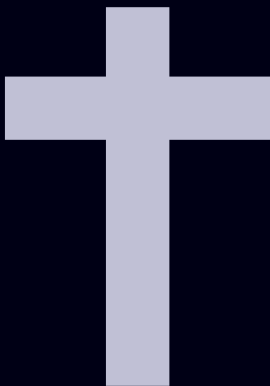

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

Madyu	1
Mak	87
Luk	137
Jon	226
Aposil	290
Rom	374
1 Korid	416
2 Korid	455
Galesia	477
Epesas	490
Pilipai	502
Kolosi	511
1 Desalonaika	520
2 Desalonaika	527
1 Dimodi	532
2 Dimodi	543
Daidas	551
Pilimon	556
Hibru	558
Jems	590
1 Pida	600
2 Pida	612
1 Jon	619
2 Jon	629
3 Jon	631
Jud	633
Repelesin	636

Madyu

Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kali kliñ rika

*Ebrahim rikö rik dam
dapil gilö Jisas Kraiss nip yag
daula*

(Luk 3:23-38)

1 Jisas Kraiss nap nihi ilan
nipe gau riklö rik amil apil
göm nip yag daula rö hagnig
gabin. Bi kub Ebrahim rikö
rik damöm, kin Depid nip
yag daula. Depid nipe rikö
rik damöm, Jisas Kraiss nip
yag daula. *

2 Anig gila:

Ebrahim Aisak nip yag
daula.

Aisak Jekop nip yag daula.

Jekop nipe pen, Juda nip
riköm, nımam hain
magö u agip yag daula.

3 Juda nipe nibi Dema aip
midöm, Peres aip Sera
aip kalip yag daula.

Peres, Hesron nip yag
daula.

Hesron, Ram nip yag daula.

*

4 Ram, Aminadap nip yag
daula.

Aminadap, Nason nip yag
daula.

Nason, Salmon nip yag
daula.

5 Salmon, Boas nip yag
daula. Boas nıme nipe u
Rehap.

Boas, Obed nip yag daula.
Obed, nıme nipe u Rud.

Obed, Jesi nip yag daula.

6 Jesi, kin Depid nip yag
daula.

Depid, Solomon nip yag
daula.

Solomon nıme nipe u, nöd
bi ne Yuraia nip udö
umö, hainö Depid nip
udöm me, Solomon nip
yag daula. *

7 Solomon, Riaboam nip
yag daula.

Riaboam, Abaija nip yag
daula.

Abaija, Esa nip yag daula.

8 Esa, Jihosapad nip yag
daula.

Jihosapad, Joram nip yag
daula.

Joram, Asaia nip yag daula.

9 Asaia, Jodam nip yag
daula.

Jodam, Ehas nip yag daula.

Ehas, Hesekaia nip yag
daula.

10 Hesekaia, Manasa nip
yag daula.

Manasa, Emos nip yag
daula.

Emos, Josaia nip yag daula.

11 Josaia, Jekonaia nip yag
dapöm, nımam rimnap
yag daula. Nın anıbu,

daun kub Babilon nibi bi
apöm, Isrel nibi bi kalip
nagı li dam Babilon ud

arla. *

12 Ud areila, Jekonaia anıb
gau midöm, Sialdiel nip
yag daula.

Isrel nibi bi kale Babilon
arö göm ram mınörj Juda

ado gi arla u, Sialdiel,

* 1:1: 1Kr 17:11; Jen 22:18 * 1:3: Jen 38:29-30 * 1:6: 2Sa 12:24 * 1:11:

2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20 * 1:12: Esr 3:2

Serababel n̄ip yag daua.

*

13 Serababel, Abaiad n̄ip yag daua.

Abaiad, Eliakim n̄ip yag daua.

Eliakim, Eso n̄ip yag daua.

14 Eso, Sedok n̄ip yag daua.

Sedok, Ekim n̄ip yag daua.

Ekim, Elaiad n̄ip yag daua.

15 Elaiad, Eliesa n̄ip yag daua.

Eliesa, Madan n̄ip yag daua.

Madan, Jekop n̄ip yag daua.

16 Jekop, Josep n̄ip yag daua.

Josep me, n̄ibi Maria n̄ip ñeila. Maria n̄ipe Jisas n̄ip yag daua. Jisas n̄ip Krais a ḡim̄idal.

17 An̄ib u me, bac hon Ebrahim n̄ipe r̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄il ḡöm unbō s̄idun b̄öḡ dan ara u, hainō bac kin Depid n̄ip yag daua. Yag daulō, Depid n̄ipe pen r̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄il ḡöm u rō n̄öp s̄idun b̄öḡ dan areia, hainō Babilon b̄i ke gau n̄ibō ap̄öm kal̄ip naḡi l̄i dam ram m̄in̄öḡ kale u ud arla. Ud areila, hainō pen kauyan r̄ik dam dap̄il ḡöm unbō s̄idun b̄öḡ dan ara u, hainō Krais n̄ip yag daua.

*Maria Jisas n̄ip yag daua
(Luk 2:1-7)*

18 Jisas Krais n̄ip yag daua manō u hagn̄ig gabin. Jisas n̄ime Maria, Josep n̄ip ñeila, n̄ipe aip ajmil wasō, kale n̄in̄jla Maria ñ̄i mudun

m̄ideia. Ana U† n̄ipe u ke gö, ñ̄i mudun an̄ibu m̄ideia. *

19 Pen nugmul n̄ipe Josep b̄i aij u me, manō kub hagaga; gas̄i u n̄öp n̄in̄jöm haga, “Ñ̄i mudun m̄idöp an̄ibu, n̄ibi b̄i gau hag ñ̄inabin, n̄ip nable ḡinab. An̄ib u, agam̄ij hag yūn,” a ga. 20 Josep an̄ig n̄in̄ja u pen, s̄ibön yan uhön n̄in̄ja, B̄i Kub ejol n̄ipe ap n̄ip haga, “Josep, Depid ñ̄i n̄ipe! ‘N̄ibi an̄ibu, n̄ihön ḡin̄ig udnam?’ a ḡim̄ön, gas̄i u n̄in̄jagm̄ön; haḷōwaḷō udmön. Ñ̄i mudun m̄idöp u, Ana U† u n̄öp gö m̄idöp. 21 Hainō ñ̄i u r̄ik dauō n̄ipe kub ḡöm, n̄ibi b̄i n̄ipe gau nan si nan naj ḡipal pr̄i u ḷik ḡi yunab u me, hib n̄ipe Jisas a ḡim̄ön,” a ga. * 22 An̄ig ga an̄ibu, B̄i Kub n̄ipe b̄i manō n̄ipe hagep b̄i ap n̄ip hag ñ̄a n̄in̄jöm n̄ipe pen an̄ig ḡinab a ḡöm haga. 23 N̄ipe haga,

“N̄ibi praj b̄i ap aip ajöm wasō, ñ̄i mudun m̄idöm, ñ̄i ap yag daueinab, hib n̄ipe u Emanyuel a ḡinaböl,” a ga.

Emanyuel manō iḷ u, God hon aip m̄idöp. *

24 Pen Josep uhön hanöm uraköm, B̄i Kub ejol n̄ipe manō haga u udöm, n̄ibi Maria n̄ip udnam, a ḡöm n̄in̄ja. 25 Nöd Josep Maria aip ajmil wasō, Maria ñ̄i u yag dauō, Josep ñ̄i an̄ibu hib n̄ipe Jisas a ḡöm me, Maria n̄ip b̄öḡ n̄öp uda. *

* 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31; 2:21 * 1:23: Ais 7:14 * 1:25: Luk 2:21

2

Bì gasì kíd hiik niheb gau apòm jisas nìp niηla

¹ Pen Herod Judia Propins kiη mǐdmǐdöp ñin u, Maria Jisas nìp yag daua Bedlehem daun, ram mǐnön Judia aη au. Yag dauö, bì gapì kíd hiik niheb gau, sǐdö auab lau nǐbö Jerusalem apòm, nǐbi bì gau hag niηöm hagla, ² “Juda nǐbi bì, Kiη hon, a gǐpim u nìp yag daubal! Mǐñi lǐbal mǐdöp gainη Hon ram mǐnön hon sǐdö auab lau nǐbö gau mǐdun niηbun gapì u waielöp; niηun me, hib niηpe hagno adö aranη a gun aubun,” a gǐla. * ³ Anìg hageila, kiη Herod manö anǐbu niηöm, nǐbi bì gai i kale ñì anǐbu nìp gasì niηöm yìp niηagöl rö löp, a göm, gasì iru niηa. Jerusalem nǐbi bì gau magöηhalö u rö nöp gasì iru niηla. ⁴ Pen kiη Herod, God nìp nan sabe gep bì kub gau abe, God lo manö hag ñeb bì gau abe, kalìp wiñ alö aueila haga, “God manö hagep bì gau Kraiss nìp yag daunaböl ram mǐnön gai, a gǐla?” ö ga. ⁵ Anìg hageia hagla, “Bì God manö hagep ap, hadame nöp manö kalì kliñ rìköm haga rö, nìp yag daunaböl Bedlehem daun, ram mǐnön Judia aη au. God manö hagep bì anǐbu God Manö kalì kliñ rìköm haga,

⁶ ‘Ram mǐnön Judia aη gau

ram mǐnön ke ke iru mǐdöp u me,
ram mǐnön Bedlehem niηö pro rö linab u
pen Bì Kub u ram mǐnön anǐbu nǐbö apòm,
nǐbi bì yad Isrel nǐbi bì kalìp abad mǐdeinab.
Anìg gǐnab rö, Bedlehem hib kub mǐdeinab,’ a ga,” a gǐla. *

⁷ Anìg hageila, kiη Herod niηöm, am bì gasì kíd hiik niheb gau kalìp agamìj wiñ alö aueila haga, “Magö mai rö gapì anǐbu waiela?” ö ga. ⁸ Hageia, nìp manö anǐbu hag ñeila, kalìp Bedlehem hag yuöm pir alöm haga, “Kale am ñì anǐbu ulhai niη aij gǐmim, ado gǐ apim yìp hagpe, yad abe amem hib niηpe hagnö adö aranη,” a ga.

⁹ Kiη Herod anìg hagö, kale hadlö niηöl gǐ, gapì kale sǐdö auab lau niηla u nöd nöd gö niηöl gǐ, kale hain gǐla. Gapì u am am, ñìηaη u ram mǐdeia aη au gǐlanη nöp pǐdönη ga. ¹⁰ Anìg gö kale niηlö, aij a gö niηöl gǐ, ¹¹ ram raul mǐgan yan amöm niηla, ñìηaη u nime Maria aip mǐdailö. Kale am kugom yimöm, ñìηaη u hib haglö adö areia niηöm, wadì kale gau aηa löm, nìp nan aij rǐmnap ñìla. Gol rǐmnap, pauda hañη aij auep rǐmnap, wel hañη aij auep rǐmnap ñìla. *

¹² Pen kale sǐbön aη yan hanöm uhön niηla, God haga,

* 2:2: Nab 24:17

* 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42

* 2:11: Sam 72:10-15; Ais 60:6

“Ado gi Herod midöp u arag-mim!” a ga. Anib u, haga rö niñöm, adan milö ap aramöm, ram kale ado gi arla.

Josep Maria amil mihau ud piñiñ gi ram m+nöñ Ijip ara

¹³ Pen bi gasi kid hiik niñeb gau kale anig göl arla niñöl gi, Josep uhön niña, ejol ap apöm niñp haga, “Herod niñan u al pak linam a göm, ulhai niñnig gab. Anib u, niñan amil mihau yinid ut gi, piñiñ gi ram m+nöñ Ijip armön. Aumön a geinam nöp, kauyan ado gi aumön,” a ga.

¹⁴ Hagö, Josep sibön an yan nöp uraköm, niñan amil mihau ut gi ram m+nöñ Ijip ara.

¹⁵ Uł gi ara anibu, Bi Kub nipe bi manö nipe hagep ap niñp hag ña niñöm nipe pen kalı kliñ riköm haga, “Ni yad u Ijip niñbö wiñ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep amilap am Ijip nöp midlö, Herod umaia me, hainö kauyan ado gi aula. *

¹⁶ Pen Herod nipe niña, bi gasi kid hiik niñeb gau, nipe haga rö gageila, niñp mulu kal yabił lugö haga, “Yip gipal anibu, niñan bi kub midniñ gab u yad aigö gi gem niñp al pak linam?” a göm niña. Pen nipe gasi ap niñöm haga, “Bi gasi kid hiik niñeb gau kalip gapı u waiela niñ u, yip hag aij göm arla. Anib u yad niñbin, Bedlehem söł au

niñan yag daulö, mi mihöp lugöp gau abe, niñan hainö yag daubal gau abe, al pak linaböl u, niñ anibu abe al pak linaböl,” a ga. Anig hagöm me, bi nipe rimnap hag yuö amöm, niñan Bedlehem söł au mideila magöñhalö al pak li hakla.

¹⁷ Bedlehem niñan al pak lila anibu, bi God manö hagep Jeremaia ginab a göm kalı kliñ rika rö nöp gila. Jeremaia manö anibu kalı kliñ riköm haga,

¹⁸ “Rama daun au mög gö, manö hauł kub göm, miñön kub ginaböl. Niñbi Resel rikö, riklö rik amil apil ginab gau, mög gö miñön ginaböl.

Niñ kale um hakla niñöm niñbi bi rimnap kalip hag udöl rö lagnab,” a ga. *

Josep Maria amil mihau aip kauyan ado gi arla

¹⁹ Pen hainö bi kub Herod umö, Josep Ijip gau midöm hanöm uhön niña, Bi Kub ejol nipe ap apöm niñp haga,

²⁰ “Bi niñan al pak linig geila gau hadö umbal u me, nabin amil mihau kalip ut gi, ado gi ram m+nöñ Isrel armön,” a ga. ²¹ Hagö, Josep niñan amil mihau ut gi, ado gi Isrel ara. ²² Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, niñ nipe Akeleas Judia Propins niñbi bi kalip abad midöp,” a gila. Hageila, Josep nipe Akeleas midöp ram m+nöñ anibu niñhön ginig arnam a göm, piñiñ ga u pen, hanöm

* 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15; Jen 35:19

uhön niŋa God niþ haga,
 “Ram miþnõŋ Judia ado gi
 aragmõn, ne ram miþnõŋ
 Galili armõn,” a ga. ²³ Hagõ,
 Josep niŋaŋ amiþ miþhau
 kalip uþ gi Nasared daun
 aramõm miþdmidãl. Arla
 aniþbu, bi God manõ hagep
 gau aniþ giþnab a gõm kalip
 kliþ riþkla rõ nõp ga. Kale
 kalip kliþ riþkõm hagla, “Niþ bi
 Nasared niþbõ ap, a giþnabõl,”
 a gila. *

3

*Jon Bi Niþig Pak Niþeb u God
 manõ hag niþmidõp*
 (Mak 1:1-8; Luk 3:1-18;
 Jon 1:19-28)

¹ Nasared miþdeila niþn an
 aniþbu, Jon bi niþig pak niþeb
 u apõm, ram miþnõŋ Judia
 an au, ram miþnõŋ niþbi bi
 iru miþdagmidãl, ram miþnõŋ
 kabõ nõp miþdmidõp an gau
 midõ niþõl gi, niþbi bi gau
 aulõ, niþe kalip manõ hag
 niþmidõp. ² Kalip hag niþõm
 hagamidõp, “Sõl midõp, God
 niþbi bi udõm abad miþdeinab.
 Aniþb u, nan si nan naiþ
 giþpim u, niþhõn giþniþ anig
 giþpun a giþmim, arõ giþmim,”
 a giþmidõp. * ³ Jon kalip
 manõ hag niþmidõp aniþbu,
 bi God manõ hagep Aisaia
 hadame nõp giþnab a gõm,
 kalip kliþ riþka rõ nõp ga. Ai-
 saia manõ aniþbu kalip kliþ
 riþkõm haga,
 “Bi ap, ram miþnõŋ niþbi bi iru
 miþdagpal,

ram miþnõŋ kabõ nõp
 midõp an au am
 midõm,
 wiþniþ alõm hagnab, ‘Bi Kub u
 auab!
 Adan siþ u giþlan giþyan gi
 miþdainim gau,
 dum goþ piþu gi miþdainim
 gau,
 biþniþig ral aij gi
 miþdaimim,’ a giþnab,”
 a ga. *

⁴ Pen Jon waþij niþe u, kaj
 kamel un udõm gila waþij ap
 yiþmõm, kaj kau haþiþ dip nagip
 an u piþig liþmidõp. Nan niþneþ
 niþe u, jon habladan u abe,
 bom niþig u abe niþniþmidõp. *

⁵ Niþn aniþbu, Jerusalem niþbi
 bi miþdeila gau abe, niþbi bi
 ram miþnõŋ Judia yõp aniþ
 gau miþdeila gau abe, niþig Jo-
 dan sõl gau niþbi bi miþdeila
 gau abe, kale magõŋhalõ Jon
 miþdeia au arla. ⁶ Jon miþdeia
 au amõm, nan si nan naiþ gila
 gau waiõ hag payþk pe gilo
 niþõl gi, Jon kalip niþig Jodan
 an au niþig pak niþmidõp.

⁷ Pen bi Perisi gau abe,
 bi Sadyusi gau abe iru nõp,
 Jon hanip niþig pak niþan a
 gõm aueila, Jon kalip siþik
 hag gõm haga, “Kale haiþõ
 niþ pai gai i! Gasþ niþhõn
 niþnim piþniþ gi aubimniþ ‘Niþig
 pakno, God niþbi bi ke niþbõ
 gau kalip hag giþnab niþn u,
 hanip hag gagnab,’ a giþmim,
 piþniþ gi aubim aka? *

⁸ Kale niþig pakniþig giþnabim
 u, nan si nan naiþ giþpim u,
 niþhõn giþniþ anig giþpun, a

* 2:23: Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45

* 3:2: Mad 4:17; 1:15

* 3:3: Ais

40:3

* 3:4: 2Ki 1:8

* 3:7: Mad 12:34; 23:33

gimim, arö gimim, mid aij gimim. Anig geinabim me, nibi bi niñnaböl, kale nan si nan naj gimidim u hadö arö gipim. ⁹ Pen kale gasi ap niñmim, 'Hon bac itañ Ebrahim ñi pai nipe midpun niñöm God hanip nan naj ap gagnab,' a gimim, gasi u niñagmim. Ebrahim ñi pai nipe midpun a gipim u nan yiharñ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nipe gau gi linig göm, gi liböp! Anib u, 'Bi aij Ebrahim riköm rik amil apil göm hon ke rik dap libal,' a gipim u, manö u rö hagagmim. *

¹⁰ "Niñ aij gimim! God mab u it halö rib junig, ru u mab it yan kid gi midöp. Mab ap magö niñeb aij rimnap pilagnab u, rib gi dö gi ud mab inab yan yunab. * ¹¹ Kale nan si nan naj gipim u, niñhön ginig anig gipun a gimim, arö gimim me, yad kalöp niñ nöp pak niñabin. Pen bi yip hain aunab u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabit, yad bi pro. Yad nip niñnö nable ginab. Ma hañ nipe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp niñ nöp pak niñabin, pen bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Ut u pak ñöm, mab mitañ pak ñöm ginab. *

¹² "Nipe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u ginig gab. Wid magö niñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ

gau ke linab. Anig göm, wid magö niñeb nipe gau dam ram raul migau au linab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inmidöp u launab," a ga.

*Jon Jisas nip niñ pak ña
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Niñ anibu, Jisas nipe, Jon yip niñ pak ñañ, a göm, ram mñöñ Galili arö göm, niñ Jodan aramöm, ¹⁴ Jon nip haga, "Yip niñ pak niñ," a ga. Hageia, Jon haga, "Ne nöp me yip niñ pak niñbnap. Pen yad aige gem nöp niñ pak niñnam?" ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, "Ne hagabön u arö gimön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp ginabul," a ga. Hageia Jon, "Niñö hagpan," a göm, Jisas nip niñ pak ña.

¹⁶ Nip niñ pak ñö niñöl gi, Jisas niñ got au lañ apöm niña, kumi kabö adö lañ migau piral hiikö, God Ana u yaur dapo rö u gi nip aua.

* ¹⁷ Anig göm auö niñöl gi, manö ap kumi kabö adö lañ niñbö apöm haga, "Niñ aij anibi, niñ midmagö yad yabit. Yad nip niñnö, yip aij yabit göp," a ga. *

4

Seden, Jisas nip gasi niñö nan si nan naj ginim a göm niña

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

* 3:9: Jon 8:33,39; Ro 4:12 * 3:10:

1:26-27,33; Ap 1:5 * 3:16: Jon 1:32
17:5; Luk 9:35

Mad 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon

* 3:17: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18;

1 Ñin anıbu God Ana u, Seden nıbi bı gau kalıp pör gımidöp rö, Jisas nıp u rö nöp gınım a göm, Jisas nıp ut gı, ram mınöñ nıbi bı midagmidal, ram mınöñ kabö nöp midöp an gau ud arö, Seden nıpe Jisas nan si nan najı rımnap gınım aka göm ga. * 2 Jisas ram mınöñ nöp an anıb gau nan ñınöm wasö, ñın unbö ñın juöl mıhöp (40) mailö abe sıbön abe yıharın nöp mıdeia. Anıg göm yıharın nöp midö, nıp kıyö kub yabıt u gö, * 3 Seden Jisas nıp gası ñınö, najı gınım a göm apöm, Jisas nıp haga, “Yad God Ñı nıpe midpin a gıpan u, kabö gai i hagö, bred rö lan,” a ga. 4 Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kalı kılın rıköm hagla,

‘Nıbi bı gau, bred nöp ñınöm kamın midageinaböl;

God manö hagöp anıbu magöñhalö nın udöm me,

kamın mıdeinaböl,’ a gıla,” a ga. *

5 Jisas anıg hagö, kıjaki Jisas nıp ut gı dam daun kub ut Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö gılan gıla u löm haga, 6 “Yad God Ñı nıpe midpin a gıpan u, ujanđı mınöñ yan lı. God Manö u kalı kılın rıköm hagla, ‘God ejol nıpe gau hagö, nöp ñımagö kale udeinaböl me,

kabö ma nöp u bıñın gıgnab,’ a gıla,” a ga. *

7 Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö rımnap halö kalı kılın rıköm hagla, ‘God Bı Kub u, nıpe bı nınö aka bı pir alep, a gagmim,’ a gıla,” a ga. *

8 Hagö, Seden Jisas nıp dam dum kub yabıt ap amöm, ram mınöñ aıj aıj bı kub ke ke abadpal gau Jisas nıp yamöm haga, 9 “Ne kugom yımmön, hib yad hagö adö lan arö, yad ram mınöñ anıb gai i magöñhalö nape nöp ñınabin,” a ga.

10 Hageia, Jisas Seden nıp haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kalı kılın rıköm hagla, ‘God Bı Kub hib nıpe u nöp hagpe adö arnım; wög nıp nöp gımim,’ a gıla,” a ga. *

11 Jisas anıg hageia nınöm kıjaki, Jisas nıpe nan najı rımnap gınım a göm gı gı wasö nınöm, nıp arö göm arö nınöl gı, ejol rımnap apöm, nıp ap at ba göm abad mıdeila.

Jisas ram mınöñ Galili il göm nıbi bı gau God manö hag ña

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Ñın anıbu Jon bı ñıg pak ñeb u nıp nagı leila, Jisas manö anıbu apdı nınöm, ram mınöñ Galili ado gı ara. * 13 Amöm daun nıpe Nasared am midageia; am mıdeia daun pro Kapaneam,

* 4:1: Hib 2:18; 4:15 * 4:2: Eks 34:28 * 4:4: Dud 8:3 * 4:6: Sam 91:11-12 * 4:7: Dud 6:16 * 4:10: Dud 6:13 * 4:12: Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20

ram m+nöŋ Sebyulan Napdalai an au midöp Ñig Waŋö Galili goł au. ¹⁴ Jisas ram m+nöŋ an+bu amöm, n+bi b+ gau kal+p manö aij u hag ñ+ ajm+idöp u me, b+ God manö hagep Aisaia g+nab a göm kal+ kliñ r+ka rö nöp ga. N+pe haga,

¹⁵⁻¹⁶ “Ram m+nöŋ Sebyulan abe Napdalai abe, Ñig Waŋö Galili goł au, Ñig Jodan s+dö wad arab böŋ lau,

Juda n+bi b+ wasö ram m+nöŋ Galili au midpal gau kale mailö kub yab+ n+ŋbal.

S+böŋ gau midöm umöl rö la u pen mailö kub u hadö n+ŋbal,” a ga. *

¹⁷ Jisas ñ+n an+bu ił göm, n+bi b+ gau kal+p God manö aij u hag ñ+ ajöl g+ haga, “Nan si nan naij g+pim adö u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim, arö g+mim. Söl m+idöp, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö laŋ au abad m+ideinab; ñ+n hain pör abad m+dm+dim u, m+ñi auöp!” a ga. *

Jisas b+ m+hau m+hau, “Kale yad aip aumim,” a ga (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Ñig Waŋö Galili goł adö au ap lug aramöm n+ŋa, b+ kabsał udep mamil m+hau, uben yumil kabsał udailö. B+ madöl m+hau, n+mam ap hib n+pe u Saimon, n+mam ap hib n+pe

u Edru. Saimon n+p hib ap Pida a g+m+dal. ¹⁹ Jisas kal+p m+höŋ n+ŋöm haga, “Y+p hain g+mil. Yad kalöp g+nö, kale mamil m+hau, kabsał udep b+ wasö, n+bi b+ udep b+ m+ideinabil,” a ga. ²⁰ Hagö, haga rö nöp n+ŋmil, kabsał udailö uben gau arö g+mil, Jisas aip ajm+idil.

²¹ Pen magö ap rap+n amöm n+ŋa, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip ñ+g mag+ib m+gan u ap+lap midöl göm, uben luöl udöl g+ m+deila. Jisas n+ŋöm, kal+p m+höŋ w+ñ alö, ²² kale nap Sebedi ñ+g mag+ib au arö g+mil, Jisas aip arla.

Jisas gau ajöm n+bi b+ kal+p manö hag ña (Luk 6:17-19)

²³ Jisas ram m+nöŋ Galili an gau g+ ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God n+bi b+ udöm abad m+ideinab manö aij u, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ ajöl g+, nan n+hön n+hön n+bi b+ gau kal+p ga gau gö kam+ŋ lim+idöp. *

²⁴ An+g gö, ram m+nöŋ Siria n+bi b+ gau magöŋhalö manö an+bu n+ŋöm, n+bi b+ nan n+hön n+hön ga gau daulö, Jisas gö kam+ŋ lim+idöp. N+bi b+ an+b gau, r+mnap nan ga; r+mnap hañ roman ilön kub ga; r+mnap kijaki aban ala; r+mnap amgö m+mainö auö, ap lug paköm g+l g+l g+m+dal; r+mnap ñ+n ma k+ta ga; pen n+bi b+ nan n+hön n+hön ga gau daulö,

* 4:15-16: Ais 9:1-2 * 4:17: Mad 3:2; 19:27 * 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39;

Jisas gö magöñhalö kamıñ
la. * 25 Pen Galili nıbi bı
löm, Dekapolis nıbi bı löm,
Jerusalem nıbi bı löm, Judia
nıbi bı löm, ñıg Jodan nö
lödañ au nıbi bı löm, iru nöp
Jisas arö nıñöl gı, hain arla.
*

5

*Jisas nö ilö lañ am mıdöm,
manö hag ña*

(Luk 6:20-23)

1 Jisas, nıbi bı iru nöp anıb
gau nıñöm, am nö ilö lañ bı
nıpe unbö mıgan lañ u aip
asık mıdöl göm, kalıp manö
hag ña.

Nıbi bı mıñ mıñ gıñaböl

(Luk 6:20-23)

2 Jisas nıpe kalıp hag ñöl gı
haga,

3 Nıbi bı gau, hon nıbi bı aij
wasö,
God nıpe nöp hanıp gı ñıñab
a göm,

God nıp hag nıñaböl
gau,

God kalıp udöm kumi
kabö adö lañ abad
mıdeinab u me,
mıñ mıñ göl. *

4 Nıbi bı mıñöñ gıpal gau,
God kalıp hag udnab u me,
mıñ mıñ göl. *

5 Nıbi bı hain agamıj mıdpal
gau,
kale mıñöñ naböñ ıñ i
udnaböl u me,
mıñ mıñ göl. *

6 Nıbi bı, God haga rö nöp
gıñabun a göm, nıñbal
gau,

God kalıp abad mıdeinab u
me,
mıñ mıñ göl. *

7 Nıbi bı kale nıbi bı gau
kalıp mög nıñöm ud
aij gıñaböl gau,

God kalıp pen u rö nöp mög
nıñöm ud aij gıñab u
me,
mıñ mıñ göl.

8 Nıbi bı God nıp gası añı
nıñbal gau,

God nıp nıñaböl u me,
mıñ mıñ göl.

9 Nıbi bı nıñaböl, nıbi
bı rımnab pen pen
gıñaböl gau,

kale apöm hagnaböl,
'Kale unbö gagmim,
agamıj mıdaimim,' a
gıñaböl gau,

God kalıp ñı pai yad a gıñab
u me,
mıñ mıñ göl.

10 Nıbi bı kale God haga
rö nöp gıñabun a gı
mıdlö,

nıbi bı rımnab kalıp gı
naij gıñaböl u,

God kalıp udöm kumi
kabö adö lañ abad
mıdeinab u me,
mıñ mıñ göl. *

11 "Kalöp Jisas nıbi bı nıpe
a göm gı naij göm, manö pıral
hagöm hag juaiöl, kale mıñ
mıñ yabıñ gıñmim. * 12 Bı God
manö hagep hadame nöp
gau kalıp adö anıbu nöp gıla.

* 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8

* 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3;

Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11:
1Pi 4:14

Anib u, kalöp u rö nöp gein-aböl u, gasi kub u niŋagmim; God hanip kumi kabö adö laŋ ud aij ginab a gimim, miñ miñ yabıt giŋmim,” a ga.
*

God niŋi bi niŋe gau kale dö sol rö miŋpal; kale mailö rö miŋpal

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Jisas manö anibu hagöm haga, “Niŋi bi niŋöŋ naböŋ iŋ i miŋpal gau, dö sol rö kale miŋpim. Pen dö sol kal u am haköm kauyaŋ kal gagnab; böŋ nöp naij göp a göm, abhib jaköm ud yunaböl.

¹⁴ “Daun kub dum laŋ miŋdöm, pi göl miŋdnim rö lagnab; waiö yabıt miŋdeinab. Anib u rö, niŋi bi niŋöŋ naböŋ iŋ i miŋpal gau kalip hapö mailö rö miŋpim.
*

¹⁵ Niŋi bi gau hapö lauöm rin cög miŋgan gau pi gagnaböl. Adö au giŋlaŋ rik lölö mailö gö, niŋi bi ram raul miŋgan gau magöŋhalö niŋ aij ginaböl. * ¹⁶ Anib u rö, kale niŋi bi gau kalip gi aij gipe, niŋi bi gau kalöp niŋöm, Nap kumi kabö adö laŋ miŋdöp hib niŋe nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

¹⁷ “Kale hagnabim, Jisas auöp u, God Mosiŋ niŋ lo manö haga manö adö u abe, bi God manö hagep riŋnap hagla manö adö u abe, arö giŋmim a giŋiŋ auöp a giŋnabim u pen u

* **5:12:** 2Kr 36:16; Ap 7:52 * **5:14:** Jon 8:12; 9:5 * **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * **5:16:** Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 2:13 * **5:19:** Jem 2:10

wasö! Yad aubin u, bi God manö hagep gau giŋnab a giŋla rö magöŋhalö giŋnam a gem aubin. * ¹⁸ Yad kalöp niŋöŋ yabıt hagabin. Kumi kabö adö laŋ abe, niŋöŋ naböŋ iŋ i abe böŋ nöp ur giŋnab u pen God Manö u manö magö riŋnap ur gagnab; magöŋhalö pör pör nöp miŋdeinab. Manö niŋön niŋön haga u, magöŋhalö haga rö nöp ginab. *

¹⁹ “Anib u, niŋi bi an God lo manö u niŋöm, manö pro magö ap arö giŋnam a göm, niŋi bi gau haŋöwaŋö hag niŋ arö ginaböl u, God niŋi bi udöm abad miŋdeinab niŋ u, hib kale ap lugnab. Pen niŋi bi an God lo manö niŋöm, niŋ aij göm, niŋi bi gau kalip hag niŋ aij ginaböl u, God niŋi bi udöm abad miŋdeinab niŋ u, hib kale ap rannab. * ²⁰ Bi Perisi gau abe, God lo manö hag niŋ bi gau abe, ‘God haga rö nöp giŋpun,’ a giŋpal u pen kale yiŋariŋ manö hagöm God haga rö gagpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp niŋmim kabö rö nöp hain giŋmim. Anig giŋnabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö laŋ au abad miŋdeinab.

Niŋi bi kotmat kale gau aip manö hag jim niŋmim miŋdaimim

(Luk 12:57-59)

²¹ “Hadame nöp napiŋ nahai iŋlaŋ gau God lo manö

* **5:17:** Ro 3:31 * **5:18:** Luk 16:17;

hagmıdal adö u kale nıñbim. Kale hagmıdal, 'Wip al pakagmim. Nıbi bı ap, nıbi bı ap al pak lınab u, manö kub nıñnab,' a gımıdal. *
 22 Manö anıbu nıñbim u pen kalöp mıñi hag aij gınam. Nıbi bı ap, nıbi bı ap nıp nıñö mulu lıgnab u, manö kub nıñnab. Nıbi bı ap, nıbi bı ap hıb dap lıgnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, nıp manö kub hagnaböl. Nıbi bı ap, nıbi bı ap nıp hagnab, 'Ne bı hauı halö,' a gınab u, ram mınöñ mab ke inab mıgan yañ arnım rö löp. *

23 "Anıb u, ne nan God nıp sabe gı ñeb dam kabö bıd adö u sabe gı ñınıg, añ mam ne nıp gına rö manö mıdöp a gınabön u, * 24 nan God nıp sabe gı ñeb anıbu kabö bıd au arö gımön, nıpe aip manö hag aij gımön, uri agamıj mıdaiul a gımön, ado gı ap nan anıbu God nıp sabe gı ñımön.

25 "Nan nıñön gı najı gınabim u, kalöp manö kub hagnıg, dam adan añ gau hain ud arlö nıñöl gı, kalıp aip manö anıbu hag ud asıkmim, dım ñöl mıdaimim. Wasö u, kalöp dam bı kub u nıp ñeinaböl, nıpe pen kalöp ud polisman kai kalıp ñö, kalöp dam nagı lınaböl. 26 Yad kalöp nıñö yabıt hagabin, nan naböñ kale u böñ nöp naböñ ral pıs

gımim höñ arnabim.

Nıbi si bı si gıpal

27 "Pen manö ap hagla u, u rö nöp nıñbim. Manö anıbu hagla, 'Nıbi si bı si gagmim,' a gıla. * 28 Pen yad kalöp hagabin, bı ap nıbi ap nıp nıñöm, nıp gıbnep a göm gası nıñnab u, God nıñö, bı anıbu gası nıpe añ yañ nıbi anıbu si gınab. 29 Anıb u, amgö magö yıjıg lau nıñöm, nan si nan najı gep rö lainım u, amgö böñ anıbu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög nıñnabim u, nan si nan najı gımim, mab ke inab mıgan yañ armim rö löp. * 30 Pen ñımagö yıjıg kıd u u rö nöp, nan si nan najı gınıg gainım, rıb gı dö gı yumim. Anıg gımim me, ñın böñ lap nöp mıdö kamıñ arnabim. Wasö u, mab ke inab mıgan yañ arnabim. *

Jisas nıbi hag yuep manö hag ña

(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 "Kale nıñbim, manö ap hagla, 'Bı ap nıbin nıp arö gınıg, nıbi i böñ nöp arö gınam a göm, kalı kılın bad ap rıköm, nıbi anıbu nıp ñöm me, böñ nöp arö gınab,' a gıla. * 32 Pen yad kalöp hagabin: bı ap, nıbin nıpe bı ap si udagnab wasö, pen nugmul nıpe nıbin yıharıñ nöp arö gınab u, gı najı gınab. Pen nıbi u nıp anıg

* 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4

göm arö gö, am bî hain nîbö ap udnab u, bî u nîpe nîbin nîpe arö gî nab u me, nîpe anîg gö, nîbin nîpe bî si udep nîbi lî nab. Pen bî an nîbi anîbu udnab u, nîpe u rō nōp nîbi si udep bî lî nab. *

Manö nîñjō yabîl hagabun, a gîpal

(Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³³ “Hadame nōp manō ap hagla u, u rō nōp nîñbim. Manō anîbu hagla, ‘Kale Bî Kub amgō ilō nîpe manō nîñjō yabîl hagnabim u, hagnabim rō nōp gîmim. God nîpe nîñmîdōp nîñjōm hagnabim rō nōp gîmim,’ a gîla. * ³⁴ Pen yad kalōp hagabin: manō ap hagnîg, ‘God amgō ilō adō u nîñjō hagabin,’ a gîmim hagagmim. ‘Ram mîñnōj kumi kabō adō laj au mîdōp rō, nîñjō hagabin,’ a gîmim hagagmim; God nîpe ram mîñnōj anîb au sea kiñ adō au asîk mîdōp. *

³⁵ ‘Mîñnōj nabōj îl i mîdōp rō nîñjō hagabin,’ a gîmim hagagmim; God nîpe sea kiñ adō au asîkōm, ram mîñnōj îl i ma adō au abō gî mîdōp. ‘Jerusalem mîdōp rō nîñjō hagabin,’ a gîmim hagagmim; u Kiñ Kub yabîl daun kub nîpe me. * ³⁶ ‘Nabîc yad mîdōp rō, nîñjō hagabin,’ a gîmim hagagmim. Kale ke gîpe, nabîc uñ kale añî ap ule

aka pîr ranagnab. ³⁷ Anîb u, ‘Gî nabîm’ a gîmim, ‘Gî nabîm’ nōp a gîmim; pen ‘Gagnabîm’ a gîmim, ‘Gagnabîm’ nōp a gîmim. Manō kuōyañ lîmim hagmim, lîmim hagmim u, Seden kalōp gasî ñō, hagnabîm.

Jisas pen pen gep manō haga

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Pen manō ap hagla u, u rō nōp nîñbim. Manō anîbu hagla, ‘Amgō magō u bîg juaiōl, kalîp pen abe bîg jumim. Meg magō pa jō gaiōl, kalîp pen abe pa jō gîmim,’ a gîla. * ³⁹ Pen yad kalōp hagabin: bî ap kalōp gî naij gainîm, nîp pen gî naij gagmim. Bî ap kalōp alaun pak hil gainîm, ado gîmim bōj lap abe pakîm. ⁴⁰ Bî ap apōm kalōp manō kub hagōm, ‘Sior ne u yîp hajî gî,’ a gainîm, sior nōp ñagmim, kolsior u abe ñîmim. ⁴¹ Bî ap kalōp hag nîñjōm, ‘Nan wadî i dam ka au yumōn aumōn,’ a geinab u, jî nîñagmim; ka hagōl au hil gîmim, dam yîharîñ ka au yumim aumim. ⁴² Nîbi bî rîmnap kalōp, ‘Hanîp nan rîmnap ñîm,’ a gaiōl, hañōwañ ñîmim. Pen nîbi bî rîmnap kalōp, ‘Hanîp nan rîmnap yîharîñ ñîbe, hainō pen kalōp ado gî dam ñî nabun,’ a gaiōl, arō gagmim, hañōwañ ñîmim.

* 5:32: 1Ko 7:10-11 * 5:33: Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * 5:34:

Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21

*Kotmat kale gau kalip
midmagö limim*

(Luk 6:27-28,32-36)

43 “Manö ap hagla u, u rö nöp niᅇbim. Manö an+bu hagla, ‘Midaimam kale gau kalip midmagö limim; niᅇbi bi kotmat kale gau kalip mulu ad+iᅇ niᅇmim,’ a g+la.

* 44 Pen yad kalöp hagabin: niᅇbi bi kotmat kale gau, kalip midmagö limim; niᅇbi bi kalöp g+ naj g+pal gau, God niᅇp sabe g+mim, ‘Kalip abad mid aij g+mön,’ a g+mim. *

45 “Kale an+g g+inabim u, Nap kumi kabö adö laᅇ midöp u, niᅇ pai niᅇpe yab+iᅇ midainabim. Niᅇpe gö, s+dö mailö gö, niᅇbi bi g+ aij g+pal gau abe, niᅇbi bi g+ naj g+pal gau abe, mailö gab. Niᅇpe gö, möᅇ alöm, niᅇbi bi g+ aij g+pal gau nan wög kale gau ranöm, niᅇbi bi g+ naj g+pal gau nan wög kale gau ranöm göp. 46 Kale niᅇbi bi kalöp midmagö libal gau nöp ud aij g+inabim u, bi dak+s udpal gau g+pal rö nöp g+inabim. An+g geinabim u, God ne aige göm niᅇniᅇ löm kalöp nan aij niᅇnab. 47 Kale añ mam kale gau nöp hag w+hai udnabim u, niᅇbi bi God niᅇp gasi niᅇᅇagpal gau, niᅇbi bi y+iᅇhar+iᅇ gau kalip g+pal rö nöp g+inabim.

48 “An+ᅇ u, Nap kumi kabö adö laᅇ g+ aij yab+iᅇ gab rö, kale u rö nöp g+ aij yab+iᅇ g+mim. *

* 5:43: Lep 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20 * 5:48: Lep 19:2; Dud 18:13 * 6:1: Mad 23:5

6

*Niᅇbi bi nan midagöp gau
kalip abönamö niᅇmim*

1 “Pen kale, hib kub udun a g+mim, niᅇbi bi amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a g+mim g+pe u, Nap kale kumi kabö adö laᅇ midöp u niᅇpe niᅇᅇöm kalöp pen nan aij ap niᅇagnab.

* 2 Niᅇbi bi r+imnap, God niᅇp niᅇᅇ udpun, a göm, piral nöp g+pal. Hib kub udun, a göm, kale niᅇbi bi mög gep rö gau mani nan r+imnap niᅇniᅇg, Juda magum gep ram niᅇbi bi iru midnaböl raul u aka, adan kub niᅇbi bi iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, niᅇbi bi amgö ilö adö au niᅇnaböl. G+inaböl an+bu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl an+bu; Bapi kalip nan r+imnap halö niᅇagnab. Kale an+g g+inaböl u rö gagmim.

3 “Pen kale niᅇbi bi mög gep rö gau kalip nan niᅇniᅇg, waiö niᅇagmim; 4 agam+iᅇ pi g+mim rö niᅇmim. Nan niᅇhön agam+iᅇ g+pim u, Nap kale magöᅇhalö niᅇᅇöb rö, niᅇhön niᅇhön g+inabim niᅇᅇöm, kalöp pen nan aij niᅇnab.

*Jisas God niᅇp sabe gep
manö hag niᅇ*

(Luk 11:2-4)

5 “Kale God niᅇp sabe g+niᅇg g+mim u, niᅇbi bi r+imnap, God niᅇp gasi niᅇᅇbun, a göm, piral nöp g+pal rö gagmim. Kale niᅇbi bi r+imnap han+iᅇ

* 5:43: Lep 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20 * 5:48:

Lep 19:2; Dud 18:13 * 6:1: Mad 23:5

nɪŋlō, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram aŋ u mɪdöm aka, am adan ramō gau mɪdöm, nɪbi bɪ amgō ilō au God nɪp sabe gɪpal. Gɪpal anɪbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anɪbu; God nɪpe manō kalɪp u udagnab. *

⁶ Anɪb u, kale God nɪp sabe gɪnɪg, ram magō raul mɪgan kale u ammin, ajōŋ gɪ nɪmim, Bapi hon amgō nɪŋagpun nɪp sabe gɪmim. Nan nɪhön agamɪj gɪpim u, Nap kale magōŋhalō nɪŋöb rö, nɪhön nɪhön gɪnabim nɪŋöm, manō kale nɪŋöm, kalöp pen nan aij nɪnab.

⁷ “Nɪbi bɪ God Manō nɪŋagpal gau, nɪp sabe gɪnɪg, manō mɪlō kub yabɪt hagpal. Gasɪ kale nöp nɪŋöm hagpal, ‘Manō mɪlō kub hagno me nɪŋnab,’ a gɪpal. *

⁸ Pen kale anɪbu rö gagmim. Manō nɪhön God nɪp sabe gɪnɪg gabim gau, nɪpe nöd nɪŋnab. *

⁹ Anɪb u, God nɪp sabe gɪnɪg, haggmim,

‘Bapi kub kumi kabō adō laŋ mɪdpan;

hib ne i adō laŋ mɪdöp.

¹⁰ Ne hanɪp udmön abad mɪdaimön. Ne kumi kabō adō laŋ haggpan rö nɪŋbal u,

hon aui mɪnōŋ nabōŋ iɪ

i gɪ nɪmön nɪŋun hon

abe manō nöp nɪŋun.

*

¹¹ Hanɪp nan nɪŋeb rɪmnap nɪme lɪmön; pör pör nɪban rö u nɪn aŋɪ aŋɪ nɪmön.

¹² Nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ najj gɪpal nɪŋun arō gɪpun rö, hon gɪ najj gɪpun u u rö nöp nɪŋmön arō gɪmön. *

¹³ Hon gɪ najj gun rö löp u, ne hanɪp abad mɪdö, hon gɪ najj gagun,’ a gɪmim. *

¹⁴ “Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ najj gaiöl nɪŋmim arō gɪnabim u, Nap kale kumi kabō adō laŋ mɪdöp u nan si nan najj kale gɪnabim u u rö nöp nɪŋöm, arō gɪnab. *

¹⁵ Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalöp gɪ najj gaiöl nɪŋmim arō gagnabim u, Nap kale nan si nan najj kale gɪnabim u u rö nöp nɪŋöm arō gagnab.

Nan nɪŋeb hil gɪpal

¹⁶ “Kale nan nɪŋeb arō gɪnɪg, nɪbi bɪ God nɪp gasɪ nɪŋbun, a göm, piral nöp gɪpal rö, gagmim. Kale, ‘Hon mulu halō halō rö mɪdno, nɪbi bɪ nɪŋöm hagnaböl, “God nɪp gasɪ nɪŋöm, nan nɪŋeb hil göm me, mulu halō halō mɪdpal,” a gɪnaböl,’ a göm, piral anɪg gɪnaböl. Yad kalöp nɪŋö yabɪt hagabin: nɪbi bɪ hanɪp nɪŋlaŋ, a göm gɪnaböl anɪb gau, nɪbi bɪ gau nɪŋöm hib kale hagglö adō arnab u pen God kalɪp nan aij kumi kabō adō

* 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14 * 6:7: 1Ki 18:26-29 * 6:8: Mad 6:32

* 6:10: Luk 22:42 * 6:12: Mad 6:14-15; 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem

1:13; Jon 17:15 * 6:14: Mak 11:25-26 * 6:16: Ais 58:5-9

laŋ ñagnab. * 17 Kale pen nan ññeb gau hil geinabim u, mulu halö halö rö m+dagaimim. Ñig pak aij g+mim, wel l+mim, kom g+mim m+daimim. 18 Anig geinabim me, kalöp n+bi bi nan magö hil g+pal gau a göm, niñagnaböl. Nan agamij g+pim u, Nap kale, hon amgö niñagpun Bi u, niñe magöñhalö niñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ññab.

Amun God aip m+daiun a g+mim, niñöl g+ m+daimim

(Luk 12:21,33-34)

19 “Pen m+nöñ naböñ iñ i nan aij aij gau ud magum gun, a g+mim gasi u niñagmim. Niñön g+nig: nan an+ib gau ud magum geinabim, s+psop ññöm, hij göm, si udöm g+inaböl. * 20 An+ib u, nan aij kale rö gau, God ram m+nöñ kumi kabö adö laŋ au ud magum g+pe, s+psop ññagnim, hij gagnim, si udagöl, m+dep nöp m+dainim. * 21 Nan aij kale m+nöñ naböñ adö iñ i ud magum geinabim u, gasi kale m+deinab m+nöñ naböñ adö iñ i; nan aij kale God ram m+nöñ kumi kabö adö laŋ au ud magum geinabim u, gasi kale u arnab an+ib laŋ.

Hañ romanj mailö u

(Luk 11:34-36)

22 “Amgö magö hañ romanj hapö mailö rö m+döp. Amgö magö kale u aij m+dö, mailö aij gö niñ aij g+inabim.

23 Pen amgö magö kale u naij gö, hañ romanj kale u s+bon g+inab. Mailö g+böp pen böñ nöp s+bon gö, nan ap niñagnabim. Kale mailö niñagpim u, s+bon göp rö m+dpim.

Mani nan gau god ap rö m+dagnim

(Luk 16:13; 12:22-31)

24 “Bi añi ap, bi kub m+höp kal+p wög gi ññim rö lagöp. Niñön g+nig: bi kub ap niñ niñö aij geinab, ap niñ arö g+inab: pen bi kub ap niñ niñö aij geinab, ap niñ arö g+inab. An+ib u, kale mani nan aij m+nöñ naböñ adö iñ i m+döp gau, niñbe aij gö, God niñ arö g+inabim rö löp u, niñ aij g+mim.

Gasi kub niñagmim

(Luk 12:22-31)

25 “Adö an+ibu me kalöp hagabin: nan gai niñbö ññun m+daiun, wañj gai niñbö rol gun m+daiun, a g+mim, gasi kub u niñagmim. Kamij m+dep u nan kub; nan ññeb nan pro. Uri m+dpun i, hañ romanj nan yab+; hañ romanj wañj rol gep nan pro. Anig gö niñmim, God kalöp gi la u, niñe nan ññeb, wañj hañ romanj rol gep, nan pro an+ib gau ñagnab a gi niñbim ar? * 26 Kale niñbim, yaur gau nan y+ñ y+magal; wid, rais, nan gau r+k dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö laŋ u kal+p abad m+dö, nan ññbal. An+ib u, yaur u nan y+har+ñ u pen niñe nan ñö

* 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22 * 6:25: Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7

ñiñbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a gi nñjimbim ar? *
27 Aka, gasi iru nñjun me, rapin midun umnabun a gi gasi nñjimbim ar?

28 "Pen nñhön ginig waij nan gau gasi iru nñjimbim Nan pitpit be gau ranöb gau, wög gagöm, waij gagöm, gipal. 29 Pen kin Solomon mani iru midö rib adik aij yabit gimidöp u, nan pitpit anib gau rö rib adik aij gaga. * 30 Nan pitpit anib gau nan yiharinj. Pör midöm wasö, mñi rö midöm, rol rö laubal. Pen God nan yiharinj anib gau gi löm rib adik aij gi ñöb u, nñhön ginig hanip abad midagnab a gimim nñjimbim Kale anig gasi nñjnabim u, kale God nip nñj ud aij gagpim.

31 "Anib u, nan mai nñjun, ñig mai nñjun, waij nñhön rol gun, a gimim, gasi kub u nñjagmim. 32 Nibi bi God Manö nñjagpal gau, nan anib gau udun a göm, gasi kub anibu rö nñjbal. Pen kale nñjimbim, Nap kale kumi kabö adö laj midöp u, kale nan nñhön nñhön midagöp u nñjüb. * 33 Anib u, God nibi bi rimnap udöm abad mideinab u, hanip u rö nöp udnab a gimim gasi añi nñjmim; God nipe haga rö nöp gi midaiun a gimim, gasi añi nñjmim; kale anig gipe arö me, nan nñjeb, ñig nñjeb, waij rol gep, nan

anib gau magöñhalö kalöp ñinab. * 34 Anib u, rol ruö nñhön gun midaiun, a gimim gasi kub u nñjagmim. Nñn uri u ñn uri. Uri ñn i nöp nan mñjör rimnap midöp u, u nöp gasi nñjmim.

7

Nibi birimnap kalip manö kub hag gagmim
(Luk 6:37-38,41-42)

1 "Hon nibi bi aij a gimim, nibi bi rimnap kalip gasi naji nñjnabim u, manö anibu ado gi kale ke aunab. *

2 Anib u, nñj aij gimim. Kale nibi bi rimnap kalip ginabim rö, God kalöp pen ginab. Kale nibi bi rimnap nñjmim manö kub hag ginabim rö, God kalöp u rö nöp manö kub hag ginab.

* 3 Mab po amgö kale pak hari göl midöp u, nñhön ginig mab po anibu nan yiharinj a gimim, namam nan acip amgö nipe midöp u nñjmim hagpim? 4-5 Ne bi manö piral hagep bi. Mab po amgö kale pak hari göl midöp u nöd ud yumim, amgö nñj aij gimim, namam nan acip amgö nip midöp u nip, 'Ud yuin' a gimim hagmim. 6 God nan ut nipe gau, kain hapeb gau kalip ñagmim. Kibap mñjep gau, kaj gau midöp, a gimim ud yuagmim. Pen nñhön ginig: ud yunabim, kale abö jö ma jö gi yuöm, ado gi apöm kalöp haunaböl.

* 6:26: Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * 6:32:

Mad 6:8 * 6:33: 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * 7:1: Ro 2:1; 1Ko 4:5;

Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24

*Hon aigöl gun bi kub niþ
sabe gun?*

(Luk 11:9-13)

7 “Nan niþhön miðagainim u, God niþ hag niþbe kalöp ñinab. Pen nan riþmnap uþhai niþnabim u, udnabim. Hanip ajöj hiik, a giþmim, pak gu giþpe, kalöp ajöj u hiiknab. * 8 Pen niþhön giþniþg: niþbi bi God niþ hag niþnaböl u, hag niþnaböl rö nöþ giþnab. Nan uþhai niþnaböl u kalip yamnab. Pen, ajöj u hiik, a göm, pak gu gu giþlö, hagnaböl rö niþjöm hiiknab. *

9 “Kale bi nap gau, ñi pai kale ap maj ap ñi a gö, kale kabö ñinabim? 10 Aka pen, kabsal ap ñi a gö, hainjo ap ñinabim. U anig gagnabim. 11 Kale niþbi bi aij wasö u pen ñi pai kale gau, nan aij gau nöþ ñinabim. Nap kale kumi kabö adö laj bi aij yabiþ u, piral gagnab; kale hag niþnabim u, niþpe kalöp nan aij ñinab. *

12 “Pen kale ke, hanip adö u giþlan, adö u gaglan, a giþmim niþbim, adö u nöþ niþbi bi gau kalip giþmim. Mosiþ God lo manö udöm kalþ kliñ riþka manö u abe, bi God manö hagep kalþ kliñ riþkla manö u abe, iþ me anibu. *

*Adan pro, adan majö
(Luk 13:24)*

13-14 “Mab ke yan adan kub u waiö niþjöm am aij giþpal. Niþbi bi iru nöþ miþgan anþbu arbal. Anþb u, kale niþ aij giþmim, pör miþdep adan pro u udmim armim. Adan pro anþbu uþham arnaböl. Niþbi bi añi añi nöþ, adan pro miþlö anþbu klö göm uþhai niþjöm arnaböl.

*Piral hagnaböl, niþ aij
giþmim*

(Luk 6:43-46)

15 “Pen niþbi bi God manö hagabun a göm piral hagpal gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm miþdöl giþ, kain hapeb niþbi bi hau löp rö u kalöp giþnaböl. Anþb u, niþ aij giþmim. * 16 Niþbi bi miþ aij giþpal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan naij giþnaböl rö niþmim, kalip niþ aij giþnabim. Kale niþbim, nagþ yiþharin kalþ kalþ halö gau magö ñiþneb u piþlö gu ñiþagnabim. * 17-18 Mab gau u rö nöþ giþnab. Mab magö ñiþneb ur gau, mab magö ñiþagep piþlagnab. Pen mab magö ñiþagep ur gau, magö ñiþneb piþlagnab. 19 Pen mab magö aij piþlagnab gau, riþ giþ dö giþ dam mab inab u yunaböl. * 20 Anþb u, niþbi bi gau nagþ giþnaböl adö u niþmim, niþbi bi gau aij, niþbi bi gau naij a giþmim niþnabim. *

* 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * 7:8: 1Jn 3:22; 5:14-15 * 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10 * 7:15: Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 * 7:19: Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mad 12:33

Jisas “Yad kale niḡagmīdin,” apöm, möḡ kub alöm, ñiḡ uł a *gīnab*

(Luk 13:25-27)

²¹ “Niḡi bi yīp, ‘Bi Kub hon!’ ‘Bi Kub hon!’ a gīpal gau magōḡhalö, God kalīp udöm abad mīdeinab, a gī gasi u niḡagmim. Bapi yad kumi kabö adö laḡ mīdöp u hagöp rö gīpal niḡi bi gau nöp kalīp udöm kumi kabö adö laḡ au abad mīdeinab.

* ²² God niḡi bi manö kub hagnab ñin u, niḡi bi iru nöp yīp hagnaböl, ‘Bi Kub, hon niḡi bi ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag ñino. Hib ne nöp hagun, nan niḡi bi kijaki aban ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp gīno,’ a gīnaböl. ²³ Yīp anīḡ hagnaböl u pen yad kalīp hagnabin, ‘Yad kale niḡagmīdin; kale gī naiḡ nöp gīpim, ke gau arim!’ a gīnabin.*

Bi mīhöp ram mīhöp gīlö
(Luk 6:47-49)

²⁴⁻²⁵ “Bi gasi niḡeb yabīł ap, ram niḡe u gīniḡ, kabö adö laḡ gīnab. Hainö hadal kub apöm, möḡ kub alöm, ñiḡ uł apöm gīnab u pen ram niḡe kabö adö laḡ gī pīdōḡ gīnab u, pa jö ma jö gī ud aragnab. Anīb u rö me, niḡi bi manö yīp niḡöm, niḡ udöm, hagpin rö gīnaböl gau.

²⁶⁻²⁷ “Pen bi gasi niḡ aij gagnab ap, ram niḡe u gīniḡ, mīnōḡ kabö kułup adö au gīnab. Hainö hadal kub

apöm, möḡ kub alöm, ñiḡ uł apöm, ram niḡe u böḡ nöp pa jö ma jö gī ud arnab. Anīb u rö me, niḡi bi manö yad niḡöm hagpin rö gagnaböl gau,” a ga.

²⁸⁻²⁹ Jisas manö anību hag hakö niḡöl gī, niḡi bi iru nöp ap mīdeila gau niḡöm hagla, “God lo manö hag ñeb bi hon gau manö hagpal rö hagagöp; niḡe bi manö niḡ aij yabīł göm hagöp,” a göm, aiö yabīł gīla.*

8

Jisas bi wös hapeb la u gö,
kamīḡ la

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Jisas nö ilö laḡ mīdeia u arö göm, sir yan ap lugö niḡöl gī, niḡi bi iru nöp niḡ hain gīla. ² Pen bi wös hapeb la ap, Jisas mīdeia söl au amöm, kugom yīmöm, ubör yīhōḡ göm haga, “Bi Kub. Ne yīp gö kamīḡ līniḡ, gö kamīḡ līnab. Yīp kamīḡ līnab u, yad God sabe gep ram raul arniḡ gabin u, yīp wīhō gagnaböl,” a ga. ³ Anīḡ hagö, Jisas ñimāḡö mīlōbö löm bi anību ud niḡöm haga, “Yad gīnabin; nöp kamīḡ laḡ,” a gö, magö anību nöp niḡ kamīḡ lö niḡöl gī, ⁴ Jisas bi anību niḡ haga, “Nöp gīnō kamīḡ löp anību, niḡi bi rīmnap kalīp hag ñagmön wasö. Am bi God niḡ nan sabe gep bi gau kalīp nöp yammön hagnöm, ‘Yīp

* 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25

* 7:23: Sam 6:8; 2Di 2:19

* 7:28-29: Mak 1:22;

kam+ŋ löp n+ŋim!’ a g+mön. An+g haggmön, Mos+s haga rö, yaur ap God n+p pak sabe g+ ñ+mön. An+g geinabön, n+bi b+ gau n+ŋöm hagnaböl, ‘N+p kam+ŋ löp u me an+g gab,’ a g+naböl,” a ga. *

Jisas, ami b+ kub b+ wög g+ ñeb n+pe u n+p gö, kam+ŋ la
(Luk 7:1-10)

⁵ Jisas daun pro Kapaneam arö n+ŋöl g+, ami b+ iru nöp abad m+dm+döp b+ kub ap, Jisas y+p g+ ñ+n+m a göm apöm Jisas n+p haga, ⁶ “B+ Kub, b+ wög g+ ñeb yad u n+p m+ña kub göm, ilön neb neb gö, an+a gagöp; ram au um m+döp,” a ga. ⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad am n+p g+nö kam+ŋ l+nab,” a ga. ⁸⁻⁹ Hageia, ami b+ kub an+bu haga, “B+ Kub, n+ŋö hagpan u pen yad b+ kub rö ram yad u aumön. Yad n+ŋbin u, ami b+ kub r+mnab y+p abad m+dlö, yad pen ami b+ r+mnab kal+p abad m+dem, ‘Arim,’ a g+nö, arbal halö; ‘Auim,’ a g+nö, aubal halö. B+ y+p wög göp u n+p, wög gau an+g g+mön an+g g+mön a g+nö, göp. An+b u rö, ne y+har+ŋ, ‘Kam+ŋ laŋ,’ a g+mön, n+p kam+ŋ l+nab,” a ga. ¹⁰ An+g hagö Jisas aiö göm, n+bi b+ hain areila gau kal+p haga, “B+ an+bi m+lö gau n+bö u pen, God göp rö n+ŋ aij yab+ŋ göm me, an+g hagöp. B+ hon Isrel n+bö ap, God n+p n+ŋ ud p+döŋ göm hagöp an+bu rö hagö, yad n+ŋagpin.

¹¹ An+b u, hainö n+bi b+ m+lö gau n+bö gau, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö laŋ abad m+deinab an+ u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop b+ aip as+köm, nan ñ+ŋeb iru ñ+ŋöm, m+ñ m+ñ göl g+ m+deinaböl. * ¹² Kale an+g göm am m+deinaböl, pen n+bi b+ hon Isrel n+bö gau, am an+ an+bu m+dageinaböl rö löp. God kal+p hag yueinab, am m+deinaböl höŋ s+bön göp adö yaŋ. Kale m+ŋöŋ magö göm meg magö hau jö ma jö g+ ñ+ŋöl g+ m+deinaböl,” a ga. * ¹³ An+g hagöm, Jisas ami b+ kub an+bu n+p haga, “Ne ado g+ aru! Hagpan rö nöp g+nab,” a ga. Jisas an+g hagö, n+pe ram aramöm n+ŋa, b+ n+pe nan ga u, Jisas haga magö an+bu nöp kam+ŋ la.

Jisas Pida n+bor n+p gö, kam+ŋ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm n+ŋa, Pida n+bor u, hañ roman+ gau mab rö inö, abañ adö laŋ um m+deia. ¹⁵ Jisas n+ŋöm, am Pida n+bor ñ+magö n+pe ud n+ŋö, magö u nöp kam+ŋ lö, n+pe uraköm, Jisas n+p nan magö ud l+ aij ga.

Jisas n+bi b+ iru nöp gö, kam+ŋ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁶ Dugo magö u, n+bi b+ k+jaki aban+ ala gau abe, n+bi

* 8:4: Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14
22:13; 25:30; Luk 13:28

* 8:11: Luk 13:29 * 8:12: Mad

bî nan ga gau abe, dam Jisas mîdeia u aueila, nîpe kijaki gau hag hön yuöm, nîbi bî ñî pai nan ga gau gö magöñhalö kamîñ la. ¹⁷ Nîpe ga anîbu, bî God manö hagep Aisaia, hadame nöp gî nab a göm kalî kliñ rîka rö nöp ga. Nîpe kalî kliñ rîkôm haga,

“Hanîp nan ga gau gö kamîñ la.

Nan nîhön nîhön hanîp naji ga gau hag yuö mîd aij gîpun,” a ga. *

Bî ap Jisas nîp haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga (Luk 9:57-62)

¹⁸ Jisas nîña, nîbi bî iru nöp ap nîp bîg gîgabö geila, bî nîpe gau kalîp haga, “Ñîg wanjö juun böñ lödan arun,” a ga. ¹⁹ Anîg hagö nîñöl gî, God lo manö hag ñeb bî ap apöm nîp haga, “Manö hag ñeb bî. Ne ram mînönj gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hau gau, kale mînönj mîgan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u mîdöp. Pen yad Bî Ñî nîpe haneb mîgan u mîdagöp,” a ga. * ²¹ Pen bî Jisas nîp nîñ u da bî ap haga, “Bî Kub, yad ne aip arul u pen, yîp yau a gö, bapî nîp umö rîgöl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. * ²² Hageia, Jisas haga, “Nîbi bî yîp nîñ udagpal rîmnap umaiöl, nîbi bî yîp nîñagpal rîmnap dam

rîgöl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

Jisas hagö, yîgön kub ur ga

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Jisas ñîg magîb udöm arnîg gö, bî nîpe gau aip hadla. ²⁴ Ñîg anj au arlö nîñöl gî, adîñ yîgön kub yabîl u udöm, ñîg ral apöm, ñîg magîb u ud ado gînîg rö ga. Pen Jisas nîpe hon haneia rö, * ²⁵ bî nîpe gau nîp am haglö urakö hagla, “Bî Kub! Pînöm asad kub u hanîp ud ado gö, ñîg ñîñun rö löp u, ne hanîp ud kamîñ lî,” a gîla. ²⁶ Hagaila, kalîp haga, “Nîhön gînîg pîñîñ gabimîñ Kale manö yad pro pro rîmnap nîñ udagpim aka?” ga. Anîg hagöm, uraköm, pînöm asad udeia u hagö hir göm, ñîg ral aueia u ur göm ga. * ²⁷ Anîg gö, kale aiö göm hagla, “Bî kal yabîl i nîpe bî aige rö bî gajîp nîñöm pînöm asad udeia u hir göm, ñîg ral auajîp u ur göm göp?” ö gîla.

Aiön pi halö bî mîhau Jisas gö, kamîñ la

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Jisas ñîg juöm, ram mînönj Gadara böñ lödan amjaka nîñöm, bî hau kijaki aban ala mîhau wip rîgöl gîmîdal kabö mîgan gau nîbö apjaklö. Bî anîb mîhau kalîp kijaki aiön pi aban alla rö, bî hapeb yabîl mîhau mîdmîdil. Adan

* 8:17: Ais 53:4 * 8:20: 2Ko 8:9

* 8:26: Mad 14:31; Sam 89:9

* 8:21: 1Ki 19:20 * 8:24: Sam 4:8

kalpe midmidil au, nibi bi rimnap aragmidal. ²⁹ Pen kalpe mihon apjakmil, Jisas nip haglo, "God Ni nipe. Nihon ginig auabon? Hanip ilon kub ninig auabon aka nihon? Nin ne hanip ram minon naj hag yuep u auagop," a gilo. * ³⁰ Pen mago anibu, kaj iru nop amil niheila sol got anib au me, ³¹ kijaki aion pi bi anib mihau kalip aban alla gau, Jisas nip neb neb gol gi hagla, "Hanip hag yunig gimon u, hagö, amun kaj midpal gidan kalip yuo hikun," a gila. ³² Hageila, Jisas "Arim," a gö, bi anib mihau kalip arö göm, am kaj gau kalip yuo hikla. Hiklo kaj gau pinin gi minon rul got au amom, gi dam nig wanö yan pakom, nig ninjom, magorhalö um hakla.

³³ Pen bi kaj mukmidal gau, ga anibu ninjom, yind daun u amom, Jisas nihon nihon ga u, bi kijaki aban alla mihau nihon nihon ga manö u, nibi bi gau kalip magorhalö hag nila. ³⁴ Hag neila, nibi bi daun mideila anib gau magorhalö Jisas nip ninjun a göm, ap nip ninjom, neb neb gol gi hagla, "Ram minon hon i arö gimon, ke gau aru," a gila.

9

Jisas bi ninmagö ma kila ga u nip gö, kamij la
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Jisas kauyan nig magib udom, nig wanö juom, ram minon nipe hanmidop u bon lodan ara. * ² Pen nibi bi rimnap, bi ninmagö ma kila ga ap, Jisas gö kamij linab, a göm, nip ilon li dapom Jisas mideia au daula. Pen, Jisas gö kamij linab, a göm ninjla rö, Jisas bi nin ma kila ga anibu nip haga, "Ni me! Gas halö midaimon. Nan si nan naj gipan gau ninjem arö gabin," a ga. ³ Jisas anig hagö, God lo manö hag nebi bi gau rimnap hagla, "Bi i God nip hag juol gi me, anig hagab," a gila. ⁴ Pen Jisas gasi ninjla anibu ke ninjom haga, "Kale nihon ginig yip gasi naj ninjim anig hagabim?" * ⁵ Yad nip, 'Nan si nan naj gipan gau ninjem arö gabin,' a ginö, kalop aij ginab, aka 'Urak aru!' a ginö, kalop aij ginabij Aka manö nihon hagnö, kalop aij ginab? ⁶ Mithi kale ninjabim, Bapi God yip Bi Ni nipe hag la ninjom, minon nabon i i apem, nan si nan naj gipal gau ninjem arö ginabin," a ga. Jisas anig hagom, bi nin ma kila ga u nip haga, "Urakmon, kop ne u udmom, ram ne aru!" a ga. * ⁷ Jisas anig hagö, bi anibu urakom kop bad nipe u udom ram nipe ara. ⁸ Ram nipe arö ninjol gi, nibi bi gau ninjom, God hagö Jisas apom gab, a göm pinin göm, bi ap minon nabon i i anib unbö rö gö

* **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 * **9:1:** Mad 4:13 * **9:4:** Mad 12:25; Luk 9:47;
Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2

nɪŋagpun a göm, God hib nɪpe haglö adö ara.

Jisas bi nɪpe Madyu nɪp uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Jisas ram mɪnönj anɪbu arö göm, mɪgan ap amöm nɪŋa, bɪ dakɪs udep wög gɪmɪdöp bɪ ap ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Bɪ anɪbu hib nɪpe Madyu. Jisas nɪp nɪŋöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

¹⁰ Jisas bɪ nɪpe gau aip Madyu ram amöm, nan ñɪŋlö nɪŋöl gɪ, bɪ dakɪs udep gau abe, bɪ nan si nan naij gɪmɪdal bɪ gau abe, iru nöp apöm Jisas bɪ nɪpe gau aip nan ñɪŋla. ¹¹ Nan ñɪŋeila, bɪ Perisi gau nɪŋöm, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hagla, “Manö hag ñeb bɪ kale u, nɪpe nɪhön gɪnɪg, bɪ dakɪs udep gau abe, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau abe, aip dɪm ñöl nan ñɪŋab?” ö gɪla. * ¹² Hageila, Jisas manö anɪbu apdi nɪŋöm haga, “Nɪbi bɪ nan gagöp gau, wös wameb bɪ gau aragpal; nɪbi bɪ nan göp gau nöp wös wameb bɪ gau arbal. ¹³ Pen God manö ap haga ɪt u nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. Nɪpe haga, ‘Yɪp nan sabe gɪ ñɪnabim u, yɪp aij gagnab; pen nɪbi bɪ gau kalɪp mög nɪŋmim gɪ aij geinabim u, yɪp aij gɪnab,’ a ga. Pen yad aunö u, nɪbi bɪ, hon nɪbi bɪ aij, mɪd aij gɪpun a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp uŋhai nɪŋ

udnɪg auagnö; yad nɪbi bɪ, hon nan si nan naij gɪpun a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp uŋhai nɪŋ udnam a gem aunö,” a ga. *

Nan magö hil gep
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Ñɪn ap, Jon ñɪg pak ñeb bɪ nɪpe gau, Jisas mɪdeia au apöm hagla, “Hon abe, bɪ Perisi gau abe, ñɪn rɪmnap, God nɪp nöp gasɪ nɪŋun, a gun, nan ñɪŋagpun. Pen bɪ ne gau nɪhön gɪnɪg u rö nöp gagpal?” ö gɪla. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Nɪbi bɪ gau, bɪ nɪbi udnɪg gab bɪ u aip mɪdeinaböl ñɪn u, mɪñ mɪñ göl göm nan ñɪŋnaböl; pen bɪ rɪmnap apöm bɪ anɪbu nɪp ud junaböl ñɪn u, mög gö nan hil göm ñɪŋagnaböl,” a ga.

¹⁶ Pen Jisas nɪpe kalɪp manö ap hod rɪköm haga, “Waɪj gɪsön u udöm, waɪj papɪl gɪ, pa gɪ dö gɪnab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai gɪnɪg göm al dör gagnabölŋ Anɪg geinaböl u, waɪj tuŋö gabin a gɪnɪg gab, mɪgan kub yabɪl pa bɪɪɪ gɪnab. ¹⁷ Pen ñɪg wain u, u rö nöp. Wain gɪsön nɪbö u göm, ud kaj meme hañ mɪlep mɪgan u ral lagnaböl. Pen nɪhön: anɪg geinaböl u, ñɪg wain kamɪŋ u ranöm, bɪŋ yabɪl hagöm, kaj meme hañ u pak gɪ dö göm, hoŋ göm arnab. Anɪb u, ñɪg wain kamɪŋ u udöm, kaj meme hañ kamɪŋ nɪbö

* 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12

migan u ud lilo nöp me, aij ginab,” a ga.

Jisas gaia nibi kub ap, pai pro ap, kamij la

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Jisas manö anibu hagö nijnöl gi, Juda bi kub ap Jisas mideia au apöm, kugom yimöm haga, “Pai yad u bönj nöp umöb u pen ne am nip ud ninjö, uraknim,” a ga. ¹⁹ Hagö, Jisas bi nipe gau aip uraköm, bi anibu aip arla.

²⁰⁻²¹ Pen nibi ap, hagape lugöl gi lugöl gi mideia, mi unbö migan lan ina. Anig gö, gasi nipe u nöp ninjöm, “Jisas waij nipe mlö kub got gau nöp ud ninjö, yip kamij linab,” a göm, Jisas arö ninjöl gi, jöl adö gau amöm, waij nip u ud ninja. * ²² Ud ninjö, Jisas ado göm nibi anibu nip ninjöm haga, “Yip ninj udpan u me, nöp kamij löp. Gasi halö midaimön,” a ga. Hagö, nan nip gimidöp u magö anibu nöp kamij löm, hagape aumidöp u mitep ga.

²³ Pen Jisas nibi bi anibu arö göm am am, bi kub ram u amjaköm ninja, atinj magö pu göm, manö hau kub yabif geila. ²⁴ Jisas ninjöm kalip haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yiharinj hon hanab,” a ga. Anig hagö, nip mihol gila. ²⁵ Pen Jisas nibi bi anib gau kalip hahöj yuöm, ram raul migan yan amöm, pai uma u nip, nimagö kid u ud ninjö, uraka.

²⁶ Anig gö, manö anibu yag dam ram minöh anib gau magöjhalö ud arla.

Jisas gö, bi amgö we mihau amgö nil ninjlo

²⁷ Pen Jisas ram minöh anibu arö göm arö ninjöl gi, bi amgö magö we ga mihau nip hain göl gimil meg migan dap ranmil, haglö, “Depid Ni nipe! Halip mihöh mög ninjöm!” a gilö.

* ²⁸ Anig hagailö, pen Jisas nipe ram raul migan u ara. Bi anib mihau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalip mihöh haga, “Kale mihöh, yad kalöp ginö kamij linab a gimil, yip ap hagabilij Yad yau a ginabin, kale gasi ninbil amgö kale nil linab aka wasö?” ö ga. Hageia, haglö, “Bi Kub, holminj ninbul, ne halip geinabön kamij linab,” a gilö. ²⁹ Hagailö, Jisas amgö kalip mihöh ud ninjöm haga, “Yip ninj udpil u me, haggpil rö ginim,” a ga. ³⁰ Hagö, amgö kalip mihöh kamij lö, ninjlo ninjöl gi, Jisas kalip mihöh manö ktö hagöm hag aij göm haga, “Nibi bi gau, Jisas gajip halip kamij löp, a gimil hagagmil,” a ga. * ³¹ Anig haga u pen kalpe mihöh ammil, nibi bi ram minöh anib gau magöjhalö hag nilö ara.

Jisas atab ado ga bi ap nip gö, manö ga

* 9:20-21: Mad 14:36 * 9:27: Mad 20:29-34 * 9:30: Mad 8:4

32 Pen kalpe mihön arlö nihöl gi, nibi bi rimnap, bi aiön pi halö atab ado ga bi ap, dap Jisas mideia au daueila. 33 Jisas aiön pi bi anibu nip aban ala u hag yuö, manö hag aij ga. Anig gö, nibi bi gau aiö göm hagla, "Ram minön Isrel i, bi ap anibu rö gö nihagpun," a gila. *

34 Pen bi Perisi gau hagla, "Nipe kijaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag hön yuöp," a gila. *

Jisas nibi bi gau kalip mög nija

35 Pen Jisas nipe daun pro gau abe, daun kub gau abe gi ajöl göm, Juda magum gep ram gau amöm, Kin kub ke yabih u nibi bi udöm abad mideinab manö aij u hag nimidöp. Pen nibi bi gau kalip nan nihön nihön ga u, u rö nöp gö kamih la. *

36 Jisas nija, nibi bi anib gau kaj sipsip gau bi abad middep kale ap midagöp rö u mideila. Gas kub nihöm uham mideila u pen kalip bi gi neb ap midageia. Anib u nihöm, Jisas nipe mög yabih nihöm, * 37 bi nipe gau kalip haga, "Nan magö iru yabih nöp wög naböh au po gi midöp u pen nibi bi ral daupep iru midagpal. *

38 Anib u, kale bi wög naböh nap nibö u nip hag nihbe,

bi ral daupep rimnap yuö, ral dap nip lau adö dauöl," a ga.

10

Jisas manö ud arep bi nipe unbö migan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Jisas bi nipe unbö migan lan u wih alö aueila haga, "Yad ke kalöp hagabin u me, kijaki aiön pi nan gau hag yunig, hag yunabim. Nibi bi nan nihön nihön ginab gau u rö nöp gipe, kamih linab," a ga. *

2 Bi Jisas manö ud arep unbö migan lan Jisas hag yua bi gau, hib kale gau me, bi ap Saimon, hib nipe ap Pida a gimidal; bi ap Edru, Pida nimam nipe u; bi ap Jems, Sebedi ni nipe; bi ap Jon, Jems nimam nipe; 3 bi ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nipe dakis udmidöp; bi ap Jems, Alpias ni nipe; bi ap Dadas; 4 bi ap Saimon, hib nipe ap Selod a gimidal; bi ap Judas Iskariod, nipe me hainö Jisas nip mumug nija.

Jisas manö ud arep bi nipe unbö migan lan kalip hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Jisas bi nipe anib gau kalip manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl gi haga, "Kale Juda nibi bi wasö an gau abe, Sameria kai midpal an gau abe, aragmim. 6 Pen

* 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mad

4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34

* 9:37: Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1

kale am n̄ibi bi hon Isrel, n̄ibi bi kale God n̄ip gasi n̄iḡagpal gau, kalip hag n̄öl gi hagemim, * 7 “God n̄ibi bi udöm abad m̄ideinab n̄in u, hadö söl auöp,” a ḡimim. *

8 N̄ibi bi nan ḡin+m gau ḡipe, kam+iḡ l̄in+m. N̄ibi bi böḡ nöp umöl gau ḡipe, kauyaḡ uraköl. N̄ibi bi wös hapeb l̄in+m gau ḡipe, kam+iḡ l̄in+m. N̄ibi bi kijaki aiön pi aban̄ aln+m gau hag höḡ yube araḡ. Bapi hol ap+i kalöp pör yi+har+iḡ wög ḡipul rö, kale u rö nöp n̄ibi bi an̄ib gau kalip yi+har+iḡ wög gi n̄imim.

9 Mani gol, mani silpa, mani a+i r̄imnap ud aragemim. *

10 Wadi, waḡ+i r̄imnap halö, ma r̄irup, waḡab ad+iḡ, nan gau ud aragemim. Pen n̄ihön: n̄ibi bi wög gi n̄inaböl gau pen nan n̄ilö n̄iḡnaböl. *

11 “Pen daun ap aka ram r̄iḡ agtö ap amjakpe, n̄ibi bi kalöp hag wi+hai udöl rö r̄imnap n̄imim, kalip aip nöp m̄idmim, ram m̄inöḡ ke ap gau arn̄ig ḡinabim n̄in u nöp, kalip arö ḡimim armim. 12-14 Pen ram ap am-mim, “Kale m̄idpim!” a ḡipe, “Yau, m̄idpun; aij aubim,” a gaiöl, ram raul m̄igan an̄ibu armim. Pen kalöp manö yad hag n̄imim hag wi+hai ud n̄iḡagaiöl u, ar̄ik arn̄ig, aciḡ aciḡ ma kiḡ kale ciḡ udöm m̄idain+m u, ab h̄i gi yumim armim. * 15 Yad kalöp n̄iḡö

yabiḡ hagabin: manö kub hagep n̄in u, Sodom Gomora n̄ibi bi ilön pro pro udnaböl; n̄ibi bi kalöp udagnaböl an̄ib gau, ilön kub yabiḡ udnaböl. *

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 “Pen n̄im! Yad kalöp kaj sipsip rö u, n̄ibi bi kain hauḡ rö m̄idpal an̄ gau yuabin. An̄ib u, gasi n̄iḡ aij göl gi, agam+i kalip hag n̄öl gi m̄idaimim. *

17 “Pen n̄ibi bi r̄imnap kalöp ud si+si löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. An̄ib u, n̄iḡ aij ḡimim. *

18 Kalöp bi yad a göm, ḡ+iḡ gi dam gapman bi kub aka kiḡ m̄ideinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, bi kub gau abe, Juda n̄ibi bi wasö ram m̄inöḡ m̄ilö kub gau n̄ibö gau abe, kalip hag n̄inabim. 19-20 Kalöp manö kub hagnaböl an̄ibu, manö n̄ihön hagun aka manö aige gun hagun a ḡimim pi+n̄iḡ ḡimim, gasi iru n̄iḡagemim. Hagpe n̄iḡöl gi, Nap God Ana n̄ipe kale aip m̄idöp u, gasi aij n̄einab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana n̄ipe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. *

21 “N̄in an̄ibu, n̄imam gau uraköm, n̄imam kale ke gau

* 10:6: Jer 50:6 * 10:7: Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 * 10:9: Luk 10:4

* 10:10: Luk 10:7; 1Ko 9:14 * 10:12-14: Luk 10:5-6; Ap 13:51 * 10:15:

Mad 11:24; Jud 7 * 10:16: Luk 10:3; Ro 16:19 * 10:17: Mak 13:9-11; Luk

12:11-12; 21:12-15 * 10:19-20: Jon 14:26

al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Nap gau uraköm, ni pai kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Ni pai gau uraköm, nime nap kale ke gau jöl nom u rö nöp ginaböl. * 22 Yip lau adö mideinabim rö, ni bi bi gau magonhalö kalöp ni nölö, mulu kal alnab. Pen ni bi bi an kto göm, yip pig nöp mideinaböl gau, nin hain u auö, God kalip udnab. 23 Pen migam ap arbe, kalöp gi naj gaiöl u, pinin gi migam ap armim. Yad kalöp ninö hagabin, Isrel daun gau ni bi bi gau kalip hag nibe aragnab adö, yad Bi Ni nipe aunabin.

24-25 "Ni pai skul hagnab gau kub midlö, hag neb bi kale gau pro midagpal. Pen hag neb bi midöp rö midaiun a göm me, skul hagnab. Ni bi bi wög gi nibal gau kub midlö, ni bi bi kalip abad midpal gau pro midagpal. Wög gipal u, ni bi bi kub midpal rö midaiun a göm, wög gipal. Anib u rö, ni bi bi yad gau, yad midpin rö midaiun a göm, gipal. Pen ni bi bi gau yip hag juöm, Seden hib nipe ap lom yip Bielsebul a gipal rö, kalöp bi wög gi neb yad u rö nöp hag juöm manö naj hagnaböl me. *

God nip nöp pinin gep
(Luk 12:2-7)

26 "Ni bi bi gau kalip ninmim pinin gagemim. Manö ninön mini harigöl midöp u, hainö waiö mideinab. Nan ninön agamij gipal gau, hainö waiö ninaböl. * 27 Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalip waiö hag nimim. Manö yad kalöp rimid ihagnabin u, ram adö lan ammim, manö kub hag nibe ninöl.

28 "Kale ni bi bi al pak libal bi gau ninmim pinin gagemim. Kale yiharin han bad u nöp al pak linaböl; ana u halö gi naj göl rö lagöp. Pinin ginig me, Bi Kub ni bi bi han roman abe ana abe migam mab ke inab yan yunab u nip pinin gimim. * 29 Yaur pro gau, nan yiharin. Mani ati magö anin nöp yuöm, mhöp udpal. Nan yiharin u pen, God kalip nin midöp rö, ap yiharin lug pakagnab. 30 Umagö kalöp u, God magonhalö wö ralöp. 31 Anib u, pinin gagemim. Yaur gau nan pro yabit; kale pen nan yabit midpin. *

Yad Jisas bi nipe a gimim waiö hagemim

(Luk 12:8-9)

32 "Ni bi bi an yip lau adö midöm, ni bi bi gau kalip waiö hag ninaböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lan midöp u nip, yip lau adö midpal, a gem, waiö hagnabin. 33 Pen ni bi bi an,

* 10:21: Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * 10:24-25: Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17

* 10:28: Jem 4:12 * 10:31: Mad 6:26

yip cig aij gagöm, nibi bi aip mideinaböl an au hagnaböl, bi anibu yad niñagpin, a ginaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lan u nip, nibi bi gai i yad niñagpin, a ginabin.*

*Pen pen ginaböl
(Luk 12:51-53; 14:26-27)*

34 “Yad minöñ naböñ il i aunö u, ‘Jisas nipe minöñ naböñ il i aua rö, agamij mid aij ginabun,’ a gimim, gasi u niñagmim. Yad aunö u me, nibi bi gau manö kub hagöm, pen pen ginaböl. 35 Anig ginab: ñi gau uraköm, nap aip pen pen ginaböl. Pai gau uraköm, nime aip pen pen ginaböl. Ñi nibin gau uraköm, nips aip pen pen ginaböl.* 36 Anig ginaböl anibu, ram kale añi midpal u, kale ke nöp pen pen ginaböl.

37 “Nibi bi an, nime nap aka ñi pai gau nöp midmagö löm, yip midmagö lagnaböl u, nibi bi yad midöl rö lagnab. 38 Nibi bi an yip pig midnig gaböl, pen gasi ap niñöm hagnaböl, ‘Nibi bi rimnap hanip gi naij göl rö löp,’ a göm, yip arö ginaböl u, nibi bi yad midöl rö lagnab. 39 Nibi bi an, yad ke nöp midem, mid aij ginam a ginab u, mab ke inab yan u arnab. Nibi bi an pen hagnab, yad Jisas lau adö midnö, yip al pak linig al pak

löl a ginab u, kamij pör pör midep u udnab.*

*God kalip pen u rö nöp
abad mideinab
(Mak 9:41)*

40 “Kale arbe, nibi bi rimnap kalöp hag wihai udaiöl u, yip abe hag wihai udnaböl. Pen yip hag wihai udnaböl rö, Bi yip hag yuö aunö u nip abe hag wihai udnaböl.* 41 Nibi bi an, God manö hagep bi ap niñöm hagnab, ‘Bi auöp i, God wög göp u me, nip udnabin,’ a göm, udnab u, aij yabi ginab. God manö hagep bi anibu ud aij ginab rö, hainö God nip u rö nöp ud aij ginab. Nibi bi an, God nibi bi kamij aij nipe ap niñöm hagnab, ‘Bi auöp i, God bi kamij aij nipe u me, nip udnabin,’ a göm udnab u, aij yabi ginab. God nibi bi kamij aij nipe u ud aij ginab rö, hainö God nip u rö nöp ud aij ginab. 42 Pen nibi bi an, bi yiharij yad ap niñöm, Jisas bi nipe u a göm, ñig ml dap ñinab u, God niñö, aij gö, pen hau lagnab,” a ga.

11

*Jon bi nipe rimnap hag
yuö, Jisas nip niñig arla
(Luk 7:18-35)*

1 Jisas bi nipe unbö migan lan gau kalip anig göl anig göl gimim a göm hag ñi aij göm, ram minöñ anibu arö göm, daun yöp söl anib

* 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12

* 10:35: Mai 7:6

* 10:39: Mad

16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25

* 10:40: Mak 9:37; Luk

10:16; Jon 13:20

gau amöm, n̄bi b̄i gau kal̄p manö hag ña.

² Pen Jon b̄i ñ̄ig pak ñeb u naḡi m̄idöm, Kraiſ n̄ihön n̄ihön ga manö u n̄iñöm, b̄i n̄ipe r̄imnap hag yuö, Kraiſ m̄ideia au amjaköm, ³ n̄ip hag n̄iñöm hagla, “Han̄ip hag ñ̄imön, ne b̄i ‘Kraiſ’ a gun pör abad m̄idpun u nöp auban, aka hon b̄i hain n̄ibö an̄ibu ke abad m̄idaiun?” ö ḡila.

⁴ Hageila, Jisas kal̄p haga, “Kale Jon m̄idöp au ammim hagemim, ‘Hon amun amgö hon ke n̄iñun, r̄im̄id hon ke n̄iñbun, ⁵ b̄i an̄ibu n̄ibi b̄i amgö we göp gau gaj̄ip amgö n̄iñbal. N̄ibi b̄i ma naij göp gau gaj̄ip adan aj aij ḡipal. N̄ibi b̄i wös hapeb löp gau gaj̄ip m̄lep göp. N̄ibi b̄i r̄im̄id m̄igan p̄l̄ göp gau gaj̄ip gas̄i wakö n̄iñbal. N̄ibi b̄i umbal gau gaj̄ip kauyañ urakpal. N̄ibi b̄i mög gep rö gau, u rö nöp Kraiſ manö aij u hagö n̄iñbal,’ a ḡimim. * ”

⁶ Pen manö ap hagemim, ‘N̄ibi b̄i ȳip n̄iñ udöm, gas̄i ap ap n̄iñagnaböl gau, m̄iñ m̄iñ yab̄iñ ḡinaböl,’ a ḡimim,” a ga.

⁷ An̄ig hagö, Jon b̄i n̄ipe gau arlö n̄iñöl ḡi, Jisas n̄ibi b̄i ap m̄ideila gau kal̄p Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram m̄inöñ kabö nöp m̄idöp an̄ gau arbe ñ̄in u, n̄ihön n̄iñig arben̄ Hod m̄ilö añ̄i ap ȳigön ud dan̄ i göp ap n̄iñig arbe? ⁸ Aka n̄ihön n̄iñig arben̄ B̄i wañ̄ij

aij aij nöp l̄ibal b̄i ap n̄iñig arben̄ B̄i wañ̄ij aij aij udun a göm n̄iñbal gau, b̄i kub ram kliñ aij gau hanbal. Kale Jon m̄idm̄idöp ram m̄inöñ nöp an̄ au han m̄idagm̄idal.

⁹ Pen nan n̄ihön n̄iñig arben̄ Ȳihar̄iñ aragpe. Jon b̄i God manö hagep, b̄i an̄ibu n̄iñig arbe. B̄i God manö hagep aunab a ḡimim abad m̄idm̄idim me, b̄i an̄ibu me u. Pen Jon n̄ipe God manö hagep b̄i nöp wasö. ¹⁰ Jon n̄ip gas̄i n̄iñöm, hadame nöp God n̄ipe Ñ̄i n̄ipe n̄ip manö haga manö an̄ibu, God Manö yañ kal̄i kliñ r̄iköm hagla, ‘B̄i manö hagep yad u,

hag yunö nöd amöm, n̄ibi b̄i gau hag ñ̄i aij gö, hainö ne ke arnabön,’ a göm kal̄i kliñ r̄ikla. * ”

¹¹ Kalöp hagabin, n̄ibi b̄i m̄inöñ naböñ iñ i m̄idpal gau, añ̄i ap Jon rö wasö. Pen God n̄ibi b̄i ȳihar̄iñ yab̄iñ dam kumi kabö adö lañ au abad m̄ideinab gau, kale Jon rö m̄idageinaböl; God n̄ipe n̄ibi b̄i ȳihar̄iñ yab̄iñ gau ud aij yab̄iñ gö, n̄ibi b̄i aij n̄ipe yab̄iñ m̄ideinaböl.

¹² Jon b̄i ñ̄ig pak ñeb b̄i apöm manö aij hag ña ñ̄in u r̄iköm, n̄ibi b̄i gau, God han̄ip udöm kumi kabö adö lañ au abad m̄idain̄im a göm, manö an̄ibu klö yab̄iñ ḡi dam dam, m̄iñi u rö nöp klö yab̄iñ ḡipal.

¹³ “B̄i God manö hagep manö kal̄i kliñ r̄ikla gau abe, Moſis God lo manö kal̄i

* 11:5: Ais 35:5-6; 61:1 * 11:10: Mal 3:1; Luk 1:76

kliñ rika u abe, it u me, God Mesaia u nıp̄ yuö, nıpe nıbi bı gau kalıp̄ udöm abad mıdeinab. Manö anıbu nöp̄ hag daulö daulö me, Jon aua.

* 14 Pen manö hagnıg gabin u udnabim aka nıngapin. God Jon nıp̄ hagö, apöm nıbi bı gau kalıp̄ manö hag ña u, God Manö kalı kliñ riköm, gınab a gıla rö nöp̄ ga. Kalı kliñ riköm hagla, bı God manö hagep̄ İlaija rö bı ap̄ aunab, a gıla. * 15 Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, manö hagabin i rımıd İ nınḡ aij gımim.

16 “Nıbi bı mıñi ñın i mıdpal gau yad nınḡbin, kale ñı painaı rımnap maker au asıköm, ñı painaı rımnap meg mıgan dap ranöm kalıp̄ hıgalp̄al rö u mıdpal. 17 Kale hıgalp̄al,

‘Hon aınḡ pu gıno,
kale nıhön gınıg kugom
ralagpim?’

Kımap mıtönḡ gep rö ap̄ hıgno,

kale nıhön gınıg mıtönḡ
gıgpim?’ ö gıpal.

18 Anıb u rö, God Jon nıp̄ yuö apöm, ñın rımnap nan magö ñınḡgöm, ñıg wain ñınḡgöm gö, hagla, ‘Bı anıbi nıp̄ nan nıhön aban̄ alö anıḡ göp?’ ö gıla. 19 Bı Ñı nıpe pen auö hıgalp̄al, ‘Bı nan kub ñınḡöm, ñıg wain ñınḡöm, bı dakıs udpal gau aip̄ ajöm, bı nan naij gıpal gau aip̄ ajöm göp,’ a gıpal. Pen nıbi bı God

Manö u nınḡ udöm, gı aij göm, mıd aij gınaböl u, nıbi bı gau nınḡöm hıgnaböl, God Manö u manö aij yabıt̄, a gınaböl,” a ga. *

*Manö kub udnaböl
(Luk 10:13-15)*

20-21 Jısas daun kub nöd gı ajöm, nan gıgep̄ iru nöp̄ gö, nıbi bı gau nınḡla u pen kale, nıhön gınıg nan si nan naij gıpun a göm, nan si nan naij gımıdal u arö göm, Jısas nıp̄ nınḡ udagla. Anıḡ gılö, Jısas kalıp̄ hag göm haga, “Korasin daun nıbi bı gau! Bedsaida daun nıbi bı gau! Nan gıgep̄ gau gınö, nınḡbe. Pen nan si nan naij gıpim u arö gımim, yıp̄ nınḡ udagpim. Anıḡ gıpim u, kale manö kub yabıt̄ udnabim. Daun kub Daia Juda nıbi bı wasö gau, daun kub Saidon Juda nıbi bı wasö gau, nan gıgep̄ anıb gau kalıp̄ u rö nöp̄ gaıbnep̄, kale nan si nan naij gımıdal gau arö göm, wadı asöl rö rımnap yımöm, run he löl gı löl gı mıdaıblap. * 22 Anıb u, manö kub hagep̄ ñın u, Daia nıbi bı abe, Saidon nıbi bı abe, manö pro rö udnaböl; pen kale Korasin nıbi bı abe, Bedsaida nıbi bı abe, manö kub yabıt̄ udnabim.

23 “Kıpaneam nıbi bı gau. Ñınḡ anıbu kale kumi kabö adö lan̄ au arıgnabim; bönḡ nöp̄ mab ke inab ulöm mıgan yan̄ u arıgnabim. Nan gıgep̄ kale an̄ aui gınö u, daun kub

* 11:13: Luk 16:16 * 11:14: Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13 * 11:19:

Mad 9:14 * 11:20-21: Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

* 11:23: Ais 14:13-15; Jen 19:24-28

Sodom gaibnep, kale nan si nan naij g+m+dal gau arö göm, uri kam+η m+daiblap. *
 24 Adö an+bu yad kalöp n+ηö hagabin, manö kub hagep ñ+n u, Sodom n+bi b+ gau manö pro rö udnaböl; kale Kapaneam n+bi b+ manö kub yab+u udnabim,” a ga. *

*Yip aumim ake limim
 (Luk 10:21-22)*

25-26 Ñ+n an+bu Jisas Nap n+ip haga, “Bapi, yad hib ne hagnö adö laη araη. Ne B+ Kub, kumi kabö adö laη abe, m+nöη naböη i+ i abe abad m+dpau u, gas+ ne ke n+ηö aij göp rö, n+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ηun n+ηbun a g+pal gau, kal+ip manö yad hagabin i+ u hag ñagpan; pen n+bi b+ ñ+ painaη rö m+dpal gau kal+ip gas+ aij ñ+mön, manö yad hagabin i+ u hag waiö l+ban u, nöp aij a gabin,” a ga. *

27 Jisas an+g hagöm haga, “Bapi klö n+pe m+öp rö, y+ip ñöb. N+bi b+ r+mnap y+ip n+η aij gagpal; Bapi nöp y+ip n+ηöb. Yad nöp Bapi n+ip n+η aij g+pin. Pen n+bi b+ gas+ aij ñ+nam a gem n+ηbin gau, kal+ip gas+ aij ñ+nö, Bapi n+ip n+ηnaböl,” a ga. *

28 Jisas an+g hagöm haga, “Kale n+bi b+ nan wañ+b kub iru maru pör ud ajmim gas+ iru n+ηmim m+dpim gau, yad aumim n+ηöm nan wañ+b kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake l+nabim.

* 29 Yad b+ hain aij agam+ij m+dpin; kal gagnabin; an+ib u, y+ip aumim, wög yad g+ ñ+mim, hibur gas+ m+dmagö kalöp aη daη ake l+mim.
 30 Kale y+ip aumim wög yad geinabim u, ud marö ap gagnab; p+ta g+inab. *

12

*God n+ip sabe gep ñ+n u,
 wid magö rik ñ+ηla*

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Juda God n+ip sabe gep ñ+n u, Jisas b+ n+pe gau aip wid wög aη au amöl g+, b+ n+pe gau k+iyö lö, wid magö an+ib gau r+mnap udöm, hañ pak yuöm, ñ+ηöl g+ ñ+ηöl g+ areila. * 2 An+g geila, b+ Perisi gau n+ηöm, Jisas n+ip hagla, “Lo manö hon hagab, n+bi b+ God n+ip sabe gep ñ+n u wög gagnaböl. Pen b+ ne gau n+ihön g+n+g God n+ip sabe gep ñ+n wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö g+la. *

3-4 Hageila, Jisas kal+ip haga, “Depid hadame nöp b+ n+pe gau aip k+iyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö au löm, b+ y+har+η ñ+ηagpal, b+ God n+ip nan sabe g+pal gau nöp ñ+ηbal bred u, kal+ip hag n+ηö n+ip ñ+lö, b+ n+pe gau aip ñ+ηla. Pen k+iyö lö g+la aiud an+bu, God Manö yaη kal+ k+ñ r+kla u kale n+ηagpim ar? *

* 11:24: Mad 10:15; Luk 10:12 * 11:25-26: 1Ko 1:26-29 * 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15 * 11:28: Jer 31:25 * 11:30: 1Jn 5:3 * 12:1: Dud 23:25 * 12:2: Eks 20:10 * 12:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

⁵ “Kale Mosıs God Manö kalı kliš rıka u nıñagpim rö löp. Nıpe kalı kliš rıköm haga, ‘Bı God nıp nan sabe gep bı gau, God nıp sabe gep ñın u, God sabe gep ram raul u am mıdöm, wög gıpal. Pen God kalıp manö kub hagagnab,’ a ga. * ⁶ Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram anıbu nan kub wasö; yad ke pen Bı kub yabıt mıdpin. * ⁷ Pen manö ap God Manö kalı kliš rıkla u, nıñ aij gıgım akanı Manö anıbu kalı kliš rıköm hagla, ‘Nıbi bı yıp nan pak sabe gı ñınaböl u, yıp aij gıgnab; nıbi bı gau kalıp mög nıñnaböl u, yıp aij gınab,’ a gıla. Manö anıbu nıñmım gıgım u me, bı yad gau gı aij gılö nıñöl gı, kalıp ud sıtk hagpe. * ⁸ ‘God nıp sabe gep ñın! God nıp sabe gep ñın!’ a gıpım u pen Bı Nı nıpe nöp God nıp sabe gep ñın u abad mıdöp a gımım gası u nıñagpım.

Jıas bı ñımagö pıno ga u gö, kamıñ la

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Jıas ram mınöñ anıbu arö göm, ram mınöñ ap aramöm, Juda magım gep ram raul mıgan u ara. ¹⁰ Pen ram raul mıgan anıbu bı ñımagö pıno ga ap mıdeıa. Nıbi bı ap mıdeıla gau, Jıas manö rımnap hagö nıp dam manö kub hagun a göm, nıp manö pır alöm hagla, “God

nıp sabe gep ñın i, nıbi bı kamıñ lep aka wasö?” gıla. *

¹¹ Hageıla, Jıas kalıp haga, “Kaj sıpsıp kale ap God nıp sabe gep ñın i ulöm mıgan areınab u, ud yunabım aka wasöñ Ud yunabım rö löp. ¹² Pen kaj sıpsıp u nan yıharıñ. Nıbi bı u nan yabıt. God nıp sabe gep ñın i kamıñ lañ a gun gınabun u, manö mıdagöp, gınabun,” a ga. *

¹³ Jıas anıg hagöm, bı ñımagö pıno ga u nıp haga, “Ñın mılöbö lı!” a ga. Anıg hagö, ñımagö mılöbö labin a ga. Anıg ga nıñöm ñımagö pıno ga u böñ nöp kamıñ löm, ñımagö böñ lau aij mıdeıa u rö la.

¹⁴ Anıg gö nıñöm, bı Perısı gau am magım göm, nıp anıg anıg gun al pak lun, a göm, manö hag nıñ hag nıñ gıla. *

Jıas nıpe God bı wög gı ñeb nıpe

¹⁵ Anıg geıla, Jıas nıñöm, ram mınöñ anıbu arö göm, mıgan ap arnıg göm ara. Arö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp nıp hain gıla. Anıg geıla, nıbi bı nan ga gau, nıpe gö magöñhalö kamıñ lö nıñöl gı, ¹⁶ kalıp haga, “Bı u anıg anıg göp a gımım, hagagımım!” a ga. *

¹⁷ Jıas ga anıbu, bı God manö hagep Aısaıa gınab a ga rö nöp ga. Nıpe kalı kliš rıköm haga,

* 12:5: Nab 28:9-10 * 12:6: Mad 12:41-42 * 12:7: Hos 6:6; Mad 9:13

* 12:10: Luk 14:3 * 12:12: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16 * 12:16: Mad 8:4; Mak 3:12

18 “Bî yad böŋ nöp hag lîbin i,
wög yad gi ñab.

Bî yad niŋnö, yîp aij
yabîl göp me u.

Yad niŋpe midmagö lîbin.

Ana yad u niŋp aŋ ba gö,
niŋbi bî kale aigöl göm asi mid
aij giŋaböl manö yad
u,

niŋbi bî gau magöŋhalö
hag ñiŋab.

19 Pen niŋpe niŋbi bî gau niŋjö
mulu lugö,

manö pen pen ha-
gagnab.

Niŋbi bî midpal gau, yîp nöp
niŋjöl a göm,

meg magö dap ranöm
hagagnab.

20 Niŋbi bî niŋagpal gau
kalîp agamîj hag aij
giŋab.

Łam hoŋ giŋiŋ gö, kaŋasin
riŋm lîlö inmidöp rö u
kalîp hagnab.

Niŋpe aniŋ göl gi damöm
me,

God hagöp rö böŋ u apranö,
nan si nan naij gep böŋ u
böŋ nöp ap lugnab.

21 Niŋbi bî ram miŋnöŋ gau
niŋbö gau u rö nöp,

niŋp gasi halö abad
midleinaböl,” a ga. *

*Jisas niŋpe Bielsebul klö
udöm nan gagep gab, a giŋla
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-
23; 12:10)*

22 Bî kiŋjaki aban alö, amgö
we göm, maj haŋ piŋ göm ga
bî ap dam Jisas mideia au
daueila. Jisas kiŋjaki u hag
höŋ yuö, amgö yabîl niŋjöm,
manö hagöm ga. 23 Niŋbi bî

midleila gau, Jisas ga aniŋbu
niŋjöm, aiö göm hagla, “Bî
aniŋbi bac Depid Niŋ niŋpe pör
abad midpun u rö löp,” a
giŋla.

24 Pen bî Perisi gau manö
aniŋbu niŋjöm, gasi kale gau
nöp niŋjöm hagla, “Bî aniŋbu
God klö niŋpe udöm hag höŋ
yuagöp; niŋpe kiŋjaki aiön pi
nan gau, nap kale Bielsebul
klö udöm hag yuöp,” a giŋ gasi
niŋjla. *

25-26 Pen gasi niŋjla aniŋbu,
Jisas ke niŋjöm, kalîp haga,
“Seden uraköm, niŋbi bî niŋpe
riŋmnab hag yunab u, aige
göm bî kub mideinabŋ Ram
miŋnöŋ ap, kale ke pen pen
hagöm asiŋ ke ke lîŋaböl u,
ap lug paknaböl. Ram miŋnöŋ
kub ap aka niŋbi bî iŋ aŋi ap,
kale ke pen pen hagöm asiŋ
ke ke lîŋaböl u, ap lug pakn-
aböl. Kale aniŋbu rö hagabim
u pen Seden niŋpe yam niŋpe
ke gau kalîp hag yuagnab.

27 “Yîp hagdîm, ‘Kiŋjaki aiön
pi nan gau nap kale Bielsebul
klö u udmön hag höŋ yuban,’
a giŋpim u pen kale yîp hagpe
niŋjîŋ: bî kale ke gau Bielse-
bul klö u udöm kiŋjaki aiön pi
nan gau hag höŋ yubal aka
niŋhön? Kale ke hagnaböl,
‘Niŋbi bî ap aniŋ göl rö lagöp,’
a giŋaböl.

28 “Pen God Ana klö u
udem, kiŋjaki aiön pi nan gau
hag höŋ yuabin u, niŋhön
giŋiŋ God bî niŋpe niŋbi bî
udöm abad mideinab ñiŋ u

* 12:21: Mad 3:17; Ais 42:1-4 * 12:24: Mad 9:34; 10:25 * 12:28: Ap 10:38;
1Jn 3:8

hadö auöp i a g+mim y+p udagpim? *

29 “B+ kłö yab+ ap m+idö, nan n+p gau udn+g, y+har+ñ aragnaböl. N+p bõr nõp nag+ ad+ik lõm me, amöm nan n+p gau udnaböl.

30 “N+bi b+ yad p+g m+idpal gau, n+bi b+ gau kal+p yad daunaböl. Pen n+bi b+ yad wasö gau, n+bi b+ yad aun+g gaböl gau kal+p r+id+ik g+ yun-aböl. * 31 An+ib u, kale n+ñ aij g+mim. N+bi b+ gau nan si nan naj n+hön n+hön geinaböl u, God n+ñöm arö g+ nab. N+bi b+ God n+p manö r+ib junaböl u, u rö nõp God n+ñöm arö g+ nab. Pen God Ana n+p manö r+ib junaböl u, God n+ñöm arö gagnab. *

32 B+ Ñ+ n+pe u n+p manö naj hageinaböl u, God n+ñöm arö g+ nab. Pen Ana U+ n+p manö naj hageinaböl u, ñ+n i abe, ñ+n hain u abe, God n+pe n+ñ nõp m+idöm arö gagnab.

Manö ke hagpim adö u kalöp manö kub hagnab

(Luk 6:43-45)

33 “Kale y+p n+hön g+ñ+g hagpim, ‘Seden abañ alö, wög aij u göp,’ a g+pimñ Mab aij gau magö aij p+lnab; mab naj gau magö naj p+lnab. Mab magö p+lnab magö an+bu n+ñöm me, mab u aij mab u naj a g+ naböl. * 34 Kale haino ñ+ pai yag daubal gau me an+g hagabim. Kale n+bi b+

naj an+bu rö, aige g+mim manö aij hagnabimñ N+bi b+ manö hagpal rö n+ñnabun me, hibur gas+ m+idmagö kal+p an+ dañ n+hön rö m+idöp u n+ñnabun. * 35 N+bi b+ aij gau, hibur gas+ m+idmagö an+ kale dañ nan aij m+idöp n+ñöm g+ aij g+pal; n+bi b+ naj gau, hibur gas+ m+idmagö an+ kale dañ nan naj m+idöp n+ñöm g+ naj g+pal. 36 N+ñ aij g+mim. Hainö manö kub hagep ñ+n u, God n+bi b+ gau kal+p magöñhalö, manö hałowałö hagöm n+bi b+ r+mnap g+ naj g+la u, n+hön g+ñ+g an+g hagpe a göm, kal+p hag g+ nab. 37 An+ib u me, kale ke manö hagnabim u nõp God n+ñöm hagnab n+ñöm, kam+ñ arnabim aka ilön udnabim,” a ga.

Nan gagep rö gö n+ñun, a g+la

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 God lo manö hag ñeb b+ r+mnap abe, b+ Perisi r+mnap abe, apöm Jisas n+p hagla, “Manö hag ñeb b+! Nan gagep rö ap gö, hon n+ñun me, ne God nõp hag yuöp auban a g+ nabun,” a g+la. *

39 Hageila, Jisas haga, “Kale n+bi b+ nan si nan naj nõp g+mim, God manö haga u n+ñagpim. Nan gagep rö ap gö n+ñun a g+pim u, pen kalöp nan ap g+ñö n+ñagnabim. B+ God manö hagep Jona n+p

* 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6 * 12:33: Mad 7:16-20

* 12:34: Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

* 12:39: Mad 16:4; Mak 8:12

ga adö u nöp yip u rö nöp gö, niŋnabim. * 40 Hadame nöp kabsat kub u Jona nip pa bo yuö, hibur aŋ yaŋ ñin mihau niŋaŋ midöm, ado gi aua. Anib u rö, yad, Bi Ni nipe, u rö nöp ñin mihau niŋaŋ minöŋ aŋ gau midem, ado gi aunabin. * 41 Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa nibi bi kalip hagö, nan si nan naji giŋla gau yinid arö göm, God nip niŋ udla. Jona bi yiharin u hagö niŋla; kale pen Bi Kub yabit miñi midöp i, manö hagöp u udagpim. Anib u, hainö manö kub hagep ñin u, Ninepa bi kale uraköm kalöp manö kub haglö, kale manö kub udnabim. *

42 "Nibi kwin kub, ram minöŋ Siba nibö u, hadame nöp ga rö u niŋbim. Ram minöŋ nipe mlö gau nibö u pen, Juda kin kub Solomon gasi kid hiŋ niŋeb bi u manö nip niŋniŋ aua. Solomon bi yiharin u nip anig ga; pen nihön ginig Bi Kub miñi midöp i manö hagöp u niŋagpimŋ Hainö manö kub hagep ñin u, Siba kwin uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabim. *

Kijaki aiön pi nan gau kauyaŋ ado gi aunim rö löp, a ga

(Luk 11:24-26)

43 "Seden yam nipe kijaki nan gau ap nibi bi aban al midöm, höŋ amöm, nibi

bi rimnap aban alin, a göm, niŋ aj wasö niŋöm, 44 ado gi apöm niŋnab, bi nöd arik arnab kuö u aij aij nöp mideinab. 45 Nipe niŋöm, kijaki naji nipe rö wasö, kijaki naji yabit, unbö mudun jin u ut gi dapöm, bi anibu nip yuö hiŋknaböl. Anig gö, nöd mid naji ga rö wasö; hainö mid naji yabit ginab. Kale nibi bi uri midpim kale nan si nan naji nöd gi midmidim rö wasö, hainö nan si nan naji yabit ginabim," a ga. *

Jisas nime nimam bi

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Jisas nibi bi gau kalip manö hagö niŋöl gi, nime nimam nipe yabit gau höŋ yaŋ apöm hagla, "Hon Jisas nip manö hagnig aubun," a giŋla. 47 Hageila, bi ap ram raul miŋan amöm, Jisas nip haga, "Name namam ne gau, nöp manö hagnig ap midpal höŋ yaŋ," a ga.

48-49 Hageia, nibi bi nipe aip ram raul miŋan yaŋ mideila gau kalip niŋ giŋgabö göm haga, "Niŋö hagpan u pen, nibi bi ram raul miŋan midpal gai i, kale ami yad, mam yad midpal. 50 Nibi bi Bapi yad kumi kabö adö laŋ manö hagöp rö niŋöm anig unbö rö nöp giŋpal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp midpal," a ga. *

* 12:40: Jo 1:17 * 12:41: Jo 3:5 * 12:42: 1Ki 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20

* 12:50: Ro 8:29

13

Jisas, God manö u niŋ aij gilaŋ, a göm, manö hod riköm haga

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Niŋ añi anibu nöp, Jisas ram arö göm am Niŋ Waŋö Galili goŋ au asi kö, ²⁻³ niŋ bi iru yabiŋ nöp apöm niŋ biŋ giŋabö geila. Anig geila niŋöm niŋe am niŋ magib adö u asi köm, amöm niŋ an au daŋ midö niŋöl gi, niŋ bi niŋ waŋö goŋ au urak mideila.

Jisas niŋ bi niŋe gau kalip manö hod riköm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gi haga, "Bi ap wid ranaŋ a göm, wid magö u dam wög naböŋ gau yueinab. * ⁴ Yiŋ yuö, rimnap adan adö au lugö, yaur gau apöm niŋnaböl. ⁵ Rimnap kabö adö mniŋöŋ pro pro mideinab au lugöm, yiŋid marep giŋab ⁶ pen kidiŋ am pidöŋ gagnab rö, sidö niŋöm miŋep giŋab. ⁷ Pen rimnap nagib kalib kalib halö an gau lugöm rannab pen nagib anibu hau göm pak niŋö, miŋep giŋab. ⁸ Pen rimnap mniŋöŋ aij adö au lugöm, ran aij yabiŋ göm, magö iru yabiŋ nöp piŋnab. Rimnap niŋ juöl mamid u (100) rö piŋnab; rimnap niŋ juöl miŋhau niŋgaŋ (60) rö piŋnab; rimnap niŋ juöl añi ap ado gi da unbö wajtem laŋ (30) rö piŋnab. ⁹ Kale niŋ bi niŋ gasi rimid midainim gau,

manö hagabin i rimid li niŋ aij gimim," a ga.

Jisas niŋön giŋig manö hod riköm hagmidöp

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas anig hagö, bi niŋe gau apöm, niŋe hag niŋöm hagla, "Niŋ bi niŋe gau kalip niŋön giŋig manö hod rikömön nöp hagpan?" ö gila.

¹¹ Hageila haga, "God niŋ bi niŋe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, kalöp gasi ñö niŋnabim; pen niŋ bi niŋe yiŋharin gau niŋagnaböl. ¹² Niŋ bi niŋe manö yiŋ niŋöm udpal gau, manö rimnap halö niŋöm, iŋ u niŋ aij giŋnaböl; pen niŋ bi niŋe manö yiŋ niŋöm udagpal gau, manö pro niŋbal u böŋ nöp ur giŋab. * ¹³ Kalip manö hod rikem hagpin u, kale amgö halö, gasi rimid halö u pen, hagöp me u a göm, niŋagpal.

¹⁴ "Giŋpal anibu, bi God manö hagep Aisaia nöd giŋnab a göm kalib kliŋ rika rö nöp giŋpal. Manö anibu kalib kliŋ riköm haga, 'Manö niŋnaböl u pen manö hagöp anig a göm niŋagnaböl.

Amgö niŋnaböl u pen nan ap niŋagnaböl. *

¹⁵ Niŋ bi niŋe gai i manö yad hagpin u kalip iru gö niŋagpal.

God Manö niŋno, hanip gö, niŋ bi niŋe midaiun rö löp a göm,

* **13:2-3:** Luk 5:1-3 * **13:12:** Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26 * **13:14:** Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

rimid pit göm, amgö ju göm nöp midpal,' a ga.

16-17 "Anib u, kale niñagpal; pen God kalöp gasi aij ñö niñbim u, miñ miñ gimim. Yad kalöp niñö hagabin, God manö hagep bi gau abe, niñi bi God Manö hagöp rö niñöm gimidal gau abe, iru nöp Mesaia niñ niñun a gimidal u pen yip amgö niñagöm, manö yip niñagla. Pen miñi kale yip amgö niñmim, manö yip apdi niñabim u, miñ miñ gimim.
*

Bi wid magö yua aiud haga u, Jisas manö it u hag ña (Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 "Pen manö hod rikem hagajin u, bi narö u niñe wid magö dam wög naböñ gau yua u, it u hagnö niñim," a ga.

19 "Wid magö rimmnap adan adö au lugö, yaur gau apöm niñnaböl a gipin u, niñi bi gau, God niñi bi udöm abad mideinab manö aij u niñnaböl u pen it u niñagnaböl niñöm Seden niñe gö böñ nöp hauñ ginaböl, a gem hagpin.

20-21 "Pen magö rimmnap kabö adö minöñ pro pro mideinab au lugöm, yinid marep ginab pen kidit am pidöñ gagnab rö, sidö niñöm miñep ginab a gipin u, niñi bi gau manö yip gisön niñnaböl magö u, miñ miñ ginaböl, pen uri nöp niñi bi rimmnap apöm, niñi bi manö yad niñnaböl gau gasi

naij niñöm, kauat mauat rö midöm, kalip gi naij ginaböl niñöm niñi bi manö yad nöd udla gau, uri manö yip u hauñ göm, gasi adö rimmnap niñnaböl, a gem hagpin. 22 Magö rimmnap lugnab nagit kalit kalit halö an gau a gipin u, niñi bi gau manö yip u niñnaböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru miñot, utpö kitno kibap nan gau nöp gasi niñöm, God manö aij u arö ginaböl niñöm nan niñeb rimmnap pilagnab, a gem hagpin. * 23 Pen magö rimmnap minöñ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru pilnab a gipin u, niñi bi gau manö yad u niñöm, ud pidöñ yabit löm, rimmnap git aij ginaböl, rimmnap git aij yabit ginaböl, rimmnap git aij adö ke yabit ginaböl, a gem hagpin," a ga.

Niñi bi gi naij gipal gau God niñi bi niñe gau aip ut göm midpal

24 Jisas kalip manö ap halö manö hod riköm haga, "God niñi bi udöm abad mideinab u, aiud udabin i rö ginab. Bi kub ap wid magö gau ranañ a göm, dam wög naböñ niñe gau yunab. 25 Pen sibön yan han arnaböl magö u, bi naij ap nan yin naij rimmnap dapöm, an anib gau yuöm arnab. 26 Anib u, wid yin aij u rannab, pen nan yin naij u abe rannab. 27 Anig gö, bi wög git ñeb gau apöm bi kub u niñ hagnaböl, 'Bi

kub! Nan y+ŋ aij gau nöp dam wög naböŋ u yuban pen nan y+ŋ najj gau gai n+bö apöm halö ranab?’ ö g+ naböl. ²⁸ N+pe kal+p pen hagnab, ‘B+ kołmał yad ap dap yuöp,’ a g+ nab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan y+ŋ najj ranab an+ b gau ud ju yuun aka?’ g+ naböl. B+ wög naböŋ nap n+ bö u pen hagöm hagnab, ²⁹ ‘Wasö! N+ŋ i, nan y+ŋ najj an+ b gau ud juim a g+ nō, amim nan y+ŋ aij r+ mnap halö ud jumim rö löp!’ ³⁰ Arö g+ pe m+ hōŋgöl rann+ m. Pen ranöm magö p+ lö, r+ kepe n+ ŋ u b+ nan r+ kepe yad gau hagnabin, “Nan y+ŋ najj an+ b gau ud jumim, dam ugan ugan ad+ k libe, mab laulö in hab+ k n+ ŋ arn+ m; pen wid magö gau nöp ud magum g+ mim, dam wid magö lep raul m+ gan yad u yumim,” a g+ nabin,’ a g+ nab,” a ga.

Mab masded magö u, manö hod r+ kōm haga

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹⁻³² Jisas kal+p manö ap pen manö hod r+ kōm haga, “B+ ap mab masded magö pro u dam wög naböŋ n+ pe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram g+ naböl. An+ b u rö me, God n+ bi b+ udöm, ram m+ nōŋ aij n+ pe kumi kabö adö laŋ au abad m+ deinab u,” a ga.

Y+ s u, manö hod r+ kōm haga

(Luk 13:20-21)

³³ Manö ap pen hod r+ kōm haga, “N+ bi gau nan y+ s a g+ pal u, ud plaua rin kub yan halö ud ado malo g+ lö, nan kub yab+ l ranöb. An+ b u rö me, God n+ bi b+ udöm, ram m+ nōŋ aij kumi kabö adö laŋ au abad m+ deinab u,” a ga.

Jisas ai g+ iŋ n+ bi b+ gau manö hod r+ kōm hagn+ döp

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas n+ bi b+ gau kal+p manö r+ mnap hag n+ iŋ göm waiö hagagm+ döp; manö hod r+ kōm nöp kal+p hag n+ m+ döp. ³⁵ Ga an+ bu, b+ God manö hagep ap nöd g+ nab a göm kal+ k+ iŋ r+ ka rö nöp ga. N+ pe manö an+ bu kal+ k+ iŋ r+ kōm haga,

“Ram m+ nōŋ hadame dagol g+ la n+ ŋ u r+ kōm, m+ d damöm m+ ŋ i m+ dpun n+ ŋ i, manö n+ ŋ agla u, manö hod r+ kepe manö u nöp kal+p hag n+ nabin,” a ga. *

Jisas wid magö manö hod r+ kōm haga u, manö it u haga

³⁶ Jisas an+ g hagöm, n+ bi b+ gau kal+p arö göm, ram raul m+ gan arö n+ ŋöl g+ , b+ n+ pe unbö m+ gan laŋ u apöm, n+ p hagla, “Nan y+ŋ najj wög naböŋ aŋ gau ranöb a g+ mōn, manö hod r+ kmōn hagpan u, han+ p hagö n+ ŋ un,” a g+ la.

³⁷ Hageila, haga, “B+ nan y+ŋ aij yuöp a g+ pin u, yad B+ N+ n+ pe. ³⁸⁻³⁹ Wög naböŋ

a gipin u, m+nöŋ naböŋ it i magöŋhalö. Nan y+ŋ aij a gipin u, n+bi b+ God udöm abad m+deinab gau. B+ nan y+ŋ najj dap yuö ranöb a gipin u, b+ y+p n+ŋö mulu lugöp Seden n+p nöp hagpin. Nan y+ŋ najj ranöb a gipin u, Seden n+bi b+ n+pe gau kal+p hagpin. Pen wid magö a+ŋ g+nab ñ+n a gipin u, ñ+n ram m+nöŋ it i ur g+nab ñ+n an+bu hagpin. B+ rik daupe a gipin u, ejol gau kal+p hagpin. ⁴⁰ Nan haŋöwaŋ ranöb gau ud juöm, dam mab inab yaŋ yunaböl a gipin u, ñ+n ram m+nöŋ it i ur g+nab ñ+n an+bu me u. * ⁴¹ B+ Ñ+ n+pe ejol n+pe gau kal+p hag yuö, apöm, n+bi b+ nan si najj g+pal gau abe, n+bi b+ n+bi b+ r+mnap kal+p hagailö, kale nan si nan najj g+pal gau abe, ejol kale apöm kal+p udöm * ⁴² mab ke inab m+gan yaŋ u yunaböl, ilön gö n+ŋöl g+, meg hau r+ŋköm m+ŋöŋ g+naböl, a gem hagpin. * ⁴³ Ñ+n an+bu, n+bi b+ Bap kale udöm kumi kabö adö laŋ abad m+deinab gau, kale s+idö mailö rö paköl g+ m+deinaböl. Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+dain+m gau, manö hagabin i r+m+id l+ n+ŋ aij g+mim. *

Mani kes pi g+la u, manö hod r+iköm haga

⁴⁴ “Pen God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, aiud adö i rö m+döp. B+ ap amöm

n+ŋnab, mani kes hadame nöp pi g+la ap wög ad+ŋ ap m+deinab. N+pe n+ŋöm, nan r+mnap ud pa r+ŋk aij göm, ram arnab. Amöm, ñ+ñ+ yab+ŋ löm, nan n+pe gau magöŋhalö s+ikim göm, mani udöm, mani an+bu damöm, wög ad+ŋ an+bu rauöm, am mani kes an+bu udnab.

K+ŋap aij aij u, manö hod r+iköm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, aiud adö i rö m+döp. B+ s+ikim gep gau k+ŋap uŋhai n+ŋ ajöm, k+ŋap aij aij yab+ŋ ap n+ŋöm, ram amöm, nan kale gau magöŋhalö s+ikim göm, mani udöm, am k+ŋap an+bu raunaböl.

Uben u, manö hod r+iköm haga

⁴⁷ “God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, aiud adö i rö m+döp. N+bi b+ r+mnap uben damöm, ñ+g waŋö au yulö, kabsaŋ iru nöp apöm m+gan an+bu arbal. ⁴⁸ An+g g+lö, uben t+p g+ dam goŋ gau amöm, kabsaŋ aij gau h+hu kabsaŋ lep rin m+gan u löm, kabsaŋ najj gau ud yubal. ⁴⁹ Ram m+nöŋ it i ur g+nab ñ+n u an+b unbö rö g+nab. God ejol n+pe gau apöm, n+bi b+ God Manö hagöp rö g+la gau ke löm, n+bi b+ God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, ⁵⁰ dam mab ke inab yaŋ u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau r+ŋ göm, m+ŋöŋ g+ m+deinaböl,” a ga. *

* **13:40:** Jon 15:6 * **13:41:** Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27 * **13:42:** Mad

8:12 * **13:43:** Dan 12:3 * **13:50:** Mad 13:42 Luk 13:28

51 Anig hagöm haga, “Yad manö hagaj+n gau niñbim?” ö ga.

Hageia, bi nipe gau hagla, “Yau, niñbun,” a gila.

52 Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag midmidim u pen uri kale God nibi bi udöm abad mideinab manö aij hagpin u niñbim. Anig niñöm kale uri nibi bi gau hag niñabim u, kale God Manö aij nöd niñbö u abe, God Manö aij hain niñbö u abe hag niñabim,” a ga.

Nasared nibi bi Jisas nip niñ udagla

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53-54 Pen Jisas nipe manö hod riköm manö haga anibu hag pis göm, daun nipe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul migam u amöm, nibi bi gau kalip hag ñö, kale niñöm aiö yabıl gila. Kale pen hagla, “Bi anibi nipe aige göm gasi kid hiik niñöm nan gagep unbö rö gab?” ö gila. Hainö pen hagla, * 55-56 “Bi anibi nime nap, niñin nımam nipe gau, hon aip midpal u pen, nipe aige göm bi kub rö midöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabı Nap nipe u bi kapeda; nime Maria; nımam nipe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anib u, nipe aige göm apöm anig gab?” ö gila. * 57 Anig hagöm, kale Jisas nip naj niñöm, manö nipe haga u, udagla.

Pen Jisas kalip haga, “Bi God manö hagep gau ram mınöñ mlö gau amöm haglö, niñö hagpal a göm niñaböl; pen ram mınöñ kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö gıpal u rö gabim,” a ga. * 58 Manö haga u niñagla u me, ram mınöñ anibu nan gagep rö iru nöp gaga.

14

Herod hagö, Jon Bi Niñ Pak Ñeb u nabıc cög rıb gi dö gila

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

1 Pen gapman bi kub ram mınöñ Galili abad midmidöp Herod, Jisas nipe niñön niñön ga manö u niñöm, 2 am bi nip wög gi ñeb rımnap kalip haga, “Bi Jisas nan gagep rö göp u, nipe bi ap ke wasö; nipe Jon bi niñ pak ñeb u nöp. Nip al pak linö u pen kauyan uraköm ap midöp rö, nan gagep rö anib gau gab,” a ga.

3-5 Pen Jon nip nagı löm, al pak la manö il u anig göl midöp. Herod nipe nımam Pilip niñbin nipe u Herodias ud arö, Jon Herod nip haga, “Ne unbö gıpan, gi naj gıpan. Bi ap nımam nipe kamıñ mideinab nuwi nipe udagnab,” a ga. Jon anig hagö, nibi anibu Herodias nipe Herod nip manö haga niñöm Herod Jon nip dam nagı löm, al pak lin a göm gasi niñı u pen nibi bi

* 13:53-54: Jon 7:15 * 13:55-56: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-5: Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20

gau, Jon nɪp bɪ God manö hagep hon a gɪla rö, pɪñɪŋ göm arö ga. *

⁶ Pen hainö Herod nɪme nɪp yag daua ñɪn u nöp, nɪbi bɪ iru nöp ap magum göm, nan magö lau ñɪŋnɪg gɪla. Ñɪn anɪbu, Herodias pai nɪpe u apöm anɪb au kugom ralö, Herod nɪŋö, aij yabɪɪ ga. ⁷ Anɪg gö, nɪpe pai anɪbu nɪp manö hagö m hage, “Yad manö nɪŋö yabɪɪ hagem nöp hagabin, ne nan ap hag nɪŋeinabön, nöp haɫöwaɫö ud ñɪnabin,” a ga. ⁸ Hageia, pai anɪbu, nɪme hage rö nɪŋöm hage, “Jon bɪ ñɪg pak ñeb nabɪc cög u, kɪnanɪ cög mɪgan yanɪ lɪmön, dap ñɪmön,” a ga.

⁹⁻¹⁰ Anɪg hagö, Herod nɪŋö mög ga, pen nɪbi bɪ gau nɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, pai anɪbu nɪp waiö manö nɪŋö hag löm hage, “Ne nan ap hag nɪŋeinabön, nöp haɫöwaɫö ñɪnabin,” a ga rö nɪŋöm, bɪ rɪmnap hag yuö, am Jon nagɪ mɪdeia au amöm, nabɪc cög nɪp u rɪb gɪ dö göm, ¹¹ ud kɪnanɪ cög mɪgan yanɪ löm, dap pai anɪbu nɪp ñɪla. Ñeila, nɪpe pen damöm nɪme nɪp ña.

¹² Pen Jon bɪ nɪpe gau apöm, wip dam rɪgöl göm, am Jisas nɪp hag ñɪla.

Jisas bɪ unbö paip dausan nan ñö ñɪŋla

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Jisas manö anɪbu nɪŋöm, am ram mɪnönɪ ke mɪgan ap mɪdeinam, a göm, ñɪg magɪb

udöm, ram mɪnönɪ anɪbu arö göm, hada. Pen nɪbi bɪ gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram mɪnönɪ kale gau arö göm, ɪɫ adö aramöm, Jisas arnɪg ga gau arla. ¹⁴ Jisas nɪpe pen ram mɪnönɪ mɪgan anɪbu apjaköm, ñɪg magɪb u arö göm, goɫ gau apöm nɪŋa, nɪbi bɪ iru nöp mɪdeila. Kalɪp nɪŋö, mög gö, nɪbi bɪ nan ga gau gö, kamɪŋ la.

¹⁵ Pen dugo magö u, bɪ nɪpe gau Jisas mɪdeia au apöm, nɪp hagla, “Söl sɪb gɪnɪg gab. Mɪdö nöp nan magö ñɪŋeb magö u padiöp. Gai i ram mɪnönɪ nöp anɪ au. Nɪbi bɪ iru nöp gai i hagö, ram anɪ gai i amöm, nan magö kale rɪmnap rau ñɪŋlanɪ,” a gɪla. ¹⁶ Anɪg hageila, Jisas kalɪp hage, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalɪp nan magö ñɪmim,” a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magö iru mɪdagöp. Yɪharɪŋ bred magö unbö mamɪd kabsaɫ mɪhöp mɪdöp,” a gɪla.

¹⁸ Hageila, Jisas hage, “Nan anɪb gau ud yɪp dauim,” a ga. ¹⁹ Anɪg hagöm, nɪbi bɪ gau kalɪp hagö, nan uɫanɪ adö gau bɪs gɪlö nɪŋöl gɪ, bred kabö u udöm, kabsaɫ mɪhau u udöm, gɪlanɪ gɪ nɪŋöm, God nɪp aij a göm, bred u ud jö göm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñö nɪŋöl gɪ, kale udöl gɪ, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɪ ñɪla. Kabsaɫ u u rö nöp gɪla. * ²⁰ Anɪg göl nɪme lɪ ñeila, ñɪŋlö, ñɪŋlö, mudun gö, ñɪŋ haköl rö laga.

* 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10

Nabönj nabönj arö gila gau me, Jisas bi nipe gau wadi unbö migan laj u ud yaglö, bönj nöp ajmanj raua. ²¹ Nibi bi nan nijnla anib gau, nibi gau wasö, ñi pai pro gau wasö, bi gau nöp me paip dausan rö ara.

Jisas ñig ut adö au abö gi ara

(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

²² Jisas, bi nipe gau kale ñig bönj lödanj arlanj a göm hagö, ñig magib udöm arla ninjom nipe nibi bi gau kalip hag yuöm, ²³ nipe ke God nip sabe ginig ram minonj dum ap ara. Midö, ram dugnig geia pen nipe añi nöp halö dum anib laj mideia. *

²⁴ Pen bi nipe gau ñig magib udöm ñig wanö anj kub au arlö ninjol gi, pinöm asad kub yabit u apöm, ñig magib u ud ado ginig rö ga. ²⁵ Magö anibu ram gison nöp runig geia u me, Jisas ñig ut adö u abö gi apöm, bi nipe gau mideila sol au aueia, ²⁶ kale ninjom, "U wip ana ap auab!" a göm, anin n gö pininj göm, aiö kub blatö gila. *

²⁷ Jisas pen kalip haga, "Pininj gagmim! Yad nöp auabin!" a ga.

²⁸ Hageia, Pida haga, "Bi Kub! Ne nöp auaimön u, yip abe hagö, ñig ut adö au abö gi yagol au nin," a ga.

²⁹⁻³⁰ Hageia, Jisas haga, "Anib u, au!" a ga.

Hagö, Pida ñig magib u arö göm, ñig ut adö u abö

gi am Jisas mideia au am anj au amöm ninja, yigön kub yabit u apöm, ñig u ral auajip. Anig geia nipe pininj göm, ñig yanj had lugöl gi, wiñ kub alöm haga, "Bi Kub! Ne yip yinjid ud yu!" a ga.

³¹ Anig hagö, Jisas yinjid nip ud sisi udöm haga, "Ninj udep magö ne u ulep yabit göp. Nihön ginig gasi mihöp ninjan?" ö ga. *

³² Anig hagöm, Jisas aip Pida aip ñig magib migan u arlö ninjol gi, pinöm asad kub udeia u ur ga. ³³ Anig gö ninjom, bi nipe ñig magib migan yanj asik mideila gau, Jisas hib nipe haglö adö arö ninjol gi hagla, "Ninjö! Ne God Ñi nipe yabit!" a gila.

Genesared nibi bi nan ga gau Jisas gö, kaminj la
(Mak 6:53-56)

³⁴ Pen kale ñig wanö juöm, ram minonj Genesared bönj lödanj amjakla. ³⁵ Amjaklö, nibi bi midmidal gau Jisas nip ninjom, Jisas nöp auöp a göm, nibi bi ram minonj sol anib gau magonhalö wiñ allö, nibi bi nan ga gau magonhalö daula. ³⁶ Dapöm, Jisas nip neb neb göl gi hagla, "Hanip yau a gö, nibi bi nan göp gai i, waij nöp gof au nöp ud ninjlo, kaminj laj," a gila. Hageila nipe yau a gö, nibi bi waij nipe ud ninjla gau kalip magonhalö kaminj la. *

* 14:23: Luk 6:12; 9:28

* 14:26: Luk 24:37

* 14:31: Mad 8:26; Mak 4:39

* 14:36: Mad 9:20-21

15

*Nɪpɪs nɪhi bɪ gɪmɪdal rō,
Perisi kai u rō nöp gɪmɪdal
(Mak 7:1-13)*

¹ Pen ñɪn anɪbu, bɪ Perisi rɪmnap, bɪ lo manö hag ñeb bɪ rɪmnap, Jerusalem nɪbö apöm Jisas nɪp hagla, ² “Bɪ ne gai i, nɪhön gɪnɪg apɪs bac bɪ manö pör u arö göm, ñɪmagö kale ñɪg lɪ yuöm wasö, yɪharɪɲ nöp nan ñɪɲbal?” ö gɪla. ³ Hageila, Jisas pen haga, “Kale nɪhön gɪnɪg God Manö nɪpe u arö gɪmim, bac bɪ gɪla rō nöp gabim?” ⁴ God haga, ‘Name nap kalɪp gɪ aij gɪmim ud aij gɪmim,’ a ga. God manö ap hagöm haga, ‘Bɪ ap nɪme nap kalɪp manö naj rɪmnap hagnab u, kale bɪ anɪbu nɪp al pak löl,’ a ga. * ⁵⁻⁷ Pen kale manö anɪbu kabö göl hag ñagpim. Bɪ ap, ami bapi arö gɪnabin a gɪnab u, kalɪp hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rɪmnap kalpe mɪhön ñɪbnep pen mani kalpe mɪhön ñeb mani u, uri yad God nɪp ñɪnabin a gɪpin, nɪɲöm mani kalpe mɪhön ñeb ap mɪdagöp,’ a gɪnab. Anɪg gɪlö, kale nɪɲmim hagpim, ‘Kale anɪg gɪpal u, manö mɪdagöp,’ a gɪpim. Anɪg hagpim u, ‘God Manö hagabun,’ a gɪpim u pen kale piral yabɪɪ hagmim, kale ke hagpim rō gagpim. Kale manö anɪbu rō nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪbim u, God manö hagep bɪ ne Aisaia

nɪpe bɪ kalöp rō nöp gasɪ nɪɲöm, manö nɪɲö yabɪɪ ap kalɪ kliñ rɪka. Manö anɪbu kalɪ kliñ rɪköm haga, ⁸⁻⁹ ‘Nɪbi bɪ gai i manö pir alöm hagpal, “God Bɪ Kub hon,” a gɪpal u pen yɪharɪɲ manö nöp hagpal; yɪp mɪdmagö lagpal. Yɪp sabe göm, yɪharɪɲ manö nöp hagpal. God Manö nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñabun a gɪpal u pen bɪ ram mɪnönɪɪ i i nɪbö manö kale ke hagmɪdal manö u nöp ud hag ñɪɪ ajaböl!’ a ga,” a ga. *

*Nɪbi bɪ nan gac göp gau
(Mak 7:14-23)*

¹⁰ Jisas anɪg hagöm, nɪbi bɪ mɪdeila gau wɪñ alö aueila haga, “Manö hagabin i, nɪɲ aij gɪmim!” ¹¹ Nɪbi bɪ gau nan magö gau hałöwalö ñɪɲlö, hibur anɲ kalɪp yan amöm prɪ gagöp; hibur anɲ kale yan gasɪ naj nɪɲöm hagpal u me, prɪ gac halö mɪdpal,” a ga. *

¹² Pen Jisas bɪ nɪpe gau apöm Jisas nɪp hagla, “Bɪ Perisi gau manö hagpan u nɪɲlö, nöp mulu lugöp u, ne nɪɲban?” ö gɪla. ¹³ Hageila, Jisas haga, “U manö mɪdagöp. Bap yad kumi kabö adö laɲ mɪdöp u, nan yɪɲ nɪpe yɪmagöp gau magöɲhalö ɪɪ halö bɪg ju ud yunab. ¹⁴ Bɪ anɪb gau kale amgö we. Bɪ amgö we

* 15:4: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 15:8-9: Ais 29:13 * 15:11: Mad 12:34

ap, bi amgö we ap nîp ut gi damöm, mîhönngöl uöm mîgan u ap lug paknabil," a ga. *

¹⁵ Jisas anîg hageia, Pida haga, "Manö anîbu manö hod rik hagpan ît u hanîp hag ñö nîjun," a ga.

¹⁶⁻¹⁷ Hageia, haga, "Kale nînagpal rö, kale u rö nöp nînagpim arî Nînim! Nan nîhön nîhön hałowalö ñînbal gau, God nîjö, manö midagöp. U yîharîj ñîjöm, hib halö kîl yubal. ¹⁸ Hibur arî kale yan gasî naj nînbal u me, pri halö midpal. ¹⁹ Gasî kale ke nîjöm, gasî naj nîjöm, nîbi bi al pak löm, nîbi si bi si göm, nan gau si udöm, manö kub hagnaböl ñîn u manö piral hagöm, nîbi bi rîmnap kalîp hag juöm, gîpal. ²⁰ Gîpal anîbu me, God nîjö gac halö midpal; pen nan ñîjîng, ñîmagö ñîg lî yuagöm hałowalö ñînbal u, God nîjö gac gagöp," a ga.

*Kenan nîbi ap Jisas manö haga rö nîj uda
(Mak 7:24-30)*

²¹ Jisas ram mînöhj Gensared anîbu arö göm, ram mînöhj kub, daun kub mîhöp Daia Saidon arî gau ara. ²² Amöm anîb gau ram mînöhj Kenan gau midö, nîbi ram mînöhj anîb gau nîbö ap, Jisas nîp apöm haga, "Bi Kub, Depid Ñî nîpe, yîp mög nîjmön! Pai yad u kîjaki abarî alö, mid aij gagöp," a ga.

²³ Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bi nîpe gau apöm, Jisas nîp hagla, "Nîbi i hanîp hain göl gi, manö hauî nöp gab. Nîp hag yu gau ararî!" a gîla.

²⁴ Hageila, Jisas haga, "God yîp yuö aunö u, Juda nîbi bi God nîp arö gîpal gau, kalîp nöp udnam, a gem, aunö," a ga. * ²⁵ Anîg hageia, nîbi Juda wasö anîbu apöm, Jisas mîdeia ît au kugom yîmöm haga, "Bi Kub, yîp gi ñîmön!" a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, "Nan magö ñî pai hon ñeb u, nîhön gîng ud kain gau mukun?" ö ga.

²⁷ Hageia, nîbi anîbu pen haga, "Bi Kub, nîjö hagpan u pen, bi kub gau nan ñîjöl, naböhj naböhj gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ñîjnböl," a ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, "Nîbi me, yîp nîj ud pidöhj gîpan u me, nan hag nîjban u gînabin," a ga. Anîg hagö nîjöl gi, kîjaki u magö anîbu nöp pai nîpe u nîp arö göm höj arö, nîp kamîj la.

Jisas nîbi bi iru nöp kalîp gö, kamîj la

²⁹ Jisas ado gi Ñîg Wanö Galili got böj lödarî amöm, sîr u gîlarî göm, am dum larî asîka. ³⁰ Asîk midö nîjöl gi, nîbi bi iru nöp, nîbi bi ma naj ga gau, amgö we ga gau, ñîmagö ma gi ga be wa be ga gau, aîab ado gö manö hagagla gau, nan nîhön nîhön ga gau magöhhalö dapöm,

* 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19

* 15:24: Mad 10:6

Jisas m+deia ma il au l+lö n+ñöl g+ , kal+þ gö kam+ñ la.
 31 An+g gö, n+bi b+ an+þ gau n+ñöm, aiö göm hagla, "Hon Isrel n+bi b+ God hon u aij yab+ñ. N+bi b+ a+ab ado ga gau gö, manö hagaböl; n+bi b+ ñ+n ma g+ ga be wa be ga gau gö, kam+ñ löp; n+bi b+ ma naij ga gau gö, aj aij gaböl; n+bi b+ amgö we ga gau gö, amgö ñ+l n+ñaböl," a göm, hib n+pe haglö adö ara.
 *

Jisas b+ po dausan rö nan ñö ñ+ñla

(Mak 8:1-10)

32 Jisas b+ n+pe unbö m+gan lañ kal+þ w+ñ al hagö, aueila, haga, "N+bi b+ gai i kal+þ mög n+ñabin. Ñ+n m+thau n+gan yad aip m+dajal pen kale nan magö m+dagöp. Kal+þ y+har+ñ hag yunö, amöm adan añ au amgö m+mainö auö, ap lug paköl rö löp," a ga.
 *

33 Hageia, b+ n+pe gau hagla, "Ram m+ñöñ n+bi b+ iru m+dagpal añ an+þ gai i, nan magö gai n+bö u+hai n+ñun dapun, n+bi b+ iru nöp an+þ gai i ñ+no ñ+ñaböl?" ö g+la. 34 Hageila, Jisas haga, "Bred magö kale aigöl g+ rö m+döp?" ö ga.

Hageia, hagla, "Bred unbö mudun j+ñ kabsa+ pro r+ñnap halö m+döp," a g+la. 35 Hageila, Jisas n+bi b+ gau kal+þ hagö, m+ñöñ adö an+þ au as+kla. 36 Kale an+g göm as+klö n+ñöl g+, n+pe bred

magö unbö mudun j+ñ u udöm, kabsa+ pro gau abe udöm, God n+þ aij a göm, ud jö göm, b+ n+pe gau kal+þ ñö, kale pen udöm, n+bi b+ gau kal+þ n+me l+ ñ+la. 37 An+g göl n+me l+ ñ+eila, ñ+ñlö, ñ+ñlö, mudun gö, ñ+ñ haköl rö laga. Naböñ naböñ arö g+la gau me, Jisas b+ n+pe gau wad+ unbö mudun j+ñ ud yaglö, böñ nöp ajmañ raua.

38 N+bi b+ nan ñ+ñla an+þ gau, n+bi gau wasö, ñ+ pai pro gau wasö, b+ gau nöp me, po dausan rö ara.

39 Pen an+g nan ñ+ñöm, Jisas n+bi b+ an+þ gau kal+þ hag yuöm, n+pe ñ+g mag+þ udöm, ram m+ñöñ Magadan böñ lam+ñ amöm, ram m+ñöñ añ an+þ gau ara.

16

Jisas n+þ hagla, "Nan gagep rö ap gö n+ñun," a g+la
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 B+ Perisi r+ñnap, b+ Sadyusi r+ñnap, Jisas n+ñön gain+m n+þ hag juun a göm, apöm n+þ hagla, "Ne Mesaia u midpin a g+pan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö lañ n+bö gaimön, n+ñö hagpan a gun, n+ñun," a g+la.
 *

2 Hag n+ñeila, Jisas haga, "S+dö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö n+ñöl g+ hagnabim, 'Ram r+k aij g+ñab,' a g+ñabim. 3 S+þ halö s+dö lim g+ñ+g göm hagape hagape göm kumi wam ñö

nɪŋöl gɪ, hagnabim, ‘Möŋ alnɪg gab,’ a gɪnabim. Anɪg gɪmim nɪŋ aɪj gɪpim u, pen yad uri nan nɪhön nɪhön gabin i, kale nɪŋabim pen it u nɪŋagpim. ⁴ Kale nɪbi bɪ mɪñi mɪdpim gau, mɪd aɪj gagmim, God nɪp gasɪ u nɪŋagpim. Nan gagep rö ap gö nɪŋun, a gɪpim u, yad gɪnö nɪŋagnabim. Bɪ Jona nɪp ga rö, adö u yɪp gö, nɪŋnabim,” a ga. Jisas anɪg hagöm, kalɪp arö göm mɪgan ap ara. *

Nan yɪs a gɪpal rö u, Jisas manö hod rɪköm haga
(Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bɪ nɪpe gau abe ñɪg magɪb udöm, ñɪg wanö böŋ lödan amöm nɪŋla, bred gau hauɫ göm dauagla. ⁶ Anɪg nɪŋöm Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Bɪ Perisi, bɪ Sadyusi, yɪs kale u, nɪŋ aɪj gɪmim,” a ga. * ⁷ Jisas anɪg haga nɪŋöm, bɪ nɪpe gau, ke hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anɪg hagab,” a gɪla.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anɪbu ke nɪŋöm haga, “Kale nɪhön gɪnɪg bred dauagpun, a gɪmim, hag amɪl apɪl gabimŋ Kale yɪp nɪŋ ud aɪj gagpim. Bɪ paip dausan rö mɪdeila ñɪn u, bred magö unbö mamɪd u udem, ud jö gɪ ñainö, ñɪŋöm naböŋ naböŋ pɪl pali geila, wadɪ aigegö rö yagpe ajmanɪ raua? *

¹⁰ “Pen ñɪn hain u, bred magö unbö mudun jɪŋ udem,

bɪ po dausan rö mɪdeila u ñainö, ñɪŋöm naböŋ naböŋ pɪl pali geila, wadɪ aigegö rö yagpe ajmanɪ raua? * ¹¹ Ñɪn anɪbu kale ke mɪdmim, bred wadɪ yagpe u pen mɪñi manö hod rɪk hagajɪn u nɪŋagmim, ‘Bred nan a gɪ hagab,’ a gɪpim. Bred nan a gɪ hagabin. Bɪ Perisi gau abe, bɪ Sadyusi gau abe, yɪs kale u kalöp udnɪm rö löp u, a gem, hagabin,” a ga. ¹² Anɪg hagö, kale nɪŋla nan yɪs bred halö lɪbal u hagaga; bɪ Perisi gau abe, bɪ Sadyusi gau abe, manö hag ñɪbal u nɪŋagmim, a göm, manö hod rɪköm haga.

Pida Jisas nɪp haga, “Ne Mesaia u, God kamɪŋ u Ñɪ nɪpe yabɪɫ,” a ga

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai aŋ au amjaköm, bɪ nɪpe gau kalɪp hag nɪŋöm haga, “Nɪbi bɪ gau Bɪ Ñɪ nɪpe bɪ an a gɪpal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Rɪmnap Jon bɪ ñɪg pak ñeb u, a gɪpal; rɪmnap, Ilaija, a gɪpal; rɪmnap, Jeremaia, a gɪpal; rɪmnap pen bɪ God manö hagep ap, a gɪpal,” a gɪla. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kale ke pen, yɪp an a gɪmim nɪŋbim?” ö ga.

¹⁶ Hageia, bɪ nɪpe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamɪŋ u Ñɪ nɪpe yabɪɫ,” a ga. *

* 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1 * 16:8-9: Mad 14:17-21

* 16:10: Mad 15:34-38 * 16:14: Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: Jon 6:69

17 Hageia, Jisas haga, “Jona ñi nipe Saimon. Manö hagpan anibu, aij hagpan. Ne gasi kabö rö niñban anibu, ke gau nibö auagöp; Bap kumi kabö adö lañ u nöp, nöp gasi anibu ñö, ne kabö rö niñban. *

18 “Yad nöp hagabin, ne Pida. Gasi kabö rö niñban anibu, yad niñbi bi yad gau gau u† g† dapem, cöc yad kabö anibu adö u linabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug pakniñm rö lagöp. *

19 “God ram miñöñ kumi kabö adö lañ au, ki rib u nöp ñinabin. Ne miñöñ naböñ i† i midmön, nag† adö mai niñmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö lañ au, u rö nöp wasö ginab. Pen nag† adö mai niñmön kabö rö midöp, yau a geinabön u, God kumi kabö adö lañ au, u rö nöp yau a ginab,” a ga. *

20 Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Niñbi bi gau kalip, yad Mesaia me anibu, a gimim, hagagmim,” a ga.

Jisas, “Ilön udem umem uraknabin,” a ga

(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22–27)

21 Niñ an anib u, Jisas bi nipe gau kalip, bi gau yip anig anig ginaböl, a göm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bi manö ud asikep gau löm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau

löm, bi God lo manö hag ñeb bi gau löm, yip ilön ñöm al pak linaböl. Pen ñin miñöp midem, ñin miñöp niñgan u kauyan uraknabin,” a ga.

22 Anig hageia, Pida, Jisas nip dam go† au amöm, manö klö rö hagöm haga, “Bi Kub! Nöp anig gagnim! Manö anibu hag aij gagpan. God nöp abad midö, anig gagnim,” a ga.

23 Hageia, Jisas ado göm, Pida nip haga, “Seden, yip arö gimön aru! Yip niñhön ginig wasö gimön hagabön? God gasi niñjöb rö niñagpan; niñbi bi gasi niñbal rö nöp niñmön hagabön,” a ga.

24 Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Niñbi bi an an yip lau adö midun a gaiöl u, nan miñöñ naböñ i† i gasi kub niñbal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub niñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. *

25 Niñbi bi an, yad Jisas nip udnö aij gagnab, a göm, niñnab u, kamij midagnab; pen niñbi bi an, yad Jisas nip niñ ud midainö yip niñhön gaiöl u, manö midagöp a ginab u, pör nöp kamij nöp midainab. *

26 “Niñbi bi an nan miñöñ naböñ adö i† i udnam, a göm, gö arnab u, gasi kub nipe u adö anibu nöp areinab me, kamij pör middep u udagnab. Aka God nip nan anib gau

* 16:17: Gal 1:15-16 * 16:18: Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:19: Mad 18:18; Jon 20:23 * 16:24: Mad 10:38; Luk 14:27 * 16:25: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mad 4:8-9

rauöm, kamiŋ pör m+dep u udnabŋ Wasö yabi! *

27 “Hainö yad B+ Ñ+ nipe, Bapi mailö p+döŋ udem, ejol gau aip ado g+ aunabin ñ+n u, manö kub u niŋem, n+bi b+ g+ aij g+pal gau ke lem, n+bi b+ g+ naij g+pal gau ke lem, pen ñ+nabin. *

28 “Yad kalöp niŋö yabi! hagabin, kale n+bi b+ m+dpim gai i, r+mnab kamiŋ m+deinabim me, B+ Ñ+ nipe n+bi b+ udöm, kumi kabö adö laŋ au abad m+deinab ñ+n u, B+ Ñ+ nipe auö niŋöl g+, niŋ niŋnabim,” a ga.

17

Jisas hañ romanŋ ke yabi! la (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Jisas manö an+bu hagöm, ñ+n unbö kago! j+ŋ u m+döm, Pida, Jems, Jems n+mam Jon kal+p yam u! g+, dum i g+laŋ ap amöm, ke m+deila. 2 An+g göm m+dlö niŋöl g+, Jisas hañ romanŋ nipe u ke yabi! löm, mulu ad+ŋ u s+do rö niŋöm, wa!j nipe u m+mailö yabi! ga. * 3 An+g gö niŋöl g+, kale niŋla, b+ God manö hagep nöd umlö, Mos+ aip Ilaija aip, apil Jisas aip manö hag m+deila. 4 Kale niŋöm, Pida Jisas niŋp haga, “B+ Kub. Hon aui m+dpun u, aij yabi! m+dpun. Ne yau a g+mön, ram bada m+hou niŋaŋ gun, nöp ap, Mos+ niŋp ap, Ilaija niŋp ap,” a ga.

5 Pida an+g hagö niŋöl g+, kumi rud yabi! ap apöm, kal+p magörjhalö pa!u g+ yuö yua. Pa!u g+ yuö yuö niŋöl g+, manö ap kumi aŋ an+bu niŋbö haga, “Ñ+ m+dmagö yad i, y+p aij yabi! göp. Manö niŋhön niŋhön hagn+m u, niŋ udmim,” a ga. *

6 Manö an+bu an+g göl auö niŋöm, Jisas b+ nipe gau gas+ iru niŋöm, p+ñ+ŋ göm, am m+nöŋ i! au paköm, mulu ad+ŋ kale u m+nöŋ yaŋ l+ m+deila. 7 Jisas apöm, kal+p ud niŋöm haga, “P+ñ+ŋ gag-mim. Urakim!” a ga. 8 Hagö, uraköm niŋla, Jisas nipe nöp m+deia.

9 Pen sir u g+yaŋ göl g+, Jisas kal+p haga, “M+ñi niŋhön niŋhön gaj+p niŋbim an+bu, n+bi b+ gau kal+p hag ñagmim. Hainö B+ Ñ+ nipe umöm uraknab ñ+n u me, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+nabim,” a ga.

10 Hageia, niŋp hagla, “Lo manö hag ñeb b+ gau niŋhön g+n+g hagpal, ‘Ilaija nöd aueinab; hainö Mesaia m+nöŋ naböŋ i! i aunab,’ a g+pal?” ö g+la. *

11 Hageila, haga, “Niŋö hagpal. Manö an+bu m+döp: ‘Ilaija nöd apöm, kal+p hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ 12 Pen niŋim. Ilaija aua u pen auö niŋp niŋagla. Gas+ kale ke niŋla rö, niŋp g+ naij g+la. B+ Ñ+ nipe u niŋp u rö nöp g+naböl,” a ga. *

* 16:27: Mad 25:31; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12 * 17:2: 2Pi

1:16-18 * 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15

* 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mad 11:14

¹³ Jisas anig hagö, bi nipe gau niñla, Jisas ilaija hib haga u pen Jon bi ñig pak ñeb u nip nöp haga. *

Kijaki abañ ala ñi ap, Jisas gö, kamij la

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Pen kale ban yan amjaköm niñla, niñbi bi iru nöp mideila. Bi ap, niñbi bi mideila añ anib au apöm, Jisas mideia au kugom yimöm haga, ¹⁵ "Bi Kub. Niñ yad u mög niñmön. Nip hau alö, mid aij gagöp. Pör amöm, mab inöb añ gau abe, ñig añ gau abe gi dam pakab. ¹⁶ Nip dam bi ne gau midajal gau ud arnö, gi wasö niñöm arö gipal," a ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, "Kale niñbi bi miñi niñ i midpim gau, God nip gasi niñmim niñ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale niñ udmim ke ginabimniñ Niñ anibu ud yip aui dauim," a ga.

¹⁸ Hagö, niñ anibu daueila, Jisas kijaki nip abañ ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kamij la.

¹⁹ Anig gö, Jisas bi nipe gau nipe mideia au apöm, ke nöp midöl gi, nip hag niñöm hagla, "Niñhön gö, kijaki abañ ala anibu, hag yu wasö niñjun arö gipun?" ö gila. *

²⁰ Hageila, Jisas haga, "Niñ udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö niñmim arö gipim. Pen

niñim! Niñ udep magö kale u mab masded yñ magö pro midöp rö u mideinab u, nan niñhön niñhön hageinabim, hagnabim rö ginab. Nö ilö i, 'Ke gidan aru,' a ginabim u, arnab. * ²¹ Pen kijaki abañ alöp anibu, yñharñ hag yumim rö lagöp. Nan magö arö gimim, God nip sabe göl gi midmim me, hag yunabim," a ga.

Jisas kuöyan haga, "Umem uraknabin," a ga

(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

²² Jisas bi nipe gau aip ram miñnön Galili apöm magum göm, kalip haga, "Söl midöp, Bi Niñ nipe nip dam niñbi bi rimnap kalip ñeinaböl, * ²³ nip böñ nöp al pak lilo umnab u pen niñ mihöp midöm, niñ mihau niñgan u kauyan uraknab," a ga.

Jisas anig hagö, bi nipe gau nip mög niñöm, gasi iru yabih niñla.

Jisas God sabe gep ram dakis u ña

²⁴ Pen hainö, Jisas bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bi God sabe gep ram dakis udep gau kale apöm Pida nip hagla, "Manö hag ñeb bi kale u dakis ñöb halö?" ö gila. *

²⁵ Hageila, Pida haga, "Yau, nipe dakis ñöb halö," a ga. Pen Pida anig hagöm, ram raul arö niñöl gi, Jisas nipe nöd hagöm, Pida nip hag

* 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mad 10:1

* 17:20: Mad 21:21; Mak 11:23; Luk

17:6; 1Ko 13:2

* 17:22: Mad 16:21

* 17:24: Eks 30:13; 38:26

nɪŋöm haga, “Gasɪ ne nɪhön nɪŋban? Gapman bɪ kub gau, dakɪs mani gai nɪbö uɔpalɪ Nɪbi bɪ kale ke gau nɪbö uɔpal aka nɪbi bɪ mɪlö gau nɪbö uɔpal?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “Nɪbi bɪ mɪlö gau nɪbö uɔpal,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Nɪŋö, bɪ kale ke gau dakɪs ñagpal.

²⁷ Pen hol ñagnabul u, kalɪp mulu lugnɪm rö löp. Anɪb u, ne ñɪg waŋö au ammön, nagɪ huk yumön, kabsaɪ nöɔ uɔnabön u, meg mɪgan uɔ lakmön nɪŋnabön, mani magö aɪɪ ap meg mɪgan u mɪɔɔnab. Uɔ dam dakɪs hol mɪhöŋ u ñɪmön,” a ga. Hageia me, am haga rö nöp ga.

18

Bɪ kub mɪɔɔaiun, a göm, manö pen pen hagla

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Jisas bɪ nɪpe gau apöm, nɪp hag nɪŋla, “Nɪbi bɪ God uɔdöm, kumi kabö aɔ laŋ au abad mɪɔɔnab gau, an nɪbi kub bɪ kub mɪɔɔnab?” ö gɪla. *

² Hageila, Jisas ñɪ pai pro ap wɪñ alö auö, uɔ amgö ilö aɔ kalɪp au urak ñöm, ³ haga, “Yad kalöp nɪŋö yabɪɪ hagabin, kale ñɪ pai pro gau gasɪ nɪŋbal rö nɪŋagnabim u, God ram mɪnön kumi kabö aɔ laŋ au aragnabim. *

⁴ Anɪb u, nɪbi bɪ hon nɪbi bɪ kub mɪɔɔɔpun a göm, ñɪ pai pro i rö mɪɔɔnaböl u me,

God nɪbi bɪ nɪpe ke uɔdöm, abad mɪɔɔnab aŋ au, nɪbi bɪ kub rö mɪɔɔnaböl,” a ga. ⁵ Pen nɪbi bɪ yɪp nɪŋ uɔdöm, ñɪ pai pro i rö uɔ aɪɪ gɪnaböl u, kalɪp nöp wasö, yɪp abe uɔ aɪɪ gɪnaböl. *

Ñɪ pai kalɪp nan naij gɪ yambal u

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Pen nɪbi bɪ rɪmnap apöm, ñɪ pai yɪp gasɪ nɪŋ uɔpal gau, kalɪp nan si nan naij aɔ u gɪ yamlö, kale gasɪ yɪp u hauɪ göm, nan si nan naij gɪnaböl. Nɪbi bɪ anɪg gɪnɪg geinaböl u, nöɔ kabö kub ap uŋam u nagɪ uɔ lɪ rɪbɪköm, dam ñɪg solwara aŋ au yublap u aɪɪ. Kamɪŋ mɪɔdöm, anɪg gɪ naij yabɪɪ gɪnaböl u, ilön kub yabɪɪ uɔnaböl.

⁷ “Nɪbi bɪ mɪnön nabön il i mɪɔpal gau marö yabɪɪ gɪnab. Nagɪ naij aɔ u göm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gasɪ ñɪlö, aɔ anɪbu göm ap lug paknaböl u, naij yabɪɪ gɪnab. Nagɪ aɔ anɪbu nöɔ gɪmɪdal, mɪñi gɪpal, hainö u rö nöp gɪnaböl. Anɪg gɪnab pen nɪbi bɪ aɔ anɪbu gɪ yamnaböl gau, ilön ke yabɪɪ uɔnaböl.

⁸ “Ñɪmagö ma kale u nɪŋmim, nan si nan naij gɪnɪg gainɪm, ñɪmagö ma u rɪb gɪ dö gɪ yumim. Anɪg gɪmim me, nan si nan naij gep aɔ u arö gɪmim, God ram mɪnön au ammim, pör mɪɔɔnabim. Wasö u, ñɪmagö ma halö mɪɔdmim,

* 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * 18:5: Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

pen m+id aij gagmim, nan si nan naj gep adö u g+ dammim, ram m+nöŋ mab ke pör inm+idöp u arnabim. *

9 “Pen amgö u n+ŋmim, nan si nan naj g+n+g gain+m, amgö böŋ an+ib lau ud gulu g+ yumim. An+g g+mim me, nan si nan naj gep adö u arö g+mim, God ram m+nöŋ au ammim, pör m+ideinabim. Wasö u, amgö m+höp halö m+dmim, pen m+id aij gagmim, nan si nan naj gep adö u g+ dammim, ram m+nöŋ mab ke pör inm+idöp u arnabim.

10 “Kale n+ŋ aij g+mim, ñ+ pai pro gau nan y+har+ŋ, a g+mim, gas+ u n+ŋagmim. Yad kalöp hagabin, ñ+ pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö n+pe u ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au m+idpal. *

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod r+köm haga
(Luk 15:3-7)

11 “B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ ur g+pal gau, kal+p udn+g aua. *

12 “B+ ap kaj sipsip n+pe ñ+n juöl unbö mam+id u rö m+ideinab. Pen añ+ ap ur geinab u, n+pe n+hön g+nabŋ Sipsip n+pe r+mnap kal+p arö gö, nan u+taŋ u+taŋ ñ+ŋlö n+ŋöl g+, sipsip n+pe ur g+nab u n+p ulhai n+ŋ arnab. Am ulhai ulhai udöm, m+ñ m+ñ yab+ŋ g+nab. ¹³ Kalöp n+ŋö hagabin, kaj sipsip n+pe magöŋhalö m+ñ m+ñ göp, pen

kaj sipsip n+pe ap ur gö, ulhai n+ŋ dam dam udnab u, sipsip an+bu nöp m+ñ m+ñ yab+ŋ g+nab. ¹⁴ An+ib u rö, Bapi kale kumi kabö adö laŋ m+idöp u, ñ+ pai pro n+pe ap ur gagn+m, a göm, n+ŋ nöp m+idöp.

Añ mam kale gau kalöp g+ naj gaiöl u

15 “N+bi b+ añ mam, a g+nabön gau, b+ ap nöp g+ naj gain+m, ne pen ammön, n+p aip ke m+dmön, nöp nan n+hön ga an+bu waiö hagmön. An+g hagö, n+ŋ udö me, nañ+n namam ne yab+ŋ m+ideinab. * ¹⁶ Pen ne an+g gö, n+pe n+ŋagnab u, ne ammön, añ mam m+höp rö u+ŋ g+ dammön, kale n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, ne b+ an+bu aip manö hagmil. * ¹⁷ Pen ne an+g gö, n+pe manö udagain+m u, n+bi b+ cöc aubal rö magöŋhalö n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, manö an+bu kal+p hag ñ+mön. Pen ne an+g gö, n+ŋ udageinab u, ne arö g+mön. An+g ga n+ŋmön hagmön, ‘B+ an+bu n+bi b+ God Manö n+ŋagöm, b+ dak+is udep rö u me, an+g göp,’ a g+mön, n+p arö g+mön.

18 “An+ib u, yad kalöp n+ŋö hagabin, m+nöŋ naböŋ adö i+ i wasö geinabim u, God n+pe kumi kabö adö laŋ m+idöm, u rö nöp wasö g+nab; pen yau a geinabim u, n+pe u rö nöp yau a g+nab. *

19 “Yad kalöp hagabin, n+bi b+ m+höp m+nöŋ naböŋ i+ i

* 18:8: Mad 5:29-30 * 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:15:

Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:16: Dud 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mad 16:19; Jon 20:23

m+dmil, manö hag adö añi
l+mil, Bapi yad kumi kabö
adö laŋ m+idöp u n+ip hag
n+injinabil u, hag n+injinabil rö
g+inab. * 20 Pen n+ibi bi
m+ihöp aka m+ihau n+igan rö,
gasi y+ip n+injom, ap magum
geinabol u, yad kal+ip an+ib
au m+ideinabin,” a ga.

B+ wög g+ ñeb naij u

21 Pida Jisas m+ideia sö! au
apöm haga, “B+ Kub. Mam
ap y+ip g+ naij gain+im u, ñ+n
aigegö rö g+ naij geinab, yad
n+injem arö g+inam+ñ N+in
unbö mudun j+in u rö aka?” ga.

22 Hageia, Jisas haga, “Ñ+n
unbö mudun j+in wasö; ne
bi an+ibu nöp g+ naij g+inab u
n+injom arö g+inabön u, ñ+n
juöl ñ+n juöl unbö mudun
j+in u n+injom arö g+inabön.

* 23 God n+ibi bi udöm ram
m+inön kumi kabö adö laŋ au
abad m+ideinab u, aiud adö i
rö m+idöp. Kin ap n+ipe bi wög
g+ ñeb n+ipe r+imnap kal+ip
mani r+imnap ñöm, hainö
pen ñim a g+inab. Hainö n+ipe
gasi n+injom hagnab, ‘Kale
naböŋ ñ+ilaŋ,’ a g+inab. 24 Pen
m+idöp u pen ñ+naböl, a gö, bi
ap n+ipe mani ilöŋ ñ+n juöl iru
yabi+ nan naböŋ m+idnab bi
u daunabol. 25 Pen bi an+ibu
pen n+ipe kub yabi+ m+idnab
u me, pen ñ+n+im rö lagnab.
An+ig gö, bi kub u n+injom, bi
wög gep n+ipe r+imnap kal+ip
hagnab, ‘N+ipe göp an+ibu rö,
n+ip udmim, n+ibin ñ+ pai,
nan n+ipe n+ihön n+ihön m+idöp
gau magöŋhalö udmim, dam

s+ikim g+ipe, rauaiöl n+inöl
g+, mani an+ibu dap y+ip
ñ+nimim,’ a g+inab. 26 An+ig
hagö, bi an+ibu pen, kugom
y+imöm, kin u n+ip hagnab,
‘Ne y+ip mög n+injom, abad
m+idaimön; nan ad+in ne
an+ib gau magöŋhalö naböŋ
ralnabin,’ a g+inab. 27 Hagö,
kin u n+ip mög n+injom, nan
naböŋ n+ipe u, arö g+imön aru,
a g+inab.

28 “An+ig göm arö gö n+inöl
g+, bi wög g+ ñeb an+ibu
n+ipe pen amöm n+injab, bi
n+ipe aip wög g+im+dil bi ap
m+ideinab. N+ip n+injom, uŋam
ud s+s+ löm hagnab, ‘Nöp
mani ilöŋ añ+ ap ñ+nö u,
naböŋ ral!’ a g+inab. 29 Hagö,
bi n+ipe aip wög g+im+dil
an+ibu kugom y+imöm manö
neb neb g+ hagöm hagnab,
‘Ne y+ip mög n+injom, abad
m+idaimön; nan naböŋ ne
an+ibu magöŋhalö naböŋ
ralnabin,’ a g+inab. 30 Hagö,
bi an+ibu manö n+ip u
n+injom hagnab, ‘Nöp dam
nagi leinabin, nan naböŋ
an+ibu naböŋ ralmön nöp
me, höŋ arnabön,’ a göm,
n+ip dam nagi l+inab. 31 An+ig
gö, bi n+ipe aip wög g+im+dil
gau, kal+ip hibur naij gö,
amöm kin u n+ip manö an+ibu
magöŋhalö hag ñ+naböl.
32 Hag ñ+ilö, bi kub u, bi n+ipe
an+ibu n+ip wiñ alö aueinab
hagnab, ‘Ne wög g+ ñeb bi
naij yabi+. Ne y+ip m+itöŋ
gajan, nöp mög n+injem, nan
naböŋ yad nöp m+idöp u arö
g+ipin. 33 Ne pen n+ihön g+in+g,

* 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4

bɪ ne aip wög gɪpil u nɪp u rö nöp mög nɪŋmön, arö gagpan?' ö gɪnab. ³⁴ Bɪ anɪbu bɪ nɪpe aip wög gɪmɪdil u nɪp mög nɪŋagnab u me, bɪ kub anɪbu kal juöm, wög gɪ ñeb bɪ anɪbu nɪp dam nagɪ lep ka abadep bɪ gau ñöm hagnab, 'Nɪp nagɪ lö, ilön gö nɪŋöl gɪ mɪdöm, nan naböŋ yɪp u naböŋ magöŋhalö ralöm nöp höŋ arnab,' a gɪnab. * ³⁵ Kale aɲ mam rɪmnap kalɪp u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö laŋ au mɪdöp u, kalöp pen u rö nöp gɪnab. Anɪb u, nañɪn namam kale gau kalöp gɪ najj geinaböl u, kalɪp mög nɪŋmim, mɪdmagö limim, arö gɪmim," a ga. *

19

Bɪ nɪbi udnɪg, böŋ nöp udnab; hainö nɪp hag yuagnab

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö anɪbu hag pɪs göm, ram mɪnönŋ Galili arö göm, ram mɪnönŋ Judia, ñɪg Jodan böŋ lödaŋ adö ara. ² Areia, nɪbi bɪ iru yabɪɪ nɪp hain geila nɪŋöm nɪbi bɪ nan ga gau gö kamɪŋ la.

³ Pen bɪ Perisi gau, Jisas nɪp hag nɪŋno, manö najj rɪmnap hagnɪm, a göm, apöm hagla, "God Mosɪs nɪp hag ña lo manö u, nɪbi ap nan pro ap gɪ najj gɪnab u, bɪ nɪpe nɪp hag yunɪg, hag yunab aka wasöŋ Ne nɪhön gasɪ nɪŋban?" ö gɪla.

⁴ Hageila, Jisas haga, "God Manö kalɪ kliñ rɪkla u kale amgö lɪ nɪŋagpim arŋ Ram mɪnönŋ hadame dagol gɪ la ñɪn u, bɪ ap, nɪbi ap, gɪ la.

* ⁵ God haga, 'Adö anɪbu me, bɪ gau nɪme nap aip mɪdöm, nɪbi udöl gɪ, nɪme nap arö göm, kale ber mɪhau jɪm ñöl han mɪdlö hañ romanŋ aɲɪ yabɪɪ lɪnab,' a ga. * ⁶ Anɪb u me, God hagö hañ romanŋ kale mɪhöp wasö; uri jɪm ñöl aɲɪ lɪnab anɪbu, bɪ ap apöm, kalɪp hag ud asɪk ke ke lagnab wasö," ga.

⁷ Jisas anɪg hageia, bɪ Perisi gau nɪp hagla, "Pen nɪhön gɪnɪg Mosɪs manö ap kalɪ kliñ rɪköm haga, 'Nɪbi hag yunɪg, nɪbi i böŋ nöp arö gabin, a gɪmim, köp ap kalɪ kliñ rɪk ñɪmim, hag yumim,' a ga?" ö gɪla. *

⁸ Hageila, Jisas haga, "Kale nɪbi bɪ manö nɪŋ udagpim u me, Mosɪs anɪg haga. Pen God nɪbi bɪ hadame gau gɪ la ñɪn u, anɪg gagmɪdal. ⁹ Pen yad kalöp hagabin, bɪ an, nɪbin u bɪ ap aip ud gɪlö wasö, yɪharɪŋ nöp hag yuöm, nɪbi hain nɪbö udnab u, nɪbi si udnab nɪŋöm God nɪŋö najj yabɪɪ gɪnab; nɪpe nɪbi si udep bɪ me u," a ga. *

¹⁰ Jisas anɪg hagö, bɪ nɪpe gau hagla, "Bɪ gau nɪbi kale yɪharɪŋ hag yuagnaböl u, bɪ praj mɪdöm nɪbi udagöl u aɲɪ," a gɪla.

* 18:34: Mad 5:25-26 * 18:35: Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13

* 19:4: Jen 1:27; 5:2 * 19:5: Jen 2:24; Ep 5:31 * 19:7: Dud 24:1-4; Mad

5:31 * 19:9: Mad 5:32; 1Ko 7:10-11

11 Hageila, Jisas haga, “Bı magöŋhalö yıharıŋ mıdaiöl rö lagöp. God bı yıharıŋ mıdaiöl, a göm, hag la gau nöp, yıharıŋ mıdaiöl rö löp. 12 Bı rımnap, kale waŋa lagö yag daubal gau, nıbi udagpal. Bı rımnap, bı rımnap waŋa kalıp rıb gı dö gıpal gau, nıbi udagpal. Pen bı rımnap, God nıbi bı udöm kumi kabö adö laŋ au abad mıdeinab wög u gun, a göm, nıbi udagpal. Kale bı praj mıdun, a gımim, bı praj mıdeinabim u aij,” a ga.

Jisas ñımagö ara nıpe u ñıpai pro nabıc cög adö laŋ la
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Nıbi bı gau, “Jisas ñımagö ñıpai hon nabıc cög adö laŋ löm, God nıp sabe gaŋ,” a göm daueila, pen bı nıpe gau kalıp nıŋ ij halö löm hag gıla. 14 Anıg gılö, Jisas pen ñıpai anıb gau wıñ alö aueila nıŋöl gı, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıhön gıŋıg kalıp anıg hag gıpımıŋ Ñıpai pro anıb gau arö gıpe yıp aulaŋ. God nıbi bı udöm, kumi kabö adö laŋ au abad mıdeinab u, ñıpai pro anıb gau rö,” a ga. * 15 Anıg hagöm, God ñıpai pro anıb gau kalıp pıg mıdeiaŋ, a göm, Jisas ñımagö ara nıpe u ñıpai pro nabıc cög adö laŋ löm, ram mınöŋ mıgan ap ara.

Bı ap nan nıpe iru nöp mıdeia
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Bı ap Jisas mıdeia au apöm haga, “Manö hag ñeb bı. Yad nan nıhön aij u gem, pör mıdep u udnam?” ö ga.

17 Hageia, Jisas haga, “Yıp nıhön gıŋıg, nan aij mai, a gımön, hag nıŋabön? God aıñı me Bı aij. Pen pör pör mıdeinam, a gımön u, lo manö hagöm kalı kılın rıkla gau nıŋmön hagöp rö gımön,” a ga. *

18 Hageia, haga, “Lo adö mai rö hagabön?” ö ga. Hageia, Jisas haga, “Wip al pak gagmön; nıbi si bı si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö pıral hagagmön; * 19 name nap manö hagöl adö u nöp nıŋmön hain gımön; ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı rımnap kalıp mıdmagö lımön,” a ga. *

20 Anıg hageia, bı praj anıbu haga, “Lo manö gau magöŋhalö nıŋ hakpin. Pen yad nıhön nan aij u gem, kamıŋ pör mıdep u udnam?” ö ga.

21 Hageia, Jisas haga, “Mıd aij yabıtı gınam, a gımön u, nan ne gau magöŋhalö yumön, mani udmön, nıbi bı mög gep rö gau kalıp ñımön me, mıd aij gep ne u mıdeinab God ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au.

* 19:14: Mad 18:2-3 * 19:17: Lep 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Eks 20:12-16;

Dud 5:16-20 * 19:19: Eks 20:12-16; Lep 19:18

Pen yad hagpin rö gımön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

²² Hagö, bi praj anıbu nan nıpe iru mıdeia rö, manö anıbu nıñöm, gası iru nıñöl gi ara.

²³ Pen nıpe anıg göl arö nıñöl gi, Jisas bi nıpe gau kalıp haga, “Yad kalöp nıñö yabıtı hagabin, nıbi bi mani nan kale iru mıdeinab gau, God nıp uıham gası nıñ udlö, kalıp udöm kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kalı mauöt nagı yubal mıgan u arnıg arnaböl; pen nıbi bi nan iru mıdöp gau, God nıp uıham gası nıñ udlö, kalıp udöm abad mıdeinab,” a ga.

²⁵ Jisas bi nıpe gau manö anıbu nıñöm, gası kub nıñöm hagla, “Pen bi aij anıbu, God ud kumi kabö adö lañ au ud aragnab, a gıpan u, nıbi bi an rö ud arnab?” ö gıla.

²⁶ Hageila, Jisas kalıp nıñöl gi haga, “Nıbi bi gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nıñön nıñön gıñıg, gıñab,” a ga.

²⁷ Jisas anıg hageia, Pida haga, “Nön! Hon nan hon gau magönhalö arö gun, ne aip nöp cıg gun ajpun u, hon pen nan nıñön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nıñö hagabin, nıñ hain u yad mailö pıdön halö apem, nıbi bi magönhalö abad mıdeinabin. Nıñ anıbu me, kalöp bi yıp

hain geinabim gau hagnö, Isrel nıbi bi it ke ke unbö mıgan lañ gau, kalıp abad mıdeinabim. * ²⁹ Nıbi bi yıp nıñ udöm, ram, nıñın nımam, nıme nap, nı pai, wög adıñ, nan nıñön nıñön gau arö gıñaböl gau, God kalıp hauı gagnab; nan anıb gau rö kalıp pen iru yabıtı nıñöm, pör mıdep kalıp nıñab. ³⁰ Pen nıbi bi uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabıtı gau mıdeinaböl. Pen nıbi bi uri jöl adö yabıtı au mıdpal gau, hainö iru nöp nöd am mıdeinaböl. *

20

Nıbi bi nagı wain wög gıpal gau, manö hod rıköm haga

¹ Jisas anıg hagöm haga, “God nıbi bi udöm abad mıdeinab u, aiud adö i rö mıdöp. Bi wain wög nap nıbö ap, bi rımnab am daunö, wög yıp u gılañ, a göm, ram gısön rıka magö u uraköm, am bi rımnab uıhai nıñöm, ² kalöp mani silpa magö añı añı raunabin, a göm, kalıp aip manö hag adö añı löm, hag yuö, am wain wög nıpe u wög geila. ³ Pen sıdö yöp añ au ap ranab magö u, am maker au amöm nıña, bi rımnab yıharıñ mıdeila. ⁴ Kalıp nıñöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög nıpe u geila. Pen

* 19:28: Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21

* 19:30: Mad 20:16; Luk 13:30

sîdö anj kub laŋ magö u abe, sîdö gamiŋ gab magö u abe, manö anîbu nöp hagöm, bî rîmnap halö udö, wög nîpe u geila. ⁶ Sîdö wad arnîg gab magö u, kuöyaŋ maker au amöm niŋa, bî rîmnap halö ap mîdep nöp mîdeila. Kalîp haga, 'Kale niñhön gîniŋ ñîni i wög gagmim, yiharîŋ yabiñ mîdpim?' ö ga. ⁷ Hageia, nîp hagla, 'Bî ap hanîp wög ap ñagöp,' a gîla. Hageila, kalîp haga, 'Kale u rö nöp am wain wög yad u gîmim,' a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bî abad mîdep nîpe u nîp haga, 'Ne ammön, bî wög yiŋ gaböl gau kalîp hagö, aulö, bî hainö hagnö aubal gau, mani kalîp u nöd ñîmön; bî nöd hagnö aubal gau, mani kalîp u hainö ñîmön,' a ga. *

⁹ "Hagö, bî abad mîdep u, bî anîb gau kalîp wiñ alö aueila, bî sîdö wad arö niñjöl gî, ap wög gîla gau, ap mani kale u nöd udla. ¹⁰ Pen kale aniŋ göl udlö niñjöl gî, bî nöd hagö, ap wög gîla gau, hag niŋla e, 'Hon mani kub u udnabun,' a gîla u, pen hainö udöl gî niŋla, kale mani añî anîbu nöp udla. ¹¹ Udöm, adiŋ bî wain wög nap niñbö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² 'Hon niñhön gîniŋ, bî hain aubal gau mani udpal añî u rö nöp udpun? Hon hilîm halö urakun, sîdö kal niñjö niñjöl gî, wög gîno gîno iru göp u, pen bî ap pro magö

ap wög gajal mani ñîban rö nöp hanîp ñîban!' a gîla. ¹³ Hageila, bî wög naböŋ nap niñbö u niñjöm, bî kale ap nîp haga, 'Mam, nöŋ! Nöp gî naiŋ gagpin. Nöp mani ñînabin a gîpin rö ñîbin. ¹⁴⁻¹⁵ Bî hain aubal gau, bî nöd aubal gau aip adîp adîp ñîniŋ, ñînabin. U nan yad. Anîb u, bî rîmnap ai gîniŋ göm wasö gînabölŋ Kalîp hañowañö ñîbin u, ne ai gîniŋ gîmön mulu lugöpŋ Mani ñîbin u ud ram ne aru!' a ga," a ga.

¹⁶ Jisas aiud anîbu hagöm, haga, "Nîbi bî hain mîdpal gau, nöd mîdeinaböl; nîbi bî nöd mîdpal gau, hain mîdeinaböl," a ga. *

Jisas kuöyaŋ haga, yiŋ al pak liñö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gî, adan anj au, bî nîpe unbö miŋgan laŋ kalîp dam goñ gau amöm, ke mîdaila niñjöl gî kalîp haga, ¹⁸ "Kale niñjim! Hon Jerusalem arno, Bî Ñî nîpe nîp mumug göm, nîp dam God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, lo manö hag ñeb bî gau abe, ñîmagö adö kalîp u leinaböl, kale nîp manö kub hagöm hagnaböl, 'Bî i nîp al pak lep,' a gînaböl. *

¹⁹ Aniŋ hagöm, Juda bî wasö gau kalîp ñeinaböl, nîp hag juöm, rapîn paköm, dam mab ba laŋ al pak liñö umnab. Ñîni mîhöp mîdöm,

* 20:8: Lep 19:13; Dud 24:15

* 20:16: Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

* 20:18: Mad 16:21; 17:22-23

ñin mihau nigan u kauyan uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bi kub m+dnig gasi niñlō
(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ñi nipe mihöp, nime ñi anib mihau ut gi, Jisas mideia au apöm, ubör yihöñ göm haga, “Yad manö ap midajip auabin,” a ga.

²¹ Hageia haga, “Manö anibu nihön?” ö ga.

Hageia, haga, “Yip aij ginab u, hainö ne kiñ midmön, nibi bi abad mideinabön ñin u, ñi yad mihau ba nöp au asiknabil,” a ga. *

²² Anig hageia, Jisas haga, “Manö yip hag niñbil u, niñ aij gagpil. Ñig asi yad niñnig gabin u, kale mihön u rö nöp niñnabil?” ö ga. Hageia haglö, “Yau! Niñnabil!” a gilo. *

²³ Hagailö haga, “Niñö hagabil. Ñig asi niñnig gabin u niñnabil. Pen bi an yijig böñ lau, bi an sidagö böñ lau asik mideinabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö nipe. Nibi bi nipe ke hag löp gau anib rö mideinabil,” a ga.

²⁴ Bi nipe anib mihau manö anibu anig hagailö, bi nipe unbö siduñ lañ manö u niñlō, mulu lugö, mamil mihau kalip manö hag gila.

²⁵ Jisas pen bi nipe gau kalip magöñhalö hagö aueila haga, “Kale niñbim, Juda nibi bi

wasö gau, kiñ kale klö göm, abad midpal; bi kub kale manö nihön nihön hagnaböl u niñöm, ana udöm, hain ginaböl me. * ²⁶ Pen kale gipal rö gagmim. Bi an bi kub midainim u, bi pro rö midöm, nibi bi rimnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim.

* ²⁷ Bi an bi kub yabit midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, nibi bi rimnap kalip nagit wög gep bi rö midainim. ²⁸ Bi Ni nipe u, nibi bi gau kale wög yip gilañ a göm, auaga; wög kalip gi ñi damem, hainö nan si nan naij gipal adö u haji gi umnö, kale kamitñ aröl, a göm, aua,” a ga. *

Jisas bi amgö we ga mihau gö, amgö ñil niñlō

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö niñöl gi, nibi bi iru nöp nip hain gila. ³⁰ Bi amgö we mihau adan goñ au asik midlö niñöl gi, “Jisas auab,” a gilo niñmil, meg migang dap ranmil haglö, “Depid Ni nipe, halip mög niñmön!” a gilo.

³¹ Hagailö, nibi bi gau kalip mihön niñ ij halö hagöm hagla, “Manö hauñ gagmil!” a gila. Anig hagla u pen, manö kalip u udagöm, meg magö rapin dap ranmil haglö, “Depid Ni nipe, halip mög niñmön!” a gilo. ³² Anig hagailö, Jisas

* 20:21: Mad 19:28; Luk 22:30 * 20:22: Mad 26:39; Jon 18:11 * 20:25:

Luk 22:25-26 * 20:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7

pidöŋ göm, kalip mihöŋ wiñ alöm haga, “Halip nihön gaŋ, a gimil, yip wiñ alabil?” ö ga. ³³ Hageia haglö, “Bi Kub, halip amgö we göp u gö ñil niŋul!” a gilo. ³⁴ Hagailö, Jisas kalip mihöŋ mög niŋöm, amgö kalip u ud niŋö, yöp magö u nöp amgö ñil niŋlö, nipe arö niŋöl gi, hain gilo.

21

Jisas Kiŋ rö Jerusalem ara
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bi nipe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram m+nöŋ pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, bi nipe mihöp hag yuöm haga, ² “Kale mihöŋ ram riŋg aglö nö lödaŋ ammil niŋnabil, kaj donki nime pi amil mihau nagı adik linaböl mideinabil. Niŋmil, nagı u hubıkmil paŋıd daumil. ³ Pen niŋi bi ap apöm, nihön giŋg kaj donki hon u hubık ud arabil a gainım u, pen hagamil, ‘Bi Kub u wög midö, hagajıp udnıg aubul,’ a gimil, yıŋıd yau a geinab, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kalip mihöŋ hag yuö arlö anıbu, bi God manö hagep ap giŋnaböl, a göm, kalı kiñ riŋa rö nöp ga. Nipe haga,

⁵ “Jerusalem niŋi bi kalip hagamim,
‘Kiŋ kale bi hain u, kaj donki adö u asiköm, kalöp auab.

Nipe kaj donki pi adö u asiköm auab,’ a gimim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas bi nipe hag yuö arlö anıb mihau, haga haga rö, ⁷ kaj donki nime abe, pi marep abe paŋıd dauailö, bi nipe gau waŋıj milö ud juöm, kaj donki adö laŋ laila, Jisas adö au asıka. ⁸ Niŋi bi iru nöp, Bi Kub auab, a göm, waŋıj milö kale adö laŋ rol limıdal gau ud juöm, adan majö au lıla. Riŋnap am köp uŋaŋ, mab uŋaŋ gau riŋ gi dö gi dapöm adan majö au lıla. ⁹ Niŋi bi gau Jisas niŋ biŋ giŋgabö göl amöl gi meg magö dap ranöm hagla, “Niŋim! Depid riŋkö, riŋ damöm riŋköp u, auöp i.

Nıp aij a gabun!

Bi Kub niŋ yuö auöp bi anıbi me,
niŋ aij a gabun!” a gıla.
*

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö niŋöl gi, niŋi bi gau magöŋhalö hag amil apıl göm hagla, “Bi anıbu an?” ö gıla. ¹¹ Hageila, niŋi bi Jisas aip aula gau hagla, “Bi i me Jisas, bi God manö hagep Nasared, ram m+nöŋ Galili niŋbö u,” a gıla.

Jisas niŋi bi God sabe gep ram nan sikim geila gau kalip riŋıg gi höŋ yaŋ yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yaŋ amöm niŋa, niŋi bi gau nan sikim gi mideila. Nipe niŋöm, kalip

magöñhalö rîdîk yuöm, abañ bad mani löm, pen pen yîmjîk gaila gau ud ado göm, bî yaur sîkim göm, mab po adö asîk mîdeila gau, ud ado ga. ¹³ Anîg göm kalîp hag göm haga, "God Manö kalî kliñ rîkla u, God haga,

'Ram yad u yîp sabe gep ram, pen kale gîpim u, bî nan si udep ram ap rö löp,' a ga," a ga. *

¹⁴ Pen Jisas nîpe God sabe gep ram raul mîgan anîbu mîdö nîjöl gî, nîbi bî amgö we ga rîmnap, nîbi bî ma naij ga rîmnap aueila, kalîp gö kamîñ la. ¹⁵ Nîpe nan gagep rö gö, ñî pai pro gau wîñ alöl gî hagla, "Nöp aij a gabun! Depid Ñî nîpe! Use!" gîla. Pen kale anîg geila, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe nîjlö, kalîp mulu yabî luga. ¹⁶ Mulu lugö hagla, "Nöp hagaböl u nîñabön?" ö gîla. Hageila, Jisas kalîp haga, "Yau! Hagaböl u nîñabin u pen kale manö rîmnap kalî kliñ rîkôm hagla, 'God, ne gîñabön nîjöm ñî pai pro ñî painañ gau hib ne haglö adö arnab,' a gîla. Kale manö kalî kliñ rîkla anîbu, amgö lî nîñagim ar?" a ga. *

¹⁷ Anîg hagöm, kalîp arö göm, am ram rîñg aglö Be-dani hana.

Jisas hagö, mab kia u

mîlep ga

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Ruö Jisas ado gî Jerusalem aramöm adan an gau arö, nîp kîyö lö, ¹⁹ adan majö gof au nîña, mab kia ur ap mîdeia. It au amöm nîña, magö ñîñeb pîlaga; uñañ au nöp mîdeia. Anîg gö Jisas haga, "Ne hainö magö ap pîlagnabön!" a ga. Anîg hagö nîjöl gî, magö anîbu nöp kia mab ur u mîlep ga. ²⁰ Anîg gö, bî nîpe gau nîjöm, aiö göm hagla, "Aige göm mab anîbi yîñîd mîlep göp?" ö gîla. ²¹ Hageila, Jisas kalîp haga, "Yad kalöp nîjö hagabin, hon hagno God u rö nöp gîñab, a gîmim, gasî mîhöp wasö, gasî añî nöp nîñnabim u, gîñab. Pen mab kia mîlep ga u nöp wasö; dum ilö anîbi lîñî gî ñîg kub an au aru, a gîñabim u, arnab. *

²² "Pen kale God nîp nîñ ud mîdmim, nîp hag nîñnabim u, hagnabim rö nöp gîñab," a ga. *

Jisas nîp hagla, "Nöp an hagö anîg hag ajobön?" ö gîla (Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Jisas God sabe gep ram u amöm, nîbi bî gau kalîp manö hag ñö nîjöl gî, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe apöm nîp hagla, "Nöp an ne anîg gîmön, a göp, nîñmön anîg gî ajobön?" ö gîla.

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:16: Sam 8:2 * 21:21: Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * 21:22: Mad 7:7-11; 18:19

²⁴ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag n+ñnö, y+ip hag ñ+be, yad pen an hagö wög g+pin u, kalöp hag ñ+nabin. ²⁵ Jon n+ibi b+ gau kal+ip ñ+g pak ña u, n+ipe ke gas+ n+ñöm aua aka God hagö, apöm an+g ga?” ö ga. Jisas an+g hagö, kale ke hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, han+ip hagnab, ‘An+ib u, Jon hagöp u n+hön g+n+g n+ñ udagpim?’ ö g+inab. ²⁶ Pen, ‘Jon gas+ n+ipe ke n+ñöm apöm ga,’ a geinabun u, n+ibi b+ gau han+ip kal g+inaböl. Gas+ kale u, Jon n+ipe b+ God manö hagep b+ ap aua,” a g+la. * ²⁷ An+g hagöm, Jisas n+ip hagla, “Hon n+ñagpun,” a g+la. Hageila, Jisas kal+ip haga, “Kale y+ip hag ñagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

Jisas b+ madöl m+hau, manö hod r+iköm haga

²⁸ Jisas an+g hagöm haga, “Pen kale n+hön gas+ n+ñabim+ B+ ap ñ+ n+ipe m+höp m+ideinab. Ñ+ n+ipe nañ+ u n+ip hagnab, ‘Ñ+ me! M+ñi wain wög u am wög g+,’ a g+inab. ²⁹ Hagö, ñ+ n+ipe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gas+ adog n+ñöm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñ+ wañ+g u n+ip u rö nöp hag n+ñö, hagnab, ‘Yau, g+nam!’ a g+inab u pen am gagnab.

³¹ Pen ñ+ an+ib m+hau, an nap hagnab rö g+inab?” ö ga. Hageila, Juda b+ kub an+ib gau hagla, “Ñ+ n+ipe nañ+ u nöp nap hagnab rö g+inab,” a g+la. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, kale y+har+ñ m+idpe n+ñöl g+, b+ dak+is udpal b+ gau abe, b+ si udep n+ibi gau abe, God n+ibi b+ udöm kumi kabö adö la+ au abad m+ideinab ram m+inö+ u, kalöp abhak löm arnaböl. ³² Jon b+ ñ+g pak ñeb u, kale n+hön n+hön g+ipe God n+ip aij g+inab u, kalöp hag ña, pen manö n+ipe u udagpe. B+ dak+is udöm mani piral r+imnap halö udpal gau abe, b+ si udep n+ibi gau abe, kale Jon manö haga adö an+ibu n+ñöm, udla. Udla an+ibu kale hadö n+ñbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naij g+ipim u, n+hön g+n+g an+g g+ipun a g+mim, arö gagpe,” a ga. *

B+ naij wain wög abadpal, manö hod r+iköm haga

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “M+ñi manö hod r+ikem ap halö hagn+g gabin i n+ñim. B+ wög ad+ñ nap n+bö ap nag+ wain wög u g+ y+möm, waryö göm, nag+ wain magö pak hib jakep m+gan ap geinab. G+ löm, nag+ wain magö ap si ñ+ñnaböl u, n+ñ m+idaiun, a göm, ram m+lö kub ap göm, b+ r+imnap kal+ip hagnab, ‘Kale nag+ wög y+ip u abad m+idaimim, hainö p+löm po

* 21:26: Mad 14:5 * 21:32: Luk 3:12; 7:29-30

gö, yip r+mnab, kale r+mnab udmim,' a göm, ram m+nöŋ m+lö yab+ gau arnab. *

³⁴ Nag+ wain magö u po gö n+ŋöl g+, b+ n+pe gau kal+p hagnab, 'Wain wög yad gau ammim, b+ wög abad m+dpal gau hagnab, nag+ wain magö yip r+mnab dauim,' a g+nab. ³⁵ Kale wain wög gau amjaklö, b+ wain wög g+ m+deinaböl gau uraköm, b+ ap n+p gabi paknaböl, b+ ap n+p böŋ nöp al pak l+lö umnab, b+ ap n+p kabö ju paknaböl. ³⁶ An+g g+lö, b+ nag+ wain wög nap n+bö an+bu, b+ n+pe rap+n bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, b+ nag+ wain wög geinaböl gau, kal+p u rö nöp g+naböl. ³⁷ An+g g+lö, b+ wain wög nap n+bö u hagnab, 'N+ yad u yunö me, manö n+p u n+ŋnaböl,' a göm, hag yuö arnab. ³⁸ N+ n+pe u amjakö, b+ wain wög g+ m+deinaböl gau, n+p n+ŋöm, kale ke hagnaböl, 'B+ wög nap n+bö n+ n+pe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i n+ n+pe udnab. An+b u, n+p al pak l+no umö, hainö nan wög gai i magöŋhalö udnabun,' a g+naböl. *

³⁹ An+g hagöm, n+p dam wög ad+ŋ goł gau amöm, böŋ nöp al pak l+naböl. *

⁴⁰ "An+g geinaböl u, hainö b+ nag+ wain wög ad+ŋ nap n+bö u apöm, kal+p n+hön n+hön g+n+g gab?" ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, "B+ naij g+naböl an+b gau kal+p geinab, ilön kub yab+ udöm umnaböl; hainö pen n+bi b+ r+mnab halö udöm, kal+p nag+ wain wög u l+nab, wög an+bu g+naböl. Nag+ wain magö po g+nab n+n u, n+p r+k dam n+naböl," a g+la.

⁴² Hageila, Jisas haga, "God Manö kal+ k+ŋ r+kla u n+ŋagpim rö löp. Kale kal+ k+ŋ r+köm hagla,

'B+ ram gep gau, kale kabö ram g+n+g göm, kabö ap udöm hagla, "Kabö i kabö naij göp gö arö gun," a g+la.

Pen B+ Kub n+pe geia n+ŋöm kabö an+bu nöp ram n+pe au kabö aij ke yab+ m+dpö.

B+ Kub n+pe an+g gaia, hon n+ŋun aiö yab+ gabun,' a g+la. *

⁴³ "Kabö aij udagpim an+bu, God kalöp Juda kai arö göm, n+bi b+ ke gau n+bö, nan n+p n+eb n+naböl gau, kal+p udöm abad m+deinab. ⁴⁴ N+bi b+ kabö adö an+bu ap lug paknaböl gau, kal+p rap+n nöp paknab; pen kabö an+bu ju lugöm, n+bi b+ pak r+b+knab gau, böŋ nöp pa jö ma jö g+ arnab," a ga.

⁴⁵ B+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ Perisi gau abe, Jisas manö hod r+köm haga an+bu, kal+p nöp haga u n+ŋöm, ⁴⁶ n+p nag+ lun, a göm, gas+ n+ŋla u pen n+bi b+ gau, Jisas n+p b+ God manö

hagep a gila u me, hanip kal hagnaböl, a göm, nip nan ap göl rö laga.

22

Bi nibi udöm nan kub ñinbal

(Luk 14:15-24)

1 Jisas kauyañ manö hod riköm haga, 2 "God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö:

"Bi kinj ap ñi nipe u nibi udnig gö, nan kub ñinñig, nan magö dap magum ginaböl. 3 Anig göm, bi nipe rimnap hag yuöm hagnab, 'Nibi bi hag linö gau am hagpe aulö, nan kub ñinjun,' a ginab. Anig hagö, kale am nibi bi anib gau kalip hagnaböl u pen kale arö ginaböl. 4 Anig gilö, bi nipe rimnap pen kauyañ hag yuöm hagnab, 'Kale am nibi bi anib gau kalip hagnab, 'Kinj u, kaj kau kub rimnap, kaj kau pi marep rimnap pak lauöm, nan gau magöñhalö gi jin göm, 'Auöl,' a göp,' a gimim,' a ginab. 5 Anig hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalip u ud yunaböl. Rimnap nan wög kale gau arnaböl; rimnap mani wög kale gau geinaböl; 6 pen rimnap, kinj bi nipe gau gi naj göm, al pak lilö umnaböl. *

7 "Anig gilö, kinj anibu ninjö, hibur nip u naj gö, ami bi nipe gau hag yuö, am nibi bi bi nipe al pak linaböl anib gau kalip magöñhalö

al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab. 8 Pen bi nip wög gi ñeb gau kalip hagnab, 'Nan magö nan gau hadö magum gipun, pen nibi bi nöd wiñ alnö gau auöl rö lagöp. 9 Anib u, kale adan ramö gau ammim, nibi bi ninmim gau, kalip magöñhalö, "Aube nan kub ñinjun," a gimim, hałowatö ut gi daube, nan kub ñinjun,' a ginab. 10 Anig hagö, bi nipe gau am adan ramö ramö gau amöm, nibi bi aij gau, nibi bi naj gau kalip magöñhalö, 'Aube nan kub ñinjun,' a göm hałowatö ut gi dapöm, bi nibi udöm nan kub ñinñaböl ram raul anibu amöm, sis göl mideinab.

11 "Kinj anibu pen, nibi bi aubal gau ninin a göm, ram raul yañ amöm ninñab, bi ap, nan ñinñig watij libal u löm wasö, yiharin nöp mideinab. 12 Anig gö, nip hagnab, 'Bi me! Nihön ginig, nibi udöm nan ñinñig watij libal u limön wasö, yiharin nöp auban?' ö ginab. Hagö, bi anibu pen manö ap hageinab. 13 Pen kinj u bi nipe gau kalip hagnab, 'Bi i ñimagö ma nip gau nagij limim, dam sibön göp an yañ ud yube, nibi bi anib gau aip meg magö hau jö göl gi, mitorj magö göl gi midaan,' a ginab," a ga. *

14 Jisas aiud anibu hag pis göm, kalip haga, "God nibi bi iru nöp wiñ alnab, pen kalip

* 22:6: Mad 21:35 * 22:13: Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28

magöñhalö udagnab. Nibi bi rïmnap nöp udnab,” a ga.

“Gapman bi kub Sisa nïp dakis ñeb aka wasö?” gïla

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Pen bi Perisi gau, Jisas nïp manö nïhön hagno, pen hagö nïñun, nïp dam nagï lun, a göm, manö hag nïñ hag nïñ göm, * ¹⁶ bi kale ke rïmnap, Herod bi nïpe rïmnap yulö, Jisas mïdeia au amöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Ne bi manö nïñö yabiñ nöp hagabön. Bi rïmnap nïñmön piññiñ gagpan. God hagöp rö nöp nïñmön, nïbi bi hag ñabön. ¹⁷ Anïb u, ne gasi nïhön nïñban? Hon Isrel nïbi bi, Sisa bi kub daun kub Rom nïbö u, nïp dakis ñeb aka ñagep wasö?” gïla. ¹⁸ Hageila, Jisas gasi naij kale nïñöm haga, “Yïp nïhön giñg neb neb göl gi apim, anig göl hag nïñabim? ¹⁹ Kale dakis ñibal kabö magö ap ñibe, nïñn!” a ga. Hagö, nïp kabö magö ap dap ñeila. ²⁰ Jisas kabö magö anïbu nïñöm kalïp haga, “Kabö magö i, bi nabïc cög i, an nabïc cög mïdöpñ Hib u, an hib mïdöp?” ö ga. ²¹ Hageia hagla, “U bi kub Sisa,” a gïla. Hageila, Jisas kalïp haga, “Anïb u, Sisa nan nïpe mïdainïm, Sisa nïp ñïmim. God nan nïpe mïdainïm, God nïp ñïmim!” a ga. * ²² Anig hagö, kale gasi iru nïñöm, nïp arö göm arla.

Umöm kauyañ uraknaböl aka göm, Jisas nïp hag nïñla
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Nïñ anïbu nöp, Sadyusi bi rïmnap Jisas mïdeia au aula. Sadyusi nïbi bi anïb gau hagnïdal, nïbi bi umöm kauyañ uraknaböl, a giñïdal. * ²⁴ Kale Jisas mïdeia au apöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Mosi haga, ‘Bi ap nïbi udöm, ñi pai yag dapöm wasö, yïharïñ umeinab, nïmam nïpe u, nïbi anïbu udöm, ñi pai nïpe gau, a göm, yag daunïm,’ a ga. * ²⁵ Anïb u, bi il halö unbö mudun jïñ u mïdeinaböl. Nïmam nañi u nïbi udöm, ñi pai yag dapöm wasö yïharïñ umnab. Anig gö, nïmam yïgwö añ nïbö u pen nïbi anïbu nöp udnab. ²⁶ Nïmam yïgwö añ nïbö u pen nïbi anïbu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yïharïñ umnab. Anïb u, nïmam yïgwö nïgan nïbö u nïbi anïbu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yïharïñ umnab. Anïbu nöp gi dam dam, nïmam unbö mudun jïñ u, magöñhalö ñi pai yag dapöm wasö, yïharïñ nöp umnaböl. ²⁷ Pen nïbi u, u rö nöp umnab. ²⁸ Nïmam gau kale magöñhalö nïbi anïbu udla. Anïb u, nïbi bi umbal gau uraknaböl ñiñ u, nïbi anïbu an udnab?” ö gïla.

²⁹ Hageila, Jisas kalïp pen haga, “Kale God Manö hagöp u abe, God klö mïdöp u

* 22:15: Mak 3:6 * 22:21: Ro 13:7

* 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Dud 25:5

abe, n+ɲagpim u me, dui hagnim hagnim, 'N+bi b+ gau umöm urakagnaböl,' a g+ipim. ³⁰ N+bi b+ uraknaböl n+n u, n+bi gau b+ udagnaböl, b+ gau n+bi udagnaböl. Ejol kumi kabö adö laɲ m+ɲpal rö u m+ɲdeinaböl. ³¹ Kale, 'N+bi b+ umöm urakagnaböl,' a g+ipim u, God Manö kal+ k+in r+kla r+mnap n+ɲagpim ar? ³² God haga, 'Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad m+ɲpin,' a ga. B+ gau böɲ nöp umblap u, God b+ nöd umla an+ɲ gau kal+ɲ hagnim, 'God kale yad m+ɲpin,' a g+ɲböp. B+ umlö, r+göl g+la an+ɲ gau kam+ɲ m+ɲpal u me, kal+ɲ haga, 'God kale yad m+ɲpin,' a ga." *

³³ Jisas manö an+bu hag n+ö, n+bi b+ m+ɲdeila gau n+ɲöm, aiö waiö g+la.

Lo kub yab+ɲ u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manö an+bu hag aij gö, Sadyusi b+ gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi b+ r+mnap, Jisas an+g ga u n+ɲöm Jisas m+ɲdeila au aula.

³⁵ B+ kale lo manö n+ɲ aij ga ap, Jisas n+ɲön rö hagnim, a göm haga, ³⁶ "Manö hag n+eb b+. Lo manö u, manö adö mai manö kub yab+ɲ m+ɲdöp?" ö ga.

³⁷ Hageia, Jisas haga, "Gas+ r+m+ɲd ne u magöɲhalö God lau adö arö, n+ɲ m+ɲmagö yab+ɲ l+mön." * ³⁸ Manö kub

nöd yab+ɲ me u. ³⁹ Manö kub y+gwo aɲ n+bö u pen an+göl m+ɲdöp: ne ke m+ɲmagö l+ban rö, n+bi b+ ke n+bö gau abe m+ɲmagö l+mön. *

⁴⁰ Manö m+ɲhau hagaj+n i, Mos+ lo manö kal+ k+in r+ka manö u magöɲhalö abe, God manö hagep b+ gau kal+ k+in r+kla manö u magöɲhalö abe, manö iɲ kub yab+ɲ me manö an+ɲ m+ɲhau nöp," a ga. *

Jisas hag n+ɲa, "Mesaia a g+ipim u, n+ɲ b+ an n+ɲ n+pe a g+mim n+ɲbim?" ö ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum göm m+ɲdlö n+ɲöl g+, Jisas kal+ɲ manö ap hag n+ɲöm haga,

⁴² "Kale Mesaia u n+ɲ n+ɲön gas+ n+ɲbimɲ N+ɲ b+ an n+ɲ n+pe a g+mim n+ɲbim?" ö ga.

Hageia hagla, "Depid n+ɲ n+pe," a g+la. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, "God Ana u Depid n+ɲ gas+ n+ö n+ɲöl g+, Depid n+pe Mesaia u n+ɲ 'B+ Kub yad' a ga. Depid haga,

⁴⁴ 'B+ Kub manö hagnim, B+ Kub yad u n+ɲ hagnim, "Ne n+ɲmagö y+ɲg yad lau adö m+ɲdmön me, yad g+nö, kauaɲ mauaɲ ne gau

kal+ɲ ab l+l+ g+ yunabön," a göp,' a ga. *

⁴⁵ Depid nap iɲaɲ n+pe a g+ipim u pen Depid n+ɲ 'B+ Kub yad' a ga. An+ɲ u, kale n+ɲön gas+ n+ɲbim?" ö ga.

* 22:32: Eks 3:6 Mad 8:11 * 22:37: Dud 6:5 * 22:39: Lep 19:18; Mad 7:12

* 22:40: Ro 13:10; Gal 5:14 * 22:42: Jon 7:42 * 22:44: Sam 110:1; Mad 26:64

46 Jisas manö nipe u hag aij gö, kale n+p pen hagöl rö lagö me, piñig gi m+deila n+ñöm hainö Jisas n+p manö r+mnap halö hag n+ñagla.

23

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe gi pal rö gagmim, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

1 Hainö ñ+n ap, Jisas bi nipe gau abe, n+bi bi r+mnap abe, kal+p manö hagöm haga, 2 “Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, Mos+s ka nipe u udöm, God lo manö Mos+s hadame nöp kali kñiñ rika rö hag ñ+bal. 3 An+ib u, bi an+ib gau kale God lo manö n+hön hagöl u n+ñ ud-mim hain gi+mim; pen nag+i kale göl adö u n+ñmim, hain gagmim. God lo manö hag ñ+bal u pen kale ke manö an+ibu hain gagpal. * 4 Nan gau gi+mim, nan gau gag-mim a gi pal u, manö iru yab+i nöp haggal. Kale haggal an+ibu, wad+i marö kub yab+i u rö, n+bi bi gau kal+p gam ñ+bal u, pen kal+p mög n+ñöm, r+mnap ud as+ik gaggal. 5 N+bi bi gau han+p nöp n+ñlañ, a göm, God Manö kali kñiñ r+ikla manö r+mnap ud nable cög adö lañ abe, ñ+magö gau abe li r+ib+köm ajpal. Hon God bi nipe me gau, a gi lañ, a göm, waij m+lö kub nag+i ad+iñ

halö aij gau rol gi pal. *

6 Kale nan kub ñ+ñeb an u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bi kub mab po as+ikpal adö u nöp as+ikpal. 7 Gas+i kale n+ñbal u, n+bi bi iru m+dpal an gau arno, ‘Manö hag ñeb bi kub auabön e!’ gi lö, han+p aij gi nab, a göm, n+ñbal.

8 “Pen kale mam iñ añ+i m+dpim rö, kalöp, ‘Hag ñeb bi kub yad,’ a göm haggagöl. Hag Ñeb Bi Kub kale añ+i ap nöp m+dpöp. 9 Minöñ naböñ iñ i bi ap, ‘Bapi bi kub yad,’ a gi+mim haggagmim. Nap kale añ+i ap nöp m+dpöp ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au. 10 Kale u rö nöp, ‘Bi nab+c bi kub yad,’ a göm haggagöl. Bi nab+c bi kub kale añ+i ap nöp, Mesaia u nöp m+dpöp. 11 Kale an au, n+bi bi an nipe n+bi bi kub rö m+dain+m, nipe n+bi bi wög gi ñeb rö m+dnab. * 12 N+bi bi hib kale ke hagle adö arnab gau, hib kale lugnab; pen n+bi bi hib kale ke hagle adö aragnab gau, hainö hib kub yab+i m+deinab. *

Lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

13 “Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naij gep bi. God kalöp gi naij gi nab. Kale ke God n+bi

* 23:3: Mal 2:7-8 * 23:5: Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39 * 23:11:

Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * 23:12: Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14

bî udöm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab mîgan u aragmim, nîbi bî arnîg gîpal gau kalîp adan rîkpim.

14 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najj gep bî. God kalöp gî najj gî nab. Kale nîbi palpat ram halö si udpim. Anîbu pen, nîbi bî hanîp nîñjöl, a gîmim, God nîp manö mîlö kub piral gau nöp haggim. Gîpim anîbu me, ilön kub yabîl udnabim.

15 “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî najj gep bî. God kalöp gî najj gî nab. Nîbi bî gau manö hanîp u nîñjöm hain gî laŋ, a gîmim, ram mînönj mîlö gau ulhai nîñ ajmim, rîmnap nîñmim hag ñîbe, kale ke Seden bî nîpe mîdpim rö wasö, kale Seden nîbi bî nîpe yîjîg göl yabîl lî naböl.

16 “Nîbi bî gau kalîp God adan la u yam aij gîpun, a gîpim u, pen kale bî amgö we u me, kale ke nîñaggim! Anîg gîpim anîbu, manö kub yabîl mîdöp. Nîbi bî gau kalîp manö pir almim haggim, ‘Hon, “God sabe gep ram mîdöp rö, nîñjög hagabun,” a gî nabun u, hainö arö gun, a gî nabun u, arö gî nabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaŋ gî la gau, hib anîbu hagöl gî, “Nîñjög hagabun,” a gî nabun u, hagnabun rö nöp gî nabun me; arö gagnabun,’ a gîpim.

* 17 Kale bî amgö we, bî hau! Kale gasî nîñhön nîñbim: gol u nan yabîl aka God sabe gep ram uŋ u nan yabîñ Nan yabîl me, God sabe gep ram uŋ nîpe u. Ram uŋ mîdeinab u, nan ram raul mîdöp abe uŋ mîdeinab me.

18 Manö ap u rö nöp, nîbi bî gau kalîp manö pir almim haggim, ‘Hon, “God kabö bîd nîpe mîdöp rö nîñjög hagabun,” a gî nabun u, manö nîñjög hagnabun u nan yîharîñ; hainö gasî ap nîñjun, arö gun, a gî nabun u, arö gî nabun. Pen, nan God kabö bîd adö au God nîp pak sabe gî ñîbal gau, hib anîbu hagöl gî, “Nîñjög hagabun,” a gî nabun u, hainö gasî ke ap nîñjun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp gî nabun,’ a gîpim. 19 Kale bî gasî rîmîd lagöp gau, nan nîñhön u nan kubñ Nan God nîp pak sabe gî ñîbal nan u, aka kabö bîd adö au sabe gî ñîbal uñ Nan yabîl me, kabö bîd u. Kabö bîd adö au mîdeinab u me, nan anîbu nan God nîp ñeb rö lî nab. 20 Pen ‘Kabö bîd mîdöp rö, nîñjög hagabun,’ a gî naböl u, bîd adö anîbu nan dap laumîdal halö hagnaböl. 21 Pen ‘God sabe gep ram mîdöp rö, nîñjög hagabun,’ a gî naböl u, u God ram nîpe nîñjöm God hib nîpe halö hagnaböl. 22 ‘Kumi kabö adö laŋ mîdöp rö, nîñjög hagabun,’ a gî naböl u, God sea kiñ asîk mîdöp au nîñjöm sea kiñ anîbu abe, God sea kiñ anîbu

* 23:16: Mad 15:14 * 23:22: Ais 66:1; Mad 5:34

asik midöp u abe midöp rö,
ninhö hagabun a ginaböl. *

23 “Kale God lo manö hag
ñeb bi gau abe, bi Perisi gau
abe, kale manö pir alöm gi
naih gep bi. God kalöp gi
naih ginab. Manö nibi bi rimnap
kalip hagpim adö u kale ke
gagpim. Kamöñ asi, nan
hałowatö wög adih ranöb u
ninhbe, nan yabih rö lö, wö
ralbe, am sidun lañ arö, God
nip añi ap ñun, a gimim,
pör nan kale God nip ñibim.
Nan pro pro anibu rö pör
anig gimim, pen nihön ginig
manö ih yabih u anig gagpim
Nibi bi gau kalip naih ginim
nagih adö u gagmim; kabö rö
ginim adö u gimim. Kalip
mög nihmim, ud aij gimim.
Ginabun a gimim, gimim. *

24 Nibi bi gau kalöp adan ya-
mun, a gimim, pen kale ke bi
amgö we. Nan pro pro gau
ninhbe, nan yabih rö löp, pen
nan kub nan hib waiö midöp
gau nihagpim.

25 “Kale God lo manö hag
ñeb bi gau abe, bi Perisi gau
abe, kale manö pir alöm gi
naih gep bi. God kalöp gi
naih ginab. Pler kap kale
gau rö, höñ adö gau ñig li
yu aij gimim u, pen añ yañ
nan si nan naih pri u ajmañ
rauöm midöp. Hon nan iru
udun, a gimim, hañ romañ
hon ke gi aij gun, a gimim.

* 26 Kale Perisi bi gau gasi
rimid lagöp. Pler kap kale
añ yañ ñig li yu aij gibep,
höñ adö gau u rö nöp mid aij

giböp.

27 “Kale God lo manö hag
ñeb bi gau abe, bi Perisi gau
abe, kale manö pir alöm gi
naih gep bi. God kalöp gi
naih ginab. Wip kabö migan
gau rigöl göm, ajöñ pit göm,
ped rud mailö aij gö, nibi bi
gau nihlö, aij göp, pen migan
añ yañ wip le hañih naih apöl
gi midöp; kale unbö rö nöp
midpim. * 28 Kale unbö
rö nöp, höñ adö hañ romañ
nihbun u, kale bi aij rö löp
u, pen kalöp añ yañ, manö
piral gau abe, nan si nan naih
gau abe, pri u ajmañ rauöm
midöp. *

*God kalöp pen gi naih
ginab, a ga*

(Luk 11:47-51)

29 “Kale God lo manö hag
ñeb bi gau abe, bi Perisi gau
abe, kale manö pir alöm gi
naih gep bi. God kalöp gi
naih ginab. Bi God manö hagep
hadame nöp allö rigöl gila
utöm ka adö u rib adik gi
aij göl gi hagpim, 30 ‘Apis
bac bi gila rö u, hon God
manö hagep bi gau kalip
al pakagbnop,’ a gimim.
31 Pen hagpim anibu, bi God
manö hagep gau kalip al pak
limidal ih u me, hon midpun,
a gimim, hagpim. * 32 Anib
u, apis bac bi gi naih gila u
rö, kale u rö nöp ginabun, a
gimim u, u rö nöp gimim!
33 Kale haino ñi pai gai i.
Hainö God nibi bi manö kub
hagöm, mab ke inab yañ

* 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28:

Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52

yunab ñin u, kale aigö g+mim p+ñin g+ ke gau arnabimn Wasö yabıt. Adan kale ap midageinab. *

³⁴ “Anıb u, yad kalöp hagabin, yad b+ God manö hagep r+mnap, b+ gasi k+d hi+k niñeb r+mnap, b+ manö hag ñeb r+mnap yunö, kalöp aueinaböl, r+mnap al pak l+nam, r+mnap mab ba lañ al pak l+nam, r+mnap Juda magum gep ram raul m+gan kale u paknabim, r+mnap p+ñin g+ arlö niñöl g+, ram m+nöñ gau gau r+d+k g+ yunabim. ³⁵ Anıb u me, God n+bi b+ kam+ñ aij n+pe gau, hadame nöp allö auöp i rö, manö marö u udnabim. Adam ñ+ n+pe, g+ aij nöp g+m+döp b+ u, Ebol n+p nöd it göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñ+ n+pe Sekaraia n+p, God n+p sabe gep ram au dañ, kabö ud g+la b+d au dañ m+dö niñöl g+, n+p añ au al pak l+la. * ³⁶ Yad kalöp niñö yabıt hagabin: nan g+pim anıbu, manö anıbu kalöp m+ñi midpim gai i ado g+ aunab.

Jisas Jerusalem niñö, mög gö, m+ñöñ ga

(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem n+bi b+, n+bi b+ mög gep rö yad gai i. B+ God manö hagep God kal+p yua b+ gau, ram m+nöñ kalöp u aulö, kabö jumim pör nöp al pak l+nam. Yad kalöp k+lak+l n+me pi gau g+pal rö,

dam auan mo yad gau l+nam a g+ l+bin u pen y+p n+ñmim arö g+pim. ³⁸ God n+pe God sabe gep ram kale u ar+k ara; cög nöp m+döp. * ³⁹ Uri y+p n+ñagnabim; hainö, ‘God b+ han+p a göm yua b+ i, aij yabıt auab,’ a g+mim, ñin anıbu nöp, yad kauyañ n+ñnabim,’ a ga. *

24

God sabe gep ram u ud wał g+ınaböl, a ga

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höñ arö niñöl g+, b+ n+pe gau n+p hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöñ!” a g+la.

² Hageila, kal+p haga, “Kale nan anıb gau magöñhalö niñmim hagabim u pen yad kalöp niñö yabıt hagabin, hainö ram i ud wał g+ınaböl u, kabö ap kabö ap adö u rö midageinab,” a ga. *

Hainö mid aij gagnaböl

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Jisas am Olip Dum lañ as+k m+dö niñöl g+, b+ n+pe gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas n+p agam+j hag niñöm hagla, “God sabe gep ram ud wał g+ınaböl a g+pan u, mañ mai rö an+g g+ınabölñ Hon nan niñön u gö n+ñun, ne söl aunabön niñöm ram m+nöñ naböñ it i ur g+ınab, a gun niñnabun?” ö g+la.

* 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7

* 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21

* 23:38:

1Ki 9:7-8; Jer 22:5

* 23:39: Sam 118:26

* 24:2: Luk 19:44

4 Hageila, Jisas haga, “N̄iη aij yab̄i ḡmim. N̄ibi b̄i r̄imnap kalöp piral hagnaböl. 5 B̄i iru nöp apöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Kraiss u,’ a ḡinaböl. N̄ibi b̄i iru nöp manö piral kale u n̄iη udnaböl. * 6 Söl au pen pen ḡilö, gu gö n̄iηnabim; pen m̄ilö yab̄i gau pen pen ḡinaböl u, manö u nöp auö n̄iηnabim. An̄ig gö n̄iηmim, ñ̄in hain u aun̄ig gab a ḡmim p̄iñ̄iη gagmim. U ȳihar̄iη pen pen alnaböl. Ñ̄in hain u hainö aunab. 7 N̄ibi b̄i m̄igan r̄imnap uraköm, n̄ibi b̄i m̄igan r̄imnap aip pen pen ḡinaböl. Kiη m̄igan r̄imnap uraköm, kiη m̄igan r̄imnap aip pen pen ḡinaböl. Ram m̄inöη gau magöηhalö munmon udöm, k̄iyö kub yab̄i apöm ḡinab. 8 An̄ig geinab, kalöp n̄ibi ñ̄i pai ñ̄iηöb rö u gö, söl m̄idöp a ḡmim n̄iηnabim.

9 “Kale n̄ibi b̄i yad m̄ideinabim rö, n̄ibi b̄i ram m̄inöη gau magöηhalö kalöp iru n̄iηöm, dam naḡi löm, ḡi najj göm, böη nöp al pak l̄inaböl. * 10 Ñ̄in an̄ibu, n̄ibi b̄i God n̄ip n̄iη udpal gau iru nöp n̄iη udep magö kale u arö göm, m̄ideimam kale ke gau n̄iηlö mulu lugö, kal̄ip ud b̄i kauāl mauāl ñ̄iηmagö adö u l̄inaböl. 11 Pen n̄ibi b̄i iru nöp apöm, “Hon

God manö hagep b̄i,” a göm, manö piral haglö, n̄ibi b̄i iru nöp manö piral kale u udnaböl. * 12 N̄ibi b̄i gau naḡi najj adö u ḡilö ḡilö, magöηhalö rö gas̄i adö an̄ibu n̄iηöm, m̄idmagö lep adö u haūl ḡinaböl. 13 Pen n̄ibi b̄i an God manö aij u n̄iη ud p̄idöη göm, hagöp rö göm, n̄ibi b̄i ke n̄ibö gau m̄idmagö löm ḡi nöp m̄ideinaböl gau, God n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip magöηhalö ud kam̄iη yunab. * 14 Pen God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö aij u, ram m̄inöη ke gau gau n̄ibi b̄i ke ke gau n̄ibö gau n̄ibö magöηhalö yab̄i haglö haglö am hak̄n̄ig gab u me, ñ̄in hain an̄ibu aunab. *

B̄i ap God sabe gep ram u ḡi najj yab̄i ḡinab, a ga
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 “Pen b̄i God manö hagep Daniel hadame nöp haga rö u ḡinab. N̄ipe haga, ‘Kale n̄iηnabim, God sabe gep ram raul m̄igan ūt u, nan as̄i mas̄i najj yab̄i gep ap urak m̄ideinab,’ a ga. (Kale n̄ibi b̄i manö i uri nöp amgö l̄i n̄iηnabim gau, manö an̄ibi īt u n̄iη aij ḡmim!) * 16 Kale n̄ibi b̄i ram m̄inöη Judia m̄ideinabim gau, nan najj an̄ibu n̄iηmim, ȳiη̄id p̄iñ̄iη ḡi nö ilö gau armim. 17 N̄ibi b̄i ram adö laη m̄ideinabim gau, nan hon r̄imnap udun a ḡmim, ado ḡi ram raul

* 24:5: Mad 24:23-24 1Jn 2:18

* 24:9: Mad 10:22

* 24:11: Mad 24:5,24

1Jn 4:1 * 24:13: Mad 10:22

* 24:14: Mad 28:19

* 24:15: Dan 9:27;

11:31; 12:11 * 24:17: Luk 17:31

aragmim. * 18 Nibi bi wög naböŋ gau ajeinabim gau, waŋij mälö ap udun a gımim, ado gi ram aragmim. 19 Pen ñin anıbu nıbi ñi mudun halö mıdeinabim gau abe, nıbi ñi painaŋ ci ñeinabim gau abe, uŋham yabıŋ arnabim.

20 “Pen God nıp sabe gımim hagmim, ram yıgön göp ñin u pıñiŋ gi aragun, a gımim; God nıp sabe gep ñin kale u gagnaım, a gımim.

21 Nıhön giŋig, God hadame dagol gau ram mınöŋ gi la ñin u riköm, mid damöm mıñi midpun ñin i, nan naij anıbu rö gaga; hainö anıbu rö gagnab. * 22 Yiŋharıŋ u,

nan naij anıbu pör gö, nıbi bi magöŋhalö um hakblap. Pen Bi Kub u nıbi bi nıpe udnab gau kalıp gası nıŋöm, wasö gö me, nan naij anıbu yöp magö ap giŋab.

23 “Ñin anıbu nıbi bi rımnab kalöp hagnaböl, ‘Nıŋim! Krais midöp i! Krais midöp daŋ!’ a giŋaböl u, pen nıŋö hagpal a gımim, nıŋagmim. * 24 Nıbi bi rımnab, God nıbi bi nıpe hag

la gau, böŋ hanıp lau aulan a göm, pıral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bi God manö hagep bi ap,’ a göm, nan gagep rö rımnab giŋaböl. Pen God nıbi bi nıpe hag la gau udagnaböl, wasö. * 25 Anıb u, nıŋ aij gımim. Nan nıhön nıhön

hainö giŋab u, yad kalöp hadö hagnö nıŋbim u me, nıŋ aij göl gi mıdaimim.

26 “Anıb u, nıbi bi rımnab apöm kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm midöp ram mınöŋ kabö nöp midöp aŋ gau,’ a gaiöl u, anıb gau aragmim. Rımnab pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl midöp gai i,’ a gaiöl u, nıŋö hagpal a gımim nıŋagmim. * 27 Yad Bi Ñi nıpe aunabin ñin u, añım añım udöm, amdam magö bol u adıŋ mıŋ nıbö adıŋ jıŋ aröp rö u gö nıŋöl gi, aunabin. * 28 Wal wayöŋ ap umöl mıdeinab u, yaur apöm magum geinaböl. *

Bi Ñi nıpe aunab ñin u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub anıbu gi dam pıs gö nıŋöl gi, sıdö u mailö gagnab; rakın u mailö gagnab; gapı gau kumi kabö laŋ nıbö ju lugnab; nan kumi kabö adö laŋ gau, gau nıbö gau nıbö giŋab. * 30 Ñin

anıbu, Bi Ñi nıpe aunıg gö nıŋöl gi, kumi kabö adö laŋ ke lö, nıbi bi ram mınöŋ gau ke ke midpal rö nıŋöm, mıtöŋ giŋaböl. Bi Ñi nıpe Nap pıdöŋ u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad adö au auö nıŋöl gi, nıŋnaböl. *

31 Añıŋ magö kub hagö nıŋöl gi, ejol nıpe gau hag yuö, nıbi bi nıpe, udnabin, a göm

* 24:21: Dan 12:1 * 24:23: Mad 24:5 * 24:24: Dud 13:1-3; 2De 2:8-9;

Rep 13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39 * 24:28:

Luk 17:37 * 24:29: Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13

* 24:30: Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13

hag la gau udnig, ram m+nönj
 il i m+idöp m+idöp rö gau gau
 amöm, udöm n+ip daunaböl.
 *

Mab rauan u n+ijmim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Kale n+ijbim, mab
 rauan u+tañ s+i+ip löm, söl
 p+idönj g+in+ig gab n+ijöl g+i, s+idö
 l+n+ig gab a g+mim n+ijbim.

³³ An+ib u rö, hainö nan
 hagnin gau gö n+ijöl g+i, “B+i N+i
 n+ipe ado g+i aunab n+i+n u m+iñi
 söl yab+i m+idöp; magö pro
 marap m+idöm, apjaknab,”
 a g+mim, n+ijnabim. ³⁴ Yad
 kalöp n+ijö hagin, n+ibi b+i
 m+iñi m+idpal gau umagnaböl,
 kam+iñ m+idlö n+ijöl g+i, nan
 an+ib gau magöñhalö g+inab.

* ³⁵ Kumi kabö adö lañ
 abe, m+nönj nabönj il i abe ur
 g+inab, pen manö magö yad
 ur gagnab. *

*N+i+n mai yad B+i N+i n+ipe
 aunabin u, n+ibi b+i ap n+ijnagöp,
 a ga*

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ “Yad magö mai rö, n+i+n
 mai rö aunabin u, n+ibi b+i
 n+ijnagpal; ejol gau n+ijnagpal;
 yad ke God N+i u pen yad abe
 n+ijnagpin; Bapi n+ipe ke nöp
 n+ijöb. *

³⁷ “Yad B+i N+i n+ipe ado g+i
 aunabin n+i+n u, Noa m+ideia
 n+i+n u, g+i m+idm+idal rö nöp
 g+i m+ideinaböl. * ³⁸ Hadame
 nöp Noa m+ideia n+i+n an+ibu,

* **24:31:** 1Ko 15:52; 1De 4:16 * **24:34:** Mad 16:28 * **24:35:** Mad 5:18

* **24:36:** Ap 1:7; 1De 5:1-2 * **24:37:** Jen 6:5-8 * **24:39:** Jen 7:21-23 * **24:42:**

Mad 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rep 16:15

n+ig u n+ibi b+i gau kal+ip ud yuö
 yuaga magö u, kale nan n+iñöl
 g+i, n+ig n+iñöl g+i, n+ibi b+i udöl
 g+i, g+i m+idlö n+ijöl g+i, Noa
 n+ig mag+ib kub m+igan u arö,
 n+ig apöm kal+ip magöñhalö
 ud yuö yua. ³⁹ Pen kale nan
 ap g+inab a göm n+ijnagla; n+ig u
 kal+ip ud yuö yuö n+ijöl g+i nöp
 n+ijnla. Hainö yad B+i N+i n+ipe
 aunabin mañu, an+ig unbö rö
 nöp g+inab. * ⁴⁰ N+i+n an+ibu,
 b+i m+ihöp wög ad+iñ gau wög
 g+i m+ideinabil u, b+i ap udem,
 ap arö g+inabin. ⁴¹ Pen
 n+ibi m+ihöp plaua g+in+ig, wid
 magö pa jö ma jö lugatug
 geinabil u, ap udem, ap arö
 g+inabin.

⁴² “Yad B+i Kub aunabin n+i+n
 u n+ijnagpin u me, n+ij aij
 göl g+i m+idaimim. * ⁴³ B+i
 ram nap n+ibö u, b+i nan si
 udep u magö mai aunab u
 n+ijnböp, n+ij aij g+iböp; ram
 n+ipe pa jö g+i raul dan am
 nan n+ipe gau si udagböp.

* ⁴⁴ An+ib u rö, kale g+i j+in
 g+mim m+idaimim. Wasö u,
 B+i N+i n+ipe auagab a g+mim,
 hau+ padö g+i m+ideinabim
 n+i+n u nöp aunabin.

*B+i wög g+i ñeb r+i+mnap wög
 g+i aij g+ipal, r+i+mnap wög g+i aij
 gagpal, a ga*

(Luk 12:14-48)

⁴⁵ “B+i kub ap adan arn+ig
 göm, b+i an wög g+i aij g+inab u
 n+ip hag löm hagnab, ‘B+i wög
 y+ip g+i n+ibal r+i+mnap kal+ip
 abad m+idmön, nan magö

kalip gau nime li aij göl gi midaimön,' a göm, arnab. ⁴⁶ Hainö ado gi apöm niñab, haga rö nöp geinab. Anig niñöm niþ ud aij yabıl gö niñöl gi, bi wög gi ñeb niþe miñ miñ ginab. ⁴⁷ Yad kalöp niñö hagabin, niþ hag lö, nan niþe gau magöñhalö abad mideinab. *

⁴⁸ "Pen bi niþe hag linab anibu mid damöm, bi kub miñi auagnab, a göm, ⁴⁹ niþi bi wög gi ñeb rimnap kalip miñu magö paköm, am bi ñig niñöm hauı libal gau aip an haköm, nan niñöm, ñig niñöm gi mideinab. ⁵⁰ Bi wög gep anibu, bi kub yıñid auagnab, a göm, hauı padö göm mideinab ñin u nöp, bi kub aunab. ⁵¹ Apöm, niþ gi naij yabıl göm, niþi bi piral hagöm, "Hon Bi Kub niþi bi niþe me," a göm piral hagpal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau ribiköm, mitöñ gi mideinaböl.

25

Nibi praj unbö siduñ lañ, manö hod riköm haga

¹ "God niþi bi udöm abad mideinab ñin anibu, aiud adö i rö ginab. Bi ap niþi udnig gab. Nibi praj unbö siduñ lañ nan kub niñnig arnaböl. Nibi praj anib gau, bi anibu niþ am adan an au niñun ut gi dam ram aunabun a göm, lam ke ke udöm arnaböl. * ² Pen niþi praj anib gau, unbö mamid u gasi niñ aij ginaböl;

unbö mamid u gasi niñ aij gagnaböl. ³ Nibi praj gasi niñ aij gagnaböl gau, lam udöm, lam lauep wel rimnap halö ud aragnaböl. ⁴ Pen niþi praj gasi niñ aij ginaböl anib gau, lam udöm, lam lauep wel rimnap ral barol migan u löm, halö halö ud arnaböl. ⁵ Pen niþi praj anib gau kale magöñhalö amjaköm, abad midlö midlö, bi niþi udnig ginab u yıñid auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ "Pen sibön an kub yan, niþi bi rimnap wiñ alöm hagnaböl, 'Bi niþi udnig gab u auab. Niþ am adan an u niñmim, ut gi dauim,' a ginaböl. ⁷ Anig hageinaböl, niþi ugan unbö siduñ lañ anibu magöñhalö uraköm, lam wik kale gau gi aij ginaböl. ⁸ Anig göm, niþi gasi niñ aij gagnaböl ugan u, niþi gasi niñ aij ginaböl ugan u kalip hagnaböl, 'Lam hon gau hon ginig gab u, wel köl gau hanip rimnap ñim,' a ginaböl. ⁹ Anig hageinaböl u, pen niþi gasi niñ aij ginaböl ugan u hagnaböl, 'Wasö! Hon wel hon kölape rimnap ñinabun u, wel hon utep ginab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,' a ginaböl. ¹⁰ Anig hageinaböl, wel rauep ram u arnaböl magö u, bi niþi udnig ginab u apjaknab. Nibi gasi niñ aij ginaböl ugan u, bi anibu aip ram raul migan arlö niñöl gi, niþe ajöñ gi ñinab. ¹¹ Hainö

* 24:47: Mad 25:21,23 * 25:1: Rep 19:7; Luk 12:35

pen n+bi praj gasi n+ŋ aij
gagnaböl ugan u apjaköm
hagnaböl, 'B+ kub! B+
kub! Han+p ajöŋ u hi+k,' a
g+naböl. * 12 Hageinaböl,
hagnab, 'Yad kalöp n+ŋö
yabił hagabin, yad kalöp
n+ŋagpin,' a g+nab," a ga. *
13 Jisas manö an+bu hagöm
n+bi b+ gau haga, "An+b
u, kale B+ Kub u n+n mai
aka magö mai aunab u
n+ŋagpin rö, n+ŋ aij g+mim
m+daimim," a ga. *

*B+ kub ap b+ wög gi ñeb
n+pe gau kal+p mani ña, manö
hod r+iköm haga
(Luk 19:11-27)*

14 "Pen aiud udn+g gabin
adö i rö g+nab. B+ kub ap ram
m+nöŋ milö kub gau arn+g,
b+ wög gi ñeb n+pe gau kal+p
w+ñ alö aulö, nan n+pe gau
abad m+deilan, a göm, kal+p
ñ+nab. 15-16 B+ n+pe an+b
gau, wög g+naböl g+naböl rö
n+ŋöm, mani n+me löm, b+
ap n+p paip dausan ñ+nab,
ap n+p du dausan ñ+nab, ap
n+p wan dausan ñ+nab. Ñöm,
n+pe am gau m+idö n+ŋöl gi,
b+ paip dausan udnab u,
mani an+bu udöm, s+kim gi
dam am+il ap+il göm, mani
sin+ŋ paip dausan udnab. *
17 B+ du dausan udnab u, u
rö nöp, mani an+bu udöm,
s+kim gi dam am+il ap+il göm,
mani sin+ŋ du dausan udnab.
18 Pen b+ mani wan dausan
udnab u, damöm, ulöm udöm
m+nöŋ ñ+nab.

19 "Hainö m+id damöm,
b+ wög gi ñeb an+b gau b+
kub kale u ado gi apöm,
mani n+bin an+bu n+hön
n+hön g+pal, a göm, kal+p
hag n+ŋnab. 20 Hag n+ŋö, b+
paip dausan udnab u, mani
n+pe u dap ñöm hagnab, 'B+
kub, nöŋ! Y+p mani paip
dausan nöp ñ+na pen yad
mani an+bu udem, s+kim gi
ado malo gi damem, paip
dausan mani sin+ŋ udpin me
i,' a g+nab. 21 Hagö, b+ kub
u pen hagnab, 'Aij göp. Ne
wög gi ñeb b+ aij. Ne y+p wög
gi aij gi ñ+ban u me, an+g
g+pan. Ne nan pro u an+g gi
aij g+pan u, nöp hagnö, nan
kub gau abad m+deinabön.
Ne apön, ram yad u m+ñ m+ñ
yabił göl gi m+daimön,' a
g+nab. *

22 "B+ mani du dausan
udnab u, u rö nöp mani n+pe
u dap ñöm hagnab, 'B+ kub.
Y+p du dausan nöp ñ+na pen
yad mani an+bu udem, s+kim
gi ado malo gi damem, du
dausan mani sin+ŋ udpin me
i,' a g+nab. 23 Hagö, b+ kub u
hagnab, 'Aij göp. Ne wög gi
ñeb b+ aij. Ne y+p wög gi aij gi
ñ+ban u me, an+g g+pan. Ne
nan pro u an+g gi aij g+pan
u, nöp hagnö, nan kub gau
abad m+deinabön. Ne apön,
ram yad u m+ñ m+ñ yabił göl
gi m+daimön,' a g+nab.

24 "Pen b+ mani wan dau-
san udnab u, mani n+pe u
dap ñöm hagnab, 'B+ kub.
Yad nöp n+ŋbin; ne b+ kal
yabił. N+bi b+ ne r+imnap

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mad 7:23 * 25:13: Mad 24:42 * 25:15-16:

Ro 12:6 * 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10

wög waryö kale gipal gau, ne yiharıñ hal dapön ñıñban.
 25 Ne anıg gıpan rö, yad pıñıñ gem, mani ñına u damem, ulöm uдем mınönñ ñınö mıdmıdöp u, mıñı mani ne dap ñabin me i,' a gıñab.

26 "Hagö, bı kub u hagnab, 'Ne bı naij wög gagep ap. Nıbi bı yıp wög waryö gıpal gau, nan yiharıñ hal dapem ñıñbin, a gıpan ar?' 27 Anıb u, ne mani yıp i dam beg pasbuk lıbnap, mıñı yad apem mani sinıñ rımnap halö yiharıñ udbnep,' a gıñab. 28 Anıg hagöm, bı nıpe rımnap kalıp hagnab, 'Anıg göp u, mani wan dausan anıbu ju udmim, bı den dausan mıdöp u nıp ñımim. 29 Pör hagnap rö, nıbi bı gep gau, kalıp rımnap halö ñılö udöm mıd aij gıñaböl; pen nıbi bı gep wasö gau, nan pro kale mıdöp u pıñı gı udlö, yiharıñ mıdeinaböl. * 30 Anıb u, bı wög gagöp anıbu nıp dam sıbön kub auöp höñ adö au yañ yube, nıbi bı meg hau rıbıköm, mıtön gı mıdpal gau aip mıdeıañ,' a gıñab," a ga. *

Manö kub hagep ñın u

31 "Bı Ñı nıpe Kın kub mıdöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñın u, ejol gau magöñhalö aip apöm, sea Kın nıpe asık mıdep adö u asıkö, * 32 nıbi bı ram mınönñ ke gau gau mıdpal rö

magöñhalö apöm, amgö ilö nıp au magum gılö nıñöl gı, kalıp nıme lı böñ u ke löm, böñ u ke löm gıñab. Bı kaj sipsip kaj meme mukep bı gau, kaj sipsip gau mıgan ap ke yuöm, kaj meme gau mıgan ap ke yuöm gıpal rö u gıñab. * 33 Nıbi bı kaj sipsip rö mıdpal gau nıñöm, ñımagö yıjg böñ lau lıñab; nıbi bı kaj meme rö mıdpal gau nıñöm, ñımagö sıdagö böñ lau lıñab. 34 Nıpe Kın kub u me, nıbi bı ñımagö yıjg böñ lau kalıp hagnab, 'Bapi kalöp ud aij göp u me, mıñ mıñ gımim. Nıpe ram mınönñ hadame dagol gau gı la ñın u, ka kalöp u gı la. Apim, ka aij anıbu udim. 35 Pen nıñön: yıp kıyö lö, nan magö ñıbim. Yıp ñıg nan gö, ñıg ñıbim. Yad ram mınönñ mılö gau nıbö aunö, yıp hag udmim, dam ram kale u lıbim. * 36 Yad wañj mıdagö, yıp wañj u ñıbim. Yad nan gö, yıp gı aij gıpim. Nagı mıdainö, yıp am nıñbim,' a gıñab.

37 "Anıg hageınab, nıbi bı aij gau nıp pen hagnaböl, 'Bı Kub. Magö mai nöp kıyö lö nan magö ñıñbun? Magö mai ñıg nan gö, nöp ñıg ñıñbun? 38 Magö mai ne bı mılö gau nıbö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u lıñbun? Magö mai wañj u mıdagö, nöp wañj ñıñbun? 39 Magö mai ne nan ga aka ne nagı mıdaina, nöp am nıñbun?' ö gıñaböl.

* 25:29: Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad 8:12; Luk 13:28

* 25:31: Mad 16:27; 19:28 * 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13 * 25:35: Ais

40 “Hageinaböl, Kiñ u hagnab, ‘Mam yad y+har+ñ ap g+ aij g+pim u me, y+p g+ aij g+pim,’ a g+ nab. * 41 Kal+p an+g hagöm, n+bi b+ ñ+magö s+dagö böñ lau m+deinaböl gau, kal+p hagnab, ‘God kalöp n+ñöm gas+ naj n+ñab. N+pe Seden n+p abe, Seden ejol n+pe gau abe, kal+p ilön gö n+ñöl g+ m+deilan, a göm, ka mab ke inab ap g+ la. Kale n+bi b+ naj, ilön kub udnabim gau, y+p arö g+mim, mab ke inab ka an+bu arim. * 42 N+ñön g+ñ+g: y+p k+yö lö, nan magö ñ+agpe. Y+p ñ+g nan gö, ñ+g ñ+agpe. 43 Yad m+lö gau n+bö aunö, y+p hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wa+ñ m+dagö, y+p wa+ñ ñ+agpe. Yad nan ga ñ+n u, aka nag+ m+dainö ñ+n u, y+p ap n+ñmim g+ aij gagpe,’ a g+ nab.

44 “Hageinab, n+p hagnaböl, ‘B+ Kub. Ñ+n mai ne k+yö m+daina, nan magö ñ+agnoñ Ñ+n mai ne ñ+g nan gö, ñ+g ñ+agnoñ Ñ+n mai ne m+lö gau n+bö auö, nöp hag udagnoñ Ñ+n mai ne wa+ñ m+dagö, nöp ñ+agnoñ Ñ+n mai ne nan ga aka nag+ m+daina, nöp am n+ñun g+ aij gagno?’ ö g+ naböl.

45 “An+g hageinaböl, Kiñ u hagnab, ‘Yad kale n+ñö hagabin, kale mam yad y+har+ñ ap g+ aij gagpim u me, y+p u rö nöp g+ aij gagpim,’ a g+ nab. 46 An+g

hagöm, kal+p hag yuö amöm, pör nöp ilön gö n+ñöl g+ m+deinaböl ka u arnaböl; pen n+bi b+ aij n+pe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kam+ñ m+dep ram m+nöñ au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas n+p ai göl gun al pak lun, a göm, agam+ñ hag n+ñla (Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Jisas manö an+bu hagöm, b+ n+pe unbö m+gan lan gau kal+p haga, 2 “Kale n+ñbim, ñ+n m+ñöp m+dom, Pasopa ñ+n kub u m+ñi, a göm, ap magum göm y+har+ñ m+deinaböl. Pen kale an+g göl ap magum göm, y+p B+ Ñ+ n+pe u, ud gapman b+ kub gau kal+p ñöm hagnaböl, ‘N+p mab ba lan al pak l+mim,’ a g+ naböl,” a ga. *

3 Pen God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe apöm b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+l Kaiapas ram kub n+pe u magum göm, 4 Jisas n+p ai göl gun, agam+ñ ud s+s+ lun, al pak l+nabun, a göm, manö hag l+ m+deila. 5 Pen kale hagla, “Pasopa nan ñ+ñeb y+har+ñ m+dep ñ+n i, hon an+g g+no, n+bi b+ iru nöp m+dpal gai i pen pen göl rö löp. An+b u, m+ñi arö gun, ñ+n ap n+p al pak lun,” a g+la.

* 25:40: Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41

* 25:41: Mad 7:23

* 25:46: Dan

12:2; Jon 5:29

* 26:2: Eks 12:1-27; Mad 20:18

*Nibi ap Jisas nabic cög nıp
wel li ña*
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6-7 Jisas ram riñg aglö Be-
dani am mıdöm, Saimon bi
wös hapeb nöd la u ram nıpe
u am nan ñıñeila. Nan ñıñlö
nıñöl gi, nıbi ap wel hañıñ
aij auep, mani kub raubal
u, barol halö dapöm, Jisas
nabıc cög adö u hoñ ga. *

8-9 Hoñ gö, Jisas bi nıpe gau
nıñlö, hibur kale u naij gö,
hagla, “Wel anıbu damöm
mani kub udöm, nıbi bi nan
mıdagöp gau kalıp ñeb rö
u, pen nıñhön giñig anıg göl
yıharıñ hoñ göp?” ö gıla.

10 Manö anıbu hageila,
Jisas ke nıñöm, kalıp haga,
“Nıbi anıbi nıpe yıp gi aij
yabıt göp u, nıñhön giñig
anıg hagabım? 11 Nıbi bi
nan mıdagöp gau aip pör
mıdeinabım, pen yad aip pör
mıdageinabun. * 12 Nıbi bi
umlö, wip riğöl giñig, wel
li ñöm dam riğöl gıpal. Yıp
riğöl giñig gaböl u me, nıpe
wel anıbu hañ romanı yıp li
ñöb. 13 Pen yad kalöp nıñö
hagabin, hainö ram mınöñ
ıt i ke gau gau magöñhalö,
manö aij yad u hagöl gi, nıbi
anıbi anıg gajıp u aiud udöl
gi, ga anıbu hauñ gagnaböl,”
a ga.

*Judas Jisas nıp mumug
nıña*
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-
6)

14-15 Ñın anıbu, Jisas bi
nıpe Judas Iskariod, Jisas nıp

kain gi dam ñınö al pak löl
a göm, God nıp nan sabe gep
bi kub gau kalıp hagnıg ara.
Amöm haga, “Yad Jisas nıp
kain gi dapem kalöp ñeinabin
u, yıp nan nıñhön ñınabım?”
ö ga. Hagö, nıp silpa magö
ñın juöl añı ap ado gi da
unbö sıduñ lañ (30) ñıla. *
16 Ñeila, Judas nıpe, “Yad ai
göl gem Jisas nıp mumug
giñö, nıp ud sıstı löm ud
aröl,” a göm, gası u nıña.

*Jisas bi nıpe gau aip Pa-
sopa nan nıñıla*
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-
13,21-23; Jon 13:21-30)

17 Hainö nan nıñeb kub
Bred Yıs Mıdagöp a giñıdal
ñın u ıt gö, ñın wañıgnıbö u
nöp, bi nıpe gau Jisas mıdeia
u apöm hagla, “Pasopa sip-
sip pi pak nıñnabun ñın u
söl mıdöp. Anıb u, hon
ram mai amun nan nıñnabun
gau gi li aij gun?” ö gıla.

* 18 Hageila, kalıp haga,
“Kale daun kub u ammim,
bi ap mıdöp au ram nıpe
ammim nıp hagnım, ‘Manö
hag ñeb bi hagöp, “Ñın yad
u söl mıdöp u me, bi yad
gau aip kaj sipsip pi pak lau
ñıñnabun ram ne u,” a göp,
a giñım,” a ga.

19 Jisas anıg hagö, bi nıpe
gau haga rö nıñöm, amöm
kaj sipsip anıbu ram anıbu
pak lauöm, gi li aij geila.
20 Dugo magö u, bi nıpe unbö
mıgan lañ gau aip asıköm,
21 nan nıñöl gi haga, “Yad

* 26:6-7: Luk 7:37-38 * 26:11: Dud 15:11 * 26:14-15: Sek 11:12; Jon 11:57

* 26:17: Eks 12:14-20

kalöp n+ñö hagabin, bi hon aip nan ñ+ñabun i, ap y+ip kain gi dam arnab,” a ga.

²² Hageia, bi n+ipe gau gasi m+lö löm, añ+ añ+ n+ip hag n+ñöl gi hagla, “Bi Kub! Yad hagpan aka?” gi la.

²³ Hageila haga, “Bi yad aip k+nanj m+gan añ+ ñ+ñabul i, y+ip kain gi dam arnab. *

²⁴ God Manö u hadame nöp kal+ kliñ riköm hagla rö, y+ip kain gi damöm, al pak l+lö umnabin u, pen bi y+ip kain gi dam arnab u, God bi an+ibu n+ip gi naij gi nab. N+ime n+ip yag dauagböp u aij. Pen yag dauö, midöl gi an+ig gi nab u, hainö ilön kub yab+udnab,” a ga.

²⁵ Hageia, bi n+ipe Judas, n+ip kain gi n+ig ga u haga, “Manö hag ñeb bi. Y+ip ha-gagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

Jisas bi n+ipe gau kal+ip bred ñ+ig wain ña

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Nan ñ+ñ midöl gi, Jisas bred udöm, God n+ip aij a göm, ud jö göm, bi n+ipe gau kal+ip ñöl gi haga, “Kale ud ñ+ñim. U hañ romanj yad,” a ga.

²⁷ An+ig hagöm, ñ+ig wain kap u, u rö nöp udöm, God n+ip aij a göm, kal+ip ñöl gi haga, “Kale magöñhalö ñ+ñim. ²⁸ U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u

pidöñ arnab. Lugö, n+bi bi iru nöp nan si nan naij gi pal gau, God n+ñöm arö gi nab,” a ga. *

²⁹ An+ig hagöm haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, ñ+ig wain i m+ñi r+mnap halö ñ+ñagnabin. Hainö, God n+bi bi udöm kumi kabö adö lanj au abad m+deinab ñ+in u nöp, yad kauyanj kale aip ñ+ig wain u ñ+ñnabin,” a ga.

³⁰ An+ig hagöm, bi n+ipe gau aip God hib dap raneb k+imap ap hagöl gi, Olip Dum arla. *

Jisas Pida n+ip, “‘Jisas n+ip n+ñagpin,’ a gi nabön,” a ga

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas haga, “God Manö u kal+ kliñ riköm hagla, ‘Yad bi kaj sipsip mukep u n+ip pak l+nö, kaj sipsip n+ipe gau magöñhalö p+ñ+ñ gi arnaböl,’ a gi la.

Hagla an+ibu me, midö s+ibön anj yanj kale magöñhalö y+ip arö gi mim, p+ñ+ñ gi arnabim. * ³² Pen yad umem urakem, ram m+nöñ Galili nöd areinabin, kale hain n+inabim,” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “Bi magöñhalö nöp arö göm, jöl ñ+inaböl rö löp, pen yad an+ig gagnabin,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö n+ñö hagabin, s+ibön anj yanj yaur k+ak+ w+ñ alagnab magö u, ‘Jisas n+ip n+ñagpin,’ a gi mön, magö

* 26:23: Sam 41:9 * 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16

* 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32; Sek 13:7 * 26:32: Mad 28:7,16

mihau niḡaḡ hagnabön,” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klö yabiḡ göm haga, “Yip al pak lniḡ, al pak lniaböl u pen, ‘Jisas bi yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas bi niḡe magöḡhalö u rö nöḡ Pida haga rö nöḡ hagla.

Jisas God niḡ sabe gi mideia

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Jisas bi niḡe gau aip mab wög adih Gedsemani amöm, bi niḡe riḡnap kalip haga, “Kale aui asiḡ mḡdaimim. Yad au daḡ amem, Bapi niḡ sabe göl gi mideinabin,” a ga. ³⁷ Anig hagöm, Pida aip, Sebedi niḡ niḡe miḡhöḡ Jems Jon aip kalip uḡ gi ara. Amöl gi, Jisas niḡe gasi miḡlö löm, ³⁸ kalip yam haga, “Miḡmagö yip u biḡ niḡ nöḡ löp u, umnam rö löp. Kale aui miḡmim, yip abad miḡdaimim,” a ga. *

³⁹ Anig hagöm, kalip anib au hag löm, niḡe yöḡ söḡ dagol au amöm, ubör yiḡhöḡ göm, mulu adih u ud miḡnöḡ yaḡ löm, God niḡ sabe göm haga, “Bapi, nan yip giḡniḡ gab anibu, wasö giḡniḡ, wasö giḡmön. Pen yad gasi niḡbin adö u gagmön; gasi ne ke niḡban adö u rö giḡmön,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöm, ado gi apöm niḡa, bi niḡe gau hon haneila. Jisas Pida niḡ haga, “Kale magö aḡi ap nöḡ yip abad miḡdagim ar? ⁴¹ Nan

naiḡ gun rö löp, a giḡmim, God niḡ sabe göl gi mḡdaimim. Gasi kale u giḡmim rö löp u pen haḡ romanḡ u nöḡ masös göḡ,” a ga.

⁴² Jisas anig hagöm, kauyaḡ am Nap niḡ sabe göm haga, “Nan yip giḡniḡ gö ilön udnabin u, arö gep rö miḡdagöḡ u, haḡowaḡo ḡaḡ; gasi ne ke niḡban adö u rö giḡmön,” a ga. ⁴³ Anig hagöm, kauyaḡ ado gi apöm niḡa, bi niḡe gau amgö niḡ miḡdageila; hon haneila.

⁴⁴ Pen niḡe ado gi amöm, Nap niḡ nöḡ sabe ga rö nöḡ, kauyaḡ sabe göm, ⁴⁵ ado gi apöm, bi niḡe gau kalip haga, “Kale masös gö, han miḡdpim arḡ Bi gau me, niḡjim! Bi yip kain göm, Bi Niḡ niḡe, bi nan si nan naiḡ giḡpal gau kalip niḡniḡ gab. ⁴⁶ Urakpe arun! Niḡjim! Bi kain göḡ bi auab i,” a ga. *

Judas Jisas niḡ kain gi ara

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö hagö niḡjöḡ gi, bi niḡe unbö miḡgan laḡ ap, Judas, bi God niḡ nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asiḡkep gau abe, niḡ hagla rö, bi kale iru nöḡ dapöm apjaka. Kale ru miḡlö kiḡd riḡnap, ur pakeḡ riḡnap udöm, aula. ⁴⁸ Judas nöḡ kalip hag löm haga, “Yad bi ap niḡ am hag wiḡhai udem, ud bom haluem, mulu niḡjeinam u, bi u me, a giḡmim, niḡ ud siḡi liḡmim,”

* 26:34: Mad 26:69-75

* 26:38: Jon 12:27

* 26:46: Jon 14:31

a ga. ⁴⁹ Pen Judas nipe Jisas m+deia au y+ñ+d nöp ap-jaköm, “Manö hag ñeb b+ , ne m+dpän?” a göm, n+p mulu ñ+ñ+a.

⁵⁰ An+g gö, Jisas haga, “B+ me. Nan g+ñ+g gabön u y+ñ+d g+!” a ga.

Hagö, b+ Judas aip aula gau Jisas n+p ud s+s+ l+la. ⁵¹ Jisas ud s+s+ l+lö n+ñöl g+, Jisas b+ nipe ap ru m+lö k+id nipe u ud t+p g+ udöm, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+! u wög n+p g+m+idöp b+ u, n+p r+m+id böñ lap u böñ nöp r+ñ b+ g+ dö g+ yua. * ⁵² An+g gö, Jisas n+p haga, “Ru m+lö k+id udpan u ado g+ l+ m+gan yuö lugañ. N+bi b+ ru m+lö k+id udöm pen pen g+ñaböl gau, adö an+bu nöp umnaböl. * ⁵³ Yad ‘Bapi ake!’ gaibnep, nipe y+ñ+d nöp ejol yam ke ke unbö m+gan lañ rö hag yuö, apöm y+p abad m+daiblap. ⁵⁴ Pen hadame nöp God Manö u kal+ k+ñ+r+köm, y+p an+g an+g göm umnab a g+la u me, an+g g+ñ+m. Yad adö ap ke gein-abin u, kabö rö gagnab,” a ga.

⁵⁵ Pen b+ n+p udn+g aula an+ñ gau kal+p haga, “Yad pör am God sabe gep ram u as+kem, n+bi b+ gau kal+p manö hag ñ+bin u pen y+p udagpim. M+ñi pen, ru m+lö k+id halö, ur pakep halö dapim, b+ nan si udep rö u y+p udn+g auabim. * ⁵⁶ Kale gabim an+bu, God manö hagep b+ gau God Manö

kal+ k+ñ+r+köm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö an+bu, Jisas b+ nipe gau magöñhalö n+p arö göm p+ñ+ñ g+ arla.

Juda Kansol Kub b+ gau Jisas n+p manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, ap magum g+ m+deila b+ Kaiapas God n+p nan sabe gep b+ kub yab+! u ram nipe au me, Jisas n+p ud s+s+ löm, dam ram an+bu arla.

⁵⁸ Pen Pida nipe hain hain amöm, ram höñ adö u m+idöm, God sabe gep ram polisman gau aip as+köm, n+ñön rö g+ñaböl a göm, n+ñ m+deia.

⁵⁹ B+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda Kansol kub b+ gau abe hagla, “Hon b+ manö piral hagep b+ r+mnap kal+p hag n+ñno, kale manö ap haglö, kabö göl m+idö, manö it me u, a gun, Jisas n+p al pak lun,” a g+la. ⁶⁰ An+g hagla u pen manö an+bu ke ke arö, Jisas n+p al pak lep it ap m+idageia.

An+g ga u pen hainö b+ m+ñöp apil haglö, ⁶¹ “B+ an+bi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö g+ yuem, m+idö ñ+ñ m+ñau n+gañ kauyañ g+ l+ñabin,’ a ga,” a g+lö. * ⁶² An+g hagailö, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+! u, Jisas n+p haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?”

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37

* 26:61: Jon 2:19-21

a ga. ⁶³ Hageia, Jisas pen manö ap hagaga. Anig gö, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u haga, "Miñi manö kub hagnig midpun i, manö piral hagagmön. God pör kamıñ midöp u, u rö nöp niñ midöp. Anıb u, hanıp kabö göl hagnmön: ne Mesaia u, God Ni nıpe aka wasö?" ga. * ⁶⁴ Hageia, Jisas haga, "Me hagpan u. Pen kale magöñhalö niñim! Yad kalöp hagabin, yad Bi Kub kłö ke yabił u niñmagö yijig böñ nıpe lau adö midem, kumi bad adö u amem mınöñ naböñ ił i aueinabin u niñnabim," a ga. *

⁶⁵ Jisas anig hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u, wañij nıpe gau ke ud biñiñ göl gi haga, "Nıpe God hib u rib juajip niñbim! Anıb u, niñi bi rımnap hag niñagun. Nıpe gi naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gasi niñhön niñnabim?" ö ga. Hageia hagla, "Me hagöp me u; umañ añi," a gıla. *

⁶⁷ Anig hagöm, mulu maj migan nip u kiñu al ñöm, paköl gi gıla. Rımnap Jisas amgö magö nıpe pału gi ñöm, alaun nıpe gau paköl gi, * ⁶⁸ hagla, "Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanıp hagö niñjun," a gıla.

Pida, "Jisas nip niñagpin," a ga

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram höñ adö yañ asik mıdeia u me, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u nip wög gimıdöp pai ap apöm, nip haga, "Ne Jisas bi Galili niñbö u aip midajil," a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida niñi bi gau magöñhalö niñ midlö niñöl gi, haga, "Manö ne hagabön u yad niñagpin," a ga. ⁷¹ Anig hagöm, uraköm, am ajöñ ił au midö niñöl gi, niñi ram anıbu wög gimıdöp ap apöm, Pida nip niñöm, niñi bi mideila gau kalıp haga, "Nıpe bi Jisas Nasared niñbö u aip midailö niñbin," a ga. ⁷² Hagö, Pida wai ñöm haga, "Yad niñö yabił hagabin, bi hagpim anıbu yad niñagpin," a ga.

⁷³ Pro magö ap midöm, niñi bi Pida aip urak mideila gau nip hagla, "Niñö nöp hagpun. Ne bi kale ap. Meg migan kale hagnal rö, ne u rö nöp hagpan," a gıla.

⁷⁴ Hageila, Pida bılatö göm haga, "Yad kalöp niñö yabił hagabin. Wasö u, God yip ilön mab niñim aij. Bi kale hagpim anıbu yad niñagpin!" a ga. Anig hagö niñöl gi, adıñ yaur kılakıl u wiñ ala. ⁷⁵ Kılakıl u wiñ alö, Pida Jisas manö nip nöd haga anıbu gasi niñöm, gasi mılö la. Niñhön ginig: Jisas haga, "Yaur kılakıl wiñ alagnab magö u, 'Jisas nip niñagpin,' a gimön, magö mıhau nigan hagnabön," a ga. Gası anıbu

* 26:63: Ais 53:7; Mad 27:12

* 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30

* 26:65: Mad 9:3 Jon 10:33

* 26:66: Lep 24:16; Jon 19:7

* 26:67: Ais 50:6;

nɪŋöm me, gasɪ mɪlō lōm, hōŋ amōm, mɪtōŋ kub ga. *

27

Jisas nɪp dam gapna Pailod nɪp ñɪla

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ram gɪsōn rɪka nɪŋöm, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manō ud asɪkep gau abe, manō hag nɪŋ hag nɪŋ gōm, manō hag adō añɪ lōm, Jisas nɪp al pak lun, a gɪla. ² Anɪb u, Jisas nɪp nagɪ lōm, damōm gapman bɪ kub gapna Pailod nɪp ñɪla.

Judas nagɪ ñɪŋa

(Ap 1:18-19)

³ Pen Jisas nɪp manō kub hagōm, al pak lɪnɪg geila nɪŋöm, Judas, nɪhōn gɪnɪg Jisas nɪp mumug nɪŋbin, a gōm, mani uda u, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manō ud asɪkep gau abe, kalɪp ju dam ñɪnɪg gōm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amōm, mani anɪb gau kalɪp ñōl gɪ haga, “Jisas naij gagōp u pen yad nɪp mumug nɪŋbin u, mɪdō umnab. Anɪb u, yad nan si nan naij gɪpin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasō. Ne ke nōp anɪg gɪpan,” a gɪla. ⁵ Hageila, Judas mani ñɪla anɪbu God sabe gep ram raul u ud yuōm, am nagɪ ñɪŋa. *

⁶ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, mani anɪbu udōm hagla, “Mani anɪbi, bɪ al pak lun, a gun, mumug

gɪno u me, God nɪp ñun rō lagōp,” a gɪla. ⁷ Anɪg hagōm, manō hag nɪŋ hag nɪŋ gōm hagla, “Bɪ mɪlō gau nɪbō apōm umlō, dam rɪgōl gun u, mɪnōŋ nabōŋ mɪgan ap rauun,” a gōm, am bɪ ap mɪnōŋ udōm rin cōg gɪmɪdōp mɪnōŋ nabōŋ mɪgan anɪbu raula. ⁸ Mɪnōŋ nabōŋ mɪgan anɪbu, mumug bɪg ñɪla mani u udōm raula u me, hainō nɪbi bɪ mɪnōŋ nabōŋ mɪgan anɪbu, hib “Mɪnōŋ Mɪgan Hagape Halō” a gɪla. Mɪñi u rō nōp mɪnōŋ nabōŋ mɪgan anɪbu, hib “Mɪnōŋ Mɪgan Hagape Halō” a gɪpal.

⁹ Pen kale mɪnōŋ nabōŋ raula anɪbu, bɪ God manō hagep Jeremaia nōd hagōm kalɪ kliñ rɪka rō nōp gɪla. Nɪpe God Manō u adɪŋ ap kalɪ kliñ rɪkōm haga, “Kale mani silpa ñɪn juōl añɪ ap ado gɪ da unbō sɪduŋ laŋ (30) u, Juda nɪbi bɪ hagla mani u yag damōm, * ¹⁰ bɪ mɪnōŋ udōm rin cōg gɪmɪdōp mɪnōŋ nabōŋ mɪgan anɪbu raula. Bɪ Kub yɪp haga rō nōp gɪla,” a ga.

Gapna Pailod Jisas hag nɪŋa

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas nɪp damōm, gapman bɪ kub Pailod mɪdeia au arlō nɪŋōl gɪ, Pailod Jisas nɪp haga, “Ne Juda kai kiŋ kub kale mɪdpan aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen bɪ God nɪp nan

* 26:75: Mad 26:34 * 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15 * 27:9: Sek 11:12-13

sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, niþ manö riþnap hageila, niþe pen manö ap hagaga. * 13 Anig gö, gapman bi kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, niþagan ar?” a ga. 14 Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gasi iru yabiþ niþa.

Juda niþi bi gau, Jisas niþ al pak limim, a gila

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

15-19 Pen Pailod niþe bi kub manö ud asikep sea adö u asik midö niþöl gi, niþin manö ap hagö, auö haga, “Yad midö nöþ siþön yaþ uhön niþbin, bi manö kub hagabön bi u bi aij. Niþ manö kþö hagagmön. Yad uhön niþbin anibu, gasi iru yabiþ niþabin,” a ga. Pen Pailod gasi niþe ke gau nöþ niþa, Jisas nan ap gaga; bi kub gau nöþ niþ niþlö mulu lugöp daubal. Anib u, yad aigöl gem, niþ hag yuö aran, a göm, gasi u niþa.

Pen Rom gapna bi kub u pör mi u mi u Juda kai Pasopa ñin kub u, kalip bi nagiman kale ke hag niþmidal u, yiþariþ hubik yumidöp. Ñin anibu, bi naij yabiþ ap nagi mideia; hib niþe u Barabas. Niþi bi iru nöþ ap magum geila gau, Pailod kalip haga, “Kalöp bi mai yiþariþ hag yunamþ Jisas, Mesaia u a giþal u aka

Barabas niþ hag yunam?” ö ga. * 20 Hagö, bi God niþ nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, niþi bi gau kalip hagla, “Kale Pailod niþ hagmim, Barabas niþ hubik yuöm, Jisas niþ al pak lilaþ,” a gila.

21 Pen Pailod niþi bi ap magum gi mideila gau kalip haga, “Bi miþai i, bi an niþ hubik yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas niþ hubik yumön,” a gila.

22 Hageila, Pailod haga, “Anig haggim u, Jisas Me-saia u a giþal u, niþ niþön ginam?” ö ga.

Hageia, kale magöþhalö hagla, “Niþ mab ba laþ al pak lilaþ!” a gila.

23 Hageila, Pailod haga, “Pen niþön? Niþe nan niþön nan gi naij göp?” ö ga. Hagö, manö haga u niþagöm, manö dap ranöm hagla, “Niþ mab ba laþ al pak lilaþ! Niþ mab ba laþ al pak lilaþ!” a gila.

24 Hageila, Pailod gasi niþa, manö yad udagnaböl; pen manö riþnap halö kalip hag ñinö, pen pen paköl rö löp, a gi gasi niþa. Anig niþöm, niþi bi gau amgö ilö kale gau, ñig udöm ñimagö ñig li li göm, kalip haga, “Bi anibi niþ al pak linaþ gabim u, manö anibu yiþ auagnab; kale ke ado gi aunab,” a ga. *

25 Hageia, niþi bi gau magöþhalö hagla, “U wip nabic hon ke! Hagape niþe hanip apöm, ñi hon gau

* 27:12: Ais 53:7 * 27:15-19: Jon 11:47-48; 12:19 * 27:24: Dud 21:6-9

arnab! Manö anıbu, hon abe, ñı pai hon gau abe aunab!” a gıla. *

²⁶ Anıg hageila, Pailod kalıp Barabas nıp hubık yuöm, Jisas nıp ami bı nıpe gau ña nıñöm kale nagı ud Jisas pakla. Anıg gılö, Pailod nıpe Jisas nıp mab ba lañ al pak lö, a göm, ami bı nıpe gau kalıp ña.

Ami bı gau Jisas nıp hag jula

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Gapna Pailod ami bı nıpe gau, Jisas nıp udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bı yıharıñ gau kalıp magöñhalö wıñ allö, ²⁸ ap magum göm, wañj nıp u ud juöm, wañj atı, bı kub yımbal rö ap dapöm, nıp yım ñıla. * ²⁹ Yım ñöm, nagı kalı kalı halö gau dapöm, kiñ kai rol gıpal rö usajıl bad ap göm, nıp rol gı ñöm, bı kub gau ur udpal, a göm, gamı mılö ap ud Jisas nıp ñımagö yıjıg u ñöm, apöm nıp kugom yımöm, hag juöl gı hagla, “Bı kub ne auban? Juda kai kiñ kale ne auban?” ö gıla. ³⁰ Anıg hagöm, nıp kiñu alöm, gamı mılö anıbu ju udöm, nıp nabıc cög lañ pakla. *

³¹ Pen Jisas nıp anıg göl hag juöm, wañj atı nıp yım ñıla u ud ju yuöm, wañj nıpe ke yım ñöm, nıp mab ba lañ al pak lınıg, ut gı ud arla.

Jisas nıp mab ba lañ al pak lıla

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Adan añ gau amöl gı nıñla, Sairini daun nıbö bı ap aueia. Hib nıpe u Saimon. Nıp nable paköm, ktö göm hagla, “Jisas nıp al pak lınabun mab i ud aru,” a gıla. ³³ Haglö, nıpe udöl gı, ram mınöñ Golgoda dum arla. Golgoda a gımidal u manö it u, “Wip Nabıc Cög Ij.”

³⁴ Pen dum anıbu amjaköm, ami bı gau ñıg wain udöm, ñıg ası ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nıp ñeila, pen nıpe ñıñ nıñöm arö ga. * ³⁵ Jisas nıp mab ba lañ al pak löm, wañj nıp gau nıme li ke ke udnıg, sadu rö göm udla. * ³⁶ Anıg göm, Jisas nıp mab ba lañ al pak lıla it au asıköm, abad nıñ mıdeila.

³⁷ Jisas nıp al pak löm, mab ba lañ kalı kñıñ rıkla:

Bİ I JISAS, JUDA KAI KIÑ
KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas nıp al pak löm, bı nan si udep mıhau, ap böñ lap, ap böñ lap, al pak lıla. * ³⁹⁻⁴⁰ Nıbi bı adan majö ap ran ap lug geila gau, nabıc cög gor mar göm, nıp hag juöm hagla, “Ne God ñı nıpe rö! God sabe gep ram u ud wañ gı yumön, ñın mıhöp nıgan kauyan gı lınabön u me, mab ba lañ arö gımön lugö, hon nıñun!” a gıla. *

* 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11

* 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sam

69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Ais 53:12 * 27:39-40: Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19

41 Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau, bî lo manö hag ñeb bî gau, bî manö ud asîkep gau, kale u rö nöp nîp hag juöm hagla, 42 “Nîbi bî rîmnap kalîp gajîp kamîñ arbal, pen nîpe ke anîg gînim rö lagöp. Isrel Kiñ kub hon u, mab ba lañ arö göm, mîñöñ iñ i lugö, nîñö hagöp a gun, nîp nîñ udun. 43 Nîpe God nîp nîñ udöm hagöp, ‘Yad God Ñî nîpe,’ a göp. God nîpe ke u rö nöp gasî nîñeinab u, mîñî apöm, nîp ud kamîñ yuan,” a gîla. * 44 Bî nan si udep Jisas aip al pak lîla mîhau, kale u rö nöp, nîp manö najî anîbu rö nöp haglö.

Jisas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ñîñ anîbu sîdö an aulîk magö u, sîbön apöm, mîd damöm sîdö gamîñ ga magö u kauyan mailö ga. 46 Sîdö gamîñ ga magö u, Jisas wiñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga anîbu, “God yad. God yad. Yîp ai gînîg arö gîpan?” ö ga. * 47 Anîg hagö, nîbi bî rîmnap söl anîb au mîdeila gau nîñöm hagla, “Bî anîbi bî God manö hagep Ilaija nîp wiñ alab,” a gîla. 48 Anîg hagöm, bî ap am nan adîñ us hain rö bad ap ud dapöm, ñîg wain asî u rauöm, gamîñ mîlö ap udöm, abös alöm, ñîñö ñîñan a göm, ña. *

49 Anîg göm ñö, bî rîmnap hagla, “Arîk! Agamîñ nîñ mîdaiun. Ilaija apöm, nîp ud kamîñ yuan aka?” gîla. 50 Pen Jisas kauyan wiñ kub al hagöm, ake bad mîdeia u ur ga.

51 Magö anîbu nöp, wañîj mîlö kub God sabe gep ram raul mîgan yan, ajön pak pîñ gîla u, an yan pak bîñî göm lap ke lap ke ara. Anîg gö nîñöl gî, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, * 52 wîp kabö mîgan rîgöl göm pak pîñ gîla gau, mîgan hiîköm, God nîbi bî uñ nîpe nöd umla rîgöl gîla gau, îru nöp gö, kauyan urakla. 53 Uraköm, kabö mîgan gau arîk höñ amöm, Jisas uraka ñîñ u kale daun kub uñ Jerusalem areila, nîbi bî îru nöp kalîp waiö lîlö nîñla.

54 Pen munmon udöm, nîñön nîñön ga u nîñöm, ami bî kub u abe, bî nîpe gau aip mîdeila gau abe, kale anîñin gö pîñîñ göm, mîdmagö kale arö nîñöl gî, kale hagla, “Yaue! Bî i nîpe God Ñî nîpe nîñö yabî!” a gîla. 55 Pen nîbi îru nöp apöm, ke ke au mîdöm, nîñ mîdeila. Nîbi anîb gau Jisas nîp gî ñîñîg Galili nîbö aula. * 56 Nîbi mîdeila anîb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nîme Maria u, ap Sebedi ñî nîpe mîhau nîme u.

Josep nîpe Jisas hañ roman dam kabö mîgan ap rîgöl

* 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1 * 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 * 27:55: Luk 8:2-3

ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bi gep yabił ap, Josep, Arimadia daun niłbō u, niıpe Jisas bi niıpe ap miıdeia. Bi anıbu, Jisas umōb niıjōm, dugo dugo magō u apōm, gapna Pailod niıp, Jisas hañ romanı u udnam aka gō, Pailod yau a gōm, bi niıpe gau kalııp hagō, Josep niıp ñıla.

* ⁵⁹ Jisas hañ romanı niıpe u Josep niıp ñılō, niıpe wałıj rud aij ap udōm, wip he miłō u magōıhalō wam haluōm, ⁶⁰ dam kabō miıgan giıson nōp ap, yiıp riıgōl giınabōl, a gōm, ju lu liıla miıgan u riıgōl gōm, kabō hałai kub ap ud gau ga giı dam ajōıj piıl gōm ara. *

⁶¹ Niıbi miıhōp miıdailō, niıbi ap Maria Magdala, niıbi ap Maria ap. Niıbi Maria miıhau apil niııj miıdlō niııjōl giı, Josep anıg gōm riıgōl ga.

Ami biı gau wip he riıgōl giıla kabō miıgan u abad miıdeila

⁶² Jisas umō riıgōl giıla ñıı anıbu, God niıp nan sabe gep biı kub gau abe, biı Perisi gau abe, God niıp sabe giıııg ñıı u rol, a gōm, nan giı dap jıı giıla. Pen ruō, God niıp sabe giıııg ñıı kale u me, gapman biı kub Pailod miıdeia au arla. ⁶³ Amōm hagla, “Biı kub. Biı pııral hagep anıbu haga, ‘Yad umem, ñıı miıhau niıganı u uraknabin,’ a ga. *

⁶⁴ Anıb u, ne biı riımnap hagō, ñıı miıhōp niıganı wip riıgōl

u abad miıdaiōl. Wasō u, biı niıpe gau apōm, wip he miłō u si udōm, niıbi biı gau kalııp pııral hagōm hagnabōl, ‘Niıpe kauyanı urakōp,’ a giınabōl. Anıg giılō, Jisas nōd manō pııral haga u nan pro; kale hainō manō pııral hagnabōl u kub yabił giınab,” a giıla.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalııp haga, “Anıb u, kale ami biı bad ap udmim, wip riıgōl giıla gau ammim, gasıı kale ke niııj aij giımim, wip riıgōl kabō liı piıdōıj giıpe, ami biı abad niııj miıdaiōl,” a ga.

⁶⁶ Hagō, Juda biı kub anıb gau amōm, ajōıj piıl giıla kabō kub u urōn rō gōm, ami biı bad u haglō, anıb au niııj miıdeila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruō ram riık da lō niııjōl giı, niıbi miıhau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammil, Jisas niıp riıgōl giıla u niııjııg arlō. ² Magō anıbu munmon kub yabił udō niııjōl giı, ejol ap kumi kabō adō lanı niıbō apōm, Jisas niıp riıgōl gōm kabō hałai piıl giıla u, ud ju ba u yuōm, adō anıbu asııka. ³ Ejol anıbu, mulu adıııj niıpe miımailō gōl giı miıdeia. Wałıj niıpe u, rud aij yabił u la. ⁴ Pen ami biı niııj miıdeila gau, niıp niııjōm, anıııı gō piıııı gōm, giıl giı gōm, umōm rō miıdeila.

* 27:57-58: Dud 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

5 Pen ejol u nibi mihau kalip haga, "Piñiñ gagmil! Yad niñbin, kale mihöñ Jisas mab ba lañ al pak lila u nip niñ ajabil. 6 Nipe aui mîdagöp. Nöd haga rö, mîdö nöp kauyañ uraköm aröp. Pen kale apil, nip dam lila kuö adö u niñmil, * 7 yinid ammil, bi nipe gau kalip hagmil, 'Jisas kauyañ uraköm Galili arab. Kale bi nipe ammim nip anib gau niñnabim,' a gimil. Manö anibu nöp kalöp hag niñing aubin," a ga.

8 Anig hagö niñmil, nibi mihau piñiñ gîlö u pen mîñ mîñ göl gi, wip rigöl anibu yinid arö göm, bi nipe gau kalip hagnig gi dö gi arlö. 9 Adan añ gau arlö niñöl gi, Jisas kalip mihöñ nable paköm haga, "Kale mîdpil?" a ga. Hagö, kalpe mihöñ ap kugom yimmil, ma nipe pidöñ udmil, hib nipe u haglö adö ara. 10 Jisas kalip mihöñ haga, "Piñiñ gagmil! Kale ammil mam yad gau kalip hagmil, 'Galili ammim Jisas nip niñnabim,' a gimil," a ga. *

Ami bi gau am Jisas uraköp manö u hagla

11 Nibi mihau, adan añ gau arlö niñöl gi, ami bi niñ mîdeila gau riñnap, daun kub waryö raul añ amöm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau kalip, niñhön niñhön ga anibu magöñhalö hag ñila.

12 Hag ñeila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö añi löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla, 13 "Kale manö i nöp hagmim, 'Siñ añ yañ hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he mîlö u si ud arbal,' a gimim. 14 Anig hagpe, gapna Pailod manö anibu niñnab u, hon nip aip hagno, kalöp marö riñnap ñagnab," a gîla.

15 Anig haglö, ami bi gau mani anibu udöm, amöm Juda bi kub anib gau hagla rö nöp gîla. Kale pir alöm, Jisas wip he mîlö nipe u, bi nipe gau si ud arbal, a geila manö u, mîñi Juda nibi bi gau manö piral anibu nöp hagöl gi nöp mîdpal.

Bi nipe gau Jisas nip niñla (Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 Jisas bi nipe unbö agip u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla. * 17 Amöm, Jisas nip niñöm, hib nipe haglö adö ara. Pen bi nipe riñnap niñöm dui göm hagla, "U Jisas aka bi unbö ke?" ö gîla.

18 Pen Jisas söl au apöm, kalip haga, "Bapi yip hagö, ram mîñöñ kumi kabö adö lañ u abe, mîñöñ naböñ iñ i abe, yad magöñhalö abadöl mîdpin. * 19 Anib u, kale ram mîñöñ gau magöñhalö rigon rigon ammim, nibi bi ke ke gau magöñhalö manö aij yad hag ñibe, kale yip niñ udöm

* 28:6: Mad 12:40; 16:21

* 28:10: Mad 26:32

* 28:16: Mad 26:32

* 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22

nibi bi yad midöm yip hain göl. Anig gimim, Bap u, Ni u, Ana Ut u hib hagmim, kalip nig pak nimim. * ²⁰ Anig gimim, yad kalöp gimim, a gem, manö nihön nihön hag nibin u, kale u rö nöp manö anibu magöñhalö kalip hag ni aij gipe, magöñhalö hain göl. Pen yad kalöp niñö yabiñ hagabin, yad kalöp aip midem, mid damem, mid damem, m+nöñ naböñ it i ur ginab,” a ga.

* **28:19:** Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak Jisas Kraiss Manö Aij u Mak kalı kliš rıka

*Jon Bı Nıg Pak Nıeb u God
manö hag nımıdöp*

*(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18;
Jon 1:19-28)*

¹ Jisas Kraiss, God Nıı nıpe manö aij u hagnıg gabin.

² God hadame nöp Nıı nıpe Jisas Kraiss nıp manö haga rö, bı God manö hagep Aisaia, manö anıbu God Manö kalı kliš rıköm haga,

“Nöñ! Bı manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm, adan nöp u lık gı aij gınab.*

³ Bı anıbu, ram mınöñ nıbi bı iru mıdagpal, ram mınöñ kabö nöp mıdöp anı au am mıdöm, wıñ alöm hagnab,

‘Bı Kub u auab! Adan sır gılanı gıyanı gı mıdainım gau, dum goł pıhu gı mıdainım gau, bıñıg ral aij gımım,’ a gınab,” a ga.*

⁴ God manö hagep bı anıbu nöd anıg haga rö nöp me, Jon bı nıg pak nıeb u amöm, ram mınöñ nıbi bı iru mıdagmıdal, ram mınöñ kabö nöp mıdmıdöp anı au mıdö nıñöl gı, nıbi bı gau aulö, kalıp manö hag nıöm

hagmıdöp, “Nan sı nan nıaj gıpım gau, nıñön gınıg anıg gıpun, a gımım, arö gıpe yad kalöp nıg pak nıñö, God nan sı nan nıaj gıpım gau nıñöm arö gınab,” a gımıdöp.* ⁵ Nıpe anıg hagö nıñöl gı, nıbi bı ram mınöñ Judia yöp anıb gau mıdeila gau abe, Jerusalem nıbi bı mıdeila gau abe, kale magöñhalö manö nıp u nıñnıg arla. Amöm, nan sı nan nıaj gımıdal gau, hag waiö lılö, Jon kalıp nıg Jodan anı au nıg pak nıa.

⁶ Pen Jon wañj nıpe u, kaj kamel unı udöm gıla wañj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı anı u pıg lımıdöp. Nan nıñeb nıpe u, jonı habladıñ u abe, bom nıg u abe nıñmıdöp.* ⁷ Nıpe nıbi bı gau kalıp hagmıdöp, “Bı yıp hain auab u, nıpe yad rö wasö; nıpe bı kub yabı, yad bı pro. Yad nıp nıñnö nable gınab. Yad am söl au kugom yımem ma rırup nıpe u nagı hubıknam rö lagöp.* ⁸ Yad kalöp nıg nöp pak nıabin u pen nıpe apöm, kalöp Ana Uı u nöp pak nııab,” a ga.

*Jon Jisas nıp nıg pak nıa
(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)*

⁹ Pen nıñ ap, Jisas Nasared daun, ram mınöñ Galılı mıdmıdöp u arö göm, Jon mıdeia au auö, Jon Jisas nıp nıg Jodan anı au nıg pak nıa. ¹⁰ Nıp nıg pak nıö, Jisas nıg goł au lanı amöm nıñıa, kumi

* 1:2: Mal 3:1 * 1:3: Ais 40:3 * 1:4: Ap 13:24; 19:4 * 1:6: 2Ki 1:8; Mad 11:8 * 1:7: Ap 13:25

kabö adö laŋ pıral hiikö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas nı̄p u gı̄ aua. ¹¹ Anı̄g göl u gı̄ auö nı̄ŋöl gı̄, manö ap kumi kabö adö laŋ au nı̄bö apöm haga, “Ne Ñı̄ mı̄dmagö yad yabı̄ł. Nöp nı̄ŋnö, yı̄p aij yabı̄ł göp,” a ga. *

Seden apöm Jisas nı̄p co co ga

(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pen magö anı̄bu nöp, God Ana u Jisas nı̄p hag yuö, ram mı̄nönġ kabö nöp mı̄dmı̄döp aŋ gau amöm, ¹³ ñı̄n unbö ñı̄n juöl mı̄höp (40) au mı̄deia. Anı̄b gau mı̄dö nı̄ŋöl gı̄, Seden, “Jisas nı̄p gı̄nö, manö yı̄p u hain göm, naij gaŋ,” a göm, apöm hagnı̄döp. Ram mı̄nönġ mı̄dmı̄döp mı̄gan anı̄bu ke kain nan gau nöp mı̄dmı̄döp. Pen ejol gau apöm, Jisas nı̄p abad mı̄dmı̄dal. *

Jisas God manö aij u hag ñı̄ mı̄deia

¹⁴ Pen hainö gapman bı̄ kub Herod Jon nı̄p nagı̄ la nı̄ŋöm Jisas nı̄pe ram mı̄nönġ Galili amöm, God manö aij u nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag ñöl gı̄ haga, * ¹⁵ “God nı̄bi bı̄ udöm kumi kabö adö laŋ au abad mı̄deinab ñı̄n hain pör abad mı̄dmı̄dim u, mı̄ñi auöp! Nan si nan naij gı̄pim u, nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pun a gı̄mim arö gı̄mim, God manö aij u, nı̄ŋö hagöp a gı̄mim, nı̄ŋ udmim,” a ga. *

Jisas bı̄ nı̄pe mı̄hau mı̄hau uda

(Mad 4:18-22)

¹⁶ Jisas Ñı̄g Waŋö Galili goł au padiöl gı̄ nı̄ŋa, bı̄ kabsał udep madöl mı̄hau, kabsał udul a gı̄mil, uben ap ud ñı̄g aŋ yaŋ yumil mı̄dailö. Bı̄ mamil anı̄b mı̄hau hib kale mı̄hönġ u, Saimon aip Edru aip. ¹⁷ Jisas kalı̄p mı̄hönġ nı̄ŋöm haga, “Aulö, yad aip ajun, yad kalöp mı̄hönġ hag ñı̄ aij gı̄nö, nı̄bi bı̄ udep bı̄ mı̄hau mı̄deinabil,” a ga. ¹⁸ Hagö, nı̄ŋö hagöp, a gı̄mil, uben gau arö gı̄mil, Jisas aip arlö.

¹⁹ Pen Jisas yöp pro magö ap amöm nı̄ŋa, Sebedi ñı̄ nı̄pe Jems aip, Jon aip ñı̄g magı̄b mı̄gan u mı̄döl gı̄, uben pa gı̄ dö ga u, al dör göl gı̄ mı̄dailö. ²⁰ Jisas kalı̄p mı̄hönġ nı̄ŋöm haga, “Kale mı̄hönġ auı̄l e!” ga. Jisas anı̄g hagö, kalpe mamil mı̄hau nı̄ŋmil, nap nı̄p wög gı̄ ñeb bı̄ rı̄mnap aip kalı̄p ñı̄g magı̄b adö au arö gı̄mil, Jisas aip arlö.

Kı̄jaki bı̄ ap nı̄p abanġ ala u, Jisas hag hönġ yua

(Luk 4:31-37)

²¹ Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God nı̄p sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul mı̄gan yaŋ amöm, God Manö u hag ñö, ²² nı̄bi bı̄ gau nı̄ŋöm, pa gı̄łı̄ göm hagla, “God lo manö hag ñeb bı̄ gau hagnal rö hagnagöp; nı̄pe bı̄ kub yabı̄ł nı̄ŋ

* 1:11: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7 * 1:13: Sam 91:11-13 * 1:14:

Mak 6:17 * 1:15: Mad 3:2 * 1:22: Mad 7:28-29

a ij göm hagpal rö hagöp,” a gila. * 23 Pen magö anıbu, bı kıkaki abanı ala ap, magum gep ram raul mıgan anıbu mıdeia u bıatö göm haga, 24 “Jisas bı Nasared nıbö! Ne hanıp nıhön gınıg auban? Hanıp kıkaki gau al pak lınıg auban aka? Yad nöp nıııbin, ne God Nı Uı nıpe u,” a ga. *

25 Hagö, Jisas pen kıkaki bı anıbu abanı ala u nıp manö klö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bı u nıp arö gımön, höı aru!” a ga. 26 Jisas anıg hagö, kıkaki anıbu bı u nıp ud gıl gıl göm, wıñ kub alöm, höı ara. * 27 Jisas anıg gö, nıbi bı mıdeila gau aiö yabıtı göm, manö hag nııı hag nııı göm hagla, “U nıhön? Bı i manö gısön nıbö manö adö ap dauöp aka? Nıpe bı pıdöı halö. Kıkaki aiön pi gau manö nıpe udöm hagöp rö gıpal,” a gila. 28 Nıbi bı gau anıg hagöl gı, Jisas kıkaki aiön pi hag höı yua manö anıbu, ram mınöı Galili gau magöıhalö hag nılö ara. *

Jisas gö, Saimon nıbor nıp kamııı la

(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, höı amöm, Saimon aip nımam Edru aip ram kale u arla. 30 Ram amjaklö, Jisas nıp hagla, “Saimon nıbor nıpe hanı romanı u mab rö inö, han

mıdöp,” a gila. 31 Haglö, Jisas am nımagö kıd nıpe u udöm ud urak nıö nıııöl gı, hanı nıpe mab rö ineia u kamııı la nıııöm adııı nan magö kalıp nıa.

Jisas gö, nıbi bı iru nöp kamııı la

(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Pen sıdö wad ara magö u, nıbi bı nan ga gau abe, nıbi bı kıkaki abanı ala gau abe, Jisas gö kamııı laı, a göm, Jisas mıdeia au daula. 33 Daun pro Kapaneam nıbi bı gau magöıhalö apöm ram ajöı it höı nö löyanı adö nııı mıdeila nıııöm 34 nıbi bı iru nöp nan ga gau, Jisas gö, kamııı la. Kıkaki aiön pi abanı ala gau iru nöp hag höı yua. Pen kıkaki aiön pi anıb gau Jisas nıpe bı an nııı aij gıla rö, Jisas kalıp, “Manö gagmim,” a göm, hag höı yua. *

Jisas mıgan ap ke amöm, Nap nıp sabe göl gı mıdeia

(Luk 4:42-44)

35 Ruö, Jisas hilım halö yabıtı uraköm, ram hana u arö göm, daun anıbu abe arö göm, am mıgan ap ke amöm, Nap nıp sabe göl gı mıdeia. *

36 Pen bı nıpe Saimon, bı nıpe rımnıap aip, Jisas mai, a göm, nıp ulııai nııınıg arla. 37 Jisas nıp ulııai nııı dam nıııöm hagla, “Nıbi bı magöıhalö nöp mai, a göm, ulııaiaböl,” a gila. 38 Anıg hageıla, Jisas haga, “Hon ram

* 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26
3:10-12 * 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46

* 1:28: Mad 4:24 * 1:34: Mak

rɪɪg aɣtö rɪmnap halö söl aui arun. Yad aubin u, nɪbi bɪ ram mɪnönj mɪgan gau gau kalɪp manö hag ñɪnam, a gem, aubin,” a ga. ³⁹ Anɪg hagöm, ram mɪnönj Galili anj gau gɪ ajöl gɪ, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manö hag ñöl gɪ, kijaki aiön pi nɪbi bɪ kalɪp abanʒ ala gau hag höñ yua. *

Jisas, wös hapeb la bɪ ap gö, mɪtep ga

(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Wös hapeb la bɪ ap, Jisas mɪdeia au apöm, kugom yɪmöm, haga, “Ne wös yɪp u kamɪñ lañ, a gɪnabön u, kamɪñ lɪnɪm,” a ga. ⁴¹ Anɪg hagö, Jisas nɪp mög nɪñöm ñɪmagö mɪlöbö löm bɪ anɪbu nɪp ud nɪñöm haga, “Yau, gɪnabin. Kamɪñ lɪ,” a ga. ⁴² Nɪp ud nɪñö adɪñ kamɪñ la. ⁴³⁻⁴⁴ Pen Jisas bɪ anɪbu nɪp manö klö hagöm haga, “Adan anj gau nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nɪñmön, Jisas yɪp gö kamɪñ löp, a gɪmön, hagagmön. Kabö rö nöp ammön, bɪ God nɪp nan sabe gep u nɪp hañ romanj ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kamɪñ löp,’ a gɪmön. Anɪg hagmön, Mosɪs nöð haga rö, nan rɪmnap dam bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ u ñɪmön, nɪpe pak God nɪp sabe gɪ ñö me, nɪbi bɪ gau, bɪ u mɪñi kamɪñ löp, a göm, nɪñnaböl,” a ga. Jisas manö anɪbu nöp hagöm bɪ u hag yuö ara. *

⁴⁵ Jisas anɪg haga

u pen bɪ anɪbu nɪpe amöm, nɪbi bɪ gau abönamö hag ñö ara. Anɪg gö, Jisas daun gau waiö ajainɪm rö lagö, nɪpe amöm nɪbi bɪ iru mɪdageila anj gau nöp mɪdö nɪñöl gɪ, nɪbi bɪ ram mɪnönj gau gau magöñhalö nɪp nɪñnɪg aumɪdal.

2

Jisas gö, ñɪn ma kala ga bɪ ap kamɪñ la

(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹⁻² Ñɪn mɪñöp nöp padiö nɪñöl gɪ Jisas kauyanj daun pro Kapaneam auö, Jisas ap mɪdöp ram nɪpe u, a gɪlö, nɪbi bɪ iru nöp apöm gɪlö gɪlö, ram raul manö hag ñeia mɪgan u sɪsɪ göm, ajöñ ñ höñ adö au yanj u rö nöp sɪsɪ yöl ga. Pen Jisas kalɪp God Manö hag ñɪ mɪdeia. ³ Jisas kalɪp hag ñɪ mɪdö nɪñöl gɪ, bɪ unbö yɪgwo mɪlö u bɪ rɪmnap aip, bɪ ñɪmagö ma kɪta ga ap ilönj löm, dapöm Jisas mɪdeia au daula. ⁴ Apöm nɪñla, nɪbi bɪ sɪsɪ göl mɪdeila nɪñöm bɪ ñɪmagö ma kala ga u nɪp dam ram adö lañ amöm, ram anj au ud mol juöm yulö, Jisas mɪdeia yanj luga. ⁵ Pen kale Jisas gö kamɪñ lɪnab, a göm, gasɪ nɪñ udla u nɪñöm Jisas haga, “Ñɪ yad. Nan si nan naij gɪpan gau nɪñem arö gabin,” a ga.

⁶ Anɪg hagö, Juda lo manö hag ñeb bɪ rɪmnap asɪk mɪdeila gau, gasɪ kale gau nöp nɪñöm hagla, ⁷ “Bɪ i

* 1:39: Mad 4:23; 9:35

* 1:43-44: Lep 14:1-32

nihön g+nig, God n+p hag juöm, manö piral hagab? N+bi b+ gau nan si nan naij g+lö, b+ ap pr+ kal+p u lk g+ yun+m rö lagöp; God nöp me anig g+nab,” a g+la. ⁸ Pen gas+ n+ñla an+bu, ad+ñ Jisas ke n+ñöm haga, “Kale nihön g+nig gas+ an+bu rö n+ñabim. ⁹ B+ ñ+magö ma k+la göp u n+p nihön hagnö, kalöp aij g+nab? Nan si nan naij g+pan u n+ñem arö gabin, a g+nö, kalöp aij g+nab; aka, urakmön köp ne u w+nig ud aru, a g+nö, kalöp aij g+nab? ¹⁰ Yad g+nö, kale n+ñabim, B+ Ñ+ n+pe m+nöñ naböñ it i aunö u, gas+ yad ke n+ñem auagnö. God hagö aunö u me, nan si nan naij g+pal u n+ñem arö g+nabin, a g+nabin u, arö g+nabin,” a ga. ¹¹ Anig hagöm, b+ ñ+magö ma k+la ga u n+p haga, “Yad nöp hagabin, urakmön, köp ne u w+nig udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anig hagö, n+bi b+ n+ñ midlö n+ñöl g+, b+ an+bu uraköm, köp bad n+pe u w+nig udöm hada. Anig gö n+ñöm, n+bi b+ gau magöñhalö aiö yab+ göm, God hib n+pe u haglö adö arö n+ñöl g+, hagla, “Nöd nan an+bu rö ap g+lö, hon n+ñagm+dun,” a g+la.

Jisas Lipai n+p w+ñ ala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Jisas kauyañ amöm, Ñ+g Wañö Galili go+ au ajeia n+ñöl g+, n+bi b+ iru nöp n+ñöm m+deia au ap magum geila n+ñöm Jisas kal+p God Manö

hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag ñ+ p+s göm, adan añ au amöl g+ n+ñga, Alpias ñ+ n+pe Lipai, b+ dak+s udep b+ ap, wög g+m+döp ram raul m+gan u as+k m+deia. Jisas n+p n+ñöm haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, b+ n+pe gau aip am Lipai ram u nan ñ+ñlö n+ñöl g+, b+ dak+s udep gau abe, b+ nan si nan naij g+la gau abe, Jisas aip ajeila rö, am j+m ñöm nan ñ+ñeila. ¹⁶ B+ lo manö hag ñeb b+ Perisi r+mnap, Jisas n+pe b+ dak+s udep gau aip, b+ nan si nan naij g+m+dal gau aip m+döm nan ñ+ñeila u n+ñöm, b+ n+pe gau kal+p hagla, “Jisas nihön g+nig b+ dak+s udpal gau aip, b+ nan si nan naij g+pal gau aip as+k m+döm nan ñ+ñab?” ö g+la. *

¹⁷ Hageila, Jisas manö an+bu n+ñöm haga, “N+bi b+ kam+ñ m+dpal gau, wös wameb b+ n+ñnig aragal; n+bi b+ nan göp gau nöp wös wameb b+ n+ñnig arbal. An+bu u rö, n+bi b+, g+ aij g+pun, a g+ gas+ n+ñbal gau, kal+p udnig auagin; n+bi b+, nan si nan naij g+pun, a g+ gas+ n+ñbal gau, kal+p udnig aubin,” a ga.

Nan magö hil gep

(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Jon b+ n+pe gau abe, Perisi kai b+ kale gau abe, ñ+n r+mnap God n+p sabe göl g+ nöp m+daiun, a göm, nan ñ+ñagm+dal. Ñ+n ap kale

* 2:16: Mad 11:19

anig geila u niñöm niñi bi rímnap apöm Jisas niñ hagla, “Jon bi niñe gau abe, Perisi kai bi kale gau abe, ñin añi añi nan niñagpal. Pen bi ne gau, niñhön giñig anig gagpal?” ö gila. ¹⁹ Hageila, Jisas manö hod riköm haga, “Bi niñi udnig ginab bi ap, niñdamam niñe gau aip midöm, aij gö niñöl giñideinaböl u me, nan magö arö gagnaböl. ²⁰ Pen hainö, niñi bi rímnap apöm, bi kale anibu niñ ud areinaböl u, mög gö, ñin anibu nan niñagnaböl. ²¹ Pen wañij gisön niñbö bad ap udöm, wañij asöl göm pa giñ dö ginab ramö u al udlö, wañij gisön u klö midöl giñ, wañij asöl ginab u pak giñ dö göm, wañij kale u rapin nöp pa giñ dö gö arnab.

²² “Ñig wain u, u rö nöp. Ñig wain kamij u udöm, kaj meme hañ nöd niñbö miñgan u hoñ giñ lagpal. Pen niñhön: hoñ giñ löm meme ñilö, kaj meme hañ u biñ hagöm, pak giñ dö göm hoñ giñ am haknab. Anib u me, ñig wain kamij u, kaj meme hañ kamij miñgan u nöp hoñ giñ lep,” a ga.

Bi ñi niñe God niñ sabe gep ñin u Bi Kub midöp

²³ Hainö Juda God niñ sabe gep ñin kale ap, Jisas bi niñe gau aip wid wög an au padiöl giñ, bi niñe gau wid magö rímnap riköl giñ areila. ²⁴ Anig gilö, Perisi bi gau niñöm, Jisas niñ hagla,

“Miñi God niñ sabe gep ñin hon wög gagep u, bi ne gau anig göl wög göm lo hon rib juaböl,” a gila. * ²⁵ Hageila, Jisas haga, “Bac Depid hadame nöp kiyö lö ga aiud kaliñ kiliñ rikla u, kale niñagpim ar? * ²⁶ Hadame nöp bi ne Abiada God niñ nan sabe gep bi kub yabij midmidöp ñin u, Depid bi niñe gau aip kalip kiyö lö, God sabe gep ram u amöm, bred niñi bi yiharij gau niñagpal, bi God niñ nan sabe gep bi gau nöp niñbal u udöm, bi niñe gau kalip ñö niñla. *

²⁷ “God niñe ñin yiharij middep manö u nöd hagöm, hainö niñi bi giñ laga; niñi bi giñ löm, ake löm mid aij gilañ, a göm, ñin ap yiharij midaiöl, a ga. * ²⁸ Anib u, hon niñbun, Bi Ñi niñe God niñ sabe gep ñin u abe Bi Kub midöp,” a ga.

3

Jisas bi niñmagö kila ga ap, God niñ sabe gep ñin u gö, kamij la

(Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Ñin ap pen, Jisas kauyan Juda magum gep ram u amöm niña, bi niñmagö kila ga ap ram raul miñgan anibu ap mideia. ² Niñi bi mideila gau rímnap, Jisas niñhön rö gö, niñ dam manö kub hagon, a göm, bi anibu God niñ sabe gep ñin i gö kamij

* 2:24: Dud 23:25

* 2:25: 1Sa 21:1-6

* 2:26: Lep 24:5-9

* 2:27: Dud

linab aka göm, agamij niñ ij halö li mïdeila.

³ Jisas pen bi ñimagö kila ga u niþ haga, “Urakmön, aui au,” a ga. ⁴ Hagö, niþe mïdeila au gilañ auö, Jisas niþi bi anib gau kalip haga, “God niþ sabe gep ñin u niþön gep? Aij gep aka najj gep? Niþi bi gau kalip mög niþun giño kamij aröl, aka gasi najj niþun arö giño, umöl?” ö ga. Hageia, kale niþ pen manö ap hagagla. *

⁵ Jisas manö udagun, a göm, niþla bi anib gau, Jisas kalip niþö, mulu luga. Jisas kalip gau gau niþ damöm siþik la. Anig göm, bi ñimagö kila ga u niþ haga, “Ñimagö ne mïlöbö li!” a ga. Hageia, ñimagö mïlöbö lö niþöl gi, kamij la. ⁶ Anig ga niþöm, bi Perisi Juda magum gep ram u arö göm, Herod bi niþe gau mïdeila au amöm, manö hag niþ hag niþ göm, “Jisas niþ aige gun al pak lun?” ö gila. *

Niþi bi iru nöþ Jisas hain gila

⁷⁻⁸ Jisas pen bi niþe gau udöm, amöm Niþ Wañö Galili goþ au am mïdeila. Pen niþi bi Galili niþö iru nöþ niþ hain göm aula. Niþe nan niþön niþön giþmïdöp adö u haglö gau arö niþöl gi, Judia niþi bi riþnap, Jerusalem niþi bi riþnap, ram mïnön Idumia niþi bi riþnap, niþ Jodan böñ lödañ niþi bi

riþnap, daun kub mïþöp Daia Saidon niþi bi riþnap, niþi bi iru yabiþ Jisas niþ niþniþig aula. ⁹⁻¹⁰ Jisas niþi bi iru nöþ gö, kamij la u me, niþ ud niþno kamij linim, a göm, niþi bi iru niþanö yabiþ apöm, niþ ciro ciro ñöl gi auö, bi niþe gau kalip hagö, niþ magiþ ap ud lila.

* ¹¹ Pen niþi bi kijaki aiön pi nan niþön abañ ala gau, Jisas niþ niþöm, mïnön yan lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Niþ niþe!” a giþmïdal.

* ¹² Jisas pen kijaki aiön pi gau kalip manö kþö hagöm haga, “Yad Bi an mïdþin u waiö hagagmim wasö,” ga. *

Jisas bi niþe unbö migan lañ uda

(Mad 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Pen Jisas ram mïnön nö ap amöm, bi niþe udnig ga gau hagö aueila haga, ¹⁴ “Yad kalöp bi unbö migan lañ udþin u, kale yad aip ajmim, bi manö yad ud arep gau mïdmim, kalöp hag yunö, ammim niþi bi gau kalip God Manö aij u hag niþnabim.

¹⁵ Yad kalöp hagabin u me, kijaki aiön pi nan gau u rö nöþ hag yunabim,” a ga.

¹⁶ Jisas bi niþe uda anib gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib niþe ap Pida a ga. *

¹⁷ Ap Jems, niþmam ap Jon, nap kalpe mïþön hib u Sebedi. Jisas kalip mïþön Boanerges a ga. Hib anibu iþ u “Riþmu

* 3:4: Luk 14:3

* 3:6: Mad 22:15-16

* 3:9-10: Mad 14:36

* 3:11: Luk

4:41 * 3:12: Mak 1:34

* 3:16: Jon 1:42

* 3:17: Luk 9:54

Bî". * 18 Bî nîpe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñî nîpe; ap Padias; ap Saimon, nîp Saimon Selod a gîmidal. 19 Pen ap Judas Iskariod. Nîpe me hainö Jisas nîp mumug ga.

Jisas nîp kijaki abañ alöp, a gîla

20 Pen Jisas ram ap arö, kauyañ nîbi bî iru nöp ap magum gî mîdeila nîñöm, bî nîpe gau aip nan ñîñöl rö laga. 21 Anîg gö, nîbi bî rîmnap Jisas hauñ alöp a gîlö nîñöm, nîme, nîmam bî nîp uñ gîñig aula.

22 Pen lo manö hag ñeb bî Jerusalem nîbö aula gau hagla, "Kîjaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas nîp abañ alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab," a gîla. Manö piral anîbu hageila,

* 23 Jisas nîpe nîñöm, nîbi bî gau kalîp hagö aueila, manö adö anîbu manö hod rîkôm haga, "Seden aige göl göm Seden nîp hag yunab?

24 Nîbi bî ram mîñöñ añî ap kale ke nöp pen pen gîñaböl u, mîgan anîbu asîk ke ke lîñaböl. 25 Pen amîlap apîlap gau u rö nöp pen pen gîñaböl u, asîk ke ke lîñaböl. 26 Anîb u rö, Seden nîpe ke kijaki aiön pi nan nîpe gau hag yueinab u, asîk ke ke löm böñ nöp lug paknab.

27 "Bî kal yabîñ ap ram nîpe au mîdö nîñöl gî, bî ap apöm, nan nîpe gau ud aragnab;

nöd bî kal anîbu nîp nagî adîk löm me, am nan ram nîpe gau mîdöp u ud arnab.

28 "Pen nîñ aij gîmim! Nîbi bî gau nan si nan naij nîñön nîñön gîñaböl u, God nîñöm arö gîñab. God nîp hag junaböl u, nîpe nîñöm arö gîñab. 29 Pen Ana Uñ u nîp hag junaböl u, God nîñöm arö gagnab. Nan si nan naij gîñab anîbu pör nöp mîdeinab," a ga. 30 Jisas nîp, "Kîjaki aiön pi nan gau nîp abañ alöp," a geila u me, anîg haga.

Jisas nîme nîmam bî gau

31 Pen Jisas nîme nîmam bî apöm, höñ löyañ mîdöm, bî ap nîp, "Ne am Jisas nîp hagö auañ," a gîla. * 32 Anîb u, nîbi bî ram raul mîgan yañ Jisas nîp bîg gîgabö gî asîk mîdeila gau nîp hagla, "Name nañîñ namam bî gau höñ yañ am mîdöm, 'Ne aue,' gaböl," a gîla. 33 Anîg hageila, Jisas haga, "Ami yad, mam yad bî an?" ö ga. 34 Anîg hagöm, Jisas nîbi bî mîdeila gau nîñ padiöl gî haga, "Kale me ami yad, mam yad mîdpim. 35 Nîbi bî God hagöp rö gîpal gau me, mam yad, añ yad, ami yad mîdpal," a ga.

4

Jisas, bî nan yîñ yîmöb u, manö hod rîkôm haga

(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Jisas Ñîg Wanjö Galili goñ au amöm, nîbi bî gau kalîp

* 3:22: Mad 9:34; 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

kauyaŋ manö hag ñi mïdö nïñöl gi, nïbi bi iru yabiñ nöp ap magum gïla. Anig geila, Jisas ñig magïb ap adö u asiköm, am ñig aŋ söl au mïdöl gi, nïbi bi ñig goñ gau urak mïdeila gau kalip manö hag ña. * ² Manö anïb gau manö hod riköm adö ke ke iru nöp hag ña. *

³ Manö adö ap manö hod riköm haga, “Manö hagnig gabin i nïjim! Bi ap wög adïŋ nïpe u wid yïŋ ranaŋ, a göm, ud yuö arö nïñöl gi, ⁴ rïmnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm ñïŋnaböl. ⁵ Rïmnap kabö adö mïnöh pro pro lï nab au lugöm rannab u pen ⁶ kiðï yuö aragnab rö, siðö nïñöm, mïlep gï nab. ⁷ Rïmnap giðikasi mïdeinab aŋ au lugöm, rannab u pen giðikasi gau pïmamu gi pak ñïñö, magö pïlagnab. ⁸ Pen yïŋ rïmnap mïnöh aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pïl aij gï nab. Rïmnap magö ñïñ juöl ado gi da siðuŋ laŋ (30) rö pïlnab, rïmnap magö ñïñ juöl mïhau nïgaŋ (60) rö pïlnab, rïmnap ñïñ juöl unbö mamïd u (100) rö pïlnab,” a ga. ⁹ Jisas manö anïbu hag pï s göl gi haga, “Kale nïbi bi gasi rïmïd mïdainïm gau, manö hagabin i rïmïd li nïŋ aij gïmim,” a ga.

Jisas ai gïñig göm manö hod rik hagnïdöp
(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö nïñöl gi, nïbi bi nïŋ mïdeila anïb gau ke ke arla nïñöm bi nïpe unbö mïgan laŋ gau abe, nïbi bi nïpe rïmnap halö abe, Jisas nïp hagla, “Manö hod rikmön hagpan iñ u nïhön?” ö gïla. ¹¹ Hageila haga, “God nïbi bi udöm abad mïdeinab manö u, God gö kale nïñbim u pen nïbi bi gau kalip hod rikem nöp hag ñabin. ¹² Anig gïñö, bi God manö hagep ap God Manö kalï kïñ riköm haga rö nöp gï nab. Nïpe haga,

‘Amgö nïñnaböl u pen nan rïmnap nïñagnaböl.

Manö nïñnaböl u pen manö iñ hagöp anig rö göm nïñagnaböl.

Nïŋ aij gïblap, God nïp hag nïñai blap,

nan si nan naij gïpal gau nïñöm arö gïböp,’ a gïla,” a ga. *

Jisas bi nan yïŋ yïmöb manö hod riköm haga u, manö iñ u hag ña

(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anig hagöm kalip haga, “Manö hod rikem hagpin anïbu nïñagpim u, hainö manö rïmnap halö hod rik hageinabin u, aigöl gïmim nïñnabim?” ö ga. ¹⁴ Wid yïŋ u, God Manö nïpe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yïŋ rïmnap adan arep adö au lugnab, a gïpin u, nïbi bi gau God Manö nïñnaböl u pen magö anïbu nöp Seden apöm

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* 4:2: Mad 13:34; Mak 4:33-34

* 4:12: Ais

6:9-10; Ap 28:26-27

manö an+bu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen y+ŋ r+mnab kabö adö m+nöŋ pro pro l+nab au lugöm, rannab u pen k+id+ŋ yuö aramöm p+idöŋ gagö, s+idö n+nöŋ m+ŋep g+nab, a g+pin u, n+bi b+ gau God Manö u g+sön magö u n+nöŋ aij gö n+nöŋ g+, udnaböl u pen yöp pro pro magö u m+idlö n+nöŋ g+, m+nöŋ r+mnab aunab aka b+ gau kal+p g+ naij g+naböl n+nöŋ manö an+bu arö g+naböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Y+ŋ r+mnab g+ŋkas+ aŋ au lugöm rannab, a g+pin u, n+bi b+ God Manö n+nöŋ aböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gas+ iru n+nöŋ, ru k+ŋap, u+ŋpö mani nan gau gas+ iru n+nöŋ, nan gau gau nöp gas+ n+nöŋ aböl u me, God Manö u p+mamu g+ pak n+nöŋ, magö p+lagnab, a gem, hagpin. ^{*} ²⁰ Wid y+ŋ m+nöŋ aij adö au lugnab a g+pin u, n+bi b+ God Manö n+nöŋ, n+nöŋ udeinaböl n+nöŋ magö n+nöŋ juöl ado g+ da s+idun laŋ (30), aka n+nöŋ juöl m+ŋau n+gan (60), aka n+nöŋ juöl unbö mam+id u (100) rö p+l+nab; gas+ an+bu n+nöŋ em hagpin me u,” a ga.

*Hapö lauöm adö aul+ik lep
(Luk 8:16-18)*

²¹ Jisas pen kauyaŋ manö ap hod r+köm haga, “N+bi b+ gau hapö lauöm rin cög m+gan gau aka abañ adö hanbal mo gay+ik gau pi

gagnaböl; adö aul+ik l+lö mailö g+nab. ^{*} ²² An+ŋ u rö, n+nöŋ n+nöŋ m+nöŋ pi göl m+idöp u, hainö waiö lö n+nöŋ aböl. ^{*} ²³ Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+idain+m gau, manö hagabin i r+m+id l+ n+nöŋ aij g+mim,” a ga.

²⁴ Kal+p manö ap haga, “Manö n+nöŋ abim u, r+ik dam n+nöŋ aij g+mim. Kale n+bi b+ gau kal+p manö kub hagmim, pen aige rö n+nöŋ abim u, God n+pe n+nöŋ kalöp ke u rö nöp manö kub hagöm, pen u rö nöp unbö rö n+nöŋ abim a g+nab. Pen n+pe kalöp pen r+mnab halö adö laŋ abe n+nöŋ abim a g+nab. ^{*} ²⁵ N+bi b+ nan r+mnab m+idöp gau r+mnab halö udnaböl; pen n+bi b+ nan r+mnab m+dagöp gau, nan r+mnab pro pro m+idöp u halö ud arnaböl. ^{*}

*Krais manö aij u hag
n+lö arö, n+bi b+ iru nöp n+nöŋ
udnaböl*

²⁶ Jisas manö ap manö hod r+köm haga, “God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, aiud adö i rö m+idöp. B+ wög nap ap wid y+ŋ ranaŋ, a göm, dam wög naböŋ n+pe gau yunab. ²⁷ Wid y+ŋ wög naböŋ au yuöm, han ajö n+nöŋ g+, marep göm, rann+g gab. Aigegö göm ranöb, a göm, n+nöŋ abim. ²⁸ M+nöŋ u ke gö, s+ŋp hañauöm, ranöm, magö p+löm, po g+nab. ²⁹ Pen wög naböŋ nap n+bö u po gö n+nöŋ, r+ik dam lep n+nöŋ

^{*} **4:19:** Mad 19:23-24 ^{*} **4:21:** Mad 5:15; Luk 11:33 ^{*} **4:22:** Mad 10:26;

Luk 12:2 ^{*} **4:24:** Mad 7:2 ^{*} **4:25:** Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26 ^{*} **4:29:** Joe 3:13; Rep 14:15

u auöp, a göm, ru aɣlame u damöm, rɨk daunab,” a ga. *

Jisas mab masded u, manö hod riköm haga

(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Jisas anig hagöm haga, “God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab u, aiud nɨhön rö udem hagnö nɨɨnabim? ³¹⁻³² Me, mab masded yɨɨ rö u, a gɨnam. Nan yɨɨ rɨmnab kub yɨmbal gau pro ranöb, pen masded yɨɨ u pro yabɨ yɨmlö, ran kub göm, ramö alö, yaur gau apöm hai anɨb gau lɨ mɨdpal,” a ga.

Jisas manö hod riköm hagamɨdöp

(Mad 13:34-35)

³³ Jisas nɨbi bɨ gau kalɨp manö hod rɨkep anɨb gau rö iru nöp hag nɨmɨdöp; anig göm, manö aij u kalɨp hag nɨmɨdöp. Kale manö nɨɨ aij gɨnaböl manö u nöp kalɨp hag nɨmɨdöp; manö nɨɨ aij gagnaböl manö u hag nɨaga. ³⁴ Nɨpe kalɨp manö hod riköm nöp hag nɨmɨdöp. Hainö bɨ nɨpe gau aip ke mɨdöl göm, manö ɨt magöɨhalö hag nɨ aij gɨmɨdöp.

Jisas hagö, hadal ur ga

(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Nɨn anɨbu nöp ram dugöp magö u, Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp haga, “Nɨg wanö böɨlödaɨ arun,” a ga. ³⁶ Anig hagö, bɨ nɨpe gau nɨbi bɨ iru nöp ap mɨdeila gau kalɨp arö göm, nɨg magɨb Jisas

mɨdeia mɨgan u ranöm, hadla. Nɨg magɨb rɨmnab halö aip arla. ³⁷ An arlö nɨɨöl gɨ, adɨɨ pɨnöm asad apöm, nɨg si ral nɨg magɨb mɨgan u amöm, am lugnɨg rö ga. ³⁸ Jisas nɨpe pen nɨg magɨb mɨgan adɨɨ lajɨɨ adö, nabɨc ilöɨ löm haneaia nɨɨöl gɨ, bɨ nɨpe gau nɨp am aɨa göm hagla, “Manö hag nɨeb bɨ, hon magöɨhalö umnɨg gabun gasɨ u nɨɨagpan ar?” a gɨla. ³⁹ Hageila, Jisas uraköm, pɨnöm asad udeia u abe, nɨg si ral aueia u abe, agamɨj mɨd a gö, pɨnöm asad udeia u hir göm, nɨg si ral aueia u böɨ nöp ur göm ga.

⁴⁰ Pen Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp haga, “Kale nɨhön gɨnɨg pɨnɨɨ gabim? Kale nɨɨ udep magö kale pro ap mɨdöp nɨɨöm pɨnɨɨ gabim aka?” ga. ⁴¹ Hagö, kale aiö göm, pen hag nɨɨö pen hag nɨɨö göm hagla, “Bɨ anɨbi an? Aige gö göm hagajɨp, pɨnöm asad udajɨp u abe, nɨg si ral auajɨp u abe, manö nɨp u nɨɨöm, hagöp rö göp?” ö gɨla.

5

Kɨjaki bɨ ap nɨp aban al mɨdeia u, Jisas hag höɨyua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Jisas bɨ nɨpe gau aip nɨg magɨb udöm, Nɨg Wanö Galili juöm, ram mɨnönɨ Gerasa nɨbi bɨ mɨdeila böɨ lödaɨ adö amjaköm, ² nɨg magɨb u arö göm, ujanɨd lugö nɨɨöl gɨ, magö anɨbu nöp, kɨjaki aban al mɨdeia

bi ap, wip riḡöl miḡan gau niḡbō apōm, Jisas miḡdeia au aua. ³⁻⁴ Bi anḡbu wip riḡöl ḡila kabō miḡan gau han ajmiḡdōp. Niḡp pōr sen udōm, niḡmagō ma niḡpe gau li riḡbikmiḡdal u pen sen gau gö, pa ḡi dö gö, armḡdōp. Niḡpe klō yabiḡḡ ḡimiḡdōp u me, niḡp ḡilō ḡasi niḡḡnim rö laga. ⁵ Siḡdō aḡ, siḡbōn yaḡ, wip riḡöl ḡimiḡdal kabō miḡan gau abe, nō ilō gau abe, ḡauḡ ḡöl göm, kabō udōm, haḡ romanḡ niḡpe ke riḡbmiḡdōp. ⁶ Pen niḡn anḡbu, niḡpe Jisas niḡp yiḡḡḡ niḡḡm, ḡi dö ḡi amōm, Jisas miḡdeia au kugom yiḡmō, ⁷⁻⁸ Jisas kiḡjaki bi anḡbu niḡp abaḡ al miḡdeia u niḡp haga, “Ne kiḡjaki aiḡn pi, bi i niḡp arō ḡimiḡmōn hōḡ aru!” a ga.

Hageia haga, “Jisas, God klō unbō ke yabiḡḡ Niḡ niḡpe. Yiḡp niḡhōn ḡiḡniḡ auban? Manō niḡḡō ḡagmōn, ‘God niḡḡ miḡdōp rö, yad nōp ilōn mab rö niḡagnabin,’ a ḡimiḡmōn!” a ga.
*

⁹ Anḡḡ ḡagō, Jisas bi anḡbu niḡp haga, “Hib ne niḡhōn?” ö ga.

Hageia haga, “Yiḡp kiḡjaki iru nōp abaḡ alōp rö, hib yad ‘Iru Nōp,’ ” a ga. ¹⁰ Niḡpe Jisas niḡp, kiḡjaki aiḡn pi gau ram miḡnōḡ ke miḡlō gau ḡag yuagmōn, a göm, ḡag niḡḡöl ḡi nōp miḡdeia.

¹¹ Pen magō anḡbu, kaj iru yabiḡḡ amiḡ niḡḡeila siḡnaḡ ba anḡb gau. ¹² Anḡb u, kiḡjaki gau Jisas niḡp neb neb göm

ḡagla, “Hanḡḡ ḡagō, amun kaj ḡilaḡ kalḡp yuō hiḡkun,” a ḡila.

¹³ Anḡḡ ḡaglō, Jisas yau a gö, kiḡjaki gau bi anḡbu niḡp arō göm, amōm kaj gau kalḡp yuō hiḡklō, magōḡḡalō du dausan rö piḡ ju rul yaḡ amōm, ḡi dam niḡḡ waḡō yaḡ pakōm, magōḡḡalō niḡḡ niḡḡmōm um ḡakla.

¹⁴ Pen bi kaj mukmiḡdal gau, ga anḡbu niḡḡm, am daun anḡbu abe, ram miḡnōḡ gau abe, manō anḡbu ḡag niḡlō niḡḡöl ḡi, niḡbi bi gau am niḡḡun, a göm, Jisas miḡdeia au aula. ¹⁵ Apōm niḡḡla, bi nōd kiḡjaki iru nōp abaḡ ala anḡbu, waḡḡ yiḡmōm, miḡd aiḡ göm, asiḡ miḡdeia. Niḡḡlō, anḡniḡn gö piḡniḡ ḡila.

¹⁶ Niḡbi bi nōd miḡdeila gau, niḡbi bi ḡain aula gau kalḡp, bi kiḡjaki abaḡ al miḡdeia bi u niḡp Jisas niḡhōn niḡhōn ga u ḡag niḡla. Pen kaj gau kalḡp niḡhōn niḡhōn ga u abe ḡag niḡla. ¹⁷ Pen niḡbi bi anḡb gau, manō ḡagla anḡbu niḡḡm, Jisas niḡp manō neb neb göm ḡagla, “Ram miḡnōḡ hon i arō ḡimiḡmōn aru!” a ḡila. ¹⁸ Hageila, Jisas niḡḡ magḡb udōm arniḡ gö, bi gö kamḡḡ la u niḡp neb neb göm ḡagla, “Yad aip arul aka?” ga. ¹⁹ Hageia, Jisas bi u niḡp wiḡhō göm, ḡagla, “Ram ne arammōn, niḡbi bi ne gau kalḡp, Bi Kub nōp möḡ yabiḡḡ niḡḡm, niḡhōn niḡhōn göp manō u magōḡḡalō ḡag niḡmōn,” a ga. ²⁰ ḡagō, bi

anibu ram minöŋ Dekapolis an au, daun gau gi ajöl gi, Jisas nip nihön nihön ga u, nibi bi gau kalip hag ñö, kale magöŋhalö aiö yabıl gıla.

Jisas gö, nibi ap lamıŋ la, pai uma ap uraka

(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Jisas pen ñig magıb udöm, kauyan ado gi am Nig Wanö Galili böŋ lödan goı au midö niŋöl gi, nibi bi iru nöp nip aula.

²²⁻²³ Bi ap hib nipe Jairas. Nipe Juda magum gep ram ap abad midmidöp. Jairas Jisas nip niŋöm, ap mideia au kugom yımöm haga, "Pai pro midmagö yad u umnig gab. Ne yad aip aumön nip ud niŋö, urak aran," a ga. ²⁴ Hagö, Jisas uraköm Jairas aip arlö niŋöl gi, nibi bi iru nöp amöm, Jisas nip cıro cıro ñöm an an löm ud areila.

²⁵ Pen nibi ap, nipe nibi adan ajmidöp mi unbö migan lan la. ²⁶ Nibi anıbu wös wameb bi gau kalip, yip gılö kamıŋ lan, a göm, manı nipe magöŋhalö hadö raua u pen nip gılö kamıŋ lagöm, rapın kub yabıl ga. ²⁷⁻²⁸ Pen nipe Jisas gimıdöp manö u haglö niŋa rö, am waıj bad nip u ud niŋnö kamıŋ lınab, a göm, nibi bi iru mideila an au jöl adö apöm, waıj nip u ud niŋö, ²⁹ magö anıbu nöp hagape lugmidöp u mıtep gö, an nipe au yan niŋa, nip nan ga u kamıŋ la. ³⁰ Pen Jisas

ke niŋa, klö nipe rimnap ara niŋöm, ado göm, nibi bi iru mideila gau kalip haga, "Waıj yad u ban ud niŋöb?" ö ga. * ³¹ Hageia, bi nipe gau hagla, "Nibi bi iru nöp nöp cıro ñaböl u, nihön ginig yip bi an ud niŋöb, a gimön, hagabön?" ö gıla. ³² Pen Jisas manö kale hagla u udagöm, yip bi an ud niŋöb, a göm, ulhai niŋöl gi mideia. ³³ Pen nibi anıbu, nip nihön nihön ga u niŋöm, piñıŋ göm gıl gıl göl gi apöm Jisas mideia ma il nipe au kugom yımöm, nip kamıŋ la manö u magöŋhalö waiö hag ña.

³⁴ Jisas pen nip haga, "Pai yad. Jisas yip gö kamıŋ lınab, a gimön, niŋ udpan rö, nöp ginö kamıŋ löp me u. Ne arammön mid aij gimön," a ga. *

³⁵ Jisas manö anıbu hagö niŋöl gi, Jairas bi nipe rimnap, ram nipe au nibö apöm hagla, "Pai ne u hadö umöb; hag ñeb bi i hagö, ma ilön auagnım, ado gi arnım," a gıla. ³⁶ Anıg hagla u pen Jisas manö kalip u udagöm, Jairas nip haga, "Piñıŋ gagmön; gası klö gi niŋmön," a ga. ³⁷ Jisas anıg hagöm, nibi bi gau aip aragnabun, a göm, kalip anıb gau hag löm, Pida u, Jems u, Jems nımam Jon u, kalpe yam nöp ut gi ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas niŋa, nibi bi manö piŋ hagöm, mıtöŋ magö göl gi

* 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

mideila. ³⁹ Ram raul miḡan yaṅ amöm haga, “Niḡhön giṅiḡ manö hauṭ giṅimim, miḡtöṅ gabim? Pai u umagöp; yiḡharinḡ hon hanab,” a ga. ⁴⁰ Anig hagö, niḡp miḡhol giḡlö, kalip hag höṅ yuöm, pai niḡme nap ber u udöm, bi niḡpe kabö u udöm, uṭ giḡ pai u um mideia ram raul miḡgan yaṅ ara. ⁴¹ Amöm, pai anibu niḡmagö kiḡd niḡp u udöm, Arameik manö löm haga, “Dalida kom!” a ga. Manö haga anibu iṭ me, “Pai pro! Nöp hagabin, urak!” * ⁴² Jisas niḡp manö hagö, magö anibu nöḡp uraköm, ap ran ap lugö niḡḡöl giḡ, niḡbi biḡ gau aiö yabiṭ giḡla. Pai anibu miḡ niḡpe unbö miḡgan laṅ ara. ⁴³ Niḡbi biḡ mideila gau aiö giḡlö niḡḡöl giḡ, Jisas manö kṭö hagöm haga, “Giḡpin anibu niḡbi biḡ gau kalip waiö hag niḡagmim,” a ga. Anig hagöl giḡ kalip haga, “Pai u niḡp nan magö riḡmnap niḡbe niḡḡaṅ,” a ga.

6

Nasared niḡbi biḡ Jisas niḡp niḡḡ udagla
(Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas biḡ niḡpe gau uṭ giḡ ram miḡnönḡ anibu arö göm, daun niḡpe ke Nasared ara. ²⁻³ Am miḡdöm, Juda God niḡp sabe gep niḡn u, magum gep ram u amöm, niḡbi biḡ iru nöḡp ap mideila gau kalip manö hag niḡö niḡḡöl giḡ, aiö göm hagla, “Biḡ anibi kapeda

ram miḡnönḡ i niḡbö biḡ, Maria niḡ niḡpe ap. Niḡmam niḡpe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. Niḡniḡn biḡ niḡpe gau aip miḡdpun i. Pen manö aij anibu gai niḡbö niḡḡöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?” ö giḡla. Anig hagöm, niḡp udagla. *

⁴ Pen Jisas kalip haga, “Biḡ God manö hagep gau, ram miḡnönḡ miḡgan riḡmnap giḡ ajlö, biḡ kub hon, a göm, udnaböl u pen ram miḡnönḡ kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl,” a ga. * ⁵ Niḡp niḡḡ udagla u me, nan gagep rö riḡmnap giḡniḡm rö laga; niḡbi biḡ nan ga gau miḡhöḡp nöḡp ud niḡḡö, kamiḡḡ la. ⁶ Pen Nasared niḡbi biḡ niḡp niḡḡ udagla u niḡḡöm Jisas aiö yabiṭ ga.

Jisas biḡ niḡpe unbö miḡgan laṅ, wög yiḡp giḡmim, a göm, hag yua

(Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram riḡḡ agṭö ram miḡnönḡ anib gau giḡ ajöl giḡ, niḡbi biḡ gau kalip God Manö u hag niḡa. ⁷ Niḡn ap biḡ niḡpe unbö miḡgan laṅ gau wiḡñ alö aueila haga, “Biḡ miḡhöḡp ke, biḡ miḡhöḡp ke ram miḡnönḡ gau ke ke ammim, manö aij yad u hag niḡmim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag niḡ ajöl giḡ, kiḡjaki aiön pi nan gau hag yuniḡ, hag höṅ yunabim,” a ga. ⁸ Manö ap pen haga, “Arniḡ giḡmim u, nan niḡḡeb, waḡḡb, mani ud aragmim; ilöṅ naböṅ u nöḡp ud armim.

* 5:41: Luk 7:14

* 6:2-3: Jon 7:15

* 6:4: Jon 4:44

* 6:8: Luk 10:4-11

* 9 Ma rirup limim pen sior mlö añt nöp limim armim; sior rimnap halö ud aragmim. 10 Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anibu nöp m+dmim, wög gi pis gimim, daun anibu arik arnig gimim ñ+n u nöp armim. 11 Pen ram m+nöñ ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u n+ñagaiöl, ram m+nöñ anibu arik arnig, n+ñlan, a gimim, ma haþþ pakpe lugö armim,” a ga. * 12 Jisas anig hagö, bi nipe unbö m+gan lan gau, kale ram m+nöñ gau gau amöm, n+bi bi gau kalip manö hag ñöl gi hagla, “Nan si nan naij gipim u, n+hön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim,” a gila. 13 Anig hagöm, kijaki aion pi n+bi bi aban al m+deia gau hag höñ yuöm, n+bi bi nan ga gau wel li ñilö, kam+ñ la. *

Herod hagö, Jon Bi Ñig Pak Ñeb nabic cög nipe u rib gi dö gila

(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 Pen Jisas ga rö manö u, ram m+nöñ rigoñ rigoñ gau arö, kiñ Herod u rö nöp n+ña. N+bi bi gau, manö anibu hag amil apil göl gi, rimnap hagla, “Jon bi ñig pak ñeb umö r+göl gila u, kauyan uraköm me, apöm nan gagep rö an+ñ gau gab,” a gila. * 15 Rimnap hagla, “Bi anibu bi ne Ilaija,” a gila. Pen bi rimnap hagla,

“Bi God manö hagep hadame nöp m+dm+dal rö bi ap apöm m+döp,” a gila. 16 Pen kiñ Herod nipe n+ñöm haga, “U Jon bi ñig pak ñeb nöd unam rib gi dö ginö u nöp uraköm, apöm an+ñ gab,” a ga.

17-19 Pen n+hön: nöd Herod, n+mam Pilip n+bin Herodias n+ñ uda. Udö, Jon “G+pan anibu, gi naij g+pan. Bi nuwöþ nipe udagnab,” a ga. Pen Jon anig hagö, Herodias Jon n+ñ n+ñö mulu lugö hagö, Herod bi nipe gau rimnap hag yuö, amöm Jon n+ñ nag+ lila. N+bi Herodias, Jon n+ñ aigö göl gem al pak linam, a göm, gas+ u nöp n+ñm+döp u pen * 20 Jon nan naij ap gagm+döp. Nipe manö n+hön n+hön haga u, Herod n+ñöm manö aij y+dun göl nöp hagöp, a göm, ñ+ñ+löm, Jon nipe bi aij ap bi ut ap m+döp, a göm, piñ+ñ göm, n+ñ gi naij g+ñaböl, a göm, n+ñ abad m+id aij g+m+döp. 21 N+bi Herodias, Jon n+ñ al pak lin, a gi n+ñ m+id m+id mañ ap, Herod n+ime n+ñ yag daua piñan r+kep ñ+n u nöp, nan kub ñ+ñnig, gapman bi kub gau, ami bi kub gau, ram m+nöñ Galili bi kub gau wiñ alö, nan kub ñ+ñnig aula. 22 Apöm nan ñ+ñlö n+ñöl gi, Herodias pai nipe u raul m+gan anibu apöm kugom ralö, Herod abe, bi kub ap m+deila gau abe n+ñlö, kalip aij gö, kiñ Herod pai anibu n+ñ haga, “G+pan anibu, nan

* 6:11: Ap 13:51 * 6:13: Jem 5:14
* 6:17-19: Lep 18:16

* 6:14: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk

nihön hag niñeinabön nöp ñinabin,” a ga. ²³ Pen manö klö manö niñjö nöp hagöm haga, “Yad nöp manö niñjö yabiñ hagabin. Ram mñönj kub abad midpin i hag niñjö, nöp naböñ u hagnö abad mideinabön,” a ga. ²⁴ Anig hagö, pai u amöm nime Herodias niñp, nan nihön u hag niñnam, a gi niñjö, nime pen haga, “Jon bi ñig pak ñeb nabic cög magö niñpe u hagnöm,” a ga. ²⁵ Nime anig hagö, adiñ pai niñpe yiñid kiñ Herod mideia au amöm haga, “Uri magö i nöp, Jon bi ñig pak ñeb nabic cög magö niñpe u ud kinañ cög miñgan ap limön, yip dap ñi,” a ga.

²⁶ Anig hagö, kiñ Herod Jon niñp gasi niñjö, mög yabiñ ga. Pen niñpe bi kub gau niñ midlö niñjö gi, manö klö manö niñjö pai u niñp haga u nöp gasi niñjö, ²⁷ magö anibu nöp ami bi niñpe ap, “Am Jon nabic cög magö u daumön,” a göm hag yuö, am Jon niñp nabic cög magö u riñ gi dö göm, ²⁸ ud kinañ cög miñgan ap löm, dapöm pai anibu niñp ñö, niñpe pen damöm nime niñp ña. ²⁹ Pen Jon bi niñpe gau, Jon niñp uñam riñ gi dö gila manö u niñjö, kale am wip damöm, kabö miñgan au riñgöl gila.

Jisas niñbi bi iru nöp nan magö ñö niñja
(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Jisas manö ud arep bi gau, kale gau gau wög gi ajöl göm, ado gi apöm, niñbi bi gau kalip manö nihön nihön hag ñöm, nan nihön nihön gila gau, magöñhalö Jisas niñp hag ñla. * ³¹ Pen niñbi bi iru yabiñ nöp amiñ apil geila u me, Jisas bi niñpe gau aip nan niñjö rö lagö, niñpe kalip haga, “Hon, niñbi bi midagpal añ au amun, yiñariñ midaiun, kale magö ap ake linabim,” a ga. ³² Anig hagöm, bi niñpe gau aip ñig magib udöm, ram mñönj niñbi bi midagmidal au arla. ³³ Pen kale ñig magib ud arlö niñjö gi, niñbi bi iru nöp, Jisas bi niñpe gau aip gau araböl a göm, daun gau niñbö gau niñbö dip gi dö gi aramöm, ñig goñ adö adan milö u nöd amöm, Jisas bi niñpe gau aip arniñ geila gau, nöd am mideila. ³⁴ Jisas bi niñpe gau aip ñig goñ au amjak pidöñ göm, ñig magib arö göm, niñbi bi iru mideila gau kalip niñjö gasi niñpe ke gasi niñjö niñja, kale kaj sipsip bi abad middep ap midagöp rö u mideila. Anibu niñjö, mög gö, niñpe iñ göm kalip manö riñnap rapin hag ñi mideia. * ³⁵ Sidö hadö wad ara niñjö bi niñpe gau apöm niñp hagla, “Sidö hadö wad aröp. Aui ram mñönj nöp añ aui. * ³⁶ Anib u, niñbi bi gai i hag yuö, kale am ram riñg añlö ram mñönj yöp söñ gai i aramöm, nan magö kale

* 6:30: Luk 10:17

* 6:34: Nab 27:17; Mad 9:36

* 6:35: Mak 8:1-9

rɨmnap rau ñiŋlaŋ,” a gɨla.

³⁷ Hageila, Jisas haga, “Kale ke kalɨp nan magö rɨmnap ñimim,” a ga. Hageia hagla, “Anɨg hagpan u, bɨ rakɨn unbö raleb jɨŋ wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kalɨp ñun aka?” gɨla.

³⁸ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gɨ rö mɨdöp? Am nɨŋim!” a ga. Hageia, am nɨŋöm hagla, “Hon bred magö unbö mamɨd u, kabsaɨ mɨhöp halö mɨdöp,” a gɨla.

³⁹ Anɨg hageila, Jisas haga, “Nɨbi bɨ gai i hagpe, asɨk balu ke ke löm, nan uɨtaŋ adö gai i asɨk mɨdlö araŋ,” a ga. ⁴⁰ Hagö, nɨbi bɨ gau kalɨp haglö, rɨmnap ñin juöl mɨhau ado gɨ da siduŋ laŋ (50) rö magum balu löm, rɨmnap ugan nɨbi bɨ ñin juöl unbö mamɨd u (100) rö balu lɨla. ⁴¹ Pen Jisas nɨpe bred magö unbö mamɨd u abe, kabsaɨ mɨhau abe udöm, kumi kabö adö laŋ au nɨŋöm, God nɨp, aij a göm, bred u ud jö göm, bɨ nɨpe gau kalɨp ñö, kale pen nɨbi bɨ gau kalɨp nɨme lɨ ñɨla. Kabsaɨ mɨhau u, u rö nöp bɨ nɨpe gau ñö, nɨbi bɨ gau kalɨp nɨme lɨ ñɨla.

⁴² Ñeila, ñiŋlö ñiŋlö, kalɨp mudun ga. ⁴³ Nan adɨŋ adɨŋ arö gɨla gau, Jisas bɨ nɨpe gau wadɨ udöm yaglö yaglö, wadɨ unbö mɨgan laŋ ajmaŋ raua. ⁴⁴ Nan ñiŋla ñin anɨbu, bɨ gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas ñiŋg ut adö u abö gɨ ara

⁴⁵ Pen magö anɨbu nöp Jisas bɨ nɨpe gau kalɨp hagö, ñiŋg magɨb udöm Bedsaida daun nö lödaŋ arlö nɨŋöl gɨ, Jisas au mɨdöm nɨbi bɨ gau kalɨp hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap gɨlaŋ gɨ amöm, God nɨp sabe gɨ mɨdeia. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Sɨbön gɨnɨg ga magö u, Jisas nöp mɨdöm nɨŋa, bɨ nɨpe gau kale ñiŋg magɨb udöm, ñiŋg aŋ au daŋ arlö nɨŋöl gɨ, hadal u areila lau adö auö, uɨtham ñiŋg ut adö laŋ pɨrik göl gɨ areila. Ram jɨn parɨka magö u, Jisas ñiŋg ut ado laŋ au amöm, kalɨp abhak löm, arnɨg gö nɨŋöl gɨ, ⁴⁹⁻⁵⁰ nɨp ñiŋg ut adö laŋ au areia u nɨŋöm, u wip ana ap a göm, anɨnɨn gö pɨñiŋ göm aiö gauɨ gɨla. Adɨŋ Jisas kalɨp haga, “Pɨñiŋ gagmim! Yad nöp auabin! Gasɨ iru nɨŋagmim!” a ga. * ⁵¹ Hagöm, ñiŋg magɨb mɨgan arö, hadal udeia u ur ga. Anɨg gö, Jisas nɨpe aigöl göm anɨg göp, a göm, gasɨ iru yabɨɨ nɨŋla. *

⁵² Nɨpe bred udöm nɨbi bɨ iru nöp nɨme lɨ ña u nɨŋla u pen ñin anɨbu Jisas nɨp nɨŋ ud aij gagla. ⁵³ Pen ñiŋg aŋ u am am ram mɨnönj Genesared amjaköm, ñiŋg magɨb u nagɨ adɨk lɨla. ⁵⁴ Ñiŋg magɨb au arɨk arlö nɨŋöl gɨ, nɨbi bɨ anɨb gau Jisas auöp, a gɨlö nɨŋöm, ⁵⁵ yɨŋɨd ram mɨnönj gau gau kɨd kɨd amöm, nɨbi bɨ nan ga gau kalɨp dam Jisas am mɨdeia au areila. ⁵⁶ Ñin anɨb

* 6:46: Luk 5:16

* 6:49-50: Luk 24:37

* 6:51: Mak 4:39

gau, Jisas ram rñg aglö gau aka daun gau aka ram mñnõj yñharñj gau amjakõ, nñbi bñ nan ga gau kalip dap maker añ au lõm, Jisas nñp neb neb gõm hagla, “Ne mñdõ, nñbi bñ nan gõp gau, wañj adñj nõp u ud nñjlõ, kalip kamñj lañ,” a gñla. Jisas yau a ga nñjõm nñbi bñ nñp ud nñjla gau kalip magõñhalõ kamñj la.

7

Nan hibur midmagõ añ dañ nñbõ hõj aunab u nõp me prñ mñdeinab

¹ Bñ Perisi rñmnap, bñ lo manõ hag ñeb rñmnap, Jerusalem nñbõ apõm, Jisas mñdeia au nñj mñdõm nñjla, ² Jisas bñ nñpe rñmnap, nñpñs nñhi bñ asñ masñ gñ aij gõm, nan ññjmñdal rõ, gagla. * ³ Perisi bñ gau abe, Juda nñbi bñ gau magõñhalõ abe, nñpñs nñhi bñ hagnñdal rõ nñjõm, ññmagõ ññg lñ yuõm nõp, nan ññjbal. ⁴ Maker añ au am mñdõm, ram ado gñ apõm, u rõ nõp ññg lñ yuõm nõp, nan ññjbal. Pen kap, rin cõg, kapa nan gau u rõ nõp ññg lñ yuõm nõp, nan ññjbal. Nan anñbu rõ magõñhalõ kññ aij gñpal. *

⁵ Anñb u, Jisas bñ nñpe gau nan yñharñj ññjla u nñjõm, bñ Perisi gau abe, bñ lo manõ hag ñeb gau abe Jisas nñp hagla, “Bñ ne gau nñhõn gññg, apñs bac bñ hagla rõ, ññmagõ kale u ññg lñ yuõm wasõ, yñharñj nõp nan

ññjõbõl?” õ gñla. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manõ piral hagnim u, Aisaia manõ nñjõ yabñ hagõm, God Manõ u kalñ kññ rñkõm haga, ‘Nñbi bñ gai i, God hib hagno adõ arab a gñpal u pen yñharñj manõ nõp hagla; yñp mñdmagõ lagpal. *

⁷ God lo manõ u hag ññabun, a gñpal u pen nñbi bñ manõ kale ke hagnpal manõ u nõp hag ññabõl.

Anñb u, yñp sabe gõm hib yad hagnlõ adõ aragab. Yñharñj manõ nõp hagnabõl,’ a ga.

⁸ Anñb u rõ, kale God manõ hag la u arõ gñmim, nñbi bñ manõ kale ke hagnpal u udmim, nap nahai bñ hagnñdal adõ u hain gñmim gabim,” a ga.

⁹ Jisas kalip kauyan hagõm haga, “Kale gasñ kñd hiik nñjmim, God manõ hag la u ud ke gau yumim, gasñ magõ kalpe ke u nõp nñj udmim hain gabim. ¹⁰ Mosñs God Manõ adñj ap kalñ kññ rñkõm haga, ‘Name nap hagnim rõ nñj udmim, kalip ud aij gñmim; pen ññ pai rñmnap nñme nap kalip manõ mulu kal lugõ hagnlõ, al pak lñbe umõl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manõ adõ anñbu kabõ gõl hag ññagnim. Bñ ap, ami bapñ arõ gñnabin, a gñnab u, kalip hagnab, ‘Ami bapñ, yad nan aij rñmnap kalpe

* 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25 21:17; Dud 5:16

* 7:6: Ais 29:13 * 7:10: Eks 20:12;

mihönj ñibnep pen mani kalpe mihönj ñeb mani u, uri yad God nɪp ñinabin, a gɪpin u me, mani kalpe mihönj ñeb ap midagöp,' a gɪnab. ¹² Anɪg gɪlō, kale nɪnmim hagnabim, 'Kale anɪg gɪpal u, manō midagöp,' a gɪnabim. Anɪg hagpe, kale God manō haga u arō göm, nan aij rɪmnap nɪme nap kalɪp ñagnaböl. ¹³ Anɪb u, gasɪ magö kalpe ke u nöp nɪnmim, hain gɪmim, bɪ hain nɪbö rɪmnap halö hag ñibe, kale pen u rö nöp bɪ hain nɪbö rɪmnap hag ñilō, hag ñɪ dam dapɪl gɪlō nɪnjöl gɪ, God Manō nan yɪharɪnj rö ud ke gau yubal. Pen nɪme nap manō hagajɪn u nöp wasö; kale nan iru nöp anɪg unbö rö nöp gabim," a ga.

¹⁴ Jisas anɪg hagöm, nɪbi bɪ iru nöp mideila gau kalɪp hagö, nɪpe mideia ɪt au aueila haga, "Manō hagnɪg gabin i kale magöñhalö nɪnmim, manō ɪt rɪk nɪnj aij gɪmim. ¹⁵ Kale nan ñɪnjbe anɪ yanj arnab u prɪ midageinab; nan hibur midmagö anɪ kale danɪ nɪbö hönj aunab u nöp gö, kale gac halö mideinabim. * ¹⁶ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd midainɪm gau, rɪmɪd lɪ nɪnj aij gɪmim," a ga.

¹⁷ Jisas anɪg hagöm, nɪbi bɪ gau kalɪp arō göm, ram raul mɪgan arō, bɪ nɪpe gau nɪp hag nɪnjla, "Manō hod rɪkmön hagpan anɪbu, ɪt u nɪhön?" ö gɪla. ¹⁸ Hageila, haga, "Nɪbi bɪ gau kale

nɪnjagpal rö, kale u rö nöp nɪnjagpim ar? Nan asɪ masɪ gɪpal gau, haṭöwaṭö ñɪnjlō, hibur anɪ yanj arō, God nɪnjö prɪ midageinab. ¹⁹ Pen nɪhön: nan ñɪnjbal anɪb gau, midmagö anɪ yanj aragnab; hibur anɪ yanj nöp arō, hib halö kɪl yunaböl," a ga. Jisas manō haga anɪbu, nan gau magöñhalö ñɪnjeb nöp, asɪ masɪ gep rɪmnap midagöp, a ga.

²⁰ Pen Jisas anɪg hagöm haga, "Gasɪ naij anɪ kale yanj nɪbö aunab u me, nɪbi bɪ gac halö midnaböl. ²¹ Nɪbi bɪ gau anɪ kalɪp yanj gasɪ naij auö nɪnjöl gɪ, kale gɪ naij göm, nan si udöm, wɪp alöm, nɪbi si bɪ si göm, ²² nan gau hon rö lanɪ, a göm, nɪbi bɪ rɪmnap gasɪ naij nɪnjöm, manō pɪral hagöm, manō naij hagöm, nan gau yad rö lagöp, a gö, mulu lugö, nɪbi bɪ hag juöm, hib kale ke dap ranöm, haṭöwaṭö göm, naij gep gasɪ añɪ nɪnjöm gɪpal. ²³ Nan naij gɪpal anɪb gau gasɪ ke gau nɪbö auagöp, gasɪ naij anɪ kale yanj nɪbö aunab u me, nɪbi bɪ gac halö midnaböl.

Nɪbi ap, Jisas nɪpe gö, pai yad kamɪnj lɪnab, a göm, nɪnj uda

(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram mɪnönj anɪbu arō göm, am ram mɪnönj daun kub Daia söl anɪb au ara. Amöm, nɪbi bɪ gau yɪp mɪñi nɪnjagöl, a göm, ram raul mɪgan ap amöm pi göl mideia u pen pi göl

* 7:15: Ap 10:14-15

mɪdainɪm rō laga. ²⁵ Nɪbi ap, pai nɪpe nɪp kɪjaki aban ala u me, Jisas auōp, a gɪlō, nɪpe amōm Jisas mɪdeia au ma ɪt nɪp au kugom yɪmōm, ²⁶ Jisas nɪp neb neb gōl gɪ haga, “Pai yad kɪjaki aban alōp u, hag hōŋ yu aran,” a ga. Nɪbi anɪbu nɪpe Juda nɪbi wasō. Nɪpe yag daula ram mɪnōŋ Pōnisia, bɪ ram mɪnōŋ Siria nɪbō abad mɪdmɪdal u. ²⁷ Pen anɪg hageia, Jisas nɪp haga, “Nōd nɪ pai nan nɪɪlō, mudun gɪnab, aij. Nan magō nɪ pai nɪeb u udun, kain yunabun u aij gagnab,” a ga. ²⁸ Hageia, nɪbi u pen haga, “Bɪ Kub! U aij hagpan u pen nɪ pai gau nan nɪɪlō, nabōŋ nabōŋ gau aban mo gau lugō, kain gau halō nɪɪnabōl,” a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manō anɪbu nɪŋōm haga, “Ne anɪg hagpan u, pai ne kɪjaki yuō hiɪkōm mɪdajɪp u hadō hōŋ arōp; ne aru,” a ga. ³⁰ Jisas anɪg hagō, nɪbi anɪbu ado gɪ amōm nɪŋa, kɪjaki arɪk hōŋ arō, pai nɪpe kōp adō au agamɪj han mɪdeia.

“Bɪ i nɪp ud nɪŋō, kamɪŋ lan,” a gɪla. ³³ Hageila, Jisas bɪ anɪbu nɪp ut gɪ ke ke au amōm, nɪmagō mɪlō nɪpe u rɪmɪd mɪgan nɪp u yuōm, nɪmagō kɪŋu alōm, aɪab nɪp u ud nɪŋōm, ³⁴ kumi kabō lan nɪŋōm, ake lōl gōm, “Epada!” a ga. Manō yōl hagōm, “Epada,” a ga u, manō ɪt u “Hiɪk,” a ga. ³⁵ Anɪg hagō nɪŋōl gɪ, bɪ anɪbu rɪmɪd mɪgan u pɪral hiɪkōm, maj mɪgan pɪta gō nɪŋōl gɪ, manō kabō gōl haga. ³⁶ Jisas pen nɪbi bɪ gau kalɪp haga, “Manō anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag nɪagmim,” a ga. Manō anɪbu manō klō gōm haga u pen kale am klō gōm nɪbi bɪ ɪru nōp hag nɪla. * ³⁷ Manō anɪbu hag nɪila nɪbi bɪ nɪŋōm aiō gōm hagla, “Jisas nan gau magōŋhalō gajɪp aij yabɪt göp. Nɪpe nɪbi bɪ rɪmɪd pɪt göp gau gö, pɪral hiɪkōm, nɪbi bɪ aɪab mɪŋör göp gau gö manō hag aij gɪpal,” a gɪla. *

8

Rɪmɪd mɪgan pɪt ga bɪ ap Jisas gö, rɪmɪd waka

³¹ Jisas ram mɪnōŋ daun kub Daia sōl anɪb au arō gōm, am ram mɪnōŋ daun kub Saidon sōl anɪb au pakōm, ram mɪnōŋ Dekapolis an gau amōm, Nɪg Wanō Galili ara. ³² Amjakō nɪŋōl gɪ, nɪbi bɪ gau bɪ rɪmɪd pɪt ga manō hag aij gagmɪdōp bɪ ap dapōm, Jisas nɪp neb neb gōm hagla,

Jisas nɪbi bɪ ɪru yabɪt nōp nan magō nō nɪɪla (Mad 15:32-39)

¹ Nɪn an anɪb au nōp, nɪbi bɪ ɪru nōp ap mɪdlō, nan magō mɪdagō, Jisas bɪ nɪpe gau wɪn alō aueila haga, ² “Yad nɪbi bɪ gai i kalɪp mög nɪŋabin. Nɪn mɪhau nɪgan yad aip mɪdōm, yɪharɪŋ mɪdpal. * ³ Kalɪp kɪyō nōp hag yunō, rɪmnap mɪlō gau

* 7:36: Mak 1:43-45

* 7:37: Ais 35:5

* 8:2: Mak 6:34-44

nibö aubal rö, adan an gau amöm, amgö m+mainö udö, lug paknaböl,” a ga. ⁴ Hageia, bi nipe gau hagla, “Ram m+nöñ nöp an anib gai i, nan magö gai nibö udun ñun?” ö gila. ⁵ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbö mudun jñ u,” a gila. ⁶ Anig haglö, Jisas nibi bi gau kalip hagö, asiklö niñöl gi, bred magö unbö mudun jñ anibu udöm, God n+p aij, a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen udöl gi, nibi bi gau kalip nime li ñila. ⁷ Kabsa pro bad ap ud mideila u, u rö nöp udöm, God n+p aij a göm, bi nipe gau kalip ñö, nime li ñila. ⁸ Ñilö, niñlö niñlö kalip mudun gö, naböñ naböñ pali pali gila gau, Jisas bi nipe gau wad+ unbö mudun jñ u yaglö ajman raua.

⁹ Bi nan niñla anib gau, po dausan rö. Jisas pen, nibi bi anib gau kalip hag yuöm, ¹⁰ bi nipe gau aip ñig magib udöm, ram m+nöñ Dalmanuda arla.

Perisi bi rimnap, “Nan gagep rö ap gö niñun,” a gila
(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Bi Perisi rimnap Jisas n+p neb neb gino, niñön rö hagnim, a göm, apöm n+p aip manö hag amil apil göm hagla, “Nan gagep rö ap kumi kabö adö lañ au gö, niñun,” a gila. ¹² Anig haglö,

Jisas ake löl göm haga, “Nibi bi m+ni midpal ñin i, niñön ginig hagpal, ‘Nan gagep rö ap gö niñun,’ a gipal? Yad kalöp niñö yab+ hagabin, kalöp nan gagep rö ap ginö, niñagnabim,” a ga. *

¹³ Anig hagöm, kalip arö göm, bi nipe gau aip ñig magib udöm, ñig wanö böñ lödan arla.

Jisas, Perisi manö kalip u udagöl, a göm, manö hod riköm haga

(Mad 16:5-12)

¹⁴ Pen bi nipe gau hau göm, bred iru wasö, magö añi ap nöp ud ñig magib löm, ud arla. ¹⁵ An gau amöl gi, Jisas kalip haga, “Perisi yis kale u abe, Herod yis nipe u abe, niñ aij gimim,” a ga. *

¹⁶ Anig hagö, bi nipe gau kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Bred magö rimnap halö dauagpun rö hagab,” a gila. ¹⁷ Jisas pen kale hagla anibu ke niñöm haga, “Niñön ginig bred magö dauagpun, a gimim, hagabim? Kale manö niñmim, il u niñagpim ar? * ¹⁸ Amgö la u niñagpim? Rimid la u niñagpim? Aka niñmim hau gimim? ¹⁹ Bi paip dausan mideila ñin u, bred magö unbö mamid u ud jö gi ñinö, niñöm naböñ naböñ arö gila gau, wad+ aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wad+ unbö migan lañ yagno,” a gila. * ²⁰ Anig hageila haga, “Pen

* 8:12: Mad 12:39; Luk 11:29 * 8:15: Luk 12:1 * 8:17: Mak 6:52 * 8:19: Mak 6:41-44

bɪ po dausan mɪdeila ñɪn u, bred magö unbö mudun jɪɲ u ud jö gɪ ñɪnö, ñɪɲöm naböŋ naböŋ arö gɪla gau, wadɪ aigöl gɪ rö yagpe?" ö ga. Hageia hagla, "Wadɪ unbö mudun jɪɲ u yagno," a gɪla. ²¹ Hageila haga, "Pen kale nɪɲmim, nɪɲ aij gagpim ar?" a ga.

Amgö we ga bɪ ap Jisas gö, amgö ñɪl nɪɲa

²² Pen kale Bedsaida daun amjaklö nɪɲöl gɪ, nɪbi bɪ rɪmnap bɪ amgö we ga ap dapöm, Jisas nɪp neb neb göm hagla, "Nɪp ud nöŋ," a gɪla. ²³ Hageila, Jisas bɪ amgö we anɪbu nɪp ñɪmagö kɪd u udöm, ut gɪ ram rɪɪg aglö goɫ au amöm, amgö nɪp u kɪñu alöm, nɪp ud nɪɲöm, haga, "Amgö ne nan rɪmnap nɪɲabön aka?" ga. ²⁴ Hageia haga, "Yau. Nɪbi bɪ gau nɪɲabin u, pen mab ur rö gau gɪ ajaböl," a ga.

²⁵ Hagö, Jisas kauyaŋ amgö magö nɪpe ud nɪɲö, adɪɲ nan gau magöŋhalö nɪɲ aij yabɪɫ ga. ²⁶ Pen Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, "Kauyaŋ ado gɪ ram rɪɪg aglö nɪbi bɪ mɪdpal lödaŋ aragmön; ram ne yɪdun göl aru," a ga.

Pida Jisas nɪp haga, "Ne nöp me Mesaia u," a ga

(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas bɪ nɪpe gau aip ram rɪɪg aglö daun kub Sisaria Pilipai söɫ au arla. Adan aŋ au amöl gɪ kalɪp haga, "Nɪbi

bɪ gau, yɪp an a göm nɪɲbal?" ö ga. ²⁸ Hageia hagla, "Nɪbi bɪ rɪmnap nöp Jon bɪ ñɪg pak ñeb u, a gɪpal; rɪmnap Ilaija, a gɪpal; rɪmnap bɪ God manö hagep ap, a gɪpal," a gɪla. ²⁹ Hageila, Jisas kalɪp haga, "Kale ke pen yɪp an, a gɪmim, nɪɲbim?" ö ga. Hageia, Pida haga, "Ne nöp me Mesaia u," a ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, "Nɪbi bɪ gau kalɪp manö anɪbu hagagmim," a ga.

Jisas haga, "Yad umem kauyaŋ uraknabin," a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen bɪ nɪpe gau kalɪp manö hag ñöl gɪ haga, "Bɪ Ñɪ nɪpe ilön kub yabɪɫ udnab. Bɪ kub manö ud asɪkep gau abe, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag ñeb gau abe, nɪp nɪɲlö, mulu lugö, al pak lɪlö, nɪpe umöm, ñɪn mɪhau nɪgaŋ u kauyaŋ uraknab," a ga. ³² Jisas manö anɪbu waiö hagö, Pida nɪɲö, aij gagö, Jisas nɪp dam goɫ au amöm, nɪp hag göl gɪ haga, "Manö anɪbu rö hagagmön," a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, bɪ nɪpe gau kalɪp nɪɲöm, Pida nɪp haga, "Seden! Ke gau aru! God gasɪ ñöb rö hagagabön; nɪbi bɪ gau gasɪ nɪɲbal rö nöp nɪɲmön hagabön," a ga.

³⁴ Anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau abe, nɪbi bɪ iru nöp mɪdeila gau abe, wɪñ alö, ɪɫ au aueila haga, "Nɪbi bɪ an an yɪp pɪg

mıdñg göl gau, nan nıhön mınönj nabönj adö it i gası kub nıñbal u arö göm, hañ romanj kale ke gası kub nıñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yıp hain göl. * ³⁵ Nıbi bı, Jisas nıp nıñ ud mıdno, aij gagnab a göm nıñnaböl gau, böñ nöp ap lug paknaböl. Pen nıbi bı, Jisas nıp udun, manö aij nıpe nıñ ud mıdno, hanıp gı naij gınaböl u, manö mıdagöp a göm gılö arnab gau, God gö pör nöp pör nöp mıdeinaböl.

³⁶ “Pen nıbi bı, nan aij mınönj nabönj adö it i iru nöp udun a göm gılö arö, ram mınönj it i mıdöp nan gau magöñhalö udnaböl u pen pör mıdep u udagnaböl. ³⁷ Nan aij gau magöñhalö dam sikim göm, pör mıdep u rauöl rö lagöp.

³⁸ “Anıb u, nıbi bı an, nıbi bı nan si nan naij gıpal an au mıdöl gı, nable gınım rö lö, ‘Jisas nıp nıñagpun,’ a gınaböl gau, hainö Bı Ñı nıpe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol uł gau halö aunab ñın u, nıpe kalıp u rö nöp nable gö, ‘Nıbi bı gau kalıp nıñagpin,’ a gınab,” a ga. *

9

¹ Pen Jisas anıg hagöm, manö ap haga, “Yad kalöp manö nıñö hagabin, kale nıbi bı mıdpim gai i rımnap kamıñ mıdpe nıñöl gı, God nıbi bı udöm abad mıdeinab

ñın u, klö kub halö auö nıñnabım,” a ga. *

Jisas hañ romanj nıpe u ke yabıt la

(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)

² Pen hainö ñın unbö kagöl jıñ u mıdöm, Jisas nıpe Pida Jems Jon kalıp yam uł gı, ram mınönj nıbi bı mıdageilla dum ilö lañ ap gılanj gı arla. Amöm, Jisas nıp nıñlö nıñöl gı, hañ romanj nıpe u ke yabıt la. * ³ Waıtj nıpe u rud aij ke yabıt löm, mımailö yabıt ga. Pen nıbi bı mınönj nabönj adö it i ap waıtj rımnap ñıg löm uł maıtı gılö, rud anıbu rö lınım rö lagöp. ⁴ Pen magö anıbu nıñla, Ilaija aip Mosıs aip apil Jisas aip manö hagailö. ⁵ Kale nıñöm, Pida Jisas nıp haga, “Manö hag ñeb bı, hon aij yabıt ap auı mıdpun! Anıb u, hon ram bada bad mıhau nıganj gun; nöp ap, Mosıs nıp ap, Ilaija nıp ap,” a ga. ⁶ Kale pıñıñ geilla rö me, Pida gası nıñ aij göm wasö, hałowalö anıg haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalıp ud yuö yuö nıñöl gı, manö ap kumi anj anıb au haga, “U Ñı mıdmagö yad yabıt. Manö hagnab rö nıñım,” a ga. ⁸ Anıg hagö nıñöl gı, kale nıñ gıgabö göm nıñla, bı anıb mıhau mıdagailö; Jisas nöp mıdeia.

⁹ Pen kale dum lañ arö göm, ap lugöl gı, Jisas haga, “Dum i auajun nan gajıp

* 8:34: Mad 10:38-39; Luk 14:27 *

8:38: Mad 10:33 * 9:1: Mak 13:30

* 9:2: 2Pi 1:17-18; Ap 3:22

nɪŋbim u, mɪñi nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag ñagmim. Hainö Bɪ Ñɪ nɪpe umöm urakainɪm u, waiö hag ñɪmim,” a ga. ¹⁰ Hagö, bɪ nɪpe gau nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag ñagla; kale ke nöp hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Umem uraknabin, a göp u, manö it u nɪhön?” ö gɪla. ¹¹ Anɪg hagöm, Jisas nɪp hag nɪŋöm hagla, “Bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau nɪhön gɪnɪg hagpal, ‘Ilaija nöd aunab,’ a gɪpal?” ö gɪla. ¹² Hageila, Jisas haga, “Nɪŋö hagpal. God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla, ‘Bɪ Ilaija nöd apöm nan gau gɪ jɪn geinab,’ a gɪla. Pen God Manö u manö ap kalɪ kliñ rɪköm hagla, ‘Nɪbi bɪ gau Bɪ Ñɪ nɪpe nɪp udagöm, nɪp ilön kub ñɪnaböl,’ a gɪla manö u, nɪhön gɪnɪg anɪg hagla, a gɪmim, nɪŋbim? * ¹³ Pen Ilaija hagla anɪbu, hainö aunab, a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim. Nɪp nöd yag daulö, kub göm, manö hag ñö nɪŋöl gɪ, gasɪ kale ke nɪŋöm nɪp abönamö gɪ naj yabɪt gɪla. Anɪb u, God Manö u kalɪ kliñ rɪköm, nɪp gɪnaböl, a gɪla rö nöp gɪla,” a ga. *

Kɪjaki ñɪ pro ap aban ala u, Jisas hag höŋ yua

(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Pen kale ban yan amöm nɪŋla, bɪ lo manö hag ñeb bɪ rɪmnap, Jisas bɪ nɪpe unbö ajɪp gau aip pen pen

hag mɪdlö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp apöm, kalɪp ud yuö yuöm nɪŋöl gɪ mɪdeila. ¹⁵ Anɪg gɪ nɪŋmɪdlö nɪŋöl gɪ, Jisas apjakaiö, nɪbi bɪ ap mɪdeila gau, aiö göm, am nɪp hag wɪhai udla.

¹⁶ Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hag nɪŋöm haga, “Nɪhön gɪnɪg pen hagö pen hagö gajim?” ö ga. ¹⁷ Anɪg hagö nɪŋöl gɪ, bɪ ap nɪbi bɪ mɪdeila anɪb au haga, “Manö hag ñeb bɪ. Ñɪ yad u, kɪjaki aban alö, manö gagöp. ¹⁸ Ñɪn rɪmnap nɪp rapɪn gö, ap lug paköm, kɪñu habkob gat got apöm, meg hip yɪmöm, ñɪmagö ma hañ romanɪ iñ göm göp. Pör anɪg gö gö me, daubin u pen bɪ ne gau kalɪp hagnö, kɪjaki u hag yu wasö nɪŋöm arö gɪpal,” a ga.

¹⁹ Anɪg hageia, Jisas kalɪp haga, “Kale nɪbi bɪ mɪñi mɪdpim i God nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ gagpim. Ñɪn mai nɪp nɪŋ udmim, nan anɪb gau ke gɪnabim? Manö pör hagnö nɪŋbim u, aige göl gem manö kliñ halö hagnö nɪŋnabim? Ñɪ anɪbu ud mɪdpin i dauim!” a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas mɪdeia it au daulö, kɪjaki ñɪ anɪbu nɪp aban ala u, Jisas nɪp nɪŋöm, ñɪ u nɪp gö, ap lug paköm, ado malo göl gɪ, kɪñu habkob gat got apöm luga. ²¹ Anɪg gö, Jisas ñɪ anɪbu nap nɪp hag nɪŋöm haga, “Nan anɪbu ñɪn mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame

* 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3

* 9:13: Mad 11:14

nöp ñi pro magö u nöp ga.
 22 Kijaki anibu, nüp pör al pak län, a göm, mab inab an gau abe, ñig an gau abe ud yuöp. Anib u, halip apil mög niñmön, nan anibu hag yuep rö lainim u, hag yu,” a ga. 23 Hageia, Jisas haga, “Yip nihön ginig, ‘Hag yuep rö lainim u, hag yu,’ a gimön hagabön? Hag niñnabin rö ginab, a gi gasi niñnabön u, hag niñnabön u rö ginab,” a ga. * 24 Hageia, ñi nap u yinid nöp haga, “Nöp niñ udpin; anig ginabön, a gem, gasi u niñbin u pen gasi mihöp niñnam rö löp u, yip gasi aij ñimön niñem yad böñ nöp niñ udnam,” a ga.

25 Pen niñbi bi iru nöp, apil mihau Jisas aip mideila au, gi dö gi aueila niñöm Jisas kijaki u nüp haga, “Ne kijaki, niñbi bi gö rimid hauñ alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, ñi u nüp arö gimön, böñ nöp armön, hainö kauyan ado gi auagmön!” a ga. 26 Hagö, kijaki anibu gauñ göm, ñi u nüp gö, ap lug paköm, gıl gıl gi, gi pidöñ gö, niñbi bi iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a gıla. * 27 Anig hagla u pen Jisas ñimagö ur niñpe u udöm, nüp ud urak ña. 28 Hainö Jisas ram raul miñgan amöm, bi niñpe gau aip kale nöp midöl gi, nüp hagla, “Nihön ginig hon kijaki anibu nüp hag yu wasö niñbun?” ö gıla. 29 Hageila, Jisas haga,

“Kijaki anibu rö yiharin hag yuagnaböl; God nüp sabe gılö me, höñ arnaböl. Wasö u höñ aragnaböl,” a ga.

Jisas kauyan, “Umem uraknabin,” a ga
 (Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)

30-31 Jisas bi niñpe gau uñ gi, ram miñnöñ anibu arö göm, ram miñnöñ Galili an au amöl gi, bi yad gau kalip manö hag ñi aij ginam, a göm, agamij pi göl midöl gi, kalip hag ñimidöp. Kalip hag ñöm haga, “Bi ñi niñpe nüp mumug göm bi rimnap kalip ñö, nüp al pak lälö, umöm, ñin mihöp midöm, ñin mihöp niñan u kauyan uraknab,” a ga. * 32 Niñpe anig hagö niñöl gi, manö it anibu nihön, a göm, nüp hag niñblap u pen piriköm, hag niñagla. *

Yad nöp bi kub midpin, a göm, manö pen pen hagla
 (Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

33-34 Pen adan an au amöl gi, Jisas bi niñpe gau, “Yad nöp bi kub, ne bi kub wasö,” a göl gi, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalip hag niñöm, haga, “Adan an au apöl gi, manö nihön hagpe auajip?” ö ga. Hagö, bi niñpe gau manö anibu hag niñöl göm aula u niñöm, nable gö, pen hag ñagla. 35 Hag ñageila, Jisas am asiköm, bi niñpe unbö miñgan lan gau kalip hagö aueila haga, “Niñbi

* 9:23: Mad 21:21; Mak 11:22 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30-31: Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1 * 9:32: Luk 9:45

bi kub midnig göl gau, nibi bi yiharinj wög gi ñibal rö midöm, nibi bi rimnap kalip magöñhalö wög gi ñöl," a ga. * 36 Anig hagöm, ñi pai pro ap dapöm mideila an au löm, wabi göl gi, haga, 37 "Nibi bi yip niñ udöm, ñi pai pro i rö añi ap ud aij ginaböl u, ñi u nip nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yip udnaböl u, yip nöp wasö, Bapi yip hag yuö aunö u nip abe udnaböl," a ga. *

Nibi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale nibi bi niñeb hon

(Luk 9:49-50)

38 Pen Jon Jisas nip haga, "Manö hag ñeb bi. Bi ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi hag höñ yuö niñun nip hagno, 'Ne bi hon aip jim ñöl ajagpun u, anig gagmön,' a gino," a ga. 39 Hageia, Jisas nip pen haga, "Nip nihön ginig wasö gipe? Nibi bi yip gasi niñöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rimnap ginaböl gau, hainö ado göm yip manö naj hagagnaböl. 40 Nibi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale nibi bi niñeb hon. * 41 Pen niñim! Nibi bi an, kalöp Jisas bi nipe, a göm, ñig mil ñilö niñnabim u, God kalip ud aij ginab," a ga. *

Gi naj gun rö löp, a gimim, niñ aij gimim
(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 "Pen nibi bi rimnap apöm, ñi pai yip niñ udpal gau, kalip nan si nan naj adö u gi yamlö, kale gasi yip u hauñ göm, nan si nan naj ginaböl. Nibi bi anig ginig geinaböl u, nöd kabö kub ap unam u nagt ud li ribiköm, dam ñig solwara an au yublap u aij. Pen kamij midöm, anig gi naj ginaböl u, ilön kub yabiñ udnaböl," a ga.

43 Jisas anig hagöm haga, "Ñimagö ap gö, kale nan si nan naj ginig gabim u, ñimagö böñ anib lau rib gi dö gi yube, böñ lau u nöp midainim. Anig gimim, nan si nan naj anibu gagnabim rö, kamij arnabim. Pen ñimagö mhöngöl midö, gi naj gimim, ram minöñ Hel, mab pör nöp inmidöp au arnabim. * 44 Ram minöñ anibu,

'kalip gise pör nöp li midöl gi,

mab in nöp mideinab.'

45 "Ma kid u, u rö nöp. Ma kid ap gö, kale nan si nan naj ginig gabim u, ma kid böñ anib lau rib gi dö gi yube, böñ lau u nöp midainim. Anig gimim, nan si nan naj anibu gagnabim rö, kamij arnabim. Pen ma mhöngöl midö, gi naj gipe, kalöp ram minöñ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. 46 Ram minöñ anibu,

* 9:35: Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:37: Mad 10:40 * 9:40:

Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mad 10:42 * 9:43: Mad 5:30

'kalip gise pör nöp li midöl
gî,

mab in nöp mideinab.'

47 Amgö magö u, u rö nöp.
Amgö magö ap gö, kale nan
si nan naj gîng gabim u,
amgö magö böŋ anib lau ud
gulu gî yube, böŋ lau u nöp
midainim. Anig gimim, nan
si nan naj anibu gagnabim
rö, God ram minöŋ nipe au
arnabim. Pen amgö magö
mihöŋgöl midö, gî naj gipe,
kalöp ram minöŋ Hel, mab
ke inab u yuö, ilön kub
udnabim. * 48 Ram minöŋ
anibu,

'kalip gise pör nöp li midöl
gî,

mab in nöp mideinab.' *

49 "Bî† hañ run laulö in
dö aij linab u rö, God nipe
nibi bî magöŋhalö kalip anig
unbö rö nöp ginab.

50 "Dö sol nan dö kal aij
yabî† u pen dö kal nipe u
arö, aige göl gimim gipe,
kauyaŋ dö kal ginab? Anib
u, kale nibi bî dö kal rö
midmim, nibi bî rimnap
midmagö limim, aip agamij
midaimim," a ga. *

10

*"Nibi hag yuep aka
wasö?" gila*

(Mad 19:1-12; Luk 16:18)

1 Jisas Kapaneam arö göm,
ram minöŋ Judia aŋ gau
amöm, am ñig Jodan juöm,
böŋ lödaŋ ara. Nibi bî
gau niŋöm, ap magum geila

niŋöm nipe pör gimidöp rö
kalip manö hag ña.

2 Bî Perisi rimnap, Jisas
nihöŋ rö hagnab, a göm,
apöm, nîp hag niŋöm hagla,
"Bî gau nîbi udöm, hag
yunig, hag yunaböl aka ne
nihöŋ gasi niŋban?" ö gila.

3 Hageila, Jisas haga, "Mosîs
God Manö kalî kliñ riköm,
kalöp manö nihöŋ haga?" ö
ga. 4 Hageia hagla, "Mosîs
haga, 'Nîbi hag yunig, "Nöp
hag yuabin," a göm, köp
bad ap kalî kliñ riköm nîp
ñöm, hag yunim," a ga,"

a gila. * 5 Hageila, Jisas
haga, "Kalöp manö hag ñö,
niŋmim, yiŋid udagpim u
me, Mosîs lo manö anibu
kalî kliñ rika. 6 Pen God
ram minöŋ hadame dagol
gî la ñin u, bî gî löm, nîbi
gî löm, ga. * 7 Adö anibu
me, bî gau nîme nap bî aip
midöm, am nîbi udöl gî,
kalip arö göm, 8 kale ber
mihau jim ñöl hanlö hañ
roman aŋ linab. Hainö
ke ke wasö, jim ñöl nöp
mideinabil. * 9 God hagö,
bî nîbi udöm hañ roman
aŋ linab anibu, bî rimnap
am kalip hag pak asik ke ke
lagöl," a ga. 10 Anig hagöm,
bî nipe gau aip kauyaŋ ram
raul miŋan yaŋ amöm, Jisas
nîp manö adö anibu kauyaŋ
hag niŋeila. 11 Jisas haga, "Bî
ap nîbi udöm, hag yuöm, am
nîbi hain nîbö udnab u, nipe
nîbi si udep bî. * 12 Nîbi u, u

* 9:47: Mad 5:29 * 9:48: Ais 66:24

* 9:50: Mad 5:13; Luk 14:34 * 10:4:

Dud 24:1-4; Mad 5:31

* 10:6: Jen 1:27; 5:2

* 10:8: Jen 2:24; Ep 5:31-33

* 10:11: Mad 5:32

rö nöp, bî udöm, arö göm, am bî hain nîbö udnab u, nîpe bî si udep nîbi,” a ga.

Jisas ñî pai pro gau kalîp wabi göm, ñîmagö kalîp nabîc adö laŋ la

(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Nîbi bî rîmnap, Jisas ñî pai hon gau ud nîŋaŋ, a göm, daueila, pen bî nîpe gau kalîp hag geila. ¹⁴ Anîg hageila, Jisas nîŋö, mulu lugö, haga, “Ñî pai pro gau arö gîpe, yad aulan. God ram mînöŋ u ñî pai pro anîb gau rö mîdpal. ¹⁵ Yad kalöp nîŋö yabîŋ hagabin, nîbi bî gau, ñî pai pro gau God ram mînöŋ adö laŋ manö u nîŋ udpal rö nîŋ udagnaböl u, God ram mînöŋ nîpe au aragnaböl,” a ga. * ¹⁶ Anîg hagöm, ñî pai pro gau kalîp ud wabi göm, ñîmagö nîpe nabîc kalîp adö laŋ löm haga, “God kalöp abad mîdainîm,” a ga.

Bî nan iru mîdeia ap

(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Pen Jisas arö nîŋöl gî, bî ap gî dö gî apöm, Jisas mîdeia îl au kugom yîmöm, haga, “Manö hag ñeb bî aij yabîŋ! Yad nîhön gem pör mîdep u udnabin?” ö ga. ¹⁸ Hageia, Jisas haga, “Yîp nîhön gînîg, ‘Bî aij yabîŋ,’ a gîpan? Nîbi bî ap aij mîdagpal; God añî me aij mîdöp. ¹⁹ Pen ne God lo manö u nîŋban: ‘Wip alagmim; nîbi si bî si gagmim;

nan si udagmim; manö kub hagmim pîral hagagmim; manö pîral hagmim nîbi bî rîmnap nan kale gau pîŋî gî udagmim; name nap hagmil adö u rö nöp nîŋmim, hain gîmim,’” a ga. *

²⁰ Jisas anîg hagö, bî anîbu Jisas nîp haga, “Manö hag ñeb bî. Yad ñî pro nöp mîdem, lo manö anîb gau magöŋhalö nîŋöl gî mîdpin,” a ga. ²¹ Hagö, Jisas nîp nîŋöm, mîdmagö löm, haga, “Ne nan añî ap nöp gagpan. Ne ammön, nan ne nîhön nîhön mîdöp gau sîkim gî, mani udmön, nîbi bî nan mîdagöp gau kalîp ñîmön. Anîg gîmön me, nan aij ne u mîdeinab God ram mînöŋ kumi kabö adö laŋ au. Hagpin rö gîmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. ²² Anîg hagö, bî anîbu nan nîpe iru mîdeia rö, mög gö, gasî mîlö yabîŋ löl gî ara. ²³ Jisas bî nîpe gau kalîp nîŋ gîgabö göm haga, “Nîbi bî nan iru mîdeinab gau uŋham yabîŋ God nîbi bî nîpe mîdlö, kalîp udöm ram nîpe au abad mîdeinab,” a ga. ²⁴ Anîg hagö, bî nîpe gau manö anîbu nîŋöm, gasî iru nöp nîŋlö nîŋöl göm, Jisas kalîp kauyaŋ haga, “Ñî pai yad gai î, manö hagabin î nîŋîm. God ram mînöŋ u uŋham arep rö mîdöp! ²⁵ Kaj kamel gau kalî mauöt nagî yubal mîgan u arnîg, uŋham arnaböl u pen nîbi bî uŋpö kîno mani nan gau iru mîdöp gau, God ram

* 10:15: Mad 18:3 * 10:19: Eks 20:12-17; Dud 5:16-20

m+nöŋ nipe au u+ham yabi+
arnaböl,” a ga.

²⁶ Jisas anig hagö, bi nipe
gau aiö yabi+ göm, pen hag
niŋöl hag niŋöl göm hagla,
“Anib u, an rö pör m+dep u
udnab?” ö g+la. ²⁷ Hageila,
Jisas kalip niŋöl gi haga,
“Ni+bi bi gau ke göl rö lagöp;
God nöp me ni+hön ni+hön
ginig, ginim rö nöp midöp,”
a ga. ²⁸ Pen Pida Jisas nip
haga, “Nöŋ! Hon ne aip ajöl
gi, nan hon gau magöŋhalö
arö g+pun,” a ga.

²⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad
kalöp niŋö yabi+ hagabin,
ni+bi bi yip gasi niŋöm, manö
a ij yad wög u ginig, ram
m+nöŋ kale arö göm aka,
ni+nin nimam kale gau arö
göm aka, ni+me nap kale
gau arö göm aka, ni+ pai
kale gau arö göm aka, wög
adiŋ kale gau arö göm, wög
yip geinaböl u, ³⁰ God kalip
ud a ij ginab. Kalip abad
midö, m+nöŋ naböŋ adö i+
i m+deinaböl ni+n u, ram,
ni+nin nimam, ni+me nap, ni+
pai, wög adiŋ kale iru yabi+
m+deinab. Pen ni+n rimnap
ni+bi bi rimnap gau, kalip
ni+bi bi yad pig m+dpal u
niŋöm, kalip gi naij ginaböl.
Hainö pen God kalip dam
ram m+nöŋ nipe au ud arö,
nipe aip pör nöp m+deinaböl.
³¹ Pen ni+bi bi uri nöd araböl
gau, hainö iru nöp jöl adö
yabi+ gau m+deinaböl. Pen
ni+bi bi uri jöl adö yabi+ gau
m+dpal gau, hainö iru nöp
nöd am m+deinaböl,” a ga. *

*Jisas kauyaŋ, “Umem
uraknabin,” a ga*

*(Mad 20:17-19; Luk 18:31-
34)*

³² Pen kale Jerusalem amöl
gi, Jisas nöd ga; bi nipe gau
hain göm, gasi milö milö
niŋöl gi areila niŋöm ni+bi bi
hain aueila gau niŋöm p+niŋ
g+la. Jisas pen bi nipe unbö
migan laŋ gau kalip nöp u+
gi, go+ au amöm, nan ni+hön
nip ginig ga u kalip hag ña. *

³³ Jisas haga, “Hon Jerusalem
arno niŋöl gi, bi ap Bi Ni+
nipe nip kain gi dam, bi
God nip nan sabe gep bi
kub gau abe, bi lo manö hag
ñeb bi gau abe ni+magö kalip
ñö, nip manö kub hagöm,
‘Bi an+bi nip al pak lep,’ a
göm, ud bi Juda wasö gau
kalip ni+naböl. ³⁴ Ni+lö, nip
hag juöm, ki+nu alöm, nag+ ud
paköm, dam böŋ nöp al pak
li+lö umnab. Pen ni+n m+höp
midöm, ni+n m+hau nigan u
kauyaŋ uraknab,” a ga.

*Jems aip Jon aip bi kub
midaiul, a gi gasi u ni+ŋlö*

(Mad 20:20-28)

³⁵ Sebedi ni+ nipe m+hau,
Jems aip Jon aip apil Jisas
nip haglö, “Manö hag ñeb
bi, hol m+höŋ nöp manö
ap hag ni+ŋlo, ne yau a
gimön ginabön u a ij,” a gi+lö.

³⁶ Anig hagailö, Jisas kalip
haga, “Kale yip hag ni+ŋni+
gabil an+bu, yad kalöp ni+hön
ginam?” ö ga. ³⁷ Hageia
haglö, “Hainö ne mailö a ij
ke halö m+dmön, ram m+nöŋ

* 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30

* 10:32: Mak 8:31; 9:31

magöñhalö kiñ rö abad m+deinabön ñ+n u, halip m+höñ, b+ ap ud ñ+magö y+jig böñ lau adö l+mön, b+ ap ud ñ+magö s+dagö böñ lau adö lö, as+ik m+daul,” a g+lö. ³⁸ An+ig haglö, Jisas haga, “Kale m+höñ n+ñ aij g+mil hagagabil. Ñ+ig as+ yad ñ+ñnabin u kale m+höñ u rö nöp ñ+ñnabil? Yad ñ+ig paknabin u, kale m+höñ u rö nöp paknabil?” ö ga.

* ³⁹ Hageia, “Yau, an+ig g+nabul,” a g+lö. Hagailö, Jisas haga, “N+ñö hagabil. Ñ+ig yad ñ+ñnabin u, kale m+höñ u rö nöp ñ+ñnabil; ñ+ig paknabin u, kale m+höñ u rö nöp paknabil u pen * ⁴⁰ ñ+magö y+jig yad böñ lau an m+deinab, ñ+magö s+dagö yad böñ lau an m+deinab u yad hagagnabin; u bapi nan n+pe; n+pe ke n+ñöb rö g+nab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas b+ n+pe unbö s+duñ lañ manö an+bu n+ñlö, kal+p mulu lugö, Jems Jon b+ m+hau kal+p hag g+la. ⁴² An+ig g+lö, Jisas kal+p magöñhalö hagö aueila haga, “Kale n+ñbim, Juda n+bi b+ wasö gau, kiñ kale klö göm abad m+dpal; b+ kub kale manö n+hön n+hön hagnaböl u n+ñöm ana udöm hain g+naböl me. * ⁴³ Pen kale g+pal rö gagmim. B+ an b+ kub m+dain+m u, b+ pro rö m+dom, n+bi b+ r+mnap kal+p wög g+ ñeb b+ rö m+dain+m.

* ⁴⁴ B+ an b+ kub yabi+ m+dain+m u, b+ pro ramö gau rö m+dom, n+bi b+ r+mnap kal+p magöñhalö nag+ wög gep b+ ap rö m+dain+m. ⁴⁵ B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ gau kale wög y+p g+lañ, a göm, auaga; wög kal+p g+ ñ+ damem, hainö nan si nan naij g+pal adö u haji g+ umnö, n+bi b+ iru nöp kam+ñ aröl, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga b+ ap gö, amgö ñ+il n+ña
(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Jisas b+ n+pe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko ar+ik ar+ig, n+bi b+ iru yabi+ nöp aip arla. B+ Dimeas ñ+ n+pe Badimeas amgö we ga u, mani ñim, a göm, as+ib hagöl g+, adan go+ au as+ik m+deia. ⁴⁷ As+ik m+do n+ñöl g+, “Jisas b+ Nasared n+bö u auab,” a g+lö n+ñöm, n+pe wiñ alöm haga, “Jisas, Depid Ñ+ n+pe, y+p mög n+ñmön!” a ga.

⁴⁸ Hageia, n+bi b+ gau n+p hag göm hagla, “Manö ha-gagmön! Agam+j m+id!” a g+la. An+ig hagla u pen n+pe agam+j m+dom wasö, meg magö dap ranöm wiñ kub alöm haga, “Depid Ñ+ n+pe, y+p mög n+ñmön!” a ga. ⁴⁹ Hageia, Jisas söl an+ib au p+idöñ göm haga, “N+p wiñ albe, aui auañ,” a ga. Hagö, n+bi b+ gau b+ amgö we u n+p hagla, “Jisas nöp wiñ alab. Urakmön gas+ halö

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Ap 12:2; Rep 1:9 * **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43:** Mad 23:11; Mak 9:35

aumön,” a gıla. ⁵⁰ Hageila, wałıj mılöbö nıpe u ud ju yuöm, yıñıd nöp uraköm, Jisas mıdeia au ara. ⁵¹ Areia, Jisas nıp haga, “Yıp nıhön gañ, a gımön, auabön?” ö ga. Hageia haga, “Manö hag ñeb bı. Amgö u kauyañ nıñnam, a gem, auabin,” a ga. ⁵² Hageia, Jisas haga, “Jisas yıp gö kamıñ lınab, a gımön, nıñ udpan u rö, me ne kamıñ löp, gö ne aru,” a ga. Anıg hagö nıñöl gı, magö anıbu nöp amgö ñıl nıñöm Jisas aip ara. *

11

Jisas ud añ añ löm Jerusalem arla

(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas bı nıpe gau aip am am Jerusalem söl söl göl gı, Olıp Dum, ram rıñg aglö Bedpagı Bedani a gal u amjaköm, Jisas bı nıpe mıhöp hagöm haga, ² “Ram mıñöñ mıgan lödañ ammil nıñnabil, kaj donki marep nıbi bı ud ajagpal ap adık lılo mıdeinab. Nıñmil, hubık daumil. ³ Nıbi bı rımnab kalöp nıhön gıñg anıg gabil, a gaiöl, hagmil, ‘Bı Kub wög ap göm, kauyañ yuö, aunab,’ a gımil,” a ga. ⁴ Anıg hagö, ammil nıñlö, kaj donki marep ap adan au ram ajöñ ıf got au nagı adık lılo mıdeia. Hubık gılo nıñöl gı, ⁵ nıbi bı yöp söl anıb au mıdeila gau hagla, “Nıhön gıñg kaj donki marep anıbu hubık gabil?”

ö gıla. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gılo, ⁷ kaj donki marep anıbu dam Jisas mıdeia au apıl, wałıj mılö kub kale ud jumil, kaj donki adö lañ lailö, Jisas adö anıbu asıka. ⁸ Nıbi bı gau iru nöp, wałıj mılöbö kale gau ud juöm, adan majö adö au lıla; rımnab mab ułañ gau ud hak dap lıla. ⁹ Anıg göm, nıbi bı nıp nöd gıla gau abe, nıp hain gıla gau abe, wıñ alöl gı hagla,

“God hib nıpe hagno adö aran!

Bı Kub bı nıpe yuö auab i;

God nıp abad aij gıñm. *

¹⁰ Bac Depid kiñ mıdöm nıbi bı abad mıdmıdöp rö, nıpe hanıp gıñab!

God hib nıpe hagno adö aran!” a gıla.

¹¹ Jisas anıg göm, Jerusalem aramöm, God sabe gep ram raul u amöm, nan gau nıñ ajö nıñöl gı, sıdö wad arö nıñöl gı, bı nıpe unbö mıgan lañ gau aip ram rıñg aglö Bedani arla.

Mab ñıñeb ap magö pıłaga (Mad 21:18-19)

¹² Ruö pen, Bedani nıbö ado gı adan añ au apöl gı, Jisas nıp kıyö la. ¹³ Kıyö lö, mılö yıñg nıñga mab ułem ap mıdeia. Magö rımnab pıłöm mıdöp aka göm, amöm nıñga, magö pıłaga; mab ułañ nöp mıdeia. Pen nıhön: magö pılep ñın u auaga. * ¹⁴ Anıg

gö, Jisas mab an+bu haga, “Hainö n+bi b+ r+imnap mab magö ne u n+ñagnaböl,” a ga. B+ n+pe gau manö haga an+bu n+ñla.

God sabe gep ram nan s+kim geila gau, Jisas kal+p hag höñ yua

(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Jisas b+ n+pe gau u+ g+, Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul amöm n+ñla, n+bi b+ gau s+kim göl g+, mani y+m+j+köl g+ m+deila. An+g geila, mani y+m+j+k geila abañ bad gau ud ado göm, yaur dap l+lö rauöl g+ m+deila mab po gau ud ado göm, n+bi b+ s+kim göl g+, nan rauöl g+, ram raul an+bu m+deila gau, kal+p r+d+k g+ höñ yua.

¹⁶ R+d+k g+ höñ yuöm haga, “Nan r+imnap dap God sabe gep ram kabö waryö g+gabö göl m+döp an+ i padiagmim,” a ga. ¹⁷ An+g hagöm haga, “God Manö u kal+ kliñ r+iköm hagla, ‘God hagöp, ‘Ram yad u, n+bi b+ ram m+nöñ gau gau magöñhalö apöm, y+p sabe g+ñaböl,” a göp,’ a g+la. Pen kale an+g gajim, b+ nan si ud pi göl m+dpal ram ap rö löp,” a ga. *

¹⁸ An+g hagö, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, manö an+bu n+ñöm, n+p al pak lun, a g+la. Pen n+bi b+ gau magöñhalö manö n+p u n+ñöm aiö g+la rö me, Jisas n+p p+ñ+ñ göm, aigöl gun n+p

al pak lun, a göm, gasi u uñhai n+ñ m+deila. * ¹⁹ Ram duga magö u, Jisas b+ n+pe gau aip Jerusalem arö göm arla.

God n+p gasi añi n+ñmim hag n+ñbe, hag n+ñnabim rö g+ñab

(Mad 21:20-22)

²⁰ Ruö s+ñ halö adan an+ au amöl g+ n+ñla, mab u+tem Jisas hag ga u i+ halö böñ nöp m+lep g+ m+deia. ²¹ An+g ga n+ñöm Pida haga, “Manö hag ñeb b+, nöñ! U+tem mab rol hag gaina i m+lep g+ lugöp!” a ga. ²² Hageia, Jisas haga, “God n+p n+ñ udmim. ²³ Yad kalöp n+ñö hagabin, hon hagno God u rö nöp g+ñim, a g+mim, gasi m+höp wasö gasi añi n+ñmim, dum ilö an+bi ‘Ñ+g solwara an+ au dañ g+ dam pak,’ a g+ñabim u, hagnabim rö g+ñab. * ²⁴ An+ñ u me, God n+p hagnabun rö g+ñab, a g+mim, gasi añi n+ñmim hag n+ñbe, hagnabim rö g+ñab.

* ²⁵ Pen God n+p sabe g+ñ+g g+mim, n+bi b+ r+imnap kalöp g+ naj g+pal gau n+ñmim arö g+mim n+ñöm Nap kale kumi kabö adö lañ m+döp u, nan si nan naj kale g+pim gau n+ñöm arö g+ñab. *

²⁶ Pen n+bi b+ r+imnap kalöp g+ naj g+pal gau n+ñmim arö gagnabim u, Nap kale kumi kabö adö lañ m+döp u, nan si nan naj kale g+pim gau u rö nöp n+ñöm arö gagnab.

* 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18: Mak 14:1 * 11:23: Mad 17:20 * 11:24:

Mad 7:7 * 11:25: Mad 6:14-15

“Nöp an hagö anig gi ajabön?” ö gila

(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Pen Jisas bi nipe gau aip kauyan Jerusalem apjaköm, nipe God sabe gep ram raul gau gi ajö niñöl gi, bi God nipi nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, Jisas mideia au apöm hagla, 28 “Nöp an, anig gimön, a gö, gi ajabön?” ö gila. 29 Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag niñö, yip hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö gi ajabin u, kalöp hag ñinabin. 30 Jon nibi bi gau kalip ñig pak ña u, God hagö ñig pak ña aka gasi nipe ke niñöm ñig pak ña? Yip hag ñibe, niñin!” a ga.

31 Anig hagö, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon nibi bi gau kalip ñig pak ña,’ a ginabun u, hanip hagnab, ‘Anib u, niñön ginig Jon manö nipe u niñ udagpim?’ ö ginab. 32 Pen hon hagnabun, ‘Jon gasi nipe ke niñöm kalip ñig pak ña,’ a ginabun u, hanip niñön ginab?” ö gila. Pen niñön: nibi bi gau magorhalö, God hagö, Jon wög nipe gimidöp a göm niñmidal u me, Juda bi kub anib gau piñiñ göm manö ke ap hagagla. 33 Gasi anibu niñöm hagla, “Hon niñagpun,” a gila. Anig hageila, Jisas kalip pen haga, “Kale yip pen hag ñagpim rö,

yip an hagö gi ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

Juda nibi bi gau kale God bi nipe gau kalip gi naij gila, a ga

(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Jisas pen kalip manö adö ap hod riköm haga, “Bi ap waryö göm, nagit wain wög u gi yimöm, wain magö pak hib jakep, a göm, migan ap gi li aij ginab. Nibi bi apöm nagit magö si udnaböl u niñ midaiun, a göm, ram gilañ gi mlö kub ap göm, bi rimnap kalip hagnab, ‘Kale nagit wain wög yip u abad midmim, hainö pilöm po gö, yip rimnap, kale rimnap udmim,’ a göm, ram minön mlö gau arnab. * 2 Wain magö po ginab magö u, bi nipe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö yip rimnap ñilö daumön!’ a ginab. 3 Hagö, amjakö, bi wög ginaböl gau, nip ud pak pak löm, yiharini nöp hag yunaböl. 4 Anig gilö, bi wain wög nap nibö u bi ap pen hag yunab. Amjakö, nip nabic lan paköm, gi naij yabit ginaböl. 5 Anig gilö, bi wain wög nap nibö u, bi ap pen yuö arö, nip böñ nöp al pak linaböl. Bi rimnap iru nöp yuö, anib unbö nöp göl gi, rimnap minu magö paknaböl, rimnap böñ nöp al pak linaböl. 6 Anig gilö gilö me, bi wain wög nap nibö

* 12:1: Ais 5:1-2

u bi nipe ap midageinab; ñi midmagö nipe añi mideinab u, manö nipe u udnaböl, a göm, yuö arnab. ⁷ Pen amjakö, nibi bi wain wög gi mideinaböl gau niñöm hagnaböl, Ñi auöp i, bi wain wög nap nibö u ñi nipe auöp. Anib u, nip al pak lun me, nan nipe udnim rö gau hon udnabun, a ginaböl. ⁸ Anig hagöm, ñi anibu nip böñ nöp al pak löm, dam höñ gau ud yunaböl. * ⁹ Anig geinaböl, bi wain wög nap nibö u apöm, nihön ginab? Nipe apöm, nibi bi wain wög geinaböl anib gau kalip al pak löm, nibi bi rimnap kalip hagö, wain wög anibu abad mideinaböl,” a ga.

¹⁰ Anig hagöm kalip haga, “God Manö kalı kñiñ riköm hagla,

‘Bı ram gep gau kabö milö arö gıla u, kabö anibu nöp miñi ram padö añ yañ u biñig ñöl midöp.’ *

¹¹ Bı Kub anig ga u, hon niñun aij a gabun, a gıla,” a ga.

¹² Jisas anig hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asıkep gau abe, hanıp nöp hagab, a göm, nip sısı udun, a gi niñla u pen nibi bi gau kalip piñiñ göm, arö gıla.

“Dakıs ñeb aka ñagep?” ö

gıla

(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Pen hainö Juda bi kub anib gau, bi Perisi rimnap aip, Herod bi nipe rimnap aip kalip hagla, “Kale Jisas midöp au ammim, nip manö rimnap hag niñbe, nipe nihön dui manö hageinab, nip dam nagı linabun,” a gıla. * ¹⁴ Anig hageila, Jisas mideia au amöm, hagla, “Manö hag ñeb bi. Hon niñbun ne bi niñö yabiñ nöp hagpan. Bı kub gau abe, nibi bi yiñariñ gau abe, kalip niñmön piñiñ gagpan. God hagöp rö nöp niñmön, nibi bi gau kalip yijig göl nöp hag ñıban. Anib u, hanıp hag ñi! Hon Juda nibi bi lo gau aigöl gi midöp? Gapman bı kub Sisa u nip dakıs ñeb aka ñagep?” ö gıla. ¹⁵ Anig haglö, Jisas manö pıral hageila u niñöm haga, “Nihön ginig, manö dui hagan a gimim, yip manö pıral anibu hagabim? Mani magö ap daube, yad niñin,” a ga. ¹⁶ Hagö, dap ñilö niñöm haga, “Mani ba u, bi an mulu adıñ u midöm, an hib u midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Bı kub Sisa u nöp,” a gıla. ¹⁷ Hageila, Jisas haga, “Sisa nan nipe midainim u Sisa nip ñimim; God nan nipe midainim u God nip ñimim,” a ga. Anig hagöm, manö pıral kale u dauba gi aij ga anibu niñöm, aiö yabiñ gıla. *

* 12:8: Hib 13:12

* 12:10: Sam 118:22-23

* 12:13: Mak 3:6

* 12:17:

Nibi bi umöm uraknaböl
(*Mad 22:23-33; Luk 20:27-40*)

¹⁸ Sadyusi nibi bi gau, nibi bi umöm, urakagnaböl, a göm, niñmidal rö, rimnap Jisas mideia au apöm hagla, *

¹⁹ "Manö hag ñeb bi. Bi God manö hagep Mosıs, manö ap hanıp kalı kılñ rıköm haga, 'Bi ap nibi udöm, ñi pai rıköm wasö, yiħariñ umeinab u, nımam nıpe ap pen nibi kañıl anıbu udöm, mam uma u ñi pai nıpe u, a göm, rıknab,' a ga. *

²⁰ Anıb u, bi it halö unbö midun jıñ u mideinaböl. Nımam nöd nibi udöm, ñi pai rıköm wasö, yiħariñ umnab. ²¹ Umö, nımam yıgwö añ nıbö u pen nibi anıbu nıp udöm, u rö nöp ñi pai rıköm wasö, yiħariñ umnab. Anıg gö, nımam yıgwö niğañ nıbö u pen nibi anıbu nıp udöm, u rö nöp ñi pai rıköm wasö, yiħariñ umnab. ²² Anıg gi dam dam, nımam unbö mudun jıñ u ñi pai rıköm wasö, magöñhalö yiħariñ umnaböl. Hainö nibi u u rö nöp umnab. Pen nibi bi umöm uraknaböl, a giñpan u, ²³ nibi añı ap bi nıpe unbö mudun jıñ lınab anıbu, hainö nımam mai aip nibi nıpe mideinab?" ö gi la.

²⁴ Hageila, Jisas haga, "Kale God Manö kalı kılñ rıkla u abe, God klö nıpe u abe niñagpim rö, gası niñö niñagpim. ²⁵ Nibi bi umbal gau uraknaböl

ñin u, God ejol nıpe gau midpal rö midöm, bi gau nibi udagnaböl; nibi gau bi udagnaböl. ²⁶ Pen nibi bi kauyañ urakagnaböl, a giñpim u, Mosıs mab pro in nöp mideia aiud kalı kılñ rıkla u niñagpim rö löp. God, mab ineia añ au midöm, Mosıs nıp haga, 'Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me, yad midpin,' a ga. Anıb u, bac bi nöd umla gau kalıp hagöm, 'God kale midpin,' a ga. Pen kale haggpim rö, nibi bi gau umöm, böñ nöp umblap u, God nıpe, 'Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale midpin,' a gagböp. *

²⁷ Nibi bi kamıñ midpal aka umbal u, God niñöb kale magöñhalö kamıñ midpal. Kale niñ aij gagpim me, böñ nöp umbal, a giñmim, niñbim," a ga.

God lo manö kub yabi u
(*Mad 22:34-40; Luk 10:25-28*)

²⁸ Bi lo manö hag ñeb bi ap, Jisas Sadyusi nibi bi gau kalıp hag aij ga u niñöm, apöm nıp hag niñöm haga, "Lo adö mai kub yabi?" ö ga. *

²⁹ Hageia, Jisas haga, "Lo kub yabi u, God Manö u kalı kılñ rıköm hagla, 'Isrel nibi bi niñim! Bi Kub hon God, nıpe añı nöp Bi Kub midöp. *

³⁰ Midmagö ne u magöñhalö, gası rimid ne u magöñhalö, klö ne u magöñhalö udmön, God Bi Kub ne u nıp midmagö

* 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5
* 12:29: Dud 6:4-5

* 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28

līmön,' a gīla. ³¹ Manö kub yabił ap, God Manö u kalı kłiñ rıkmög hagla, 'Ne ke mıdmagö liban rö, nıbi bı gau kalıp u rö nöp mıdmagö lımön,' a gīla. Lo manö gau magöñhalö, lo anıb mıhau me lo kub yabił mıdöp," a ga. * ³² Hageia, bı lo manö hag ñeb bı u haga, "Manö hag ñeb bı. Ne nıñö yabił hagpan, God añı me Bı Kub yabił mıdöp; nıpe rö rımnap mıdagpal. ³³ Hon God nıp nan pak sabe gı ñınabun aka nan pak sabe gı ñı böñ nöp launabun u nan kub wasö. Nan kub yabił me, mıdmagö hon u magöñhalö, gası rımıd hon u magöñhalö, kłö hon u magöñhalö udun, God Bı Kub u nıp mıdmagö lun; hon ke mıdmagö libun rö, nıbi bı gau kalıp u rö nöp mıdmagö lun," a ga. * ³⁴ Anıg hageia, Jisas bı u, nıpe gası nıñ aij yabił göm hagöp, a göm, nıp haga, "Ne God bı nıpe ap mıdmön rö löp," a ga. Jisas pen manö nıñö yabił gau nöp hageia u nıñöm, nıbi bı nıñmıdeila gau pıñıñ göm, hainö manö pıral gau nıbö nıp neb neb göm hagnıdal rö, rımnap halö nıp hag nıñagla.

Krais nıpe bı an?

(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Jisas God sabe gep ram au nıbi bı gau kalıp manö hag ñı mıdöl gı, nıbi bı gau kalıp haga, "Bı lo manö hag

ñeb bı gau nıñön gıñıg hagpal, 'Krais u nıpe Depid ñı nıpe nöp,' a gıpal? ³⁶ Ana Uł u, Depid nıp gası ñö, Depid nıpe ke kalı kłiñ rıkmög haga, 'Bı Kub nıpe Bı Kub yad u nıp haga,

"Ne ñımagö yıñıg yad lau adö mıdmön, yad nıbi bı kołmał ne gau kalıp ma mo ne gau lınabin," a ga,' a ga. *

³⁷ Anıb u, Depid nıpe ke Krais nıp 'Bı Kub yad' a ga. Pen Krais Depid ñı nıpe mıdböp, nıp 'Bı Kub yad' a gagböp," a ga. Jisas manö ıł anıgöl nıñöm hag aij ga rö, nıbi bı iru yabił mıdeila gau manö nıp u ñıñı löl gı nıñla.

Bı lo manö hag ñeb bı gau gıpal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas nıbi bı gau kalıp manö hag ñöl gı haga, "Bı lo manö hag ñeb bı gau kalıp nıñ aij gıñmim. Kale gıpal adö u, wałıj mılö kub gau löm, maker gau arno, nıbi bı gau, auabim e, gılö, hib hane i adö lañ mıdeıan, a göm, gası u nıñbal. ³⁹ Pen Juda magum gep ram u arno, hanıp ka adö aij aij bı kub asıkpıal adö u asıkmön, a gıñaböl, a göm, gası u nıñbal. Nıbi bı nan kub nıñbal an u, u rö nöp, nıbi bı amgö ılö adö au asıkno, hanıp nıñöm, hon bı gep hib mıdöp, a gıñaböl, a göm, gası u nıñbal. ⁴⁰ Bı lo manö hag ñeb bı

* 12:31: Lep 19:18

* 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6

* 12:36: Sam 110:1

gau, n̄ibi paṭpaṭ ram nan kale gau nan hon rō laṅ, a gōm, p̄iṭi ḡi uḍpal. God n̄ip sabe ḡinabun u, n̄ibi b̄i n̄iṅöl, a gōm, manö m̄lō kub p̄iral p̄iral adö r̄imnap nöp gau h̄agpal. An̄ig ḡipal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yab̄iṭ ñ̄inab,” a ga.

N̄ibi kaṅiṭ ȳim gep rō marap God n̄ip nan kub ñ̄a (Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap ñ̄im̄dal m̄igan söl au as̄ik m̄idöm n̄iṅa, n̄ibi b̄i gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen n̄ibi kaṅiṭ mani m̄idageia ap, mani aṭi magö pro m̄ihöp dap yua. ⁴³ An̄ig ga n̄iṅöm, Jisas n̄ipe b̄i n̄ipe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp n̄iṅö yab̄iṭ hagabin, n̄ibi b̄i gau kale mani pro ñ̄ibal, pen n̄ibi kaṅiṭ i mani kub yab̄iṭ ñ̄öb.

* ⁴⁴ N̄ibi b̄i mani iru m̄idöp gau, mani kale r̄imnap halö iru nöp m̄idö n̄iṅöl ḡi, mani kale God n̄ip r̄imnap nöp dap ñ̄ibal; pen n̄ibi kaṅiṭ i, mani n̄ipe magö m̄ihöp m̄idaj̄ip u magöṅhalö dap ñ̄öb. N̄ipe nan rau ñ̄iṅeb mani ap m̄idagöp. An̄ig göp u, God n̄iṅö, n̄ibi b̄i r̄imnap pro ñ̄ibal u pen n̄ibi kaṅiṭ i kub yab̄iṭ ñ̄öb,” a ga.

13

God sabe gep ram wat ḡinab, a ga (Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö gōm hōṅ arö n̄iṅöl ḡi, b̄i n̄ipe ap n̄ip haga, “Manö hag ñ̄eb b̄i. Kabö aij udöm, ram aij ḡila i n̄öṅ!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub an̄ibu n̄iṅö, aij gö hagabön ar? Hainö ram an̄ib i pa jö ma jö ḡi yulö, kabö ap, kabö ap adö au m̄idageinab; böṅ nöp p̄iral yunab,” a ga. *

M̄iṅör ugalöm uṭham m̄ideinaböl, a ga

(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas an̄ig hagöm, God sabe gep ram u arö gōm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau m̄idöp, Olip Dum nö lai m̄idöp. Jisas Olip Dum au as̄ik m̄idö n̄iṅöl gōm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm n̄ip hagla, ⁴ “Nan hagajan u, ñ̄in mai rō ḡinab? Pen nan n̄ihön rō gö n̄iṅun hagnabun, ‘Nan an̄ib gau m̄iṅi ḡin̄ig gab,’ a ḡinabun?” ö ḡila. ⁵ Hageila, Jisas kal̄ip haga, “N̄iṅ aij ḡimim, manö p̄iral haglö udagmim! ⁶ N̄ibi b̄i iru nöp apöm, p̄ir alöm, hib yad u udöl ḡi, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a ḡinaböl. An̄ig haglö, n̄iṅö hagaböl, a ḡimim, n̄iṅagmim. ⁷ ‘Ram m̄inöṅ gai i pen pen gaböl, ram m̄inöṅ gau pen pen gaböl,’ a gaiöl, gas̄i iru n̄iṅagmim. Nan an̄ib gau ḡinab u pen uri ram m̄inöṅ iṭ i nan gau magöṅhalö p̄is ḡinab, a ḡimim, gas̄i u n̄iṅagmim. ⁸ N̄ibi b̄i m̄igan r̄imnap uraköm, n̄ibi

* 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44

bɪ mɪgan rɪmnap aɪp pen pen gɪnaböl. Kiŋ mɪgan rɪmnap uraköm, kiŋ mɪgan rɪmnap aɪp pen pen gɪnaböl. Ram mɪnönj gau magöŋhalö munmon udöm, kɪyö kub yabɪt apöm gɪnab. Nan gɪnab anɪb gau, nɪbi gau kalɪp nöd ñɪ pai ñɪŋajɪp, hainö ñɪ pai rɪkpal rö u gɪnab. ⁹ Pen kale nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. Ñɪn rɪmnap kalöp dam Juda kansol bɪ gau kalɪp ñɪlö, manö kub hagnaböl. Ñɪn rɪmnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. Ñɪn rɪmnap, Jisas bɪ nɪpe, a göm, kalöp dam gapman bɪ kub abe kiŋ abe mɪdeinaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen anɪg ud araiöl u, manö aij yad u gapman bɪ kub gau abe, kiŋ gau abe kalɪp hag ñɪnabim. * ¹⁰ Pen nöd manö aij yad u, nɪbi bɪ ram mɪnönj ke gau gau magöŋhalö hag ñɪlö arnab nɪŋöm ñɪn hain hagpin u aunab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnɪg ud araiöl u, manö pen aigöl gɪ hagnu, a gɪmim, gasɪ iru nɪŋagmim. Hagnɪg gɪpe nɪŋöl gɪ, Ana Uɪ kalöp gasɪ aij ñö, hagnabim. Manö anɪbu kale ke hagagnabim; Ana Uɪ nɪpe ke hagnab. * ¹² Ñɪn anɪbu, mam bɪ gau uraköm, mam rɪmnap kalɪp al paklaŋ, a göm, kain gɪ dam bɪ manö nɪŋeb bɪ gau ñɪmagö adö kalɪp ñɪlö, al paklɪnaböl.

Nap bɪ gau uraköm, ñɪ pai kale ke gau kalɪp al paklɪlaŋ, a göm, kain gɪ dam bɪ manö nɪŋeb bɪ gau ñɪmagö adö kalɪp ñɪlö, al paklɪnaböl. Ñɪ pai gau uraköm, nɪme nap bɪ kalɪp nɪŋlö, mulu lugö, kalɪp al paklɪlaŋ, a göm, kain gɪ dam bɪ manö nɪŋeb bɪ gau ñɪmagö adö kalɪp ñɪlö, al paklɪnaböl. * ¹³ Yad lau adö mɪdeinabim u nɪŋöm kalɪp mulu kal nɪŋnaböl u pen kale nɪbi bɪ an an, kɪtö gɪmim yɪp arö gagmim, cɪg gɪmim nöp mɪdeinabim gau, ñɪn hain hagpin u aueinab, God kalöp ud kamɪŋ yunab,” a ga. *

Hainö nan naij yabɪt waiö lɪnab, a ga
(*Mad 24:15-28; Luk 21:20-24*)

¹⁴ “Pen nan hil asɪ masɪ gep u, ka nɪpe aragep au am uraköl mɪdeinab, nɪŋnabim u, kale nɪbi bɪ ram mɪnönj Judia mɪdeinabim gau, yɪŋɪd pɪñɪŋ gɪ nö ilö gau armim. (Kale nɪbi bɪ manö i uri nöp amgö lɪ nɪŋabim gau, manö ɪl u rɪk nɪŋ aij gɪmim.) * ¹⁵ Nɪbi bɪ ram adö laŋ mɪdeinabim gau, nan yad rɪmnap udnam, a gɪmim, ado gɪ ram raul aragmim. * ¹⁶ Nɪbi bɪ wög naböŋ gau ajeinabim gau, waɪɪj mɪlö yad ap udnam, a gɪmim, ado gɪ ram aragmim. ¹⁷ Pen ñɪn anɪbu, nɪbi ñɪ mudun halö mɪdeinaböl gau abe, nɪbi ñɪ painaŋ ci ñeinaböl gau abe,

* **13:9:** Mad 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mad 10:21 * **13:13:**

Mad 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **13:15:** Luk 17:31

* **13:17:** Luk 23:29

uþham yabiþ piñiŋ gi arn-aböl. * 18 Nan giñab anþbu, God niþ sabe giñmim, ram yiğön göp ñin u ganiñm, a giñmim. 19 Niñhön giñig: God hadame dagol gau ram miñöŋ gi la ñin u riñköm, miñdamöm miñni miñdpun ñin i, nan naij anþbu rö ap gaga; hainö gau u rö nöþ nan naij anþbu rö ap ganiñab. * 20 Nan naij anþbu pör giñböp, niñbi bi magöñhalö um hakblap. Pen Bi Kub niñpe niñbi bi niñpe udnab gau kalip gasi niñjöm, wasö gö me, nan naij anþbu yöþ magö ap giñab.

21 “Niñin anþbu niñbi bi riñnap kalöp hagnaböl, ‘Niñjim! Kraiñ miñdöp i! Kraiñ miñdöp dan!’ a giñaböl u pen niñjö hagaböl, a giñmim, niñjagmim. 22 Niñbi bi riñnap, God niñbi bi niñpe ke hag la gau kalip udun, a göm, piral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Kraiñ; yad me bi God manö hagep ap,’ a göm, nan gagep rö riñnap giñaböl. Pen God niñbi bi niñpe ke hag la gau udagnaböl, wasö. * 23 Anþb u, niñj aij giñmim. Nan niñhön niñhön hainö giñab u, yad kalöp hagnö niñjbim u me, niñj aij göl gi miñdaimim.

Jiñas hainö ado gi aunañb

(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 “Pen miñjör kub anþb gau gi hakö niñjöl gi, siñdö u siñb göm, rakin u mailö ganiñab. 25 Gapi gau kumi kabö adö

lanj niñbö piñg ju lug auö niñjöl gi, nan kumi kabö adö lanj miñdöp gau, giñdanj niñbö gai niñbö giñab. * 26 Niñin anþbu, Bi Niñ niñpe piñdöŋ ke yabiþ udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad anj au auö niñjöl gi, niñbi bi niñpe niñjñaböl. * 27 Pen ejol niñpe gau hag yuö ram miñöŋ ke gau gau magöñhalö riñgoñ riñgoñ gau amöm, niñbi bi niñpe ke hag la gau uþ göm niñpe daunañböl. *

Mab siñip linab

(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Jiñas haga, “Kale mab rauan gau niñjñabim u, manö hagabin i niñj aij giñabim. Mab rauan gau siñip löm, piñdöŋ gö niñjöl gi, miñni siñdö linig gab, a giñmim niñjbim. 29 Anþb u rö, hainö nan hagpin gau gö niñjöl gi, ‘Miñni söñ miñdöp, Jiñas haga rö giñig gab,’ a giñmim niñjñabim. 30 Yad hagabin u gasi niñjöl gi miñdaimim. Niñbi bi miñni miñdpal gau riñnap miñdlö niñjöl gi, nan anþb gau gi hakö, hainö umnañböl. 31 Kumi kabö adö lanj abe, miñöŋ naböŋ iþ i abe ur giñab; pen manö magö yad gau ur ganiñab; pör pör nöþ miñdeinañb.

Niñin mai aunañbin u bi ap niñjagöp, a ga

(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)

32 “Niñin mai aka magö mai aunañbin u, niñbi bi riñnap

* 13:19: Dan 12:1 Rep 7:14 * 13:22: Rep 13:13 * 13:25: Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * 13:26: Rep 1:7 * 13:27: Mad 13:41; Mak 13:32

nɪŋagpal, ejol gau nɪŋagpal, yad u rō nöp nɪŋagpin; Bapi nöp nɪŋöb. ³³ Anɪb u me, ñɪn mai aunabin u nɪŋagpim rō, pör pör nɪŋ aij yabɪl göl gɪ mɪdaimim.

³⁴ "Aunabin ñɪn anɪbu, aiud hagnig gabin i rō. Bɪ kub ap ram nɪpe u arō göm mɪgan ap arnig göm, bɪ wög gep nɪpe gau kalɪp wög adö ke ke hag löm, 'Wög anig anig gɪmim,' a göm, bɪ nɪpe ajöŋ ɪl abad mɪdeinab u nɪp hagnab, 'Nɪŋ aij yabɪl gɪmön mɪdaimön,' a göm, arnab.

³⁵ Kale u rō nöp, magö mai bɪ ram nap nɪbö u aunab u nɪŋagpim rō, nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. Dugo magö u aunab aka, sɪböŋ aŋ kub yaŋ aunab aka, kɪlakɪl wɪñ alnab magö u aunab aka, hilɪm halö aunab, a gɪmim, nɪŋagpim. * ³⁶ Kale hanbe nɪŋöl gɪ, yɪŋɪd aunɪm rō löp u me, nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. ³⁷ Pen kalöp nöp hagagabin; nɪbi bɪ gau magöŋhalö u rō nöp hagabin, nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim!" a ga.

14

Jisas nɪp aigöl gun al pak lun, a göm, gasɪ u nɪŋla

(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Pen Juda kai Pasopa ñɪn kub u abe, Bred Yɪs Halö Ñɪŋagep ñɪn kub u abe yöp ñɪn mɪhöp nöp mɪdö nɪŋöl gɪ, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö

hag ñeb bɪ gau abe, Jisas nɪp aigöl gun, agamɪj ud sɪsɪ lun, dam al pak lun, a göm, anig gɪ gasɪ nɪŋla. ² Pen gasɪ ap nɪŋöm hagla, "Pasopa ñɪn i anig gɪno, nɪbi bɪ ɪru nöp gai i uraköm, pen pen göm, hanɪp gɪ najj gɪnaböl," a göm, arö gɪla.

³ Jisas ram rɪŋig aglö Bedani amöm, Saimon ram u am asɪköm, nan ñɪŋeila. Bɪ Saimon anɪbu, nöd wös hapeb la u, Jisas gö, kamɪŋ la. Pen nan ñɪŋlö nɪŋöl gɪ, nɪbi ap wel haŋŋ aij auep mani kub raubal u, barol halö dapöm, aŋ au pa jö göm, Jisas nɪp nabɪc adö laŋ hoŋ ga. *

⁴⁻⁵ Hoŋ gö, bɪ mɪdeila anɪb gau, rɪmnap nɪŋlö, hibur kalɪp u najj gö, kale ke hagla, "Wel anɪbu sɪkim göm, mɪ aŋɪ ap bɪ ap wög göm mani udnab rō u udöm me, nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau kalɪp ñeb u pen nɪhön gɪnig anig göl yɪharɪŋ hoŋ göp?" ö gɪla. Anig hagöm, nɪbi anɪbu nɪp hag jula.

⁶ Anig hageila, Jisas kalɪp haga, "Nɪhön gɪnig anig hagabim? Nɪp arö gim! Yɪp göp anɪbu, gɪ aij yabɪl göp.

⁷ Nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau, kale aip pör nöp mɪdeinabim rō, ñɪn rɪmnap kalɪp nan ñɪnɪg, ñɪnabim. Pen yad aip pör mɪdageinabun. * ⁸ Nɪbi anɪbi, nan nɪpe gep rō u, göp. Umnö, wel haŋŋ aij auep u lɪ ñöm rɪgöl gɪnaböl rō, yɪp nöd lɪ ñab. * ⁹ Anɪb u, yad

* 13:35: Luk 12:38

* 14:3: Luk 7:37-38

* 14:7: Dud 15:11

* 14:8: Jon

kalöp niṅö hagabin, hainö manö aij yad u ram m+ñöṅ gau gau magöṅhalö hag ñ+lö arö niṅöl gi, niṅpe göp an+bu halö haglö, kale niṅbi an+bi niṅp gasi hauḥ gagnaböl," a ga.

Judas, Jisas niṅp al pak lilaṅ, a göm, mumug ga
(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Pen Jisas bi niṅpe ap Judas Iskariod, Jisas niṅp mumug ginam a göm, bi God niṅp nan sabe gep bi kub gau ara. ¹¹ Bi God niṅp nan sabe gep bi kub an+bu gau, mumug ga an+bu niṅöm, aij gö, hagla, "Nöp mani r+mnab ñ+nabun," a gila. Hageila me, Judas, "Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas niṅp ud aröl," a göm, gasi u ulhai niṅ m+deia.

Pasopa ñ+n u m+ñi, a göm, nan niṅla

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² Bred Yis Halö Niṅagep ñ+n kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi niṅheb ñ+n u, Jisas bi niṅpe gau niṅp hag niṅöm hagla, "Nan hon ñ+nabun u, m+gan mai gi jin gun?" ö gila.

* ¹³ Hageila, Jisas bi niṅpe m+höp hag yuöm haga, "Kale daun kub u ammil niṅnabil, bi ap niṅ m+l dap areinab; niṅp nable pakmil aip armil.

¹⁴ Bi an+bu amöm ram raul arain+m, kale m+höṅ bi ram an+bu nap niṅbö u niṅp hag niṅmil hagmil, 'Manö hag

ñeb bi hagöp, "Bi yad gau aip Pasopa nan ñ+nabun raul m+gan mai?" ö göp,' a gi mil. ¹⁵ Kale hag niṅlö, niṅpe kale dam ram adö laṅ, nan gau magöṅhalö m+idöp raul m+gan kub u yamnab. Yamö, nan ñ+nabun u raul m+gan an+bu gi jin gaimil," a ga.

¹⁶ Jisas kalip m+höṅ anig hag yuö, daun kub u ammil niṅlö, Jisas haga rö nöp m+deia. Niṅmil, Pasopa nan ñ+nig gila u, gi jin gila.

¹⁷ Dugo magö u, Jisas bi niṅpe r+mnab aip amjaköm, ¹⁸ nan ñ+nöl gi haga, "Yad kalöp niṅö hagabin, bi yad aip nan jim ñöl niṅabun aui nöp, bi ap, yip al pak lilaṅ, a göm, yip mumug ginab," a ga. *

¹⁹ Anig hagö, bi niṅpe gau mög gö, gasi m+ṅör niṅöl göm, niṅp añi añi hag niṅöl gi hagla, "Ne yip hagabön aka?" gila. ²⁰ Hageila, Jisas haga, "Kale bi yad unbö m+gan laṅ m+dpim u, bi ap anig ginab. Bi an+bu me, yad aip nan k+naṅ añi jim ñöl niṅabul i. ²¹ Yad Bi Niṅ niṅpe, God Manö kali k+ñ r+köm hagla rö nöp umnabin u pen bi yip al pak lilaṅ, a göm, mumug ginab u, niṅp mög niṅabin. Niṅpe ilön kub udnab u me, niṅp yag dauagblap u aij," a ga.

Jisas bi niṅpe gau kalip bred wain ña

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan niṅöl gi, Jisas bred u udöm, God niṅp aij, a göm, ud

jö göm, bi nipe gau kalip ñöl gi haga, “Ud ñinjim! U hañ roman yad,” a ga.

²³ Pen ñig wain kap u, u rö nöp udöm, God nüp aij, a göm, bi nipe gau kalip ñö, magöñhalö ñinjöl gi, haga, ²⁴ “Ñig i, hagape yad. Hagape yad hoñ gi lugnab u me, God manö nünjö hag la rö, nibi bi iru nöp nipe aip ud dim ñinab,” a ga. * ²⁵ Anig hagöm haga, “Yad kalöp nünjö hagabin, miñi ñin i riköm ñig wain ñinjagnabin. Yiharinj nöp midnö midnö, God nibi bi udöm kumi kabö adö lan au abad mideinab ñin u nöp, ñig wain kauyan ñinjabin,” a ga. ²⁶ Anig hagöm, bi nipe gau aip God nüp sabe gep kimap ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida nüp haga, “Yad Jisas nüp ninjagpin,” a ginabön,” a ga

(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Jisas bi nipe gau kalip haga, “God Manö u kali klin riköm hagla, ‘God nipe haga, ‘Yad bi kaj sipsip mukep u nüp pak linö, kaj sipsip gau pininj gi ke ke arnaböl,” a ga,’ a gila. Anib u rö, midö midö kale magöñhalö yip arö gimim, pininj gi arnabim. ²⁸ Pen yad umem, urakem ram minöñ Galili arnö, kale hain ninabim,” a ga. * ²⁹ Anig hageia, Pida haga, “Bi rimnap nöp

arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nünjö hagabin, miñi ñin i nöp, sibön an yan ktakit wifñ mihöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nüp ninjagpin,’ a gimön, ij mihau nigay wai ñinabön,” a ga.

³¹ Hageia, Pida manö klö yabit hagöm haga, “Yip nöp aip al pak linig, al pak löl u pen yad Jisas nüp ninjagpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas bi nipe gau magöñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

Jisas God nüp sabe gi mideia

(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Jisas bi nipe gau aip mab wög adinj Gedsemani amöm kalip haga, “Kale aui asik midaimim; yad am sabe ginig arabin,” a ga. * ³³ Anig hagöm, Pida, Jems, Jon kalip ut gi damöm, gasi mlö löl gi haga, ³⁴ “Midmagö yad u ilön gi dam lugöp u, umnam rö löp. Kale it i midmim, nin midaimim,” a ga. * ³⁵ Anig hagöm, kalip au hag löm, nipe yöp söl anib au amöm, minöñ naböñ yan lug paköm, ilön kub udnig geia anibu, Nap nipe wasö ginim aka wasö gagnim, a göm, sabe göl gi mideia. ³⁶ Nap nüp sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magöñhalö gep u nöp midöp. Nan yip ginig gab u, yad minjör kub midöp. Ne yau

* **14:24:** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * **14:28:** Mad 28:16; Mak 16:7 * **14:31:** Jon 11:16 * **14:32:** Jon 18:1 * **14:34:** Jon 12:27

a gımön, yıp unbö gagnım. Pen nan yıp nıhön gınıg gainım u, gası yad nıηnam rö gagmön, gası ne ke nıηban adö u nöp yıp gımön,” a ga. *

³⁷ Hagöm, ado gı bı nıpe mıhau nıgan mıdeıla au apöm nıηa, kale böη nöp hon han arla. Anıb u, nıpe Pıda nıp haga, “Saimon, ai gınıg gımön hon hanabön? Yöp magö ap nıη mıdaimön rö lagöp ar?” a ga. ³⁸ Anıg hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Hon nan naij gun rö löp, a gımim, nıη aij gımim, God nıp sabe göl gı mıdaimim. Gası kale u gımim rö löp u pen hañ romaη kale iru maru göp,” a ga. ³⁹ Anıg hagöm, kauyaη ado gı amöm, Nap nıp nöd sabe ga rö, kauyaη sabe ga. ⁴⁰ Pen kauyaη ado gı apöm nıηa, bı nıpe gau böη nöp hon kal auö han arla. Nıηöm, kalıp haga, “Kale hon hanabım ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen hagöl rö laga.

⁴¹ Pen Jısas gısön amöm, ado gı apöm kauyaη hon haneıla u nıηöm haga, “Kale yıharıη han mıdpım ar? Me aij! Bı game, nıηım! Bı ap apöm, Bı Nı nıpe kain göm, bı nan si nan naij gıpal gau kalıp nınıg gab. ⁴² Urakpe arun! Nıηım! Bı yıp kain göp auab i,” a ga.

Jısas nıp ud sısı lıla

(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Jısas kalıp manö anıbu hagö nıηöl gı, magö anıbu nöp, bı nıpe unbö mıgan laη ap, Judas, bı iru nöp dapöm apjaka. Bı anıb gau, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag nıeb gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, hag yulö aula. Kale ru mılö kıd rımnap udöm, ur pakep rımnap udöm, aula. ⁴⁴ Judas nöd kalıp hag löm haga, “Yad bı ap nıp am hag wıhai udem, ud bom haluem, mulu nıηeinam u, bı u me, a gımim, nıp ud sısı lımim, ud arım,” a ga.

⁴⁵ Judas anıg hagöm, Jısas mıdeıla au amjaköm, “Manö hag nıeb bı,” a göm, nıp ud bom haluö nıηöl gı, ⁴⁶ bı rımnap apöm, Jısas nıp ud sısı lıla.

⁴⁷ Jısas ud sısı lılo nıηöl gı, Jısas bı nıpe ap uraköm, ru mılö kıd nıpe u ud tıp gı udöm, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıl u wög nıp gı nımıdöp bı u, nıp rımıd böη lap u böη nöp rıb ajaη al yua.

⁴⁸ Pen Jısas bı nıp ud sısı lıla gau kalıp haga, “Ru mılö kıd udmım, ur pakep udmım, yıp nan si udep bı ap a gımim auabım aka? ⁴⁹ Yad pör pör God sabe gep ram u amem, kale aıp mıdem, nıbi bı gau kalıp manö hag nımıdın u pen yıp ud sısı lagpe. Pen uri kale God Manö u kalı kılñ rıköm hagla rö nöp gabım,” a ga. *

⁵⁰ Pen magö anıbu nöp, Jısas bı nıpe gau magöηhalö nıp

* 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38

* 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

arö göm piñiñ gi aram hakla.
 51 Bì praj ap, wañij mëlöbö
 ap nöp yimöm, Jisas nìp ud
 areila u hain arö, nìp abe ud
 sisi lun, a gïlö, 52 pìrik areia,
 wañij bad nìpe u ud ju udlö,
 nìpe magö nöp pìrik ara.

Jisas nìp manö kub hagla
 (Mad 26:57-68; Luk 22:54-
 55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

53 Jisas nìp dam, bì God nìp
 nan sabe gep bì kub yabiñ
 ram u arla. Ud areila, bì
 God nìp nan sabe gep bì kub
 gau löm, bì manö ud asikep
 gau löm, bì lo manö hag ñeb
 bì gau löm, ap ram anìbu
 magum gïla. 54 Pida pen hapi
 hapi nìñ damöm, bì God nìp
 nan sabe gep bì kub yabiñ
 ram nìpe u amjaköm, bì ram
 anìbu wög gìmìdal gau aip
 asiköm, mab mali mideila.
 55 Bì God nìp nan sabe gep
 bì kub gau abe, Juda Kansol
 kub bì gau magöñhalö abe,
 Jisas gi ajmìdöp manö it ap
 udun, nìp al pak lun, a gi nìñ
 wasö nìñla. 56 Nìbi bì iru
 nöp daulö, Jisas nìp manö
 piral adö rìmnap hagla u
 pen manö hagla u adìp
 adìp hagagla. Ke ke haglö,
 manö it rìmnap nìñagla.
 57 Pen rìmnap uraköm, piral
 hagöm, hagla, 58 “Hon nìñ
 mìdno, nìpe haga, ‘God sabe
 gep ram, ñimago udöm gïla i,
 rìb wañ gi yuem, ñin mihau
 nìgan u, kauyan gìnabin.
 Ñimago udöm gìpal rö u
 gagnabin; ram anìbu ke
 yabiñ ap gìnabin,’ a göp,” a

gïla. * 59 Manö hagla anìbu
 u rö nöp adìp adìp hagagla;
 ke ke hagla.

60 Bì God nìp nan sabe
 gep bì kub yabiñ u uraköm,
 Jisas nìp haga, “Manö nöp
 hagaböl u, ne manö pen
 ap hagagnabön ar?” a ga.
 61 Hagö, Jisas manö ap pen
 hagagö, kauyan hag nìñjöm
 haga, “Ne me Mesaia u, Bì
 Kub aij u Ñi nìpe aka?” ga.
 62 Hageia, Jisas haga, “Yau
 me. Me yad nöp. Yad, Bì
 Ñi nìpe, Bì Kub klö ke yabiñ
 ñimago yijg kìd lau adö asik
 mìd arö gem, kumi kabö adö
 lan au nìbö kumi bad an an
 lem aueinabin, nìñnabim,” a
 ga.

63-64 Jisas anìg hagö, bì God
 nìp nan sabe gep bì kub
 yabiñ u, wañij nìpe gau ke
 ud bìñi göl gi haga, “Nìpe
 God hib nìpe u rìb juajìp
 u nìñbim! Anìb u, nìbi bì
 rìmnap hag nìñagun. Nìpe
 gi naij göp u waiö hagöp me
 u. Anìb u, kale nìhön gasi
 nìñabim?” ö ga. Hagö, bì
 kub gau magöñhalö uraköm,
 hagla, “Bì anìg göl hagöp
 anìbu, nìp al pak lep,” a gïla.
 * 65 Anìg hagöm, bì rìmnap
 Jisas nìp kìñu alöm, wañij
 bad ap ud amgö nìp u pañu
 gi ñöm, nìp paköl gi hagla,
 “Ne ke nìñmön, hanìp hagö,
 nìñjun, nöp an pakab?” ö
 gïla. God sabe gep ram bì
 polisman gau, u rö nöp nìp
 mìñu magö nöp pakla.

Pida haga, “Yad Jisas nìp

* 14:58: Jon 2:19-21

* 14:63-64: Lep 24:16; Jon 19:7

ninagpin," a ga

(*Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27*)

⁶⁶ Pida am asika au nöp midö ninöl gi, nibi praj ap, bi God nip nan sabe gep bi kub yabıl u nip wög gi ñimidöp ap apjaköm,

⁶⁷ Pida mab run nabön mideia au ninöm, haga, "Ne u rö nöp Jisas bi Nasared nibö u aip ajmidan," a ga. ⁶⁸ Hageia, Pida haga, "Ne nihön hagabön? Manö hagabön u yad ninagpin," a ga. Anig hagöm, höñ yan arö ninöl gi, kılakıl wiñ ala.

⁶⁹ Nibi praj anıbu nöp, Pida nip kauyan ninöm, nibi bi mideila gau kalıp haga, "Bi i bi nıpe ap," a ga. ⁷⁰ Hageia, Pida kauyan wasö ga.

Yöp magö ap midöm, nibi bi urak mideila anıb gau, Pida nip kauyan hagla, "Ne u rö nöp ram minön Galili nibö u me, hon ninbun ne abe bi nıpe ap," a gıla.

⁷¹ Hageila, Pida haga, "Bi Kub nin midöp; piral hagnö, yıp al pak linım. Pen ninjö yabıl hagabin! Bi anig hagabim u yad ninagpin yabıl!" a ga.

⁷² Anig hagö ninöl gi, kılakıl u kauyan wiñ ala. Wiñ alö, Pida Jisas nöd haga, "Kılakıl wiñ mihöp alagnab magö u, 'Yad Jisas nip ninagpin,' a gimön, ij mihau nıgan wai ñınabön," a ga manö u ninjö, mög gö, mıtön kub ga.

15

Jisas nip dam Pailod

mıdeia ud arla

(*Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Hilım halö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, bi manö ud asikep gau löm, Juda Kansol bi kub gau magönhalö löm, magönhalö manö hag gum göm, Jisas nip nagı löm, dam gapman bi kub Pailod mideia u ud arla.

* ² Dam arlö, Pailod Jisas nip haga, "Ne Juda nıbi bi kin kale u aka?" ga. Hageia, Jisas haga, "Me ne hagpan me u," a ga.

³ Bi God nip nan sabe gep bi kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru nöp hagla. ⁴ Anig gö, Pailod Jisas nip haga, "Nöp manö iru hagaböl u, ne pen manö rımnap hagagnabön ar?" a ga. ⁵ Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gası iru yabıl nöp ninja. *

Juda nıbi bi gau hagla, "Jisas nip mab ba lan al pak limön!" a gıla

(*Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16*)

⁶ Pen Juda kai Pasopa ñın kub u auö, pör am Rom gapman bi kub Pailod nip hag ninlö, kalıp bi nagıman kale hag ninımidal bi u nöp yıharın hag höñ yumidöp.

⁷ Pen ñın anıbu, bi ap hib nıpe Barabas nıbi bi rımnap ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wip al pak lıla rö, kalıp nagı lölö mideila.

⁸ Nıbi bi gau ap magum göm,

* 15:1: Luk 22:66

* 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

Pailod nɪp bɪ nagɪman pör hag nɪŋmɪdal rö hag nɪŋlö,
 9 Pailod kalɪp haga, “Juda kiŋ kub kale u, kalöp hubɪk yunam aka?” ga. 10 Nɪhön gɪnɪg: Pailod nɪpe ke nɪŋa, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, Jisas nɪp yɪharɪŋ mulu kal nɪŋla rö, nɪp dap ñɪla. 11 Pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, nɪbi bɪ gau kalɪp hagla, “Pailod nɪp hagpe, Jisas wasö, Barabas nɪp hubɪk yunɪm,” a gɪla. Anɪg gɪlö, nɪbi bɪ gau Pailod nɪp hagla, “Barabas nɪp hanɪp hubɪk yumön,” a gɪla.

* 12 Anɪg hageila, Pailod haga, “Anɪg hagpim u, pen bɪ anɪbi kale Juda kiŋ hon a gɪpim u, nɪp nɪhön gɪnam?” ö ga. 13 Hagö, kale manö blätö göm hagla, “Nɪp mab ba laŋ al pak lɪmön!” a gɪla. 14 Hageila, Pailod haga, “Nɪpe nɪhön gɪ naij gö, anɪg gɪnam?” ö ga. Anɪg hageia pen kale blätö yabɪl göm hagla, “Mab ba laŋ al pak lɪmön! Mab ba laŋ al pak lɪmön!” a gɪla.

15 Pen Pailod, manö klö hagla anɪbu udöm, nɪbi bɪ gau kalɪp aij gaŋ, a göm, Barabas nɪp yɪharɪŋ hag yuöm, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp hagö, Jisas nɪp nagɪ löm, mɪñu magö pakla. Jisas nɪp pak pɪs gɪlö nɪŋöl gɪ, Pailod haga, “Nɪp dam mab ba laŋ al pak lɪmim,” a ga.

Ami bɪ gau Jisas nɪp hag

jula

(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Ami bɪ gau, Jisas nɪp dam gapna Pailod ram kub nɪpe u amöm, bɪ yam kale rɪmnap kalɪp wɪñ allö aueila, 17 waɪj aɪ mɪlöbö ap, gapman bɪ kub gau rol gɪ mɪdmɪdal rö Jisas nɪp rɪm ñöm, nan kalɪ kalɪ halö rɪmnap rɪk dapöm, kiŋ rol gɪpal usajɪl bad rö ap göm, nɪp nabɪc cög adö laŋ rol gɪ ñɪla. 18 Rol gɪ ñöm, Jisas nɪp aɪeb aɪeb ñöl göm hagla, “Ne Juda kiŋ kub pör nöp mɪdmön!” a gɪla.

19 Anɪg hagöm, ur udöm, nabɪc nɪpe paköm, nɪp kɪñu al ñɪla. Mɪdeia söl au kugom yɪmöm, kale kiŋ nɪp gɪmɪdal rö, nɪp ubör yɪhön gɪla. 20 Nɪp anɪg göl hag juöm, waɪj aɪ mɪlöbö nɪp rɪm ñɪla u ud ju yuöm, waɪj nɪpe ke u yɪm ñöm, mab ba laŋ al pak lɪnɪg ud arla.

Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪla

(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Kale aŋ au amöl gɪ, Aleksada Rupas madöl mɪhau nap kale Saimon, Sairini daun nɪbö bɪ u, gau gɪ ajöm, apöm Jerusalem arnɪg areia u, nɪp nable paköm, klö göm, hagla, “Jisas mab kros u ud kag gɪmön ud aru!” a gɪlö, udöm kalɪp aip ara. *

22 Anɪg göl amöm, Jisas nɪp dam ram mɪnön au manö yöl hib Golgoda a gɪmɪdal ka au amjakla. Golgoda

manö it u “Wip Nabıc Cög Ij.”²³ Amjaköm, nıp nıg wain ap udöm, marasın mö a gımıdal rımnap ud bıg ado malo göm, Jisas nıp nıla pen nınaga.²⁴ Jisas nıp mab ba laj al pak löm, waıj nıp gau udöm, nıme lı ke ke udnıg, sadu rö göl göm ucla. *

²⁵ Sıdö hilım halö lım gı yuöm yöp audık galık aua magö u, Jisas nıp mab ba laj cıpıt pak lıla.²⁶ Cıpıt pak löm, nıhön gınıg al pak lıla manö u, mab kros ba adö laj kalı kılın rıkla:

JUDA KAI KIŃ KALE ME I.

²⁷ Mañ anıbu, bı nan si udep mıhöp u rö nöp al pak lıla, ap mab böj lap, ap mab böj lap.

²⁸ Gıla anıbu, God Manö u kalı kılın rıköm, gınaböl a gıla rö nöp gıla. Manö anıbu kalı kılın rıköm hagla, “Nıp nınlö, bı nan naj gep ap rö lınab,” a gıla. *

²⁹ Nıbi bı gau ap ran ap lugöl gı, Jisas nıp nıjöm, nabıc gor mar göm, nıp hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u rıb waı gem, nın mıhöp nıgan kauyan gı lınabin,’ a gına u, *³⁰ mıñi ne ke gımön, kamıj arö, hon nıjınun,” a gıla.

³¹ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, Jisas nıp u rö nöp hag juöm, kalıp ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, “Nıbi bı rımnap kalıp gajıp kamıj arbal u pen uri nıp ke gö kamıj arnım rö

lagöp.³² Nıpe pör hagöp, ‘Isrel nıbi bı Mesaia mıdpın, Isrel KiŃ mıdpın,’ a göp rö, mıñi nıp au laj cıpıt pak lıbal u, nıpe ke u rö nöp urak aui auö nıjınun nıjög hagöp, a gun, nıp nıj udnabun,” a gıla. Pen bı Jisas aip al pak lıla mıhau Jisas nıp u rö nöp hag julö.

Jisas uma

(*Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Sıdö anı aulık aua magö u, sıbön göm, mıd damöm, sıdö gamıj ga magö u kauyan mailö ga.³⁴ Mailö gö nıjöl gı, Jisas meg mıgan dap ranöm, wıñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?” ö ga. Hibru manö haga anıbu manö it u, “God yad. God yad. Yıp ai gınıg arö gıpan?” *³⁵ Hagö, nıbi bı söl anıbu au mıdeilla gau nıjöm hagla, “Nıjım! İlaija nıp wıñ alab,” a gıla.

³⁶ Pen bı ap nan hain auebö rö bad ap udöm, nıg wain mani pro raubal mıgan yanı rauöm, Jisas nıp nınö nınan, a göm, gamıt mlö ap ud abös alöm, mıdeia adö laj nıl gı, haga, “Hon nıj mıdno, İlaija apöm, nıp ud asık dam mıñöj it yanı lınab aka?” ga. *

³⁷ Anıg hagöm, nıj mıdlö nıjöl gı, Jisas wıñ kub alöm, uma.³⁸ Magö anıbu nöp, waıj mlö kub God sabe gep ram magö raul mıgan yanı ajöj pıt gıla u, anı u pa bılılı

* 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Ais 53:12 * 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21

göm, ke ke lap lap aram migan hiik mideia.

³⁹ Bî ami gau abad mîdmîdöp bî kub u, mab kros ba anj aui adö au gîlan mideia u, Jisas anig hagöm uma u niñöm, nan niñön niñön ga gau niñöm, haga, “Niñö hagnal! Bî anibi God Ñî nipe yabi!” a ga.

⁴⁰⁻⁴¹ Niñi iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau, apöm gof au mideila. Anj anibu, niñi mihau nigan Jisas niñ wög pro pro rimnap gi niñimal ram mînor Galili. Niñi Maria mihöp midailö; niñi hib alog anib mihau, ap Magdala daun niñö, ap Jems Josep madöl mihau niñe kale u. Niñi ap hib nipe Salomi. Niñi anib gau magönhalö niñ midlö niñöl gi, Jisas uma. *

Josep nipe Jisas hañ roman kabö migan au rigöl ga (Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Josep bî Arimadia daun niñö, Juda Kansol kub bî gep ap, God niñi bî udöm abad mideinab niñ anibu abad mîdmîdöp. Bî anibu, rol God niñ sabe gep niñ u, a göm, nan gi jîñ geia. Jisas uma u niñöm, ram söl dugniñ gab, a göm, miñi wip he ud asik dam rigöl ginam, a göm, piñin gaga; Pailod mideia u amöm, hag niña. ⁴⁴ Hag niñö, Pailod, Jisas hadö uma manö u niñöm, pa giñ göm, bî ami bî abad mîdmîdöp bî kub u niñ wiñ alö, aueia, hag

niña. ⁴⁵ Hag niñeia haga, “Mîdönöp umöb,” a ga. Anig hagö, Pailod Josep niñ haga, “Yau. Wip dam rigöl ginöm,” a ga.

⁴⁶ Hagö, Josep waij rud kub ap rauöm, am wip he ud asik dap lugöm, waij u ud magönhalö wam wam göm, dam kabö migan ginöm niñö nöp lu lila kabö migan u rigöl ga. Rigöl göm, kabö hañai kub ap ud gau ga gi damöm, wip rigöl ajön u piñ ga.

⁴⁷ Maria Magdala aip, Maria Josep niñe u aip, niñ midlö niñöl gi, wip rigöl gila.

16

Jisas uraka

(Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Juda God niñ sabe gep niñ kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems niñe u, niñi Salomi u, wip he u wel liñun, a göm, am wel hañin aij auep rimnap rau dap lilo hana.

² Ruö Sade niñ u, sib halö uraköm, wip rigöl gila u areila. ³ Adan anj au aramöl gi hagla, “Kabö kub wip rigöl ajön pak piñ gila u, an ud kilifi gi gof gau yunab?” ö gila. ⁴ Anig hagöm, amjaköm, niñla, kabö kub wip rigöl ajön pak piñ gila anibu, hadö lifi gi am gof au mideia. ⁵ Niñöm, migan anibu hiikid amöm niñla, bî praj waij rud milöbö yima ap, niñmagö yijig lau adö asik mideia. Niñ niñöm piñin gila. ⁶ Piñin

* 15:40-41: Luk 8:2-3

geila, kalip haga, “Piññi gagmim. Yad niñbin, kale Jisas bi Nasared nibö, mab ba lañ al pak lila u niñ niñniñig auabim. Pen niñim! Nipe aui midagöp. Nipe midö nöp uraköm aröp. Niñ rigöl gila ka u nöp midöp aui ap niñim. ⁷ Pen yiñid ammil, bi nipe gau Pida aip hagmil, ‘Jisas nipe nöd amöm Galili mideinab. Nipe ke kalöp nöd haga rö, kale am nipe niñnabim anib gau,’ a gimil,” a ga. *

⁸ Anig hagö, niñbi gau aninñin gö, niñ ma gıl gıl göm, wip rigöl höñ amöm arö göm, gi dö gi arla. Piññi gila niñöm niñbi bi rımnab kalip manö anibu hag ñagla.

Maria Magdala Jisas niñ niña

(Mad 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Jisas umöm, niñniñ wañgnibö u uraköm, nöd yabiñ amöm, Maria Magdala mideia au waiö lö, niñ niña. Pen niñbi anibu niñ nöd kijaki aiön pi unbö mudun jıñ u abañ al mideia niñöm Jisas hag höñ yua. ¹⁰⁻¹¹ Nipe Jisas niñ niñöm, am bi nipe gau miññiñ gi mideila an au amöm, Jisas kamıñ midöp niñ niñbin, a gö, kale böñ nöp umöb, a göm, manö niñ u udagla.

Jisas bi nipe miñhau adan an au ammil niñ niñlö
(Luk 24:13-15)

¹² Hainö pen, Jisas bi nipe miñhöp ram miññiñ miñgan ap gi ajailö, Jisas bi unbö ke rö löm apöm, adan an au waiö lö, niñ niñmil, ¹³ am bi nipe rımnab kalip hag ñlö u pen, niñö hagabil, a göm, manö kale udagla.

Manö aij yad u niñbi bi gau kalip hag niñmim, a ga

(Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)

¹⁴ Hainö mañ ap me, Jisas bi nipe unbö agıñ lañ u nan niññeila an au waiö löm, kalip hag göl gi haga, “Yad uraknö, niñbi bi rımnab yiñ waiö niñöm, apöm kalöp hag ñlö, niññiñ giñig piral hagpal, urakagöp, a gimim, niññim?” ö ga. *

¹⁵ Anig hagöm, kalip haga, “Kale manö aij yad u dam ram miññiñ gau gau magöñhalö ammim, niñbi bi gau magöñhalö hag niñmim. *

¹⁶ Niñbi bi an an, manö aij yad anibu niñ udöm, niñig paknaböl gau, kamıñ arnaböl. Pen niñbi bi an an niñ udagnaböl gau, God kalip manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ “Niñbi bi manö yiñ niñöm, ‘Niñö hagöp,’ a göm, niñ udnaböl gau, nan gagep rö giñaböl. Kijaki aiön pi nan gau niñbi bi kalip abañ alnab gau, hib yad u hagöm, hag höñ yunaböl. Manö yabiñ kale u arö göm, manö giñsön nibö adö ap ke hagnaböl. * ¹⁸ Re gadgoñ

* 16:7: Mad 26:32; Mak 14:28 * 16:14: 1Ko 15:5 * 16:15: Ap 1:8 * 16:16:

Ap 2:38 * 16:17: Ap 2:4; 8:7

nibi bi hauöp gau ud niñlō,
 nan ap gö umagnaböl. Nan
 naj niñlō bi niñlōm umbal
 gau rīmnap niñlō, nan ap gö
 umagnaböl. Pen nibi bi nan
 ginab gau, kalip niñmagö līlō,
 kamīñ līnab,” a ga. *

*God Jisas nip udöm ram
 minöñ nipe kumi kabö adö
 lañ au ud ara*

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹ Bi Kub Jisas manö anibu
 kalip hag pis gö niñöl gi, God
 nip udöm, ram minöñ nipe
 kumi kabö adö lañ au ud ara.
 Ud arö, God niñmagö yijig nip
 lau adö asika. *

²⁰ Pen bi nipe gau amöm,
 Krais manö aij u ram minöñ
 gau gau magöñhalö hag niñlō
 arö niñöl gi, Bi Kub, manö
 aij yad niñö līnim, a göm,
 kalip aip midöm, klö ñö, nan
 gagep rö gau gila. *

* **16:18:** Luk 10:19; Ap 28:3-6
 14:3; Hib 2:3-4

* **16:19:** Ap 1:9-11; 2:33-34

* **16:20:** Ap

Luk Jisas Kraiſ Manö Aij u Luk kalı kſiñ rıka

Manö nöđ

1-2 Jisas Kraiſ aŋ hanıp i yag daulö kub göm ga ga rö, bı rımnap amgö magö kale ke nıŋöm, manö aij anıbu hag űı ajöm, yıp abe, nıbi bı gau rımnap halö kalıp abe, hag űıla. Hag űeila bı iru rö manö anıbu nıŋ aij göm kalı kſiñ rıkla. * 3 Pen bı majö Diopilas, yad u rö nöp manö yıp hag űıla anıbu iſ u magöŋhalö uſhai nıŋ aij gıpin u me, yad u rö nöp manö anıbu magöŋhalö gası nıŋ aij gem, nöp kalı kſiñ rıknıg gabin. 4 Anıg gıñö me, manö nöp hagla nıŋban u, nıŋö hagla a gımön nıŋnabön.

Ejol, ber mıhau Jon Bı űıg Pak űeb yag daunabil, a ga

5 Nöd Kiŋ Herod Judia Propins abad mıdmıdöp űın u, bı ne Sekaraia, God nıp nan sabe gep bı ap mıdmıdöp. Bı yam nıpe aip wög jım űöl gımıdal gau kalıp Abaija Yam a gımıdal. Sekaraia nıbin nıpe İlisabed. İlisabed u rö nöp God nıp nan sabe gep bı Eron iſ u rık dam dapıl göm rıkla. 6 Kalpe ber mıhau God lo manö adö u magöŋhalö hain göl gı mıdlö, God nıŋö, manö ap mıdageia. 7 Pen Sekaraia nıbin nıpe İlisabed űı pai

wem u me, űı pai ap yag dapöm wasö, böŋ nöp nıbi mılep bı mılep lılö.

8 űın ap Sekaraia bı nıpe aip wög jım űöl gımıdal gau apöm, God nıp sabe gep wög u geila. 9 Pen wög kale u göl gı, bı God nıp nan sabe gep bı gau pör gımıdal rö, bı hon an rö God sabe gep ram raul mıgan yaŋ amöm nan haſıŋ aij auiep u launab a göm, ilöŋ cal ud gulu gı udla. Udlö, Sekaraia nıpe ilöŋ cal ke ud gulu gı udöm, God sabe gep ram raul mıgan yaŋ arnıg ga. * 10 Nıbi bı iru nöp God sabe gep ram höŋ adö au God nıp sabe göl gı mıdailö nıŋöl gı, Sekaraias nıpe raul mıgan yaŋ aramöm nan haſıŋ aij auiep anıbu laua. 11 Pen Bı Kub ejol nıpe ap apöm, nan haſıŋ aij lep kabö kınan u űımagö yıjıg adö lau waiö mıdeia. 12 Sekaraia ejol anıbu nıŋöm pa gıſı ga. 13 Pen ejol anıbu nıp haga, “Ne piñıŋ gagmön. God nıp sabe gıpan u, nıpe nıŋöb. Nabin ne İlisabed űı ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nıpe Jon a gımön. 14 Nıme űı u yag daunab u, ne mıñ mıñ gınabön; nıbi bı iru nöp gau u rö nöp mıñ mıñ gınaböl. 15 Bı Kub amgö ilö adö nıpe u, Jon bı kub rö mıdeinab. Nıpe űıg wain aka űıg klö rımnap űıŋagnım. Nıme űı mıdun mıdeinab űın anıbu nöp, Ana Uſ nıpe űı anıbu nıp aŋ daŋ amöm ajmaŋ raunab.

* 1:1-2: Ap 1:1

* 1:9: Eks 30:7

* 1:15: Nab 6:3

* 16 Hainö nipe Isrel nibi bi God nip arö gipal gau iru nöp manö aij hag ñö, God nip, B+ Kub hon, a göm, niñ udnaböl. 17 Pen ñi ne anibu nipe bi God manö hagep Ilaija hadame ram God pidöñ udöm gimädöp rö ginab. Nap bi kalip udöm, ñi pai kale gau udöm, kalip ud jim ñöl linab. Nibi bi God nip azeb azeb ñibal gau, kalip manö aij hag ñö, nibi bi kamij aij nipe gasi niñbal rö niñöm, gi aij göm, B+ Kub aunab, a göm, abad mideinaböl,” a ga. *

18 Ejol u anig hagö, Sekaraia haga, “Hol ber mihau mitep yabit libul. Anib u, yad aigöl gem, ne niñö hagpan, a gi niñnabin?” ö ga.

19 Hagö, ejol u Sekaraia nipe haga, “Yad Gebriel. Yad God amgö ilö adö u midem, yip hag yuö apem manö aij anibi nöp hag ñinig aubin. * 20 Ne manö yad u, niñö hagöp a gimön niñagpan rö, azeb nöp u marö gö, manö hagöl gi midageinabön. Yiharij nöp mid mid, ñi u yag daunabil mañu nöp kauyan manö hagnabön,” a ga.

21 Pen Sekaraia God sabe gep ram an raul yan mlö padö mideia niñöm, nibi bi höñ yan mideila gau gasi iru niñla. 22 Hainö nipe höñ apöm, manö rimnap hagnim rö laga. Anib u, yip anig anig göp, a göm, ñimagö nöp yamaia. Kale niñöm hagla,

nipe ram raul migan yan am midöm, nan ap ke niñöm auöp, a göm, niñla.

23 Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u gi midö, ñin nipe u pis gö, bi rimnap apöm ka nipe u udlö niñöl gi, nipe ado gi ram nipe ara. 24-25 Hainö mid damöm, nibin nipe Ilisabed ñi mudun midöm haga, “Nöd yad nibi ñi pai wem midmidin u me, yip nable ga, ji mñi B+ Kub yip mög niñöm yip abad midö, ñi mudun midpin u yip aij göp, nable gagnab, wasö,” ga. Anig hagöm, rakin unbö mamid agamij ram raul migan gau nöp pi göl midmidöp.

Ejol apöm Maria nipe haga, “Jisas yag daunabön,” a ga

26 Ilisabed rakin unbö kagoñ jij ñi mudun midö niñöl gi, God ejol Gebriel nipe hag yuö ara Nasared daun, ram minöñ Galili au.

27 Nasared au nibi praj ap midmidöp, hib nipe Maria. Nibi praj anibu bi ap aip gi gö wasö. Nibi praj anibu, bi ne Josep udnab, a göm manö hagla. B+ Josep anibu, nipe kin Depid bi ridig anibu ap rik dam lila u me. *

28 God ejol Gebriel hag yuö, nibi praj Maria mideia au amjaköm haga, “Nibi praj, ne midpan? B+ Kub nöp ud aij göp. Nipe aip midpil,” a ga.

29 Anig hagö, Maria manö anibu niñöm, yip ai ginig

* 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mad 17:11-13
1:16,18

* 1:19: Dan 8:16; 9:21 * 1:27: Mad

anig hagab, a göm, gasi iru niŋa. ³⁰ Niŋpe gasi iru niŋö niŋöl gi, ejol niŋp haga, “Maria, ne piñiŋ gagmön. God nöŋ ud aij yabił göp. ³¹ Hainö ne ñi mudun miđmön, ñi ap yag daunabön. Yag daumön, hib niŋpe Jisas, a giŋmön. * ³² Pen niŋpe bi kub yabił miđeinab. Niŋbi bi niŋp hagnaböl, Bi Kub yabił adö i giłan miđöp Ñi niŋpe, a giŋnaböl. God Bi Kub geinab niŋjöm niŋpe nihi iłan Depid, kiŋ kub miđmiđöp rö miđeinab. ³³ Jekop rikö rik amil apil giłö miđeinaböl gau kalip magöŋhalö pör nöŋ pör nöŋ kiŋ kale miđöm abadöl miđeinab,” a ga. *

³⁴ Ejol anig hagö, Maria niŋp haga, “Yad bi ap aip miđagpul u, aigöl gem ñi anibu yag daunabin?” ö ga.

³⁵ Hageia, ejol niŋp haga, “Ana Uł u nöŋ apöm, Bi Kub yabił adö i giłan miđöp piđöŋ niŋpe nöŋ ralu ñinab. Anig gö, ñi uł yag daunabön u, niŋbi bi niŋjöm hagnaböl, niŋpe God Ñi niŋpe, a giŋnaböl. ³⁶ Nöŋ! Naubi ne Ilisabed niŋpe niŋbi miłep löp. Kale niŋp niŋbi ñi pai wem a giŋmiđal u pen miñi niŋpe ñi mudun miđö, rakin unbö kagoł jiŋ hadö ara. ³⁷ God nan gagnim rö ap miđagöp; nan gau magöŋhalö giŋnim rö nöŋ miđöp,” a ga. *

³⁸ Anig hagö, Maria haga, “Yad God niŋp wög gi ñeb pai.

Hagabön rö nöŋ yip giŋnim,” a ga. Anig hagö niŋöl gi, ejol niŋp arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed niŋp niŋa

³⁹⁻⁴⁰ Pen Maria yinid amnam, a göm, ram miŋnöŋ anibu arö göm ram miŋnöŋ Judia no ilö gau adan miłö u am am, Sekaraia Ilisabed ber miŋhau miđmiđil daun u ara. Ram kale amjaköm, nubi Ilisabed niŋp haga, “Ne miđpan?” a ga. ⁴¹ “Ne miđpan?” a gö, nubi Ilisabed manö anibu niŋjö, ñi mudun miđeia u piŋanid la. Pen magö anibu nöŋ Ana Uł u niŋpe Ilisabed an dan aramöm niŋp ajman raua. ⁴² God Ana ajman rauö, Ilisabed niŋpe meg miŋgan dap ranöm Maria niŋp haga, “God niŋbi riŋnap kalip abad miđöp u pen nöŋ ud aij yabił göp. Ñi mudun ne miđpan yagol ñi u abe ud aij yabił göp. ⁴³ Yad niŋbi aij wasö ji ne Bi Kub yad niŋme niŋpe u yip niŋniŋig auban u yad aiö gem God niŋp aij a gabin. ⁴⁴ Ne apön yip, ‘Miđpan?’ a gajan magö u, ñi mudun miđpin i ñiñi yabił löm piŋanid löp. ⁴⁵ Ne, ‘Yip God hagöp rö giŋnab,’ a giŋmön niŋ miđpan u me, ne miñ miñ giŋmön,” a ga.

Maria God hib niŋpe hagö adö ara

⁴⁶ Ilisabed anig hagö, Maria God niŋp gasi niŋöl gi, ñiñi yabił löl gi haga, “Yad Bi Kub niŋp gasi niŋem,

* 1:31: Ais 7:14; Mad 1:21-23

* 1:33: 2Sa 7:12,13,16; Ais 9:7

* 1:37: Jen

hib nipe hagnö, i adö lan
arnab. *

47-48 Yad böŋ nöp umeb rö
midainö,
God yip mög niŋöm ud
kamij yua u,
nip gasi niŋem ñiñi
yabił libin.

Yad yiharij pai nip wög gi
ñeb midpin u
pen yip hauł gagöp.

Anig göp u,
miñi riköm, hainö
riköm, rik dam linaböl
gau,

nibi bi magöŋhalö yip gasi
niŋöm hagnaböl,
'God nibi anibu ud aij
yabił ga,' a ginaböl.

49 Nipe pidöŋ magöŋhalö
midöp u,
nipe nan klö yabił yip
göp.

Yad niŋbin nipe aŋi nöp
Bi Uł midöp.

50 Nibi bi manö nipe niŋöm,
ana udöm, hain
ginaböl gau,
kalip mög niŋöm ud aij
ginab.

Kale ñi pai riköm, rik
damöm, rik linaböl
gau,
kalip u rö nöp mög
niŋöm ud aij ginab. *

51 Nipe Bi ñimago mlö kub
yabił;
nipe nan klö klö iru nöp
göp.

Nibi bi, hon ke nibi kub bi
kub midpun, a gipal
gau,

God kalip yu gi yuöp. *

52 Anib u, kin bi kub
ram minöŋ kub
abad midlö hib kub
midmidöp gau,
God gö ke ke arlö,
nibi bi hib midagmidöp gau,
God kalip udöm ud adö
adö göp. *

53 Nibi bi kiyö löp gau,
God kalip nan nime lö
ñiŋlö mudun göp.
Pen nibi bi nan iru midöp
gau
kalip yiharij hag yuö ar-
bal. *

54 God nipe apis bac itaŋ hon
gau
kalip manö haga u hauł
gagöm,
hanip Isrel nibi bi
pör mög niŋöm abad
mid aij göp. *

55 Bac Ebrahim abe, bac hon
rimnap abe
ñi pai kale riköm riklö
arnab gau,
God kalip abad mideinabin,
a göm,
haga rö nöp hanip göp,"
a ga. *

56 Maria manö anibu
hagöm, nubi Ilisabed aip
rakin mihau niŋaŋ midöm,
hainö ado gi ram nipe ara.

*Ilisabed ñi nipe Jon Bi Ñij
Pak Ñeb u nip yag daua*

57 Mid damöm, Ilisabed
ñi ap yag daua. 58 God
nip mög niŋöm abad midö,
nipe mitep yabił löm ñi yag
daua anibu, nibi bi niñin
nubi nimam nuö bi nipe gau

* 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sa 22:28 * 1:52: Job 12:19; 5:11; Sam
147:6 * 1:53: Sam 34:10 * 1:54: Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Jen 17:7

ninjom, nipe aip min min
yabil gila.

59 Ni u yag dapom, nin
unbo mudun jin midom,
raleb jin mañu wañ hañ nipe
rib gi do ginig gom magum
gila. Magum gom, kale ni
u hib ninig gom hagla, "Ni
anibi, nap Sekaraia hib u la
ij gep," a gila. * 60 Hageila,
nime haga, "Waso, hib
nipe Jon a ginabul," a ga.
61 Anig hagö, nibi bi nipe
gau hagla, "Hon unbo anig
gagun. Bac baid buo ne
gau hib ap Jon midagop,"
a gila. 62 Anig hagom, nap
Sekaraia nip ninmagö u nop
yamom hag ninla, "Ni hib
nihon ninabon?" o gila.
63 Hag ninlo, nap ninmagö u
nop yamom haga, "Yip kop
kali klin rikep ap dauim,"
a ga. Hagö daueila, adö
anibu manö kali klin rikom,
"Hib nipe Jon," a ga. Anig
gol hib kali klin rikö, kale
ninjom magonhalö aiö yabil
gila. 64 Pen magö anibu
nop Sekaraia atab marö
ga u pita gö ninöl gi, nöd
manö hagnidöp rö hagöl
gi, God hib nipe hagö adö
ara. 65 Nibi bi sol au han
mideila gau, ga anibu ninjom
pinin gom, manö anibu yag
dam ram minonj Judia ilö gau
magonhalö yabil nibi bi gau
kalip hag nila. 66 Hageila,
nibi bi manö anibu ninla
gau, kale magonhalö gasi iru
ninjom hagla, "God gö, ni
anibu anig göl yag dauop

u me, hainö bi aigale bi rö
mideinab?" o gila. God
pidonj ni anibu pig mideia
u ninla u me, anig hagla.

*Sekaraia God hib nipe
hagö adö ara*

67 Ana Ut nipe ninan nap
Sekaraia an nipe dan apom
ajman raua ninjom God hib
nipe u dap ranöl gi haga,

68 "Hon Isrel nibi bi, God Bi
Kub hon
hib nipe dap ranun
hagno adö arnim.

Nipe ke ram minonj il i apom,
nibi bi nipe rau adog
udöp. *

69 God Bi Kub nipe gö, Depid
rikö, riklö, rik amil
apil gilö,

ninan ap yag dauö hanip
ud kamij yunab. *

70 Hadame nop, manö yad
nibi bi gau hagnig
gabin, a gom,

God nipe bi rimnap wög
anibu hag la.

God manö hagep bi ut nipe
gau kale God manö
haga u ninjom,

nibi bi gau kalip hag
nila.

71 Bi al ninjeb hon gau apom,
hanip al pak linig
gaböl

pen nipe apom hanip ud
kamij yunab;

bi hanip mulu lugö ninbal
gau hanip gi naj ginig
gaböl u

pen nipe hanip abad
midö kamij arnabun.

*

* 1:59: Jen 17:12; Lep 12:3; Luk 2:21

* 1:71: Sam 106:10

* 1:68: Sam 72:18

* 1:69: Sam 18:2

72-73 God hadame nöp bac
 itaŋ hon mög niŋöm
 ud aij giŋabin, a göm,
 manö klö niŋjö riŋnap
 hag la.

God niŋpe manö bac hon
 Ebrahim niŋp hag la u
 hauŋ gagöp;
 manö uŋ anibu haga rö
 nöp göp. *

74-75 Bi Kub hanip abad
 midö,
 kolmaŋ gau hanip gi najj
 göl rö lagnab.

Anib u, hon bi al niŋeb gau
 piŋiŋ gagun, kamini
 mideinabun rö,
 pör pör nöp Bi Kub nöp
 gasi niŋjun, nan si nan
 najj arö gun,

Bi Kub niŋbi bi uŋ niŋpe
 midun,
 wög niŋp göl gi, gi
 mideinabun. *

76 Pen niŋ yad, ne God Bi Kub
 niŋp wög gö,
 niŋbi bi gau kale niŋöm
 hagnaböl,

‘God Bi Kub yabiŋ adö i giŋaŋ
 midöp u,
 bi manö niŋpe hagep me
 u,’ a giŋaböl.

Niŋhön giŋig: ne nöd ammön,
 niŋbi bi gau kalip hag
 aij gö,

Bi Kub u niŋp abad midlö
 niŋjöl gi, niŋpe aunab. *

77 Ne niŋbi bi niŋpe gau kalip
 manö aij niŋpe u hag niŋ
 aij gö,

Bi Kub kale u apöm,

nan si nan najj giŋpal pri u iŋk
 gi yuöm kalip udnab,
 manö aij u niŋnaböl. *

78 God Bi hain agamiŋ riŋköm,
 niŋpe niŋbi bi mög niŋöm,
 mailö aij niŋpe sidö mailö rö
 kumi kabö adö laŋ niŋbö
 apöm,
 hanip mailö pak niŋnab.
 *

79 Hon niŋbi bi an an siŋbön
 gau midun

umniŋ giŋnabun gau,
 niŋpe gö mailö magö anibu

hanip midmagö aŋ
 daŋ mailö pak niŋnab
 niŋjun,

hon hibur hain hain middep
 adan aij u uŋhai niŋjun,
 adö anibu nöp ajeinabun,”
 a ga.

80 Pen niŋaŋ anibu, Jon,
 majö gö niŋjöl gi, ana
 niŋpe halö halö piŋdöŋ ga.
 Niŋpe ram miŋnöŋ niŋbi bi
 midagmidal, ram miŋnöŋ
 kabö nöp midmidöp aŋ gau
 mid mid, böŋ nöp kub göm
 auö, Isrel niŋbi bi niŋp niŋja.

2

Maria Jisas yag daua
 (Mad 1:18-25)

1 Pen niŋ an aŋ anibu, gap-
 man bi kub Sisa Ogasdas
 niŋpe lo löm haga, “Niŋbi bi
 yad abad midpin gau, kale
 magöŋhalö hib kale udöl,”
 a ga. 2 Nöd api iŋ göm
 niŋbi bi hib udla niŋ u, gap-
 man bi kub Kwairinias Siria
 Propins* niŋbi bi kalip abad

* 1:72-73: Jen 17:7; 22:16-17; Sam 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14 * 1:76:

Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 2:2: Niŋ anibu Rom kai
 kale ram miŋnöŋ Isrel abad mideila. Ram miŋnöŋ Isrel Siria Propins aŋ au mideila.
 Rom kai kiŋ kale Sisa a giŋmidal.

mıdmiđöp. ³ Anıb u, nıbi bı ram mınöŋ mlö kub gau ke nıbö ke nıbö ap yıharıŋ mıdeila gau, ado gı ram mınöŋ kale ke hib udnıg arla.

⁴ Josep nıpe kiŋ Depid kıgın rık damöm rıkla rö, nıpe Depid daun nıpe Bedlehem arnıg ga. Nıbi praj Maria nıp uı gı, Nasared daun, ram mınöŋ Galili au arö gımil, aram aram ram mınöŋ Judia amöm, kiŋ Depid nıp rıklö mıdmiđöp daun nıpe Bedlehem arlö.

⁵ Pen nıbi praj Maria, Josep udnab a gıla u me, nıı mudun halö mıdö nıŋöl gı, Josep Maria nıp uı gı hib udnıg arlö. ⁶ Kale Bedlehem arlö, Maria nıŋaŋ yag daupe nıın u söl ga. ⁷ Pen Bedlehem gau amjakmil nıŋlö, mani rauöm hanmıdal ram u böŋ nöp sısı ga. Anıb u me, kaj kau mukmıdal ram ap am mıdöm, Maria nıŋaŋ nöd añı u yag daua. Yag dapöm nıŋaŋ laplap wam wam göm, ud kaj sipsip nan haıı habadö pıñ u rık dap lılö nıŋmıdal mab ij mıgan u la.

God ejol ap kaj sipsip mukep bı gau kalıp haga

⁸ Maria Jisas nıp yag daua nıın anıbu, kaj sipsip mukep bı gau rımnab sıbön yaŋ kaj sipsip abad mıdeila ram mınöŋ söl anıb au. ⁹ Bı Kub ejol nıpe ap yuö, Bı Kub mailö aij magö nıpe apöm kalıp pak nıŋö, anıının gö

pıñıŋ gıla. ¹⁰ Kale pıñıŋ gılö nıŋöl gı, ejol u kalıp haga, “Kale pıñıŋ gagmim. Yad kalöp abe nıbi bı gau magöŋhalö kalıp abe, manö aij nııñı lep ap dauabin. ¹¹ Mıñı nöp nıbi ap nıı unbö ke ap yag dauöp Depid daun nıpe au. Nıı anıbu kalöp ud kamıŋ yunab. Nıpe Kraısı Bı Kub u me. ¹² Nıp am ulhai nıŋmim nıŋnabim, nıme nıp waııj wam wam göm, ud kaj sipsip nan haıı habadö pıñ u rık dap lılö nıŋmıdal mab ij mıgan u lö mıdeinab. Kale am nıŋmim, hagpin rö gınab u, nıŋö hagöp, a gıınabim,” a ga.

¹³ Ejol anıbu anıg hagö nıŋöl gı, adıŋ ejol kumi kabö adö laŋ au nıbö iru yabıı nöp ap ejol nöd nıbö u aip mıdöm, God hib nıpe u dap ranöl gı hagla,

¹⁴ “God hib nıpe i adö laŋol mıdöp;

nıpe nıbi bı an an mög nıŋöm ud aij gınab gau,

hibur hain hain gası mıdmagö añı lep magö u

kale aip mıdnab,” a gıla.

*

Kaj sipsip mukep bı gau am Jisas nıp nıŋla

¹⁵ Ejol gau ado gı kumi kabö adö laŋ arlö nıŋöl gı, bı kaj sipsip mukep gau manö hag nıŋ hag nıŋ göm hagla, “Bı Kub hanıp manö hagajıp

† 2:11: Grik manö “Krais u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe iı añı ap mıdöp: “God hag la Bı u.” * 2:14: Luk 19:38

u, uri Bedlehem am niŋun,” a gɪla.

¹⁶ Anig hagöm yiŋid amöm niŋla, Josep aip Maria aip niŋaŋ hagla anibu, waŋij wam wam gɪmil, kaj sip-sip nan haŋi habadö piŋ u dap lɪlö niŋmidal mab ij miŋan u lɪlö mideia. ¹⁷ Kale niŋaŋ anibu niŋöm, amöm, ejol kalip niŋhön niŋhön hagla manö u, niŋi bi gau gau kalip hag niŋla. ¹⁸ Bi kaj sip-sip mukep gau niŋi bi gau manö anibu hag niŋlö, kale niŋöm magöŋhalö aiö yabiŋ gɪla. ¹⁹ Pen Maria niŋ nan ke yabiŋ anibu ga rö, aij a gö, gasi aij nöp niŋmidöp. * ²⁰ Bi kaj sipsip mukep gau, God ejol niŋpe gau hagla rö nöp gö amgö kale ke niŋla u me, God hib niŋpe u dap ranöl göm, aula gau ado gɪ arla.

Josep Maria ber miŋhau Jisas niŋ dam God sabe ram u ud arlö

²¹ Maria niŋaŋ u yag dapöm niŋ unbö mudun jiŋ midöm, ruö raleb niŋ u waŋ haŋ niŋpe riŋ gɪ dö gɪla. Nöd ejol u niŋme Maria niŋ, niŋ yag daumön hib niŋpe u anig göl lɪmön a ga rö, hib niŋpe u Jisas, a gɪla. *

Bi Simion aip niŋi Ana aip Jisas niŋ niŋmil miŋ miŋ yabiŋ gɪlö

²²⁻²³ Pen nöd Mosiŋ niŋpe lo manö kalɪ kliŋ riŋköm, niŋ nöd yag daunaböl gau God niŋ niŋnaböl a ga. Anib

u me, Maria niŋaŋ u yag dapöm, Juda niŋi bi gɪmidal rö, God sabe gep ram u asi masi gɪ, ram niŋpe ke gau nöp midö, kamij lö niŋöl gɪ, Josep aip, Jisas niŋ dam Bi Kub niŋ niŋig, God sabe gep ram Jerusalem au arlö. *

²⁴ Pen Bi Kub lo manö ap halö hagöp, “Niŋi niŋ pai yag daunaböl gau kamij lö, yaur maŋig aka yaur dapo miŋhöp dam God sabe gep ram höŋ yaŋ amöm, pak God niŋ sabe gɪ niŋme, böŋ nöp kamij löp, a göm, God sabe gep ram raul miŋan u arnaböl,” a gɪla. Gasi anibu u rö nöp niŋmil me, yaur miŋhöp halö ud arlö. *

²⁵ Pen Jerusalem au bi aij yöl ap midmidöp, hib niŋpe Simion. Bi anibu niŋpe God Manö u niŋöm, hagöp rö nöp gɪmidöp. Ana Uŋ niŋpe Simion aip midmidöp; niŋpe Kraiŋ u Isrel niŋi bi ud kamij yunab, a göm, abad midmidöp. ²⁶ Ana Uŋ niŋpe Simion niŋ nöd haga, “Bi Kub niŋpe Kraiŋ niŋpe yuö aunab u, ne amgö niŋmön hainö umnabön,” a ga niŋöm niŋpe niŋöl mideia. ²⁷ Pen niŋ anibu, Ana niŋpe Simion niŋpe gasi niŋ, God sabe gep ram u amöm niŋa, Josep ber miŋhau Jisas niŋ dammil, lo manö haga rö gul a gɪmil ap midailö. ²⁸ Simion kalip miŋhöŋ niŋöm, Jisas niŋpe ud wabi göm, God hib niŋpe u dap ranöl gɪ haga,

* 2:19: Luk 2:51

* 2:21: Luk 1:31

* 2:22-23: Eks 13:2,12; Lep 12:1-8

* 2:24: Lep 12:8

29-30 “Ne añi nöp Bî Kub.

Ñiŋaŋ i kub göm,

hanip nîbi bî ud kamîŋ
yunab u,

nöd yip hagna rö, uri
amgö magö yad ke
nîŋabin.

Anîb u, uri yip paliö aij gö
nîŋöl gi umnam. *

31 Ñiŋaŋ anîbi, nîbi bî
ram mînönj gau gau
magöŋhalö

ud nöp aip jim ñöl lî nab.
*

32 Nîpe mailö aij rö apöm,

Juda nîbi bî wasö gau
kalip pak ñö,

God bî aigale bî rö
midöp u nîŋaböl.

Nîpe mailö aij unbö ke ne
dapöm,

Isrel nîbi bî ne gau kalip
pak ñî nab,” a ga.

33 Simion Jisas nîp manö
anîbu hageia u nîŋmil, Josep
ber mîhau aiö yabîl gi lö.

34 Pen Simion nîpe Josep
Maria Jisas amlî bî kalip,
“God kalöp abad mîdeian,”

a göm, Jisas nîme Maria
nîp haga, “Ñî anîbi mîdö
nîŋöl gi, Isrel nîbi bî iru
nöp aŋ u ud asîk ke ke löm,
adan naij udöm arnaböl gau,
ap lug paknaböl; pen adan
aij udöm arnaböl gau, God
lau adö arnaböl. God Isrel
nîbi bî nîŋlan, a göm, ñî
i yua pen nîbi bî rîmnap
nîp udagöm hag junaböl. *

35 Anîg göl me, nîbi bî iru nöp
nîhön nîhön gasî nîŋöm nîŋ

mîdpal rö, nîbi bî gau waiö
nîŋnaböl. Pen ru mîlö kîd ap
mîdmagö aŋ ne ke daŋ bî nîŋ
gî nab,” a ga.

36 Pen ñî nî anîbu nöp,
God manö hagep nîbi ap ap
mîdeia. Hib nîpe u Ana;
nap hib u Panuel. Panuel
u, Asa rîkö rîk dapöm rîkla.
Nîpe nîbi mîlep yabîl. Nöd
nîbi praj bî udöm, nugmul
aip mîdailö mî unbö mudun
jîŋ ina. 37 Nugmul uma pen
Ana mî nîpe ñî nîjuöl mîhau
mîhau unbö yîgwö mîlö lan
(84) ina. Nîpe God nîp nöp
gasî nîŋöm ñî nî rîmnap nan
magö ñîŋöm wasö, God sabe
gep ram u am mîdöm, sîdö
aŋ sîbön yan God nîp sabe
göl gi mîdmîdöp. 38 Pen
nîbi Ana u, magö anîbu
nöp Jisas nîp ud mîdeila
söl au apöm, God nîp aij a
göm, nîbi bî kale, Bî Kub
apöm Jerusalem nîbi bî nagî
mîdeila u hubîknîm, a göm
abad mîdmîdal nîbi bî gau
kalip hagöm, ñîŋaŋ anîbu
nîhön nîhön rö gî nab u,
manö hag ña.

*Ber mîhau Jisas ud ado gi
Nasared arlö*

39 Josep ber mîhau Bî Kub
lo manö haga rö magöŋhalö
gi hakmil, kale ado gi ram
mînönj Galili ammîl, daun
kale Nasared arlö. * 40 Am
mîdöm Jisas kub göm, God
nîp abad mîd aij gö nîŋöl gi,
gasî aij yabîl nîŋöm, mîd aij
ga.

* 2:29-30: Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11

Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pi 2:8

* 2:39: Mad 2:23

* 2:31: Ais 42:6; 49:6; 52:10

* 2:34:

Jisas nipe God sabe gep ram u ara

41 Pasopa ñin kub u söl auö, Jisas nime nap mi u mi u, Pasopa ñin kub u mñi a göm, am Jerusalem armidil.

* 42 Anig göl me, Jisas mi nipe in migan lan lö, Juda kai gimidal rö, nime nap nip ut gi Pasopa nan ñinng Jerusalem am mideila.

43 Ñin kub anibu ap padiö niñöl gi, ram arabun a göm, ado gi am adan an au ammil niñlö, Jisas aip auageila. Nipe Jerusalem nöp mideia pen kale niñagmil, 44 nipe nibi bi rimnap aip auab a gimil, gasi niñlö. Pen adan an au hannig gimil, am nmdan nimam nibi bi rimnap aip midöp, a gimil, nip ulhai niñailö.

45 Uthai niñ dam wasö niñmil, ado gi Jerusalem nip ulhai niñng arlö. 46 Ammil ñin mihöp nigan mañu niñlö, nipe amöm God sabe gep ram u midöm, bi lo manö hag ñeb bi gau aip asik midöm, manö hagaila u niñöm, manö rimnap hag niñmideia.

47 Nibi bi niñ mideila gau, Jisas haga rö niñöm, ñi anibu gasi niñ kid hiiköm manö aij hagab u, a göm, aiö waiö gila.

48 Pen nime nap ber Jisas nip niñmil kale u rö nöp aiö gilo. Nime pen Jisas nip haga, "Ne nap halip niñön ginig anig gipan? Midmagö hol ilön gö niñöl gul nöp ulhai niñ ajabul," a ga.

49 Nime anig hagö, Jisas haga, "Kale niñön ginig yip ulhai niñ ajabilñ Bapi ram am midpin u kale niñagil aka?" ga. 50 Jisas anig haga u pen kale manö hagab u, a gimil, rik niñaglö.

51 Jisas nip ut gi ram kale Nasared ado gi arla. Jisas anib gau nöp midöm, nime nap hagdil rö nöp niñöm hain gimidöp. Pen nime Jisas niñön niñön ga u gasi niñöl gi nöp midmidöp. *

52 Jisas nime nap aip midöm, majö göm gasi niñ aij yabif gö niñöl gi, God abe, nibi bi gau abe nip niñlö aij ga. *

3

Jon Bi Ñig Pak Ñeb manö hag ña

(Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

1 Rom gapman bi kub yabif Sisa Daibirias ram mñön gau gau abad midmidöp, mi in la unbö ajip böñ dan. Pen nipe mlö gau midöm, bi abad midep an yagol nipe rimnap hag lö, am ram mñön rimnap abad midmidal. Bi nipe Podias Pailod ram mñön Judia nibi bi gau kalip abad midmidöp. Bi nipe Herod ram mñön Galili nibi bi gau kalip abad midmidöp. Herod nimam nipe Pilip ram mñön Iduria nibi bi gau abe, ram mñön Drakonaidis nibi bi gau abe kalip abad midmidöp. Bi nipe Laisenas ram mñön

* 2:41: Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8

* 2:51: Luk 2:19

* 2:52: 1Sa

Abilini n̄bi b̄i gau kalip
abad m̄dm̄döp. ² Pen
magö an̄bu, b̄i ne Anas aip,
Kaiapas aip, God n̄p nan
sabe gep b̄i kub yab̄i m̄hau
Jerusalem m̄dailö.

Pen n̄n an̄bu, Sekaraia
n̄i n̄pe Jon, n̄bi b̄i iru
m̄dagm̄dal, ram m̄nön̄
kabö nöp m̄dm̄döp an̄ gau
han m̄dm̄döp. An̄ gau han
m̄dö n̄ñöl ḡi, God n̄pe Jon
n̄p gas̄i n̄ö, ³ ram m̄nön̄ n̄ig
Jodan goł gau gau ajm̄döp
n̄ñöm n̄bi b̄i gau aulö, kalip
manö hag n̄im̄döp, “Nan si
nan naj ḡipim gau, n̄hön
ḡin̄g an̄g ḡipun a ḡimim arö
ḡimim ȳip aube yad kalöp
n̄ig pak n̄nö, God nan si nan
naj ḡipim gau n̄ñöm arö
ḡinab,” a ḡim̄döp. * ⁴ Jon
kalip manö hag n̄im̄döp
an̄bu, b̄i God manö hagep
Aisaia hadame nöp ḡinab a
göm, kal̄i kliñ r̄ika rö nöp ga.
Aisaia manö an̄bu kal̄i kliñ
r̄iköm haga,

“B̄i ap, ram m̄nön̄ n̄bi b̄i iru
m̄dagpal, ram m̄nön̄
kabö nöp m̄döp
an̄ au am m̄döm, wiñ
alöm hagnab,

‘B̄i Kub u auab a ḡimim,
n̄p abad m̄daimim!

An̄b u, adan sir ḡilañ ḡyan
ḡin̄m gau,
dum goł p̄iṭu ḡin̄m
gau, b̄in̄g ral aij ḡi
m̄daimim.

⁵ An̄b u, m̄nön̄ ban göp gau
b̄in̄g ral aij ḡimim,
dum gau b̄in̄g ral aij
ḡimim,

adan dudu badu ḡin̄m gau,
kabö göl ḡimim,
kabö gau ud yu aij
ḡimim m̄daimim.

⁶ An̄g göl me, n̄bi b̄i gau
magöñhalö n̄ñnaböl,
God n̄pe aigöl göm kalip
ud kam̄ñ yunab,’ a
ḡinab,” a ga. *

⁷ Jon n̄pe Aisaia manö kal̄i
kliñ r̄ika an̄bu rö hag n̄ö
n̄ñöl ḡi, n̄bi b̄i iru nöp
n̄pe m̄deia au apöm hagla,
“Han̄p n̄ig pak n̄imön,” a
ḡila. Jon kalip s̄iṭk hag göm
haga, “Kale hain̄o n̄i pai gai!
Gas̄i n̄hön n̄ñmim p̄iññ ḡi
aubim̄ñ ‘N̄ig pakno, God n̄bi
b̄i r̄imnap kalip hag ḡinab
n̄n u, han̄p hag gagnab,’ a
ḡimim, p̄iññ ḡi aubim ar?

* ⁸ Kale n̄ig pakn̄ig ḡinabim
u, nan si nan naj ḡipim gau
n̄hön ḡin̄g an̄g ḡipun, a
ḡimim, arö ḡimim, m̄d aij
ḡimim. An̄g ḡipe me, n̄bi
b̄i n̄ñnaböl, kale nan si nan
naj ḡim̄dim gau arö ḡipim.
Pen kale gas̄i ap n̄ñmim,
‘Hon bac iṭañ Ebrahim n̄i
pai n̄pe m̄dpun,’ a ḡimim,
gas̄i u n̄ñagmim. Hon Ebra-
ham n̄i pai n̄pe a ḡipim u
nan ȳihar̄ñ! God kabö gai i
udöm, Ebrahim n̄i pai n̄pe
gau ḡi l̄in̄g göm, ḡi l̄iböp! *

⁹ N̄ñ aij ḡimim! God mab u
iṭ halö r̄ib jun̄ig, ru u mab
iṭ yan̄ k̄id ḡi m̄döp. Mab
au, magö n̄ñeb aij r̄imnap
p̄ilagnab u, r̄ib ḡi dö ḡi ud
mab inab yan̄ yunab,” a ga. *

* 3:3: Ap 13:24 * 3:6: Ais 40:3-5
8:33,39 * 3:9: Mad 7:19

* 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:8: Jon

¹⁰ Jon manö anıbu rö hagö, kale nıþ pen hag nıñöm hagla, “Hon nıñön gun, a gımön, anıg hagpan?” ö gıla. Haglö, Jon kalıþ haga,

¹¹ “Nıbi bı sior mıñöp mıdainım u, ap nıbi bı sior mıdagainım gau kalıþ ñöl. Pen nıbi bı nan magö mıdainım u, nıbi bı nan magö mıdagainım gau kalıþ rımnap ñöl,” a ga.

¹² Pen bı dakıs udep gau, Jon hanıþ ñıg pak ñan a göm, apöm nıþ hag nıñöm hagla, “Manö hag ñeb bı, hon nıñön gun?” ö gıla. *

¹³ Hageila, kalıþ haga, “Dakıs u udnıg gımım, gapman hagpal rö nöþ udmım. Yıharıñ rımnap udagmım,” a ga.

¹⁴ Pen ami bı rımnap Jon nıþ manö anıbu rö nöþ hag nıñöm hagla, “Hon nıñön gun?” ö gıla.

Hageila, kalıþ haga, “Kale manö pıral hagmım nıbi bı gau manı kalıþ sı udagmım. Manö pıral hagmım nıbi bı gau manö kub hagagmım. Wög pe udnabım u ap halö udun, a gımım, gası u nıñagmım,” a ga.

¹⁵ Pen anıg göm mıd damöm nıbi bı gau gası adö ap nıñöm hagla, “Bı anıbi Krais pör abad mıdpun u rö löp,” a gıla. ¹⁶ Hageila, nıpe manö anıbu nıñöm kalıþ pen haga, “Wasö! Yad kalöp yıharıñ ñıg nöþ pak ñabin, pen yıþ hain aunab bı u, nıpe yad rö wasö; nıpe

bı kub yabıt, yad bı pro. Yad nıþ nıñnö nable gınab. Ma rırup nıpe u nagı ud hubıknam rö lagöp,” a ga. Bı anıbu nıpe apöm, kalöp Ana Uı u nöþ pak ñöm, mab mıñan pak ñöm gınab. *

¹⁷ “Nıpe wid magö po gö, rık dap pakpal rö u gıñıg gab. Wid magö ñıñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke löm gınab. Anıg göm, wid magö ñıñeb gau dam ram raul mıgan nıpe lınab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inmıdöp u launab,” a ga.

Herod Jon nıþ nagı la

¹⁸ Jon, nıbi bı gau kalıþ God manö aij u rımnap halö hag ñınö nıñ aij gılan, a göm, kalıþ manö aij anıbu rö pro hagagmıdöp. ¹⁹ Pen gapman bı kub Herod, nan sı nan naij gau gı damöm, hainö nımam Pilıþ nıbin nıpe Herodias nıþ ud gö, Jon u aij gagöp, a ga.

* ²⁰ Jon manö anıg hagö, Herod nıñöm, naij ga adö ap halö göm, Jon nıþ dam nagı la.

Jon Jisas nıþ ñıg pak ña

(Mad 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹⁻²² Pen Herod Jon nıþ nagı laga magö u, nıpe nıbi bı gau kalıþ ñıg pak ñımıdöp. Jisas nıþ abe ñıg pak ña. Jisas nıþ ñıg pak ñö, nıpe Nap God nıþ sabe gı mıdö nıñöl gı, kumi kabö adö lan au lıı gı gau gau arö, ajöñ hiıkö, Ana Uı u yaur dapo rö halu löm, Jisas nıþ u gı aua. Anıg göl auö nıñöl

* 3:12: Luk 7:29 * 3:16: Ap 13:25

* 3:19: Mad 14:3-4; Mak 6:17-18

gɨ, manö ap kumi kabö adö laŋ au nɨbö apöm haga, “Ne Ñɨ midmagö yad yabɨɩ. Nöp nɨŋnö, yɨp aij yabɨɩ göp,” a ga. *

*Jisas nɨhi bi
(Mad 1:1-17)*

²³ Pen Jisas mɨ nɨpe unbö ñɨnjuöl añɨ ap ado gɨ da unbö sɨduŋ laŋ (30) arö nɨŋöl gɨ, nɨpe ɨ göm nɨbi bi gau kalɨp God Manö hag ña. Nɨbi bi gau Jisas nɨp, nap nɨpe u bi ne Josep, a gɨ gasɨ nɨŋla.

Josep nap nɨpe u Heli. *

²⁴ Heli nap nɨpe u Madad.

Madad nap nɨpe u Lipai.

Lipai nap nɨpe u Melkai.

Melkai nap nɨpe u Janai.

Janai nap nɨpe u Josep.

²⁵ Josep nap nɨpe u Madadaias.

Madadaias nap nɨpe u Emos.

Emos nap nɨpe u Neham.

Neham nap nɨpe u Esli.

Esli nap nɨpe u Nagai.

²⁶ Nagai nap nɨpe u Mead.

Mead nap nɨpe u Madadaias.

Madadaias nap nɨpe u Semein.

Semein nap nɨpe u Josek.

Josek nap nɨpe u Joda.

²⁷ Joda nap nɨpe u Joanan.

Joanan nap nɨpe u Resa.

Resa nap nɨpe u Serababel.

Serababel nap nɨpe u Sialdiel.

Sialdiel nap nɨpe u Nerai.

²⁸ Nerai nap nɨpe u Melkai.

Melkai nap nɨpe u Adai.

Adai nap nɨpe u Kosam.

Kosam nap nɨpe u Elmadam.

Elmadam nap nɨpe u Er.

²⁹ Er nap nɨpe u Josua.

Josua nap nɨpe u Eliesa.

Eliesa nap nɨpe u Jorim.

Jorim nap nɨpe u Madad.

Madad nap nɨpe u Lipai.

³⁰ Lipai nap nɨpe u Simion.

Simion nap nɨpe u Juda.

Juda nap nɨpe u Josep.

Josep nap nɨpe u Jonam.

Jonam nap nɨpe u Eliakim.

³¹ Eliakim nap nɨpe u Melea.

Melea nap nɨpe u Mena.

Mena nap nɨpe u Madada.

Madada nap nɨpe u Nadam.

Nadam nap nɨpe u Depid.

³² Depid nap nɨpe u Jesi.

Jesi nap nɨpe u Obed.

Obed nap nɨpe u Boas.

Boas nap nɨpe u Salmon.

Salmon nap nɨpe u Nason.

³³ Nason nap nɨpe u Aminadap.

Aminadap nap nɨpe u Admin.

Admin nap nɨpe u Arni.

Arni nap nɨpe u Hesron.

Hesron nap nɨpe u Peres.

Peres nap nɨpe u Juda.

³⁴ Juda nap nɨpe u Jekop.

Jekop nap nɨpe u Aisak.

Aisak nap nɨpe u Ebrahim.

Ebrahim nap nɨpe u Dera.

Dera nap nɨpe u Nahor.

Nahor nap nɨpe u Seruk.

³⁵ Seruk nap nɨpe u Rehu.

Rehu nap nɨpe u Pelek.

Pelek nap nɨpe u Eber.

Eber nap nɨpe u Sela.

³⁶ Sela nap nɨpe u Kenam.

* 3:21-22: Jon 1:32 * 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

Kenam nap nipe u Apak-
sad.

Apaksad nap nipe u Sem.
Sem nap nipe u Noa.

Noa nap nipe u Lemek. *

³⁷ Lemek nap nipe u
Medusela.

Medusela nap nipe u Inok.

Inok nap nipe u Jared.

Jared nap nipe u Malelael.

Malelael nap nipe u Ke-
nan.

³⁸ Kenan nap nipe u Inos.

Inos nap nipe u Sed.

Sed nap nipe u Adam.

Adam nap nipe u God. *

4

*Seden Jisas nipe manö piral
haga*

¹⁻² Ana Ut u Jisas nipe
ajman rauöm, nipe ut gi
ñig Jodan gau nibö ud arö,
Jisas ram minönj nibi bi
midagmidal, ram minönj
kabö nöp midmidöp an gau
mideia. Seden nipe Jisas nan
si nan naj rimnap ginim aka
wasö gi niñöl göm gi gi gö,
ñin unbö ñin juöl mihöp (40)
ara. Jisas nan magö niñöm
wasö, nipe kiyö majö la.

³ Nipe kiyö majö lö, Seden
haga, “Ne ‘God Ñi nipe
midpin,’ a gipan u, kabö gai
i hagö, bred rö lanj,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga,
“God Manö u kali kiiñ riköm
hagla, ‘Nibi bi gau, bred nöp
niñöm kamij midageinaböl,’
a gila,” a ga. *

⁵ Hagö, Seden Jisas nipe
dam dum kub lanj ap amöm,

ram minönj aij aij kinj ke
ke abadpal gau magöñhalö,
magö anibu nöp, Jisas nipe
yamöm haga, ⁶⁻⁷ “Ram minönj
aij aij gai i nöñ! Nibi bi
ke ke abad midpal. Yad
me ram minönj anib gau
magöñhalö abad midpin
rö, bi ap nipe hagnig gem
hagnabin. Anib u, ne
yip kugom yimmön sabe
geinabön u, ram minönj anib
gai i magöñhalö nape hagnö,
ne abad mideinabön,” a ga.

⁸ Hageia Jisas pen haga,
“God Manö u kali kiiñ riköm
hagla, ‘God Bi Kub kale u
hagöp rö gimim hib nipe nöp
hagpe adö aran,’ a gila,” a ga.
*

⁹ Jisas anig hageia,
Seden nipe Jisas nipe ut gi
Jerusalem amöm, dam God
sabe gep ram i adö lanj gi lila
adö u amöm haga, “Ne, ‘God
Ñi nipe midpin,’ a gipan u,
piranjid minönj it yanj lug.
¹⁰⁻¹¹ God Manö u kali kiiñ
riköm hagla,

‘God ejol nipe gau hagö,
nöp abad mideinaböl.
Ap lug paknig geinabön u,
nöp niimagö kale
udnaböl niñöm
kabö ma ne u bininj
gagnab,’ a gila,” a ga. *

¹² Seden anig hageia, Jisas
pen haga, “God Manö u
manö rimnap halö kali kiiñ
riköm hagla, ‘God Bi Kub u,
nipe bi niñö hagep aka bi pir
alep, a gimim hagagmim,’ a
gila,” a ga. *

* 3:36: Jen 11:10-26 * 3:38: Jen 4:25-26 * 4:4: Dud 8:3 * 4:8: Dud
6:13-14 * 4:10-11: Sam 91:11-12 * 4:12: Dud 6:16; 1Ko 10:9

13 Kijaki Jisas nɪp manö piral hag wasö nɪñöm, arɪk arɪn a göm, gasɪ nɪpe gau nöp nɪɲa, “Uri wasö pen hainö ñɪn rɪmnap apem manö rɪmnap halö pir alem hag nɪɲnam,” a göm arɪk ara. *

Jisas ram mɪnönj Galili it göm manö hag ña

(Mad 4:1-11; Mak 1:12-13)

14 Pen God Ana Jisas nɪp klö ñö, Jisas nɪpe ado gɪ apöm ram mɪnönj Galili mɪdö nɪɲöl gɪ, nɪbi bɪ gau, manö nɪpe u nɪñöm, dam ram mɪnönj Galili aɲ gau magöɲhalö ud arla. 15 Nɪpe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag ñɪ aij gö, nɪbi bɪ gau nɪpe bɪ aij yabɪl a göm, mɪñ mɪñ yabɪl gɪla.

Nasared nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udagla

(Mad 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Pen Jisas nɪpe ram mɪnönj Galili aɲ gau gɪ aj pɪs göm, Nasared am mɪdeia. Daun anɪbu nɪpe nöd mɪdöm majö ga. Juda God nɪp sabe gep ñɪn kale u auö, nɪpe pör gɪmɪdöp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö lɪ nɪñöm hagnɪg ga. 17 Bɪ God manö hagep Aisaia kalɪ klɪñ rɪka köp u nɪp dap ñɪlö, ud pɪlaiöm, manö hagnɪg ga adɪɲ u amgö lɪ nɪñöm kalɪp haga, *

18 “Bɪ Kub u yɪp, wög yad gɪmön, a göm,
Ana nɪpe yuö yad aip mɪdöp.

Anɪb u, nɪbi bɪ mög gep rö mɪdpal gau

kalɪp manö aij u hag ñɪnö, nɪɲ aij gɪnaböl.

Nɪbi bɪ nagɪman rö mɪdpal gau

kalɪp hubɪk yunö, arn-aböl.

Nɪbi bɪ amgö we göp rö mɪdpal gau

kalɪp gɪnö, amgö ñɪl nɪɲnaböl.

Nɪbi bɪ uɪtham mɪdpal gau

kalɪp ud aij gɪnö, mɪd aij gɪnaböl.

19 Pen, Bɪ Kub nɪbi bɪ udnab ñɪn aij u mɪñi auöp, a gem,

nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪnabin,” a ga.

20 Jisas manö klɪñ anɪbu amgö lɪ nɪɲ hag pɪs göm, köp bad u ud wam wam göm, bɪ köp abad mɪdmɪdöp u nɪp adog ñöm asɪkö nɪɲöl gɪ, nɪbi bɪ magum gep ram raul mɪdeila gau magöɲhalö amgö juöm nɪp nɪɲ ij halö lɪla. 21 Anɪg nɪɲeila, Jisas kalɪp haga, “God Manö adɪɲ anɪbu ud amgö lɪ nɪɲ kalöp hagnö nɪɲajim anɪbu, uri anɪg unbö rö nöp göp.

22 Anɪg hagö, manö aij yabɪl haga u nɪñöm, nɪbi bɪ nɪp ñɪñɪ löm, aiö gɪla. Pen gasɪ ap nɪñöm, “Bɪ anɪbi Josep ñɪ nɪpe nöp aka?” göm, aiö waiö gɪla. *

23 Anɪg haglö, Jisas kalɪp haga, “Pen yad nɪɲbin, yɪp hagnabim, ‘Ne wös wameb bɪ, ne ke gɪmön nan ne ke göp u kamɪɲ lɪnab. Ne daun pro

* 4:13: Hib 2:18; 4:15 * 4:17: Ais 61:1-2 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42

Kapaneam am midmön, nan gagep rö gaina, yid acmal ajajip niḡbun u rö, miñi ram m+nöḡ ne ke aui abe gö yid acmal ajö niḡjun, a g+nabim. ²⁴ Pen kalöp niḡḡo hagabin, bi God manö hagep gau, ram m+nöḡ ke gau amöm, manö aij u haglö, niḡḡo hagaböl a göm udnaböl. Pen ram m+nöḡ kale ke u apöm haglö, bi hon gau ke hagaböl a göm, manö kalip udagnaböl. * ²⁵ Pen niḡim! Bi God manö hagep Ilaija mideia ñin u, niḡbi yadu iru nöḡ Isrel au midmidal. Mi m+hau niḡgan rak+n unbö kagoḡ jḡḡ u, möḡ alagö, nan magö ranagö, kiḡyö kub yabiḡ la. * ²⁶ Isrel niḡbi yadu r+mnap kiḡyö la gau iru yabiḡ nöḡ mideila au, pen God Ilaija nip yuö, am daun pro Sarepad ram m+nöḡ daun kub Saidon söḡ au amöm, nan gagep rö gö, niḡbi yadu ap nan magö niḡpe iru nöḡ mideia. * ²⁷ Pen adö an+bu rö, hainö bi God manö hagep Ilaisa mideia ñin u, Isrel niḡbi bi r+mnap wös g+sa la gau iru yabiḡ nöḡ mideila au, pen kalip r+mnap gö kam+iḡ laga; Ilaisa bi Neman ram m+nöḡ m+lö kub Siria niḡbö u nip nöḡ gö, kam+iḡ la,” a ga. *

²⁸ Jisas an+g hagö, Juda niḡbi bi magum gep ram raul mideila gau niḡḡo mulu kal yabiḡ lugö, ²⁹⁻³⁰ nip rid+ik gi yu gi dam rul gau yuno umaḡ a göm, rid+ik gi ud arla ji

Jisas niḡpe ado göm an kale au amöm ara.

Jisas kijaki aiön pi hag höḡ yua

³¹ Jisas daun pro Kapaneam, ram m+nöḡ Galili au am midöm, Juda kai God nip sabe gep ñin u niḡbi bi kalip manö hag ña. ³² God Manö u, Jisas klö naiḡ göm kabö göḡ nöḡ hagö, kale aiö yabiḡ g+la. * ³³ Pen Juda magum gep ram raul an+ḡ au, bi kijaki aban ala ap mideia. Niḡpe meg miḡan dap ranöm wiñ kub alöm haga, ³⁴ “Bi Jisas Nasared niḡbö! Ne niḡhön g+n+g auban? Han+ḡ gi naiḡ g+n+g auban akanḡ Yad nöḡ niḡḡbin. God Bi Uḡ niḡpe u nöḡ auban,” a ga.

³⁵ Pen Jisas kijaki aban al mideia an+bu nip hag göm haga, “Manö hagagmön! Bi u arö g+mön höḡ aru!” a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi höḡ aröl gi bi an+bu nip, niḡbi bi mideila an+ḡ au ud yuöm ara. Pen nip miñu magö pakaga; kam+iḡ ara.

³⁶ An+g gö, niḡbi bi niḡ mideila gau kale ke hag niḡḡo hag niḡḡo göm hagla, “Bi klö yabiḡ an+bi, manö an+bu gai niḡbö dapöm hagö, kijaki gau höḡ arbal?” ö g+la. ³⁷ Pen Jisas ga manö an+bu ram m+nöḡ an+ḡ gau magöḡhalö ud arla.

Jisas niḡbi bi iru nöḡ gö kam+iḡ la

(*Mad 8:14-15; Mak 1:29-31*)

* 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Ki 17:1,7
* 4:32: Mad 7:28-29

* 4:26: 1Ki 17:8-16 * 4:27: 2Ki

38 Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon n̄bor n̄pe u nan gö, hañ roman̄ n̄pe gau magöñhalö mab rö inö me, n̄bi b̄ gau apöm Jisas n̄p hagla, “Aumön, ne Saimon n̄bor n̄p gö urak aran̄,” a ḡla. 39 Hageila, n̄pe n̄bi nan gö um m̄deia söl au apöm, nan geia an̄bu hag gö n̄ñöl ḡ, magö an̄bu nöp n̄p arö göm ara. N̄p kam̄ñ lö, uraköm, n̄bi b̄ ap m̄deila gau kal̄p nan magö ña.

40 N̄bi b̄ an̄b au m̄deila gau, manö an̄bu n̄ñöm, s̄dö wad ara magö u, n̄bi b̄ kale m̄ña ga gau magöñhalö dap Jisas m̄deia au daula. Dauela, Jisas kal̄p añi añi ud n̄ñö kam̄ñ la. 41 Pen n̄bi b̄ kijaki aiön pi nan gau aban̄ al m̄deia gau hag yuö, höñ amöl ḡ wiñ kub alöm hagla, “Ne God Ñi n̄pe!” a ḡla. Kale Jisas n̄pe Kraiss u n̄ñöm an̄g hageila n̄ñöm Jisas n̄pe kal̄p hag göm haga, “Manö ap hagagmim,” a gö, haga rö n̄ñla. *

Jisas ram m̄nön̄ m̄gan r̄mnap amöm kal̄p manö hag ña

(Mak 1:35-39)

42 Ruö s̄b halö, Jisas ram m̄nön̄ an̄bu arö göm, ke am m̄daiñ, a göm, ram m̄nön̄ nöp an̄ gau ara. Ara pen n̄bi b̄ gau hain amöm, n̄p ulhai n̄ñöm hagla, “Gau aragmön; hon aip m̄daiun,” a ḡla. 43 An̄g hageila Jisas

haga, “God ȳp hag yuö aunö u, amem n̄bi b̄ ke m̄gan r̄mnap halö kal̄p u rö nöp God n̄bi b̄ udöm abad m̄deinab manö aij u hag ñinabin,” a ga.

44 An̄g hagöm, Jisas Juda n̄bi b̄ ram m̄nön̄ kale gau magöñhalö ḡ ajöl ḡ, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij an̄bu kal̄p hag ñim̄döp. *

5

Jisas hagö kabsat iru nöp udlā
(Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Jisas ñin ap am Ñig Wanö Genesared goł au m̄döm, God Manö u hag ñö n̄ñöl ḡ, n̄bi b̄ iru yabił, manö aij an̄bu n̄ñun a göm, c̄ro mało ñöl ḡ aula. * 2 An̄g göl aulö n̄ñöl ḡ, Jisas n̄ña, b̄ kabsat udep gau ñig maḡb m̄höp dap ñig wanö goł an̄b au löm, kabsat udep uben gau uł ḡ m̄deila. 3 Jisas n̄pe Saimon ñig maḡb adö u ujan̄id löm haga, “Ȳp ud neb neb gö, ñig wanö an̄ söl au dan̄ ar̄n,” a ga. Hagö, Saimon ñig maḡb u ud neb neb gö, Jisas ñig wanö an̄ söl au amöm ñig maḡb adö an̄bu asik m̄döl ḡ, n̄bi b̄ gau kal̄p manö hag ña.

4 Manö hag p̄is göm, Jisas Saimon n̄p haga, “Ñig maḡb i ñig ułan̄ p̄rik̄ ḡ dam ñig wanö an̄ kub au dan̄

* 4:41: Mad 8:29; Mak 3:11-12 * 4:44: Mad 4:23 * 5:1: Mad 13:1-2; Mak 3:9-10

ammim, uben yumim kabsaŧ udim,” a ga.

⁵ Hageia, Saimon pen haga, “Bĭ Kub, mĭñi sĭbön yaŋ nöp hon kabsaŧ nĭŋ aj aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsaŧ rĭmnap udagpun. Pe ne anĭg hagpan rö, uben u haŧöwaŧö yu nĭŋun,” a ga.

* ⁶ Anĭg hagöl göm uben yulö nĭŋöl gĭ, kabsaŧ iru nöp ap uben mĭgan u arlö, uben gau ajmaŋ rauöm, pak gĭ dö gĭnĭg rö ga. ⁷ Anĭg ga nĭŋöm, nĭmam bĭ ñĭg magĭb adö ap mĭdeila gau kalĭp ñĭn aiaŋ gĭlö, kale apöm kabsaŧ anĭb gau udöm, ñĭg magĭb anĭb mĭhau lĭlö, böŋ nöp ajmaŋ rauöm, ñĭg magĭb mĭhau pĭg lugnĭg rö ga.

⁸⁻¹⁰ Anĭg ga nĭŋöm, Saimon Pida bĭ nĭpe aip ñĭg magĭb adö mĭdeila gau, kabsaŧ iru yabĭt udda gau nĭŋöm, gasĭ iru nöp nĭŋla. Pen Sebedi ñĭ nĭpe Jems aip Jon aip, ñĭg magĭb ap udmil Saimon aip wög jĭm ñöl gĭmĭdil bĭ mĭhau, u rö nöp gasĭ iru nĭŋlö. Pen Saimon am Jisas mĭdeia söl au kugom yĭmöm haga, “Bĭ Kub, yad bĭ nan si nan naij gĭpin u, ne ke gau aru,” a ga. Hageia Jisas haga, “Ne pĭñĭŋ gagmön. Mĭñi ñĭn i rĭköm, bĭ kabsaŧ udep u arö gĭmön, nĭbi bĭ ud God nĭp daupe bĭ mĭdeinabön,” a ga.

¹¹ Jisas anĭg hagö, ñĭg magĭb mĭhau dam ñĭg goŧ au löm, kabsaŧ nan gau arö göm, Jisas aip amöm ajmĭdal.

*

Jisas, bĭ wös hapeb la ap gö, kamĭŋ la

¹² Pen hainö Jisas am daun ap mĭdö, bĭ wös hapeb hañ romaŋ gau magöŋhalö la bĭ ap apöm, Jisas mĭdeia söl au kugom yĭmöm nabĭc yĭhöŋ göm, haga, “Ne yĭp gö kamĭŋ lĭnĭg, gö kamĭŋ lĭnĭm,” a ga.

¹³ Anĭg hagö, Jisas haga, “Yau, yad gĭnö, nöp kamĭŋ lĭnĭm,” a ga. Anĭg hagöm, Jisas ñĭmagö nĭpe mĭlöbö löm bĭ anĭbu ud nĭŋö, magö anĭbu nöp wös hapeb gau böŋ nöp hir ga. ¹⁴ Wös hapeb gau hir gö, Jisas bĭ anĭbu nĭp haga, “Yad nöp ud nĭŋnö kamĭŋ löp u nĭbi bĭ gau hagagmön. Pen bĭ Mosĭs hadame nöp kalĭ kliñ rĭköm haga rö, wös hapeb yĭp u kamĭŋ löp a gĭmön, am bĭ God nĭp nan sabe gĭpal gau kalĭp yamön, nan sabe gep u kalĭp ñĭmön haggmön, ‘Yĭp kamĭŋ löp rö, nan i God nĭp sabe gim,’ a gĭmön. Ne anĭg gĭmön, nĭbi bĭ nĭŋöm hagnaböl, ‘Nĭpe kamĭŋ löp rö anĭg göp,’ a gĭnaböl,” a ga. *

¹⁵ Pen Jisas manö nĭpe u, ram mĭnöh gau magöŋhalö rĭgoŋ rĭgoŋ arö, nĭbi bĭ iru nöp, nĭp nĭŋun a göm, cĭro maŧo ñöm aumĭdal. Nĭbi bĭ anĭb gau, rĭmnap manö aij nĭpe u nĭŋnĭg aumĭdal; rĭmnap hanĭp gö kamĭŋ laŋ a göm aumĭdal. ¹⁶ Pen ñĭn rĭmnap Jisas am ke mĭgan ap mĭdöm, Nap nĭp sabe gĭmĭdöp.

* 5:5: Jon 21:3-8

* 5:11: Mad 19:27

* 5:14: Lep 14:1-32

Jisas, bi ñimagö ma kïta ga ap gö, kamïj la

17 Ñin ap Jisas nïbi bi gau kalip manö hag ñi mïdeia. Perisi bi rïmnap abe, lo manö hag ñeb bi rïmnap abe, ram mïnönj Galili anj au ram rïtig aglô magöñhalö gau nïbö abe, ram mïnönj Judia anj au ram rïtig aglô magöñhalö gau nïbö abe, Jerusalem nïbö abe apöm, Jisas manö hag ñimïdeia au asik mïdeila. Pen Bi Kub klö nïpe aip mïdeia u me, Jisas nïbi bi nan ga gau kalip gö kamïj la. 18 Pen bi rïmnap, bi ñimagö ma kïta ga ap ilönj li dapöm, Jisas nïp gö kamïj laj a göm, nïp Jisas mïdöp ram raul mïgan u ud arun a gi gasi u nïjla. 19 Pen Jisas mïdeia ram u nïjla, nïbi bi gau ram raul mïgan anïbu bönj nöp sisi ga. Anig gö, wip ilönj li daula anïbu, dam ram adö laj amöm, ram u ud mïgan hiiköm, nagi löm, Jisas mïdeia anj au giyanj yula. 20 Kale gasi nïjla, Jisas gö kamïj linim rö löp, a göm nïjeila rö, Jisas gasi kale u nïjöm, bi ñimagö ma kïta ga u nïp haga, "Bi nïjeb yad, nan si nan najj giþan gau nïjem arö gabin," a ga. * 21 Jisas anig hagö, bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, gasi anj kale gau nöp ke nïjöm hagla, "Bi anïbi ban? Nïpe God nïp hag juöl gi hagab. God nïpe añi nöp me nan si nan najj giþal gau nïjöm arö ginim rö löp,"

a göm, gasi kale u nöp nïjla.

22 Pen gasi nïjeila anïbu, Jisas ke rik nïjöm haga, "Kale nïhön ginig yip gasi najj nïjabin? 23 Bi ap bi ap nïp hagnab, 'Nan si nan najj giþan gau nïjem arö gabin,' a ginab u, kale aigöl gimim nïjabin nïpe manö nïjög hagab aka manö pir alabnj Pen bi ñimagö ma kïta göp ap mïdeinab, bi ap nïp hagnab, 'Ne mïni nöp urak aru,' a ginab u, kale aigöl gimim nïjabin nïpe manö nïjög hagab aka manö pir alab? 24 Bi Ñi nïpe nïbi bi mïnönj nabönj il i nan si nan najj giþal gau nïjöm arö ginim rö löp u, kale manö anïbu manö nïjög a gimim nïj udmim a gem, manö anig göl hagnig gabin," a ga. Anig hagöm, Jisas bi ñimagö ma kïta ga u nïp haga, "Ne mïni nöp urakmön, nöp ilönj li daubal abañ bad u udmön, ado gi ram ne aru," a ga. * 25 Anig hagö, nïbi bi gau nïjmïdlö nïjöl gi, magö anïbu nöp uraköm, nïp ilönj li daula abañ bad anïbu udöm, God nïp aij a göl gi, ram nïpe ara. 26 Anig gö, nïbi bi nïjmïdeila gau magöñhalö pa giþi göm, God hib u dap ranöl gi hagla, "Mïni nan ke nïbö yabiþ gajip nïjbun," a göm, aiö waiö giþla.

Jisas bi nïpe Lipai nïp uda (Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Pen hainö Jisas amöm nïjla, bi dakis udep ap dakis

* 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8

ñeb ram raul miġan u asiċ m+deia. Hib n+pe u Lipai. Jisas n+p n+ñöm haga, “Ne aumön, yad aip arul,” a ga. ²⁸ Hageia, Lipai uraköm, wög ġim+döp u arö göm, nan n+pe gau magöñhalö arö göm, Jisas aip arlö.

²⁹ Pen Lipai ñiñi löm, Jisas n+p nan magö kub ram n+pe u lau löm, b+ dak+s udep r+mnap, n+bi b+ r+mnap iru nöp wiñ alö apöm, Jisas aip asiċöm nan magö ñiñeila. ³⁰ Pen Jisas kale aip nan magö ñiñajia u n+ñöm, b+ Perisi r+mnap abe, b+ lo manö hag ñeb kale r+mnap abe apöm, Jisas b+ n+pe gau kal+p hagla, “Kale n+hön ġin+ġ n+bi b+ nan si nan naj ġipal gau abe, b+ dak+s udep gau abe aip asiċmim nan ñiñabim?” ö ġila. *

³¹ An+ġ haglö, Jisas manö an+bu n+ñöm kal+p pen hagöm haga, “N+bi b+ kam+ñ m+dpun a ġipal gau, wös wameb b+ wiñ alagpal; n+bi b+ nan göp gau nöp, han+p gö kam+ñ lañ a göm, wös wameb b+ wiñ albal. ³² An+b unbö rö nöp, yad n+bi b+, m+id aij ġipun a göm ġas+ n+ñbal gau, kal+p hagn+ġ auagpin; n+bi b+, hon nan si nan naj ġun, m+id aij ġagpun, a göm ġas+ n+ñbal gau, kal+p hagn+ġ aubin. Yad kal+p manö aij hag ñ+nö, kale manö yad u n+ñ udöm, nan naj ġipal gau, n+hön ġin+ġ an+ġ ġipun a göm, arö göm, God hagöp rö nöp göl,” a gem aubin.

God n+ip sabe ġep ġas+ u nöp n+ñöm nan magö ñiñajla (Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Pen kale r+mnap Jisas n+p hagla, “Jon b+ n+pe gau abe, Perisi b+ kale gau abe ñin r+mnap, God n+p nöp ġas+ añ+ n+ñun, a göm, nan magö ñiñagöm kiyö nöp m+dom, God n+p sabe ġipal. Pen b+ ne gau nan magö ñiñöl ġi, ñ+ġ ñiñöl ġi nöp m+dpal,” a ġila.

³⁴ An+ġ hageila, Jisas kal+p pen haga, “B+ ap n+bi udöm, n+bi b+ n+pe gau aip nan kub ñiñnaböl u, b+ r+mnap uraköm, n+hön ġin+ġ an+ġ gabim a göm hagagnaböl. * ³⁵ Pen hainö b+ r+mnap apöm b+ an+bu ud arlö, ñin an+bu n+bi b+ n+pe gau möġ gö, nan magö ñiñagnaböl,” a ga.

³⁶ Pen Jisas manö hod r+köm kal+p haga, “Wañj nöd n+bö ap ġi dö ġeinab u, wañj ġisön n+bö ap ud ġi dö göm, dap al dö r ġilö, ad+p ad+p lagnab. Ke ke yab+ löm, m+höñgöl naj yab+ ġinab. ³⁷ Pen ñ+ġ wain u, u rö nöp. Ñ+ġ wain kam+ñ u udöm, kaj meme hañ m+lep miġan yañ hoñ ġagpal. N+hön ġin+ġ: hoñ göm meme ñilö, ran ap ranöm, b+ñ naj yab+ hagöm pak ġi dö göm hoñ gö, kaj meme hañ u abe naj ġinab. ³⁸ ġas+ an+bu n+ñöm me, ñ+ġ wain kam+ñ udöm, kaj meme hañ kam+ñ miġan u nöp hoñ lep. ³⁹ Pen n+bi b+ ñ+ġ wain nöd n+bö hadö ñiñbal gau,

* 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

hainö ñig wain kamij gisön nübö u ñihlö kalip aij gagnab; 'Ñig wain nöd nübö u aij,' a ginaböl," a ga.

6

"Yiharij midedp ñin i nihön ginig anig gabim?" ö gila

(Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Hainö Juda God nip sabe gep ñin ap, Jisas bi nipe gau aip wid wög adij an au amöl gi, bi nipe gau wid magö anib gau rimnap rik ñimagö adö kale au löm, hañ pak yuöm ñihöl gi arla. * ² Anig geila, bi Perisi rimnap nihöm hagla, "Kale nihön ginig God nip sabe gep ñin wög gagep i, wid magö hañ pak yumim wög gabim?" ö gila. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas bi nipe gau gila anibu naij gagla u nihöm, bi Perisi gau kalip haga, "Depid hadame nöp bi nipe gau aip kiyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö u löm, bi yiharij ñihagpal, bi God nip nan sabe gipal gau nöp ñihbal bred u, Depid hag nihö, nip ñilö, bi nipe gau aip ñihla. Kalip kiyö lö gila aiud anibu God Manö kali kliñ rikla u, kale nihagpim ar?" a ga. *

⁵ Jisas manö ap halö hagöm haga, "Bi Ñi nipe Bi Kub midöm, ñin yiharij midedp ñin u, nihön ginam a ginab u, ginab," a ga.

Jisas, bi ñimagö pino ga ap gö, kamij la

⁶⁻⁷ Pen Juda God nip sabe gep ñin hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amöm, kalip God Manö u hag ñöl gi mideia. Ram raul migan anibu, bi ñimagö pino ga ap ap mideia. Bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi anibu nip nihla rö, Jisas nipe God nip sabe gep ñin i nip gö kamij linab aka nihön gö, nip hag gun a göm, nip nih ij halö li mideila. ⁸ Pen gasi nihla anibu, Jisas ke nihöm, bi ñimagö pino ga anibu nip haga, "Ne urakmön an aui au," a ga. ⁹ Hageia, urak auö nihöl gi, Jisas bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe kalip haga, "Yiharij midedp ñin i rö, nubi bi gau kalip ud aij ginabun aka, yiharij midedp ñin uri a gun, kalip arö ginabun? Kalip ginö urak aröl aka kalip arö ginö umöl?" ö ga. ¹⁰ Anig hagöm, kalip nih gus gus göm, bi ñimagö pino ga u nip haga, "Ñimagö ne u mlöbö li!" a ga. Hagö, ñimagö nipe mlöbö lö nihöl gi, adij kamij la.

¹¹ Jisas bi anibu nip gö kamij la u nihöm, bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, mulu kal yabit nihöm, Jisas nip nihön gun a göm, hag nih hag nih gi mideila.

Jisas bi nipe unbö migan

* 6:1: Dud 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

laŋ uda

(Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Pen ñ+n aŋ anib au, Jisas Nap n+p hagnabin, a gôm, dum ilö laŋ amôm, Nap n+p sabe g+ m+dö m+dö, ram rua. ¹³ Pen ruö s+dö aua magö u, b+ n+pe gau magöŋhalö hagö aueila, b+ n+pe unbö m+gan laŋ kal+p ud as+k ke löm, kale b+ manö yad ud arep gau m+deinabim, a gôm hag la. ¹⁴⁻¹⁵ B+ n+pe hag la anib gau hib kale me: ap Saimon, hainö Jisas hib n+pe ap löm Pida a ga; ap Edru, Saimon n+mam n+pe u; ap Jems; ap Jon; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñ+ n+pe u; ap Saimon hib alog Saimon Selod a g+m+dal u; ¹⁶ ap Judas, Jems ñ+ n+pe u; ap Judas Iskariod. N+pe nöp me hainö Jisas al pak l+lan a gôm, n+p mumug n+ŋa.

Nibi bi iru nöp Jisas m+deia au aula

¹⁷ Pen Jisas b+ n+pe anib gau aip dum ilö laŋ arö gôm, au g+yan g+ am ban aij yan m+dlo n+ŋöl g+, n+bi b+ iru nöp, n+p n+ŋun a gôm, ap magum g+la. Nibi bi anib gau, r+mnap Jerusalem n+bö, r+mnap ram m+nöŋ Judia gau n+bö gau n+bö, r+mnap ram m+nöŋ nabis daun kub m+höp Daia Saidon n+bö, ¹⁸ Jisas manö n+pe n+ŋun, han+p nan göp gö kam+ŋ l+n+m a gôm aueila. Nibi bi k+jaki aiön pi nan gau aban alö m+d aij gagla gau, Jisas gö

kam+ŋ la. ¹⁹ P+döŋ n+p n+bö apöm, kal+p nan n+hön n+hön ga gau gö, magöŋhalö kam+ŋ laj+p u n+ŋöm, n+bi b+ anib gau magöŋhalö apöm, hon abe Jisas n+p ud n+ŋun a gôm, n+p c+ro maö ñöm aula.

Nibi bi mög gep rö gau hainö m+ñ m+ñ g+ naböl

(Mad 5:1-12)

²⁰ Jisas b+ n+pe gau kal+p amgö n+ŋöl g+ haga, "Kale n+bi b+ mög gep rö m+dpim gau, God kal+p ud aij gôm abad m+deinab. Gas+ an+bu n+ŋmim m+ñ m+ñ g+mim.

²¹ Kale m+ñi k+yö kub löp gau, hainö k+yö lagnab.

Gas+ an+bu n+ŋmim m+ñ m+ñ g+mim. Kale mög gö, m+ŋöŋ magö gabim gau, hainö aij gö n+ŋöl g+, m+höŋ g+ nabim.

Gas+ an+bu n+ŋmim m+ñ m+ñ g+mim. *

²² B+ Ñ+ n+pe n+p c+g m+dpe, n+bi b+ gau kalöp mulu kal n+ŋöm, j+ n+ŋöm,

n+bi b+ naij an+bi gai i, b+ an aip m+deinaböl, a gôm, kalöp hib gas+ naij n+ŋöm

manö udöm hag jueinaböl u, kale m+ñ m+ñ g+mim. *

²³ G+naböl an+bu, n+hi i+an kale gau, b+ God manö hagep gau kal+p g+m+dal rö nöp kalöp g+naböl.

* 6:21: Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

* 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

Anib u niηmim, God hanip
ud aij yabif ginab
ram minon nipe adö lan
au, a gimim,
aij a gö niηöl gi, ñin ma ju
adö adö gi uraköl gi,
mifñ mifñ göl gi
midaimim.

Kale niη aij gimim

24 "Pen kale nibi bi mani nan
iru midöp gau
niη aij gimim.
Nan kale udep rö u,
minon nabon adö if i
hadö udpim.

25 Pen kale mifni nan magö rö
ñiη gi pe gi pe mudun
göp gau,
hainö kiyö linab u niη
aij gimim.

Pen kale mifni manö mifhol
ufib gi midpim gau,
hainö mög gö mifon
magö gi mideinabim.

26 Pen kalöp hib dap ranöl gi
nöp mideinaböl u,
kale niη aij yabif gimim.
Nifhi ifan kale gau, bi God
Manö piral hagmidal
gau,
kalip unbö rö gimidal.

*Kotmat kale gau kalip
midmagö limim*
(Mad 5:38-48)

27 "Pen nibi bi manö yad
niηabim gai i. Kotmat kale
gau kalip midmagö limim.
Nibi bi kalöp mulu lugö
niηbal gau kalip ud aij
gimim. 28 Nibi bi kalöp
hag juaiöl, God kalip abad
mideian a gimim, nip sabe
gimim. Nibi bi kalöp gi
naih gaiöl, kalip God nip

sabe gimim. 29 Pen nibi bi
rimnap kalöp alaun böη lap
pakaiöl, ado gimim, böη lap
u rö nöp paköl. Pen nibi bi
rimnap kolsior kale u udaiöl,
sior u rö abe udim a gimim,
haföwatö ñimim. 30 Nibi
bi rimnap nan midagainim
asib hagaiöl, kalip ñimim.
Pen nan kale ap niηom
udaiöl, hanip adog ñimim, a
gimim hagagmim. 31 Hanip
gilan a gimim gasi niηbim rö
u, kale ke nibi bi rimnap gau
kalip u rö nöp gimim. *

32 "Nibi bi kalöp midmagö
libal gau nöp midmagö
linabim u, God kalöp aigöl
göm niηö, aij ginabni Nibi
bi nan si nan naih gipal
gau, nibi bi kale ke gau u
rö nöp pen pen midmagö
libal. 33 Pen nibi bi kalöp
ud aij gipal gau nöp kalip
gi aij ginabim u, God kalöp
aigöl göm niηö, aij ginabni
Ginabim anibu, nibi bi nan
si nan naih gipal gau gipal
rö nöp ginabim. 34 Nan ñino
pen ñinaböl a gimim, gasi
u nöp niηmim nan ñinabim
u, God kalöp aigöl göm niηö,
aij ginabni Ginabim anibu,
nibi bi nan si nan naih gipal
gau gipal rö nöp ginabim.
35 Anib u, kotmat kale gau
midmagö limim, kalip gi
aij gimim, nan haföwatö
ñimim. Hanip pen ñinaböl
a gimim, gasi u niηagmim.
Anig geinabim u, God klö
yabif adö lanol midöp u, ñi
pai nipe mideinabim. Nipe
göp rö geinabim u me, kalöp

* 6:31: Mad 7:12

haut gagöm, pen aij ñinab. God nipe nibi bi nan si nan naji gipal gau abe, nibi bi nip, aij a göp, a gagpal gau abe, kalip u rö nöp gi aij gab. ³⁶ Nap kale nibi bi mög niñöm ud aij göp rö, kale u rö nöp nibi bi mög niñmim ud aij gimim.

Nibi bi gau kalip manö kub hagmim

³⁷ “Kale nibi bi rimnap, ‘Anig anig gipim rö, kale nibi bi naji midpim,’ a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp, ‘Anig anig gipim rö, kale nibi bi naji midpim,’ a gagnab. Kale nibi bi rimnap manö kub hagmim, ‘Kale nibi bi naji, pen udnabim,’ a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp manö kub hagöm, ‘Kale nibi bi naji, pen udnabim,’ a gagnab. Nibi bi gau kalöp gi naji geinaböl u niñmim arö geinabim u, God nan naji kale gipim u, u rö nöp niñöm arö ginab. * ³⁸ Nan kale gau nibi bi gau kalip hatöwatö ñeinabim u, God kalöp pen u rö nöp hatöwatö yabif ñinab. Kale skel niñön rö udmim nibi bi gau kalip nan nime li ñinabim u rö, God skel anibu nöp ud kalöp u rö nöp nan nime li ñinab,” a ga. *

³⁹ Pen Jisas manö ap hod riköm haga, “Bi amgö we ginab ap, bi amgö we ap nip, adan anig anig midöp a göm yamagnab. Niñön ginig: nipe anig gö, miñhöngöl ulöm

miñgan yan ap lug paknabil. * ⁴⁰ Nibi bi skul hagpal gau, am skul hagpal magö u, hag ñeb bi kale gau kalip adö lan midagpal. Pen hainö skul u hag pis gi aij göm me, hag ñeb bi kale gau aip adip adip midainaböl. *

⁴¹ “Pen niñön ginig mab po amgö kalöp ke pak paü gi midöp u niñ hagnim wasö, namam nan acip amgö nipe midöp u nöp niñ hagnim? ⁴² Mab po kub amgö kalöp pak paü gi midöp u nöd ud yube, amgö kale amgö yabif lö, hainö namam nan acip pro amgö nipe midöp u, ud yuun a gimim hagnim,” a ga.

Mab aij pilöp, mab naji pilöp

⁴³ “Pen mab aij ap magö naji ap pilagnab; pen mab naji ap magö aij ap pilagnab. ⁴⁴ Anib u, mab gau magö pilnab u niñöm, mab u aij, mab u naji a göm niñnaböl. Nagi miñgañib u kia magö pilagnab. Nagi gablog u papo magö pilagnab. ⁴⁵ Nibi bi aij gau, hibur gasi midmagö an kale dan aij midöp rö, gi aij gipal. Nibi bi naji gau, hibur gasi midmagö an kale dan naji midöp rö, gi naji gipal. Pen nibi bi aigale nibi bi rö midpal u, manö hagnaböl u nöp apdi niñun, nibi bi gau aij, nibi bi gau naji a gun niñnabun.

* **6:37:** Mad 6:14 * **6:38:** Mak 4:24
10:24-25

* **6:39:** Mad 15:14 * **6:40:** Mad

*Bi mihöp ram mihöp gیلö
(Mad 7:24-27)*

⁴⁶ “Yip Bi Kub hon, Bi Kub hon, a gipim u pen nihön ginig manö hagpin u hain gagpim? * ⁴⁷ Nibi bi manö yad u nihöm, hagpin rö gipal gau, manö hagnig gabin i rö midpal. ⁴⁸ Nibi bi manö yad u nihöm, hagpin rö ginaböl gau, bi ram gi linig geinab, ulöm mlö udöm, ram padö kabö adö au li aij göm, ram adö anibu nöp gi linab rö midnaböl. Anig gö, nig ul apöm, ram halö pa jö ma jö gi ud arnam a gi wasö nihöm, ram gi aij ginab anibu pidöng nöp mideinab. ⁴⁹ Pen nibi bi manö yad u nihöm, hagpin rö gagnaböl gau, bi ram gi linig geinab, ulöm mlö udagöm, ram padö lagöm, yiharig ram minöng adö adö au gi linab rö midnaböl. Anig gö, nig ul apöm, ram halö pa jö ma jö gi ud arnam a göm, magö anibu nöp ram halö böng nöp ud arö, minöng cög nöp mideinab.

7

*Jisas bi wög gi ñeb ap gö
kamig la
(Mad 8:5-13)*

¹ Jisas nibi bi anib gau kalip manö anibu hag ni pis göm daun pro Kapaneam ara. ²⁻³ Pen daun anibu, bi kub ami bi iru nöp abad midmidöp bi ap mideia. Bi rimnap Jisas ap Kapaneam midöp a gilö, manö anibu nihöm, Rom ami bi kub Juda

bi manö ud asikep rimnap hag yuöm haga, “Bi nagig wög gi ñeb aij yabul yad ap nan göp umnig gab nihöm kale am Jisas nip hag nihömim ul gi daube, nip gö kamig la,” a ga. ⁴⁻⁵ Hagö, kale Jisas mideia au amöm, nip manö klö neb neb göm hagla, “Ami bi abad middep bi kub ap, bi aij yabul. Hanip Juda nibi bi gau midmagö löm pör abad mid aij göp. Magum gep ram hanip ap gi la. Anib u, ne ammön bi nagig wög gi ñeb nipe u gö kamig linim,” a gila.

⁶ Kale hageila nihöm Jisas kalip aip am am ram au söl au amöl gilö nihöl gi, ami bi abad middep anibu bi nihöb nipe rimnap hag yuö, am Jisas nip nable paköm hagla, “Bi ami abad middep bi hon u nöp hagöp, ‘Bi Kub, yad bi aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. ⁷ Yad bi aij rö nöp ninam, pen yad nihöbin, God nöp aip midöp rö, “Kamig la,” manö u nöp hagaimön, bi yad nan göp anibu kamig linim. ⁸ Bi kub yabul ap yip abad midöp; yad ke pen ami bi gau kalip abad midem, “Arim!” a ginö arbal; “Auim!” a ginö aubal; “Wög anibu gim!” a ginö gipal,” a göp,” a gila.

⁹ Anig haglö, Jisas, bi anibu gasi nipe ke nihöm anig hagöp a göm, aiö göm, nibi bi nip hain göm aueila gau kalip haga, “Ami bi Rom nibö u, yip nihö ud pidöng göp.

* 6:46: Mad 7:21

Niꝑe göꝑ anıbu, Isrel bi ap unbö rö göꝑ yad niꝑagpin yabiꝑ,” a ga.

10 Pen ami bi abad mıꝑdep bi u, bi niꝑe gau ado gi amöm niꝑla, bi nan ga anıbu hadö kamıꝑ la.

Jisas niꝑi adu niꝑ niꝑe uma u niꝑ gö, kamıꝑ ara

11 Niꝑ anıbu nöꝑ, Jisas aip bi niꝑe gau aip Nen daun arla. Niꝑi bi gau iru yabiꝑ nöꝑ aip arla. 12 Daun ajöꝑ iꝑ söꝑ au amjaklö niꝑöl gi, niꝑi adu ap niꝑ aꝑ niꝑe yag daua uma u, wip ilöꝑ löm daueila. Niꝑi bi iru nöꝑ daun anıbu niꝑbö aꝑöm niꝑi anıbu aip aueila. 13 Jisas niꝑi adu anıbu niꝑ niꝑö, mög gö haga, “Miꝑöꝑ gagmön,” a ga. 14 Anıg hagöm, niꝑe amöm wip ilöꝑ li daueila mab u ud niꝑö niꝑöl gi, bi ilöꝑ daueila gau piꝑdöꝑ gi. Jisas bi praj uma u niꝑ haga, “Niꝑ me, nöꝑ hagabin, urak!” a ga. 15 Anıg hagö, niꝑ urak asiꝑköm manö hagö niꝑöl gi, Jisas niꝑe niꝑ, niꝑ ne u, a göm ud niꝑa. *

16 Pen niꝑi bi niꝑ mıꝑdeila gau magöꝑhalö pa giꝑi göm, God hib niꝑe u dap ranöl gi hagla, “God manö hageꝑ bi kub yabiꝑ hanıꝑ auöꝑ. God hanıꝑ gi niꝑniꝑ auöꝑ,” a gi. *

17 Jisas ga anıbu niꝑöm, aiud udlö, manö anıbu Juda niꝑi bi ram mıꝑnöꝑ kale gau gau amöm, ram mıꝑnöꝑ ke gau gau magöꝑhalö ara.

Jon Bi Niꝑ Pak Niꝑe bi niꝑe mıꝑhöꝑ Jisas niꝑniꝑ arlö

18 Jon bi niꝑe gau, Jisas ga rö magöꝑhalö niꝑöm, am Jon niꝑ hag niꝑlö, bi niꝑe mıꝑhöꝑ hagö aueilö haga, 19 “Kale mıꝑhöꝑ ammil Bi Kub niꝑ hag niꝑmil, ‘Ne Mesaia pör abad mıꝑdpun u nöꝑ auban aka bi ke niꝑbö ap halö abad mıꝑdaiun?’ ö giꝑmil,” a ga.

20 Hageia, bi mıꝑhau Jisas mıꝑdeia au ammil haglö, “Jon bi niꝑ pak niꝑe u halıꝑ bi mıꝑhöꝑ hagöꝑ, ‘Kale mıꝑhöꝑ ammil Bi Kub hag niꝑmil, ‘Ne Mesaia pör abad mıꝑdpun u nöꝑ auban aka bi ke niꝑbö ap halö abad mıꝑdaiun,’ a giꝑmil,’ a göm, hol mıꝑhöꝑ hag yuö, nöꝑ hag niꝑniꝑ aubul i,” a gi. *

21 Pen kale mıꝑhöꝑ anıg hagmil niꝑ mıꝑdlö niꝑöl gi, Jisas niꝑi bi iru nöꝑ nan adö ke ke ga gau gö kamıꝑ la; niꝑi bi iru nöꝑ mıꝑniꝑa ga gau gö kamıꝑ la; niꝑi bi iru nöꝑ kiꝑjaki aiön pi abanı al mıꝑdeia gau gö kamıꝑ la; niꝑi bi iru nöꝑ amgö we ga gau gö amgö niꝑ niꝑla. 22 Anıg göm, Jisas bi anıꝑ mıꝑhau kalıꝑ haga, “Kale mıꝑhöꝑ ado gi ammil Jon niꝑ hagmil, ‘Hol am niꝑbul, bi anıbu niꝑi bi amgö we ga gau gö amgö niꝑ niꝑbal; niꝑi bi ma böꝑ nöꝑ naiꝑ ga gau gö kauyanı ajaböl; niꝑi bi haꝑ romanı wös hapeꝑ la gau gö mıꝑlep göꝑ; niꝑi bi riꝑmıꝑ mıꝑgan piꝑ göꝑ gau gö manö aꝑdi

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 * 7:16: Luk 1:68 * 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8

nɪŋaböl; nɪbi bɪ umbal gau gö kamɪŋ mɪdpal; nɪbi bɪ mög gep rö gau manö aij u hagab nɪŋaböl. * 23 Nɪbi bɪ yɪp gasɪ nɪŋöm cɪg göl gɪ nöp mɪdeinaböl gau, mɪñ mɪñ yabɪl gɪnaböl,' a gɪmil," a ga.

24 Anɪg hagö, bɪ Jon manö daulö mɪhau ado gɪ arlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪpe, Jon nɪp manö adö u hagöm nɪbi bɪ mɪdeila gau kalɪp haga, "Kale nöd ram mɪnönj kabö nöp mɪdöp aŋ au arbe ñɪn u, nɪhön nɪŋnɪg arbenj Kale hod mɪlö añɪ ap yɪgön ud aŋa gɪ daŋ i göp ap nɪŋnɪg arbe?

25 Kale nɪhön nɪŋnɪg arbenj Bɪ waɪj aij yabɪl yɪmüb ap nɪŋnɪg arbenj Anɪbu wasö. Bɪ waɪj aij yabɪl udöm, nan aij aij udun a göm gasɪ nɪŋbal gau, bɪ kub ram gau nöp hanbal. 26 Pen kale nɪhön nɪŋnɪg arbenj God manö hagep bɪ ap nɪp nɪŋnɪg arbe akaŋ Nɪŋö me, God manö hagep bɪ ap nɪp nɪŋnɪg arbe, pen bɪ Jon nɪŋbe u nɪpe wög adö ke nɪbö gɪnɪg aua. * 27 Bɪ Jon u me, hadame ram God Manö u kalɪ klɪñ rɪköm hagla, 'Bɪ manö hagep yad u hag yunö, nöd amöm,

nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij gɪnab;

hainö ne ke hag yunö nɪnabön,' a göm kalɪ klɪñ rɪkla. *

28 Kalöp hagabin, nɪbi bɪ nöd mɪdmɪdal gau abe, nɪbi bɪ mɪñi mɪdpal gau

abe magöŋhalö nɪbi bɪ yɪharɪŋ, Jon bɪ kub. Pen God nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau udöm ram mɪnönj nɪpe kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab gau, kale Jon rö mɪdageinaböl; kale nɪbi bɪ kub mɪdeinaböl," a ga.

29 Nɪbi bɪ gau, bɪ dakɪs udep gau halö, nöd Jon nɪp aula, kalɪp magöŋhalö ñɪg pak ña. Anɪg gö, Jisas manö haga u nɪŋöm hagla, "God adan nɪpe nöp kabö rö mɪdöp," a gɪla. * 30 Pen bɪ Perisi abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ kub gau abe kale, God kalɪp nɪhön nɪhön gɪlaŋ a ga u gasɪ kale ke nɪŋöm pa jö nɪŋöm, Jon hanɪp ñɪg pak ñaŋ a göm auagla. *

31-32 Pen Jisas nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp manö ap hagöm haga, "Nɪbi bɪ mɪñi ñɪn i mɪdpim gau yad nɪŋbin, kale ñɪ pai pro gau, nɪbi bɪ magum gep ka au asɪköm, ñɪ pai pro rɪmnap meg mɪgan dap ranöm hag amɪl apɪl göm haggal, 'Hon aɪŋ pu gɪno, kale nɪhön gɪnɪg kugom ralagpimj Pen kɪmap mɪtönj gep rö ap hagno, kale nɪhön gɪnɪg mɪtönj gagpim?' ö gɪpal rö u, kale gɪpim. 33 Nɪhön gɪnɪg: Jon bɪ ñɪg pak ñeb u apöm, nan magö ñɪŋagöm, ñɪg wain ñɪŋagöm gö, kale nɪp hag jumim haggim, 'Bɪ kɪjaki aion pi abaŋ alöp mɪdöp u,' a gɪpim. 34 Pen mɪñi yad Bɪ Ñɪ nɪpe apem, nan ñɪŋem, ñɪg wain ñɪŋem

* 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

* 7:26: Luk 1:76

* 7:27: Mal 3:1

* 7:29: Luk 3:12

* 7:30: Mad 21:32

gɪnō, yɪp hag jumim haggim, 'Nan iru ñɪjōm, ñɪg wain ñɪjōm göp u me, nɪpe nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal bɪ gau, bɪ dakɪs udep bɪ gau, bɪ kale ap mɪdöp u,' a gɪpim.

* 35 Pen nɪbi bɪ God Manö aij u nɪj udöm, hain göm, gɪ aij göm, mɪd aij geinaböl u, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪjōm hagnaböl, God Manö u manö nɪjō yabɪɩ, a gɪnaböl," a ga.

Bɪ si udmɪdöp nɪbi ap

36 Bɪ Perisi ap hib nɪpe Saimon. Nɪpe Jisas nɪp haga, "Ne aumön ram yad u nan magö ñɪjɪl," a ga. Hagö, Jisas ram nɪpe u amöm nan magö ñɪjɪlö nɪjöl gɪ, 37 nɪbi daun anɪbu mɪdöm nan si nan najj gɪmɪdöp manö ap nɪja, Jisas bɪ Perisi ram amöm aip nan ñɪjailö. Anɪb u nɪjōm, ñɪg haɩɪj aij auep kabö barol ud rɪm lɪla ap dapöm, * 38 Jisas mɪdeia jöl adö gau apöm, ma ɩ au mɪtönj gɪ mɪdeia. Anɪg göl mɪtönj gö nɪjöl gɪ, amgö ñɪg u gɪ dö gɪ Jisas ma adö yaɩ lugö, umagö nɪpe u ud ɩɩɩ gɪ yuöl gɪ, ma kɪd nɪpe u bom haluöm, mulu ñɪjōm, ñɪg haɩɪj aij auep anɪbu ma kɪd nɪpe adö au lɪ ña. 39 Anɪg geia, bɪ Perisi Saimon u, gasɪ magö nɪpe u nöp gasɪ nɪjōm nɪp ke haga, "Bɪ anɪbi bɪ God manö hagep kabö göl mɪdaiböp, nɪbi anɪbi nɪpe nan si nan najj gɪmɪdöp nɪbi najj ap apöm nɪp ud nɪjab u rɪk nɪjböp," a ga.

40 Jisas pen, bɪ Perisi gasɪ nɪja anɪbu nɪjōm, nɪp haga, "Saimon, manö yad aɩɩ ap mɪdöp nöp hag ñɪnɪg gabin," a ga.

Hageia, Saimon haga, "Manö hag ñeb bɪ yad, manö anɪbu hag," a ga.

41 Hageia, Jisas manö hod rɪköm haga, "Bɪ ap uraköm, bɪ mɪhöp kalɪp bɪ ap paip hadred (500) denariai ñöm, ap pipdi denariai (50) ñɪnab.

42 Pen hainö bɪ anɪb mɪhau pen ñeb rö lagö, bɪ mani ñɪnab anɪbu kalɪp mɪhöj hagnab, 'Arö gɪmil. Mani kalöp mɪhöj ñɪbin u, pen ñul a gɪmil gasɪ u nɪjaɩgɪmil,' a gɪnab. Anɪg hagö, bɪ an bɪ anɪbu nɪp mɪdmagö yabɪɩ lɪnab, bɪ nan naböj kub mɪdeinab u aka bɪ nan naböj pro mɪdeinab u?" ö ga.

43 Hageia, Saimon haga, "Gasɪ yad nɪjɪbin u, bɪ nan naböj kub mɪdeinab u," a ga.

Hageia, Jisas haga, "Nɪjō yabɪɩ hagpan," a ga. 44 Anɪg hagöm, Jisas ado gɪ, nɪbi u nɪp nɪjōm, Saimon nɪp haga, "Nɪbi i nɪp nöj. Yad ram raul mɪgan nöp i auajɪn, ne ñɪg ap udmön ma yɪp ɩk gɪ yuep rɪmnap ñagpan, jɪ nɪbi anɪbi, amgö ñɪg nɪpe u gɪ dö gɪ lugöm ma yad ñɪg lö, umagö nɪpe udöm ɩɩɩ gɪ yuöp. 45 Ne yɪp bom haluagpan, jɪ nɪbi i, yad ram raul mɪgan nöp apjakajɪn magö u rɪkö, nɪpe ma kɪd yad bom haluöl gɪ nöp mɪdöp. 46 Yɪp wel nabɪc cög laɩ lɪ ñagpan, jɪ nɪbi i

* 7:34: Luk 15:2 * 7:37: Mad 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

nipe ma kɪd yad ñig hañɪŋ aij auep u lɪ ñöb. ⁴⁷ Anɪb u, nöp hagabin, nɪbi anɪbi nan si nan najj iru nöp göp u nɪjem arö gɪpin. Anɪb u, yɪp pen mɪdmagö yabɪl löp. Pen nɪbi bɪ nan si nan najj pro pro gɪpal gau nɪjem arö gɪnö, yɪp pen mɪdmagö pro pro lɪbal,” a ga.

⁴⁸ Pen Jisas anɪg hagöm nɪbi anɪbu nɪp haga, “Nan si nan najj gɪpan gau nɪjem arö gabin,” a ga.

⁴⁹ Anɪg hagö, bɪ nipe aip nan ñɪneila gau, kale ke hag nɪɪ hag nɪɪ göm hagla, “Bɪ anɪbi nɪhön gɪnɪg göm, ‘Nan si nan najj gɪpan gau nɪjem arö gabin,’ a gab?” ö gɪla.

⁵⁰ Anɪg hageila u pen Jisas nɪbi anɪbu nɪp haga, “Gasɪ ne ke u nöp nɪɪ udmön, nan si nan najj gɪpin rö Jisas nɪjöm arö gan, a gɪmön auban rö, nan si nan najj gɪpan gau nɪjem arö gɪpin. Ne ammön, God ñɪmagö ara adö u mɪdaimön,” a ga. *

8

Nɪbi rɪmnap Jisas aip arla

¹ Pen hainö ñɪn anɪb au, Jisas bɪ nipe unbö mɪgan laɪ aip daun gau abe, ram rɪɪg aglö gau abe amöm, God nɪbi bɪ nipe udöm abad mɪdeinab manö aij u, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ña. ² Pen ñɪn anɪbu, nɪbi rɪmnap kɪjaki aiön pi halö mɪdeila gau Jisas gö kamɪɪ la, rɪmnap nan ga gau gö kamɪɪ la, nɪjöm nɪbi

anɪb gau rɪmnap Jisas aip ajmɪdal. Nɪbi anɪb gau hib kale me, ap Maria Magdala a gɪmɪdal. Kɪjaki aiön pi unbö mudun jɪɪ nɪbi anɪbu anɪ dan mɪdöm höɪ arla. *

³ Nɪbi ap Joana. Nugmul nipe hib u Kuja. Nipe kɪɪ Herod ram nan nipe gau abad mɪdmɪdöp. Nɪbi ap Susana. Pen nɪbi rɪmnap halö iru rö aip ajmɪdal. Nɪbi anɪb gau kale magöɪhalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bɪ nipe gau aip nan magö jɪm ñöl ñɪɪ ajmɪdal.

Gɪñbɪl magö rö u, manö hod rɪk haga

(Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Nɪbi bɪ daun ke ke, yam ugan kub yöl gau nɪbö gau nɪbö Jisas nɪp nɪɪnɪg aulö nɪjöl gɪ, nɪbi bɪ nöd aula gau kalɪp manö ap hod rɪköm haga,

⁵ “Bɪ ap, gɪñbɪl magö ranaɪ a göm, gɪñbɪl magö u dam wög adɪɪ gau yunab. Rɪmnap wög adɪɪ arep adan gau lugö, nɪbi bɪ lala gɪ amɪl apɪl gɪlö, yaur gau pen ap nɪjöm ñɪɪnaböl. ⁶ Pen yɪɪ rɪmnap kabö adö mɪnönɪ pro pro mɪdeinab gau lugöm, marep gɪnab u pen kabö mɪnönɪ au ñɪg ñɪg halö mɪdageinab u me, böɪ nöp mɪlep gɪnab. ⁷ Pen yɪɪ rɪmnap nagi gɪɪkasi anɪ gau lugö, nagi anɪbu hararo gɪ paɪu gö, ran aij gagnab. ⁸ Pen yɪɪ rɪmnap mɪnönɪ aij gau

* 7:50: Luk 8:48; 18:42

* 8:2: Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

lugöm, ran aij göm, magö iru yabił nöp piłnab. Añi añi magö ñin juöl unbö mamid piłnab,” a ga.

Jisas kalip anig hagöm haga, “Kale nıbi bı gası rımid midainım gau, manö hagabin i rımid lı nıj aij gımim,” a ga.

Jisas, gıñbıl magö u manö hod rık haga u, manö it u haga

⁹ Jisas manö hod rıköm aiud anıbu hagö, bı nıpe gau nıp hag nıjöm hagla, “Manö hod rıkmön hagajan anıbu, manö it u aigöl gö rö midöp?” ö gıla. ¹⁰ Hageila, Jisas kalip haga, “God nıbi bı nıpe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, God kalöp gası ñö nıjbim, pen nıbi bı rımnab gau, yad kalip manö hod rıkem nöp hagnö,

‘kale nıjöm nıjagöl,
manö magö apdi nıjöm
manö it nıj udagöl.’ *

¹¹ Pen manö hod rıkem nan yıj rö hagpin u, God Manö adö u hagpin. ¹² Yıj rımnab lugnab wög adıj arep adan adö au a gıpin u, nıbi bı gau God Manö u nıjnaböl pen Seden gası najj nıjöm, kale God Manö u nıj udlö, God kalip ud kamıj yunab u najj göp a göm, apöm God Manö gası kalip anı danı midöp u ju udö, hauı gınaböl, a gem hagpin. ¹³ Pen yıj rımnab lugnab kabö adö mınöj pro

pro mideinab gau a gıpin u, nıbi bı gau God Manö u nıjöm, ñıñi löm, aij a gö nıjöl gı, manö anıbu nıj udnaböl u pen nıj ud pidöj gagnaböl rö, mıjör rımnab auö hauı göm arö gınaböl, a gem hagpin. ¹⁴ Pen yıj rımnab lugnab nagı gııkası anı gau a gıpin u, nıbi bı gau God Manö u nıjnaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka mıñ mıñ gep adö u nöp gası nıjöm, God Manö nıj ud pidöj gagnaböl, a gem hagpin. ¹⁵ Pen yıj rımnab mınöj aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru yabił nöp piłnab a gıpin u, nıbi bı gau God Manö u nıjöm, nıj ud pidöj yabił göm, gı dam dam, nan magö aij piłnab, a gem hagpin,” a ga.

Hapö lau pi gagep

¹⁶ Jisas anıg hagöm haga, “Nıbi bı gau hapö lauöm rin cög mıgan aka abañ adö hanbal u mo gayık gau pi gagnaböl. Adö au gılanı rık lılö mailö gö, nıbi bı gau ram raul mıgan anıbu apöm mailö anıbu nıjnaböl. *

¹⁷ “U rö nöp me, nan nıhön nıhön pi göl midöp gau, magöjhalö waiö lınab; nan nıhön nıhön paıu gı midöp gau, magöjhalö ud mailö göp au lınab. *

¹⁸ “Anıb u, manö hagabin u nıj aij gımim. Nıbi bı manö nıjöm, nıj udnaböl gau, manö aij rımnab halö

* 8:10: Ais 6:9-10 * 8:16: Mad 5:15; Luk 11:33 * 8:17: Mad 10:26; Luk 12:2

nɪŋnaböl; pen nɪbi bɪ manö nɪŋöm nɪŋ udagnaböl gau, pro pro nɪŋun a göm nɪŋbal u halö böŋ nöp ur gɪnab. *

Jisas nɪme nɪmam bɪ gau
(Mad 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Pen ñɪn anɪbu nöp, Jisas nɪme aip, nɪmam hain nɪpe gau aip Jisas nɪp nɪŋnɪg aula. Apöm nɪŋla, ram raul mɪgan anɪb yaŋ Jisas nɪbi bɪ sɪsɪ göl mɪdeila nɪŋöm höŋ yaŋ mɪdeila. ²⁰ Anɪg gɪlö, nɪbi bɪ ap ram raul mɪdeila gau nɪŋöm, Jisas nɪp hagla, “Name namam ne gau nöp nɪŋnɪg ap mɪdpal höŋ yaŋ,” a gɪla.

²¹ Haglö, Jisas kalɪp haga, “Nɪbi bɪ an an God Manö u nɪŋöm hain gɪpal gau me, ami yad, mam yad mɪdpal,” a ga.

Jisas hagö, yɪgön kub udeia u ur ga
(Mad 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Pen ñɪn ap, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hagöm haga, “Ñɪg Waŋö Galili juun böŋ lödaŋ arun,” a göm, ñɪg magɪb udöm arla. ²³ Pen aŋ gau arlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪpe hon han ara. Hon haneia magö u, yɪgön asad kub yabɪl ap ñɪg aŋ anɪbu udöm, ñɪg ral ñɪg magɪb mɪgan u auö, umöl rö nöp la. ²⁴ Anɪg gö, bɪ nɪpe gau apöm, Jisas nɪp aŋa gɪlö uraka hagla, “Bɪ Kub! Hon magöŋhalö umnɪg gabun!” a gɪla.

Hageila, Jisas yɪgön udaia u abe, ñɪg ral auaiia u abe hag gö, magö anɪbu nöp yɪgön u ur göm, ñɪg u haluöm, nöd mɪdeia rö mɪdeia. ²⁵ Pen Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Kale ai gɪmim yɪp nɪŋ udag-pim?” ö ga.

Hageia, kale pɪñɪŋ göm aiö waiö göm, kale ke hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Bɪ anɪbi bɪ an? Nɪpe hagö, yɪgön abe, ñɪg kub abe manö nɪpe hagöp rö nöp göp,” a gɪla.

Bɪ kɪjaki aiön pi halö u, Jisas gö, kamɪŋ la
(Mad 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Ñɪg magɪb udöm, amöm Ñɪg Waŋö Galili aŋ u am am, ram mɪnönŋ Gerasa nɪbi bɪ mɪdmɪdal böŋ lödaŋ arla. ²⁷ Pen Jisas ñɪg magɪb u arö gɪ, ñɪg waŋö goɪ au kabö kuɪup adö au ma abö gö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp, kɪjaki aiön pi abanɪ al mɪdeila bɪ ap, daun anɪbu nɪbö apöm, Jisas nɪp nable paka. Bɪ anɪbu nɪpe magö nöp mɪdöm, ram yabɪl raul mɪgan u hanagmɪdöp; wip rɪgöl gɪmɪdal kabö mɪgan gau nöp han ajmɪdöp. ²⁸⁻²⁹ Bɪ nɪpe abad mɪdep gau, sen udöm ñɪmagö ma nɪpe gau adɪk lɪ pɪdönŋ gɪmɪdal u pen kɪjaki nan gau apöm klö gɪlö, sen lɪmɪdal anɪb gau pak gɪ dö gö, ram mɪnönŋ nöp aŋ gau pör pör armɪdöp. Pen bɪ anɪbu, Jisas nɪp nɪŋöm aiö göm, apöm ma lɪ au lug paka. Jisas kɪjaki aiön pi nɪp abanɪ alla anɪb gau

* 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

kalip haga, "Bî anibi nîp arö gîmîm hön arim!" a ga. Jisas anig hagö, kijaki aiön pi nîp aban alla bî u, kakö göm, manö kub hagöm haga, "Ne Jisas, God Bî Kub adö i gîlan midöp Nî nîpe u, yîp nîhön gîng gabön? Yîp ilön kub ñagmön!" a ga.

³⁰ Hageia, Jisas haga, "Hib ne u hag!" a ga. Jisas hageia, nîpe pen haga, "Hib yad u Iru Nöp," a ga. Kijaki aiön pi nan gau iru yabîl nöp nîp yuö hiiköm mideila rö u me, anig haga. ³¹ Pen kijaki aiön pi gau Jisas nîp neb neb göm hagla, "Hanîp hagmön, mab ke yan ulöm mîgan mauîñ juaga u yuagmön!" a gîla.

³² Anig hagöm, kaj iru yabîl nöp amîl geila yöp ba anîb gau nîjöm, Jisas nîp neb neb göm hagla, "Ne hanîp hagö, am kaj midpal gîdan kalip yuö hiikun," a gîlö, Jisas yau a ga. ³³ Jisas yau a gö, kijaki aiön pi nan gau, bî u nîp arö göm, am kaj anîb gau kalip yuö hiiklö, kaj gau pîg ju sîr ba yan amöm, gî dam ñig wanö an yan paköm, ñig ñîjöm magöñhalö um hakla.

³⁴ Pen bî kaj mukmidal gau, ga anîbu nîjöm, gî dö gî am nîbi bî daun mideila gau kalip hag ñöm, am nîbi bî ram mînöñ daun söl au mideila gau kalip hag ñöm, gîla. ³⁵ Hag ñîlö, nan anîbu nîhön gö hagaböl a göm, apöm nîñla, bî kijaki yuö hiiköm midmidöp u, kamîñ lö, wañij yîmöm, Jisas ma

il söl au asîk mideia. Kale anîbu nîjöm anîñîñ gö pîñîñ gîla. ³⁶ Pen nîbi bî nîj midlö nîjöl gî, Jisas kijaki hag hön yua, nîbi bî gau, nîbi bî hain aula gau kalip, anig anig göp, a göm, hag ñîla. ³⁷ Pen Gerasa nîbi bî magöñhalö anîñîñ gö pîñîñ göm, Jisas nîp, ne ado gî aru a gîlö, ñig magîb udöm hada. ³⁸ Jisas arîk arîg geia nîjöm, nîpe gö kijaki aiön pi hön arla bî anîbu, nîp manö neb neb hagöm haga, "Yad ne aip arul," a ga. ³⁹ Anig hageia, Jisas nîp pen haga, "Wasö. God nöp nan aij yabîl nîhön nîhön göp u, ne ram ne ammön nîbi bî ne gau kalip hag ñîmön," a ga.

Anîb u, nîpe daun nîpe ado gî amöm, nîbi bî gau kalip magöñhalö, Jisas yîp anig anig göp a göm, hag ña.

Pai ap uma Jisas gö uraka; nîbi ap Jisas nîp ud nîj kamîñ la

(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)

⁴⁰ Pen nîbi bî Jisas auab a göm, abad mideila gau, Jisas ñig magîb udöm amjakö, aij yabîl auabön e gîla. ⁴¹⁻⁴² Pen bî kub Juda magum gep ram abad midmidöp bî ap hib nîpe Jairas. Pai nîpe añî yabîl mî in la mîgan lan u umnig gö, Jairas nîpe apöm, Jisas mideia söl au kugom yîmöm haga, "Ram yad arul. Pai yad añî u umnig gab," a ga. Hageia, Jisas nîñîng arö nîjöl gî, nîbi bî iru yabîl nöp apöm, nîp böñ böñ cîro cîro

ñöl gi arla. ⁴³ Pen nibi ap pör pör nipe nibi adan armidöp mî unbö mîgan laŋ la. Nibi anibu, wös wameb bi gau yip gîlö, yip kamîŋ laŋ a göm, kalip mani ñimîdöp u pen nip gîlö mîlep ginim rö laga. ⁴⁴ Nipe Jisas araia jöl adö lau apöm, waŋj mîlö kub la u ud niŋjö niŋjöl gi, magö anibu nöp nip mîlep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kalip haga, “Yip bi an ud niŋjöb?” ö ga.

Hageia, nibi bi gau hagla, “Hon ud niŋagun,” a gîla. Pen Pida haga, “Bi Kub, nibi bi iru nöp gai i apöm, nöp ciro ciro ñaböl,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Nibi bi ap yip ud niŋjöb. Pîdön yad u aröp niŋem hagabin,” a ga. ⁴⁷ Pen nibi Jisas ud niŋa anibu, nipe pi ginim rö laga u niŋöm, gîl gîl göl gi, Jisas mideia söl au ap kugom yîma. Nibi bi anib gau niŋ mideila aŋ gau, Jisas nip hagöm, nipe nan gö, Jisas ud niŋjö, magö anibu nöp kamîŋ löp aiud u magöŋhalö waiö haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas nip haga, “Pai yad. Ne yip ud niŋnö kamîŋ laŋ a gimön niŋ udpan u, yip ud niŋjö kamîŋ löp me u. Manö midagöp. Ne ammön, God ñimagö ara adö u midaimön,” a ga. *

⁴⁹ Jisas anig hagö niŋjöl gi, bi Jairas nip wög gimîdöp bi ap apöm, Jairas nip haga, “Pai ne böŋ nöp umöb; hag ñeb bi nip hagö ma ilön auagnim; ado gi arnim,” a ga.

⁵⁰ Hagö, Jisas manö anibu niŋöm, Jairas nip haga, “Pai yad u umöb a gimön, gasi u niŋagmön. Niŋ udeinabön u, nip kamîŋ linab,” a ga.

⁵¹ Anig hagöm, Jairas ram nipe u amjaköm, nibi bi gau kalip magöŋhalö hag höŋ au yaŋ löm, pai nime nap mîhau, Pida u, Jon u, Jems u kalip uŋ göm, pai u nip niŋniŋ ram raul mîgan yaŋ arla. ⁵² Pen nibi bi, pai anibu umöb a göm mîŋöŋ gi mideila gau, Jisas kalip haga, “Kale mîŋöŋ gagim. Pai u umagöp; yiŋharîŋ hon hanab,” a ga.

⁵³ Jisas anig hageia, nibi bi gau, pai anibu böŋ nöp umöb u niŋöm, nip mîhol gîla. ⁵⁴ Pen Jisas pai u ñimagö kîd nipe u udöm haga, “Pai yad, urak!” a ga. ⁵⁵ Anig hagö, ana nipe u ap kuöyaŋ kuöbö gö uraka. Uraka, Jisas haga, “Nan rimnap ñibe ñiŋaŋ,” a ga. ⁵⁶ Pai nime nap kale aiö waiö gîlö. Pen Jisas kalip ber mîhau haga, “Nibi bi rimnap kalip manö anibu hag ñagmil, wasö!” ga.

9

Jisas bi nipe unbö mîgan laŋ gau hag ke ke yua

(Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas bi nipe unbö mîgan laŋ kalip hagö aueila haga, “Yad kalöp bi yad, klö yad ke ñem, yunig gabin. Anib u, kale gau ammim, kijaki aiön pi nibi bi yuö hiiköm midpal gau hagpe höŋ aröl; nibi bi nan göp

* 8:48: Luk 7:50

gau gipe kamiŋ linim; nibi bi miña göp gau gipe hir ginim; God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u hag ñibe niñöl. ³ Pen arniŋ gimim, watab adin, wadi, nan ñineb, mani, waij, nan gau halö ud aragmim; yiharin armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalöp hag udaiöl, kalip aip han midmim, daun anibu arik arun a ginabim u, magö u nöp arik armim. ⁵ Pen ram minöŋ miŋan ap arbe, kalöp hag udagaiöl, daun anibu arik arun a ginabim u, kalip hagemim, 'Manö aij u dauajun udagpim rö, minöŋ naböŋ kalöp i auajun, nan acip acip ma hanip udöp u lik gi yuun arabun,' a gimim, lik gi yumim armim. Anig ginabim, kale gi naij gipal u niñnaböl," a ga. *

⁶ Anig hagö, kale ram ritig aglö magöŋhalö gau gau am am manö aij u hag ñöl gi, nibi bi miña ga gau glö kamiŋ la.

Herod gasi iru niŋa

(Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Pen nibi bi gau, Jisas niñön niñön ga manö u hag amil apil glö niñöl gi, gapman bi kub Herod niñöm, gasi iru yabıl niŋa. Nibi bi rimnap hagla, "Jon bi ñig pak ñeb unam rib gi dö gila uma u, kauyan uraköp," a gila. * ⁸ Rimnap hagla, "Bi nöd nibö God manö hagep bi u Ilaija niŋe auöp," a gila.

Rimnap hagla, "Bi hadame dagol gau God manö hag ñim+döp bi ap kauyan kamiŋ löm auöp," a gila. ⁹ Anig haglö, bi kub Herod haga, "Jon nip unam rib gi dö ginö hadö uma rö, bi anibu bi an ap midö niñöl gi hagaböl u am niñnam," a göm, gasi u niŋa. *

Jisas nibi bi iru nöp nan ñineb ñö ñiŋla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)

¹⁰ Pen Jisas bi niŋe unbö miŋan lan ado gi apöm, ram minöŋ gau ajöm nan niñön niñön gila manö u, Jisas nip hag ñila. Hag ñilö, am ram minöŋ miŋan ap ke am midaiun a göm, Jisas kalip ut göm Bedsaida daun au arla. ¹¹ Pen adan an gau arlö niñöl gi, nibi bi rimnap hagla, "Jisas bi niŋe gau aip apöm padiaböl," a gila. Anig haglö, nibi bi iru nöp nip niñniŋ hain gila. Aueila, niŋe aij auabim e göm, God nibi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñöl gi, nibi bi nan ga gau gö kamiŋ la.

¹² Pen dugo sidö wad arniŋ geia magö u, bi niŋe unbö miŋan lan apöm, Jisas nip hagla, "Ram minöŋ gai i, nibi bi midagpal, ram minöŋ nöp an aui midpun rö u, nibi bi gai i kalip hag yuö, ram nibi bi midpal gau ke ke amöm, nan ñineb kale gau ke ulhai niñöm, haneb miŋan gau ulhai niñlan," a gila.

* 9:5: Luk 10:4-11

* 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

* 9:9: Luk 23:8

13 Anig hageila, Jisas pen haga, “Kale ke nan magö kalip ñimim,” a ga.

Hageia, kale hagla, “Hon nan ñiñeb iru midagöp. Yiñariñ bred magö unbö mamid u midöm, kabsat miñöp midöp. Ne niñön gasi niñban? Niñbi bi gai i iru nöp midpal u, hon am nan ñiñeb kalip rimnap rau dapun aka?” gila. 14 Niñ anibu, niñbi bi apöm magum gila gau, niñbi niñ pai gau wasö, bi gau nöp me wö ralla paip dausan (5000) rö ara.

Pen Jisas bi niñpe gau kalip haga, “Niñbi bi iru nöp ap midpal gai i hagpe, niñbi bi unbö niñjuöl miñöp ado gi da unbö sidun lañ (50) ugan ke ke asiklan,” a ga.

15 Hageia, bi niñpe gau niñpe haga rö nöp gilö, niñbi bi gau magöñhalö au asikla. 16 Niñpe bred magö unbö mamid u udöm, kabsat miñhau halö udöm, gilañ gi kumi kabö adö lañ au niñöm, God niñ aij a göm, nan ñiñeb anibu ud jö göm, bi niñpe gau kalip ñö, kale pen udöm, niñbi bi gau kalip niñme li niñla. 17 Niñeila, kale magöñhalö niñ damöm, niñ haköl rö lagö, naböñ naböñ pali pali gila gau, bi niñpe gau ud wadi unbö miñgan lañ yaglö ajman raua.

Pida haga, “Ne Krais u,” a ga
(Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Pen niñ ap, Jisas am ke halö God niñp sabe göl gi midöm, bi niñpe gau kalip hag niñöm haga, “Niñbi bi gau yip bi an a gi gasi niñbal?” ö ga.

19 Hageia hagla, “Niñbi bi rimnap nöp Jon bi niñpak ñeb u a gi gasi niñbal; rimnap nöp bi nöd niñbö God manö hagep bi u Iaija a gi gasi niñbal; rimnap nöp bi hadame dagol gau God manö hag niñmidöp bi ap kauyan kaminiñ löm auöp a gi gasi niñbal,” a gila. *

20 Hageila, Jisas kalip pen hag niña, “Pen kale ke yip bi an a giñimim, gasi niñbim?” ö ga.

Hageia, Pida pen haga, “Ne God Krais niñpe u,” a ga. *

21 Anig hageia, Jisas kalip haga, “Manö anibu niñbi bi rimnap kalip hag niñagmim, wasö yabiñ!” a ga.

Jisas haga, “Umem kauyan uraknabin,” a ga

22 Jisas anig hagöm, manö ap hagöm haga, “Bi Niñ niñpe niñp ilön kub yabiñ niñnaböl. Bi manö ud asikep gau, bi God niñp nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, niñp niñlö mulu lugö al pak liñlö, umnab u pen niñ niñ miñöp midöm ruö niñ miñhau niñgan u kauyan uraknab,” a ga. *

23 Pen Jisas bi niñpe gau abe, niñbi bi miñdeila gau abe, kalip magöñhalö hagöm haga, “Niñbi bi yip hain gun a göm, gasi niñeinaböl gau,

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33

nan m+nöŋ naböŋ adö iŋ i gasi kub n+ŋbal u arö göm, hañ romanŋ kale ke gasi kub n+ŋbal u arö göm, ñ+n añi añi mab kros ud kag göm y+ŋ hain göl. * 24 N+bi b+ an, hañ romanŋ, kam+ŋ m+dep magö hon ke gasi n+ŋun m+id aij g+inabun a göm, gasi n+ŋnaböl gau, böŋ nöŋ ap lug paknaböl. Pen n+bi b+ an, Jisas n+ŋ udun, hañ romanŋ, kam+ŋ m+dep magö hon n+ŋhön n+ŋhön g+inab u manö m+idagöp a göm, gasi n+ŋnaböl gau, kam+ŋ m+dep magö u udnaböl. * 25 N+bi b+ nan m+nöŋ naböŋ adö iŋ i udun a göm, g+lö arnab gau, nan aij aij gau udöm, m+nöŋ naböŋ adö iŋ i m+id aij g+inaböl, pen hainö umöm m+nöŋ naböŋ adö iŋ i arö göm, God aip pör pör m+idaiöl rö lagnab. 26 N+bi b+ an y+ŋ nable gö, yad Jisas n+ŋ n+ŋagpin, a göm, manö yad n+ŋ udagnab u, hainö Bapi hol ap+l mailö aij ke u udem, ejol uŋ mailö aij halö gau aip aunabin ñ+n u, b+ an+bu n+ŋ nable gö, n+ŋagpin a g+inabin. * 27 Pen kalöp n+ŋö yab+ŋ hagabin, n+bi b+ m+ñi m+dpim gai i r+imnap umagnabim; kam+ŋ nöŋ m+dmim, God n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u n+ŋnabim,” a ga.

Jisas hañ romanŋ n+ŋpe u ke yab+ŋ la

* 9:23: Mad 10:38; Luk 14:27

* 9:26: Mad 10:33; Luk 12:9

* 9:35: Luk 3:22

28 Jisas an+ŋ hagöm, ñ+n unbö raleb j+ŋ rö m+idöm, Jon, Jems, Pida kal+ŋp uŋ göm, God n+ŋp sabe g+in+ŋ göm yöŋ dum an+ŋb au ara. 29 Amöm, God sabe g+ m+idö n+ŋöŋ g+, mulu ad+ŋ n+ŋpe ke yab+ŋ löm, waŋ+ŋ n+ŋpe rud yab+ŋ löm, mailö unbö ke yab+ŋ ga n+ŋla. 30-31 An+ŋ gö n+ŋöŋ g+, b+ hadame nöŋ umlö, Mos+ŋ aip, Ilaija aip, God mailö aij unbö ke magö u udmil apil, Jisas Jerusalem amöm umöm wög n+ŋpe g+ hakn+ŋ geia manö u hag m+deila.

* 32 Pen Pida, Jems, Jon kal+ŋp yam hon auö, amgö ju ju göl g+ m+deila, pen m+idö kale amgö ñ+l n+ŋöm, Jisas mailö aij n+ŋpe u abe, b+ an+ŋb m+ihau Jisas aip urak m+idailö gau abe, n+ŋla. *

33 B+ an+ŋb m+ihau arn+ŋ g+lö n+ŋöŋ g+, Pida gasi n+ŋ aij göm wasö, Jisas n+ŋp haga, “B+ Kub, hon aui m+idpun u, aij yab+ŋ m+idpun. Ne han+ŋp yau a gö, ram bada y+har+ŋ m+ihau n+ŋganŋ, nöŋ ap, Mos+ŋ n+ŋp ap, Ilaija n+ŋp ap gun,” a ga.

34 An+ŋ hagö n+ŋöŋ g+, magö an+ŋbu nöŋ, kumi rud kub ap apöm kal+ŋp magöŋhalö ralu ñö p+ñ+ŋ g+la. 35 Pen manö ap kumi anŋ au n+ŋbö apöm haga, “B+ i Ñ+ yad; yad n+ŋp hag l+nö. Kale manö n+ŋpe hagn+m rö n+ŋmim,” a ga. *

36 Manö hag p+ŋ gö, magö an+ŋbu nöŋ n+ŋla, b+ an+ŋb

* 9:24: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

* 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18

mihau midagailö; Jisas nöp mideia. Pen dum ilö laŋ midöm, nan ga u niheila u, ñin aŋ anib au nibi bi rimnap kalip hag ñagla.

Ñi pro kijaki aban ala ap Jisas gö, kamij la

(Mad 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Pen ruö, dum ilö laŋ anibu arö göm, adan au giyaŋ ap luglö niŋöl gi, nibi bi iru nöp ap kalip nable pakla. ³⁸ Bi ap nibi bi aŋ anibu wiñ kub alöm haga, “Manö hag ñeb bi. Ñi yad aŋi i, ne mög niŋmön a gem dauabin. ³⁹ Kijaki aiön pi pör nip aban al midöm nip gö, wiñ kub yabıt alöm gi dam paköm, kiñu habkob gaıt goıt apöm, um dam aŋ löl gi auöp. Nip anig göm, pör pör nöp gö gö me, nipe ilön mab udöl gimidöp. ⁴⁰ Bi ne gau kalip, kijaki midöp anibu hag yuim, a gipin u pen kale hag yu wasö niŋöm arö gıpal,” a ga. ⁴¹ Anig hageia, Jisas haga, “Nibi bi miñi midpim minöŋ naböŋ it i, ñin mai manö niŋ udnabimŋ Yad hadame nöp miŋör kale ud ajpin; pen hainö ñin aige gem miŋör kale ud arnam?” ö ga. Anig hagöm, bi anibu nip haga, “Ñi ne anibu söi auı dau,” a ga. ⁴² Jisas anig hageia, ñi anibu dap auö niŋöl gi, kijaki aiön pi ñi u nip ktı yabıt göm, pa jö gi yuö gi dam pitab paka. Jisas pen kijaki aiön pi u nip hag

gö, ke arö niŋöl gi, ñi anibu kamij lö, Jisas dam nap nip ña. ⁴³ Nibi bi ap mideila gau, God ktı nipe unbö ke anibu niŋöm, ñaul udla.

Jisas, “Yip mumug ginaböl,” a ga

(Mad 17:22-23; Mak 9:30-32)

Jisas nan niŋön niŋön ga u gasi niŋöm, kale ñaul udöm niŋmidlö niŋöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, ⁴⁴ “Manö hagnig gabin anibi, kale rimid li niŋ aij yabıt gimim midaimim. Söl midöp, Bi Ñi nipe nip mumug niŋöm, bi rimnap kalip ñinaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen manö haga anibu, kale rik niŋöl rö laga. Pen piñiŋ göm Jisas nip hag niŋagla. *

An nibi bi kub mideinaböl?
(Mad 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶ Jisas bi nipe anib gau kale ke hag amıl apıl göm, bi ap haga, “Yad bi kub mideinam,” a ga. Pen bi ap pen haga, “Ne wasö, yad bi kub mideinam,” a ga. * ⁴⁷ Jisas bi nipe gau gasi niŋla anibu ke niŋöm, ñi pro ap dap nipe mideia ba au löm haga, ⁴⁸ “Nibi bi an yip gasi niŋöm, ñi pai pro inbö rö udnab u, yip abe udnab. Pen nibi bi an yip udnab u, Bi yip yuö aunö nip abe udnab. Pen bi an aŋ kale au bi yiŋariŋ yabıt rö midöp, bi anibu nöp nipe bi kub yabıt,” a ga. *

* 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34

* 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mad 10:40

49 Jisas anig hageia, Jon haga, "Bi Kub, hon niñbun, bi ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi nan gau hag yua. Pen bi anibu hon aip ajagpun rö, 'Ne anig gagmön,' a gino," a ga.

50 Hageia, Jisas haga, "Niñhön ginig nip anig hag gipen Nibi bi kalöp niñlö mulu lugagnab gau, bi niñeb hon a gimim niñmim," a ga.
*

Sameria kai Jisas nip udagla

51 Pen Nap nipe Jisas nip dam ram minöñ nipe kumi kabö adö lañ ud arep ñin u söl ga niñöm Jisas, Jerusalem arnam a göm, gasi klö gi niñöm me ara. 52 Nipe bi nipe rimnap nöd hag yua. Kale amöm nan nip gi jin ginig, ram minöñ Sameria an au ram rilig aglö ap arla. 53 Pen Sameria nibi bi ram rilig aglö anibu hanmidal gau, Jisas Jerusalem arnig geia manö u niñöm, nip hag wihai udagla. 54 Anig gailö, Jisas bi nipe Jems aip Jon aip niñmil, Jisas nip haglö, "Bi Kub, kumi kabö adö lañ niñbö mab mitañ haglo, apöm nibi bi anig gipal gau kalip innim aka?" gilo. *

55 Anig hagailö, Jisas ado göm kalip miñhöñ niñöm, anig gagnabun a göm, kalip miñhöñ hag ga. 56 Nibi bi anib gau Jisas nip udagnaböl u niñöm, ram rilig aglö anibu

arö göm, ram rilig aglö ke niñbö ap arla.

Bi ap Jisas nip haga, "Yad ne aip ajeinabul," a ga (Mad 8:19-22)

57 Pen adan an gau arlö niñöl gi, bi ap apöm, Jisas nip haga, "Ram minöñ gai gai arnabön gau, yad aip ajeinabul," a ga.

58 Anig hageia, Jisas nip haga, "Yad aip uñham ajeinabön. Kain hapeb gau ram haneb kale minöñ migang gau midöp; yaur gau rin kale u ke midöp; pen Bi Ni nipe, ka haneb nipe ap midagöp," a ga.

59 Pen Jisas bi ap nip haga, "Ne yad aip ajaiul," a ga. Anig hageia, bi anibu pen pe haga, "Bi Kub, yip yau a gö, yad am bap yad rigöl gem aunam," a ga.

60 Hageia, Jisas nip pen haga, "Nibi bi yip niñ udagpal rimnap umaiöl, nibi bi yip niñagpal rimnap dam rigöl göl. Ne pen ammön, God nibi bi udöm abad mideinab manö u hag ñö aran," a ga.

61 Pen bi ap haga, "Yad ne aip ajeinabul u pen yip yau a gö, am ami bapi, añ mam yad gau kalip manö hag niñ aij gem, niñmagö pakem, aunam," a ga. *

62 Hageia, Jisas pen haga, "Nibi bi an wög adin il göm, gasi iru niñöm, nab au arö ginab gau, God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u

hag ñeb bî wög u gînim rö lagöp,” a ga.

10

Jisas bî nîpe iru nöp hag yuö am ram mînöj ke ke arla

¹ Hainö Jisas bî nîpe ñînjuöl mîhau nîgan ado gî da mîgan lan (72) udöm, kalîp baluöm mîhau ke, mîhau ke, ram mînöj gau ke ke yunîg göm haga, “Kale nöd ammim, manö yad u hag ñîbe, yad hainö nînabin,” a ga. *

² Pen kalîp manö ap haga, “Nan wög kub yabî mîdöp u pen nîbi bî nan magö ral daupep gau iru mîdagpal. Anîb u, Bî Kub wög adîj nap nîbö u nîp hag nîjbe, nîbi bî nan magö ral daupep rîmnap halö hagö, am ral dauöl. *

³ Kale arim! Pen kalöp kaj sipsip pî rö kain hapeb mîdpal an au hag yuabin. *

⁴ Kale mani rin, wadî, ma rîrîp gau halö ud aragmim. Nîbi bî rîmnap aip adan an au manö hag mîlö mîdagaimim. *

⁵ Pen ram ap amjakmim, ram raul mîgan amöl gî, kalîp manö aij hag ñîmim haggim, ‘God kalöp abad mîdeian,’ a gîmim. ⁶ Anîg hageinabim, nîbi bî God manö hain aij nîpe udep rö ap mîdeinab u, manö hain kale anîbu udnab. Wasö u, manö hain hagnabim u kalöp ke ado gî aunab. ⁷ Pen ram anîbu nöp mîdaimim,

nan magö dap ñînaböl u ñîjöl gî mîdaimim. Bî wög gîpal gau pen hajî udpal. Anîbu rö, kalîp manö aij u hag ñînabim rö, kale pen nan magö dap ñînaböl. Pen kale ram ram gaggim. *

⁸ Pen daun ap araimim, kalöp hag wîhai udöm, nan magö ñînaböl u, hałowatö ñîjmim.

* ⁹ Ram mînöj anîbu, nîbi bî nan gînim gau kalîp gîpe, kamîj lînim. Nîbi bî gau magöjhalö kalîp hag aij gîmim haggim, ‘God nîbi bî udöm abad mîdeinab u, ma ît kalöp u auöp,’ a gîmim.

¹⁰ Pen daun ap araimim, kalöp hag wîhai udagaiöl, adan an au ammim haggim,

¹¹ ‘Ram mînöj kalöp i auajun u, haîpî acîp acîp ma hon udöp gau kale ke îk gî yu arabun. Pen nîj aij gim! God nîbi bî udöm abad mîdeinab u, ma ît kalöp u auöp,’ a gîmim. *

¹² Yad kalöp hagabin, hainö manö kub nîjnaböl ñîn u, daun kub Sodom nîbi bî nan si nan naj nöp gîlö gîlö in habîk ñîj ara u, manö kub nîjöm ilön pro rö udnaböl; pen nîbi bî manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub nîjöm ilön kub yabî udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

¹³ ‘Korasin nîbi bî gau abe, Bedsaida nîbi bî gau abe, nan gagep rö u gînö, nîjmim

* 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mad 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mad 10:16 * 10:4:

Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18 * 10:8: 1Ko

10:27 * 10:11: Ap 13:51; 18:6 * 10:12: Jen 19:24-25; Mad 10:15; 11:24

arö gipim rö, ilön kub yabıl udnabim. Pen daun kub mihöp Daia Saidon nıbi bı gau kalıp, nan gagep anıbu rö rımnap gınö nıñblap u, kale waıtj gı dö gı lugöp rımnap yımöm asıköm, run he ud yuöl gı ud yuöl gı mıdöm, nan naij gımıdal anıbu arö gıblap. ¹⁴ Manö kub nıñnaböl ñın u, Daia Saidon nıbi bı gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin nıbi bı gau abe, kale Bed-saida nıbi bı gau abe ilön kub yabıl udnabim. ¹⁵ Pen ñın anıbu, kale Kapaneam nıbi bı gau u rö nöp, kumi kabö adö lañ au aragnabim; böñ nöp uöm mıgan kub yañ arnabim,” a ga.

¹⁶ Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bı manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö, yıp u rö nöp udagnaböl. Pen yıp udagnaböl gau, yıp nöp wasö, Bı yıp hag yuö aunö u nıp u rö nöp udagnaböl,” a ga. *

Bı nıpe hag yua gau ado gı aula

¹⁷ Pen hainö bı nıpe ñınjuöl mıhau nıgan ado gı da mıgan lañ (72) anıb gau, ram mınöñ gau aj arö göm apöm, aij a göl gı Jisas nıp hagla, “Bı Kub! Kıjaki aiön pi nıbi bı abañ albal gau, hib ne hagun, ‘Jisas mıdöp

rö arim!’ a gıno, hagpun rö nıñöm arbal,” a gıla.

¹⁸ Hageila, Jisas kalıp haga, “Yad nıñ mıdnö nıñöl gı, kıjaki aiön pi nap kale Seden, añım añım rö udöm kumi kabö adö lañ nıbö ap lug paka. * ¹⁹ Kalöp hag lıbin u me, re haino sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb anıb gau abe, Bı Kolmat kłö nıpe u abe, kalöp gı naij göl rö lagöp. *

²⁰ Pen kıjaki aiön pi nan gau hagpun rö nıñöm höñ arbal a gımim, mıñ mıñ gagmim; God nıpe hib hon kumi kabö adö lañ au kalı kłıñ rıköp, a gımim, mıñ mıñ gımim,” a ga. *

Jisas Nap God nıp aij a ga (Mad 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Magö anıbu, Ana Uı u Jisas nıp ajmañ rau mıdö nıñöl gı, nıpe mıñ mıñ göl gı, Nap nıpe nıp haga, “Bapi, ne Bı Kub kumi kabö adö lañ abe, mınöñ naböñ ıt i abe abad mıdpan u, gası ne ke nıñö aij göp adö u nöp gıpan. Hon nıbi bı kub gası nıñ kıd hiıkun ke nıñbun, a gıpal gau, kalıp manö aij ıt u yam-agpan pen ñı pai pro gau, ne kalıp gası aij ñö, manö aij ıt u nıñbal u me, nöp aij a gabin,” a ga.

²² Jisas anıg hagöm haga, “Nıbi bı rımnap yad bı aigale bı rö mıdpin u nıñagpal; Bapi nıpe nöp yıp nıñöb. Pen Bapi nıpe bı aigale bı rö mıdöp u, nıbi bı rımnap

* **10:16:** Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

* **10:18:** Jon 12:31; Rep 12:8-9

* **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18

* **10:20:** Plp 4:3; Rep 3:5

nɪŋagpal; yad ke nöp nɪŋbin. Nɪpe yɪp pɪdörŋ nan nɪpe gau magörŋhalö ñöb rö, nɪbi bɪ kalɪp yamnam a gɪnabin gau nöp, Bapi kalɪp yamnö nɪp nɪŋnaböl. Nɪbi bɪ rɪmnap halö Bapi nɪp nɪŋagnaböl,” a ga. *

²³ Jisas anɪg hagöm, ado göm, bɪ nɪpe gau nöp kalɪp hagöm haga, “Nan anɪbi nɪŋabim u, mɪñ mɪñ gɪmim. God kalöp nöp me ud aij yabɪt gö nɪŋabim. ²⁴ God manö hagep bɪ gau iru nöp abe, kiŋ gau iru nöp abe, nan amgö nɪŋabim anɪbi nɪŋun a göm, abad mɪdmɪdal u pen kale nɪŋagla; manö apdi nɪŋabim anɪbi nɪŋun a göm, abad mɪdmɪdal u pen kale nɪŋagla.

Jisas, bɪ aij Sameria nɪbö u, manö hod rɪköm haga

²⁵ Ñɪn ap aŋ au, bɪ lo manö hag ñeb bɪ ap, Jisas yɪp nɪhön manö hagnɪm a göm, apöm nɪp hag nɪŋöm haga, “Manö hag ñeb bɪ, yad nɪhön nɪhön gem, pör mɪdep magö u udnam?” ö ga. *

²⁶ Hageia, Jisas nɪp haga, “Lo manö u kalɪ kliñ rɪköm, nɪhön hagla?” ö ga.

²⁷ Hageia, bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu haga, “Lo manö u nɪŋbin, Mosɪs kalɪ kliñ rɪköm haga, ‘God Bɪ Kub ne u nɪp mɪñ mɪñ gɪmön, gasɪ rɪmɪd ne u nɪp ñɪmön,

klö ne u magörŋhalö nɪp ñɪmön, nɪp mɪdmagö yabɪt lɪmön.

Ne ke mɪdmagö lɪban rö, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp u rö nöp mɪdmagö lɪmön,’ a ga,” a ga. *

²⁸ Anɪg hageia, Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, “Ne kabö göl hagpan; adö anɪbu nöp hain gɪmön, pör mɪdep magö u udnabön,” a ga. *

²⁹ Jisas anɪg hageia, bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu, hib yad u pro gɪnab a göm, Jisas nɪp kauyaŋ hag nɪŋöm haga, “Lo manö kalɪ kliñ rɪka u, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagö lɪmim a göm, kalɪ kliñ rɪka. Anɪb u, nɪbi bɪ mai kalɪp mɪdmagö lɪmim a göm, kalɪ kliñ rɪka?” ö ga.

³⁰ Hageia, Jisas bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu nɪp, manö pen hagöl gɪ, aiud udöm haga, “Bɪ ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan aŋ au araia nɪŋöm, bɪ nan si udep rɪmnap apöm, nɪp mɪñu magö paköm, waŋj nan nɪpe gau pɪt gɪ ud arlö nɪŋöl gɪ, nɪpe adan aŋ au umnɪg göm gɪ mɪdeia. ³¹ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ ap, adan adö anɪbu amöm bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪŋöm, böŋ lau nöp adan löm ara. ³² Pen bɪ Lipai ɪt bɪ ap, adan adö anɪbu nöp amöm, bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪŋöm, mɪdeia söl au amöm

* **10:22:** Jon 3:35; 10:15 * **10:25:** Mad 22:35-40; Luk 18:18 * **10:27:** Dud 6:5; Lep 19:18 * **10:28:** Lep 18:5

nɪŋ aij göm, böŋ lau nöp adan löm ara. ³³ Pen bi Juda wasö, ram mɪnönŋ Sameria nɪbö bi ap, adan mɪlö añɪ anɪbu nöp amöm, bi anɪbu umnɪg göm gi mɪdeia au nɪŋöm, nɪp mög yabɪɪ nɪŋa. ³⁴ Nɪp mög yabɪɪ nɪŋöm, mɪdeia söl au amöm, wös nɪp gau wel rɪmnap löm, ñɪg wain rɪmnap löm, wös nɪp gau wama. Wös wamöm, ud donki adö nɪpe u löm, ram mani rauöm hanmɪdal u dam löm, abad mɪd aij yabɪɪ ga. ³⁵ Ruö arnɪg göm, bi ram abad mɪdmɪdöp anɪbu nɪp silpa kɪd mɪhöp ñöm haga, ‘Ne bi anɪbi nɪp abad mɪd aij gɪmön. Pen mani aigeg hagnabön u, ado gi apem nöp ñɪnabin,’ a ga,” a ga.

³⁶ Jisas aiud anɪbu udöm, nɪpe bi lo manö hag ñeb bi anɪbu nɪp hag nɪŋa, “Bi adan aŋ pak lɪla u, bi mɪhau nɪganɪ padiöl göm arla gau, bi an nɪpe ke mɪdmagö la rö, nɪp mɪdmagö la?” ö ga.

³⁷ Hageia, bi lo manö hag ñeb bi u haga, “Bi nɪp mög nɪŋöm gi aij ga u,” a ga.

Hageia, Jisas nɪp haga, “Nɪŋö nöp hagpan. Me ne arammön, adö anɪbu nöp gɪmön,” a ga.

Jisas nɪpe Mada Maria añɪl mɪhau ram kale ara

³⁸ Pen Jisas bi nɪpe gau aip ram mɪnönŋ ap amjakeila, nɪbi ram mɪnönŋ anɪbu mɪdeia ap apöm, kalɪp uɪ gi dam ram nɪpe u ara. Nɪbi anɪbu hib nɪpe Mada. ³⁹ Ram nɪpe u nɪñɪn ap mɪdeia.

Hib nɪpe u Maria. Maria nɪpe Jisas mɪdeia söl au ap asɪköm, Jisas manö hageia u nɪŋmɪdeia. * ⁴⁰ Mada nɪpe ke nöp nan magö lauöm, gasɪ iru nɪŋöm, ap Jisas nɪp haga, “Bi Kub, Maria yɪp arö gö, yad ke nöp nan magö hon lauabin u aij gagöp. Nɪp hagö apöm yad aip nan magö lauul,” a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, “Mada, Mada, ne nan iru nöp gasɪ iru nɪŋban u aij wasö. ⁴² Maria manö aij yad nɪŋnam a göm, gasɪ añɪ u nöp nɪŋöm, ap manö yad nɪŋmɪdöp. Nɪbi bi ap nan aij udöp anɪbu pɪɪ gi udnɪm rö lagöp,” a ga. *

11

God nɪp sabe gɪnɪg, anɪg göl rö hagnim, a ga

(Mad 6:9-15; 7:7-11)

¹ Ñɪn ap, Jisas ram mɪnönŋ ke mɪgan ap mɪdöm, Nap God nɪp sabe göl gi mɪdeia. Sabe gi pɪs gö nɪŋöl gi, bi nɪpe ap apöm nɪp haga, “Bi Kub, God nɪp aigöl gun sabe gun? Jon bi nɪpe gau kalɪp hag ñö nɪŋbal rö, ne hanɪp u rö nöp hag ñö nɪŋun,” a ga.

² Hageia, Jisas kalɪp haga, “God nɪp sabe gɪnɪg gɪmim, anɪgöl hagnim, ‘Bapi, nɪbi bi gau hib ne haglö adö araŋ.

Ne nɪbi bi udmön abad mɪdeinabön ñɪn u yɪŋɪd aunɪm.

³ Nan magö hanɪp ñɪn añɪ añɪ pör pör ñɪban rö u ñɪmön.

* 10:39: Jon 11:1; 12:2-3

* 10:42: Mad 6:33

4 Nibi bi rimnap hanip gi naj gilö, kalip pen niyno mulu lugö gi naj gagpun rö, hon nan si nan naj gipun gau niymön arö gimön.

Hanip abad midaimön, gasi ap wakainim, gi naj gagan, a gimim," a ga.

5-6 Jisas manö anibu hagöm, bi nipe gau kalip manö hod riköm haga, "Kale bi ap, sibön an kub yan, bi niheb nipe ram amöm hagnab, Midaimam, bi niheb yad ap mlö gau nibö apöm ram yad u apjakajip. Pen nan nip ninö niynim u midagöp u me, nöp auabin. Yip bred magö mihau nigan ni, a ginab. Hageinab, bi niheb nipe anibu manö pen hagnab, 7 'Sibön an kub i yip ap unbö hagagmön! Yad ni pai yad gau aip ajön giñun hanabun. Anib u, yad aigöl gem urakem, nöp nan hagabön anib gau ud ninam?" ö ginab. 8 Pen kalöp hagabin, bi ram nap nibö u, bi niheb yad a göm yinid ud nagnab, ji nip ni a göm abad midöl gi, klö gi midö midö, hagnab rö ninab. 9 Anib u, kalöp hagabin, nan nihön midagainim, God nip hag nihe, kalöp ninab. Nan nihön ulhai niynabim u, udnabim. Hanip ajön u hiikan a gimim, pak gu gu gipe, hiiknab. 10 Nihön ginig: nibi bi God nip hag

niynaböl gau, udnaböl. Nibi bi nan ulhai niynaböl gau, udnaböl. Nibi bi hanip ajön hiikan a göm, pak gu gu gilö, kalip ajön hiiknab. 11 Kale ni pai nap gau, ni kale ap kabsal nan a geinab, re ap ninabön aka? 12 Aka ji, yaur magö nan a geinab, hauat ap ninabön akan U rö nöp anig gagnabön. 13 Kale nibi bi aij wasö u pen ni pai kale gau nan aij gau nöp ninabim. Bapi kumi kabö adö lan au midöp u Bi aij yabit. Nipe nan naj ap nagnab. Ana Ut u hanip ninmön a geinabim u, Bapi kalöp ninab," a ga.

Jisas Seden klö udöm nan gagep rö gab, a gila
(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Pen bi ap nip kijaki aban alö, manö hagöm wasö, yiharin nöp mideia. Jisas kijaki anibu hag yuö, bi aban almideia u manö hagö niñöl gi, nibi bi niymideila gau aiö waiö gila. 15 Pen nibi bi anib gau rimnap hagla, "Nipe kijaki aiön pi nap kale Bielsebul klö nipe u udöm, kijaki aiön pi gau hag yuab," a gila. *

16 Pen nibi bi anib gau rimnap, Jisas nihön ginab a göm, hagla, "Nan niyagep ap ke kumi kabö adö aulik gö niñun me, God nöp hag yuö auna u, niynabun," a gila. * 17 Pen Jisas gasi piral kale ke niñla u ke niñöm haga, "Ram minöñ kub añi

* 11:15: Mad 9:34; 10:25

* 11:16: Mad 12:38

ap, ud asik ke ke löm, nibi bi kale ke aip pen pen geinaböl u, ram minönj anibu lug paknab. Nibi bi il aňi ap, u rö nöp ud asik ke ke löm, nibi bi kale ke aip pen pen aleinaböl u, nibi bi il aňi anibu lug paknab. ¹⁸ Anib unbö rö nöp, Seden il u ud asik ke ke leinab u, aigegö göm m+d aij ginimj Pen kale yip haggim, 'Bielsebul klö u udöm, kijaki aiön pi hag yuö höj araböl,' a gipim. ¹⁹ Anig haggim u, yam kale ke gau kijaki aiön pi gau aigegö göm hag höj yubalj Yam kale ke hagnaböl, nibi bi anig göl rö lagöp. ²⁰ Pen yad God klö nipe udem, kijaki aiön pi nan gau hag höj yubin rö, kale niñnabim, God nibi bi udöm abad m+dep ñ+n u hanip hadö auöp i, a gimim niñnabim.

²¹ "Pen bi klö ap, wim po nipe li aij göm, ram nipe u niñ m+deinab, nibi bi rimnap nan nipe ap pit gi udöl rö lagnab. ²² Pen bi klö yabit ap ke apöm, nip aip pen pen göm pakeinab u, wim po ram au li aij ga u halö pit gi udöm, nan si udnab gau dam nime li ñ+nab. *

²³ "Nibi bi yip pig midagpal gau, wög yad gipin u rib wał gipal. Nibi bi kale nibi bi rimnap yip dauageinaböl gau, nibi bi yip aunig gaböl gau kalip r+dik dam yubal. *

Kijaki aiön pi nan gau

kauyanj ado gi aunim rö löp, a ga

²⁴ "Kijaki aiön pi ap, nibi bi abanj li midö, hag höj yuö arnab u, am ram minönj nöp anj gau aramöm, ka ap ulhai niñem mideinam, a göm, am an anib gau aj aj wasö niñöm, 'Ram raul migan nöd m+dem aubin u arnam,' a ginab. ²⁵ Hagöm, amöm niñnab, ram anibu lik gi aij gi, kuö aij nöp mideinab. ²⁶ Nipe niñöm gau amöm, nipe rö wasö, kijaki aiön pi naj yabit unbö mudun jinj u halö ul gi dapöm, migan anibu am mideinaböl. Anig gö, bi anibu nöd aij pro rö m+dm+döp rö wasö; uri nipe böj nöp naj yabit mideinab," a ga.

²⁷ Jisas manö anibu haggö, nibi bi iru mideila an anib au nibi ap uraköm, wiñ al haggöm haga, "Name nöp yag dap ci ña u, miñ miñ yabit ginim," a ga. *

²⁸ Hageia, Jisas pen pe haga, "Anig hagpan u pen nibi bi an an God Manö u niñöm haggöp rö ginaböl gau, kale miñ miñ ginaböl," a ga.

Nan ap ke gö niñun, a gila
(*Mad 12:38-42; Mak 8:12*)

²⁹ Pen nibi bi iru yabit nöp ap magum gilö niñöl gi, Jisas kalip haga, "Nibi bi miñi midpim anj aui, nan si nan naj göl gi m+dmim haggim, 'Nan gagep rö ap kumi kabö adö lanj gö niñun,' a gipim. Pen yad kalöp haggabin, nan

* 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50

* 11:27: Luk 1:28,42,48

ap ke g+nö n+ñagnabim. Bi God manö hagep Jona n+ñ ga adö u nöp y+ñ gö, n+ñnabim. * 30 Daun kub Ninepa n+ñbi b+ gau, God manö hagep b+ Jona apöm ga rö n+ñöm God n+ñ n+ñ udla rö, n+ñbi b+ uri m+ñdpim gau, yad Bi Ñ+ n+ñpe g+nabin rö n+ñmim, n+ñnabim. 31 Pen hadame nöp n+ñbi kwin ram m+ñnön m+lö m+ñdeia gau n+ñbö apöm, Kiñ Solomon manö aij hagab u n+ñ+n a göm aua. Pen kale n+ñbi b+ m+ñni m+ñdpim gau, b+ kub Solomon rö wasö, yad Bi Kub yab+ñ apem añ kalöp aui m+ñdem, kalöp manö aij yab+ñ hag ñ+nö udagpim. An+ñb u, manö kub hagep ñ+n u, kwin an+ñbu uraköm kalöp n+ñbi b+ m+ñni m+ñdpim gau manö kub hagnab. * 32 Hadame nöp Jona am Ninepa n+ñbi b+ gau kal+ñ hagö, nan si nan naj g+m+ñdal gau, n+ñhön g+n+ñg an+ñg g+ñpun a göm arö göm, God n+ñ n+ñ udla. Jona n+ñpe hagö n+ñ udla u pen m+ñni yad Bi Kub yab+ñ apem añ kalöp aui m+ñdem, manö aij yab+ñ hag ñ+nö, nan si nan naj g+ñpim gau arö gagpim. An+ñb u, manö kub hagep ñ+n u, Jona n+ñpe uraköm kalöp n+ñbi b+ m+ñni m+ñdpim gau manö kub hagnab. *

S+ñb añ gau rö m+ñdagaimim
(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

33 “N+ñbi b+ gau hapö lauöm rin cög m+ñgan gau pi gagnaböl; adö au g+ñlan r+ñk

l+lö mailö gö, n+ñbi b+ gau ram raul m+ñgan an+ñbu apöm waiö n+ñnaböl. * 34 Pen amgö magö u hapö mailö rö m+ñdöp. Amgö magö u m+ñd aij g+nab u, hañ roman añ dan mailö göm m+ñd aij g+nab, pen amgö magö m+ñd aij gagnab u, hañ roman añ dan s+ñb göp u rö m+ñdnab. 35 Kale n+ñ aij g+mim, añ kalöp dan mailö m+ñdöp aka s+ñbön m+ñdöpñ Kale gas+ n+ñbim, añ hon dan mailö m+ñdöp a g+ gas+ n+ñbim u pen s+ñbön aun+m rö löp rö, kale ke n+ñ aij g+mim. 36 Hañ roman kale añ dan magöñhalö mailö g+ m+ñdöl g+, m+ñgan pro marap s+ñbön m+ñdageinab u, hapö mailö gö kalöp mailö pak ñ+nab unbö rö l+ñab,” a ga.

Kale Perisi pr+ halö m+ñdpim, a ga

37 Pen Jisas manö hag juö n+ñjöl g+, b+ Perisi ap n+ñ haga, “Auö ram yad amul nan ñ+nul,” a ga. Hageia, Jisas ram n+ñpe amöm, raul m+ñgan yañ nan ñ+n+ñg as+ka. 38 As+köm, nan ñ+njö n+ñjöl g+, b+ Perisi an+ñbu, gas+ n+ñpe ke añ gau nöp n+ñöm, b+ an+ñbi n+ñhön g+n+ñg hon Juda kai pör g+ñpun rö, ñ+nimagö n+ñpe u ñ+n g+ l+ñ yuöm wasö, y+ñhar+ñ nöp nan ñ+nab a göm, gas+ u n+ñja. 39 Jisas gas+ n+ñja an+ñbu ke n+ñöm n+ñ haga, “Kale Perisi kai, pler kap gau hön adö gau ñ+n g+ pak aij g+ñpal rö u g+ñpim u pen añ kale yañ nan si nan naj g+ñpim

* 11:29: Mad 16:4
Mak 4:21; Luk 8:16

* 11:31: 1Ki 10:1-10

* 11:32: Jo 3:5-10

* 11:33:

pri u ajman rauöm midöp. Kale nibi bi nan aij kale gau udun a gimim, gi naj yabıl nöp gimidim. ⁴⁰ Kale hau halö yabıl. God kalöp hañ u nöp gi laga; an yan abe gi la. ⁴¹ Anib u, nan pler kap migang yan midöp u, nibi bi mög gep rö gau kalip ñimim. Anig ginabim u, nan kale magöñhalö uñ ginab.

⁴² “Pen kale Perisi kai, niñ aij yabıl gimim: kale marö kub yabıl udnabim. Kamöñ, dil, nan yiharin halin aij auep wög adin ranab gau niñbe, nan kub rö lö, wö ral niñ dammim, sidun lan arö, niñme lun God nip añ ap ñun a gimim, pör niñbim. Nan pro pro gau pör anig gimim gipim u aij, pen niñhön ginig manö il yabıl u niñmim hain gagpimñ Nibi bi gau kalip kabö rö ginim adö u gagpim; kalip naj ginim adö u nöp gipim. God nip midmagö lagpim. Anig gimim, gi naj gipim.

⁴³ “Pen kale Perisi kai, niñ aij yabıl gimim: kale marö kub yabıl udnabim. Kale Juda magum gep ram gau ammim, bi kub mab po asikpal adö u nöp asikpim. Gasi kale niñbim u, nibi bi iru midpal an gau arno, ‘Manö hag ñeb bi auabön e!’ gılö, hanip aij ginab a gimim, niñbim. ⁴⁴ Pen kale Perisi kai, niñ aij yabıl gimim: kale marö kub yabıl udnabim. Nibi bi rimnap niñöm, kalöp bi aij yabıl a gipal u pen wip rigöl gipal hij

naj midöp migang gau nibi bi niñagöm adö lan ajpal rö midpim,” a ga.

⁴⁵ Jisas anig hagö, lo manö hag ñeb bi ap nip haga, “Manö hag ñeb bi, manö klö yabıl li hagpan anibu, hanip u rö nöp hag juban,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, niñ aij yabıl gimim. Kale marö kub yabıl udnabim. Manö kliñ aij hagpim u, wadli marö kub gau rö, nibi bi gau kalip gam niñbim u pen kalip mög niñmim hag rau udagpim. ⁴⁷ Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, niñ aij yabıl gimim. Kale marö kub yabıl udnabim. Nahai ilan kale gau hadame nöp bi God manö hagep bi gau kalip al pak lila. Pen kale God manö hagep bi gau wip rigöl kale gi libim. ⁴⁸ Gipim anibu, aij nöp pakla a gimim gipim. Nahai ilan God manö hagep bi gau al pak lila; kale pen wip rigöl kalip gi libim. ⁴⁹ Anib u, God gasi aij ke niñöb u haga, ‘Bi manö yad hagep gau, bi manö aij yad ud arep gau kalip yunabin, pen kalip ji niñöm, rimnap gi naj göm, rimnap böñ nöp al pak linaböl,’ a ga. ⁵⁰ Pen hadame nöp, God niñnön nabön il i gi linig ga ñin u riköm, bi God manö hagep gau kalip pör paklö auöp rö, nibi bi miñi midpim gai i, nan nabön anibu pen udnabim. ⁵¹ Marö anibu me, bi Ebol nip nöd il göm al paköm, al pak dapöm, al pak

dapöm, hainö Sekaraia n+p, ka nan sabe g+ ñeb ram raul m+gan u lödaŋ, kabö kaŋum ud g+la b+d adö au i, aŋ au al pak l+la. Kalöp n+ŋö yab+ hagabin, manö marö an+bu magöŋhalö, n+bi b+ m+ñi m+dpim gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb b+ gau, n+ŋ aij yab+ g+mim. Kale marö kub yab+ udnabim. Manö aij u, gas+ aij n+ŋeb ram raul m+gan ajöŋ ki u kale udmim, gau pi g+pim. Gau pi g+pim u, n+bi b+ ram raul m+gan am n+ŋun a göm gas+ n+ŋbal gau, kal+p pör adan magrem hag r+kpim,” a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kal+p an+g hagöm höŋ arö n+ŋöl g+, lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe n+p j+ n+ŋöl hagla, “Manö n+ñön u hagno, pen hagö n+ŋun, n+p dam manö kub hagun,” a göm, Jisas n+p manö piral piral adö r+mnap haglö ara.

12

Nan pi göm g+pal gau waiö n+ŋnaböl
(Mad 10:26-27)

¹ Pen ñ+n ap, n+bi b+ iru yab+ nöp ap magum göm, pen pen c+ro c+ro ñöm n+bi b+ r+mnap ma abö jö ma jö g+lö n+ŋöl g+, Jisas b+ n+pe gau kal+p haga, “Perisi kai pör g+ naj g+pal u pi göm, m+d aij g+pun, a g+ gas+ n+ŋbal. Kale an+b unbö rö g+mim rö löp u, kale y+s kale u n+ŋ aij yab+ g+mim. ² Nan pi g+mim

g+pim gau, hainö waiö lö n+ŋnaböl. Manö agam+j hag pi g+pim gau, u rö nöp waiö lö n+ŋnaböl. * ³ Pen manö s+bön yaŋ hagpim u, mailö halö haglö n+ŋnaböl. Manö agam+j raul m+gan yaŋ hagpim u, meg magö dap ranöm ram adö laŋ haglö, yag dam ram m+nöŋ gau ud arnaböl,” a ga.

God n+p nöp p+ñ+ŋ g+mim
(Mad 10:31)

⁴ “N+bi b+ yad gai i, kalöp hagabin, God n+p c+g g+no, han+p al paknaböl a g+mim, p+ñ+ŋ gagmim. U y+har+ŋ hañ romaŋ adö u nöp g+ naj g+lö, hij g+nab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab. ⁵ An+b u, yad kalöp hagabin, kale p+ñ+ŋ g+n+g, B+ kalöp hañ romaŋ al pak löm, hainö kalöp mab ke inab m+gan yaŋ ud yun+m rö löp, B+ an+bu nöp p+ñ+ŋ g+mim. N+pe nöp B+ p+ñ+ŋ gep me; n+p nöp p+ñ+ŋ g+mim.

⁶ “Kale n+ŋbim, n+bi b+ yaur pro unbö mam+d u s+kim göm, mani a+ pro m+höp nöp udpal. Yaur pro an+b gau, God a+ ap n+ŋagn+m rö lagöp; magöŋhalö n+ŋöb u nöp m+döp. ⁷ Pen kale n+bi b+ gau nan yab+; yaur gau kale aip ad+p ad+p rö wasö. God nab+c cög umagö kale u magöŋhalö wö ralöp u me, kale p+ñ+ŋ gagmim, gas+ halö m+daimim,” a ga. *

* 12:2: Luk 8:17

* 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34

Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpim u, n̄ibi b̄i gau waiö hagmim

(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Kalöp manö n̄iᅇo hagabin, n̄ibi b̄i Jisas lau adö m̄idpun a göm, n̄ibi b̄i m̄idpal aᅇ au waiö hag hi+keinaböl gau, yad kalip pen abe n̄ibi b̄i gai i yip lau adö m̄idpal a gem, God ejol n̄ipe m̄idpal aᅇ au waiö hag hi+knabin. ⁹ Pen n̄ibi b̄i Jisas lau adö m̄idagpun a göm, n̄ibi b̄i m̄idpal aᅇ au waiö hageinaböl u, yad kalip pen abe n̄ibi b̄i gai i yip lau adö m̄idagpal a gem, God ejol n̄ipe m̄idpal aᅇ au waiö hagnabin.

¹⁰ “B̄i N̄i n̄ipe n̄ip hag jueinaböl u, God n̄iᅇöm arö ḡin̄ig arö ḡinab; pen Ana Uᅇ u n̄ip hag jueinaböl u, God n̄ipe n̄iᅇöm arö gagnab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagn̄ig göm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman b̄i kub m̄idpal aᅇ au, aka kiᅇ m̄idpal aᅇ au, daueinaböl u, pen manö n̄ihön u udun hagun a ḡimim, gasi iru n̄iᅇagmim. * ¹² Urak hagpe n̄iᅇöl gi, magö an̄ibu nöp Ana Uᅇ n̄ipe kalöp gasi ñö n̄iᅇöl gi, n̄iᅇmim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a ḡimim, gasi u n̄iᅇagmim

¹³ N̄ibi b̄i iru m̄ideila aᅇ an̄ib au, b̄i ap Jisas n̄ip haga, “Manö hag ñeb b̄i, ne mam yad u n̄ip hagö, bapi nan

n̄ipe ud löm uma gau, n̄ime li yip böᅇ lau ke ñaᅇ,” a ga.

¹⁴ Hageia, Jisas n̄ip pen haga, “Yip an hagöp, ‘B̄i nan ud asik ñeb u m̄idaimön,’ a ga n̄iᅇem nan kalöp gau ud n̄ime li ñinam?” ö ga. ¹⁵ Jisas an̄ig hagöm, n̄ibi b̄i m̄ideila gau kalip haga, “N̄iᅇ aij yab̄iᅇ ḡimim. Nan iru nöp udun a ḡimim, gasi u n̄iᅇagmim. Nan iru udun a ḡimim, gasi n̄iᅇnabim u, m̄id aij ḡimim rö lagnab,” a ga. *

¹⁶ Pen Jisas manö ap kalip manö hod riköm haga, “B̄i mani iru m̄ideinab ap, wög ad̄iᅇ n̄ipe u, wid magö nan gau iru yab̄iᅇ nöp m̄ideinab.

¹⁷ Gasi n̄ipe gau nöp ke n̄iᅇ damöm, ‘Nan ñiᅇeb yad iru nöp m̄idöp gau, ram raul m̄igan mai dap lem, ñiᅇ m̄ideinam?’ ö ḡinab. ¹⁸ Pen gasi ap n̄iᅇöm, ‘Ram pro gau riᅇ waᅇ gi yuem, ram kub kub gau nöp gi lem, wid magö yad abe, nan yad gau abe magöᅇhalö ud ram raul m̄igan an̄ib gau dam l̄inabin. ¹⁹ Yad an̄ig gem, yip ke hagnabin, “B̄i me. Ne nan aij iru yab̄iᅇ m̄idöp u m̄i iru yab̄iᅇ nöp m̄idöm piᅇs gagnab. An̄ib u, wög ne u arö ḡimön, nan ne an̄ib gau nöp ñiᅇöl gi, ñig ñiᅇöl gi, miñ miñ göl gi, gi m̄idaimön,” a ḡinabin,’ a ḡinab. ²⁰ An̄ig hagöm gasi n̄iᅇnab, pen God n̄ip hagnab, ‘Ne b̄i hauᅇ halö yab̄iᅇ! M̄iñi siᅇ aᅇ yaᅇ nöp umnabön. Nan ne iru nöp gi j̄in gi lö

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 *

12:15: 1Di 6:9-10

mıdöp anıbu gau, an rö ud ñıñ mıdeınab? ö gınab.

²¹ “Anıbu rö me, nıbi bı nan ajı gau iru nöp ud magum göm mıñ mıñ gıpal u, pen God amgö ilö nıpe au kale nıbi bı mög gep rö mıdpal,” a ga. *

God hanıp abad mıdeınab, a gımim, gası iru nıñagmim

²² Jısas anıg hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Anıbu u, ‘Nan magö gai nıbö udun ñıñ mıdaiun, wałıj gai nıbö udun yım mıdaiun,’ a gımim, gası kub u nıñagmim.

²³ Nan ñıñeb u nan kub wasö. Kamıñ mıdep magö u nan yabıl. Wałıj nan gau nan kub wasö. Hañ romanı u nan yabıl.

²⁴ Yaur mıdpal gau nıñim. Yaur gau, nıbi bı gıpal rö, wıd wög gı yımlö, po gö rık dauagpal. Wıd magö rık dap magum gep ram kale ap mıdagöp. God nöp me nan ñıñeb kalıp ñöb. Nıpe nan pro gau gası nıñöm anıg göp u, kale nıñön gınıg hanıp nıbi bı abad mıdageınab a gımim, gası iru nıñbımıñ

Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. ²⁵ Pen kale gası iru nıñeınabım u, umnıg gınabım ñın u arö gımim, magö ap halö mıdeınabım aka? ²⁶ U nan pro, pen kale ke nan pro anıbu gımim rö lagöp. Anıbu u, kale nıñön gınıg nan yıharıñ adö rımnıp gası iru nıñbımıñ?

²⁷ Nan be gau ranöm, magö pılöm pıpıl yuöp u pen ke

wałıj göm rıbu adık gınım rö lagöp. God nöp gö, rıbu adık ajı yabıl gımıdöp. Pen Kıñ Solomon rıbu adık ajı yabıl gımıdöp u, gausıl gau rıbu adık ajı gımıdöp u rö gagmıdöp. ²⁸ Nan be gau ranöb anıbu gau nan yıharıñ; pör mıdageınab. Mıñı rö mıdöm, rol ruö rıbu gı dö gı mab laulö innab. God nıpe nan yıharıñ gau gası nıñöm anıg göp u, kale nıñön gınıg hanıp wałıj ñagnab a gımim, gası iru nıñbımıñ Nıñ udep magö kale u mılö mıdagöp. ²⁹ Hon nan magö, ñıg, nan gau gai nıbö udun ñıñun a gımim, gası marö u nıñagmim. ³⁰ Nıbi bı God nıp nıñagpal gau, gası anıbu rö nıñbal. Pen Nap kale u kalöp hauł gagöp; nan kalöp mıdagöp gau nıñöb. ³¹ Anıbu u pen, God nıbi bı udöm abad mıdeınab u, hanıp halö udnım a gımim, gası añı nıñmım gıpe arö me, kalöp abad mıdöl gı, nan anıbu gau kalöp ñınab.

Ram mıñönı kumi kabö adö lañ au nan ajı ajı ud magum gımim

³² “Kaj sıpsıp bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udem abad mıdeınabın a göm nıñöb u me, kale pıñıñ gagmim. ³³ Nan kale mıdöp rö gau, sıkim gı manı udmım, nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp ñımım. Anıg gınabım u, manı rin kale papıl gagöm pör pör nöp mıdeınab; nan ajı ajı kale

* 12:21: Mad 6:19-20

kumi kabö adö laŋ au midöm ur gagnab; bi si udep apöm si udagnab; sip sop nan gau ñiŋagnab. * 34 Pen nan aij kale gau m+nöŋ naböŋ adö i i ud magum geinabim u, hibur gasi midmagö kale u u rö nöŋ m+nöŋ naböŋ adö i i mideinab. Pen nan aij kale kumi kabö adö laŋ au ud magum geinabim u, hibur gasi midmagö kale u u rö nöŋ anib laŋ mideinab.

Gijin gimim midaimim

35 "Anib u, waŋj kale u söl söl pa jö gimim, dip nagŋ piŋ li aij gimim, hapö lau limim niŋöl gi midaimim. * 36 Bi wög gi ñeb gau hagnaböl, 'Bi kub hon u, bi niŋeb niŋe niŋi udöm aip nan kub ñiŋ midlö niŋöl gi, söl ado gi aunab,' a göm, niŋ nöŋ mideinaböl. Bi kub kale u ado gi apöm, ajöŋ pak gu gu gö, yiŋid hiŋknaböl. Anib unbö rö kale anig gimim. 37 Pen niŋe ado gi apöm, kale niŋ mideinaböl u niŋöm, kalip ud aij yabiŋ ginab. Bi kub anibu niŋe ke, waŋj niŋe u söl söl pa jö göm, dip nagŋ piŋ li aij göm, kalip hagö, ap nan ñiŋeb li ñiŋbal ka u asik giŋgabö giŋlö, niŋe ke nan ñiŋeb gau dam kalip ñinab. 38 Pen bi kub sibön aŋ kub yaŋ aka kiŋakiŋ hagnab magö u apöm niŋnab, bi niŋe gau uhön hanageinaböl, kalip ud aij yabiŋ ginab. 39 Anib u, niŋim. Niŋi bi ram nap niŋbö gau, bi nan si

udep bi aunab ñin u a göm, niŋ midaiŋlap u, ram kalip piŋlaköm, nan kale gau si udagbö. * 40 Anib unbö rö, Bi Niŋ niŋe aunab a gimim, abad midaimim. Auagnab a gimim gasi niŋabim magö anibu nöŋ aunab," a ga.

God niŋ wög gi aij gimim (Mad 24:45-51)

41 Jisas anig hagö, Pida haga, "Bi Kub, manö hod riŋkmön hagabön anibu, hanip nöŋ hagabön aka niŋi bi magöŋhalö hagabön?" ö ga.

42 Hageia, Bi Kub pen haga, "Bi an gasi aij midö, wög gi aij ginab u, bi kub niŋe ram niŋe u arniŋ göm niŋ hagnab, 'Bi wög yiŋ giŋpal riŋmnab kalip abad midmön, nan ñiŋeb kalip gau niŋe li ñöl gi midaimön,' a göm, arnab. 43 Anib u, hainö ado gi apöm, hagnab rö nöŋ ginab u niŋöm, niŋ ud aij yabiŋ ginab. 44 Yad kalöp hagabin, bi kub anibu hagö, bi niŋe gi aij ginab anibu nan niŋe gau magöŋhalö abad mideinab. * 45 Pen bi wög gi ñeb niŋe u, bi kub yad u yiŋid auagöp a göm, niŋi bi wög gi ñeb riŋmnab kalip miŋnu magö paköm, nan kub niŋöm, ñig wain iru niŋöm, hauŋ alöm, gi mideinab. 46 Pen bi kub niŋe auagnab a göm niŋnab ñin u nöŋ apöm, niŋ riŋ gi dö mi dö göm, niŋi bi manö

* 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Mad 25:1-13 * 12:39: Mad 24:43-44; 1De 5:2

* 12:44: Mad 25:21,23

nɪp nɪŋaɣpal aŋ kalɪp au hag yunab.

47 “Bɪ wög gɪ ñeb bɪ ap, bɪ kub nɪpe manö hagnab u nɪŋ aij gɪnab, pen manö nɪp u rɪb juöm, hagnab rö gagnab u, bɪ kub hagö, kale nɪp rapɪn paknaböl. * 48 Pen bɪ wög gɪ ñeb bɪ ap, bɪ kub nɪpe manö hagnab u nɪŋaɣöm, manö hagnab rö gagnab u, bɪ kub hagö, kale nɪp paköm ilön pro rö ñɪnaböl. God nɪbi bɪ kalɪp nan iru ñɪnab gau, yɪp pen nan iru ñɪmim, a gɪnab; pen nɪbi bɪ kalɪp nan iru yabɪɪ ñɪnab gau, yɪp pen nan iru yabɪɪ ñɪmim, a gɪnab.

Nɪbi bɪ rɪmnap Jisas nɪp udagöm asɪk ke ke lɪnaböl
(Mad 10:34-36)

49 “Yad aubin u, mɪnön naböŋ adö ɪɪ i hapö pɪg yunɪg aubin. Ram mɪnön gau magöŋhalö hadö inböp u aij! 50 Yɪp ilön pak ñɪnɪg gaböl u, yɪp marö kub yabɪɪ göp. Marö kub anɪbu mɪd dam dam, yɪp ilön pak pɪs gɪnaböl ñɪn u nöp pɪɪta gɪnab. *

51 Kale yɪp hagnabim, nɪbi bɪ ud jɪm ñɪnɪg auub a gɪnabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, nɪbi bɪ gau gasɪ adö ke ke nɪŋöm asɪk ke ke lɪnaböl. 52 Mɪñi ñɪn i rɪköm, amɪlap apɪlap unbö mamɪd rö mɪdeinaböl u, mɪhau nɪgaŋ yɪp udlö, mɪhöp yɪp udagmil, asɪk ke ke lɪnabil. Pen wasö u, mɪhöp yɪp udlö, mɪhau nɪgaŋ yɪp udagöm, asɪk ke ke lɪnaböl. 53 Bɪ apɪl

mɪhau, ñɪ nɪpe aka nap yɪp udagö me, asɪk ke ke lɪnabil. Nɪbi amɪl mɪhau, pai nɪpe aka nɪme yɪp udagö me, asɪk ke ke lɪnabil. Nɪme aip ñɪ nɪpe nɪbin u aip, u rö nöp gɪnabil; nɪme aka ñɪ nɪpe nɪbin u yɪp udagö, asɪk ke ke lɪnabil,” a ga. *

Krais u auub a göm nɪŋagla

(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)

54 Pen Jisas manö ap halö kalɪp haga, “Sɪdö wad arab lau adö kumi wamöb nɪŋmim, mɪñi möŋ alnɪg gab a gɪmim nɪŋ mɪdpe, mɪdö mɪdö hagpim rö nöp möŋ alnab. 55 Yɪgön kub gamɪŋ nɪbö gai i gɪ auöp nɪŋmim, mɪñi sɪdö kub lɪnɪg gab a gɪmim nɪŋ mɪdpe, mɪdö mɪdö hagpim rö nöp sɪdö kub lɪnab. 56 Kale bɪ pir alep! Nan mɪnön naböŋ ɪɪ i nɪŋ aij gɪmim, nan kumi kabö adö laŋ nɪŋ aij gɪmim gɪpim u, pen nɪhön gɪnɪg ñɪn kub pör abad mɪdmɪdim u, mɪñi hadö auöp a gɪmim nɪŋaɣpim?” ö ga.

Bɪ nöp manö kub hagnab u aip manö ud asɪkmim

(Mad 5:25-26)

57 “Kale ai gɪnɪg, adan anɪbu aij, adan anɪbu naij, a gɪmim nɪŋaɣpim? 58 Pen bɪ ap nöp manö kub hagnɪg dam arabin a gainɪm, manö kub anɪbu nɪhön gɪnɪg arabul a gɪmön, adan aŋ au amöl gɪ, nɪp aip manö hag ud asɪk aij gɪmil. Wasö u,

* 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:53: Mai 7:6

nöp dam bî kub manö nîjeb
 ñîmagö adö nîpe u yuö,
 nîpe pen nöp dam polisman
 ñîmagö adö kalîp gau lö, nöp
 böŋ nöp dam nagî lî naböl.
 59 Anîb u, yad nöp hagabin,
 ne nagîman nöp mîdmön,
 nan naböŋ ne gau böŋ nöp
 naböŋ ral pîs gîmön me, höŋ
 arnabön," a ga.

13

*Kale nan si nan naij gîpim
 u arö gagnabim u, umnabim*

1 Magö anîbu, nîbi bî
 rîmnap apöm, Jisas nîp
 hagöm hagla, "Galili nîbi
 bî rîmnap apöm, God sabe
 gep ram u nan sabe gî ñîlö
 nîŋöl gî, magö anîbu nöp
 gapman bî kub Pailod kalîp
 böŋ nöp al pak la," a gîla.

2 Hageila, Jisas kalîp haga,
 "Galili nîbi bî anîb gau nöp,
 nan si nan naij unbö ke gîlö
 anîg göp, pen Galili nîbi bî
 rîmnap nan si nan naij pro
 pro gîpal rö anîg gagöp, a
 gîmim, nîjnim ar? * 3 U

wasö! Yad kalöp hagabin,
 nan si nan naij gîpim gau
 nîhön gînîg anîg gîpun, a
 gîmim, arö gagnabim u, nîbi
 bî anîb gau umla rö nöp,
 kale magöŋhalö u rö nöp
 umnabim. 4 Pen Siloam

waŋö söl au, ram mîlö kub pa
 jö göm nîbi bî unbö kagoŋ böŋ
 daŋ (18) kalîp pak la u, nan
 si nan naij unbö ke gîlö anîg
 göp, pen nîbi bî Jerusalem
 mîdmîdal rîmnap nan si nan
 naij pro pro gîpal rö anîg
 gagöp, a gîmim, nîjnim ar?

5 U wasö! Yad kalöp hagabin,
 nan si nan naij gîpim gau
 nîhön gînîg anîg gîpun, a
 gîmim, arö gagnabim u, nîbi
 bî anîb gau umla rö nöp,
 kale magöŋhalö u rö nöp
 umnabim.

Mab ap magö pîlagöp

6 Pen Jisas manö hod rîköm
 kalîp haga, "Bî ap uŋhem
 magö ap pîlan, a göm, yîŋ
 u ju dapöm, nagî wain wög
 nîpe au yîmnab. Hainö

ado gî apöm nîj nab magö
 ap pîlagnab. 7 Bî wög gep
 nîpe u nîp hagnab, 'Mî
 mîhau nîgan mî aŋî aŋî inö
 nîŋöl gî, pör apem nîjbin
 uŋhem yîmnö u magö ñîjeb
 ap pîlagöp. Anîb u, wög
 adîŋ yad aŋ au mîdöp u aij
 gagöp. Rîb yu!' a gî nab. *

8 Hageinab, bî wög gî ñeb
 nîpe hagnab, 'Bî kub, uŋhem
 î anîbu mîñî rîb yuagep. Yad
 uŋhem î anîbu kîpîŋ gî aij
 gem, nan uŋaŋ uŋaŋ rîmnap
 dap lînö, * 9 mî hainbö u
 magö pîlînim u arö gîmön;
 pen magö pîlagnîm u rîb
 yumön,' a gî nab," a ga.

*Jisas nîbi jöl magö dudu ga
 u gö, yîdun ga*

10 Pen Juda God nîp sabe
 gep ñîn ap, Jisas Juda magum
 gep ram ap amöm, kalîp
 manö hag ñî mîdeia. 11 Ram
 raul mîgan anîbu nîbi ap
 ap mîdeia. Nîbi anîbu nîp
 kîjaki aiön pi gö, jöl magö
 nîpe u dudu badu göl nöp
 ajmîdöp mî unbö kagoŋ böŋ
 daŋ (18) ina. 12 Jisas nîbi

* 13:2: Jon 9:2

* 13:7: Luk 3:9

* 13:8: 2Pi 3:9,15

anibu nɪp hagö auaiä haka,
 “Nan nöp göp u kamɪŋ löp,”
 a ga. ¹³ Anɪg hagöm, nɪp ud
 nɪŋö nɪŋöl gɪ, magö anibu
 nöp jöl magö u yɪjɪg gö, God
 hib nɪpe u hagö adö ara.

¹⁴ Pen Jisas God nɪp
 sabe gep ñɪn u gö kamɪŋ
 la u nɪŋöm, bɪ kub Juda
 magum gep ram anibu abad
 mɪdmɪdöp u, Jisas nɪp nɪŋö
 mulu lugö, nɪbi bɪ ap mɪdeila
 gau kalɪp haka, “Kale nɪbi
 bɪ nan göp gau, wög gep
 ñɪn unbö kagoɫ jɪŋ nöp aube
 kamɪŋ lɪnɪm. Mɪñi God nɪp
 sabe gep ñɪn i anɪg gagmim,”
 a ga. *

¹⁵ Anɪg hagö, Bɪ Kub nɪp
 pen haka, “Kale bɪ pir alep!
 Kaj kau, kaj donki kale gau
 adɪk lɪbe mɪdeinab au, God
 nɪp sabe gep ñɪn u ñɪg nan
 gö, kalɪp nagɪ hubɪkmim,
 dam arbe ñɪg ñɪŋnaböl aka
 wasö? * ¹⁶ Pen bac ɪɫaŋ
 hon Ebrahim rɪköm, rɪk dap
 lɪla pai i, Seden nɪp hadame
 nöp adɪk lö, mɪ in kagoɫ
 böŋ daŋ mɪdöp u, nɪp mög
 nɪŋagpim arŋ Mɪñi God nɪp
 sabe gep ñɪn i, nagɪ nɪpe
 hubɪk yuajɪn, manö kub
 hagabim ar? ¹⁷ Jisas anɪg
 hagö, bɪ nɪp nɪŋlö mulu luga
 gau nable yabɪɫ ga. Pen
 nɪbi bɪ rɪmnap gau, Jisas
 nan gagep rö gɪmɪdöp gau
 nɪŋöm, mɪñ mɪñ yabɪɫ gɪla.

*Mab masded magö u,
 manö hod rɪköm haka*

¹⁸ Jisas manö ap halö
 hagöm haka, “God nɪbi bɪ

udöm abad mɪdeinab manö
 u kalöp hag ñɪnɪg gabin u,
 aige gem hagnö, kale nɪŋ aij
 gɪnabim? ¹⁹ Me manö adö
 hagnɪg gabin inbö rö mɪdöp.
 Bɪ ap mab masded magö u
 dam wög naböŋ nɪpe u yɪmö,
 ran kub göm ramö löm gau
 gau arnab, yaur gau apöm lö
 lö gau gau mɪdeinaböl,” a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyaŋ
 haka, “God nɪbi bɪ udöm
 abad mɪdeinab manö u, aige
 gem hagnö, kale nɪŋ aij
 gɪnabim? ²¹ Adö anibu rö,
 nɪbi ap yɪs bad pro pro ap
 udöm, plaua rin kub yaŋ
 halö ud ado malo gö mɪdöl
 gɪ, kub yabɪɫ rannab rö u
 gɪnab,” a ga.

Ajöŋ pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem
 arnɪg göm, yɪjɪg göl araga.
 Nɪpe daun gau abe, nɪbi bɪ
 ram rɪɪg agɫö mɪdeila gau
 abe, aŋ aŋ hanöl gɪ, manö
 hag ñöl gɪ ara. ²³ Nɪbi bɪ
 mɪdeila anɪb gau, bɪ ap Jisas
 nɪp haka, “Bɪ Kub, God yöp
 nɪbi bɪ mɪhöp nöp ud kamɪŋ
 yunab aka?” ga.

Hageia, Jisas kalɪp haka,
²⁴ “Anɪb u, kale kɫö gɪmim
 nöp, ajöŋ ɪɫ pro ramö anɪbu
 arnabim. Nɪbi bɪ iru yabɪɫ
 nöp, adan ramö pro anɪbu
 arun, a göm, am rua rɪk wasö
 nɪŋnaböl. ²⁵ Nɪhön gɪnɪg, bɪ
 ram nap nɪbö u adan gɪñnab,
 kale höŋ gau nöp mɪdmim,
 pak gu gu gɪmim hagnabim,
 ‘Bɪ kub, adan hiɪk!’ a gɪpe,
 nɪpe pen pe hagnab, ‘Kale gai

* 13:14: Eks 20:9-10; Dud 5:13-14 *

13:15: Luk 14:5

niböŋ Yad kalöp niŋagpin!’ a giŋab. * 26 Hageinab, kale pen hagnabim, ‘Ne nöd ram m+nöŋ hon u apön, nöp aip nan niŋjun niŋg niŋjun giŋmidun; ne hanip manö hag niŋmidan,’ a giŋabim. 27 Kalöp pen hagnab, ‘Yad kale niŋagmidin. Kale gai nibö yad niŋagpin. Kale niŋbi bi nan si nan naij giŋpim u me, kalöp ajöŋ hiikagnabin. Arim!’ a giŋab. * 28 Hainö kale niŋnabim, Ebrahim, Aisak, Jekop, bi God manö hagep bi gau, God ram m+nöŋ pör m+dep u God aip m+deinaböl, pen kalöp hag höŋ yuö, m+toŋ kub göl gi, meg magö hau riŋbiköl gi nöp m+deinabim. * 29 Pen niŋbi bi m+lö gau nibö, sidö auab lau adö nibö, sidö wad arab lau adö nibö, gamiŋ gau nibö, gajŋ gau nibö, God ram m+nöŋ pör m+dep niŋpe u apöm, asiŋköm jim niŋöl nan kub niŋnaböl. * 30 Pen niŋbi bi uri jöl adö yabiŋ au m+dpal gau, hainö riŋmnap nöd am m+deinaböl. Pen niŋbi bi uri nöd araböl gau, hainö riŋmnap jöl adö yabiŋ gau m+deinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem niŋö mög ga

31 Magö aniŋbu nöp, bi Perisi riŋmnap apöm Jisas niŋp hagla, “Gapman bi kub Herod nöp al pak liŋg gab. Aniŋb u, ne ram m+nöŋ i arö

giŋmön, ram m+nöŋ ke ap aru,” a giŋla.

32 Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb aniŋbu niŋp hagpe, niŋ m+dainim. M+niŋ abe, rol abe, niŋbi bi kijaki aiön pi aban alöp gau giŋnö kamŋ löm, niŋbi bi nan göp gau giŋnö kamŋ löm, giŋab. Ruö pen, niŋn m+ihau niŋgan u me, wög yad u gi haknabin. 33 Pen m+niŋ, rol, ruö yad adan arin a gabin u arniŋg gabin. Bi God manö hagep gau kalip Jerusalem nöp al pak liŋnaböl.

34 “Jerusalem! Jerusalem! God niŋpe manö hagep bi niŋpe kalöp a göm yua gau, niŋhön giŋniŋg pör kabö ud pak liŋbimŋ Kiŋakŋ pi ud auan mo gau löp rö u, yad pör niŋpai ne gau ud aij giŋnam, a gem, niŋbin u pen yiŋp iru niŋmim wiŋhö giŋpim. 35 Aniŋb u, niŋjim. Ram kale u kuö nöp m+dpöp. M+dpö, kale yiŋp niŋnagnabim; hainö gau, ‘Bi aniŋbi Bi Kub hag yuöp auab i, God gö, hib niŋpe adö lan aran,’ a giŋnabim niŋn u me, yiŋp kauyan niŋnabim,” a ga.

14

Jisas, bi niŋmagö ma hu ga ap niŋp gö, kamŋ la

1 Juda God niŋp sabe gep niŋn ap, Jisas am Perisi bi kub ap ram niŋpe u nan niŋjö niŋjöl gi, niŋbi bi m+deila gau, niŋpe niŋhön rö giŋniŋm, a göm, niŋij halö liŋ m+deila. 2 Niŋhön giŋniŋg: niŋn aniŋbu, bi niŋmagö ma hu ga ap ap m+deia.

* 13:25: Mad 25:10-12 * 13:27: Sam 6:8 * 13:28: Mad 8:11-12 * 13:29:

Sam 107:3 * 13:30: Mad 19:30

³ Jisas, bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, kalɪp haga, “God nɪp sabe gep ñ+n i, bɪ nan göp ap gɪno kamɪŋ lɪnab u aij aka wasöŋ Lo manö nɪhön hagöp?” ö ga. *

⁴ Hageia, manö ap pen hagagla. Anɪb u, Jisas bɪ ñɪmagö ma hu ga u nɪp ud nɪŋö kamɪŋ la. Kamɪŋ lö, Jisas bɪ anɪbu nɪp hag yuö ara. ⁵ Jisas bɪ anɪbu hag yuöm, bɪ anɪb gau kalɪp haga, “Ñɪ pai kale ap aka kaj kau kale ap, God nɪp sabe gep ñ+n u ñɪg mɪlbim ulöm mɪgan yan lugeinab u, kale yɪŋɪd am ud yunabim aka wasö?” ga. *

⁶ Hageia, kale pen manö ap hagöl rö laga.

Hon hib kub mideian, a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim

⁷ Pen nɪbi bɪ anɪb gau nan magö ñɪŋnɪg apöm, ka asɪkep aij aij gau nöp nɪŋun asɪkun, a göm asɪkla u, Jisas nɪŋöm, manö ap manö hod rɪköm haga, ⁸ “Bɪ ap nɪbi udnɪg göm, nan kub ñɪŋnɪg kalöp wɪñ alö ammim, ka asɪkep aij lɪnɪm adö u asɪkagmim. Nɪhön gɪnɪg: nɪbi bɪ kub rɪmnap auöl rö löp. * ⁹ Anɪb u, kale ka asɪkep aij adö anɪbu asɪk geinabim, bɪ kalöp wɪñ alnab u apöm hagnab, ‘Ne ke gau aru, bɪ kub i adö anɪb au asɪkan,’ a gö, nöp nable gö nɪŋöl gɪ, am lɪlɪ gɪ am ba gau asɪknabön.

¹⁰ Pen kalöp, nan ñɪŋun, a göm, wɪñ alaiöl, am goɪ gau asɪk mɪdpe me, bɪ kalöp wɪñ alnab u apöm hagnab, ‘Bɪ mɪdeimam. Ne aumön ka adö aij i asɪk gɪ,’ a gö, nɪbi bɪ nan ñɪŋnɪg ap mɪdeinaböl gau nöp nɪŋöm, bɪ u anɪ i bɪ kub nöp mɪdöp, a gɪnaböl. ¹¹ Anɪb unbö rö, nɪbi bɪ hon hib kub mɪdöp, a göm, nɪŋbal gau, God hib kalpe gö ap lugnab. Pen nɪbi bɪ ana udöm mɪdpal gau, God hib kalpe gö ap rannab,” a ga. *

¹² Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nan kub ñɪŋnɪg nɪbi bɪ wɪñ ala u nɪp haga, “Ne nan kub ñɪŋnɪg, bɪ nɪŋeb ne gau, nañ+n namam yam ne gau, nɪbi bɪ ram mɪnön alog ne mani iru mɪdöp gau, kalɪp wɪñ alagmön. Nɪbi bɪ anɪb gau, naböŋ ñun, a göm, nöp pen nan ñɪŋnɪg wɪñ alöl rö löp. ¹³ Ne nan kub ñɪŋnɪg, nɪbi bɪ mög gep rö gau, nɪbi bɪ ñɪmagö ma kɪla göp gau, nɪbi bɪ ma naij göp gau, nɪbi bɪ amgö we göp gau, kalɪp wɪñ albe, aueinaböl, nan ñɪŋmim. ¹⁴ Nɪbi bɪ mög gep rö anɪb gau, nöp pen ñöl rö lagnab u me, hainö God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe gau gö uraknaböl ñ+n u, nɪpe ke nöp pen ñɪnab,” a ga. *

Nan kub ñɪŋnaböl u, manö hod rɪköm haga

¹⁵ Pen manö anɪbu nɪŋöm, bɪ kale aip nan ñɪŋeila ap Jisas nɪp haga, “God nɪbi bɪ

* 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mad 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Pro 25:6-7 * 14:11:

Mad 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29

nipe udöm abad m+deinab u, nipe aip j+im ñöl nan kub ñ+ñnaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ñ g+inaböl,” a ga. *

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “B+ ap nan kub ñ+ñn+g göm, n+bi b+ iru nöp w+ñ alnab. ¹⁷ Pen nan kub ñ+ñeb ñ+in an+bu aueinab, b+ wög g+ ñeb nipe u n+p hagnab, ‘M+ñi am n+bi b+ nöd hag l+bin gau kal+p am pañ+d dau,’ a g+inab. B+ wög g+ ñeb nipe pen amöm hagnab, ‘Nan magöñhalö dap g+j+ñ g+pun; aube arun!’ a g+inab. ¹⁸ Hageinab, n+bi b+ an+bu gau ap hagnab, ‘Yad arnam u pen m+ñnög naböñ ap raubin u n+ñn+g arabin,’ a g+inab. ¹⁹ Pen ap hagnab, ‘Yad arnam u pen kaj kau unbö s+duñ lañ raubin u, wög g+ aij göl aka gem, am n+ñnabin,’ a g+inab. ²⁰ Ap hagnab, ‘Yad arnam u pen n+bi yad g+sön nöp udpin u me, aunam rö lagöp,’ a g+inab. * ²¹ An+g hageinaböl, b+ an+bu ado g+ amöm, n+bi b+ gau kale n+hön n+hön hagnaböl u, b+ kub nipe u n+p hagnab. Hageinab, b+ kub u hibur nipe u najj gö, b+ nipe u n+p kauyañ hag yuöm hagnab, ‘Ne y+ñ+d am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, n+bi b+ mög gep rö gau, n+bi b+ ñ+magö ma k+ta göp gau, n+bi b+ amgö we göp gau, n+bi b+ ma najj göp gau, kal+p pañ+d dau,’ a g+inab. ²² Hageinab, hagnab rö göm,

hainö b+ wög g+ ñeb an+bu hagnab, ‘B+ kub, hagpan rö g+p+in u pen m+gan r+imnap kau nöp m+döp,’ a g+inab. ²³ Hageinab, b+ kub u b+ wög g+ ñeb nipe n+p hagnab, ‘Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, n+bi b+ manö k+ö g+mön hagö, kale aulö, ram raul m+gan yad u böñ nöp r+bu udn+m. ²⁴ Pen n+bi b+ nöd w+ñ alnö auagpal gau, n+bi b+ ap nan yad pro pro r+imnap ñ+ñnagnab, wasö yab+ñ,’ a g+inab,” a ga.

Gasi n+ñ aij g+mim, y+p lau adö aumim, a ga
(Mad 10:37-38)

²⁵ Jisas adan araia u, n+bi b+ iru yab+ñ n+p hain g+la. N+pe ado göm kal+p haga, ²⁶ “N+bi b+ gau y+p lau adö arun a g+inaböl u pen gas+ kub kale areinab n+me nap, n+bi ñ+ pai, n+ñ+in n+mam kale, aka hañ roman kale ke u, yad n+ñnö n+bi b+ yad m+daiöl rö lagöp. * ²⁷ N+bi b+ r+imnap hagnaböl, Jisas n+bi b+ nipe m+daiun u pen an+g g+no, n+bi b+ r+imnap han+p g+ najj göl rö löp, a göm, hañ roman kale ke nöp gas+ n+ñöl g+ m+deinaböl u, n+bi b+ yad m+daiöl rö lagöp. ²⁸ Pen b+ kale ap, ram m+lö kub i adö lañ ap g+n+g, nöd mani aige gö rö udem g+nam, a göm, gas+ n+ñ aij göm g+inab. ²⁹ Pen, g+nam g+nam, a göm, kabö nöd nöp g+inab u pen hainö mani ulep gö, ram ulep gö, n+bi b+ gau n+p hag juöm

* 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33 * 14:26: Luk 9:23

hagnaböl, ³⁰ ‘Ake! Bi mlö i ram g+nig göm rö g+ damöm, ram ad+ñ arö göp,’ a g+naböl. ³¹ Pen an+bu rö, b+ kiñ ap, b+ kiñ ap aip pen pen g+n+g, nöd gas+ n+ñ aij göm arnab. Pen n+pe gas+ n+ñ damöm, ami b+ yad u den dausan nöp m+idöp; pen kiñ an+bu ami b+ n+pe dwedi dausan m+idöp; pen pen gun, n+pe ami b+ yad al pak l+n+m rö löp, a g+nab. ³² Gas+ an+bu n+ñöm, kiñ ap mlö gau hain auö n+ñöl g+, manö yuöm hagnab, ‘Hol aige gul, manö hag j+m ñul?’ ö g+nab. ³³ An+b u, n+ñ aij g+mim. Nan kale gau magöñhalö arö g+mim, y+p aip auagnabim u, n+bi b+ yad m+idaimim rö lagöp.

³⁴ “Dö nan aij yab+ u pen dö kal n+pe arnab u, kale n+hön g+lö kauyañ dö g+nab? ³⁵ Dö an+bu rö, ud wög ad+ñ aka k+ak+ hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö an+bu rö wög ap m+dagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+idain+m gau, manö hagabin i r+m+id l+ n+ñ aij g+mim,” a ga.

15

*Kaj sipsip ap ur ga
(Mad 18:12-14)*

¹ Pen b+ dak+s udep gau abe, n+bi b+ nan si nan najj g+la gau abe, Jisas manö hagab u n+ñun, a göm, ap n+ñ m+deila. ² Pen b+ Perisi gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, Jisas n+p hag juöm hagla, “N+pe n+hön

g+nig b+ nan si nan najj g+pal gau udöm, aip nan magö j+m ñöl ñ+ñab?” ö g+la. *

³ An+g hageila, Jisas manö ap hod r+köm kal+p haga, ⁴ “B+ kale ap, kaj sipsip ñ+ñjuöl unbö mam+id u (100) muk m+deinab. Pen añ+ n+bö ap ur geinab u, r+mnap dam m+nöñ ha+ñ ha+ñ m+idöp gau löm, am kaj sipsip n+pe ur g+nab u ulhai n+ñ aj aj, n+p ulhai n+ñ dam dam n+ñ udnab. * ⁵ Kaj sipsip n+pe an+bu ulhai n+ñ udöm, aij a gö n+ñöl g+, ud s+duñ n+pe u adö lañ l+nab. ⁶ S+duñ lañ dap ram amöm, n+bi b+ n+ñeb n+pe gau, n+bi b+ ram m+nöñ alog n+pe gau, kal+p w+ñ alöm, ap magum g+naböl hagnab, ‘Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai n+ñ adog udpin u, köl yad aip m+ñ m+ñ gun,’ a g+nab. ⁷ An+g unbö rö me, n+bi b+ iru nöp gau, hon g+ aij gun nan si nan najj gagpun, a göm, gas+ n+ñbal gau, kumi kabö adö lañ au m+dpal gau n+ñöm m+ñ m+ñ gagnaböl; pen n+bi b+ añ+ ap, nan si nan najj g+pin gau n+hön g+nig an+g g+pin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö lañ au n+ñöm m+ñ m+ñ g+naböl.

Mani kabö magö ap ur ga

⁸ “Aka pen, n+bi ap mani silpa magö n+pe unbö s+duñ lañ m+deinab. Pen magö ap, ram raul m+gan gau agam+j ap lugeinab u, n+pe n+hön g+nabñ N+pe hapö lau adö

* 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esi 34:11,16; Luk 19:10

aulik löm, ulhai nɪŋ nɪŋ ka acɪp acɪp ɪk ɪk, kabö magö nɪpe anɪbu udnab. ⁹ Mani silpa magö nɪpe anɪbu ulhai nɪŋ udöm, aij a gö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ nɪŋeb nɪpe gau, nɪbi bɪ ram mɪnönj alog nɪpe gau, kalɪp wɪñ alöm, ap magum gɪnaböl hagnab, ‘Kabö magö yad lugöp magö añɪ anɪbu, ulhai nɪŋ adog udpin u, köl yad aip mɪñ mɪñ gun,’ a gɪnab. ¹⁰ Anɪbu rö me, nɪbi bɪ añɪ ap, nan si nan naij gɪpin gau nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au God ejol nɪpe gau nɪŋöm mɪñ mɪñ gɪnaböl,” a ga.

Ñɪ ap nap nɪp arɪk ara u, manö hod rɪköm haga

¹¹ Jisas manö anɪbu hagöm haga, “Bɪ ap ñɪ nɪpe mɪhöp mɪdeinab u. ¹² Ñɪ nɪpe hain u, ap nap nɪp hagnab, ‘Bapi, nan halɪp mɪhöŋ hagpan gau, ud asɪk yɪp gau ke ñɪ,’ a gö, nap nan kalpe mɪhöŋ gau ud asɪk ke ke ñɪnab. ¹³ Ñö, ñɪ nɪpe hain u magö ulep magö ap mɪdöm, nap nan nɪp ud asɪk ña gau magöŋhalö sɪkim göm, mani udöm, dam ram mɪnönj mɪlö gau arnab. Am anɪb gau mɪdöm, nɪbi si nan naij gau göl gɪ, mani nan nɪpe ud arnab gau, hałowatö nɪbi bɪ gau ñɪ pɪs gɪnab. ¹⁴ Anɪg gö, mani nɪpe pɪs gö, ram mɪnönj anɪbu kɪyö kub yabɪl lɪnab. Pen nan magö rau ñɪŋnɪm mani ap mɪdageinab. ¹⁵ Anɪg gö, nɪpe amöm, bɪ ram mɪnönj anɪbu

nɪbö nap kale ap hag nɪŋö, nɪp kaj mukep wög u hag lɪnab. ¹⁶ Pen nɪp kɪyö kub yabɪl u lö gɪ mɪdö mɪdö, kaj mukmɪdal womai hañ gau rɪmnap ñɪŋnam a gɪnab u pen nɪbi bɪ rɪmnap nɪp nan magö ñagnaböl. ¹⁷ Pen gasɪ magö nɪpe nɪŋ ud arö gasɪ aij magö u auö hagnab, ‘Bapi yad bɪ nɪp wög gaböl gau, nan magö iru mɪdöp. Yad aui mɪdpin, yɪp kɪyö kub yabɪl löp. ¹⁸ Anɪb u, yad ram mɪnönj i arö gem, bapi mɪdöp au kauyaŋ ado gɪ amem, nɪp hagnabin, “God amgö ilö adö nɪpe u gɪ naij gem, amgö ilö adö ne u gɪ naij gem, gɪpin rö, * ¹⁹ ne yɪp ñɪ yad a gɪ hagagmön. Yɪp bɪ wög gɪ ñeb ne ap rö hag lɪmön gɪnabin,” a gɪnabin,’ a gɪnab. ²⁰ Gasɪ anɪbu nɪŋöm, bapi ram ado gɪ arnabin, a göm, hadnab. Am am am, nap nɪpe mɪlö gau nɪbö ñɪ nɪpe anɪbu nɪp yɪjɪg nɪŋnab. Nap ñɪ nɪpe nɪŋöm, nɪp mög yabɪl gɪnab. Nɪpe dip gɪ dö gɪ am nɪp ud wabi göm, ud bom haluöm mulu ñɪŋnab. ²¹ Nap anɪg gö, ñɪ hagnab, ‘Bapi, God amgö ilö adö nɪpe u gɪ naij gem, amgö ilö adö ne u gɪ naij gem, gɪpin rö, ne yɪp ñɪ yad a gɪ hagagmön,’ a gɪnab. ²² Nap pen, bɪ wög gɪ ñeb nɪpe gau kalɪp hagnab, ‘Kale yɪŋɪd nöp am watɪj mɪlö kub yad u dap nɪp yɪm ñɪmim, ñɪmagö nɪpe u rɪŋ lɪ ñɪmim, ma rɪrup lɪ ñɪmim, gim. ²³ Anɪg gɪmim, am kaj kau pi marep

* 15:18: Sam 51:4

hañn aij yabił u pak dam laube, miñ miñ göl gi nan kub ñiñjun. ²⁴ Ñi yad u böñ nöp uma rö la u, pen miñi nipe kauyañ kam+iñ m+idöp. Nöd nipe böñ nöp hir ga u, pen miñi n+p adog udpin,' a giñab. Nap hagö, kale am kaj kau pi pak dapöm, nan magö laulö, miñ miñ giñaböl. *

²⁵ "Pen ñi nipe nöd u, wög ad+iñ gau gi aj arö göm, ado gi yöp ram söl au apöm niñnab, cac+iñ, mab ij paköm, kugom ralöm, miñ miñ göl gi m+ideinaböl.

²⁶ Anig geinaböl, nap bi wög gi ñeb nipe ap n+p hag niñjöm hagnab, 'N+hön gaböl?' ö giñab. ²⁷ Hageinab, hagnab, 'Namam hain ne umöb a göm niñjöp u pen miñi ado gi auö, nap kaj kau pi marep hañn aij u pak lau ñiñjöl gi miñ miñ gaböl,' a giñab. ²⁸ Hageinab, n+p mulu kal yabił lugö, ram raul miñgan aragnab; höñ au yañ nöp m+ideinab. Nap pen höñ amöm, auö ram raul miñgan arul, a göm, n+p manö hain hain hagöm hagnab. ²⁹ Nap nipe manö hain hain hageinab pen ñi nöd nipe hagnab, 'Yad manö ne hagpan rö pör nöp hain gem, bi nag+i wög gep ne rö m+idem, wög nöp pör pör giñö giñö mi iru yabił nöp lugöp. Pen y+p kaj meme pi ap ñö, m+ideimam yad gau aip pak lau ñiñjun miñ miñ gagpun. ³⁰ Pen ñi ne an+bu, nan n+me li ñiña

gau damöm, niñbi si nan gau göm gi ñiñ yu haköm auub, n+p mög niñjöm, kaj kau pi marep hañn aij yabił u pakpan!' a giñab.

³¹ Anig hageinab, nap ñi nipe nöd n+p hagnab, 'Hol ap+il pör m+dpul rö, nan yad gau magöñhalö ne udnabön.

³² Namam hain ne u böñ nöp uma rö la u, pen miñi nipe kauyañ kam+iñ m+idöp. Nipe böñ nöp hir ga u, pen miñi n+p uñhai niñ adog udpin. An+bu u me, hon miñ miñ gun,' a giñab," a ga.

16

Bi wög abadep bi u, manö hod riköm haga

¹ Jisas bi nipe gau kal+p haga, "Bi kub nan iru m+dnab ap, bi nan nipe abad m+dep bi ap hag lö, nan nipe gau abad m+ideinab. Pen bi kub u, manö ap niñnab, bi nan nipe abad m+dnab an+bu, nan nipe gau hañöwañö giñab. ² Bi kub manö an+bu niñjöm, n+p wiñ alö aueinab hagnab, 'Nan yad gau abad m+id aij gagpan u, y+p hag ñiñlö niñbin. An+bu u, ne ammön, nan yad aigeg m+idöp gau magöñhalö wö ral niñ aij giñmön, niñbi bi gau kal+p nan naböñ yad aigeg m+idöp gau magöñhalö wö ral niñ aij giñmön, ap y+p hag ñiñmön, wög y+p giñpan u hainö gagnabön,' a giñab. ³ Hageinab, bi nan nipe abad m+dep an+bu, an nipe gau nöp gas+i iru

* 15:24: Ep 2:1,5

nɪŋöm hagnab, 'Bɪ kub u yɪp hag yunɪg gab u pen yad nɪhön gɪnamɪ Yad bɪ pɪdöŋ mɪdagpin rö, mɪnöh bɪnɪg jö gɪnam rö lagöp. Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale u asɪb hag gɪ ñɪŋeinabin u, yɪp nable gɪnab,' a gɪnab. ⁴ Pen hainö gasɪ nɪŋ aij göm hagnab, 'Yad nɪhön gɪnam u uri nɪŋbin. Adö anɪbu gɪnö, hainö bɪ kub yad yɪp hag yunab ñɪn u, nɪbi bɪ rɪmnap yɪp udlö, ram kale au han mɪdeinabin,' a gɪnab. ⁵ Anɪg hagöm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp bɪ kub nɪpe nan naböŋ mɪdeinab gau wɪñ alnab. Wɪñ alö, bɪ nöd aunab u nɪp hagnab, 'Ne bɪ kub yad nan naböŋ aigeg mɪdöp?' ö gɪnab. ⁶ Hageinab hagnab, 'Wel ñɪŋeb dɪlam ñɪnjuöl aɪnɪ ap,' a gɪnab. Hageinab hagnab, 'Diker i ud, yɪŋɪd asɪkmön dɪlam unbö sɪduŋ laŋ kalɪ kɪñ rɪk,' a gɪnab. Hageinab, hagnab rö nöp gɪnab. ⁷ Hainö bɪ ap aueinab, hagnab, 'Ne bɪ kub yad nan naböŋ aigeg mɪdöp?' ö gɪnab. Hageinab hagnab, 'Wid beg ñɪnjuöl unbö mamɪd u,' a gɪnab. Hageinab hagnab, 'Diker i ud, yɪŋɪd asɪkmön beg ñɪnjuöl mɪhau mɪhau kalɪ kɪñ rɪk,' a gɪnab. Hageinab, hagnab rö nöp gɪnab. ⁸ Anɪg geinab, hainö bɪ kub nɪpe u nɪŋöm hagnab, 'Bɪ nan yad abad mɪdep bɪ anɪbu, gasɪ nɪŋ aij göm, nɪhön nɪhön gem mɪd aij gɪnabin a göp u, nɪpe gɪ aij göp,' a gɪnab.

Anɪb u nɪŋim. Nɪbi bɪ mɪnöh naböŋ adö ɪ i gasɪ nɪŋbal gau hagnab, 'Mɪñi aigöl gun hainö asɪk mɪdep hon u mɪd aij gɪnɪm?' ö göm, gasɪ u nɪŋöl gɪ gɪlö arab. Pen mailö aij nɪŋbal nɪbi bɪ gau, anɪg unbö rö nöp gɪlö arböp u aij.

⁹ "Mani nan mɪnöh naböŋ ɪ i mɪdöp gau, nɪbi bɪ rɪmnap gau ñɪbe me, hainö nan anɪb gau böŋ nöp pɪs gɪnab ñɪn u, God ram mɪnöh pör mɪdep nɪpe au kalöp hag wɪhai udnab. ¹⁰ Mani nan pro ap, nɪbi bɪ ap ñɪmagö adö u lɪlö, abad mɪd aij gɪnab u, nan kub gau ñɪlö, u rö nöp gɪnab. Pen mani nan pro ap, nɪbi bɪ ap ñɪmagö adö u lɪlö, abad mɪd aij gagnab u, nan kub gau ñɪlö, u rö nöp gɪnab. * ¹¹ Pen kale mani nan mɪnöh naböŋ adö ɪ i mɪdöp u udmim, pir almim, abad mɪd aij gagnabim u, bɪ an kalöp nan aij yabɪ adö laŋ nɪbö ñɪnab? ¹² Bɪ ap mani nan nɪpe ud ñɪmagö adö kalöp lɪnab u, kale pir almim, abad mɪd aij gagnabim u, bɪ an mani nan kalöp ke ñɪnab? ¹³ Bɪ aɪnɪ ap, bɪ kub mɪhöp kalɪp wög gɪnɪm rö lagöp. Bɪ mɪhöŋgöl kalɪp wög gɪnab u pen nɪpe bɪ kub ap nɪp mɪdmagö löm, bɪ ap nɪp mɪdmagö lagnab. Aka bɪ kub ap nɪp mɪdmagö löm, bɪ ap nɪp mɪdmagö lagnab. Unbö rö, kale mani nan gau nan aij yabɪ a gɪmim nɪŋeinabim u, God nɪp wög gɪpim u arö gɪmim rö löp," a ga. *

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mad 6:24

14 Bî Perisi gau, gasî kub kale mani adö u nöp nîŋmidal u me, Jisas manö haga u nîŋöm mîhol göm hag jula. 15 Hag jueila, kalîp haga, “Kale nîbi bî amgö ilö adö u, hon nîbi bî aij mîdpun, a gîpim u, pen God hibur gasî mîdmagö aŋ kalöp daŋ nîŋöb. Nan nîbi bî nîŋlö aij göp gau, God nîŋö nan naij rö löp. *

16 “Jon bî ŋîg pak ñeb auaga ñîn u, lo manö kalî kîiñ rîkla u abe, bî God manö hagep manö kalî kîiñ rîkla u abe haglö, nîbi bî nîŋöm, adö anîbu gîlö armîdöp. Pen Jon aua ñîn u rîkö, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö aij u haglö, nîbi bî nîŋöm kale magöŋhalö adö anîbu nöp arun, a göm, kîö göm gîlö arab. * 17 Kumi kabö adö laŋ abe mînön naböŋ iŋ i abe ur gînîm rö löp, pen lo manö u adîŋ pro ap ur gînîm rö lagöp. *

18 “Pen, bî ap nîbi udöm arö göm, am nîbi hain nîbö ap udnab u, nîbi si udnab. Pen bî ap uraköm, nîbi u, bî udöm arö gînab nîbi anîbu, udnab u, nîpe u rö nöp nîbi si udnab.

Bî mani halö bî ap aip, Lasaras aip

19 “Bî ap mani nan nîpe iru yabîŋ mîdmîdöp. Nîpe waŋij aij aij nöp yîmöm, nan ñîŋeb aij aij nöp ñîŋmîdöp. 20 Pen ram ajöŋ iŋ goŋ nîpe au, bî use use halö nan mîdagmîdöp bî

ap dap lîlö mîdmîdöp. Hib nîpe Lasaras. 21 Gasî nîpe u nöp nîŋöm, ‘Bî nan iru mîdöp i nan ñîŋö, nan naböŋ naböŋ abañ mo gai i lugnab u, yad ñîŋnabin kîyö lagnab,’ a göm, nîŋmîdöp. Pen kain gau apöm, wös nîpe gau baŋö gî ñîŋmidal. 22 Hainö bî yîgön anîbu uma. Nîpe umö, ejol gau apöm, nîp dam ram mînön adö laŋ au amöm, Ebrahim böŋ nîpe lau lö nan kub ñîŋa. Pen bî gep anîbu abe umö, rîgöl gîla. 23 Bî gep anîbu umöm, am mab ke inab yaŋ au, nîp ilön kub yabîŋ gö nîŋöl gî mîdmîdöp. Pen mîdöm gîlaŋ gî nîŋa, Ebrahim Lasaras aip ke ke au laŋ mîdailö. 24 Nîŋöm, wîñ al hagöm haga, ‘Bapi Ebrahim, yîp mög nîŋmön, Lasaras nîp hagö, ñîmagö mîlö nîpe ap ñîg ap rauöm, dap aŋab yîp u ud nîŋö, yîp hain gaŋ. Mab u inöm, yîp ilön kub yabîŋ göp,’ a ga. 25 Hageia, Ebrahim haga, ‘Ñî nön! Mînön naböŋ adö iŋ yaŋ mîdmîdan ñîn u, ne nan aij aij ne udmîdan, pen Lasaras nan naij naij nöp udmîdöp. Pen mîñi ram mînön i, nîpe hain aij mîdö nîŋöl gî, nöp ilön kub gab. 26 God nîpe moŋ kub yabîŋ aŋ i gî la u me, hon nîbi bî böŋ lai raŋa gun böŋ lau nun rö lagöp; pen kale böŋ lau raŋa gîmim böŋ lai aumim rö lagöp,’ a ga. 27 Hageia, bî anîbu haga, ‘Anîg hagpan rö, Lasaras nîp

* 16:15: Mad 23:28; Luk 18:9-14

* 16:16: Mad 11:12-13

* 16:17: Mad

hagmön, nipe bapi yad ram amöm, ²⁸ mam yad unbö mamid u kalip manö klö yabıl hagö, ram minöy ilön ke najj pör nöp göp aui auagöl,' a ga. ²⁹ Hageia, Ebrahim haga, 'Mosis abe, bi God manö hagep bi gau abe, manö kalı kılın rıkla u niñöl,' a ga. ³⁰ Hageia, haga, 'Bapi, anig gagnaböl; pen nıbi bi ap umöm uraköm, am hageinab me, niñö hagöp, a göm, nan si nan najj gıpal adö u, niñön gınig anig gıpun, a göm, arö gınaböl,' a ga. ³¹ Hageia, Ebrahim haga, 'Kale Mosis abe, bi God manö hagep bi gau abe, manö kalı kılın rıkla manö anıbu niñagpal rö, bi ap umöm uraknab u, kale u rö nöp niñagnaböl,' a ga," a ga.

17

Nan si nan najj gep magö u
(Mad 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Jisas bi nipe gau kalip haga, "Bi ap aka nıbi ap nagı najj adö u göm, nıbi bi rımnab kalip gası ñö, kale abe nagı najj adö anıbu göm ap lug paknaböl. Nagı adö anıbu nöd gımidal, miñi gıpal, hainö u rö nöp gınaböl. Pen nıbi bi kale gası najj ñınaböl gau, kale ilön unbö ke yabıl udnaböl. ² Pen bi ap aka nıbi ap, ñı pai gau añı ap anig gınig gınab u, niñ kabö kub wid paib jakep kabö ap, uñam u halö nagı lı rıbıköm, dam ñıg solwara

yublap u aij. Niñön gınig: nıpe kamıñ midöm, ñı pai ap niñ gö ap lug paknab u, ilön kub yabıl udnab. ³ Anıb u, kale ke gası niñ aij gımim gımim.

"Nañın namam ne ap nan si nan najj gainım, niñ sılık hagpe, niñön gınig anig gıpin, a göm, gası niñeinab u, gı najj ga anıbu niñmim arö gımim. * ⁴ Nan kalöp rö rımnab gı najj göm, hainö apöm, niñön gınig anig gıpin, a göm, hageinab u, nan najj ga anıbu niñmim arö gımim. Pen ñın añı ap, anig gö gö unbö mudun jıñ u gınım u, u rö nöp niñmim arö gımim," a ga.

Nıñ udep magö u

⁵ Jisas anig hageia, bi manö nıpe ud arep gau hagla, "Ne hanıñ gö, niñ udep magö hon kub gınım," a gıla.

⁶ Hageila, Jisas kalip haga, "Niñ udep magö kub wasö, niñ udep magö kale mab masded magö pro yabıl u rö nöp mideinab u, kale mab anıbi, il halö ju ñıg solwara anı au dañ ran midai, a gımim hagpe, hagnabim rö gınab. *

Bi wög gı ñeb ap wög nıpe

⁷ "Kale gası niñön niñbimıñ Bi wög gı ñeb bi ap minöy naböy bıñıg ral pıs göm, aka kaj sipsip muk pıs göm, ado gı ram auö, bi nap nıpe u niñ manö niñön hagnabıñ 'Nöp kıyö löp u, ne aui asıkmön

* 17:3: Mad 18:15 * 17:6: Mad 17:20; 21:21

nan magö ñöŋ, a gɨnab aka?
 8 Wasö. Anɨg hagagnab. Nɨpe hagnab, 'Walɨj udö auö, dip nagɨ u pɨg limön, ñɨg nan yad gau dap ñö ñɨŋnam, hainö ñɨg nan ne gau ñöŋ, a gɨnab. 9 Kale gasɨ nɨhön nɨŋbimŋ Bɨ wög gɨ ñeb anɨbu, bɨ kub hagnab rö geinab u, bɨ kub manö aij rɨmnap nɨp hagnab akan Wasö. Bɨ wög gɨ ñeb nɨpe mɨdöp u me, hagnab rö gɨnab. 10 Anɨg unbö rö me kale. God kalöp wög hag lɨnab rö, gɨ pɨs gɨmim, hagnabim, 'Hon nɨbi bɨ wög gɨ ñeb aij wasö. Nan adö ap ke gagpun; wög hon ke gep u rö nöp gɨpun, a gɨnabim,' a ga.

Bɨ unbö sɨduŋ laŋ wös gɨsa la gau, Jisas gö, kamɨŋ la

11 Jisas Jerusalem arnam a göm, ram mɨnönj Sameria i, ram mɨnönj Galili lödaŋ aŋ au gɨdaŋ am am, 12 ram rɨŋg agö ap ajö nɨŋöl gɨ, bɨ wös gɨsa la unbö sɨduŋ laŋ, nɨp nable paköm, ke ke au daŋ mɨdöm, 13 meg magö dap ranöm hagla, "Jisas, Bɨ Kub, hanɨp mög nɨŋmön," a gɨla. *

14 Hageila, kalɨp haga, "Kale ammim, bɨ God nɨp nan sabe gep gau kalɨp hañ kale gau yammim," a ga. Anɨg hagö, kale amöm, adan aŋ au arlö nɨŋöl gɨ, kalɨp kamɨŋ la. * 15 Pen kalɨp anɨg göl kamɨŋ lö, bɨ Sameria nɨbö ap, nɨp kamɨŋ la u nɨŋöm, manö kub hagöl gɨ, God hib u hagö adö arö

nɨŋöl göm, 16 ado gɨ apöm, Jisas mɨdeia söl ma ɨt au lug paköm, mulu adɨŋ nɨpe gɨyaŋ gɨ mɨnönj yaŋ nɨŋöm, Jisas nɨp aij a ga. 17 Nɨpe anɨg gö, Jisas haga, "Yad gasɨ nɨŋbin e, bɨ unbö sɨduŋ laŋ kamɨŋ löp u, pen bɨ unbö ajɨp laŋ gau mai? 18 Bɨ rɨmnap nɨhön gɨnɨg auagpalŋ Bɨ mɨlö gau nɨbö, bɨ Juda wasö u nöp apöm God nɨp aij a göp ar?" a ga. 19 Jisas anɨg hagöm bɨ anɨbu nɨp haga, "Jisas yɨp gö kamɨŋ lɨnab, a gɨmön, nɨŋ udpan rö, nöp kamɨŋ löp aru," a ga.

God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab

(Mad 24:23-28)

20 Pen ñɨn ap bɨ Perisi gau Jisas nɨp hag nɨŋöm, "God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab ñɨn anɨbu ñɨn mai aunab?" ö gɨla. Hageila, Jisas haga, "God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab, a gɨpim anɨbu, kiŋ rɨmnap gau, nɨbi bɨ abad mɨd mɨd, nɨŋ aij gɨlö gɨlö, hainö kiŋ kale auö, nɨbi bɨ nɨp amgö nɨŋöm, uri auöp, a gɨpal, unbö rö gagnab. 21 'Mɨdöp i,' aka 'Mɨdöp daŋ,' hagagnaböl. Nɨhön gɨnɨg: nɨpe agamɨj apöm, aŋ kalöp auɨ hadö mɨdöp," a ga.

22 Anɨg hagöm, bɨ nɨpe gau kalɨp haga, "Hainö gau, Bɨ Ñɨ nɨpe auö nɨp nɨŋun, a gɨmim, mɨdmagö kalöp bɨg ñöl nöp mɨdnab, pen nɨp nɨŋagnabim. 23 Nɨbi bɨ rɨmnap kalöp hagnaböl, 'Mɨdöp i,' aka 'Mɨdöp daŋ,' a

* 17:13: Lep 13:45-46 * 17:14: Lep 14:2-3; Jon 3:3; 18:36

gɪnaböl u pen manö anɪbu nɪŋö hagpal, a gɪmim, gɪ dö gɪ ammim, kalɪp aɪp aragmim. * ²⁴ Nɪhön gɪnɪg: Bɪ Ñɪ nɪpe aunab ñɪn u, añɪm añɪm udöm, mailö mɪlöbö aröp nɪŋbal u rö aunab. ²⁵ Pen kale nɪbi bɪ mɪñi mɪdpim gai i, Bɪ Ñɪ nɪpe nɪp iru nɪŋmim, nɪp udagmim, nɪp marö kub yabɪɪ ñɪnabim. ²⁶ Bɪ Ñɪ nɪpe aunab ñɪn anɪbu, hadame nöp Noa mɪdeia ñɪn u ga rö, gɪnab. ²⁷ Noa mɪdeia ñɪn u, nɪbi bɪ gau nan magö ñɪŋöl gɪ, ñɪg ñɪŋöl gɪ, nɪbi pen pen ñöl gɪ, gɪ mɪdlö nɪŋöl gɪ, Noa amɪlap apɪlap ñɪg magɪb kub raul mɪgan arlö nɪŋöl gɪ, möŋ asad kub yabɪɪ alabin, a gö, ñɪg uɪ apöm nɪbi bɪ gau kalɪp magöŋhalö ud yuö yuö umhakla. ²⁸ Pen bɪ Lod mɪdeia ñɪn u, Sodom nɪbi bɪ gau u rö nöp nan ñɪŋöl gɪ, ñɪg ñɪŋöl gɪ, nan gau sɪkim göl gɪ, nan wög adɪŋ gau göl gɪ, ram göl gɪ, gɪ mɪdlö nɪŋöl gɪ, * ²⁹ Lod ram mɪnönŋ anɪbu arö göm, ram mɪnönŋ mɪgan ap ke arö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp, mab mɪtaŋ kub kumi kabö adö laŋ nɪbö apöm, Sodom nɪbi bɪ kalɪp magöŋhalö in habɪk ñɪŋ ara. ³⁰ Bɪ Ñɪ nɪpe aunab ñɪn u, anɪg unbö rö nöp gɪnab.

³¹ “Ñɪn anɪbu, nɪbi bɪ ram adö laŋ mɪdaiöl u, nan kale ram raul mɪgan yaŋ mɪdöp u udnɪg ram raul

yaŋ aragnaböl. Pen nɪbi bɪ wög adɪŋ gau aɪaiöl gau, nan rɪmnap udnɪg ado gɪ ram aragnaböl. * ³² Lod nɪbin nɪp ga adö u nöp gasɪ nɪŋmim, nɪŋ aɪj gɪmim. ³³ Nɪbi bɪ an, yad ke nɪŋ aɪj gem kamɪŋ mɪdeinabin a göm nɪŋnab u, umnab; pen nɪbi bɪ an, Kraiss manö aɪj hagöp rö wög nɪp gɪ damem umnabin a göm nɪŋnab u, kamɪŋ mɪdeinab. * ³⁴ Kalöp hagabin, ñɪn anɪbu sɪböŋ yaŋ bɪ mɪhöp abañ adö añɪ ap haneinabil u, ap udem, ap arö gɪnabin. ³⁵ Pen nɪbi mɪhöp wid magö pa jö ma jö lugaɪug geinabil u, ap udem, ap arö gɪnabin. ³⁶ Bɪ mɪhöp wög adɪŋ gau wög gɪ mɪdeinabil u, ap udem, ap arö gɪnabin,” a ga.

³⁷ Jisas anɪg hageia, kale hagla, “Bɪ Kub, manö hagabön anɪbu, ram mɪnönŋ mai anɪg gɪnab?” ö gɪla.

Hageila, Jisas haga, “Wal wayönŋ ap umöl mɪdeinab au, yaur gɪlgalö nɪŋöm ap sɪbaɪbai gɪnaböl,” a ga.

18

Bɪ manö ud asɪkep ap, nɪbi adu ap

¹ Jisas, bɪ yad gau gasɪ iru nɪŋagöl, God nɪp sabe göl gɪ nöp mɪdaiöl, a göm, kalɪp manö ap manö hod rɪköm haga, * ² “Ram mɪnönŋ ap, bɪ kub manö ud asɪkep bɪ ap mɪdeinab. Pen bɪ anɪbu, God nɪp gasɪ u nɪŋagöm, nɪbi

* 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

* 17:28: Jen 18:20; 19:25

* 17:31: Mad

24:17-18

* 17:33: Luk 9:24

* 18:1: Kol 4:2; 1De 5:17

bɪ gau kalɪp mög nɪɲagnab.
 3 Pen nɪbi adu ram mɪnön
 anɪbu nɪbö ap, pör nöp apöm
 nɪp hagnab, 'Bɪ kolmaɫ yad
 ap manö halɪp u nɪɲmön,'
 a gɪnab. 4 Anɪg hagnab
 u pen bɪ manö ud asɪkep
 bɪ kub anɪbu manö nɪpe
 u udagnab. Pen nɪbi adu
 anɪbu, nɪpe pör pör apöm
 hag nɪɲ gö gö, hainö bɪ kub
 anɪbu hagnab, 'Yad God nɪp
 pɪñɪɲ gagpin; nɪbi bɪ gau
 kalɪp mög nɪɲagpin; 5 pen
 nɪbi kanɪɫ i yɪp pör pör apöm
 hag nɪɲ gö gö yɪp iru göp u
 me, yad am manö kub anɪbu
 nɪɲnam,' a gɪnab," a ga.

6 Bɪ Kub anɪg hagöm haga,
 "Bɪ manö ud asɪkep anɪbu
 nɪbi bɪ mög gaga, pen nɪpe
 manö nɪhön haga u nɪɲ aɪj
 gɪmim. 7 Kale gasɪ nɪhön
 nɪɲbimɲ God nɪpe nɪbi bɪ
 nɪpe ke hag löp gau, sɪdö an
 sɪböñ yan nɪp sabe geinaböl
 u, manö kalɪp nɪɲöm mög
 nɪɲagnab, a gɪmim, nɪɲbimɲ
 Kale mɪlö padö abadnaböl,
 a gɪmim, nɪɲbim? 8 Yad
 kalöp hagabin, nɪpe manö
 hagnaböl anɪbu nɪɲöm, kalɪp
 mög nɪɲöm, yɪɲɪd nöp bɪ
 kolmaɫ kale gɪ naj gɪnaböl
 gau adan pɪɫ gɪnab. Pen Bɪ Ñɪ
 nɪpe mɪnön naböñ iɫ i ado gɪ
 aunab ñɪn u, nɪbi bɪ rɪmnap
 nɪp nɪɲ udöl gɪ mɪdeinaböl
 aka wasö?" ga.

*Bɪ Perisi ap, bɪ dakɪs udep
 ap*

9 Nɪbi bɪ rɪmnap, hon nɪbi
 bɪ aɪj, nɪbi bɪ rɪmnap gau

nɪbi bɪ naj, a göm, nɪɲla rö,
 Jisas kalɪp manö ap manö
 hod rɪköm haga, 10 "Bɪ Perisi
 ap, bɪ dakɪs udep ap, God
 nɪp sabe gɪnɪg, God sabe gep
 ram u arnabil. 11 Bɪ Perisi
 anɪbu, an nɪpe gau nöp God
 nɪp sabe göm hagnab, 'Nöp
 aɪj yabɪɫ a gabin. Yad bɪ
 rɪmnap gɪpal rö, nan aɪj iru
 nöp udem, nan si udem, nɪbi
 si udem, gagpin. Yad bɪ dakɪs
 udep inbö i rö wasö. 12 Wik
 pör pör, ñɪn mɪhöp nan
 magö ñɪɲagpin halö. Pör nan
 yad unbö sɪduɲ laɲ udem,
 nöp añɪ nɪbö ap ñɪbin,' a
 gɪnab. * 13 Pen bɪ dakɪs
 udep anɪbu, nɪp nable gö,
 kumi kabö adö laɲ nɪɲagöm,
 ke ke au daɲ ubör yɪhöñ göm,
 pabɪɫ nɪpe ke paköm, gasɪ
 iru nɪɲöm hagnab, 'God, yad
 bɪ nan si nan naj gɪpin u,
 yɪp mög nɪɲmön,' a gɪnab.
 * 14 Kalöp hagabin, bɪ dakɪs
 udep u anɪg hagö, God nɪp,
 nan si nan naj gɪpan u
 nɪɲem arö gɪnabin, a gɪnab.
 Pen bɪ Perisi u nɪp God anɪg
 hagagnab. Nɪhön gɪnɪg: nɪbi
 bɪ hib kale ke dap rannaböl
 gau, God gö ap lug paknaböl.
 Pen nɪbi bɪ ana udnaböl gau,
 God gö kale hib mɪdeinab," a
 ga. *

*Jisas ñɪ pai pro gau kalɪp
 ud nɪɲa*

*(Mad 19:13-15; Mak 10:13-
 16)*

15 Nɪbi bɪ gau, Jisas ñɪ pai
 pro hanɪp gai i ud nɪɲanɲ a
 göm, daueila. Jisas kalɪp ud

* 18:12: Ais 58:2-3; Mad 23:23

* 18:13: Sam 51:1

* 18:14: Mad 23:12

nɪŋö nɪŋöl gi, bi nɪpe gau anig gajal u nɪŋöm, nɪbi bi anɪb gau kalɪp sɪk hagöm hagla, "Kale unbö gagmim," a gɪla. ¹⁶ Jisas pen ñi pai anɪb gau wɪñ alö aueila, bi nɪpe gau kalɪp haga, "Nɪhön ginig kalɪp anig hag gabimɪ Ñi pai pro anɪb gau arö gɪpe yɪp aulan. God nɪbi bi udöm kumi kabö adö laŋ abad mɪdeinab u, ñi pai pro anɪb gau rö mɪdeinaböl," a ga. ¹⁷ God Manö hag ñöm anig göl mɪdöp a geinaböl u, ñi pai pro gau God Manö anɪbu nɪŋöm, yɪŋɪd nɪŋ udnaböl. Anɪb u, yad kalöp nɪŋö hagabin, nɪbi bi ñi pai pro yɪp nɪŋ udpal rö, nɪŋ udeinaböl gau, God kalɪp udöm abad mɪdeinab. Pen nɪbi bi ñi pai pro yɪp nɪŋ udpal rö, nɪŋ udageinaböl gau, God ram mɪnönɪ nɪpe au aragnaböl. *

Juda bi kub ap nan iru mɪdeia

(Mad 19:16-22; Mak 10:17-22)

¹⁸ Juda bi kub ap Jisas mɪdeia au apöm haga, "Bi manö hag ñeb bi aij yad. Yad nɪhön gem, pör mɪdep u udnam?" ö ga. *

¹⁹ Hageia, Jisas haga, "Yɪp nɪhön ginig, 'Bi aij,' a gɪpan? Nɪbi bi ap aij mɪdagöp; God aɪ me Bi aij mɪdöp. ²⁰ Pen ne God lo manö u nɪŋban: 'Nɪbi si bi si gagmim; wɪp alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau

am manö piral hagagmim; name nap hagmil adö u nöp nɪŋmim, hain gɪmim,'" a ga. *

²¹ Anig hageia, bi anɪbu haga, "Yad ñi pro nöp rɪkem, lo manö adö anɪb gau magöŋhalö gi dap dap, mɪñi ñin i u rö nöp gɪ mɪdɪpin," a ga.

²² Jisas manö anɪbu nɪŋöm haga, "Nan aɪ ap nöp gagpan. Nan ne gau magöŋhalö sɪkim gɪmön, mani udmön, nɪbi bi mög gep rö gau kalɪp ñimön me, mɪd aij gep ne u mɪdeinab God ram mɪnönɪ kumi kabö adö laŋ au. Hagpin rö gɪmön, aumön, yad aip ajaiul," a ga. ²³ Juda bi kub anɪbu, mani nan nɪpe gau iru nöp mɪdeia rö, Jisas manö anɪbu hagö, nan nɪpe hib gö, gasɪ mɪlö la.

²⁴ Gasɪ mɪlö leia u, Jisas nɪp nɪŋöm haga, "Nɪbi bi nan iru mɪdeinab gau, uɔham yabɪ God nɪbi bi nɪpe mɪdlö, kalɪp udöm, ram nɪpe au abad mɪdnab. ²⁵ Kaj kamel gau kalɪ mauöt nagɪ yubal mɪgan u arnig, uɔham arnaböl u pen nɪbi bi uɔpö kɪno nan gau iru nöp mɪdöp gau, God ram mɪnönɪ nɪpe u uɔham yabɪ arnaböl," a ga.

²⁶ Anig hageia, nɪbi bi mɪdeila gau hagla, "Manö hagabön anɪbu, God nɪpe nɪbi bi ap ud kamɪŋ yunɪm rö lagöp aka nɪhön?" ö gɪla.

²⁷ Hageila, Jisas haga, "Adö rɪmnap nɪbi bi göl rö lagöp u

* 18:17: Mad 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20

pen God nipe gɪnɪg, gɪnɪm rō nöp löp,” a ga.

28 Anɪg hageia, Pida haga, “Nöŋ! Ram nan hon gau magöŋhalö arö gun, nöp aip nöp se gɪ ajmɪdun,” a ga.

29 Hageia, Jisas kalɪp haga, “Kalöp nɪŋö hagabin, nɪbi bɪ, God manö aij nɪpe u ud ajaiun, a göm, ram, nɪbin, nɪmam, nɪme nap, ñɪ pai kale gau arö gɪnaböl gau, God kalɪp hauɫ gagnab. 30 Mɪñi mɪdpun ñɪn aŋ i, God nɪpe kalɪp abad mɪd aij gö, nan kale gau, nɪbi bɪ kale gau iru nöp mɪdeinab. Pen ñɪn hain u, nɪpe aip pör pör nöp mɪdeinaböl,” a ga.

Jisas kauyaŋ, “Yɪp al pak lɪlö, umem uraknabin,” a ga
(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)

31 Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ kalɪp dam goɫ gau amöm haga, “Nɪŋim. Mɪñi Jerusalem arabun. Amjaknabun u, Bɪ Ñɪ nɪpe nɪp, God manö hagep bɪ gau hadame nöp God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla rō nöp gɪnaböl. * 32 Nɪp udöm, bɪ Juda wasö gau ñɪmagö adö kalɪp lɪlö, nɪp hag juöm, ñɪloŋ löl göm, kiñu alöm, nagɪ ud paköm, böŋ nöp al pak lɪnaböl. * 33 Pen ñɪn mɪhöp mɪdöm, ruö ñɪn mɪhau nɪgan u kauyaŋ uraknab,” a ga.

34 Pen Jisas anɪg hageia, bɪ nɪpe gau gasɪ pɪral hiɪknɪm

rō lagö, manö hagab adö u, a göm, nɪŋagla. *

Jisas bɪ amgö we ga u gö, amgö ñɪl nɪŋa
(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)

35 Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö nɪŋöl gɪ, bɪ amgö we ap mɪdeia. Bɪ anɪbu nɪpe adan goɫ au asɪk mɪdöm, mani nan ñim, a göm, asɪb gɪ mɪdeia. 36 Nɪbi bɪ iru nöp manö hag padilö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag nɪŋöm haga, “Nɪhön gaböl?” ö ga.

37 Hageia hagla, “Jisas bɪ Nasared nɪbö u apöm pa-diab,” a gɪla.

38 Anɪg hageila, nɪpe wɪñ kub alöm haga, “Jisas, Depid Ñɪ nɪpe, yɪp mög nɪŋmön!” a ga.

39 Hageia, nɪbi bɪ padieila gau nɪp hag göm hagla, “Nɪhön gɪnɪg ap ranabön? Agamɪj mɪd!” a gɪla. Anɪg hagla u pen nɪpe agamɪj mɪdageia. Wɪñ kub yabɪɫ alöl gɪ haga, “Jisas, Depid Ñɪ nɪpe, yɪp mög nɪŋmön!” a ga.

40 Hageia, Jisas nɪŋöm pɪdöŋ göm, nɪbi bɪ gau kalɪp haga, “Paŋɪd söl auɪ dauim,” a ga. Hagö, paŋɪd daueila haga, 41 “Nöp nɪhön gɪnam?” ö ga.

Hageia haga, “Bɪ Kub, yɪp gö amgö magö u kauyaŋ nɪŋɪn,” a ga.

42 Hageia, Jisas nɪp haga, “Jisas yɪp gö, amgö magö ñɪl nɪŋnabin, a gɪmön, gasɪ nɪŋ

* 18:31: Luk 24:44

* 18:32: Luk 9:22,44

* 18:34: Mak 9:32

udpan rö, amgö magö ñil nöḡ,” a ga.

⁴³ Hagö, magö an+bu nöḡ amgö ñil n+ḡöm, God hib n+pe u hagö adö arö n+ḡöl göm, Jisas areia au hain ga. N+bi b+ magöḡhalö Jisas ga an+bu n+ḡöm, God hib n+pe u haglö adö ara.

19

Sakias, b+ dak+is udep ap

¹ Jisas Jeriko amöm, aḡ an+ḡ au ap padia. ² Pen Jeriko au, b+ mani nan gau iru m+dm+ḡöp ap, b+ dak+is b+ udm+dal gau kal+ḡ magöḡhalö abad m+dm+ḡöp. Hib n+pe Sakias. ³ Jisas daun aḡ au padiö n+ḡöl g+, n+bi b+ iru nöḡ ap n+ḡn+g geila. Sakias n+pe b+ ulep magö u me, Jisas b+ aigale b+ rö m+ḡöp u n+ḡ+n, a göm, n+ḡa u pen n+ḡaga. ⁴ An+g gö, n+pe nöḡ g+ dö g+ am mab ur ap ran adö laḡ amöm, Jisas auaia padö j+ḡ n+ḡöl g+ m+deia. ⁵ Jisas pen mab ran m+deia iḡ an+ḡ au apöm, g+laḡ g+ n+ḡöm, Sakias n+ḡ haga, “Sakias, ne y+ḡ+d iḡ i lug! M+ñi am ram ne u aip m+deinabin,” a ga.

⁶ Hageia, Sakias iḡ yaḡ lugöm, m+ñ m+ñ göl g+, Jisas n+ḡ uḡ g+ dam ram n+pe ud ara. ⁷ N+bi b+ gau ga an+ḡbu n+ḡlö mulu lugö hagla, “B+ an+ḡbu am b+ nan si nan naij göḡ ram u hann+g arab,” a g+la. *

⁸ Pen Sakias uraköm, Jisas n+ḡ haga, “B+ Kub, ne nöḡ! M+ñi nan yad gau n+me l+ böḡ u lem, böḡ u n+bi b+ möḡ gep rö gau kal+ḡ ñ+nabin. Pen yad nöḡ pir alem, n+bi b+ r+ḡnap nan kale si udnö rö löḡ gau pen ñ+nabin, a gem, nan aḡ+ ap si udnö rö, pen m+ḡhau m+ḡhau ñ+nabin; pen nan m+ḡhöḡ si udnö rö, pen unbö raleb j+ḡ u ñ+nabin. An+g g+ dam dam magöḡhalö naböḡ ral p+is gem, arö g+nabin,” a ga. *

⁹ Hageia, Jisas haga, “B+ i Ebrahim ñ+ n+pe ap. Uri God n+pe yam ram aui hanbal nan si nan naij g+pal gau n+ḡöm arö göm ud kam+ḡ yuöp. * ¹⁰ B+ Ñ+ n+pe aua u, n+bi b+ hir g+pal gau, kal+ḡ ulḡhai n+ḡem ud kam+ḡ yu-nam, a göm, aua,” a ga. *

B+ unbö s+duḡ laḡ mani udla u, manö hod r+ḡöm haga (Mad 25:14-30)

¹¹ Pen n+bi b+ an+ḡ gau, Jisas me, B+ Kub pör abad m+ḡpun u, Jerusalem arö, n+ḡ kin hag l+no, han+ḡ abad m+ḡö, m+ḡ aij yab+ḡ g+nabun, a göm gas+ u n+ḡla. Jisas, gas+ kalpe n+ḡla an+ḡbu, ke n+ḡöm, kal+ḡ manö ap halö hod r+ḡöm haga. ¹² Jisas manö hod r+ḡöm haga, “B+ kub ap, b+ kub abad m+ḡdep yad m+ḡöp au arnö, y+ḡ kin hag lö, ado g+ apem, n+bi b+ ram m+nöḡ yad gai i kal+ḡ kin abad m+deinam, a göm, ram

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Eks 22:1; Nab 5:6-7 * 19:9: Ap 16:31; Luk 13:16

* 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15

m+nöŋ mlö kub gau arnab. ¹³ Pen nöd b+ wög gep n+pe unbö s+duŋ laŋ kal+p wiñ alö aueinaböl, b+ kub n+pe kabö magö gol añ+ añ+ ke ke n+me löm hagnab, 'Mani ñabin i udmim, s+kim g+ ado malo g+mim, iru ud l+mim; hainö yad kauyaŋ aunabin,' a g+inab. ¹⁴ An+g hagöm arnab u, pen n+bi b+ ram m+nöŋ n+pe abad m+deia gau, n+p mulu lugö n+ŋöl göm, b+ r+imnap hag yulö, hain amöm, b+ kub yabił u n+p hagnaböl, 'B+ an+bi n+pe kiŋ hon m+idagnab,' a g+inaböl.

¹⁵ "Pen b+ kub yabił u manö kale u udagöm, b+ kub an+bu n+p kiŋ kale hag l+inab. An+g gö, n+pe kauyaŋ ado g+ apöm, b+ wög g+ ñeb n+pe gau kal+p wiñ alö aueinaböl, kiŋ kale u hagnab, 'Kabö magö gol ñ+bin gau, kale ud s+kim g+ ado malo g+mim, pen aigöl g+ udpim?' ö g+inab. ¹⁶ Hagö, b+ nöd u apöm hagnab, 'B+ kub, kabö magö gol añ+ y+p ñ+na u, s+kim g+ ado malo gem, pen unbö s+duŋ laŋ kabö magö gol udpin,' a g+inab. ¹⁷ Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, 'Ne g+ aij g+pan. Nan pro u ñ+nö wög g+ aij g+pan rö, m+ñi daun kub unbö s+duŋ laŋ nöp hagnö, abad m+deinabön,' a g+inab. * ¹⁸ Pen b+ ap apöm hagnab, 'B+ kub, kabö magö gol añ+ y+p ñ+na u, s+kim g+ ado malo gem, pen unbö mam+id u kabö magö gol udpin,'

a g+inab. ¹⁹ Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, 'G+pan an+bu rö, m+ñi daun kub unbö mam+id u nöp hagnö, abad m+deinabön,' a g+inab. ²⁰⁻²¹ Pen b+ wög gep n+pe ap apöm hagnab, 'B+ kub, yad nöp n+ŋbin. Ne b+ kal yabił. N+bi b+ r+imnap nan kale gau, ne s+kim g+ aij g+mön wasö, rau p+łi g+mön rö udpan. Nan wög ułham g+ y+mbal gau, ne kłö g+mön nöp ñ+ŋban. An+ b u, yad nöp p+ñ+ŋ gem me, kabö magö gol añ+ y+p ñ+na u, dam apo rin ugan g+ l+nö m+deia. Magö gol añ+ ne u m+ñi daubin i,' a g+inab. ²² Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, 'Manö ne hagpan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. "Ne b+ kal yabił, n+bi b+ r+imnap nan kale gau, ne s+kim g+ aij g+mön wasö, rau p+łi g+mön rö udpan; nan wög ułham g+ y+mbal gau, ne kłö g+mön nöp ñ+ŋban," a g+pan ar? ²³ An+ b u, n+ñön g+in+g kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado g+ apem sin+ŋ r+imnap halö udagpin?" ö g+inab. ²⁴ An+g hagöm, b+ söl au m+deinaböl gau kal+p hagnab, 'Kabö magö gol yad u p+łi g+ udmim, b+ au kabö magö gol s+duŋ laŋ m+idöp u n+p ñim,' a g+inab. ²⁵ Hageinab hagnaböl, 'B+ kub. N+pe kabö magö gol s+duŋ laŋ hadö m+idöp!' a g+inaböl. ²⁶ Hageinaböl hagnab, 'Kalöp hagabin, pör n+bi b+ nan kale

* 19:17: Luk 16:10

iru m+deinab gau r+mnab halö udnaböl, pen n+bi b+ nan kale pro pro m+deinab gau g+lö, nan pro an+bu böj nöp lug l+ arnab. *
 27 Pen n+bi b+ y+p n+njöl mulu lugö, b+ an+bu n+pe kiñ hon m+deinab, a g+la gau, kal+p am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim, 'a g+nab,' a ga.

*Jisas Kiñ rö Jerusalem ara
 (Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

28 Jisas kal+p manö an+bu hagöm, b+ n+pe gau aip Jerusalem arun, a göm, n+pe nöd ga. 29 Am am Olip Dum au, ram r+ñg aglö Bedpagi Bedani goł au söl amjaköm, b+ n+pe m+höp kal+p nöd hag yuöm haga, 30 "Ram r+ñg aglö m+gan lödañ ammil n+njabil, kaj donki marep n+bi b+ ud ajagpal ap, nag+ ad+k l+lö m+deinab u, hub+k daumil. 31 Pen n+bi b+ r+mnab apöm, 'Kaj donki u n+hön g+n+g hub+k ud arabil,' a gaiöl u, hagemil, 'B+ Kub u wög m+dö hal+p hag yuaj+p, udn+g aubul,' a g+mil," a ga.

32 An+g hagö, ammil n+njöl, haga rö nöp m+deia. 33 Am nag+ hub+k g+lö n+njöl g+, b+ kaj donki nap n+bö gau apöm hagla, "Kaj donki marep u n+hön g+n+g g+mil nag+ hub+kabil?" ö g+la.

34 Hageila haglö, "B+ Kub u wög m+dö hal+p hag yuaj+p, apul nag+ hub+kabul," a g+lö. 35 An+g hagemil, kaj donki marep an+bu nag+ hub+kmil,

uł g+ dam Jisas m+deia au amjakmil, wał+j kale bad r+mnab ud jumil, ud kaj donki adö u l+mil, Jisas n+p ud kaj donki adö an+b lañ l+la. 36 Jisas donki adö lañ as+köm, adan adö u arö n+njöl g+, n+bi b+ gau wał+j nan kale r+mnab dap adan adö an+bu l+lö n+njöl g+, kaj donki Jisas as+k m+deia an+bu wał+j nan kale adö an+bu abö göl g+ abö göl g+ ara.

37 Am am Jerusalem sösöl g+lö n+njöl g+, Olip Dum adan ramö g+yañ gep ka au, n+bi b+ n+pe gau iru yab+l nöp, magöñhalö n+p m+ñ m+ñ yab+l göl g+, nan n+hön n+hön ga gau gas+ u n+njöl g+, wiñ kub alöl g+, God hib n+pe dap ranöm hagla,

38 "B+ Kub n+pe Kiñ han+p hag yuö auöp i,
 God n+p ud aij g+n+m!
 God ram m+nöj kumi kabö adö lañ au,
 hibur hain hain magö u nöp m+döp.
 God n+pe adö i g+lañ m+döm,
 n+pe mailö aij unbö ke halö m+döp," a g+la. *

39 An+g haglö n+njöl g+, b+ Perisi r+mnab an+ b au m+deila gau, Jisas n+p hagla, "Manö hag ñeb b+. N+bi b+ ne gau kal+p hag gö, an+g unbö rö hagaglañ," a g+la.

40 Hageila, Jisas pen haga, "Kalöp hagabin, kale manö an+bu rö hagageinaböl u, kabö gau ke w+ñ alnaböl," a ga.

* 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18 * 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14

Jisas Jerusalem niñöm mitöñ ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl gi, daun kub anibu niñöm, amgö ñig lugö niñöl gi haga, ⁴² “Ram minöñ Jerusalem i, kalöp mög yabiñ niñabin. Yad kalöp ud God aip jim ñem, hibur hain hain magö u kalip ñinig aunö u niñbep u, aij yabiñ giböp. Pen minñi kale niñagmim, amgö we rö midpim. ⁴³ Hainö bi kołmał kale apöm, daun kub kale i, uñin li gıgabö gi midöm, ⁴⁴ apöm gi naij yabiñ giłö, wög waryö, ram gau magöñhalö, kabö ap kabö ap adö lañ waköm midageinab; niñbi bi, ñi pai, kabö waryö raul añ yañ mideinaböl gau ram halö pa jö ma jö gi yunaböl. God kalöp udnig auöp ñin i niñagpim u me, anig ginab,” a ga. *

Jisas God sabe gep ram raul migan yañ ara

(*Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22*)

⁴⁵ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u amöm, niñbi bi sikim geila gau kalip hag höñ yuöl gi haga, ⁴⁶ “God Manö u kalı kñin riköm hagla, ‘Ram yad u, yip sabe gep ram mideinab,’ a gıla u pen kale sikim gi gıpe gıpe, niñbi bi nan si udöm, dap pi göl hanbal ram ap rö löp,” a ga.

⁴⁷ Pen Jisas niñpe pör pör, ñin añi añi am God sabe gep ram raul migan u, niñbi bi gau kalip manö hag ñimıdöp. Bi

God niñ nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, bi manö ud asıkep gau, niñ al pak lun, a göm, gasi añi u niñeila. * ⁴⁸ Anig gasi niñla u pen niñbi bi magöñhalö, manö aij niñpe niñun, a göm, niñ ñiñi lılo niñöl gi, kale Jisas niñ al pak löl rö laga.

20

“Nöp an hagö anig gi ajabön?” ö gıla

(*Mad 21:23-27; Mak 11:27-33*)

¹ Pen ñin añ anıb au, Jisas niñpe God sabe gep ram raul migan u amöm, niñpe niñbi bi ud God aip jim ñöl lınab manö aij u hag ñi mideia niñöm bi God niñ nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi manö ud asıkep gau abe aula. ² Apöm niñ hagla, “An nöp hagö, ne apön anig gi ajabön?” ö gıla.

³ Hageila haga, “Yad kalöp pen hag niñeb ap hag niñniñ gabin. ⁴ Jon niñbi bi gau kalip ñig pak ñimıdöp u, God niñ hagö anig ga aka gasi niñpe ke niñöm ga?” ö ga.

⁵ Hageia, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “‘God hagö, Jon niñbi bi gau kalip ñig pak ña,’ a ginabun u, niñpe hagnab, ‘Anıb u, manö niñpe u niñhön ginig udagpim?’ ö ginab. ⁶ Pen, ‘Jon gasi niñpe ke nöp niñöm, niñbi bi gau kalip ñig pak ña,’ a geinabun u, niñbi bi gai i,

* 19:44: Luk 21:6 * 19:47: Luk 21:37

God nipe Jon manö hagep bi nipe rö hag lö apöm gaia a göm niᅇbal rö, kal juöm hanip kabö ju pak linaböl," a gila. ⁷ Pen kale gasi anibu niᅇöm, Jisas nip pen hagla, "Jon apöm niᅇbi bi gau kalip manö hag ñöm, ñig pak ñöm ga u, hon niᅇagpun, God hagö ga aka gasi nipe ke ga u niᅇagpun," a gila.

⁸ Anig hageila, Jisas kalip haga, "Kale yip pen hag ñagpim rö, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rö nöᅇ pak ñagnabin," a ga.

Bi wain wög adiᅇ abad mideila gau, manö hod riköm haga

(*Mad 21:33-46; Mak 12:1-12*)

⁹ Jisas niᅇbi bi gau kalip manö hod riköm haga, "Bi ap wain wög adiᅇ ap gi yimöm, niᅇbi bi rimnap hag löm, am ram minöᅇ mälö gau mideinab. * ¹⁰ Pen

wain magö po ginab magö u, bi nipe ap hag yuöm hagnab, 'Am niᅇbi bi wain wög gi midpal gau kalip hagö, wain magö yip rimnap ñilö daumön,' a ginab. Hagö amjakö, niᅇbi bi wain wög gi mideinaböl gau nip pak pak löm, yiharᅇᅇ hag yulö ado gi aunab. ¹¹ Anig gälö, bi wain wög nap niᅇbö u, bi ap pen hag yuö arnab. Areinab nip u rö nöᅇ pak pak löm, yiharᅇᅇ hag yulö ado gi aunab. ¹² Anig gälö, bi hainbö ap hag yuö amjakö, nip miñu magö

paköm, tip gi dam höᅇ au yaᅇ yunaböl. ¹³ Anig gälö, bi wög adiᅇ nap niᅇbö u hagnab, 'Yad ai ginamᅇ Ñi midmagö yad u yunabin u, manö nipe hageinab rö niᅇöl rö löp,' a göm yunab. ¹⁴ Yuö amjakö, niᅇbi bi wain wög gi mideinaböl anib gau hagnaböl, 'Ñi auöp i, nap wain wög u nipe udnim rö löp. Nip böᅇ nöᅇ al pak lun, hon udun,' a ginaböl. ¹⁵ Anig hagöm, nip tip tip gi dam höᅇ gau amöm, böᅇ nöᅇ al pak lälö umnab.

"Pen anig geinaböl u, bi wög adiᅇ nap niᅇbö u kalip niᅇhön ginab? ¹⁶ Nipe apöm, niᅇbi bi anib gau kalip al pak löm, wög adiᅇ anibu niᅇbi bi rimnap kalip pen hagö abad mideinaböl," a ga.

Jisas anig hageia, niᅇbi bi niᅇ mideila gau hagla, "Hagpan anibu rö gagnim!" a gila.

¹⁷ Hageila, Jisas kalip niᅇ gusgus göm haga, "Anig hagpim u pen anib u, God Manö kalᅇ kliñ rikla adiᅇ ap rik niᅇmim il u yip hag ñimim. Adiᅇ hagabin anibu anig göl midöp,

'Bi ram gep gau, kabö ap aij gagnim a göm arö gila u

pen miñi ram padö aᅇ yaᅇ u binig ñöl midöp,' a gila.

¹⁸ "Niᅇbi bi an an ap lug kabö adö anibu paknaböl gau, kalip böᅇ nöᅇ pa jö ma jö gi linab. Pen kabö anibu

* 20:9: Ais 5:1

piḡ ju ap lug n+bi b+ pak r+bi knab u, kal+p bōḡ nōp paib waib jō ḡ l+nab,” a ga.
*

¹⁹ Jisas an+ḡ hageia, han+p nōp hagab a gōm, b+ lo manō hag űeb b+ gau abe, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, uri nōp n+p manō kub hagun a gōm n+ḡla u pen n+bi b+ iru nōp n+ḡ m+deila gau n+ḡm, p+ñ+ḡ gōm arō ḡla.

“Rom b+ kub Sisa n+p dak+is űun aka wasō?” ḡla

(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Pen Jisas n+p aige göl gun dam manō kub hagn+ḡ arun a gōm, am n+bi b+ r+mnab kal+p mumug gōm hagla, “Kale n+bi b+ aij rō halu l+mim, am manō pir pir al+mim, n+p manō r+mnab hagpe, pen n+hōn hagain+m n+ḡun, n+p dam gapman b+ manō kub ud as+kep u ud arnabun,” a ḡla.
*

²¹ An+ḡ haglö, amōm n+p manō r+mnab piral hagōm hagla, “Manō hag űeb b+, hon n+ḡbun ne bōḡ lap nōp aragpan; kabō göl nōp hagpan. God Manō u n+bi b+ gau kal+p hag ű+ban u, u rō nōp kabō göl nōp hagpan.

²² An+ḡ u, hon n+hōn gun? Rom gapman b+ kub Sisa n+p dak+is űun aka wasō?” ḡla.

²³ Kale manō pir pir hagla an+bu n+ḡm, Jisas kal+p haga, ²⁴ “Mani dak+is ű+bal an+bu ap y+p ud yambe n+ḡ+n,” a ga. Hageia, ud yamla n+ḡm haga, “Mani ba

u, ana an rō m+ḡpḡ Hib kal+ kññ r+kla an+bu, an hib rō m+ḡp?” ö ga.

Hageia hagla, “Sisa ana n+pe u m+ḡm, hib n+pe u m+ḡm göp,” a ḡla.

²⁵ Hageila, kal+p haga, “An+ḡ u, Sisa nan n+pe m+ḡain+m, Sisa n+p ű+mim. God nan n+pe m+ḡain+m, God n+p ű+mim,” a ga.

²⁶ Jisas n+pe n+bi b+ m+deila an+ḡ an+ḡ au an+ḡ hageia, manō n+pe r+ḡ juöl rō lagō, gas+ iru n+ḡm manō ap hagagla.

N+bi b+ uraknaböl u, hag n+ḡeb ap

(Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Sadyusi gau, n+bi b+ umōm uraknaböl a gōm, gas+ u n+ḡm+ḡal. Pen Sadyusi b+ r+mnab Jisas m+deia au apōm, n+p hag n+ḡeb ap hag n+ḡla. ²⁸ Hag n+ḡm hagla, “Manō hag űeb b+. Mos+ manō ap han+p kal+ kññ r+kōm haga, ‘B+ ap n+bi udōm, ű+ pai yag dapōm wasō y+har+ḡ umnab u, n+mam n+pe ap pen n+bi an+bu udōm, ű+ pai n+pe u, a gōm, yag daun+m,’ a ga.

²⁹ An+ḡ u, b+ iḡ halō unbō mudun j+ḡ u m+ḡeinaböl. N+mam nōd u n+bi udōm, ű+ pai yag dapōm wasō y+har+ḡ umnab. ³⁰ Umō, n+mam y+ḡwō an+ḡ n+ḡbō u pen n+bi an+bu udōm, u rō nōp ű+ pai yag dapōm wasō, y+har+ḡ umnab. ³¹ An+ḡ gö, n+mam y+ḡwō n+ḡan n+ḡbō u pen n+bi

anibu udöm, u rö nöp ñi pai
yag dapöm wasö, yiharıñ
umnab. Anıg gi dam dam,
nımam unbö mudun jıñ
magöñhalö ñi pai yag dapöm
wasö yiharıñ umnaböl.
32 Hainö nıbi anibu u rö
nöp umnab. 33 Pen umöm
uraknaböl a gıpan u, nıbi
añi anibu bı nıpe unbö ud
mudun jıñ lınab u, hainö bı
an nıbi mıdeinab?" ö gıla.

34 Hageila, Jisas kalıp haga,
"Mıñi mıdpun ñin i, nıbi
gau bı udpal, bı gau nıbi
udpal. 35 Pen nıbi bı God
gö uraköm, ram nıpe kumi
kabö adö lañ au arnaböl gau,
nıbi gau bı udagnaböl, bı
gau nıbi udagnaböl. 36 Pen
kale kauyan umagnaböl; ejol
gau rö pör pör nöp kamıñ
mıdeinaböl. Kale urakn-
aböl u me, God ñi pai nıpe
mıdeinaböl. 37 Nıbi bı umöm
urakpal manö u, Mosıs u rö
nöp mab ineia aiud u hagöm
kalı kılın rıka. Mosıs manö
anibu kalı kılın rıköm haga,
'Bı Kub nıpe Ebrahim, Aisak,
Jekop, God kale mıdöp,' a
ga. 38 Nıbi bı nöd umla
gau, 'God kale mıdöp,' a ga
rö, hon nıñbun, nıbi bı nöd
umla gau uri kamıñ mıdpal.
God nıñöb, nıbi bı nıpe
magöñhalö kamıñ mıdpal," a
ga.

39 Jisas anıg hageia, bı lo
manö hag ñeb bı rımnab
hagla, "Manö hag ñeb bı,
manö kabö göl nöp hagpan!"
a gıla. 40 Manö hag aij
ga anibu nıñöm, pıñıñ göm,
hainö manö rımnab nıpe hag

nıñagla.

*"Nıñön gıñıg yıp Mesaia a
göm nıñagpal?" ö ga*

41 Pen Jisas kalıp haga,
"Nıbi bı gau nıñön gıñıg, Me-
saia u Depid ñi nıpe u nöp
mıdöp, a gıpal? 42 Depid
nıpe ke God Manö adıñ Sam
a gıpal u kalı kılın rıköm
haga,

'Bı Kub nıpe Bı Kub yad nıpe
haga,

"Ne ñımagö yıjıg yad lau
adö asık mıdmön; *

43 mıd damöm yad kołmañ ne
gau kalıp gıñö,

ma mo ne gau kalıp abö
gi rıbıkıknabön," a ga.

44 Pen Depid nıpe Mesaia u
nıpe, 'Bı Kub yad,' a ga rö,
nıñön gıñıg, Mesaia u De-
pid ñi nıpe u nöp mıdöp, a
gıpal?" ö ga.

*Lo manö hag ñeb bı gau
gıpal rö gagmim, a ga*

*(Mad 23:1-36; Mak 12:38-
40; Luk 11:37-54)*

45 Nıbi bı gau nıñmıdlö
nıñöl gi, Jisas bı nıpe gau
kalıp haga, 46 "Kale lo manö
hag ñeb bı gau gıpal rö
gımim rö löp u, nıñ aij
gımim. Kale gıpal adö
u, hon gau ajno hib hon
u nöp ñılañ a göm, wañıj
mılö rol göm, nıbi bı gau
aip magum gılö, nıbi bı
gau kalıp nıñöm, 'Bı kub
auabim e!' gıñaböl u, mıñ
mıñ gıñaböl; Juda magum
gep ram gau amöm, bı kub
asıkpal sea adö u asıkpal;
pen nan kub nıñnaböl ñin u,

* 20:42: Sam 110:1

am bi kub asikpal ka u nöp asiknaböl. ⁴⁷ Bi lo manö hag ñeb bi gau, nibi palpal ram nan kale gau si udöm, God níp sabe ginabun u, nibi bi niñöl, a göm, manö mlö kub pir pir adö rimnap hagpal. Anig gipal u, hainö ilön kub ke yabıl udnaböl,” a ga.

21

Nibi adu ap God níp nan kub ña

(Mak 12:41-44)

¹ Jisas God sabe gep ram raul migan am midöm niña, nibi bi mani halö gau mani rimnap dap mab ij migan u yueila. ² Pen nibi adu mög gep rö ap mani atı pro magö mihöp dap yua. ³ Anig ga niñöm Jisas haga, “Yad kalöp niñö hagabin, nibi bi rimnap mani pro yubal; pen nibi adu mög gep rö i mani nıpe kub yabıl yuöp. * ⁴ Pen nibi bi rimnap mani kale iru nöp midö niñöl gi mani yubal; jı nibi adu mög gep rö i mani nıpe midöp rö magöñhalö yuöp. Nan rau niñeb ap midagöp,” a ga.

God sabe gep ram u gi naij ginaböl, a ga

(Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Pen bi nıpe rimnap hagla, “God sabe gep ram i kabö aij aij, nan aij aij dap God nıp ñöm rıb adık ñıla u, aij yabıl midöp,” a gıla. Anig hageila, Jisas kalıp haga, ⁶ “Anig hagdım u pen hainö nan aij niñabim anıb

gau midageinab. Magöñhalö ud wał gi yulö, kabö ap kabö ap adö u midageinab,” a ga. *

Hainö niñör kub aunab, a ga

(Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)

⁷ Hageia, nıp hag niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan anıbu ñın mai rö anig ginabı Pen nan niñön rö gö niñun, miñi ginig gab a ginabun?” ö gıla.

⁸ Hageila, Jisas kalıp haga, “Niñ aij gimim! Nibi bi iru nöp apöm pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp auabin. Niñ kub u auöp,’ a ginaböl. Anig hageinaböl u, niñö hagaböl a gimim kalıp hain gagmim. ⁹ Pen ram mınöñ migan rimnap uraköm, ram mınöñ migan rimnap aip pen pen ginaböl. Ram mınöñ migan rimnap kale ke nöp pen pen ginaböl. Anig geinaböl u niñmim, niñ kub hagpal u aunig gab niñöm anig gaböl a gimim, piñıñ gagmim. Niñ kub anıbu hainö aunab,” a ga.

¹⁰ Anig hagdım kalıp haga, “Ram mınöñ migan rimnap uraköm, ram mınöñ migan rimnap aip pen pen ginaböl. Kiñ rimnap yam kale uraköm, kiñ rimnap yam kale aip pen pen ginaböl.

¹¹ Ram mınöñ gau iru nöp munmon kub yabıl udöm, kiyo kub alöm, miña kub yabıl göm ginab. Nan kumi kabö adö lañ au ke hain niñb

* 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

löm, nan unbö ke piñiñ gep rö adö lañ au lınab. ¹² Nan anıb gau hainö anıg gınab jı nöd yıp piğ aip mıdpim rö, kalöp gı naij gınaböl. Kalöp manö kub hagnıg, dam Juda magum gep ram gau amöm, manö kub hagöm, kalöp nagi löm, dam kiñ gapman bı kub gau ud arnaböl. ¹³ Kalöp gınaböl anıbu, manö aij yad u kalıp waiö hag ñımim rö lınab. ¹⁴ Pen kalöp manö kub hagaiöl u, manö nıñön rö pen hagun a gımim, nöd ulhai nıñagmim. * ¹⁵ Yad ke kalöp gası aij ñem manö magö ñınö, kale manö anıbu nöp hag ñıbe, kale pen hagöm ud yuep rö lagnab. * ¹⁶ Pen name nap, namam bı, bı rıdık nıñeb, bı nıñeb kale ke rımnap kalöp mumug göm, ud kolmañ ñımagö adö lılö, kalöp rımnap böñ nöp al pak lınaböl. * ¹⁷ Yıp nıñ udpim rö, nıbi bı gau magöñhalö kalöp mulu kal nıñaböl. ¹⁸ Pen nabıç umagö kale añı ap ur gagnab. ¹⁹ Pen yıp çıg pıdön gı mıdeinabim u, kamıñ mıdep magö u udmim, pör pör nöp mıdeinabim.

Jerusalem gı naij gınaböl, a ga

(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰ “Pen ami bı gau apöm, Jerusalem bıñöm yu gıgabö gınaböl ñın u, mıñi söl mıdöp Jerusalem gı naij

gınaböl, a gımim nıñabim. ²¹ Nıbi bı ram mınön Judia mıdaiöl gau, piñiñ gı no ilö gau aröl. Nıbi bı Jerusalem mıdaiöl gau, piñiñ gı höñ adö aröl. Pen nıbi bı höñ adö mıdaiöl gau, Jerusalem waryö raul aragöl. ²² Nıñön gıñıg: ñın anıbu me, kale God nıp arö gıpal rö, God manö hagep bı gau magöñhalö God Manö kalı kılñ rıköm hagla rö nöp gınab nıñöm kale pen ilön kub udnaböl. * ²³ Pen ñın anıbu, nıbi ñı mudun mıdeinaböl gau abe, nıbi ñı painañ ci ñeinaböl gau abe, kalıp mıñör kub yöl gınab. God Juda nıbi bı kalıp mıñör kub yabıl gınam a göm, nıbi bı ram mınön anıbi mıdpal kalıp gı naij yabıl gınab. ²⁴ Bı mılö gau nıbö apöm, nıbi bı rımnap kalıp ru mılö kıd udöm rıb lınaböl, nıbi bı rımnap kalıp nagi löm dam ram mınön ke gau gau magöñhalö ud arnaböl. Pen Juda nıbi bı wasö gau apöm, Jerusalem gı naij gılö gılö, God ñın nıpe haga u ap auö, arö gınaböl. *

Bı Ñı nıpe mailö halö aunab, a ga

(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵ “Pen hainö, sıdö rakın gapı nan ke ap waiö löm, ñıg sı ral apöm gu kub geinab. Pen ram mınön ıñ i nıbi bı ram mınön gau gau magöñhalö gası iru nıñöm,

* 21:14: Luk 12:11-12

* 21:15: Ap 6:10

* 21:16: Mad 10:21-22

* 21:22:

Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

* 21:24: Sam 79:1; Rep 11:2

nihön gab a göm, gasi mälö löm piñiñ gñaböl. * 26 Nan kumi kabö adö lañ mädöp gau, dañ nübö i nübö gö, m+nöñ naböñ i nihön gñiñg göm gab, a göm, piñiñ göm, gasi magö rik auö umeb rö lñab. 27 Anig gñab ñin u, Bi Ñi nipe kumi añ au auö niñöl gi, nibi bi kale pidöñ nipe u abe, mailö aij unbö ke yabiñ nipe u abe niñnaböl. * 28 Nan hagabin i geinab u, Bi Kub hanip ud kamññ yunab ñin u söl mädöp, a gñimim, amgö gilañ gñimim niñöl gi mädaimim,” a ga.

Mab wasiñad u, manö hod riköm haga

(*Mad 24:32-35; Mak 13:28-31*)

29 Jisas anig hagöm, kalip manö hod riköm haga, “Mab wasiñad abe, mab rñmnap abe, 30 siñip lö, miñi sädö lñiñg göm gab a gñimim, niñbim. 31 Anib u rö, nan hagpin gau gö, God nibi bi udöm abad m+deinab ñin u söl auub a gñimim, niñnabim.

32 “Yad kalöp niñö hagabin, nibi bi uri mädpal gai i magöñhalö umagnaböl; rñmnap kamññ mädöl niñöl gi, nan hagabin i magöñhalö gñab. 33 Kumi kabö adö lañ abe, m+nöñ naböñ il i abe ur gñab, jñ manö magö yad gau ur gagnab.

Niññ aij gñimim mädaimim, a ga

34 “Pen niññ aij gñimim. Kale ñiñg wain ñiñg klö iru

ñiññim hauñ lñimim, nan m+nöñ naböñ adö il i nöp gasi niññ m+deinabim ñin anñbu nöp, yaur kaj wal wayöñ hel lälö yññid nöp udöp rö u gñab. 35 Gai i nöp gagnab; nibi bi ram m+nöñ il kñiññ yñma magöñhalö mädpal rö gñab. 36 Anib u, kale pör pör niññ aij gñimim, God niññ sabe göl gi nöp mädmmim hagmmim, ‘Nan anñb gau hanñp al pak lagnñm; ne hanñp abad mädö kamññ arun, am Bi Ñi nipe amgö ilö adö nipe u mädaiun,’ a gñimim,” a ga.

37 Ñin pro bad anñbu, Jisas pör am God sabe gep ram raul mñgan u am mädöm, nibi bi gau kalip manö hag ñimädöp. Pen siñbön gö niñöl göm, Jisas nipe am ram m+nöñ ap Olip Dum a gal u hanmädöp. 38 Nibi bi gau magöñhalö, manö niññ u niññun, a göm, hilñm halö yabiñ uraköm, God sabe gep ram u armädal.

22

Judas Jisas niññ mumug ga
(*Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53*)

1 Juda kai Bred Yis Halö Ñiññagep ñin kub kale u, Pa-sopa a gñpal ñin kub kale u, sösöl ga. 2 Bi God niññ nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas niññ alun a gñla u pen nibi bi gau kalip piñiñ göm, aigöl gun alun a göm, hag niññ m+deila.

* 21:25: Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13 * 21:27: Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7

³ Hag nɪŋ midlö nɪŋöl gɪ, Seden nɪpe apöm, Judas hib nɪpe ap Iskariöd a gɪmidal u, nɪp yuö hiika. Bɪ anɪbu Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau bɪ ap. * ⁴ Yuö hiikö, nɪpe am God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, God sabe gep ram abad mɪdmɪdal polisman bɪ kub kale gau abe mɪdeila gau amöm, Jisas nɪp aigöl gem mumug gɪ dam ñinö nɪp al pak lö, a göm, manö anɪbu kalɪp aip hag nɪŋa. ⁵ Hagö, kalɪp aij a gö nɪŋöl gɪ hagla, “Nöp mani ñɪnabun,” a gɪla. ⁶ Hageila, Judas nɪpe, magö mai rö Jisas nɪbi bɪ gau aip mɪdageinab u, nɪp mumug gɪ dam bɪ kub gau kalɪp ñɪnabin, a göm, abad nɪŋ mɪdeia.

Pasopa nan ñɪŋnig gɪjɪn gɪla

(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Yɪs Halö Ñɪŋagep ñɪn anɪbu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep ñɪn uri, a göm, * ⁸ Jisas nɪpe Pida aip Jon aip kalɪp mɪhön hag yuöm haga, “Kale mɪhön am Pasopa nan ñɪŋnabun u gɪ li aij gɪmil,” a ga.

⁹ Hageia haglö, “Gai anɪg gul?” ö gɪlö.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale mɪhön daun kub u ammil nɪŋnabil, bɪ ap ñɪg mɪl daueinab. Nɪp nable pakmil, arnɪm ram u ammil, ¹¹ bɪ ram nap nɪbö anɪbu nɪp hagnil, ‘Manö Hag Ñeb

Bɪ nöp hag nɪŋöb, “Ram raul mɪgan mai bɪ yad gau aip Pasopa nan ñɪŋnabun?” ö göp,’ a gɪmil. ¹² Anɪg hageinabil, kalöp mɪhön dam ram raul mɪgan kub debol nan gau halö mɪdeinab adö laŋ u hageinab u, Pasopa nan ñɪŋnabun gau raul mɪgan anɪbu gɪ jɪn gɪmil,” a ga.

¹³ Hagö ammil nɪŋlö, haga haga rö nöp mɪdeia. Anɪb u, Pasopa nan ñɪŋnig gɪla gau gɪ li aij gɪlö.

Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp bred wain ña

(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan ñɪŋnig göm, bɪ manö nɪpe ud arep gau aip debol u asɪk gɪgabö göm, ¹⁵ kalɪp haga, “Gasɪ yad pör nɪŋbin u, kalöp aip Pasopa nan ñɪŋnig gabun i ñɪŋun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gasɪ u nɪŋbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyaŋ ñɪŋagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi pör pak ñɪŋbun iɪ anɪbu waiö lɪnab nɪŋöm God nɪbi bɪ nɪpe udöm abad mɪdeinab ñɪn u nöp nan kub ñɪŋnabun,” a ga.

¹⁷ Jisas anɪg hagöm, ñɪg wain kap udöm, God nɪp aij a göm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñöl gɪ haga, “Ñɪg ñabin i kale ke ud ñɪŋim. ¹⁸ Pen kalöp hagabin, mɪñi ñɪn i rɪkö, ñɪg wain kauyaŋ ñɪŋagnabin; God nɪbi bɪ nɪpe udöm abad mɪdeinab

* 22:3: Jon 13:2,27 * 22:7: Eks 12:1-27

ñin u nöp ñig wain kauyan ñinabin,” a ga.

19 Anig hagöm, bred ap udöm, God nıp aij a göm, ud jö göm kalıp ñöl gı haga, “Hañ roman yad i kalöp ñabin. Kale udmim gası yıp nöp niñöl gımim ñinim,” a ga. 20 Kale nan ñin haköm, Jisas ñig wain kap u udöm, kalıp ñöl gı haga, “Hagape yad lugö umnö me, God kalöp niñi bı yad, a göm, udnabin a ga manö adö u am pıdöñ gınab u me, kalöp ñig wain i ñabin.

21 Pen bı yıp kain gı dam arnab u aip asık mıdpun. *

22 Bı Ñı nıpe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen bı nıp kain gı dam arnab u nıp mög niñabin,” a ga.

23 Jisas anig hageia, bı nıpe gau kale ke nöp, an rö anig gınab, a göm, pen pen hag niñöl gı mıdeila.

Bı nıpe gau, “Kale wasö, yad nöp bı kub mıdpin,” a gıla

24 Jisas bı nıpe gau, kale wasö, yad nöp bı kub mıdpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. * 25 Anig hageila, Jisas kalıp haga, “Kiñ gau Juda niñi bı wasö gau klö göm abad mıdöl gı hagpal, ‘Kalıp ud aij yabıt gıpun,’ a gıpal. * 26 Pen kale unbö rö gagmim. Bı kub kale gau, ñı praj rö mıdaiöl; bı kub yabıt gau, bı wög gı ñeb

rö mıdaiöl. * 27 Mınön nabön it i gıpal nagı adö u, bı kub am asıklö, bı wög gı ñeb gau nan magö nan kalpe gau pıta pıta gıpal. Pen yad an kalöp bı wög gı ñeb rö nöp mıdpin. *

28 “Yıp marö yabıt gı mıdöp u niñmim yıp arö gagpin; yıp abad mıdpim. 29 Anig gıpin u, God yıp hagöp, ‘Ne Kiñ mıdmön, niñi bı gau kalıp abad mıdeinabön,’ a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kiñ rö mıdmim niñi bı gau kalıp abad mıdeinabim. 30 Ñin anıbu kale ram mınön yad u ammim, yad aip asıkmim nan magö niñmim ñig niñmim gınabim; kale kiñ asıkpıal sea adö u asıkmim, Isrel it ke ke unbö mıgan lan kalıp manö kub niñnabim,” a ga. *

Pida, “Jisas nıp niñagpin,” a gınab

(Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Jisas nıpe Pida nıp haga, “Saimon, Saimon, nöñ. God nıpe Seden nıp yau a gö, kalöp bı, wid magö hon gılö hon gılö, magö yabıt u ke löm, adıñ adıñ u ke löm gıpal rö u göm, kale gı naiñ gınabim aka wasö gı niñnab,” a ga. 32 Pen yad God nıp sabe gıpin rö, yıp böñ nöp arö gagnabön. Pen nan si nan naiñ gınabön u, niñön gınig anig gıpin, a gımön,

* 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mad 20:25-27;

Mak 10:42-45 * 22:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:30: Mad 19:28

yip kauyaŋ ado gi aunabön. Pen anig g+mön, hainö apön namdamam ne r+mnap kalip manö hag ñi aij gö, kale kłö göm yip hain göl,” a ga. *

³³ Jisas anig hageia Pida haga, “B+ Kub, yad nöp arö gagnabin. Mihöŋgöl nöp ajeinabul, nöp nag+ löm, yip abe nag+ löl. Pen nöp al pak löm, yip abe al pak löl,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, miñi sibön yaŋ kłakıł w+ñ alagnab magö u, Jisas n+p niŋagpin a g+mön, ij m+hau niŋaŋ wai ñ+nabön,” a ga.

Mani rin, wadı, ru m+lö k+id

³⁵ Jisas anig hagöm kalip haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö, ‘Mani rin, wadı, ma r+rup gau udmim ud aragmim; y+harıŋ armim,’ a g+nö. Hagnö arbe ñ+n anıbu, nan kale r+mnap m+deia aka m+degeia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon ułep laga; m+deia nöp,” a g+la. *

³⁶ Hageila, Jisas haga, “Pen miñi kale mani rin, wad+ m+dain+m u, halö ud armim. B+ an ru m+lö k+id m+dagain+m u, kolsior nıpe u b+ r+mnap kalip s+kim göm mani udöm ru m+lö k+id ap raun+m. ³⁷ Pen niŋim! Nöd God manö hagep b+ Aisaia God Manö adıŋ ap kalı kłiñ riköm haga, ‘“Nıpe b+ nan si nan naij gep b+ ap,” a g+naböl,’ a ga. Haga anıbu yip nöp haga. Manö hagöm

kalı kłiñ rıka anıbu miñi g+nıg gab,” a ga. *

³⁸ Jisas anig hageia, kale hagla, “B+ Kub, ru m+lö k+id hon m+höp m+idöp,” a g+la.

Hageila haga, “U anig ha-gagmim,” a ga.

Jisas Olip Dum au Nap n+p sabe ga

(*Mad 26:36-46; Mak 14:32-42*)

³⁹ Jisas anig hagöl göm Jerusalem höŋ amöm, pör Nap n+p sabe g+m+idöp Olip Dum au ara; b+ nıpe gau hain g+la. ⁴⁰ Ram m+nöŋ anıbu amjaköm kalip haga, “Gası naij auö gi naij g+mim rö löp u, God n+p sabe göl gi m+daimim,” a ga.

⁴¹ Anıg hagöm, kalip arö göm, nıpe ke ke au amöm, kugom y+möm God n+p sabe göm haga, ⁴² “Bapi, gası yad niŋbin u ñıg ası kap yip ñ+nıg gabön u ñagmön. Pen yad gası niŋbin adö u gagmön; gası ne ke niŋban adö u nöp g+mön,” a ga. ⁴³ Jisas anıg hagö, ejol ap kumi kabö adö laŋ au nıbö apöm n+p pıdöŋ ña. ⁴⁴ Nıp marö yabıł gö, Jisas nıpe Nap n+p kłö yabıł göm sabe göl gi m+idö niŋöl gi, hapıł u hagape rö pa gi dö gi ıł yaŋ luga.

⁴⁵ Nap n+p sabe gi m+id juöm amöm niŋa, b+ nıpe gau m+ıjör lugö niŋöl gi, hon haneila. ⁴⁶ Anıg geila u niŋöm kalip haga, “Nıhön g+nıg hon hanabimŋ Seden nıpe gası ñö kale gi naij

* 22:32: Jon 17:15

* 22:35: Luk 9:3; 10:4

* 22:37: Ais 53:12

gimim rö löp u, urakmim, sabe göl gi midaiim,” a ga.

Jisas nip ud sisi lila

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö anibu hag midö niñöl gi, bi nipe Judas bi ugan kub ap uł gi dap apjaköm, Jisas nip ud bom halunam a geia. ⁴⁸ Anig geia, Jisas nip haga, “Judas, ‘Bi me i al pak limim,’ a gimön, yip Bi Ni nipe ud bom halunig gabön ar?” a ga.

⁴⁹ Anig hagö niñöl gi, bi nipe gau nan niñön ginig geila anibu niñöm hagla, “Bi Kub, hon kalip ru milö kid ud ribun aka?” gila. ⁵⁰ Anig hagöl göm, bi ap ru milö kid nipe u udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabıl bi wög gi ñeb nipe u, nip rimid yijig lau böñ nöp rib gi dö gi yua.

⁵¹ Anig geia, Jisas niñöm haga, “Anig gagmim! Me aij,” a ga. Anig hagöm, rimid u ud niñö kamıñ la.

⁵² Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram abad midmidal polisman bi kub kale gau abe, bi manö ud asikep gau abe, ap nip udnig geila gau, kalip haga, “Kale ru milö kid udmim, ur pakep udmim daubim u, yip bi pen pen alep bi ap rö a gi gasi niñmim, ud sisi linig aubim ar? ⁵³ Yad kale aip pör pör God sabe gep ram u midainö yip udagpe. Pen miñi Seden, bi sibön lau adö midöp u, ñin nipe u me, anig gabim,” a ga.

Pida, Jisas nip niñagpin, a ga

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁵⁴ Jisas anig hagö niñöl gi, nip ud sisi löm, dam God nip nan sabe gep bi kub yabıl ram u ud arla. Pida pen hain hain niñ ara.

* ⁵⁵ Ram anibu apjaköm, ram goł au mab lauöm asik mideila. Pida hain apjaköm kalip aip asika. ⁵⁶ Pida aip asik midö niñöl gi, pai ram anibu wög gi ñimidöp ap nip niñ dap ran lugöl gi haga, “Bi i abe Jisas aip midmidöp,” a ga. ⁵⁷ Hageia, Pida haga, “Pai, bi anibu yad niñagpin!” a ga.

⁵⁸ Anig hagöm, yöp pro magö ap midö niñöl gi, bi ap pen apöm Pida nip niñöm haga, “Ne u rö nöp Jisas bi nipe ap,” a ga.

Hageia, Pida haga, “Bi me, yad wasö!” a ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap midö, bi ap pen apöm, kłö göm haga, “Bi i Jisas aip midmidöp me. Nipe abe ram minöñ Galili niñbö,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Pida haga, “Bi me, manö hagabön u yad niñagın me!” a ga.

Anig hagö niñöl gi, adıñ kılakıl wiñ ala. ⁶¹ Anig gö, Jisas ado göm, Pida nip niñ ij halö lö, Pida pen Jisas, “Miñi sibön yan kılakıl wiñ alagnab magö u, Jisas nip niñagpin a gimön, ij miñau niñan wai ñinabön,” a ga manö u gasi niña. ⁶² Anig

nijöm, rugu mɨlep gö, maɨɨ
ral auö, höj amöm mɨtöj ga.

*Jisas nɨp hag juöl gɨ, pakla
(Mad 26:67-68; Mak
14:65)*

⁶³ Bɨ Jisas nɨp ud mɨdeila
gau nɨp hag juöl gɨ, paköl
gɨ gɨla. ⁶⁴ Kale waɨj bad
ap ud amgö nɨp u paɨu gɨ
ñöm, nɨp paköm hagla, “Ne
bɨ ke nɨjban u, nöp an pakab
u hanɨp hag ñ!” a gɨla.
⁶⁵ Pen manö naj anɨbu rö,
nɨp rapɨn iru nöp hagla.

*Juda bɨ kub manö ud
asɨkep gau Jisas nɨp manö
kub hagla*

*(Mad 26:59-66; Mak 14:55-
64; Jon 18:19-24)*

⁶⁶ Hilim halö, Juda bɨ
manö ud asɨkep gau löm,
God nɨp nan sabe gep bɨ
kub gau löm, bɨ lo manö
hag ñeb gau löm, ap magum
gɨlö, Jisas nɨp ut gɨ Kansol
kub anɨbu mɨdeila an au ud
daula. ⁶⁷ Pen Kansol bɨ gau
kale Jisas nɨp hagla, “Pen ne
ke hagnöm, ne Mesaia u aka
wasö,” gɨla.

Hageila, Jisas kalɨp haga,
“Pen yad kalöp hageinabin
u, nɨjög hagöp a gɨmim,
nɨjagnabim. * ⁶⁸ Pen hag
nɨjeb yad mɨdöp u kalöp
hag nɨjeinabin u, yɨp pen
hagagnabim. ⁶⁹ Pen mɨñi
riköl mɨd damöm hainö gau,
Bɨ Ñɨ nɨpe God Bɨ klö unbö ke
halö mɨdöp u, ñɨmagö yɨjg
adö nɨpe au asɨk mɨdeinab,”
a ga. *

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56

⁷⁰ Anɨg hageia, bɨ kansol
gau magöjhalö nɨp hagla,
“Anɨb u, ne ke God Ñɨ nɨpe u
aka?” gɨla.

Hageila, Jisas haga, “Me
kale ke hagnim me u,” a ga.

⁷¹ Hageia hagla, “Nɨhön
gɨnɨg manö kub rapɨn hag
mɨdun, bɨ rɨmnap hag
nɨjno, Jisas anɨg göp anɨg
göp a gaiölj Maj mɨgan nɨpe
ke hagöp nɨjbun u,” a gɨla.

23

*Gapna Pailod Jisas nɨp
manö nɨja*

*(Mad 27:1-2,11-14; Mak
15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Anɨg hagnöm, magöjhalö
uraköm, Jisas nɨp dam gap-
man bɨ kub Pailod mɨdeia au
arla. ² Damöm, nɨp manö
kub hagnɨg, manö gau nɨbö
gau nɨbö dapöm hagla, “Hon
uɨhai nɨjun nɨjbun, bɨ anɨbi
nɨbi bɨ hon gau manö pi-
ral hagnöm hagöp, ‘Bɨ kub
Sisa nɨp dakɨs ñagnim, gap-
man kai manö u u rö nöp
nɨjagnim,’ a göp. Pen manö
ap hagöp, ‘Yad ke Mesaia u,
yad ke kin anɨbu,’ a göp,” a
gɨla. ³ Hageila, Pailod Jisas
nɨp hag nɨjög haga, “Ne
Juda kai kin kale u aka?” ga.

Hageia haga, “Me ne ke
hagpan me u,” a ga.

⁴ Hageia, Pailod pen bɨ God
nɨp nan sabe gep bɨ kub
gau abe, nɨbi bɨ yɨharɨj ap
mɨdeila gau abe kalɨp haga,
“Yad nɨjbin, bɨ i nɨp manö
kub hagep ɨ ap mɨdagöp,” a
ga.

⁵ Anig haga u pen kale manö ktö hagöm hagla, “Gapman manö niḡagöl, a göm, manö hag ñi ajöm, Juda niḡi bi ram m+nöḡ hon gau magöḡhalö hag ñi ajm+idöp. Ram m+nöḡ Galili riköm, hag ñi aj dam dam m+ñi Jerusalem aui auöp,” a g+la.

Jisas niḡ dam kiḡ Herod m+ideia au arla

⁶ Hageila, Pailod kalip hag niḡöm haga, “Bi an+bi Galili niḡbö aka?” ga. ⁷ Hageia, yau a g+la. Pen kiḡ Herod ram m+nöḡ Galili abad m+dm+idöp u, ñin anḡ u apöm Jerusalem m+dm+idöp. An+ḡ u, Jisas niḡpe Galili niḡbö bi ap a g+la u niḡöm, niḡ Herod ñimago adö yunö manö kub i niḡnim, a göm, Pailod kalip hagö, Jisas niḡ dam Herod m+ideia au ud arla.

⁸ Herod, Jisas nan niḡhön niḡhön gi+m+idöp u pör manö nöḡ niḡöm, ñin mai rö nan gagep rö ap gö niḡnabin, a göm, gasi u nöḡ niḡ m+dm+idöp rö, ñin an+ḡbu Jisas niḡp uḡ gi dapjaklö, niḡpe m+ñ m+ñ yabiḡ ga. ⁹ Pen Herod niḡpe Jisas niḡp manö iru nöḡ hag yiḡ+n wagiḡ ga, pen Jisas manö ap pen hagaga. ¹⁰ Pen bi God niḡp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, manö ktö göm, bi iru nöḡ dagol dagol hagla. ¹¹ Herod abe, ami bi niḡpe gau abe, Jisas niḡp gi naiḡ göl göm, ñiñ+tonḡ löḡ göm, gapman bi kub rol giḡpal waḡij aij ap

rol gi ñöm, kauyanḡ Pailod m+ideia au yula. ¹² Nöd Herod aip Pailod aip koḡmaḡ m+dm+idil pen ñin an+ḡbu manö niḡ j+m ñilö.

Juda niḡi bi gau, “Jisas niḡp al pak limim,” a g+la

(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Pen Pailod, bi God niḡp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep bi kub gau abe, niḡi bi yiḡhar+ḡ gau abe kalip hagö ap magum g+la. ¹⁴ Kale ap magum geila, niḡpe kalip haga, “‘Bi i manö anḡ ral hagöm, niḡi bi gau kalip anig anig hagöp,’ a giḡpim u pen m+ñi amgö ilö adö kalöp i manö niḡbin u, niḡpe nan naiḡ göḡ manö il ap niḡagpin. ¹⁵ Herod u rö nöḡ manö il ap ulhai niḡagöp u me, adog hanpe ke ñöb. Yad niḡbin, nan naiḡ ap gagöp; an+ḡ u niḡp al pak lep rö lagöp. ¹⁶ An+ḡ u, ami bi yad gau hagnö, niḡp yiḡhar+ḡ paköm, hag yulö aranḡ,” a ga. ¹⁷ Pen Juda kai ñin kub kale Pasopa u auö, Pailod pör m+añi añi nag+man kale añi ap yiḡhar+ḡ hag yum+idöp.

¹⁸ Pen ñin an+ḡbu kale magöḡhalö maj miḡan blaḡö gi wiñ ktö alöm hagla, “Bi an+ḡbu al pak limim! Barabas niḡp hag yube han+ḡp auanḡ!” a g+la. ¹⁹ Bi Barabas an+ḡbu niḡpe daun kub an+ḡbu niḡi bi riḡmnap udöm, ram m+nöḡ an+ḡbu abad m+dm+idöp bi kub an+ḡbu aip pen pen göm, wiḡp ap böḡ nöḡ al pak la rö,

nɪp manö kub hagöm nagi lɪla.

²⁰ Pen Pailod Jisas yɪharɪŋ hag yunö aran a gɪ nɪŋöm, kalɪp kauyan hagöm anɪg haga. ²¹ Hageia, kale kauyan maj mɪgan blätö gɪ wɪñ alöm hagla, "Nɪp mab ba laŋ al pak lɪmim! Nɪp mab ba laŋ al pak lɪmim!" a gɪla.

²² Hageila, Pailod kalɪp kauyan hagöm haga, "Bɪ anɪbi nan nɪhön gɪ naj göpŋ Yad nɪŋbin, nan naj ap gagöp rö, nɪp al pak lun rö lagöp. Anɪb u, ami bɪ yad hagnö, nɪp yɪharɪŋ paköm, hag yulö aran," a ga.

²³ Hageia, kale ktö yabɪ göm, Jisas nɪp al pak lɪlö uman, a göm, meg mɪgan kale blätö gɪ dap ranöm, hag gɪlö gɪlö, ²⁴ Pailod manö kalɪp u udöm, ²⁵ bɪ ap, nɪbi bɪ rɪmnap udöm ram mɪnön abad mɪdmɪdöp bɪ kub u aip pen pen göm, wip ap böŋ nöp al pak la bɪ anɪbu nɪp hag yuö kamɪŋ ara; pen ami bɪ nɪpe gau kalɪp haga, "Kale Jisas nɪhön gɪnɪg gun a göm hagaböl u nöp gɪmim," a ga.

Jisas nɪp mab ba laŋ cɪpɪl pak lɪla

(*Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶ Jisas nɪp al pak lɪnɪg ud arla. An au amöl göm, Sairini daun nɪbö bɪ ap Jerusalem aueia. Bɪ anɪbu hib nɪpe Saimon. Nɪp nable paköm, ud sɪsɪ löm, mab kros ud ka gɪ ñöm hagla, "Jisas arab u hain aru," a gɪlö, ud hain

ara. ²⁷ Pen Jisas nɪp ud arlö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp hain gɪla. Nɪbi bɪ areila an anɪbu nɪbi rɪmnap Jisas nɪp mög nɪŋöm ham geila. ²⁸ Anɪg gɪlö, Jisas ado gɪ nɪŋöm kalɪp haga, "Kale Jerusalem nɪbi, yɪp gɪnɪg gab u ham gagmim. Kalöp gɪ naj göm, ñɪ pai kale gau gɪ naj göm geinab anɪbu ham gɪmim. ²⁹ Hainö marö kub u auö, hagnaböl, 'Nɪbi ñɪ pai yag dauagpal gau abe, nɪbi ñɪ pai ci ñagpal gau abe, kale nöp mɪñ mɪñ göl,' a gɪnaböl. * ³⁰ Ñɪn anɪbu, nɪhön gɪnɪg mɪdaiun, a göm, böŋ nöp umun, a göm, hagnaböl 'Nö ilö gau pa jö gɪ apöm, hanɪp al pak lɪnɪm aka kɪdip udöm hanɪp mɪnön ñɪnɪm u aij,' a gɪnaböl. *

³¹ Yad mab kamɪŋ rö mɪdpin pen yɪp anɪg göm gɪ naj gaböl. Pen kale mab mɪlep rö mɪdpim rö, kalöp nɪhön rö gɪ naj gɪnaböl?" ö ga.

³² Pen bɪ gapman lo manö rɪb julö bɪ mɪhau, mab ba laŋ al pak lɪnɪg göm, udöm halö ud arla. ³³ Dam ram mɪnön Wip Nabɪc Cög Ij a gɪpal u amjaköm, Jisas nɪp dam mab ba laŋ cɪpɪl pakla, bɪ gapman lo rɪb julö bɪ mɪhau kalɪp mɪhön dam mab lap lap cɪpɪl pakla. ³⁴ Anɪg gɪlö, Jisas haga, "Bapi, yɪp gaböl u, ai gɪnɪg anɪg gabun, a göm, nɪŋ aij göm gagaböl. Anɪb u, kale gɪ naj gaböl u nɪŋmön arö gɪmön," a ga.

Pen ami bɪ gau, Jisas waɪŋ

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16

nipe ud ju lälö mïdeia gau, kale ke sadu gïpal rö u göm udla. * 35 Nïbi bï iru nöp nïñmïdlö nïñöl gi, Juda bï kub gau Jisas nïp paj hagöm hagla, “Nïpe, ‘Yad Me-saia u; God yïp udajïp nïpe aip mïdpul,’ a göm, nïbi bï rïmnap umbal gajïp urak-pal. Göp anïbu rö, nïpe ke u rö nöp anig göm kamïñ arö nïñjun,” a gïla. *

36 Pen ami bï gau u rö nöp, Jisas mïdeia söl au apöm nïp paj hagöm, ñig wain asï ñöl göm hagla, * 37 “Ne, ‘Juda Kiñ kale mïdpin,’ a gïpan u, ne ke gïmön kamïñ aru!” a gïla. 38 Pen Jisas nïp çïpït pak lïla mab ba au gïlan, mab po bad ap adö u manö kalï kïñ rïkla: JUDA KAI KIÑ KALE ME I.

39 Bï gapman lo manö rïb julö, mab ba lan al pak lïla mïhau, bï ap Jisas nïp hag juöm haga, “Ne Me-saia mïdpan u, ne ke gïmön kamïñ ammön, hol mïhöñ u rö nöp gö, kamïñ arul!” a ga.

40 Hageia, bï ap pen nïp hag göm haga, “Bï anïbi ilön kub udöm umnig gab; hol mïhöñ u rö nöp ilön kub udul umnig gabul u, a gïmön, God nïp pïññ gagpan ar? 41 Hol mïhöñ naj gïpul rö ilön ud-abul, pen bï anïbi nan naj ap gagöp,” a ga. 42 Nïpe anig hagöm, Jisas nïp haga, “Ne ram mïñöñ ne au am kiñ mïdmön, yïp gasi nïñmön,” a ga.

43 Anig hageia, Jisas nïp pen pe haga, “Yad nöp nïñö yabiñ hagabin, mïñi ñïñ i nöp ne yad aip am ram mïñöñ aij u mïdeinabul,” a ga.

Jisas uma
(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44 Magö anïbu, sïdö an aulik magö u sïbön göm, mïd damöm sïdö aumïñ gai ga magö u kauyan mailö ga. 45-46 Pen Jisas umnig göm haga, “Bapi, ana magö yad u ñïmagö adö ne u labin,” a ga. Anig hagöm uma. Jisas uma, magö anïbu nöp, God sabe gep ram magö raul agamïj mïgan yan, wañj ud ajöñ pït gïla u, an yan pa bu göm, hït gï lap lap arö, ajöñ hïköl mïdeia. *

47 Pen ami bï abad mïdep bï kub u, gaia anïbu nïñöm, God hib nïpe u dap ranöl gi haga, “Nïñö yabiñ! Bï anïbi bï aij nöp!” a ga.

48 Nïbi bï ap nïñ mïdeila gau, nan ga anïbu nïñöm, mañt ral auö pabiñ paköl gi, ado göm ram kale arla. 49 Pen Jisas nïbi bï nïñeb nïpe gau abe, nïbi Galili nïbö nïp hain gïla gau abe, kale ke ke au dan mïdöm, nan ga anïbu nïñ mïdeila.

Josep nïpe Jisas hañ roman dam rïgöl ga
(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Pen Juda Kansol kub bï ap, hib nïpe Josep. Nïpe bï aij, manö ud asïk gi

* 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18 * 23:35: Sam 22:7-8 * 23:36: Sam 69:21

* 23:45-46: Luk 8:2-3

aij gĩmĩdöp. Nĩpe Arima-
dia daun, ram mĩnõn Ju-
dia an au nĩbö. Nĩpe Juda
Kansol bĩ rĩmnap, Jisas nĩp
al pak lun, a gõm, gasĩ
nĩnla rö nĩnaga. Nĩpe, God
nĩbi bĩ udõm abad mĩdeinab
nĩn u aunab, a gõm, abad
mĩdmĩdöp. ⁵² Nĩpe Jisas
uma, wip he dam rĩgõl gĩnĩg
gõm, Pailod mĩdeia u amõm,
hag nĩnõ yau a ga. ⁵³ Anĩb
u, Josep nĩpe am wip he ud
asĩk dap lugõm, waĩj rud aij
ap ud wam wam gõm, dam
kabõ mĩgan gĩsõn nõp lu lõm
wip rĩgõl gagla mĩgan u rĩgõl
ga. ⁵⁴ Pen Juda God nĩp sabe
gep nĩn u sõl auub, a gõm,
Praide* dugo dugo magõ u
wip rĩgõl ga. ⁵⁵ Pen nĩbi
ugan, Jisas aip Galili nĩbö
aula gau, Josep arõ nĩnõl gĩ
hain gĩ damõm wip rĩgõl am-
jakõm, wip he aigegõ rĩgõl
ga u nĩn aij gõm, ado gĩ
ram kale arla. ⁵⁶ Ram kale
amõm, agnoñ nĩg haĩn aij
auep rĩmnap wip he lĩ nĩnĩg
gõm, gĩ lĩ aij gĩla.

Ruõ mañu nõp daublap
u pen Sarere nĩn kub kale
yĩharĩn mĩdep u nĩnõm me,
yĩharĩn mĩd mĩd hanla. *

24

Jisas uraka

(Mad 28:1-10; Mak 16:1-8;
Jon 20:1-10)

¹ Ruõ Sade nĩn u, ram
gĩsõn rua magõ u, nĩbi ugan
anĩbu agnoñ nĩg haĩn aij
auep u udõm, wip he haĩ

roman anõn lĩ ñun, a gõm,
dam wip rĩgõl gĩla u arla.

² Amõm nĩnla, kabõ haĩai
kub wip rĩgõl mĩgan pĩ gĩla
u, lĩlĩ gĩ am ba lau mĩdeia.

³ Pen kale mĩgan anĩbu
amõm nĩnla, Bĩ Kub Jisas
haĩ roman nĩpe mĩdageia.

⁴ Ai gõp, a gõm, hag mĩdlõ
nĩnõl gĩ, adĩn bĩ mĩhau goĩ
anĩb au urakõl mĩdailõ. Bĩ
mĩhau waĩj kale rud mailõ

halõ unbõ ke mĩdeia. ⁵ Nĩbi
gau kale nĩnõm, anĩnĩn gõ
pĩnĩn gõm, kugom yĩmõm
yĩhõn gĩlõ nĩnõl gĩmil, bĩ

anĩb mĩhau haglõ, “Nĩhõn
gĩnĩg bĩ kamĩn mĩdöp u
nĩp wip rĩgõl gĩpal an gai i

ulhai nĩn ajabim? ⁶ Nĩpe aui
mĩdagõp; mĩdõ nõp urakõp.
Pen kalõp aip Galili mĩdõm

manõ haga u gasĩ nĩnim. *

⁷ Nĩpe kalõp haga, ‘Bĩ Nĩ
nĩpe u nĩp, ud nĩbi bĩ nan
si nan naij gĩpal nĩmagõ adõ

kale lĩlõ, nĩp mab ba lan al
pak lĩlõ, umõm nĩn mĩhõp
mĩdõm, ruõ nĩn mĩhau nĩgan
u kauyan uraknab,’ a ga,” a

gĩlõ.

⁸ Anĩg haglõ nĩnõl gĩ, gasĩ
magõ kale u pĩral hiĩkõ,
Jisas nõd Galili mĩdõm, manõ

haga anĩbu gasĩ nĩn dam
nĩnla. ⁹ Nĩbi gau kale wip
rĩgõl u arõ gõm, kauyan

adõ gĩ amõm, nan ga nĩnla
anĩbu, Jisas bĩ nĩpe unbõ
agĩp lan gau abe, nĩbi bĩ

nĩpe rĩmnap gau abe hag
nĩla. ¹⁰ Nĩbi ugan manõ hag
nĩla anĩbu, Maria Magdala

* 23:54: Juda Sarere nĩn kale u Praide dugo dugo il gõm, gĩ damõm, Sarere
dugo dugo pis gĩmĩdöp. * 23:56: Eks 20:10; Dud 5:14 * 24:6: Luk 9:22

u, Joana u, Jems nime Maria u, nibi rimnap halö. ¹¹ Pen kale manö hag ñıla anibu apdi ninjöm, ninjö hagaböl, a göm, ninjagla. Ññññññ löm rö hagaböl a göm gasi u ninjla. ¹² Pen Pida manö anibu ninjöm, gi dö gi amöm, rigöl gi la kabö migan u sipsip ninja, wip walij wam wam gi la bad u nöp mideia. Anibu ninjöm, nihön göp, a göm, gasi mlö yabñ löl göm, wip rigöl u arö göm kauyanj ado gi ara.

Bi mihöp ram rilig agtö Emeas arlö
(Mak 16:12-13)

¹³ Ñin anibu nöp, bi mihöp ram rilig agtö Emeas, yöp Jerusalem söl anib au* arul, a gimil, adan amöl gimil, ¹⁴ nan nihön nihön geia ninjö manö u agamij hag ninjö gi arailö. ¹⁵ Arailö ninjö göm, Jisas jöl adö apöm, kalip mihönj ut göm ara. ¹⁶ Pen bi anib mihau Jisas nip ninjblep u pen God gasi magö kalip mihönj u geia ninjöm gasi hauñ alö, Jisas nip ninjö bi unbö ke rö la. ¹⁷ Nipe kalip mihönj hag ninjöm haga, "Manö u nihön manö haglö arab?" ö ga.

Anig hageia, kale yim gep rö pidönj gi urak midöl gimil, ¹⁸ bi Kliopas haga, "Ne nöp me, mñi ñññ pro bad i Jerusalem aui am midmön nan nihön nihön gab u ninjagpan ar?" a ga.

¹⁹ Hageia, Jisas haga, "Nan anibu nihön gö hagabil?" ö ga.

Hageia haglö, "Jisas Nasared nibö ga u me. Bi God manö hagep u, manö hag ñi aij göm, nan gagep rö gau gimidöp u me, God nip aij a göm, nibi bi gau kalip aij a göm ga. ²⁰⁻²¹ Nipe anig gimidöp u, gasi hon ninjun hagno, 'God nip yuö hanip Isrel nibi bi udöm, abad mid aij ginab,' a gun ninjono u pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep bi kub gau abe, nip manö hag göm, dam Rom gapman bi kub u nip ññlö, nipe manö kub hagöm, nip ami bi nipe gau kalip ñö, dam mab ba lanj al pak lilö uma. Pen nan ga anibu ñin mihöp nöp ap ara me. * ²² Mñi sib halö magö u, nibi ugan hon ap, am nip rigöl gi la utöm migan ka u ninjöm, ap hanip nan nihön nihön göp u hag ññlö ninjun pa giñ gi pun. ²³ Nibi gau kale haggal, 'Wip he mlö u midagajip, pen ejol mihau apil haggil, "Nipe uraköm kamij midöp," a gipil, a gipal. ²⁴ Anig haglö, bi hon rimnap nip rigöl gi la utöm migan ka u amöm ninjal, nibi gau hagajal rö nöp midajip. Pen Jisas nip ninjagpal," a gilö. *

²⁵ Anig hagailö, Jisas haga, "Kale mihönj gasi ninj aij gaggil. Bi God manö hagep gau manö hagla u magönjalö, nihön ginig

* **24:13:** Grik 60 sidadia (11 kilomida)

* **24:20-21:** Luk 19:11; Ap 1:6

* **24:24:** Jon 20:3-10

manö niṅö hagpal a g̃mil niṅagpil? ²⁶ God haga rö, Mesaia u nöd ilön kub yabiḥ udnab me, pen hainö mailö aij ke halö m̃deinab,” a ga.

* ²⁷ Anig hagöm, Mosiḥ abe, bi God manö hagep bi gau magöṅhalö abe, Kraiḥ niṅ God Manö kalḥ kliḥ riḥkla m̃döp manö anḥbu magöṅhalö kalḥ hag ḥi aij gö ara. *

²⁸ Ram m̃nöh̃ areila söḥ anḥb au amjaköm, Jisas kalḥ m̃höh̃ abhak löm, arniḅ rö ga. ²⁹ Pen kalpe m̃höh̃ niṅ manö klö g̃mil haglö, “Dugöp i aubun. Siḥbön giḥniḅ gab niṅöm ne auö hol m̃höh̃ aip hanun,” a giḥlö. Haglö, kalpe m̃höh̃ aip ram arla. ³⁰ Ram am m̃döm, nan ḥiṅniḅ, niṅpe bred udöm, God niṅ aij, a göm, ud jö göm kalḥ m̃höh̃ ḥö niṅöl gi, ³¹ gasḥ magö kalpe m̃höh̃ u gasḥ wakö, u Jisas nöp, a g̃mil niṅlö niṅöl göm, agamij ur ga. ³² Anig ga u niṅmil haglö, “Adan anḥ au apöl gun, manö riḥmnap hag ḥöl gi, God Manö kalḥ kliḥ riḥkla manö iḥ u riḥmnap hag ḥöl gajḥp u, m̃dmagö halḥp u mab rö inöm piḥtu gi ḥöb,” a giḥlö.

³³ Anig hagamil, magö anḥbu nöp kauyanḥ ado gi Jerusalem ammil niṅlö, Jisas bi niṅpe unbö agḥp lanḥ, niḥbi bi niṅeb kale riḥmnap halö aip ap magum göm m̃deila. ³⁴ Amjakmil kale niṅlö, niḥbi

bi gau kale ke Jisas niṅ manö hagam̃deila. “Niṅö nöp! Jisas uma u pen kauyanḥ uraköm, ap Saimon m̃dajḥp au waiö lajḥp niṅöb,” a giḥla. *

³⁵ Manö hageila anḥbu niṅmil, bi m̃ihau haglö, “Hol m̃ihöh̃ adan anḥ au arajul, Jisas halḥp nable pakajḥp, dam ram hol m̃ihöh̃ u amun, nan ḥiṅniḅ gun, niṅpe bred udöm, God niṅ aij a gajḥp u, u Jisas nöp a gul niṅbul,” a giḥlö.

Jisas bi niṅpe gau niṅ waiö niṅla

(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Pen manö anḥbu hag m̃dailö niṅöl göm, Jisas niṅpe ke m̃deila anḥ au waiö li anḥ au giḥlanḥ urak m̃döm haga, “God kalöp abad m̃deianḥ,” a ga.

³⁷ Hageia, kale wip ana, a göm, anḥniḅniḅ gö piḥniḅ giḥla.

* ³⁸ Piḥniḅ geila, Jisas kalḥ haga, “Niḥhön giḥniḅ piḥniḅ gabimḥ Amgö kale ke niṅbim u pen niḥhön giḥniḅ gasḥ m̃höp niṅabim? ³⁹ Niḥmagö ma yad gau niṅim. Yad nöp me! Yiḥp ud po niṅmim niṅnabim. Wip ana haḥ romanḥ le halö m̃dagöp. Pen yad yuö abe, le abe m̃dpin u, amgö kale ke hadö niṅabim,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöl göm, niḥmagö ma niṅpe gau kalḥp yama. ⁴¹ Anig gö, kale m̃iḥ m̃iḥ göl gi, gasḥ m̃löl löḥ gi, u Jisas nöp aka göm, gasḥ m̃höp niṅlö

* 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53 * 24:34: 1Ko 15:4-5

* 24:37: Mad 14:26

nɨŋöl göm, Jisas kalɨp haga, “Nan nɨŋeb kale rɨmnap aui mɨdöp aka?” ga. ⁴² Hageia, nɨp kabsaɩ lau lɨla ap nɨla. ⁴³ Kale nɨŋmɨdlö nɨŋöl gɨ, nɨpe kabsaɩ anɨbu ud nɨŋa.

⁴⁴ Pen Jisas kalɨp haga, “Nöd yad kale aip mɨdem, mɨnɨi yɨp göp unbö rö u gɨnab, a gem, kalöp hag nɨmɨdin. Mosɨs yɨp manö kalɨ kliñ rɨka u, bɨ God manö hagep yɨp manö kalɨ kliñ rɨkla u, God Manö adɨŋ Sam a gɨpal u yɨp manö kalɨ kliñ rɨka u, yɨp kalɨ kliñ rɨkla rö nöp magöŋhalö unbö rö nöp gɨnab, a gem, kalöp hag nɨi aij gɨnö,” a ga. *

⁴⁵ Anɨg hagöm, God Manö kalɨ kliñ rɨkla u nɨŋ aij gɨlaŋ, a göm, gasɨ aij yabɨ u kalɨp nɨa. ⁴⁶ Nɨpe anɨg göm, kalɨp haga, “Nöd gau kalɨ kliñ rɨköm hagla, ‘Mesaia u ilön kub udöm umö, rɨgöl gɨlö, nɨn mɨhöp mɨdöm, nɨn mɨhöp nɨgan u kauyaŋ uraknab. ⁴⁷ Anɨb u, manö aij nɨpe u ram mɨnön Jerusalem il gɨ hag nöm, hag nɨi damöm, nɨbi bɨ ram mɨnön gau gau magöŋhalö hag nɨlö arö nɨŋöl göm, nɨbi bɨ nan si nan naij gɨpal gau, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun, a göm, arö göm, Krai nɨp cɨg gɨlö nɨŋöl göm, nan naij prɨ kale u tɨk gɨ yunab,’ a gɨla. ⁴⁸ Pen yɨp ga anɨbu amgö magö kale ke nɨŋbim. * ⁴⁹ Pen Bapi yad manö nöd hag la rö, yad kalöp nɨnabin. Anɨb u, kale

daun kub aui nöp mɨdmim, abad mɨdaimim. Kumi kabö adö laŋ au nɨbö pɨdön ke apöm kalöp goŋ leinab u nɨŋmim arnabim,” a ga. *

Jisas ap ran jak ram mɨnön kumi kabö adö laŋ au ara

(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)

⁵⁰ Anɨg hagöm, kalɨp paŋɨd damöm, Jerusalem arö göm, ram rɨlɨg aglö Bedani söl au amöm, God kalɨp abad mɨdeiaŋ, a göm, nɨmagö nɨpe dap ranöm, God nɨp sabe ga. ⁵¹ Jisas anɨg gö nɨŋöl göm, God nɨp dam ap ran jak ram mɨnön kumi kabö adö laŋ au ud ara. ⁵² Anɨg gö, kalɨp aij a gö nɨŋöl gɨ, hib nɨpe u haglö adö arö nɨŋöl göm, ado gɨ Jerusalem arla. ⁵³ Amöm, pör pör nöp God nɨp sabe gep ram raul mɨgan u amöm, God hib nɨpe haglö adö armɨdöp.

* 24:44: Luk 9:22

* 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8

* 24:49: Jon 14:16; 15:26;

Jon

Jisas Kraisi Manö Aiji u Jon kalı kılın rıka

God Manö nıpe ram mınönj il i aua

1 Ram mınönj hadame dagol gau gı laga nın u, God Manö mıdeia. God Manö nıpe God aip mıdeia. God Manö nıpe u rö nöp God me. * 2 Ram mınönj hainö gı la; nöd yabıl God Manö nıpe God aip mıdeia. 3 God nıpe gö, God Manö nıpe nan gau magöñhalö gı la. Nan ap ke laga; nıpe ke gı la nan gau nöp mıdöp. * 4 God Manö nıpe kamınj mıdep il u. Kamınj mıdep magö anıbu nıbi bı kalıp mailö ña. * 5 Mailö anıbu amöm nıbi bı sıbön göp anj au mıdpal gau ñı lab nınöm sıbön mailö anıbu pałog göl rö lagöp. *

6-7 Nıbi bı gau magöñhalö Mailö anıbu nıp nınj udöl, a göm, God bı ap nıp hag lö, nıpe apöm Bı Mailö halö anıbu manö hag nımıdöp. Bı manö hag nımıdöp bı anıbu hib nıpe Jon. * 8 Jon nıpe Mailö anıbu wasö. Nıpe yıharınj bı an Mailö mıdöp manö u nıbi bı gau kalıp hag nınıg aua. 9 Mailö nınjö yabıl anıbu nıpe ram mınönj il i

apöm nıbi bı gau magöñhalö kalıp mailö ñöl gımıdöp. *

10 God Manö nıpe ram mınönj il i apöm mıdmıdöp. God nıpe gö, God Manö nıpe ke mınönj nabönj il i gı löm, nıbi bı gau gı löm ga. Pen nıpe ke ram mınönj il i ap mıdeia u, nıbi bı nıp amgö nınöm Bı Kub u a göm nınjagla. 11 Nıpe ram mınönj nıpe ke aua u pen nıbi bı nıpe ke nıp udagla. 12 Pen nıbi bı au, Kraisi manö aij nıpe u nınj udöm, nıp Bı Kub hon, a göm, udla gau, kalıp geia God ñı pai nıpe mıdpal. 13 God ñı pai nıpe mıdpal u, bı ber gau udöm, ñı pai yag daulö mıdpal rö mıdagpal. God nıpe ke gö ñı pai nıpe mıdpal. *

14 Pen Manö anıbu, nıpe apöm bı hañ romanj löm, hanıp aip han mıdmıdöp. Anıb u, hon mailö magö aij nıpe hadö nınbun. Nıpe Bap Ñı nıpe añı yabıl u me, Bap nıpe ke mailö magö aij ke halö mıdöp rö, Ñı nıpe u rö nöp mıdöp. Pen nıpe hañ romanj löm bı rö apöm, hanıp magöñhalö mög nınöm mıdmagö yabıl löm, God Manö nınjö u magöñhalö hag ñı aij gımıdöp.

15 God Manö nıpe aua u, Jon nıpe nınöm, wıñ alöm nıbi bı gau kalıp haga, “Bı mıñi auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, ‘Bı ap nıpe yad hain aunab u pen yıp yag

* 1:1: Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13

* 1:4: Jon 5:26 * 1:5: Jon 3:19 *

Jon 8:12 * 1:13: Jon 3:3-6; Plp 2:7; Jon 2:11; 1Pi 1:23

* 1:3: 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2

* 1:6-7: Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * 1:9:

dauagep adö u, nipe hadame dagol gau midmidöp. Anib u, nipe yad rö wasö; nipe Bi Kub yabit, 'a ginö u, bi anibu me u,' a ga.

16 Nipe hanip nibi bi magönhalö mög yabit nijnöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. 17 Apiabö u lo manö adö u, God Mosıs nıp ñö, Mosıs hanip ña u pen God nibi bi mög nijnöm ud aij gab manö nijnö anibu, Jisas Krais aua u me, miñi waiö nijnabun. * 18 Nibi bi rimnap God nıp nijnagal. Ñi añi nipe u nöp nipe ke God. Nipe Nap aip midpil. Nipe Nap nipe hag waiö la nijnöm miñi hon Bap God hadö nijnun. *

Jon Bi Ñig Pak Ñeb u, "Yad Mesaia u, wasö," ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Juda bi kub Jerusalem nibö gau kale bi God nıp nan sabe gep bi rimnap abe, bi God sabe gep ram wög gi ñimdal bi rimnap abe hag yuöm hagla, "Kale Jon midöp ammim, 'Ne an?' ö gimim hag nijnimim," a gila.

20 Kale Jon mideia u amjaköm, nıp hag nijnöm hagla, "Ne bi an?" ö gila.

Hag nijeila, nipe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, "Yad Krais u* wasö," ga.

21 Anig hageia, kale pen hagla, "Anig hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?" gila.

Anig hageila, Jon haga, "Yad Ilaija wasö," ga.

Anig hageia, kale pen hagla, "Ne bi God manö hagep pör abad midpun u aka?" gila.

Hageila, Jon wasö ga. *

22 Anig hageia, bi anib gau pen hagla, "Anib u, ne an? Pen yad bi an a gimön hagnabön, hon amun bi kub hanip hag yubal gau kalip hag ñinabun," a gila.

23 Hageila, Jon kalip haga, "Yad miñi gabin i, bi God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. Nipe haga,

'Yad bi ap ram minöj nibi bi iru midagpal,

ram minöj kabö nöp midöp an au midem, wiñ kub alem hagabin,

"Pör Bi Kub auab a gimim, adan lik gi aij gimim," a gabin,' a ga.

Yad Jon miñi gabin me u," a ga. *

24 Pen bi Jon nıp hag nijnig aula anib gau, bi Perisi rimnap aip aula.

25 Kale Jon nıp hag nijnöm hagla, "Ne hagpan, yad Krais wasö, Ilaija wasö, bi God manö hagep abad midpun u wasö gipan gö ji nihnön ginig nibi bi gau kalip ñig pak ñabön?" ö gila.

* 1:17: Eks 34:28; Ro 6:14 * 1:18: Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16 * 1:20: manö "Krais u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe iñ añi ap nöp midöp: "God hag la Bi u." * 1:21: Dud 18:15,18; Mad 11:14 * 1:23: Ais 40:3

26 Hageila, Jon haga, “Yad kalip yiharin ñig pak ñabin. Pen bi ap aḡ kalöp aui midöp, nipe aigale bi rö midöp a gımim niḡagpim. 27 Bi anıbu nipe yad hain aunab pen nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabıt, yad bi pro. Yad ma rırup nipe u nagı hubıknam rö lagöp,” a ga. *

28 Jon nıbi bi gau kalip ñig pak ñımidöp ram rılig aḡlö Bedani, ñig Jodan goı böḡ nö lödaḡ niḡöm bi anıb gau apöm niḡ manö anıbu hag niḡla.

Jisas nıpe God Sipsip Pi nıpe

29 Ruö Jisas auö niḡöl göm, Jon Jisas niḡöm nıbi bi gau kalip haga, “Niḡim! God Sipsip Pi nıpe hanıḡ hag yuöp me u. Nıpe me nıbi bi mınöḡ naböḡ iı i gau gau magöḡhalö nan si nan naiḡ gıpal gac u ık gı yunab. * 30 Bi anıbu me, yad hagnö, ‘Bi ap nıpe yad hain aunab u pen yıḡ yag dauagep adö u, nıpe hadame dagol gau midmidöp. Anıb u, nıpe yad rö wasö; nıpe Bi Kub yabıt,’ a gınö. *

31 Bi kub anıbu bi an a gem niḡagmıdin. Pen Isrel nıbi bi, bi kub anıbu bi aigale bi rö midöp u niḡöl a gem, kalip ñig pak ñıniḡ aunö,” a ga.

32-33 Pen Jon Jisas manö adö anıbu nöḡ hagöm haga, “Bi anıbi bi an, a gem, yad ke niḡagbnep; pen bi

yıḡ hag yuö apem nıbi bi kalip ñig pak ñabin u haga, ‘Ne niḡnabön, Ana nıpe bi an apöm, aip mideinab, bi anıbu nöḡ nıbi bi gau kalip Ana Uı pak ñınab,’ a ga. Haga anıbu me, mıñi Ana u kumi kabö adö laḡ niḡbö yaur dapo rö u gı niḡ auajıḡ * 34 niḡem yad niḡ aij gem kalip manö niḡö hagabin, bi anıbi nıpe God Ñı nıpe u nöḡ,” a ga. *

Jisas bi nıpe miḡöp nöḡ uđá

35 Ruö pen, Jon bi nıpe miḡau aip, kauyaḡ ap ñig pak ñımidöp ka u midlö niḡöl gı, 36 Jisas ap padiö, Jon nıpe Jisas niḡöm nıbi bi gau kalip haga, “Bi anıbi God Sipsip Pi nıpe me u,” a ga.

* 37 Anıḡ hagö, Jon bi nıpe miḡau, manö anıbu niḡmil, Jisas areia miḡan u hain arlö. 38 Pen Jisas ado göm kalip miḡöḡ niḡöm haga, “Niḡhön gıniḡ auabil?” ö ga. Hageia haglö, “Rabai! Ne hanban gai?” ö gılö. Hibru manö hagöm “Rabai” a gılö manö anıbu iı u “Manö Hag Ñeb Bi.” 39 Pen kale anıḡ gımil hag niḡlö, Jisas haga, “Anıb u, yad aip ammil niḡnabil,” a ga. Haga ñın anıbu nöḡ dugo magö u ammil, nıpe aip mideila.

40 Jon bi nıpe anıb miḡau, bi ap hib nıpe Edru. Edru niḡmam nıpe me Saimon Pida. * 41 Edru magö anıbu

* 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mad 3:16 * 1:34: Mad 3:17 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mad 4:18-20

nöp am n̄mam Saimon n̄p ułhai n̄ñöm haga, “Mesaia u aunab a gun pör abad m̄dpun u m̄ñi n̄ñbul,” a ga. “Mesaia” a ga manö magö u, Grik manö hagöm “Krais” a ḡpal.

⁴² Edru an̄g hagöm, n̄mam Saimon n̄p uł göm Jisas m̄deia u arö, Jisas Saimon n̄p n̄ñöm haga, “Jon ñi n̄pe Saimon. Nöp Sipas a göl,” a ga. Arameik manö hagöm, hib Sipas a ga manö magö an̄ibu, Grik manö hagöm Pida a ḡpal. Sipas abe Pida abe ił añi an̄ibu “kabö.” *

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kal̄ip m̄ñhöñ uda

⁴³ Ruö, Jisas ram m̄ñöñ Galili arn̄g, am Pilip n̄p n̄ñöm haga, “Yad aip arul,” a ga. ⁴⁴ Pilip, Edru, Pida, ram m̄ñöñ kale Bedsaida n̄bö. ⁴⁵ Pen Pilip am Nadanyel n̄p n̄ñöm haga, “Hon b̄i u, Mos̄is abe, b̄i God manö hagep r̄imnap abe kal̄i kliñ r̄iköm hagla u, n̄p m̄ñi n̄ñbun. N̄pe me Jisas, Josep ñi n̄pe. Ram m̄ñöñ n̄pe Nasared n̄bö,” a ga. *

⁴⁶ Pilip an̄g hageia, Nadanyel haga, “B̄i aij ap ram m̄ñöñ naj an̄ibu n̄bö auagnab,” a ga.

Hageia, Pilip haga, “An̄g hagpan u, auö am n̄ñul!” a ga.

⁴⁷ An̄g hagöm, kale b̄i m̄hau ammil söl söl ḡlö n̄ñöl gi, Jisas Nadanyel n̄p

n̄ñöm haga, “B̄i an̄ibu b̄i Isrel yj̄ig göl u me, n̄pe piral adö u hagagnab; n̄pe n̄ñö nöp waiö hagnab,” a ga.

⁴⁸ An̄g hagö, Nadanyel haga, “Ne aige ḡmön ȳip n̄ñban?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Pilip nöp hainö uł ḡin̄g nöb; yad nöp nöd n̄ñbin, ne as̄ik m̄dajan rauan ił au,” a ga.

⁴⁹ An̄g hagö, Nadanyel haga, “Manö hag ñeb b̄i. Nöp n̄ñbin! Ne God Ñi n̄pe, Isrel n̄ibi b̄i Kiñ hon,” a ga. *

⁵⁰ An̄g hageia, Jisas haga, “Nöp ȳthar̄iñ rauan ił au n̄ñbin a ḡipin u me, ȳip n̄ñ udpan? Hainö nan ke n̄bö r̄imnap n̄ñnabön,” a ga.

⁵¹ Jisas an̄g hagöm haga, “Kalöp magöñhalö n̄ñö hagabin, kumi kabö adö lan̄ au p̄ral hīkö, ejol gau apöm, ȳip B̄i Ñi n̄pe n̄ñ am̄il ap̄il, n̄ñ am̄il ap̄il geinaböl n̄ñnabim,” a ga. *

2

Jisas n̄pe ñig yab̄i u gö ñig wain la

¹⁻² Ñin m̄ñöp m̄döm, b̄i ap n̄ibi udn̄g göm, n̄ibi b̄i wiñ alö amöm, nan ñiñla Kena daun, ram m̄ñöñ Galili an̄ au. Ñin an̄ibu, Jisas abe, b̄i n̄pe gau abe, kal̄ip u rö nöp wiñ alla arla. Pen Jisas n̄ime abe am ram an̄ibu m̄deia. ³ Ñig wain u ñiñ hakeila, Jisas n̄ime apöm Jisas n̄p

* 1:42: Mad 16:18 * 1:45: Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * 1:49:

Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11 * 1:51: Jen 28:12

haga, “Wain u ñiŋ hakpal,” a ga.

⁴ Anig hageia, Jisas haga, “Yip anig gi anig gi, a gimön, yip hagagmön. Ñin yad u auagöp,” a ga. *

⁵ Hageia, nime nipe am bi wög gi ñeb gau kalip haga, “Jisas manö ap hagainim, hagnim rö nöp gimim,” a ga.

⁶ Pen Juda nibi bi kabö udöm gipal rin kub yabi unbö kagoŋ jŋ u ud lilo mideia. Rin kub aŋi aŋi ñig lida unbö ñinjuöl mamid u mil dap lep. Pen Juda nibi bi nagi adö kale gimidal rö, God amgö ilö nibi bi ut aij midaiun, a göm, rin anib gau ñig mil dap hoŋ göm, ñin ma li yumidal. ⁷ Jisas pen, bi wög gi ñeb gau kalip haga, “Kabö rin gai i, ñig mil dapim hoŋ gipe, ajman raunim,” a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ “Miñi ñig mil dap libim u, mil dammim, bi nan ñinabun i abad midöp u nip ñimim,” a ga.

⁹ Hageia, ñig yabi anibu mil dam bi kub u nip ñeila, nipe udöm ñin nŋa, ñig wain aij u mideia. Pen nipe ñig wain anibu gai nbö göm nŋaga; bi wög gi ñeb gau kale nöp nŋla. Pen nipe nŋaga rö me, bi nibi udnig ga anibu nip wiñ alö aueia haga, ¹⁰ “Pör nöp, ñig wain aij u nöd dap ñilö ñin haklö me, hainö ñig wain naj u ñilö ñinbal. Pen ne ñig wain

aij u dap lö midajip, miñi nöp dap ñabön,” a ga.

¹¹ Jisas nan gagep nöd nbö ga anibu, nipe Kena daun, ram minöŋ Galili aŋ au midöm ga. Nan gagep anibu göm, nipe aige bi rö mideia u yamö bi nipe gau nŋöm, nip nŋ udra. ¹² Pen Kena daun arö göm, Jisas nipe ke, nime, nimam hain, bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amöm, yöp ñin bad ap anib au mideila. *

God sabe gep ram u nan sikim geila, Jisas kalip ridik gi höŋ yaŋ yua

(Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl ga nŋöm Jisas Jerusalem ara. * ¹⁴ Jisas Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul u nŋa, bi rimnap kale kaj kau, kaj sipsip, yaur dapo gau dap sikim göm, bi rimnap abañ bad gau löm, mab po adö asiköm, mani yimjiköm geila. ¹⁵ Jisas nŋöm, nagi ap udöm maliköm, kaj sipsip kaj kau gau ridik gi höŋ yaŋ yuöm, mani dap pen pen yimjiköm geila abañ bad gau mani halö ud hoŋ gi yua. ¹⁶ Anig göm, nibi bi yaur dapo dap sikim geila gau kalip haga, “Nan anib gau ud arim. Bapi yad ram nipe u gipe sikim ram rö lagnim,” a ga.

¹⁷ Jisas anig geia, bi nipe gau gasi kale ara God Manö

* 2:4: Jon 7:30; 8:20

* 2:12: Mad 4:13

* 2:13: Eks 12:1-27

kalı kññ rıkla manö ap adö u. Manö anıbu kalı kññ rıköm hagla, “Sabe gep ram ne u mıdmagö yabıt lem umnabin,” a gıla. *

¹⁸ Pen Juda bı kub rımnap apöm, Jisas nıp hag nıñöm hagla, “Nöp an hagajıp apön anıg gabön? God nöp hagö apem gabin a gımön, nan gagep rö ap gö nıñun, ‘Nıñö hagpan,’ a gun,” a gıla.

¹⁹ Anıg hageila, Jisas kalıp pen haga, “Kale God sabe gep ram anıbi rıb wał geinabım, ñın mıhau nıganı kauyanı gı lınabin,” a ga. *

²⁰ Anıg hageia hagla, “God sabe gep ram anıbi, mı ñınjuöl mıhöp ado gı da unbö kagoł jıñ (46) gı hakla u pen ne ñın mıhau nıganı kauyanı gı lınabin a gan ar?” a gıla. ²¹ Pen Jisas nıpe sabe gep ram manö haga anıbu, hañ romanı nıpe ke nöp haga.

* ²² Anıb u me, hainö Jisas nıpe umöm uraka u, bı nıp hainı gımıdal gau God Manö u abe, Jisas nıpe ke manö haga anıbu abe gası nıñöm, “Nıñö hagöp,” a göm nıñ udla. *

Jisas nıbi bı gau magöñhalö nıñöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa ñın kub kale u Jerusalem mıdöm, nan gagep rö rımnap geia u nıñöm, nıbi bı gau, “Nıpe nöp Mesaia u,” a göm nıp nıñ udla. * ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas nıbi bı gıpal adö u ke

nıñ aij göp rö, nıbi bı anıb gau gası kale adö mai arıaia u nıñ aij ga u me, nıpe kalıp nıbi bı nıñeb yad gau a göm udaga.

3

Jisas Nikodimas nıp hag ñı aij ga

¹ Bı Juda Kansol kub u bı ap mıdmıdöp, hib nıpe u Nikodimas. Nıpe Perisi bı ap. * ² Nıpe sıb yanı, Jisas nıp nıñnıg, mıdeia u apöm haga, “Manö hag ñeb bı. Hon nıñbun, nan gagep rö gıpan gau, ne ke gagbnap; God nıpe ke nöp nöp aip mıdöp u me, nan gagep rö anıb gau gıpan. Anıb u, hon nıñbun, God nıpe nöp nöp yuö apön hanıp manö hag ñımıdan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nıñö yabıt hagabin, nıbi bı ke kamıñ hain nıbö lınaböl gau nöp, God kalıp udöm, ‘Nıbi bı yad’ a göm, abad mıdeinab,” a ga. *

⁴ Anıg hageia, Nikodimas aiö göm gası iru nıñöm haga, “Nıbi bı rık lılö kub gıpal gau, kauyanı nıme mudun anı au arlö, kauyanı yag daulö, nıbi bı ke kamıñ hain nıbö lılanı a gımön hagabön aka nıñön?” ö ga.

⁵ Hageia, Jisas haga, “Nöp nıñö yabıt hagabin, nıbi bı au, ñıg u abe, God Ana u abe udöm ke kamıñ hain nıbö lınaböl gau nöp, God kalıp udöm, ‘Nıbi bı yad’ a göm,

* 2:17: Sam 69:9 * 2:19: Mad 26:61; 27:40 * 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16 * 2:23: Jon 7:31 * 3:1: Jon 7:50; 19:39 * 3:3: Mad 18:3; 1Pi 1:23

abad m̄ideinab. ⁶ N̄ibi b̄i yag daubal r̄o yag daulö m̄idpal, pen God Ana n̄ipe apöm ana magö kale aṅ daṅ gö kam̄iṅ m̄ideinabim. * ⁷ An̄ib u, “Kale n̄ibi b̄i magöṅhalö ke kam̄iṅ hain n̄ibö l̄imim,” manö hagaj+n an̄ibu, ne aiö ḡimön gasi iru n̄iṅagmön. ⁸ Yigön u gasi n̄ipe ke apöm arab. Yigön udajip n̄iṅbim u pen auöp lau halö, aröp lau halö, kale n̄iṅagim. An̄ib u r̄o me, n̄ibi b̄i God Ana ba lö, ke kam̄iṅ hain n̄ibö l̄ibal gau,” a ga.

⁹ An̄ig hageia, Nikodimas haga, “Ne hagabön adö an̄ibu, aigegö ḡinim?” ö ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel n̄ibi b̄i manö hag ñeb b̄i kub kale ap, pen ne n̄iṅagpan ar? ¹¹ Nöp n̄iṅö yabiṅ hagabin, hon ke nan n̄ihön n̄iṅ aij gun, nan n̄ihön amgö ke n̄iṅun, n̄iṅbun an̄ibu nöp kalöp hag ñibun u pen manö hagnun an̄ibu n̄iṅ udagpim. ¹² Yad kalöp m̄inöṅ naböṅ iṅ i göp r̄o hagnö, n̄iṅ udagpim r̄o, aige ḡimim God ram m̄inöṅ kumi kabö adö laṅ au göp r̄o hagnö, n̄iṅ udnabim? ¹³ Pen n̄ibi b̄i ap God ram m̄inöṅ kumi kabö adö laṅ au ajöm n̄iṅaga; yad ke B̄i Ñ̄i n̄ipe nöp an̄ib laṅ m̄idem aunö.

¹⁴ “Pen hadame nöp hainö naj gau Isrel n̄ibi b̄i kalip haulö umla, n̄iṅöm Mos̄is hainö naj an̄ib gau r̄o ap mab ba au laṅ lö, n̄ibi b̄i an

an hainö an̄ib laṅ n̄iṅla gau, kalip kam̄iṅ la. An̄ib u r̄o me, B̄i Ñ̄i n̄ipe n̄ip mab ba laṅ al pak l̄ilö, * ¹⁵ n̄ibi b̄i an an n̄ip n̄iṅ udnaböl gau, kam̄iṅ pör m̄idep u udnaböl. * ¹⁶ God n̄ibi b̄i ram m̄inöṅ iṅ i m̄idpal gau kalip m̄idmagö yabiṅ löm, Ñ̄i n̄ipe aṅi yabiṅ u kalip nan a göm ña. An̄ib u, n̄ibi b̄i an an Ñ̄i n̄ipe an̄ibu n̄ip n̄iṅ udnaböl gau, kalip kam̄iṅ pör m̄idep u ñö, umöm ur gagnaböl. * ¹⁷ God Ñ̄i n̄ipe yua u, n̄ibi b̄i gau kalip manö kub hagnim, a göm yuaga; n̄ibi b̄i gau ud kam̄iṅ yunim, a göm yua. *

¹⁸ “N̄ibi b̄i an an Ñ̄i n̄ipe n̄ip n̄iṅ udnaböl gau, God kalip manö kub hagöm pen ilön ñagnab. Pen n̄ibi b̄i n̄ip n̄iṅ udagnaböl gau, God Ñ̄i n̄ipe aṅi yabiṅ an̄ibu n̄ip n̄iṅ udagnaböl r̄o, God kalip hadö manö kub hagöm, pen ilön udnaböl a ga. * ¹⁹ God n̄ibi b̄i gau kalip manö kub hagöm pen ilön ñinab, iṅ an̄ibu an̄ig göl m̄idöp: Mailö m̄inöṅ naböṅ adö iṅ i auöp u pen n̄ibi b̄i gau, mailö m̄idöp au arun, a ḡi gasi u n̄iṅagal. Kale nan si nan naj ḡi m̄idpal r̄o, sib göp gau nöp m̄idaiun a ḡi gasi u n̄iṅbal. * ²⁰ Mailö an̄ibu n̄iṅlö mulu lugö, ‘Naj ḡipun u, waiö n̄iṅagöl,’ a göm, mailö m̄idöp au auagnaböl. ²¹ Pen n̄ibi b̄i kabö r̄o ḡinaböl

* **3:6:** Jon 1:13 * **3:14:** Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:**

Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn 4:9-10

* **3:17:** Luk 19:10

* **3:18:** Jon 5:24

* **3:19:** Jon 1:5,9; 8:12

gau hagnaböl, ‘God hagöp rö nöp gabun u, waiö n+ñlaŋ,’ a göm, mailö m+idöp au aubal,” a ga.

Jon Ñig Pak Ñeb Bi u, Jisas bi aigale bi rö m+idöp, a göm, manö hag ña

²² Hainö Jisas bi n+pe gau aip am ram m+inöŋ Judia aŋ gau am m+idöl gi, n+bi bi gau kalip ñig pak ñi m+ideia. * ²³ Aionon ram m+inöŋ Salim söl an+ib au m+ideia. Pen ram m+inöŋ Aionon au ñig iru m+ideia. An+ib u, ñin aŋ an+ib au, Jon n+pe Aionon au m+idöm, n+bi bi gau iru nöp aueila n+ñöm n+pe kalip ñig pak ñi m+ideia. ²⁴ Ñin an+ibu kale Jon bi ñig pak ñeb n+ip nag+ lagla. ²⁵ Pen Juda bi ap apöm, Juda nag+ adö kale, ñig li yuun God amgö ilö m+id aij gun a gi+m+idal manö adö u hagöm, Jon bi n+pe r+imnap aip pen pen hagla. ²⁶ Pen pen hagöm, Jon bi n+pe gau apöm n+ip hagla, “Manö hag ñeb bi. Bi au ñig Jodan goŋ böŋ lödaŋ m+idö, n+ip Bi Kub a gaina u, m+ñi ap n+bi bi kalip ñig pak ñab n+ñöm n+bi bi magöŋhalö n+ip araböl,” a gila.

²⁷ An+ig hageila, Jon haga, “God gasi n+pe ke n+ñöb rö, han+ip wög adö ke ke hag löp. ²⁸ Kale ke n+ñbim yad kalöp hagnö, ‘Yad Kraiss wasö; God hagö yad y+har+ñ adan n+pe u lik gabin,’ a gi+nö. * ²⁹ Bi ap n+bi udnab ñin u, n+pe n+bi

n+pe udnab. N+bi an+ibu n+bi n+pe me u. Bi n+bi udnab bi u, bi n+ñeb n+pe ap apöm n+ip gi ñinab. Mañ mai n+bi n+pe udn+ig aunab a göm, n+ip abad m+ideinab. Pen n+pe n+bi udn+ig apöm ‘Aubin’ a gi+nab u, bi n+ñeb n+pe m+ñ m+ñ gi+nab. Yad me an+ibu rö. Jisas n+pe n+bi bi gau kalip an+ig göm gab u, y+ip aij göp. Uri yad m+ñ m+ñ yab+ŋ gabin. ³⁰ Hib n+pe ap ranö n+ñöl gi, hib yad ap lugnab u aij.

³¹ “Bi kumi kabö adö laŋ au n+bö auöp u, n+pe n+bi bi gau magöŋhalö adö laŋöl m+idöp. Bi m+inöŋ naböŋ iŋ i n+bö bi u, n+pe m+inöŋ naböŋ iŋ i n+bö u me, m+inöŋ naböŋ iŋ i gasi n+ñöm manö hagpal rö hagab. Pen bi kumi kabö adö laŋ au n+bö auöp u, n+pe n+bi bi gau magöŋhalö adö laŋöl m+idöp. * ³² N+pe kumi kabö adö laŋ au m+idöm nan n+ñhön amgö n+ñöb u, manö n+ñhön apdi n+ñöb u, n+bi bi gau kalip hag ñab, pen manö n+pe u udagaböl. * ³³ Pen n+bi bi manö n+pe n+ñ udpal gau, God manö n+ñö u nöp hagöp a göm n+ñ udpal. ³⁴ God n+pe Jisas yua u, Ana n+pe u n+ip ñö ajmaŋ rauö, God manö magö n+pe nöp hag ñab. ³⁵ Nap Ñi n+pe n+ip m+dmagö löm, ‘Nan gau magöŋhalö abad m+idaimön,’ a göm, ud ñim+magö adö n+pe u löp. * ³⁶ N+bi bi an an Ñi n+pe n+ip n+ñ udpal gau, pör

* 3:22: Jon 4:1-2 * 3:28: Jon 1:20; Mad 11:10 * 3:31: Jon 8:23 * 3:32:

Jon 3:11 * 3:35: Mad 11:27; Jon 5:20

midep magö u hadö udpal. Pen nıbi bı an an Nı nıpe nıp nıñ udagnaböl gau, kale pör midep magö u udagnaböl; God nıbi bı anıb gau kalıp hadö manö kub hagö, marö udöl gı nöp mideinaböl,” a ga. *

4

Jisas nıbi Sameria nıbö ap nıp manö hag ña

¹ Pen bı Perisi gau manö rımnap apdi nıñla, nıbi bı iru nöp, Jisas pıg mıdaiun, a göm, nıp aueila kalıp ñıg pak ña; pen nıbi bı iru nöp Jon nıp auagla. * ² Pen Jisas nıpe ke nıbi bı gau kalıp ñıg pak ñaga; bı nıpe gau nöp kalıp ñıg pak ñıla. ³ Pen Perisi kai manö anıbu rö hageila nıñöm Jisas ram mınöñ Judia arö göm, ado gı ram mınöñ Galili ara. ⁴ Pen adan añ au aramöm nıpe ram mınöñ Sameria amjaka. ⁵ Pen ram mınöñ Sameria añ au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söl anıb au me, hadame nöp Jekop ñı nıpe Josep nıp mınöñ naböñ ap haga. * ⁶ Pen Jekop ñıg ulöm uda u mıdeia u me, Jisas auö auö, sıdö añ lañ magö u iru ga rö, am ñıg ulöm goł söl anıb au asıka.

⁷⁻⁸ Pen bı nıpe gau nan magö raunıg, Sikar daun anıbu arla. Jisas ñıg ulöm söl au asık mıdeia nıñöm nıbi Sameria nıbö ap ñıg mılñıg

aua. Aueia, Jisas nıñöm haga, “Yıp ñıg mıl ñö ñıñın,” a ga.

⁹ Hageia, nıbi anıbu haga, “Kale Juda nıbi bı, hanıp Sameria nıbi bı nıñmim, ası ması gı aij gıpm rö, nıñön gıñıg, ‘Yıp ñıg mıl ñö ñıñın,’ a gımön hagabön?” ö ga. *

¹⁰ Anıg hageia, Jisas pen haga, “God nan aij nıbi bı ñıñıg gab u nıñmön, yad nöp ñıg mıl dap lımön a gabin yad bı an rö mıdpın nıñbnap u, ne yıp hagbnap, yad nöp ñıg kamıñ magö ñeb ñıbnep. *

¹¹ Hageia, nıbi anıbu haga, “Bı kub. ñıg mılep rin ne ap mıdagöp; ñıg ulöm u rö nöp i gıyan mıdöp. Anıb u, ñıg kamıñ magö ñeb anıbu gai nıbö udnabön? ¹² Bac ılañ hon Jekop ñıg ulöm anıbi hanıp ña. ñıg anıbi nöp, nıpe ke abe, ñı nıpe bı abe ñıñöm, kaj sipsip nan nıpe gau ñıñöm gımıdal. Anıb u, yad bı kub, Jekop bı pro, a gı gası nıñban ar?” a ga. *

¹³ Hageia, Jisas haga, “Nıbi bı ñıg i ñıñnaböl gau, kalıp kauyan ñıg nan gıñıg gab; ¹⁴ pen nıbi bı ñıg yad ñınö ñıñnaböl gau, kalıp kauyan ñıg nan gagnab. Pen ñıg yad ñınabin anıbu ñıñlö, kalıp añ dañ ñıg ilam ajöñ rö juöl gı, kalıp pör midep u ñınab,” a ga. *

¹⁵ Jisas anıg hageia, nıbi anıbu pen haga, “Bı kub. Yıp ñıg anıbu ñö ñıñnö, hainö

* **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jn 5:12 * **4:1:** Jon 3:22 * **4:5:** Jen 33:19; Jos 24:32

* **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Jon 7:37-38; Rep 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35

yip ñig nan gagnim; apem ñig i mɪlagnam,” a ga.

16 Anig hageia, Jisas haga, “Am nagamul ne paɲɪd dau,” a ga.

17 Hageia haga, “Yad bi halö wasö,” ga.

Hageia, Jisas haga, “Manö anibu niŋö hagabön. 18 Bi unbö mamɪd u udna u pen bi mɪñi aip mɪdpil u, naga-mul ne wasö. Anib u, niŋö hagabön,” a ga.

19 Anig hageia, niŋi anibu haga, “Bi kub. Yad niŋbin, ne bi God manö hagep bi ap. 20 Apis bac hon hadame nöp gau dum i God niŋ sabe gi mɪdal rö, hon u rö nöp sabe gi mɪdpun u pen kale Juda kai haggim, ‘Jerusalem nöp God niŋ sabe göl,’ a gipim,” a ga. *

21 Anig hageia, Jisas haga, “Yad manö niŋö hagabin anibi nöŋ. Hainö dum anibi abe Jerusalem abe Bapi niŋ sabe gagnabim. 22 Kale Sameria niŋi bi sabe gipim pen bi aigale bi rö niŋ sabe gipim u niŋagpim; pen hon Juda niŋi bi, Bi sabe gi mɪdun Bi u niŋbun. Niŋhön gi nɪg: God niŋe aige göm niŋi bi ud kamɪŋ yunab u, hanip Juda niŋi bi haga. * 23 Niŋ söl auub, pen mɪñi hadö auöp i, God Ana niŋe niŋi bi gasi ñö niŋöl gi, kale Bapi niŋ kabö rö sabe ginaböl; anig ginaböl u, niŋ aij ginab. 24 God niŋe Ana mɪdöp u me, niŋi bi God

niŋ sabe göm, ana kalip an daŋ niŋö nöp sabe göl. *

25 Jisas anig hageia, niŋi anibu pen haga, “Yad niŋbin, hainö Mesaia u apöm, hanip nan magöŋhalö hag ñi aij ginab,” a ga.

26 Hageia, Jisas haga, “Bi anibu me yad mɪdpin. Ne aip manö hagabul i,” a ga. *

27 Jisas anig hageia niŋöm magö anibu bi niŋe gau apjaköm niŋla, Jisas niŋi ap aip manö gi mɪdailö, niŋöm kale pa giñi gila. Pen bi kale ap uraköm, niŋi u niŋ “Ne manö niŋhön mɪdöp?” a göm hagagla. Jisas niŋ u rö nöp, “Niŋhön ginig niŋi anibu aip manö adɪŋ adɪŋ gajil?” a göm hagagla.

28 Pen niŋi anibu, ñig rin u arö göm, kauyaŋ ado gi daun anibu amöm, niŋi bi mɪdeila anib gau kalip haga, 29 “Apim, nan gau magöŋhalö gipin rö hag ñöb bi u niŋim! Niŋe Mesaia u aka?” ga.

30 Anig hageia, niŋi bi anib gau daun anibu arö göm, Jisas niŋ niŋun a göm aueila. 31 Pen Jisas bi niŋe gau Jisas niŋ neb neb göm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan ñöŋ!” a gila. 32 Hageila, niŋe pen haga, “Nan niŋeb yad mɪdöp u kale niŋagpim,” a ga. 33 Anig hageia, bi niŋe gau kale ke nöp hag niŋ hag niŋ göm hagla, “Niŋi bi riŋnap niŋ nan magö dap niŋbal aka?” gila.

* 4:20: Dud 12:5-14; Sam 122:1-5

* 4:24: 2Ko 3:17; Ro 12:1; Plp 3:3

* 4:22: 2Ki 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5

* 4:26: Mak 14:61-62

34 Pen Jisas kalip haga, “Kalöp nan magö anib gau nan göp; yip pen nan magö anib gau nan gagöp. Bapi manö haga u nöp gasi lajip me, gasi anibu niñem, wög hagöp u gi junam a gi gasi niñbin. Nan niñeb yad me u.

* 35 Pen kale manö ap hagpim, ‘Rakin mihau mihau midöl, wid magö po gö am rik daunabun,’ a gipim u pen miñi anig hagagmim. Amgö kale u niñ padimim niñim! Wid wög gau po göm rik daucep rö midöp.

* 36 Pen uri nöp, niñi bi wid po rik dauaböl niñi bi gau, miñ miñ göl gi wid po göp anibu rik dam kamiñ pör midep miñgan u löm, pe kale udaböl me u. Anib u me, niñi bi wid magö ranañ a göm dam yubal gau abe, niñi bi wid po göp rik dauaböl gau abe jim ñöm, wid po u kamiñ pör midep miñgan u midnab u niñöm, miñ miñ ginaböl.

37 Hon manö ap hagpun, ‘Niñi bi rimnap wid magö yulö rannab, niñi bi rimnap am rik daunaböl,’ a gipun u, niñö yabiñ hagpun. 38 Yad kalöp hag yunö, am wid rik daubim. Wid wög anibu kale wög ktö gimim gagpe; niñi bi rimnap ktö kale u gilö ranöb. Kale yiñharin am rik daumim nan aij udpim,” a ga.

39 Niñi Sameria niñö anibu am niñi bi niñe gau kalip haga, “Bi anibu nan gipin gipin gau magöñhalö yip hag

ñöb,” a ga u me, niñi bi Sameria niñö daun anibu mideila gau iru nöp Jisas nip niñ udla.

40 Pen Sameria niñi bi, kale Jisas mideila au apöm, Jisas manö neb neb göm hagla, hon aip am midaiun a gilö, Jisas niñ mihöp am kale aip midöm, 41 manö hag ñö, niñi bi rimnap halö iru nöp manö anibu niñöm nip niñ udla. 42 Pen kale anig göm niñ udöm, niñi anibu nip hagla, “Miñi manö ne u nöp hagö niñ udagpun; Jisas manö niñe u ke hagö niñun niñbun, niñe nöp niñi bi ram miñnöñ iñ i midpal gau gau magöñhalö kalip ud kamiñ yunig aua.

Jisas, bi kub ap niñ niñe u nip gö, kamiñ la

43 Jisas niñ anib mihau ram miñnöñ anibu midöm, ruö ram miñnöñ Galili ara. 44 Niñe nöd manö ap hagöm haga, “Bi God manö hagep bi gau, ram miñnöñ kale ke au midöm manö hagnaböl u, manö kalip udagnaböl,” a ga.

* 45 Pen Pasopa niñ u, Galili niñi bi rimnap am Jerusalem mideila. Kale Jerusalem mideila niñöl gi, Jisas nan gagep rö gau gö niñla u me, Jisas uri ram miñnöñ Galili amjakö, kale nan gagep rö Jerusalem ga u gasi niñöm, nip miñ miñ gila.

46 Pen Jisas am Galili midöm, kauyañ Kena daun

* 4:34: Jon 6:38

* 4:35: Luk 10:2

* 4:42: 1Jn 4:14

* 4:44: Mad 13:57

* 4:45: Jon 2:23

ara. Kena daun an+bu me, nöd ñig yab+u u gö ñig wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, b+ kub ap ñ+ n+pe nan ga. * 47 B+ kub an+bu manö ap n+ŋa, Jisas ram m+nöŋ Judia arö göm, ap ram m+nöŋ Galili m+deia. An+bu u, Jisas m+deia u apöm, n+pe neb neb göl g+ haga, “Ñ+ yad u nan gö umn+g gab. Ne y+ŋ+d am n+pe gö kam+ŋ laŋ!” a ga. *

48 An+g hageia, Jisas haga, “Kale y+har+ŋ y+pe n+ŋ udagnabim; nan gagep rö r+mnap g+no n+ŋmim nöp, y+pe n+ŋ udnabim,” a ga. *

49 Pen b+ kub an+bu haga, “B+ Kub! Auö arul! Wasö u, ñ+ yad u umnab!” a ga.

50 Hageia, Jisas haga, “Aru! Ñ+ ne u m+deinab,” a ga.

An+g hageia, Jisas n+ŋö hagöp, a göm, hada. *

51 Adan aŋ au arö n+ŋöl g+, b+ wög g+ ñeb n+pe r+mnap ap n+pe nable paköm hagla, “Ñ+ ne u umagöp; m+doöp,” a g+la.

52 An+g hageila, ñ+ yad u magö mai rö kam+ŋ löp, a göm, kal+pe hag n+ŋö hagla, “Rol s+do gam+ŋ ga magö u, hañ p+boŋ ga u kam+ŋ la,” a g+la.

53 An+g hageila ñ+ nap n+pe n+ŋa, Jisas, “Ñ+ ne u m+deinab,” a ga magö u nöp kam+ŋ la. An+bu u me, n+bi b+ n+pe gau aip magöŋhalö Jisas n+pe n+ŋ u d+la.

54 Pen Jisas n+pe nöd Kena apöm, nan gagep nöd n+bo göm, ñig yab+u u gö ñig wain la; hainö pen nan gagep y+gwö aŋ n+bo u göm b+ kub u ñ+ n+pe n+pe gö kam+ŋ la. *

5

B+ nan ga ap ñ+g waŋö goŋ au m+deia, Jisas gö kam+ŋ la

1 Hainö pen Juda kai nan kub ñ+ŋeb ñ+n u uri a göm, Jisas Jerusalem ara. 2 Ram m+nöŋ Jerusalem an+bu, kaj sipsip dap am+pe ap+pe g+m+dal adan ramö goŋ au ñ+g waŋö kub ap m+deia. Ñ+g waŋö an+bu Arameik manö löm, Bedesda a g+m+dal. Pen ñ+g goŋ m+hau m+hau abe ñ+g ub+ŋ aŋ au m+deia adö u abe, ram badö m+lö unbö mam+de m+deia. 3 Pen n+bi b+ nan ga gau iru nöp ap ram bada an+bu gau han m+deila. N+bi b+ an+bu gau, r+mnap amgö we ga, r+mnap ma naj ga n+ŋöm ajagm+dal, r+mnap hañ roman kale böŋ nöp kala ga. Pen ñ+g waŋö u aŋa g+ nab aka göm apöm han m+deila. 4 Ñ+n r+mnap God ejol ap apöm, ñ+g waŋö u aŋa gö, n+bi b+ an nöd ujan+d ñ+g waŋö an+bu yaŋ lugnab u, n+pe nan n+hön g+ nab u kam+ŋ lim+doöp. 5 Pen b+ ap nan gö, pör nöp um m+do, m+ in ñ+n juöl ado g+ da kagoŋ böŋ daŋ (38) la, ñ+g waŋö goŋ au dam l+la m+deia. 6 Jisas b+ an+bu n+ŋöm, m+lö padö an+göl m+dm+doöp u n+ŋöm,

* 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6

* 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50:

Mad 8:13 * 4:54: Jon 2:11

nip haga, “Nöp kamij l+n+m, a gimön, niñban?” ö ga.

⁷ Hageia, bi nan ga anibu haga, “Bi kub. Ñig u aña gö niñöl gi, yip ud ñig wañö aña yañ lö l nibi bi ap midagpal. Yad ñig aña yañ nöd arnam a gipin u pen nibi bi r+mnap y+i+d nöp nöd arbal,” a ga.

⁸ Anig hageia, Jisas pen nip haga, “Urakmön, köp ne u winig ud aru,” a ga.

* ⁹ Hageia, magö anibu nöp nip kamij lö niñöl gi, uraköm köp nipe u winig udöm, ud ara.

Pen Jisas bi anibu nip gö kamij la ñ+n anibu, Juda kai God nip sabe gep ñ+n kale u me, ¹⁰ Juda bi kub gau, bi kamij la anibu nip hagla, “Ñ+n i God nip sabe gep ñ+n hon. Pen ne köp bad ne u ud ajabön u, lo manö hon u wihö göp,” a gila. *

¹¹ Hageila, haga, “Bi yip gajip kamij löp u hagöp, ‘Urakmön, köp bad ne u winig ud aru,’ a gajip u me, ud ajabin,” a ga. ¹² Hageia, hagla, “Bi nöp hagö, köp bad winig ud ajabön bi anibu bi an?” ö gila. ¹³ Pen Jisas nipe nibi bi iru mideila aña anib au agamij ara rö, bi kamij la anibu, “Bi yip gajip kamij löp me i,” a göm, hagn+m rö laga.

¹⁴ Hainö pen, Jisas bi anibu nip God sabe gep ram raul u niñöm haga, “Nöñ! Nöp kamij löp. Anib u, nan si nan najj g+m+dan u arö

gimön. Wasö u, nöp nan kub yabıl ginim rö löp,” a ga.

¹⁵ Pen bi anibu nipe ado gi amöm, Juda bi kub gau kalip haga, “Jisas nöp yip gajip kamij löp,” a ga. ¹⁶ Anig hageia niñöm, God nip sabe gep ñ+n u gö kamij la, a göm, Juda bi gau Jisas nip mulu kal niñla. ¹⁷ Jisas pen kalip haga, “Bapi yad u pör nöp wög göl gi nöp midöp rö, yad u rö nöp ginam,” a ga. ¹⁸ Anig hagö, Juda bi kub gau, nöd nip alun, a göm gasi niñla u, uri ktö yabıl göm niñla. Kale hagla, “Nipe God nip sabe gep ñ+n hon u r+b r+köm, ‘Yad God Ñi nipe,’ a göp. Anib u, God nipe midöp rö, yad anib unbö rö nöp midpin, a göp,” a gila. *

Nap haga rö niñöm, Ñi nipe wög adö ke ke gab

¹⁹ Jisas pen kalip haga, “Kalöp niñö hagabin, Ñi u nipe ke nan ap ginim rö lagöp; Nap nan ginab gau nöp niñöm ginab. Anib u, Nap ginab rö, Ñi nipe u rö nöp ginab. * ²⁰ Nap Ñi nipe nip midmagö löm, nan nipe göp göp gau magöñhalö yamöb. R+mnap yamö me, nan ke yabıl gau gö niñmim, kale magöñhalö aiö ginabim. ²¹ Pen Nap nibi bi umbal gau gö urakpal rö, Ñi nipe u rö nöp, nibi bi r+mnap, kalip ginö uraklan, a ginab u, gö uraknaböl. ²² Nibi bi niñhön niñhön gipal, gasi

* 5:8: Mad 9:6 * 5:10: Ne 13:19; Jer 17:21 * 5:18: Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30

* 5:19: Jon 5:30

nihön nihön niḡbal u, Nap niḡöm kalḡp manö kub ha-gagnab; Ñi niḡe niḡp hagö, niḡe kalḡp magöḡhalö manö kub hagnab. * 23 Anḡb u me, niḡbi bi kale Nap hib niḡe haglö adö arnab u rö, Ñi niḡe hib u abe u rö nöḡp haglö adö arnab. Pen niḡbi bi God Ñi niḡe u niḡp niḡöm, hib niḡe haglö adö aragnab gau, Nap Ñi niḡe hag yua u abe u rö nöḡp hib haglö adö aragnab. *

24 “Kalöp niḡö hagabin, niḡbi bi an manö yad u niḡöm, Bi yḡp hag yuö aunö u niḡp niḡ udpal gau, manö kub hag ilön udep adö u niḡagnaböl; kale pör miḡdep u hadö udpal. Anḡb u, kale umeb adö u arö göm, pör miḡdep adö u hadö miḡdpal. *

25 Kalöp niḡö yabiḡ hagabin, ñin hain pör abad miḡdpim u söḡ auab — pen miḡni hadö auöp i — niḡbi bi umöl rö miḡdpal gau, God Ñi niḡe manö hagö, manö anḡbu niḡöm niḡ udnaböl gau, kamḡḡ ḡnaböl. 26 Bapi nan gau magöḡhalö kamḡḡ miḡdep ḡ u miḡdöp rö, yad Ñi niḡe u rö nöḡp kamḡḡ miḡdep ḡ u miḡdpin. 27 Yad Ñi niḡe pen, Bi Ñi niḡe miḡdpin rö, yḡp hagö, niḡbi bi gau kalḡp manö kub hagem niḡe ḡnabin. 28 Manö hagabin anḡbu niḡmim aiö gagmim: hainö yad hagnö, niḡbi bi umlö riḡöl ḡḡla gau, 29 magöḡhalö manö

yad niḡöm, uraköm, niḡbi bi ḡi aij ḡḡla gau, am yad aip kamḡḡ miḡdeinaböl; pen niḡbi bi ḡi naij ḡḡla gau, uraköm manö kub niḡöm pen ilön kub udnaböl. * 30 Pen yad nan nihön nihön ḡinabin gau, ke niḡem gagnabin; Bapi yḡp hagnab rö nöḡp ḡinabin. Anḡb u, niḡbi bi manö kub hagem niḡe ḡnabin u, Bapi hagnab rö niḡem, kabö göḡ nöḡp niḡe ḡnabin. Nihön ḡinḡ: yḡp aij ḡinab adö u manö kub hagagnabin. Bi yḡp hag yuö aunö Bi anḡbu niḡp aij ḡinab adö u nöḡp gasḡ niḡem, manö kub hagem niḡe ḡnabin. *

Yad bi aigale bi rö miḡdpin u niḡjim, a ga

31 “Yad ke, ‘God yḡp yuö aunö,’ a ḡibnep u, manö anḡbu kabö rö gagöp a ḡibep. 32 Pen Bi ap halö* yad bi aigale bi rö miḡdpin u hagöp. Yad niḡbin, manö hagöp anḡbu niḡö nöḡp hagöp. 33 Kale Juda kai bi kale riḡmnap hag yube, kale Jon niḡp amöm, yad bi aigale bi rö miḡdpin, a göm hag niḡḡla u, niḡe manö niḡö nöḡp kalḡp haga me u. 34 Jon aka bi ram miḡnöḡ ḡi i bi ap yad bi aigale bi rö miḡdpin u hagnab u, yḡp nan kub wasö. Pen kale Jon manö haga u niḡmim, manö niḡö yabiḡ a ḡimim niḡ udmim, kamḡḡ arnabim a gem, Jon manö yḡp anḡ göḡ

* 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18

* 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: “Bi ap halö” a ga u, God niḡe ke

haga, a gipin. ³⁵ Jon manö haga u, nipe hapö mi+tañ mailö ñab rö midö, kale manö haga an+bu mailö rö niñmim, magö pro ulep magö ap nöp miñ miñ gipe.

³⁶ “Jon kalöp hag aij ga pen u yi+har+iñ manö nöp haga. Yad m+inöñ naböñ iñ i apem, Bapi yip g+mön a ga rö, nan ke yab+iñ gau gipin u me, kale Bapi nipe nöp yip hag yua u, a g+mim, waiö yab+iñ niñbep.

* ³⁷ Bapi yip hag yua u, nipe ke, yad b+ aigale b+ rö midpin u, kalöp manö niñö hagab. Pen kale meg magö nipe u apdi niñagpim. Nipe b+ aigale b+ rö midöp u, a g+mim niñagpim. * ³⁸ Kale yad b+ nipe hag yua manö yad u niñ udagpim rö, God Manö midmagö kalöp an dan midagöp.

³⁹⁻⁴⁰ “Kale, pör middep udun, a g+mim, God Manö u amgö li niñ aij gipim u pen manö an+bu, yip a göm kal+ kliñ r+ikla rö niñmim, pör middep udun, a g+mim, yip auagpim. *

⁴¹ “Niñbi b+ gau hib yad haglö adö aran a gem hagabin. ⁴² Pen kale niñbi b+ aigale b+ rö midpim u hadö niñbin. Kale God nip midmagö lagpim u niñem hagabin. ⁴³ Bapi nipe ke yip hag yuö aunö u pen yip udagpim. Pen b+ yi+har+iñ ap gasi nipe ke niñöm aueinab u, nip udnabim. ⁴⁴ Niñbi b+ r+imnap gau hib kale haglö

adö areinab u, kalöp aij g+inab. Pen B+ God añi nöp midöp u han+ip niñö, aij g+inim, a g+mim, gasi u niñagpim. An+bu u, kale ai g+mim yip niñ udnabim?

⁴⁵ “Pen Bapi manö yad udöm, kalöp manö kub hagnab, a g+mim, gasi u niñagmim, wasö. Mos+s han+ip gi ñ+nab a gipim u pen Bapi nipe Mos+s manö nipe haga manö an+bu udöm kalöp manö kub hagnab. ⁴⁶ Mos+s nipe God Manö kal+ kliñ r+iköm manö r+imnap yad b+ aigale b+ rö midpin manö u kal+ kliñ r+ika. Pen Mos+s manö kal+ kliñ r+ika manö an+bu udagpe rö, manö yad hagabin u rö nöp udagnabim. * ⁴⁷ Mos+s manö kal+ kliñ r+ika udagpim rö, kale ai g+mim manö yad hagabin u udnabim?” ö ga.

6

Jisas b+ unbö paip dausan nan ñö ñ+iñla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Pen Jisas an+g gi midöm, hainö ñ+g mag+ib udöm, Ñ+g Wañö Galili juöm, böñ lödan ara. Ñ+g Wañö Galili an+bu nöp me, hib ap Ñ+g Wañö Daibirias a g+m+dal. ² Pen Jisas nipe niñbi b+ nan ga gau gö kam+iñ la u niñm+idal rö, niñbi b+ iru nöp nip hain g+la. ³ Pen Jisas b+ nipe gau aip am dum au g+lan amöm, as+k mideila. ⁴ Ñ+iñ an an+bu

* 5:36: Jon 3:2; 14:11 * 5:37: Mad 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39-40: Luk 24:27 * 5:46: Ap 3:22

au Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl söl ga. ⁵⁻⁶ Jisas bi nipe aip dum au asik midöm, amgö gilañ göm niña, ni bi bi iru yabıl nöp nıp aueila. Jisas niñöm, nipe niñön niñön ginab u ke niña u pen bi nipe Pilip niñön hagnab, a göm, nıp haga, “Hon nan magö gai ni bö udun, ni bi bi iru nöp gai i kalıp ñino niñ naböl?” ö ga.

⁷ Hageia, Pilip haga, “Mani silpa magö unbö ñin juöl sıdun lañ (200) rö yuun, bred rau dapun, ud jö gı pro pro gun, ni bi bi anıb gai i ñeinabun, magöñhalö nan pro pro niñöl rö lınab,” a ga.

⁸ Anıg hagö, bi nipe Edru, Saimon Pida nimam u haga, ⁹ “Ñi pro ap bred bali plaua ud laubal bred magö unbö mamıd, kabsal mıñöp halö ud midöp i, pen nan anıbu ni bi bi iru yabıl gai i nan kub wasö,” ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Ni bi bi gau hagpe, asiklañ,” a ga. Hageia, bi nipe gau ni bi bi gau kalıp hageila, nan u lañ iru nöp ran aij ga gau adö anıb gau magöñhalö asikla. Bi gau nöp me, paip dausan (5000) rö ara.

¹¹ Kale anıg göm asikla niñöm, Jisas bred magö anıb gau udöm, God nıp aij a göm, kalıp ni me la. Kabsal u, u rö nöp ga. Kalıp anıg göm ni me lö, ni bi bi gau kale magöñhalö bred kabsal aigeg rö udun a gı gası niñla rö nöp udla. ¹² Anıg göl niñöl niñöl

mudun ga arö gıla. Jisas bi nipe gau kalıp haga, “Ni bi bi nan niñöm arö gıpal gau, ud dañ i gagep,” a ga. ¹³ Hageia, bi nipe gau bred adıñ adıñ gau fıhu wadı yaglö yaglö, wadı unbö mıgan lañ u ajman raua.

¹⁴ Ni bi bi gau Jisas nan gagep rö ga anıbu niñöm hagla, “Hon mıñi niñbun, bi i me, Bi God Manö Hagep mıñön nabön fı i aunab a gun pör hagabun bi me u,” a gıla. ¹⁵ Pen Jisas niña, ni bi bi gau, yıp kiñ bi kub kale mideinam a göm apöm yıp klö göm ud arnaböl, a gı niñöm nipe kauyan aramöm dum gau nipe ke halö mideia. *

*Jisas ñıg uı adö rauıd ara
(Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Pen dugo magö u, Jisas bi nipe gau am Niğ Wanö Galili yan amöm, ¹⁷ Jisas auaga rö, sibön gö, kale nöp niğ magıb udöm kauyan daun pro Kapaneam arıg hadla. ¹⁸ Areila niñöl gı, yıgön kub udöm, niğ u rala. ¹⁹ Pen kale rapın niğ magıb niğ uı pırık an au kilomida unbö mamıd aka kagoı jıñ amöm niñla, Jisas niğ adö u rauıd aueia. Kale niñöm mıdmagö kub ara niñöm piñiñ gıla. ²⁰ Pen Jisas haga, “Kale piñiñ gagmim. Yad nöp auabin,” a ga. ²¹ Anıg hagö, kale piñiñ gagöm, nıp ud niğ magıb mıgan u fılö niñöl gı, niğ magıb u uri nöp

* 6:15: Jon 18:36

ram m+nönj arnig gila migan u amjak ara.

Jisas nip uthai niŋla

22 Ruö nibi bi Ñig Waŋö Galili böŋ lödaŋ hanla gau gasi niŋöm niŋla, rol dugo ñig magib añi ap nöp mideia niŋöm Jisas bi nipe gau nöp ñig magib anibu arla; Jisas nipe ke ñig magib anibu araga. 23 Midlö niŋöl gi, ñig magib r+mnap nibi bi r+mnap daun kub Daibirias n+bö apöm, Bi Kub nipe God nip aij a göm nan ñö niŋla ka u ñig goŋ au p+döŋ gila. 24 Pen nibi bi mideila gau niŋla, Jisas abe bi nipe gau abe midageila; anibu Jisas nip uthai niŋjun a göm, kale ñig magib anib gau amöm Kapaneam arla.

Yad bred rö, yip udmim kam+iŋ mideinabim, a ga

25 Ñig Waŋö Galili am am böŋ lödaŋ amjaköm, Jisas nip niŋöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Ne magö mai i auban?” ö gila. 26 Hageila haga, “Kalöp manö niŋö hagabin, bred ñ+nö ñ+iŋbe mudun ga rö, yip uthai niŋ ajabim; pen nan gagep rö g+pin gau manö iŋ u niŋmim yip uthai niŋ ajagabim. 27 Nan magö hij g+ing gab u udun, a g+mim wög klö gagmim; God nipe Bi Ñi nipe niŋebir hagö aua rö, nan magö pör midep nipe ñ+nab u udun, a g+mim, wög klö g+mim,” a ga. *

* 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jn 3:23 Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24

28 Anig hageia hagla, “Hon wög ni+hön g+ino, God nip aij g+inab?” ö gila.

29 Hageila, Jisas haga, “God nipe Bi yuö aua u, Bi anibu nip niŋ udeinabim u, God nip aij g+inab,” a ga. *

30 Anig hageia hagla, “Hon nan gagep rö ap niŋeinabun u, hagnabun, ‘God nöp nöp yuöp,’ a gun, nöp niŋ udnabun. Anib u, hanip nan gagep ni+hön rö g+inabön? * 31 Hadame nöp ap+is bac bi ram m+nönj kabö nöp midm+idöp aŋ gau midöm, nan mana a g+m+idal u ñ+iŋm+idal. God Manö kali kliñ r+köm hagla, ‘Nipe bred kumi kabö adö laŋ au n+bö r+mnap kalip ñö ñ+iŋm+idal,’ a gila,” a gila. *

32 Anig hagla u pen Jisas kalip pen haga, “Kalöp manö niŋö yabiŋ hagabin, Mos+is hadame gau bred kalip ñö niŋla bred anibu, bred kumi kabö adö laŋ au n+bö wasö. Bred kumi kabö adö laŋ au n+bö bred niŋö anibu, Bapi yad kalöp ñab. 33 God bred nipe u, God hag yuö, kumi kabö adö laŋ au n+bö m+nönj naböŋ iŋ i apöm, nibi bi gau kalip kam+iŋ midep magö u ñab,” a ga.

34 Jisas anig hageia hagla, “Bi Kub. Uri bred anibu hanip pör nöp ñöl gi nöp midaimön,” a gila.

35 Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kam+iŋ midep bred anibu. Nibi bi yip

* 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18 * 6:31:

aunaböl gau, kalip kauyan kiyö lagnab. Nibi bi yip niñ udnaböl gau, kalip kauyan ñig nan gagnab. * 36 Pen kalöp midö nöp hagajin, yip amgö niñbim u pen yip niñ udagpim. 37 Bapi yip hagöp nibi bi gau kale magöñhalö yad aunaböl. Nibi bi yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yabit. 38 Pen niñhön: yad kumi kabö adö lañ au niñbö aubin u, gasi yad niñbin adö u ginam a gem auagpin; Bapi yip yuöp u, gasi niñpe niñöm hagöp rö ginam a gem aubin. 39 Bapi nibi bi yip hagöp gau kalip niñ midnö, ap ur gagnim; manö kub hagep ñin u, yad ginö, kale magöñhalö uraköl. Anig ginab u, Bapi yip yua u, niñp aij ginab. * 40 Bapi yad niñp aij ginab u, nibi bi an an yip niñöm niñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kamiñ mideinaböl. Pen manö kub hagep ñin u, yad ke ginö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

41 Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lañ au niñbö aubin u,” a ga u me, Juda nibi bi gau manö ali gu gu geila. 42 Juda nibi bi gau ali gu gu göm hagla, “Bi i, niñme nap niñpe u hon ke niñbun. Niñpe Josep ñi niñpe Jisas nöp. Anib u, niñpe aigöl gi hagöp, ‘Yad kumi kabö adö lañ au niñbö aubin,’ a göp?” ö gila. *

43 Anig hageila, Jisas pen

haga, “Ali gu gu gagmim. 44 Nibi bi ap niñpe ke yip niñ udagnab. God niñp gasi aij ñö nöp me, yip auö, manö kub hagep ñin hain u yad ginö niñpe kauyan uraknab. * 45 Bi God manö hagep bi gau kale God Manö kalip kiiñ riköm hagla, ‘God niñpe nibi bi anib gau magöñhalö kalip hag ñinab,’ a gila. Nibi bi Bap kalip manö hag ñö niñ udnaböl gau, kale magöñhalö yip aunaböl. * 46 Nibi bi rimnap kale God niñp amgö niñagpal; yad Bi niñpe yuö aunö u nöp Bapi niñp amgö niñbin. *

47 “Pen yad kalöp niñö yabit hagabin, nibi bi yip niñ udnaböl gau, pör midep magö anibu hadö udöm, pör pör nöp mideinaböl. *

48 Bred niñöm kamiñ mideinaböl u, yad me bred anibu. * 49 Nahai itañ bi hadame gau ram minöñ kabö nöp midmidöp añ gau midöm, nan mana u niñjla u pen mid damöm umla. 50 Pen bred Bap hag yuö kumi kabö adö lañ niñbö auöp bred anibu, nibi bi niñöm, kamiñ pör pör nöp midöm umagnaböl.

51 “Yad ke bred kamiñ kumi kabö adö lañ au niñbö aubin u. Nibi bi an an bred anibi niñ añ yan linaböl u, pör nöp pör nöp kamiñ mideinaböl. Bred hagabin anibi hañ roman yad u me.

* 6:35: Jon 4:14 * 6:39: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mad 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58

Nibi bi ram minonj it i por
 nop por nop kamij midaiol,
 a gem, han roman yad u
 ninabin,” a ga.

⁵² Jisas anig hageia, Juda
 nibi bi anib gau kale ke
 nop manö pen pen hagom,
 rimnap hagla, “Bi i aigol
 gom, hanip han roman nipe
 u no ninabun?” o gila.

⁵³ Hageila, Jisas kalip
 haga, “Yad kalop ninjo yabit
 hagabin, kale Bi Ni nipe
 han roman nipe, hagape
 nipe ninagnabim u, kamij
 middep mago u kalop an dan
 midagnab. ⁵⁴ Nibi bi an
 han roman yad, hagape yad
 ninjab u, nipe kamij por
 middep mago u hado udop
 ninjom manö kub hagep nin
 u yad ginö nipe kauyan
 uraknab.

⁵⁵ “Pen nihon: han roman
 yad u nan ninjeb yabit; ha-
 gape yad u nig ninjeb yabit.
⁵⁶ Nibi bi an an han roman
 hagape yad ninjaböl gau,
 yad an dan midleinabol; yad
 kalip an dan midleinabin.
⁵⁷ Bapi por por nop kamij
 midop u, nipe yip yua u,
 yip go kamij midpin u me,
 nibi bi yip ud an kalip dan
 linabol gau, kalip u ro nop
 go, kamij midleinabol. *

⁵⁸ Manö adö anibu me, bred
 kumi kabö adö lan au nibö
 auop, a gipin. Bred anibu,
 apis bac bi nan mana a gipal
 u ninjom mid damom umla
 ro waso; nibi bi bred yad
 hagajin u ninj an yan linabol

u, kamij por nop por nop
 midleinabol,” a ga.

*Nibi bi iru nop Jisas nip
 arö gila*

⁵⁹ Jisas Juda magum gep
 ram Kapaneam au midom,
 manö anibu hagö, ⁶⁰ nibi
 bi nipe gau iru nop ninjom
 hagla, “Jisas manö hagab
 anibu manö klo yabit. Manö
 nipe ninj udun ro lagop,” a
 gila.

⁶¹ Kale ali gu gu gom
 hageila, Jisas ke ninjom haga,
 “Manö hagpin anibu ninmim
 gasi iru ninmim arö gun a
 gipim ar? ⁶² Pen Bi Ni nipe
 kumi kabö adö lan au midom
 aua u, nipe ka anib adö au
 lan kauyan ado gi areinab u,
 kale gasi nihon ninjabim?

⁶³ God Ana kamij middep
 mago u no, nibi bi kamij
 linabol; nibi bi klo kale ke
 kamij lagnabol, waso yabit.
 Yad manö kalop hagpin u,
 manö anibu gö, God Ana
 kalop apom, kamij middep
 mago u kalop ninjab ninjom
 kale kamij linabim,” a ga.
⁶⁴ Pen Jisas nipe nod nop,
 nibi bi an nip ninj udagnab,
 an nip mumug ninjab u
 ninja u me, nipe haga, “Kale
 rimnap yip ninj udagpin,”
 a ga. *

⁶⁵ Pen manö rimnap
 halö hagom haga, “Adö anibu
 nop kalop hagpin, nibi bi
 ap gasi nipe ke nop ninjom
 yip ninj udagnab; Bapi nop
 geinab u me, nibi bi ap yip
 apom yip ninj udnab,” a ga. *

* 6:57: 1Jn 3:24

* 6:64: Jon 13:11

* 6:65: Jon 6:44

⁶⁶ Jisas manö anıbu hag juö niñöl gi, niñbi bi apöm manö niñ niñmidal gau, iru nöp niñ arö göm, ke ke arla. ⁶⁷ Anıg göm arlö niñöl gi, Jisas bi niñpe unbö miñgan lañ u kalıp hag niñjöm haga, “Kale u rö nöp yıp arık arnabim aka?” ga.

⁶⁸ Hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub. An niñ arun? Manö ne hagabön u niñjun me, pör pör nöp miñdeinabun. ⁶⁹ Hon nöp niñ udpun rö, hon niñbun, God niñpe Bi Uñ hanıp yuöp u, ne Bi anıbu me u, a gi niñbun,” a ga. *

⁷⁰⁻⁷¹ Saimon Pida anıg hageia, Jisas pen Saimon Iskariod niñ niñpe Judas u, hainö niñ mumug niñ nab u niñjöm, kalıp haga, “Yad kalöp bi unbö miñgan lañ udpin u pen bi kale añi ap kijiaki bi niñpe,” a ga.

7

Jisas niñmam hain niñ manö hagla

¹ Hainö pen Juda bi kub gau Jisas niñ alniñ geila niñjöm Jisas ram miñnöñ Judia gau ajagmiñdöp; ram miñnöñ Galili gau nöp ajmiñdöp. *

² Pen Juda niñ kub kale, ram bada pro göm niñ rıñnap hanbal niñ u söl söl ga niñjöm, * ³ Jisas niñmam hain gau miñdeia u apöm niñ hagla, “Ne miñgan anıbi arö giñmön ram miñnöñ Judia ammön, niñbi bi manö nöp niñbal gau kalıp nan gagep

rö giñpan u gö niñ naböl. ⁴ Bi kale bi kub miñniñ giñ naböl gau, nan kale gau pi göm gagnaböl; waiö yabiñ giñ naböl. Anıb u, ne nan ke yabiñ giñpan rö, niñbi bi iru miñdpal an au nan gagep rıñnap gö, niñbi bi magöñhalö niñ naböl,” a giñla. ⁵ Pen Jisas niñmam niñpe ke gau niñ niñ udagla. *

⁶ Anıg hageila, Jisas pen kalıp haga, “Kale niñ mai arun a giñ nabim u arniñ arnabim; pen niñ yad arep u auagöp niñjöm yade uri aragnabin. ⁷ Niñbi bi miñnöñ naböñ iñ i gau, kalöp bi mulu kal niñöl iñ ap miñdagöp. Pen yad niñbi bi miñnöñ naböñ iñ i gau, nan si nan naij giñpal u hag waiö lıñnö yıp mulu kal niñbal. ⁸ Anıb u, Ram Bada niñ kub söl auab rö, kale Jerusalem armim; pen yad niñ arep u auagöp rö, yad aip aragnabin,” a ga. ⁹ Anıg hagöm, niñpe ram miñnöñ Galili miñdeia.

Ram Bada niñ kub aua niñjöm Jisas Jerusalem ara

¹⁰ Pen Jisas niñmam bi gau Jerusalem arla niñjöm Jisas niñpe agamiñ hain ara. ¹¹ Juda bi kub gau, “Jisas mai?” ö göm, niñbi bi iru nöp ap miñdeila gau kalıp hag niñla. ¹² Pen niñbi bi yıñharıñ gau, Jisas manö u kale ke hag niñ hag niñ göm, rıñnap hagla, “Niñpe bi aij ap,” a giñla; rıñnap pen hagla, “Wasö, niñpe niñbi bi gau kalıp wai

* 6:69: Mad 16:16 * 7:1: Jon 5:18

* 7:2: Lep 23:34 * 7:5: Ap 1:14

ñöb bi,” a gila. ¹³ Pen nibi bi yiharin gau, Juda bi kub anib gau kalip piñin gila rö, kale manö rinnap waiö hagla.

¹⁴ Ram Bada ñin kub kale anibu ñin rinnap padia. Yöp ñin bad ap nöp midö, Jisas apjaköm, God sabe gep ram u amöm, nibi bi gau kalip manö hag ña. ¹⁵ Jisas manö hag ñi midö ninöl gi, Juda bi kub gau aiö göm hagla, “Bi i skul hagaga u pen aigöl göm manö gau magöñhalö ninöb?” ö gila. *

¹⁶ Anig hageila, Jisas haga, “Manö yad hag ñabin u, gasi yad ke ninem hag ñagabin; Bi yip hag yuö aunö u nöp yip gasi ñö hag ñabin. * ¹⁷ Nibi bi an, God hagöp rö ginam, a göm, gi ud arnab u, God nipe manö yip ñab hagabin aka manö yad ke hagabin u, ninab. ¹⁸ Kale ninbim, nibi bi an manö nipe ke hagnab u, hib yad ap rannim, a göm, manö gau nibö gau nibö udöm hagnab. Pen bi an nipe bi nipe hag yua hib nipe nöp ap rannim, a gi gasi ninab u, bi anibu bi kabö göl manö ninö nöp hagab; nipe manö piral rinnap hagnab. * ¹⁹ Mosi, God haga haga rö kalip lo manö hag ña u pen lo adö anib gau kale bi ap gagpim. Pen yad manö ap midöp wasö, yip yiharin alnig gabim,” a ga. *

²⁰ Jisas anig hagö, nibi bi ap mideila gau hagla, “Nöp an alnig gab? Nöp kijaki aban lajip hagabön,” a gila. *

²¹ Hageila, Jisas haga, “Yad nan gagep añi ap ginö, kale magöñhalö pa gili gipe.* ²²⁻²³ Kale Mosi God lo manö haga rö, ñi kale gau yag daumim, ñin unbö mudun jin u midmim, ruö raleb ñin u wan hañ rikpim. Gipim anibu, Mosi nipe wasö, nahai itan bi nöd it göm gimdal nagi adö u me anig gipim. Pen hañ rikep ñin raleb anibu, ñin rinnap God nip sabe gep ñin u nöp linab, pen miñi God nip sabe gep ñin u, a gimim, arö gagpim; hañwalö hañ rikpim. Gipim anibu rö, yad God nip sabe gep ñin u bi ap nip ginö, hañ roman magöñhalö kamij löp u, kale ai ginig yip ninbe mulu lugöp? * ²⁴ Anib u, hainö manö adö adö nöp ninmim hagagmim; kabö rö ginab adö u nin aij gimim hagmim,” a ga.

*“Jisas me Krai u aka?”
gila*

²⁵ Jerusalem nibi bi rinnap hagla, “Juda bi kub gau bi alnig gaböl bi me i aka? ²⁶ Pen ninim! Nipe nibi bi an kub i manö hagö ninöl gi, pen manö ap hagaböl. Anib u, kale ke ninbal nipe Krai u yijig göl rö löp! ²⁷ Pen nipe Krai u auböp

* 7:15: Mad 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10 * 7:18: Jon 8:50

* 7:19: Ap 7:53; Ro 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48; 10:20 * 7:21: God nip sabe

gep ñin u nan gagep ñig wanö Bedesda u ga u ninöm pa gili gila. * 7:22-23: Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16

u, hon nipe ram m+nönj gai n+bö auöp u n+ñagbnop; pen b+ i nipe ram m+nönj gai n+bö auöp u hon magöñhalö n+ñbun. An+ib u, nipe Krais u wasö,” g+la. *

28-29 Pen Jisas nipe God sabe gep ram raul yañ manö hag ñöl g+ nöp m+idöm, meg magö dap ranöm haga, “Kale gas+ n+ñbim, kale y+ip n+ñ aij yab+ñ g+mim, gai n+bö aunö u n+ñbim. Pen wasö. Gas+ yad ke nöp auagnö. B+ y+ip hag yuö aunö u, nipe B+ kabö göl, B+ manö n+ñjö nöp hagab. Yad nipe aip m+idem, y+ip hag yuö aunö rö, n+ip n+ñbin; pen kale n+ip n+ñagpim,” a ga. *

30 An+ig hagö, n+ip ud s+is+ lun a göm n+ñjla u pen ñ+n nipe auaga rö, b+ ap n+ip ud s+is+ laga. * 31 Pen n+ibi b+ an+ib gau, n+ibi b+ iru nöp Jisas nan gagep gau ga n+ñjöm hagla, “Krais u hain aunab a g+pal u, pen nan gagep iru yab+ñ göm, b+ an+ibi gab rö g+n+m rö lagnab,” a g+la. Gas+ an+ibu n+ñjöm kale hagla, “Jisas nipe Krais u nöp,” a göm, n+ip n+ñj udla.

Juda b+ kub gau, Jisas n+ip am dauim, a göm, b+ r+imnap hag yula

32 Pen n+ibi b+ gau Krais manö an+ibu agam+j hageila n+ñjöm, Perisi b+ kub gau abe, b+ God n+ip nan sabe gep b+ kub gau abe, Jisas n+ip am ud s+is+ l+mim daumim, a göm, God sabe gep ram abad

m+dm+idal polisman r+imnap hag yula.

33 Jisas pen haga, “Yad rap+n magö ap m+idem, B+ y+ip yuö aunö u ado g+ arnabin. 34 Y+ip gai aröp a g+mim uñhainabim u pen n+ñagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain g+mim rö lagnab,” a ga. *

35 An+ig hageia, Juda b+ kub gau kale ke nöp hagla, “N+ipe gai arnab, n+ip n+ñagnabun? N+ipe am Juda n+ibi b+ ju am Grik n+ibi b+ aip m+idpal gau amöm, n+ibi b+ an+ib gau kal+ip manö hag ñöl g+ m+ideinab aka n+ihön? 36 Pen nipe ai g+n+ig hagöp, ‘Y+ip gai aröp a g+mim uñhainabim u pen n+ñagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain g+mim rö lagnab,’ a göp?” ö g+la.

God Ana ñ+ig ilam ajöñ rö juöm aunab

37 Juda Ram Bada ñ+n kub kale an+ibu, ñ+n hain, ñ+n kub yab+ñ u, Jisas uraköm, meg magö dap ranöm haga, “N+ibi b+ an rugu m+tep g+n+m u, yad apöm ñ+g ñ+ñjöl. * 38 N+ibi b+ y+ip n+ñj udnaböl gau, God Manö hagöp rö, ñ+g kam+ñ m+idep u an kal+ip dan n+bö ilam juöm aunab,” a ga.

* 39 Ñ+n an+ibu Jisas umöm uraköm Nap n+ip araga adö u me, Jisas nipe Ana u n+ibi b+ gau kal+ip ñ+aga. Pen ñ+g ilam juöm aunab manö haga an+ibu iñ an+igöl m+idöp: n+ibi b+ Jisas n+ip n+ñj udnaböl gau,

* 7:27: Jon 7:41; 9:29

* 7:28-29: Mad 11:27; Jon 8:55

* 7:30: Jon 7:44

* 7:34: Jon 8:21; 13:36

* 7:37: Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14

* 7:38: Ais

Jisas nıpe Ana u kalıþ ñınab,
a göm haga. *

Kale ke ud asık ke ke lıla

⁴⁰ Jisas anıg hagö, nıbi bı iru nöþ mıdeila anıþ gau, rımnap manö haga anıþu nıñöm hagla, “Bı i, nıpe bı God Manö hagep aunab a gun abad mıdmıdun u,” a gıla. *

⁴¹ Rımnap hagla, “Wasö, nıpe Krais u!” a gıla.

Anıg hageila, rımnap pen hagla, “Wasö, Jisas nıpe Galili nıbö; Krais u nıpe Galili nıbö auagnab! * ⁴² God Manö u hagöþ rö, Krais u, Depid rıkö rıklö rık dam dapıl göm, Krais u Depid daun nıpe Bedlehem au yag daunaböl,” a gıla. * ⁴³ Jisas manö anıþu hageia nıñöm, nıbi bı iru mıdeila anıþ gau asık ke ke lıla. ⁴⁴ Rımnap nıþ ud sısı lun dam manö kub hagnıg ud arun a gıla u pen bı añıþ ap nıþ udaga.

Juda bı kub gau Jisas manö haga u nıñ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado gı arlö nıñöl gı, bı God nıþ nan sabe gep bı kub gau abe, bı Perisi gau abe kalıþ hagla, “Bı anıþu nıþ nıñön gıñıg dauagpım?” ö gıla.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman anıþ gau hagla, “Nıbi bı rımnap gau bı anıþu manö aij yabıtı hagöþ rö hagagpal,” a gıla. *

⁴⁷ Anıg hageila, pen bı Perisi gau pen hagla, “Bı pir alöp anıþu, nıbi bı rımnap nıpe nıñö hagöþ a göm nıñbal rö, kale u rö nöþ nıñbım ar? ⁴⁸ Hon bı kub bı ap aka bı Perisi bı ap Jisas nıþ nıñ udagpun. *

⁴⁹ Nıbi bı gai i kale lo manö u nıñagpal rö, God kalıþ mulu kal nıñöm gı naij yabıtı gınab,” a gıla.

⁵⁰ Pen bı kale Nikodimas, bı au nöð sıbön yañ amöm, Jisas nıþ manö rımnap hag nıñıa bı anıþu me, kalıþ haga, * ⁵¹ “Hon Juda lo adö u, bı ap nıþ yıharıñ pen ilön ñun gı naij gagnabun; manö kub hagun manö it ap nıñun nöþ me, anıg gınabun,” a ga.

⁵² Anıg hageia hagla, “Ne u rö nöþ Galili nıbö rö? God Manö u amgö lı nıñ dammön nıñnabön, bı God manö hagep ap Galili nıbö auagnab,” a gıla. * ⁵³ Anıg hageila kale ke ram kale arla.

8

Nıbi amöm bı ap aip udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara.
² Ruö ram ru dam la nıñöm, kauyañ ado gı God sabe gep ram u auö, nıbi bı iru nöþ apöm nıþ bıñıg gıgabö geila nıñöm nıpe asık mıdöm, kalıþ manö hag ñı mıdeia.
³ Jisas anıg göl manö hag ñı mıdö nıñöl gı, bı lo manö hag ñeb bı gau rımnap abe, bı Perisi rımnap abe, kale nıbi

* 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46 * 7:42:

Sam 89:3-4; Mai 5:2 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon

3:1-2 * 7:52: Jon 7:41-42

ap am b+ ap aip udaj+p, n+bi u n+ip dap n+bi b+ m+deila amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas n+ip hagla, “Manö hag ñeb b+. N+bi i b+ halö u pen b+ ap aip udaj+l n+ñun daubun me i. ⁵ Mos+ lo han+ip ña u haga, ‘N+bi an+b gau rö, kabö ju pak l+lö umöl,’ a ga. Pen ne n+hön hagnabön?” ö g+la. * ⁶ Kale manö piral hagla an+bu, an+g hagno, Jisas n+hön hagö, n+ip manö kub hagun a göm hagla.

Pen Jisas n+pe ubör y+hön göm, ha+p+l adö u ñ+magö manö magö r+mnap kal+ kliñ r+köl g+ m+deia. ⁷ Pen kale Jisas n+ip manö an+bu rö hag n+ñöl g+ m+deila, n+pe jöl y+j+g göm kal+ip haga, “B+ nan si nan naij gagöp ap m+dain+m u, kabö ud n+bi an+bi nöd pakn+m,” a ga. * ⁸ An+g hagö m kauyañ g+yañ göm, m+nöñ yañ manö magö r+mnap kal+ kliñ r+k m+dö n+ñöl g+, ⁹ b+ Jisas n+ip manö kub hagun a g+la an+b gau, Jisas manö haga an+bu n+ñöm, b+ majö majö ar+k arla n+ñöm b+ gau magöñhalö añ+ añ+ arö göm ke ke am hakla; Jisas aip n+bi u aip nöp m+dailö. ¹⁰ Jisas n+pe jöl y+j+g göm, n+bi an+bu n+ip haga, “B+ gau mai? B+ nöp manö kub hagn+m ap m+dagöp ar?” a ga. ¹¹ Hageia, n+bi u haga, “B+ Kub. B+ y+ip manö kub hagn+m ap m+dagöp,” a ga. Hageia, Jisas haga,

“Yad u rö nöp nöp manö kub hagagnabin. Pen nan si nan naij g+m+dan u hainö gagmön; uri ne aru,” a ga. *

N+bi b+ m+nöñ naböñ it i m+dpal gau mailö kale me Jisas

¹² Jisas manö ap n+bi b+ gau kal+ip kauyañ hagöm haga, “N+bi b+ m+nöñ naböñ it i m+dpal gau, yad mailö kale m+dpin. N+bi b+ an y+ip hain göm ajeinab u, s+ibön an gau rö ajageinab; pör m+dep mailö aij u udöm ajeinab,” a ga. *

¹³ Jisas an+g hageia, b+ Perisi gau n+ip pen hagla, “Manö ne ke hag ñ+ban u, hon n+ñbun manö an+bu udun rö lagöp,” a g+la.

¹⁴ An+g hageila, Jisas haga, “Manö an+bu yad ke hagabin u pen manö n+ñö hagabin. Pen n+hön: yad aubin gau n+ñem, arnabin gau abe n+ñem g+pin. Pen kale, yad aubin gau n+ñagmim, arnabin gau abe n+ñagmim g+pin. * ¹⁵ Kale manö ud as+k göl g+, ‘Adö u g+ aij g+pin; adö u g+ naij g+pin,’ a gabim u, n+bi b+ m+nöñ naböñ it i gas+ n+ñöm hagpal rö nöp hagabim. Pen yad b+ ap n+ip manö kub hagagabin. * ¹⁶ Bapi y+ip yuö aunö u, n+pe yad aip m+dpul rö, yad manö ud as+k g+n+g, n+ñö nöp hagem manö ud as+k g+nabin. * ¹⁷ Lo manö

* 8:5: Lep 20:10; Dud 22:22-24 * 8:7: Dud 17:7 * 8:11: Jon 5:14 * 8:12:

Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47

* 8:16: Jon 5:30; 8:29

kale adö u hagpim, 'Nibi bi mihöp manö adö añi nöp hagnabil u me, nibi bi niñöm hagnaböl, u niñö hagpil, a ginaböl,' a gipim. * 18 Lo kale hagöp anibu rö, yad aigale bi rö midpin u, yad ke manö hadö hagpin; pen Bapi yip yuöp u abe yad aigale bi rö midpin manö u hadö hagöp. Manö hol apil manö añi nöp hagpul u me, niñö hagpil a gibep," a ga. *

19 Anig hageia, nip hagla, "Nap ne mai?" ö gila.

Hageila, Jisas pen haga, "Kale yip niñagpim rö, Bapi yad nip u rö nöp niñagpim. Yip niñbep, Bapi yad u rö nöp niñbep," a ga.

20 Jisas God sabe gep ram raul, mani kale God nip ñeb dap yubal migan u, manö anibu hag ñi mideia pen ñin nipe auaga rö, bi ap nip ud sisi laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

21 Jisas kalip kauyan haga, "Yad arik areinabin; yip ulhai niñnabim u pen kale nan si nan naj göl gi nöp midmim umnabim rö, yad arnabin gau kale aragnabim," a ga. *

22 Anig hageia, Juda bi kub gau hagla, "Nipe hagöp, 'Yad arnabin gau kale aragnabim,' a göp u, niñön

ginig anig hagöp? Nipe ke al pak linig göm anig hagöp aka?" gila.

23 Anig hagla u pen Jisas kalip haga, "Kale yan nibö; yad lan nibö. Kale mñön nabön it i nibö; yad mñön nabön it i nibö wasö. *

24 Anib u niñem me hagpin, 'Kale nan si nan naj göl gi nöp midmim umnabim,' a gipin. Pen yip, Yad Midpin Rö Midpin,* niñ udageinabim u, nan si nan naj gac halö midpim rö midmim, umnabim," a ga.

25 Anig hageia, nip hag niñöm hagla, "Ne an?" ö gila.

Hageila, Jisas haga, "Yad kalöp pör nöp hag ñabin rö nöp midpin. 26 Kalöp manö kub hag ginam adö u, manö iru nöp midöp. Bi yip hag yuö aunö u, magöñhalö niñ aij göp rö, yip gasi ñö niñöl gi, yad pen nibi bi gau kalip hag ñabin," a ga.

27 Jisas nipe Nap manö hag ña anibu niñagla rö, kalip haga, 28 "Bi Ñi nipe nip ud gilañ linabim ñin u, ginab ginab rö niñmim ñin añibu niñnabim, Yad Midpin Rö Midpin me. Yad nan ap ke nöp niñem gagpin; Bap manö yip hagöp rö nöp hag ñabin u, niñnabim. * 29 Bi yip yuö aunö u, yad aip midöp. Nip aij göp adö u nöp pör pör

* 8:17: Dud 19:15 * 8:18: 1Jn 5:9

* 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34;

13:33 * 8:23: Jon 3:31 * 8:24: God Manö adin Eksodas u (Eks 3:14) God hib nipe ke hagöm, Yad Midpin Rö Midpin a ga. Pen aui Jisas abe hib nipe ke hagöm, Yad Midpin Rö Midpin a ga. Anib u, Juda nibi bi gau rinnap, manö haga u niñöm, Jisas nip mulu kal niñöm, al pak lun a gila. * 8:28: Jon 3:14

gipin rö, yip arö gagöp; yad aip nöp midöp,” a ga.

³⁰ Jisas manö anibu hagö niñöl gi, nibi bi iru nöp nip Kraiss u a göm, niñ udla.

³¹ Pen Jisas nipe Juda nibi bi nip Kraiss u a göm niñla anib gau kalip haga, “Kale manö yad böñ nöp niñ udmim, hagpin rö nöp geinabim u me, niñö nöp nibi bi yad mideinabim. ³² Anig geinabim u, God nipe aigale Bi rö midöp u niñmim, nagit wög rö gipim u arö gimim, mid aij ginabim,” a ga.

³³ Anig hageia hagla, “Manö hagpan anibu niñön? Hon bac Ebrahim ñi pai nipe midpun u, hon nibi bi rimnap kalip nagit wög rö gagpun. Anib u, hanip niñön ginig, ‘Nagit wög rö gipim u arö gimim, mid aij ginabim,’ a gipan?” ö gila. *

³⁴ Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp niñö yabit hagabin, nibi bi nan si nan naij gipal gau, nan si nan naij gep magö u nöp nagit wög gep nibi bi rö midpal. * ³⁵ Nagit wög gep bi ap, nap nipe ram u pör midagnab; hainö bi ke nibö mani yuöm nip rauö, nap nöd nibö ram nipe u arö göm, ram ke aramöm nap hain nibö u nip nagit wög ginab. Pen ñi ap nap ram au kuö nipe pör pör nöp midnab. ³⁶ God Ñi nipe kalöp nibi bi rauöm nagit midpim u hubik yueinab u, kale nagit wög gimidim u böñ

nöp arö gimim, mid aij yabit ginabim. ³⁷ Kalöp Ebrahim rikö riklö rik dam dapil göm auö midpim u niñbin u pen manö hagpin u udagmim, yip al pak linig gabim. ³⁸ Yad Bapi aip midem niñbin rö kalöp hag ñabin; pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöp gabim,” a ga.

³⁹ Hageia hagla, “Bapi hon me Ebrahim,” a gila.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebrahim ñi pai nipe midalibep rö, nipe gimidöp rö gibep. * ⁴⁰ Yad God manö hagöp rö niñem, manö niñö yabit u kalöp hag ñabin u pen yip alnig gabim. Pen kale ginig gabim anibu rö, Ebrahim nipe gaga. ⁴¹ Anib u, nap kale ke u göp rö, kale ke anib unbö rö nöp gabim,” a ga.

Anig hageia hagla, “Hanip bi si udöm rikagpal; God añi me Bapi hon yabit,” a gila. *

Seden ñi pai nipe

⁴² Anig hageila, Jisas pen haga, “‘God añi me Bapi hon yabit,’ a gipim u pen God nipe Bapi kale midböp, yad God nibö apem, uri aui midpin u niñmim, yip midmagö libep. Yad gau midem, gasi yad ke niñem auagnö; God aip midul, yip niñebir hag yua, aui aunö.

⁴³ Anib u, manö yad u niñön ginig niñ aij gagpim Gipim anibu, hon niñagun a gimim gipim. ⁴⁴ Kale nap kale kijaki ñi pai nipe midpim u me,

* 8:33: Mad 3:9 * 8:34: Ro 6:16,20

* 8:39: Mad 3:9 * 8:41: Ais 63:16

nɪp aij göp adö u nöp gun a gɪmim nɪɲbim. Nɪpe nöd it göm, nɪbi bɪ gau kalɪp al pak limɪdöp rö, nagɪ adö nɪpe anɪbu anɪg göl nöp mɪdöp. Gasɪ aij rɪmnap, gasɪ nɪɲö rɪmnap nɪɲagöp yabɪt; nɪpe manö nɪɲö rɪmnap nɪɲagöp. Manö piral hagab u, manö yöl nɪpe me u. Nɪpe pör nöp manö pir alab; pir alep it u kɪjaki me u. * 45 Pen yad kalöp manö nɪɲö nöp hagabin u me, kale nɪɲmim udagpim. 46 Pen yad gɪpin u nɪɲmim, adö u nan si nan naij gɪpan, a gɪmim hagnim rö lagöp. Anɪb u, yad manö nɪɲö nöp hagpin u nɪɲmim, kale nɪhön gɪnɪg manö yad nɪɲ udagpim? * 47 Nɪbi bɪ God pɪg mɪdpal gau, manö nɪpe u udpal. Pen kale nɪp pɪg mɪdagpim rö, manö nɪpe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainö yag daula, yad nöd mɪdpin, a ga

48 Juda bɪ kub gau Jisas nɪp hagla, “Ne bɪ Sameria nɪbö, nöp kɪjaki abanɪ alöp, a gɪpun u, nɪɲö hagpun aka?” gɪla. *

49 Hageila, Jisas haga, “Yɪp kɪjaki abanɪ alagöp. Yad Bapi hib nɪpe u hagnö adö arab pen kale hib yad u hagpe au gɪyanɪ ap lugab. 50 Hib yad u ke hagnö adö arnɪm a gɪ gasɪ u nɪɲagpin; pen God nɪpe nɪbi bɪ nɪhön nɪhön gajal nɪɲ aij göp u, nɪbi bɪ hib yad haglö adö aranɪ a gɪ gasɪ u nɪɲöb. 51 Kalöp

nɪɲö hagabin, nɪbi bɪ an manö yad u nɪɲöm, hagpin rö gɪnab u, nɪpe umagnab; nɪpe pör nöp pör nöp kamɪɲ mɪdeinab,” a ga. *

52 Jisas anɪg hageia, kale hagla, “Ne manö hagpan anɪbu nɪɲun nɪɲbun, nöp kɪjaki abanɪ alöp hagabön. Ebrahim abe, bɪ God manö hagep gau magöɲhalö abe umla, pen ne nɪhön gɪmön hagpan, ‘Nɪbi bɪ an manö yad u nɪɲöm, hagpin rö gɪnab u, umagnab; nɪpe pör nöp pör nöp kamɪɲ mɪdeinab,’ a gɪpan? 53 Bac hon Ebrahim abe, bɪ God manö hagep gau magöɲhalö abe umla rö, bɪ anɪb gau bɪ pro, yad bɪ kub a gɪ gasɪ u nɪɲban aka?” gɪla.

54 Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnö adö arböp, nan yɪharɪɲ rö lɪböp. Pen bɪ hib yad hagö adö arab bɪ anɪbu Bapi yad. Kale bɪ añɪ anɪbu nöp nɪp, God hon, a gɪpim. 55 God hon, a gɪpim u pen nɪp nɪɲagpin; pen yad nɪp nɪɲbin. ‘Nɪp nɪɲagpin,’ a gɪbnep, kale manö piral hagpin rö hagbnep. Anɪb u, yad nɪp nɪɲbin u me, manö hagöp rö gɪpin. 56 God hadame nöp nap Ebrahim nɪp hagöm, yad Jisas mɪñi apem mɪdpin ñɪn i nöp hagöm, ‘Ñɪn hain u aunab,’ a ga. Pen nap Ebrahim God manö haga u nɪɲöm, manö anɪbu God nɪɲö hagöp, a göm, gasɪ halö mɪdöm ñɪñɪ löl gɪ mɪdeia;

* 8:44: 1Jn 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jn 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24

ñin anibu niñöm miñ miñ ga,” a ga.

⁵⁷ Anig hageia, Juda bi gau hagla, “Mi ne ñin juöl miñhöp ado gi da unbö sidun lañ rö midagpan u pen ne niñhön gimön, Ebrahim hadame dagol gau ga u niñnö, a giñpan?” ö giñla.

⁵⁸ Hageila, Jisas kalip haga, “Kalöp niñö yabiñ hagabin, Ebrahim niñ yag dauagep adö u, Yad Midpin,” a ga. *

⁵⁹ Jisas anig hageia, niñ kabö ju al pak linig geila, pen God sabe gep ram raul mideia u hil gi löm höñ amöm ara.

9

Bi ap yag daula ñin u nöp amgö we ga, Jisas gö amgö ñil niña

¹ Pen Jisas bi niñe gau aip amöl gi niñla, bi yag daula ñin u nöp amgö we ga ap mideia. ² Jisas bi niñe gau bi anibu niñöm Jisas niñ hagla, “Manö hag ñeb bi. Bi an nan si nan naij gajip, bi anibi yag daula ñin u amgö niñe u we ga? Niñe ke aka niñe nap gajil göp?” ö giñla. *

³ Hageila, Jisas haga, “Amgö niñe we ga u, niñe ke aka niñe nap nan si nan naij gajil gagöp. Pen amgö niñe we ga u, niñi bi gau God niñe Bi klö unbö ke a göm niñ aij giñlañ a göm ga. * ⁴ Miñi sidö an magö i, Bi yip yuö aunö u, wög niñ u gun. Sib ginig gab niñöm hon wög gun rö

lagnab. ⁵ Yad niñöñ naböñ il i midpin magö i, niñi bi niñöñ naböñ il i midpal gau mailö kale u yad midpin,” a ga. *

⁶ Jisas manö anibu hagöm, niñöñ yan kiñu alöm, gö kiñip lö, udöm bi amgö we ga u niñ amgö niñe au löm, * ⁷ haga, “Siloam wanö ammön, amgö ne u niñ gimön,” a ga. Anig göm hag yuö, am niñ löm, amgö u niñ niñöm, ram niñe ara. Siloam manö il u “Yuö Ara” a giñpal.

⁸ Pen niñi bi ram yam niñe aip jim ñöl gau abe, nöd niñe nan asib gimidöp niñmidal niñi bi gau abe hagla, “Bi i, bi au asik midöl gi, nan asib gimidöp u rö löp,” a giñla. ⁹ Hageila, rimnap hagla, “Yau me, bi anibu nöp,” a giñla. Rimnap pen hagla, “Wasö. Bi anibu rö löp u pen bi i bi ke niñbö,” a giñla. Anig hageila, bi anibu niñe ke haga, “Yad me bi anibu,” a ga. ¹⁰ Hageia, niñ hagla, “Amgö nöp u aige göm kaminiñ löp?” ö giñla. ¹¹ Hageila haga, “Bi Jisas a giñpal u, niñöñ yan kiñu alöm, gö kiñip lö, udöm amgö yad u löm hagöp, ‘Siloam wanö ammön, amgö ne u niñ gimön,’ a gö, am amgö yad u niñ lem, adiniñ amgö niñ niñbin,” a ga. ¹² Hageia hagla, “Bi anibu miñi gai?” ö giñla. Hageila haga, “Yad niñagpin,” a ga.

* 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mad 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23

Bi Perisi gau, "Bi amgö we ga u aige göm kamıñ löp?" ö gıla

13-14 Pen Jisas gö amgö ñıl nıñga bi anıbu, Juda kai God nıp sabe gep ñın kale u anıg ga u me, nıbi bi rımnap bi anıbu nıp dam bi Perisi mıdeilla au aula. ¹⁵ Bi Perisi bi anıbu nıp hagla, "Ne aigöl gımön amgö ñıl nıñban?" ö gıla. Hageila haga, "Jisas mınön kıtıp ap udöm, amgö yad u lajıp, yad am amgö yad u ñıg lem, uri amgö ñıl nıñbin," a ga.

¹⁶ Anıg hageia, bi Perisi rımnap hagla, "God nıp sabe gep ñın u anıg ga rö, nıpe God nıp sabe gep ñın lo u rıb jua. Anıb u, hon nıñbun, God nıp yuö auagöp," a gıla. Anıg hageila, bi kale rımnap pen hagla, "Bi nan si nan naij gep ap mıdaiböp, nıpe aigöl göm nan gagep anıbu gıböp?" ö gıla. Anıg hagöm kale ke nöp asık ke ke lıla. ¹⁷ Bi Perisi gau, bi anıbu nıp kauyañ hag nıñöm hagla, "Bi amgö yad gö amgö ñıl nıñbin," a gıpan u, ne bi anıbu bi nıñhön, a gı gası nıñban?" ö gıla. Hageila haga, "Yad nıñbin nıpe bi God manö hagep bi ap," a ga. *

¹⁸ Pen Juda bi kub gau, bi amgö we ga kamıñ la manö anıbu udagöm, nıme nap hanıp auıl, a gılö, ber mıñhau aueilö, ¹⁹ hagla, "Ñı i ñı kale aka?" gıla. Hageila haglö, "Yau, ñı u ñı hol," a gılö. Hageilö hagla, "Kale

nıp amgö we halö yag daulö aka?" gıla. Hageila haglö, "Yau, nıp amgö we halö yag daulo," a gılö. Anıg hageilö hagla, "Anıb u, uri aigöl göm amgö ñıl nıñban?" ö gıla.

²⁰⁻²³ Hageila, kale ber pen hadö nıñlö, Juda bi kub anıb gau nöd manö kłö adö ap hagöm hagla, "Nıbi bi an an Jisas nıpe Kraıs u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram anıbu kauyañ auagnaböl," a gıla. Manö hagla anıbu hadö nıñmil me, pırıkmil, haglö, "Ñı u, ñı hol mıdöp u, nıñbul; ñı hol anıbu amgö we halö yag daulo u abe nıñbul; pen mıñı aigöl göm amgö ñıl nıñban u nıñagpul; bi an nıpe gajıp amgö nıñban u abe hol nıñagpul. Pen nıpe ñı pro wasö; nıpe ke hag nıñeinabim u, hagnab," a gılö.

²⁴ Anıg hagailö, bi kub gau bi anıbu nıp kauyañ wıñ allö aueia hagla, "Nöp kamıñ löp anıbu, God amgö ilö nıpe u manö nıñö nöp hag. Hon nıñbun, bi hagajun u, bi anıbu bi nan si nan naij gep bi ap," a gıla.

²⁵ Anıg hageila, bi anıbu pen haga, "Nıpe bi nan si nan naij gep bi ap aka wasö, yad nıñagpin. Yad nan añı ap nöp nıñbin. Nöd amgö we gı mıdainö pen mıñı amgö ñıl nıñbin," a ga.

²⁶ Hageia hagla, "Nöp aigege göm gajıp, amgö nıñban?" ö gıla.

27 Hageila haga, “Yad kalöp mîdö nöp hag ñîbin u pen kale manö yad u udagpim. Nîhön gîning manö mîdö nöp hagajîn manö u kauyan hag a gîmim hagabim? Kale ke u rô nöp bî nîpe ap mîdun a gîmim hag nîjabim aka?” ga.

28 Anîg hageia, nîp mulu kal nîjöm, nîp manö naj hagöm hagla, “Hon Mosîs bî nîpe me, pen ne bî yîharîj u bî nîpe ap! 29 God Mosîs nîp manö hag ñö hagnîdöp u nîjbun, pen bî i gai nîbö auöp u nîjagpun!” a gîla.

30 Hageila haga, “Ake! Bî game! Nîpe amgö yîp u gö kamîj löp, pen nîpe gai nîbö u kale nîjagpim me! 31 Pen hon nîjbun, nan si nan naj göl gî, God nîp sabe gaiöl u, nîpe manö kale udagnab; nîbi bî God nîp nîj udöm, manö hagöp rô göl gî, nîp sabe gaiöl u, nîpe manö kale nîjnab. * 32 Mînönj nabönj gî la ñîn u riköl, mîd dap mîñî mîdpun ñîn i, nîbi bî amgö we halö yag daula ap gö kamîj laga. 33 Bî anîbu God yuö auagböp, nîpe nan ap gînm rô lagböp,” a ga.

34 Anîg hageia, kale pen hagla, “Name nöp yag daua ñîn u, bî nan si nan naj gep u yag daula pen ne hanîp manö hag ñîning gabön ar? Anîg hagnön, Juda magum gep ram i kauyan auagnabön,” a göm, nîp ud mamö gî dam höj yan yula.

*

Nîbi bî Jisas nîp nîj udagpal gau, amgö we rô mîdpal

35 Pen bî anîbu nîp ud höj yula, Jisas manö anîbu nîjöm, am nîp ulhai nîjöm haga, “Ne Bî Ñî nîpe nîp nîj udpan?” ö ga.

36 Hageia haga, “Bî Ñî nîpe bî an? Bî anîbu me u, a gö, yad nîp nîj udnam,” a ga.

37 Anîg hageia, Jisas haga, “Bî anîbu mîdö nöp nîjban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

38 Anîg hageia, bî anîbu Jisas mîdeia ît au kugom yîmöm haga, “Bî Kub! Yad nöp nîj udabin,” a ga.

39 Hageia, Jisas haga, “Yad mînönj nabönj ît i aubin u, nîbi bî mînönj nabönj ît i mîdpal gau kalîp nîme lîning aubin. Nîbi bî amgö we ga gau mailö apöm nîjnaböl; pen nîbi bî hon hadö nîj aij gîpun a göm, mailö arö göm, sîb yan aramöm nîjagnaböl.

40 Anîg hageia, bî Perisi söl anîb au mîdeila rîmnap, manö anîbu nîjöm hagla, “Anîg hagnan u, hon abe amgö we göp, a gîmön hagabön ar?” a gîla. *

41 Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we mîdaibep rô, nan si nan naj gîpim u manö kub udagbep; pen nîj aij gîpun, a gîpim u me, kale gac halö mîdmim manö kub udnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bî Aij u

* 9:31: Sam 34:15

* 9:34: Sam 51:5

* 9:40: Mad 15:14

¹ Jisas manö ap hod riköm haga, “Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, kaj sipsip miñpal waryö raul u arniñg, ajöñ iñ yijñg göl miñgan u miñdö niñöl gi, yiñharñ ramö au rañ göm arnaböl gau, kale nan si udep niñbi bi. ² Bi sipsip mukep u, yiñharñ ramö u rañ göm aragnab; ajöñ iñ yijñg göl miñgan u nöp amöm, waryö raul miñgan yan arnab.

³ “Pen bi sipsip mukep u amjakö, bi ajöñ iñ abad miñdöp u niñp niññ aij giñab rö, adan u hiñknab. Pen sipsip gau u rö nöp, bi anibu maj miñgan niñp u niññaböl rö, sipsip niñpe ke gau hib niñ gi pañd höñ arnab. ⁴ Sipsip niñpe pañd höñ aramöm, niñpe nöd gö niñöl gi, kale maj miñgan niñpe u niññaböl rö, niñp hain giñaböl. ⁵ Pen bi ke niñbö ap ap hagö, niñp hain gagnaböl; maj miñgan niñpe niññagnaböl rö, piñrik arnaböl,” a ga. ⁶ Jisas anigöl manö hod riköm haga pen manö hagab adö u a göm rik niññagla.

Jisas niñpe Sipsip Mukep Bi Aij u

⁷ Jisas manö rik niññagla rö, niñpe kauyan haga, “Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, yad ke sipsip gau ajöñ arep miñdpin. ⁸ Pen, ‘Hon kaj sipsip mukep bi,’ a göm, nöd aula bi gau, kale magöñhalö nan si udep bi miñdmñdal. Sipsip gau manö kale u

niññagmiñdal. * ⁹ Pen yad ke sipsip gau ajöñ arep rö miñdpin. Niñbi bi yiñp apöm waryö raul miñgan arnaböl gau, kamññ nöp miñdeinaböl. Ajöñ amññ apññ göl gi, nan uññañ uññañ niññaböl. ¹⁰ Bi si udep gau, nan si udnñg, wiñp alññg, giññaiñ giñññg nöp aubal. Pen yad aunö u, kalöp giñnö, kale kamññ pör miñdep magö anibu udmim, kamññ miñd aij gep adö u nöp miñdpe aran a gem aunö.

¹¹ “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Sipsip Mukep Bi Aij u, kaj sipsip gau a göm umnab. * ¹² Bi au mani udnñg kaj sipsip abad miñdeinab u, bi kaj sipsip mukep yijñg göl wasö; sipsip gau sipsip niñpe wasö u me, kain hauñ gau auaiöl u niññöm piññññ gi arnab. Anib u me, kain hauñ anib gau sipsip gau kalip yu giñ dam ke gau gau yunaböl. * ¹³ Bi anibu mani udnñg kaj sipsip abad miñdöm, sipsip gau kalip gasiñ niññagnab u me, piññññ gi arnab.

¹⁴⁻¹⁵ “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Bapi hol apññ pen pen niññ aij giñpul rö, yad sipsip gau aip pen pen niññ aij giñpun. Anib u, yad kalip a gem umnabin. * ¹⁶ Sipsip waryö raul miñgan i miñdpal nöp wasö, sipsip riñmnap halö miñdpal. Sipsip anib gau u rö nöp udnabin. Kale u rö nöp manö yad u niññaböl. Sipsip raul miñgan aññ ap magum giñ

* **10:8:** Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 * **10:11:** Sam 23:1; Rep 7:17 * **10:12:** Ap 20:29 * **10:14-15:** Mad 11:27; 1Jn 3:16 * **10:16:** Ais 56:8; Esi 34:23

m+idöm, b+ mukep kale añ+ ap
nöp m+idöm g+nab. *

17 “Yad kal+p nan a gem
umem uraknabin rö, Bapi
y+p m+idmagö löp. * 18 N+bi b+
r+mnab gas+ kale n+ñöm g+lö
umagnabin; yad ke umnam
a gem umnabin. Yad ke um-
nam a gem umnabin; yad ke
uraknam a gem uraknabin.
An+ b u, Bapi yad, ne unbö
g+mön a ga manö n+pe u
udem, haga rö nöp g+nabin,”
a ga.

19 Jisas manö an+bu hagö,
Juda kai kauyañ as+ k böñ u
ke, böñ u ke löm, 20 r+mnab
hagla, “N+pe k+jaki abañ alö,
manö piral hagab u, n+hön
g+n+g manö n+pe u n+ñabim?”
ö g+la.

21 An+g hageila, r+mnab
pen hagla, “N+pe k+jaki abañ
alböp u, an+g hag aij gagböp.
Pen k+jaki abañ alö, aigöl
göm n+bi b+ amgö we ga gau
gö kauyañ n+ñblap?” ö g+la.

22 Pen hainö Juda n+bi b+
God sabe gep ram ut aij
m+idöp u m+ñ m+ñ gep ñ+n
kub u m+ñi, a göm, Jerusalem
am magum g+la. Pen ñ+n
kub an+bu, ram y+gön ñ+n u
me, 23 Jisas n+pe God sabe
gep ram höñ adö “Solomon
Ram Bada” a g+m+dal u ajeia
n+ñöl g+, 24 Juda n+bi b+
gau Jisas m+deia au apöm
hagla, “Han+p gö pör nöp
abad m+dagaiun; ne Kraiss
u m+daimön u, waiö hagö
n+ñun,” a g+la.

25 Hageila, Jisas haga, “Yad
kalöp hadö hagnö pen manö
yad u manö n+ñö a g+mim
n+ñ udagpe. Bapi yad klö
n+pe udem nan gagep gau
g+pin u n+ñmim, manö yad
u manö n+ñö a g+mim n+ñ
udbep. 26 Pen sipsip yad
m+dagpim rö, manö yad u
manö n+ñö a g+mim n+ñ
udagpe. 27 Sipsip yad gau
manö yad hagabin n+ñbal;
yad kal+p n+ñbin n+ñöm kale
y+p hain g+pal. 28 Y+p hain
g+pal gau, kal+p kam+ñ pör
m+dep magö u ñabin u me,
kale umagnaböl. Ñ+magö
adö yad m+dpal rö, n+bi b+
r+mnab apöm kal+p t+p g+ ud
aröl rö lagöp. * 29 Bapi
yad kal+p ud y+p ñöb u,
n+pe B+ klö unbö ke yab+
m+idöp me. Ñ+magö adö n+pe
m+dpal rö, n+bi b+ r+mnab
apöm kal+p t+p g+ ud aröl
rö lagöp. 30 Bapi ke, yad
ke, wasö; hol ap+l añ+ yab+
m+dpul,” a ga.

31 Jisas an+g hageia, Juda
kai n+p kauyañ kabö ju
pakn+g geila. 32 An+g geila,
Jisas kal+p pen haga, “Bapi
y+p hagö, kale m+daibe n+ñöl
g+, nan aij ke ke iru nöp g+nö.
Pen nan aij g+nö an+ b gau,
adö mai g+ naij g+nö n+ñmim,
y+p al pak l+n+g gabim?” ö ga.

33 Hageia hagla, “Nan aij
adö an+ b gau n+ñun, nöp
al pak l+n+g gagabun; ne
b+ yab+ pen, yad God rö
m+dpin, a g+mön, God hib
n+pe dap lug g+pan u me,

* 10:17: Plp 2:8-9 * 10:28: Jon 3:16; 6:39 * 10:33: Lep 24:16

nape al pak lınıg gabun,” a gıla. *

³⁴ Anıg hageila, Jisas haga, “Lo kale ke adın ap kalı klın rıköm hagla, ‘God nıpe haga, ‘Kale ke god rö mıdpim,” a ga,’ a gıla. * ³⁵ God Manö u manö ap pıral hagagnab; pör nöp pör nöp nıñö nöp mıdeinab. God nıpe nıbi bı yıharın gau manö hagajın anıbi ñöm, ‘Kale god rö mıdpim,’ a ga. ³⁶ Pen yad, yad mınönj nabönj il i aubin u, Bapi yıp wög nıpe hag löm hag yuö aubin. Pen yad God Ñı nıpe mıdpin a gınö manö anıbu nıñmim, kale nıhön gınıg, God hib nıpe hag pro gab, a gımim, yıp al pak lınıg gabim? ³⁷ Yad God wög nıpe geinabin u, manö yad nınj udmim. Wasö u, wasö. ³⁸ Pen manö yad nınj udagun, a gınabım u, yad nan gagep rö gıpin gau nıñmim, nınj udmim. Kale anıg göl nınj udmim me, yad Bapi aıp mıdpin Bapi yad aıp mıdöp u nınjnabım,” a ga. *

³⁹ Jisas nıp kauyanj ud sısı lun a gıla u pen agamıj hil gı löm ara. ⁴⁰ Jisas anıg hil gı amöm, kauyanj ñıg Jodan juöm böñ lödañ amöm, Jon nöd mıdöm nıbi bı ñıg pak ñımıdöp ram mınönj rıgoñ gau am mıdeia. * ⁴¹ Nıbi bı iru nöp mıdeia u apöm hagla, “Jon nan gagep rö rımnap gagmıdöp, pen nıpe bı i nıp a göm, manö

nıhön nıhön hagnıdöp u, magöñhalö manö nıñö nöp hagnıdöp,” a gıla. ⁴² Anıg hagöm, nıbi bı mıgan anıbu mıdeila gau iru nöp Jisas nıp nınj udla.

11

Lasaras uma

¹ Ram rıtıg aglö Bedani nıbö bı ap nan ga; hib nıpe u Lasaras. Bı anıbu, nıñın nıpe mıhöp mıdmıdil; ap Maria, ap Mada. * ² Maria me, Jisas nıp ma kıd nıpe u wel hoñ gı ñöm, umagö nıpe ud lık gı yua nıbi anıbu. Nımam nıpe Lasaras nan ga. * ³ Lasaras nıñın mıhau Jisas nıp manö bıg yumil haglö, “Bı Kub! Bı mıdmagö ne u nan göp,” a gılö.

⁴ Pen Jisas manö hag yulö anıbu nıñöm haga, “Nıpe nan göp pen böñ nöp umagnab. Pen God nıpe ke nıñöb rö, nıpe klö ke nıpe gö, nıbi bı gau God hib nıpe u abe, God Ñı hib nıpe u abe haglö adö arnab, a göm ga,” a ga. *

⁵ Jisas nıpe Mada, nıñın nıpe Maria, nımam kale Lasaras kalıp yam mıdmagö lımıdöp. ⁶ Pen Lasaras nan ga manö anıbu nıñöm, Jisas nıp nıñnıg yıñıd araga; ram mınönj mıdeia au ñın mıhöp halö mıdeia. ⁷ Ñın mıhöp lugö, bı nıpe gau kalıp haga, “Ram mınönj Judia ado gı arun,” a ga. ⁸ Anıg hageia, bı

* 10:34: Sam 82:6 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:40: Jon 1:28 * 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2: Jon 12:3 * 11:4: Jon 9:3

nipe gau hagla, “Manö hag ñeb bi. Rol magö u nöp, bi Juda gau nöp kabö ju pakniḡ geila u pen ne kuöyaḡ ram m+inöḡ an+ibu ado ḡi arniḡ gabön aka?” ḡila.

⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale niḡnim, ñ+n añ+ ap, aua unbö m+igan laḡ nöp m+idöp. N+ibi bi mailö halö ajeinaböl gau, m+inöḡ naböḡ mailö an+ibu mailö ñö, nan r+imnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnaböl. ¹⁰ Pen n+ibi bi sibön yaḡ ajeinaböl gau, mailö kale m+idagö, nan r+imnap kalpe li ludö arö ap lug paknaböl,” a ga.

¹¹ Jisas an+ig hagöm, manö ap halö kal+p hagöm haga, “Bi niḡneb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem niḡ hagnö urak aunab,” a ga.

¹² Hageia, bi nipe gau pen hagla, “Bi Kub. Nipe hanab a ḡipan rö, kam+iḡ linab,” a ḡila. ¹³ Jisas nipe Lasaras hadö umöb u niḡöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen bi nipe gau Jisas manö nipe niḡöm, Lasaras y+har+iḡ hon hanab a ḡi gas+i niḡla. ¹⁴ Bi nipe gau niḡagep adö m+ideila niḡöm Jisas kal+p waiö hagöm haga, “Lasaras hadö umöb. ¹⁵ Pen yad Lasaras aip m+idagainö umöb u, kalöp nan a gem m+iñ m+iñ ḡipin. An+ig göp u me, kale manö yad niḡ udmim rö löp. Pen Lasaras m+idöp au arun,” a ga.

¹⁶ Hageia, Domas Didi-mas nipe Jisas bi nipe

r+imnap gau kal+p haga, “Hon magöḡhalö manö hag ñeb bi hon aip ram m+inöḡ Judia arno, niḡ al pak löm, han+iḡ abe al pak löl,” a ga. *

Jisas Mada Maria añ+l m+hau kal+p manö haga

¹⁷ Pen kale ram r+iḡ aglö Bedani amjakeila, n+ibi bi gau Jisas niḡ hagla, “Lasaras uma r+igöl ḡino, ñ+n m+hau m+hau padiöp,” a ḡila. ¹⁸ Pen ram r+iḡ aglö Bedani an+ibu, Jerusalem söl au, kilomida unbö m+hau niḡaḡ rö nöp m+dm+idöp rö me, ¹⁹ Lasaras umö, Juda n+ibi bi iru nöp apöm, Mada Maria añ+l m+hau möḡ niḡöm m+iḡöḡ magö ḡi m+ideila. ²⁰ Pen Jisas auab, a ḡilö, Mada niḡöm, niñ+n Maria niḡ ram u arö göm, am Jisas niḡ niḡniḡ ara. ²¹ Mada nipe am Jisas niḡ niḡöm haga, “Bi Kub. Ne i m+idaibnap, mam yad Lasaras umagböp. ²² Pen yad niḡbin, m+iñi God niḡ nan niḡhön hag niḡeinabön, hagnabön rö ḡinab,” a ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Namam kuöyaḡ uraknab,” a ga. ²⁴ Hageia, Mada haga, “Yad niḡbin manö kub hagep ñ+n u uraknab,” a ga. *

²⁵ Hageia, Jisas haga, “Yad ke ḡinö n+ibi bi uraknaböl; yad ke ḡinö n+ibi bi kam+iḡ m+ideinaböl. N+ibi bi y+iḡ niḡ udöm umnaböl gau, kam+iḡ m+ideinaböl. ²⁶ N+ibi bi kam+iḡ m+idöm y+iḡ niḡ udnaböl gau, umagnaböl; pör nöp pör nöp

kam+ŋ m+deinaböl. Manö hagabin an+bi n+ŋ udpan aka?" ga.

27 Jisas an+g hageia, Mada haga, "B+ Kub. Yaue, yad n+ŋbin, ne me Krais u, God Ñ+ n+pe m+nöŋ naböŋ i aunab, a g+m+idal u nöp," a ga. *

28 Mada manö an+bu hagöm, ram ado g+ amöm, n+ñ+n n+pe Maria n+p r+m+id iŋ gau mumug r+köm haga, "Manö hag ñeb b+ hadö auub; nöp mai a göm hag n+ŋab," a ga. 29 Maria manö an+bu n+ŋöm y+ŋ+d uraköm, Jisas n+p n+ŋn+g ara. 30 Pen Jisas ram r+ŋ+g aglö Bedani hadö auaga; Mada n+p n+ŋa m+gan an+ib au nöp m+deia. 31 Maria n+pe an+g y+ŋ+d arö, Juda n+bi b+ n+p aip ram raul m+deila gau hag n+ŋla e, wip r+göl dan m+ŋöŋ g+n+g arab, a göm, arö n+ŋöl g+ hain arla.

32 Maria am Jisas n+p n+ŋöm, m+deia ma iŋ au maben y+möm haga, "B+ Kub, ne aui m+daibnap, mam yad umagböp!" a ga.

33 Pen Maria abe, Juda n+bi b+ n+pe aip aula gau abe m+ŋöŋ geila u n+ŋöm, Jisas gasi hibur m+dmagö n+pe mög kub yab+ŋ ga. 34 An+g gö, Jisas haga, "N+p r+göl g+pim gai?" ö ga.

Hageia hagla, "Auö am n+ŋun," a g+la.

35 Jisas amgö ñ+g luga. 36 Jisas amgö ñ+g lugeia u n+ŋöm, Juda n+bi b+ gau n+ŋöm hagla, "N+ŋim!

Lasaras n+p m+dmagö yab+ŋ löp!" a g+la.

37 R+mmnap pen hagla, "N+pe b+ amgö we ga u n+p gö amgö ñ+ŋ n+ŋa rö, n+ŋön g+n+g nan b+ an+bi n+p ga u gö kam+ŋ laga?" ö g+la. *

Jisas Lasaras n+p gö, uraka

38 Pen Jisas kuöyan gasi hibur m+dmagö n+pe mög kub yab+ŋ n+ŋöm, Lasaras n+p r+göl g+la m+gan u am-jaka. Wip r+göl g+la an+bu, kabö m+gan ap r+göl g+la; pen kabö kub ap ud ajöŋ p+ŋ g+lö m+deia. 39 Pen Jisas b+ gau haga, "Kabö u ud yuim," a ga.

Jisas an+g hageia, b+ Lasaras uma an+bu n+ñ+n n+pe Mada haga, "B+ Kub, wip u umö r+göl g+no, ñ+n m+hou m+hou padiöp u, haŋ+ŋ naij yab+ŋ aunab," a ga.

40 Hageia, Jisas pen haga, "Nöp n+ŋön hagaj+n? Nöp hagpin, 'Y+p n+ŋ ud m+dmön me, God klö n+pe ke n+ŋnabön,' a g+pim," a ga.

41 An+g hageia, kabö u ud yulö, Jisas g+lan g+ n+ŋöm haga, "Bapi, yad nöp hag n+ŋnö y+p n+ŋban u, nöp aij a gabin. 42 Yad nöp hag n+ŋnö y+p pör n+ŋban u hadö n+ŋbin, pen manö hagabin an+bi, n+bi b+ aui urak m+dpal gai, ne nöp y+p yuö aunö u n+ŋ udöl, a gem hagabin," a ga.

43 Jisas an+g hagöm, meg m+gan dap ranöm haga, "Lasaras, ne höŋ aui au!" a ga. 44 Hageia, waŋ+ŋ ñ+n ma

* 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6

nɪp wam wam haluöm, nabɪc maj mɪgan waɪj wam wam göm, dam rɪgöl gɪla waɪj gau, anɪg göl mɪdö nɪɲöl gɪ, wɪp he mɪlö u urak waɪj halö wam wam göm höɲ aua. Auö, Jisas bɪ gau kalɪp haga, “Waɪj nɪp wam halubim gau hubɪk yube araɲ,” a ga. Hageia, haga rö gɪla.

Jisas nɪp alun a göm gasɪ u nɪɲla

(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Juda nɪbi bɪ Maria nɪp nɪɲnɪg aula anɪb gau, Jisas Lasaras nɪp gö uraka u nɪɲöm, nɪbi bɪ iru nöp Jisas nɪpe Kraiss u a göm, nɪp nɪɲ udla. * ⁴⁶ Pen rɪmnap ado gɪ bɪ Perisi mɪdeila au amöm, Jisas ga anɪbu kalɪp hag ñɪla. * ⁴⁷ Hag ñeila, bɪ Perisi gau abe, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, kale Juda Kansol manö ud asɪk lɪmɪdal bɪ kub gau kalɪp wɪñ allö, am magum geila, kalɪp hagla, “Bɪ anɪbu nan gagep iru nöp gab u, hon nɪhön gɪnabun? ⁴⁸ Hon nɪɲun arö gɪno, nɪpe anɪbu nöp gö arö, nɪbi bɪ magöɲhalö nɪp nɪɲ udöm, kɪɲ kub hon a geinaböl u, Rom bɪ kub gau apöm, God sabe gep ram hon u gɪ naj göm, hanɪp Juda nɪbi bɪ gɪ naj göm, gɪnaböl,” a gɪla.

⁴⁹ Pen mɪ anɪbu nöp, bɪ ap nɪp hag lɪlö, nɪpe bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ u mɪdeia. Bɪ anɪbu hib nɪpe Kaiapas. Nɪpe magum

geila aɲ u manö hagöm haga, “Kalöp gasɪ lagöp. ⁵⁰ Yad kalöp hagabin, bɪ aɲ ap umö hon magöɲhalö kamɪɲ arnabun u aɪj; hon magöɲhalö umnabun u naj,” a ga.

⁵¹ Kaiapas nɪpe manö haga anɪbu, nɪpe ke hagaga; nɪpe bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ mɪ anɪbu mɪdeia rö, nɪpe nan nɪhön nɪhön hainö gɪnab gau gasɪ nɪɲöm, Jisas nɪpe Juda nɪbi bɪ gau kalɪp a göm umnab, a ga. ⁵² Pen Juda kai kalɪp nöp wasö; nɪbi bɪ God ñɪ pai nɪpe udnɪg gab gau magöɲhalö ud jɪm ñöm lö, ɪɪ nɪpe aɲɪ yabɪɪ mɪdeinaböl, a göm umnab, a ga. *

⁵³ Anɪb u, ñɪn anɪbu ɪɪ göm, Juda bɪ kub anɪb gau Jisas nɪp aige gun alun, a göm, pör nöp manö anɪbu nöp hag amɪɪ apɪɪ gɪ mɪdeila. *

⁵⁴ Juda bɪ kub gau Jisas nɪp alnɪg geila u nɪɲöm, Jisas nɪpe ram mɪnön kale ram mɪnön Judia waiö ajagmɪdöp; nɪpe bɪ nɪpe gau aɪp ram mɪnön Judia au ju am Epraim daun amjaköm, mɪnön nabön kabö nöp mɪdmɪdöp goɪ au mɪdmɪdal.

⁵⁵ Pen Juda kai Pasopa ñɪn kub kale u söl söl ga nɪɲöm, nɪbi bɪ iru nöp ram mɪnön kale ke gau arö göm, hon God amgö ɪlö nɪbi bɪ uɪ aɪj mɪdun, Pasopa nan ñɪɲun, a göm, wög adö kale hadame gau gɪmɪdal rö gɪnɪg Jerusalem

* 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18

arla. ⁵⁶ Kale Jerusalem ap-jaköm, Jisas nïp uthai nïj mïdeila. Kale amöm God sabe gep ram raul mïgan u mïdöm, Jisas mai, a göm, pen hag nïjö pen hag nïjö göm hagla, “Kale nïhön gasï nïjnim? Nïpe Pasopa ñïn i aunab aka wasö?” gïla. ⁵⁷ Pen God nïp nan sabe gep bï kub gau abe, bï Perisi gau abe, manö ap hagla, “Nïbi bï ap Jisas nïp nïjainïm u, nïpe ap hanïp hageinab, hon am nïp ud sïstï lun,” a gïla.

12

Maria Jisas nïp wel hañj aij auep li ña

(Mad 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Pasopa nan ñïjnjig gïla u, ñïn unbö kagoł jïj u nöp mïdö nïjöl gï, Jisas Lasaras uma nïp gö uraka ram nïpe u ara. Ram rïtïg agłö anïbu hib Bedani. * ² Bedani amöm, nan ñïjun, a göm, Jisas u, Lasaras u, nïbi bï rïmnap abe, asïk mïdeila nïjöm, Mada nan magö gau nïme la. * ³ Nïñïn Maria pen, wel hañj aij mani kub yabïł raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u hon gï ñöm, umagö nïpe u udöm ma nïpe lïlï ga. Anïg geia, wel hañj aij anïbu, ram raul anïbu magöñhalö hañj ara. * ⁴ Anïg geia, Judas Iskariod, Jisas bï nïpe au nïp hainö mumug nïjï bï anïbu, hañj aij anïbu nïjöm haga, ⁵ “Mani kub yabïł raubal wel

anïbi rö yuöm, mani udöm, nïbi bï nan mïdagöp gau kalïp ñïböp u aij. Bï wel anïb rö raunïg gab u, nïpe rakïn unbö sïduj laj wög göm mani udöm amöm wel anïbi raunab,” a ga. ⁶ Nïpe anïg haga u, nïbi bï nan mïdagöp gau mög nïjöm hagaga; nïpe mani wadï u ud ajöm, rïmnap agamïj si udmïdöp u me anïg haga.

⁷ Pen Jisas haga, “Nïp hag gagmön. Yïp rïgöl gïnaböl ñïn u lï ñïnïg dap löp u, uri dap lï ñöb. ⁸ Nïbi bï mani mïdagöp gau aip pör mïdeinabim; pen yad aip pör mïdageinabim,” a ga. *

Lasaras nïp agamïj alun, a gïla

⁹ Jisas Bedani ap mïdöp a gïla manö anïbu nïjöm, Juda nïbi bï iru nöp gau nïp nïjnjig arla. Pen Jisas nïp nöp nïjnjig aragla; Lasaras bï uma Jisas gö uraka bï anïbu nïp abe nïjnjig arla. ¹⁰⁻¹¹ Pen Lasaras uma Jisas nïp gö uraka rö, Juda nïbi bï iru nöp nagï adö kale gï mïdmïdal u arö göm, Jisas nïp nïj udla. Anïg geila, bï God nïp nan sabe gep bï kub gau, Lasaras nïp abe alnabun, a göm gasï u nïjla. *

Jisas kiñ rö Jerusalem ara (Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Ruö, nïbi bï iru yabïł Pasopa nan ñïjnjig aula gau, Jisas Jerusalem auab a gïla

* **12:1:** Jon 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40 * **12:3:** Luk 7:37-38 * **12:8:** Dud 15:11
* **12:10-11:** Jon 11:45

manö anıbu niñöm, ¹³ niþ am niñun, a göm, galon ułan rik dap löl gi, wiñ kub alöl gi hagla,

“Bi Kub hib niþe u hagno adö arañ!”

“Bi Kub niþe Bi niþe anıbi yuö auöp me i!”

“Niþe Bi aij. Hib niþe hagno adö arañ!”

“Niþe Isrel Kiñ auab me i! Hib niþe hagno adö arañ!” *

¹⁴ Jisas kaj donki marep ap udöm, adö anıbu asıköm areia. Anıg ga u, God Manö u kalı kliñ riköm hagla rö nöþ ga. God Manö adıñ anıbu kalı kliñ riköm hagla, *

¹⁵ “Saion pai, ne piñıñ gagmön.

Kiñ ne u kaj donki marep adö u asıköm auab,” a gıla.

¹⁶ Ga ñın anıbu, Jisas bi niþe gau, God niþe anıg giñab a ga rö nöþ gab u a göm niñagla; pen hainö Jisas umöm uraköm, God ram mınönj kumi kabö adö lañ au hadö ara ñın anıbu nöþ, Jisas bi niþe gau gası niñ aij göm niñla, Jisas Jerusalem araia ñın anıbu nan niñön niñön niþ gıla gau, nöþ God manö hagep bi gau God Manö kalı kliñ riköm hagla rö nöþ gıla. *

¹⁷ Jisas Lasaras uma niþ gö uraka u, niþi bi niñöl mideila gau manö anıbu hag amıl apıl gi mideila. ¹⁸ Anıb u, niþi bi iru nöþ nan gagep

ga anıbu niñöm, Jerusalem arö göm, niþ adan añ au niñniñg arla. ¹⁹ Kale anıg gıla rö, bi Perisi gau niñöm, kale ke nöþ manö hagöm hagla, “Niñim! Hon nan ap gun rö lagöp. Niþi bi mınönj nabönj il i magönhalö bi anıbu niþ hain gaböl,” a gıla.

Grik niþi bi rimnap Jisas niþ niñniñg arla

²⁰ Pen Pasopa ñın u auab, a göm, God niþ sabe giñiñg Jerusalem arla ñın anıbu, Grik niþi bi rimnap aip arla.

²¹ Grik niþi bi anıb gau apöm, Pilip ram mınönj Galili au Bedsaida daun niþö bi u niþ hagla, “Bi kub niñeb, hon Jisas niþ niñun,” a gıla.

²² Anıg hageila, Pilip am Edru niþ hag ñöm, Edru aip miñhöngöl ammil Jisas niþ hag ñılö. ²³ Hag ñailö, Jisas haga, “Miñi God gö, Bi Niþ niþe Bi mailö aij ke halö midöp u niñnaböl ñın u hadö auöp. * ²⁴ Yad kalöp niñö yabıt hagabin, wid magö ap mınönj yañ lugöm umagnab u, yiñariñ wid magö añi ap nöþ mideinab. Pen wid magö anıbu mınönj yañ lugöm umeinab u, hainö ranöm magö iru nöþ piñnab.

* ²⁵ Niþi bi an, ‘Mınönj nabönj il i kamıñ midöp magö yad ke nöþ gası niñem mid aij giñam,’ a göm gö arnab u, niþe umöm böñ nöþ umnab; pen niþi bi an, ‘Mınönj nabönj il i kamıñ midöp magö

* 12:13: Sam 118:25-26; Jon 1:49

* 12:14: Sek 9:9 * 12:16: Jon 2:22

* 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36

yad ke gasi iru niḡagnam; m+id aij g+nabin aka m+id aij gagnabin u nan kub wasö,' a göm gö arnab u kam+ḡ m+dep magö n+pe u pör nöp pör nöp m+deinab. * 26 Pen n+bi b+ an y+ḡ wög g+n+ḡ g+nabin a g+nab u, n+pe y+ḡ hain g+n+m; yad gai m+deinabin u, n+bi b+ wög g+ ḡeb yad aip m+deinab. N+bi b+ an wög yad g+ ḡ+nab, Bapi yad n+bi b+ an+bu hib n+pe u dap rannab.

Jisas, "Umnabin," a ga

27 "M+ñi y+ḡ marö gab u n+ḡön hagnam? 'Bapi y+ḡ rarö rauö, y+ḡ nan n+ḡön g+n+ḡ gab u gagn+m,' a gem hagnam aka? Wasö! Marö an+bu udn+ḡ aunö. * 28 Pen Bapi, ne gö n+bi b+ gau n+ḡnaböl, ne B+ mailö aij ke halö m+dpän," a ga.

Jisas an+ḡ hagö n+ḡöl g+, manö ap kumi kabö adö laḡ n+ḡbö apöm haga, "Yad g+nö, n+bi b+ gau hadö n+ḡbal yad B+ mailö aij ke halö m+dpin. Pen yad kauyaḡ g+nö, n+bi b+ gau kauyaḡ n+ḡnaböl," a ga.

29 Pen n+bi b+ m+deila gau, God manö haga an+bu n+ḡöm, r+mnap hagla, "R+mu hagaj+ḡ," a g+la; r+mnap pen hagla, "Ejol ap Jisas n+ḡ manö r+mnap hagaj+ḡ," a g+la.

30 An+ḡ hagla u pen Jisas kal+ḡ haga, "Manö hagaj+ḡ an+bu y+ḡ nan a göm ha-gagöp; kalöp nan a göm hagaj+ḡ. 31 Pen n+ḡön: m+ñi

n+bi b+ m+nöḡ naböḡ iḡ i gau, kale n+ḡön n+ḡön g+pal u, God n+pe ke n+ḡöm, pen ḡöm, kale balu ke ke l+nab. N+bi b+ m+nöḡ naböḡ iḡ i y+ḡ n+ḡ udagpal gau kal+ḡ kiḡ rö abad m+düp b+ naiḡ an+bu, God n+ḡ r+di+k g+ yunab. 32 Y+ḡ ud adö au laḡ leinaböl u, yad n+bi b+ ram m+nöḡ ke gau n+ḡbö magöḡhalö t+ḡ g+ dam udnabin," a ga. * 33 Jisas manö haga an+bu, y+ḡ aige göl g+lö umnabin, a göm, haga. *

34 Pen n+bi b+ iru nöp ap m+deila an+ḡ gau Jisas n+ḡ pen hagla, "Lo manö hon u hagöp, 'Krais u pör pör nöp kam+ḡ m+deinab,' a göp u pen ne ai g+n+ḡ g+mön hagabön, 'B+ ḡ+n+ḡ n+pe n+ḡ ud adö au laḡ l+naböl,' a gabön? Pen B+ ḡ+n+ḡ n+pe a g+ hagabön u, an n+ḡ hagabön?" ö g+la. *

35 Hageila, Jisas haga, "Mailö u pro marap halö kalöp aip m+deinab. An+ḡ u, mailö kalöp aip m+düp magö i, adan aj aij g+mim; wasö u, s+ḡ apöm kalöp paḡu g+nab. N+bi b+ an s+ḡ au ajeinab, gai arnabin a göm n+ḡagnab. *

36 Mailö kalöp aip m+düp magö i, mailö u n+ḡ udmim. Mailö u n+ḡ udeinabim u, mailö ḡ+n+ḡ pai n+pe l+nabim," a ga. Jisas an+ḡ hagöm, n+bi b+ an+ḡ gau arö göm ke gau aramöm pi göl m+deia. *

N+bi b+ gau iru nöp Jisas

* 12:25: Mad 16:25 * 12:27: Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38 * 12:32: Jon 3:14

* 12:33: Jon 19:6 * 12:34: Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 8:12

* 12:36: Ep 5:8

nɪp nɪŋ udagla

³⁷ Jisas nɪpe nan gagep iru nöp nɪbi bɪ gau amgö ilö adö kale ga nɪŋla pen nɪp nɪŋ udagla. ³⁸ Nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udagla u, bɪ God manö hagep Aisaia hadame nöp God Manö adɪŋ ap kalɪ kliŋ rɪköm haga rö nöp gɪla. Nɪpe manö anɪbu kalɪ kliŋ rɪköm haga,

“Bɪ Kub, manö aij ne kalɪp hag ñɪbun
pen kale manö anɪbu
manö aij a göm udagpal;

ne klö ke yabɪɪ ne ke gɪmön
gaina u nɪŋbal u
pen nöp Bɪ Kub a göm
nɪŋ udagpal,” a ga. *

³⁹⁻⁴⁰ Anɪb u, kale Jisas nɪp nɪŋ udagla. Anɪg gɪla u, Aisaia God Manö adɪŋ ap kalɪ kliŋ rɪköm haga rö nöp gɪla. Nɪpe manö anɪbu kalɪ kliŋ rɪköm haga,

“God nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp gö

kale amgö we rö mɪdpal;
God nɪpe gö kale gasɪ rɪmɪd
aij mɪdagöp.

God nɪpe kalɪp ga anɪbu,
kale amgö magö nɪŋ aij göm,
gasɪ rɪmɪd nɪŋ aij göm,
yɪp aublap,

yad gɪnö kalɪp kamɪŋ liböp,
a göm ga,” a ga.

Adö anɪbu nöp kale Jisas nɪp nɪŋ udöl rö laga. ⁴¹ Aisaia hadame nöp manö haga anɪbu, nɪpe Jisas mailö aij nɪpe u nɪŋöm anɪg haga. *

⁴² Pen Juda bɪ kub gau kale magöŋhalö Jisas nɪp arö gagla; bɪ kub iru nɪbanö nɪp nɪŋ udla. Pen, bɪ Perisi hanɪp hag yulö hon Juda magum gep ram raul mɪgan u kuöyən arep rö lagnab, a göm me, Jisas nɪŋ udla u waiö hagagla. * ⁴³ Jisas nɪŋ udla u waiö hagagla anɪbu, nɪbi bɪ gau hib hon haglö adö aran, a gɪ gasɪ nɪŋöm, anɪg gɪla. Pen nan nɪhön gɪno God nɪŋö, nɪp aij gɪnab a göm, gasɪ anɪbu nɪŋagla. *

*Jisas manö aij nɪpe u
nöp nɪbi bɪ kalɪp manö kub
hagnab*

⁴⁴ Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “Nɪbi bɪ an yɪp nɪŋ udnab u, yɪp nöp wasö, bɪ yɪp hag yuö aunö nɪp abe nɪŋ udnab. ⁴⁵ Nɪbi bɪ an yɪp amgö nɪŋnab u, yɪp nöp wasö, bɪ yɪp hag yuö aunö nɪp abe amgö nɪŋnab.

* ⁴⁶ Yad mɪnön naböŋ ɪɪ i apem nɪbi bɪ gau kalɪp mailö ñabin. Anɪb u, nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udnaböl gau, sɪbön an gau mɪdageinaböl.

⁴⁷ “Nɪbi bɪ manö yad u nɪŋöm hagabin rö gagnaböl gau, kalɪp manö kub hagnabin. Pen nɪhön: yad nɪbi bɪ mɪnön naböŋ ɪɪ i mɪdpal kalɪp manö kub hagnɪg auagnö; kalɪp ud kamɪŋ yunɪg aunö. * ⁴⁸ Pen nɪbi bɪ yɪp udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep ñɪn u, manö

* 12:38: Ais 53:1

* 12:41: Ais 6:1

* 12:42: Jon 9:22

* 12:43: Jon 5:44

* 12:45: Jon 14:9

* 12:47: Jon 3:17

yad hagpin u nöp kalip manö kub hagnab. ⁴⁹ Nihön gi+ng: manö yad hagpin u, ke ni+em hagagpin; Bapi yip hag yua u, anig anig hagnöm, a göp rö nöp hagpin. ⁵⁰ Yad ni+bin, manö ni+pe u ni+u udeinaböl u, kalip pör midep u ni+nab. Anib u, manö yad hagabin u, Bapi manö anig anig rö hagnöm, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bi ni+pe gau ma kalip ni+g lik gi+yua

¹ Ni+n kub Pasopa ni+heb ni+n u rol a göm, Jisas ni+ja, Nap ni+p mi+nöj naböj il i hag la ni+n u padi ara ni+öm ni+pe ado gi+ Nap arep ni+n u söl aua. Pen ni+bi bi ni+pe ke mi+nöj naböj il i midmagö li midöm, mid damöm, ni+p al pak lilö, umöm Nap ara. ² Kijaki pen Saimon Iskariod ni+ ni+pe Judas ni+p gasi nio, Jisas ni+p aige gem damem bi kub gau kalip ni+nabin a göm, gasi u nöd nöp ni+u pi gi+ löm, hainö hon Jisas bi ni+pe gau Jisas aip Pasopa nan ni+ni+g asi+kno. * ³ Jisas ni+pe ni+öb, God ni+pe nan gau magöjhalö ud ni+magö adö ni+pe la. Jisas ni+öb, ni+pe Nap God aip midöm mi+nöj naböj il i apöm, midöm, hainö umöm, ado gi+ Nap midöp arni+g ga. * ⁴ Anib u, Jisas uraköm, wa+ij mi+lö kub ni+pe u ud juöm, raul ap an au gidan piralöm, ⁵ ni+g ri+mnap

ud cög mi+gan ap hon göm, hanip bi ni+pe gau ma hon u ni+g löl gi+, raul p+rala anibu ud lik gi+ yuöl gi+ mideia.

⁶ Jisas anig gi+ dam dam, Saimon Pida ma ni+pe ni+g li+nam, a gö, Pida ni+p haga, “Bi Kub. Ne ke ma yip u ni+g lik gi+ yuni+g gabön?” ö ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Mi+ni gabin i, ne uri ni+agan, pen midmön hainö ni+abön,” a ga.

⁸ Jisas anig hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yip u ni+g lik gi+ yuagnabön, wasö yabi+!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp ni+g lik gi+ yuagnabin u; bi yad midageinabön,” a ga.

⁹ Jisas anig hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub! Anig hagpan u, ma yip u nöp ni+g lik gi+ yuagmön; ni+magö ki+d, nabic yad abe ni+g lik gi+ yumön!” a ga.

¹⁰ Anig haga pen Jisas haga, “Ni+bi bi an ni+g hadö paköp, bi anibu hañ roman ni+pe magöjhalö ut aij midöp. Kuöyan ni+g pakagnab; ma ki+d u nöp ni+g lik gi+ yunab. Kale ut aij midpim; pen kale ani+ ap nöp ut aij midagöp,” a ga. * ¹¹ Jisas haga u, ni+p mumug ni+ni+g geia bi anibu ni+p hadö ni+ja u me, ni+pe haga, “Kale ani+ ap nöp ut aij midagöp,” a ga.

¹² Pen Jisas ma hanip u ni+g lik gi+ yu haköm, wa+ij ud ju la u ud rol göm, am ka ni+pe au

* 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: 6:64,70-71

Jon 3:35; 16:28 * 13:10: Jon 15:3;

asiköm haga, “Kalöp ma ñig ðik gi yubin manö il u, niñbim aka?” ga. ¹³ Anig hagöm Jisas haga, “Yip Manö Hag Ñeb Bi aka Bi Kub hagpim u, niñö hagpim. Yad Manö Hag Ñeb Bi kale abe Bi Kub kale abe midpin. ¹⁴ Anib u, yad Manö Hag Ñeb Bi kale, Bi Kub kale ma kalöp ñig ðik gi yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma ñig ðik gi yumim, ma ñig ðik gi yumim, gimim. * ¹⁵ Yad kalöp gipin rö u niñmim, kale pen am niñbi bi rímnab kalip anig unbö rö nöp gimim a gem, kalöp adan aij anibi yambin. * ¹⁶ Kalöp niñö yabıl hagabin, bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi nip abadöp bi u bi pro, midagöp; u rö nöp bi manö ud arep bi u bi kub, bi nip yua u bi pro, midagöp. * ¹⁷ Nagi aij hagajin niñbim adö anibu gipe arö, kale miñ mñ gınabim.

¹⁸ “ ‘Kale añi ap nöp ut aij midagöp,’ a gajin u, kalöp magönhalö a gem hagajin. Pen yad kalöp bi yad udpin gau niñ aij gipin. Bi ap yip mumug ginig ginab u, God Manö u kali kñin riköm hagla rö nöp ginab. Manö anibu kali kñin riköm hagla, ‘Bi yad aip nan jim ñöl niñailo u, bi kołmał rö löm yip gi naij ga,’ a gıla. * ¹⁹ Kalöp nöd, anig göl anig göl ginab a gem hagabin rö, hainö anig unbö rö nöp geinab u, ‘Yad Midpin Rö Midpin’ hagpin

manö anibu manö niñö, a gimim niñ udnabim, a gem hagabin. *

²⁰ “Yad kalöp niñö yabıl hagabin, niñbi bi yad hag yunabin gau, niñbi bi an an kalip udnaböl gau, kalip nöp udagnaböl; yip abe udnaböl. Pen niñbi bi an yip udnaböl gau, yip nöp udagnaböl; Bi yip hag yuö aunö u abe udnaböl,” a ga. *

Jon Jisas nip hag niña, “An nöp mumug ginab?” ö ga

²¹ Jisas manö anibu hagö, gasi hibur midmagö nipe marö yabıl gö, haga, “Kalöp niñö yabıl hagabin, kale bi ap yip mumug ginab,” a ga.

²² Anig hageia, hon bi nipe gau, an nip hagab, a gun, gasi milö lun amgö pen pen niñno. ²³ Pen Jisas bi nipe midmagö yabıl limidöp bi anibu, Jisas mideia söl au asik mideia u me, ²⁴ Saimon Pida bi anibu nip amgö juju göm haga, “An nip hagab u hag nöñ,” a ga.

²⁵ Hageia, nipe Jisas mideia söl au ði gi amöm haga, “Bi Kub. Bi anibu bi an hagajan,” ö ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad bred kid i ud ñig kınan yan rauem nip niñnabin bi me u,” a ga. Anig hagöm, bred kid udöl midajip u ñig acab yan rauöm, ud Saimon Iskariod niñ nipe Judas nip ña. ²⁷ Judas bred kid u udöp magö anibu nöp Seden nipe Judas yuö an

* **13:14:** Mad 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mad 10:24 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29; 16:4 * **13:20:** Mad 10:40

nipe yaŋ hiika. Jisas Judas nɪp haga, “Nihön gɪnɪg gabön u, yɪŋid gɪ!” a ga. * 28 Pen hon Jisas bɪ nɪpe, nihön gɪnɪg Judas nɪp anɪg hagab, a gun nɪŋagno. 29 Judas nɪpe mani wadɪ u abad mɪdmɪdöp rö, hon Jisas bɪ nɪpe rɪmnap gasɪ nɪŋno, “Ne ammön Pa-sopa nan ñɪŋnabun rɪmnap raumön,” a göm hag yuab, a gɪ gasɪ nɪŋno; hon rɪmnap pen gasɪ nɪŋno, “Ne ammön nɪbi bɪ mani mɪdagöp gau kalɪp mani rɪmnap ñɪmön,” a göm hag yuab, a gɪ gasɪ nɪŋno. 30 Pen Judas bred kɪd anɪbu udöm höŋ ara. Ram hadö sɪb ga.

Bɪ Kub lo gɪsön nɪbö ña

31 Judas höŋ ara nɪŋöm Jisas haga, “Söl mɪdöp God nɪpe gö nɪbi bɪ gau nɪŋnaböl, Bɪ Ñɪ nɪpe mailö aij ke halö mɪdöp. Pen Bɪ Ñɪ nɪpe mailö aij ke halö mɪdöp u nɪŋöm, God mailö aij nɪpe abe nɪŋnaböl. * 32 Pen nɪbi bɪ kale Bɪ Ñɪ nɪpe nɪŋ udein-aböl u, God mailö aij unbö ke halö mɪdöp u nɪŋnaböl. Anɪb u, adɪŋ God gö nɪbi bɪ gau Bɪ Ñɪ nɪpe mailö aij unbö ke halö mɪdöp u waiö nɪŋnaböl. *

33 “Ñɪ mɪdmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapɪn mɪdageinabin. Yad arein-abin, yɪp aröp gai a gɪmim yɪp ulhai wasö nɪŋnabim. Pen Juda bɪ kub gau kalɪp hagpin rö, uri kalöp u rö nöp

hagabin: yad arnabin u, kale armim rö lagöp. *

34 “Pen mɪñi kalöp lo hain nɪbö ap ñabin: pen pen mɪdmagö lɪmim. Yad kalöp mɪdmagö lɪbin rö u, kale u rö nöp pen pen mɪdmagö lɪmim. * 35 Pen pen mɪdmagö leinabim u, nɪbi bɪ gau magöŋhalö waiö nɪŋnaböl, kale bɪ yad mɪdpim,” a ga.

Jisas Pida nɪp haga, “Jisas nɪp nɪŋagpin,” a gɪnabön,” a ga

36 Anɪg hageia, Saimon Pida haga, “Bɪ Kub. Gai arnɪg gabön?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Yad arnabin gau ne mɪñi hain nɪmön rö lagöp; pen hainö me, yɪp hain gɪnabön,” a ga.

37 Hageia, Pida haga, “Nihön gɪnɪg mɪñi nöp hain gagnam? Nöp abadnabin; yɪp al pak lɪnaböl u, manö mɪdagöp,” a ga.

38 Hageia, Jisas pen haga, “Aip umnabin a gajan manö anɪbu manö nɪŋö hagan aka? Nöp nɪŋö yabɪɪ hagabin, kɪɪakɪɪ hainö wɪñ alnab; nöd nöp ij mɪhau nɪgan hagnabön, ‘Yad Jisas nɪp nɪŋagpin,’ a gɪnabön,” a ga.

14

Jisas nɪpe adan

1 Pen Jisas haga, “Kale gasɪ mɪŋör nɪŋmim pɪñɪŋ gag-mim. Bapi nɪp nɪŋ udpim

* 13:27: Jon 13:2 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jn 3:23; 2Jn 5

rö, yip u rö nöp niŋ ud-
mim. ² Bapi yad ram niŋpe
u raul miŋgan iru nöp miðöp.
Yad amem kau kalöp gi jin
ginabin. Wasö u, aniŋ ha-
gagbnep. ³Yad am kau kalöp
gi jin gem, apem kalöp uŋ
gi dam, yad miðeinabin au
kale aip seg miðeinabun. *
⁴Yad arniŋ gabin adan u kale
niŋbim,” a ga.

⁵Jisas aniŋ hageia, Domas
haga, “Bi Kub! Ne gai arn-
abön u hon niŋagpun. Anib
u, hon aige gun adan arep
niŋjun?” ö ga.

⁶Hageia, Jisas haga, “Yad
nöp adan; yad nöp manö
niŋö; yad nöp kamiŋ miðep
iŋ u. Niŋbi bi yip aunaböl
gau nöp, Bapi aunaböl. Niŋbi
bi yip auagnaböl gau, Bapi
auagnaböl. * ⁷Yip niŋ aij
giðep, Bapi yad u rö nöp niŋ
aij giðep. Pen uri kale Bapi
hadö niŋbim; amgö magö
kale ke Bapi hadö niŋbim. *

⁸Aniŋ hageia, Pilip haga,
“Bi Kub! Ne Bapi hanip
yammön, niŋjun, hainö nan
ap nöp hag niŋagnabun,” a
ga.

⁹Hageia, Jisas haga, “Pilip.
Yad kalöp aip miðlö padö
miðainö u, yip niŋagmön
aniŋ hagabön ar? Niŋbi bi
yip amgö niŋbal gau, Bapi
abe hadö amgö niŋbal. Anib
u, ne niŋhön giŋiŋ hagabön,
‘Bapi hanip yamö niŋjun,’ a
gabön? * ¹⁰Yad Bapi an niŋpe

dan miðpin, Bapi an yad dan
miðöp manö u niŋ udagpan
ar? Manö kalöp hagabin u
manö yad ke wasö. Pen Bapi
niŋpe an yad dan miðöm gö
hol apil miŋhau wög niŋpe nöp
gabul me u. * ¹¹Anib u, yad
Bapi an niŋpe dan miðpin,
Bapi an yad dan miðöp manö
u, manö niŋö a giðmim niŋ
udbep. Pen manö hagpin u
niŋ udagnabim u, Bapi gö
hol apil miŋhau nan gagep
gau gabul u gasi niŋmim, ‘Niŋ
u Bapi an niŋpe dan miðöp,
Bapi Niŋ niŋpe an dan miðöp u
me, aniŋ gabul,’ a giðmim niŋ
udmim. *

¹²“Yad kalöp niŋö yabiŋ
hagabin, niŋbi bi yip niŋ
udnaböl gau, yad nan gagep
giðpin gau, kale abe u rö
nöp ginaböl. Pen yad Bapi
arnabin rö, kale unbö rö
nöp gagnaböl; kale ke yabiŋ
ginaböl. * ¹³Pen kale bi
yad miðpim rö, hib yad u
hagmim, nan niŋhön niŋhön
hag niŋnabim u, Bapi mailö
aij ke halö miðöp u niŋöl, a
gem, hagnabim rö ginabin.
* ¹⁴Anib u me, nan niŋhön
niŋhön hib yad u hagmim
hag niŋnabim u, hagnabim
rö ginabin,” a ga.

*Jisas haga, “Yad kalöp Ana
Uŋ u yunabin,” a ga*

¹⁵“Kale yip miðmagö lein-
abim u, kalöp hagpin rö nöp
ginabim. * ¹⁶Kale aniŋ
geinabim u, yad pen Bapi

* **14:3:** Jon 12:26 * **14:6:** Jon 11:25; Ro 5:1-2 * **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:**
Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49 * **14:11:** Jon 10:38 * **14:12:**
Mak 16:19-20 * **14:13:** Mad 7:7; Jon 15:16 * **14:15:** Jon 15:10; 1Jn 5:3

nɪp hagnö, nɪpe kalöp Bɪ Aɫ Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp mɪdöm, yad kalöp gɪ ñɪmɪdin rö, nɪpe kalöp u rö nöp gɪ ñɪnab. *

17 Bɪ Aɫ Ba Gep nɪpe Ana manö nɪjö nöp hag ñab u. Nɪpe God nɪpe bɪ aigale bɪ rö mɪdöp manö nɪjö anɪbu hag ñab. Nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɫ i gau Bɪ Aɫ Ba Gep nɪp amgö nɪjagpal; nɪpe bɪ aigale bɪ rö mɪdöp u nɪjagpal. Anɪb u, nɪp nɪj udöl rö lagöp. Pen mɪñi Bɪ Aɫ Ba Gep nɪpe kalöp aip mɪdöp; pen hainö anj kale danj mɪdeinab. Anɪb u, kale nɪp hadö nɪjɪbim.

* 18 Yad umem, kalöp ñɪ nap mɪdagöp rö böj nöp arö gagnabin; yad kalöp ado gɪ aunabin. 19 Söl mɪdöp, nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɫ i mɪdpal gau yɪp nɪjagnaböl pen kale yɪp nɪjɪnabim. Yad kamɪj mɪdeinabin rö, kale u rö nöp kamɪj mɪdeinabim. 20 Ñɪn anɪbu yad Bapi yad anj nɪpe danj mɪdpin manö hagnö iɫ u nɪj aij gɪnabim. Pen kale yɪp anj danj mɪdpim, yad kalöp anj danj mɪdpin iɫ u u rö nöp nɪj aij gɪnabim. * 21 Nɪbi bɪ manö yad hagpin u nɪj udöm, hagpin rö nöp hain gɪpal gau, yɪp mɪdmagö löm me, anɪg gɪpal. Pen nɪbi bɪ yɪp mɪdmagö lɪbal gau, Bapi yad kalɪp u rö nöp mɪdmagö lɪnab; yad u rö nöp kalɪp mɪdmagö lem, yad bɪ aigale bɪ rö mɪdpin kalɪp yamnö, kale yɪp nɪj aij gɪnaböl,” a

ga.

22 Jisas anɪg hageia, Judas (Judas nɪp mumug nɪja u wasö, Judas ke ap) nɪpe Jisas nɪp haga, “Bɪ Kub. Nɪhön gɪnɪg ne bɪ aigale bɪ rö mɪdpan u hanɪp bɪ nöp yamnabön, pen nɪbi bɪ mɪnönj nabönj ke ke gau nöp nɪj udagpal gau kalɪp yamagnabön?” ö ga.

23 Hageia, Jisas haga, “Nɪbi bɪ an yɪp mɪdmagö lɪnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö nöp gɪnab. Bapi yad nɪp mɪdmagö löm, hol apɪl nɪp apul, nɪp aip mɪdeinabun. 24 Nɪbi bɪ an yɪp mɪdmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö gagnab. Pen yad manö hagnö nɪjɪbim u manö yad ke wasö; Bapi yɪp hag yuö aunö u, manö nɪpe me. *

25 “Yad kalöp aip mɪdpin ñɪn i me, manö anɪbi hag ñajɪn. 26 Yad arnabin pen Bapi nɪpe Bɪ Aɫ Ba Gep u, Ana Uɫ u, yuö apöm wög yad gɪpin rö gɪnab. Ana Uɫ u nɪpe kalöp aip mɪdöm manö aij u magöjhalö hag ñɪ aij göm, kalöp gasɪ aij ñö, kale yad manö nɪhön nɪhön hagpin gau magöjhalö gasɪ nɪjöl gɪ mɪdeinabim. 27 Yad arnabin pen kale agamɪj mɪd aij gɪmim mɪdaimim. Manö anɪbu nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɫ i gau yɪharɪj hagpal rö hagagabin. Yad ke apem gɪnö, nɪbi bɪ agamɪj mɪd aij göl rö löp. Anɪb u nɪjem

* 14:16: Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7 * 14:17: Jon 16:13 * 14:20: Jon 17:21-23

* 14:24: Jon 7:16

yad kalöp hagabin, agamij m+id aij g+mim m+idaimim. An+ib u, hibur gas+ m+idmagö m+ijör n+ijmim p+ñ+ij gag-mim.

²⁸ “Yad amem ado gi aunabin, a gaj+n u n+ijmim, kale ai g+n+ig hibur gas+ m+idmagö m+ijör n+ijöl gi m+idpim? Kale y+ip m+idmagö libep u, Jisas amöm Nap God aip m+dn+ig gab, a g+mim, m+ñ m+ñ göl gi m+idaibep. Ai g+n+ig: n+ipe yad rö wasö; Bapi n+ipe Bi kub. * ²⁹ An+ib u, kalöp ar+ik aragin magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gas+ gau ulhai n+ijagnabim; manö hagpin u n+ij udnabim. *

³⁰ N+ibi bi m+inöj naböj il i y+ip n+ij udagpal gau kal+ip kin rö abad m+idöp bi naj an+ibu auab u me, yad kalöp aip manö m+lö kub hag m+ideinam rö lagöp. Pen bi naj an+ibu y+ip gi naj g+nabin a gab u, klö n+ipe m+idagöp. ³¹ Yad Bapi yad m+idmagö libin u, n+ibi bi gau n+ijöl a gem, Bapi y+ip hagöp rö nöp magöñhalö gabin.

“Pen uri aube hadö arun,” a ga.

15

Jisas n+ipe ke nag+ wain rö, n+ibi bi n+ipe gau nag+ lö lö gau rö

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad me nag+ wain u; Bapi yad me bi wög naböj nap n+ibö u. ² Lö k+id yad ap magö

p+lagnab u, Bapi n+ipe lö k+id an+ibu r+ib yunab. Pen lö k+id p+l+inab u, hainö magö iru nöp p+l+inab a göm, n+ipe r+ib gi dö gi aij g+nab. *

³ “Yad kalöp manö aij hag ñ+nö n+ijbim rö, kale hadö ut aij rö m+idpim. ⁴ Y+ip an dan m+idaimim; yad kalöp an dan m+ideinabin. Lö k+id gau, il halö j+im ñöl m+idöm nöp, magö p+l+inab; ke nöp m+idöm magö p+lagnab. An+ib unbö rö nöp, kale y+ip j+im ñöl m+idageinabim u, magö r+imnap p+lagnab.

⁵ “Yad me nag+ wain u, kale me p+ñ lö gau. N+ibi bi an an yad aip j+im ñöl m+ideinaböl gau, magö iru nöp p+l+inaböl; pen kale ke halö nöp m+ideinabim u, nan ap gagnabim. ⁶ An+ib u, n+ibi bi an y+ip an dan m+idageinab u, nag+ lö r+ib gi dö g+lö il yan lugöm m+lep g+nab rö u m+ideinab; nag+ lö an+ib gau ud dam laulö innab. *

⁷ Pen kale y+ip an dan m+idmim, manö magö yad an kalöp dan n+ij udöl gi m+ideinabim u, nan n+ihön n+ihön hag n+ij+inabim u, Bapi hagnabim rö g+nab. ⁸ Kale nan magö iru n+ibanö p+l+inab u, n+ibi bi yad n+ijö yab+il m+ideinabim. An+ib u, n+ibi bi gau kale n+ijöm, Bapi yad Bi mailö aij ke halö m+idöp u n+ij+inaböl. *

⁹ “Bapi y+ip m+idmagö yab+il löp rö, yad kalöp u rö nöp m+idmagö yab+il libin. An+ib

* 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19 * 15:2: Mad 3:10 * 15:6: Mad 7:19; 13:42 * 15:8: Mad 5:16

u, kale yip cig göl gi nöp m+daimim, n+jem yad kalöp m+dmagö löl gi m+deinabin. ¹⁰Yad Bapi manö nipe u hain ginö, yip m+dmagö löl gi nöp m+döp. An+bu unbö rö nöp, kale manö yad u hain geinabim u, yad kalöp m+dmagö löl gi nöp m+deinabin. *

¹¹ “Manö kalöp hagabin an+bi, yad ai gin+g gem hagabin? Yad m+ñ m+ñ yab+ñ gin+g rö, kale u rö nöp m+ñ m+ñ yab+ñ gin+g, a gem, manö an+bi hagabin. ¹²Yad pen kalöp manö klö ap hagnabin: yad kalöp m+dmagö yab+ñ l+bin rö u, kale abe u rö nöp pen pen m+dmagö yab+ñ limim. *

¹³ Bi ap nipe bi n+heb nipe gau gasi n+jom kal+p a göm umnab u, bi an+bu bi n+heb nipe m+dmagö yab+ñ löm me, an+g gin+g. * ¹⁴Yad hagnabin rö gin+g u, kale bi n+heb yad m+deinabim. *

¹⁵ Pen uri yad kalöp bi wög gin+g ñeb yad hagagabin; kalöp bi n+heb yad hagabin. Bi wög gin+g ñeb gau, bi abad m+dep kale, nan kale adö u n+gagpal. Pen yad Bapi manö n+hön n+hön yip hag ñöb u, kalöp waiö hag ñ+bin rö, kalöp bi n+heb yad hagabin. ¹⁶ Kale yip udun a gin+g gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnö. Kale arammim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp m+deinab u p+ln+m a gem, kalöp wög

an+bu hag l+bin. Kale an+g geinabim u, Bapi n+p hib yad hagmim, nan n+hön n+hön hag n+gnabim u, hagnabim rö kalöp ñ+nab.

¹⁷ “Yad kalöp manö klö hagem hagabin, pen pen m+dmagö l+mim,” a ga. *

N+bi bi m+nöj naböj it i gau, kale Jisas n+bi bi kal+p mulu kal n+gbal

¹⁸ Jisas bi nipe gau kal+p manö r+mnab halö hagöm haga, “N+bi bi m+nöj naböj it i kalöp mulu kal n+gnaböl u, gasi kub an+bu n+gagmim; Jisas n+p nöd mulu kal n+gla rö, han+p gaböl, a gin+g gasi u n+gmim. ¹⁹ Kale n+bi bi m+nöj naböj it i yip n+g udagpal gau rö m+daibep u, kalöp, n+bi bi hon a göm, ud m+dmagö l+blap. Kalöp udagnö ñ+n u, m+nöj naböj it i gasi n+gbal rö gasi n+gm+dim u pen kalöp udnabin a gem udnö bi yad m+dpim. An+bu u me, n+bi bi m+nöj naböj it i kalöp mulu kal n+gbal. *

²⁰ Pen nöd kalöp manö hagnö u hau gagmim: ‘Bi wög gin+g ñeb bi u bi kub, bi n+p abad m+döp bi u bi pro, m+dagöp.’ An+bu u, n+bi bi gau r+mnab yip gin+g naij gin+gpal rö, n+bi bi gau r+mnab kalöp u rö nöp gin+g naij gin+gaböl; pen n+bi bi gau r+mnab manö yad n+g udöm hain gin+gpal gau rö, n+bi bi gau r+mnab manö kale hag ñ+nabim u u rö nöp udöm

* 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16

* 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16

hain gɨnaböl. * ²¹ Kale bɨ yɨp yuö aunö u nɨp nɨŋagpal rö, kale bɨ yad mɨdpim u nɨŋöm, kalöp gɨ najj gɨnaböl.

²² “Yad apem kalɨp manö aij hagagbnep u, nan si nan najj göm manö kub yabɨt udagblap. Pen yad apem kalɨp hag ɨɨ aij gɨnö rö, adan kale arep ap mɨdagöp; kale nan si nan najj gɨpal u hadö nɨŋbal, pen uri kale u rö nöp nan si nan najj nɨŋebir gaböl. ²³ Pen yɨp mulu kal nɨŋbal rö, yɨp nöp wasö, Bapi nɨp abe mulu kal nɨŋbal. *

²⁴ Yad kalɨp aip mɨdem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan najj göm manö kub yabɨt udagblap. Pen yad apem nan gagep gau gɨnö yɨp mulu kal nɨŋbal rö, Bapi yad abe nɨp mulu kal nɨŋbal u me, manö kub anɨbu udnaböl.

²⁵ “Gɨpal anɨbu, Depid nɨpe God Manö au Juda kai lo hon a gɨpal manö rɨmnap kalɨ klɨɨ rɨköm haga rö nöp gɨpal. Nɨpe manö anɨbu kalɨ klɨɨ rɨköm haga, ‘Manö ɨt mɨdö wasö, yɨp yɨharɨŋ nöp mulu kal nɨŋbal,’ a ga. *

²⁶ “Pen yad am Bapi nɨp hagnö, nɨpe pen Bɨ Aɨ Ba Gep u nɨp yuö, apöm kalöp abad mɨdeinab. Ana manö nɨŋö nöp hag ɨɨab u, yad bɨ aigale bɨ rö mɨdpin u, kalöp gasɨ ɨö, nɨŋnabim. * ²⁷ Pen kale yad aip pör ajmɨdim u rö, kale abe arammim nɨbi bɨ gau kalɨp, yad aigale bɨ

rö mɨdpin manö u hag ɨɨbe aran,” a ga.

16

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad kalöp manö hagpin anɨbi, nɨŋ aij gɨmim me, hainö nɨhön gö, yɨp arö gɨmim ap lug pakagnabim, a gem hagpin. ² Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag höŋ yuöm, ‘Kuöyay auagmim,’ a gɨnaböl. Pen anɨbu nöp wasö; hainö kalöp al pak lɨnɨg gɨnaböl u, anɨg gɨnabun God nɨp aij gɨnab a gɨ gasɨ nɨŋnaböl. * ³ Anɨg gɨnaböl u, Bapi hol apil nɨŋagpal rö, anɨg gɨnaböl. * ⁴ Yad kalöp nöd, anɨg göl anɨg göl gɨnab a gem manö hagajɨn anɨbu, hainö anɨg unbö rö nöp geinab u, Jisas hanɨp anɨg gɨnab a ga rö nöp gab a gɨmim nɨŋnabim a gem, kalöp manö anɨbi hagabin.

Jisas, “Ana Uɨ aunab,” a ga

“Pen nöd yad kale aip mɨdmɨdin rö, kalöp manö anɨbu nöd hagagnö. ⁵ Mɨɨ Bɨ yɨp yuö aunö u ado gɨ arabin pen kale bɨ ap yɨp, ‘Gai arabön?’ ö göm, hag nɨŋagab. ⁶ Manö yad anɨbi nɨŋmim, mɨdmagö kalöp u bɨg ɨö, gasɨ mɨlö nɨŋnabim. ⁷ Pen kalöp nɨŋö hagabin, yad areinabin u, kalöp aij gɨnab. Pen nɨhön: yad aragnabin u, Bɨ Aɨ Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad

* 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4 * 15:26: Jon 14:26 * 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21 * 16:7: Jon 14:16

areinabin u, yad nɪp hag yunö, kalöp aunab. * 8 Nɪpe apöm, nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɪ i mɪdpal gau kalɪp gasɪ klö ñö, kale nan si nan najj göm gac halö mɪdpal iɪ u nɪñöm, kale aige göm kamɪñ aij mɪdeinaböl iɪ u nɪñöm, God kalɪp manö kub hagnab iɪ u nɪñöm, nɪñnaböl. 9 Anɪb u, yɪp nɪñ udagpal rö, Bɪ Aɪ Ba Gep u kalɪp nan si nan najj gep iɪ u yɪjɪg göl hag ñöm, ‘Gac halö mɪdpim,’ a gɪnab. 10 Yad am Bapi aip mɪdeinabin nɪñöm kale yɪp nɪñagnaböl rö, Bɪ Aɪ Ba Gep u nɪbi bɪ gau kalɪp kamɪñ aij mɪdep iɪ u yɪjɪg göl hag ñöm, ‘Gac halö mɪdpim,’ a gɪnab. 11 Pen nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɪ i yɪp nɪñ udagpal gau kalɪp kin rö abad mɪdöp bɪ najj anɪbu, God nɪpe nɪp manö kub hadö haga rö, Bɪ Aɪ Ba Gep u, Seden nɪbi bɪ nɪpe gau u rö nöp manö kub nɪñnaböl, a gɪnab. *

12 “Manö yad iru nöp mɪdöp pen manö anɪb gau mɪñi udmim rö lagöp. *

13 Pen Ana nɪpe aueinab u, God nɪpe bɪ aigale bɪ rö mɪdöp manö nɪñö anɪbu magönhalö kalöp hag ñɪ aij gɪnab. Manö nɪpe adö rɪmnap ke udöm hagagnab; manö apdi nɪñnab manö anɪbu nöp hag ñöl gɪ, hainö gɪnab manö adö u kalöp hag ñɪnab. 14 Manö yad u udöm, kalöp hag ñɪnab. Nɪpe anɪg gö, nɪbi bɪ gau mailö aij ke

yad u nɪñnaböl. 15 Pen Bapi nan nɪpe nɪñön nɪñön mɪdöp gau, magönhalö nan yad mɪdöp. Anɪb u me hagnab, ‘Ana nɪpe manö yad u udöm, kalöp hag ñɪnab,’ a gɪpin.

16 “Yöp magö ap mɪdöp, yɪp nɪñagnabim; pen hainö yöp magö ap mɪdmim, yɪp kauyañ nɪñnabim,” a ga. *

17 Jisas anɪg hageia, bɪ nɪpe gau kale ke nöp hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap mɪdöp, yɪp nɪñagnabim; pen hainö yöp magö ap mɪdmim, yɪp kauyañ nɪñnabim,’ a göp u, manö anɪbu iɪ nɪñön mɪdöp? Pen manö ap hagöp, ‘Yad Bapi arnabin,’ a göp u, nɪñön manö hagöp?” ö gɪla.

18 Anɪg hagöm, kale pen hag nɪñ pen hag nɪñ göm hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap’ a göp u, nɪñön gɪnɪg göm hagöp? Hagöp u hon iɪ ap nɪñagnun,” a gɪla.

19 Anɪg hagöm, Jisas nɪp hag nɪñnɪg geila, nɪpe ke nɪñöm haga, “Yöp magö ap mɪdöp, yɪp nɪñagnabim; pen hainö yöp magö ap mɪdmim, yɪp kauyañ nɪñnabim,’ a gɪpin manö u nɪñmim me, pen pen hag nɪñnabim ar?

20 Yad kalöp nɪñö yabɪɪ hagabin, nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɪ i yɪp nɪñ udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasɪ nɪñöm mɪñ mɪñ gɪnaböl; pen kale mög gö mɪtönj göl gɪ mɪdeinabim. Mɪtönj gɪ mɪdeinabim pen hainö kale kauyañ mɪñ mɪñ yabɪɪ gɪ

* 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2 * 16:16: Jon 14:19

mideinabim. ²¹ Nibi ap ni pai niηō niηōl gi, ilōn kub udöp, pen hainō ni pai rik dap lōm, magō u nöp nipe niηaη gi sōn ram m+nōη aui auub u niηōm, ilōn mab u hauł gōm, miñ miñ göl gi nöp mideinab. ²² Kale unbō rō, miñi midmagō ilōn kale abe big ñōl midöp pen yip kauyaη niηmim, miñ miñ yabił ginabim. Nibi bi rimnap apōm miñ miñ gep kale u udagnaböl.

²³ “Niñ hain anibu, kale nan ap yip hag niηagnabim. Kalöp niηō yabił hagabin, Bapi nip hib yad hagnabim hag niηeinabim u, hagnabim rō ginab. * ²⁴ Kale nōd Bapi nip hagnabim, hib yad hagnabim, nan ap hag niηagnabim. Pen miñi, hib yad hagnabim hag niηbe, hag niηnabim rō nöp ginab niηōm kale miñ miñ yabił ginabim.

²⁵ “Bapi manō nipe adō u hagem, pör manō ba gau lem hagnabim u pen miñi söl midöp, manō anibu rō hagagnabin; waiō nöp hagnabin. ²⁶ Niñ anibu auō, Bapi nip hag niηnabim u, hib yad hagnabim hag niηnabim. Pen hib yad hag niηnabim u, yad ke Bapi hag niηnabim adō u hagagnabin, wasō; kale ke hib yad hagnabim Bapi hag niηnabim u, niηnab. ²⁷ Pen niñhōn: Bapi nöp yip yuō aunō u niη udmim, yip midmagō libim u me, nipe ke kalöp midmagō lōp. *

²⁸ Bapi aip midul arō gem m+nōη nabōη il i aunō; miñi m+nōη nabōη il i arō gem kauyaη Bapi midöp u amem aip mideinabul,” a ga.

²⁹ Jisas anig hageia, bi nipe gau hagla, “Miñi manō ba gau limōn hagagabōn; waiō yabił hagabōn. ³⁰ Uri hon niηbun, ne manō gau magōηhalō hadō niηban. Nibi bi rimnap manō hag niηeb kale mideinab u, nöp hag niηagnab magō u, ne ke niηmōn kalip hag niñnabōn. Gi pan anibu hon niηbun, ne God aip midmōn auna,” a gila.

³¹ Anig hageila, Jisas haga, “Anib u, ‘Hon uri niη ud-pun,’ a gi gasi niηbim ar? ³² Söl auab — pen miñi hadō auöp I — yip arō gimim kale ram ke ke arbe, yad ke halō mideinabin. Pen yad ke halō midageinabin; Bapi midöp rō, aip mideinabul. *

³³ “Pen kalöp manō hag niñan anibi, yad an dan nöp midmim, agamij mid aij gimim a gem hag niñan. M+nōη nabōη il i midpim rō, kalöp niηör niñnaböl. Pen gasi halō midaimim, nan niñhōn niñhōn m+nōη nabōη il i kalöp ginab u, yad klō anibu magōηhalō ud rata migān yad u hadō libin,” a ga. *

17

Jisas Nap nip sabe ga

* 16:23: Mad 7:7 * 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mad 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4

¹ Jisas manö anıbu hag pıs göm, kumi kabö laŋ niŋöm haga,

“Bapi. Niŋ yıp hagna u miŋi auöp. Anıb u, ne gımön, niŋi bı gau niŋnaböl, yad Niŋ ne mailö aij unbö ke halö miŋpin; pen yad Niŋ ne gınö, kale niŋnaböl, ne Bapi mailö aij unbö ke halö miŋpan.

² Niŋön gıniŋ: yıp ke hagna rö, niŋi bı gau gau magöŋhalö abad miŋdem, niŋi bı yıp hag lina gau kalıp udem, kamıŋ pör miŋdep magö u kalöp niŋnabin. ³ Niŋi bı kale, ne God niŋö aŋi nöp miŋpan u niŋöm, yıp Jisas Kraıs yuna u niŋnaböl niŋi bı gau, pör pör nöp kamıŋ miŋdeinaböl. * ⁴ Wög yıp ram miŋnön iŋ i hagna u, gı damem gı hakpin u me, niŋi bı miŋnön nabön iŋ i miŋpal gau kale niŋbal, ne Bı mailö aij unbö ke miŋpan. * ⁵ Pen Bapi. Miŋi ne gımön, nöd ram miŋnön gı laglo niŋ u, hol apıl mailö aij unbö ke halö miŋdailo u rö, uri kuöyaŋ anıb unbö rö nöp miŋdeinabul. *

Jisas bı niŋe gau a göm Nap niŋ sabe ga

⁶ “Niŋi bı miŋnön nabön iŋ i gau riŋnap yıp niŋna. Niŋi bı anıb gau, kale niŋi bı ne miŋdeila u pen yıp niŋna. Ne aigale bı rö miŋpan u kalıp hag

niŋnö. Yad manö aij ne kalıp hag niŋnö, kale niŋ udöm, hagöp rö nöp gıpal.

⁷ Uri kale hadö niŋbal, yad nan niŋön gıpin gau, yad ke gagpin. Kale niŋbal nan niŋön ne yıp niŋban u nöp udem kalıp niŋbin.

⁸ Manö niŋön niŋön yıp hagna u, kalıp hag niŋnö niŋ udpal. Anıb u, yad nöd ne aip miŋmiŋdul, ne yıp hag yuö miŋnön nabön iŋ i aunö manö u, niŋ udpal.

⁹ “Kalıp nöp sabe gabin. Niŋi bı miŋnön nabön iŋ i nöp niŋlö mulu lugöp gau sabe gagabin. Niŋi bı yıp hagna gau nöp, niŋi bı ne miŋpal rö, nöp sabe gabin. ¹⁰ Niŋi bı yad gau ke, niŋi bı ne gau ke wasö, niŋi bı hol apıl aipen miŋpal me.

Kale gıpal anıbu niŋöm, niŋi bı riŋnap gau niŋbal, yad bı mailö aij ke halö miŋpin.

¹¹ Pen uri yad miŋpan u niŋnabin rö, kale ke halö miŋdeinaböl. Bapi U! Ne klö ke halö miŋpan rö, yıp hagaina yad u rö nöp miŋpin. Hib klö ke yabiŋ ne u udmön, kalıp rarö raumön, hol apıl jım niŋöl miŋdpul rö, kale anıb unbö rö nöp jım niŋöl miŋdaiöl.

¹² Yad kalıp aip miŋdem, hib ne klö anıbu yıp niŋna u udem, kalıp rarö rauem abad miŋ aij gıpin. Bı ap ur gagöp. God Manö kalı kliŋ riŋköm, bı ap böŋ nöp ap lug paköm ilön kub

* 17:3: 1Jn 5:20

* 17:4: Jon 4:34

* 17:5: Jon 1:1

udnab a gila rö, bi anıbu nöp ur ga. Ga anıbu, God Manö nöd kalı kfiñ rıkla rö nöp ga. *

13 “Pen ne midpan au nıng gabin rö, mıñi ulep magö ap mınöñ naböñ if i midnabin u, kale nıñ midlö nıñöl gi, nöp manö anıbi hagabin. Anıb u, yad mıñ mıñ yabıł gabin rö, kale u rö nöp mıñ mıñ yabıł göl. 14 Manö aij ne u kalıp hag fıñnö nıñ udpal rö, nıbi bi mınöñ naböñ if i gau kalıp mulu kal nıñbal. Yad nıbi bi mınöñ naböñ if i gası nıñbal rö gası nıñagpin rö, kale u rö nöp nıbi bi mınöñ naböñ if i gası nıñbal rö gası nıñagpal. Anıb u me, nıbi bi mınöñ naböñ if i kalıp mulu kal nıñbal. 15 Pen kalıp mınöñ naböñ if i nıbö dam ne midpan au ud aru, a gem hagagabin; kalıp mınöñ naböñ if i abad midaimön, Seden kalıp gi naij gagan, a gem hagabin.

* 16 Yad nıbi bi mınöñ naböñ if i gası nıñbal rö gası nıñagpin; kale u rö nöp nıbi bi mınöñ naböñ if i gası nıñbal rö gası nıñagpal. 17 Manö ne u, manö nıñö nöp anıbu, kalıp hag fıñmön, kale u midnaböl. 18 Ne yıp nıbi bi mınöñ naböñ if i midpal anı gau yuna rö, yad kalıp u rö nöp nıbi bi mınöñ naböñ if i midpal anı gau

yubin. * 19 Wög nıñön nıñön yıp fıñban u, yad gi haknabin. Yad anıg gabin u, bi yad gau kale yıp nıñöm, wög kale nıñön nıñön middeinab u, kale u rö nöp gi haklanı a gem, gabin.

Jisas nıbi bi nıpe gau magöñhalö a göm, nap nıñ sabe ga

20 “Yad nöp sabe gabin i, bi uri hagajın kalıp nöp sabe gagabin; kale manö hag fıñlö, nıbi bi gau manö kale nıñ udöm, yıp nıñ udnaböl gau, kalıp abe sabe gabin. 21 Bapi, ne yad anı danı midpan, yad nöp anı danı midpin. Hol apıl jım fıñöl midpul rö, kale magöñhalö anıb unbö rö nöp hol apıl aip jım fıñöl midaiöl. Anıg ginab u, ne nöp yıp hag yuö aunö u, nıbi bi mınöñ naböñ if i midpal gau nıñ udöl. 22 Hol apıl jım fıñöl midpul rö, kale u rö nöp jım fıñöl midaiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke yıp fıñna u, yad pen kalıp abe u rö nöp fıñbin. * 23 Anıb u, ne yad anı danı midpan rö, yad kalıp anı danı midnö me, kale jım fıñöl yabıł midaiöl. Anıg gö me, nıbi bi mınöñ naböñ if i gau nıñnaböl, ne nöp yıp yuö aunö nıñöm ne yıp midmagö fıñban rö, kalıp u rö nöp midmagö fıñban.

* 17:12: Jon 6:39; 13:18 * 17:15: Mad 6:13; 2De 3:3 * 17:18: Jon 20:21

* 17:22: Ap 4:32

24 “Bapi! Yip aij göp u, nibi bi yip niban gau, am yad mideinabin au aip midöm, minön nabön gi laglo nin u, yip midmagö limön mailö aij unbö ke yip nina u ninjol.

25 “Bapi! Ne me bi asin midagöp! Nibi bi minön nabön it i gau kale nöp ninagpal. Pen yad nöp ninbin. Nibi bi yad gai i ne nöp yip yuö aunö u, ninbal. 26 Ne aigale bi rö midpan u, yad kalip hag ninö. Pen hainö u rö nöp, ne aigale bi rö midpan u yad kalip hag nin aij ginabin. Anig gem, yad ke kalip an dan midnö, ne yip midmagö liban rö nin aij göm, kale u rö nöp pen pen midmagö löl,” a ga.

18

Jisas nip ud sisi lila

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Jisas Nap nip sabe gi pis göm, bi nipe gau aip nin pro Kidron juöm, bönj lödan amöm, mab olip wög adin u arla. 2 Mab olip wög adin anibu Jisas bi nipe gau aip por am magum gimidal rö, Judas bi Jisas nip mumug ninig geia u, migan anibu nin aij ga. 3 Perisi bi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Judas nip hageila, nipe am ami bi rimnap ut göm, God sabe gep ram polisman rimnap ut göm, dam Jisas mideia

au amjaka. Kale pen pen alep nan rimnap udöm, hapö rimnap lam rimnap lau udöm, aueila. 4 Jisas nip nan ninön ginig ga u ninja u me, aueila u amöm haga, “An nip ulhai nin ajabim?” ö ga.

5 Hageia hagla, “Jisas, bi Nasared nibö u,” a gila.

Hageila, Jisas haga, “Bi anibu me yad i,” a ga. Pen magö anibu, bi nip mumug ninja u, Judas, kale aip anib au mideia. 6 Pen Jisas, “Bi anibu me yad i,” a gö, kale jöl adö liti gi amöm gi dam pak la.

7 Jisas pen kalip kauyan haga, “An nip ulhai nin ajabim?” ö ga.

Hageia hagla, “Jisas, bi Nasared nibö u,” a gila.

8 Hageila, Jisas haga, “Kalöp midö nöp hagpin, ‘Bi anibu me yad i.’ Yip ulhai nin ajpim rö, bi gai i kalip arö gipe aröl,” a ga.

9 Ga anibu, Jisas nöd Nap nip haga rö nöp ga. Nipe Nap nip haga, “Bapi. Bi yip nina gau, an ap ur gagöp,” a ga. *

10 Pen magö anibu nöp, Saimon Pida ru mlö kid daua u tip gi udöm, bi ap nip rimid yijig lau bönj nöp rib gi dö gi yua. Bi anibu hib nipe Malkas. Nipe God nip nan sabe gep bi kub yabit u nip bi wög gi neb nipe u midmidöp. 11 Pida anig geia, Jisas haga, “Ru mlö kid udpan kuöyan lö aran! Ne Bapi nin as yip nöb u ninagnabin a gimön ninban ar?” a ga. *

Jisas ud Anas mideia au arla

¹² Jisas anig hagö niñöl gi, ami bi gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nip ud sisi löm, nagi li pidön göm, ¹³ kale nöd Jisas dam Anas mideia au arla. Bi Anas anibu, Kaiapas nima nipe. Kaiapas me, mi añi anibu, God nip nan sabe gep bi kub yabił wög u hag lilo, wög gi mideia. ¹⁴ Kaiapas nipe me nöd Juda bi manö ud asikep kalip haga, "Bi añi ap umö hon magorhalö kamini arnabun u aij," a ga. *

Pida, "Jisas nip niñagpin," a ga

(*Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Pen Jisas nip anig göm, dam Anas ram u areila niñöm, Saimon Pida aip, yad Jon aip, holmini hain hain arlo. Bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u yip niñ aij ga rö, yad amem böñ nöp ram nipe manö kub hagdaldal waryö raul yan arnö; ¹⁶ pen Pida nipe höñ löyan adö mideia. Yad pen ado gi apem, niñi ajöñ ił abad mideia u nip hagem, Pida nip uł gi waryö raul yan arlo. ¹⁷ Pen niñi ajöñ ił abad mideia u, Pida nip haga, "Ne u rö nöp Jisas bi nipe ap ar?" a ga.

Hageia, Pida haga, "Yad wasö," ga.

¹⁸ Pen Kaiapas nip wög gi ñeila bi gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kalip yigön gö, mab bic

run magö an anib au pibön mideia, uraköl mali mideila. Pida nip u rö nöp yigön gö, ap an anib au se göl, kalip aip mab mali mideia.

Anas Jisas nip manö hag niña

(*Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Pen Anas, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił nöd midmidöp u, Jisas nip hag niña, "Niñi bi ne niñi bi an? Ne manö niñön niñön niñi bi ne hag niñban?" a gi niña. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, "Yad manö rimnap pi gem hag niñagnö; bi kale gau niñ midlö niñöl gi, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag niñbin. ²¹ Anib u, niñön ginig yip manö hag niñabön? Niñi bi manö hagnö niñ mideila rimnap daumim hag niñmim. Manö niñön niñön hagnö u niñbal me," a ga.

²² Jisas anig hageia, God sabe gep ram abad midmidöp polisman ap, nip alaun u paköm haga, "Niñön ginig bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u nip manö anibu rö hagabön?" ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, "Yad manö piral ap hagpin a gimön, manö piral hagpin anibu niñi bi gai i kalip waiö hag niñmön. Pen manö niñö hagpin u, ne niñön ginig yip pakajan?" ö ga.

²⁴ Jisas nip nagi li ribik gila rö midö niñöl gi, Anas

* 18:14: Jon 11:49-51

hagö kale Jisas nɪp dam, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɫ hain nɪbö u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyaŋ, "Jisas nɪp nɪŋagpin," a ga

²⁵ Pen Pida nɪpe anɪg uraköl gɪ mɪdöm mab mali mɪdö nɪŋöl gɪ, bɪ rɪmnap nɪp hagla, "Bɪ anɪbu bɪ ap me ne i ar?" a gɪla.

Hageila, Pida hag haluöm haga, "Yad wasö," ga. ²⁶ Pen bɪ au Pida rɪmɪd rɪb gɪ dö ga u, bɪ rɪdɪk lö lö nɪpe ap God nɪp nan sabe gep bɪ kub u nɪp wög gɪ mɪdeia. Nɪpe apöm, Pida nɪp haga, "Yad nöp nɪŋbin, ne bɪ anɪbu aip mab olip wög adɪŋ au mɪdajan ar?" a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyaŋ hag haluöm haga, "Yad wasö," ga. Anɪg hagö nɪŋöl gɪ, adɪŋ kɪɫakɪɫ wɪñ ala. *

Jisas nɪp dam Pailod mɪdeia au arla

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Ram rɪk dam lö nɪŋöl gɪ, Juda kai kale Jisas nɪp Kaiapas ram anɪbu nɪbö dam Rom gapman bɪ kub Pailod ram kub u arla. Juda kai hagla, "Hon Rom bɪ ram raul i arno, hanɪp asɪŋ uɫ gɪnab nɪŋöm hon Pasopa nan ñɪŋjun rö lagnab," a göm, höŋ gɪyaŋ mɪdeila. ²⁹ Anɪb u, Pailod höŋ amöm haga, "Bɪ i nɪp nɪhön manö nɪŋmim daubim?" ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, "Nɪpe nan naij ap gagböp, nöp anɪg dauagbnoɫ," a gɪla.

³¹ Hageila, Pailod haga, "Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö nɪŋmim, manö kub hagim," a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, "Hon nɪbi bɪ gau kalɪp manö kub hagun, al pak lino umöl, lo adö u mɪdagöp. Rom gapman gau hanɪp wasö gɪpal," a gɪla. * ³² Juda kai anɪg gɪla u, Jisas yɪp aigöl gɪlö umnabin, a göm, haga rö nöp gɪla. *

³³ Pen Juda kai anɪg hageila, Pailod kauyaŋ ado gɪ ram raul yaŋ amöm, Jisas auyaŋ a gö, aueia nɪp haga, "Ne Juda kai kiŋ kale u aka?" ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, "Manö yɪp hag nɪŋabön u, maj mɪgan ne u ke hagabön aka nɪbi bɪ rɪmnap maj mɪgan kale u udmön hagabön?" ö ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, "Yad Juda bɪ wasö. Juda kai ne gau nöp, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub ne gau nöp me, nöp dapöm ñɪmagö yad ñɪbal. Ne nan nɪhön gaina anɪg gɪpal?" ö ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, "Yad nɪbi bɪ udem abad mɪdeinabin u, kiŋ mɪnön naböŋ ɪɫ i mɪdpal rö, mɪdageinabin. Yad mɪnön naböŋ ɪɫ i kiŋ mɪdnɪg gaibnep, Juda nɪbi bɪ gau yɪp nagɪ lun, a gɪlö, nɪbi bɪ yad gau uraköm kale aip pen pen

* 18:27: Jon 13:38 * 18:31: Jon 19:6-7 * 18:32: Jon 3:14; 12:33 * 18:35: Jon 1:11

alblap. Pen yad nı̄bi bı̄ u dem abad mı̄deinabin nagı̄ u ke mı̄döp; mı̄nön naböŋ iŋ i rö wasö,” ga.

³⁷ Anı̄g hageia, Pailod haga, “Anı̄b u, ne kiŋ ap aka?” ga.

Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u. Adö anı̄bu nöp me, Bapi God gö, yı̄p mı̄nön naböŋ iŋ i yag daulö, majö gem, manö nı̄ŋö yuö yabı̄ŋ u hag nı̄bin. Nı̄bi bı̄ manö nı̄ŋö yabı̄ŋ udun, a gı̄ gası̄ nı̄ŋbal gau, manö yad u udpal,” a ga.

³⁸ Anı̄g hageia, Pailod haga, “Pen manö gau nı̄bö gau nı̄bö ke ke iru nöp mı̄döp u, hon aigöl gun manö nı̄ŋö yabı̄ŋ me u, a gun nı̄ŋun?” ö ga.

Juda nı̄bi bı̄ Pailod nı̄p hagla, “Jisas nı̄p al pak limim,” a gı̄la

(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pailod manö anı̄bu hagöm, kauyaŋ höŋ amöm, Juda kai kalı̄p haga, “Yad nı̄pe nan naij ap gajı̄p nı̄ŋagpin.

³⁹ Pen hon Rom gapman, mı̄ u mı̄ u, Pasopa nı̄n kub u auajı̄p, bı̄ nagı̄man kale ap yı̄harı̄ŋ hubı̄k yubun. Anı̄b u, Juda kai kiŋ kale u, yı̄harı̄ŋ hubı̄k yunö arnı̄m aka?” ga. ⁴⁰ Hageia, meg mı̄gan dap ranöm hagla, “Nı̄p wasö! Hon Barabas nı̄p hubı̄k yumön!” a gı̄la.

Bı̄ Barabas anı̄bu, nı̄bi bı̄ gau waŋ waŋ gö gapman kai kalı̄p aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ Anı̄g hageia, Pailod ami bı̄ nı̄pe gau hagö, Jisas nı̄p nagı̄ udöm pak ado malo gı̄la.

² Anı̄g göl paköm, nan kalı̄ kalı̄ halö rı̄mnap udöm, kiŋ lı̄bal rö usajı̄l bad ap göm, Jisas nı̄p rol gı̄ nı̄m, waŋı̄ mu mı̄lö bö ap lı̄ nı̄m, * ³ nı̄p kuöyaŋ amöm kuöyaŋ amöm hagla, “Ne Juda kai kiŋ kale, ne pör nöp mı̄daimön!” a gı̄la. Anı̄g hagöl gı̄, nı̄p mulu maj mı̄gan pakla.

⁴ Pen Pailod kuöyaŋ höŋ amöm, Juda nı̄bi bı̄ kalı̄p haga, “Nı̄ŋim! Yad Jisas nı̄p höŋ i daunabin nı̄ŋöm kale nı̄ŋnabim, yad nı̄pe nan naij göp iŋ ap uthai nı̄ŋagpin,” a ga. ⁵ Pen Jisas nı̄p usajı̄l kalı̄ kalı̄ halö bad u rol gı̄ nı̄m, waŋı̄ mu mı̄lö bö adö lı̄ nı̄la u halö auö nı̄ŋöl gı̄, Pailod kalı̄p haga, “Nı̄p nı̄ŋim!” a ga.

⁶ Anı̄g hageia, bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nı̄p nı̄ŋöm manö bı̄lätö göm hagla, “Nı̄p mab ba laŋ al pak limim! Nı̄p mab ba laŋ al pak limim!” a gı̄la. Anı̄g hageia, Pailod haga, “Kale ke nı̄p dammim, mab ba laŋ al pak limim. Yad nan naij göp iŋ ap uthai nı̄ŋagpin!” a ga.

⁷ Hageia, Juda kai hagla, “Nı̄pe, ‘Yad God Nı̄ nı̄pe,’ a ga u, lo hon ap hagöp, ‘Umnı̄m,’ a göp,” a gı̄la.

* 19:2: Luk 23:11

⁸ Anig hageila, Pailod niñöm, rapin piñin göm, ⁹ kuöyan ram raul yan amöm, Jisas nip hag niñöm haga, “Ne ram m+nön gai nibö?” ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga. *

¹⁰ Pailod haga, “Ne yip manö hagagnabön ar? Ne niñban. Yad nöp abad midpin. Anib u, nöp hubik yunig hubik yunabin; pen nöp mab ba lanj al pak löl, a ginö, al pak linaböl,” a ga.

¹¹ Hageia, Jisas haga, “Pen ne yip abad midpan u, ne ke wasö, God nöp hagö abad midpan. Anib u, yip gi naij gabön marö u, ne nöp udagnabön; bi yip udöm nöp nöb u, marö kub yabit u udnab,” a ga. *

¹² Jisas anig hageia, Pailod nip yiharin hag yuin, a göm, gasi niña u pen Juda kai nip blatö gi hagöm hagla, “Ne Jisas nip hubik yunabön u, Rom bi kub Sisa bi niñeb nipe midageinabön. Bi, yad kin midpin, a gipal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö anibu rö hagpal,” a gila. *

¹³ Anig hageila, Pailod manö anibu niñöm, am Jisas nip ut gi höj amöm, nipe am bi manö ud asikep sea adö au lanj gila adö u asika. Ka asika anibu, “Kabö Adan” a gimidal. Pen Arameik manö löm, “Gabada” a gimidal.

¹⁴ Pen ñin anibu, Juda niñbi bi Pasopa nan kale magum

gip ñin. Sidö anj kub lanj magö u, Pailod kalip haga, “Kin kale me i!” a ga. ¹⁵ Hageia, meg magö dap ranöm hagla, “Nip al pak li! Nip mab ba lanj al pak li!” a gila.

Hageila, Pailod haga, “Kin kale anibi mab ba lanj al pak linam?” ö ga.

Hageia, bi God nip nan sabe gep bi kub gau hagla, “Kin hon ap midagöp; Rom bi kub Sisa nöp midöp,” a gila.

¹⁶ Pen anig gi hag damöm, Pailod manö kalip u udöm, ami bi gau kalip haga, “Jisas nip dam mab ba lanj al pak limim,” a ga.

Jisas nip mab ba lanj al pak lila

(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Pen nip al pak linig gila mab u, Jisas nip ñilö, nipe dam “Wip Nab+c Cög Ij” a gipal dum u apjaka. Dum anibu, Arameik manö löm “Golgoda” a gimidal. ¹⁸ Jisas nip mab kros cipit pak löm, bi mihöp, ap böj lap, ap böj lap, al pak lila. Jisas anj au mideia.

¹⁹ Pen Pailod hagö, bi nipe gau mab po ap udöm kalit klin riköm, Jisas nip al pak lila mab ba nab+c au gidan ditam gila. Kalit klin rikla manö u:

JISAS NASARED NIBÖ JUDA
KAI KIN KALE ME I.

²⁰ Manö añi adö anibu nöp, Arameik manö kalit klin riköm, Ladin manö kalit klin

* 19:9: Mad 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

ríkōm, Grik manō kalī kliš
 ríkōm gīla me, Jerusalem sōl
 anīb au mīdeia rō, Juda nībi
 bī iru nōp amgō lī nīnīla.
 21 Pen God nīp nan sabe
 gep bī kub gau am Pailod
 nīp hagla, “Manō kalī kliš
 rīkpan u kabō rō gagōp.
 ‘Juda kai kiŋ kale’ manō
 u mīdagainīm; yīharīŋ
 hāgmōn, ‘Nīpe hagōp, “Yad
 Juda kai kiŋ kale mīdpin,” a
 gōp,’ a gīmōn, manō anību
 nōp kalī kliš rīkmōn,” a gīla.

22 Anīg hageila pen Pailod
 pen haga, “Yad manō nīhōn
 kalī kliš rīkpin u, anīg gōl
 nōp mīdnab,” a ga.

23 Pen Jisas nīp mab ba laŋ
 al pak lōm, ami bī mīhau
 mīhau Jisas waŋij nīpe gau
 balu ke ke udōm, waŋij mīlō
 bō gōm al dōr gagla u, u
 rō nōp balu udnīg hagla,
 24 “Pabu gagan! Yīharīŋ
 sadu rō gun, bī an udnīm
 u, nīpe udnab,” a gīla. Gīla
 anību, God hadame nōp
 nībi bī gau kalīp gasī nō,
 God Manō u kalī kliš rīkōm,
 hainō anīg gīnabōl, a gīla u
 me, hainō anīg unbō rō nōp
 gīla. Manō anību kalī kliš
 rīkōm hagla,

“Waŋij yad u balu ke ke
 udōm,
 waŋij mīlō bō yad u, sadu
 rō gun udun, a gīla,” a
 gīla. *

25 Pen nīn anību, Jisas
 nīme u, nīmañ u, Klopas
 nībin Maria u, Maria Mag-
 dala u, ap Jisas nīp al pak līla

gōl sōl anīb au mīdeila. *
 26 Yad Jon, Jisas yīp mīdmagō
 līmīdōp bī u, u rō nōp ap
 sōl anīb au mīdainō u me,
 Jisas yīp nīŋōm, nīme Maria
 nīp haga, “Nībi me, nī ne me
 u,” a ga. * 27 Anīg hāgōm,
 nīpe pen nīme Maria nīŋōm
 yīp haga, “Name ne me u,”
 a ga. Anīg hāgō nīŋōl gī,
 nīn anību, Jisas nīme nīp uŋ
 gī ram yad u damem, aip
 mīdmīdul.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Mak 15:33-
 41; Luk 23:44-49)

28 Jisas nīnīa, wōg adō nīpe
 u magōŋhalō gī haka u me,
 God Manō haga u nīŋō līnīm
 a gōm haga, “Yīp rugu mīlep
 gōp,” a ga. * 29 Pen nīg wain
 asī barol ap dap anīb au līlō
 mīdeia u me, ami bī ap, nan
 hain bad ap udōm, wain asī
 anību lōm, ud mab hisop lō
 adīŋ u abōs alōm, dap ranōm
 Jisas maj hañ adō nīp u la.
 * 30 Jisas nīg wain asī anību
 nīŋōm haga, “Nabōŋ juōp,”
 a gōm, ubōr yīhōŋ gōm, ana
 nīpe nīa.

Jisas rīglōm nīpe u bīnīŋ gīla

31 Pen Juda bī kub gau,
 kagoŋ nīn u dugo magō u
 hadō auajīp nīŋōm hagla,
 “Rol God nīp sabe gep nīn
 hon u, wīp gau mab ba laŋ
 mīdagaiōl,” a gōm, am Pailod
 nīp hagla, “Bī mab ba laŋ
 al pak lībal gau, ami bī gau
 ma kalīp gau pa jō gīlō,

* 19:24: Sam 22:18 * 19:25: Mad 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28:

Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Dud 21:22-23

yɪŋɪd umlö, ud mɪnönj yan löl,” a gɪla. * 32 Hageila, Pailod ami bɪ gau kalɪp hagö, am bɪ Jisas aip al pak lɪla mɪhau, ma kalɪp gau pa jö gɪla. 33 Pen Jisas ma nɪp u pa jö gun a göm nɪŋla, nɪpe hadö uma. Anɪg ga u me, ma nɪpe u pa jö gagla. 34 Pen ami bɪ ap, walaɓ ap udöm, Jisas nɪp rɪglöm adɪŋ au bɪnɪŋ gö, adɪŋ hagape halö, ñɪg halö luga. 35 Anɪb u, kale nɪbi bɪ manö kalɪ kliñ rɪkabin anɪbi nɪŋnabim gau abe Jisas nɪp nɪŋ udmim, a gem, yad Jon, Jisas nɪp ga u amgö yad ke nɪŋbin rö, kalöp manö nɪŋö yabɪt anɪbi hagem kalɪ kliñ rɪkabin. * 36 Pen ga anɪbu, God hadame nöp nɪbi bɪ gau kalɪp gasɪ ñö, God Manö u kalɪ kliñ rɪköm, hainö anɪg gɪnaböl, a gɪla u me, hainö anɪg unbö rö nöp gɪla. God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla, “Le nɪpe u, ap pa jö gagnaböl,” a gɪla. * 37 Pen manö ap hagla, “Bɪ nɪp bɪnɪŋ gajal u nɪp nɪŋnaböl,” a gɪla. *

Josep nɪpe Jisas hañ romanj dam rɪgöl ga

(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Bɪ Arimadia daun nɪbö ap, Jisas manö nɪpe nɪŋ uda u pen, Juda bɪ kub kalɪp pɪñɪŋ göm, Jisas nɪp nɪŋ uɔpin, a göm, waiö hagamɪdöp. Bɪ anɪbu hib nɪpe Josep. Nɪpe Jisas nɪp

dam rɪgöl gɪnam, a göm, am Pailod nɪp hag nɪŋö, yau a gö, ud ara. 39 Nikodimas nɪpe Josep aip arlö. Nikodimas, bɪ au nöd am Jisas nɪp sɪbön yan nɪŋa bɪ u. Nikodimas nan hañŋ aij auep iru nöp, kilo unbö ñɪnjuöl ado gɪ da unbö ajɪp böŋ danj (35) rö, udöm ara. Nan hañŋ aij auep anɪbu, mab mö cɪl u abe, mab alos cɪl u abe udöm gɪla. * 40 Pen kale mɪhöp am wip he u ud asɪk dap lugmil, Juda nɪbi bɪ gɪmɪdal rö, mab cɪl ud ara u, wip he gau anöŋ lɪ ñɪmil, linɪn ud wañj rud gɪla pro mɪlö u udmil, wam wam gɪlö. 41 Jisas mab ba laŋ al pak lɪla ka anɪb söl au wög adɪŋ ap mɪdeia. Wög adɪŋ anɪbu aŋ au kabö mɪgan gɪsön nöp luöm, wip rɪgöl gagla ap mɪdeia. 42 Juda kai God nɪp sabe gep ñɪn kale u söl söl ga rö, yɪŋɪd rɪgöl gul a gɪmil, kabö mɪgan yöp söl anɪb au rɪgöl gɪlö.

20

Wip rɪgöl gɪla u kuö nöp mɪdeia

(Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Sade ñɪn u, ram rɪknɪg gö nɪŋöl gɪ, Maria Magdala wip rɪgöl gɪla mɪgan amöm nɪŋa, kabö kub wip rɪgöl pɪt gɪla u, lɪtɪ gɪ am goɪ au mɪdeia.

2 Nɪpe nɪŋöm, kauyanj gɪ dö gɪ ap Saimon Pida hol mɪhöŋ mɪdailo u apöm haga, “Bɪ Kub u nɪp agamɪj ud arbal;

* 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10; Rep 1:7 * 19:39: Jon 3:1-2

pen dap libal au niṅagpun,” a ga.

³⁻⁴ Anig hageia, Pida hol miḥon niṅnig gi dö yabiḥ gul hadlo. Yad nöd amjakem, ⁵ höṅ adö löyan nöp midem, kabö miḡan jṅ sipsip niṅnö waḥj bad gau nöp mideia. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida nipe hain apöm, kabö miḡan u hiikid amöm niṅa, Jisas niṅp waḥj wam halö yula gau hubik gaga; riḡöl ḡla rö nöp mideia. Pen waḥj nabic jṅ piral wam ḡigabö ḡla u, u rö nöp hubikaga; piral ḡigabö ḡla rö nöp asik gi ke au mideia. ⁸ Yad nöd wip riḡöl ḡla au apjaknö pen uri yad u rö nöp kabö miḡan hiikid amem niṅnö, waḥj gau wam halula rö mideia u me, anibu Jisas uraköp, a gem niṅ udnö. ⁹ Pen ñin anibu, God Manö kalikliñ riköm, Jisas umöm uraknim, a ḡla manö u, hol niṅ aij gaglo. * ¹⁰ Anig niṅul ado ḡ ram arlo.

Maria Magdala Jisas waiö lö niṅa

(*Mad 28:9-10; Mak 16:9-11*)

¹¹⁻¹² Pen Maria wip riḡöl ḡla riḡöl miḡan anibu höṅ adö au uraköl midöm miḥon göl ḡ mideia. Miḥon göl ḡ midöl gi, jöl magö dudu gi kabö miḡan jṅ sipsip niṅa, ejol waḥj rud liḥö miḥau, Jisas wip he nöd mideia ka anibu asik midöl gi, ap nabic adṅ jṅ, ap ma adṅ miṅ,

midailö. ¹³ Ejol anib miḥau Maria niṅp haglö, “Niḥon ḡniḡ miḥon gabön?” ö ḡlö.

Hagailö haga, “Bi Kub yad u niṅp damöm gai dam libal u niṅagpin!” a ga. ¹⁴ Anig hagöm, ado göm niṅa, Jisas urak mideia. Pen niṅp niṅö, bi unbö ke rö la. Jisas niṅa u pen u Jisas nöp a göm niṅaga. *

¹⁵ Jisas pen Maria niṅp haga, “Niḥi me. Niḥon ḡniḡ miḥon gabön? An niṅp uḥai niṅabön?” ö ga.

Hageia, Maria haga e, bi wög adṅ nap niḥö u nöp yip hagab, a göm haga, “Bi kub niṅeb. Wip u ud arbin, a ḡimön, gai dam liban u yip hagaimön, yad ud arnam,” a ga.

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manö löm, “Rabonai!” a ga. Manö haga anibu, “Manö Hag Ñeb Bi.”

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad ram miḥon iḥ i arö gem, Bapi ado ḡ au laṅ aragin rö, yip ud midagaimön. Pen ne arammön, mam bi kalip hagmön, Jisas hagöp, “Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale midöp u ado ḡ arabin,” a göp, a ḡimön,” a ga. *

¹⁸ Jisas anig hageia, Maria Magdala am Jisas bi nipe gau kalip haga, “Yad Bi Kub u niṅp niṅem auabin,” a ga. Anig hagöm, Jisas manö niḥon niḥon niṅp haga u, Maria

* **20:9:** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4
8:29; Hib 2:11-12

* **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4

* **20:17:** Ro

nipe Jisas bi nipe kalip manö anibu haga.

Jisas waiö lö bi nipe gau niñla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Pen Sade ñin u, sidö wad ara niñöm, bi nipe gau Juda bi kub gau kalip piñin göm, ram raul amöm ajöñ u giñ pidöñ göm, agamij mideila niñöm, Jisas ap an anib au waiö löm haga, "God kalöp abad mideian," a ga. ²⁰ Anig hagöm, ñimagö ur nipe gau kalip yamöm, riglöm böñ lau yamöm ga. Bi nipe gau niñöm, u Bi Kub nöp, a göm, miñ miñ yabıl gıla. *

²¹ Jisas pen kalip kuöyan haga, "God kalöp abad mideian. Bapi yip hag yuö apem wög nipe gipin rö, kalöp pen abe hag yuabin," a ga. ²² Anig hagöm, kalip pu göl gi haga, "Ana Ut u udmim. ²³ Nibi bi rimnap nan si nan naij gipal gau niñmim arö ginabim u, God u rö nöp niñöm arö ginab. Pen niñmim arö gagnabim u, God u rö nöp niñöm arö gagnab," a ga. *

Jisas waiö lö bi nipe Domas nip niña

²⁴ Pen Jisas ap waiö löm kalip manö haga ñin anibu, bi nipe Domas, hib ap Ni Ramö a gimidal u, kalip aip midageia. ²⁵ Anib u, hainö Jisas bi nipe Domas nip hagla, "Bi Kub u niñbun," a gıla.

Hageila, nipe pen haga, "Anig hagabim u pen ñimagö nipe cipıl pakla u abe, riglöm binin gıla u abe, amgö yad ke niñem ñimagö yad ud niñnabin u me, manö anibu niñ u dem, uraköp, a gem niñ udnabin; wasö u wasö," ga.

²⁶ Anig hagöm, pen wik añi ap midöm, Jisas bi nipe gau Domas aip kuöyan ram raul u mideila. Ajöñ giñ pidöñ gıla u pen Jisas nipe ap an anib au waiö löm haga, "God kalöp abad mideian," a ga. ²⁷ Jisas anig hagöm, Domas nip haga, "Ñimagö ne u, yip cipıl pakla u ud nöñ. Ñimagö yad nöñ. Riglöm böñ yad binin gıla aui abe ud nöñ. Gası mlö lagmön, yip niñ udmön," a ga.

²⁸ Hageia, Domas haga, "Bi Kub yad, God yad!" a ga.

²⁹ Pen Jisas Domas nip haga, "Yip waiö niñmön me, yip niñ u dpan. Pen nibi bi yip waiö niñagöm, yip niñ udnaböl gau, miñ miñ yabıl ginaböl," a ga. *

Jon manö anibi niñön ginig kalı ktiñ rıka

³⁰ Pen manö kalı ktiñ rikabin anibi, hon Jisas bi nipe gau niñ midno niñöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nöp gimidöp rö, magönhalö kalı ktiñ rikagpin. ³¹ Pen kale, Jisas nöp me, Krais u, God Ni nipe yabıl u nöp, a gimim, nip niñ udpe, kalöp udö, nip aip kamın mideinabim, a

* 20:20: Jon 16:22; 1Jn 1:1 * 20:23: Mad 16:19 * 20:29: 1Pi 1:8

gem, manö anibi kali kliñ ríkpin. *

21

Jisas waiö lö bi nipe unbö mudun jñj u níp nñjla

¹ Pen hainö hon Jisas bi nipe gau Ññg Wañö Daibirias au midaino nññöm Jisas nipe waiö lö nñño. Nñhön ga u hagnñg gabin. ² Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ññ Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram mññöñ Galili au nñbö u, Sebedi ññ Jems hol mamil mñhau, Jisas bi nipe mñhöp halö aip, jñm ññöl am Ññg Wañö Daibirias au midaino.

³ Saimon Pida haníp haga, “Yad kabsaḥ nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a gun, am níp aip ññg magñb udun, gñ ajno ajno ram rua pen kabsaḥ rñmnap udagno. *

⁴ Pen sidö lñm gö nññöl gñ, Jisas ap ññg wañö goḥ au mideia. Níp nñño pen u Jisas nöp a gun nññagno. ⁵ Nñpe haníp haga, “Ññ game. Kale kabsaḥ nan gñ aj wasö nññbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a gñno. ⁶ Anñg hagnö, haníp haga, “Uben u ud ññg magñb ññmagö yññg kid lau adö yumim me, kabsaḥ rñmnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud ññg anñ yanñ yuun, kabsaḥ iru yabññ nöp udun, ññp gñno aunñm rö laga. ⁷ Anñg geia, yad Jon, Pida níp hagnö, “Bñ anñbu Bñ

Kub u nöp,” a gñnö. Anñg hagnö, Pida nññöm, waññ nñpe au la u ud hib nab anñ au gñdarñ pñralöm, ujanñd ññg anñ yanñ la. * ⁸ Hon bi rñmnap ññg magñb adö u midun, uben kabsaḥ halö ap ran jaköm mideia u, ññp gñ dap, mñlö gau wasö, mida unbö ññññuöl mamñd (100) rö nöp, ññg goḥ au auno.

⁹ Goḥ anñb au apun nñño, mab in bñc ara adö u, kabsaḥ rñmnap in mideia. Bred rñmnap u rö nöp mideia. ¹⁰ Pen Jisas haníp haga, “Kabsaḥ mññi udpim gau, rñmnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida ññg magñb adö u amöm, nñpe aip uben kabsaḥ iru nöp (153) mideia anñbu kabö kuḥup adö au ññp gñ dauno. Uben u marö ga pen pa gñ dö gaga. *

¹² Jisas pen haníp haga, “Apim, nan ñññim,” a ga. Hon pen nable gö, ne bi an ammön midpan a gun níp hag nññagno; u Bñ Kub u nöp a gun, nññun arö gñno. ¹³ Jisas nñpe am bred u udöm, haníp nñme löm, kabsaḥ abe ud haníp nñme löm gö, ññño.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, haníp bi nñpe gau ij mñhau nñganñ waiö lö níp nñño. *

Jisas Pida níp manö haga

¹⁵ Pen hon nan ñññ pñs gun, Jisas Saimon Pida níp hag nñña, “Saimon Jon ññ nñpe. Bñ gai i rö wasö; ne yñp nññö nöp mñdmagö lñban aka?” ga.

* 20:31: Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13

* 21:3: Luk 5:4-7

* 21:7: Jon 13:23;

Mad 14:29

* 21:11: Luk 5:6

* 21:14: Jon 20:19,26

Hageia, Pida haga, “Bî Kub. Yad nöp mîdmagö lîbin u, ne niŋban me,” a ga.

Anîg hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad mîdaimön,” a ga.

¹⁶ Jisas anîg hagöm, kauyaŋ hag niŋa, “Saimon Jon ñî nîpe. Ne yîp niŋö nöp mîdmagö lîban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bî Kub. Yad nöp mîdmagö lîbin u, ne niŋban me,” a ga.

Anîg hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad mîdaimön,” a ga. *

¹⁷ Jisas kauyaŋ pen hag niŋa, “Saimon Jon ñî nîpe. Ne yîp mîdmagö lîban aka?” ga.

Pen Jisas anîg göm, manö adö añî anîbu nöp, “Ne yîp mîdmagö lîban aka?” hag niŋöm hag niŋöm gö me, Pida gasî iru niŋöl gî haga, “Bî Kub. Ne nan gau magöŋhalö niŋban. Anîb u, yad nöp mîdmagö lîbin u, ne hadö niŋban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Anîb u, sipsip yad gau abad mîdaimön. ¹⁸ Yad nöp niŋö yabîl hagabin, ne bî praj rö mîdaina ñîn u, waŋîj gasî ne ke niŋna rö ud lîmön ajmîdan. Pen ne hainö bî mîlep lînabön ñîn u, ne ñîmagö ne gîlaŋ gî mîdö niŋöl gî, bî ke nîbö ap nöp nagî adîkôm, aragnabön mol u uŋ gî ud arnab,” a ga.

¹⁹ Jisas manö haga anîbu, nîbi bî rîmnap hainö Pida al

pak lînaböl u, Jisas nöd niŋa me u. Nîbi bî hain nîbö gau, Pida niŋ nan niŋön gînaböl umnab u niŋöm, God nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp u niŋnaböl. Pen Jisas Pida niŋ haga, “Yîp hain gîmön,” a ga. *

²⁰ Jisas manö anîbu haga niŋöm Pida ado göm niŋa, yad bî Jisas mîdmagö lîmîdöp u mîdainö. Yad bî anîbu me, nöd Jisas Pasopa nan ñîŋ mîdeia îl au asîk mîdem hag niŋnö, “Bî Kub. An nöp mumug gînab?” ö gînö. * ²¹ Pida yîp niŋöm Jisas niŋ haga, “Bî Kub. Bî i niŋ niŋön gînab?” ö ga.

²² Hageia, Jisas haga, “U gasî yad. Yad hagnö nîpe mîdep nöp mîdö niŋöl gî, ado gî aunabin u, manö ne wasö. Pen ne yîp hain gîmön,” a ga.

²³ Jisas manö haga anîbu, nîbi bî niŋ niŋ udla rîmnap hagla, “Jisas bî nîpe anîbu umagnab,” a gîla. Pen Jisas bî nîpe anîbu umagnab a göm manö anîbu hagaga; nîpe yîharîŋ haga, “Yad hagnö, nîpe mîdep nöp mîdö niŋöl gî, ado gî aunabin u, manö ne wasö,” ga.

²⁴ Jisas bî nîpe anîbu me, nîpe ke manö anîbi kalî klîñ rîkôm, magöŋhalö manö niŋö yabîl nöp mîdöp u niŋöm, kalî klîñ rîköp me u. * ²⁵ Jisas nan adö ke ke iru nöp ga u pen manö anîbu yöp rîmnap nöp aŋ aui kalî

* 21:16: Ap 20:28 * 21:19: Mad 16:24-25; 2Pi 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25

* 21:24: Jon 19:35

klĩñ rĩköp. Yad niñnö, manö
anib gau magöñhalö kalĩ klĩñ
rik buk iru nöp yañ lĩblap,
mĩnöñ naböñ i pro gö, dam
lep ka u mĩdagaiböp.*

* 21:25: Jon 20:30

Aposil

Bî Jisas manö ud arep gau kale nan nîhön nîhön gîla

*Luk Diopilas nîp kauyan
kalî kliñ rîka*

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalî kliñ rîknö u, Jisas nîp yag daulö majö göm, wög îl göm mîd damöm, nan nîhön nîhön göm, manö nîhön nîhön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kalî kliñ rîknö.

* ² Hainö, God Jisas nîp dam ap ran jak kumi kabö laŋ au ud ara. Pen nîpe kumi kabö adö laŋ au arnîg ga magö u, nîpe gö Ana U† nîpe manö nîpe ud arep hag la bî gau kalîp hag ñî aij ga. Manö anîbu magöŋhalö nöd kalî kliñ rîkem nöp ñînö u.

* ³ Jisas uma pen kauyan uraköm, ñîñ unbö ñîñjuöl mîhöp (40) aŋ u ñîñ iru nöp waiö löm, manö nîpe ud arep bî nîpe gau aip mîdöm, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u kalîp hag ñîmîdöp. Anîg gö, kale amgö magö kale ke nîŋla nîpe kamîŋ mîdeia. *

⁴ Pen umöm uraköm, mîñöŋ naböŋ adö îl i mîdmîdöp ñîñ aŋ anîb au, ñîñ ap bî nîpe anîb gau aip nan magö ñîñöŋm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nîhön kalöp ñîñabin

a ga u, Jerusalem aui nöp mîdmim, abad mîdaimim. *

⁵ Jon ñîg pak ñeb bî u nîbi bî kalîp ñîg u nöp pak ña, pen ñîñ mîhöp nöp ap arö, Ana U† u apöm kalöp pak ñîñab,” a ga. *

*Jisas nîpe ram mîñöŋ
kumi kabö adö laŋ au ap ran
jak ara*

⁶ Pen ñîñ ap Jisas nîpe bî nîpe anîb gau mîdeila aŋ au waiö lö, nîp hagla, “Bî Kub, ne mîñî kiŋ hon mîdö, hon Isrel nîbi bî ram mîñöŋ hon i kauyan ke abad mîdun, ram mîñöŋ rîmnap abad mîdun gîñabun aka?” gîla. *

⁷ Hageila, kalîp haga, “Ñîñ mai gîñab u, Bapi gasî nîpe ke nîñöŋm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana U† nîpe kalöp auö, kale pîdöŋ ud-mim ammim, Jerusalem nîbi bî, Judia nîbi bî, Sameria nîbi bî, nîbi bî ram mîñöŋ gau gau magöŋhalö gau, yad nîhön nîhön gîpin u kalîp hag ñîñabim,” a ga. *

⁹ Anîg hagöm, bî nîpe gau nîñmîdlö nîñöl gî, God nîp dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö nîñöl gî, kumi bad ap apöm nîp harîka.

¹⁰ Pen nîpe areia, kale kumi kabö laŋ nîñ mîdlö nîñöl gî, magö anîbu nöp bî walîj rud yîmlö mîhau ap kalîp pîg urak mîdailö. ¹¹ Bî anîb mîhau haglö, “Bî Galili

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48

nibö gai i, kale nihön ginig kumi kabö laŋ niŋ midpim? Kale niŋöl gi midpe niŋöl gi, God nipe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nipe ke unbö rö nöp ado gi aunab,” a giLö.
*

Judas uma u Madaias kuö nipe uda

12 Olip Dum laŋ m+deila u arö göm, Jerusalem ado gi arla. Adan milö wasö, Olip Dum Jerusalem nibö söl; Juda God nip sabe gep ñin u kale ajm+dal rö nöp.*

* 13 Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laŋ m+gan u arla. Bi m+deila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñi nipe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñi nipe Judas u. *

14 Kale pör pör magum göm, God nip sabe gim+dal. Jisas nime Maria u, Jisas n+mam bi gau, n+bi r+mnap halö pör anig gim+dal.

15 Pen ñin aŋ an+bu au, n+bi bi ñinjuöl unbö kagoŋ j+ŋ (120) rö ap magum giLö niŋöl gi, Pida uraköm kal+p haga, 16 “Añ mam bi niŋim. Ana Uŋ nipe hadame nöp Depid nip gasi ñö, Judas Jisas nip mumug niŋa bi u ginab rö niŋöm kal+ kliš r+kö, haga haga rö nöp ga. * 17 Jisas bi Judas an+bu udö, hon aip

m+dom, wög nipe u jim ñöl gim+don,” a ga.

18 Pen hainö nipe Jisas nip mumug niŋöm, mani uda u damöm, m+nöŋ naböŋ ap rauöm, mid damöm, ñin añi ap ap lug paköm, mudun nipe u pabu göm, hibur magöŋhalö lim gi höŋ hañauö uma. * 19 Anig göl umö, Jerusalem n+bi bi magöŋhalö niŋöm, m+nöŋ naböŋ rauöm uma an+bu, hib Akeldama a giLa. Akeldama hagla manö iŋ u, “Hagape Luga M+nöŋ Nabö?,” a göm hagla.

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö ad+ŋ Sam a giPal u kal+ kliš r+köm haga,

‘Ram nipe cög nöp m+dain+m;

N+bi bi r+mnap ram nipe am m+dagaiöl,’ a ga.

Depid manö ap pen haga,

‘Wög nipe u bi ap udn+m,’ a ga. *

21 Haga an+bu, bi hon ke ap niŋun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajm+don u, bi hon aip pör ajm+döp bi ap niŋun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nip ñig pak ña u niŋöm, mid damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö laŋ ara niŋa bi ap niŋun udnabun. Bi an+bu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñi aij ginab,” a ga. *

* 1:11: Mad 26:64; Luk 21:27

* 1:12: kilomida añi ap nöp rö

* 1:12: Luk

24:50-53

* 1:13: Mad 10:2-4

* 1:16: Sam 41:9

* 1:18: Mad 27:3-8

* 1:20: Sam 69:25; 109:8

* 1:22: Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27

23 Pida anig hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalip mihörj hag lila. Pen Josep ñin rimnap hib nipe ap Basabas, ap Jasdab, a gimidal. 24-25 Bi anib mihau kalip anig göl hag löm, God nip sabe göm hagla, "Bi Kub, Judas nöd gi naj göm umöm, ram nipe midainim au ara u, kuö nipe u an udnim, a gun, bi mihöp i hag libun. Anib u, ne nibi bi magöñhalö gasi niñöm gipal rö niñban u me, nöp hag niñabun, ne ke bi u a gö, hon niñun udnabun," a gila. 26 Anig hagöm, bi anib mihau ilöj cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agip lan aip jim ñöm, kauyan bi unbö migang lan la.

2

Ana Ut nipe aua

1 Nibi bi Jisas nip niñ udla gau, Pedikos ñin kub u mñi, a göm, ap ram raul migang añi ap mideila. * 2 Anig göl midlö niñöl gi, adinj gu kub kumi kabö adö lan nübö hagöm, yigön rö udöm, ram raul migang asik mideila au yan aua. 3 Pen magö anibu nöp niñla, mab mitanjan ugan rö u apöm, pilajik ke ke pa gi dö gi amöm, nibi bi nabic cög adö lan añi añi am mideia. * 4 Am midö niñöl gi, Ana Ut apöm, ana kalip an dan ajmanjan raua niñöm kale manö yabıl adö ke ke hagla. *

5 Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale migang ke ke, ram mñnörj gau nübö gau nübö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö niñöm gimidal. 6 Gu kub anibu hageia niñöm, niñön gab a göm, nibi bi iru nöp yinj ram anibu apöm niñla, manö yabıl adö ke ke kabö göl nöp hageila. 7 Kale niñöm, aiö waiö göm hagla, "Nibi bi gai i magöñhalö Galili nübö. 8 Pen aige göm manö yabıl hon ke ke hagpun rö kabö göl hagaböl niñabun? 9 Hon rimnap Padia nübö, rimnap Midia nübö, rimnap Ilam nübö, rimnap Mesopodemia nübö, rimnap Judia nübö, rimnap Kapasodia nübö, rimnap Podas nübö, rimnap Esia nübö, 10 rimnap Prijia nübö, rimnap Pampilia nübö, rimnap Ijip nübö, rimnap ram mñnörj Libia, Sairini daun goł gau nübö, rimnap Rom nübö auno. 11 Nibi bi Rom nübö aula u, rimnap Juda nibi bi yijig göl, rimnap Juda nibi bi wasö pen uri Juda nibi bi gipal rö adö u gipal. Rimnap Krir nübö, rimnap Arebia nübö auno. Pen hon niñ midno niñöl gi, manö yabıl hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God nipe nan unbö ke yabıl göp, a göm, hib nipe haglö adö arab, niñabun," a gila. 12 Anig hagöm, gasi iru niñöl gi, pen hag niñö, pen hag

* 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11 * 2:4: Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

nɨŋö göm hagla, “Ke yabɨl gab anɨbu nɨhön gɨnɨg gab,” a göm, gasɨ iru yabɨl nɨŋla.

13 Nɨbi bɨ rɨmnap pen kale ñɨñɨlɔŋ lɨ hagla, “U ñɨg wain iru nöp ñɨŋöm, hauɨ alöp hagaböl,” a gɨla.

Pida manö hag ña

14 Pen Pida bɨ Jisas manö ud arep bɨ unbö agɨp laŋ aip uraköm, meg mɨgan dap ranöm, nɨbi bɨ iru nöp mɨdeila gau kalɨp haga, “Kale Juda nɨbi bɨ hon abe, kale nɨbi bɨ Jerusalem aui hanmɨdim abe, aui nɨhön gajɨp u yad kalöp manö hagnɨg gabin i nɨŋ aij gɨmim.

15 Kale rɨmnap hagnɨg, ‘Bɨ gai i ñɨg wain iru nöp ñɨŋöm, hauɨ alöp hagaböl,’ a gɨpim u, pen kale ñɨg wain ñɨŋlö hauɨ alagöp. Mɨñi sɨdö gɨsön nöp auöp magö u nöp me. 16 Pen manö yabɨl ke ke hagaböl nɨŋabim anɨbi, bɨ God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalɨ kɨñ rɨka rö nöp gab me u. Nɨpe manö anɨbu kalɨ kɨñ rɨköm haga,

17 ‘God hagöp, “Ñɨn hain u, nɨbi bɨ magöŋhalö gau kalɨp Ana yad yunabin.

Ñɨ pai kale gau God Manö nɨbi bɨ kalɨp hag ñɨnaböl.

Bɨ praj kale gau naböŋ nɨŋnaböl.

Bɨ majö kale gau hon nɨŋnaböl. *

18 Ñɨn anɨbu, nɨbi bɨ yɨp wög gɨ ñɨbal gau, nɨbi gau abe bɨ gau abe,

kalɨp Ana yad yunö, manö aij yad u nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨnaböl.

19 Pen kumi kabö adö laŋ nan ke gagep rö rɨmnap gem,

mɨnönŋ naböŋ adö iɨ i nan nɨŋeb nɨŋagep ke nɨbö rɨmnap gɨnabin.

Hagape göm, mab inöm, hadu adpɨl kub göm gɨnab.

20 Sɨdö mailö gagnab;

rakɨn hagape bö lɨnab.

Anɨg geinab, hainö ñɨn unbö ke nɨbö waiö lɨnab.

Bɨ Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

21 Pen nɨbi bɨ an an, Bɨ Kub yɨp ud kamɨŋ yuaŋ, a göm, hag nɨŋnaböl gau,

kalɨp ud kamɨŋ yunab,” a ga.

22 Pida nɨpe Joel kalɨ kɨñ rɨka manö anɨbu hag pɨs göm haga, “Kale Isrel nɨbi bɨ, manö hagnɨg gabin i nɨŋ aij gɨmim. Jisas bɨ Nasared nɨbö u bɨ yɨharɨŋ wasö; God nɨpe ke nɨp yuö aua. Ñɨ yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nɨŋeb nɨŋagep iru nöp göm gɨnab aŋ kalɨp au nɨŋöm, bɨ anɨbu God nɨpe ke hag yuö aua u nɨŋlaŋ, a göm, nɨp yuö aua. Jisas nɨpe nan gagep rö aŋ kale ga u, kale ke hadö nɨŋbim. 23 God kale gɨnabim rö nöd nɨŋöm, Jisas nɨp ud ñɨmagö adö kalöp u lö, kale dam nɨbi bɨ nan si

* 2:17: Joe 2:28-32

nan naj gipal gau kalip ñibe, nip mab ba lan al pak lile uma. ²⁴ Nipe ilon kub yabıl udom uma u pen borj nop wip rigol au midom, hij gi lug li arnim ro laga. God go kauyan uraka. ²⁵ Depid pen hadame nop Jisas nip mano kali klin rikom haga,

‘Yad nıjbin, Bi Kub yad aip por por midop.

Nipe ñimagö yijig yad lau adö midop u me, yad piñınj gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur midmagö yad pitaiöp; yad ñiñi lem hagabin.

Hañ romanj yad umnig gab pen gasi halö midem piñınj gagnabin.

²⁷ Ai ginig? Ne yip wip rigol migan arö gagnabön.

Ne Bi Ut ne arö gö, hañ romanj nipe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yip kamıj midep adan u yamna.

Yad ne aip midem, miñ miñ yabıl ginabin,’ a ga,” a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anıbu hag pis göm haga, ‘Añ mam bi, yad kalöp manö kabö göl hagnö, nıj aij ginabin. Bac itanj Depid umö rigol gıla ulöm migan u midop; ulöm migan anıbu miñi hon u rö nop nıjbun. *

³⁰ Pen Depid nipe God manö hag ñeb bi midmidop u me,

nipe nıja, God hadame nop manö hag löm haga, ‘Ne ñi riknabön rik damöm rik linaböl ñi ap nipe ka ne udöm, kınj mideinab,’ a ga.

* ³¹ Depid nan hainö ginab u nıjom, Mesaia u* nipe umöm uraknab, a göm, haga, ‘Nip wip rigol migan arö gaga. Hañ romanj nipe hij gi lug li araga,’ a ga. *

³² “Miñi God gö, Jisas nipe uraköm kamıj midop. Nipe kamıj midop u hon magöñhalö amgö magö hon ke nıjbun. ³³ God Jisas nip dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Löm nipe Ana Ut ñinabin a göm haga u,

Jisas nip ñö, nipe pen hanip ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i nıjabin. *

³⁴ Pen Depid manö haga anıbu, nipe ke hagaga. Depid nipe minöñ naböñ il i midom, kumi kabö adö lanj araga. Pen nipe haga,

‘Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,

‘Ñimagö yijig yad lau adö asik midaimön me;

³⁵ yad ginö kauat mauat ne gau,

raıa migan ne gau mideinaböl,” a ga,’ a ga.

* ³⁶ “Anıb u, kale Isrel nıbi bi magöñhalö nıj aij gimim: Jisas bi mab ba lanj al pak lıbe uma bi anıbu nop,

* 2:25: Sam 16:8-11 * 2:29: 1Ki 2:10 * 2:30: 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11

* 2:31: Grik manö “Krais u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe il añi ap nop midop: “God hag la Bi u.” * 2:31: Sam 16:10 * 2:33: Ap 5:32; 7:55-56

* 2:35: Sam 110:1

God gö Bî Kub yabîl midöp. Nîpe nöp Mesaia pör abad midmidun me u,” a ga. *

37 Pida manö anîbu hagö, nîbi bî mideila gau nîjöm ñaul ara. Anîg gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep bî gau abe, hag nîjöm hagla, “Anîb u, mam bî, hon mîñi nîhön gun?” ö gîla.

38 Hageila, Pida haga, “Kale añî añî magöñhalö midpim rö, nan si nan naij gîpim adö u, nîhön gînîg anîg gîpun, a gîmim, arö gîmim, Jisas Kraiss nîp nîj udmim, ñîg pakmim. Anîg geinabim, God nan si nan naij gîpim u nîjöm arö göm, Ana U† nîpe u kalöp ñî nab. 39 God hadame nöp haga, ‘Ana yad kalöp Isrel nîbi bî ñem, ñî pai kale yag daunabim gau kalîp ñem, nîbi bî mlö gau kalîp abe ñem gî nabim,’ a ga. Anîb u, hon nîjbun, God nîbi bî an an aulan a gî nab gau, kalîp magöñhalö Ana U† u ñî nab,” a ga. * 40 Pida kalîp mög nîjöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, “Nîbi bî uri midpal rîmnap hałowatö gî naij gîpal rö arö gîmim, mid aij gîmim. Wasö u, ilön kub udnabim,” a ga. 41 Nîbi bî iru nöp Pida manö haga u nîjöm, Jisas Kraiss nîp nîj udöm, ñîg pakla. Ñîñ anîbu nöp, nîbi bî dri dusan (3000) rö Jisas Kraiss nîp nîj udöm, Jisas nîbi bî nîpe aip jîm ñöl mideila. *

42 Anîb u, kale pör pör apöm, bî Jisas manö ud arep bî gau aip se göl midöm, God Manö hag ñeila u nîj aij gun, a göm, hag amîl apîl göl gî, bred ud jö göm se göl ñîjöl gî, God nîp sabe göl gî midmidal. *

Jisas nîbi bî nîpe gau gîmidal rö

43 God bî Jisas manö ud arep bî gau kalîp pidön ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nîjeb nîjagep iru nöp göm gîlö, nîbi bî gau nîjöm, aiö waiö gîla. 44 Nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau, se gî midöm, nîbi bî nan midageia gau, nîbi bî rîmnap kalîp nan hałowatö ñîla. * 45 Mîñöñ nabö?, nan gau u rö nöp sîkim göm, manî udöm, nîbi bî nan midageia gau kalîp nîme lî ñîla. 46 Kale pör pör, ñîñ añî añî, God sabe gep ram u am magum gîmidal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, midmagö apen löl gî, ñîñî löl gî, nan se göl ñîjmidal. 47 Pen nîbi bî mideila gau magöñhalö, Jisas nîj udla nîbi bî kalîp nîjölö, aij a ga. Pör pör, ñîñ añî añî, Bî Kub nîpe nîbi bî rîmnap halö ud kamîj yuö, kale Jisas nîp nîj udöm, ap Jisas nîbi bî nîpe nöd nîbö gau aip midmidal. *

* 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21

3

Bi ma naj ga u, Pida gö, kamij la

1-3 Bi nime yag daua ñin u nöp ma naj ga ap, nöp ñin añi añi pör pör dapöm, God sabe gep ram ajöñ it, Ajö? Kliñ Aij, a gimidäl u, goł au asik midöm, mani nan gau asib gimidöp bi anibu, aigöl göm ma yabıt abö gi auab, a göm, gası iru niñöm aiö waiö gıla.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sidö gamij ga dugo magö u, God nöp sabe gep magö u, God nöp sabe ginig, ap padilö niñöl gi, bi ma naj ga anibu kalıp mihöñ niñöm haga, "Yıp mani rimnap ñıl," a ga. ⁴ Hageia, kalpe mihöñ nöp niñ ij halö li midmil, Pida haga, "Halıp mihöñ nöñ!" a ga. ^{*} ⁵ Haga, yıp nan ap ñinig gabil, a göm, kalıp mihöñ niñ midö niñöl gi,

⁶ Pida haga, "Mani silpa, mani gol, yad midagöp u pen nan yad añi ap midöp u nöp ñinabin. Jisas Kraıs Nasared nibö u, hib nıpe hagem nöp hagabin, 'Urak aru!' " a ga. ^{*}

⁷ Pida anig hagöm, ñimagö yijig lau nöp udöm, ud urak ñö niñöl gi, magö anibu nöp ma abe, ma goł abe aij la.

⁸ Aij gö, yinid urak amöl gi, rała rała göl gi, God nöp aij a göl gi, kalıp mihöñ aip God sabe gep ram raul migan u ara. ⁹ God nöp aij, a göm, abö göl göm ajeia u, niñi bi mideila gau niñöm, ¹⁰ bi

ma naj pör apöm, God sabe gep ram ajöñ it, Ajö? Kliñ Aij, a gimidäl u, goł au asik midöm, mani nan gau asib gimidöp bi anibu, aigöl göm ma yabıt abö gi auab, a göm, gası iru niñöm aiö waiö gıla.

Pida manö hag ña

¹¹ Bi anibu nıpe, God sabe gep ram höñ adö, Solomon Ram Bada, a gimidäl, migan u midöm, Pida aip, Jon aip kalıp mihöñ an an li ud midö niñöl gi, niñi bi magörhalö aiö waiö göl gi, gi dö gi aula. ¹² Niñi bi aueila, Pida nıpe niñöm haga, "Isrel niñi bi gai i, kale niñön ginig gası iru niñmim halıp bi mihöñ niñ ij halö gabim? 'Kale mihöñ bi klö, bi kamij aij midmil gajıl, bi anibi adan aj aij gab,' a gimim, gası u niñabim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aısak, Jekop, bac itañ hon bi gau sabe gimidäl God anibu nöp nıpe ke gö, bi wög gi ñeb nıpe Jisas urakö, niñi bi gau niñöm, nıpe mailö aij unbö ke halö midöp a göm, niñbal. Kale pen Jisas nöp udagpe. Pailod, Jisas nöp hubık yuin a ga u pen kale ke, nöp dam mab ba lan al pak lılan, a gıpe. ^{*} ¹⁴ Jisas nıpe Bi Uı; nıpe Bi Kamij Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nıpe bi niñeb hon wasö; bi wip almıdöp u hanıp hubık yu, a gıpe. ¹⁵ Anig gimim, Bi kamij middep magö ñöb u nöp al pak libe. Pen God

^{*} **3:4:** Ap 14:9 ^{*} **3:6:** Ap 4:10; 16:18
2:23

^{*} **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap

gö, nipe uraka u, hon amgö magö hon ke n+ñul hagabul. ¹⁶ Bi ma najj pör n+ñbim i, m+ñi kam+ñ laj+ñ n+ñbim. Jisas klö nipe gö me, kam+ñ löp. Jisas n+ñ udul, hib nipe haglo, nipe gö böñ nöp kam+ñ löp.

¹⁷ "Pen m+ideimam yad gai. Kale ke abe, bi kub kale gau abe, hauñ halö m+dmim, Jisas n+ñ an+g gi+pe. * ¹⁸ Pen God nipe bi manö nipe hagep gau kal+ñ hadame nöp gasi ñö hagla, 'Hainö God Me-saia nipe ilön kub yabiñ udöm umnab,' a gi+la u me, hagla rö nöp gi+pe. ¹⁹ An+ñ u, nan si nan najj gi+pim u, n+ñhön gi+n+g an+g gi+pun, a gi+mim, arö gi+mim, God n+ñ ado gi+ aube, nipe nan si nan najj gi+pim pri u lik gi+ yunab. * ²⁰ An+g gi+pe, Bi Kub nipe ana kalöp an+ñ dan klö nipe ñöm, Kraiss u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraiss u Jisas me. ²¹ God nipe hadame nöp hagö, bi manö hagep uñ nipe gau hagla rö, Jisas nipe ram m+ñnöh kumi kabö adö lan au m+ñdöp rö m+ñdö n+ñöl gi+, God nan magöñhalö kauyan gi+ li aij gi+nab ñ+n u aunab. ²² Mos+is haga, 'Hainö Bi Kub God kale, nipe bi manö hagep yad rö, bi il kale ke ap, hag yunab. Nipe apöm, manö hagnab u magöñhalö n+ñ aij gi+mim. * ²³ N+ñbi bi manö nipe udagnaböl gau, n+ñbi bi nipe m+ñdageinaböl; kale böñ nöp hön adö yan

amöm, umnaböl,' a ga.

²⁴ "Bi God manö hagep Samyuel abe, bi God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab n+ñabun u hadö hag ñ+la. ²⁵ God hadame nöp nahai ilan kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n+ñ gi+nabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, 'Ñ+ñ pai ne rikö, kale rik dam dap+ñ göm riknaböl gau, bi ap m+ñdöm me, nipe gö n+ñbi bi gau magöñhalö m+ñ m+ñ gi+naböl,' a ga. * ²⁶ Pen God Bi Wög Gi+Ñeb nipe Jisas ram m+ñnöh il i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel n+ñbi bi nan si najj najj gi+pil u, n+ñhön gi+n+g an+g gi+pun, a göm, adö an+ñbu arö göm, m+ñd aij gi+lan, a göm, kalöp Isrel n+ñbi bi gai i nöd yuö aua," a ga. *

4

Pida aip Jon aip kal+ñ manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip n+ñbi bi kal+ñ manö hag ñ+lö n+ñöl gi+, bi God n+ñ nan sabe gep bi gau abe, God sabe gep ram polisman bi nab+c kale u abe, bi Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö an+ñbu apdi n+ñla. ² Jisas umöm uraka rö, n+ñbi bi Jisas n+ñ n+ñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, n+ñhön gi+n+g hag ñ+abil, a gi+lö,

* 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13 * 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Dud 18:15,18-19

* 3:25: Jen 22:18 * 3:26: Ap 13:46

mulu luga. ³ Anib u, kale Pida aip Jon aip ud s+s+ göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalip bi m+höŋ dam nagi lila. ⁴ Pen Pida Jon bi m+hau manö aij anibu hag ñailö, nibi bi n+ŋöm, iru yabit n+ŋ udla. Anib u, nibi bi Jisas n+ŋ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda bi kub ram m+nöŋ anibu abad m+dm+dal abe, bi manö ud as+kep gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jerusalem gau ap magum gila. ⁶ God nip nan sabe gep bi kub yabit Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bi Jon u, Aleksada u, bi yam kale r+mnap halö apöm, aŋ anib au m+deila.

⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalip m+höŋ ut gi dap aŋ au lilo, kalip m+höŋ hag n+ŋöm hagla, "Bi ma naij ga u aigöl gi gajil kam+ŋ löp? Pidöŋ gai nibö udmil, hib n+hön hagnmil, an+g gipil?" ö gila. ⁸ Hageila, Ana Ut nipe am Pida aŋ daŋ ajman rauö n+ŋöl gi, Pida haga, "Kale Juda bi kub abe, bi manö ud as+kep abe, manö hagabin i n+ŋim. ⁹ Bi mög gep ma naij ga u gailo kam+ŋ la u n+ŋmim, 'Kale aigöl gi gajil kam+ŋ löp?' ö g+mim, halip manö kub hagabim ar? ¹⁰ Anib u, kale manö hagn+g gabin i n+ŋ aij g+mim. Isrel nibi bi gau magöŋhalö u rö nöp n+ŋ aij göl. Jisas Kraiss bi Nasared

nibö hib nipe u nöp n+ŋ udul, hib nipe haglo, nipe gö, bi anibi nip böŋ nöp kam+ŋ lö, aij gab n+ŋabim. Kale Jisas Kraiss nip mab ba laŋ al pak libe u pen God gö kauyaŋ uraka. * ¹¹ Bi Jisas anibu nip me, God Manö kalit ktiñ r+köm hagla,

'Kale bi ram gep gau, kabö m+lö ap, u kabö naij, a g+mim, arö gipe u, uri ram padö aŋ yaŋ b+n+g ñöl m+idöp,' a gila. *

¹² God nipe Jisas hib nipe nöp hanip haga n+ŋöm Jisas nipe nöp hanip ud kam+ŋ yun+m rö löp. M+nöŋ naböŋ it i bi ke nibö ap hanip ud kam+ŋ yun+m rö lagöp wasö yabit," a ga. *

¹³ Pida Jon kale bi m+hau urakmil, p+ñ+ŋ gagnmil, haŋöwaŋö kabö göl nöp haglö u, bi kub anib gau n+ŋöm, aiö waiö göm hagla, "Bi m+hai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip m+dmil an+g g+mil gipil," a gila. ¹⁴ Bi ma naij ga kam+ŋ la u aŋ kale au m+idö n+ŋöl gi, kalip m+höŋ manö hag göl rö laga. ¹⁵ Anib u me, kale hagla, "Kansol ram i höŋ yaŋ am m+dai+l," a gila. Höŋ yaŋ am m+dlö n+ŋöl gi, kale ke hag n+ŋ hag n+ŋ göm hagla, ¹⁶ "Bi m+hai i hon n+hön gun? Kale nan gagep rö u g+lö, Jerusalem nibi bi magöŋhalö hadö n+ŋbal. Anib u, kale m+höŋ nan gagep rö ap gajil a

* 4:4: Ap 2:41 * 4:10: Ap 3:6,13-16
1:21

* 4:11: Sam 118:22 * 4:12: Mad

gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö anıbu nıbi bı rıgıon rımnıap haglö, kale u rö nöp nıñöl rö löp. Anıg göp u, hon kalıp mıhön manö kłö hagun hagun, 'Jısas hıb nıpe u hainö nıbi bı rımnıap hagıgmil, wasö yabıtı,' a gun," a gıla.

¹⁸ Anıg hagöm, kalıp mıhön haglö auailö hagla, "Jısas hıb u hainö hagıgmil; nıbi bı rımnıap Jısas manö u hag ñagmil, wasö yabıtı," a gıla. * ¹⁹ Anıg hageıla, Pıda Jon kale pen pe haglö, "Hol God manö nıp u arö gul, manö kalöp u udlo, God nıp aıj gınab aka wasö? Kale ke nıñım. * ²⁰ Pen Jısas nıhön nıhön ga, manö nıhön nıhön haga u, hol nıbi bı gau kalıp hag ñı arö gul rö lagöp," a gılö.

²¹⁻²² Anıg hagailö, Kansol bı kub gau gası kale ke nıñöm, 'Bı i mı ñıñjuöl mıhöp (40) mıdöm, uri kamıñ löp i, nıbi bı gau nıñöm magönhalö God nıp aıj a gaböl. Hon bı anıb mıhai i kalıp nan ap geınabun u, nıbi bı gai i kal aunaböl,' a göm, kalıp mıhön yıharıñ manö kłö hagöm, hag hön yula.

Nıbi bı Jısas nıp nıñ uđla gau God nıp sabe gıla

²³ Pıda Jon kalıp mıhön anıg göl hag hön yulö, kale am Jısas nıbi bı nıpe gau kalıp nıñmil, bı God nıp nan

sabe gep bı kub gau abe, bı manö ud asıkep gau abe, manö nıhön nıhön hagla u kalıp hag ñılö. ²⁴ Hag ñeilö, kale nıñöm magönhalö God nıp sabe göm hagla, "Ne Bı Kub añı nıbö mıdpan. Ne kumi kabö adö lañ gı lımön, mınön nabön ıt i gı lımön, ñıg solwara gı lımön, nan nıhön nıhön mıdöp gau magönhalö gı lımön, gı lına.

* ²⁵ Hadame nöp ne gö, Ana Uı nıpe bac hon Depıd nıp gası ñö, manö nöp u hagöm haga,

'Juda nıbi bı wasö gau kale nıhön gınıg kal jubal? Nıbi bı gau nıhön gınıg gası nıñ aıj göm wasö, manö adö añı hag löm mumug manö hagpal? *

²⁶ Kın ram mınön ke ke abad mıdpal gau abe, gapman bı kub ram mınön ke ke abad mıdpal gau abe,

manö adö añı hag löm hagla, "God Bı Kub aıp, Mesaia nıpe aıp, kalıp aıp pen pen gun," a gıla,' a ga.

²⁷ Kın Herod abe, gapman bı kub Podias Pailod abe, Juda nıbi bı wasö gau rımnıap abe, Isrel nıbi bı gai i nıbö rımnıap abe, Jerusalem i apöm, Bı Wög Gı Ñeb uı ne u Jısas, Mesaia hag lına u nöp, manö hag adö añı lıla.

* ²⁸ Pen ne Bı kłö nöd gası ne ke nıñmön hagna, Kraıs nıp anıg anıg gınaböl a gına u

* 4:18: Ap 5:28

* 4:19: Ap 5:29

* 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6

* 4:25: Sam 2:1-2

* 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13

me, kalip göl rö la; yiharin u klö kale m+idagaiböp. *
 29 B+ Kub, m+ñi hanip manö klö naj yab+ hagaböl u ne gas+ niñmön. Hanip n+bi b+ wög gi ñeb ne abad m+dmön, pidöñ ne hanip ñö, hon p+rikagun, klö yab+ gun manö ne n+bi b+ gau kalip waiö hag ñun. * 30 N+bi b+ nan göp gau, ne gö, hon B+ Wög Gi Ñeb u+ ne Jisas hib n+pe hagno, kalip kam+ñ lin+m. Ne gö, hon Jisas hib n+pe hagno, nan gagep rö r+mnap, nan n+ñeb n+ñagep rö r+mnap gun,” a g+la.

31 Pen kale God n+p an+g gi sabe göl gi m+idlö niñöl gi, ram m+deila u munmon rö udöm, Ana U+ n+pe ap an kalip dan ajman rauö, p+ñ+ñ gagöm, God Manö u klö yab+ göm hag ñ+la.

Jisas n+bi b+ n+pe nan n+me l+ ñ+ aij g+la

32 Pen n+bi b+ Jisas n+p niñ udla an+b gau, manö adö añ+ hagöm, gas+ adö añ+ niñöm, nan kale nan n+hön m+deia gau, nan kale j+m ñöl nöp m+idö, nan hon halö a göm niñagla. * 33 B+ Jisas manö ud arep gau, n+bi b+ gau kalip manö klö gi hagöm hagn+dal, “Jisas n+p al pak lilö, umöm uraka, n+p amgö niñno,” a g+m+dal niñöm God kalip magöñhalö mög yab+ niñöm ud aij yab+ g+m+idöp. 34 Kale b+ nan lugep m+idageia; magöñhalö

nan m+deia. N+bi b+ m+ñöñ naböñ aka ram r+mnap m+deia gau, s+kim gi mani udöm, * 35 b+ Jisas manö ud arep gau kalip ñ+m+dal. Kale pen udöm, n+bi b+ nan m+idageia gau kalip n+me l+ ñ+m+dal.

36 Pen b+ Lipai it rik damöm rikla b+ ap hib n+pe Josep. Ram m+ñöñ n+pe Saipras n+bö. B+ an+bu n+pe n+bi b+ r+mnap kalip manö hain hagöm hag ñ+ aij gö, kale niñöm gas+ halö m+dm+dal rö, b+ Jisas manö ud arep gau n+p Banabas a g+la. 37 Josep m+ñöñ naböñ n+pe ap hagö, n+bi b+ r+mnap raula niñöm mani an+bu dap b+ Jisas manö ud arep gau kalip ña.

5

Ananaias ber pir allö

1 Pen b+ ber ap m+idailö. Nugmul hib u Ananaias, n+bin n+pe hib u Sapaira. Ber m+ihau kale m+ñöñ naböñ kale ap haglö raula. 2 Raulö, Ananaias n+pe mani an+bu böñ lau kale ke n+me löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep b+ gau kalip ña. N+bin abe niña. *

3 Pen Ananaias mani an+bu an+g göl dap ñö, Pida haga, “Ananaias, Seden nöp gas+ ñö, ne pir almön hagpan, ‘M+ñöñ raubal mani magöñhalö daubin i,’ a g+pan. Manö pir alban an+bu, Ana U+ n+p

* 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19

* 5:2: Ap 4:34-35

* 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45

u rö nöp pir alban. Mani m+nöŋ naböŋ raubal an+bu böŋ lap pi g+mön auban.

* 4 M+nöŋ naböŋ an+bu, m+nöŋ naböŋ ne. S+kim g+n+g, s+kim g+bnap; arö g+n+g, arö g+bnap. Pen m+nöŋ s+kim gö, mani raula an+bu, magöŋhalö daun+g, magöŋhalö daubnap; r+mnap nöp daun+g, r+mnap nöp daubnap; magöŋhalö ram ne au ar+ik aun+g, ar+ik aubnap. Manö m+dagböp. Pen ne manö pir alban u, han+p b+ nöp manö pir alagpan; God n+p u rö nöp manö pir alban. Ne ai g+n+g an+g g+pan?" ö ga.

5 Pida an+g hagö, Ananaias n+nöŋ, magö an+bu nöp ap lug m+nöŋ yaŋ paköm böŋ nöp uma. An+g gö n+nöŋ g+, n+bi b+ gau ga an+bu n+nöŋ, an+n+n gö p+n+n+g g+la. 6 Pen b+ praj gau apöm, wip he m+lö u waŋ+ŋ wam wam göm, dam r+göl g+la.

7-8 Pen n+bin, nugmul n+pe umö dam r+göl g+la u n+naga. N+pe yöp söl magö ap m+döm apjakö, Pida n+p haga, "M+nöŋ naböŋ kale ber u s+kim g+lö, mani an+g unbö rö nöp raubal aka?" ga.

Hageia, n+bin haga, "Raubal u dauub me u," a ga.

9 Hageia, Pida n+p haga, "Kale ber n+hön g+n+g hag n+n+mil an+g g+pil? B+ Kub Ana n+pe manö pir an+bu n+nagnab a g+m+il an+g g+pil? Nö?! Nagamul umaj+p, dam r+göl g+p+al b+ gau m+dpal

ajöŋ iŋ aui. Nöp u rö nöp ud arn+g gaböl," a ga.

10 An+g hagö n+nöŋ g+, magö an+bu nöp, Pida ma iŋ au ap lug m+nöŋ yaŋ paköm uma. B+ praj ugan nugmul n+p dam r+göl g+la an+bu apöm, n+bin u rö nöp hadö böŋ nöp uma u n+nöŋ, n+p dam nugmul n+p r+göl g+la böŋ lau r+göl g+la. 11 Kraiŋ n+p n+n+udla n+bi b+ gau abe, n+bi b+ r+mnap gau abe, nan ga an+bu n+nöŋ, magöŋhalö an+n+n gö p+n+n+g g+la.

Nan gagep rö r+mnap ke ke g+la

12 B+ Jisas manö ud arep unbö m+gan laŋ nan gagep rö iru nöp n+bi b+ m+deila aŋ au g+ m+deila. Pen n+bi b+ God Manö n+nöŋ Kraiŋ n+p n+n+udla gau, magöŋhalö ap magum g+m+d+al God sabe gep ram höŋ adö "Solomon Ram Bada" a g+m+d+al u. *

13 N+bi b+ r+mnap gau, Kraiŋ n+p n+n+udla n+bi b+ gau kal+p n+n+lö aij a ga u pen, Kraiŋ n+bi b+ n+pe m+dpal an+bu, hon aige gun am kal+p aip magum gun, a göm, p+n+n+g g+la. 14 Pen pör pör n+bi b+ hain n+bö iru yab+ŋ nöp, B+ Kub n+p n+n+udöm, n+bi b+ nöd n+bö gau aip ap magum g+m+d+al. 15 Jerusalem n+bi b+, b+ Jisas manö ud arep gau g+la rö n+nöŋ, n+bi b+ m+n+ga ga gau dap adan majö goŋ au löm, köp yad m+gan m+gan löm hagla, "Pida padiö, s+dö m+m+taŋ n+pe u kal+p pak nö,

kam+η l+nab,” a g+la. ¹⁶ N+bi b+ yöp ram m+nöη Jerusalem söl au m+deila gau, u rö nöp n+bi b+ nan ga gau udöm, n+bi b+ k+jaki aiön pi halö m+deila gau udöm, daula. Daueila, kal+p g+lö, magöηhalö kam+η la.

Jisas manö ud arep b+ gau kal+p g+ naij göm nag+ l+la

¹⁷ An+g geila, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u abe, b+ n+ηeb n+pe b+ Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö an+g g+lö hib hon lugnab, a göm, b+ Jisas manö ud arep gau kal+p n+ηlö mulu luga. ¹⁸ Kal+p mulu lugö, b+ Jisas manö ud arep gau kal+p ud s+s+ löm, dam gap-man kai kal+p n+lö, nag+ l+la. ¹⁹ Nag+ l+la u, pen n+n an+bu nöp s+bön yan, B+ Kub hagö, ejol ap apöm, ajöη u hi+köm, kal+p u+ g+ dam höη arla.

* ²⁰ Höη arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, n+bi b+ gau kal+p, God gö pör pör m+deinaböl manö aij u magöηhalö hag n+ aij g+mim,” a ga.

²¹ Hagö, ram rua n+ηöl g+, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, n+bi b+ gau kal+p i+ göm manö hag n+la. An+g göl hag n+lö n+ηöl g+, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u abe, b+ n+ηeb n+pe gau abe apjaköm, b+ manö ud as+kep gau kal+p magöηhalö wiñ allö, ap Kansol kub u magum g+lö, b+ God sabe gep ram abad m+dep b+ gau hag yuöm hagla, “B+ Jisas manö

ud arep gau nag+ l+bun u m+ni am u+ g+ dauim,” a g+la. ²² Hageila, b+ God sabe gep ram abad m+deila b+ gau nag+ lep ram u amöm n+ηla, b+ Jisas manö ud arep gau m+dageila. Kale ado g+ apöm hagla, ²³ “Hon am n+ηbun, ajöη u g+n+bal rö m+daj+p, b+ abad m+dep b+ gau u rö nöp ajöη i+ u n+η m+dajal u pen hon ajöη hi+kun, ram raul m+gan yan amun n+ηbun, b+ ap m+dagaj+p yab+,” a g+la. ²⁴ An+g hageila, b+ God sabe gep ram abad m+deila b+ kub kale u abe, God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, manö an+bu n+ηöm, an+g göp n+hön g+nab, a göm, gas+ iru nöp n+ηla.

²⁵ An+g göl gas+ iru n+η m+dlö n+ηöl g+, b+ ap apöm kal+p haga, “B+ nag+ l+be gau, kale am God sabe gep ram u m+dlö göm, n+bi b+ gau kal+p manö hag n+aböl,” a ga. ²⁶ An+g hageia, b+ God sabe gep ram abad m+deila b+ kub kale u, b+ n+pe r+mnab kal+p u+ göm, b+ Jisas manö ud arep an+ b gau kal+p udn+g arla. Amöm, Jerusalem n+bi b+ gai i han+p kabö ju pakn-aböl, a göm, kal+p hag gagla; agam+j u+ g+ daula.

²⁷ Jisas manö ud arep b+ gau kal+p agam+j u+ g+ Kansol ap magum g+ m+deila an au daulö, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u kal+p haga, ²⁸ “Kalöp, Jisas manö u ha-gagmim, a gun, manö k+ö g+ hagun hagnun u pen hag

wasö nɨjun arö gɨpun. Kale pen am Jerusalem nɨbi bɨ kalɨp magöŋhalö Jisas manö u hag ñöl gɨ, hanɨp hagpim, 'Kale nöp Jisas nɨp al pak lɨbal,' a gɨpim," a ga. *

²⁹ Anɨg hageia, Pida bɨ Jisas manö ud arep rɨmnap aip hagla, "Nɨbi bɨ manö hagpal u udagnabun; God manö nɨpe u nöp udnabun! *

³⁰ Jisas nɨp mab ba laŋ al pak libe uma u pen, apɨs bac bɨ sabe gɨmɨdal God u nöp gö, kauyaŋ uraka. ³¹ Uraköm, God nɨpe gö, am ram mɨnönj kumi kabö adö laŋ au amöm, God ñɨmagö yɨjɨg lau adö mɨdöp. Anɨb u hon nɨnbun, nɨpe nöp Kɨŋ mɨdöm, hanɨp ud kamɨŋ yunab. Nɨpe hanɨp Isrel nɨbi bɨ mög nɨŋöm, nan si nan naj gɨpun u, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun, a gun, arö gɨno, nɨpe nɨŋöm nan naj gɨpun u arö göm, hanɨp ud kamɨŋ yunab. *

³² God göp anɨbu, hon amgö magö rɨmɨd mɨgan hon ke nɨjun, nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñabun. Nɨbi bɨ manö nɨpe nɨŋ udöm hagöp rö nöp gɨnaböl gau, God nɨpe Ana Uɨ u kalɨp ñö, nɨpe kalɨp u rö nöp manö aij anɨbu hag ñɨ aij gö nɨnaböl," a gɨla.

³³ Bɨ Jisas manö ud arep gau anɨg hageila, bɨ manö ud asikep ap magum gɨ mɨdeila anɨb gau kal juöm hagla, "Kalɨp böŋ nöp al pak lun," a gɨla. ³⁴ Anɨg hagla u pen, aŋ anɨb au bɨ ap mɨdeia,

hib nɨpe u Gameliel. Nɨpe bɨ Perisi, lo manö hag ñeb bɨ kale ap. Juda nɨbi bɨ magöŋhalö nɨp nɨŋlö aij a gɨmɨdöp. Bɨ Gameliel anɨbu uraköm haga, "Bɨ ugan anɨbi kalɨp hagpe höŋ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñɨn," a ga. Anɨg hagö, bɨ anɨb gau hag höŋ yula. ³⁵ Bɨ anɨb gau hag höŋ yulö nɨŋöl gɨ, Gameliel nɨpe bɨ Kansol gau kalɨp haga, "Isrel bɨ gai i, kale bɨ gai i kalɨp nɨhön gɨnɨg gabim u, gasɨ nɨŋ aij gɨmim gɨmim. ³⁶ Kale nɨnbim, nöd bɨ Dudas, yad bɨ kub a göm hagö, manö nɨpe hagmɨdöp u nɨbi bɨ iru nöp, po hadred rö, nɨŋ udmɨdal. Pen hainö bɨ rɨmnap nɨp al pak lɨlö, nɨbi bɨ manö nɨp nɨŋ udmɨdal gau ke ke arla pɨs ga. * ³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñɨn u, u rö nöp bɨ Judas Galili nɨbö u haga, 'Hon gapman gau aip pen pen gun, kalɨp rɨdɨk gɨ yunabun,' a ga. Anɨg hagö, nɨbi bɨ iru nöp manö nɨp udöm, urak gapman aip pen pen gɨla. Pen mɨd damöm, bɨ anɨbu nɨp u rö nöp al pak lɨlö, nɨbi bɨ manö nɨp nɨŋ udmɨdal gau ke ke arla pɨs ga. ³⁸ Anɨb u me, yad kalöp hagabin, bɨ manö kub hagabun gai i kalɨp gɨ naj gagmim. Kalɨp yɨharɨŋ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub gɨnɨm a gɨ wasö nɨŋöm ap lugnab. ³⁹ Pen God nɨpe ke hagö gɨnaböl u, kale ke nöp nan

* 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19

12:2 * 5:36: Ap 21:38

* 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10;

ap g+mim rö lagnab. Kalip gi naij gun, a g+nabim u, kalip aip pen pen gagnabim; God aip pen pen g+nabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel anig hagö, bi gau haga rö niñöm, bi Jisas manö ud arep gau kalip haglö aueila, kalip nagt ud rap+n pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yabıt,” a göm, kalip hag yulö arla. *

⁴¹ Pen bi Jisas manö ud arep gau, hanip niñön g+nig anig g+pal, a göm, niñagla. God hanip Jisas bi nipe kabö göl a göm gö, hanip anig gaböl, a göm, aij a gö niñöl gi, Kansol kub anibu arö göm arla. * ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höj adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas nipe Kraus u manö aij u hag niñmidal.

6

Nan balu ñeb bi unbö mudun jıj hag lıla

¹ Pen mid damöm, niñbi bi Jisas nip niñ udla gau iru yabıt mideila. Pen Juda niñbi bi Grik manö nöp niñla gau, Juda niñbi bi Aremeik manö yidun göl niñla gau, kalip hag göm hagla, “Niñbi adu kale gau kalip mani nan magö nan gau nıme li niñ aij g+pal pen niñbi adu hon gau kalip nıme li aij gagpal,” a gıla. * ² Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö mıgan laj gau niñöm, niñbi bi Jisas niñ udla gau magöñhalö wiñ

allö aueila hagla, “Añ mam bi. Hon God Manö hag niñbun u arö gun, niñbi bi gau kalip nan nıme li niñabun u, kabö rö gagnab. ³ Anıb u, kale bi unbö mudun jıj niñmim hag libe, kalip wög anıbu hag lıno, wög anıbu g+naböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gası aij niñb bi gau nöp niñmim hag lımim. ⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, niñbi bi gau kalip God Manö u hag niñöl gi, gi mıdeinabun,” a gıla.

⁵ Manö hageila anıbu niñlö, kalip magöñhalö aij a gö, bi unbö mudun jıj hag lıla. Bi anıb gau me: ap Sıdipen u. Sıdipen nipe God nip niñ ud pidöj yabıt gımidöp. Ana Ut nip ajman rau mıdmıdöp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok niñbö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda niñbi bi gası niñla rö niñ uda. Pen hainö nipe Jisas nip niñ uda. ⁶ Bi unbö mudun jıj anıb gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, niñmagö nabıc kalip adö laj lıla.

⁷ Pen kale God Manö hag niñlö, arö niñöl gi, Jerusalem niñbi bi iru yabıt nöp Jisas nip niñ udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabıt nöp Jisas manö aij u niñöm niñ udla. *

* 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5

Sidipen nipe manö kub hagla

⁸ God nipe Sidipen nipe ud aij yabıl göm, pıdön nipe nipe ñö, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan niheb niyagep gau, iru nöp niibi bi mideila an gau gimıdöp. ⁹ Pen Juda niibi bi ram mınönj ke ke gau nibö rımnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nipe sabe gimıdal; Juda magum gep ram anıbu, "Miñi Nagı Mıdagpun Ram" a gimıdal. Bi Juda anıb gau, rımnap Sairini daun nibö, rımnap daun kub Aleksadria nibö, rımnap Silisia Propins nibö, rımnap Esia Propins nibö. Kale Sidipen ga rö niñöm, ktı yabıl göm nipe manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana nipe Sidipen nipe gası aij yabıl ñö niñöl gı, bi Juda gau nipe manö niñön hagla u, gası niñ aij göm pen u rö nöp manö aij yabıl hagö, nipe pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nipe hag wasö niñöm, am bi manö pir alep rımnap kalıp agamıj hag aij gılö, kale apöm hagla, "Hon niñbun, bi i nipe Mosıs manö kalı kılın rıka u hag juöm, God nipe hag juöm göp," a gıla.

¹² Kale manö pıral anıbu hageıla, niibi bi yıharıñ gau löm, bi manö ud asıkep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalıp u naij gö, Sidipen nipe manö kub hagnıg dam Juda Kansol kub mideila gau ud arla.

¹³ Damöm, bi manö pir alep rımnap halö daulö, kale hagla, "Hon niñbun, bi anıbi pör nöp God sabe gep ram uı i hag juöm, Mosıs lo manö kalı kılın rıka u hag juöm göp. ¹⁴ Pen nipe manö ap pen haga niñno u, haga, 'Jisas bi Nasared nibö u, hainö God sabe gep ram i gı naij göm, geinab, Mosıs manö hanıp hag ña gıpun u arö gun, manö hain nibö udun hain gınabun,' a ga," a gıla.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mideila bi gau, Sidipen nipe niñ ij halö löm niñla, mulu adıñ nipe u ejol mulu adıñ rö la.

7

Sidipen Juda Kansol Kub bi gau kalıp Kraıs manö aij u manö haga

¹ Kale manö pıral anıg haglö, God nipe nan sabe gep bi kub yabıl u Sidipen nipe haga, "Manö nöp hagpal anıbu niñö hagpal aka pir albal?" ö ga.

² Hageia, Sidipen haga, "Bapi mam bi, niñim! Bac itañ hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram mınönj Mesopodemia mideia magö u, God mailö aij ke halö mıdöp u nipe haga, * ³ 'Ram mınönj ne i arö gimön, niibi bi ne gau arö gimön, ram mınönj ke yad nöp yamnabin u armön,' a ga.

⁴ "Hageia, Ebrahim ram mınönj kub Kaldia mıdmıdöp

* 6:10: Luk 21:15 * 7:2: Jen 11:31; 12:1

u arö göm, daun kub Haran am m+dm+döp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram m+nöj kale m+dpim aui m+dm+döp. *

⁵ Ñin an+bu God Ebrahim n+p m+nöj naböj m+gan ap hagaga. Apöm y+har+iñ nöp m+dm+döp. Ñin an+bu Ebrahim ñi pai ap r+kaga; y+har+iñ nöp m+dm+döp. Pen God Ebrahim n+p haga, 'Hainö m+nöj naböj an+bi, ne udnabön. Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, m+nöj naböj an+bi u rö nöp udöm m+deinaböl,' a ga. *

⁶ Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am n+bi bi r+mnap ram m+nöj gau m+dlö, kal+p magöñhalö nagi löm, gi naij yab+ñ göm, nagi wög rö hag l+lö, g+lö n+iñöl gi, m+unbö po hadred (400) innab. * ⁷ Pen n+bi bi kal+p an+g geinaböl gau, yad pen pe kal+p gi naij g+nabin. N+bi bi ne gau, ram m+nöj an+bu arö göm, ap y+p sabe göl gi m+deinaböl ram m+nöj i,' a ga. * ⁸ Pen God Ebrahim n+p manö ap hag löm haga, 'Ñi pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad m+deinabin u me, ñ+iñan hagape bi wañ hañ r+ib gi dö g+mim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñi n+pe Aisak n+p yag dapöm, ñin unbö mudun j+iñ m+döm,

ñin raleb u ñi u n+p wañ hañ r+ib gi dö ga. Aisak pen Jekop n+p yag daua. Jekop n+pe pen ñi unbö m+gan lan gau kal+p yag dauö me, hon Isrel n+bi bi iñ ke ke m+dpun. *

⁹ "Bac iñan hon an+bi gau, n+mam nañi bi gau n+mam hain Josep n+p gasi naij n+iñlö, mulu lugö, bi r+mnap ñilö, n+p rau dam ram m+nöj Ijip ud arla. Ud arlö, m+id aij gaga u pen God n+p hauñ gaga. * ¹⁰ Nan m+iñör Josep n+p auaiia u, God n+pe n+iñöm Josep n+p abad m+id aij g+m+döp. God n+pe Josep n+p gasi aij ñöm gö, Ijip Kiñ Pero, bi Josep i gasi n+iñ aij yab+ñ göp, a göm, n+p hagö, m+nöj naböj Ijip abe, ram nan n+pe gau magöñhalö abe abad m+dm+döp. *

¹¹ "Hainö ñin ap kiyö kub yab+ñ u, ram m+nöj Ijip abe, ram m+nöj hon Kenan i abe auö, bac hon ram m+nöj Kenan i m+deila gau nan magö uñhai n+iñöm, nan ñ+iñeb ap m+dageia, gasi m+lö yab+ñ l+la. * ¹² Pen nap kale Jekop manö ap n+iñan, nan magö iru nöp ram m+nöj Ijip m+deia. An+bi u n+iñöm ñi n+pe gau kal+p hagö, nan magö raun+g Ijip arla. ¹³ Am rau dapöm, ñ+iñ p+is göm, kauyan pen raun+g arla. Arlö, n+mam Josep kal+p haga, 'Mam bi, kale y+p ban a g+mim n+iñbim? Yad namam kale Josep nöp,'

* 7:4: Jen 11:31-12:5

* 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8

* 7:6: Jen 15:13-14; Eks

12:40 * 7:7: Eks 3:12

* 7:8: Jen 17:9-14; 21:4

* 7:9: Jen 28:1-3; 37:11;

39:1-3,21-23

* 7:10: Jen 41:37-44

* 7:11: Jen 41:54; 42:1-2

a ga. Hageia, Ijip Kinj Pero manö anıbu nıñöm haga, 'U Josep nımam bı nıpe gau e!' ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, nıbi bı nıpe gau aip yıñıd auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop nıbi bı nıñjuöl mıhau nıgañ ado gı da aıp böñ dañ (75) rö udöm, aip arla. * 15 Nap Jekop anıg göm, ram mınönj Ijip am mıdöm, uma. Mıd damöm, bac bı anıb gau magöñhalö um hakla. * 16 Pen hainö nı kale gau nap le damöm, daun kub Sekem rıgöl gıla. Wip rıgöl anıbu, bac itağ Ebrahim, Hemor nı nıpe gau kalıp mani ap nöm raua. *

17 "Pen God Ebrahim nıp nöd gınabin, a göm, manö hag la rö gınıg göm ga u me, nıbi bı hon Isrel ram mınönj Ijip mıdeila gau, nı pai rık damöm rık dam dapıl göm, iru yabıt nöp mıdeila. * 18 Nıbi bı hon Isrel iru nöp mıdeila nın anıbu, ram mınönj Ijip u kinj hain nıbö waiö la. Kinj hain nıbö anıbu bac Josep nıp nıñaga u me, 19 nıbi bı hon gau gı najj yabıt göm, manö kłö hagö, nı pai kale gau yag dapöm, höñ adö gau yulö, ke mıdöm ummıdal. * 20 Anıg gıla u pen, nın anı au, ber mıhöp nı hañ aij ke nıbö ap yag dapıl, hib nıpe Mosıs a gılö. Nı anıbu nıp rakın mıhau nıgañ ram raul mıgan

gau nöp pi gılö mıdmıdöp. * 21 Hainö nıñaga anıbu nıp dam höñ au yağ lılö, Pero pai nıpe u apöm, nıp nıñöm, dam nı yad, a göm, kabö laumıdöp. * 22 Nıpe anıg göm kabö lauö, kub gö, Ijip nıbi bı kale nıhön nıhön gımıdal u, nıp hag nı aij gıla. Nıpe bı manö kłö gı hagöm, wög kłö göm gımıdöp.

23 "Pen Mosıs mı nıpe unbö nıñjuöl mıhöp (40) inö, nıbi bı yad Isrel kalıp am nıñem auın a ga. 24 Pen amöm nıñaga, Ijip bı ap Isrel bı ap nıp mıñu magö pakaia. Mosıs nıñöm, bı Isrel nıp ud kamıñ yuöm, Ijip bı u nıp böñ nöp al pak lö uma. *

25 Pen Mosıs gası nıpe nıñaga u, 'Nıbi bı yad Isrel hagnaböl, "God Mosıs nıp gası nı, apöm hanıp ud asık yuö, mıd aij gınabun," a gınaböl,' a gı nıñaga u pen kale gası anıbu nıñagla. 26 Pen ruö Mosıs amöm nıñaga, Isrel bı mıhöp pen pen gailö. Anıg gılö nıñöm haga, 'Bı me, kale mamıl mıhau mıdpıl; pen pen gabil u arö gıl!' a ga.

27 "Hageia, bı ap bı ap nıp pakaia u, Mosıs nıp ud gıdañ yuöm haga, 'Ne an hagö, bı kub mıdmön, halıp bı manö ud asıkep rö abad mıdpan? 28 Ne rol Ijip bı u al pak lına u, mıñi yıp pen al pak lınıg hagabön aka?' ga. 29 Anıg hagö, Mosıs bı

* 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33

* 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22

* 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15

al pak l̄bin an̄bu n̄jbal, a ḡöm, p̄ñ̄j ḡi am ram m̄n̄öj Midian amöm, b̄i ȳhar̄j ap r̄ö m̄dm̄döp. Ñ̄n̄ an̄ au, n̄ipe n̄bi udöm, ñ̄i m̄höp yag daua. * 30 An̄ig ḡöm ȳhar̄j nöp m̄dö m̄i ñ̄iñjuöl m̄höp (40) ina. Hainö ñ̄n̄ ap ram m̄n̄öj kabö nöp m̄döp Sainai Dum söl au m̄döm n̄j̄a, ejol ap apöm, mab ur añ̄i ap m̄t̄aj geia an̄ au waiö lö n̄j̄a. * 31 An̄ig geia Mos̄s n̄j̄öm, nan an̄bu n̄hön göp, a ḡöm, am söl au apöm n̄j̄ö n̄j̄öl ḡi, B̄i Kub haga, 32 ‘Nahai il̄aj Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad m̄dpin,’ a ga. An̄ig hageia, Mos̄s, u B̄i Kub nöp hagab, a ḡöm, p̄ñ̄j ḡöm ḡil ḡil ḡöm, he ḡöm amgö n̄j̄aga.

33 ‘Pen B̄i Kub Mos̄s n̄p haga, ‘M̄n̄öj naböj uł i am m̄dpan r̄ö, ma r̄rup ne u ud as̄ik. 34 Ijip n̄bi b̄i gau n̄bi b̄i yad Isrel kal̄p ḡi naj yab̄ił ḡipal, yad n̄j̄bin. Kale m̄t̄öj gaböl u apdi n̄jem, apem kal̄p ud as̄ik yun̄ig aubin. An̄b u, ne ado ḡi Ijip armön,’ a ga.

35 ‘Isrel n̄bi b̄i nöd Mos̄s n̄p hagla, ‘Ne an̄ hagö, b̄i kub m̄dm̄ön, hal̄p b̄i manö ud as̄ikep r̄ö abad m̄dpan?’ ö ḡila. Pen hainö, God ejol n̄ipe hag yuö apöm, mab b̄id m̄t̄aj geia an̄ au Mos̄s n̄p waiö lö, God n̄ipe ke Mos̄s n̄p n̄bi b̄i kub kale m̄döm kal̄p ud as̄ik yuañ a ḡöm, hag yua. 36 Pen Mos̄s

Ijip aramöm, nan gagep r̄ö r̄imnap gau ḡöm, n̄bi b̄i n̄ipe Isrel kal̄p udöm ñ̄ig solwara ‘Ałi’ a ḡipal u amöm, nan gagep r̄ö r̄imnap gau ḡöm, hainö Isrel n̄bi b̄i uł ḡi dam ram m̄n̄öj aip̄ł nöp an̄ gau aramöm, nan gagep r̄ö r̄imnap gau göl ḡi m̄dm̄döp. An̄ig ḡi m̄dö m̄dö, m̄i ñ̄iñjuöl m̄höp (40) ina. *

37 ‘Mos̄s n̄ipe nöp me n̄bi b̄i Isrel kal̄p haga, ‘God n̄ipe b̄i manö n̄ipe hagep ap, ñ̄i kale ke b̄i yad r̄ö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga. 38 Mos̄s n̄ipe ram m̄n̄öj aip̄ł nöp an̄ gau m̄deia; n̄ipe ap̄s bac hon aip̄ m̄deia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mos̄s n̄p manö hag ñ̄a. Mos̄s manö an̄bu udöm hon Isrel n̄bi b̄i hag ñ̄inab, a ḡöm, God n̄ipe manö kam̄j an̄bu Mos̄s n̄p ñ̄a. *

39 ‘Mos̄s manö kam̄j an̄bu hag ñ̄a u pen bac hon gau manö an̄bu udagla. Kale Mos̄s n̄p hag juöm, ado ḡi Ijip arun, a ḡöm, gas̄i u n̄j̄la. 40 Mos̄s n̄mam Eron n̄p hagla, ‘B̄i ne Mos̄s han̄p Ijip n̄bö dauub u, n̄p n̄hön göp u n̄j̄agpun. An̄b u, ne han̄p nan god r̄ö r̄imnap gö, b̄i hon r̄imnap god ḡinabön an̄b gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a ḡila. * 41 Ñ̄n̄ an̄bu nöp, god piral kaj kau pi r̄ö ap ḡi löm, yaur nan gau pak dap sabe ḡi ñ̄ila. Kale ñ̄imagö kale ḡila

* 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1

u niŋöm, u god hon a göm, m+ñ m+ñ göl gi nan kub lau niŋla. * 42 Anig geila, God kalip arö göm haga, 'Anig gipal u, sidö, rakin, gap+ gau haŋöwaŋö sabe giŋlaŋ,' a ga. Niŋ anibu kale nan anib gau nöp sabe giŋla u me, bi God manö hagep ap God Manö u kali kŋiŋ riköm haga, 'Isrel niŋbi bi.

Kale nöd mi niŋjuöl mihöp ram m+nöŋ aip+ nöp an gau ajm+dim niŋ u,

kaj kau kaj sipsip nan gau pak y+p sabe gi niŋgm+dim. *

43 Kale nan y+har+ŋ piral mihöp kale ke giŋpe u niŋ nan pak sabe gi niŋ midöl gi, gi midm+dim.

Nan anibu, ap Molok a gi+m+dim,

ap gap+ rö gi limim, Repan a gi+m+dim.

Nan god piral anib m+hau nöp,

sel ram gi ud ajöl gi, sabe göl gi m+dm+dim.

Gi midm+dim anibu, yad kalöp hag yunö,

am nagi m+deinabim daun kub Babilon ba lau,' a ga.

44 "Bac bi hon gau ram m+nöŋ aip+ gau m+deila niŋ u sel ram ud ajm+dal. Sel ram anibu m+deia u niŋöm, God hon aip m+döp a göm niŋm+dal. Sel ram anibu, God manö haga rö nöp gi l+lö

m+deia. 45 Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anibu nap bi kale niŋbö udla. Hainö, kale sel ram anibu daueilö niŋöl gi, God niŋpe niŋbi bi ram m+nöŋ aui m+deila gau yu gi yua. Sel ram anibu m+döm, m+d damöm, hainö Depid yag daula. * 46 Bac Depid, bi God niŋö aij ga bi u, niŋpe God niŋp hag niŋöm haga, 'Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gi l+inö, ne God Jekop nöd sabe gi+m+döp u, ram anibu m+deinabön,' a ga. * 47 Hageia pen God niŋpe yau a gaga. Hainö Solomon niŋpe God sabe gep ram anibu gi la. *

48 "Pen God adö i giŋlaŋ m+döp u, niŋbi bi niŋmagö udöm gi l+inaböl ram gau m+dageinab. Bi God manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

49 'Bi Kub u haga,

"Ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au

sea kiŋ yad rö adö au asik m+dem,

m+nöŋ naböŋ iŋ i ma yad abö gi löŋ gi m+dpin.

Yip niŋhön ram gi liŋbe, yad han m+deinam?

Yad ram auai ake l+inam?

50 Nan gau magöŋhalö niŋmagö yad ke gi lagpin aka?" ga,' a ga.

51 "Hon ke niŋ aij giŋpun a gi+mim, nan si nan naiŋ nöp gi+mim, God Manö niŋagpim. Nahai bi gi+m+dal rö nöp giŋpim. Ana U+ niŋpe kalöp gasi aij niŋö niŋbep, pen pör

* 7:41: Eks 32:2-6 * 7:42: Emo 5:25-27 * 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sa

7:1-16 * 7:47: 1Ki 6:1-38 * 7:51: Ais 63:10

wasö gipim. * 52 Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalip magöñhalö gi naij gila. Bi God manö hagep hadame gau, 'God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,' a gila. Pen nahai bi gau kale bi anib gau u rö nöp al pak lila. Pen miñi God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl anibu auö me, kale nip mumug niñmim al pak libe. * 53 Pen God lo manö nipe u, ejol nipe gau kalip hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö niñmim gagpim," a ga.

Sidipen nip kabö ju pak lila

54 Sidipen manö anibu hagö niñöl gi, kalip mulu kal yabıl lugö, meg magö hau ribiköm kal jula. 55 Pen Ana Uı nipe Sidipen ajmanı rau midö niñöl gi, nipe gılanı gi niñöm kumi kabö adö lanı au niña, God mailö aij unbö ke yabıl nipe mideia niñöm Jisas nipe God niñmagö yijig kid lau adö urak mideia. * 56 Sidipen niñöm haga, "Niñim! Yad niñabin, kumi kabö adö lanı au ajön hiik midöp. Bi Ni nipe u God niñmagö yijig kid lau adö urak midöp!" a ga. *

57 Sidipen anig hagö, rimid kale u niñmagö ud pıl göm, adın magöñhalö uraköm, manö bıatö göm manö kub yabıl hagöm, gi dö gi am nipe mideia arla. 58 Nip ud sisi löm, dam dam daun kub anibu höñ adö

yanı ud arla. Bi nip manö pir alla gau kal juöm, waij miöl kale gau ud juöm, bi praj Sol mideia söł au yulö, nipe abad midö niñöl gi, kale Sidipen nip kabö ju pakla. 59 Nip anig göl paklö niñöl gi, Sidipen Bi Kub nip wiñ al hagöm haga, "Bi Kub Jisas, ana magö yad ud," a ga. 60 Anig hagöm, kugom yimöm, wiñ kub al hagöm haga, "Bi Kub! Yip al pak laböl i, nan si nan naij gaböl u niñmön arö gimön," a ga. Anig hagöl göm uma. *

8

1 Sidipen nip kabö ju pak lila niñ u, Sol söł au midöm, paj hagöm obi otete ga.

Jisas nıbi bi nıpe kalıp ridik gi yulö, ke ke arla

Nin anibu nöp, Jerusalem kai it göm, nıbi bi Jisas niñ udla gau kalıp gi naij yabıl gila. Anig gilö, nıbi bi Jisas nip niñ udla gau kale magöñhalö piñını gi, ram miñönı Judia gau abe, ram miñönı Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bi Jisas manö ud arep unbö miñgan lanı gau kale nöp Jerusalem mideila. 2 Pen God Manö hagöp rö nöp gimidal bi rimnap, Sidipen nip mög yabıl gö, mitönı kub yabıl göl gi, wip dam rigöl gila. 3 Sol pen, nıbi bi Jisas niñ udpal gau gi naij yabıl ginabin, a göm, ram ram göl gi, nıbi bi anib gau kalıp

* 7:52: Mad 23:31 * 7:55: Sam 110:1

* 7:56: Kol 3:1 * 7:60: Luk 23:34

* 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

halöwaLö tɪp gɪ dam nagɪ
limɪdöp. *

*Pilip ram mɪnöh Sameria
amöm manö hag ña*

⁴ Nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ ud
mɪdeila gau pɪñɪɲ gɪ am ram
mɪnöh ke gau gau mɪdeila.
Pen anɪb gau am mɪdöm,
Jisas manö aij u dam nɪbi bɪ
anɪb gau kalɪp hag ñɪmɪdal.
⁵⁻⁶ Bɪ ne Pilip u rö nöp am
daun kub ap ram mɪnöh
Sameria au mɪdöm, nɪbi bɪ
gau kalɪp, Mesaia aua manö
aij u hag ña. Pilip manö
haga u abe, nan gagep rö ga u
abe nɪɲöm, manö nɪpe nɪhön
nɪhön haga u, rɪmɪd lɪ nɪɲ
aij yabɪɪ gɪla. ⁷ Nɪpe nɪbi bɪ
kɪjaki aiön pi halö mɪdeila
gau iru nöp gö, nan anɪb gau
aiö göm hön arla. Nɪpe nɪbi
bɪ ñɪmagö ma pɪno gö kɪla
ga gau iru nöp abe, nɪbi bɪ
ma gɪ ga be wa be ga gau
iru nöp abe kalɪp gö, kamɪɲ
la. ⁸ Anɪg gö nɪɲöl gɪ, nɪbi bɪ
daun anɪbu hanmɪdeila gau
magöñhalö mɪñ mɪñ yabɪɪ
gɪla.

⁹ Pen daun kub anɪbu bɪ
ap hanmɪdöp, hib nɪpe u Sai-
mon. Nɪpe kuj göm, nan
gagep rö rɪmnap gö, Same-
ria nɪbi bɪ gau magöñhalö
gasi iru yabɪɪ nɪɲmɪdal. Yad
bɪ kub yabɪɪ mɪdpin, a ga.
¹⁰ Saimon nɪpe anɪg geia,
nɪbi bɪ hib mɪdeia gau abe,
nɪbi bɪ hib mɪdageia gau abe,
Saimon manö haga rö nöp
nɪɲöm hagla, “Bɪ anɪbi nɪpe
god ‘Klö Kub’ a gɪpun u nöp,”
a gɪla. ¹¹ Nan gagep rö gau

pör gɪmɪdöp nɪɲöm nɪbi bɪ
gau gasɪ iru nɪɲöm, manö
haga rö nöp nɪɲmɪdal. ¹² Pen
hainö Pilip apöm, God nɪbi
bɪ udöm ram nɪpe kumi kabö
laɲ au abad mɪdeinab manö
aij u abe, Jisas Kraiss manö
aij nɪpe u abe, hag ñö, nɪbi
bɪ gau kale manö nɪpe nɪɲ
udöm, ñɪg pakla. ¹³ Saimon
nɪpe ke u rö nöp, Jisas nɪp
nɪɲ udöm ñɪg paka. Pilip arö,
Saimon nɪp hain gö nɪɲöl gɪ,
Pilip nan gagep unbö ke rö
gaia u nɪɲöm, Saimon nɪpe
aiö waiö ga.

¹⁴ Bɪ Jisas manö ud arep
gau Jerusalem mɪdlö nɪɲöl
gɪ, kalɪp manö ap hagla,
“Sameria nɪbi bɪ God Manö
nɪɲ udpal,” a gɪla. Kale manö
anɪbu nɪɲöm, Pida Jon kalɪp
mɪhön hag yulö, ram mɪnöh
Sameria arlö. ¹⁵⁻¹⁷ Ammil
nɪɲlö, nɪbi bɪ gau Jisas nɪp
nɪɲ udlö, Bɪ Kub Jisas hib
hagöm kalɪp ñɪg pak ñɪla u
pen Ana Uɪ nɪpe kalɪp auaga.
Anɪb u, Pida Jon bɪ mɪhön,
Ana Uɪ nɪpe kalɪp auan, a
gɪmil, sabe gɪmil, ñɪmagö
nabɪc cög kalɪp adö laɲ lɪlö,
Ana Uɪ nɪpe kalɪp añɪ añɪ
aua. *

¹⁸ Kalpe mɪhön ñɪmagö
nabɪc cög adö laɲ lɪlö, God
nɪpe Ana Uɪ nɪbi bɪ gau kalɪp
ña u, Saimon nɪɲöm, yad u
rö nöp gɪnam, a göm, kalɪp
mɪhön mani yamöm haga,
¹⁹ “Mani i udmil, yɪp pɪdön
anɪbu ñɪlö, yad nɪbi bɪ an an
ñɪmagö yad nabɪc cög adö
laɲ lɪnö, kale u rö nöp Ana
Uɪ udnaböl,” a ga.

* 8:15-17: Ap 19:6

20 Anig hageia, Pida haga, "God nan aij nipe yiharinj ñöb anibu, nihön ginig mani raunig gabön? Mani anibu ne ke pig hij gi lugnab! 21 Wög hol gipul u ne aip wasö. Hibur gasi midmagö ne ninj ud midpan u, God ninjö aij gagöp. 22 Nan si nan naj ginam, a gimön, gasi ninban u arö gimön, God nip sabe geinabön u, gasi naj yabıl ninban anibu ninjöm arö ginim rö löp," a ga. 23 Yad ninbin, nan aij kale au nan yad rö midböp a gimön, ninjömön, gasi naj ninjömön, nan si nan naj gi midpan. Anib u, ne nan si nan naj gep magö u, nagı wög gep bi rö midpan.

24 Hageia, Saimon haga, "Köl mihön Bı Kub u nip sabe gilö, nan yip ginim rö löp, a gimil hagabil anibu gagnim," a ga.

25 Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalıp mihönj nihön nihön ga manö u abe, Bı Kub manö aij u abe, nıbi bı gau kalıp hag ñı pis göm, ado gi Jerusalem arnig, adan nab gau amöl gi, ram minönj Sameria anj au ram ritig aglö iru nöp nıbi bı gau kalıp Jisas manö aij u hag ñöl gi arlö.

Pilip nıpe bı Idiopia nıbö ap nip Jisas manö aij u hag ña

26 Pen Bı Kub ejol ap apöm Pilip nip haga, "Jerusalem nıbö daun kub Gasa arbal adan mlö u arammön," a ga. 27 Hagö, Pilip adan haga mlö anibu amöm ninja, bı kub ap, kaj hos tip gi

dam ajöp nan bad adö lan asiköm, adan mlö anıbu areia. Bı anıbu nıpe nıbi kwin Kadaki, ram minönj kub Idiopia abad mideia nıbi u nip wög göl gi, mani nıpe u abad midmidöp. Pen nıpe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi mid pis göm, 28 ado gi ram minönj Idiopia aramöm, God Manö adinj Aisaia kalı klijn rıka u udöm, amgö li ninjöl gi areia. 29 Pen God Ana Pilip nip haga, "Hos nan bad tip gi dam arab danj am sol ba au ammön, bı anıbu aip armil," a ga.

30 God Ana haga rö nöp, Pilip gi dö gi sol ba au amöm ninja, bı Idiopia nıbö anıbu, bı God manö hagep Aisaia God Manö adinj kalı klijn rıka u, amgö li ninjöl gi areia. Pilip ninjöm haga, "Ne köp amgö li ninjöl gi arabön yagol u, manö il u anig hagöp a gimön ninjabön aka wasö?" ga.

31 Hageia, nıpe haga, "Nıbi bı rımnap rö yip hag ñılö ninjem rö hagnam," a ga. Anig hagöm Pilip nip haga, "Ap adö aui asikö hol aip arul," a ga. Hagaiö, Pilip am adö anıbu asıka.

32 Bı anıbu God Manö adinj Aisaia kalı klijn rıka anıbu amgö li ninjeia. Manö anıbu anıgöl midöp:

"Nıpe kaj sipsip ut gi dam al pak libal rö nöp mideia.

Kaj sipsip pi unj rıklö, aiö gi gagöp rö,

nipe u rö nöp manö ap
hagaga.

³³ Nan naj ap gaga u pen níp
manö pir alöm, gí naj
gíla.

Níp böñ nöp al pak lälö
uma u me, hainö bí an
rö mídöm,
'Aníg aníg gímídöp,' a
gínab?" ö ga. *

³⁴ Bí kub Idiopia níbö u
manö aníbu níñöm, Pilip níp
haga, "Manö hagab aníbi,
God manö hagep bí u nipe
ke hagab aka bí ke níbö ap
níp hagab?" ö ga. ³⁵ Hagö,
Pilip God Manö adíñ amgö lí
níñajíl u nöp íl gí hag dam
dam, Jisas manö aij u hag ní
aij ga.

³⁶ Pen aníg göl manö gí
damöl gímil níñlö níg ap
mídeia. Bí aníbu Pilip níp
haga, "Níg mídöp i yíp níg
pak níñabön aka?" ga.
*

³⁷ Hageia, Pilip haga,
"Ne Kraiss níp hibur gasí
mídmagö yad níñö nöp níñ
udpin a geinabön u, yad
nöp níg pak níñabin," a ga.
Hageia, bí aníbu pen haga,
"Jisas Kraiss nipe God Ní nipe
mídöp u, yad níñ udpin,"
a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan
típ gí dam ajep adö asík
aueilö u, hos u halö aníb au
límil, níg yan ammil, Pilip
bí aníbu níp níg pak nía.

³⁹ Aníg göl níg pak níöm,
got au aulö níñöl gí, adíñ
Bí Kub Ana nipe Pilip níp
udöm, ke mígan ap ud arö
níñöl gí, bí kub aníbu níp

níñaga. Nipe pen míñ míñ
yabíł göl gí adan ara. ⁴⁰ Pen
Bí Kub Ana nipe Pilip níp
dam ram míñöñ Asodas lö,
níbi bí ram míñöñ aníb gau
daun ke ke mídeila gau kalíp
magöñhalö Jisas manö aij u
hag ní dam dam, daun kub
Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas níp níñ uda

¹ Pen Sol nipe Bí Kub
manö aij níñ udöm hain
gímídal níbi bí gau kalíp
al pak lín, a göm, pör ktö
yabíł gímídöp. Mañ ap nipe
am God níp nan sabe gep
bí kub yabíł u níp haga, *

² "Yíp köp rímnáp kalí klíñ
rík níaimön, yad dam Juda
magum gep ram ke ke mídöp
daun kub Damaskas amem,
kalíp níñabin. Köp aníbu
kalí klíñ ríkmön hagnön,
'Daun kub Damaskas au,
kale níbi bí Jisas níp níñ
udpal rímnáp Juda magum
gep ram gau mídaiöl u, Sol
níp hagpe, kalíp nagí löm,
Jerusalem dauním,' a gímön,
kalí klíñ ríkmön," a ga. ³ Sol
köp aníbu udöm, Damaskas
söl söl gö níñöl gí, adíñ mailö
kumi kabö adö lan níbö ap
lugöm níp níña. ⁴ Sol kaj hos
adö lan níbö ap lug míñöñ
yan pakö níñöl gí, manö
ap níp haga, "Sol, Sol, yíp
níñön gíníg gímön pör gí naj
gabön?" ö ga. ⁵ Hageia, Sol
haga, "Bí Kub, ne an?" ö ga.

* 8:33: Ais 53:7-8 * 8:36: Ap 10:47

* 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3

Hageia, haga, “Yad Jisas, yip pör gi naij gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm nöp manö hagnim rö niñmön gimön,” a ga.

⁷ Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp niñöm, bi nime u niñagöm, gasi milö löm, manö rimmnap hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hiiköm niña, amgö nipe u böñ nöp we ga. Anig gö, bi nipe aip aula gau ñimagö kid nipe u udöm, ut gi Damaskas arla. ⁹ Nip anig göl amgö we gö, ñig, nan magö nan gau niñagöm, ñin mihau niñgan yiharin nöp mideia.

¹⁰ Pen Jisas nip niñ uda bi ap Damaskas mideia, hib nipe u Ananias. Bi anibu nipe naböñ niña, Jisas nip haga, “Ananias!” a ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yad midpin,” a ga. ¹¹⁻¹² Hageia, Jisas haga, “Sol bi daun kub Dasas nibö u, God nip sabe göl gi, naböñ niñöb, bi Ananias a gipal u nip am ud niñajip, amgö nipe we ga u ñil niñöb. Nipe mñi yip sabe göl gi midöp Judas ram u. Anib u, ne adan ‘Yijig’ a gipal u ammön, Judas ram u amjakmön kalip hagmön, ‘Sol nip niñing auabin,’ a gimön,” a ga.

¹³ Jisas nipe anig hageia, Ananias haga, “Bi Kub. Yad niñbin nibi bi iru yabit nöp hagal, ‘Bi Sol anibu nibi bi nöp lau adö midpal Jerusalem gau kalip pör

gi naij yabit göp,’ a gipal. ¹⁴ Nipe mñi Damaskas i auöp u, bi God nan sabe gep bi kub gau köp rimmnap nip ñilö, nibi bi an an hib ne haglö adö arnab gau, kalip nagil lin, a göm, auöp,” a ga.

¹⁵ Ananias anig hageia, Bi Kub nip haga, “Aru! Bi anibu wög rimmnap yad ke nip hag libin. Nipe manö aij yad u Isrel nibi bi kalip hag ñöm, Isrel nibi bi wasö gau kalip hag ñöm, kiñ gau kalip hag ñöm ginab. * ¹⁶ Pen nipe ake ranö, iru marö gö niñöl gi, wög anibu ginab. Anig ginab u yad ke nip hag ñi aij ginabin,” a ga. *

¹⁷ Bi Kub anig hageia, Ananias aramöm, Sol mideia ram u apjaköm, raul yan amöm, Sol nip nabic cög adö lan ñimagö löm haga, “Mam Sol. Bi Kub Jisas nöp adan an au ap lugöm waiö la niñna u, yip hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyan ñil niñmön, Ana Ut nipe nöp am ajman raunim, a göm, yip hag yuö aubin i,” a ga. ¹⁸ Ananias anig hagö niñöl gi, nan hag gat bad rö Sol amgö nip hariköl mideia u, wat gi lugö niñöl gi, adin amgö ñil niña. Amgö niñöm, urak aramöm, ñig paka. ¹⁹ Sol nan niñöm klö uda.

Sol Damaskas nibi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nipe ñin rimmnap nibi bi Jisas nip niñ udla gau aip Damaskas midöl gi,

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5

* 9:16: 2Ko 11:23-28

20 Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nipe God Ñi nipe midöp manö aij u nibi bi gau kalip hag ña. 21 Nipe anig göl hag ñi midö niñöl gi, kale niñöm pa gil gil göm hagla, “Bi i me, Jerusalem nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip gi naj gimidöp me! Miñi rimnap halö nag i li dam, bi God sabe gep bi kub gau kalip ñinam a göm auöp,” a gila. * 22 Pen Sol Jisas manö aij u hag ñi damöm, Jisas nipe nöp Mesaia u manö kabö göl yab i hagö, bi Juda Damaskas han mideila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

23 Pen hainö mid damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nip al pak lun,” a gila. 24 Pen manö hagla anibu, bi ap niñöm Sol hag ña. Daun kub anibu, hadame nöp kabö waryö gi g igabö gila u me, adan ramö ajmidal gau, Sol nip alun, a göm, sidö an sibön yan uñin li mideila. 25 Anig geila niñöm Sol bi nipe gau sibön an yan nip wadi migan kub ap yagöm, nag i adiköm, tip gi waryö anibu migan ap höñ adö adö lañ nibö minöñ yan yulö, piñiñ gi ara. *

Sol Jerusalem am mideia

26 Sol Jerusalem amöm, nibi bi Jisas lau adö mideila gau aip mideinam, a geia pen kale niñöm, bi i Jisas bi nipe ap wasö, hanip al pak linig

auöp, a göm, piñiñ gila. * 27 Anig geila, Banabas nipe Sol nip dam bi Jisas manö ud arep gau mideila au amöm, kalip haga, “Bi anibi nip niñmim piñiñ gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bi Kub nip niñö, nip manö rimnap haga. Hainö am Damaskas nibi bi kalip piñiñ gagöm, Jisas manö aij u hałowalö nöp hag ña,” a ga. * 28 Banabas anig hagö, Sol nip udlö, kalip aip Jerusalem midöm, daun kub anibu migan migan gau amöm, Jisas manö aij u hałowalö yab i nöp hag ña. 29 Pen bi Juda Grik manö niñla gau nip aip manö pen pen hag amil apil göm, nip al pak lun, a göm, gasi u niñla. 30 Pen bi Jisas nip niñ udla rimnap manö anibu niñöm, nip ut gi dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara. 31 Ñin an anib au, ram minöñ Judia, Galili, Sameria gau, nibi bi Jisas nip niñ udla gau mid aij gila. Ana Ut nipe kalip abad mid aij göm, pidöñ ñö niñöl gi, kale kto göm, Bi Kub nip gasi niñöl gi midöm, nibi bi rimnap halö Jisas manö aij u hag ñilö, kale u rö nöp Jisas nip niñ udla.

Pida Inias nip gö urak ara

32 Pida ram minöñ ke ke gau gi ajöl gi, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip niñ ajmidöp. Anig göl niñ ajöm,

* 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28

1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

* 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal

mañ ap, nibi bî Jisas nîp nîj udla gau kalîp nîjîñ, a gôm, ram rîîg aglô Lida ara. ³³ Ram mîñöj anîbu bî ap mîdeia, hib nîpe u Inias. Pen ñîmagö ma nîpe gau kîla gö, kuö adö nîpe u nöp han mîdmîdöp mî unbö raleb jîj ina. ³⁴ Pida bî anîbu nîp haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamîj lî nab. Urakmön, kuö ne u yad aij gî,” a ga. Anîg hagö nîjöl gî, magö anîbu nöp Inias nîp kamîj lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gî ajö nîjöl gî, ram rîîg aglô Lida nîbi bî gau abe, ram mîñöj Seron nîbi bî gau abe nîp nîjöm, Bî Kub nîp nîj udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram rîîg aglô Lida anîbu mîdö nîjöl gî, nîbi Jisas nîp nîj uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nîbi anîbu hib nîpe Dabida. Pen Grik manö hagöm nîp Dokas a gîmidal. Nîpe nîbi bî gau kalîp abad mîd aij göm, nîbi bî mög gep rö gau kalîp wög gî ñîmîdöp. ³⁷ Nîbi anîbu nîp nan gö hadö umö, nîp ñîg pak ñöm wip he dam ram raul mîgan adö laj lîla. ³⁸ Jisas nîbi bî nîpe Jopa mîdeila gau manö ap nîjla, Pida ap mîdeia ram rîîg aglô Lida au. Lida daun kub Jopa söl au mîdöp, nîjöm kale bî mîhöp kalîp hag yulö, Pida mîdeia au ammil manö klö hagmil haglö, “Ne hol aip yîjîd auö arun,” a gîlö. ³⁹ Hagailö, Pida kalîp

mîhöp aip Jopa amöm amjaklö nîjöl gî, nîp ut gî dam Dabida uma dam lîla ram raul adö laj arla. Ut gî ud areilö nîjöl gî, nîbi paîpaî ap mîdeila gau, nîbi uma anîbu nöd kamîj mîdmîdöp u, waîj mîlö waîj rîmnap kalîp yîharîj ñîmîdöp gau, Pida nîp yamöl gî, mîtöj gî mîdeila.

⁴⁰ Pida pen nîbi bî ap mîdeila anîb gau kalîp hag höj yan yuöm, kugom yîmöm, God nîp sabe göl gî, ado gôm, wip he nîjöl gî haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñîl Pida nîp nîjöm, urak asîka. ⁴¹ Pida pen ñîmagö kîd nîpe u udöm, ud urak ñöm, nîbi paîpaî gau abe, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau abe, kalîp magöjhalö wîñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga. ⁴² Pen Pida anîg geia, manö anîbu Jopa nîbi bî magöjhalö nîjöm, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nîj udla. ⁴³ Pen Pida nîpe daun kub Jopa anîbu, bî kaj kau hañ wög gîmîdöp bî ap aip ñîñ rîmnap rapîñ mîdmîdil. Bî anîbu hib nîpe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nîp manö haga

¹ Pen ami bî gau kalîp abad mîdmîdöp bî kub ap daun kub Sisaria mîdmîdöp. Hib nîpe u Konilias. Ami bî nîpe abad mîdmîdöp anîb gau kalîp “Idali Ami Bî” a

gimidal. ² Bi kub Konilias anibu aip, nibi bi ram nipe gau aip, God nip nija udla. Juda nibi bi nan kale rimnap midagmidöp u, Konilias nipe mani nan gau halöwaö fö nimidöp. Pen nipe God nip pör sabe gimidöp. ³ Mañ ap sidö gamiñ ga magö u, Konilias nipe naböñ nija, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga. ⁴ Hageia, Konilias piñiñ göm nip nija ij halö löm haga, “Bi kub, yip nihön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nip haga, “Ne God nip sabe gimön, nibi bi mög gep gau kalip nan halöwaö fö nimön gipan u, God nöp aij göm nöp hau gagöp. ⁵ Ne bi rimnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bi Saimon Pida a gipal u nip haglö aunim. ⁶ Nipe Saimon, bi kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anibu hagöm arö niñöl gi, Konilias bi wög nip gi ñimidil mihau abe, ami bi God nip nija uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalip ejol u manö nihön nihön haga u hag ñi aij göm hag yuö, Jopa arniñ hadla.

⁹ Kale am am adan an au hanla. Ruö am am, sidö an aulik magö u, Jopa sol sol gila. Magö anibu Pida God nip sabe ginig ara ram adö lañ migan u. ¹⁰ Nipe amöm, God nip sabe gi midö niñöl gi, nip kiyö kub yabıl la. Pen nibi bi nipe gau nan magö

lau gilö niñöl gi, nipe naböñ ap nija. ¹¹ Pida nipe naböñ niñöm nija, kumi kabö adö lañ migan hiököm, wadi kub ap ñon mlö mihau mihau goł lap lap adiköl mideia an au lug lug minöñ ij yan luga. ¹² Wadi migan anib yan kaj, wal wayöñ, re, yaur ke ke gau magöñhalö nöp mideia. ¹³ Manö ap pen nip haga, “Pida, urakmön nan niñeb anib yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bi Kub. Wasö yabıl! Nihön ginig ñö? a gimön hagpan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap niñagpin yabıl,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anibu kauyan haga, “Nan nihön nihön God nan niñeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anibu, ij mihau nigan ga. Hainö me, nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lañ ara.

¹⁷ Anig gö, Pida naböñ niñbin anibu nihön ginab, a göm, gasi iru nija midö niñöl gi, Konilias bi hag yuö nip hagnig aula bi kabö u adan ij au apjakla. ¹⁸ Apjaköm hagla, “Bi Saimon Pida au midöp aka?” gila.

¹⁹ Pida naböñ niñajip anibu gasi niñöl gi midö niñöl gi, God Ana nip haga, “Ne nö?! Bi mihau nigan nöp ulhai nija auaböl. ²⁰ Anib u, urakmön ram au gıyan

* 10:14: Lep 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niñagmön aip armön,” a ga.

²¹ God Ana anig hagö, Pida au yan amöm bi anib gau kalip haga, “Bi uthai niñabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?” ga.

²² Hageia, hagla, “Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Nipe God nip niñ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nip niñlö kalip magöñhalö aij göp. Pen nipe naböñ niña, God ejol ap apöm nip haga, ‘Ne bi rimmnap yuö, am Saimon Pida nip ut gi daulö, manö hagainim u niñmön,’ a ga,” a gila.

Pida Konilias ram ara

²³ Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul migan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa nibö Jisas nip niñ udla rimmnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan an au hanla. ²⁴ Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nipe Pida auab, a göm, nibi bi nipe gau abe, mideimam nipe gau abe, kalip wifñ alö ap magum gi mideila. ²⁵ Pida nipe amöm ram raul arnig gö niñöl gi, Konilias nip nable paköm, nip bi kub a göm, am ma it nipe au kugom yima. ²⁶ Anig gö niñöl göm, Pida pen nip ud urak ñöm haga,

“Ne urak! Yad u rö nöp bi ap me,” a ga. *

²⁷ Hagö, urakö niñöl gi, manö hagöl gi, ram raul migan yan arlö. Ammil Pida niña, nibi bi iru nöp ap magum gi mideila. ²⁸ Pida kalip haga, “Kale ke niñbim, hon Juda nibi bi asi masi gi aij gipun. Juda nibi bi wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ niñnö, God yip manö ap haga. Nipe manö haga anibu, yad nibi bi rimmnap asi masi midpal, a gem, kalip asi masi ginam rö lagöp. ²⁹ Anib u niñem me, Konilias manö hagöp u niñem arö gagpin; hagöp rö niñem aubin. Anib u, yip niñhön ginig hagpe aubin?” ö ga.

³⁰ Pida anig hageia, Konilias haga, “Yad ruö nöp me, mifni sidö gamiñ göp magö u rö, ram raul migan yan God nip sabe gi midöl gi niñnö, bi wafij rud yabit yima ap apöm, midainö ba au uraköl mideia. ³¹ Nipe yip haga, ‘Konilias, ne God nip sabe gimön, mani nan gau nibi bi nan midagöp gau kalip hatöwalö ñimön gipan u, God niñöb. ³² Anib u me, bi rimmnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib nipe ap Pida a gipal u, nip ut gi dauöl. Nipe Saimon bi kaj kau hañ wög göp u aip midpil ñig solwara got au,’ a ga. ³³ Ejol u yip anig hagö, yad yinid nöp bi yad rimmnap hagnö, nöp am ut gi

* 10:26: Ap 14:13-15; Rep 19:10

dauajal, yip aij göp. Hon nibi bi aui God pig midpun rö, Bi Kub manö kalip hag ñimön, a göm, nöp hag yuö auban u, mñi hanip hag ño niñun,” a ga.

Pida Konilias nibi bi nipe gau kalip manö hag ña

³⁴ Konilias anig hageia, Pida haga, “Yad mñi niñbin, God nipe, bi söl aui nibö nöp bi aij, bi mlö gau nibö bi naj, a göm, niñagöp. *

³⁵ Ram mñönj ke ke gau nibö, it ke ke gau nibö, nibi bi an an God nip niñöm ana udöm, manö nipe niñöm hagöp rö ginaböl gau, kalip magöñhalö udnab. ³⁶ Pen God nipe hanip Isrel nibi bi manö aij yua u niñbim. Yad ke aip jim ñöl midlan, a göm, God nipe Jisas Krai nip hag yua. Jisas Krai nipe nöp me, nibi bi gau magöñhalö Bi Kub kale midöp. ³⁷ Kale ke niñbim, Jon bi ñig pak ñeb u, ñig pak ñöl gi, manö aij anibu it göm, ram mñönj Galili hag ña. Anig göl hagö, hag damöm, hag damöm, nibi bi ram mñönj Isrel midpal gau magöñhalö niñla. *

³⁸ Pen kale niñbim, Jisas Nasared nibö u God aip midöm, Ana Ut u nip ñö, abad midö niñöl gi, klö nipe nöp udöm, ram mñönj ke ke gau magöñhalö ajöl göm, nibi bi gau gi aij göl gi, nibi bi Seden kalip gö

uttham mideila gau kalip gö, kamij limidöp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda nibi bi ram mñönj kale gau gi ajöl göm, Jerusalem gi ajöl göm, ga ga rö hon amgö hon ke niñno u hagabin. Pen hainö nip mab ba lan al pak lölö uma. ⁴⁰ Uma u pen ñin mihöp midöm, God gö, ñin mihau niñgan u kauyan uraköm, am waiö lö amgö niñno. ⁴¹ Nibi bi magöñhalö nip amgö niñagla. God hanip nibi bi hag la gau nöp Jisas nip amgö niñno. Nipe umöm urakö niñöl gi, aip midun jim ñöl nan niñun ñig niñno. * ⁴² Jisas hanip haga, ‘Manö aij yad u nibi bi gau kalip hag ñimim hagemim, “God haga rö me, hainö Jisas nibi bi kamij mideinaböl gau abe, nibi bi umnaböl gau abe, kalip magöñhalö manö kub hagnab,” a gimim,’ a ga. *

⁴³ Pen adö anibu, bi God manö hagep gau magöñhalö Jisas Krai nip hagöm hagla, ‘Nibi bi an an Krai hib klö yabit nipe u udnaböl gau, nan si nan naj gipal u, God niñöm arö ginab,’ a gila,” a ga. *

Juda nibi bi wasö gau Ana Ut udla

⁴⁴ Pen Pida anig göl manö hag midö niñöl gi, Ana Ut nipe nibi bi niñ mideila gau kalip magöñhalö aua. *

⁴⁵⁻⁴⁶ Ana Ut kalip auö, kale

* **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11 * **10:37:** Mad 4:12-17 * **10:38:** Mad 3:16; Luk 4:17-20 * **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34 * **10:44:** Ap 11:15; 15:8

manö ke nöp, han ke nöp hagöl gi, God hib nipe haglö adö arö, Juda nibi bi Jisas nip niñ udla Pida aip Jopa nibö aula gau, God Juda nibi bi wasö gau kalip Ana U† ña me u, a göm, aiö waiö gila.

Pida pen haga, * 47 “God nipe Ana U† hanip ña rö u, mifni nibi bi gai i kalip u rö nöp ñöb. Anib u, kale ñig paknabun, a gilö, nibi bi rimnap kalip wasö göl rö lagöp,” a ga. 48 Pida anig hagöm bi nipe rimnap kalip haga, “Nibi bi gai i kalip Jisas Krais hib nipe hagemim ñig pak ñimim,” a ga. Ñig pak ñilö niñöl gi, kale hagla, “Pida, ne hon aip ñin pro magö ap aui midaimön,” a gila. Haglö, ñin pro magö ap kalip pig mideia. *

11

Pida Jerusalem arö nip manö hag gila

1 Pen Jisas manö ud arep bi gau abe, ram minöñ Judia nibi bi Jisas nip niñ udla gau abe niñla, Juda nibi bi wasö gau rimnap God Manö niñ udla. 2 Anib u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda bi wasö gau u rö nöp hañ rib gi dö göl, a gimidal bi gau, Pida nip kal göm hagla, 3 “Ne nihön ginig bi hañ rib gi dö gagpal gau ram kale ammön, kalip aip nan jim ñöl niñabön?” ö gila. *

4 Anig hagaila, Pida daun kub Jopa midöm naböñ niñ aiud u kalip hag ñöl gi haga, 5 “Yad daun kub Jopa midem, God nip sabe gi midem, naböñ niñnö, kumi kabö adö lañ nibö, wadi kub ap rö ñon milö mihau mihau go† lap lap adiköl mideia lug lug i† yad midainö au ap luga. * 6 Auö, yad wadi anibu mideia söl au amem niñnö, kaj, wal wayöñ, re, yaur gau gau magöñhalö mideia. 7 Pen manö ap yip haga, ‘Pida, ne urakmön nan anib yagol gau pak ñöñ,’ a ga.

8 “Hageia, yad pen hagnö, ‘Bi Kub. Wasö yabi†! Nihön ginig ñöñ a gimön hagpan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap niñagpin yabi†,’ a ginö.

9 “Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, ‘Nan nihön God nan niñeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön,’ a ga. 10 Ga anibu, ij mihau niñgan ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lañ ara.

11 “Pen magö anibu nöp, bi mihau niñgan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibö hag yuö, yip u† ginig aula. 12 God Ana yip haga, ‘Gasi iru niñagmön, kalip aip ha†owa†ö armön,’ a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö niñ udpal unbö kago† jin udem, kalip aip Konilias ram

* 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 2:38 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12

* 11:5: Ap 10:9-48

u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, 'Ejol ap apöm yip haga, "Bî rîmnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bî ap Saimon Pida a gîpal u nîp u† gî dauöl. ¹⁴ U† gî daulö, nîpe nöp manö rîmnap hag ñö, nîbi bî ram ne aip mîdpim gau, God kalöp magöñhalö ud kamîñ yuö, nîbi bî nîpe mîdeinabim," a ga,' a ga. *

¹⁵ "Konilias yip anîg hagö, yad il gem manö hag ñînö nîñöl gî, Ana U† nîpe hanîp nöd aua rö, nîbi bî anîb gau kalîp u rö nöp aua. * ¹⁶ Anîg gö, Bî Kub hanîp nöd haga manö u gasî nîñnö. Nîpe haga, 'Jon kalîp ñîg pak ña u pen söl mîdöp God nîpe kalöp Ana U† u pak ñî nab,' a ga. * ¹⁷ Pen hon Bî Kub Jisas Krais nîp nîñ udno ñîñ u, God nan aij yabî† hanîp ña rö, kalîp u rö nöp ña. Anîb u, yad aigöl gem God nîp, 'Anîg gagmön,' a gîbnep?" ö ga.

¹⁸ Pida anîg hageia, bî nîp manö kal hag gîla gau manö haga u nîñöm, manö kal rîmnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö nîñöl gî hagla, "Hanîp nöp wasö; Juda nîbi bî wasö gau u rö nöp, nan si nan najî gîpal u, nîhön gîñîg anîg gîpun, a göm, nîp sabe geinaböl u, nîpe nîñöm, nan si nan najî gîpal gau arö göm, kamîñ pör mîdep magö u kalîp ñî nab," a gîla. *

Adiok nîbi bî Jisas manö

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4
14:27 * 11:19: Ap 8:1-4 * 11:22: Ap 4:36

aij u nîñ udla

¹⁹ Pen Sîdipen nîp kabö ju pak lîla ñîñ an au, bî Juda Jerusalem mîdeila gau, nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau kalîp gî najî yabî† gîlö, kale pîñîñ gî ke ke arla. Rîmnap pîñîñ gî ram mîñöñ Pönisia arla, rîmnap pîñîñ gî ram mîñöñ ñîg rîb gus ga airan Saipras arla, rîmnap pîñîñ gî daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nîbi bî wasö gau kalîp hag ñagla, nîbi bî kale ke Juda kai ju am anîb gau mîdmîdal gau kalîp nöp hag ñîla. * ²⁰ Pen nîbi bî Jisas manö aij u nîñ udla rîmnap Saipras nîbö, rîmnap Sairini daun nîbö, pîñîñ gî Adiok amöm, Bî Kub Jisas manö aij u Juda nîbi bî wasö gau kalîp hag ñîla. ²¹ Bî Kub klö nîpe u kalîp aip mîdeia u me, nîbi bî gau kalîp Jisas manö aij u hag ñîlö, nîbi bî iru nöp Bî Kub nîp nîñ udla.

²² Pen Jerusalem nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau, manö anîbu nîñöm, bî kale Banabas nîp haglö, Adiok ara. * ²³ Banabas nîpe Adiok amjaköm nîña, God nîpe nîbi bî anîb gau mög nîñöm gö, Jisas manö aij u nîñ udla. Anîb u me, nîpe ñîñî löm, kalîp manö rîmnap halö hag ñöl gî haga, "Bî Kub nîp nîñ udpim u arö gagmim; nîp añî nöp hibur gasî mîdmagö kale an dan nîñ ud pîdöñ gîmim, cîg göl gî mîdaimim,"

* 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48;

12

a ga. ²⁴ Banabas nipe bi aij yöl. Ana U† nipe Banabas apöm ajmanj raumidöp. Nipe Jisas manö aij u böj nöp niñ uda. Nipe Jisas manö aij u niñi bi gau hag ñö, niñi bi iru nöp Bi Kub nip niñ udla.

²⁵ Banabas pen bi Sol nip am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * ²⁶ Banabas Dasas amjaköm, Sol nip ulhai niñöm, u† gi ado gi am Adiok amöm, mi añi anibu niñi bi Jisas nip niñ udla gau kalip Jisas manö aij u hag ñöl gi midailö. Adiok niñi bi Jisas Kraiss nip niñ udla gau, nöd hib ñöm Kraiss Niñi Bi a gila.

²⁷ Niñ anj anib au, bi God manö hagep rimnap Jerusalem niñö Adiok arla. ²⁸ Amöm, God Ana nipe bi kale ap Agabas nip gasi ñö haga, “Kiyo kub yabit ram minöj magöjhalö linig gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabit u, gapman bi kub Klodias abad midmidöp niñ u aua. * ²⁹ Anig göl kiyö kub la niñöm Adiok niñi bi Jisas nip niñ udla gau hagla, “Niñi bi Jisas manö aij u niñ udpal rimnap ram minöj Judia gau midlö niñöl gi, kalip kiyö kub yabit löp u, hon añi añi kalip mani rimnap magum gun ñun,” a gila. ³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalip ñöm hagla, “Kale bi mihöj mani i dammil, Kraiss niñi bi nipe abad midpal bi kub gau kalip niñl,” a gila. *

Herod Jems nip al pak löm, Pida nip nagila

¹ Niñ anj anib au, gapman bi kub Herod, niñi bi Jisas niñ udla gau rimnap kalip gi naj göl gi, dam nagilöl gi ga. ² Ami bi nipe gau rimnap hagö, Jon nimam Jems nip ru milö kid udöm böj nöp al pak lilö uma. ³ Herod hagö anig geila, Juda niñi bi gau niñöm niñiñ lila. Niñiñ lila u, Herod niñöm, Pida nip u rö nöp hagö, dam nagilila. Gila anibu, Juda niñi bi Bred Yis Halö Niñagep niñ anj au gila. ⁴ Herod Pida nip anig göl dam nagilöm, ami bi unbö raleb böj dan (16) kalip niñe li yigwo milö yigwo milö löm haga, “Sidö anj sibön yan bi mihau mihau abad nöp midaimim,” a ga. Herod gasi nipe u ke niñöm haga, “Pasopa niñ u ap arainim me, hainö Pida nip dam niñi bi midainaböl anj au amun manö kub hagnabun,” a göm niña.

⁵ Pida nipe anig göl nagil midö niñöl gi, niñi bi Jisas nip niñ udla gau Pida nip gasi niñöm, klö göm God nip sabe göl gi nöp mideila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nip manö kub hagnam, a göm, niña niñ anibu nöp sibön au yan, Pida nip sen mihöp adiköm, ami bi mihau böj lap lap niñ midlö niñöl gi, Pida anj yan

* 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10

* 11:30: Ap 12:25

haneaia. Ami bi rımnap u rö nöp adan it u niŋ mideila. ⁷ Pen adıŋ Bı Kub ejol niŋpe ap urak midö niŋöl gi, mab mıtıŋ rö am nagı lep ram raul miŋan u ara. Ejol anıbu am Pida niŋ rıglöm pak niŋöm haga, “Yıŋıd urak!” a ga. Hagö, Pida urakö niŋöl gi, sen niŋ adıkla u hubıka.

⁸ Ejol Pida niŋpe haga, “Dip nagı ne u piŋ limön, ma rırup ne u giŋmön gi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Waŋıj mılö kub ne u yiŋmö, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, waŋıj mılö kub niŋpe u yiŋmöm, ram raul miŋan mideia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga anıbu, Pida niŋpe hag niŋa e, u naböŋ niŋabin a göm niŋa. ¹⁰ Pen ami bi niŋ mideila ajöŋ it mıtıhau hil giŋmil, ajöŋ kłö yabıt ain udöm giŋla ajöŋ höŋ yaŋ u ke hiıkö niŋöl gi, höŋ arlö. Ammil, adan aŋ gau amöl gi Pida niŋa, ejol u midageia.*

¹¹ Anıg ga niŋöm Pida haga, “Mıŋı niŋ aij giŋpin. U Bı Kub nöp, ejol niŋpe u hag yuö, ap gapman bi kub Herod yıp nagı piđöŋ löp u hubık yuöp. Gapman bi kub Herod abe, Juda niŋbi bi gau abe, nan naiŋ yıp giŋıg giŋpal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² Anıg hagöm, gası niŋ aij göm, bi ne Jon Mak niŋme Maria ram u ara. Ram anıbu niŋbi bi iru nöp apöm, God niŋpe sabe gi mideila. ¹³ Pida apöm, ajöŋ u pa gu gu gö, pai Röda, ram

anıbu wög giŋmidöp u ajöŋ u hiıknıg aua. ¹⁴ Pai anıbu ajöŋ apöm niŋa, Pida maj miŋan u nöp hageia. Niŋpe anıg niŋöm, ŋıŋı yabıt löm, hauŋ padö ajöŋ hiıkaga; am niŋbi bi gau kalıŋ haga, “Pida ap midöp höŋ yaŋ,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hauŋ alajıŋ hagabön,” a giŋla. Anıg hageila, niŋpe kłö yabıt göm haga, “Piral hagagıŋ; niŋjö yabıt hagabin. Pida midöp höŋ yaŋ,” a ga. Hageia hagla, “U ana niŋpe u rö löp ap midöp,” a giŋla. ¹⁶ Pen Pida niŋpe ajöŋ u kauyaŋ pak gu gu gö gö gö, am ajöŋ u hiıköm niŋla, Pida nöp mideia niŋöm aiö yabıt giŋla. ¹⁷ Aiö giŋlö niŋöl gi, Pida kalıŋ ŋıŋ mıtıc gi ŋöm haga, “Manö hagagmim!” a ga. Anıg hagöm, nagı lep ram midö niŋöl gi, God ejol ap yuö apöm, niŋpe niŋhön niŋhön göm daua manö u kalıŋ hag ŋöm haga, “Manö anıbi Jems abe, niŋbi bi Jisas niŋpe niŋpe udpal gau abe, kalıŋ hag ŋımim,” a göm, ke miŋan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö niŋöl gi, ami bi gau Pida midageia u niŋöm, niŋhön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl gi mideila. Piŋıŋ göm, “Mai,” a göm, uŋhaila u pen niŋagla. ¹⁹ Herod ami bi anıb gau kalıŋ, Pida niŋpe yıŋıd uŋhai niŋmim dauim, a gö, uŋhai wasö niŋlö, kalıŋ manö kub hagöm, manö hagö ami bi niŋpe rımnap ami bi anıb gau

* 12:10: Ap 5:19 * 12:18: Ap 5:22-24

böŋ nöp al pak lila.

Herod uma

Hainö Herod ram m+nöŋ Judia arö göm, am daun kub Sisaria m+dm+döp. ²⁰ Herod am Sisaria m+döm, daun kub m+höp Daia Saidon n+bi b+ gau kalip n+ŋö mulu luga. Pen Daia Saidon n+bi b+ apöm, b+ Herod ram n+pe abada b+ Blasdas n+p m+ŋöŋ g+ ñöm hagla, “Han+p pör kiyö lö, apun Herod ram m+nöŋ n+pe i nan magö rau ud arbun halö. An+bu u, han+p kal kal juagmim; agam+j j+m ñöl m+daun,” a gila. Hageila, Blasdas n+pe pen haga, “U n+ŋö hagpim,” a ga.

²¹ Pen Herod manö an+bu n+ŋöm, ñ+n ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñ+n an+bu auö, n+pe kiŋ kai y+mbal rö wa+ij aij aij yab+ gau y+möm, sea kiŋ kub n+pe adö u as+köm, n+bi b+ gau kalip manö hag ña. ²² Herod manö an+bu hag ñö n+ŋöl g+ hagla, “U b+ ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a gila. ²³ Pen Herod manö an+bu n+ŋöm, “Y+p manö an+bu rö hagagmim; God hib n+pe nöp hagpe adö aran,” a gaga. An+bu u, B+ Kub ejol n+pe ap hag yuö, apöm Herod n+p gö, m+ña kub göm, g+se lö böŋ nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñ+lö arö n+ŋöl g+, ram m+nöŋ gau k+d k+d ara. *

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem m+dmil, g+n+g aulo u hadö g+pul, a g+mil, Jon Mak n+p u+ g+ ado g+ Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl g+ arlö

¹ Daun kub Adiok an+bu au b+ God manö hagep b+ r+mnap, b+ God manö hag ñeb b+ r+mnap m+deila. B+ an+bu gau me, ap Banabas; ap Simion. B+ Simion an+bu n+p B+ P+r a g+m+dal. B+ ap Lusias, n+pe Sairini daun n+bö. B+ ap Maneyen, n+pe Kiŋ Herod b+ n+ŋeb n+pe ap. Pen b+ ap Sol. ² Pen ñ+n ap kale nan magö ñ+nagöm, B+ Kub n+p nöp sabe g+ m+dlö n+ŋöl g+, Ana U+ n+pe kalip haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kalip hag l+nö u g+lö ar+n+m,” a ga. *

³ An+g hagö, kale nan magö ñ+nagöm, God n+p sabe göm, Banabas aip Sol aip kalip ñ+nagö adö laŋ löm, God kalip m+höŋ abad m+deian, a göm, kalip hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana U+ n+pe kalip abad m+dö n+ŋöl g+, b+ n+ Jon Mak, wög hal+p pro pro r+mnap g+ ñan, a g+mil, n+p u+ g+ Selusia daun ñ+g go+ yan amöm, ñ+g mag+udöm, ram m+nöŋ ñ+g r+ib gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, n+bi b+ gau kalip God

* 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Ais 55:11

* 12:25: Ap 11:29-30; 15:37 * 13:2:

Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6 * 13:4-5: Ap 12:12; 15:39

Manö hag ñilö. * 6 Pen nibi bi Saipras mideila anib gau kalip God Manö hag ñidam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi anibu hib nipe Ba-Jisas. Nipe manö piral hagöm haga, "Yad God manö hagep bi ap," a ga. 7 Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yabih hanmidöp, hib nipe Segias Polas. Bi anibu nipe bi gasi niñ kid yabih hiiköm niñmidöp. Nipe Banabas aip Sol aip, God Manö yip haglö niñin, a göm, kalip hagö apil, nip God Manö hag ñilö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u nipe bi kub anibu bi niñeb nipe ap. 8 Bi Ba-Jisas anibu, Grik manö hagöm nip Elimas a gimidal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nip God Manö aij u hag ñilö, nipe rimid li apdi niñ aij ga u pen, bi kuj aimö gep bi u niñöm, Banabas Pol manö najj kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u niñ udagnim, a göm, nip haga, "Bi anib mihau manö pir alabil u niñagmön," a ga. 9 Sol hib nipe ap me Pol a gimidal. Ana Uf nipe Pol nip ajman rauöm gasi aij ñö niñöl gi, bi kuj aimö gep bi u nip niñ ij halö li midöm haga, 10 "Ne kijaki pi yag daua; najj nöp gipan. Nan niñön niñön aij midöp u arö gimön, nibi bi gau kalip piral nöp gabön. Ne pör pör Bi Kub manö niñö

nipe u udmön manö piral rö labön. Ne ñin mai gi najj gabön u arö ginabön? 11 Anig gabön u, God gö, ñin bad ap amgö ne we gö sidö mailö niñagnabön," a ga.

Pol manö anibu hagö, adin Ba-Jisas niña, kumi pir rö bad ap amgö nipe harikö böñ nöp sib ga. Anig gö, bi ap yip niñmagö ud adan yaman, a göm, ud ririkol göl gi mideia. * 12 Banabas Pol kale bi mihön Bi Kub manö u nip hag ñailö u niñöm, Segias Polas nipe aiö ga. Anib u, Ba-Jisas ga u niñöm, nipe Jisas nip niñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram minöñ Pisidia au arlö

13 Pen Pol bi nipe gau aip ñig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram minöñ Pampilia au arla. Am midöm, Jon Mak nipe kalip mihön au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * 14 Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram minöñ Pisidia au arlö. Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, Juda magum gep ram u ammil, asik midailö. 15 Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosi lo manö kalikliñ rika adin rimnap abe, bi God manö hagep gau kalikliñ rikla adin rimnap abe, amgö li niñ nibi bi mideila gau kalip hagla. Kale manö hag pis göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asik midailö au amöm

* 13:11: Ap 9:8 * 13:13: Ap 15:38

haga, "Mamil mihöŋ. Niŋi bi gai i niŋ udep manö rimmnap midainim u, hanip hag niŋlö niŋjun," a gila.

¹⁶ Hagailö, Pol uraköm manö hagnig niŋmagö dap ranöm haga, "Kale Juda niŋi bi gau abe, Juda niŋi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rimid li niŋim. ¹⁷ God nipe hadame nöŋ apis bac bi hon gau uda. God anibu nipe Isrel niŋi bi God hon me. Hainö kale ram minöŋ Ijip am mideila, God kalip abad mid aij gö, niŋ pai yag dapöm, iru yabit nöŋ mideila. Bi kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen God ktö ke yabit nipe u göm, kalip ut gi dam Ijip höŋ adö aula. * ¹⁸ Kale miŋ niŋjuöl mihöŋ (40) ram minöŋ kabö nöŋ midmidöp aŋ au midöm, God nip manö iru niŋbanö sasim li gimidal u pen God kalip abad mid aij ga. * ¹⁹ Pen nöd ram minöŋ Kenan niŋi bi riŋoŋ ke ke unbö mudun jŋŋ mideila, pen God niŋi bi nipe kalip abad mid aij göm pidöŋ nipe niŋö, niŋi bi riŋoŋ ke ke unbö mudun jŋŋ nöd mideila gau kalip aip pen pen göm, ridik gi yu al pak löm, ram minöŋ anibu ram minöŋ kale ke rö udla. * ²⁰ Kale Ijip midlö miŋ ina u wö ralöm, ram minöŋ aipit nöŋ aŋ gau midlö miŋ ina u wö ralöm, niŋi bi ridik gi yuöm, ram minöŋ kale

udla miŋ ina u abe wö ralöm gilö me, miŋ unbö po hadred pipdi (450) ina.

"Pen God kalip dam ram minöŋ Kenan aui löm, bi manö ud asikep rimmnap hag lö, kalip abad midmidal. Hainö bi God manö hagep Samyuel mideia niŋ u, * ²¹ niŋi bi Isrel gau kale Samyuel nip hagla, 'Ne kiŋ ap hag lö, hanip niŋi bi magöŋhalö abad mideinab,' a gila. Hageila, God bi ne Kis niŋ nipe Sol nip hag lö, kiŋ kale midmidöp. Bi anibu Benjamin kigin rik damöm rik damöm rik lila. Sol kiŋ kale midö, miŋ niŋjuöl mihöŋ (40) ina. * ²² Pen hainö God nipe gö Sol kiŋ midageia. God nipe Depid kiŋ kale hag la. God nipe Depid manö hagöm haga, 'Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi niŋ nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöŋ gasi göp; nan niŋhön niŋhön gaŋ a gi niŋnabin u, nipe anig unbö rö nöŋ ginab,' a ga. *

²³ "Pen God nipe gö, Depid niŋ pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö ktö hag la rö, nipe Isrel niŋi bi kalip Ud Kamŋ Yuep Bi ap yua. * ²⁴ Pen Jisas iŋ göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel niŋi bi kalip haga, 'Nan si nan naij gipim u, niŋhön ginig anig gipun,

* 13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51

* 13:18: Nab 14:34; Dud 1:31

* 13:19: Dud 7:1;

Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20

* 13:21: 1Sa 8:5,19; 10:20-24

* 13:22:

1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20

* 13:23: 2Sa 7:12-16

* 13:24: Mad 3:1-2

a gımim, arö gıpe, kalöp
 ñıg pak ñınabin,' a ga. *
 25 Jon wög nıpe gı pıs gınıg
 geia ñın anı u, nıbi bı gau
 kalıp haga, 'Kale yıp bı an,
 a gımim, gası nınbim? Bı
 Kub pör abad mıdpım bı u,
 yad wasö. Bı anıbu hainö
 aunab. Ma rırup nıpe u ud
 hubıknam rö lagöp,' a ga. *

26 "Añ mam yad, kale
 rımnap Ebrahim ñı pai nıpe
 mıdpım; kale rımnap Juda
 nıbi bı wasö pen God nıp
 sabe gımıdim. Krais nıbi
 bı ud kamıı yuep manö Jon
 hag ñı mıdmıdöp anıbu, God
 nıpe hanıp nan a göm haga.

27 Jerusalem nıbi bı gau abe,
 bı kub kale gau abe, Jisas
 nıpe Krais u auub a göm
 nııagla. Jisas nıp al pak lılö
 umaı a gıla u, God manö
 hagep manö kalı kılın rıkla rö
 nöp gıla. Pen God nıp sabe
 gınıg Juda magum gep ram
 pör aumıdal u, kale manö
 kalı kılın rıkla anıbu pör pör
 nöp nıımıdal. 28 Nıpe nan
 naij ap göp aka göm ulıai
 wasö nııöm gapman bı kub
 Pailod nıp hagla, 'Ne hagö
 nıp al pak lılanı,' a gıla. *

29 Pen God Manö haga rö,
 magöıhalö nöp Jisas nıp
 gıla. Hainö nıbi bı nıpe
 gau apöm, wıp he ud asık
 dam kabö mıgan rıgöl gıla.

* 30 Rıgöl gıla u pen God
 gö kauyanı uraka. 31 Nıpe
 uraköm, kamıı mıdö nııöl
 gı, nıbi bı nıpe aıp Galılı nıbö

Jerusalem aula gau, nıp ñın
 iru nöp nıııla rö, uri Isrel
 nıbi bı kalıp Jisas manö aij
 u hag ñaböl. *

32 "Pen hol bı mıhönı aubul
 i, kalöp Krais manö aij u
 hagnıg aubul. God hadame
 nöp apıs bac bı hon kalıp
 manö kılö hag löm gınabin a
 ga manö anıbu nöp 33 gası
 nıı mıdöm, God nıpe Jisas
 nıp ud urak ña. Ga anıbu
 apıs bac bı gau nııagla u pen
 ñı pai rık lep kale gau mıñı
 hon nıııun. Depid nıpe God
 Manö adıı Sam a gıpal au
 Kımap yıgwö anı nıbö kalı
 kılın rıköm haga,

'Ne Ñı yad.

Yad mıñı Nap ne
 mıdpın,' a ga. *

34 God nıpe gö, Jisas uraka u
 me, hainö umöm hañ romanı
 hij gı lug lı arnım rö lagöp.
 Manö anıbu God Manö adııı
 ap anıgöl mıdöp:

'Yad Depid nıp manö ulı kılö
 nıııö hag lıınö u
 kalöp nöp ñınabin,' a ga.
 *

35 Pen God Manö adııı ap
 anıgöl mıdöp:

" 'Ne Bı Ulı ne arö gö,
 hañ romanı nıpe hij gı
 lug lı aragnım,' a ga. *

36 "Pen Depid nıpe God
 wög nıp hag la u, nıbi bı
 nıpe mıdmıdal ñın anıbu gı
 damöm uma. Pen Depid nıpe
 umö, nap nıhi bı kalıp rıgöl
 gımıdal gau dam rıgöl gılö,
 hañ romanı nıpe hij gı lug lı

* 13:25: Jon 1:20,27 * 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60

* 13:31: Ap 1:3,8 * 13:33: Sam 2:7 * 13:34: Ais 55:3 * 13:35: Sam

ara. ³⁷ Pen God nipe gö uraka B+ an+bu, hañ roman nipe hij g+ lug li araga.

³⁸ “An+ b u, m+deimam n+ñim. Jisas nipe umöm uraka u me, God nan si nan naj g+pim u n+ñöm arö g+nab manö aij u kalöp hagabul.

³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp n+ñun geinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+ñ nöp m+deinab. Pen Jisas mab ba lañ al pak l+lö uma u me, hon Jisas n+p n+ñ udeinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+ñöm, arö göm, han+p n+bi b+ aij yad, a g+nab. *

⁴⁰ Pen b+ God manö hagep gau hadame nöp hagla rö han+p g+gn+m, a g+mim gas+ u n+ñ aij g+mim. Kale hagla,

⁴¹ “Kale n+bi b+ y+p a+ab a+ab ñ+bim gau n+ñim!

Kale m+dpim magö i, nan ke n+bö ap g+nabin.

Nan g+nabin an+bu kalöp nöd hageinaböl u, ñ+lonj li hagaböl, a g+ n+ñnabim.

An+ b u, kale pa g+l g+l g+mim böñ nöp um hir g+mim!” a g+la,” a ga. *

⁴² Pol aip Banabas aip manö an+bu hagnil, Juda magum gep ram an+bu höñ arlö n+ñöl g+, n+bi b+ gau hagla, “God n+p sabe gep ñ+n hain u kauyañ apil, han+p manö an+bu r+mnab halö hag ñ+mil,” a g+la. ⁴³ N+bi b+ gau magum g+ m+deila gau ram u arö göm, ke ke arlö

n+ñöl g+, Juda n+bi b+ kabö göl r+mnab abe, n+bi b+ gau n+bö Juda kai n+ñm+dal rö n+ñ udla r+mnab abe, Pol aip Banabas aip kal+p hain göm arla. Adan añ au amöl g+, b+ m+hau kal+p haglö, “ ‘God han+p mög n+ñöm ud aij göp,’ a g+mim, gas+ u n+ñöl g+ nöp m+daimim,” a g+lö.

⁴⁴ Pen Juda God n+p sabe gep ñ+n hain u, n+bi b+ daun kub an+bu m+deila gau magöñhalö rö, B+ Kub manö n+ñn+g ap magum g+la. ⁴⁵ Pen Juda b+ kub gau n+bi b+ iru n+banö aula u n+ñlö, mulu lugö, Pol Banabas kal+p b+ m+hau kal+p n+ñöm gas+ naj n+ñla. Pol manö n+hön n+hön n+bi b+ gau kal+p haga u hag juöm, hib nipe u hag pro g+la.

⁴⁶ Juda b+ gau an+g gailö, Pol aip Banabas aip p+ñ+n gagmil, manö pen k+ö hagnil haglö, “God Manö aij u kalöp Juda n+bi b+ nöd hagul a g+pul u pen kale manö aij an+bu udagmim, hon pör m+dep magö u n+ñ udun rö lagöp, a g+pim u me, m+ñi Juda n+bi b+ wasö gau kal+p hag ñ+nabul. * ⁴⁷ N+hön g+n+g: B+ Kub han+p hagnö manö an+g göl haga,

“Yad hagnö, kale Juda n+bi b+ wasö gau kal+p mailö kale m+dmim, ram m+nöñ ke ke gau ammim,

n+bi b+ gau magöñhalö mailö an+bu n+ñlö n+ñöl g+,

* 13:39: Ro 10:4 * 13:41: Hab 1:5

* 13:46: Ap 3:26; 18:6 * 13:47: Ais

yad kalip ud kamij yun-
abin,' a ga," a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anibu niñöm, mñ mñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabił, a gıla. Anib u, nibi bi God, pör pör mıdaiöl, a göm, hag la gau magöñhalö manö aij anibu niñ udla.

⁴⁹ Pen Bi Kub manö u, ram mınöñ anib gau magöñhalö haglö ara. ⁵⁰ Anig ga u, Juda nibi bi gau niñlö mulu lugö, am Adiok nibi kub God nip niñ udla rımnap abe, bi kub ram mınöñ anibu abad mıdmıdal gau rımnap abe, kalip haglö, kale am nibi bi iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kalip gi naij göm, ram mınöñ kale gau hag höñ yula. ⁵¹ Anig gi hag höñ yulö, bi mıhau kale Adiok arık amöl gi, manö aij dam hag ñajul udagpim, a gımil, ma kale acıp acıp gau ik gi yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * ⁵² Pen Ana Uł nıpe nibi bi Jisas nip niñ udla gau ajman rauö, kale mñ mñ yabił göl gi mıdeila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam mıdmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag ñi aij gılö niñöl gi, Juda nibi bi gau löm, Juda nibi bi wasö gau löm, iru nöp Jisas nip niñ

udla. ² Pen Juda nibi bi rımnap, Jisas manö hagabil u niñ udagnabun, a göm, amöm Juda nibi bi wasö gau kalip manö niñeb niñagep piral hageila niñöm kale nibi bi Jisas niñ udla gau kalip niñlö mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas aip, manö anibu niñmil, ram mınöñ anibu arık araglö. Kale au nöp mıdmil, Bi Kub manö u kłö göm waiö nöp hag ñımdil. Bi Kub kalip mıhöñ aip abad mıdö niñöl gi, nan gagep rö rımnap, nan niñeb niñagep rö rımnap gailö, nibi bi rımnap niñöm hagla, "Anib u, manö hagabil anibi niñö nöp hagabil," a göm, niñla. * ⁴ Pen Aikoniam nibi bi anib gau asık ke ke löm, böñ u Juda nibi bi gau manö hagla rö niñla, böñ u bi Jisas manö ud arep bi gau hagla u nöp niñla. ⁵ Pen Juda nibi bi rımnap gau löm, Juda nibi bi wasö rımnap gau löm, bi kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gi naij gun, kabö ju pak lun, a göm, gası u niñla.

* ⁶ Kalpe mıhöñ pen manö anibu niñmil, piñiñ gi am daun kub mıhau Lisdra Debi, ram mınöñ Likonia au arlö. ⁷ Ammil, anib gau gi ajöl gi, Krais manö aij u hag ñımdil.

Bi ma naij ga u, Pol gö, kamij la

⁸ Pen daun kub Lisdra anibu, bi ap nıme nip yag daua ñın u nöp ma naij gö, adan ajagmıdöp bi ap

* 13:51: Mad 10:14; Ap 18:6 * 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19

mıdmiđöp. ⁹ Bı anıbu nıpe ap asık mıdöm, Pol manö hageia u nıñ mıdeia. Pol bı anıbu nıp nıñ ij halö löm gası nıñ, bı anıbi, God yıp gö kamıñ lınım rö löp, a gı gası nıñmıdöp. ¹⁰ Anıb u, Pol nıp nıñöm, meg mıgan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bı anıbu yıñıd uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anıg gö, nıbi bı nıñ mıdeila gau manö yabıt kale Likonia manö u hagöm hagla, “Bı kumi kabö adö lañ nıbö gau, god mıhöp nıbi bı rö lımil ap hagabil i,” a gıla. * ¹² Anıg hagöm, Banabas nıp, god Sus, a gıla. Pen Pol nıpe manö iru nöp hagnıdöp rö, nıp, god Hemis, a gıla. ¹³ God pıral Sus sabe gımdal anıbu, sabe gep ram u yöp gı lıla daun goł anıb au me, god pıral Sus sabe gep bı kub u abe, nıbi bı au mıdeila gau abe, god Sus pör sabe gıpun u mıñi auöp i, a göm, kaj kau nıbar rımnap udöm, mab pıpıt aij aij rımnap ud dauö, nıbi bı iru yabıt aula.

¹⁴ Pen Pol aip Banabas aip, geila anıbu nıñmil, waıtj kale gau ud bııtı gımil, nıbi bı iru nöp mıdeila anıb au ammil haglö, ¹⁵ “Kale nıñön gıñıg anıg gabım? Hol mıñön god wasö! Kale nıbi bı yabıt mıdpım rö, hol u rö nöp unbö rö mıdpun. Hol Jısas Kraıs manö aij nıpe u kalöp hag nıñıg aubul. God nıpe kumi kabö lañ

gı löm, mıñön nabön ıf i gı löm, nıg solwara u gı löm, nan nıñön nıñön mıdöp gau magönhalö gı löm, ga. Hol kalöp Kraıs manö aij u haglö, nan yıharıñ pıral sabe gabım gau arö gımmı, God kamıñ mıdöp u nöp sabe gı mıdaimım, a gul, kalöp hagabul. * ¹⁶ Pen nöd nıbi bı ram mıñön ke ke gau mıdöm, gası kale ke nıñöm nan yıharıñ sabe gıla u, God nıñöm kalıp gı naij gaga. * ¹⁷ Pen kale yıharıñ mıdagpım; nıp nıñıg, nıñnabım. Nıpe pör pör kalöp ud aij göp. Nıpe nöp gö, möñ alöm, nan magö iru nöp mıdö nıñöl gı, mıñ mıñ göl gı nan nıñbım. Anıb u, nıpe anıg gab u nıñmım, nıñö nöp God hon mıdöp u hadö nıñbep,” a gılö. * ¹⁸ Anıg haglö u pen, nıbi bı anıb gau, bı anıb mıhai i kumi kabö adö lañ nıbö aubil, a göm, kaj kau nıbar rımnap pak sabe gı nıñıg geila, uıham yabıt hag hag wasö gılö.

Pol nıp kabö ju pakla

¹⁹ Pen kalpe mıñön daun kub Lıdra anıbu nöp mıdlö nıñöl gı, Juda kai daun kub Adıok, ram mıñön Pisidia au mıdmıdal nıbi bı rımnap abe, daun kub Aikonıam mıdmıdal nıbi bı rımnap abe apöm, nıbi bı anıb gau kalıp pıral hagöm hagla, “Bı mıhau manö aij hagagabil; pıral hagabil,” a gıla. Anıg

* **14:11:** Ap 28:6 * **14:15:** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16:** Ap 17:30 * **14:17:** Jer 5:24

hageila, n̄bi b̄i an̄b̄ gau n̄n̄j̄öm, Pol n̄p kab̄o ju pak l̄öm, b̄öñ n̄öp um̄öb, a göm, †p̄ ḡi dam kab̄o warȳö ḡigab̄o ḡila u h̄öñ ad̄o löyan̄ yula. * 20 An̄ig ḡila n̄n̄j̄öm n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j̄ udla gau ap b̄n̄ig ḡigab̄o ḡil̄ö n̄n̄j̄öl ḡi, Pol urak̄öm daun kub an̄ an̄bu ado ḡi ara. Pen rūö Pol aip Banabas aip Lisdra ar̄ö ḡimil Debi arl̄ö. 21-22 Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas man̄ö aij u n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñail̄ö, n̄bi b̄i iru n̄öp Jisas n̄p n̄n̄j̄ udla. Pen kalpe m̄ih̄öñ n̄öd aubul ad̄o u n̄öp arul, a ḡimil, ado ḡi Lisdra, Aikoniam, Adiok ram m̄in̄öñ Pisidia au am̄öl ḡi, n̄bi b̄i Jisas man̄ö aij u hagl̄ö n̄n̄j̄ udla gau kal̄ip kauyan̄ hag ñi aij göl ḡi arl̄ö. Kal̄ip hag ñi aij göl ḡi hagl̄ö, “Jisas man̄ö aij u ar̄ö gagmim; n̄n̄j̄ udpim r̄ö n̄öp n̄n̄j̄ ud m̄idaimim. An̄ig ḡipe, kalöp m̄in̄j̄ör iru ñin̄ab̄öl pen gas̄i u n̄n̄j̄agmim; God han̄ip udöm abad m̄ideinab, a ḡimim, kl̄ö ḡimim u n̄öp n̄n̄j̄be arn̄im,” a ḡil̄ö. * 23 An̄ig hagmil, c̄öc ke ke an̄b̄ gau, n̄bi b̄i Jisas n̄n̄j̄ udla gau b̄i nab̄ic m̄idaiöl, a ḡimil, b̄i r̄imnap wög an̄bu hag l̄il̄ö. An̄ig ḡimil, kalpe m̄ih̄öñ nan magö ñin̄j̄agmil, God n̄p sabe göl ḡi hagl̄ö, “B̄i Kub, b̄i gai i n̄öp n̄n̄j̄ udpal r̄ö, kal̄ip abad m̄idaimön,” a ḡil̄ö.

Pol aip Banabas aip daun

* 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25
* 14:27: Ap 15:4,12

kub Adiok, Siria Propins au arl̄ö

24 An̄ig göl ram m̄in̄öñ Pisidia gau ajmil, ram m̄in̄öñ Pampilia arl̄ö. 25 Pampilia ammil, Jisas man̄ö aij u n̄bi b̄i Pega daun gau kal̄ip hag ñimil, daun kub Adalia arl̄ö.

26 Adalia ammil, ñig maḡib̄ udmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, n̄öd m̄idmil aul̄ö u ado ḡi arl̄ö. Kale n̄öd arn̄ig gail̄ö, Adiok n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j̄ udla gau, God n̄p sabe göm hagla, “Man̄ö aij ne u n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñin̄ig arabil r̄ö, kal̄ip m̄ih̄öñ abad m̄id aij ḡimön,” a göm, kal̄ip m̄ih̄öñ hag yul̄ö, ammil, man̄ö an̄bu hag ñi ajm̄idil. * 27 An̄b̄ u,

ado ḡi Adiok apil, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j̄ udla gau kal̄ip w̄ñ all̄ö aueila, God n̄ipe gö kale n̄ih̄ön n̄ih̄ön ḡila gau magöñhal̄ö hag ñi aij ḡila. Juda n̄bi b̄i wasö gau iru n̄öp Jisas man̄ö aij u n̄n̄j̄ udla aiud u abe hag ñila. *

28 Kal̄ip an̄ig göl hag ñimil, kal̄ip aip ñin̄ bad ap rap̄in̄ m̄idail̄ö.

15

B̄i kub Jerusalem ap magum göm man̄ö hagla

1 Pen b̄i r̄imnap ram m̄in̄öñ Judia n̄bö Adiok apöm, b̄i Juda wasö Jisas n̄p n̄n̄j̄ udla gau kal̄ip hag ñila, “Mos̄is hadame n̄öp han̄ip Juda n̄bi b̄i haga, ‘Ñin̄jan̄ ḡisön yag dapim, wan̄ hañ

* 14:21-22: Ap 15:32; 1De 3:3 * 14:26: Ap

kale rɪb gɪ dō gɪmim,' a ga. Anɪb u, kale u rō nōp hañ rɪb gɪ dō gagnabim u, God kalöp ud kamɪŋ yuagnab," a gɪla. * ² Anɪg hageila, Pol aip Banabas aip manō u kabō rō hagagaböl, a gɪmil, kalɪp aip manō pen pen haglö ara. Anɪg geila, Adiok nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, nɪbi bɪ kale ke rɪmnap abe, Pol Banabas bɪ mɪhau abe hag löm hagla, "Kale Jerusalem ammim, manō anɪbi dam, bɪ Jisas manō ud arep bɪ gau abe, Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp abad mɪdpal bɪ gau abe kalɪp hag ñɪmim, kale pen hag amɪl apɪl göm gasɪ nɪhön nɪŋnaböl u nɪŋmim, ap hagpe nɪŋun," a gɪla. * ³ Anɪg hagöm, kalɪp hag yulö, kale am ram mɪnönj Pönisia aŋ au amöl gɪ, Juda nɪbi bɪ wasö gau Jisas nɪp nɪŋ udla manō anɪbu hag ñɪlö nɪŋöl gɪ, añ mam nɪŋöm magöŋhalö ñɪñɪ lɪla. Ram mɪnönj Pönisia anɪbu arö göm, kale amöm ram mɪnönj Sameria aŋ au amöl gɪ, manō u rō nōp hag ñɪlö nɪŋöl gɪ, añ mam gau u rō nōp nɪŋöm ñɪñɪ lɪla. ⁴ Pen kale ram mɪnönj Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau abe, bɪ Jisas manō ud arep gau abe, Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp abad mɪdeila bɪ gau abe, kalɪp hag wɪhai udöm aij auabim a gɪla. Hageila, Pol aip Banabas aip, God nɪpe

gö nan nɪhön nɪhön gɪla u magöŋhalö kalɪp hag ñɪ aij gɪla. *

⁵ Anɪg hagailö, Perisi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau rɪmnap uraköm hagla, "Juda nɪbi bɪ wasö gau Jisas nɪp nɪŋ udnaböl u, hañ rɪb gɪ dō göm, Mosɪs lo u hagab hagab rō nōp gɪlan," a gɪla.

⁶ Anɪg hageila, bɪ Jisas manō ud arep gau abe, Jisas nɪbi bɪ nɪpe abad mɪdeila bɪ gau abe, manō anɪbu hag aij gun, a göm, ap magum gɪla. ⁷ Ap magum göm, manō anɪbu hag amɪl apɪl gɪ mɪdlö nɪŋöl gɪ, Pida uraköm haga, "Mam bɪ. Kale nɪŋbim, nöd God hanɪp nɪme löm, Juda nɪbi bɪ wasö gau Jisas manō aij u nɪŋ udöl, a göm, yɪp hag lö, yad am kalɪp Kraiss manō aij u hag ñɪ ajmɪdin.

* ⁸ God gasɪ rɪmɪd mɪdmagö hon magöŋhalö nɪŋöb u, Ana Uɫ hanɪp ña rō, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp u rō nōp ña. Anɪg ga u hon nɪŋbun, nɪpe kalɪp abe ud aij göp. *

⁹ Hanɪp Juda kai manō ap ke hagöm, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp manō ap ke hagöm gagöp. Kraiss manō aij u nɪŋ udla u me, God nɪpe nan si nan naj gɪla gac mɪdmagö kalɪp aŋ daŋ mɪdeia u ɫk gɪ yua. ¹⁰ God Juda nɪbi bɪ wasö gau böŋ nōp uda rō, kale nɪhön gɪnɪg, neb neb göl gɪ hagpim, 'Mosɪs lo manō kalɪ kɫɪñ rɪköm haga haga rō nōp lo pro ap gagnabim u, God

* 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43

* 15:8: Ap 10:44; 11:15

kalöp ud kam+η yuagnab,' a g+pim? Asi masi gi aij g+mim, a g+pim u, apis bac bi gi wasö niηla. Hon u rö nöp gi wasö niηbun u, pen uri Juda n+bi bi wasö Jisas n+p niη udla gau kal+p, m+ηör an+bu udöl, a g+mim, hagabim ar? * 11 U aij wasö. Bi Kub Jisas han+p Juda kai mög niηöb u, il añi an+bu nöp me, Bi Kub Jisas n+pe ke gö, hon n+p niη udno, han+p ud kam+η yunab. An+b unbö rö nöp, Bi Kub Jisas Juda n+bi bi wasö gau kal+p mög niηöb u, il añi an+bu nöp me, Bi Kub Jisas n+pe ke gö, kale n+p niη udlö, kal+p u rö nöp ud kam+η yunab," a ga. *

12 Pen n+bi bi ap m+deila gau magöηhalö, manö ap hagöm wasö, agam+ij m+dailö niηöl gi, Banabas aip Pol aip kal+p aiud udöm, kalpe m+höη ram m+nöη ke gau gau amöl gi, Juda n+bi bi wasö gau Jisas manö aij u hag ñi ajailö niηöl gi, God n+pe nan gagep rö gau, nan niηeb niηagep gau ga u, aiud u magöηhalö kal+p hag ñi aij g+lö. 13 Pen bi m+hau manö hag p+is g+lö niηöl gi, Jems uraköm haga, "Mam bi. Manö hagn+g gabin i niηim! * 14 God Juda n+bi bi wasö gau kal+p mög niηöm ud aij göm, n+bi bi yad ke m+deinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöp manö hagöp u niηbun. 15 God ga

an+bu, God manö hagep gau hadame nöp hagöm kal+ kliñ rikla rö nöp ga. Manö an+bu kal+ kliñ riköm hagla,

16 'Bi Kub n+pe hagöp, "Hainö yad ado gi apem, Depid ram pa lulö gi pa jö gi luga u,

yad ke kauyan gi aij g+nö, p+döη yabi midnab.

17 An+b u, Juda n+bi bi wasö ram m+nöη ke gau n+bö gau n+bö, r+imnap n+bi bi yad m+deinaböl a g+pin gau, y+p ulhai niηnaböl.

18 Nan n+hön n+hön hainö g+nab u,

yad Bi Kub hadame dagol gau hag l+nö u me, an+g hagabin," a ga,' a g+la," a ga. *

19 Jems manö an+bu hagöm haga, "Gas+ yad niηbin u, Juda n+bi bi wasö Jisas n+p niη udnaböl gau, kal+p m+ηör r+imnap ñagun. 20 Pen kal+p köp kal+ kliñ rik yuun hagun, 'N+bi bi r+imnap god piral gau n+p nan sabe gi ñ+n+g, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñ+ηagmim. N+bi si bi si gagmim. Wal kaj nan gau, hagape u ñ+ηagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu g+lö umn+m u ñ+ηagmim,' a gun. Manö gau rö hagagun.

* 21 Pen ai g+n+g: bac bi hadame nöp g+la rö, m+ñi u rö nöp daun gau gau magöηhalö, God n+p sabe gep

* 15:10: Mad 11:30; Gal 3:10 * 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9

* 15:18: Emo 9:11-12 * 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16

ñin u Juda magum gep ram u am magum göm, pör pör manö Mosıs hagöm kalı kliš rıka u amgö lı nıñmıdal,” a ga.

Juda nıbi bı wasö gau kalıp köp kalı kliš rık yula

²² Jems anıg hagö, bı Jisas manö ud arep gau löm, bı Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdeıla bı gau löm, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau magöñhalö löm, hagla, “Hon bı hon rımnap hag lıno, Pol Banabas bı mıhau aip Adiok arlañ,” a gıla. Anıg hagöm, bı Jisas nıbi bı nıpe gau abad mıdeıla bı mıhön Judas Basabas aip, Sailas aip, kalıp hag lıla. ²³ Köp ap kalı kliš rıköm, Pol Banabas bı gau ñıla. Köp anıg göl kalı kliš rıkla:

Mam bı, kale mıdpım?

Hon namam kale, Jisas manö ud arep bı gau abe, Jisas nıbi bı nıpe gau kalıp abad mıdpil bı mıhau abe, kalöp Juda nıbi bı wasö daun kub Adiok abe, Siria Propins abe, Silisia Propins abe mıdmım Jisas nıp nıñ udpım gau, köp kalı kliš rık yuabun. ²⁴ Ai gınıg: manö ap auub nıñbun, nıbi bı hon gai i rımnap, hanıp hag nıñöm wasö, gası kale ke u nöp nıñöm, am manö kub kalöp gası mlö lımım rö manö rımnap kalöp hag ñeıla. ²⁵ Anıb u, hon bı rımnap hon ke hag lıno, bı mıdmagö hon aij yabıt

Pol Banabas bı mıhau seg nınaböl. ²⁶ Pol Banabas bı mıhau gau ajmil, halıp al pak lınaböl, a gımil, gası u nıñagpil. Bı Kub Jisas Kraıs manö aij nıpe u nıbi bı gau kalıp hag ñul, a gımil, gası añı anıbu nöp nıñmil, hałowatö hag ñı aij göl gı ajmıdil. ²⁷ Judas Sailas bı mıhau yunıg gabun. Kale ammil köp kalı kliš rıkabun i manö adö u nöp kalöp hag ñı aij gınabil. ²⁸ Hon magum gun, manö anıbu hag amıl apıl gıno nıñöl gı, Ana Ut nıpe hanıp gası aij ñö, köp kalı kliš rıkun mıñör rımnap kalöp ñagnabun, a gıno. Yıhari? manö mıhöp nöp hagnabun a gun hagno. * ²⁹ Nıbi bı rımnap god pıral gau sabe gınıg, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale nıñagmım. Wal kaj nan gau, hagape u nıñagmım. Wal kaj nan gau rugu ud bu gılö umnım u nıñagmım. Nıbi sı bı sı gagmım. Nan hagabun i arö gınabım u, gı aij gınabım. Manö hagnun me u. Kale mıd aij gımım.

Köp kalı kliš rıkla u me u.

³⁰ Köp anıbu kalı kliš rıköm bı gau ñılö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado gı arla. Amjaköm, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau haglö, magöñhalö ap magum gıla nıñöm köp daula

* 15:28: Mad 23:4

u ñila. ³¹ Köp ñilö, nïbi bï kale manö anïbu amgö li nïñlö, kalïp aij yabïl gö, gasï halö mïdöm hibur kalïp ñïñï yabïl la. ³² Judas Sailas bï God manö hagep bï mïhau mïdmïdil me, ñïñ bad ap Adiok mïdmil, Jisas nïbi bï nïpe gau kalïp manö iru nöp hag ñï aij gïlö nïñöl gï, kale Jisas manö aij nïpe nïñ ud pïdöñ göm gasï halö mïdeila. ³³⁻³⁴ Anïg gïmil hag ñï pïs gïmil, arnïg gïlö nïñöl gï, nïbi bï Jisas nïp nïñ udla anïb gau ap magum göm, sabe göm, Bï Kub kalpe mïhönj abad mïd aij gö, kale agamïj mïd aij gïl, a göm, kalïp mïhönj hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au mïdmil, bï anïb gau nïbö rïmnap aip, Bï Kub manö aij u nïbi bï gau kalïp hag ñïl gï mïdeila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen mïd damöm, Pol nïpe Banabas nïp haga, “Hol mïhönj nöd ajul Bï Kub manö haglo ara ram mïnönj gau, nïñ ud pïdöñ göl gï nöp mïdpal aka gul, am nïñul auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “Anïb u, Jon Mak nïp abe ut gï ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñï anïbu nöd ut gï ud arlo, wög gï haköm auaga; nïpe Pampilia nöp amöm arïk ara. Anïb u, mïñi nïp ut gï ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol anïg hageia, kalpe mïhönj ke

nöp pen pen hagemil, Banabas nïpe Jon Mak aip ñïg magïb udmil, ram mïnönj ñïg rïb gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol nïpe pen Sailas nïp uda. Nïbi bï Jisas nïp nïñ udla gau, sabe göm, Bï Kub nïpe Pol Sailas kalïp mïhönj abad mïdeianj, a göm, bï mïhau hag yula. ⁴¹ Pol nïpe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe gï ajöl gï, nïbi bï Jisas nïp nïñ udla gau kalïp God Manö rïmnap halö hag ñï aij gö, kale nïñöm nïñ ud pïdöñ gï mïdeila.

16

Pol ram mïnönj ajmïdöp gau kauyanj ado gï ara

¹ Pol Sailas kalpe mïhönj aj aj lïmil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram mïnönj anïb gau Jisas nïp nïñ uda bï ap mïdeia; hib nïpe u Dimodi. Bï anïbu nïme nïpe u Juda nïbö nïbi appen Jisas nïp nïñ uda. Nap nïpe u Grik nïbö bï ap. * ² Lisdra nïbi bï Jisas nïp nïñ udla gau abe, Aikoniam nïbi bï Jisas nïp nïñ udla gau abe, Dimodi bï aij a gïla. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñï ajaiul, a göm nïña u pen, Juda nïbi bï gau hagnaböl, “Dimodi nap nïpe u Grik bï ap rö, ñï nïpe hañ rïb gï dö gaga rö, manö nïpe u udagun,” a gï naböl, a gï gasï nïñöm, Dimodi nïp dam arö hañ rïb gï dö gïla. ⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gï ajöl

* 15:37: Ap 12:12,25 * 15:38: Ap 13:13; Kol 4:10 * 16:1: Ap 14:6; 2Di 1:5

* 16:2: Plp 2:19-22

gɨ, bɨ Jisas manö ud arep gau abe, bɨ Jisas nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp abad mɨdeila bɨ gau abe, Jerusalem gau magum göm manö nɨhön nɨhön hagla u, nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨɨ udla gau kalɨp hag ñöm, anɨg anɨg gɨmim, a gɨla. * ⁵ Anɨg göl gau gau gɨ ajöl gɨ, nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨɨ udla gau, kalɨp Jisas manö aij u hag ñɨ aij gɨlö, kale manö anɨbu nɨɨ udöm, klö göm, nɨpe haga rö nöp gɨ mɨdeila. Ñɨn añɨ añɨ pör pör nɨbi bɨ rɨmnap halö Jisas manö aij u nɨɨöm, Jisas nɨp nɨɨ udla.

Pol naböŋ nɨɨa

⁶ Pol bɨ nɨpe gau aip Esia Propins mɨdpal nɨbi bɨ gau kalɨp Kraiss manö aij hag ñun a göm, arnɨg geila u pen Ana Uɨ nɨpe, aragmim, a ga. Anɨb u, ram mɨnönŋ Prijia anɨ gau ajöm, Galesia Propins anɨ gau ajöm geila. * ⁷ Kale am am, ram mɨnönŋ Misia sösöl apöl gɨ, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nɨpe kalɨp, aragmim, a ga. ⁸ Jisas Ana nɨpe anɨg hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram mɨnönŋ Misia anɨ au aramöm daun kub Droas arla. ⁹ Droas amöm, sɨbön anɨ yanɨ Pol naböŋ nɨɨa, bɨ Masedonia Propins nɨbö ap uraköl mɨdöm, nɨp manö neb neb gɨ hagöm haga, “Ne ñɨg ju böŋ i Masedonia aumön, hanɨp gɨ ñɨmön,” a ga. ¹⁰ Pol anɨg gɨ naböŋ nɨɨaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia nɨbi

bɨ kalɨp Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö anɨbu nöp Masedonia arnɨg gun nan gɨ jɨn gɨno.

Nɨbi Lidia Jisas nɨp nɨɨ uda

¹¹ Am ñɨg magɨb udun, Droas arö gun, ram mɨnönŋ ñɨg rɨb gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² Ñɨg magɨb udun, Pilipai, Masedonia Propins anɨ au amjakno. Rom gapman nɨbi bɨ iru nöp aram Pilipai mɨdöm abad mɨdmɨdal. Anɨb u, ram mɨnönŋ anɨ au Pilipai daun kub yabɨ mɨdeia. Hon ñɨn bad ap Pilipai gau mɨdaino. ¹³ Juda God nɨp sabe gep ñɨn u, God nɨp sabe gep ka ap mɨdeinab, a gun, daun ajönŋ arö gun, ñɨg goɨ gamɨɨ arno. Amun nɨɨno, nɨbi rɨmnap ap mɨdeila. Anɨb au asɨkun, kalɨp manö hag ñɨno. ¹⁴ Nɨbi nɨɨ mɨdeila anɨb gau, nɨbi ap daun kub Daiadaira nɨbö, hib nɨpe u Lidia. Nɨpe waɨj mu gau gɨ lö, raumɨdal. Nɨpe God nɨp sabe gɨmɨdöp. Bɨ Kub nɨpe nɨbi anɨbu nɨp gasɨ aij ñö, Pol manö aij haga u, nɨɨö hagab, a göm, nɨɨ uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, nɨbi bɨ ram nɨpe aip hanla gau abe, kalɨp ñɨg pak ñɨno, Lidia haga, “Yad Bɨ Kub kabö göl nɨɨ uɨpin, a gɨmim nɨɨbim u, kale ap ram yad han mɨdaimim,” a ga. Hanɨp anɨg hagö, manö

* 16:4: Ap 15:23-29 * 16:6: Ap 18:23

nipe udun, am ram nipe u hanna.

Pol Sailas kalip mihöŋ nagilila

¹⁶ Hon mañ ap God nip sabe gep ka u amun, pai nagil wög gep ap nip nable pakno. Pai anibu nip kijaki aban alö, nan nihön nihön hainö ginab u, nibi bi gau kalip hag ñö, nip mani ñimidal. Nipe anig gö, bi nip rau daulö, nagil wög kalip gimidöp gau, mani kub udmidal. ¹⁷ Hon araino niñöl gi, pai anibu hanip hain göl gi haga, "Bi gai i, God adö i gilaŋ midöp u nip wög gipal. Kale nan nihön nihön geinabim, God kalöp ud kamih yunab, manö u nöp hagaböl," a ga.

* ¹⁸ Pen pai u manö anibu rö pör pör hag hag hag, ñin ap Pol iru yabıl gö, ado göm kijaki pai aban ala u nip haga, "Jisas Krais hib nipe u niñmön, pai anibi nip arö gimön aru!" a ga. Adı? kijaki nip aban ala u höŋ ara.

¹⁹ Pen pai anibu nip mani raulö, kalip nagil wög gimidöp bi gau, Pol kijaki hag yua manö u niñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalip mihöŋ ud sisi udöm Rom bi kub mideila gau manö kub hagnig, tip gi dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom bi manö ud asikep bi kub gau manö kub hagöm hagla, "Bi mihöŋ i bi Juda nibö. Daun kub hon i apil gilö, hon nibi bi ram minön

hon nuö nibö i gilö yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom nibi bi manö nöd nibö adö u ke midöp pen kale manö gison nibö manö hon niñagep u, niñmim gimim, a gimil, hag ajabil," a gila.

²² Nibi bi niñ mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip mihöŋ manö kub haglö, bi manö ud asikep bi kub gau hagla, "Walij kalip mihöŋ gau ud jumim, ur ud pakim," a gila. * ²³ Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagil lep ram raul migam u yuöm, bi nagil lep ram abad mideia u nip hagla, "Kalip mihöŋ niñ aij gi midaimön," a gila. ²⁴ Haglö, bi nagil lep ram abad midmidöp u, kalip mihöŋ ut gi dam ram raul migam yabıl au yan löm, ma kid kalip mihau ud mab kub migam u yulö arö, pa ribik pidöŋ ga.

²⁵ Pen sibön an kub yan, Pol Sailas kalpe mihöŋ God nip sabe göl gi, kimap rimnap hag midlö niñöl gi, bi nagiman rimnap kale apdi niñ mideila. ²⁶ Anig gailö niñöl gi, naböŋ munmon kub yabıl u udöm, nagil lep ram u halö ud dan i göm, ajöŋ gau ke hiiköm, bi nagiman gau kalip sen adikla gau magöŋhalö hubika. ²⁷ Anig gö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi u uraköm niña, ajöŋ gau magöŋhalö hiiköl mideia. Nipe niñöm,

* 16:17: Mak 1:24 * 16:20: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2

“Bì nagiman gau, ajön hiikö, piñin gi amhakpal rö, bi kub yad u yip al pak linab,” a göm, ru milö kid nipe ke u ud tip gi udöm, nipe ke big linig geia. * 28 Pol pen nip wiñ kub al hagöm haga, “Nihön ginig ne ke big linig gabön? Hon piñin gi aragpun. Magöñhalö midpun i,” a ga.

29 Pol anig hagö, nagiman abad mideia bi u wiñ alöm haga, “Hapö yinid dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nipe dam gi dö gi ram raul migang yan amöm, anin gö, gil gil göl gi, am Pol Sailas midailö it au kugom yima. 30 Pen anig göl kugom yimöm, uraköm, kalip mihön ut gi hön yan amöm haga, “Bì kub aij yad mihai, yad nihön geinam, God yip ud kamij yunab?” ö ga. *

31 Hageia, nip haglö, “Bì Kub Jisas nip nin udeinabön u, ne ke abe, nibi bi ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamij yunab,” a gilö. 32 Anig hagnil, bi anibu nip abe, nibi bi nipe aip hana gau magöñhalö abe, kalip Bì Kub manö aij u hag ñilö. 33 Anig hag ñilö, kalip mihön sibön an kub yan nöp damöm, hañ roman pakla gau ñig li yua. Anig gö, magö anibu nöp nip abe, nibi bi nipe gau abe, kalip magöñhalö ñig pak ñilö. 34 Kalip magöñhalö ñig pak ñilö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi u, kalip mihön ut gi dam ram nipe

damöm, nan magö ñö, ñinlö. Bì anibu nipe ke abe, nabin ñi pai nipe gau abe, miñi hon God nip nin udpun, a göm, miñ miñ yabit göl gi mideia. 35 Ruö pen, Rom bi kub gau polisman gau kalip hagla, “Bì nag midpil mihau kalip hubik yube, aril,” a gila. 36 Haglö, bi nagiman gau kalip abad mideia bi anibu, manö anibu dam Pol Sailas midailö u amöm haga, “Manö ud asikep bi kub gau kalöp hagpal, ‘Hubik yube aril,’ a gipal. Anib u, kale mihön aril. Bì Kub kalpe abad mid aij gö, agamij mid aij gi midaimim!” a ga.

37 Hageia, Pol haga, “Hol mihön u rö nöp bi Rom nibö mihau pen manö kub ninöm wasö, nibi bi an au halip mihön ur ud pak ado malo göm, dam nagit libal u, aij gagöp. Anib u, halip mihön agamij pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bì kub gau kale ke nagit lep ram i apöm, halip bi mihön ut gi damöm, seg hön yan arun,” a ga.

38 Pol anig hagö, polisman gau manö anibu ninöm, ado gi am manö ud asikep bi kub gau kalip hag ñilö, Pol Sailas kale Rom nibö bi mihau manö u ninöm, piñin gila. 39 Piñin göm, kale am Pol Sailas kalip bi mihön ut gi damöm, seg hön yan amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalip mihön aij geinab u, daun kub anibi arö gimil armil,” a gila. 40 Pol Sailas

* 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

nagi lep ram u arö g+mil, n+bi Lidia ram u am m+dmil, n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau aip magum göm, B+ Kub manö aij kal+p hag ñ+lö kale n+ηöm, manö aij an+bu udöm gas+ halö m+dom m+ñ m+ñ g+la.

17

Desalonaika n+bi b+ Pol Sailas kal+p m+höη al pak l+ing g+la

¹ Pen Pol Sailas kalpe m+höη daun kub Pilipai arö g+mil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö g+mil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö g+mil, am daun kub Desalonaika amjakmil n+ηlö, Juda magum gep ram ap m+deia. ² N+ηmil, Pol pör g+m+idöp rö, Juda God n+p sabe gep ñ+n m+hau n+gaη, n+bi b+ gau aip Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, kal+p aip manö hag am+l ap+l ga. ³ God Manö it u kal+p hag ñ+ aij göm, God manö hagep b+ gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyaη uraknab a g+la manö an+bu hag ñ+ aij göm, "Mesaia u Jisas, b+ kalöp hagabin i," a ga. ⁴ Pol an+g hagö, n+bi b+ r+mnap n+ηö hagöp, a göm, manö haga rö nöp n+η udöm, Pol Sailas k+d u arla. N+bi hib halö iru nöp abe, Grik n+bi b+ God n+p n+η udla iru nöp abe, Pol haga manö an+bu n+η udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö n+bi b+ iru nöp n+η udeila

u, Juda b+ gau r+mnap n+ηlö, mulu lugö, b+ naij y+har+η daun adan aη au m+deila gau r+mnap udlö, kale pen am n+bi b+ iru nöp dap löm, manö pi pug kub yab+ g+la. "Pol Sailas kal+p m+höη ulhai n+ηun, n+bi b+ gai i kal+p ñ+no, b+ m+hau al pak l+laη," a göm, am Jeson ram u urön g+gabö göm ulhai wasö n+ηla. ⁶ Ulhai wasö n+ηöm, Jeson n+p udöm, n+bi b+ Jisas n+p n+η udla r+mnap halö udöm, dam gapman b+ kub m+deila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, "Pol Sailas b+ m+hau ram m+nöη ke gau gau magöηhalö ajmil haglö, n+bi b+ gau magöηhalö manö pen pen manö hau+ g+pal. Pen m+ñi ap m+dpil ram m+nöη hon i. ⁷ Kale gapman b+ kub hon Sisa manö n+pe r+b juöm, kiη hon ke ap m+idöp, a göm, b+ Kiη an+bu Jisas a g+pal. Pen b+ Jeson i, b+ an+b m+hau kal+p dam ram n+pe u lö han m+daj+l," a g+la. * ⁸ An+g hageila, n+bi b+ iru nöp ap m+deila gau abe, daun gapman b+ kub gau abe n+ηöm, manö hau+ kub yab+ g+la. ⁹ Manö hau+ kub yab+ göm, Jeson n+p mani r+mnap udöm, n+bi b+ n+p aip dau+la gau mani r+mnap udöm, hagla, "Hainö manö an+bu kuöyaη g+inabim u, mani kale an+bi böη nöp udnabun," a g+la. An+g hagöm, kal+p hag höη yula.

Daun kub Beria n+bi b+ iru nöp Jisas manö aij u n+η udla

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

10 Sibön ga magö u nöp, nıbi bı Kraıs nıp nıη udla gau Pol Sailas kalıp mıhönj dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö.

11 Ammil, Jisas manö aij u hag nılö, Juda nıbi bı Beria mıdeila gau, nıbi bı Desalonaika mıdeila gau rö wasö; manö kalıp mıhönj u nıηlö, aij gö nıηöl gı, “Pol nıηö hagab aka?” göm, God Manö u nın añı añı pör pör amgö lı nıη aij gımdal. 12 Pen Juda magum gep ram anıbu nıbi bı aula gau iru nöp Jisas nıp nıη udla. Grik nıbi hib mıdeia gau u rö nöp, iru nöp Jisas nıp nıη udla. Grik bı u rö nöp, iru nöp Jisas nıp nıη udla.

13 Pen Pol am Beria nıbi bı kalıp God Manö hag nıab, a gılö, Juda nıbi bı Desalonaika mıdmıdal gau manö anıbu nıηlö, mulu lugö, apöm, Beria nıbi bı kalıp manö neb neb gılö, kal junıg geila. 14 Anıg gö nıηöl gı, nıbi bı Jisas nıp nıη udla gau, Pol nıp dam yulö, nıg solwara goł gau ara. Pen Sailas Dimodi bı mıhau Beria au mıdailö. 15 Pen bı rımnap Pol nıp dam daun kub Adens yuöm, ado gı arnıg geila nıηöm Pol kalıp haga, “Sailas Dimodi kalıp mıhönj hagpe, yıηıd auıl,” a ga.

Pol daun kub Adens mıdeia

16 Pol nıpe Sailas Dimodi kalıp mıhönj daun kub Adens au abad mıdöl gı nıηa, nıbi

bı anıb gau god pıral kale sabe gımdal nan gau, iru yabıl nöp mıdeia. Nıpe nıηö, hibur nıp u naij yabıl ga.

17 Anıg gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nıbi bı gau rımnap abe, Grik nıbi bı God nıp nıη udla rımnap abe, kalıp aip manö hag amıl apıl gımdöp. Pen nın añı añı pör pör manö hagep kuö au amöm, nıbi bı ap mıdeila gau, kalıp aip u rö nöp manö hag amıl apıl gımdöp. *

18 Daun kub Adens anıbu, nıbi bı gası adö ke ke nıηla gau, hib ke ke hagöm, rımnap Epikorian nıbi bı a gıla, rımnap Sıdowık nıbi bı a gıla. Nın ap, Pol nıbi bı anıb gau kalıp Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bı gası aij nıηeb rımnap, Sıdowık bı gası aij nıηeb rımnap, Pol manö haga u nıηöm, nıp aip hag amıl apıl göm, rımnap hagla, “Bı manö hib nıg löp manö u nıhön manö hagnıg gab?” ö gıla. Pen rımnap hagla, “Nıbi bı mılö gau sabe gıpal god kale gau rö nöp hagab,” a gıla. 19-20 Pen Pol nıp dam kansol kai mıdeila u amöm hagla, “Ne manö gısön ke nıbö nıbi bı gau kalıp hagabön u, mıñı hanıp u rö nöp hag nı aij gö, hon abe manö il anıbu nıη aij gun,” a gıla. 21 Pen nıbi bı Adens nıbö gau abe, nıbi bı ke gau nıbö apöm Adens mıdeila gau abe, manö gısön nıbö rımnap nıηun hag mıdaiun,

* 17:17: Ap 18:19

a göm, gasi u nöp niḡmidal.

²² Pol pen nipe kansol kai mīdeila aḡ au uraköm haga, “Kale Adens niḡbi bi. Yad niḡbin kale klö yabiḡ gimim, nan rīmnap sabe gun, a gimim, gasi u niḡbim. ²³ Yad gai i ajem niḡbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe giḡpim rö, hib u adö anību kalī kliñ rikpe. Pen kabö biḡd nan sabe gi ñeb ap gi lībe u, hib u kalī kliñ rikpe, ‘Bi sabe giḡpal niḡḡapḡun u, kabö ana nipe me i,’ a giḡpe. Manö niḡḡapḡun, a gimim, kalī kliñ rikpe anību, miñi kalöp manö iḡ u hagnig gabin.

²⁴ “God mīnōḡ nabōḡ iḡ gi löm, nan mīnōḡ nabōḡ iḡ i mīdöp gau magōḡhalö gi löm ga u, nipe Bi Kub yabiḡ. Kumi kabö adö laḡ abe, mīnōḡ nabōḡ iḡ i abe, Bi Kub mīdöm abad mīdöp. Niḡbi biḡ gau God sabe gep ram ñimago kale gi lölö, nipe ap ram aḡ anīb gau mīdagnab, wasö. * ²⁵ Nipe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi mīdpun. Nan hon gau magōḡhalö nipe nöp ñöb. Nipe Bi klö naiḡ anību, hon ñimago hon nan aij ap gun nip ñun rö lagöp. * ²⁶ Nipe bi añi ap nöp, Adam nip gi lö, Adam nipe pen rik damöm, rik dam dapil gi lö, miñi niḡbi bi ke ke gau mīnōḡ nabōḡ iḡ i riḡoḡ riḡoḡ magōḡhalö gau mīdpun. Pen God nipe nöp nöḡd gasi niḡḡom gaia me,

niḡbi bi rīmnap ram mīnōḡ ap ap mīdöm, mīd damöm, hainö nipe ke haga ñin u, niḡbi biḡ gau niḡbö rīmnap ap ka kale anību udpal. ²⁷ God nipe ke gasi niḡḡom gab u, ñin rīmnap uḡham mīdöm, yip uḡhai niḡḡom, ud rīrikoḡ göl gi gi, yip uḡhai niḡ udöl, a göm, gab. Pen nip niḡ uḡniḡ gein-aböl u, nipe hon magōḡhalö mīlö gau mīdagöp. Hon aip mīdöp i. * ²⁸ Ñimago adö nipe u me, hon mīdpun. Pen biḡ manö kalī kliñ rikpe kale ke rīmnap, ‘Hon abe ñiḡ pai nipe mīdpun,’ a giḡpal u, niḡḡoḡ halḡpal.

²⁹ “Pen hon God ñiḡ pai nipe mīdpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gasi hon ke niḡjun, ñimago hon ke nan rīmnap ana gi lun, sabe gagun. * ³⁰ Nöd God manö aij nipe niḡḡagmīdal rö, kalip manö kub hagaga. Pen uri niḡbi biḡ ram mīnōḡ ke gau gau magōḡhalö kalip hagab, ‘Nan si nan naiḡ giḡpim u, niḡhön giḡniḡ aniḡ giḡpun, a gimim, arö gim,’ a gab. ³¹ Hainö nipe ke nöp niḡḡöb ñin u, Bi nipe hag la u nip yuö apöm, niḡbi biḡ mīnōḡ nabōḡ iḡ i mīdpal magōḡhalö manö kub hagöm, niḡme līnab. Hon niḡḡbun, Bi manö kub hagnab anību, nip al pak lölö umö, God gö kauyaḡ uraka. Aniḡ ga u, niḡbi biḡ gau magōḡhalö niḡḡom, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u

* 17:24: 1Ki 8:27; Ap 7:48

* 17:25: Sam 50:12

* 17:27: Sam 145:18; Jer

23:23

* 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

* 17:31: Sam 96:13

ninlan a göm ga," a ga. *

³² Pol, bi ap umöm uraköp manö hagajip u ninjom, nibi bi mideila gau rimnap hag mihol gila; pen rimnap hagla, "Nin rimnap halö manö anibu kauyan hagaimön ninjun," a gila.

³³ Anig haglö ninjol gi, Pol kansol kai mideila gau kalip arik ara. ³⁴ Pen daun kub Adens anibu, nibi bi rimnap Pol manö nip u udöm, Jisas nip nin udla. Nibi bi anib gau me, bi ap hib nipe u Dionisias. Nipe bi kub kansol kub kale ram minon anibu nibö bi ap. Nibi ap hib nipe u Damaris. Pen nibi bi rimnap halö abe Jisas nip nin udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mideia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. ² Pol Korid amöm nina, bi Juda ber mihau midailö. Nugmul hib u Akwila; nip ram minon Podas yag daulö, kub göm nipe ju dam ram minon Idali, daun kub Rom sol au, midmidöp. Pen hainö gapman bi kub Klodias, Juda nibi bi rimnap Rom midagaiöl, a gö, Akwila aip nibin nipe Prisila aip, Idali arö gimil, am Korid au midailö. Pen Pol, ber anib mihau am ninig göm, ram kalpe ara. * ³ Bi ber anibu, kale sel ram gimidil. Pen Pol u rö nöp wög anibu rö

gimidöp u me, am kalip aip han midöm, sel gau gimidal.

* ⁴ Pol nipe pen, Juda nibi bi gau abe, Grik nibi bi gau abe, kale magonhalö Jisas manö aij u nin udlan, a göm, Juda God nip sabe gep nin u, nipe por por Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalip aip manö hag amil apil gimidöp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö gimil, Pol Korid mideia au aulö, Pol nipe por por Jisas manö aij u hag nin dam dam, Juda nibi bi gau kalip manö hag nom, Mesaia por abad midmidun u me Jisas nöp, a gimidöp. *

⁶ Pol anig hageia, Juda nibi bi gau manö nipe u ninagöm, nip hag juöm, manö naj haglö ninjol gi, Pol nipe, Jisas manö aij u ninon ginig arö gipal, a göm, walij nipe u pipal paköl gi haga, "Yad kalöp Jisas manö aij u hag ninö ninagpim rö, God kalöp ud kamij yuagnab u, nan kale ke. Mäni kalöp Juda nibi bi arö gem, Juda nibi bi wasö gau kalip am hag ninabin," a ga. *

⁷ Pol anig hagöm, kalip arö göm, bi Juda wasö ap ram u ara. Bi anibu hib nipe Didias Jaldas. Nipe God nip sabe gimidöp. Ram nipe u Juda magum gep ram got sol au. ⁸ Pen Krispas, bi Juda magum gep ram abad midmidöp bi u, nibi bi nipe aip han mideila gau aip Jisas

* **18:2:** Ro 16:3
* **18:3:** Ap 20:34
13:46,51; 20:26

* **18:5:** Ap 17:14-15
* **18:6:** Ap

nip niη ucla. Daun kub Korid gau, niβi βi rīmnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u niηöm, niηö hagöp, a göm, manö anību niη udöm, ñig pakla.

⁹ Ñin ap sībön yaη Pol naböη niηa, Bī Kub nip haga, “Ne piñiη gagmön. Ne gasi halö midmön, klö gimön, manö aij yad u niβi βi gau kalip hañowaö hag ñö araη. ¹⁰ Yad nöp aip midpin. Daun kub i niβi βi yad iru yabī nöp midpal; niβi βi rīmnap nöp gi naij göl rö lagöp,” a ga. * ¹¹ Bī Kub anig hagö, Pol Korid nöp midöm, mi añi ap rakin unbö kagoñ jīη u, niβi βi gau kalip God Manö u hag ñi midmidöp.

¹² Pen Rom βi kub gau Galio nip hag lölö, nipe amöm Akaia Propins abad mideia ñin u, Juda niβi βi gau, Pol nip niηlö mulu lugö, manö hag adö añi löm, nip ud sisi li dam manö kub hagnig arla. ¹³ Pol nip manö kub hagöm hagla, “Bī i niβi βi gai i kalip hagöm, ‘Kale God nip sabe ginig gimim, anig anig gipe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon rīb junaböl,” a gila.

¹⁴ Anig hageila, Pol pen hagnig gabin a gi niηa u pen, Galio pen uraköm, Juda niβi βi gau kalip haga, “Kale Juda niβi βi. Bī i nan naij ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u niηbnep. ¹⁵ Pen kale yiηarīη manö magö gau niβö

gau niβö udmim pen pen hagnim, βi hib kale ñila gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö yiηarīη anību yad niηagnabin. U manö yad wasö. Manö anību kale ke hagnim!” a ga. ¹⁶ Anig hagöm, βi polisman nipe gau hagö, manö kub hagep migān u kalip ju dam höη yaη yula. ¹⁷ Kale höη amöl gi, βi Juda magum gep ram abad midmidöp u, Sosdenes, polisman gau nip ur udöm pak gus gila. Gapman βi kub Galio niηöm, manö ap hagaga.

Pol kauyaη daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rapin midöm, niβi βi Jisas manö niη ucla gau kalip, “Kölarö au midaiim,” a göm, Akwila Prisila ber mīhau aip ram mīnöh Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goñ au arla. Senkria gau am midöm, Pol manö klö niηö niηö nöp God nip hagabin a göm, umagö nipe rika. * ¹⁹⁻²¹ Ñig magib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol nipe Juda magum gep ram raul migān u amöm, Juda niβi βi gau aip manö hag amil apil geia. Anig gö, niβi βi gau nip hagla, “Ñin rīmnap halö hon aip aui midaimön,” a gila. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au midaiim. God yiη,

* 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10

* 18:18: Nap 6:18; Ap 21:24

yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber mihau kalip nibi bi anib gau aip Epesas gau hag löm, nipe nig magib udöm hada. ²² Nig magib anibu am am Sisaria amjakö, Pol nig magib anibu arö göm, it aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, nibi bi Jisas nip niη udla gau, “Kale midpim?” a göm, kalip aip manö rimnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, nig magib kauyan udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rapin nin bad ap mid arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram minöη Prijia gau abe gi ajöl göm, nibi bi Jisas nip nöd niη udla gau, kale Jisas manö aij u niη ud pidön göl, a göm, kalip magöηhalö hag ni aij ga.

Bi ne Apolos manö u

²⁴ Pen bi Juda daun kub Aleksadria nibö ap, apöm Epesas mideia. Hib nipe u Apolos. Nipe bi gasi aij niηöm manö hag aij gep bi. Nipe God Manö adin nöd kalit klin rikla u niη aij ga. ²⁵ Bi rimnap nip Bi Kub Adan Arep manö rimnap nöp hag nila. Anib u me, nipe klo yabit göm, Jisas nipe gai nibö apöm bi aigale bi rö mideia u nibi bi gau kalip kabö göl nöp hag nimidöp. Pen manö hag nimidöp anibu, Jon bi nig

pak neb hag nimidöp rö nöp niηöm hag nimidöp. Manö rimnap halö niηaga. ²⁶ Pen Apolos pinin gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anibu halöwalö yabit hag nimidöp. Pen nin ap manö hag ni mideia niηöm Prisila Akwila ber mihau niηmil, nip ut gi dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö niηaga magö rimnap hag ni aij yabit gilö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos nipe Akaia Propins arnig gö, Epesas nibi bi Jisas nip niη udla gau, Apolos nipe am kalip manö aij u hag ninab u aij, a göm, Akaia nibi bi Jisas nip niη udla gau kalip köp ap kalit klin riköm hagla, “Bi God wög gep Apolos amjakö, nip udmim,” a gila. Anig gilö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anibu yamö, Akaia nibi bi God kalip mög niηöm gasi aij nö, Jisas nip niη udla gau Apolos nip udla. Nip udlö, nipe pen ka kalip udöm, manö hagep kuö au Juda nibi bi gau aip manö hag amil apil göm, God Manö adö u hag ni aij göl gi, “Mesaia, a gimim, abad midpim u Jisas nöp,” a ga. Anig göm, hag ni aij gö, nip manö ap pen hagöl rö laga. Anig gö, nibi bi Jisas nip niη udla gau kalip gi ni aij gö, mid aij gila. *

19

Pol Epesas am midöm Kraiss manö aij u hag nia

* 18:27-28: Ap 9:22

1 Apolos Korid m̄ideia ñin an̄ au, Pol n̄ipe am Galesia Propins gau abe, ram m̄inõñ Prija gau abe, an̄ au ḡi ajõl gõm, daun kub Epe-sas amjaka. Amjakõm n̄iña, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla r̄imnap m̄ideila. * 2 Pol kalip hag n̄iña, “Kale Jisas n̄ip n̄iñ udpe ñin u, Ana U† halõ udpe aka wasõ?” ga.

Hageia, hagla, “Wasõ. Ana U† ap m̄idõp, a gun, hon n̄iñagpun,” a ḡila. *

3 Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u n̄ihõn, a ḡi gas̄i n̄iñbim?” õ ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagd̄idõp manõ u udun me, ñig pakno,” a ḡila.

4 Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel n̄ibi b̄i gau hagõ, ñig pakm̄dal u, nan si nan naj ḡipun u, n̄ihõn ḡinig anig ḡipun, a gõm, n̄iñlõ me, kalip ñig pak ñim̄idõp. Pen Jon kalip hagd̄idõp, ‘B̄i Kub hainõ aunab u auõ, n̄ip n̄iñ udmim,’ a ḡim̄idõp. B̄i hainõ aunab a ga an̄bu, Jisas nõp,” a ga. * 5 Pol anig hageia, B̄i Kub Jisas n̄ip n̄iñ udun, n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄il m̄idaiun, a gõm, ñig pakla. 6 Kale ñig paklõ n̄iñõl ḡi, Pol ñimagõ n̄ipe kalip adõ au lõ, Ana U† kalip auõ, ad̄iñ manõ yab̄il unbõ ke ke hagõm, God manõ aij u hag ñila. * 7 B̄i unbõ m̄igan lan̄ rö anig ḡila.

8 Pol rak̄in m̄ihau n̄igan, Juda n̄ibi b̄i magum gep ram aula gau aip, God n̄ibi b̄i udõm abad m̄ideinab manõ u n̄iñ udõl, a gõm, klõ gõm, waiõ nõp manõ hag am̄il ap̄il ḡi m̄idm̄idõp. 9 Pen n̄ibi b̄i r̄imnap gas̄i m̄idmagõ kale u gas̄i m̄idmagõ kale an̄ gau nõp m̄ideia n̄iñõm Pol manõ haga u udagnabun, a gõm, n̄ibi b̄i magõñhalõ m̄ideila an̄ au amõm, B̄i Kub Adan Arep u manõ naj hagla. Anig haglõ, Pol n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kalip nõp u† ḡi dam, Diranas skul ram kub u amõm, kalip manõ hag ñi m̄idm̄idõp. 10 Pol anig gõl hag ñi m̄idõ, m̄i m̄ihõp inõ me, Juda n̄ibi b̄i gau lõm, Grik n̄ibi b̄i gau lõm, Esia Propins m̄ideila gau magõñhalõ Jisas manõ aij u n̄iñla.

Sipa ñi n̄ipe gau

11 God n̄ipe Pol aip m̄ideia n̄iñõm n̄ipe nan gagep rö ke yab̄il r̄imnap ḡim̄idõp. *

12 N̄ibi b̄i r̄imnap kale Pol agsi wal̄ij bad n̄ipe gau dam, n̄ibi b̄i m̄iña ga gau hañ roman̄ kalip l̄ilõ, urak arm̄dal; k̄jaki aiõn pi n̄ibi b̄i aban̄ alm̄idõp gau kale u rö nõp hõñ arm̄dal. *

13 Juda n̄ibi b̄i r̄imnap kuj nan gau gõm, k̄jaki aiõn pi nan gau hag hõñ yu ajm̄dal. Pen hainõ, Pol gaia rö n̄iñõm, hon u rö nõp B̄i Kub Jisas hib hagno, k̄jaki aiõn pi

* 19:1: 1Ko 3:6

* 19:2: Ap 8:16

* 19:4: Mad 3:11

* 19:6: Ap 8:17;

10:44,46

* 19:11: Ap 14:3

* 19:12: Ap 5:15

hön arlan, a göm, kijaki aiön pi nibi bi aban alla gau kalip hagla, "Jisas, Pol manö nipe hagdödöp bi u, hib nipe hagabun u niñmön, hön aru!" a gila. ¹⁴ Pen bi God nip nan sabe gep bi kub yabıt ap Sipa, ni nipe unbö mudun jıñ anig gi mideila. ¹⁵ Pen mañ ap kale, kijaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö niñöl gi, kijaki bi aban ala u manö kale u niñöm kalip pen haga, "Yad Jisas niñbin, Pol nip niñbin u pen kale bi an?" ö ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi kijaki aban ala u klö ke yabıt kalip rała göm, miñu magö pak ado malo göm, wañj kalip gau ud biñti gi yuö, kale magö nöp me ram anıbu arö göm, hagape halö piñıñ gi arla.

¹⁷ Pen manö anıbu, Juda nıbi bi abe, Grik nıbi bi abe, Epesas mideila gau magöñhalö niñöm, anının gö piñıñ göm, Bi Kub Jisas hib nipe u nöp haglö adö ara. * ¹⁸ Anig gö, nıbi bi Jisas nip niñ udla gau iru nöp ap magum göm, nan niñhön niñhön gi naj gila gau hag waiö lıla. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kalı kliñ rik limıdal gau, nıbi bi rımnap daulö, nıbi bi rımnap gau niñ midlö niñöl gi, kale mab pak laulö ina. Buk nan anıbu gau, mani kabö magö silpa rauep wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas anıbu anig geila me, Bi Kub manö aij u gau

gau aramöm pidöñ yabıt ga.

Epesas nıbi bi manö haut gila

²¹ Pen hainö, God Ana nipe Pol nip gası ñö, Pol haga, "Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam," a ga. * ²² Anig hagöm, bi miñau nipe aip wög gi midil, Dimodi aip Erasdas aip kalip hag yuö, Masedonia Propins arlö. Nıpe pen Esia Propins rapın niñ bad ap mideia.

²³ Pol Epesas mideia niñ anı au, Epesas nıbi bi rımnap uraköm, Bi Kub Adan Arep manö aij anıbu niñ udla nıbi bi gau kalip niñlö, mulu lugö, pen pen giñig rö geila. * ²⁴ Pen bi ap, hib nipe Demidrias u, bi nipe rımnap aip kabö silpa udöm, god pıral sabe gi midal, hib Ademis, a gi midal u, ram pro kliñ aij rımnap gi lılö, nıbi bi rımnap apöm, rau dam löm, nıbi kub hon Ademis nip sabe gep ram u, a göm, sabe gi midal. Bi anıbu gau wög anıbu göm, mani kub yabıt udmıdal. ²⁵ Demidrias nıpe, bi nip wög gi midal gau abe, bi wög kale gi midal anıbu rö gi midal bi gau abe hagö, ap magum geila, haga, "Kale niñbim, hon wög añı anıbu gun me, mani kub yabıt udpun. ²⁶ Pen uri bi anıbu Pol apöm, nıbi bi gau kalip manö pıral hagöm hagöp, Niñmagö udöm nan gi pal gau

* 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8

nan sabe gep wasö,' göp. Anig hagajip, Epesas au abe, Esia Propins gau abe, nibi bi iru yabitl nöp manö nipe udpal. ²⁷ Pol manö piral u hagö, niñ udöm, nan gi lino raumidal u, hainö rauagnaböl. Pen adö anibu nöp hagagabin. Hon ke abe, nibi bi Esia Propins gau magöñhalö abe, nibi bi ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademis u nip sabe gipun. Pen nip arö göm, ram kub nip sabe gipal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin," a ga.

²⁸ Demidrias anig hagö, bi anib gau niñlö, mulu kal yabitl lugö, meg migan dap ranöm hagla, "Ademis Epesas nibö nipe kub yabitl! Ademis Epesas nibö nipe kub yabitl!" a gila. ²⁹ Anig göl manö kub haglö arö niñöl gi, nibi bi daun kub anibu magöñhalö apöm, Pol bi nipe mihau ud sisi li tip gi dam manö hagep ka u ud arla. Pol bi nipe anib mihau nipe aip Masedonia Propins nibö ap midailö. Hib kalpe mihöñ u, Gaias aip Arisdakas aip.

* ³⁰ Pol pen, nibi bi ap magum göm, manö hageila an au arnam, a ga u pen nibi bi Jisas nip niñ udla gau nip wasö gila. ³¹ Pen Esia Propins gapman bi kub r+mnap, Pol nip bi niñeb nipe u me, nip manö yuöm hagla, "Nibi bi manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,"

gila.

³² Pen nibi bi iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yabitl nöp hagla. Nibi bi iru nöp kale manö il midöp niñun hagabun u, a göm, niñagla; hañowalö nöp hagla. ³³ Pen bi Juda r+mnap, bi hon Aleksada kalip hag aij ginab, a göm, nip nibi bi amgö ilö au yuöm, nibi bi r+mnap manö adö r+mnap anig anig hagnim, a göm, wiñ al hagaila pen nipe manö hagnig göm, kale manö hagagmim a göm, ñimagö ud mihic gi ña. ³⁴ Aleksada ñimagö ud mihic gi ñö niñöl gi, nibi bi gau niñla, nipe Juda nibö bi ap, niñöm maj migan dap ranöm, manö adö añi nöp wiñ kub al hagöm hagla, "Ademis Epesas nibö nipe kub yabitl! Ademis Epesas nibö nipe kub yabitl!" a göm, manö adö añi anibu nöp seg wiñ milö padö yabitl al hag mideila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö bi daun gapman wög göm, kal kñiñ rikep bi kub kale u uraköm, kalip haga, "Agamij midaiim!" a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö niñöl gi, nipe haga, "Epesas nibi bi. Ram m+nöñ hon i, god kub Ademis kabö ana nipe kumi kabö lan nibö ju aua u udun, ram gi li aij gun, sabe gipun u, bi an niñagöp, a gimim, manö hau gabim? ³⁶ Manö anibu,

* 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

nibi bi gau magõrhalõ hadõ niñbal. Anib u, kale agamij midmim dui gagmim. ³⁷ Pen bi daubim mihai i, god hon Ademis nip hag jumil, ram sabe gipun gau nan rimnap si udagpil u pen kalip aui daubim. ³⁸ Anib u, Demidrias aka bi nipe rimnap bi ap nip manõ kub hagnig ginabõl u, bi kub manõ ud asikep bi gau midpal gau amõm manõ haglõ, kale manõ kub anibu niñnabõl. ³⁹ Pen manõ mihõr rimnap midainim u, gapman bi manõ ud asikep niñ midainabõl amgõ ilõ kale au hagpe niñõl. ⁴⁰ Hon miñi aui ap magum gun, manõ pig gabun u, manõ il ap midõ hagagabun. Gapman bi kub yabit ap, 'Nihõn ginig ap magum gimim anig gabim,' a gõ, pen manõ ap hagin rõ lagõp," a ga. ⁴¹ Nipe anig hagõm, nibi bi gau kalip hag yuõ, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amõm, Akaia Propins ara

¹ Pen nibi bi gau manõ pi pig hag mid arõ gõm, am ram kale ke ke gau arla. Pol nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip wiñ alõ, aueila, kale gasi halõ midõm Jisas nip niñ ud pidõrj gõl gi midailan a gõm, nipe manõ rimnap hag niñ aij gõm, "Kale au midaiim," a gõm, kalip arõ gõm Masedonia Propins ara. ² Amõm, anib gau gi ajõl gõm, nibi bi Jisas nip

niñ udla anib gau, kale gasi halõ midõm Jisas nip niñ ud pidõrj gõl gi midailan a gõm, nipe manõ rimnap hag niñ aij gi damõm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjakõm, rakin mihau nigan anib gau midõm, niñ magib udem Siria Propins arnam a ga u pen nipe manõ ap niña, Juda kai nip al pak linig geila. Manõ anibu niñõm me haga, "Il adõ nõp ado gi Masedonia arin," a ga. ⁴ Pen Pol nipe aip ajeila bi gau me: Piras niñ nipe Sopada daun kub Beria nibõ u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika nibõ mihau u; Gaias daun kub Debi nibõ u; Dijikas aip Ddropimas aip Esia Propins nibõ mihau u; Dimodi u. ⁵ Bi anib gau kale nõd amõm, daun kub Droas amõm, hanip abad mideila. ⁶ Pen niñ kub Bred Yis Halõ Niñagep niñ u midno, ap arõ niñõl gi, niñ magib udun, niñ unbõ mamid u an hanun, Droas amun, bi nõd arla gau aip am seg midun niñ unbõ mudun jin anib gau midaino.

Pol niñ uma ap nip gõ, kauyan uraka

⁷⁻⁸ Wik añi ap Droas midaino anibu, wañignibõ yan niñ u, bred ud jõ gi niñnig gun, ram raul migan adõ lan am magum gun, Pol, rol arnabin a gõm manõ hagõ niñõl gun, niñ midaino. Anig gõl niñ midno midno, sibõn gõ, hapõ mitan iru nõp lau ado au lan lun, Pol manõ hageia u niñ midaino.

⁹ Pen bi praj ap wido adö u asiköm, Pol manö hagaia u niŋ mideia. Hib nipe u Yudikas. Nipe anig gi niŋ mid midö, hon kal yabıt auö me, amgö juju gi gi böŋ nöp ram adö yabıt laŋ nibö gi dam minöŋ au yaŋ paka. Anig gö, kale am au yaŋ ud niŋla, böŋ nöp hadö umöl mideia. ¹⁰ Pol nipe pen au yaŋ amöm, ni anıbu niŋ nab nab li udöm, haga, “Gası iru niŋagmim; nipe kamıŋ midöp,” a ga. ¹¹ Anig hagöm, kauyaŋ ram raul adö laŋ amöm, bred rımnap ud jö göm, jim niöl niŋöm, Pol kauyaŋ manö hag midö midö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen bi praj ap lug paköm uma u niŋ kamıŋ ram damöm miñ miñ yabıt gıla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

¹³ Pol hanıŋ haga, “Kale niŋ magıb udmim, daun kub Asos am midaimim; pen yad it adö apem, daun kub anıbu niŋ magıb seg udun ram minöŋ Midilini arun,” a ga. Anig hagö, hon niŋ magıb udun, Asos arno. ¹⁴ Asos amun, Pol niŋ udun, ram minöŋ Midilini arno. ¹⁵⁻¹⁶ Ruö Midilini arö gun, ram minöŋ niŋ riŋ gus ga airan Kaios söł au amjakno. Ruö u, ram minöŋ niŋ riŋ gus ga airan Semos amjakun, Pol nipe gası ap niŋa, Epesas amun, hain nöp gi ajöl gun, Pedikos niŋ u Jerusalem niŋagun rö löp, a gi gası

niŋa. Anıb u me, hon Epesas lau hil gun, böŋ nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas niŋi bi kalıŋ haga, “Yad böŋ nöp arabin,” a ga

¹⁷ Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, niŋi bi Jisas niŋ udla gau kalıŋ abad midmidal bi gau kalıŋ haga, “Yad midpin i auim,” a ga. ¹⁸ Anig hagö, bi anıb gau aueila, kalıŋ haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip midem, mid damem, niŋön niŋön gimdin u niŋbim. ¹⁹ Hib yad udnö adö araga. Bi Kub niŋ wög u ginö niŋöl gi, Juda niŋi bi yıŋ gi naiŋ gun a gilö niŋöl gi, mitöŋ göl gi manö hag niŋö ara. ²⁰ Kale niŋbim, yad Jisas manö aij nipe ap arö gagnö, pen magum giŋim ka gau abe, ram kale gau abe amem, niŋön manö kalöp gi niŋ nab u magöŋhalö hałowałö hag niŋö ara. ²¹ Kale Juda niŋi bi gau löm, Grik niŋi bi gau löm, manö kłö hagem, hag niŋ aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naiŋ giŋim u, niŋön giŋig anig giŋun, a giŋim, arö giŋim, God hagöp manö u udmim, Bi Kub hon Jisas niŋ niŋ udmim,’ a ginö.

²² “Pen miñi niŋim! God Ana yıŋ nagı rö löm, daun Jerusalem ud arab u, yıŋ niŋön rö giŋ nab u niŋagpin. ²³ Pen yad niŋbin, daun kub gau gau amjaknö, Ana Uł nipe yıŋ pör hagöp, ‘Ne

Jerusalem arnabön, nöp nagı lılo, uþham mıdeınabön,' a göp. * 24 Pen u manö mıdagöp. Yad ke nöp mıd aıj gınam, a gem, gası u nıñagpin. Yıp paknaböl, a gem, pıñıñ gagpin, wasö. Bı Kub Jısas, wög yıp haga u nöp gası nıñem, God hanıp mög nıñöm udöp manö aıj u, hag ñöl gı nöp mıdeınabın. Yad gası añı anıbu nöp nıñem, amem, adan anıbu böñ nöp arnabın. *

25 "Pen yad nıñbin, kale nıbi bı gau gai magöñhalö, God nıbi bı udöm abad mıdeınab manö anıbu hagnö nıñbım gau, yıp kauyañ nıñagnabım, wasö. 26 Mıñı arnıg gem me, kalöp waiö hagabın, nıbi bı an an God manö aıj u nıñ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. 27 Yad God nan nıñhön nıñhön gıñıg gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöñhalö yabıt kalöp hag ñıbin. 28 Kale ke nıñ aıj gıñım, nıbi bı Ana Uþ nıpe hagö abad mıdpım gau abe nıñ aıj gıñım mıdaimım. Bı kaj sipsıp mukep gau kaj sipsıp kale gau abad mıd aıj gıpal rö, kale u rö nöp, God nıbi bı nıpe, hagape nıpe ke rau adog uda nıbi bı anıb gau me, kalıp abad mıd aıj gıñım mıdaimım. * 29 Yad nıñbin, yad arnö, kain hauþ gau apöm, kaj sipsıp kale mukpım gau rımnap hau

ñıñnaböl. * 30 Pen nıbi bı an kale au mıdpal rımnap u rö nöp, nıbi bı Jısas nıp nıñ udpal gau kalıp fıþ gı ud arno, kale hon aıp arun, a göm, kalıp manö pıral hagnaböl. 31 Pen yad mı mıhau nıgañ, ram mıñöñ kale Epesas mıdem, sıdö an, sıbön yañ, kalöp mög gö, mıtöñ göl gem, kalöp magöñhalö añı añı hag ñı aıj gıñö. Manö hag ñıñö anıbu hauþ gagmım; nıñ aıj gı mıdaimım. *

32 "Yad kalöp God ñımagö adö u lem, manö aıj nıpe u, nıpe nıbi bı mög nıñöb manö aıj anıbu adö u lem, arabın. God kalöp aıp mıdeınab. God manö aıj nıpe u nıñ udeınabım u, nıpe gö, kale Jısas nıp nıñ ud pıdöñ gıñım nıbi bı nıpe ke mıdmım, nan aıj aıj nıbi bı nıpe ñıñıg gab u udnabım. 33 Yad kale aıp mıdainö ñıñ u, nıbi bı rımnap mani gol, mani silpa, waıtı nan kale gau asıb ha-gagnö. * 34 Kale nıñbım, ñımagö yad u ke nöp wög gem, bı yad aıp ajmıdun gau aıp nan magö ñıñun waıtı rau yımun mıdmıdun. * 35 Pen yad gıpin anıbu rö, kale u rö nöp gıñım, nıbi bı mög gep rö gau kalıp ud aıj gıñım gı ñıñım. Bı Kub hon Jısas nıpe ke manö haga u nıñ mıdaimım. Nıpe haga, 'Bı rımnap kalöp nan ñıñnaböl u, kalöp aıj gıñab;

* 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7 * 20:28: 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mad 7:15; Jon 10:12 * 20:31: 1De 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12 * 20:34: Ap 18:3; 1De 2:9

pen kale n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip nan n̄inabim u, kal̄öp aij yab̄i ḡinab, ' a ga, " a ga.

³⁶ Pol manö an̄ibu hag p̄is göm, Epesas n̄ibi b̄i Jisas n̄iη udla gau kal̄ip abad m̄idm̄idal b̄i gau aip kugom ȳimöm, God n̄ip sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö n̄iηöl ḡi, kale m̄iṭöη göm, n̄ip am ud wabi göm, mulu rö n̄iηöm bom halula. ³⁸ Hainö mulu ad̄iη yad u n̄iηagnabim, a ga, manö u nöp n̄iηöm, kale mög yab̄i n̄iηöm, m̄iṭöη ḡila. An̄ig göl göm, Pol n̄ip an̄ an̄ l̄i dam n̄ig maḡib m̄igan u yula.

21

Pol n̄ig maḡib udöm Jerusalem an̄ig ara

¹ Pen hon Epesas n̄ibi b̄i gau kal̄ip, au m̄idaiim, a gun, n̄ig maḡib udun, hadno. Ȳigön u ap aij gö, ȳijig göl nöp am am, ram m̄inöη n̄ig r̄ib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram m̄inöη n̄ig r̄ib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. ² Daun kub Padara amun n̄iηno, n̄ig maḡib ap ram m̄inöη Pönisia an̄ig geia. An̄ib u, hon n̄ig maḡib an̄ibu udun hadno. ³ Am am, ram m̄inöη n̄ig r̄ib gus ga airan Saipras n̄imagö s̄idagö lau adö m̄idö n̄iηöl ḡi, am am, ram m̄inöη Siria söl apun me, nan kago gau ud yunig am daun kub Daia p̄idöη ḡino. ⁴ Daia am p̄idöη gun, am n̄ibi b̄i Jisas n̄ip

n̄iη udla gau kal̄ip uḥai n̄iηun, kal̄ip aip wik añi ap m̄idaino. Pen God Ana n̄ipe kal̄ip gas̄i n̄ö, kale Pol n̄ip hagla, "Jerusalem an̄ig gabön u, aragmön," a ḡila.

* ⁵ Pen an̄ig ḡino magö u, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iη udla an̄ib gau, n̄ibi b̄i, n̄i pai kale gau magöηhalö han̄ip dam daun kub an̄ib höη adö n̄ig goṭ au amun, kal̄ip aip kugom ȳimun, God n̄ip sabe ḡino. ⁶ Pen hon, "Kale au m̄idaiim," a ḡino, kale pen, "Kale gau arim," a ḡilö, hon am n̄ig maḡib u raul m̄igan u arno n̄iηöl ḡi, kale ado ḡi ram kale arla.

Agabas, Pol n̄ip an̄ig an̄ig ḡinaböl, a ga

⁷ Pen hon n̄ig maḡib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais p̄idöη ḡino. P̄idöη gun, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iη udla gau kal̄ip, "Kale m̄idpim?" a gun, n̄in bad ap kal̄ip aip an̄ an̄ib au m̄idaino. ⁸ Ruö u kal̄ip arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. N̄ipe Jisas manö aij hag n̄i ajep b̄i ap. N̄ipe me, nöd Jerusalem m̄idöm, b̄i unbö kagoṭ j̄iη u aip nan magö n̄ime l̄im̄idöp.

* ⁹ Pen b̄i Pilip an̄ibu, pai n̄ipe m̄ihau m̄ihau, Jisas manö aij u hag n̄im̄idal. Pai an̄ib gau kale b̄i udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip m̄idaino n̄in an̄ an̄ib au, b̄i God manö hagep Agabas ram m̄inöη Judia n̄ibö aua. * ¹¹ Agabas

* 21:4: Ap 20:23

* 21:8: Ap 6:5; 8:40

* 21:10: Ap 11:28

apöm, Pol dip nagî nipe u udöm, ñîmagö ma nipe ke nagî löm haga, “Ana Uî hagöp, ‘Bî dip nagî nap nîbö anîbi, Juda kai Jerusalem au nîp nagî löm, dam Juda nîbi bî wasö gau kalîp ñînaböl,’ a göp,” a ga. *

¹² Hon magöñhalö manö anîbu nîñun, Pol nîp neb neb gun hagno, “Jerusalem aragmön,” a gîno. ¹³ Hagaino, Pol pen pe haga, “Yîp nîhön gîñîg mög gö mîñöñ gîpe, mîdmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, ‘Bî Kub yad Jisas,’ a gînabin. Kale manö u nîñlö, mulu lugö, yîp nagî linîg geinaböl aka böñ nöp al pak linîg geinaböl u, piñîñ gagnabin. Hañowalö am hagnabin,” a ga. * ¹⁴ Pen hon Pol nîp anîg gî hag wasö nîñun, arö gun, hagno, “Bî Kub nipe ke nîñöb rö gînab,” a gîno.

Jerusalem nîbi bî Pol nîp hagjula

¹⁵ Pen hon anîg göl Sisaria mîdun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gî jîñ gî lun, hadno. ¹⁶ Nîbi bî Jisas nîp nîñ udla Sisaria nîbö rîmnap aip Jerusalem arno. Kale hanîp dam Neson ram u lîlö, aip hanno. Bî Neson anîbu Saïpras nîbö. Nipe Jisas nîp nöd nöp nîñ uda.

¹⁷ Jerusalem amjakno, nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau magöñhalö hanîp nîñlö aij ga. ¹⁸ Rol Pol hon aip

Jems nîp manö hagnîg arno. Jerusalem nîbi bî Jisas nîp nîñ udla gau kalîp abad mîdmîdal bî gau magöñhalö ap magum göm mîdeila. ¹⁹ Pen hon amjakun, Pol kalîp, “Kale mîdpim?” a göm, God nîp abad mîdö nîñöl gî, ram mîñöñ gau gau ajöm, Juda nîbi bî wasö gau nan nîhön nîhön ga u magöñhalö, bî anîb gau kalîp aiud anîbu haga. * ²⁰ Pol anîg göl aiud anîbu hageia nîñöm, God nîp aij a göm, Pol nîp hagla, “Mam. Ne nîñban, Juda nîbi bî iru nîbanö Jisas nîp nîñ udpal u pen kîö yabîñ göm hagnal, ‘Hon Juda nîbi bî mîdpun. Anîb u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gîpal. * ²¹ Pen Juda nîbi bî gau rîmnap Jerusalem i apöm hagnal, ‘Pol nipe, Mosîs hadame nöp lo manö kalî kîñ rîka u arö göm, hon Juda kai gîpun adö u arö göm, Juda nîbi bî ju am Juda nîbi bî wasö ram mîñöñ an gau mîdpal kalîp hagöp, “Ñî kale gau hañ rîb gî dö gagmim, Juda kai gîpal rö gagmim,” a göp,’ a gîpal. ²² Ne uri Jerusalem i auban, manö anîbu gau gau arö nîñnaböl. Anîb u, hon aige gun a gun, manö anîbu hag amîl apîl gîno. ²³ Manö hag amîl apîl gun, manö adö añî hag lîno u uri nöp hageinabun, ne nîñmön, hain gîmön. Bî hon i bî mîhau mîhau, manö kîö nîñö nîñö God nîp hagabun,

* 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5

a gipal. ²⁴ Anig gipal rö, God nip nan pak sabe gi ñinig gaböl. Anib u, ne am ñin rimnap kalip aip midmön, nan nihön nihön göm God amgö ilö ut mideinaböl u, gi aij gimön, nan God nip sabe gi ñinaböl gau ne rau ñimön, kalip gi ñimön me, hainö nab+c umagö kale u riknaböl. Anig geinabön u me, nibi bi gau magöñhalö niñnaböl, nöp manö hagla anibu piral nöp hagla. Kale niñnaböl, ne Juda nibö u me, hon Juda kai gimidun rö nöp gimidan. * ²⁵ Pen Juda nibi bi wasö Jisas nip niñ udla gau kalip köp kali klian rik ñun hagno, 'Nibi bi rimnap nan yiharñ piral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale niñnagmim. Wal kaj nan gau hagape niñnagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gilö umain+m u, niñnagmim. Nibi si bi si gagmim,' a gun, köp kali klian rikpun," a gila. *

²⁶ Anig hageila, Pol manö kalip u udöm, ruö bi mihau mihau nan sabe gi ñinig gila bi anib gau aip, kale nan nihön nihön göm God amgö ilö ut mideinaböl u, gi aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bi abad mideila gau kalip haga, "Hon ñin unbö kagoñ jñ u midun, ñin mudun jñ u God nip nan rimnap ke ke dapun, nip sabe gi ñinabun," a ga. *

Juda nibi bi Pol nip ud sisi lila

²⁷ Pol anig hagöm, kale nan nihön nihön göm, God amgö ilö ut mideinaböl u, gi damöm, mudun jñ ñin u sol gö niñöl gi, Juda nibi bi Esia Propins midöm aula rimnap niñla, Pol God sabe gep ram raul u mideia. Nipe mideia au niñöm, nibi bi mideila gau manö haglö, kale kal juöm Pol nip ud sisi lila.

²⁸ Pol nip ud sisi löm, wiñ kub alöm hagla, "Nibi bi Isrel gai. Bi anibi nipe ram minön ke gau gau magöñhalö ajöm, nibi bi gau kalip manö piral hagöm, hon Isrel nibi bi abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö anibu nöp, uri nipe Juda nibi bi wasö gau God sabe gep ram raul migam au aragep gau, kalip hatöwatö ut gi dauub. Anib u, nipe ram ut anibi gi naj göp," a gila. ²⁹ Kale manö hagla anibu, gasi kale ke nöp niñöm piral hagla. Pol yiharñ Diropimas aip God sabe gep ram sol gau ajailö niñöl göm, gasi kale ke niñöm hagla, "Pol bi ne Diropimas Epesas nibö u aip God sabe gep ram raul migam u arbil," a gila. *

³⁰ Pen kale anig haglö, manö anibu nibi bi gau magöñhalö niñöm, ke nibö ke nibö apöm Pol nip ud tip gi dam God sabe gep ram höñ yan yulö niñöl gi, adñ ajöñ gi ñila. ³¹⁻³² Nibi bi iru yabñ manö hauñ kub

* 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18

* 21:25: Ap 15:29

* 21:26: 1Ko 9:20

* 21:29: Ap 20:4

hagöl göm, kal ju Pol nıp bön nöp al pak lınıg geila. Pen geila manö anıbu Rom ami bı kub yabıtı mıdeia au arö, nıpe ami bı abad mıdmıdal bı kub nıpe rımnap udöm, ami bı rımnap udöm, lel am nıbi bı magum gı mıdeila au amjakla nıñöm Pol nıp pak ado malo geila u arö gıla.

³³ Ami bı kub anıbu apöm, Pol nıp ud sıstı löm, bı nıpe gau kalıp haga, “Kale nıp sen mıhöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gıla. Pen nıpe bı nöd mıdeila gau kalıp hag nıña, “Nıpe nan nıhön gajıp nıp anıg gabım?” ö ga.

³⁴ Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pıg kub yabıtı gıla. Anıg gılö, ami bı kub u manö it ap nıñagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıp dam ram kub pıdön kale ud arım,” a ga. ³⁵ Hagö, ami bı kale Pol nıp dam ajön it goıt au amjaklö nıñöl göm, nıbi bı iru yabıtı nöp se göl amöl göm Pol nıp sıtköm, ud pakun, a göm, pen pen gı yueila nıñöm bı ami bı rımnap Pol nıp ud ka göm, ram raul kale ud arla. ³⁶ Pen nıbi bı gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “Nıp bön nöp al pak lim!” a gıla. *

³⁷ Pen ami bı gau Pol nıp dam ram raul mıgan yan arnıg gılö nıñöl gı, Pol ami bı kub yabıtı u nıp haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bı kub yabıtı u haga, “Yad nıñbin ne Grik manö nıñban. ³⁸ Yad gası

nıñbin e, ne me, bı au Ijip nıbö bı pen pen gıpal po dau-san (4,000) nöp udöm, dam ram mınön kabö nöp mıdöp anı gau pi göl mıdeila, bı u nöp, a gı nıñbin. Pen ne Grik manö nıñban u me, ne bı anıbu wasö,” ga. *

³⁹ Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bı Juda ap. Yıp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib mıdöp. Pen yıp yau, a gımön, yad nıbi bı gai i kalıp manö ap hag nınam,” a ga.

⁴⁰ Hageia, ami bı kub u yau, a gö, Pol kabö ubıtı ran arep adö u abö gı mıdöm, nıñ mıtıc gö, nıbi bı gau manö arö gılö nıñöl gı, Juda nıbi bı hagnıdal manö u löm, kalıp manö haga.

22

1 Pol nıpe Juda nıbi bı hagnıdal manö u löm, haga, “Bapi mam bı. Manö kalöp hagnıg gabin u nıñ mıdaiım,” a ga.

2 Anıg hageia, nıpe Juda nıbi bı hagnıdal manö yöl haga rö nıñöm, manö manö gagöm, agamıj yabıtı nöp mıdeila. ³ Kale agamıj mıdlö nıñöl gı, Pol kalıp haga, “Yad Juda nıbö u pen yıp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag nıeb bı Gamiel aip mıdem, kub gınö u me, apıs bac bı lo manö nıhön nıhön hagla u magönhalö yıp hag nıñ, nıñbin. Anıb u, kale God nıp

* 21:36: Luk 23:18

* 21:38: Ap 5:36-37

ud aij gun, a g+mim, kliñ aij nöp g+pim rö, yad u rö nöp g+m+idin. * 4 N+bi b+ Jisas Adan an+bu arla gau kal+p g+ naj yab+ g+m+idin. Kal+p al pak l+n, a gem, n+bi abe b+ abe kal+p ha+wa+to nag+ lem, dam nag+ l+m+idin. Pen r+mnap g+ naj g+ dam pak l+nö, böñ nöp umm+dal. * 5 G+m+idin an+bu, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u abe, b+ manö ud as+kep Kansol m+dpal b+ kub gau abe, kal+p hag n+n+be, piral hagöp, a göm, hagagnaböl; n+nö hagöp, a g+naböl. Ñ+n ap yad Damaskas arn+g gainö, b+ kub an+b gau y+p köp r+mnap n+mam b+ kale Damaskas m+deila gau kali kliñ r+k ñ+la. Köp an+bu kali kliñ r+köm hagla, 'Pol n+p abad m+daimim. Damaskas n+bi b+ Jisas n+p n+n udpal gau kal+p nag+ löm, dam Jerusalem i daun+m,' a g+la. Yad köp an+bu udem, kal+p nag+ l+ Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas n+p n+n uda, aiud u haga

6 "Pen yad köp an+b gau udem, b+ r+mnap aip am am s+dö an aul+k magö u, Damaskas sösöl g+no n+nöl g+, ad+n mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ n+bö ap lugöm y+p n+n+a. 7 An+g gö, yad ap lug m+nöñ yañ paknö n+nöl göm, manö ap y+p haga, 'Sol, Sol, y+p

n+hön g+n+g g+mön pör g+ naj gabön?' ö ga.

8 "Hageia, yad hagnö, 'B+ Kub! Ne ban?' ö g+nö.

"Hagainö, haga, 'Yad b+ Jisas Nasared n+bö; y+p pör g+ naj gabön u nöp hagabin,' a ga. 9 B+ yad aip araino gau, mailö kub u n+n+la u pen manö magö y+p haga u apdi n+n+agla.

10 "Yad pen hagnö, 'B+ Kub. N+hön g+nam?' ö g+nö.

"Hagainö, y+p haga, 'Ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm, n+hön n+hön g+nabön u nöp hagnab,' a ga. 11 Mailö an+bu mailö kub yab+ göm, amgö y+p u böñ nöp we ga. An+g gö, b+ yad aip araino gau, y+p ñ+magö k+d u udöm, u+ g+ Damaskas arno.

12 "Pen daun kub an+bu b+ ap m+deia. Hib n+pe u Ananias. N+pe lo hon u n+n aij göm, hagöp hagöp rö nöp g+m+döp. B+ an+bu nöp, Juda n+bi b+ Damaskas m+deila gau magöñhalö hagla, 'U b+ aij yab+,' a g+la. 13 Pen n+pe yad m+dainö söl au apöm y+p haga, 'Mam Sol. Amgö magö ne kauyañ ñ+l nöñ,' a ga. An+g hagö n+nöl g+, ad+n amgö yad we ga u böñ nöp kam+n lö, ñ+l n+nem n+p n+nö.

14 "An+g gö, Ananias y+p haga, 'God ap+s bac b+ hon sabe g+m+idal God u nöp, nöp uda. Udöm, n+pe nan n+hön n+hön g+n+g gabin a g+nab u nöp yamö n+nabön. N+pe gas+ n+nöb, ne B+ Kam+n

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

Aij nipe u waiö n+ñmön, manö maj m+gan nipe ke hagain+m manö u ne ke waiö n+ñnabön. ¹⁵ God wög g+ñeb b+ m+dmön, nöp n+hön n+hön gaj+p amgö n+ñban u, manö n+hön n+hön hagain+p apdi n+ñban u, n+ñbi b+ gau magöñhalö kal+p hagñ+nabön. ¹⁶ An+ñb u, abad m+dagaimön. Urakmön, God n+p sabe g+mön, ñ+g pakeinabön, nipe nan si nan najj g+pan gac u ð+k g+ ke yunab,' a ga.

“Juda n+ñbi b+ wasö gau kal+p manö aij yad u hagñ+mön,” a ga

¹⁷ “An+g hagö, haga rö nöp g+ñö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God n+p sabe g+ m+dem, naböñ n+ñnö. ¹⁸ Naböñ n+ñjem, yad B+ Kub n+ñnö n+ñjöl göm, nipe y+p haga, ‘Y+ñ+d Jerusalem arö g+mön, ram m+nöñ ke gau armön. N+ñbi b+ gai i manö aij yad hageinabön u n+ñagnaböl,’ a ga. *

¹⁹ “An+g hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub. Kale ke y+p n+ñbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, n+ñbi b+ nöp n+ñ udla gau kal+p nag+ lem, m+ñu magö nöp pakm+din. *

²⁰ Pen ñ+n ap b+ manö aij ne hagep S+idipen n+p kabö ju pak l+lö n+ñjöl gem, yad b+ n+p pak leila gau wañ+j kale ud ju l+la gau abad m+dem, paj hagnö,’ a g+ñö. *

²¹ “An+g hagainö, B+ Kub y+p haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda n+ñbi b+ wasö m+lö gau m+dpal gau arnabön,’ a ga. *

Ami b+ kub u Pol n+p abad m+deia

²² Juda n+ñbi b+ Pol manö hageia u n+ñ m+d damöm, Juda n+ñbi b+ wasö manö u nöp hagain+p u n+ñöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yab+ñ hagöm hagla, “N+p ud al pak lim! B+ unbö rö kam+ñ m+dagñ+m,” a g+ñla.

²³ Manö kub an+g hagöl g+, wañ+j kale r+mmnap ud ju löm, hañ+p+ñ gau ð+hu udlö, ð+hu udlö, hañ+p+ñ ap rana.

²⁴ An+g geila, ami b+ kub yab+ñ u, b+ nipe r+mmnap kal+p haga, “N+p dam ram raul m+gan dammim, pakaimim, n+ñbi b+ gai i n+hön g+ñ+g n+p manö kub hagaböl it u kalöp hag ñ+n+m,” a ga. ²⁵ An+g hagö, n+p pakñ+g damöm, nag+ ad+ñk l+la. Pen Pol nipe ami b+ kub söl an+ñb au urak m+deia u n+p haga, “Hon Rom n+ñbi b+ lo ap an+g göl m+dagöp. B+ Rom n+ñbö kabö göl gau y+har+ñ pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud as+ñköm, g+ñnaböl,” a ga. *

²⁶ Pol an+g hagö, ami b+ kub an+ñbu am b+ kub yab+ñ u n+p haga, “Ne n+hön g+ñ+g gabön? B+ an+ñbu nipe b+ Rom n+ñbö rö,” a ga.

²⁷ An+g hageia, ami b+ kub yab+ñ u apöm, Pol n+p haga,

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21:

Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37

“Ne niñö bi Rom niñbö rö aka? Yip hagö, niñin,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Niñö, yad bi Rom niñbö rö,” a ga.

²⁸ Hageia, ami bi kub yabiñ u haga, “Yad mani kub yabiñ u yuem me, Rom bi midpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yip Rom niñbö rö yag daula u me, yad bi Rom niñbö rö midpin,” a ga.

²⁹ Pol anig hageia, bi nip nagit lila gau piñin gila. Ami bi kub yabiñ u, “Bi i Rom niñbö rö u pen nip nagit labin,” a göm, u rö nöp piñin ga. *

³⁰ Ruö pen ami bi kub yabiñ u, Juda kai Pol nip manö niñön hagaböl u niñ aij gin, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau magöñhalö abe, auim a gö, ap magum gilö niñöl gi, Pol nip am hubik gi dapöm, mideila an au la.

23

Pol Juda Kansol kub bi gau kalip manö haga

¹ Pol nipe Juda Kansol kub bi anib gau kalip niñ ij halö löm haga, “Mam bi. Yad God hagöp rö pör gipin u me, gasi milö niñöl gem midagpin,” a ga. ² Pol anig hageia, Ananias, bi God nip nan sabe gep bi kub yabiñ u, bi söl au mideila gau kalip haga, “Maj hañ nip pakmim,” a ga. *

³ Anig hageia, Pol Ananias nip haga, “Ne mulu sigi lauöl

midpan. Niñi bi gau nöp niñlö, bi aij rö midpan u pen gasi magö ne niñban u naij yabiñ göp. Anig hagpan anibu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gipun rö niñmön, yip manö kub hagpan u pen Juda gipun adö u arö gimön, ‘Nip hañöwañ pakim,’ a gipan,” a ga. *

⁴ Pol anig hageia, bi söl au mideila anib gau hagla, “God nip nan sabe gep bi kub yabiñ u nip hag juabön aka?” gila.

⁵ Hageia, Pol pen pe haga, “Mam bi. Nipe God nip nan sabe gep bi kub yabiñ hagöp a gem niñagpin. God Manö u kalik kiiñ riköm hagla, ‘Bi kub kale gau kalip hag juagmim, wasö,’ gila,” a ga. *

⁶⁻⁸ Pen Pol nipe niña, bi Kansol kub mideila anib gau rimnap Sadyusi niñi bi niñla rö niñla, rimnap Perisi niñi bi niñla rö niñla. Bi Sadyusi gau gasi kale u niñöm hagmidal, “Ejol gau midagpal. Ana midagöp. Niñi bi gau umöm, böñ nöp umöm, urakagnaböl,” a gimidal. Pen bi Perisi gau unbö gasi niñagmidal. Gasi kale u niñöm hagmidal, “Ejol gau midpal. Ana midöp. Niñi bi gau umöm, böñ nöp umöm wasö, uraknaböl,” a gimidal. Pol nipe yam ke ke mideila anibu niñöm, manö kub hagöm, haga, “Mam bi. Bac bi yad gau magöñhalö Perisi niñbö; yad u rö nöp Perisi niñbö nöp. Yad niñi

* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28

bɪ umöm uraknaböl manö hagnö u me, yɪp pen manö kub hagaböl,” a ga. Anɪg hageia, bɪ Sadyusi Kansol kub gau asɪk ke ke löm, bɪ Perisi Kansol kub gau asɪk ke ke löm, manö pen pen hagla. * 9 Manö pen pen hagöm, manö blaṭö göm, manö hauṭ gɪla. Hageila, Perisi kai bɪ lo hag ñeb bɪ kale rɪmnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, “Bɪ i nan naij ap göp, a gun, hagagabun. Nɪpe Damaskas areia ñɪn u, ana ap aka ejol ap nɪp hagö nɪɲa rö löp; hon nɪɲagpun,” a gɪla. 10 Anɪg hagöm, pen pen hag ud areila nɪɲöm, ami bɪ kub yabɪṭ u nɪɲöm, mɪdö mɪdö anɪg hag damöm Pol nɪp ud gɪ dö gɪ adɪɲ adɪɲ löl rö löp, a göm, ami bɪ nɪpe gau kalɪp hagö, Pol nɪp ut gɪ dam ram kub raul kale dap lɪla.

11 Pen ñɪn anɪbu sɪb anɲ yan Bɪ Kub apöm Pol mɪdeia söl au urak mɪdöm haga, “Gasɪ halö mɪdaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön,” a ga. *

Pol nɪp al pak lɪnabun, a gɪla

12-13 Ruö pen Juda bɪ ñɪnjuöl mɪhöp rö ap magum göm, manö hag adö añɪ löm hagla, “Hon Pol nɪp böɲ nöp al pak lɪnabun. Nɪp al pak lagpun magö i, nan ñɪɲagun, ñɪg ñɪɲagnabun!” a gɪla. 14 Anɪg hagöm, am

God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, kalɪp hagla, “Hon manö klö manö nɪɲö nɪɲö God nɪp hagnun. Nan magö ñɪɲagnabun; Pol nɪp böɲ nöp al pak lun me, hainö nan ñɪɲnabun. 15 Anɪb u, kale abe Juda Kansol kub bɪ gau abe, Rom ami bɪ kub yabɪṭ u nɪp manö yumim, piral hagnim, ‘Pol nɪp ut gɪ i daube, nɪp manö rɪmnap halö hag nɪɲ aij gun!’ a gɪmim. Kale piral anɪg hageinabim, hon utɪɲɪn lɪ mɪdun, i auö nɪɲöl gun, nɪp böɲ nöp al pak lɪnabun,” a gɪla. *

16 Pen Pol pi yɪɲ nɪpe u, Pol nɪp paknɪg gɪla manö anɪbu nɪɲöm, nɪbap Pol nɪp dam lɪla ram u amöm, nɪp hag ña.

17 Hag ñö, Pol nɪɲöm, ami bɪ kalɪp abad mɪdeia bɪ ap wɪñ alö, aueia, nɪp haga, “Bɪ praj i manö nɪpe ap mɪdöp. Nɪp ut gɪ ami bɪ kub yabɪṭ mɪdöp u arö, manö anɪbu haganɲ,” a ga. 18 Pol hagö, ami bɪ anɪbu pi yɪɲ nɪpe anɪbu nɪp ut gɪ ami bɪ kub yabɪṭ mɪdeia u ammil, haga, “Bɪ nagɪman Pol u hagöp, ‘Bɪ praj i manö ap mɪdöp nɪɲöm nɪp ut gɪ dam ami bɪ kub yabɪṭ mɪdöp u arö, manö anɪbu haganɲ,’ a gajɪp, nɪp ut gɪ dauabin i,” a ga.

19 Anɪg hagö, ami bɪ kub yabɪṭ u, nɪbi bɪ rɪmnap nɪɲnaböl, a göm, ñɪ anɪbu nɪp ñɪmagö kɪd u udöm, ut gɪ ke ke goṭ gau amöm, haga,

* 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

“Yip manö hagnig gabön u hag,” a ga.

20 Hageia, ñi praj anibu haga, “Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol nüp dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rimnap halö hag niñ aij gun,’ a ginaböl. 21 Anib u, manö kale hagaiöl u niñagmön, wasö. Bi kale niñjuöl mihöp rö Pol nüp al pak lun nöp me, kauyan nan magö niñjun niñg niñjun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u niñjun, anig gun, a göm, abad midpal,” a ga.

22 Ni praj anig hageia, ami bi kub yabit u niñöm, nüp hag yuöl gi haga, “Ni bi rimnap kalip niñmön, ‘Ami bi kub yabit u nüp anig anig gi hagem auabin,’ a gimön, hagagmön, wasö yabit,” a göm kabö la.

Pol gapman bi kub Piliks mideia ara

23 Ami bi kub yabit u anig hagöm, ami bi abad middep nipe mihau kalip wiñ alö, aulö, haga, “Ami bi gau niñjuöl unbö sidun lañ (200) udmil, ami bi kaj hos adö asik göl pen pen gipal gau niñjuöl mihau niñgan adö gi da unbö sidun lañ (70) udmil, ami bi wim gasat pen pen gipal gau niñjuöl unbö sidun lañ (200) udmil, miñi sib an yan nöp Sisaria armil. 24 Pol nüp kaj hos rimnap halö niñmön, nüp ut gi dam aij

gimil, gapman bi kub Piliks midöp u yumil, aumil,” a ga.

25 Anig hagöm, nipe bi kub Piliks nüp köp ap kalik kiiñ rika:

26 Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kalik kiiñ rikabin.

Ne midpan?

27 Bi nöp yuabin i, Juda ni bi bi nüp ud sisi löm, pak linig geila, pen yad niñnö nipe bi Rom ni bö rö u niñem me, ami bi yad rimnap aip am nüp ut gi daunö. * 28 Dapem, nüp al pak linig gila manö it anibu niñnam, a gem,

nüp dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niñnö, * 29 Juda ni bi bi kale gipal rö lo manö adö rimnap nöp mideia. Pen nipe nan rimnap gö, nüp böñ nöp al pak lep aka nagik lep manö it ap midageia. 30 Pen manö ap hagla, ‘Bi anibu nüp ut niñn lun, alnabun,’ a gila niñem, ne midpan u yuabin. Bi nüp manö hagla anib gau rimnap hag yunö, amöm, nöp manö it anibu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

31 Ami bi kub yabit u anig hagöm, köp anibu gi niñ, ami bi gau Pol nüp sibön yan nöp ut gi damöm, daun kub Adipadris amjakla.

32 Ruö ami bi it ajmidal gau magöñhalö adö gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen gimidal

* 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27

* 23:28: Ap 22:30

* 23:30: Ap 24:5-8

gau nöp Pol nöp dam daun kub Sisaria arla. ³³ Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram m+nöŋ an+bu abad midm+döp u nöp köp an+bu ñöm, Pol ñimagö adö nipe u lila. ³⁴ Gapna nipe köp an+bu amgö li n+nöm, Pol nöp haga, “Ram m+nöŋ ne gai n+bö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins n+bö,” a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins n+bö bi m+deia manö u n+nöm, bi kub nöp haga, “Bi nöp manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. Anig hagöm, bi nipe r+mnap kalip haga, “Nöp dam Herod ram kub gi la u limim, abad mid aij g+mim,” a ga.

24

Juda bi kub gau Pol nöp manö kub hagla

¹ Pol nöp dam Herod ram gi la u lilo, ñ+n unbö yigwo mlö u m+deia. Ruö mamid ñ+n u, God nöp nan sabe gep bi kub yab+ Ananias, daun kub Sisaria u arnig, bi manö ud asikep r+mnap ut gi, bi manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bi kub Gapna Piliks u nöp, Pol anig göl anig göl ga u manö kub hagnig gabun, a gila. ² Pol ram raul u daulö n+nöl gi, bi manö hagep Dedalas Gapna Piliks nöp haga, “Ne me mlö padö han+p abad midajan, pen

pen gun gi gagun, mid aij gipun. Ne gasi n+n aij g+mön gajan u me, ram m+nöŋ hon i nan aij nan hain n+bö waiö löp u, hon mid aij gipun. ³ Ram m+nöŋ hon i r+gon r+gon gau magöŋhalö pör nöp gi aij gabön an+bu n+nun hon nöp aij yab+ a gabun. ⁴ Pen nöp manö mlö kub hagnabin. Manö ulep magö ap hagnig gabin u, r+mid pak n+nöm.

⁵ “Bi aui midöp i, hon n+nun nipe pör nöp gi naij göp. Nibi bi gau kalip manö piral hagö, kale manö piral an+bu n+n udöm, nipe gi naij göp rö anig unbö rö nöp gi naij gipal. Ram m+nöŋ ke gau gau magöŋhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalip ud asik ke ke lö n+nöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gipal. Nibi bi Jisas bi Nasared n+bö u nöp n+n udpal gau, bi kub kale ap me an+bu. * ⁶⁻⁷ Nipe God sabe gep ram gi naij g+nig geia, hon n+nun nöp ud sis+ lun nan han+p gi naij ga an+bu lo hon ke manö kub hagnig gaino, ami bi kub yab+ Lisias kal ju apöm, * ⁸ nöp damöm haga, ‘Bi u nöp manö kub hagnig gipal gau, bi kub Piliks midöp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. Anig hagö me, hon m+ñi aubun. Manö an+bu Pol nöp hag n+naimön, nipe ke, nöp manö kub hagnun manö il u hagö, n+nabön,” a ga.

⁹ Dedalas anig hagaiö, bi

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30

Juda ap m+deila gau, manö n+pe haga adö u nöp hagöm, hagla, “N+ñö yab+ hagöp,” a g+la.

Pol gapna Piliks n+ip manö haga

10 Gapna Piliks n+pe ñ+magö dap ranöl göm, Pol n+ip, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne m+ iru nöp ram m+nöñ i abad m+dmön, n+ñ aij g+mön, manö ud as+ik aij g+pan rö, y+jg göl nöp hagnabön. An+ b u n+ñem y+ip aij gö n+ñöl gem nöp manö hagabin. 11 Ne b+ gau kal+ip hag n+ñaimön, hagnaböl ñ+n unbö m+gan lañ araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe g+nabin, a gem, arnö. 12 Yad n+bi b+ r+imnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem añ u, hibur najj gep rö manö r+imnap hagagnö, wasö. 13 Y+ip m+ñi manö kub hagaböl u, ne n+ñnabön manö it ap m+idageinab, wasö. 14 Pen nöp manö ap waiö hagn+g gabin. Y+ip hagal, ‘Pol hon Juda g+pun u rö r+imnap gagöp; n+pe pir alöm, Adan g+isön n+bö u arab,’ a g+pal. Y+ip Adan g+isön n+bö ajab, a g+pal u, n+ñö hagpal. Yad Adan g+isön n+bö ajem, bac b+ sabe g+m+idal God añ+ an+bu nöp sabe g+m+idin. Mos+is Lo manö kal+ k+ñ r+ika u abe, b+ God manö hagep gau manö kal+ k+ñ r+ikla u abe, magöñhalö n+ñ udöl g+ m+dpin. 15 B+

Juda aui m+dpal, n+bi b+ aij gau abe, n+bi b+ najj gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm n+ñbal rö u, yad u rö nöp n+ñbin. * 16 God aip am m+ideinabin, a gem, yad ha+öwa+ö gag+n, wasö. God n+ñöm aka n+bi b+ gau n+ñöm, Pol kabö rö gagöp, a g+naböl u n+ñem, pör n+ñ aij gem, m+id aij g+pin.

17 “Pen yad m+ r+imnap Jerusalem aragnö. Pen n+bi b+ yad nan m+dagöp gau kal+ip mani r+imnap ñem, God n+ip nan sabe g+ ñ+n, a gem, Jerusalem arnö. 18 Jerusalem amem, hon Juda b+ God amgö ilö m+id aij gun, a gun, n+hön n+hön g+m+idun u, g+nö. An+g g+ p+is gem, God n+ip nan sabe g+ ñ+n, a gem, God sabe gep ram u am m+dainö. An+g göl g+ m+dainö u, b+ aui kale apöm y+ip n+ñla. Pen n+bi b+ iru nöp yad aip ap m+idageila. Pen pen hagep manö r+imnap hagagnö. * 19 Pen Juda n+bi b+ Esia Propins n+bö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au m+deila. Manö kale m+daiböp u, kale aui apöm, manö an+bu hagblap. 20 Auagpal u, b+ Juda Kansol kub gai i y+ip Jerusalem manö kub hagöm, yad nan najj g+nö manö it n+ñla u haglö, ne nöñ! 21 Pen y+ip manö kub hagla ñ+n u, yad manö añ+ ap nöp hagnö. Meg m+gan dap ranem hagnö, ‘Yad n+bi b+ umöm uraknaböl, a gem, gas+ u nöp n+ñbin u me,

* 24:15: Jon 5:28-29

* 24:18: Ap 21:12-28

yip manö kub hagabim i, ' a g'inö," a ga. *

22 Pol anig hagö niñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a g'imidal manö u niñ aij ga u me, Juda bi gau manö hageila u udagöm, haga, "Hainö ami bi kub yabił u Lisias auö, manö niñpe u niñem, manö anibu hagnabin," a ga. * 23 Anig hagöm, bi nagiman kai kalip abad mideia u niñpe haga, "Pol niñpe abad mid aij g'imön; niñpe böñ nöp nagit pidöñ lagmön. Niñpe nan rimnap midagainim, niñbi bi niñpe gau kalip hag niñjö, niñpe ñöl," a ga.

Pol mi mihöp nagit mideia

24 Niñpe pro bad ap arö, niñpe ap Piliks niñbin niñpe Drusila aip aulö. Niñbi Drusila anibu niñpe Juda niñbö niñbi. Pen kale ber apil, nugmul niñpe Pol niñpe wiñ alö, apöm, Kraiss Jisas niñpe aigöl göm niñpe ud-pal manö u hagö, Piliks niñpe mideia. 25 Pol niñpe manö hag damöl gi, hon aigöl gun gi aij g'nabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gasit midmagö hon gasit göp rö nöp g'nabun manö u abe, God hainö hanip manö kub hagnab manö u abe Piliks niñpe haga. Pen Pol anig hagö, Gapna Piliks manö anibu niñpöm, piñniñ göm, Pol niñpe haga, "Ne miñni am midaimön. Hainö yad niñpe ap nöp wiñ alnö, aumön," a ga. 26 Pen gapman bi

kub anibu, gasit niñpe ke gau nöp niñpe, "Yad Pol niñpe pör pör wiñ alnabin u, niñpe pen gasit niñpab, 'Yad bi i niñpe agamij mani rimnap niñnö, hagö, arnam,' a göm, yip mani rimnap niñpab," a gi gasit u niñpe. Pen gasit anibu nöp niñpe midöm, Pol niñpe dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagmidil.

27 Mi mihöp pis ga niñpöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö niñpe udöm, ram miñnön anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yip bi aij a g'naböl u aij a göm, Pol nagit mideia u hubikaga.

25

Pesdas Pol niñpe manö kub niñpe

1 Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, niñpe mihau niñgan nöp midöm, Jerusalem ara. 2-3 Pesdas Jerusalem arö niñpöl göm, God niñpe nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rimnap abe niñpe am niñpöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu niñpe hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol niñpe adan an au uliñin lun, al pak linabun, a göm, hagla, "Hanip mög niñpöm, bi ne rimnap hagaimön, Pol niñpe yinid u gi Jerusalem dauöl," a gila. * 4 Anig hageila, Pesdas haga, "Pol nagit midöp Sisaria. Anib u, yad Sisaria arnig gabin rö, 5 niñpe manö

* 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26

* 25:2-3: Ap 23:15; 24:1

r+mnap m+dain+m, b+ kub kale r+mnap hagpe, yad aip Sisaria amöm, n+ip manö kub hagöl," a ga.

⁶ Pesdas an+ig hagöm, ñ+n raleb j+ñ aka s+idun lan halö Jerusalem m+idöm, ado g+ Sisaria ara. Ruö, Pesdas n+ipe manö kub hagep ram raul m+igan u amöm, Pol n+ip dauim, a ga. ⁷ Pol n+ip daueila, Juda b+ Jerusalem n+ibö aula gau apöm n+ip b+in+g g+gabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö an+ib gau manö it m+idö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, "Yad Juda n+ibi b+ lo manö kale u r+ib r+ikag+in; yad God sabe gep ram u nan najj ap gag+in; yad Rom Empra Sisa n+ip manö najj ap hagag+in," a ga.

⁹ Hageia, b+ kub Pesdas, Juda n+ibi b+ gau y+ip b+ aij a g+inaböl u aij, a göm, Pol n+ip hag n+ñöm, haga, "Manö kub hagabun an+ibi, Jerusalem amun hagun aka?" ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, "M+ñi Sisa manö kub adö n+ipe u hadö m+dpin. Yad Juda n+ibi b+ kal+ip nan najj ap gagpin u, ne u rö nöp hadö n+ñban. ¹¹ Pen nan najj ap g+inö, y+ip manö kub hagöm, al pak lun, a g+iblap u, p+ñ+ñ gagbnep; an+ib u y+ip al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö it ap m+idagöp u, b+ ap y+ip Juda n+ibi b+ kal+ip ñ+n+m rö lagöp. An+ib u, ne y+ip Sisa m+idöp

u yuö, n+ipe ke manö an+ibi n+ñnab," a ga.

¹² Pol an+ig hagö, b+ kub Pesdas am b+ n+ipe gau aip manö an+ibu hag am+il ap+il göm, ado g+ apöm, haga, "‘Sisa manö kub yad u n+ñnab,’ a gan u me, nöp Sisa m+idöp u hag yunabin," a ga.

Kin Agripa aip n+ñ+n n+ipe Benis aip

¹³ Pen yöp ñ+n m+ihöp lugö n+ñöl g+, Kin Agripa aip n+ñ+n n+ipe Benis aip, Pesdas g+isön nöp gapna aua rö n+ip am n+ñul a g+imil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñ+n bad rap+in ap m+idailö. ¹⁴ Kale ñ+n iru rö au m+idn+ig g+lö n+ñöl g+, Pesdas n+ipe Kin Agripa n+ip haga, "Nöd Piliks gapna m+ideia ñ+n u, n+ipe b+ ap nag+ la. Pen gapna wög n+ipe u arö göm, b+ an+ibu nag+ lep ka u ar+ik ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, b+ Juda God n+ip nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda n+ibi b+ manö ud as+ikep b+ kub gau abe, b+ an+ibu n+ip y+ip manö kub hagöm, hagla, 'Ne hagemön, Pol n+ip al pak l+lan,' a g+la. ¹⁶ Pen manö it ap hagageila n+ñöm yad kal+ip hagnö, 'Hon Rom n+ibi b+ lo ap an+ig göl m+idagöp. N+ibi b+ y+har+ñ al pakagun. Manö kub hagun n+ñöm b+ manö m+dain+m gau amöm, b+ kal+ip g+ najj ga amgö ilö n+ipe au manö waiö hageinaböl; n+ipe manö pen hageinab; manö it ap m+ideinab u, n+ip al pak löl a g+inabun,' a g+inö. ¹⁷ An+ig hagem, Juda b+ gau

* 25:7: Ap 24:5-6 * 25:14: Ap 24:27

yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migan u asikem, Pol nup am dauim a ginö, daula. 18 Yad gasi nupnö e, manö kub yabul midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö nupöl gem nupnö manö kub midageia, wasö. 19 Kale yiharup hagla, ‘God manö u, hon hag aij gupun rö hagagöp. Pen bi Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp nipe kamup midöp a göp,’ a gila. 20 Manö hageila u yad nup aij gagpin rö, Pol nup hag nupnö, ‘Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?’ ginö. 21 Hagainö, nipe wasö ga. Nipe haga, ‘Yad nagi midainabin. Hainö Empra Sisa nipe ke manö anibu hagnab,’ a ga. Anig hagö, yad nup Sisa midöp gau yunabin, a gem, nagi libin rö midöp,” a ga.

22 Pesdas anig hageia, Kin Agripa haga, “Pesdas. Bi anibu manö nipe ke hagö, yad nupnabin,” a ga. Hageia haga, “Anib u, rol nupnabön,” a ga.

23 Anig hagö, ruö, Agripa nupnin Benis aip, walup aij aij nöp yimmil, ami bi kub rupnap abe, bi kub yabul rupnap abe ul göm, nubi bi kub auabun, a göm, nunil löl gi manö kub nupneb ram raul migan u arla. Ap midlö nupöl göm, Pesdas bi nipe rupnap kalup haga, “Pol nup am dauim,” a ga. 24 Hagö, daueila, Pesdas haga, “Kin Agripa abe, nubi

bi ap midpim gai i abe, bi i nup nupim. Juda nubi bi nup manö kub hagöm, bi anubi böp nöp al pak lep, a gupal. Yad Jerusalem midainö, yup anig unbö nöp hagla. Aui auajin, unbö nöp hagla. 25 Yad nupbin, nubi bi gau nan naij yabul gilö, nun rupnap al pak libal u pen bi i nup manö kub hagem nupnö, nan anibu rö ap gaga, wasö. Pen nipe ke haga, ‘Empra nipe ke manö yad hagnab,’ a ga. Anib u me, yad nup Sisa nup yunig gabin. 26 Bi anubi Empra nup hag yunabin u pen nipe nan nuphön nuphön göp manö il u, köp halö kalil kilin rük nupnam rö lagöp. Anib u, ne Kin Agripa abe, nubi bi rupnap gai i abe, bi anubi nan nuphön nuphön göp manö il u nupnabin. Kale manö nipe u nupmim, manö il magö u yup hagnabin yad kalil kilin rükem, Sisa midöp au yunam. 27 Pen gasi yad nupbin u, bi nupman Sisa midöp au yiharup yuem, lo nuphön nuphön rüb rüka u hagagnabin u, aij gagöp, wasö,” ga.

26

Pol Kin Agripa nup manö haga

1 Pen Kin Agripa Pol nup haga, “Yad nöp apdi nupöl midpin, manö hag!” a ga.

Anig hagö, Pol nupmagö dap ranöl göm haga, 2 “Kin Agripa. Ne nöp apön yup manö hag, a gajan, Juda nubi bi manö yup hagaböl

u, nöp hagnig gabin u, yip aij göp. ³ Hon Juda nibi bi gipun gipun adö u abe, manö pen pen hagpun hagpun adö u abe, ne magöñhalö hadö niñban u me, nöp hagnig gabin i, yip aij göp. Anib u, yad manö hagnö, yip iru niñagmön.

⁴ “Yad ñi pro ram m+nön yad ke gau midainö ñin u abe, hainö am Jerusalem midainö ñin u abe, yad bi aigale bi rö midpin u, Juda nibi bi gau magöñhalö hadö niñbal. ⁵ Kale yip mlö padö niñmidal. Yad bi Perisi, Juda lo manö niñem, klö gem, asi masi gi aij yabit gi pin. Kale nöp manö anibu waiö hageinabol u, yad manö niñö hagabin u a g+mön niñnabön.

* ⁶ Pen God hadame nöp apis bac bi kalip manö aij hagö, gasi halö abad midmidal manö anibu nöp niñ udpin u me, kale yip manö kub hagabol. ⁷ Hon Juda it ke ke unbö migal lañ magöñhalö, God apis bac bi kalip haga manö aij u abad midpun. God nipe nan aij ñinabin a ga nan aij anibu udun a gun, sidö an sibön yan nip sabe göl gi midpun. Pen Kiñ Agripa, ne nö?! Manö haga anibu manö niñö nöp hagöp a gem niñ udöl gi midpin u me, yip manö kub hagabol.

* ⁸ Pen kale niñhön ginig nibi bi umbal gau, God gö urakagnabol, a g+mim, niñbim?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas

Nasared nibö manö hageila gau kalip gi naij ginam, a gem, gi niñmidin. * ¹⁰ Pen Jerusalem midem, yad u rö nöp gainö. God nip nan sabe gep bi kub gau yip haglö, nibi bi Jisas nip niñ udla gau iru nöp am daunö, nagi limidal. Yad ke bi manö ud asikep gau aip yau a ginö, rimnap böñ nöp al pak lilo umla, kalip paj hagnid. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip mulu kal niñem, kale Jisas manö nipe u arö gilañ, a gem, kalip gi naij g+midin. Yad gasi adö añi ap nöp niñem, ñin rimnap nibi bi anib gau kalip ulhai niñin, a gem, ram m+nön mlö kub gau ajm+din.

Jisas Kraiss Pol nip uda u, Pol aiud anibu haga

¹² “Pen ñin ap Damaskas nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip nagi li daunam, a ginö, God nip nan sabe gep bi kub gau, yau, a göm, köp kal klian rik nilö, udem hadnö. ¹³ Pen bi kub aij nöñ! Yad sidö an aulik aua magö u, adan an au amöl gi niñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ nibö yad bi rimnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña anibu, sidö mailö rö wasö; mailö anibu ke yabit ga. ¹⁴ Anig gö, hon magöñhalö m+nön yan ap lug pakun, yad niñnö, manö ap, manö yabit hon Arameik manö hagöm, yip

* 26:5: Plp 3:5-6

* 26:7: Ap 23:6; 28:20

* 26:9: Ap 8:3

haga, 'Sol! Sol! Yip n+hön g+nig pör gi naj gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a g+pin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,' a ga.

15 "Hageia, yad hagnö, 'Bi Kub, ne ban?' ö g+nö.

"Hagainö, Bi Kub haga, 'Yad Jisas, yip pör gi naj gabön u nöp hagabin,' a ga.

16 Anig hagöm yip haga, 'Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagnig aubin. Ne wög gi ñeb bi yad m+dmön, yip m+ñi amgö n+ñban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, n+bi bi r+mnap gau kalip hag ñ+nabön. 17 Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda n+bi bi gau abe, Juda n+bi bi wasö gau abe hag ñö, nöp gi naj g+ilö n+ñöl gem, nöp abad m+dem ud as+k yunabin. 18 Ne manö aij yad kalip hag ñö, amgö we m+dpal u amgö ñ+l n+ñnaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, s+ib gau m+dpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kalip hag ñö, Seden p+idön magö n+pe mo gau m+dpal u arö göm God n+ip aunaböl. Anig geinaböl, nan si nan naj g+pal gau, Bapi n+ñöm arö gö, n+bi bi nöd yip n+ñ udpal gau aip seg kam+ñ m+deinaböl,' a ga. *

Pol God n+ip wög g+m+idöp manö u haga

19 "Pen Kiñ Agripa. Yad nabön ram m+nön kumi kabö adö lañ au n+bö apöm manö

haga n+ñnö an+bu arö gagnö. 20 Damaskas amem, n+bi bi an+ib gau kalip manö aij an+bu hag ñ+nö. Hainö am Jerusalem n+bi bi kalip hag ñem, ram m+nön Juda n+bi bi m+dpal gau magönhalö kalip hag ñem, Juda n+bi bi wasö gau hag ñem, g+nö. Kalip hag ñem hagnö, 'Nan si nan naj g+pin u, n+hön g+nig an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, God n+ip añi n+ñ udmim, nan naj gau hadö arö g+pun u n+ñöl a g+mim, hagöp rö nöp g+mim,' a g+nö. 21 Yad an+g g+nö u me, ñ+n ap God sabe gep ram au arainö, Juda bi au kale yip ud s+s löm, al pak l+n+g g+la. 22 Pen God yip pör nöp abad m+idöp rö, yad uri magö i nöp au urak m+dem, manö aij n+pe u, n+bi bi hib m+idöp gau abe, n+bi bi hib m+dagöp gau abe hag ñöl gi m+dpin. Manö hag ñabin an+bu, adö ap ke wasö; bi God manö hagep bi gau abe, bi ne Mos+is abe, hainö g+nab a göm kal+ k+ñ r+kla manö u nöp hag ñabin. 23 God manö hagep bi Aisaia God Manö kal+ k+ñ r+köm haga, 'Krais apöm, ilön udöm umnab, pen n+pe bi nöd nöp kauyañ uraknab u me, Juda n+bi bi gau abe, Juda n+bi bi wasö gau abe n+ñnaböl, God kalip u rö nöp ud kam+ñ yun+m rö löp. An+g g+nab u n+pe kalip mailö rö pak ñ+nab,' a ga," a ga. *

24 Pol manö an+bu hagö n+ñöl gi, Gapna Pedas manö

* 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13 *

26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

kub hagöm haga, “Pol, ne bi manö adö ke ke niñban rö, nabıc jin mo ne miñep göp hauñ almön hagabön,” a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, “Bi kub aij yad Pesdas. Yad hauñ alö hagagabin. Gası niñöl niñ aij gem, manö niñö yabiñ u hagabin. ²⁶Yad niñön manö hagabin i, Kiñ Agripa niñpe ke hadö niñöb. Jisas niñ niñön niñön göm manö niñön niñön göm gıla u pi göm gagla. Waiö nöp gıla u me, yad niñbin, Kiñ Agripa niñpe magöñhalö hadö niñöb. Anıg gö niñem yad niñ piñiñ gem hagagabin, wasö,” ga.

²⁷ Pol anıg hagöm Kiñ Agripa niñ niñöm haga, “Kiñ Agripa. Ne bi God manö hagep gau manö hagla u, niñö hagla, a gımön, gası niñban aka? Yad niñbin, manö anıbu niñö hal, a gımön, niñban,” a ga.

²⁸ Pol anıg hagö, Kiñ Agripa pen haga, “Pol. Ne yıp, manö pro ap hagnö, Jisas bi niñpe ap mideian, a gımön, yıp manö anıbu hagabön aka?” ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, “Manö uñep hagnam aka manö miñlö hagnam, yad gası añi ap nöp niñem, God niñp sabe gem hagabin, ne abe, niñbi bi manö hagabin niñaböl gai i magöñhalö abe, yad miñpin rö miñdaiim, a gem, sabe gabin. Pen yıp sen adıkpai rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin,” a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anıg hagö, Kiñ Agripa u, Gapna Pesdas u,

Agripa niñin Benis u, niñbi bi miñdeila gau magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, “Niñbi bi riñnap giñ naij gılö me, manö kub hagöm, riñnap nagı löm, riñnap böñ nöp al pak liñaböl. Pen bi i nan naij ap gagöp, wasö,” gıla.

³² Anıg hagöm, Kiñ Agripa niñpe Pesdas niñp haga, “Miñi nagı lep ram arö göm höñ arböp u pen niñpe, ‘Sisa manö kub yad niñnab,’ a göp u me, nagı miñdöm, bi kub Sisa miñdöp u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arıñg göm niñ magıb uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arıñm a göm hagö, ami bi gau abad miñdep bi kub Julias u, Pol abe nagıman bi riñnap halö abe udöm abad miñdeia. Ami bi anıb gau kalıp “Empra Ami Bi Niñpe” a gımıdal. ² Pen niñ anıbu, niñ magıb ram miñnöñ Adramidiam niñbö u, Esia Propins arıñg göm, Sisaria am piñdöñ ga. Anıb u, niñ magıb anıbu udun niñ anı yañ arno. Bi daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au niñbö bi ap aip arno. Hib niñpe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon am piñdöñ gıno. Julias Pol niñp ud aij göm haga, “Am miñdeimam bi kalıp niñmön, nöp nan niñön miñdagainıñ gau nöp niñöl,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon arıñ arıñg gun

* 27:2: Ap 19:29

nɪŋno, yɪgön kub yabɪɫ u apöm, ñɪg solwara u abe ral auai. Anɪg gö, ram mɪnön ñɪg rɪb gus ga airan Saipras böŋ lau arno. ⁵ Anɪg gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram mɪnön Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak pɪdön gɪno. ⁶ Amjak pɪdön gun, ami bɪ kub bɪ nagɪman gau kalɪp abad mɪdeia u nɪŋa, ñɪg magɪb Aleksadria nɪbö ap ram mɪnön Idali arnɪg geia. Anɪb u, nɪpe hanɪp hagö, ñɪg magɪb anɪbu arno. ⁷ Ñɪg magɪb anɪbu amun, ñɪg anɪ kub yan amun, hain hain nöp uɫham am am daun kub Kɪnidos amjakno. Pen yɪgön kub auageia nɪŋöm yɪjɪg göl arep rö laga. Anɪb u me, böŋ lau nöp am am ram mɪnön Salmoni hil gun, ram mɪnön ñɪg rɪb gus ga airan Krir ba lau nöp amun, ⁸ uɫham am am ram mɪnön pro ñɪg goɫ au ap, “Ñɪg Magɪb Mɪd Aij Gep Kuö,” a gɪmɪdal, amjak pɪdön gɪno. Ram mɪnön anɪbu Lasia daun söl au.

⁹ Hon anɪg gun, hain hain nöp gɪ ajno nɪŋöl göm me, Juda nɪbi bɪ nan ñɪŋagla ñɪn u ap arö, ñɪg solwara kub ral au ep ñɪn u hadö au. ¹⁰ Pen Pol nɪpe kalɪp haga, “Bɪ gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañɪb nan gau magöŋhalö naj göm, ñɪg magɪb abe naj gö, hon magöŋhalö ñɪg ñɪŋun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol anɪg haga u pen, ñɪg magɪb bɪ wög gɪmɪdal abad mɪdmɪdöp

bɪ kub u abe, bɪ ñɪg magɪb nap nɪbö u abe, manö ke hagailö nɪŋöm, ami bɪ kub Julias, Pol manö arö göm, manö kalɪp u uda. ¹² Bɪ iru nöp hagla, “Ram mɪnön i ram mɪnön naj. Yɪgön kub udöp ñɪn i, ram mɪnön naj anɪbi mɪdagaiun; Piniks söl mɪdöp au am mɪdaiun. Yɪgön kub auab ñɪn u, ñɪg magɪb dam ram mɪnön anɪbu lɪno, naj gagnɪm,” a gɪla. Piniks daun anɪbu, ram mɪnön ñɪg rɪb gus ga airan Krir mɪdöp. Ñɪg magɪb Piniks aumɪdöp u, yɪgön kub sɪdö auab lau adö aueinab u, ñɪg magɪb agamɪj sɪdö wad arab lau adö arnab; pen yɪgön kub sɪdö wad arab lau adö aueinab u, ñɪg magɪb agamɪj sɪdö auab lau adö arnab.

Yɪgön kub apöm, ñɪg solwara rala

¹³ Pen kale anɪg haglö, au mɪdaino nɪŋöl gɪ, yɪgön pro pro auai u nɪŋöm, “Mɪñi amun arnabun,” a göm, bɪ ñɪg magɪb wög gɪmɪdal gau, aga yula u ɫɪp gɪ udöm, ram mɪnön ñɪg rɪb gus ga airan Krir ñɪg goɫ adö u arno. ¹⁴ Anɪg gun arno nɪŋöl gɪ, adɪŋ hadal majö yabɪɫ, airan Krir böŋ lap nɪbö, ñɪg magɪb arnɪg gɪno lau adö apöm, ñɪg magɪb ud jɪnomno ga. ¹⁵ Anɪg gö, bɪ ñɪg magɪb wög gɪmɪdal gau nɪŋöm, dam yɪjɪg göl arun, a göm, gɪ wasö nɪŋöm, arö gɪlö, hanɪp halö dam ñɪg solwara anɪ kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal anɪg göm ud arö, am am ram mɪnön ñɪg

rīb gus ga airan pro Kauda a g̃m̃idal u, bōḡ lap araino ñiḡm̃ hadal kub auaiā u hain ga. Añiḡ gö ñiḡjöl gun, hagno, “Ỹiḡön pro auab rō, ñ̃iḡ mag̃ib pro bad u udun, ñ̃iḡ mag̃ib kub m̃igan u ud lun,” a gun, uḥam yab̃iḥ ud l̃ino. ¹⁷ Ñ̃iḡ mag̃ib pro bad u ud l̃i aij göm, ñ̃iḡ mag̃ib kub u pa jö g̃inab rō löp, a göm, ñ̃iḡ mag̃ib gau ñibö gau ñibö nag̃i adiköm, ḥip g̃i l̃i p̃idöḡ g̃ila. Pen, “Ỹiḡön kub auab i, ñ̃iḡ mag̃ib hon u dam kabö kuḥup Södis a g̃m̃idal gau amöm, kabö kuḥup naij u b̃iñiḡ gö, naij g̃inab,” a göm, sel ad̃ikla u hub̃ik yulö, añiñiñ gö p̃iñ̃iḡ göl g̃i arno. ¹⁸ Ỹiḡön kub u apöl g̃i m̃ideia u me, ruö ñ̃iḡ mag̃ib u p̃iḥa gaḡ, a göm, wim wañ̃ib nan gau ud ñ̃iḡ yula. ¹⁹ Ruö u, u rō nöp, ỹiḡön ud nöp m̃ideia u me, nan ñihön ñihön ñ̃iḡ mag̃ib m̃id aij gaḡ a göm raul m̃igan l̃ilö m̃ideia u, magöḡhalö ñiḡebir ud ñ̃iḡ yaḡ yula. ²⁰ Pen hon pör pör sidö gapi gau ñiḡm̃idagun, wasö. Ỹiḡön u añiḡ göl udöl nöp m̃ideia u me, gas̃i ap ñiḡun, hagno, “Ram m̃inöḡ ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gas̃i ñiḡno.

²¹ Pen m̃ilö padö kale nan magö ñ̃iḡm̃idagal. Hainö Pol m̃ideia aḡ au uraköm haga, “B̃i gai i, manö yad hagnö u ñiḡbep rō, hon airan Krir nöp m̃idun, wim wañ̃ib nan gau ud ñ̃iḡ yaḡ yuagbnop.

²² Pen yad kalöp hagabin, uri gas̃i iru ñiḡagmim; gas̃i halö m̃idaimim. Hon ap umagnabun. Ñ̃iḡ mag̃ib u nöp bōḡ nöp naij g̃inab. ²³ Yad God ñip wög g̃i ñ̃eb b̃i ñipe m̃idpin u me, m̃iñ̃i s̃ib yaḡ God ejol ñipe ap yuö, apöm yad m̃idaj̃in söl au apöm ỹip hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne p̃iñ̃iḡ gagmön! M̃idmön, b̃i kub Sisa m̃idöp au ammön, manö kub ñiḡnabön. Pen ñibi b̃i ñ̃iḡ mag̃ib raul m̃igan m̃idpal gau, God kal̃ip u rō nöp abad m̃idö umagnaböl. God ñipe nöp möḡ ñiḡm̃, kam̃iḡ m̃idep magö kale u nape ñ̃öb,’ a göp. * ²⁵ Añib u, b̃i gai i, kale p̃iñ̃iḡ gagmim; gas̃i halö m̃idaimim. Yad ñiḡbin, God ñip ñiḡ udpin u, ñipe hagöp rō nöp g̃inab. ²⁶ Pen hon am am, ram m̃inöḡ ñ̃iḡ rīb gus ga airan ap arno, ñ̃iḡ mag̃ib kabö kuḥup b̃iñiḡ g̃i p̃idöḡ g̃inab,” a ga. *

Ñ̃iḡ mag̃ib bōḡ nöp naij ga

²⁷ Pen ỹiḡön u hañip añiḡ göl ud dam dam ñ̃iñ unbö s̃iduḡ bōḡ daḡ ara ñiḡm̃ s̃ibön yaḡ me, ñ̃iḡ solwara Edriadik, a gal u, aḡ au amöl gun, b̃i ñ̃iḡ mag̃ib wög g̃m̃idal gau, gas̃i ap ñiḡm̃, söl ram m̃inöḡ ap apjaknabun rō löp, a g̃ila. ²⁸ Kale gas̃i añibu ñiḡm̃, kabö kuḥup söl söl m̃idöp aka göm, nan ñ̃iḡ l̃i ñiḡbal ap löm ñiḡla m̃ilö kub kub 40 mida m̃ideia. Yöp pro pro

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

magö ap amöm, nan an+bu kuöyaŋ löm n+ŋla 30 mida m+deia. 29 An+g gö, hon kabö kub halai adö au arun rö löp, a göm, p+ñ+ŋ göm, aga m+hau m+hau yula n+ŋöm, ñ+g mag+ib p+döŋ ga. P+döŋ gö n+ŋöl g+ŋ, God n+p sabe göm hagla, “Ram y+ŋ+d ruöm s+dö laŋ,” a g+la. 30 Pen b+ ñ+g mag+ib wög g+m+dal gau, ram m+nöŋ ñ+g r+ib gus ga airan an+bu yöp sö l an+ib au arn+g, n+ibi b+ gau n+ŋ m+deila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñ+g mag+ib pro u dam ñ+g mag+ib nab+ic lau adö yuun, aga r+mnap halö yuun,” a g+la. 31 Kale piral an+g g+lö n+ŋöl g+ŋ, Pol n+ŋöm, Julias ami b+ n+pe gau aip kal+p haga, “B+ ñ+g mag+ib wög gaböl i, kale ñ+g mag+ib pro u udöm p+n+ŋ g+ŋ areinaböl u, kale magöŋhalö um haknabim,” a ga. 32 Pol an+g hagö, ami b+ gau, ñ+g mag+ib ñ+g yaŋ yun+g geila nag+ŋ u, böŋ nö p r+ib g+ŋ dö g+ŋ yulö, ñ+g aŋ yaŋ luga.

33 Pen ram run+g ga magö u, Pol kal+p haga, “Ñ+n unbö s+duŋ böŋ daŋ u gas+ŋ iru n+ŋmim, nan magö ñ+ŋagmim, y+har+ŋ nö p m+dpim. 34 An+ib u, uri nan r+mnap ñ+ŋmim. Wasö u, aige gö l g+mim m+deinabim. N+ibi b+ añ+ŋ ap nab+ic uŋ añ+ŋ ap lugagnab,” a ga. 35 Pol an+g hagöm, bred r+mnap udöm, kale m+deila aŋ au God n+p aij a göm, ud jö göm, nan r+mnap ñ+ŋa. 36 Pol n+pe ñ+ŋö n+ŋöl göm, kale u rö nö p

hibur aij gö, nan r+mnap ud ñ+ŋla. 37 Hon sö l ñ+n juöl unbö s+duŋ böŋ daŋ (276) n+ibi b+ ñ+g mag+ib m+gan an+bu m+daino. 38 Pen nan ñ+ŋ p+is gun, ñ+g mag+ib p+ta gaŋ, a gun, wid m+deia gau ud ñ+g yaŋ yuno.

39 Ram ruö n+ŋöl gun, ram m+nöŋ an+bu n+ŋno. Pen b+ ñ+g mag+ib wög g+m+dal gau ram m+nöŋ an+bu n+hön, a göm, n+ŋagla. Pen kale n+ŋla, ñ+g solwara laj+ŋ waj hak ara u, kabö kuŋup aij nö p m+deia lau u me, hagla, “Ñ+g mag+ib adö an+bu kabö rö arnabun,” a g+la. 40 An+ib u, ñ+g mag+ib aga yula nag+ŋ gau böŋ nö p r+ib g+ŋ dö göm, ñ+g mag+ib böŋ böŋ l+la s+dia m+hau hub+ik paliöm, sel kub u hub+ik l+la u, kauyaŋ dap ran ad+iköm, hadla. 41 Am am me, ñ+g mag+ib mulu ad+ŋ u, kabö kuŋup adö u b+n+ŋ göm, paköl g+ŋ p+döŋ ga. An+g gö l paköl g+ŋ p+döŋ gö, ñ+g solwara u ral apöm, ñ+g mag+ib himgan ad+ŋ böŋ nö p pa jö ma jö g+ŋ ud ara.

42 An+g gö, ami b+ r+mnap apöm, b+ kub kale Julias n+p hagla, “Ñ+g mag+ib i naij gab. B+ nag+man gau p+ñ+ŋ g+ŋ arlö, han+p hag g+naböl. An+ib u, kal+p al pak lun,” a g+la. 43 An+g hagla u pen Julias, Pol n+p gas+ŋ n+ŋöm, kal+p wasö göm, haga, “B+ ñ+g u+taŋ p+r+ik n+ŋbal gau nö d ñ+g u+taŋ p+r+ik aröl. 44 Hainö b+ ñ+g u+taŋ p+r+ik n+ŋagpal gau, mab po naböŋ naböŋ gau udöm, ud s+s+ lö m

aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp gino. Bî ap ñig ñiñagno; magorhalö kamîñ arno.

28

Pol ram minöñ Molda am mideia

¹ Pen hon ram minöñ ñig riñ gus ga anibu arno, nîbi bî anib gau mideila gau hanip hagla, “Ram minöñ i Molda,” a gila. ² Anig hagöm, hanip udöm gi aij gila. Hanip möñ al kila ga rö, hanip ud aij göm, mab dap laulö, mali aij gino. *

³ Pol pen am mab lö lö rimnap ñihu dapöm lauö niñöl gi, hauat ap mab lö lö daueia an anib au mideia u me, piñöñ gö, ap ranöm Pol nip ñimagö kid u hau ij halö la.

⁴ Anig gö, nîbi bî ram minöñ anibu mideila gau niñöm, kale ke hagla, “Bî nagiman i gi naij göp rö kamîñ arnim rö lagöp. Ñig solwara an au midöm, ñig magib u naij gö umagöp u pen mîñi umnab,” a gila. ⁵ Anig hagla u pen Pol ñimagö nipe u pipal pakö, hauat anibu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nip nan ap gaga. *

⁶ Anig gö, nîbi bî anib gau kale ke hagla, “Bî i nip hauat hauöp u hu ginim aka hu gagö yinid umnim,” a göm, rapin nöp niñ mideila. Pen anig gi niñ midlö, nip nan ap gaga, wasö. Kale niñöm, hagla, “Bî anibu bî yabit ap wasö; nipe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bî kub ram minöñ anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minöñ nipe u söl anib au mideia u me, hanip dam ram nipe u amun, ñin mihau niñan abad mid aij yabit ga. ⁸ Bî kub anibu nap nipe u hañ roman nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip niñöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö niñöl gi, nan ga anibu böñ nöp kamîñ la. ⁹ Anig gö me, nîbi bî ram minöñ anibu nan ga gau aulö niñöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamîñ la. ¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabit göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan niñön niñön midageia gau hanip hatöwatö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minöñ anibu, ñig magib Aleksadria niñö ap, u rö nöp ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minöñ anibu midno, rakin mihau niñan luga. ¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak pidöñ gino. Amjak pidöñ gun, ñin mihau niñan anib au midaino. ¹³ Ñig magib anibu nöp udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap

* 28:2: 2Ko 11:27

* 28:5: Mak 16:18

* 28:6: Ap 14:11

jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yinid arö me, ñin mihöp nöp ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pidön ginö. ¹⁴ Ram minöñ anibu nibi bi Jisas nip nin udla rimnap mideila u me, hanip hagla, "Hon aip midmim, armim," a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jin midun, "Rom arun," a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip nin udla gau, "Pol bi gau aunaböl," a gilö, ninöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Nigan mideia ram minöñ u nable pakla. Pol kalip ninö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, "Ram ne ap ke hanmön," a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai ninöm han midö ninöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau nigan midöm, Juda bi kub ram minöñ anibu mideila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, "Mam bi. Yad nibi bi hon gau nan naj ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem nibö gau yip ud sisi löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm

ninla manö il ap midageia. Yip al pak löl rö laga. Anib u, yip, hubik yuun, a göm, ninla u pen Juda kai mideila gau klö yabit göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, 'Sisa nipe ke manö yad u ninab,' a ginö. Pen yad nibi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagit libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim," a ga. *

²¹ Pol anig hageia, nip pen hagla, "Bi ram minöñ Judia nibö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj rimnap nöp haglö, ninagpun. ²² Pen hon ninbun, Juda nibi bi gau gau magönhalö hagpal, 'Nibi bi gasi ne ninban rö ninbal gau, nibi bi aij wasö,' a gipal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke ninun," a gila. *

²³ Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, nibi bi nöd aula rö wasö, nibi bi iru yabit nöp Pol mideia ram u sib halö nöp ap magum gila. Anig göm, ap magum gilö ninöl gi, Pol nipe, God nibi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kin rö aua manö u hag ñinig, Mosiabe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm ginab, a göm, kalit kin rikla manö

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

u kalip hag ña. Jisas manö u hagnö n+ñlaj, a göm, Pol manö an+bu hag midö n+ñöl göm, sidö wad ara. ²⁴ Pen manö haga an+bu, r+mnap haga rö n+ñ udla pen r+mnap n+ñ udagla. ²⁵ Pol n+bi b+ n+ñ udagla gau kalip haga, “Hadame nöp Ana U+ n+pe Aisaia n+ip go? lö, ap+is bac kale gau kalip manö n+ñö yabi+ haga. ²⁶ Manö an+bu Aisaia n+pe God Manö adi+ ap kal+ kliñ r+köm haga, ‘Juda n+bi b+ gau kalip ammön hagnön,
 “Manö hagnaböl n+ñnabim u pen manö hagöp u, a g+mim, n+ñagnabim.

Amgö n+ñnabim u pen nan ap n+ñagnabim.

²⁷ N+bi b+ gai i manö yad hagpin u kalip iru gö n+ñagpal.

God Manö n+ñno, han+p gö, n+bi b+ n+pe midaiun rö löp a göm, r+mid p+ göm, amgö ju göm nöp midpal,” a g+mön,’ a ga.

²⁸ “An+bu u, Juda n+bi b+ gai i n+ñim! Kale Juda kai, God manö aij u arö g+pim rö, n+pe hagö, manö aij an+bu Juda n+bi b+ wasö m+gan r+mnap arnab n+ñöm kale manö an+bu udnaböl,” a ga. ²⁹ Pol kalip manö an+bu hag p+is gö n+ñöl göm, Juda n+bi b+ gau kale ke amöl g+, pen hagö pen hagö göl g+ arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han midm+döp ram u rauöl g+ han m+deia, m+ m+höp ina. N+bi b+ n+ip n+ñn+g aueila gau

kalip magöñhalö hag w+hai udöm, ud aij ga. ³¹ N+bi b+ n+ip aula gau, God n+bi b+ udn+g göm, Ñ+ n+pe hag yuö, Kiñ rö aua manö u kalip hag ñöm, B+ Kub Jisas Kraiss manö aij u hag ñöm, g+m+döp. N+pe an+g geia, Rom gapman b+ kub gau n+ip hag gagla u me, n+bi b+ gau kalip manö klö g+ hagöm, kabö göl nöp hag ñ+m+döp.

Rom Pol Rom n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄l̄iñ r̄ika

*Pol Rom n̄bi b̄i kal̄p k̄öp
kal̄i k̄l̄iñ r̄ika*

¹Yad Pol. Krais Jisas wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe m̄dpin. God ȳip hag lö, Krais Jisas manö aij ud arep b̄i ap m̄dpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄din. * ²Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄p hagö, kale God Manö u Manö U† u kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm hagla rö nöp ga. * ³Manö U† kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñ† n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄nön̄j i† i lau u, b̄i ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dap̄l göm, n̄ip yag daula. ⁴Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yab̄i† u, n̄ipe umöm uraka u me, klö ke yab̄i† an̄ibu n̄iñun n̄iñbun, n̄ipe God Ñ† n̄ipe yab̄i†, B̄i Kub hon Jisas Krais.

⁵Jisas Krais ȳip mög n̄iñöm ud aij ga. Jisas Krais hib n̄ipe adö aran, a göm, God b̄i gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄nön̄j naböñ gau r̄igon̄ r̄igon̄ n̄bi b̄i magöñhalö yab̄i† kal̄p Jisas manö aij hag ñ̄ibe, kale manö aij an̄ibu n̄iñ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. * ⁶Pen kale Rom n̄bi b̄i m̄dpim au, God kalöp u rö

nöp Jisas Krais n̄bi b̄i n̄ipe ke hag la.

⁷An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄bi b̄i yad m̄deilan, a göm ud m̄dmagö yab̄i† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i k̄l̄iñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub Jisas Krais, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄d aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄d aij ḡimim. *

*Pol daun kub Rom arnam,
a göm, gas̄i u n̄iña*

⁸Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Krais n̄iñ udpim u, n̄bi b̄i ram m̄nön̄j go† adsagö gau magöñhalö aiud an̄ibu n̄iñöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Krais n̄ip sabe gem, God n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰Yad God Ñ† n̄ipe manö aij u, gas̄i añ̄i u nöp n̄iñem klö gem, hag ñ̄i ajem, God n̄ip wög ḡim̄din. God n̄ipe n̄iñöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hi†kö, kale m̄dpim au am n̄iñnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñ̄inö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñö, ana kalöp an̄ dan̄ p̄idöñ m̄daimim, a gem, kale m̄dpim au am n̄iñnam a gem gas̄i u pör n̄iñabin. ¹²Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Krais n̄iñ udpin rö n̄iñmim, kale ana kalöp an̄ dan̄ p̄idöñ udmim, Jisas Krais n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Krais

* 1:1: Ap 9:15

* 1:2: Ro 16:25-26

* 1:5: Ap 26:16-18; Gal 2:7-9

* 1:7:

Nab 6:25-26

* 1:9-10: Ap 19:21; Ro 15:23

nɨŋ uɔpim rō nɨŋem, yad u rō nōp ana yad aŋ daŋ pɨdōŋ uɔdem, Jisas Kraiŋ nɨp nɨŋ ud pɨdōŋ yabɨl ɡɨnabin.

13 Añ mam bɨ. Yad kalöp am nɨŋnam, a gem, gasɨ u pör nɨŋmidin u pen adan mɨdageia. Amem, Jisas Kraiŋ manö aij u hag ñɨnō, kale manö aij u nɨŋmim, hagöp rō nōp nɨŋ uɔmim, Jisas Kraiŋ nɨp nɨŋ udpe, nɨpe kalöp ud asɨk yunɨm, a ɡɨ gasɨ nɨŋbin. Mɨnōŋ nabōŋ ke ke gau, nɨbi bɨ rɨmnap aŋ kalɨp gau ɡɨnō rō, am aŋ kalöp au u rō nōp ɡɨbnep. *

14 Pen Jisas Kraiŋ yɨp ud kamɨŋ yua u me, yad gasɨ nɨŋbin yad nan nabōŋ mɨdöp. Yad nɨbi bɨ gau manö aij nɨpe u hag ñɨnam. Griɨ nɨbi bɨ gau abe, Griɨ nɨbi bɨ wasö gau abe, nɨbi bɨ kalɨ kɨɨñ nɨŋbal gau abe, nɨbi bɨ kalɨ kɨɨñ nɨŋaɡpal gau abe, kalɨp magōŋhalö manö aij nɨpe u hag ñɨnam, a gem, gasɨ u nɨŋbin. 15 Anɨb u me, yad kale daun kub Rom mɨɔpim gau u rō nōp, am Jisas manö aij u kalöp hag ñɨnam, a gem, gasɨ aɨɨ u nōp nɨŋabin. 16 Jisas Kraiŋ manö aij nɨpe u God pɨdōŋ halö hagab u me, nɨbi bɨ manö anɨbu nɨŋ uɔɔinaböl u, manö aij anɨbu kalɨp ud asɨk yunab; Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, kalɨp magōŋhalö ud asɨk yunab. Anɨb u, yad

Jisas manö aij nɨpe u gasɨ nɨŋem, gasɨ halö nōp mɨɔpin.

* 17 Jisas manö aij u nɨŋun nɨŋbun, God nɨpe aigöl ɡöm nɨbi bɨ nan si nan naij ɡɨpal gau kalɨp nɨbi bɨ aij, a ɡɨnab. Nɨbi bɨ gau kale ɡɨ aij ɡɨpal u nɨŋöm, God kale nɨbi bɨ kamɨŋ aij, a ɡagnab; kale Jisas manö aij u nɨŋ uɔpal u nɨŋöm, kale nɨbi bɨ kamɨŋ aij, a ɡɨnab. Adö anɨbu nōp, God Manö kalɨ kɨɨñ rɨkōm hagla, “Nɨbi bɨ God Manö hagöp rō nɨŋ uɔnaböl gau, God kalɨp nɨbi bɨ aij, a ɡö, kale kamɨŋ yöl mɨɔɔinaböl,” a ga. *

Nɨbi bɨ Jisas Kraiŋ nɨp nɨŋ uɔagnaböl gau manö kub nɨŋnaböl

18 Nɨbi bɨ God Manö nɨŋö nɨŋblap u pen nɨbi bɨ rɨmnap God nɨp gasɨ nɨŋaɡöm, ɡɨ naij ɡöm, God Manö nɨŋö u paɨu ɡɨpal. Anɨb u me, God nɨpe kal ɡöm, kalɨp manö kub hagnɨɡ gab. 19 God nɨpe aigale Bɨ rō mɨdöp, nɨpe ke waiö lö nɨŋbal. * 20 Nɨpe hadame dagol gau mɨnōŋ nabōŋ ɡɨ la ñɨn u rɨkō, nɨpe God klö halö yabɨl pör pör mɨdöp u waiö mɨdö nɨŋbal. God nɨpe nan nɨhōn nɨhōn ɡɨ la gau nōp nɨŋöm, nɨpe aigale Bɨ rō mɨdöp u nɨŋblap. Nɨŋageinaböl u, nan kale. *

21 Anɨb u, God nɨp nɨŋbal u pen nɨp aij, a ɡöm, hib nɨpe u haglö adö aragöp. Gasɨ haɨōwaɨö nɨŋöm, hauɨ alöm,

* 1:13: Ap 19:21

* 1:16: Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46

* 1:17: Ro

3:21-22; Hab 2:4

* 1:19: Ap 14:15-17; 17:24-28

* 1:20: Job 12:7-9; Sam 19:1

* 1:21: Ep 4:17-18

sibön göp gau rö m+dpal.

* 22 Hon n+bi b+ gas+ aij n+ñm+dpun, a g+pal u pen kale n+bi b+ hau+ rö m+dpal. *

23 God pör m+dpö u n+ñp hau+ göm, nan y+har+ñ r+mnnap udöm, n+bi b+ rö g+ löm, wal yaur rö g+ löm, haino sara rö g+ löm, nan an+ñ gau, god hon, a göm, sabe g+pal.

* 24 An+g g+ilö, God kal+ip arö gö, kale gas+ naj yab+ñ n+ñöm, n+bi si b+ si göm, nag+ naj adö an+bu amöm, hañ roman+ kale ke g+ naj g+pal.

25 God Manö n+ñö u arö göm, manö piral n+ñ udpal. God nan g+ la gau nöp sabe göm, n+pe nan g+ la gau nöp hib haglö adö aröp. Pen God nan magöñhalö g+ la u, hib n+pe haglö adö arböp. Hib n+pe nöp pör pör nöp hagno adö aran+. An+ñ unbö rö aij.

26 Kale an+g göl g+ naj yab+ñ geila u me, God kal+ip arö gö, nan nable yab+ñ göp adö u nöp g+m+dal. N+bi gau, b+ kabö göl ud m+dpöl rö arö göm, n+bi r+mnnap aip nag+ naj adö r+mnnap g+pal. 27 B+ gau u rö nöp, n+bi kabö göl ud m+dpöl rö arö göm, b+ ap b+ ap n+ñ n+ñö mab rö inö, b+ gau kale ke nöp g+ naj yab+ñ g+pal. An+g göm pen ilön udpal. *

28 Hainö God manö n+ñagnabun, a göm, gas+ n+ñla u me, God kal+ip arö gö, nan naj nan gagep kal+ip m+dmagö p+lu göp gau nöp

g+pal. 29 Pen kal+ip nan naj gep adö u gas+ añ+ u nöp lö, kale naj yab+ñ nöp göl göm, nan gau hon nöp m+dan+, a göm, gas+ u n+ñöl göm, hañöwalö g+ naj göl göm, g+pal. N+bi b+ nan aij kale gau yad rö lagöp a göm, gas+ naj n+ñöm, wip alöm, pen pen göm, piral hagöm, gas+ naj nöp n+ñbal. Pen, nöp hagöp y+ip hagöp, a göm, 30 n+bi b+ hag juöm, God n+ñp mulu kal n+ñöm, n+bi b+ hag pro göm, han+ip nöp n+bi b+ kub, a g+ n+ñlan+, a göm, hib kale u ke dap ranbal. Gas+ hain n+bö adö r+mnnap n+ñun g+ naj gun, a göm, gas+ kale an+bu nöp n+ñbal. N+me nap manö hagpal u r+ñ jubal. 31 Kale gas+ r+m+dp lagöp. Manö ke hag l+bal adö u hain gagpal. N+ñ pai am+ñ+ip ap+ñ+ip kale ke gau m+dmagö lagpal. N+bi b+ r+mnnap n+ñlö, mög gagöp. 32 G+pal an+bu, God wasö gö ilön kub udep u n+ñbal u pen kale ke göm aka n+bi b+ r+mnnap aip göm, u g+ aij gabun, a g+pal.

2

God manö kub hagöm, manö kabö göl nöp ud as+knab

1 Pen kale n+bi b+ r+mnnap kal+ip hag jumim hagnabim, "N+bi b+ gau n+hön g+n+g nan si nan naj g+pal," a g+nabim u pen kale ke u rö nöp g+ipim u me, God n+ñöm kalöp manö kub hageinab u, kale

* 1:22: Jer 10:14 1Ko 1:20

* 1:23: Dud 4:15-19; Sam 106:20

* 1:27: Lep

18:22; 20:13; 1Ko 6:9

* 2:1: Mad 7:1-2; Jon 8:7

abe manö pen hagnab. * ² Hon nɨnbun, God nɨpe manö nɨñö nöp hagöp. Anɨb u, nɨbi bɨ anɨg unbö rö gɨnaböl gau, kalɨp manö kub hagnab u, manö kabö göl nöp hagnab. ³ Nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau, a gɨmim, hag junabim u pen kale ke u rö nöp gɨpim. Anɨb u, kale gasɨ nɨhön nɨnbim? God hanɨp manö kub hagnab a gɨmim nɨnbim aka? ⁴ God bɨ aij, kalöp nɨbi bɨ pör mög yabɨl nɨñöm, agamɨj hain rɨk damöm, yɨñɨd kal gagöp u nɨñbe, nɨpe bɨ yɨharɨɨ ap rö löp ar? Pen nɨñim! Nɨpe agamɨj hain rɨk mɨdöp u, yad yɨñɨd kal juageinabin, kale nan si nan naj gɨpal gau, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun a göm, arö göl, a göm, agamɨj hain rɨk mɨdöp. * ⁵ Pen God agamɨj hain rɨk mɨdöm yɨñɨd kal gagöp u, kale nan si nan naj gɨpim u, nɨhön gɨnɨg anɨg gɨpun, a gɨmim, arö gagpim. Kale manö nɨpe jɨ nɨñmim, nan si nan naj gɨpim gau nöp göl gɨ mɨdpim. Anɨb u, God nɨbi bɨ gɨnaböl gɨnaböl rö nɨñöm, manö kub hagnab ñɨn u, kale manö kub yabɨl nɨñnabim. Ñɨn anɨbu, nɨpe manö kub hagöm, kabö rö nöp hagnab u, waiö nɨñnaböl. Nan si nan naj gɨpim u, nɨpe nɨñöm kal göm kalöp ilön pen ñɨnab. ⁶ “Nɨbi bɨ aɨñ aɨñ gɨnaböl gɨnaböl rö nɨñöm, God kalɨp u rö nöp aɨñ aɨñ pen ñɨnab.”

*

⁷ Ñɨn anɨbu nɨbi bɨ an, God hanɨp mailö aij nɨpe ñöm, manö aij hagöm, kamɨɨ pör mɨdep magö u ñɨnab, a göm, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp pör pör gɨ aij gɨpal gau, God kalɨp kamɨɨ pör mɨdep magö u ñɨnab. ⁸ Pen nɨbi bɨ an, nan hañ romanɨ kale ke nöp gasɨ nɨñöm, nagɨ aij adö anɨbu jɨ nɨñöm, nagɨ naj adö u arnaböl gau, God kalɨp nɨñö mulu yabɨl lugö, kal juöm, ilön kub yabɨl ñɨnab. *

⁹ Pen Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, nagɨ naj adö u geinaböl u, God kalɨp hagö, kale magöñhalö uɨham mɨdöl göm, gasɨ mɨlö yabɨl löl göm, gɨ mɨdeinaböl. ¹⁰ Pen Juda nɨbi bɨ gau abe, Juda nɨbi bɨ wasö gau abe, gɨ aij geinaböl u, God kalɨp magöñhalö mailö aij nɨpe ñöm, manö aij hagöm, ud aij gö, mɨd aij gɨnaböl. ¹¹ Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe böñ lap aka böñ lap aragnab. Kabö göl nöp nɨñöm, nɨbi bɨ gau kalɨp ud asɨk ke ke linab.

¹² Juda nɨbi bɨ wasö gau, lo Mosɨs haga nɨñagal gau, nan si nan naj geinaböl u, lo manö nɨñagal u pen kale ram mɨnönɨ naj arnaböl. Pen nɨbi bɨ lo Mosɨs haga nɨñbal gau, nan si nan naj geinaböl u, God lo manö anɨbu udöm, kalɨp manö kub hagnab. ¹³ Nɨbi bɨ lo manö nɨñmɨdal gau, God kalɨp, nɨbi bɨ aij yad, a göm hagagnab.

* 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15

* 2:6: Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko 5:10

* 2:8: 2De 1:8

Nibi bi lo manö hagöp rö nöp gɨnaböl gau nöp, God kalɨp, nibi bi aij yad, a gɨnab. ¹⁴ Juda nibi bi wasö gau lo Mosɨs haga nɨɲagal. Pen kale gasɨ kale ke nɨɲöm, lo manö hagöp rö geinaböl u, gasɨ magö kale ke lo rö mɨdöp.

* ¹⁵ Kale anɨg göl gasɨ nɨɲöm gɨpal u me, hon nɨɲun nɨɲbun, lo manö u anɨ kale daɲ mɨdöp. Nɨn rɨmnap gɨ damöm, anɨ kale yaɲ, “Gɨ naj gabun,” a göm nɨɲbal. Pen nɨn rɨmnap gɨ damöm, anɨ kale yaɲ, “Gɨ aij gabun,” a göm nɨɲbal.

¹⁶ Jisas Krais manö aij hag nɨ aɲmɨdin u hagab, manö kub hagep nɨn u, God Jisas Krais nɨp hagö, nibi bi nan si nan naj pi göl gɨpal gau hag hi+k waiö lö, nɨpe gasɨ magö kale ke mɨdmagö anɨ kale daɲ nɨhön nɨhön hagöp u nɨɲöm, kalɨp manö kub hagnab.

God nɨpe lo manö hanɨp nɨa u me, hon Juda kai nibi bi nɨpe ke yabɨl mɨdpun, a gɨla

¹⁷ Pen kale Juda nibi bi gau, hib kale ke dap ranöl gɨ hagpim, “God nɨpe lo manö hanɨp nɨa u me, nibi bi nɨpe ke yabɨl mɨdpun. ¹⁸ Hon lo manö nɨɲbun u me, nagɨ adö anɨbu aij, nagɨ adö anɨbu naj, a gɨ gasɨ nɨɲun, God nɨp aij göp adö u nöp gɨpun,” a gɨpim. ¹⁹ Pen manö adö ap hagpim, “Nibi bi nɨɲagal gau kalɨp hag nɨ aij gun, nibi bi amgö we gö sɨbön göp rö mɨdpal gau kalɨp hag nɨ

aij gun, ²⁰ nibi bi lo manö nɨɲagal gau kalɨp hag nɨ aij gun, nɨ pai pro gau kalɨp hag nɨ aij gun gɨpun,” a gɨpim. Hagpim anɨbu hagpim, “God nɨpe lo manö hanɨp nɨa u me, gasɨ aij magöɲhalö abe, gasɨ nɨɲö magöɲhalö abe hadö nɨɲbun,” a gɨpim. *

²¹ Kale lo manö u nɨɲmim, nibi bi gau kalɨp hag nɨbim u pen manö nibi bi gau hag nɨbim rö kale ke gagpim. Nibi bi rɨmnap kalɨp hagpim, “Nan si udagmim,” a gɨpim u pen kale ke nan si udpim aka? * ²² Nibi bi rɨmnap kalɨp hagpim, “Nibi si bi si gagmim,” a gɨpim u pen kale ke anɨg gɨpim aka? Nibi bi rɨmnap kalɨp hagpim, “Nan haɨowaɨö gau God rö sabe gagmim,” a gɨpim u pen ram sabe gɨpal mɨgan anɨb gau ammim, nan dap lɨbal gau rɨmnap si udpim aka?

²³ Hib kale u ke dap ran lɨmim hagpim, “God lo u hanɨp Juda nibi bi nɨa,” a gɨpim u pen manö nɨpe u rɨb jubim rö, hib nɨpe u rö nöp hag jubim aka? ²⁴ Gɨ naj gɨpim anɨbu, bi ap nöd God Manö kalɨ kliɲ rɨköm haga rö nöp gɨpim. Nɨpe haga,

“Kale Juda nibi bi, God lo manö nɨɲbun a gɨpim u pen kale ke mɨd aij gagpim rö,

Juda nibi bi wasö gau, God nɨp hag jubal,” a ga.

*

* 2:14: Ap 10:35

* 2:20: 2Di 3:5

* 2:21: Mad 23:3-4

* 2:24: Ais 52:5

25 Kale Juda kai, God n̄bi b̄i n̄pe m̄daiun, a ḡmim, n̄i gau yag dapim, p̄r p̄r waŋ hañ r̄b ḡi d̄o ḡpim. Pen lo manō n̄pe u r̄b jumim, ke n̄iŋnabim r̄o ḡnabim u, n̄bi b̄i ȳhar̄iŋ n̄i waŋ hañ r̄b ḡi d̄o ḡagal r̄o u m̄dnabim.

26 An̄b̄ unb̄o r̄o, n̄bi b̄i au Juda wasō, n̄i hañ r̄b ḡi d̄o ḡagal gau, lo manō hagōp r̄o geinaböl u, God kal̄p n̄bi b̄i n̄i hañ r̄b ḡi d̄o ḡipal u r̄o n̄iŋnab. *

27 Juda n̄bi b̄i wasō, n̄i hañ r̄b ḡi d̄o ḡagal gau, lo manō hagōp r̄o ḡipal. Pen kale Juda kai, Mos̄s lo kal̄i kliñ r̄ika u udmim, n̄i hañ r̄b ḡi d̄o ḡipim u pen lo manō r̄b jubim u me, kalöp manō kub m̄deinab.

28 Hon n̄bi b̄i r̄imnap hagpun, n̄bi b̄i n̄i hañ r̄b ḡi d̄o ḡipal gau n̄oḡp Juda n̄bi b̄i kabō göl, a ḡipun u pen u manō n̄iŋö hagagpun. N̄bi b̄i an an kale Juda n̄bi b̄i kabō göl m̄dpal? Hañ roman̄ n̄oḡ n̄iŋun, Juda n̄bi b̄i aka Juda n̄bi b̄i wasō, gun, hagagnabun. 29 Juda n̄bi b̄i kabō göl gau, aŋ kale dan̄ n̄iŋun hagnabun, b̄i an̄bi n̄pe Juda n̄b̄o kabō göl, a ḡnabun. M̄dmagö n̄pe u hañ r̄b ḡi d̄o ḡi m̄döp n̄iŋnabun u, b̄i u b̄i Juda kabō göl, n̄bi u n̄bi Juda kabō göl, a ḡnabun. Lo Mos̄s kal̄i kliñ r̄ika u gö, m̄dmagö kale au hañ r̄b ḡi d̄o ḡagep; God Ana n̄pe n̄oḡ m̄dmagö kale au hañ r̄b ḡi d̄o ḡnab.

N̄bi b̄i m̄dmagö kale unb̄o r̄o m̄döp gau, n̄bi b̄i gau kal̄p n̄iŋlö hib m̄dagöp, pen God n̄iŋö hib m̄döp. *

3

God hagab r̄o n̄oḡ gab

1 An̄g hagabin u, b̄i ap hagnab, “Juda n̄bi b̄i wasō, hañ r̄b ḡi d̄o ḡagal r̄o m̄daibnop aij ḡiböp,” a ḡnab u pen adö an̄bu hagagin. 2 Juda n̄bi b̄i m̄dpun u aij yab̄i m̄dpun. Manō yad ke n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p hag n̄öl, a göm, God han̄p Juda n̄bi b̄i n̄oḡ manō aij n̄pe ña. 3 Pen Juda n̄bi b̄i r̄imnap n̄hi b̄i manō kl̄ö hagla r̄o gagla. An̄g ḡila u, God manō kl̄ö kal̄p haga u arö ḡnab aka? 4 Wasō yab̄i, arö gagnab. N̄bi b̄i gau magöŋhalö n̄in r̄imnap piral hagnaböl, pen God n̄pe b̄i n̄iŋö yab̄i hagöm, hagab r̄o n̄oḡ ḡnab. Manō an̄bu r̄o God Manō u kal̄i kliñ r̄iköm hagla,

“God, ne manō kabō göl n̄oḡ hagpan u,
n̄oḡ manō r̄imnap pen
hagöl r̄o lagöp.

N̄oḡ manō kub hageinaböl u,
manō iŋ ap m̄dageinab,”
a ga. *

5 “Hon p̄r p̄r ḡi naij ḡnabun u, n̄bi b̄i r̄imnap n̄iŋöm, God p̄r p̄r ḡi aij göp u waiö n̄iŋnaböl. An̄b̄ u, God han̄p kal göm manō kub hagn̄g gab u aij gagöp,” a ḡnabun aka? (Pen

* 2:26: Gal 5:6

* 2:29: Dud 30:6; Kol 2:11

* 3:4: Sam 51:4

manö anıbu, nıbi bı nıñöm hagpal rö nöp hagabin.)
 6 Wasö yabı! God nıbi bı magöñhalö manö kub hagnab u, böñ lap aka böñ lap aragnab; kabö göl adö u nöp hagnab.

7 Pen kale rımnnap hagnabim, "Hon pör pör pıral adö rımnnap gınabun u, nıbi bı rımnnap nıñöm, God pör pör nıñö nöp hagöp u waiö nıñöm, Bı mailö halö yabı! mıdöp, a göm, hib nıpe haglö adö arnab. Anıb u, nıñön gınıg God hanıp nıbi bı nan si nan naij gep, a göm, manö kub hagöm, ilön kub ñınab?" ö gınabim. 8 Manö pıral anıbu rö hagnabim, "Nan si nan naij u nöp gıno gıno, God hanıp mög yabı! nıñöm, nan si nan naij ke ke iru yabı! gınabun anıbu nıñöm arö gınab u, nıbi bı gau nıñöm, nıpe bı aij unbö ke a göm hib nıpe haglö adö arnab," a gınabim. Pen nıbi bı rımnnap yıp ke hag juöl gı, Pol manö anıbu rö hagöp, a gıpal. Manö anıbu rö yad hagagın! Pıral hagpal rö, God nıñö, kalıp manö kub hagöm, pen ilön kub ñınab.

Nıbi bı aij ap mıdagpun

9 Anıb u, nıñön hagnun? God nıñö, hon Juda nıbi bı gau mıd aij gıpun; Juda nıbi bı wasö gau mıd aij gagpal, a gun aka? Wasö! Mıdö nöp me hagnun rö, hon nıbi bı magöñhalö, Juda nıbi bı gau

abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, nan si nan naij nagı adö anıbu hanıp klö gı fıp gı ud arnıg gab. *

10 Manö anıbu rö, God Manö u kalı kılın rıköm hagla, "Nıbi bı pör gı aij gınaböl rö rımnnap mıdagpal. *

11 Nıbi bı, nagı adö anıbu aij, nagı adö anıbu naij, a göm nıñbal gau rımnnap mıdagpal.

Nıbi bı, 'God lau adö arun, nıp aip mıdaiun,' a gı nıñbal gau rımnnap mıdagpal.

12 Nıbi bı gau magöñhalö God nıp arö göm, nıbi bı naij rö mıdöm, nan si nan naij nöp gıpal.

Kale magöñhalö unbö rö nöp gıpal.

13-14 Aıab kale u ado malo göm, pör pıral yabı! nöp hagpal.

Rugu mıgan kale u, wıp umö paıu gı aij gaglö, haıñ naij auöp u rö mıdöp.

Nıbi bı rımnnap kalıp nıñlö mulu lugö, hag juöm, manö naij hagpal u, re naij hauı rö mıdpal. *

15 Kal naij yabı! juöm, nıbi bı gau kalıp ilön ñun, al pak lun, a göm, gası u nöp nıñöm, *

16 nıbi bı gau kalıp pör gı naij gılö,

* 3:9: Ro 1:18-2:24; 3:23

* 3:10: Sam 14:1-3; 53:1-3

* 3:13-14: Sam 5:9;

10:7; 140:3 * 3:15: Ais 59:7-8

gasɪ iru yabɪɫ nöp
nɪŋbal.

17 Nɪbi bɪ gau aip mɪdöm,
agamɪj mɪd aij göl rö
lagöp.

18 God bɪ kub nɪŋ mɪdöp, a
göm,
pɪñɪŋ gagpal,” a gɪla. *

19 God lo manö anɪbu
hanɪp Juda nɪbi bɪ nöp ña u
me, manö anɪbu magöŋhalö
hanɪp Juda nɪbi bɪ hagab.
Anɪb u, God manö kub
hagnab ñɪn u, nɪbi bɪ ram
mɪnönj gau gau magöŋhalö
manö pen ap hagöl rö
lagnab; kale magöŋhalö
manö mɪdeinab. ²⁰ Anɪb
u, bɪ ap lo manö hagöp rö
geinab u, God bɪ anɪbu nɪp,
bɪ aij yad, a gagnab. Pen
God lo hagöp rö nɪjun, hon
nan si nan najj gɪpun, a gun
nɪŋnabun. *

*Nɪbi bɪ Kraiŋ nɪp nɪŋ uɪpal
gau nöp, kalɪp nɪbi bɪ asɪŋ
mɪdagöp aij yad, a gɪnab*

²¹⁻²² Anɪbu, pen mɪñi,
Mosɪs abe, bɪ God manö
hagep bɪ gau abe, gɪnab a
göm, kalɪ kliñ rɪköm hagla
rö, Jisas Kraiŋ hanɪp a göm
uma u me, nɪp nɪŋ uɪno, God
hanɪp hagnab, “Kale nɪbi bɪ
aij yad,” a gɪnab. Pen hon
Juda nɪbi bɪ gau abe, Juda
nɪbi bɪ wasö gau abe, lo
adö u nöp nɪjun gɪno, anɪg
hagagnab. *

²³ Hon nɪbi bɪ magöŋhalö
nan si nan najj gɪpun rö,
God mailö magö aij nɪpe ñöb
udun rö lagöp u pen ²⁴ God

hanɪp mög nɪŋöm, Kraiŋ Jisas
yuö apöm hanɪp rau adog
uda u me, God hanɪp nɪbi bɪ
aij yad a gɪnab. *

²⁵ Yad aigöl gem, nɪbi
bɪ nan si nan najj gɪpal
gau kalɪp nɪbi bɪ aij yad, a
gɪnabin u nɪŋöl, a göm, God
nɪpe Kraiŋ Jisas nɪp nan sabe
gep rö mɪnönj naböŋ it i hag
yua. God nɪpe nɪbi bɪ nan si
nan najj nöð gɪla gau, manö
kub hagöm, kal juöm, ilön
pen ñöm, böŋ nöp al pak
lɪböŋ u pen nɪpe agamɪj hain
rɪk mɪdöm, anɪg gaga. Pen
uri Kraiŋ Jisas nɪpe apöm,
nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal
gau magöŋhalö hañ romanj
nɪpe ke udöm ilön kub udöm
uma. Anɪb u me, nɪbi bɪ an
an, hagape nɪpe nan si nan
najj yad lɪk gɪ yuöp, a göm,
Jisas nɪŋ uɪdeinaböl gau, God
kalɪp nɪŋöm kal juöm ilön
pen ap ñagnab. ²⁶ Yad aigöl
gem, nɪbi bɪ nan si nan najj
gɪpal gau kalɪp nɪbi bɪ aij
yad, a gɪnabin u nɪŋöl, a göm,
God nɪpe anɪg ga. Manö kub
hagem, nan si nan najj gɪpal
rö pen ilön u rö nöp ñɪnabin,
a ga u me, nɪpe haga rö nöp
göm, Kraiŋ Jisas nɪp nan sabe
gep rö hag yuö, nɪbi bɪ nɪp
nɪŋ uɪdnaböl gau kalɪp nɪbi
bɪ aij yad a gɪnab.

²⁷ Anɪb u, lo adö u gɪno,
God hanɪp nɪbi bɪ aij yad
a göm udö, nɪbi bɪ nɪpe
mɪdpun, a gun, hib hon ke
hagno adö arnɪm rö lagöp.
Jisas hanɪp a göm uma manö

* 3:18: Sam 36:1 * 3:20: Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16 * 3:21-22: Gal 2:16

* 3:24: Ro 5:1

aij u nɨŋ udun me, God nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun. ²⁸ Anɨb u, nɨbi bɨ gau lo manö hagöp rö gɨpal, a göm, God kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gagnab. Nɨbi bɨ Krajs Jisas ga manö aij u nɨŋ udpal, a göm me, God kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab.

²⁹ God nɨpe hon Juda nɨbi bɨ, God hon nöp wasö; nɨpe Juda nɨbi bɨ wasö gau God kale abe mɨdöp. * ³⁰ Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe añɨ u me, nɨbi bɨ ñɨ hañ rɨb gɨ dö gɨpal gau abe, nɨbi bɨ rɨb gɨ dö gagpal gau abe, kale adan añɨ u nöp arlö, God kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab. Anɨb u, kale magöŋhalö Krajs Jisas ga manö aij anɨbu nöp nɨŋ udöl. *

³¹ Pen hon Jisas manö aij u nɨŋ udno, God hanɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab, a gɨpin u, lo manö gau arö gɨnabun a gem hagagabin, wasö. Nɨbi bɨ Jisas manö aij u nɨŋ udnaböl gau, kale manö aij anɨbu hagöp rö nöp gɨlö, lo manö u am pɨdöŋ gɨnab. *

4

God Ebrahim nɨp bɨ aij yad a ga

¹ Hon Juda nɨbi bɨ, bac ɨlan hon ɨl göm rɨkö, rɨk amɨl apɨl göm, rɨklö mɨdpun gau me, bɨ ne Ebrahim. Pen God Ebrahim nɨp uda u, aige göm Ebrahim udaŋ ² Ebrahim nɨpe ke nan aij ap gö, God ne bɨ aij yad, a gɨböp, Ebrahim bɨ gau hagöm “Yad bɨ

aij,” a gɨböp. Pen God nɨŋöb Ebrahim hib nɨpe ke dap raneb ɨl ap mɨdageia. ³ Pen ai gɨnɨg Ebrahim hib nɨpe ke dap ranagböp? God Manö hagab, “Ebrahim nɨpe God manö haga u nɨŋ uda u me, God nɨp ‘Ne bɨ aij yad,’ a ga.” *

⁴ Bɨ ap wög göm pe udöm, mani anɨbi yɨharɨŋ udpin a gagnab; wög gainö pen u mani i udpin a gɨnab.

⁵ Pen nɨbi bɨ, hon God nɨp klö hon ke wög geinabun, nɨpe hanɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab, a gɨ gasɨ nɨŋnaböl gau, God kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gagnab. Pen nɨbi bɨ, nan si nan naj gɨpun u pen God nan si nan naj gɨpun anɨbu yɨharɨŋ arö göm, hanɨp nɨbi bɨ kamɨŋ aij yad a gɨnab nɨŋbal gau, kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab.

⁶ Manö hagabin i rö, Depid u rö nöp hadame nöp God Manö u kalɨ kliñ rɨköm, nɨbi bɨ nan aij ap gagnaböl pen God kalɨp nɨbi bɨ aij yad a gɨnab gau ñɨñɨ lɨnaböl, a ga. Nɨpe haga,

⁷ “Nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau,

God nan si nan naj kale nɨŋöm arö gɨnab rö, aij gö nɨŋöl gɨ mɨdeinaböl.

Nɨbi bɨ nan si nan naj gɨpal gau,

God nan si nan naj kale manö kub hagagnab rö,

* 3:29: Ro 10:12

* 3:30: Dud 6:4; Gal 3:20

* 3:31: Mad 5:17

* 4:3: Jen 15:6; Gal 3:6

mĩñ mĩñ göl gĩ
mĩdeinaböl.

⁸ Nĩbi bĩ nan si nan naij gĩpal
gau,

Bĩ Kub nan si nan naij
kale lĩk gĩ yunab rō,
ñĩñĩ löl gĩ mĩdeinaböl,” a
ga. *

⁹ Depid ñĩñĩ lep magö haga
u, nĩbi bĩ ñĩ hañ rĩb gĩ
dö gĩpal gau nöp manö u
udnaböl? Wasö yabĩ! Nĩbi
bĩ ñĩ hañ rĩb gĩ dö gagpal gau
abe udnaböl. God Manö kalĩ
klĩñ rĩkõm hagla adĩñ anĩbu
uri nöp hagajĩn: “Ebrahim
nĩpe God manö haga u nĩñ
uda u me, God nĩp, ‘Ne bĩ aij
yad,’ a ga.”

¹⁰ Bac itaŋ hon Ebrahim,
hañ rĩb gĩ dö gaga ñĩn u,
God manö haga u nĩñ udö,
God nĩp, “Ne bĩ aij yad,” a
ga. ¹¹ “Ebrahim manö yad
nĩñ uda u me, yad, ‘Ne bĩ aij
yad,’ a gĩpin u, nĩbi bĩ gau
nĩñlaŋ,” a gõm, hainö God
hagö, Ebrahim hañ rĩb gĩ dö
ga. God anĩg ga u nĩñbun.
Anĩb u, nĩbi bĩ ñĩ hañ rĩb
gĩ dö gagõm, God Manö nĩñ
udlö, kalĩp, “Nĩbi bĩ aij yad,”
a gĩnab nĩbi bĩ gau, Ebrahim
bac itaŋ kale mĩdöp. *

¹² Pen nĩbi bĩ ñĩ hañ rĩb gĩ
dö gĩpal pen, Ebrahim hañ
rĩb gĩ dö gaga ñĩn u, God
manö nĩpe nĩñ udmĩdöp rō,
u rō nöp nĩñ udnaböl nĩbi bĩ
gau abe, Ebrahim bac itaŋ
kale u rō nöp mĩdöp.

¹³ Pen Ebrahim lo adö gau
nĩñjõm gö, God nĩp, “Ne bĩ

aij yad,” a gõm udaga. Ebra-
ham nĩpe God manö haga
u nĩñ uda u me, God nĩp,
“Ne bĩ aij yad,” a gõm, manö
klö nĩñjõ hagõm Ebrahim
abe ñĩ pai nĩpe anĩb gau
abe kalĩp haga, “Kale ram
mĩnõñ itĩ gau gau magõñhalö
udnabim,” a ga. *

¹⁴⁻¹⁵ God manö klö nĩñjõ
haga u, nĩbi bĩ lo adö u
nĩñjõm gĩnaböl gau hagböp,
God manö klö nĩñjõ haga
anĩbu nan yĩharĩñ rō lĩböp.
Nĩhõn gĩnĩg: nĩbi bĩ lo adö
u hain gõm, God nĩbi bĩ nĩpe
mĩdeinabun a gõm nĩñbal
gau, kale magõñhalö lo manö
u rĩb junaböl nĩñjõm God kal
juõm, manö kub hagõm, pen
ilõn ñĩnab. God manö klö
nĩñjõ haga u, nĩbi bĩ lo adö
u nĩñjõm gĩnaböl gau hagböp,
God manö haga nĩñ udpal
u nan yĩharĩñ rō lĩböp. Ai
gĩnĩg: nĩbi bĩ God manö
haga nĩñ udnaböl gau nĩñ
aij gagõm, dui gĩnaböl. God
manö klö nĩñjõ Ebrahim nĩp
haga u udagnaböl. *

¹⁶ Anĩb u, hon nĩñbun, God
gĩnabin a gõm, manö klö
nĩñjõ hag la anĩbu, nĩbi bĩ
God manö haga nĩñ udnaböl
gau nöp kalĩp haga. Anĩb u,
God gasĩ nĩpe ke nĩbi bĩ mög
nĩñjõm, yĩharĩñ ud aij gĩnab
u me, Ebrahim ñĩ pai nĩpe
gau magõñhalö God manö
klö nĩñjõ haga u rō udnaböl.
Nĩbi bĩ kalĩp lo manö ña gau
abe, nĩbi bĩ Ebrahim rō hañ
rĩb gĩ dö gagõm God manö

* 4:8: Sam 32:1-2 * 4:11: Jen 17:10-11 * 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal

3:29 * 4:14-15: Ro 3:20; 5:13; Gal 3:18

nij uda rö, nij udpal gau
 abe, kale magöñhalö manö
 klö nijö haga u nöp udnaböl.
 Ebrahim nipe bac itañ hon
 magöñhalö midöp me u. *
 17 God Manö u kalı kliñ riköm
 hagla, "God Ebrahim nıp
 haga, 'Yad gınö, nıbi bı it ke
 ke iru nöp midpal gau, nöp
 bac itañ hon, a gınaböl,' a
 ga," a gıla. Anıbu u, God amgö
 ilö adö nipe u, hon nıbi bı it
 ke ke gau nıbö nıp nij ud-
 pun gau magöñhalö bac itañ
 Ebrahim ñı pai nipe yabıtı
 midpun. God nipe nıbi bı
 umbal gau gö, kale urakpal.
 God nipe nöp gö, nan nöd
 midagmidöp u mıñi waielöp.
 *

Ebrahim God nıp nij uda rö nöp gun

18 Pen Ebrahim mılep
 yabıtı löm, ñı pai riknım rö
 lagö, God nıp haga, "Ne, it
 gımön, nıbi bı ñı pai ne
 hainö mideinaböl gau, it ke
 ke iru yabıtı mideinabım," a
 ga. Anıg hagö Ebrahim, God
 manö nijö hagöp, a göm,
 gası halö midöm me, haga rö
 nöp me, nıbi bı ñı pai nipe it
 ke ke iru yabıtı nöp midpal. *

19 Pen Ebrahim nijı, hañ
 romanı kalpe ber mıhau bir
 bir gı mıhau luga. Ebrahim
 mı nipe söl ñın juöl unbö
 mamıd laı (100) ara u me, ñı
 pai rıkep rö laga. Nıbin nipe
 Sera u rö nöp mılep yabıtı la,
 ñı pai rıkep rö laga. Pen
 nipe God manö nıp haga u
 nij ud pidöı gı damöm, gası

halö mideia. * 20-21 God
 nıpe Ebrahim nıp manö klö
 nijö haga u, Ebrahim gası
 mıhöp nijıga; nıpe böı nöp
 nij uda. God Bı pidöı halö,
 manö klö nijö haga rö nöp
 gınab, a göm, God manö
 haga u nij udöl gı mideia
 rö, gası magö nıpe u pidöı
 rımnab halö udöm, nıpe God
 manö haga u ud pidöı yabıtı
 göm, God hib nıpe u hagö
 adö ara. 22 Ebrahim ga
 anıbu, God Manö u kalı kliñ
 riköm hagla, "Ebrahim nıpe
 God manö haga u nij uda u
 me, God nıp, 'Ne bı aıı yad,'
 a ga," a gıla. * 23 "God
 nıp, 'Ne bı aıı yad,' a ga,"
 manö kalı kliñ rikla anıbu,
 Ebrahim nıp nöp kalı kliñ
 rikagla. 24 Hanıbu abe, nijöl
 a göm, kalı kliñ rikla. God
 nıpe gö, Bı Kub hon Jıas
 uraka anıbu nij udpun u
 me, nıpe hanıbu abe nıbi bı
 aıı yad a gınab. 25 Pen nan
 sı nan naiı gun asıı midaino
 rö, God hanıbu mög nijöm,
 ñı nıpe Jıas Kraıs nıp yuö
 apöm, "Kale nan sı nan naiı
 gıpal anıbu God nijöm arö
 gınım," a göm, uma. Pen
 Jıas umö, God gö, kauyanı
 uraka rö, asıı kub gac hanıbu
 uı ga anıbu kamıı lınım rö
 löp. *

5

*God nıp nij udeinabun
 u, hanıbu nıbi bı ası ması
 midagöp a gınab*

* 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Jen 17:5

* 4:22: Jen 15:6 * 4:25: Aıs 53:4-5

* 4:18: Jen 15:5 * 4:19: Jen 17:17

1-2 Pen God hanip mög niñöm ga anibu niñ udno u me, hanip nibi bi asi masi midagöp a göm, uda. Anib u, Bi Kub hon Jisas Krai nipe gö, hon God aip jim ñöl midun, agamij mid aij gipun. Pen ram minöñ hon hag löp u amun, God mailö aij nipe u niñun, nip aip mideinabun a gun, aij gö niñöl gi midpun.

3 Miñör auö, uñham midpun u, miñ miñ göl gi midpun. Niñön ginig: miñör auö, uñham mideinabun u, hon klö gun, Jisas Krai cig aij gun, arö gagnabun. *

4 Hon klö gun, Jisas Krai cig aij gun, gi dam dam, hon nibi bi gasi magö pidöñ halö mideinabun. Pen gasi magö pidöñ halö mideinabun u, hon gasi halö mideinabun.

5 Pen anig göl gasi halö mideinabun u, yiharini midageinabun. Niñön ginig: God nipe Ana Ut u hanip ñöm hanip midmagö yabih libil.

6 Pen hon nibi bi minöñ naböñ adö it i midpun gau, nan si nan naij gi damun gac halö midaino, God aip jim ñöl middep rö laga. Hon adan arun ap midageia. Pen God nipe hag la ñin u nöp, Krai hanip nibi bi naij nan a göm uma. ⁷ Pör nibi bi rimnap, bi aij ap nip niñöm, “Yad nip nan a gem umnö, nipe kamiñ arañ,” a göm umagnaböl. Pen ñin añi añi

rimnap bi ap bi aij yabih ap rö niñöm, “Yad nip nan a gem umnö, nipe kamiñ arañ,” a göm umnab aka niñagpun. ⁸ Pen hon nan si nan naij gi midaiun ñin anibu nöp, Krai hanip nan a göm uma. Anib u, hon niñbun, God hanip midmagö yabih löp. *

⁹ Krai nipe hanip a gi umöm, hagape nipe lugö, God hanip nibi bi aij yad a ga. Anib u me, hon niñbun, God kal ju manö kub hagnab ñin u, Krai nipe hanip ud kamiñ yunab. *

¹⁰ God kolmañ nipe midaino ñin u me, Ni nipe umöm, hanip Nap aip jim ña. Uri Nap aip jim ñöl midpun u me, Ni nipe uraköm kamiñ midöp u, hanip niñö nöp ud kamiñ yunab! ¹¹ Pen anibu nöp wasö. Hon God aip jim ñöl midpun rö, Bi Kub hon Jisas Krai nipe nöp gö, God aip jim ñöl midpun, a gun, hib kale apil mihau dap ranöl gun, aij a gö niñöl gi midpun.

Adam yam nipe umbal pen Jisas yam nipe kamiñ pör middep udpal

¹² Pen nan si nan naij göl umeb it u, Adam nöp it göm gö me, asini nipe anibu nibi bi rik lep nipe gau magöñhalö umbal. Niñön ginig: God niñö, Adam ga anibu, hon nibi bi rik lep nipe gau magöñhalö anig gino. Niñ anibu hanip yag

* 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7

* 5:8: Jon 3:16; 1Jn 4:10

* 5:9: Ro 1:18; 2:5

* 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23

dauagla u pen hon aip gino.
*

13 God Mosıs nıp lo manö ña adö u, nan si nan naj gep gası u mınöñ naböñ adö it i nöd mideia. Pen lo midageia ñın u, God nan si nan naj gıla u nıñöm, hainö pen ñınaböl, a göm, gası nıñ midageia. * 14 Pen Adam it göm gı naj gö, asıñ nıpe anıbu nıbi bı gau kalıp ut gö, magöñhalö um dap dap, Mosıs lo manö hag ña ñın u aua. Adam God manö nıp haga u rıb jua rö, rımnap rıb juagla u pen Adam ga rö magöñhalö umla. Adam nıpe Bı hainö aunab Bı u rö.

15 Adam gı naj ga u ke; Jisas Krais nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj gö, nıbi bı magöñhalö umbal. Pen Jisas Krais nıbi bı mög nıñöm uma rö, God nıbi bı gau magöñhalö mög yabıt nıñöm, ud aij göm, nan aij yabıt ña.

16 Bı añı anıbu nan si nan naj ga u ke; God nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj añı anıbu ga u, God nıñöm manö kub hagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam ñı pai nıpe nan si nan naj gı dam dam, Jisas Krais nan aij yıharıñ ñö, God, “Nıbi bı gau magöñhalö pör pör kamıñ midaiöl rö löp,” a ga.

17 Nöd bı añı ap nan si nan naj gö, asıñ kłö naj yabıt anıbu hanıp magöñhalö ut ga. Pen hainö, anıg adö anıb unbö rö wasö, God nıbi bı mög yabıt nıñöm ud aij yabıt gö, nıbi bı asıñ

mıdagöp a gınab gau, bı añı Jisas Krais gö, kale kamıñ midöm nıpe aip aij gö nıñöl gı mideinaböl.

18 Adam nan si nan naj magö añı ap nöp gö, asıñ anıbu nıbi bı magöñhalö ut gö, God manö kub hagöm, “Nıbi bı magöñhalö umnaböl,” a ga. Pen Jisas Krais ñın añı ap nöp nan aij yabıt gö, God nıbi bı magöñhalö kalıp nıbi bı aij yad a göm, kamıñ middep magö u ñınım rö löp. * 19 Bı añı ap God manö haga u rıb jua rö, God nıñö, hon nıbi bı magöñhalö nan si nan naj gino. Ñın anıbu hanıp yag dauagla u pen hon aip gino. Anıb unbö rö nöp, bı añı ap God manö haga rö nıñöm umö, God nıbi bı magöñhalö kalıp nıbi bı yad a gınım rö löp. *

20 Nıbi bı nöd nan si nan naj gı midmidal; God nıpe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, nıbi bı, lo manö rıb juun nan si nan naj gıpun u nıñöl, a göm, lo manö ña. Anıb u, nan si nan naj gıla gau iru yabıt nöp gılö ara. Pen God nıbi bı nan si nan naj gıla gau kalıp mög yabıt nıñöm, ud aij yabıt ga.

21 Anıb u, nan si nan naj asıñ anıbu kłö yabıt göm, nıbi bı magöñhalö ut gö, wip umbal rö mideila. Pen God anıg göl nıbi bı gau kalıp mög yabıt nıñöm, ud aij yabıt göm, nıbi bı aij yad a göm, kamıñ pör middep anıbu

* 5:13: Ro 4:15

* 5:18: 1Ko 15:22

* 5:19: Ais 53:11

ñinab. Bì Kub hon Jisas Krais nipe gì aij ga u me, God anig ginab. *

6

Jisas aip umun um hauł gino a gun, nan si nan naij gep gasi adö u niñagun

¹ God hanip mög niñöb anibu, niñi bi rimnap hagnaböl, “Nan si nan naij hałöwałö göl gi midno midno, God hanip nöd niñöm ud aij göp rö wasö, hainö hanip mög yabił niñöm ud aij yabił ginab,” a ginaböl. ² Pen manö piral anig rö hagagun! Hon nan si nan naij gep nagì adö u, hon hadö umno. Anib u, midmagö hon piłu gö, nan si nan naij gun rö lagöp. ³ Kale niñbim, hon niñi bi Krais Jisas aip jim ñöl midaiun a gun ñig pakno gau, “Nipe uma rö jim ñöl umbun,” a gun, ñig pakno. * ⁴ Hon ñig pakno u, Krais Jisas aip wip rigöl migang lugun umno rö la. Niñön ginig: Krais nipe umö, kabö migang u rigöl gila pen Nap kłö ke yabił nipe u gö, uraköm kamij midöp rö, hon unbö rö wip rigöl migang rö midpun u urakun, kamij hain niñbö adö u midainabun. *

⁵ Krais aip jim ñöl umno u me, nipe kauyan uraköm kamij midöp rö, hainö hon u rö nöp urakun kamij midainabun. ⁶ God nipe gasi niñga, nan si nan naij gep

nagi u böñ nöp riñ gi dö gö, hainö niñi bi gau kalip nagì wög gep bi rö, adan naij u ud tip gi dam aragnim, a gi gasi niñga. Anib u me, nagì adö naij gimidun u, Krais aip mab ba lan al pak lilo uma. *

⁷ Pen niñön, niñi bi um hauł gipal gau, nan si nan naij gep magö u midmagö kale piłu gö göl rö lagöp.

⁸ Hon niñbun, Krais aip umno u me, nipe aip kamij midainabun. ⁹ Hon niñbun, Nap nipe gö Krais uraka rö, nipe kauyan umagnab. Uri umeb magö u Krais nip nan ap ginim rö lagöp. ¹⁰ Krais nipe ñin añi ap nöp uma u pen nan si nan naij gep pidön u böñ nöp hir göp. Krais kauyan uraköm, am God aip midpil.

¹¹ Anib u me, Krais Jisas aip uł gun, nan si nan naij gep adö u um hauł gun, urak God aip kamij midpun, a gimim niñmim. * ¹² Nan si nan naij gep magö u, kalöp adik tip gi dam, bi nagì wög gep rö mo gau midmim, nan si nan naij ginabim, a ginab. Pen kale wiñhö gimim. *

¹³ Pen gasi naij kale u, hañ roman ñin ma kalöp adij ap, nan si nan naij ginim, a göm, tip gi gainim rö, kale hañ roman kale adij adij gau magöñhalö böñ nöp wiñhö gimim. Jisas aip umun urakpun u me, gasi midmagö rimid hon God nip ñun, hañ roman

* 5:21: Ro 6:23 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12 * 6:6: Gal 5:24 * 6:11:

2Ko 5:15; Gal 2:19 * 6:12: Jen 4:7

adiŋ gau God nɪp ñun, nɪpe hagöp rö nöp gun, a gɪmim nɪŋmim. *

14 Nöd lo manö adö u nɪŋun gun, a gɪ gasɪ u nɪŋbe, nan si nan naij gep gasɪ u nöp lö, anɪg gɪmɪdim. Pen mɪñi adö anɪbu rö mɪdagpim. God kalöp mög nɪŋöm udö, Kraiss nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, nɪp cɪg gɪmim, nan si nan naij gau arö gɪnabim. *

Nagɪ asɪŋ mɪdagöp aij adö u nöp arun

15 Pen God lo manö adö u gɪno, God nɪŋöm hanɪp udagnab; nɪpe ke hanɪp mög nɪŋöm, Kraiss nɪp yuö apöm, hanɪp a göm uma rö, udnab. Anɪb u, nan si nan naij nöp gɪ mɪdaiun aka? Wasö yabɪ! Anɪg gagun. 16 Kale nɪŋbim, kale bɪ kub ap nɪp, hon bɪ nagɪ wög gep ne mɪdun, wög nɪhön hagnabön gɪnabun, a geinabim u, kale bɪ kub anɪbu mo nɪpe gau mɪdpim. Kale nan si nan naij gep nɪp nagɪ wög gep bɪ rö mɪdeinabim u, nan si nan naij gep mo gau mɪdmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nagɪ wög gep bɪ rö mɪdeinabim u, God manö hagöp mo gau mɪdpe, nɪpe kalöp nɪbi bɪ aij yad a gɪnab. *

17 Nöd kalöp nan si nan naij gep gasɪ u nöp lö, bɪ nagɪ wög gep rö mɪdmim, adö anɪbu nöp gɪmɪdim. Pen hainö, Jisas manö aij u nɪŋmim, böŋ nöp udpim. Anɪg gɪpim u, yad God nɪp

aij a gabin. 18 God nɪpe gö, kale nan si nan naij mo gau mɪdmim, yöñ udmim, God nagɪ wög gep nɪbi bɪ rö mɪdmim, nɪpe hagöp rö gɪ aij gɪpim. 19 Pen kale ke klö mɪdagpim rö, manö hagnɪg gabin i, yad waiö nöp hagnö nɪŋ aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gasɪ naij yabɪ nɪŋmim, nagɪ wög gep nɪbi bɪ rö mɪdmim, hañ romanŋ ñɪn ma kale gau nan si nan naij yabɪ gɪ dammim, gɪ naij yabɪ nöp gɪmɪdim. Pen mɪñi gasɪ aij yabɪ nɪŋmim, nagɪ wög gep bɪ rö mɪdmim, hañ romanŋ ñɪn ma kale gau God manö hagöp rö nöp gɪ dammim, kamɪŋ aij nöp mɪdeinabim. 20 Nöd nan si nan naij gep nagɪ wög gep nɪbi bɪ rö mɪdmɪdim u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo nɪpe gau mɪdagmɪdim. 21 Pen nöd gɪ naij gɪmɪdim anɪbu, mɪñi nɪŋmim hagnabim, “Pör anɪg gɪ naij gɪmɪdun u, nable göp. Anɪg gun nan aij ap udagpun,” a gɪnabim. Nɪbi bɪ anɪg gɪpal gau umnɪg gɪnaböl.

22 Pen mɪñi God nɪpe gö, kale nan si nan naij mo gau mɪdmim, yöñ udmim, God nagɪ wög gep nɪbi bɪ rö mɪdmim, God nɪŋö aij gɪnab adö u nöp gɪmim, kamɪŋ pör pör mɪdep u udnabim. 23 Nan si nan naij gep adö u gɪ damun, pe udun umnabun; pen Bɪ Kub hon Jisas Kraiss

* 6:13: Ro 12:1

* 6:14: 1Jn 3:6

* 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19

aip jīm ñöl m+deinabun u, God han+þ kam+ŋ pör pör m+dep magö u y+har+ŋ ñ+nab. *

7

Krais hañ romanŋ n+pe m+dpim rö, n+pe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö n+ŋbim gau. Kale n+ŋbim, n+bi b+ kam+ŋ m+dpal gau nöp lo manö hain g+naböl; umeinaböl, marö kal+þ r+mnap m+dag nab.

² Manö ap ba gau rö ap m+ðöp. Lo manö ap haga, b+ n+pe m+deinab, n+bin n+pe nugmul aip m+dain+m; pen nugmul umnab u, lo an+bu p+s g+nab. ³ N+bi u nugmul m+ðö n+ŋöl g+, am b+ hain n+bö ap n+ŋöm udeinab u, n+þ hagnaböl, “Lo manö r+þ jumön, ne b+ si udep n+bi,” a g+naböl. Pen nugmul umö, am b+ hain n+bö n+ŋöm udeinab u, manö m+dagöp; “Lo manö r+þ jumön, ne b+ si udep n+bi,” a göm, hagnaböl.

⁴ Pen añ mam b+. An+þ unbö rö nöp, kale Krais hañ romanŋ n+pe m+dpim gau, n+pe aip umbe rö, lo manö ud s+s+ l+m+dim u arö g+pe n+ŋöm B+ ap kalöp udnab. B+ au umöm uraka B+ u kalöp udö, kale God n+þ aij g+n+m adö u nöp g+nabim. *

⁵ Nöd pen Krais hon udaga ñ+n u, nan si nan naij gep magö u han+þ ud s+s+ l+m+ðöp. Lo manö adö u nöp

hain gun a g+ m+dm+ðun u pen gas+ naij aŋ hon dan p+ral hi+kö, mab as+ ñ+ŋ umeb magö u waiö lö, m+ð aij g+m+dagun. God aip m+dep rö laga. ⁶ Pen m+ñi Krais aip umbun rö, lo manö han+þ nag+ rö löm ud s+s+ l+m+ðöp u pak gulu g+ lun me, Juda lo manö kal+ kliñ r+kla adö u n+ŋun gagpun; God Ana gas+ ñöb adö u nöp n+ŋun g+pun. *

Lo m+ðöp rö, nan si nan naij g+pun u waiö n+ŋbun

⁷ An+þ u, hon n+ñön ha-gun? God lo manö hagö hagla u, manö naij hagöp, a gun aka? Wasö yab+! U an+g hagagun.

Lo m+dagböp, yad nan si nan naij aigeg rö m+ðöp u n+ŋagbnep. Lo manö adö ap kal+ kliñ r+köm hagla, “N+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim, gas+ u n+ŋagmim,” a g+la. An+þ u me, yad n+ŋbin, n+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+ gas+ n+ŋeinabin u, nan si nan naij g+nabin. * ⁸ An+þ u, yad gas+ n+ŋbin, hainö yad nan si nan naij gem, n+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+ gas+ u n+ŋagnabin. Yad an+göl gas+ n+ŋm+ðin u pen ad+ŋ nan si nan naij gep magö u am gas+ r+m+ð yad +þ g+ dam arö, n+bi b+ r+mnap nan kale gau iru yab+ nöp nan yad rö m+daiböp a g+ gas+

* 6:23: Ro 5:12,15 * 7:4: Ro 6:2,11
Dud 5:21

* 7:6: Ro 8:2; 6:4 * 7:7: Eks 20:17;

u nöp nɪŋnö. Pen lo manö mɪdagböp, nan si nan naij gep magö klö mɪdagböp, bɪ hadö umöb rö mɪdböp.

⁹ Lo manö, u gɪmön, u gagmön, a gab u, yad nöd nɪŋagmɪdin. Yad anɪg gem kamɪŋ mɪdainö. Pen lo manö u auö, nan si nan naij gep magö u, bɪ kamɪŋ mɪdöp rö löm, klö udöm yɪp tɪp gɪ ud arö, umnö. ¹⁰ God lo manö ña u, hanɪp adan pör mɪdep u yamböp, pen yɪp umeb magö nöp ña. ¹¹ Anɪb u, yad gasɪ nɪŋbin, hainö yad nan si nan naij gem, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪŋagnabin. Yad anɪgöl gasɪ nɪŋmɪdin u pen, adɪŋ nan si nan naij gep magö u am gasɪ rɪmɪd yad tɪp gɪ dam arö, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ nɪŋnö. Nan si nan naij gep magö u, God lo manö haga u nöp udöm, yɪp al pak la. *

¹² Anɪb u, hon nɪŋbun, God lo manö u ut mɪdöp. Hon nɪŋbun, “Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪŋagmim,” lo manö anɪbu, God nɪpe ke manö klö haga u, ut nöp, kabö rö nöp, aij nöp mɪdöp. * ¹³ God lo aij anɪbu yɪp al pak la umnö aka nɪhön? U wasö! God lo manö aij u hagö nɪŋbun rö, marö kub anɪbu udagnabun. Nan si nan naij gɪpun rö, marö kub anɪbu udnabun.

Pen nɪpe hanɪp lo manö haga anɪbu, gasɪ ap ke nɪŋöm hagaga; nan si nan naij gep magö u gac kub yabɪt mɪdöp u nɪŋöl, a göm, lo manö haga. Anɪb u, God lo manö u haglö nɪŋbin rö, umagnö; nan si nan naij gep magö u, lo manö aij anɪbu udöm, yɪp al pak lö umnö.

Nan gagun a gun gasɪ nɪŋbun gau nöp gabun

¹⁴ Hon nɪŋbun, lo manö u, God gasɪ ñö kalɪ klɪñ rɪkla. Anɪbu pen yad bɪ nöp mɪdpin; yad nagɪ wög gep bɪ rö mɪdem, hibur gasɪ rɪmɪd yad u pör arab nan si nan naij gep adö u. ¹⁵ Anɪb u me, nan aij gɪnam, a gɪ gasɪ nɪŋbin adö u gagpin; yad nan si nan naij gep adö u, yad magö anɪbu mulu kal nɪŋbin u, yad anɪg gɪnam, a gɪpin adö u nöp gɪpin. Pen nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin u nɪŋagpin.

* ¹⁶ Yad gɪ naij gɪnam, a gɪ gasɪ nɪŋbin adö u nöp gɪpin rö, yad nɪŋbin, gasɪ magö yad abe God lo manö u abe adɪp adɪp rö mɪdöp.

¹⁷ Uri yad ke nan naij gagpin me. Yad ke naij gɪnam, a gem, gagpin; nan si nan naij gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp göp. ¹⁸ Yad nɪŋbin, yad bɪ nöp mɪdpin rö, mɪdmagö prɪ anɪ yad dan mɪd aij gagöp. Gasɪ hibur mɪdmagö yad gasɪ aij ñö, nan aij ap gɪgnabin. Gasɪ magö yad u, gɪ aij gɪnam a

* 7:11: Jen 3:13

* 7:12: 1Di 1:8

* 7:15: Gal 5:17

gem nɪŋbin u pen yad gɪnam rō lagöp. ¹⁹ Anɪg gö me, gɪ aij gɪnam, a gɪ nɪŋbin adö u gagabin; gɪ najj gɪnam, a gɪ nɪŋbin adö u nöp pör gɪnō arab. ²⁰ Anɪb u, yad gɪ najj gɪnam, a gɪ nɪŋbin adö u nöp gabin rō, yad ke nan najj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad aŋ daŋ mɪdöp u nöp gö gö gab nɪŋem gabin.

²¹ Anɪb u, yad nɪŋbin, yad gɪ aij gɪnam a gɪ nɪŋbin u pen pör gɪ najj gɪnam rō löp. ²²⁻²³ Gasɪ yad u God lo ña u ñiñi yabiɪ lɪbin u pen gasɪ hibur mɪdmagö yad aŋ daŋ unbö ke göm, gasɪ magö yad u aip pen pen gö, nan si nan najj gep magö u hañ romanj yad aŋ gau mɪdöm, yɪp ud sisɪ lö, yad bɪ nagɪman rō mɪdpin. *

²⁴ Yad ñiñi lagpin; bɪ mög gep rō mɪdpin. Gasɪ hibur mɪdmagö yad u yɪp al pak linɪg gab; bɪ an yɪp ud kamɪŋ yunab? ²⁵ Bɪ Kub hon Jisas Kraiss nöp! God nɪp aij a gabin!

Pen manö hagpin i, anɪg göl mɪdöp: gasɪ yad u God nɪp nagɪ wög gep bɪ rō mɪdpin u pen mɪdmagö prɪ aŋ yad daŋ au, nan si nan najj gep magö u nagɪ wög gep bɪ rō mɪdpin. *

8

God Ana hon aip mɪdeinab u, hon aigale nɪbi bɪ rō mɪdeinabun

¹⁻² Pen hon Kraiss Jisas aip jɪm ñöl mɪdpun u, Kraiss Jisas nɪpe umö, God Ana kamɪŋ magö ñeb u nɪpe hanɪp ud kamɪŋ yuö, hon uri nan si nan najj gep magö u abe, umeb magö u abe, kalɪp nagɪ wög gep nɪbi bɪ rō mɪdagpun. Anɪb u, God hanɪp manö kub hagagnab. ³ Pen nɪbi bɪ aij mɪdagpun rō, God lo adö u gɪ damun, mɪd aij gun rō lagö, God Ñi nɪpe ke u yuö, bɪ yabiɪ hañ romanj hibur mɪdmagö hon unbö rō löm, aua. Nɪpe umöm nan si nan najj gep magö u böŋ nöp gɪ ke yuanj, a göm, God nɪpe Ñi nɪpe ke nan sabe gep rō yuöm, nan si nan najj gep magö u nɪbi bɪ mɪdmagö prɪ aŋ kale daŋ mɪdöp u, manö kub hagöm, pɪs göp a ga. ⁴ God anɪg ga u, kale gasɪ najj mɪdmagö prɪ aŋ hon yanj nɪbö auöp adö u arö göm, God Ana gasɪ ñab adö u gɪ damöm, lo manö yad hagab rō gɪ aij gɪnaböl, a göm ga. *

⁵ Nɪbi bɪ gasɪ najj mɪdmagö prɪ aŋ kale yanj nɪbö auö, adö anɪbu nöp gɪlö aröp gau, hibur mɪdmagö kale nɪhön gasɪ göp adö u nöp gasɪ nɪŋbal. Pen nɪbi bɪ God Ana kalɪp gasɪ ñö gɪlö aröp gau, God Ana nɪhön gasɪ göp adö u nöp gasɪ nɪŋbal. ⁶ Nɪbi bɪ hibur mɪdmagö kale nɪhön gasɪ göp adö u nöp gasɪ nɪŋbal gau, adö anɪbu nöp nan si nan najj göm

* 7:22-23: Gal 5:17; 1Pi 2:11 * 7:25: 1Ko 15:57 * 8:4: Gal 5:16,25

umnaböl. Pen n̄bi b̄i God Ana n̄p aij ḡnab u n̄p gasi n̄ɲbal gau, adö an̄bu n̄p ḡi aij ḡöm, God aip j̄m n̄öl kam̄ɲ midöm, m̄id aij ḡnaböl.

7 N̄bi b̄i hibur m̄idmagö kale n̄hön gasi ḡöp adö u n̄p gasi n̄ɲbal gau, gasi magö kale God n̄p kauat mauat rö midöp. Gasi magö kale God lo n̄pe n̄ɲagöp; God lo n̄pe n̄ɲn̄m rö lagöp. 8 N̄bi b̄i gasi naj m̄idmagö prī aɲ kal̄p yaɲ n̄bö auö, adö an̄bu ḡlō aröp gau, God n̄p aij ḡn̄m adö u ḡöl rö lagöp.

9 Pen kale n̄bi b̄i God Ana kalöp aɲ daɲ midöp gau, gasi naj m̄idmagö prī aɲ kale yaɲ n̄bö auö, adö an̄bu gagabim; God Ana kalöp gasi n̄ab adö u n̄p gabim. N̄bi b̄i Krai Ana n̄pe kal̄p aɲ daɲ midagöp gau, Krai n̄bi b̄i n̄pe m̄idagpal. * 10 Krai n̄pe aɲ kalöp daɲ m̄ideinab u, nan si nan naj gep magö u gö, hañ roman̄ kale umn̄ig gab; pen Jisas umö God kalöp n̄ɲö, n̄bi b̄i aij rö midpim u rö, Ana n̄pe gö, ana kale kam̄ɲ m̄ideinab. * 11 God gö Jisas uraka u, Ana n̄pe aɲ kalöp daɲ midöp u me, God añi an̄bu n̄p kalöp u rö n̄p gö, Ana n̄pe kalöp aɲ daɲ midöp u n̄pe hañ roman̄ kale kam̄ɲ m̄idep magö n̄nab.

12 An̄b u, añ mam b̄i, hon naböɲ m̄idöp. Gasi

naj m̄idmagö prī aɲ hon daɲ p̄tu ḡi n̄ö adö an̄bu gun, naböɲ an̄bu n̄agnabun. 13 Adö an̄bu ḡipe arö, umn̄ig gabim. Pen God Ana u kalöp ḡi n̄ö n̄ɲöl ḡi, kale nan si nan naj ḡipim an̄bu böɲ n̄p arö ḡnabim u, God aip kam̄ɲ m̄ideinabim. *

14 God Ana gasi n̄ö n̄ɲöl ḡi ajaböl n̄bi b̄i gau, God n̄i pai n̄pe m̄idpal. 15-16 Ana kale udpim u, kalöp t̄ip ḡi dam arö, kale nöd p̄ñ̄ɲ ḡim̄dim rö kauyaɲ p̄ñ̄ɲ ḡimim, naḡi wög gep n̄bi b̄i rö m̄idagnabim. Ana kale udpim u, n̄pe gö, God n̄i pai n̄pe m̄idpim. An̄ig n̄ɲöm hon n̄p "Aba! Bapi!" a gabun. *

17 N̄i pai n̄pe m̄idpun u me, nan aij n̄hön n̄hön n̄i pai n̄pe n̄nab u, hon udnabun. Pen Krai n̄p hag juöm ḡi naj ḡla rö, han̄p u rö n̄p ḡi naj ḡlō, p̄ñ̄ɲ gagnabun u, God Krai n̄p ud aij ga rö, han̄p u rö n̄p ud aij ḡnab. *

Hainö m̄id aij ḡnabun

18 Gasi yad n̄ɲbin, Krai n̄p c̄ig midun, marö r̄imnap gö, ułham m̄ideinabun u, u nan pro. Hainö God n̄pe nan aij yab̄ł han̄p n̄ö, n̄pe aip m̄id aij ḡnabun u, u nan kub.

19 God nan n̄hön n̄hön ḡi la gau magöɲhalö m̄ñi m̄id aij ḡn̄m rö lagöp. Nan gau magöɲhalö abad m̄idö, God

* 8:9: 1Ko 3:16; 12:3 * 8:10: Gal 2:20 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 * 8:15-16:

2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22 * 8:17: Gal 4:5-7; Rep 21:7

nipe ñi pai nipe waiö udnab ñin u nöp, nipe gö, nan anib gau kauyan mid aij ginab. ²⁰⁻²¹ Göp anibu, God hadame nöp nihebiri ginab a ga rö nöp göp. Pen God hadame gau niña, ñi pai yad waiö udnabin ñin u, yad ginö, ñi pai yad ñiñi löm mid aij yabiñ ginaböl rö, nan magöñhalö gi linö gau u rö nöp, hij gi lugagöm, ñiñi löm mid aij yabiñ ginab.

Pen nan gi la anib gau, nöd mid aij gagnab. Pen hanip gö, ñi pai nipe ke yabiñ midun nipe aip mid aij ginabun ñin u nöp me, kauyan gö nan anib gau mid aij ginab. *

²² Hon niñbun, nan God gi la anib gau magöñhalö mid aij ginig gab u pen hadame nöp marö gö, niñi ñi pai riñig gilö ilön göp rö u gimidöp. ²³ Pen hon abe marö anibu midöp. Hainö kalip böñ nöp udnig gabin, a göm, God nipe Ana u nöd nöp yuö apöm hanip an dan midöp u, pen ñin mai rö hanip ñi pai nipe ke kabö rö yabiñ waiö udö, hañ roman gison niñö halu lun, a gun, midmagö hon an dan marö anibu gö niñöl gi, mionöñ nabön adö i i abad midpun. *

²⁴ God nan hainö waiö linab a ga manö u niñ udno, hanip uda. Pen nan niñön niñön hainö waiö linab u magöñhalö

hadö niñbnop, miñi gasi halö midun ñin hain u abad midagaibnop. Nan hadö niñbal u abadagnaböl. ²⁵ Pen, nan hainö waiö linab, a gi gasi u niñun me, iru gö niñöl gi abad midagpun; gasi halö abad midpun.

²⁶ Niñi bi pidön midagpun rö, Ana hanip gi ñöl gi midöp. Hon God nip sabe gun a gipun u pen aige gun God nip sabe ginabun u niñagun. Pen Ana hanip ab hak löm, God nip sabe ginig gab. Manö niñi bi niñeb rö wasö; kadjad manö löm hagnig gab. ²⁷ God pen gasi hon magöñhalö niñöb; nipe Ana gasi nipe u abe niñöb. Ana nipe hon Krais Jisas niñi bi nipe marö udöm, God nip hagö, hagab rö ginab. Ana nipe God nip hagab u, God ginam a göm niñöb adö u nöp hagab. *

²⁸ Hon niñbun, God nip midmagö libun niñi bi gau, God nipe hanip abad midö niñöl gi, nan riñnap ke gagnab; mid aij ginabun adö u nöp hanip ginab. God nipe hadame gau gasi niñöm haga rö, hanip yip aumim a ga. *

²⁹ Pen adö anibu nöp, God niñi bi nöd niña gau, “Yad ginö, kale Ñi yad midöp rö löm, niñin niñmam hain nipe iru yabiñ mideinaböl,” a ga.

* ³⁰ Anib u, niñi bi Ñi yad rö mideinaböl a ga niñi bi gau, kalip yip aumim a ga. Niñi bi yip aumim a ga niñi

* **8:20-21:** Jen 3:17-19 * **8:23:** 2Ko 5:2-4 * **8:27:** Sam 139:1 * **8:28:** Ep

1:11 * **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6

bi gau, kalip nībi bi asīŋ
mīdagöp a ga. Nībi bi kalip
asīŋ mīdagöp a ga gau, Nī
yad mailö aij halö mīdöp rö,
kale u rö nȫp mīdeinabol a
ga.

*Hanip mīdmagö löm abad
mīd aij göp*

³¹ Pen hanip anīg göm ud
aij göp u, an hanip gī naij
gīnab? Bi ap hanip gī
naij gīnīm rö lagöp, wasö
yabī! * ³² God nīpe pīñīŋ
gagöm, Nī nīpe ke u hanip
nan a göm yuö apöm uma
u nan kub yabī. Pen God
hanip anīg ga u me, nīpe
hanip ud aij göm, nan aij aij
nȫp hanip u rö nȫp nīnab.
³³ Pen God nīpe hanip hag
löp rö, an hanip manö kub
hagnab? God nīpe ke gö asīŋ
mīdagöp rö mīdpun u, manö
mīdagöp, a ga. * ³⁴ Anib
u, bi an hanip manö kub
hagnab? Bi ap anīg hagnīm
rö lagöp. Krais Jisas hanip
nan a göm umöm, uraköm,
am God nīmagö yijig kīd
nīpe lau adö mīdöm, hanip
a göm, Nap nīp sabe göl gī
mīdöp.

³⁵ Krais hanip mīdmagö
yabī löp u me, an nīp wasö
göm hanip ud asīk ke līnab?
Nan ap ke waiö löm, hanip
ud asīk ke līnīm rö lagöp.

Hanip marö rīmnap gīnab
aka,
u†ham mīdeinabun aka,
kīyö kub leinab aka,
wa†ij mīdageinab aka,
gasī mīlö nīŋnabun aka

bi rīmnap hanip, Krais
pīg mīdpal, a göm,
hanip gī naij gīnabol aka,
al pak līnabol aka,
nan nīhön gīnab,
Krais aip j†m nīl nȫp
mīdeinabun.

³⁶ Manö anibu rö God Manö
kalī kīñī rīköm hagla,
“Nöp pīg mīdpun rö, pör
hanip nīŋöm,
kaj sipsip rö al pak lun a
göm nīŋbal,” a gīla. *

³⁷ Anib u, umeb rö aŋ u
mīdpun u pen Krais, bi
hanip mīdmagö löm uma u
aip mīdun, aij gö nīŋöl gī
nȫp mīdun, nan anib gau
pīñīŋ gagnabun. ³⁸ Adö
anibu yad nīŋbin, umnabun
aka mīdeinabun, God hanip
mīdmagö lī nȫp mīdeinab
nīŋöm nan ap hanip ud
asīk ke līnīm rö lagöp. God
ejol nīpe gau, nan pīdöŋ
halö kumi kabö adö laŋ
mīdöp gau, nan kal naij
gau, nan mīñī mīdöp gau,
nan hainö mīdeinab gau,
³⁹ nan adö galik mīdöp gau,
nan mo gayik mīdöp gau,
nan nīhön nīhön mīdöp gau
magöŋhalö, nan ap hanip ud
asīk ke līnīm rö lagöp. Bi
Kub hon Krais Jisas mīdöp
rö, God hanip mīdmagö lī
nȫp mīdeinab.

9

*God gasī nīpe ke nīŋöm
Isrel kai kalip udnig ga*

¹ Manö hagabin anibi, yad
Krais bi nīpe mīdpin rö, pi-
ral hagagabin. Ana U† u

* 8:31: Sam 118:6

* 8:33: Ais 50:8-9

* 8:36: Sam 44:22

gasi magö yad hagab, manö hagabön anıbu manö nıñö hagabön, a gab. ²⁻³ Pen añı mam bı. Isrel nıbi bı rımnap Kraıs nıp udagpal gau hainö manö kub nıñöm, ilön kub udnaböl u, yıp mög yabıt göp. Anıb u, yad gası iru yabıt nıñbin. Mıdmagö yad pör ilön kub göp. Yad nıñö nöp hagabin, adan mıdböp, yad añı mam yad gau kalıp nan a gem ilön udnö, kale pen kamıñ arblap. *

⁴ Pen nıñön: God Isrel kai nöp kale ñı pai yad mıdeilan a göm, mailö aij nıpe kalıp nöp yamöm, yad kalöp unbö gınabin a göm manö klö nıñö kalıp nöp hag ñöm, lo manö nıpe u kalıp nöp hag ñöm, kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kalıp nöp hag ñöm, yad aigöl gem nıbi bı kalıp ud aij gınam manö aij u kalıp nöp hag ña. * ⁵ Isrel nıbi bı nıhi itañ kale Ebrahim, Aisak, Jekop bı gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm, Isrel nıbi bı kalıp rık daula. Kıgın añı u nöp rık dam dapıl gı damöm, Kraıs nıp bı yabıt rık daula. Kraıs nıpe ke God mıdöm, nıbi bı magöñhalö abadab. Kale magöñhalö hib nıpe u pör haglö adö arañ.

⁶ God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm, rık daula gau rımnap Isrel nıbi bı kabö rö mıdagpal.

⁷ Ebrahim ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm rık daula gau rımnap Ebrahim ñı pai nıpe kabö rö mıdagpal. God Ebrahim nıp haga, “Aisak ñı pai rıknab gau nöp ñı pai adö nape rö mıdeinaböl,” a ga. * ⁸ Anıb u, Ebrahim ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm, rık daula gau rımnap God ñı pai nıpe mıdagpal. God manö klö nıñö hagö, Ebrahim ñı pai yag daunaböl ñı pai gau nöp, kale God ñı pai nıpe mıdnaböl. * ⁹ God Ebrahim nıp manö klö nıñö anıbu hagöm haga, “Ñın yad hag lınö ñın u nöp yad ado gı aunö, nabin ne Sera ñı ap yag daunab,” a ga. *

¹⁰ Pen apıs hon Rebeka ñı nıpe mıhau bı añı nöp rıka. Bı anıbu bac hon u Aisak. ¹¹⁻¹² Pen God gası nıpe ke nıñöb rö gınab. Nıbi bı an hag lınabin a gınıg gab u, hag lınab. Kale nan aij rımnap gınaböl u nıñöm hag lagnab. God gası nıpe ke nıñöb rö gınab. Anıb unbö rö nöp me, apıs bac hon Aisak Rebeka ber mıhau ñı ramö rıkaglö magö u, God nıpe Rebeka nıp haga, “Ñı ne nañı rıknabön u, bı kub rö mıdageinab; nıpe ñı ne hain u nıp wög gı ñınab,” a ga. Ñı mudun añ gau nöp mıdailö nıme yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naij ap gılö nıñöm wasö, God gası nıpe ke nıñöm anıg haga.

* 9:2-3: Eks 32:32

* 9:4: Eks 9:4

* 9:7: Jen 21:12

* 9:8: Gal 4:23

* 9:9: Jen 18:14

* 9:11-12: Jen 25:23

* 13 God Manö adıñ ap kalı kılñ rıkla u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop nıþ mıd magö libin pen Iso nıþ mıd magö lagpin,” a ga. *

God nıpe gab u, kabö rö nöþ gab

14 Anıþ u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! Nıpe kabö rö nöþ gab. 15 God nıpe Mosıs nıþ haga,

“Nıbi bı mög nıñnabin gau kalıþ mög nıñnabin.

Nıbi bı mıd magö lem ud aij gınabin gau

kalıþ mıd magö lem ud aij gınabin,” a ga. *

16 Anıþ u nıñbun, hane ke kłö gun gıpun u nıñöm hanıþ udagnab; hane ke kłö gun gası halö mıdpun u nıñöm hanıþ udagnab. Nıpe ke mög nıñnab nıbi bı gau nöþ udnab. *

17 God Manö adıñ ap kalı kılñ rıkla u, God manö hagöm Pero nıþ haga, “Yad gası nıñnö, nıbi bı ram mınöñ gau gau mıdpal gau magöñhalö nıñnaböl, ne kiñ Ijip nıbö u bı kub bı kłö yabıtı pen yad God gınö ne bı yıharıñ rö mıdnabön. Anıg gınab, kale nıñöm, manö anıbu hag amıl apıl göm hib yad u haglö ram mınöñ gau gau magöñhalö arnab. Adö anıbu nöþ yad ke gainö, ne Ijip kiñ mıdpan,” a ga. *

18 Anıþ u nıñbun, God gası nıpe ke nıñöb rö, nıbi bı rımnab mög nıñnab pen nıbi

bı rımnab kalıþ nıñebir gö, gası naij kale nıñbal u kıdıtı arnab.

19 Kale rımnab God göp anıbu rö nıñmim hagnabım, “God nıpe nöþ gö, gası kale u kıdıtı aröp u, nıñhön gınıg pen, mıd aij gagpım, a göm, hanıþ manö kub hagnab? God nıpe ke, ‘Nan anıþ gau gınab,’ a gınab u, bı an nıpe pe, ‘Nan gau gagnab,’ a gınab?’” ö gınabım. 20 Anıg hagnabım u pen kale bı kub an rö mıdmim, manö nıpe u naböñ udnabım?

Adö anıbu rö, God Manö u bı ne Aisaia kalı kılñ rıköm haga, “Bı ap mınöñ udöm, rin cög ap gö, ‘Yıþ nıñhön gınıg anıg göl gıpan,’ a göm pen ado göm hagagnab. Wasö yabıtı!” a ga. *

21 Bı rin cög gınıg gab bı u, nıpe gası nıpe ke nıñöb rö gınab. Mınöñ bad añı ap ud gı dö gı dapöm, rin aij aij ñın añı añı lauep ap löm, rin yıharıñ pör pör lauep ap löm, gınab. U manö mıdagöp; gası nıpe.

* 22-23 Anıþ unbö rö me, God göp. Nıpe nıbi bı gı naij gı mıdpal gau nıñö, iru yabıtı gö, kalıþ al pak lınım rö löp u pen, nıpe mulu halö mıdöp u nıñöm kłö nıpe mıdöp u nıñlan, a göm, kalıþ yıñıd anıg gagöp. God hadame dagol gau gası nıpe ke nıñöm haga, nıbi bı mög nıñem ud aij gınabin nıbi bı gau mailö aij yad u nıñöl, a ga. Anıþ u, nıbi bı anıþ gau mailö aij yad u nıñöl a göm, nıpe

* 9:13: Mal 1:2-3

* 9:15: Eks 33:19

* 9:16: Ep 2:8

* 9:17: Eks 9:16

* 9:20: Ais 29:16; 45:9

* 9:21: Jer 18:6

nibi bi gi naj gi midpal gau
gö, gasi hibur naj kale u
kidit aröp. ²⁴ Nibi bi mög
niñem ud aij ginabin a ga
u, hanip Juda nibi bi abe,
Juda nibi bi wasö gau abe,
haga. ²⁵ Manö adö anibu rö,
God manö haga rimnap bi ne
Hosea God Manö adin ap kali
kijn riköm haga,

“Nibi bi yad midagmidal
gau,

kalip ‘nibi bi yad’ a
ginabin.

Pen nibi bi midmagö
lagmidin gau,

kalip ‘nibi bi midmagö
yad’ a ginabin.

Pen Hosea God Manö adin ap
halö kali kijn riköm haga, *

²⁶ Nöd ‘Nibi bi yad
midagpim,’ a ginö u,
ram minöñ añi anibu nöp
kalip,

‘God pör kamin midöp
ñi pai nipe,’ a
ginabin,” a ga. *

²⁷ Pen God Manö adin ap,
bi God manö hagep Aisaia
manö blätö göm hagab,

“Isrel kai kabö kulup ñig gof
gau midöp rö

iru nöp mideinaböl u
pen

Bi Kub nipe yöp pro bad ap
nöp

ud kamin yunab. *

²⁸ Nihön ginig: Bi Kub nipe
dip nöp

nibi bi minöñ naböñ it i
midpal gau

magöñhalö manö kub hagöm

böñ nöp pen ñinab,” a
ga.

²⁹ Ginab anibu, Aisaia nipe
nöd God Manö adin ap kali
kijn riköm haga,

“Bi Kub ke pidöñ halö midöp
u,

hanip ñi pai yöp bad ap
nöp arö gagböp,

Sodom Gomora nibi bi kalip
ga rö u,

hanip giböp,” a ga. *

*Isrel kai abe Jisas manö aij
u niñ udlan*

³⁰ Anib u, niñim! Juda nibi
bi wasö gau, nöd, mid aij
gun God aip jim ñöl midaiun
a göm gasi u niñagla u,
pen miñi Jisas manö aij u
niñ udlö, God kalip asin
midagöp a gö, nipe aip jim
ñöl midpal. ³¹ Pen Isrel nibi

bi nöd God lo manö u udöm,
hagöp hagöp rö gun a gila
u pen miñi nipe aip jim ñöl
midagpal. ³² Pen nihön, God

nip niñ udöm wasö, hon ke
adö rimnap gun, nipe aip jim
ñöl mideinabun, a göm, God
nipe kabö aij la adö u arun

a gilo niñöl gi, ma kale u li
yuö ap lug pakpal. * ³³ Manö
anibu rö, Aisaia nipe God
manö haga rö kali kijn riköm
haga,

“Niñim! Yad daun kub Saion
kabö ap linö,

nibi bi ma adö anibu li
yuö ap lug paknaböl;

pen nibi bi nip niñ udnaböl
gau,

God nip niñöm ana
udagnaböl,” a ga. *

* 9:25: Hos 2:23

* 9:26: Hos 1:10

* 9:27: Ais 10:22-23

* 9:29: Ais 1:9

* 9:32: Ais 8:14

* 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6

10

God nipe ke gö, kale nibi bi nipe asiñ midagöp rö mideinaböl u, Isrel nibi bi kale niñagal

¹ Mideimam yad gau. Gası klö yıp auöp u, God nıbi bı yad Isrel kai kalıp ud kamıñ yunım, a gem, nıp pör nöp sabe göl gı midpin. ²Yad kale gıpal rö niñem hagabin, hon God nıbi bı nıpe midaiun, a göm, klö yabıl gıpal u pen gası niñ aij göm gagpal. ³“Krais uma rö, God hanıp, ‘Nıbi bı asiñ midagöp yad,’ a gınab,” a göm gası u niñblap u pen adö anıbu niñ aij gagöm, gası kale ke adö u nöp niñöm hagla, “Lo adö u gıno areinab u, nıbi bı aij nıpe mideinabun,” a gıla. Anıb u, lo manö adö anıbu hain gun a göm gı damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga anıbu, uri lo u pıs göp. Anıb u me, nıbi bı an an Jisas manö aij u niñ udnaböl gau, God kalıp magöñhalö nıbi bı asiñ midagöp yad a gınab.

Nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö kamıñ aröl rö löp

⁵ God Manö u, Mosıs manö rımnap kalı kılñ rıköm, lo manö udöm asiñ midagöp rö mideinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalıp haga, “Lo manö u udmim, hagöp rö nöp gımim me, kamıñ arnabım,” a ga. * ⁶ God Manö u, Mosıs manö rımnap kalı kılñ rıköm, Krais nıp

niñ udöm asiñ midagöp rö mideinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalıp haga, “Kale, ‘Bı an adö lañ arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u it u me, kale am kumi kabö adö lañ au nıbö Krais nıp uı gı dauagnaböl.) *

⁷ Anıb unbö rö nöp, “Kale, ‘Bı an wip ana ram midöp mo gayık arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u it u me, kale am wip ana ram midöp mo gayık nıbö Krais nıp uı gı dauagnaböl.) ⁸ Pen God Manö adıñ anıbu, Mosıs manö adö rımnap niñön niñön kalı kılñ rıköm Isrel kai kalıp haga. Nıpe haga, “Manö magö anıbu mılö gau midmagö an kale dan midöp pör haggım adö u nöp,” a ga. Mosıs nıpe Jisas manö aij, manö niñ udep anıbu nöp haga. Manö aij niñ udep anıbu nöp hon pör nöp hagñabun u me.

⁹ Anıb u, God gö Jisas uraköp a gımim, gası u niñ midmim, “Jisas nıpe Bı kub yad,” waiö hagnabım u, God kalöp nıbi bı asiñ midagöp yad a göm, kalöp ud kamıñ yunab. ¹⁰ Pen niñön, kale gası midmagö an kale dan manö nıpe niñ udnabım u, God kalöp nıbi bı asiñ midagöp yad a gınab. Meg mıgan kale manö haggım, nıbi bı gau waiö hagñı nabım u, God kalöp ud kamıñ yunab. ¹¹ Adö anıbu rö, Aisaia nıpe God Manö adıñ ap kalı kılñ rıköm haga,

* 10:5: Lep 18:5 * 10:6: Dud 30:12-14

“Nibi bi nip niη udnaböl gau, God nip niηöm ana udagnaböl,” a ga. * 12 Juda nibi bi gau, Juda nibi bi wasö gau, ke ke midagpal. Bi Kub nipe nibi bi gau nibö gau nibö magöηhalö Bi Kub añi nöp midöp. Nibi bi gau nibö gau nibö an an nip sabe ginaböl gau, kalip ud aij yabıt ginab. * 13 Adö anıbu nöp, bi ne Joel, God Manö adıη ap kalı klijn riköm haga, “Nibi bi an an Bi Kub nıp, yıp ud kamıη yu, a göm hag niηlö, kalıp ud kamıη yunab,” a ga. * 14 Pen kale Bi Kub nıp niη udagnaböl u, kale nıp aigöl göm sabe ginaböl? Pen kale Jisas manö aij u apdi niηagnaböl u, kale aigöl göm manö aij anıbu niη udnaböl? Pen nıbi bi rımnap apöm Jisas manö aij adö u hag ñagnaböl u, kale aigöl göm manö anıbu apdi niηnaböl? 15 Pen nıbi bi Krais Jisas niη udpal gau kalıp hag yuagnaböl u, kale aigöl göm arnaböl? Adö anıbu nöp, Aisaia nıpe God Manö adıη ap kalı klijn riköm haga, “Nibi bi manö aij daunaböl gau, gi aij yabıt ginaböl,” a ga. *

16 Pen Isrel nıbi bi Krais Jisas manö aij u niηla gau rımnap niη udagla. Manö adö anıbu nöp, Aisaia nıpe God Manö adıη ap kalı klijn riköm haga, “Yad manö aij ne u hagnö jı bi an niη udöp?”

ö ga. * 17 Anıb u, nıbi bi rımnap God manö hag ñilö, nıbi bi niηöm manö anıbu niη udnaböl. Pen God manö hag ñilö, niη udnaböl u, Krais manö aij u me. 18 Pen Isrel kai manö anıbu niηagla aka niηön? Wasö yabıt! Niηla. Kale nöd niηla u me, Depid nıpe God Manö adıη ap kalı klijn riköm haga, “Kale ram mınöη gau gau magöηhalö amöm, manö anıbu hag ñıbal; kale manö hag ñilö, mınöη naböη gau rıgon rıgon magöηhalö yabıt aröp,” a ga. *

19 Pen yad hag niηeb ap halö midöp: Isrel kai manö anıbu niηöm ıt u niηagla aka niηön? Wasö yabıt! ıt u niηla. Mosıs nıpe God manö haga u udöm, God Manö adıη ap kalı klijn riköm haga, “Yad nıbi bi hauı halö mıgan rımnap kalıp udem, ud aij ginö, kale Isrel nıbi bi kalıp mulu kal niηmim, God hanıp rö anıg gagöp, a gimim niηnabim,” a ga. *

20 Aisaia nıpe God manö haga u udöm God Manö adıη ap kalı klijn riköm waiö yabıt hagöm haga, “Nıbi bi yıp niηun a göm ulıai niηagal gau yıp ulıai niηbal; kale yıp niηun a göm hag niηagal

* 10:11: Ais 28:16 * 10:12: Ap 15:9

* 10:16: Ais 53:1 * 10:18: Sam 19:4

* 10:13: Joe 2:32 * 10:15: Ais 52:7

* 10:19: Dud 32:21

pen yad ke kalip waiö
lajin yip niñbal,” a ga.
*

²¹ Pen Isrel gipal rö, Aisaia
nipe God manö haga u udöm,
God Manö adin ap kaliklin
riköm haga,

“Yad por bi niñeb kale rö
midem,

‘Yad auim!’ a gipin pen
yip auagal.

Kale aleb aleb ñöm,
gasikale ke niñbal rö
nöpgipal,” a ga. *

11

God Isrel kalip böñ nöpgarö gagöp

¹ Anib u, yad hag niñeb ap
midöp: God Isrel nibi bi gau
kalip böñ nöpgarö göp aka?
Wasö yabit! Kalip böñ nöpgarö
gagöp. Yad Pol u rö nöpgarö
Isrel nibö bi. Ebrahim rikö,
rik damöm, Benjamin nip
riklö; Benjamin pen rik dam
dapil ga il u, yad midpin. *

² Pen God nibi bi hadame
nöpgarö niñöm, nibi bi yad
midaiöl, a gikale niñga gau
kalip arö gagöp. Kale bi
ilaija nip aiud udöm God
Manö kaliklin rikla u hadö
niñbim. Iaija God nip sabe
göm haga, ³ “Isrel nibi bi gau
magöñhalö nöpgarö göm, bi
manö ne hagep gau kalip al
pak löm, kabö kinan göm nan
pak nöpgarö sabe gep kabö gau,
pa jö ma jö gikubal. Yad añi
nöpgarö midpin u pen yip u rö
nöpgarö, al pak lun, a göm, rik
gikud ajabol,” a ga. * ⁴ Hagö,

God nip pen haga, “Bi yad iru
yabit nöpgarö sepen dausan rö
(7,000) midpal gau, Bal god
piral u nip, ‘Bi kub hon,’ a
göm, nip sabe gagpal,” a ga.
*

⁵ Anib u rö, God nibi
bi mög yabit göp u me,
nipe hanip nibi bi Isrel
yöp bad ap mög niñöm hag
lö midpun. ⁶ Hanip mög
niñöm udöp anibu, lo adö
u gaino aka nan rimnap ke
gaino niñöm udagöp. Hanip
yiharin mög niñöm udöp a gikale
niñbun u, pen hon nan
ap ke gaino hanip udaiböp,
hon anig gasikale niñagbnop. *

⁷ Nibi bi Isrel klö yabit göm,
ulhai niñ damöm, udagla.
Nibi bi God udnabin a göm
hag la gau nöpgarö udla. God
nipe ke gö, nibi bi rimnap
manö nipe u niñöm niñagla.

⁸ Adö anibu nöpgarö, Mosi
God Manö adin ap kaliklin
riköm haga,

“God nipe gö, kale hon
hanöm,
amgö ju ju gikale midela;
nipe gö, kalip amgö we gö,
amgö niñageila;
nipe gö, kalip hau alö,
manö apdi niñageila;
anibu nöpgarö mid damöm,
uri unbö rö nöpgarö midpal,”
a ga. *

⁹ Pen Depid God Manö adin
ap kaliklin riköm haga,
“Kale por nan kub niñbal u,
kalip wanan hel rö ud
sisi linim.

* 10:20: Ais 65:1 * 10:21: Ais 65:2 * 11:1: 1Sa 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5

* 11:3: 2Ki 19:10,14 * 11:4: 1Ki 19:18 * 11:6: Gal 3:18 * 11:8: Dud
29:4; Ais 29:10

Arun a gɨ gasɨ nɨŋnaböl adan anɨbu pɨl gɨnab.

Anɨb u, kale gɨ naj gɨpal u, kale pen udnaböl. *

¹⁰ Amgö kale we gö amgö nɨŋagöl.

Mɨŋjör kub auö pör uɨham wabi gɨ ud ajaiöl," a ga.

God Juda nɨbi bɨ wasö gau udab

¹¹ Pen Isrel kai ap lug pak-pal u, böŋ nöp ap lug pak-agpal. Kale nan si nan naj gɨla rö, God kalɨp arö göm, Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp udöp. Udöp anɨbu, "Isrel kai, 'Hanɨp rö anɨg göm udagöp,' a göm nɨŋlaŋ," a göm göp. *

¹² Pen Isrel kai nan si nan naj geila rö, nɨbi bɨ ram mɨnönŋ gau gau nan aij yabɨɨ udpal. God Isrel kai arö ga rö, Juda nɨbi bɨ wasö gau nan aij yabɨɨ udpal. Anɨb u, God nɨbi bɨ Isrel ud kamɨŋ yunab nɨn u, nɨbi bɨ nɨpe gau magöŋhalö nan aij aij yabɨɨ udnaböl.

¹³ Yad uri kalöp Juda nɨbi bɨ wasö gau hagabin. Krais Jisas yɨp, "Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp manö aij yad hag nɨmön," a ga u me, kalöp Juda nɨbi bɨ wasö gau Jisas manö aij u hag nɨ mɨdnö yɨp aij göp. ¹⁴ Pen yad kalöp Jisas manö aij u hag nɨnö nɨŋbe, nɨbi bɨ yad ke Isrel rɨmnap nɨŋöm, "God kalɨp udöp rö hanɨp udagöp," a göm nɨp auaiöl u, yɨp aij yabɨɨ gɨnab. ¹⁵ God Isrel kai kalɨp

arö ga rö, Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp, nɨbi bɨ yad, a göm udöp. Anɨb u, hainö Isrel kai kalɨp udö, wip umöm kauyan uraknaböl u rö gɨnab.

¹⁶ Kale bred adɨŋ ap God nɨp sabe gɨ nɨnaböl u, bred magö magöŋhalö God nan nɨpe. Kale hagnaböl, "Mab olip ɨ u God mab ɨ nɨpe," a gɨnaböl u, ramö löm lö pa gau gau arnab u abe God nan nɨpe.

¹⁷ Pen God nɨpe mab olip lö kɨd nöd nɨbö gau hak yuöm, kalöp olip lö be gau nɨbö rö dapöm dɨm nŋö, dɨm nŋöl mɨdpim. Anɨb u me, mab olip nöd nɨbö u kamɨŋ mɨdöm mɨnönŋ yan nɨbö nɨg u udö, lö hain nɨbö u mɨd aij göp. *

¹⁸ Kale mab lö nöd nɨbö u, lö yɨharɨŋ, a gɨmim gasɨ u nɨŋagmim. Kale nɨŋmim, kale mab lö hain nɨbö u nɨg udmim mab ɨ u nɨagpim; mab ɨ yan nɨg udöm kalöp mab lö aŋa nŋöb.

¹⁹ Kale hagnabim, "God nɨpe, 'Olip lö be gau nɨbö dapem ud dɨm nɨnam,' a göm, olip lö nöd nɨbö gau hak yuö, ka anɨbu udun mɨdpun," a gɨnabim.

²⁰ Manö anɨbu nɨŋö hagnabim u pen nɨŋ aij gɨmim. Isrel kai Krais nɨp nɨŋ udaglö, kalɨp arö ga; kale pen Krais nɨp nɨŋ udpe, kalöp uda. Pen kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö aragnɨm. ²¹ Nɨhön gɨnɨg: God mab olip lö nöd nɨbö gau hak yua rö, kale u rö nöp gɨnɨm rö löp.

* 11:9: Sam 69:22-23 * 11:11: Ap 13:46 * 11:17: Ep 2:11-19

22 God nıpe bı hain aij yabıt u pen nıpe bı ktı yabıt rö mıdöp. Nıbi bı nıp arö gıla gau kalıp bı ktı rö löm arö ga. Pen kalöp agamıj hain rıköm, mıdmagö löm, uda. Kale anıg göl Krais nıp nıj udöl gı mıdeinabim u, kalöp agamıj hain rıköm, mıdmagö löl gı mıdeinab. Pen Isrel kai kalıp ga rö, hanıp u rö nöp gınım rö löp, a gımim, nıj aij gımim. *

23 Isrel nıbi bı anıb gau hainö Krais nıp nıj udnaböl u, God kalıp ud pa dım nınab. God kalıp ud pa dım nınım rö löp. 24 Pen nıhön, kalöp mab olip lö be gau nıbö dapöm, mab olip yabıt pa dım nı mıdpim u, olip lö kabö göl gau kauyaı pa dım nınıg, pa dım nınab.

Hainö Isrel nıbi bı magöıhalö kalıp udnab

25 Pen anı mam bı. Hib kale ke hagpe adö arnım rö löp. Anıb u, manö nöd nıjagmıdun ap kalöp hagnıg gabin. Isrel nıbi bı iru nöp mını amgö we rö mıdpal u pen pör anıg gagnab. God Juda nıbi bı wasö gau kalıp udnabin a göm gası nııa gau magöıhalö udnab. 26 Nıbi bı anıb gau ud pıs göm, hainö Isrel nıbi bı kalıp magöıhalö ud kamıı yunab. Manö adö anıbu rö, God manö haga u udöm God Manö adıı ap kalı klıı rıköm hagla, "God haga, 'Jekop kıgın yıp arö gıla gau

kalıp ud kamıı yunab bı u, daun kubı Saion nıbö aunab. *

27 Yad kalıp aip manö ktı nıjö hagnö rö, nan si nan naij gıpal gac u kık gı yunabin, 'a ga," a gıla. *

28 Isrel kai Krais nıj udagla rö, kale God kauat mauat nıpe mıdpal. Pen kale Krais nıj udmim, mın mın göl gı mıdpim. Pen God hadame nöp Isrel kai nıhi ııaı kale Ebrahim Aisak Jekop bı gau kalıp manö ktı nıjö haga u nıjöm, God Isrel kai mıdmagö löl gı nöp mıdöp.

29 God nıpe nan aij ap nıöm, hainö gası hain nıbö nıjöm, nan aij anıbu adog udagnab. Anıb unbö rö nöp, God nıpe, gınabin a göm, manö ktı nıjö hageinab, hainö gası hain nıbö nıjöm, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp gınab.

30 Kale nöd God manö haga u ud yumıdim pen hainö Isrel nıbi bı God manö nıpe arö gılö, kalöp pen mög nıjöm ud aij gö, nıpe aip mıd aij gıpim. 31 God kalöp mög nıjöm uda u, Isrel nıbi bı nıılö, mulu lugö, Krais manö aij u ud yula, pen hainö God kalıp u rö nöp mög nıjöm udnab.

32 Anıb u nııbun, Isrel nıbi bı gau abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kalıp magöıhalö nııebir arö gö, kale bı nagıman rö mıdöm,

* 11:22: Jon 15:2,4

* 11:26: Ais 59:20-21

* 11:27: Jer 31:33-34

nan si nan najj gi dam dam
ud arlö, hainö kalip mög
niñöm udnab.

*God hib nipe pör hagno
adö aran*

³³ Anib u, yad niñbin, God
nan magöñhalö niñöb;
gası nipe gası aij yabił.

God nipe gası niñ kiđ yabił
niñ hiıköm,
adö anıbu ke yabił göp.

God nipe gası niñöm,
nan anig anig ginabin a
göm, gası aij niñöb rö,
bi ap gası aij unbö rö
midagöp.

Hon God gası rimid nipe
niñun,
nipe ke göp rö gun a gun,
gagnabun! *

³⁴ God Manö u kalı kliñ riköm
hagla,

“Niñbi bi an, Bi Kub gası aij
niñöb rö u niñöb?

Niñbi bi an, Bi Kub nip,
‘Ne anig gi, anig gi,’ a
ginab? *

³⁵ Pen niñbi bi an, nan aij
ap God nip ñö, pen
ñinim?

Wasö yabił! Niñbi bi ap
nip anig göl rö lagöp,”
a gıla. *

³⁶ Niñhön ginig: God nipe nan
gau magöñhalö gi la;
klö nipe nöp nan
anıb gau magöñhalö
midöp;

nan anıb gau magöñhalö God
nip ñinilöl gi midöl.

Anıb u, hib nipe u pör
pör nöp hagno adö
arnım!

Anıb unbö rö aij. *

12

*God lau adö midpun, a
gimim, nip aij ginim adö u
gipe arnim*

¹ Anıb u, añ mam bi. Kalöp
mög niñöm udöp rö, kale pe
nan God nip sabe gi ñibal
rö, hañ roman gası rimid
kale u, nan kamıñ halö rö,
nan uł rö, God nip ñinim.
Nan damöm, God nip sabe gi
ñibal gau, nan najj najj gau
ñagpal. Nan aij aij nan ap
gagöp gau nöp ñilö me, nipe
ñinilölüm udöp. Anig unbö rö
me, God hanıp nan nip sabe
gi ñibal rö udnım, a gimim,
nip niñ udöl gi midmim,
hagöp hagöp rö nöp gimim. *

² Pen niñbi bi minöñ adö il
i gası niñöm gıpal nagı adö
u rö gagmim. Pen God nip
hag niñbe, nipe kalöp gası aij
ñö, gası rimid midmagö kale
añ dan hain niñbö lımim, niñbi
bi ke hain niñbö rö lımim.
Anıb u, kale niñnabim, hon
aigöl gıno, God nip aij ginim.
Kale niñnabim adan niñhön
adan aij yabił; kabö göl
nöp ginab adö u niñnabim.
Pen kale anig göl niñ aij
gimim, anig unbö rö nöp
ginabim. ³ God yıp mög
niñöm udö, wög nipe gıpin.
Anıb u, kalöp magöñhalö
hagabin, hon niñbi bi kub a gi
gası niñnagmim. God nipe niñ

* 11:33: Ais 55:8-9 * 11:34: Ais 40:13; 1Ko 2:16 * 11:35: Job 41:11

* 11:36: 1Ko 8:6 * 12:1: Ro 6:11,13; 1Pi 2:5 * 12:3: 1Ko 12:11; Ep 4:7

udep magö u kalöp ke añi añi ñöb. Anib u me, kale ana udmim, hon aigale nibi bi rö mïdpun a gïmim niymim. *

⁴ Hon niybun, hon magöñhalö hañ roman añi mïdöp u pen adij adij ke ke iru nöp mïdöp. Adij gau wög ke ke mïdöp; ma u wög nipe u ke göp, ñimagö u wög nipe u ke göp, amgö u wög nipe u ke göp. Anib u, if ke ke mïdöp rö, if ke ke nöp gïpal. *

⁵ Anib u rö, hon Kraislau adö mïdpun gau u rö nöp wög ke ke gïpun u pen nibi bi kïgin nipe jïm ñöl añi u nöp mïdpun. ⁶ God hanip añi añi mög niymöm ud aij göm, nan aij hanip ke ke ñöb rö, adö anibu nöp niymun gïnabun. God nibi bi rïmnap nan aij ñöm, manö yad nibi bi gau hag ñïmön, a geinab u, nipe God niym udep magö ñöb rö hag ñïnab. *

⁷ God nibi bi rïmnap nan aij ñöm hagnab, nibi bi gau wög rïmnap gï ñïmön a gïnab u, nibi bi gau wög rïmnap gï ñïnïm. God nibi bi rïmnap nan aij ñöm hagnab, nibi bi ñi pai bi gau manö aij rïmnap hag ñïmön, a gïnab u, nibi bi ñi pai manö hag ñïnïm. ⁸ God nibi bi rïmnap nan aij ñöm hagnab, añ mam ne ap iru gainïm u, nïp manö hag ñi aij gïmön, nipe gasi aij niymöm ñiñi lïnïm, a gïnab u, nipe unbö rö gïnïm. God nibi bi rïmnap nan aij ñöm

hagnab, nibi bi gau mani nan gau ulep göp u, kalip mani nan rïmnap ñïmön a gïnab u, mani nan rïmnap abönamö ñïnïm. Nibi bi rïmnap nan aij ñöm hagnab, nibi bi rïmnap kalip abad mïdmön a gïnab u, nipe gasi niym aij göm kalip abad mïdnïm. Nibi bi rïmnap nan aij ñöm hagnab, nibi bi rïmnap kalip mög niymön ud aij gïmön a gïnab u, nipe ñiñi löl gï mög niymöm ud aij gïnïm.

Nibi bi gau kalip mïdmagö lïmim

⁹ “Nibi bi gau kalip mïdmagö labun,” a gïmim, piral hagagmim; kalip mïdmagö yabif lïmim, ud aij yabif gïmim. Nan si nan naij gep magö u nïp kołmał kale rö mulu kal niymim. Pen kłö gïmim nagi aij adö u nöp udmim. ¹⁰ Nibi bi añ mam bi pen pen mïdmagö lïbal rö, kale Kraislau adö mïdpim u rö nöp añ mam bi pen pen mïdmagö lïmim. Añ mam bi kale gau hib kale hagpe adö arnïm; pen hib kale ke gïpe adö aragnïm. *

¹¹ Wög iru maru gagmim; kłö gïmim gïmim. Bi Kub hon u nïp wög gabun a gïmim, aij gö niymöl gï gïmim. ¹² Bi Kub hanip udnab, a gïmim, aij a gö niymöl gï, nïp abad mïdaimim. Kalöp marö rïmnap auainïm, agamij mïdaimim. God nïp sabe gep u arö gagmim, pör nöp sabe

* 12:4: 1Ko 12:12,27 * 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * 12:10: 1Pi 1:22

* 12:12: 1De 5:16-18

göl gî mîdaimim. * 13 Nîbi bî God lau adö mîdöm, mani nan kale ulep göp gau, kalîp mani nan rîmnap nîme lî ñîmim. Nîbi bî mîlô gau nîbö auaiöl, u† gî dam ram kale ud armim. *

14 Nîbi bî rîmnap kalöp gî najj gaiöl u, pen pe, "God nîp sabe gîno kalîp gî najj gan," a gîmim sabe gagmim; "God nîp sabe gîno kalîp gî aij gan," a gîmim sabe gîmim. *

15 Nîbi bî rîmnap kale ñîñî löl gî mîdaiöl, kale kalîp aip ñîñî löl gî mîdaimim; pen rîmnap mög gep rö mîdaiöl, kale kalîp aip mög gö nîñöl gî mîdaimim. 16 Nîbi bî hib mîdöp gau kalîp ud aij gun, nîbi bî hib mîdagöp gau kalîp ud aij gagun a gîmim, gasî u nîñagmim. Kalîp magöñhalö adîp adîp rö ud aij gîmim. Hon nîbi bî hib mîdöp, a gîmim, gasî u nîñagmim. Nîbi bî hib mîdagöp gau aip an hakmim mîdaimim. Hon nöp nîñ aij gîpun, a gîmim gasî u nîñagmim. *

17 Pen nîbi bî rîmnap kalöp nîñlö mulu lugö, gî najj gaiöl u, kalîp pen u rö nöp gî najj gagmim. Nîbi bî gau nîñlö, aij gînim adö u nöp gîmim. * 18 Nîbi bî rîmnap aip pen pen gun, a gîmim gasî u nîñagmim. Nîbi bî gau magöñhalö agamîj jîm ñöl mîdaiun, a gîmim gasî u nöp nîñmim. 19 Pen nîbi bî

aij yad gau. Nîbi bî rîmnap kalöp gî najj gaiöl u, kalîp pen gî najj gun, a gîmim, gasî u nîñagmim. U God nan nîpe, a gîmim nîñmim. Yad kalîp pen abe gî najj gîñ, a göm, ke gasî nîñöb rö gîñab. Mosîs nîpe God manö haga u udöm, God Manö adîñ ap kalî kliñ rîkôm haga, "God hagöp, 'Kalöp gî najj gaiöl u, yad kalöp pen abe gî najj gîñabin; u gasî yad,' a göp," a ga. * 20 Anîb u, bî ne Solomon God Manö adîñ ap kalî kliñ rîkôm haga,

"Nîbi bî kalöp nöd gî najj gîla gau

kale kîyö lînim u, nan magö ñîmim;

kale ñîg nan gînim u, ñîg ñîmim.

Anîg gîñabim u, bî kalöp nöd gî najj gîla gau

nabîc kale adö lanj mab ineb ineb rö yunabim innab nîñnaböl," a ga.

*

21 Anîb u me, kalöp gî najj gaiöl, kalîp pen gî najj gagmim; kalöp gî aij gîpe, ke hain gö arnim.

13

Gapman kai hagöl rö gîmim

1 Pen hon magöñhalö gapman hagöl rö nîñun. Ke gasî nîñöm, gapman mîdagöp; God hagö, gapman mîdöp. * 2 Anîb u, nîbi bî an gapman manö rîb

* 12:13: Hib 13:2 * 12:14: Mad 5:44; 1Ko 4:12 * 12:16: Pro 3:7 * 12:17:

1De 5:15 * 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39 * 12:20: Pro 25:21-22; Mad 5:44

* 13:1: Dai 3:1; Pro 8:15

jueinab, God haga gapman midöp manö nipe u abe rib junab. Bî anibu God nîp manö kub hagnab. ³ Nîbi bî gi aij ginaböl gau, bî gapman bî kub gau aninîn gö piñîj gagnaböl; nîbi bî gi naj ginaböl gau nöp, bî gapman bî kub gau aninîn gö piñîj ginaböl. Anib u, bî gapman bî kub gau piñîj gagun, a gi niñnabim u, mid aij gimim niñöm bî gapman gau, “Kale gi aij gipim,” a ginaböl. ^{*} ⁴ Pen niñön: God hagö, gapman bî gau, wög gep bî nipe rö midöm, kalöp abad midlö me, kale mid aij ginabim. Pen kale niñ aij gimim, gi naj gagmim; gapman bî ru mlö kîd ud ajaböl u, yiñharîj ud ajagaböl. God hagö, gapman bî gau, wög gep bî nipe rö midöm, nîbi bî gau gi naj geinaböl u, kalîp dam manö kub hagöm, pen ilön niñaböl.

⁵ Anib u, pen ilön udun rö löp a gun, gapman manö u hain gagun; God gapman niñebir hag lö, hanîp abad midpal u me, niñön ginig gapman manö rib juun a gun, manö kale hain gun agamîj mid aij gun.

⁶ Adö anibu nöp me, dakîs u rö nöp niñun. God gapman bî gau kalîp niñebir hagö, gapman wög kale anibu göm, pe udpal. ^{*}

⁷ Nan naböj kale nan niñön niñön rö midainîm u, naböj

magöñhalö ral piñ gimim. Gapman dakîs niñeb u, kalîp dakîs niñmim. Nîbi bî rimnap dakîs adö ke rimnap niñeb u, kalîp u rö nöp dakîs niñmim. Nîbi bî manö kale niñ udep gau, manö kale niñ udmim. Nîbi bî hib dap raneb gau, hib kale dap ranmim.

Pen pen midmagö limim

⁸ Nan naböj kale rimnap midainîm, böj nöp naböj ral piñ gimim. Pen hon nan naböj añî ap midöp hon naböj ral piñ gîpun, a gun hagagnabun; nîbi bî pen pen midmagö lep naböj anibu hagabin. Nîbi bî gau kalîp midmagö linabun u, God lo manö haga haga rö nöp ginabun. ^{*} ⁹ God nipe ke manö klö haga u, Mosîs nipe God Manö adîj rimnap kalî kîñ riköm haga, “Nîbi si bî si gagmim; wip al pakagmim; nan si udagmim; nîbi bî rimnap nan kale gau nan yad rö midaiñöp, a gimim gasî u niñagmim,” a ga. God manö klö rimnap halö haga. Pen God manö klö niñön niñön haga u manö il añî u nöp midöp: “Kale ke midmagö libim rö, nîbi bî gau kalîp u rö nöp midmagö limim.” ^{*} ¹⁰ Kale nîbi bî rimnap midmagö linabim u, kalîp gi naj gagnabim. Adö anibu nöp, kale nîbi bî midmagö linabim u, God lo manö haga haga u magöñhalö hain ginabim. ^{*}

^{*} 13:3: 1Pi 2:13-14

^{*} 13:6: Mad 22:21

^{*} 13:8: Mad 22:39-40; Jem 2:8

^{*} 13:9: Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21

^{*} 13:10: 1Ko 13:4-7

11 Ñin mɨdpun aŋ anɨbi nɨŋ aij gɨmim. Jisas nɨp hadame nöp nɨŋ udun, hainö God nɨpe nɨbi bɨ yad ke, a göm, hanɨp böŋ nöp dam ram nɨpe adö laŋ au ud arnab, a gɨ gasɨ nɨŋmɨdun. Pen mɨ rɨmnap ap ara, ñin anɨbu uri söl mɨdöp. Anɨb u me, nɨhön gɨnɨg hon han hauɨ gɨ mɨdpim? Urakmim, gasɨ nɨŋöl gɨ mɨdaimim. *

12 Rapɨn sɨbön aŋ mɨdpun rö, ram runɨg gab. Anɨb u me, kale nan nɨhön nɨhön sɨb aŋ yaŋ rö ajöm gɨ naij gɨmɨdal adö u arö gun, Seden aip pen pen gep sior klö usajɨl bad klö nan mailö halö God ñöb gau ud yɨmun. * 13 Anɨb u, hon Jisas mailö aij nɨpe adö u mɨdpun, a gun, gɨ aij göl gɨ mɨdeinabun. Pen nan iru yabɨ ñɨŋöm, ñɨg klö ñɨŋ hauɨ löm, nɨbi si bɨ si göm, haɨwaɨlö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rö mɨdaiböp a göm gɨpal gau gagun. * 14 Pen kale Bɨ Kub Jisas Kraiss ud waɨj rö yɨmim, mɨdmagö prɨ aŋ hon dan gasɨ göp adö u aigöl gun gɨnabun a gɨmim gasɨ u nɨŋagmim. *

14

Asɨ masɨ gɨpal gau kalɨp hag gagmim

1 Nɨbi bɨ rɨmnap Kraiss Jisas nɨp nɨŋ udpal u pen nɨŋ ud pɨdön gagöm, gasɨ mɨhönngöl nɨŋbal gau, “Kalɨp udun hag

amɨl apɨl gɨno, gasɨ nɨŋ aij göl,” a gɨmim, hag gagmim; kale Jisas Kraiss nɨp nɨŋ udpal u, nɨbi bɨ hon, a gɨmim, ud aij gɨmim. * 2 Hon nɨŋbun, nɨbi bɨ rɨmnap Kraiss Jisas nɨp nɨŋ ud mɨdöm, nan gau abönamö ñɨŋbal; pen nɨbi bɨ rɨmnap, Kraiss Jisas nɨp gasɨ adö adö nöp nɨŋ udöm, nɨp aij gagnab, a göm, kaj wal wayön nan gau hil göm, yɨharɨŋ nan magö haɨ nöp ñɨŋbal. * 3 Pen nɨbi bɨ nan haɨwaɨlö ñɨŋbal gau, nɨbi bɨ nan hil gɨpal gau kalɨp hag juagöl. Nɨbi bɨ nan hil gɨpal gau, nɨbi bɨ nan abönamö ñɨŋbal gau, God nɨŋö nan si nan naij gaböl, a göm, kalɨp hag gagöl. Nɨhön gɨnɨg: God nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp udö, nɨbi bɨ nɨpe mɨdpal.

* 4 Bɨ wög gep ap bɨ kub nɨpe nɨp wög rɨmnap geinab, ne nɨŋmön, gɨ aij gɨpan aka gɨ aij gagpan, a gɨmön ha-gagnabön. Bɨ kub nɨpe ke nɨŋöm, gɨ aij gɨpan aka gɨ aij gagpan, a gɨnab. Pen nɨpe gɨ aij gɨnab me; Bɨ Kub nɨpe ke nɨp gɨ ñö, nɨpe aij gɨnɨm rö löp. *

5 Pen nɨbi bɨ rɨmnap nɨŋlö, ñin ap God ñin kub nɨpe rö löp, ñin ap ñin yɨharɨŋ rö löp. Pen nɨbi bɨ rɨmnap nɨŋlö, ñin ap God ñin kub nɨpe rö lagöp, ñin magönhalö ñin ke ke rö mɨdagöp. Anɨb u, kale ke ke mɨdpim rö, gasɨ kale aij

* 13:11: Ep 5:14; 1De 5:6-7 * 13:12:

* 13:14: Ep 5:11 * 14:1: Ro 15:7

* 14:4: Mad 7:1; Jem 4:11-12

1Jn 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18

* 14:2: Jen 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16

nɪŋbim adö anɪbu nɪŋmim
gɪpe arnɪm. *

⁶ Ñɪn ap God ñɪn kub nɪpe
rö löp, a göm nɪŋbal gau, Bɪ
Kub nɪp gasɪ nɪŋöm me anɪg
göl gasɪ nɪŋbal. Pen nɪbi
bɪ kaj wal wayön nan gau
ñɪŋbal gau, God nɪp aij a göp
a göm ñɪŋbal. Nɪbi bɪ asɪ
masɪ gɪ aij göm, nan rɪmnap
nöp ñɪŋbal gau u rö nöp, God
nɪp aij a göp a göm ñɪŋbal.

⁷ Hon kamɪŋ mɪdun, hon
ke halö mɪdpun, a gun
gasɪ u nɪŋagun. Umnɪg
gɪnabun u, hon ke halö
mudun umnabun, a gun
gasɪ u nɪŋagun. ⁸ Nɪhön
gɪnɪg: hon kamɪŋ mɪdun,
nɪbi bɪ Bɪ Kub hib haglö
adö araŋ a gun, gasɪ u nöp
nɪŋun mɪdnabun. Umnɪg
gɪnabun u, nɪbi bɪ Bɪ Kub
hib haglö adö araŋ a gun,
gasɪ u nöp nɪŋun umnabun.
Anɪb u, mɪdeinabun aka
umnabun, hon Bɪ Kub nɪbi
bɪ wög gep nɪpe mɪdpun.
* ⁹ Adö anɪbu nöp, Krais
nɪpe umöm uraka. Anɪb u
me, hon kamɪŋ mɪdpun gau
abe, hadö umla gau abe, hon
magöŋhalö Bɪ Kub nɪbi bɪ
nɪpe mɪdpun.

¹⁰ Anɪb u, kale nɪhön
gɪnɪg añ mam Krais lau adö
mɪdpal rɪmnap kalɪp, anɪg
gɪpim, anɪg gɪpim, a gɪmim
manö hag gabim? Pen kale
nɪhön gɪnɪg añ mam Krais
lau adö mɪdpal rɪmnap kalɪp
nɪŋbe, kale nɪbi bɪ yɪharɪŋ
rö löp. Nɪŋ aij gɪmim: hon

magöŋhalö God amgö ilö adö
nɪpe u mɪdno, hanɪp manö
kub hagnab. * ¹¹ Aisaia God
Manö adɪŋ ap kalɪ kliñ rɪköm
haga,

“Bɪ Kub hagöp, ‘Yad nɪŋö
yabɪɪ hagabin,
hainö nɪbi bɪ gau
magöŋhalö yɪp nɪŋöm,
nable udöm, kugom yɪmöm,
“God nɪpe añ Bɪ Kub
mɪdöp,” a gɪnaböl,’ a
göp,” a ga. *

¹² Anɪb u, nɪŋim. Hon
añ añ mɪdpun rö, God
hon magöŋhalö hag nɪŋö,
hon kamɪŋ mɪdun nan nɪhön
nɪhön gɪpun gau hag ñun,
ai gɪnɪg anɪg gɪpun a gun
hagnabun.

*Añ mam Krais lau adö
mɪdpal rɪmnap kalɪp gasɪ
nɪŋmim*

¹³ Anɪb u, añ mam Krais
lau adö mɪdpal rɪmnap
kalɪp, anɪg gɪpim, anɪg
gɪpim, a gɪmim manö hag
gabim u arö gɪmim. Kale
gasɪ nɪŋmim, yad gɪnö añ
mam Krais lau adö mɪdöp ap
dui göm, adan uɪtham ajep
rö u aramöm, lug paköm gɪ
naj gɪnab, a gɪmim, agamɪj
mɪdmim, adö anɪbu nöp gɪpe
arnɪm. ¹⁴ Bɪ Kub Jisas bɪ
nɪpe mɪdpin rö, gasɪ yad u
nɪŋ aij gɪpin, nan hil gep
rɪmnap mɪdagöp. Nɪbi bɪ
rɪmnap gasɪ kale ke nɪŋöm,
nan hil gɪpal. Pen nan anɪbu
ñɪŋno, God nɪŋö aij gagnab a
göm hil gɪnaböl u, nan anɪbu

* **14:5:** Gal 4:10-11 * **14:8:** Gal 2:20 * **14:10:** 2Ko 5:10 * **14:11:** Ais

45:23; Plp 2:10-11 * **14:14:** Ap 10:15; Dai 1:15

ñiηagöl. * 15 Pen kale, añ mam Jisas kalip a gòm uma anib gau kalip midmagö lagmim, nan kale asi masi gipal gau hałowato ñiηbe, kale gasi iru niηòm ap lug paköl rö löp. Adö anibu gi naj ginabim. * 16 Kale ke niηmim, adö rimnap gimim rö linab u pen nibi bi rimnap anig ginabim u niηòm hagnaböl, "Krais lau adö midpun a gipal u pen kale niηebir nan si nan naj gaböl u me, hon niηbun, Jisas manö aij nipe manö niη udep a gipal u piral hagpal," a ginaböl. 17 Nihön ginig: God nipe kiη hon midöp manö adö anibu hageinabun u, nan niηeb ñig niηeb manö anibu hagagnabun; gi aij gep manö adö u nöp hagnabun; agamij hain rik middep manö adö u nöp hagnabun; miñ miñ göl gi middep manö adö u nöp hagnabun. Nan aij anib gau Ana U† nipe ñö udnabun me. 18 Hon Krais nip niη udun anig göl geinabun u, God niηö aij ginab; nibi bi gau niηòm, gi aij gipal, a ginaböl.

19 Hon aigöl gun añ mam aip agamij jim ñöl midun, hon magöηhalö Krais manö aij nipe u niη ud pidöη gun, a gimim, adan anibu nöp klö gimim hain gimim. * 20 Nan magö rimnap hil gagep. Pen bi ap gasi gasi löm, nan gau hałowato ñiηaiö, Krais nip niη udöp nibi bi ap niηòm,

dui göm, Krais niη udöp u arö göm ap lug paknab u, bi hałowato ñiηnab bi anibu nipe gi naj ginab. Nan magö niηòm, God wög nipe gi naj ginab. Kale anig unbö rö gagmim. * 21 Anib u, hon niηno añ mam ap lug paknim rö löp, a gi niηnabim u, kaj yuö gau arö gimim, ñig wain gau arö gimim, nan gau arö gimim ginabim u aij. Nihön gino añ mam ap lug paknim rö löp, a gi niηnabim u, añ mam a gimim, anig gagmim.

22 Yad nan niηeb niηagep manö hagpin u, kale nihön gasi niηbim u, kale ke God aip. God hanip gasi aij ñöb rö niηun gun, añ mam rimnap rau ñagnabun u, ñiñi löl gi mideinabun. 23 Pen nan rimnap gasi mlö lun niηnabun u, manö mideinab. Nihön ginig: anig geinabun, God nip aij ginim a gi gasi u niηun niηagnabun; nip aij ginim aka aij gagnim a gi gasi u niηun niηnabun. Hon anig göl rö hałowato geinabun u, nan si nan naj ginabun.

15

Nibi bi rimnap mid aij göl rö adö u nöp niηun a gimim

1 Hon nibi bi Krais nip niη ud pidöη gi midpun gau, hanip ke aij ginab adö u niηun gagun. 2 Nibi bi nip niη ud pidöη gagpal gau, nip niη ud pidöη göl a gun, gasi u

* 14:15: 1Ko 8:11-13

* 14:19: Ro 12:18; 15:2

* 14:20: 1Ko 8:13

nɪnɪn gun. Hon ke aij gɪnab u nan kub wasö; pen nɪbi bɪ rɪmnab, Krai nɪp nɪnɪn ud pɪdöŋ gɪnaböl aka nɪp nɪnɪn ud pɪdöŋ gagnaböl u nan kub.

* 3 Krai u rö nöp, ke aij ga adö u gaga. Krai nɪpe Nap nɪp manö haga rɪmnab, Depid nɪpe God Manö adɪŋ ap kalɪ kliñ rɪköm haga, “Nöp hag jubal u uri yɪp u rö nöp hag juaböl,” a ga. *

4 Kale nɪnɪn aij göl a göm, God nɪpe geia nɪnɪn bɪ nöd nɪbö gau God Manö u kalɪ kliñ rɪkla. God Manö anɪbu amgö lɪ nɪnɪn, manö aij anɪbu nɪnɪn udun, Jisas Krai nɪnɪn ud pɪdöŋ gun, klö gun gɪ aij gun, agamɪj ñɪñɪ löl gɪ gasɪ halö mɪdeinabun. Adö anɪbu nöp God nɪpe geia, God Manö anɪbu kalɪ kliñ rɪkla. * 5 God nɪpe gö, kale Jisas Krai nɪnɪn ud pɪdöŋ gɪmim, klö gɪmim gɪ aij gɪmim, agamɪj ñɪñɪ löl gɪ gasɪ halö mɪdeinabim. Pen Krai Jisas ga rö nɪnɪn anɪg rö gun a gɪmim, nɪp anɪg göl hain gɪmim, God nɪpe gö, kale gasɪ adö añɪ nɪnɪmim, jɪm ñöl mɪdmim, gɪmim. 6 Kale anɪg gɪmim, gasɪ añɪ nöp, maj mɪgan añɪ adɪp adɪp u nöp, Bɪ Kub hon Jisas Krai Nap hib nɪpe u hagpe adö arnɪm.

God Isrel nɪbi bɪ wasö gau kalɪp u rö nöp mög nɪnɪn

7 Gasɪ nɪnɪn aij gagpe ñɪn u, Krai kalöp mög nɪnɪn ud aij gö, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim

u, kale ke agamɪj pen pen mög nɪnɪmim, ud aij gɪmim, mɪdmagö lɪ mɪdpe, nɪbi bɪ rɪmnab nɪnɪn God hib nɪpe haglö adö arnab. * 8 God hadame nöp Juda kai nɪhi ilaŋ kale gau kalɪp manö klö nɪnɪn haga u, haga rö nöp gɪnab u, nɪnɪn a göm, Krai nɪpe Juda kai kalɪp nan a göm aua. * 9 Anɪb u, Juda nɪbi bɪ wasö gau, God nɪpe hanɪp mög yabɪñ nɪnɪn, a göm hib nɪpe haglö adö arnɪm, a göm aua. Krai nöd Nap God nɪp manö haga rö, Depid God Manö adɪŋ rɪmnab kalɪ kliñ rɪköm haga,

“Anɪb u, yad Juda nɪbi bɪ wasö aŋ gau mɪdem, kɪmap hagem, hib ne u hagnö adö arnab,” a göp,” a ga. *

10 Manö ap Mosɪs God Manö adɪŋ ap kalɪ kliñ rɪköm haga, “Kale Juda nɪbi bɪ wasö gau, God nɪbi bɪ nɪpe aip pa jɪm ñɪmim, mɪñ mɪñ gɪmim,” a ga. *

11 Pen manö ap Depid God Manö adɪŋ ap kalɪ kliñ rɪköm haga,

“Kale Juda nɪbi bɪ wasö gau magöŋhalö Bɪ Kub hib nɪpe hagpe adö araŋ.

Kale nɪbi bɪ ram mɪnön ke gau gau magöŋhalö kɪmap hagöl gɪ, hib nɪpe hagpe adö i gɪlaŋ araŋ,” a ga. *

* 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16 * 15:7: Ro

14:1 * 15:8: Mad 15:24 * 15:9: Ap 3:25; Sam 18:49 * 15:10: Dud 32:43

* 15:11: Sam 117:1

12 Pen Aisaia u rö nöp God Manö adıñ ap kalı kılñ rıköm haga,

“Bı Jesi rıkö rık damöm rık daunaböl ap apöm,
nıbi bı ram mınön
ke ke mıdpal gau
magöñhalö abad
mıdeinab.

Juda nıbi bı wasö gau, Bı anıbu nöp gası nıñöm,
gası halö mıdeinaböl,” a
ga. *

13 God nıpe ga u nıñun, gası halö mıdpun. God gö, kale nıp nıñ ud pıdön gımim, mıñ mıñ göl gı, agamıñ hibur hain hain göl gı mıdmim. Anıg göl gı mıdaıbe, Ana Uı nıpe pıdön halö gası rımıd mıdmagö anı kalöp dañ apöm gö, kale gası halö nöp mıdeinabım.

*Pol nıñön gıñıg manö kłö
hagöm köp kalı kılñ rıkan*

14 Pen añ mam bı. Gası yad nıñbin kale nıbi bı aij yöl; nagı adö nıñön gımim God nıp aij gınab u nıñ aij gıpım; kale añ mam kale gau God Manö aij u pen pen hag nı aij gımim rö löp. 15 Pen kalöp köp kalı kılñ rıkabin anıbi, manö kłö rö rımnabı hagpın. God yıp mög nıñöm, ud aij göm, wög gep bı nıpe hag la u me, yad kalöp manö kłö anıbu, kauyanı hagnö nıñ aij gım a gem hagpın. 16 God yıp hag lö, yad Krais Jisas wög gep bı nıpe mıdem, Juda nıbi bı wasö gau gı ñem, God manö aij u kalöp hag nıabin.

Yad God manö aij hag nıabin u, yad God nıp nan sabe gep bı rö mıdem, manö aij nıpe hag nıabin. Anıg gıñö, Juda nıbi bı wasö gau, God nıp nan sabe gı nıbal nan aij yabıt nan gagöp rö lılö, God nıp aij gınab. Ana Uı nıpe gö, kale nıbi bı ke kamıñ aij rö lılö, God kalıp nıñı löm udnab. *

17 Krais Jisas aip jım nöl mıdpın u me, yıp aij gö nıñöl gı, God nıp wög gı mıdpın. 18-19 Krais geia yad nıp wög gem, yad wög nıñön nıñön gıpın u nöp hagnabin. Yad Juda nıbi bı wasö gau kalıp Krais manö aij u hag nı ajainö nıñöl gı, Ana nan gagep rö rımnabı gö nıñöl gı, Juda nıbi bı wasö gau nıñöm, God manö u udpal. Yad ram mınön Jerusalem urakem, Krais manö aij u magöñhalö kabö göl nöp adan mılö yabıt hag nı aij gı dam dam ram mınön İllırıkam amem, ado gı aunö. 20 Gası yad pör nıñbin u, nıbi bı Krais manö nıpe nöd nıñagla ram mınön gau nöp amem, hag nınam a gem nıñbin. Bı Krais manö hag ñeb rımnabı nöd amöm padö bıñıñ gıla adö u ram gınam a gem nıñagpın. * 21 Aisaia nıpe God Manö adıñ ap kalı kılñ rıköm haga,
“Kalıp manö aij nıpe hag
ñagal;
pen kale nıñnaböl.
Nıbi bı manö aij nıpe apdı
nıñagal gau,

* 15:12: Ais 11:10 Rep 5:5

* 15:16: Ro 1:5; 11:13

* 15:20: 2Ko 10:15-16

* 15:21: Ais 52:15

kale niṅöm niṅ aij
gɨnaböl," a ga. *

*Pol daun kub Rom arnam,
a ga*

22-23 Anɨb u, mi iru yabɨ
nöp, ram mɨnönj gai i hag ñɨ
aj aj, daun kub kale Rom ar-
nam a gɨmɨdin u pen nɨnam
rö laga. Pen miñi ram
mɨnönj riḡonj gai i wög gɨnam
rö lagöp niṅem yad kalöp
niṅniḡ nɨnabin. * 24 Yöp
söl mɨdöp, ram mɨnönj Spen
arniḡ gabin. Gasɨ yad niṅbin
u, am kale aip pro magö ap
mɨdnö aij gö niṅöl gɨ, hainö
yɨp dam Spen adan ramö
u yumim, a gɨ gasɨ niṅbin.

25-26 Pen Masedonia Propins
niḡbi bɨ abe, Akaia Propins
niḡbi bɨ abe, Jerusalem niḡbi
bɨ Kraiss lau adö mɨdöm mani
nan kale mɨdagöp gau, kalɨp
mani nan kale gau abönamö
ñɨla u, miñi kalɨp ñɨnam a
gem nɨnabin. * 27 Gasɨ kale
ke niṅöm gɨpal anɨbu, gɨ aij
gɨpal. Juda niḡbi bɨ Kraiss
manö aij u dam, Juda niḡbi bɨ
wasö gau kalɨp hag ñɨbal rö,
God mani nan kalɨp ñöb gau
riḡnap Juda niḡbi bɨ kalɨp
pen ñɨnaböl u aij. *

28 Pen mani yɨp ñɨbal
anɨbu magöḡhalö dam
Jerusalem bɨ gau ñem, Spen
adan u amem, kale mɨdpim u
nɨnabin. 29 Ñɨn anɨbu apem
kalöp niṅnö, Kraiss gasɨ aij
niḡpe ñö, kale niḡp niṅ ud sɨsɨ
liḡimim ñɨñɨ yabɨ liḡnabim. *

* 15:22-23: Ro 1:13

* 15:25-26:

1Ko 16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17

* 15:27: 1Ko 9:11

* 15:29: Ro 1:11

* 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De

30 Añ mam yad gau. Bɨ Kub
Jisas Kraiss lau adö mɨdpim
u, God Ana an kalöp dan
mɨdöm kalöp mɨdmagö lep
magö u ñab rö, yad a gɨmim,
God niḡp sabe göl gɨ nöp
mɨdaimim. * 31 God niḡp sabe
gɨ mɨdaimim, yad Jerusalem
arniḡ gem, ram mɨnönj Judia
areinam, Judia niḡbi bɨ Kraiss
niḡp niṅ udagpal gau yɨp gɨ
naij gaiöl, yɨp ud kamɨṅ
yunɨm. Pen God niḡp sabe
gɨ mɨdaimim, yad Jerusalem
amjakem, Kraiss niḡbi bɨ niḡpe
gau kalɨp nan niḡhön niḡhön
gɨ ñɨniḡ gabin u gɨnö, kalɨp
aij gö niṅöl gɨ, aip jɨm ñöl
mɨdaiun. 32 Anɨb u, God yɨp
yau a gainɨm, kale mɨdpim
u amem, magö ap mɨdnö
aij gö niṅöl gɨ, kalöp aip
mɨdeinabun.

33 God kalöp magöḡhalö
abad mɨdö niṅöl gɨ, agamɨj
jɨm ñöl mɨdmim mɨd aij
gɨmim. Anɨb unbö rö aij.

16

Pol, "Kale mɨdpim?" a ga

1 Pen añ hon Pibi, Senkria
daun au cök wög gab niḡbi u,
nab. Niḡpe niḡbi aij yabɨ. Kale
mɨdpim u amjakö, niḡp ud aij
gɨmim. 2 Yɨp aij gɨnab u, kale
mɨdpim u amjakö, kale Bɨ
Kub niṅ udpim rö, Bɨ Kub
niḡbi bɨ niḡpe pen pen ud aij
gɨpal u rö, niḡp ud aij gɨmim.
Nan riḡnap mɨdagainɨm,
haḡowaḡö ñɨmim. Niḡpe niḡbi
bɨ gau iru nöp kalɨp ud aij
göm, yɨp abe ud aij göm göp.

3 Pen nı̄bi Prisila abe, nugmul Akwila abe, Krais nı̄p wög jım ñun gı̄mı̄dun ber mı̄hau kalı̄p hı̄gmim, “Pol kalöp ber mı̄hön, ‘Mı̄dpil?’ a göp,” a gı̄mim.

* 4 Nöd yı̄p al pak lı̄nı̄g geila, ber aij yad mı̄hau mı̄dmil, yı̄p amdam gı̄lö. Pen halpe ke al pak löl a gı̄mil gası̄ u nı̄nı̄gmil anı̄g gı̄lö, yı̄p aij göm, Juda nı̄bi bı̄ wasö ram mı̄nönı̄ ke mı̄lö gau hag ñı̄nö Krais Jisas nı̄nı̄ udpal gau kalı̄p abe aij göm göp.

5 Pen nı̄bi bı̄ Krais Jisas nı̄nı̄ udpal ram kalı̄p ber u magum gı̄pal gau kalı̄p u rö nöp hı̄gmim, “Pol kalöp, ‘Mı̄dpim?’ a göp,” a gı̄mim.

Mam mı̄dmagö yad Epinidas nı̄p hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim. Esia Propins au, Krais nı̄p nöd uda bı̄ me anı̄bu.

6 Nı̄bi Maria kalöp klö yabı̄l wög gı̄ ñı̄mı̄döp u nı̄p hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim.

7 Pen bı̄ rı̄dı̄k yad nı̄nı̄eb rö, Adronaikas abe, Junias abe, kalı̄p mı̄hön hı̄gmim,

“Pol kalöp mı̄hön, ‘Mı̄dpil?’ a göp,” a gı̄mim. Kalpe mı̄hön Krais nı̄p nöd nı̄nı̄ udlö, yad hainö nı̄nı̄ udnö. Yı̄p nagı̄ lı̄la rö, kalı̄p mı̄hön u rö nöp nagı̄ lı̄lö, jım ñun mı̄dmı̄dun. Pen bı̄ Jisas manö ud arep gau, bı̄ anı̄b mı̄hau kalı̄p nı̄nı̄ aij yabı̄l gı̄pal.

8 Mam mı̄dmagö yad Ampliedas, Krais nı̄p cı̄g aij göp u, nı̄p hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim.

9 Mam Urbanıs nı̄p hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim. Mam anı̄bu yad aip Krais nı̄p wög jım ñöl gı̄mı̄dul. Mam aij Sı̄dakıs nı̄p u rö nöp hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim.

10 Apeles, marö auö, Krais nı̄p nı̄nı̄ ud pı̄dön göm mı̄d aij göp bı̄ u, nı̄p hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim.

Nı̄bi bı̄ Arisdobiulas ram mı̄dpal gau kalı̄p hı̄gmim, “Pol kalöp, ‘Mı̄dpim?’ a göp,” a gı̄mim.

11 Bı̄ rı̄dı̄k yad nı̄nı̄eb Herodion nı̄p hı̄gmim, “Pol nöp, ‘Mı̄dpan?’ a göp,” a gı̄mim.

* 16:3: Ap 18:2

Nibi bi Nasisas ram u midöm, Bi Kub niη udpal gau kalip hagmim, "Pol kalöp, 'Midpim?' a göp," a gimim.

12 Nibi Draipina abe Draiposa abe, Bi Kub niη udöl gi, niη wög gipil nibi anib mihau kalip hagmim, "Pol kalöp mihöη, 'Midpil?' a göp," a gimim.

Añ aij yad Persis, Bi Kub niη udöl gi, niη wög klö göp nibi anibu niη u rö nöp, "Pol nöp, 'Midpan?' a göp," a gimim.

13 Bi Rupas, Krais niη wög klö göm göp u, niη hagmim, "Pol nöp, 'Midpan?' a göp," a gimim. Nime niηpe u, ami yad rö löp u, niη u rö nöp hagmim, "Pol nöp, 'Midpan?' a göp," a gimim. *

14 Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, niηmam kale aip midpal gau abe magöηhalö kalip, "Pol kalöp, 'Midpim?' a göp," a gimim.

15 Pilologas, Julia, Nereus, Nereus niñin niηpe Olimpas, Krais nibi bi niηpe kale aip midpal gau magöηhalö, "Pol

kalöp, 'Midpim?' a göp," a gimim.

16 Kale Bi Kub niη udpim rö, pen pen hag wihai udöl gi, alaun bom halumim.

Krais nibi bi niηpe gai i God niηp sabe ginig cök ke ke magum gipal gau, "Kale midpim?" a gipal. *

Manö piral hagpal gau udagmim

17 Añ mam aij yad gau, niη aij gimim. Nibi bi rimnap manö gau nibö gau nibö dapöm, nibi bi Krais lau adö midpal gau kalip hag ñilö ñilö, gasi aij nöd niηla adö u arö göm, manö piral hagpal anibu udöm, asik ke ke libal. Kalöp anib unbö rö nöp ginim rö löp u, manö piral hagaiöl u udagmim. *

18 Nibi bi anig gipal gau, Bi Kub hon Krais niη wög u gun, a göm gasi u niηöm gagpal; kalip ke aij göp adö u nöp gasi niηöm gipal. Kale manö hain hain rö, nibi bi hib dap raneb manö u nöp hag hag gi midlö niηöl gi, nibi bi niη aij gagpal gau manö piral kale niη udöm dui gipal. * 19 Kale pen God manö aij u ud aij gimim, hagöp rö gimidim, nibi bi gau magöηhalö niηbal u, yip aij yabih göp. Nan niηhön God amgö ilö niηpe aij ginim u, kale nibi bi gasi niηeb rö midmim, nan niηhön God amgö ilö niηpe nan si nan

* 16:13: Mak 15:21 * 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mad 7:15; Dai 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3

naij rö m+dn+m u, kale n+bi b+ gas+ hau+ rö m+dmim u, y+ip aij g+inab. *

²⁰ Söl m+idöp, God n+bi b+ abad m+id aij göp u, n+pe Seden n+ip ud ra+ mo kale gau lö, klö n+pe m+idageinab.

Yad God n+ip sabe gabin, B+ Kub hon Jisas kalöp mög n+ñöm ud aij gö n+ñöl g+, kale m+id aij g+mim. *

²¹ B+ yad aip wög j+m ñöl g+ipul, Dimodi, kalöp hagab, "M+idpim?" a gab. B+ r+d+k n+ñeb yad gau Lusias, Jenson, Sosipada u rö nöp kalöp, "M+idpim?" a gaböl. *

²² Pen yad b+ Dedias, Pol hagö köp kal+ kl+ñ r+kabin i, u rö nöp kale Rom kai Krais lau adö m+idpim gau kalöp, "M+idpim?" a gabin.

²³ B+ Gaias, y+ip Pol dam ram n+pe u löm, abad m+id aij göp u, kalöp, "M+idpim?" a gab. B+ an+bu nöp Krais lau adö m+idpal n+bi b+ gau hagö, ram n+pe u amöm magum g+ipal, kal+ip ud aij g+ m+idöp.

Pen b+ kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rö nöp kalöp, "M+idpim?" a gabil. *

²⁴ Yad God n+ip sabe gabin, B+ Kub hon Jisas Krais kalöp magöñhalö mög n+ñöm ud aij gö n+ñöl g+, kale m+id aij g+mim. An+b unbö rö aij!

²⁵⁻²⁶ Pen God hib n+pe hagno adö arn+m. N+pe nöp me kalöp abad m+idö n+ñöl g+, n+ip c+g aij g+mim m+dmim

rö löp. Jisas manö aij an+bu nöd pi göl m+dm+idöp u pen m+ñi, b+ God manö hagep gau, manö n+pe God Manö kal+ kl+ñ r+kla u waiö lö, manö aij an+bu n+bi b+ gau kal+ip pör hag ñ+bin. God nöp hagö me, n+bi b+ ram m+ñöñ ke gau gau magöñhalö hag ñ+no, n+ip n+ñ udöm hagöp rö göl. *

²⁷ God añ+ gas+ aij gas+ klö göm n+ñöb u, Jisas Krais n+ip han+ip nan a göm yuö aua rö, hib n+pe pör nöp pör nöp hagno adö aran. An+b unbö rö aij me.

* 16:19: Ro 1:8; 1Ko 14:20 * 16:20: Jen 3:15 * 16:21: Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * 16:23: Ap 19:9; 1Ko 1:14 * 16:25-26: Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

1 Korid

Pol köp nöd u Korid nibi bi kalip kali kliñ rika

1-2 Yad Pol. God nipe ke yip hag la rö, Krai Jisas manö ud arep bi nipe ap midpin. Mam hon Sosdenes aip aui midul, köp anibi, kalöp daun kub Korid au God nibi bi nipe midpim gau kali kliñ i rikabin. Kale Krai Jisas nip niñ udpe u, God hagö, kale nibi bi ke kamniñ aij nipe midpim. Bi Kub hon Jisas Krai nip sabe gipal nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö, God kalip nibi bi uñ nipe midaiöl a göm hag la. Krai Jisas nipe Bi Kub hon midöp; nipe u rö nöp Bi Kub kale midöp.

³ God Bapi hon abe, Bi Kub Jisas Krai abe, kalöp mög niñmil ud aij gilo, kale mid aij gimim.

Pol God nip aij a ga

⁴ Krai Jisas nip cig midpe, God nipe kalöp ud aij göm nan aij ña u niñem, yad pör God nip aij a gabin. ⁵ Niñon ginig: kale Krai nip cig midpe, Krai kalöp ud aij yabñ gö, kale gasi niñ aij gimim, manö hag ñi aij gipim. ⁶ God nipe gö, Krai manö aij u añ kale dan auö, kale niñ udmim, hagöp rö gabim. ⁷ Anib u, Bi Kub hon Jisas Krai aunab

a gimim abad midpim ñin i, God Ana nan aij ñab gau hadö magöñhalö udpim. ⁸ Bi Kub hon Jisas Krai kalöp abad midöm gi ñi aij gö, kale ram minöñ i i midmim, manö aij nipe u niñ udöl gi midmim, nip arö gagnabim. Bi Kub hon Jisas Krai aunab ñin u, kale manö rimnap niñagnabim. * ⁹ God hagab rö nöp gab. Nipe kalöp hag lö, kale Niñ nipe Bi Kub hon Jisas Krai aip jim ñöl midpim. *

Krai nibi bi gau gasi ud adö añi niñöm, jim ñöl midaiöl

¹⁰ Añ mam bi. Bi Kub hon Jisas Krai lau adö midpun u me, manö ke ke adö rimnap lagmim. Gasi adö añi niñmim, manö adö añi hagmim, jim ñöl yabñ midaimim. * ¹¹ Pen nibi Klowi nibi bi nipe rimnap apöm yip hagö niñbin, kale añ mam yad rimnap kale ke pen pen hagabim. ¹² Anib u, rimnap hagpim, "Hon Pol nibi bi nipe," a gipim. Rimnap hagpim, "Hon Apolos nibi bi nipe," a gipim. Rimnap hagpim, "Hon Sipas nibi bi nipe," a gipim. Rimnap hagpim, "Hon Krai nibi bi nipe," a gipim. *

¹³ Hagpim anibu Krai nip ud asik ke ke libim rö löp. Yad mab ba lañ al pak lilo kalöp nan a gem umnö rö, hib yad hagmim Pol nibi bi

* 1:8: 1De 3:13; 5:23 * 1:9: 1Jn 1:3; 1De 5:24 * 1:10: Plp 2:2 * 1:12: 1Ko 3:4; Ap 18:24-28

nipe m+dpun a gipim akan Pol hib haggim ñig pakpe akan An+bu u, "Hon Pol n+bi b+ nipe," "Hon Apolos n+bi b+ nipe," a gipim u pir albim. ¹⁴ Pen am kale aip m+dainö ñ+n u, n+bi b+ iru ñig pak ñagnö. B+ m+höp nöp Krispas Gaias nöp ñig pak ñ+nö. An+bu u, God n+ip aij a gabin. * ¹⁵ Wasö u, y+har+ng piral haggbe, "Pol hib nipe haggun ñig pakno," a g+be. ¹⁶ Pen hau+ g+pin. Yad S+depanas n+bi b+ nipe gau kal+p abe ñig pak ñ+nö. Pen n+bi b+ r+mnap halö ñig pak ñ+nö aka n+ngapin. * ¹⁷ Krais y+ip, "N+bi b+ gau kal+p ñig pak ñ+mön," a göm haggaga. "Kal+p manö aij yad u hagg ñ+mön," a ga. An+bu u, manö aij nipe u hagg ñ+m+din. Pen n+bi b+ r+mnap gasi k+id hi+k n+ngöm haggpal rö hagg ñagm+din. Manö an+g göl hagnö, Krais mab ba la+ng al pak l+la manö u manö y+har+ng ap rö lö, n+bi b+ gau n+ng udagöl, a gem, manö aij nipe u kabö göl nöp hagg ñ+m+din.

¹⁸ N+bi b+ mab ke inab adan an+bu araböl gau, Krais mab ba la+ng han+p nan a göm uma manö u n+nglö, manö hau+ rö l+lab. Pen God han+p ud kam+ng yuab n+bi b+ gau, Krais mab ba la+ng han+p nan a göm uma manö an+bu n+ngun, God p+idöng halö, nipe ke han+p ud kam+ng yuöp, a gun n+ngbun. * ¹⁹ Adö an+bu

God Manö u, Aisaia nipe God manö hagg u kal+ kli+ng r+köm hagg,

"N+bi b+ gasi k+id hi+k n+ngbun a g+pal gau, gasi kale u ke n+ngöm, gasi aij n+ngbal.

Pen yad g+nö, gasi n+ngöm haggpal rö lagnab, manö ha+öwa+ö haggpal rö l+lab," a ga. *

²⁰ An+bu u, n+bi b+ gasi n+ngbe gau, n+bi b+ koles kub arbal gau, n+bi b+ manö n+hön n+hön hagg am+l ap+l g+pal gau, manö kub aij aij kale n+ngbal u, God n+ngö, manö hau+ rö lö, böng nöp ap lug pakn+g gaböl. *

²¹ God nipe ke n+ng aij göp rö, n+bi b+ gasi hon u ke n+ngun a göm, ke u+hai n+ngnaböl gau, nipe aigale b+ rö m+idöp u n+ngagnaböl. N+bi b+ an+bu gau Krais manö aij hagg ñabun u n+nglö, kal+p manö hau+ rö l+lab. Pen God nipe ke g+nabin a göm hagg la rö, n+bi b+ manö hau+ hagg ñabun an+bu n+ng udeinaböl gau, God kal+p ud as+k yunab. * ²² Juda n+bi b+ gau haggpal, "Nan gagep rö r+mnap g+pe n+ngun, n+ngö haggabim a gun n+ngnabun," a g+pal. Pen Grik n+bi b+ gau gasi aij aij hain n+bö adö r+mnap n+ngun, a göm pör nöp u+hai n+ngbal. ²³ An+bu u me, Krais han+p nan a göm uma manö u haggaino, Juda n+bi b+ gau n+ngöm

* 1:14: Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16: 1Ko 16:15 * 1:18: Ro 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * 1:21: Mad 11:25

hagnaböl, “Manö iru göp u n̄ihön ḡin̄ig hagabim,” a ḡinaböl. Pen Juda n̄ibi b̄i wasö gau hagnaböl, “Manö hain n̄ibö uhai n̄in̄abun u hagagabim. U manö n̄in̄iñton̄ limim hagabim,” a ḡinaböl.
*

24 Pen God han̄ip Juda n̄ibi b̄i r̄imnap abe, Grik n̄ibi b̄i r̄imnap abe, udnabin a göm hag la n̄in̄öm hon Krai n̄ip n̄in̄un n̄in̄bun, God p̄idöñ halö m̄idöp rö, Krai abe unbö rö nöp p̄idöñ halö m̄idöp; God gas̄i k̄id hīk n̄in̄öb rö, Krai abe unbö rö nöp gas̄i k̄id hīk n̄in̄öb. *

25 N̄ibi b̄i gau Krai apöm uma u n̄in̄öm, God n̄ipe klö m̄idagöp a ḡinaböl; pen God n̄ipe klö n̄ipe ke ga gas̄i u n̄in̄agnaböl. N̄ibi b̄i gau Krai apöm uma u n̄in̄öm, God n̄ipe gas̄i aij m̄idagöp a ḡinaböl; pen God n̄ipe gas̄i aij n̄ipe ke gas̄i n̄in̄a iñ u r̄ik n̄in̄agnaböl. *

26 Añ mam b̄i. Kale ke n̄in̄im! God kalöp wiñ ala n̄in̄ u, kale aigale n̄ibi b̄i rö m̄idaibe kalöp wiñ ala N̄ibi b̄i gas̄i n̄in̄eb a ḡipal gau, n̄ibi b̄i kub gau, n̄ibi b̄i hib m̄idöp gau, kalöp iru wiñ alaga. * 27 N̄ibi b̄i gas̄i k̄id hīk n̄in̄bun a ḡipal gau nable gañ, a göm, God n̄ibi b̄i gas̄i aij n̄in̄agpal gau uda. N̄ibi b̄i klö m̄idpun a ḡipal gau nable gañ, a göm, God n̄ibi b̄i klö m̄idagöp gau uda. 28 N̄ibi b̄i

hib halö m̄idpun a ḡipal gau n̄ibi b̄i ȳhar̄in̄ rö m̄ideilañ a göm, God kal̄ip arö göm, n̄ibi b̄i ramö gau hib m̄idagöp a ḡipal gau kal̄ip uda.

29 God n̄ipe an̄ig ga u, n̄ibi b̄i r̄imnap God amgö ilö adö u, hib kale ke haglö adö arn̄im rö lagnab, a göm ga. *

30 God gö, Krai Jisas aip j̄im n̄öl m̄idpim. An̄ib u, God gö, Krai Jisas n̄ip n̄in̄ udun, n̄ip aip j̄im n̄öl m̄idun, n̄ip gas̄i n̄in̄öl ḡi m̄idpun u me, hon gas̄i k̄id hīk n̄in̄eb n̄ibi b̄i rö m̄idpun. Krai aip j̄im n̄öl m̄idpun u me, God han̄ip n̄in̄öm n̄ibi b̄i kam̄in̄ aij yad a gab. Krai aip j̄im n̄öl m̄idpun u me, God han̄ip n̄in̄öm n̄ibi b̄i as̄in̄ m̄idagöp yad ke a gab. Krai aip j̄im n̄öl m̄idpun u me, God han̄ip n̄in̄öm nan si nan naj ḡipal gac u Ñ̄i yad hadö ð̄k ḡi yua a gab. * 31 Manö adö an̄ibu God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, “N̄ibi b̄i m̄iñ m̄iñ gun a göl u, kale B̄i Kub han̄ip nan n̄ihön n̄ihön n̄öb u gas̄i n̄in̄öm, m̄iñ m̄iñ göl,” a ḡila.
*

2

Pol Krai han̄ip mab kros ba lañ uma manö u hag n̄im̄idöp

1 Pen añ mam b̄i. Am kale aip m̄idainö n̄in̄ u, God Manö n̄in̄ö yab̄i u hag n̄in̄am a gem, manö kliñ aij auub gau rö aka gas̄i k̄id hīk n̄in̄eb

* 1:23: Ro 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mad 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 1:31: Jer 9:24

manö gau rö hag ñagnö.
 2 Am kalip aip midem, gasi rimnap ke niñem kalip manö hag ñagnabin; Jisas Kraiss niñ mab ba lañ al pak lilo hanip nan a göm uma gasi adö añi anibu nöpi niñem, kalip hag ñinabin, a gem, gasi u nöpi niñnö. 3 Anib u, kalöp aip midainö u, hañ roman yad kto midageia; yad anin gin piñin gem, gil gil göl gi midainö. * 4 Nibi bi rimnap manö ke ulhai niñöm, manö dö kal adip adip adö anibu nöpi rö hagin a göm gipal rö gagnö. God Ana u yip pidöñ niñpe u ñö niñöl gi, Jisas manö aij u pidöñ halö hag ñinö u waiö niñbe. * 5 God anig ga u, bi rimnap manö klin aij u haglö, yip niñ udagöl; pen yad kto yad ke ginö, kale yip niñ udöl, a göm, God anig ga.

God Ana gasi aij ñab

6 Pen yad am nibi bi Kraiss niñ kabö rö niñ ud pidöñ gipal gau aip am midem, kalip gasi kid hiik niñeb manö rimnap hag ñimdin. Pen ram minöñ adö if i gasi kid hiik niñbal rö hag ñagmdin. Kin gau bi kub gau, kale gasi kid hiik niñbal rö hag ñagmdin. Kin gau bi kub gau kale hir ginaböl. 7 Pen yad kalip manö hag ñimdin anibu, God gasi kid hiik niñeb manö pi göl midmidöp u hag ñimdin. Gasi kid hiik niñeb manö anibu hadame dagol gau

ram minöñ gi laga ñin u nöpi pi göl midmidöp. God niñpe hadame dagol gau ram minöñ gi laga ñin u nöpi, Kraiss Jisas aip mailö halö midainaböl a göm, gasi kid hiik niñeb manö aij anibu hag lö, milö padö yabit pi göl midmidöp. Yad gasi kid hiik niñeb manö anibu nöpi kalip hag ñimdin. 8 Minöñ naböñ adö if i kin gau abe, bi kub gau abe, gasi kid hiik niñeb manö anibu rik niñagla. Niñblap rö hagep, Bi Kub mailö halö kumi kabö adö lañ nibö aua u niñ al pak lagblap.

9 Pen God Manö u kali klin riköm hagla,

“Nibi bi God niñ midmagö libal gau,
 God kalip ud aij yabit göm, nan aij aij ñinab.
 Amgö niñagla; hag ñilö apdi niñagla;

gasi ke nöpi niñöm, anig ginab, a göm niñagla;
 God kalip nan aij aij ke nöpi ñinig gab,” a gila. *

10 Pen manö niñagmidal anibu, God niñpe Ana niñpe hanip ñö niñbun.

God Ana nan gau magöñhalö ulhai niñab. God niñpe nan pi ga gau abe ulhai niñab. 11 Hon gasi niñhön niñhön niñbun u, nibi bi rimnap niñagpal, pen ana hon ke an dan midöp u nöpi niñöb. Anib unbö rö nöpi, God niñpe gasi niñhön niñhön niñöb u, God Ana niñpe nöpi niñöb. 12 Pen hon nibi bi

* 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1De 1:5 * 2:9: Ais 64:4

m+nöŋ naböŋ adö iŧ i gasi niŋbal rö gasi niŋagpun. God niŋpe Ana niŋpe ke hanip yuö aua niŋöm God nan aij hanip abönamö ñöb u rik niŋbun. ¹³ God hanip nan aij abönamö ñöb manö adö anibu nöŋ hag ñabun. Bi gasi k+d hi+k niŋbal r+mnap hanip manö anibu haglö niŋagun; God Ana gasi ñöb rö manö anibu niŋjun me, niŋbi bi gau kalip hag ñabun. God Ana hanip manö hagö niŋjun, niŋbi bi God Ana aŋ kale daŋ midöp niŋbi bi gau kalip hag ñabun. ¹⁴ Pen niŋbi bi God Ana aŋ kale daŋ midagöp niŋbi bi gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij anibu niŋlö, manö hauŧ rö lö, rik niŋagnaböl. God Ana niŋbi bi aŋ kale daŋ m+deinab u, God Ana nan aij ñöb gau rik niŋnaböl.

¹⁵ Pen niŋbi bi God Ana aŋ kale daŋ midöp gau, kale nan gau magöŋhalö niŋöm rik niŋ aij g+naböl. Pen niŋbi bi God Ana aŋ kale daŋ midagöp gau, kale niŋbi bi God Ana aip midöp niŋbi bi gau kalip rik niŋagnaböl.

¹⁶ God Manö u, Aisaia adin ap kal+ kliñ riköm haga, “Niŋbi bi an, Bi Kub niŋhön gasi niŋöb u rik niŋöm,

niŋp, ‘Anig g+mön, anig g+mön,’ a g+nab?” ö ga. Pen Kraiŋ niŋbi bi niŋpe midpun gau, hanip gasi niŋpe

niŋöb rö ñö niŋöl gi, hon niŋ aij gipun. *

3

Jim ñöl midmim, asik ke ke lagmim

¹ Añ mam bi. Nöd kale aip m+dainö ñ+n u, niŋbi bi God Ana aŋ kale daŋ midöp gau kalip hag ñ+m+din rö, kalöp u rö nöŋ hag ñ+bnep, pen kale Kraiŋ niŋp niŋ udmim, ñ+i painaŋ rö nöŋ m+dm+dim. Anib u, kalöp niŋbi bi ram m+nöŋ iŧ i rö hag ñ+m+din. ² Ñ+i painaŋ ci ñ+heb rö u m+dm+dim u me, yad kalöp ci nöŋ ñ+m+din; kale nan magö yabiŧ ud ñ+ŋ yumim rö lagmidöp u me, yad nan magö yabiŧ kalöp ñ+agm+din. M+dpim ñ+n i u rö nöŋ, kale nan magö yabiŧ ud ñ+ŋ yumim rö lagöp; kale ñ+i painaŋ rö nöŋ m+dpim. *

³ M+dpim ñ+n i u rö nöŋ, kale niŋbi bi ram m+nöŋ iŧ i gasi niŋbal rö nöŋ gasi niŋbim. Niŋbi bi r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+mim niŋbim. Mulu lugö, pen pen hag m+dpim. Anig g+mim, niŋbi bi y+harin m+nöŋ naböŋ iŧ i gipal rö nöŋ gi m+dpim. * ⁴ R+mnap hagpim, “Hon Apolos niŋbi bi niŋpe midpun,” a gipim. R+mnap hagpim, “Hon Pol niŋbi bi niŋpe midpun,” a gipim. Anib u, kale y+harin niŋbi bi m+nöŋ naböŋ iŧ i gasi niŋöm hagpal rö gipim. *

⁵ Apolos hol mihöŋ bi kub nihön rö midpul niŋmim manö anibu hagpim? Hol yiharin bi wög gep mihau nöp midpul. Bi Kub wög nihön ke ke hag la u gi midul, Jisas Kraiss manö aij u hag ñailo kale niŋmim niŋ udpe.

Pen Bi Kub halip mihöŋ wög ke ke haga rö nöp gipul.

* ⁶ God yip hagajip, ram minöŋ kale u nöd amem nan yin u yimnö. God Apolos nip hagajip, hainö amöm, ñig am mil dapöm, nan yimnö anibu hoŋ ga. Pen God nipe nöp geia rana. ⁷ Anig gö, hol bi yiharin nan yin yimul, ñig hoŋ gul gipul u, hib hol u hagpe adö aragnim. God geia rana rö, hib nipe u nöp hagpe adö arnim. ⁸ Nibi bi nan yin yimbal gau, nibi bi ñig dap hoŋ gipal gau, wög adö añi yabit gipal u me, God wög gipal gipal rö niŋöm, kalip pen ñinab. ⁹ Hol mihöŋ God wög u jim ñöl gajul, wög naböŋ nipe u kale midpim. *

Kale God ram nipe midpim

Pen manö ap: kale God ram nipe midpim. ¹⁰ God yip mög niŋöm ud aij göm nan aij ña u udem, bi ram gep nipe yabit u midem, ram padö kub an yan u binin gi aij ginö; pen hainö bi ap apöm ram adin adin midleinab gau gab. Pen nibi bi rimnap apöm, ram anibu gun a gaiöl u, nin aij göm göl. ¹¹ God ram

nipe u Jisas Kraiss nip padö kub an yan hadö böŋ nöp binin göp u, nibi bi rimnap padö ke hain nibo ap binin göl rö lagöp. *

¹² Jisas Kraiss padö kub binin göl midöp u, nibi bi rimnap, ram adin adin gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm ginaböl; pen nibi bi rimnap mab lö, wid lö adin adin, nan utan utan gau dapöm ginaböl. ¹³ Pen Kraiss apöm nibi bi manö kub hagnab ñin u, wög gi aij gila adö u ke waiö midö niŋnaböl, halöwaö gila adö u ke waiö midö niŋnaböl. Mab mitan apöm wög aij ginaböl u midleinab; pen wög adö adö ginaböl u böŋ nöp in habik arnab me. *

¹⁴ Padö kub binin göl midöp adö u, nibi bi wög gi aij göm ram adin ap gilö, mab mitöŋ apöm ram adin anibu in habik aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen nibi bi rimnap wög adö adö nöp göm ram adin ap gilö, mab mitöŋ apöm ram adin anibu in habik arnab u, God kalip ke ud kamin yunab pen nibi bi mög gep rö, ram inö, tip gi höŋ yulö, nan midagöp rö u midleinaböl ram nipe adö lan au.

¹⁶ God sabe gep ram nipe u kale midpim; God Ana an kale dan midöp. * ¹⁷ Nibi bi rimnap apöm God sabe gep ram u gi naj geinaböl u, kalip pen abe gi naj ginab.

* 3:5: Ap 18:4,11

* 3:9: Mad 13:3-9; Ep 2:20-22

* 3:11: Ais 28:16; 1Pi

2:4-6

* 3:13: 1Ko 4:5

* 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

God sabe gep ram an+bu ram n+pe ke nöp. Pen sabe gep ram n+pe u kale n+bi b+ m+dpim.

¹⁸ N+ñ aij g+mim. Kale r+mnap gas+ kub n+bi b+ m+ñöñ naböñ it i gas+ n+ñöm hagpal rö n+ñmim, y+har+ñ gau ulhai n+ñbal rö nöp n+ñun, n+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ñeb m+dpun a g+ñabim u pen hau+ alö an+g hagnabim. Hon n+bi b+ hau+ halö m+dpun a g+mim me, gas+ aij yöl u ulhai n+ñnabim.

¹⁹ N+ñhön g+ñ+g: m+ñöñ naböñ it i manö kub kub rö hagöm hagpal adö u, God n+ñö, manö hau+ n+ñagep rö löp. God Manö u kal+ kliñ r+köm hagla,

“N+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ñun, n+ñ aij g+pun a g+pal gau, n+pe gö, gas+ k+id hi+k n+ñeb magö an+bu,

hel ap rö löm,

gas+ r+m+id m+dmagö kal+p ud sis+ lö,

b+ nag+man rö m+deinaböl, a g+la. *

²⁰ God Manö ad+ñ ap halö, Depid kal+ kliñ r+köm haga,

“N+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ñbun a g+pal gau,

manö r+mnap haglö,

B+ Kub n+pe n+ñö,

manö it ap m+dagöp,” a ga. *

²¹ An+bu u, n+bi b+ r+mnap, n+bi b+ kub m+dpal a g+mim, hib hagpe adö aragn+m. Pen n+bi b+ aka nan n+ñhön n+ñhön m+dpöp gau, God kalöp n+ñöm g+ la m+dpöp. ²² Yad

Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep b+ kale nöp m+dpun. M+ñöñ naböñ it i n+ñhön n+ñhön m+dpöp gau, God kalöp g+ ñ+lan, a göm, kalöp ñöb. Kam+ñ m+dep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp ñöb. M+ñi m+dpim rö, hainö m+deinabim rö, God kalöp g+ ñan a göm magöñhalö kalöp ñöb. ²³ Pen B+ Kub kale Krai; Krai n+pe God Ñ+ n+pe.

4

Jisas manö ud arep b+ gau

¹ An+bu u, God manö aij pi göl m+dm+dpöp u, Krai n+pe Apolos Pol kal+p b+ m+ñhön hag lö, kale wög gep b+ n+pe m+dpil, a g+mim gas+ u n+ñmim. ² B+ kub ap, b+ wög g+ ñeb r+mnap aip manö hag löm, wög ap kal+p hageinab u, b+ wög gep b+ gau nap kale hagnab rö nöp göl. *

³ Pen kale y+p manö kub hageinabim u, yad gas+ iru n+ñagnabin. N+bi b+ r+mnap gau y+p manö kub hageinaböl u, yad u rö nöp gas+ iru n+ñagnabin. U y+p nan y+har+ñ ap rö löp. Yad u rö nöp yad ke manö kub hagagabin. ⁴ Yad ke n+bi b+ r+mnap g+ naij gagpin a gem n+ñbin u pen yad an+g hagnö, B+ Kub y+p b+ as+ñ m+dagöp a göm hagagnab. B+ Kub n+pe ke nöp y+p manö kub hagnab. ⁵ An+bu u, m+ñi ñ+ñ i manö kub hagagmim. B+ Kub n+pe ke apöm manö kub hagnab. B+ Kub n+pe

* 3:19: Job 5:13 * 3:20: Sam 94:11

* 4:2: Luk 12:42

gö, nan nihön nihön pi göl gipal gau magöñhalö waiö linab; gasi midmagö rimid an kale dan gasi nihön nihön niñbal u, u rö nöp waiö linab. Ñin anibu, God nipe nibi bi magöñhalö ke ke añi añi gi aij gipal gipal rö kalip manö aij hagnab. * 6 Pen añ mam yad gau. Apolos hol mihöñ manö kalöp hagpin anibi, kale manö magö ap it u niñ aij gimim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö anibu hagab: "Gasi kale ke wasö; nan nihön kalı kliš rıkla u nöp niñmim hain gimim." Hagab rö geinabim u, bi ap hib dap ranmim, bi ap hib dap lugmim, gagnabim. * 7 Hon nibi bi kub, nibi bi gau nibi bi pro, a gimim niñbim u aij wasö. Kalöp nihön aij midöp u, God nipe nöp kalöp ñöb. Anib u, kale ai ginig, hon ke gi aij gipun a gimim, hib kale ke hagpe adö arab? *

8 Gasi kale ke niñbim u, hon ke nan magöñhalö hadö udpun; nan pro ap ulep gagöp, a gimim gasi niñbim. Gasi kale ke niñbim u, hon ke nibi bi gep rö hadö midpun; bi ap hanip gasi rimnap hag ñagnab, a gimim gasi niñbim. Gasi kale ke niñbim u, hon ke kiñ rö hadö midpun, a gimim niñbim. Pen gasi kale niñbim u, Jisas manö aij ud arep bi gau kiñ rö midagal, a gimim gasi niñbim. Pen kale niñjö yabi

kiñ midabep, hon miñ miñ gun, kalöp aip kiñ midbnop. 9 Gasi yad niñbin u, God nipe hanip Jisas manö aij ud arep bi gau dam, nibi bi gau midpal an au, bi naij al pak lep rö dam löp. Bi rimnap gi naij geinaböl u, bi kub manö kub hagöm, nibi bi niñ midlö niñöl gi, kalip al pak löl, a ginaböl. Gasi yad niñbin u, God nipe gö, hon anib unbö rö nöp midpun. Nibi bi mihöñ naböñ it i abe, ejol kumi kabö adö lan abe, niñ midlö niñöl gi, hanip bi naij rö al pak linig gaböl. 10 Krais nip niñ udun wög nip gino, hanip bi hau a göm niñbal u, pen kalöp niñöm, Krais nibi bi nipe gasi klö niñeb gau, a göm niñbal. Hon bi yiharñ hain u, pen kale nibi bi kal yabi. Hon bi hib midöp bi u rö wasö, pen kale nibi bi hib midöp u rö midpim. 11 Hadame nöp dagol gau riköl, mid damöm, miñi midpun ñin i kiyo lö, rugu mitep gö, waiñ midagö, ram midagö, umeb rö lö, hon pör pak gilö gilö uñham yabi midpun. * 12 Ke nöp ilön mab udun, nan niñbun. Hanip hag juöm gilö, kalip pen God kalip abad mideian a gun, nip sabe gipun. Hanip gi naij gilö, aliagipun. * 13 Hanip manö naij hagpal, pen manö hain hagpun. Anib u, hon nan yiharñ nan hañpñ adin adin ap rö midno midno ñin i auöp.

* 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Ro 12:3 * 4:7: Ro 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27

* 4:12: Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44

14 Manö kali kliñ rikabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñi pai midmagö yad gau a gem r+mid ukem hagabin. 15 Bi Kraiss lau adö midpal gau, iru yabił apöm kalöp ud aij göm manö hag ñinaböl. Pen bi Kraiss lau adö midpal gau, kalöp nap añi nöp midöp. Yad nöd Kraiss Jisas manö aij nipe u kalöp hag ñinö, kale Kraiss Jisas niñ udpe u me, yad nap kale midpin. * 16 Anib u, kalöp hagabin, yad gipin gipin rö niñmim, adö anibu nöp gimim. * 17 Adö anibu nöp, ñi midmagö yad Dimodi, Kraiss Jisas manö hag ñinö niñ aij göm, Bi Kub wög gi aij göp u yunö ninab. Amjaköm, yad Kraiss Jisas nip niñ udem, Kraiss Jisas aip jim ñöl midem, aige gö rö gem gipin u kalöp y+swem kauyan hagö niñnabim. Yad Kraiss nibi bi nipe gau kalip magöñhalö pör hag ñibin manö u u rö nöp hain gem Kraiss Jisas aip jim ñöl midpin. *

18 Pen kale rimnap, Pol auagnab, a gimim, aleb aleb ñöl gi midpin. 19-20 Pen Bi Kub u yip yau a gö, yinid ninabin. Yiharin manö nöp hagöm, God nibi bi nipe midagal; kłö nipe u udöm me, nibi bi nipe yabił midpal. Anib u, amjakem nibi bi aleb aleb ñibal gau manö nöp hagaböl aka God kłö nipe udöm midpal a gem

niñnabin. * 21 Anib u, yad apem kalöp niñhön ginam? Ur ap daunam aka kalöp midmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad niñhön ginö, kalöp aij ginab?

5

Bi ap nap nibin nipe u nip si uda

1 Manö ap halö haglö auö yip hagpal, "Kale God pig midpim gau bi kale ap uraköm nap nibin nipe u nip si udöp," a gipal. Pen nibi bi God nip niñagpal gau nan si nan naj anibu rö gagpal me. * 2 Pen gasi kale niñnim u, hon nibi bi aij, a gipim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög giböp; bi anibu hag höñ yubep; nibi bi Bi Kub lau adö midpim gau ap magum ginabim ñin u, bi anibu kale aip magum gagböp. Pen namam kale u anig gö kalöp nable göm mög gagöp ar? 3 Yad mlö ke gai i midpin u pen kalöp gasi niñöl gi nöp midpin. Bi nan si nan naj göp anibu, nip niñhön niñhön ginabun u yad hadö niñ labin. * 4 Kale nibi bi Bi Kub hon Jisas lau adö midpim gau ap magum ginabim ñin u, Pol hanip gasi niñab a gimim, Bi Kub hon Jisas kłö nipe kalöp ñö udmim, 5 bi anibu nip hag gipe, kale aip magum gagnim. Seden aip nöp ajöm me, hañ roman nipe naj gö, gasi hain nibö niñöm, Bi Kub

* 4:15: Gal 4:19

* 4:16: Plp 3:17

* 4:17: Ap 19:22

* 4:19-20: 1Ko 2:4

* 5:1: Lep 18:7-8; Dud 22:30

* 5:3: Kol 2:5

manö kub hagnab ñ+n u, ana n+pe kam+ñ m+dain+m rö löp.
*

6 Pen kale b+ nan naj göp u aip j+m ñöl m+dmim, m+id aij g+ipun a g+mim gas+ u n+ñbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan y+is pro marap nöp ud plaua rin yañ halö l+lö, y+is pro u geinab plaua an+bu magöñhalö kub yab+ñ rannab. *

7 Kale m+ñi bred y+is halö m+dagöp rö m+dpim u, nan y+is nöd n+bö u magöñhalö ud ke gau yu-mim, bred y+is m+dagöp rö, n+bi b+ as+ñ m+dagöp nöp m+daimim. Kale n+bi b+ as+ñ m+dagöp hadö m+dpim me. N+hön g+n+g: Pasopa ñ+n u Juda kai sipsip pi pak God n+p sabe g+ ñöm, God n+pe kal+p ud as+k yua u aij gö n+ñöl g+ m+deila. Pen Kraiss n+p Pasopa sipsip pi hon rö hadö pak sabe g+la u me, God amgö ilö n+pe u hon n+bi b+ as+ñ m+dagöp hadö m+dpun.

* 8 An+b u, Kraiss n+p nan sabe gep rö al pak l+lö, God han+p ud kam+ñ yua u, gas+ n+ñun, Pasopa hon u aij göp a gun ñ+ñun. Pen Pasopa hon ñ+ñeinabun u, y+is halö, nan si nan naj gau halö, ñ+ñagnabun; gas+ aij magö u nöp n+ñun, manö n+ñö u nöp n+ñun, bred y+is m+dagöp gau nöp udun ñ+ñnabun. *

9 Kalöp köp ap kal+ k+ñ r+kem hagnö, “N+bi si udep b+ gau, b+ si udep n+bi gau, kal+p aip j+m ñöl m+dagaimim,” a

g+nö. 10 Pen kale hagnabim, “Pol hagöp, ‘N+bi b+ Kraiss n+p n+ñ udpal gau kale n+bi b+ Kraiss n+p n+ñ udagpal gau kal+p magöñhalö arö g+lan,’ a göm hagab,” a g+nabim. Pen u wasö. N+bi b+ Kraiss n+p n+ñ udagpal gau, n+bi si b+ si göm, pör nöp nan aij r+mnab halö udun a göm, n+bi b+ r+mnab nan kale p+ñ g+ udöm, nan y+har+ñ gau god hon a göm sabe göm g+m+dal n+bi b+ gau, m+nöñ naböñ iñ i pro m+dagpal. Ram m+nöñ gau magöñhalö m+dpal u, kal+p arö gun rö lagöp. 11 Pen köp nöd n+bö kal+ k+ñ r+k yunö manö an+bu m+ñi hag aij g+nabin. B+ Kub Jisas n+ñ udpun a g+pim n+bi b+ gau b+ ap aka n+bi ap urak, n+bi si b+ si göm, pör nöp nan aij r+mnab halö udun a göm, nan y+har+ñ gau god hon a göm sabe göm, n+bi b+ gau manö naj hagöm, n+bi b+ r+mnab nan kale r+mnab p+ñ g+ udöm, ñ+g wain ñ+g k+lö iru n+ñlö hauñ alö, g+m+dal n+bi b+ gau kal+p aip ajagmim, j+m ñöl nan ñ+ñagmim. *

12-13 N+bi b+ Kraiss n+p n+ñ udagpal gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön g+n+g an+g g+pim, a gem, kal+p manö kub hagagnam. God n+pe nöp manö an+bu kal+p hagnab. Pen B+ Kub Jisas n+ñ udpun a g+pim n+bi b+ gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön g+n+g an+g g+pim, a g+mim, kal+p manö kub hag-

* 5:5: 1Di 1:20 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Dud 16:3

* 5:11: 2De 3:6; Dai 3:10

mim. God Manö u Mosi adin ap kalı kün rıköm haga, "Nıbi bı nan si nan naij gımdal gau hag höj yube aröl," a ga. *

6

Krais nıbi bı rımnap manö mıdeinab u, kale ke ud asıkmim

¹ Pen namam kale Krais nıp nıj udöp ap manö mıdö, bı Krais nıp nıj udpal gau nöp manö kub anıbu nıjnaböl. Pen ai gınıg bı Krais nıp nıj udagpal gau manö kub anıbu nıjöl?

² Hon Krais nıbi bı nıpe, hainö nıbi bı ram mınöj it i gau gau magöjhalö kalıp manö kub hagnun ud asıknabun. Pen kale nıbi bı ram mınöj it i magöjhalö manö kub hagnım ud asıknabım u, kale nıbi bı kale ke rımnap manö mıdnıg gab u nıjmim hag ud asıknabım. *

³ Hon hainö ejöl gau kalıp abe manö kub hagnun ud asıknabun. Anıb u, mınöj naböj it i manö mıdnab u, ke hagnun.

⁴ Krais nıbi bı nıpe gau, kale manö kub ud asıkep bı kub rımnap nıjöm, Krais manö nıj udagal a göm, kalıp gası mıjör nıjbal. Anıb u, manö kub rımnap mıdainım, kale ai gınıg bı kub anıb gau arbım?

⁵ Manö hagnın anıbi, kalöp nable gınım a gem hagnın. Kale ke bı gası aij nıjüb bı ap, Krais nıbi bı anı hon auı manö kub

hagno nıjnım bı ap mıdagöp a gıpım akanı ⁶ Anıb unbö rö nöp gıbep u aij. Pen kale unbö rö gıgıpım. Krais nıj udöp nımam ap urak, Krais nıj udöp nımam nıpe ke dam Krais nıj udagpal nıbi bı gau mıdpal anı au manö kub hagnal.

⁷ Pen kale Bı Kub Jısas nıj udpım rımnap urakmım, naın namam kale ke rımnap dam manö kub hagnım u nıjem nıjbin, kale Bı Kub Jısas nıj udpal nıbi bı gıpal rö gıgıbım. Bı Kub Jısas nıj udpım naın namam rımnap kalöp gı naij gıöl u, arö gınabım u aij; urakmım kalıp dam manö kub hagnabım u aij wasö. Bı Kub Jısas nıj udpım naın namam rımnap nan kalöp fıp gı udaiöl u, arö gınabım u aij; urakmım kalıp dam manö kub hagnabım u aij wasö. ⁸ Pen kale ado gımmım, urakmım, Bı Kub Jısas nıj udpım naın namam kale ke rımnap nan kalöp fıp gı udpım. Kale urakmım Bı Kub Jısas nıj udpal naın namam kale ke rımnap kalıp gı naij gıpım. ⁹ Pen kale nıj aij gımmım. Nıbi bı gı naij gımdal gau, God kalıp dam ram aij nıpe lanı ud aragnab. Nıj aij gımmım, dui gıgımmım. Nan yıharını gau god hon a göm sabe göm gımdal nıbi bı gau; nıbi si bı si göm gımdal nıbi bı gau; bı nıbi aıp wasö bı ap nöp aıp gı ajöm gımdal bı gau; God kalıp dam ram

* 5:12-13: Dud 13:5; 17:7

* 6:2: Rep 3:21

* 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep

aij nipe laŋ au ud aragnab.
 * 10 N+ŋ aij g+mim. Nan si udm+dal n+bi b+ gau; pör nöp nan aij r+mnap halö udun a g+ gasi n+ŋm+dal n+bi b+ gau; n+bi b+ n+g wain n+g klö iru n+ŋöm hauł alö g+m+dal n+bi b+ gau; n+bi b+ r+mnap kal+p manö naj manö piral hagm+dal n+bi b+ gau; n+bi b+ r+mnap nan kale p+ł+ g+ udm+dal n+bi b+ gau; God kal+p magöŋhalö dam ram aij nipe laŋ ud aragnab. U n+ŋ aij g+mim, dui gagmim.
 11 Kale r+mnap nöd an+g rö g+ m+dm+dim. Pen B+ Kub Jisas Krais han+p a göm uma u me, God hon Ana nipe u apöm, nan si nan naj gac kale u ł+k g+ yuöm, kalöp God n+p wög gep n+bi b+ ke löm, n+bi b+ as+ŋ m+dagöp m+dpim a ga.
 *

12 Kale r+mnap hagpim, “Yad nan n+hön g+nam a g+nabin u g+nabin; u manö m+dagöp,” a g+pim. An+g hagpim u pen adö r+mnap geinabin y+p nan aij ap g+ n+agnab. Kale hagpim, “Yad nan n+hön g+nam a g+nabin u g+nabin; u manö m+dagöp,” a g+pim. An+g hagpim u pen yad adö r+mnap gem, g+ dam dam m+do m+do yad b+ nag+man rö m+dem, adö an+bu nöp gasi n+ŋem g+nabin; y+har+ŋ m+deinam rö lagnab. An+bu u n+ŋem, yad an+g göl gagnabin. *

13 Kale r+mnap pen hag-

pim, “Han+p mudun m+do u me, nan n+ŋöl g+ nöp m+deinabun,” a g+pim. An+g hagpim u pen God gö mudun u abe, nan an+bu gau abe p+is g+nab. God n+bi b+ hañ roman kale g+ la u, n+bi si b+ si göl a göm g+ laga. Hañ roman klö kale u, B+ Kub n+p wög göl g+ m+dmim a göm ga. B+ Kub nipe nöp hañ roman kalöp nan n+m+do. * 14 God klö nipe u nöp gö me, B+ Kub uraka. Klö nipe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

15 N+ŋ aij g+mim. Kale Krais aip j+m nöl m+dpim u, n+n k+d ma k+d nipe ke u m+dpim. Krais hañ roman nipe u, b+ si udep n+bi aip j+m n+agn+m, wasö yab+ł! *
 16 God Manö u, Mos+is ad+ŋ ap kal+ kliñ r+köm haga, “B+ n+bi udöm aip j+m nöl m+deinabil u, kale m+höŋ hañ roman añ+ ap nöp m+deinabil,” a ga. An+bu u rö, b+ an nipe b+ si udep n+bi ap ud aip j+m nöl m+deinab u, kale m+hau hañ roman añ+ ap nöp m+deinabil. * 17 Pen n+bi b+ an B+ Kub aip j+m nöl m+deinab u, ana nipe B+ Kub Ana nipe aip j+m nöl m+deinabil. * 18 N+bi si b+ si gagmim. N+bi b+ nan si nan naj r+mnap g+naböl gau, hañ roman höŋ adö g+naböl, pen n+bi si b+ si g+naböl gau hañ roman kale ke g+ naj g+naböl. 19 N+ŋ aij g+mim. God nipe Ana Uł u yuö apöm,

* 6:11: Dai 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1De 4:3-5 * 6:14: Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15: Ep 5:30 * 6:16: Mad 19:5 * 6:17: Jon 17:21-23; Ro 8:9-11

aŋ kalöp daŋ midöp. Hañ romanŋ kale u Ana U† ram raul nipe mīdep u. Anīb u, ke gasī nīŋbun rō gun a gun gasī u nīŋagun. Hañ romanŋ gasī rīmīd mīdmagō kale nan kale wasō. God nīpe kalöp rau adog uda. ²⁰ Krais nīpe nan aij yabi† yuōm kalöp rau adog uda. Anīb u me, hañ romanŋ kale gau gī aij göl gī mīdpe nīŋöl gī, God nīŋö, nīp aij gīnīm; nībi bī gau nīŋōm God nīp aij a göl. *

7

Ber mīhau hañ romanŋ kale añī ap mīdöp

¹ Yīp köp kalī kliñ rīkmim manō hagpe u, kalöp pen hagnīg gabin. Bī gau nībi udagnaböl u aij. ² Pen nībi si bī si gīpal u naij göp rō, bī gau nībi kale ke udōm mīdeinaböl u aij; nībi gau bī kale ke udōm mīdeinaböl u aij. ³ Pen anīg gī mīdöl gī, nībi gīnīg a gainīm u, nugmul yau a gīnīm. Nugmul nīpe gīnīg a gainīm u, nībi nīpe u rō nöp yau a gīnīm. ⁴ Nībin hañ romanŋ u nan nīpe ke wasō; nugmul aip nan kale jīm ñöl. Nugmul hañ romanŋ u u rō nöp nan nīpe ke wasō; nībin aip nan kale jīm ñöl. ⁵ Anīb u, nugmul hagō, nībin wasō gagnab. Nībin hagō, nugmul wasō gagnab. Yau nöp gīmil gīmil. Pen God nīp gasī añī nīŋul, sabe göl gī nöp mīdaiul a gīmil, manō

hag adō añī ap līmil, ñīn rīmnap yīharīŋ mīdmil, God nīp sabe göl gī mīdeinabil. Hainō kauyaŋ gīnabil. Wasō u, yīharīŋ mīdeinabil rō, gasī rīmnap nīŋmil gīlō arō, Seden kalöp ap udō, ap lug pakmil rō löp. ⁶ Pen kale ber ñīn rīmnap yīharīŋ mīdmil, God nīp sabe gī mīdmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mīhau manō hag adō añī ap līmil, ñīn rīmnap yīharīŋ mīdul, God nīp sabe gī mīdaiul, a geinabil u, u manō mīdagöp, a gem hagabin. ⁷ Gasī yad nīŋbin u, nībi bī magōŋhalō yad yīharīŋ mīdpin rō mīdaimim u aij. Anīg göl gasī nīŋbin u pen God gasī nīpe ke nīŋöb rō, hanīp nan aij ke ke ñöb. Nībi bī rīmnap nan aij ap ñö, adō rīmnap ke gīpal; pen nībi bī rīmnap nan aij ap ke ñö, adō rīmnap ke gīpal. Anīg rō, kale magōŋhalō yad yīharīŋ mīdpin rō mīdaimim a gem hagagabin.

⁸ Pen nībi praj bī praj mīdpim gau abe, nībi palpal gau abe, yad yīharīŋ mīdpin rō mīdeinabim u aij. ⁹ Pen nībi bī rīmnap yīharīŋ mīdöm, si gun a göm gasī u nöp auö, mīd aij gagnaböl. Anīg gainīm u, bī gau nībi kale ke ke udöl, nībi gau bī kale ke ke udöl. Wasō u, aŋ kale yaŋ mab rō inö, mīd aij gagnaböl. *

¹⁰ Bī ber bī gau, kalīp manō ap hagnīg gabin. Pen yad nöp wasō; Bī Kub u

* 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 * 7:9: 1Di 5:14

manö nipe. Nibi gau nugmul bî kale arîk aragmim. *

¹¹ Pen rîmnap arîk araiöl u, bî hain nîbö udagöl; yîharîj nöp mîdaiöl. Bî udnîg, am nugmul kale nöd nîbö u nîp kauyaŋ udöl. Kale bî gau u rö nöp, nabin bî kale u rö nöp hag yuagmim.

¹² Pen kalöp nîbi bî rîmnap gau manö ap hagnîg gabin. Pen Bî Kub manö nipe u udem, kalöp hagagabin; gasî yad ke nîŋbin rö u kalöp hagabin. Pen bî ap, nipe nîbi Kraîs nîp nîj udagöp nîbi ap udöl gî mîdeinabil u, nîbi anîbu, nugmul aip mîdaiul, a geinab u, nugmul nipe, nîbi Kraîs nîp nîj udagöp a göm, asî masî göm hag yuagnab. ¹³ Pen nîbi ap, nipe bî Kraîs nîp nîj udagöp bî ap udöl gî mîdeinabil u, bî anîbu, nîbin aip mîdaiul, a geinab u, nîbin nipe, nugmul Kraîs nîp nîj udagöp a göm, asî masî göm arîk aragnab.

¹⁴ Nîbi Kraîs nîp nîj udöp u me, bî Kraîs nîj udagöp bî nipe u nîbin aip jîm ñöl mîdlö, God nîjö, nîbin u abe nugmul u abe nîbi bî nipe ke mîhön mîdpil. Pen bî Kraîs nîp nîj udöp u me, nîbin Kraîs nîj udagöp nîbin nipe u nugmul aip jîm ñöl mîdlö, God nîjö, nugmul u abe nîbin nipe u abe nîbi bî nipe ke mîhön mîdpil. Wasö u, ñî pai kale gau nîbi bî Kraîs nîj udagpal ñî pai rö lîblap. Pen nap kale aka nîme kale Kraîs nîp nîj ud-

pal rö, God u rö nöp nîjö, ñî ñî pai nipe ke rö mîdpal.

¹⁵ Bî ber bî udöl mîdpal gau, nugmul nöp Kraîs nîp nîj udöm mîdö, nîbin nipe Kraîs nîp nîj udöm mîdageinab u nipe klö göm nugmul nipe nîp arîk arnîg gainîm u, nugmul nipe, nîbi yad a göm, ud rîbîkagnîm; yau a gö, arnîm. Wasö u, pen pen gîmil mîd aij gagnabil. Pen nîbi u Kraîs nîp nîj udöm mîdö, nugmul nipe Kraîs nîp nîj udöm mîdageinab u nipe klö göm nîbin nipe nîp arîk arnîg gainîm u, nîbin nipe, bî yad a göm, ud rîbîkagnîm; yau a gö, arnîm. U manö mîdagöp. Wasö u, pen pen gîmil mîd aij gagnabil me. God agamîj mîd aij gîlaŋ a göm hanîp udöp. *

¹⁶ Pen kale nîbi gau, Kraîs nîp nîj udpim u, nagamul Kraîs nîjagöp u aip mîdmil, nipe Kraîs nîj udnîm rö löp. Pen kale nugmul bî gau, Kraîs nîp nîj udpim u, nabin Kraîs nîjagöp u aip mîdmil, nipe Kraîs nîj udnîm rö löp. * ¹⁷ Nîbi bî Kraîs lau adö mîdpal ram gau magöŋhalö kalîp pör hagnîdin, “Kale ke nîhön nîhön gîmim rö mîdaibe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anîbu nöp mîdaimim,” a gîmîdin. ¹⁸ Bî hañ hadö rîb gî dö gîla ap, hainö God nîp wiñ alöm udnab u, nipe anîg göl mîdpin a göm gasî iru nîjagnîm. Pen bî hañ

* 7:10: Mad 5:32; 19:9 * 7:15: Ro 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1

rɪb gi dö gagla ap, hainö God nɪp wiñ alöm udnab u, yɪp hañ rɪb gi dö gagal a göm gasɪ u nɪɲagnab; nɪp hañ rɪb gi dö gagöl. ¹⁹ God nɪpe nɪɲö, bɪ hañ rɪb gi dö gɪpal aka rɪb gi dö gagal u, u nan yɪharɪɲ yabɪɪ; God hagö nɪɲun gɪnabun u, u nan kub yabɪɪ. *

²⁰ Kale ke nɪhön nɪhön gɪmim rö mɪdaibe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anɪbu nöp mɪdaimim. ²¹ Kalöp rɪmnap bɪ rɪmnap rauöm dam wög kale u hag lɪlö, pe u udagmim, hagnab hagpal rö gɪmim, nagɪ wög rö gɪpim. Pen God kalöp wiñ alöm udö nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, nagɪ wög rö gɪpim u arɪk arun a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. Pen hainö arö gɪmim yɪharɪɲ mɪdmim rö lainɪm u, arö gɪmim yɪharɪɲ mɪdaimim. ²² Nɪbi bɪ an an, bɪ rɪmnap rauöm dam wög kale u hag lɪlö, pe udagmim, hagnab hagpal rö nöp nagɪ wög rö gɪmim gi mɪdpe, hainö Bɪ Kub kalöp wiñ alöm, nan aij yabɪɪ yuöm, kalöp rau adog udö, nɪbi bɪ nɪpe ke mɪdpim. Pen nɪbi bɪ an an, bɪ rɪmnap hagnab hagpal rö nöp nagɪ wög rö gɪmim gi mɪdagpe, hainö Bɪ Kub kalöp wiñ alöm, nan aij yabɪɪ yuöm, kalöp rau adog udö, nɪbi bɪ nagɪ wög gep nɪpe ke mɪdpim. * ²³ Krais nɪpe nan aij yabɪɪ yuöm kalöp rau adog udö, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim. Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap nagɪ

wög gep nɪbi bɪ kale mɪdaiun a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. ²⁴ Anɪb u, añ mam bɪ. Kale ke nan nɪhön nɪhön gɪmim rö mɪdaibe, God kalöp wiñ alöm uda u, adö anɪbu nöp mɪdaimim.

²⁵ Pen nɪbi udmim aka nɪbi udagmim, manö hag nɪɲbe u hagnɪg gabin. Manö anɪbi Bɪ Kub u hagö nɪɲem kalöp hagnabin. Pen nɪpe yɪp mög nɪɲöm udöm wög ke hag la rö, gasɪ nɪɲ aij gem kalöp manö hagnɪg gabin anɪbi, manö nɪɲö a gɪmim nɪɲmim. ²⁶ Nɪbi bɪ Krais nɪp nɪɲ udpun uri mɪɲör udun uɪham mɪdnabun u, mɪdpim rö nöp mɪdaimim u aij. ²⁷ Kale bɪ nɪbi halö mɪdpim gau, nɪbi hon gau arö gun yɪharɪɲ mɪdaiun a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. Pen kale bɪ nɪbi halö mɪdagpim gau, nɪbi udun a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. ²⁸ Pen kale bɪ gau, nɪbi udnabim u, nan si nan najj gagnabim. Kale nɪbi praj gau, bɪ udnabim u, nan si nan najj gagnabim. Udmim uɪham mɪdaimim a gem gasɪ u nɪɲem kalöp hagnabin.

²⁹ Añ mam bɪ. Mɪdpun ñɪn i mɪlö padö mɪdagnab. Kale nɪbi halö mɪdpim bɪ gau, nɪbi halö bɪ mɪdagpim rö mɪdaimim. ³⁰ Mɪtöɲ gɪpim nɪbi bɪ gau, mɪtöɲ gagep nɪbi bɪ rö mɪdaimim. Mɪñ mɪñ gɪpim nɪbi bɪ gau, mɪñ mɪñ gagep nɪbi bɪ rö mɪdaimim. Nan raubim nɪbi bɪ gau, nan mɪdagöp nɪbi

* 7:19: Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15 * 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

bi rö m+daimim. ³¹ M+nöŋ naböŋ iŋ i nan gau udmim g+ipim n+bi bi gau, gasi adö añi an+bu nöŋ n+ŋmim gagmim. M+nöŋ naböŋ iŋ i ke hain n+bö l+inab ñ+n u söl m+döp.*

³² Y+ip aij göp u, kalöp marö kub gagn+m. Bi n+bi udagpal gau, Bi Kub n+ip gasi n+ŋöm, nan n+hön g+nö, Bi Kub n+ip aij g+nab a göm, gasi u n+ŋnaböl. ³³ Pen bi n+bi udpal gau, n+hön g+nö, n+bi yad u n+ip aij g+n+m a göm, nan m+nöŋ naböŋ iŋ i gasi kub n+ŋöm gö arnab. ³⁴ An+ig gö, n+pe gasi m+höp n+ŋnab. Pen n+bi bi udagöp u, Bi Kub n+ip nöŋ gasi añi nöŋ n+ŋnab. Hañ roman gasi r+m+id m+dmagö yad magöŋhalö Bi Kub n+ip nöŋ ñem, n+ip m+dmagö lem, wög g+nam a göm, gasi u nöŋ n+ŋnab. Pen n+bi bi udpal gau, n+hön g+nö, bi yad u n+ip aij g+n+m a göm, nan m+nöŋ naböŋ iŋ i gasi kub n+ŋöm gö arnab. ³⁵ Manö hagabin an+bi, kalöp w+hö gem hagabin; kalöp gasi n+ŋem, Bi Kub n+ip añi nöŋ gasi n+ŋöl g+, m+dmagö löŋ g+ m+daimim a gem hagabin.

³⁶ Pen bi ap y+har+ŋ m+dö, n+ip n+bi dap ñ+lö, yad bi wasöke m+deinabin a göm, m+d damöm, hainö n+bi an+bu n+ip n+ŋöm, n+pe m+d aij gagöp, a göm, n+ip mög n+ŋöm udnabin a g+nab u, udn+m. Manö m+dagöp. N+pe nan si nan naij ap

gagnab. N+bi udnab u aij. ³⁷ Pen bi ap y+har+ŋ m+dö, n+ip n+bi dap ñ+lö, yad bi wasöke m+dem m+d aij g+nabin a göm, gasi adö an+bu nöŋ klö g+ n+ŋ damöm, n+bi udagnabin a g+nab u, udagn+m. Manö m+dagöp. N+pe u rö nöŋ g+ aij g+nab. N+bi udagnab u aij. ³⁸ An+ib u, n+bi dap ñ+lö, udn+m u, g+ aij g+nab. Pen n+bi dap ñ+lö, udagn+m u, g+ aij yab+ŋ g+nab.

³⁹ N+bi gau, nugmul kam+ŋ m+deinab u, aip m+deinabil. Umnab u me, am bi hainö udnabin a g+nab u, udnab; gasi n+pe. Pen udn+ig g+nab u, Bi Kub lau adö m+döp bi ap nöŋ udnab.* ⁴⁰ Pen gasi yad n+ŋbin u, nugmul umö, n+bi y+har+ŋ adu m+dpal rö m+dain+m u aij. N+pe ñ+ñ+ löŋ g+ m+döm, m+d aij g+nab. Yad gasi n+ŋbin, God Ana n+pe y+ip gasi ñö n+ŋöl g+ kalöp manö an+bi hagabin.

8

“Nan pak god piral wip haj nan gau sabe g+pal u ñ+ŋun aka wasö?” g+la

¹ Pen n+bi bi nan piral wip haj nan gau sabe g+pal gau, nan ap dap pak nan piral an+ib gau kal+ip sabe g+ ñeinaböl u, ñ+ŋun aka ñ+ŋagun a g+mim y+ip hag n+ŋbim u, kalöp pen hagn+g gabin. “Hon n+bi bi magöŋhalö gasi ke ke m+döp,” a g+ipim u, n+ŋö nöŋ hagpim. Pen gasi r+m+id hon ke n+ŋun, n+ŋ aij g+pun a

* 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3

gɪnabun u, hib hon ke hagno adö arnɪm rö löp. Pen nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪnabun u, klö rɪmnap halö udun, Kraiss haga rö nöp gɪ aij gɪno arnab. *

2 Pen hon gasɪ nɪɲeb mɪdpun a gɪpal nɪbi bɪ gau, yɪharɪɲ adö adö nöp nɪɲöm anɪg hagpal. * 3 Nɪbi bɪ God nɪp mɪdmagö lɪbal gau, God nɪpe kalɪp nɪɲöb.

4 Pen nɪbi bɪ nan ap dap pak nan piral anɪb gau nɪp sabe gɪ ñeinaböl u, ñɪɲun aka ñɪɲagun? Pen hon nɪɲbun, nan piral sabe gɪpal anɪb gau nan nɪɲö wɪhö, u nan yɪharɪɲ. Hon nɪɲbun, God aɪn nöp mɪdöp. * 5 Nɪbi bɪ rɪmnap, god iru nöp, bɪ kub iru nöp kumi kabö adö laɲ abe mɪnöɲ naböɲ ɪ i abe mɪdpal, a göm gasɪ u nɪɲbal. 6 Pen God hon u aɪn yabɪ mɪdöp. Nɪpe Bapi hon nan gau magöɲhalö gɪ lö mɪdöp. Nɪpe mɪdö nɪɲöl gɪ me, hon mɪdpun. Bɪ Kub Jisas Kraiss u, u rö nöp aɪn nöp mɪdöp. Nɪpe mɪdö me, God nan gau magöɲhalö gɪ lö mɪdöp. Nɪpe mɪdö nɪɲöl gɪ me, hon mɪdpun. *

7 Pen nɪbi bɪ rɪmnap manö anɪbu nɪɲagpal. Nagɪ adö u aij, nagɪ adö u naj, a göm nɪɲ aij gagal. Anɪb u, god piral gau nɪp nan pak sabe gɪ ñɪbal nan u ñɪɲöm, nɪhön gɪnɪg god piral ñɪbal nan ñɪɲbun a göm gasɪ iru nɪɲnaböl. 8 Pen

nan asɪ masɪ gɪnabun aka hałöwałö ñɪɲnabun u, God nɪɲö, manö mɪdagöp.

9 Pen kale nɪbi bɪ nɪɲ aij gɪpim gau, nan ap ñɪɲno, aɪn mam hon nɪɲ aij gagal gau nɪɲöm ap lug paköl rö löp a gɪmim gasɪ u nɪɲöl gɪmim nan ñɪɲmim. * 10 Nɪhön gɪnɪg: kale nɪbi bɪ nɪɲ aij gɪpim gau, am god piral sabe gɪpal ram raul mɪgan u ammim, nan ñɪɲbe, naɪn namam nɪɲ aij gagal gau, ap kalöp nɪɲöm, kale u rö nöp ñɪɲöl rö löp. 11 Anɪb u, kale nɪɲ aij gɪpun a gɪmim gɪpe, naɪn namam Kraiss udnabin a göm uma ap gasɪ mɪlö löl göm u rö nöp nan anɪbu ñɪɲöm, ap lug paknab.

* 12 Kale anɪg geinabim u, adö anɪbu nöp naɪn namam kale gau nɪɲöm, adan aij mai, adan naj mai, nɪɲ aij gagnaböl. Anɪb u, kale naɪn namam gau kalɪp nan si nan naj gɪmim, Kraiss nɪp nan si nan naj gɪnabim. 13 Anɪb u, nan ñɪɲeb rɪmnap ñɪɲnö, aɪn mam ap nɪɲöm ap lug pakeinab u, yad nan yuö rɪmnap ñɪɲagnabin; yɪharɪɲ hałɪ maj nan ñɪɲem umnabin. *

9

Pol pe udagmɪdöp u nɪp aij ga

1 Yad Jisas manö ud arep bɪ ap mɪdpin. Yad Bɪ Kub hon Jisas nɪp amgö yad ke

* 8:1: Ap 15:29 * 8:2: Gal 6:3 * 8:4: Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4 * 8:6: Ep 4:5,6 * 8:9: Ro 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Ro 14:15,20 * 8:13: Ro 14:21

nɪŋnō. Kale Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, yad Bɪ Kub nɪp wög gem, manō aij nɪpe u hag ñainō, nɪŋ udmim me, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim. Anɪb u, nan ap yɪp adan wamagöp.

* ² Yad Jisas manō ud arep bɪ ap mɪdpin u, pen nɪbi bɪ rɪmnap yɪp nɪŋöm, Pol Jisas manō ud arep bɪ ap mɪdöp, a göm nɪŋagnaböl. Pen gasɪ yad nɪŋbin, kale nɪbi bɪ gau, nɪŋö nöp Pol Jisas manō ud arep bɪ ap mɪdöp a gɪmim nɪŋbim. Nɪbi bɪ gau pen, kale Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u nɪŋeinaböl u, nɪŋö nöp Bɪ Kub nɪpe ke Pol manō nɪpe ud arep bɪ ap hag lö mɪdöp, a gɪnaböl. *

³ Nɪbi bɪ rɪmnap yɪp manō kub hǵpal gau kalɪp, pen anɪg hagabin. ⁴ Kalöp wög gɪ ñɪbin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akan * ⁵ Wög kalöp gɪpin rö, yad pen nɪbi Jisas nɪp nɪŋ udöp ap udem, dam Jisas manō aij hag ñɪ ajöl gɪ, nan ñɪŋul rö lagöp akan Bɪ Jisas manō ud arep bɪ rɪmnap abe, Bɪ Kub nɪmam hain nɪpe gau abe, Pida abe, pör nɪbi kale gau halö dam, Jisas manō aij hag ñɪ ajmɪdal. ⁶ Aka Banabas hol mɪhön nöp mani wög gul nan ñɪŋnabul?

⁷ Bɪ ami gau wög gɪpal rö, nan kale ke ulhai nɪŋǵpal. Kalɪp nan ñɪlö ñɪŋbal. Bɪ wain wög gɪ yɪmbal gau, yɪmbal rö, wain magö

rɪmnap ral dapöm ñɪŋbal. Bɪ kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci rɪmnap udöm ñɪŋbal. ⁸ Manō hagabin

anɪbu nɪŋbe, nɪbi bɪ gau gasɪ nɪŋbal rö nöp hagab a gɪnabim rö löp. Pen lo manō adö anɪbu nöp hagab me. ⁹ God Manō u, Mosɪs adɪŋ ap kalɪ klɪñ rɪköm haga,

“Kale kaj kau gau paŋɪd dapim,
wid hon abhib jaklö,

magö u ke löm, cög u ke löm
gaŋ a gɪmim
dap lɪbe wög gɪlö nɪŋöl
gɪ,

maj mɪgan kale u nagɪ lɪ
rɪbɪk gagmim.

Wög gɪnaböl rö rɪmnap
ñɪŋnaböl,” a ga.

Pen God nɪpe kaj kau gau gasɪ nɪŋöm manō anɪbu haggaga. * ¹⁰ Hanɪp nɪbi bɪ gasɪ nɪŋöm haga. Nɪbi bɪ wög klö yabɪl göm wög yɪmbal gau, nɪbi bɪ wög klö göm nan ral daubal gau, wög gɪpal rö kalɪp rɪmnap ñɪlö ñɪŋöl gɪ, aij a gö nɪŋöl gɪ wög göl a ga. * ¹¹ God manō

hagöp nan aij u mɪdmagö an kalöp dan yɪmbun u rö, kale pen nan mɪnön nabön ɪl i mɪdöp rɪmnap hanɪp ral dap ñɪnabim u aij. * ¹² Pen bɪ

rɪmnap kalöp manō aij u hag ñɪlö, mani nan gau ñɪbim rö, Banabas hol bɪ mɪhau kalöp pör hag ñɪmɪdul u, halɪp bɪ ñagnabim akan

* 9:1: Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9

* 9:9: Dud 25:4; 1Di 5:18

* 9:10: 2Di 2:6

* 9:2: 2Ko 3:2-3

* 9:4: Luk 10:8

* 9:11: Ro 15:27

Pen kalöp hag n+ɲblop, mani nan gau udblop, pen n+bi b+ r+ɲnap n+ɲöm hagblap, "Mani nan a g+ as+ɲ göl g+ ajabil u, pen piral l+imil, 'Krais manö aij u hag n+ ajabul,' a g+pil," a g+ɲlap. An+g rö an+bu n+ɲul, Krais manö aij u n+ɲagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau n+ɲöl gul, Krais manö aij u hag n+ ajpul. *

13 Pen kale n+ɲbim: b+ God sabe gep ram raul m+gan wög g+pal gau, nan God n+p dap n+bal gau r+ɲnap udöm n+ɲbal. B+ God wög göl g+, yaur wal b+d adö pak sabe g+pal gau r+ɲnap udöm n+ɲbal. * 14 An+ɲ unbö rö nöp, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag n+ɲaböl n+bi b+ gau, kal+p pen nan kale B+ Kub n+p n+eb r+ɲnap n+einaböl, dam nan n+ɲeb nan kale gau rauöm, m+ɲ aij göl g+ wög an+bu geinaböl. *

15 Pen kalöp Krais manö aij u hag n+ ajnö udpim rö, mani nan n+ɲeb kale r+ɲnap udagpin u y+p aij yab+ɲ göp. M+ñi köp kal+ k+ñ r+kabin i, nan kale r+ɲnap udnam a gem hagagabin. Wasö yab+ɲ! Mani yad ke wög gem, nan rau n+ɲnabin; wasö umnabin. Yad nan kale r+ɲnap udagnabin.

16 Pen manö hag n+ ajm+ɲdin an+bu, gas+ yad ke hag n+ ajagm+ɲdin. Wög B+ Kub n+p g+m+ɲdin an+bu,

n+pe ke g+mön a ga rö nöp g+m+ɲdin; gas+ yad ke n+ɲem gagm+ɲdin. An+ɲ u, yad Jisas manö aij u arö g+nam rö lagöp; hag nöl g+ nöp m+ɲeinabin. * 17 Gas+ yad ke n+ɲem Jisas manö aij u hag n+ɲnep, yad nan aij r+ɲnap udbnep. Pen gas+ yad ke wasö, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag n+abin u rö, yad y+har+ɲ wög y+p hag la u gabin. 18 An+ɲ u, yad nan aij udagem, kalöp y+har+ɲ hag n+m+ɲdin u, yad nan n+hön n+hön pen udnam? Pen udm+ɲdin u, mani nan r+ɲnap udagem, Jisas manö aij u hag n+nö, n+bi b+ gau kale nan r+ɲnap n+agöm, y+har+ɲ manö aij an+bu n+ɲöm, Jisas n+p n+ɲ udnaböl, a g+ gas+ u nöp n+ɲm+ɲdin; pen yad udm+ɲdin me u. 19 Yad, b+ rau dap l+lö, nag+ wög g+pal rö b+ ap m+ɲdagpin u pen n+bi b+ iru nöp God lau adö m+ɲeilan a gem, n+bi b+ ram m+nöɲ ke ke gau m+ɲpal magöɲhalö kal+p nag+ wög gep b+ ap rö m+ɲpin. 20 Juda kai m+ɲpal an u amem, Krais manö aij u hag n+nö n+ɲ udlan a gem, kale g+m+ɲdal adö u nöp g+m+ɲdin. Yad lo Mos+ kal+ k+ñ r+köm haga an+bu n+ɲem hain gagabin u pen Mos+ kal+ k+ñ r+ka lo an+bu hain g+pal n+bi b+ gau m+ɲpal an u amem, Krais manö aij u hag n+nö n+ɲ udlan a gem, yad lo manö an+bu u rö nöp

* 9:12: Ap 20:34; 2Ko 11:9

* 9:13: Dud 18:1-3

* 9:14: Mad 10:10; Luk

10:7; Gal 6:6

* 9:16: Jer 20:9

* 9:20: Ap 21:20-26

hain g̃m̃idin. * 21 Pen ñibi b̃i lo manö u ñiᶇagpal aᶇ u amem, Krais manö aij u hag ñ̃inö ñiᶇ udlaᶇ a gem, ñibi b̃i lo manö ñiᶇagpal gau g̃pal rö g̃m̃idin. Pen añig gem, haᶇowaᶇö göl g̃i God lo manö u arö gagpin; Krais lo manö u hain g̃m̃idin. 22 Ñibi b̃i Krais ñiᶇ ud p̃idöᶇ gagal aᶇ u amem, Krais manö u hag ñ̃inö ñiᶇ udlaᶇ a gem, manö kal manö k̃lö wasö, manö hain nöp hag ñ̃im̃idin. Añib u, ñibi b̃i ke ke m̃idpal rö, r̃imnap Krais ñip ñiᶇ udlö, kal̃ip ud kam̃iᶇ yuñim a gem, kal̃ip aip m̃idem, kale g̃m̃idal rö nöp g̃m̃idin.

* 23 G̃m̃idin añibu, Krais manö aij u hag ñ̃i aij g̃inö, ñibi b̃i ñip ñiᶇ udlö, ñipe kale aip yad aip ud kam̃iᶇ yunab, a gem, añig g̃m̃idin.

K̃lö yab̃iᶇ g̃ino areinab me, m̃id aij yab̃iᶇ g̃inabun

24 Kale ñiᶇbim: ñibi b̃i res̃is g̃pal gau iru nöp res̃is g̃pal, pen b̃i añ̃i ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. Añib unbö rö, kale u rö nöp k̃lö g̃m̃im, adan dip am aij g̃m̃im, nan aij udnabim. 25 Ñibi b̃i res̃is göm, nöd amjakun a göm gas̃i u ñiᶇbal gau, as̃i mas̃i g̃i aij göm, pör k̃lö göm eksais g̃i dam dam, hainö res̃is g̃inaböl. Usaj̃il bad pör m̃idep wasö u, nan pro nöp udun a göm, añig g̃pal. Pen hon usaj̃il bad pör m̃idep udun a gun, añig

g̃ipun. * 26 Añib u me, yad res̃is g̃m̃idin u, ke gau ñiᶇagpin; adan ar̃ñig g̃ipin m̃igan u nöp ñiᶇem, dip nöp gem arm̃idin. Pen b̃i ỹiᶇar̃iᶇ haᶇpi ñ̃öm pen pen pakpal gau, haᶇowaᶇö pakagpal, ñiᶇ aij göm pakpal rö u g̃ipin. 27 Pen yad hañ romañ gas̃i r̃im̃id yad ke k̃lö kal gem eksais g̃i aij g̃m̃idin. Añig gem, ñibi b̃i gau kal̃ip Jisas manö aij u hag ñ̃inö, Jisas ñiᶇ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnam, a gem, añig g̃inö arm̃idöp. *

10

Ap̃is bac b̃i gau g̃ila u haut gagun

1 Pen añ̃ mam b̃i. Ap̃is bac iᶇaᶇ hon gau aiud u haut gagmim. God kumi bad rö löm, kal̃ip rarö rauöm abad m̃idö, magöᶇhalö kam̃iᶇ arla. Kale ñ̃ig solwara At̃i a gal aula u, God ñipe gö, ñ̃ig añibu iᶇiᶇi g̃i lap lap arö, magöᶇhalö böᶇ lai kam̃iᶇ aula. * 2 Kale magöᶇhalö Mos̃is aip j̃im ñ̃öl m̃idöm, kumi bad au abe, ñ̃ig solwara au abe, ñ̃ig pakla. 3 Ñibi b̃i añib gau magöᶇhalö, God ñ̃im̃idöp nan u ñ̃iᶇm̃idal. * 4 Ñibi b̃i añib gau magöᶇhalö, God ñ̃ig ñ̃im̃idöp u ñ̃iᶇm̃idal. God kabö ap ñ̃a, kalöp aip areia ñiᶇöm ñ̃ig añibu kabö aᶇ au ñibö auö ñ̃iᶇm̃idal. Kabö añibu me Krais nöp. * 5 Pen

* 9:22: 2Ko 11:29

* 9:25: Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5

* 9:27: Ro 8:13; 13:14

* 10:1: Eks 13:21-22; 14:22-29

* 10:3: Eks 16:35

* 10:4: Eks 17:6; Nab

God nıpe nıbi bı anıb gau ñıñı laga. Nıpe kal juöm kalıp al pak lö, wip mılö iru nöp ram mınöñ kabö nöp an gau hij gı lug ara. *

⁶ Pen apıs bac ıtañ bı gau anıg ga u, God hanıp nıbi bı hainö yag daula gau, bı nöd nıbö pör mıdmagö gası rımid kale nan si nan naij gau niñeila rö gagöl a göm ga. * ⁷ Apıs bac ıtañ bı gau rımnap nan pıral gau sabe gı mıdmıdal; kale u rö anıg gagmim. God Manö u, Mosıs adıñ ap kalı kılın rıka manö anıbu hadö niñbim: “Asıköm nan niñöl gı, niğ niñöl gı, urak kugom ral haıpi ñöm gılö aröp,” a gıla. *

⁸ Pen rımnap nıbi si bı si göl gı mıdmıdal; u rö hon anıg gagun. Nıbi bı anıb gau anıg göl gö gılö arö niñöl gı, niñ añı ap dwedi dri dausan (23,000) nıbi bı um hakla. *

⁹ Kale rımnap Bı Kub nıp aleb aleb niñıdal; hon unbö rö gagun. Nıbi bı anıb gau anıg geila u, God nıpe gö re hauaı gau kalıp haua hadö umla. * ¹⁰ Kale rımnap God nıp hag jumıdal; kale u rö anıg gagmim. Nıbi bı anıb gau anıg geila u, God ejol nıbi bı al pak lep u yuö apöm kalıp al pak la umla. * ¹¹ Pen God nıpe apıs bac ıtañ bı gau anıg ga u, nıbi bı rımnap gau niñöm, gası niñ aij göm, anıg unbö rö gagöl a göm ga. Pen ga anıbu, God Manö

u kalı kılın rıköm hagla u, God hanıp nıbi bı hainö yag daula gau, Kraıs kauyañ ado gı aunab a gun abad mıdpun niñ i, gası niñ aij göm, apıs bac ıtañ bı gau gı naij gıla rö gagöl a göm, bı manö hagep nıpe gau kalıp gası ñö, God Manö adıñ ap kalı kılın rıkla. Hon God Manö adıñ anıbu amgö lı niñun hadö niñbun. ¹² Pen nıbi bı ke niñ aij gıpun a gıpim gau, ap lug pakun rö löp, a gımim, niñ aij gımim. ¹³ Nan si nan naij gun a gun gası adö ke ke auöp u kalöp nöp gagöp; nıbi bı gau iru nöp kalıp u rö nöp anıg göp. Pen God nıpe nan niñön niñön hagnab u, hagnab rö nöp gınab. Anıb u, kalöp abad mıd aij gö, Seden apöm, nan si nan naij göl a göm, kalöp gası naij rımnap ñeinab u, God nıpe gö, rapın gınım rö lagnab. Seden kalöp gası naij rımnap niñab u, God nıpe adan ap yameinab, adan anıbu arnabim ap lug pakagnabim.

Bred magö adıñ añı niñmidun u me, hañ romañ añı nöp mıdpun

¹⁴ Anıb u, nıbi bı niñeb aij yad gau. Nan pıral gau, nan yıharıñ gau, sabe gagmim.

¹⁵ Kale nıbi bı gası rımid halö mıdpim u me, manö hagnıg gabin i, manö niñö aka gımim, kale ke niñmim. ¹⁶ Hon magum gun, niğ kap u udun, God nıp aij a gun

* **10:5:** Nab 14:29-30 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nab 11:4,34 * **10:7:** Eks 32:6

* **10:8:** Nab 25:1-9 * **10:9:** Nab 21:5-6 * **10:10:** Nab 16:41-49

ñiηmidun u, Kraiſ hagape nipe ñiηmidun. Pen bred magö ud jö gi ñiηmidun u, Kraiſ hañ roman nipe ñiηmidun. * 17 Hon nibi bi iru nöp midpun u pen jīm ñöl midun bred magö adiη añi ñiηmidun u me, hañ roman añi nöp midpun. *

18 Pen Juda kai gipal u niηbim. Meme sipsip nan gau damöm, pak God nip sabe gi ñimidal. Pen kale nöd gasi adö añi ap gasi niηöm, aip jīm ñöl meme sipsip nan anibu pak sabe gi ñimidal; hainö nibi bi anib gau aip jīm ñöl adiη rimnap ñiηmidal. *

19 Pen yaur wal nan gau god piral nip sabe gi ñibal u, god piral anibu nan yabit hagagabin; u nan yiharη. Minöη ap, mab ap, kabö gol ap udöm, kaj kau kaj kau pi ana ap gi löm, sabe gimidal nan piral anib gau, nan yabit a gem hagagabin; nan piral anib gau yiharη minöη, mab adiη, kabö gol adiη nöp. * 20 Pen kalöp hagabin: nibi bi God nip niηagpal gau, nan piral anib gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabö bid adö u lun, a geinaböl u, kale kijaki wip haj wip ana kabö adiη mab adiη yuau nan gau sabe göm pakmidal; God nip sabe gi pakagmidal. Anib u niηem, kale yaur wal nan kijaki nip sabe gi pak ñibal yaur wal

nan gau nibi bi gau aip jīm ñöl ñiηmim, kijaki kai aip jīm ñöl mideinabim a gem, kalöp manö anibi hagabin.

* 21 Kraiſ nibi bi nipe aip magum gimim, Bi Kub ñig nipe aip ñiηmim, ammim kijaki ñig nipe aip ñiηmim rö lagnab; Bi Kub nan nipe aip ñiηmim, ammim kijaki nan nipe aip ñiηmim rö lagnab. *

22 Anig geinabim, Bi Kub nip aleb aleb ñimim ginabim. Kale nibi bi klö midagöp, Bi Kub bi klö yabit nip anig geinabim u, hanip pen ilön ñagnim, a gipim akan *

23 Kale rimnap haggim, “Hon nihöñ nihöñ gun a ginabun u, ginabun; u manö midagöp,” a gipim. Me pen adö rimnap geinabun u, pen hanip gi naij ginab. Kale haggim, “Hon nihöñ nihöñ gun a ginabun u, ginabun; u manö midagöp,” a gipim. Pen adö rimnap geinabun u, nibi bi Kraiſ lau adö midpal gau kalip nan aij ap gi ñagnab. * 24 Hon ke mid aij ginabun a gun adö u nöp niηun gagun; nibi bi rimnap kalip gasi niηun, kale mid aij göl a gun adö u nöp niηun gun. *

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kijaki wip haj nan gau pak sabe gi dap maker libal aka gimim, gasi iru niηmim, kalip hag niηagmim. Halöwatö rau

* 10:16: Mad 26:26-28 * 10:17: Ro 12:5 * 10:18: Lep 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Dud 32:17; Rep 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Dud 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Ro 15:1-2

ñiηmim. ²⁶ Nihön giñig: God Manö u Depid nipe adiη ap kalı kliš rıkmö haga, “Ram mınöη if i abe, nan mınöη naböη if i midöp nan gau abe, magöηhalö Bi Kub nan nipe midöp,” a ga. *

²⁷ Pen nıbi bi Kraıs lau adö midagpal rımnap kalöp, “Aube nan ñiηun,” a gaiöl, ram kalıp arun a gaibe u, gası iru niηmim aragmim. Am kalıp aip asıkmim, kale yaur wal nan gau dam adiη kalöp ñınaböl gau, kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gi dap ñaböl aka giñim, gası iru niηmim, kalıp hag niηagmim. Nan ñıηeb kalöp ñınaböl rö hałowatö ud ñiηmim. ²⁸ Pen nıbi bi rımnap apöm kalöp hagaiöl, “Nan anıbu kıjaki wıp haj nan gau pak sabe gi dap libal,” a gaiöl u, rik niηmim, hon ñiηno, nıbi bi hanıp hag ñajal gau gası iru niηnaböl, a giñim, arö giñim. Wasö u, gası magö kale aη daη, u aij u naij hagab gası magö anıbu, dui giñab. * ²⁹ Pen gası magö kalpe hagagabin; nıbi bi rımnap kalöp hag ñınaböl gau, gası magö kale aη daη midöp anıbu naij giñab a gem, hagabin.

Pen gası magö yad ke niηem, nan nihön nihön giñam a giñabin u, giñabin; nıbi bi ke gası magö kale niηem, anıg gagnam, a gagnabin. ³⁰ Nan ñıηeb

anıb gau, God nıp aij a gem ñiηnabin u, nihön giñig nıbi bi rımnap yıp manö hag giñaböl? * ³¹ Anıb u, nan ñiηniη giñabim aka ñıg ñiηniη giñabim aka nan nihön nihön giñig giñabim, God hib nıpe adö arnım a giñim gası u nöp niηmim giñim. * ³² Pen Juda nıbi bi gau aka Grik nıbi bi gau aka Kraıs lau adö midpal nıbi bi gau niηlö, aij gagnım adö u gagmim. * ³³ Yad giñidin adö u, yıp ke aij giñım adö u gagmıdin; nıbi bi gau iru yabıt nöp Jısas manö aij u niη udlö, kalıp ud kamıη yunım, a gem, adö u nöp giñidin. *

11

¹ Anıb u, yad Kraıs göp adö u niηem giñin rö, kale u rö nöp yad giñin adö u nöp niηmim giñim. *

Nıbi bi God nıp sabe giñig magum geınaböl u, kale nihön rö midöl

² Yad nan nihön nihön giñidin u niη dammim, Jısas manö aij u dapem kalöp hag ñınö u, niη dammim, niηöl gi nöp midmim giñim u, kalöp nıbi bi aij yabıt a gabin. ³ Pen miñi hagniη gabin i, niηmim. Bi gau nabıc kale Kraıs; nıbi gau nabıc kale nugmul bi; Kraıs nabıc nıpe God. * ⁴ Pen bi gau nabıc kale pału göm, God nıp sabe göl gi, aka nıbi bi gau kalıp God Manö hag

* 10:26: Sam 24:1

* 10:28: 1Ko 8:7

* 10:30: 1Di 4:4

* 10:31: Kol 3:17

* 10:32: Ro 14:13

* 10:33: 1Ko 9:20-22

* 11:1: 1Ko 4:16

* 11:3: Jen

ñöl gî geinaböl u, nabîc kale dap lugnaböl. ⁵ Pen nîbi gau nabîc kale u waiö mîdö nîñjöl gî, God nîp sabe göl gî, aka nîbi bî gau kalîp God Manö hag ñöl gî geinaböl u, nabîc kale dap lugnaböl. Nîbi ap anîg geinab u, nîbi nan naj gî nab nable gañ a göm umagö böñ nöp rîklö nable gî nab u, u rö nöp lî nab. ⁶ Pen nîbi ap umagö pañu gagnab u, umagö nîpe u rîk sösöl lep; wasö u rîk yuö lep. Pen anîg göl nable göp a gainîm u, umagö nîpe pañu gî nîm. ⁷ Bî gau, God kalîp nîpe ke rö gî lö mîdpal u rö, nabîc kale u pañu gagöl. Pen nîbi gau, God kalîp bî rö gî lö mîdpal. * ⁸ God nîbi rîglöm kîd u udöm, bî gî laga; bî rîglöm kîd u udöm, nîbi gî la. * ⁹ Pen nîbi ke halö mîdöp u naj göp a göm, nugmul nîp gî laga; bî ke halö mîdöp u naj göp a göm, nîbin nîp gî la. ¹⁰ Adö anîbu, nîbi nabîc pañu göl gî mîdeinab. Anîg gî nab u, nîbi bî nîñjöm, nîbi anîbu manö nîñab, a gî naböl. Anîg gî nab u, ejol gau nîñlö nable gagnab.

¹¹ Pen nîñ aij gîmîm. Bî Kub amgö ilö u, nîbi ke halö mîdagöp; bî ke halö mîdagöp. God nîpe nîbi abe bî abe mîhönjöl gî la.

¹² God bî rîglöm kîd u udöm, nîbi gî la u pen mîñî nîbi gau ñî yag daulö nîñjöl gî, majö gî kub göm, bî lî naböl. Pen magöñhalö God

nîpe if añî anîbu nöp mîdöp. ¹³ Pen nîbi gau nabîc kale waiö mîdö nîñjöl gî, God nîp sabe gî naböl u, aij gî nab aka, kale ke nîñîm. ¹⁴ God nîpe aige göm bî gî löm, nîbi gî löm, gî la u nîñmîm rîk nîñnabîm u, bî gau umagö mîlö mîdeinab u naj gî nab, ¹⁵ pen nîbi gau umagö mîlö mîdeinab u aij gî nab u, a gîmîm nîñnabîm. Umagö mîlö nabîc pañu gañ a göm, God umagö mîlö nîbi gau ñî. ¹⁶ Pen nîbi bî rîmnap manö hagabin adö anîbi nîñjöm, manö mîdainîm u, yad manö anîbi nöp hagnîg gabin. Yad pör anîg unbö rö nöp gî pin. Nîbi bî Kraîs lau adö mîdpal ram mînönj gau magöñhalö anîg unbö rö nöp gî pal. Adö ap ke gagpal.

¹⁷ Pen manö kub kalöp hagnîg gabin i, kalöp manö aij rîmnap hagnam rö lagöp. Nîhön gî nîg: kale Kraîs lau adö mîdpîm nîbi bî gau aip magum gîmîdim u, añ mam kale gau gasî nîñmîm, gî aij gagmîdim. ¹⁸ Pen nîbi bî rîmnap yîp hagla nîñnö, kale Kraîs lau adö mîdpîm nîbi bî ammîm magum gîmîdim ñî n u, kale asîk ke ke lîmîdim. Anîg hagpal u, kale rîmnap anîg gîmîdim a gem nîñbîn. *

¹⁹ Pen gasî adö ke ke nîñmîm gîpe arab anîbu, nîbi bî gau Kraîs nîñ ud pîdönj gî pal, pen nîbi bî gau Kraîs nîñ ud pîdönj gagpal, a gun, waiö

* 11:7: Jen 1:26-27 * 11:8: Jen 2:18-23 * 11:18: 1Ko 1:10-12

nɪŋnabun. ²⁰ Krais nɪbi bɪ nɪpe aip magum gɪmim nan ņɪŋmɪdim anɪbu, Bɪ Kub ņɪg nan jɪm ņɔl ņɪŋmim a ga rɔ ņɪŋagmɪdim; piral adɔ u gɪmɪdim. ²¹ Kale nan ņɪŋnɪg aumɪdim u, kale nɔd apim aɲ mam auagnabɔl gau gasɪ nɪŋmim abadagmɪdim. Nɔd auaiɔl u, ņɪg wain nan gau iru nɔp abɔnamɔ ņɪŋɔm ņɪŋ hakmɪdal. Anɪg gɔl, nɪbi bɪ rɪmnap hainɔ aulɔ kɪyɔ lɪmɪdɔp; nɪbi bɪ rɪmnap nɔd apɔm ņɪg wain iru ņɪŋlɔ hauɫ almɪdɔp. ²² Pen ram kale mɪdagɔ, magum gep ram u ammim, nan ņɪŋɔl gɪ, ņɪg ņɪŋɔl gɪ gɪpim akan Aka, kale God nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, nan yɪharɪŋ rɔ lɔp akan Kale anɪg gɪmim, nɪbi bɪ nan mɪdagɔp gau hag jumɪdim. Anɪg gɪmɪdim u, kalɔp nɪhɔn hagnam? Kalɔp nɪbi bɪ aij a gɪnam? Wasɔ yabɪ! Kalɔp anɪg hagagnabin.

²³ Bɪ Kub yɪp manɔ hag ņa u, yad kalɔp hag ņɪnɔ: Bɪ Kub Jisas, bɪ nɪp kain ga ņɪn u, ram duga magɔ u, bred magɔ ap uda. ²⁴ Bred magɔ ap udɔm, God nɪp aij a gɔm, adɪŋ adɪŋ ud jɔ gɔm adɪŋ bɪ nɪpe gau kalɪp ņɔl gɪ haga, "Haɲ roman yad kalɔp ņabin i. Anɪg gɪmim, yɪp gasɪ nɪŋɔl gɪ mɪdaimim," a ga. ²⁵ Pen nan ņɪŋ hakeila, ņɪg wain kap u u rɔ nɔp ud God nɪp aij a gɔm, kalɪp ņɔl gɪ haga, "ņɪg wain kap anɪbi, yad umem hagape yad lugɔ, nɪbi bɪ gau God aip jɪm

ņɔl rɔ lɪnab, a gem, kalɔp ņabin me u. ņɪg wain kap anɪbi hainɔ ņɪŋmim, anɪg unbɔ rɔ nɔp gɪmim, yɪp gasɪ nɪŋɔl gɪ mɪdaimim," a ga.

* ²⁶ Anɪb u, Jisas ado gɪ auagɔp ņɪn i, bred magɔ u abe ņɪg wain kap u abe ņɪŋɔl gɪ nɔp mɪdeinabim u, Jisas hanɪp a gɔm uma manɔ aij anɪb u, nɪbi bɪ gau kalɪp waiɔ hagnabim. Anɪg gɪmim, pɔr ņɪŋ mɪdpe mɪdpe, nɪpe ado gɪ aunab arɔ gɪnabim.

²⁷ Pen nɪbi bɪ rɪmnap gasɪ aij nɪŋɔm wasɔ, Bɪ Kub bred adɪŋ ņɪg wain kap haɫɔwaɫɔ ud ņɪŋeinabɔl u, Bɪ kub hanɪp a gɔm umɔb haɲ roman hagape nɪpe u, nan yɪharɪŋ rɔ lɔ, anɪg gɪnabɔl. God nɪŋɔ, kale Krais haɲ roman hagape nɪpe u nan si nan naij gɪnabɔl; manɔ kub nɪŋnabɔl. * ²⁸ Anɪb u, aigeg rɔ mɪdpim u, nɔd hibur gasɪ mɪdmagɔ an kale dan ke nɪŋmim asɪk aij gɪmim, hainɔ bred wain u ud ņɪŋmim.

²⁹ Nɪhɔn gɪnɪg: nɪbi bɪ an bred ņɪg wain u Jisas haɲ roman nɪpe u a gɪ gasɪ nɪŋɔm wasɔ, haɫɔwaɫɔ bred wain a gɔm ud ņɪŋeinabɔl gau, nan si nan naij gɔm manɔ kub nɪŋnabɔl. ³⁰ Adɔ anɪbu nɔp, nɪbi bɪ kale rɪmnap masɔs gɔm, nan gɔm gɔp; rɪmnap bɔŋ nɔp umbal. ³¹ Anɪb u, aigeg rɔ mɪdpun u, nɔd hibur gasɪ mɪdmagɔ an hon dan ke nɪŋun asɪk aij gun, hainɔ bred ņɪg wain ud ņɪŋeinabun

* 11:25: Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29

u, nan si nan najj gun manö kub niḡagnabun. ³² Pen hon nan si nan najj geinabun u, niḡi bi niḡipe miḡdpun rö, Bi Kub hanip rimid uknab. Rimid ukö me, gasi niḡun, niḡi bi miḡnönḡ nabönḡ iḡ i haḡöwaḡö nan si nan najj giḡpal gau aip mab ke inab ka miḡgan yaḡ aragnabun. *

³³ Anib u, añ mam bi yad, kale nan niḡḡḡig aunabim u, kale nöḡ apim añ mam auagnaböl gau gasi niḡmim abadmim, jḡm niḡöl niḡḡmim.

³⁴ Pen kalöp rimnap kiḡyö liḡnab u, ram kale gau nan niḡḡmim aumim. Wasö u, haḡöwaḡö giḡnabim u, manö kub udnabim.

Manö adḡḡ rimnap, hainö miḡdpim u amem, hag niḡ aij giḡnabin.

12

God Ana nan aij niḡab

¹ Pen añ mam bi. God Ana niḡipe nan aij hanip añḡ añḡ ke ke niḡöb u, miḡni manö anibu kalöp hag niḡ aij giḡniḡ gabin.

² Kale niḡḡbim: nöḡ Krai niḡ udagmim miḡdmidim niḡn u, miḡnönḡ, mab adḡḡ, kabö gol, nan gau ud giḡ liḡbal nan gasi miḡdagöp anib gau, gasi kalöp tiḡp gö, nan piral anib gau sabe göḡ giḡ miḡdmidim. *

³ Anib u, yad kalöp hagabin, God Ana niḡi bi kalip aip aḡ daḡ miḡdeinab u, Jisas niḡ manö najj hagöm hag juep rö lagnab. Pen niḡi bi an, Jisas Bi Kub yad a giḡnab u, Ana Uḡ

niḡp aip aḡ daḡ miḡdö niḡḡöl giḡ anig hagnab. *

⁴ God Ana niḡipe nan aij aij añḡ añḡ ke ke niḡab u pen Ana nan aij niḡab anibu niḡipe Ana añḡ yabiḡ miḡdöp. ⁵ Wög adö añḡ añḡ ke ke giḡpun u pen Bi Kub niḡ wög giḡpun u niḡipe Bi Kub añḡ yabiḡ miḡdöp. ⁶ Nan aij ke ke udun wög adö añḡ añḡ ke ke giḡpun u pen God añḡ yabiḡ u niḡipe ke gö, hon añḡ añḡ wög adö ke ke giḡno arab.

⁷ God Ana hanip nan aij ke ke niḡ, wög adö ke ke giḡpun anibu, Krai lau adö miḡdpal niḡi bi gau ud aij gun giḡ aij giḡno, niḡi bi niḡipe magöḡḡhalö miḡd aij giḡlaḡ a göm göp.

⁸ God Ana niḡipe hanip niḡi bi rimnap gasi aij niḡ, gasi niḡ aij gun Krai manö aij u niḡi bi gau hag niḡbun. Pen Ana añḡ anibu niḡipe hanip niḡi bi rimnap gasi aij niḡ, Krai manö aij u iḡ u gasi niḡ kiḡ hiḡkun niḡi bi gau hag niḡ aij giḡpun. ⁹ Ana añḡ anibu hanip rimnap gasi aij niḡ, Krai niḡ niḡ ud piḡdönḡ yabiḡ giḡpun; Ana añḡ anibu hanip rimnap gasi aij niḡ, niḡi bi rimnap nan göp gau giḡno kamiḡ löp. ¹⁰ Ana hanip rimnap nan gagep rö giḡlaḡ a göm piḡdönḡ u niḡöb. Ana hanip rimnap gasi aij niḡ, God manö niḡipe ke hagab manö anibu niḡun niḡi bi gau waiö hag niḡbun. Ana hanip rimnap gasi aij niḡ, God Ana aka ana ke niḡbö ap kalip aban alö hagaböl u

nɪŋbun. Ana hanɪp rɪmnap gasɪ aij ñö, manö yabɪ ke ke gau nɪbö nöd nɪŋagmɪdun yɪŋɪd magö anɪbu nöp nɪŋun hagpun. Ana hanɪp rɪmnap gasɪ aij ñö, manö yabɪ ke ke haglö nɪŋun, ado gun nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪbun.

¹¹ Pen God Ana aɪnɪ yabɪ mɪdöp u, gasɪ nɪpe ke nɪŋöb rö, hanɪp nɪbi bɪ aɪnɪ aɪnɪ nan aij ke ke ñö nɪŋöl gɪ, wög adö ke ke gɪno arab. *

Krais hañ romanɪ nɪpe aɪnɪ nöp mɪdpun

¹² Hañ romanɪ hon aɪnɪ yabɪ mɪdöp u pen adɪŋ adɪŋ ke ke iru nöp mɪdöp. Adɪŋ adɪŋ ke ke anɪb gau magöŋhalö aip jɪm ñöl hañ romanɪ aɪnɪ nöp mɪdöp. Krais abe anɪg unbö rö mɪdöp. *

¹³ Anɪg unbö rö nöp, hon Juda nɪbi bɪ gau abe, Juda nɪbi bɪ wasö gau abe, nɪbi bɪ nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp nagɪ wög gɪpal gau abe, nɪbi bɪ gasɪ kale ke nɪŋöm gɪpal gau abe, God Ana aɪnɪ anɪbu nöp hanɪp magöŋhalö pak ñö, Krais hañ romanɪ nɪpe aɪnɪ nöp mɪdpun. God nɪpe Ana aɪnɪ anɪbu nöp hanɪp ñöb mɪdmagö aŋ hon daŋ mɪdöp. *

¹⁴ Hañ romanɪ hon aɪnɪ yabɪ mɪdöp u pen adɪŋ adɪŋ ke ke iru nöp mɪdöp. ¹⁵ Ma kɪd u, ñɪn kɪd u nɪŋöm, yad ñɪn kɪd mɪdbnep u aij, pen ma kɪd mɪdpin u rö, hañ romanɪ adɪŋ ap mɪdagpin, a geinab u, hon ma kɪd anɪbu

hañ romanɪ adɪŋ ap mɪdagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ Rɪmɪd u, u rö nöp, amgö u nɪŋöm, yad amgö mɪdbnep u aij, pen rɪmɪd mɪdpin u rö, hañ romanɪ adɪŋ ap mɪdagpin, a geinab u, hon rɪmɪd anɪbu hañ romanɪ adɪŋ ap mɪdagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen hanɪp gɪ la ñɪn u, amgö gau magöŋhalö gaiböp u, aige gun manö haglö rɪmɪd pak nɪŋbnop? Pen rɪmɪd magöŋhalö nöp gaiböp u, aige gun haɪŋ nɪŋbnop? ¹⁸ Pen God gasɪ nɪpe ke nɪŋöm, hañ romanɪ adɪŋ adɪŋ ke ke magöŋhalö gɪ lɪ aij ga. ¹⁹ Adɪŋ adɪŋ ke ke mɪdagböp u, hañ romanɪ u rö nöp mɪdagböp. ²⁰ Anɪb u me, adɪŋ adɪŋ ke ke iru nöp mɪdöp pen magöŋhalö aip jɪm ñöl hañ romanɪ aɪnɪ nöp mɪdöp.

²¹ Pen amgö u, ñɪn kɪd u nɪp, “Nɪhön gɪnɪg yad aip mɪdpan? Wög ne ap mɪdagöp,” a göm, asɪk am ke nöp mɪdöm, mɪd aij gagnab. Nabɪc cög magö u, u rö nöp, ma kɪd u nɪp, “Nɪhön gɪnɪg yad aip mɪdpan? Wög ne ap mɪdagöp,” a göm, asɪk am ke nöp mɪdöm, mɪd aij gagnab. ²² Pen hañ romanɪ adɪŋ rɪmnap klö mɪdagöp, a gun gau, wög kale abe mɪdöp. Asɪk ke ke lö, hañ romanɪ mɪd aij gɪnɪm rö lagöp. ²³ Pen adɪŋ anɪbu adɪŋ yɪharɪŋ a gɪpun adɪŋ gau, gasɪ nɪŋ aij gun, waɪŋ rɪb adɪk gɪ aij gɪpun. Pen

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17

* 12:13: Gal 3:28

adiŋ anɪbu adiŋ niŋagep a gɪpun adiŋ gau, gasɪ niŋ aij gun, waiŋ riɓ adɪk gɪ aij gun. ²⁴ Pen adiŋ anɪbu adiŋ aij a gɪpun adiŋ gau, gasɪ niŋ aij gun, ke gagpun. Pen God niŋpe ke hañ romanŋ adiŋ adiŋ gau udöm, adiŋ anɪbu adiŋ yiŋharɪŋ a gɪpun adiŋ gau, ud aij yabɪl göm, adiŋ magöŋhalö gɪ jɪm ñö, hañ romanŋ aɪɪ nöp mɪdöp. ²⁵ Anɪb u, hañ romanŋ aɪɪ nöp mɪdöm, asɪk ke ke lagöm, niɓi bɪ niŋpe riɓnap aip adɪp adɪp rö mɪdöm, pen pen mɪdmagö löl. ²⁶ Pen adiŋ ap marö gainɪm, adiŋ riɓnap magöŋhalö abe marö gɪnab; pen adiŋ ap niŋp hib haglö adö arainɪm u, adiŋ riɓnap magöŋhalö abe miñ miñ gɪnaböl.

²⁷ Pen kale magöŋhalö Kraiss hañ romanŋ niŋpe mɪdpim. Hañ romanŋ niŋpe u gö kale aɪɪ aɪɪ adiŋ adiŋ mɪdpim. * ²⁸ Niɓi bɪ il niŋpe mɪdpun aŋ u, niŋpe hanɪp hag löp rö wög ke ke gɪpun. Nöd u, riɓnap Jisas manö ud arep bɪ gau mɪdpun; yiŋgwö aŋ niɓö u, Jisas manö aij u hag ñeb bɪ gau mɪdpun; yiŋgwö niŋgaŋ niɓö u, Jisas manö aij u niɓi bɪ ñɪ pai kalɪp hag ñeb niɓi bɪ gau mɪdpun; pen hon riɓnap nan gagep rö gau gɪpun; riɓnap niɓi bɪ nan göp gau kalɪp gɪno kamɪŋ löp; riɓnap niɓi bɪ mög niŋjun ud aij gɪpun; riɓnap niɓi bɪ gau kalɪp abad mɪdno niŋöl gɪ,

mɪd aij gɪpal; riɓnap manö yabɪl ke ke gau hagpun. * ²⁹ Pen hon magöŋhalö Jisas manö ud arep bɪ mɪdagpun. Hon magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñeb bɪ mɪdagpun. Hon magöŋhalö Jisas manö aij u niɓi bɪ ñɪ pai kalɪp hag ñeb niɓi bɪ gau mɪdagpun. Hon magöŋhalö nan gagep rö gau gagpun. ³⁰ Hon magöŋhalö niɓi bɪ nan göp gau kalɪp gɪno kamɪŋ lagöp. Hon magöŋhalö manö yabɪl riɓnap ke ke hagagpun. Hon magöŋhalö manö yabɪl ke ke haglö niŋjun, ado gun niɓi bɪ gau kalɪp hag ñagpun. ³¹ God Ana nan aij ñab anɪb gau, gasɪ riɓmɪd mɪdmagö aŋ kale daŋ gasɪ niŋmim, nan aij aij ñab anɪb gau udnabun a gɪmim gasɪ u niŋmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yabɪl u hagnɪg gabin. *

13

Niɓi bɪ ke niɓö gau kalɪp mɪdmagö lɪnabun u, u nan kub yabɪl

¹ Manö yabɪl ke ke hagnabun aka ejol manö hagpal rö hagnabun u pen niɓi bɪ riɓnap kalɪp mɪdmagö lagnabun u, manö hon niŋlö belo paklö paklö hagab u rö lɪnab.

² God manö niŋpe ke hagab manö anɪbu niŋjun, niɓi bɪ gau waiö hag ñɪnabun u pen niɓi bɪ riɓnap kalɪp mɪdmagö lagnabun u, hon niɓi bɪ yiŋharɪŋ rö lɪnabun.

* 12:27: Ro 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1

Gasi nɪŋ kɪd hiikun, Krais manö aij u nɪŋ aij gɪnabun u pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagö lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪŋ rö lɪnabun. Krais manö aij u manö ɪt u gasɪ nɪŋ kɪd hiiknabun u pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagö lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪŋ rö lɪnabun. Hon nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagö lagun, Krais nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ yabɪt gun, ilö magö rɪmnap hagno ke gau arnab u pen hon nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagö lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪŋ rö lɪnabun. * ³ Pen nan hon magöŋhalö mɪdöp rö, nɪme lun nɪbi bɪ nan mɪdagöp gau kalɪp ñɪnabun aka God wög u gɪno nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp nɪŋlö, mulu lugö, hanɪp mab inab aŋ u ud yulö umnabun u, God nɪp aij gɪnab a gɪnabun u pen mɪdmagö lagnabun u, nan yɪharɪŋ rö lɪnab.

⁴ Hon mɪdmagö leinabun u, kalɪp manö hain hain hagnun, ud aij gun, gɪ aij gɪnabun. Hon mɪdmagö leinabun u, nan aij kale gau hon rö lagöp, a gun gasɪ u nɪŋagnabun. Hon mɪdmagö leinabun u, hib hon ke hagno adö aragnab. Hon mɪdmagö leinabun u, hon nöp nɪbi bɪ kub nɪbi bɪ gau nɪbi bɪ pro, a gun gasɪ u nɪŋagnabun. ⁵ Hon mɪdmagö leinabun u, nɪbi bɪ kalɪp manö naj hagun, hałowafö gagnabun. Hon

mɪdmagö leinabun u, pör nan nɪhön nɪhön hane ke aij gɪnɪm adö u gasɪ nɪŋun gagnabun. Hon mɪdmagö leinabun u, yɪŋɪd kal juun manö pen pen hagagnabun. Hon mɪdmagö leinabun u, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ naj gɪnaböl u, manö anɪbu gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdagnabun.

⁶ Hon mɪdmagö leinabun u, nagɪ naj adö anɪbu nɪŋun ñɪñɪ lagnabun; nan nɪhön nɪŋö nöp mɪdöp u nöp nɪŋun mɪñ mɪñ gɪnabun. *

⁷ Hon mɪdmagö leinabun u, marö nɪhön nɪhön rɪmnap hanɪp aunɪm, gasɪ halö mɪdeinabun. Hon mɪdmagö leinabun u, pör Bɪ Kub nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ göl gɪ nöp mɪdeinabun. Hon mɪdmagö leinabun u, pör Bɪ Kub nɪp nɪŋ udöl gun gasɪ halö mɪdeinabun. Hon mɪdmagö leinabun u, pör klö gun Bɪ Kub hagöp rö göl gɪ mɪdeinabun. *

⁸ Hon mɪdmagö leinabun u, rol ruö pör pör nöp anɪg gɪ damun, am Bɪ Kub aip kumi kabö adö laŋ au mɪdeinabun ñɪn u, mɪdmagö löl gɪ nöp mɪdeinabun. God Ana hanɪp nan aij ñö, God manö nɪpe ke hagab manö anɪbu nɪŋun, nɪbi bɪ gau waiö hag ñɪbun u, hainö anɪg gagnabun. God Ana hanɪp nan aij ñö, manö yabɪt ke ke aka ejol manö hagnal rö hagnun u, hainö anɪg gagnabun. God Ana hanɪp nan aij ñö, Krais manö aij u manö ɪt

* 13:2: Mad 17:20 * 13:6: Ro 12:9

* 13:7: 1Pi 4:8

u niŋ kið hiikpun u, hainö anig gagnabun. ⁹ Niñhön giñg: God Ana hanip nan aij ñö, Kraiŋ manö aij u manö iŋ u niŋ kið hiikpun a gi gasi niŋbun u pen uri riñnap nöp niŋbun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö niŋpe ke hagab manö anibu niŋjun niŋbi bi gau waiö hag ñiñbun a gi gasi niŋbun u pen God Manö niŋpe riñnap nöp niŋjun, niŋbi bi gau hag ñiñbun. ¹⁰ Pen Kraiŋ Bi aij unbö ke aunab u, hon nan gau riñnap nöp niŋagnabun; hon niŋbi bi magöñhalö nan gau magöñhalö waiö niŋ haknabun.

¹¹ Niñ painaŋ midsidun ñin u, ñiñ painaŋ gasi niŋbal rö gasi niŋjun, ñiñ painaŋ hagpal rö hagun midsidun. Pen hainö majö gun, niŋbi bi kub lun, ñiñ painaŋ gasi niŋöm giñpal rö u böñ nöp arö giñpun.

¹² Uri ñin anibi, niñg ana rö ral niŋbal rö u niŋjun, nan gau magöñhalö niŋ aij gagpun. Riñnap niŋbun; riñnap niŋagpun. Pen ñin hain anibu, nan gau riñnap nöp niŋagnabun; hon niŋbi bi magöñhalö nan gau magöñhalö amgö magö hon ke waiö niŋjun, niŋ haknabun. Uri ñin anibi, God niŋpe aigale Bi rö midöp u riñnap niŋbun, riñnap niŋagpun. Pen ñin hain anibu, God hanip niŋ aij yabiñ göp rö u, niŋ u rö nöp niŋ aij yabiñ giñabun.

¹³ Anib u, manö kub miñhau

niŋaŋ pör midöp: Kraiŋ niŋ niŋ udep u; Kraiŋ niŋ gasi halö abad midöp u; midmagö lep u. Pen manö kub yabiñ u me, midmagö lep u. *

14

God Ana niŋbi bi niŋpe kalip nan aij ñab

¹ Niŋbi bi gau kalip midmagö linabun u, u nan kub yabiñ; kale gasi anigöl niŋmim giñmim. God Ana nan aij ñab anib gau, gasi riñmid midmagö aŋ kale daŋ gasi niŋmim, nan aij ñab anib gau udnabun a giñmim gasi u niŋmim. Pen nan aij aij yabiñ u, Kraiŋ manö aij u niŋbi bi kalip hag ñinabun, a giñmim gasi u niŋmim. * ² Pen niŋbi bi manö ke niñbö manö niŋagep rö hageinaböl u, kale niŋbi bi riñnap kalip hagagaböl; kale God niŋp nöp hagaböl. Niŋbi bi riñnap manö anibu niŋöm niŋagnaböl. God Ana piñdöñ ñö manö niŋjö pi göl midöp gau hagaböl. ³ Pen niŋbi bi Kraiŋ manö aij u waiö hag ñeinaböl u, niŋbi bi riñnap manö kale u rö nöp niŋöm niŋ aij giñaböl. Manö anibu niŋöm Kraiŋ manö aij u niŋ aij göm piñdöñ riñnap halö udöm, gasi halö midöl gi, nan niñhön giñab u gasi iru niŋagnaböl. ⁴ Niŋbi bi manö ke niñbö manö niŋagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anibu riñ niŋöm, kale ke nöp piñdöñ riñnap halö udnaböl. Pen

* 13:13: 1De 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

nibi bi Kraiss manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nibi bi Kraiss lau adö midpal gau magöñhalö u rö nöp niñöm, pidöñ rimnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöñhalö manö ke nibö manö niñagep rö hageinabim u, yip aij ginab u pen yip aij yabif ginab u, Kraiss manö aij u waiö hag ñinabim. Bi ap manö ke nibö manö niñagep rö hagöm, hainö nipe ke if hagpin u anig anig göl midöp a ginab u, nibi bi apdi niñbal gau pidöñ rimnap halö udnaböl. Anig ginab u aij. Wasö, manö ke nibö manö niñagep rö hagep u nan pro; Kraiss manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen midpim u amem, manö ke nibö manö niñagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gimim niñmim, Kraiss nip niñ ud pidöñ ginabim? Pen God Ana yip manö rimnap hagö, kalöp hag ñinabin u aij ginab. Aka God Ana gö, gasi rimid yip auöp rö kalöp hag ñinabin u aij ginab. Aka God Ana yip gasi ñö, Kraiss manö aij rimnap kalöp hag ñinabin u aij ginab. Yad kalöp hag ñinö, kale Kraiss Jisas manö aij niñ aij gimim, hagöp rö ginabim u, aij. Kraiss manö if u rimnap hag ñeinabin u, Kraiss nip niñ ud pidöñ gimim rö linab.

⁷ Nan gau rimnap gasi midagöp pen manö hagab. Gabu gida nan gau manö hagab. Pen gabu gida manö

hag aij gageinab u, nibi bi gau niñöm manö niñön niñön hagöp a göm dui göm kimap hagagnaböl.

⁸ Pen aini magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, bi an uraköm pen pen ginig gabun a göm, abad mideinab? ⁹ Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niñagep rö hagmim, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, niñöl? Kale ke nöp hag hag ju linabim.

¹⁰ Minöñ naböñ if i manö yabif ke ke iru nöp midöp rö, manö if u midö niñöl gi hagpal; yiharini hagapal. ¹¹ Nibi bi rimnap manö haglö niñagnabun u, hanip niñlö, nibi bi milö gau rö linab. Hon pen kalip niñno, unbö rö ginab. ¹² Kalöp anib unbö rö nöp ginab u, niñ aij gimim. Gasi rimid midmagö an kale dan gasi niñmim, God Ana nan aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u niñbim u aij. Pen nibi bi Kraiss lau adö midpal gau magöñhalö Kraiss nip niñ ud pidöñ göl a gimim, nan aij God Ana ñab gau udmim, kfo gimim gi mideinabim u aij yabif.

¹³ Anib u rö me, kale nibi bi gau kalip manö ke nibö manö niñagep rö hagmim, God Manö hageinabim u, God nip hag niñbe, kalöp gasi ñö niñöl gi, manö hagnabim anibu ud ado gimim, anig anig hagajun a gimim, kalip u rö nöp

hag ñimim. ¹⁴ Nihön gñig: manö ke nïbö manö nñagep rö hagem, God nïp sabe gñabin u, ana yad sabe gñab pen manö iñ anig göl hagabin u a gem nñagnabin. ¹⁵ Anïb u, yad ana yad u God nïp sabe gñabin; pen yad u rö nöp gasi rïmïd yad u nñöl gi nöp mïdem God nïp sabe gñabin. Yad ana yad u God nïp kïmap hagnabin; pen yad u rö nöp gasi rïmïd yad u nñöl gi nöp mïdem God nïp kïmap hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nöp God nïp aij a gïmim sabe geinabim u, nïbi bï gau manö hagnabim u nñöm rïk nñagnaböl. Anïb u, kale God nïp sabe gïmim aij a gñabim manö anïbu iñ u rïk nñöm, aij a göp a göm “Nñö” a göl rö lagnab. ¹⁷ God nïp aij a göl gi mïdeinabim u pen nïbi bï anïb gau manö hagnabim u nñöm, gasi rïmnap halö udöm pïdöñ rïmnap halö udagnaböl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij ñö, manö ke nïbö manö nñagep rö hagnab u, kalöp nöp ñagöp. Yip u rö nöp ñajip, manö ke nïbö manö nñagep rö iru nöp pör hagnab u, God nïp aij a gïpin. ¹⁹ Pen Kraï lau adö mïdpun nïbi bï gau aip magum gun, manö ke nïbö manö nñagep rö hagnö nïbi bï rïmnap nñöm rïk nñagnaböl u, u yip aij gagnab. Manö nñeb mïhöp nöp hagnö, nïbi bï rïmnap nñöm gasi rïmnap halö

udnaböl u, u yip aij gñab.

²⁰ Pen añ mam bï. Ñï painañ gasi nñbal rö gasi u rö nñagmim; nïbi bï kub gasi nñbal rö gasi u rö nñmim. Nan si nan naij gagep adö u nöp ñï painañ rö mïdmim. *

²¹ God manö haga rïmnap hagöm, Aïsaia God Manö adïñ ap kali kñiñ rïköm haga, “Bï Kub hagöp, ‘Yad nïbi bï gai i rïmïd uknö, nïbi bï mïlö gau nïbö hagnö apöm, manö yabï kale ke hagnaböl, pen nïbi bï gai i manö yad hagnabin anïbu nñagnaböl,’ a göp,” a ga. *

²² Anïb u nñbun, God Ana nan aij ñö, manö ke nïbö manö nñagep rö hagnab u, nïbi bï Kraï nïp nñ udpal gau nñöl a göm ñagöp; nïbi bï Kraï nïp nñ udagpal gau nñöl a göm ñöb. Pen God Ana nan aij ñö, nïbi bï Kraï manö aij u waiö hag ñibal u, nïbi bï Kraï nïp nñ udpal gau, nïp nñ ud aij göl a göm ñöb; nïbi bï Kraï nïp nñ udagpal gau, nïp nñ udöl a göm ñagöp.

²³ Pen kale nïbi bï Kraï lau adö mïdpim gau ap magum gïmim, magöñhalö manö ke nïbö manö nñagep rö hagpe nñöl gi, nïbi bï manö anïbu nñagpal gau rïmnap aka nïbi bï Kraï nïp nñ udagpal gau rïmnap raul mïgan anïbu aueinaböl u,

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12

manö kale an+bu n+ñöm, n+bi b+ gau hau alö hagaböl, a g+ naböl. * 24 Pen Krai manö aij u waiö hag ñöl g+ m+ dpe n+ñöl g+, n+bi b+ Krai n+ p n+ ñ udagpal gau r+ mnap aka n+bi b+ manö an+bu n+ñagpal gau r+ mnap raul m+ gan an+bu aueinaböl u, manö kale an+bu n+ñöm, kale nan si naij naij g+ pal u n+ñöm, gas+ kub n+ñ naböl. * 25 Gas+ kub n+ñ lö n+ñöl g+, nan n+ñön n+ñön gas+ r+ m+ d m+ d magö kale pi göl m+ döp gau waiö lö n+ñ naböl. Kale an+g göl gas+ n+ñöm, God n+ p n+ñ lö an+ n+ n gö, kugom y+ möm, God hib n+pe hag lö adö arö n+ñöl g+ hagnaböl, “N+ñö! God kalöp aip m+ döp,” a g+ naböl.

God n+ p sabe g+ n+ g am magum g+ m+ m u, kabö rö nö p g+ m+ m

26 An+ b u, añ mam b+, manö hagn+ g gabin i n+ñ m+ m. Kale ap magum g+ nabim ñ+ n u, b+ ap k+ map ap hagnab; b+ ap Krai manö aij u ad+ ñ ap manö hag ñ+ nab; b+ ap God Ana gas+ ñ+ nab rö manö u hag ñ+ nab; b+ ap manö ke n+ bö manö n+ñ agep rö hagnab; b+ ap manö hagnab an+bu, ado göm an+ g an+ g hagaj+ p a g+ nab. An+ b u me, n+bi b+ Krai lau adö m+ dpal gau Krai n+ p n+ ñ ud p+ döñ göl a g+ m+ m gas+ u nö p n+ñ m+ m g+ m+ m. * 27 Pen b+ r+ mnap manö ke n+ bö manö n+ñ agep rö hageinaböl u, b+ m+ höp aka m+ hau n+ gan

nöp manö hagöl. Iru nö p hagagöl. Pen b+ añ+ ap nö p uraköm manö hagnab; b+ seg hagagöl. B+ añ+ ap an+ g göl uraköm manö hageinab, b+ ke n+ bö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, an+ g an+ g hagaj+ p, a g+ nab. 28 Pen manö ado göm, an+ g an+ g hagaj+ p a göm hag ñeb b+ ap m+ dagain+ m u, manö ke n+ bö manö n+ñ agep rö hagn+ g gaböl b+ gau manö an+bu hagagöl; kale ke agam+ j kal+ p ke abe God n+ p abe hagöl. 29 B+ m+ höp aka m+ hau n+ gan Krai manö aij u hag ñ+ lö n+ñöl g+, b+ r+ mnap kabö rö hagaböl aka göm, n+ ñ m+ daiöl. * 30-31 Pen b+ as+ k n+ ñ m+ de inaböl an+ b gau, b+ ap God Ana gö, gas+ aij p+ ral hi+ kö, b+ nö d uraköm hagein+ m u gas+ an+bu n+ñöm as+ kö, b+ hain uraköm hagn+ m. Pen pen ab ralöm hagagöl. Añ+ añ+ uraköm hagöl. An+ b u, kale magöñ halö Jisas Krai manö aij u hag dapim apim g+ m+ m me, Jisas Krai gas+ r+ mnap halö udmim, gas+ halö m+ de inabim.

32 N+bi b+ God kalöp nan aij ñö, Krai manö aij u hag ñ+ m+ dim gau, gas+ kale ke n+ ñ aij g+ m+ m, manö hag ñ+ m+ m. Pen kale u rö nö p gas+ n+ ñ aij g+ m+ m, manö hagpin me u a g+ m+ m arö g+ m+ m. 33 N+ñön g+ n+ g: God gö n+bi b+ Krai lau adö m+ dpal gau ha lö wa lö gagpal;

* 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8
5:21

* 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1De

gası nıñöl gı gılö arö, agamıj mıd aij gıpal.

Pen kale ap magum gımim, Krais lau adö mıdpal nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö gımıdal rö gımim. ³⁴ Kale ap magum gımim, God nıp sabe gımıdim ñın u, nıbi gau manö hagagöl. Bı gau nöp haglö, nıbi gau yıharıñ apdı nıñöl. Juda lo manö anıb unbö rö nöp hagöp. *

³⁵ Nıbi gau manö rımnap halö nıñun a geinaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul bı kalıp hag nıñlö, hag ñöl. Pen nıbi bı Krais lau adö God Manö nıñun a göm magum geinaböl añ au, nıbi ap uraköm manö hag ñınab u, gı naij yabıt gınab.

³⁶ Kale nıbi bı Korid nöd api Jisas manö aij u udmim nıbi bı gau dammim hag ñagpe. Pen hon Jisas manö aij ud arep bı gau, manö aij anıbu damun, kalöp nıbi bı Korid nöp hag ñagno. ³⁷ Kale bı an an, God Ana hanıp nan aij ñö, Jisas manö aij u nıbi bı gau hag ñımıdun a gımim gası nıñbım gau, yad Bı Kub hagöp rö hagabin me u a gımim nıñmim. * ³⁸ Pen bı an manö hagabin anıbi nıñagnab u, manö nıpe u rö nöp nıñagmim.

³⁹ Anıb u, añ mam bı. Gası kub kale u Jisas manö aij u hag ñun a gımim gası u nıñmim. Pen nıbi bı manö ke nıbö manö nıñagep rö

hagaiöl u, arö gim a gımim hagagmim. ⁴⁰ Pen kale nıbi bı Krais lau adö mıdpim gau apim God Manö nıñnabım ñın u, nan nıñön nıñön geinabım, magöñhalö gası nıñ aij göl gı gıpe arnım.

15

Krais umöm kauyañ uraka

¹ Añ mam bı. Krais manö aij u nöd hag ñainö udmim, manö nıñö yabıt a gımim nıñ ud pıdöñ gıpım u, kauyañ hag ñın aij gınıg gabin. ² Manö aij anıbu kalöp hagnö nıñmim udpe u, nıñ ud pıdöñ göl gı mıdeinabım u, God kalöp ud kamıñ yunab. Pen nıñ ud pıdöñ göl gı mıdageinabım u, kale manö nıñö anıbu yıharıñ nıñ udpım rö lınab.

³ Manö yad nöd nıñnö anıbu, manö kub manö aij yabıt a gem kalöp hag ñınö. Hon nan si nan naij gıpun rö, Krais hanıp a göm uma u, God Manö kalı kılñ rıköm, gınab a gıla rö nöp ga. *

⁴ Krais umö rıgöl gılö, ñın mıñöp mıdöm, ñın mıñau nıgañ u kauyañ uraka u, u rö nöp God Manö kalı kılñ rıköm, gınab a gıla rö nöp ga. *

⁵ Pen Jisas kauyañ uraköm, Pida mıdeia au waiö lö, nıñ nöd nıña. Hainö waiö lö, bı manö nıpe ud arep unbö mıgan lañ u nıñla. * ⁶ Hainö ñın ap, Krais kauyañ waiö lö, ñın añı anıbu nöp añ

* 14:34: 1Ko 11:3; 1Di 2:12 * 14:37: 1Jn 4:6 * 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4:

mam paip hadred (500) rö nɪŋla. Añ mam anɪb gau rɪmnap umla pen magöŋhalö rö mɪdɪpal. ⁷ Hainö ñɪn ap, Krajs kauyaŋ waiö lö, Jems nɪŋa. Ñɪn ap pen, bɪ manö nɪpe ud arep gau magöŋhalö nɪŋla. * ⁸ Pen nɪbi bɪ rɪmnap nɪp nɪŋla ñɪn u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la nɪŋnö. Anɪb u, yad ñɪ le pi yag daubal rö ap mɪdainö yɪp uda. *

⁹ Yad nɪbi bɪ Krajs lau adö mɪdeila gau kalɪp gɪ naij yabɪɪ gɪ mɪdmɪdin u, Jisas manö aij ud arep bɪ mɪdnam rö laga. * ¹⁰ Pen God yɪp mög nɪŋöm ud aij gö, bɪ nɪpe mɪdem, ke yabɪɪ gɪpin. Jisas manö aij ud arep bɪ rɪmnap wög gɪpal rö gagpin; yɪp mög nɪŋöm ud aij yabɪɪ gö, wög kub yabɪɪ u gɪpin. * ¹¹ Yad nöp God nɪp wög gɪpin a gem hagagabin; kale nöp gɪpal a gem hagagabin. Hon magöŋhalö Krajs manö aij u, adö añɪ hag ñɪno arö, kale nɪŋmim udpim.

Nɪbi bɪ umla gau kauyaŋ uraknaböl

¹² Pen Krajs umöm uraka a gun manö pör hagpun u, kale rɪmnap nɪhön gɪnɪg nɪŋagmim, wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a gɪmim nɪŋbim? ¹³ Pen wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a gɪnabim u, Krajs nɪpe ke kauyaŋ urakagöp a gɪnabim.

¹⁴ Pen Krajs kauyaŋ urakagböp u, Krajs manö aij hag ñɪmɪdun manö u, manö yɪharɪŋ rö liböp. Krajs kauyaŋ urakagböp rö hagep, Krajs manö aij nɪŋ udpim u manö yɪharɪŋ rö liböp. ¹⁵ Wip umöm uraköl rö lagaiböp u, God Krajs nɪp gö urakagböp. Anɪb u, God gö Krajs uraka manö aij pör hag ñɪmɪdun u, manö piral rö liböp. ¹⁶ Nɪhön gɪnɪg: wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a gɪnabim u, Krajs nɪpe ke u rö nöp kauyaŋ urakagöp a gɪnabim. ¹⁷ Pen Krajs kauyaŋ urakagböp, Krajs manö aij nɪŋ udpim u manö yɪharɪŋ rö liböp. Krajs kauyaŋ urakagböp, nan si nan naij gɪpim gac u ɪɪk gɪ yuagböp. ¹⁸ Pen Krajs kauyaŋ urakagböp, nɪbi bɪ Krajs nɪp nɪŋ udöm umla gau, hadö böŋ nöp um lug ɪ arblap. ¹⁹ Hon Krajs nɪp udun me, gasɪ halö mɪdpun. Pen mɪnönŋ nabön ɪɪ mɪdun, böŋ nöp umaibnop, nɪbi bɪ mög gep rö yabɪɪ mɪdaibnop.

²⁰ Pen Krajs uraköm kamɪŋ mɪdöp u me, nɪbi bɪ Krajs nɪp nɪŋ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kamɪŋ mɪdeinaböl. ²¹ Bɪ ap gö, nɪbi bɪ umnaböl; bɪ ap gö, nɪbi bɪ uraknaböl. * ²² Manö hagabin anɪbu, Adam nɪbi bɪ yam nɪpe mɪdpun u magöŋhalö umnabun, pen Krajs nɪbi bɪ yam

* 15:7: Luk 24:50 * 15:8: Ap 9:3-6

2Ko 11:23 * 15:21: Ro 5:12

* 15:9: Ep 3:8; 1Di 1:15 * 15:10:

nipe midpun u magöñhalö uraknabun. ²³ Pen God Krai nipe nöd gö uraköm, am nipe aip midöp u me, hainö apöm nibi bi nipe lau adö midpun gau gö, magöñhalö uraknabun. *

²⁴ Seden kijaki ana naj nipe gau nibi bi gau gi naj ginaböl u pen Krai nipe kalip pa jö gi yuöm, nibi bi nipe abad mideinab gau Bapi God nipe ñinab; anibu ñin hain anibu aunab. ²⁵ Nihön ginig: Krai nibi bi nan gau abad mid damöm, Nap gö, kołmał nipe magöñhalö gau Krai ma mo gau mideinaböl. * ²⁶ Kołmał añi ap nöp mideinab: umeb magö u nöp. Pen ñin hain anibu, u abe gi pis ginab. *

²⁷ Pen nipe gö, nibi bi nan gau magöñhalö ma mo nipe gau midöp a göm kalikliñ rikla u, God Krai mo nipe gau midöp hagagla. God nipe nöp gö, magöñhalö Krai mo nipe gau midöp. * ²⁸ Nibi bi nan gau magöñhalö, Ñi nipe Krai mo nipe gau midlö niñöl gi, nipe hagnab, "Bapi miñi ne nibi bi nan gau magöñhalö abad midpan. Miñi yad mo nöp gau mideinabin," a ginab. Anib u me, God añi nöp nan nihön nihön midöp gau magöñhalö yabıl abad mideinab.

²⁹ Nibi bi umbal gau, uraknaböl a gipin u niñbim. Urakagnaböl u, nibi bi ai

ginig nindamam umbal gau kalip nan a göm ñig pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp anig gipal. ³⁰ Pen hon u rö nöp, hon nihön ginig manö aij anibu hagnab, bi hanip gi naj ginig gaböl gau gasi iru niñagpun? * ³¹ Yad pör niñagpin, ñin i bi ap yip al pak linab aka wasö u niñagpin. Yad kalöp nibi bi gasi niñem, Bi Kub hon Krai Jisas nipe ñinñ lem aij a göp a gabin. ³² Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen gipin. Ummön böñ nöp umnabön a gipim u, yad nihön ginig anig gipin? "Miñi midpun ñin i, nan aij aij niñöl gi, ñig aij aij niñöl gi, gi midaiun; umun böñ nöp umnabun," a gibnep. Manö aij hag ñi ajpin u arık arbnepe. *

³³ Pen nibi bi gasi anibu rö niñbal gau, aip midagaimim. Nibi bi mid aij gipal gau, nibi bi gi naj gipal gau aip magum gaiöl, adö anibu nöp ginaböl. ³⁴ Pen gasi adö ke niñmim nan si nan naj gipim u arö gimim, mid aij gimim. Kale rimnap God nipe gasi niñagpin u, kale nable giböp.

Kauyañ uraköm hañ romañ kale u aige rö mideinab?

³⁵ Pen kale rimnap hagnabim, "Nibi bi umbal gau aigöl göm uraknaböl? Uraköm, hañ romañ kale u aige rö mideinab?" ö

* 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5 * 15:25: Mad 22:44 * 15:26: Rep 20:14

* 15:27: Sam 8:6 * 15:30: Ro 8:36 * 15:32: Ais 22:13

gɨnabim. ³⁶ Pen manö haggal u manö hauɫ rö. Nan yɨɲ magö gau yube, halö mɨdöm kamɨɲ lagnab; umöm nöp kamɨɲ lɨnab. * ³⁷ Wid magö aka nan nɨhön magö yubim u, ran kub göp rö ju yɨmagpim; magö pro gau nöp yubim. ³⁸ Pen magö ke ke yubim anɨb gau, God rannɨm a göm nɨɲ la rö ranöb.

³⁹ Hañ romanɲ gau u rö nöp ke ke mɨdöp. Nɨbi bɨ gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsaɫ gau ke la. ⁴⁰ Hañ romanɲ kumi kabö adö laɲ gau ke mɨdöp; hañ romanɲ mɨnönɲ nabönɲ adö iɫ i gau ke mɨdöp. Hañ romanɲ kumi kabö adö laɲ aij u ke mɨdöp; hañ romanɲ mɨnönɲ nabönɲ adö iɫ i aij u ke mɨdöp. ⁴¹ Pen sɨdö mailö u aij u ke la; rakɨn mailö u aij u ke la; gapɨ mailö u aij u ke la. Pen gapɨ gau u rö nöp ke ke mɨdöp rö mailö u aij ke ke la. ⁴² Nɨbi bɨ umöm uraknaböl u anɨbu rö. Wip rɨgöl gɨnaböl hañ romanɲ u hij gɨ lugnab; uraknaböl hañ romanɲ u hij gɨ lugagnab. ⁴³ Nan mög gep rö ulöm lɨbal; uraköm mailö halö mɨdnab. Nan klö mɨdagöp ulöm lɨbal; uraköm pɨdön halö mɨdnab. * ⁴⁴ Hañ romanɲ ulöm lɨbal u hañ romanɲ mɨnönɲ nabönɲ adö iɫ i ajpal rö mɨdöp; uraköm ana kumi kabö adö laɲ ajpal rö mɨdnab.

⁴⁵ Adö anɨbu nöp, God Manö adɨɲ ap Mosɨs kalɨ klɨɲ

rɨköm haga, “Adam nöd nɨbö u nɨpe ke bɨ kamɨɲ halö la,” a ga. Adam hain nɨbö u pen Ana mɨdöp; nɨpe nɨbi bɨ gau kamɨɲ mɨdep magö u ñab.

* ⁴⁶ Anɨb u me, nöd hañ romanɲ mɨnönɲ nabönɲ adö iɫ i ajep; hainö hañ romanɲ ana ajep. ⁴⁷ Bɨ nöd nɨbö u mɨnönɲ nöp aua; Bɨ hain nɨbö u kumi kabö adö laɲ au nɨbö aua. ⁴⁸ Nɨbi bɨ mɨnönɲ nabönɲ adö iɫ i mɨdpal gau, bɨ nöd nɨbö mɨdmɨdöp u rö nöp mɨdpal. Nɨbi bɨ kumi kabö adö laɲ mɨdpal gau, Bɨ kumi kabö adö laɲ mɨdöp rö mɨdpal. ⁴⁹ Mɨñi hon bɨ mɨnönɲ aua rö mɨdpun; hainö Bɨ kumi kabö adö laɲ au nɨbö aua rö mɨdeinabun.

⁵⁰ Añ mam bɨ, yad kalöp hagabin, hañ romanɲ yɨharɨɲ u God ram mɨnönɲ aij u arep rö lagöp. Nan um hij gɨ lugnab u pör pör mɨdainɨm rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd nɨɲagmɨdal ap kalöp hagnɨg gabin. Hon Kraiss nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun gau magönhalö umagnabun. Pen hon magönhalö ke hain nɨbö rö lɨnabun. * ⁵² Aɨɲ magö hagö, añɨm añɨm yɨɲɨd nöp mailö göp rö, nɨbi bɨ umbal gau urak hañ romanɲ hij gɨ lugagep mɨdeinaböl; pen hon magönhalö ke hain nɨbö rö lɨnabun. * ⁵³ Hañ romanɲ hij gɨ lugnab u, hij gɨ lugagep lɨnɨm; hañ romanɲ umeb u, pör pör mɨdep lɨnɨm. * ⁵⁴ Hañ romanɲ hij

* 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7 * 15:51: 1De 4:15-17 * 15:52: Mad 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4

gɪ lugnab u, hij gɪ lugagep
lɪnab; hañ romanɔ umeb u,
pör pör mɪdep lɪnab ñɪn
anɪbu, manö kalɪ kliñ rɪköm
hagla rö gɪnab. Bɪ God manö
hagep Aisaia God Manö kalɪ
kliñ hagöm haga, “Bɪ Kub
umeb magö u al pak lö hadö
böñ nöp pɪs göp,” a ga. *

⁵⁵ Pen bɪ God manö hagep
Hosea God Manö kalɪ kliñ
rɪköm haga,

“Umeb magö, uri klö ne
mɪdöp gai?

Umeb magö, uri ilön ne
mɪdöp gai?” ö ga *

⁵⁶ Umeb magö ilön u nan
si nan naij gep nɪbö; nan si
nan naij gep klö u lo manö
nɪbö. *

⁵⁷ Pen God nɪpe
Bɪ Kub hon Jisas Kraiss nɪp
yuö apöm hanɪp ud asɪk yuö
kamɪŋ arabun. Anɪbu nɪŋun,
God nɪp aij a gun.

⁵⁸ Anɪb u, añ mam aij
yad gau, kale pɪdöŋ gɪmim,
ke gau aragmim. Bɪ Kub
nɪp wög gɪpun u yɪharɪŋ ga-
gun a gɪmim, pör nöp klö
gɪmim, Bɪ Kub nɪp wög göl gɪ
mɪdaimim.

16

Nan God nɪp ñeb

¹ Mani ud magum gɪmim,
God nɪbi bɪ kalɪp ñɪnabim
manö u hagnɪg gabin. Kraiss
Jisas nɪbi bɪ Galesia Propins
mɪdpal gau kalɪp hagnö rö,
kale u rö nöp gɪmim. * ² Kale
nɪbi bɪ ke ke magöŋhalö wik

* **15:54:** Ais 25:8

15:25-26; 2Ko 8:1-9

19:8-10; 2Ko 2:12

* **15:55:** Hos 13:14

* **16:5:** Ap 19:21

* **16:10:** 1Ko 4:17

añɪ añɪ ñɪn nöd u mani ud-
pim rö u nɪŋmim rɪmnap
ud ke gau lɪmim ud magum
gɪmim. Anɪg gɪnabim u, yad
apjakem mani nan a gem hag
ajageinam.

³ Pen yad nɪnabin u, bɪ
kale nɪŋmim bɪ aij mɪdpal
gau rɪmnap hagpe, yad kalɪp
köp kalɪ kliñ rɪk ñɪn, kale
pen köp u abe mani ñɪnabim
u abe dam Jerusalem ud aröl.

⁴ Pen yɪp arep rö leinab yad
ke kalɪp uɪ gɪ ud arnabin.

⁵ Pen yad Masedonia
Propins u amem, mɪdpim u
nɪnabin. *

⁶ Amjakem, kale
aip pro magö ap mɪdeinam
rö löp. Yɪbaud i kalöp aip
mɪdem, ram mɪnöŋ rɪmnap
arnɪg gɪn, yɪp dam adan an

u yube arnabin. * ⁷ Kalöp
yɪharɪŋ mailö sɪdö an nɪŋöl
arep u yɪp aij gagöp. Bɪ kub
yau a geinab, am kale aip
rapɪn mɪdem hainö arnabin.

⁸ Yad daun kub Epesas i
mɪdem, Pedikos ñɪn kub u ap
padiö nɪŋem hainö nɪnabin.

⁹ Daun kub Epesas i, Bɪ Kub
wög kub gabin, pen nɪbi bɪ
iru nöp yɪp jɪ nɪŋbal. *

¹⁰ Pen Dimodi mɪdpim u
auainɪm, nɪp ud aij gɪmim,
nɪpe pɪñɪŋ gagnab. Nɪpe
yad Bɪ kub u nɪp wög gɪpin

rö nöp göp u nɪŋmim, *

¹¹ nɪp arö gagmim. Kale
magöŋhalö nɪp ud aij gɪmim.

Hainö arnɪg gainɪm u, nɪp
dam adan an u yuaimim, yad
mɪdpin i ado gɪ aunɪm. Mam

* **15:56:** Ro 7:13

* **16:6:** Ro 15:24

* **16:11:** 1Di 4:12

* **16:1:** Ro

* **16:9:** Ap

r+mnap halö aip aunaböl a gem abad m+dpin. *

12 Pen mam hon Apolos n+ip manö klö hagem hagpin, mam r+mnap arajal rö, aip armön a g+pin u, pen n+ipe m+ñi nagnab. Hainö neb rö lain+im n+nab. *

Manö naböŋ r+mnap abe haga

13 Kale n+bi b+ n+ñöl g+ m+daimim. God n+ip n+ñ ud p+idöŋ g+mim g+ m+daimim. Nan ap p+ñ+ñ gagmim. Klö yab+ñ g+mim g+ m+daimim.

14 Pen nan n+hön n+hön g+nabim, n+bi b+ gau kal+ip m+dmagö l+mim g+mim.

15 Añ mam b+. Kale n+ñbim, Grik kai Kraiss n+ip n+ñ udla gau, S+depanas n+bi b+ yam n+ipe gau nöd n+ñ udla. N+ñ udöm me, n+bi b+ Kraiss lau adö m+dpal gau kal+ip m+dmagö löm wög g+ ñöl g+ nöp m+dpal. An+ib u, añ mam yad kalöp hagabin, * 16 n+bi b+ aij an+ib gau rö abe, añ mam kale aip wög g+pal gau abe n+ñmim, hagöl rö nöp g+mim.

17 Pen kale ap y+ip n+ñmim rö lagö, S+depanas, Podyunedas, Akaikas apöm y+ip n+ñbal u y+ip aij yab+ñ göp.

18 An+g g+pal an+bu y+ip aij göm kalöp aij göm göp. B+ aij an+ib gau manö hagnaböl u n+ñ aij g+mim.

19 Pen n+bi b+ God lau adö m+dpal Esia Propins i, kalöp Korid n+bi b+ gau, "Añ mam b+, kale m+dpim?" a g+pal.

Akwila n+bi n+ipe Prisila aip kalöp Korid n+bi b+, "B+ Kub kalöp abad m+deian," a g+pal. N+bi b+ apöm ram kale ber m+hau magum göm God n+ip sabe g+pal gau u rö nöp hagpal. *

20 Pen añ mam Kraiss lau adö m+dpal gai i magöŋhalö, "Kale m+dpim?" a g+pal. Kale B+ Kub n+ip n+ñ udpim rö, pen pen hag w+hai udöl g+, alaun bom halumim.

21 Yad Pol, manö naböŋ magö i ñ+magö yad u ke kal+ k+ñ r+kem "Kale m+dpim?" a gabin.

22 N+bi b+ an, B+ Kub n+ip m+dmagö lagnab u, pen ilön udn+im. An+ib u, B+ Kub hon, ne aumön! *

23 B+ Kub hon Jisas kalöp mög n+ñöm ud aij g+n+im.

24 Añ mam yad Kraiss Jisas lau adö m+dpim gau, yad kalöp magöŋhalö m+dmagö l+bin. An+ib unbö rö aij.

* 16:12: 1Ko 3:6
Gal 1:8-9

* 16:15: 1Ko 1:16

* 16:19: Ap 18:2,18,26

* 16:22:

2 Korid

Pol kōp hain u

Korid n̄bi b̄i kal̄ip

kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, mam hon Dimodi aip aūi m̄idul, kalöp God n̄bi b̄i n̄ipe daun kub Korid m̄idpim gau abe, Akaia Propins aṅ aṅ gau gau magöṅhalö m̄idpim gau abe, köp an̄bi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. ² Kalöp hagabin, ȳip aij göp u, Bapi God abe B̄i Kub Jisas Kraiſ abe kalöp mög n̄iṅmil ud aij ḡilö, agam̄ij m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄ip aij a ga

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Bapi God ñ̄i pai n̄ipe mög mög n̄iṅöm, ud aij göm, p̄ör p̄ör abad m̄id aij yab̄iṅ göp. * ⁴ Marö r̄imnap han̄ip auaj̄ip, n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp u me, hon pen ado gun, n̄bi b̄i r̄imnap marö auaj̄ip, kal̄ip u rö nöp ud aij gun abad m̄id aij ḡinabun. ⁵ Kraiſ p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe ilön uda rö hon u rö nöp ilön r̄imnap udpun. Pen Kraiſ p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe han̄ip p̄ör p̄ör abad m̄id aij göp n̄iṅöm hon gas̄i halö m̄idpun. * ⁶ Kale m̄id aij ḡimim gas̄i halö m̄idmim, am n̄ipe aip p̄ör

p̄ör m̄ideinabim a göm, Kraiſ Jisas n̄ipe marö r̄imnap han̄ip ñ̄i m̄idöp. Pen Kraiſ n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp rö, hon gas̄i halö m̄idpun u n̄iṅnabim u me, marö r̄imnap kalöp aueinab u, Kraiſ han̄ip u rö nöp abad m̄id aij ḡinab n̄iṅöm m̄id aij gun a ḡimim, gas̄i halö m̄ideinabim. ⁷ Gas̄i hon n̄iṅbun u, kale Kraiſ n̄ip arö gagnabim. Hol b̄i m̄ihau ilön udpul rö, kale u rö nöp ilön udnabim; pen God hal̄ip m̄ihöṅ ud aij göp rö, kalöp u rö nöp ud aij göm abad m̄id aij gö, gas̄i halö m̄ideinabim.

⁸ Pen añ mam b̄i n̄iṅmim. Hol b̄i m̄ihau Esia Propins m̄idul, marö kub udul uṯham yab̄iṅ m̄idailo. Kam̄iṅ m̄idaiul rö lagöp, hadö umnabul a ḡilo. * ⁹ Hadö umn̄ig gabul a ḡilo. Pen ga adö an̄bu, hol gas̄i kub yab̄iṅ n̄iṅm̄idul u me, hol ke kl̄ö m̄idpul a gul hagagpul; God n̄bi b̄i umbal gau gö urakpal u nöp hal̄ip abad m̄idö n̄iṅöl ḡi m̄idpul, a ḡipul. ¹⁰⁻¹¹ Hal̄ip böṅ nöp al pak löl rö la u pen n̄ipe hal̄ip ud kam̄iṅ yua u me, uri n̄ipe hal̄ip kauyaṅ ud kam̄iṅ yun̄ig gab. Kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, hainö gau abe n̄ipe u rö nöp hal̄ip ud kam̄iṅ yunab a gul gas̄i halö m̄idpul. An̄b u, n̄bi b̄i iru nöp God n̄ip sabe göl ḡi m̄idlö, God n̄ipe n̄iṅöm hal̄ip b̄i m̄ihau ud kam̄iṅ yuö me, n̄bi b̄i iru nöp hal̄ip ḡinab u n̄iṅöm hib n̄ipe haglö adö

* 1:3: Ro 15:5

* 1:5: Sam 34:19

* 1:8: Ap 19:23; 1Ko 15:32

* 1:10-11:

arnab. *

*Pol kalip am niŋaga,
manö u haga*

¹² Midmagö hol aŋ daŋ niŋbul, niŋbi bi gau aip midul nan niŋhön niŋhön giŋpul gau, God halip aip midö niŋöl gi, niŋp gasi niŋöl gi giŋpul. Hol manö niŋö nöŋp hagul gi aij nöŋp giŋpul. Yad waiö hagabin, kalöp pör pör anib unbö rö nöŋp giŋpul. Pen niŋbi bi gau gasi niŋbal rö gasi niŋul anig gagul. God halip mög niŋöm ud aij göm gasi ñö anig giŋpul. ¹³⁻¹⁴ Köp kalöp kalı kliñ rikmidin gau, manö ba gau rö hagem rikagmidin; amgö li niŋmim, il u yiŋid niŋmim a gem, waiö nöŋp rikpin. Miñi ke ke rö midpun u me, kale yiŋp niŋbim pen yiŋp niŋ aij gagpin; pen yiŋp aij göp u, yiŋp niŋ aij giŋpe me, hainö Bi Kub hon Jisas ado gi aunab niŋn u, ap magum gun, yad kalöp niŋnem miñ miñ giŋnabin; kale pen u rö nöŋp yiŋp niŋmim miñ miñ giŋnabim. * ¹⁵⁻¹⁶ Adö anibu nöŋp me, nöŋp Masedonia Propins aragnö niŋn u, yad gasi ap niŋnem köl am niŋniŋ niŋnabin a giŋnö. Yad Masedonia niŋbi bi kalip niŋniŋ arnabin, pen nöŋp am kalöp niŋnem arnam, a giŋnö. Pen ado gi apem, Judia arniŋ, adan miŋlö aŋi anibu nöŋp apem, kalöp kauyaŋ niŋöl gi ap padinam, a giŋnö. Anig giŋnö me, kale miñ miñ giŋmim yiŋp pen gi niŋmim nan magö rimnap niŋbe niŋöl

gi, Judia arnam, a giŋnö. *

¹⁷ Gasi anibu rö niŋnem me, kalöp nöŋp manö biŋp yunö u pen hainö nagnö. Anig giŋnö u, yiŋp pen hagnabim, “Bi miŋlö u niŋp ke aij göp adö u hain göm, ‘Giŋnabin giŋnabin,’ a göm, manö nöŋp hagöm, hainö gagöp. Niŋpe yiŋharıŋ bi manö niŋpak ajöp miŋlö u,” a giŋnabim rö löp u pen, ¹⁸ God bi niŋö yabiŋ nöŋp hagöp u piŋp midpin rö u, yad gasi miŋhöŋp niŋnem kalöp hagagpin. ¹⁹ Yad, Sailas, Dimodi, hon kalöp God Niŋ niŋpe Jisas Krais manö hag niŋno. Jisas Krais gasi miŋhöŋp midagöp. Niŋpe yau a göm, hainö wasö gagnab. Manö niŋhön niŋhön hagöp u, hagöp rö nöŋp giŋnab. * ²⁰ God manö adö niŋhön niŋhön haga u, Jisas Krais apöm, anib unbö rö nöŋp magöŋhalö göp. Hon niŋpe anig göp anibu niŋbun u me, God niŋp sabe gun u, Jisas Krais hib niŋpe hagun, “Niŋö” a giŋpun. Anig giŋpun u, God hib niŋpe u adö laŋ araŋ a gun anig giŋpun. * ²¹ God niŋpe nöŋp gö me, hon abe, kale abe Krais niŋp ciŋp aij gun midpun. Niŋpe nöŋp me hanip “Niŋbi bi yad ke,” a göm, hag löm, ²² Ana niŋpe u hanip ñö, apöm midmagö aŋ hon daŋ goŋ li midöp. Anib u hon niŋbun, hon God niŋbi bi niŋpe ke midpun niŋöm niŋpe haga haga rö nöŋp magöŋhalö hanip niŋnab. *

* 1:13-14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6 * 1:19: Ap 18:5

* 1:20: Rep 3:14 * 1:22: Ep 1:13-14; 2Ko 5:5

23 Pen yad kale Korid kai m+dpim gau n+ηn+g gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp n+ηnem me, kalöp mög n+ηnem me nagnö. God n+pe m+dmagö yad aη daη n+ηöb yad piral hagagabin. 24 Pen manö yad u nöp hain göl a gem gas+ u n+ηagpin. Kale ke Kraiss n+η gas+ n+ηbim u me, yad am kalöp hagnö, kale klö g+mim Kraiss n+η n+η aij g+mim c+g p+idöη g+mim m+ñ m+ñ göl g+ m+deinabim, a gem hagabin. *

2

1 Pen yad gas+ ap n+ηnem hagnö, “Kal+p kauyaη am n+ηnem manö klö hagnö, kal+p kauyaη ilön udöl rö löp u, am n+ηagnam,” a g+ñö. * 2 Pen yad g+ñö kale ilön udeinabim u, an pen m+idöm y+η geinab m+ñ m+ñ g+nabin? N+ibi b+ an+bu rö r+mnap m+idageinabol. 3 An+bu n+ηnem me, kalöp köp kal+ kl+ñ r+knö. Yad gas+ n+ηnö, “Amjakem n+ibi b+ gau n+ηnem m+ñ m+ñ yab+ g+bnep pen wasö, amjakem kal+p n+ηnö, y+η m+ηör yab+ g+n+im rö löp u me, yad aragnabin,” a g+ñö. Yad gas+ n+ηnö, “Yad ke m+ñ m+ñ g+nabin u, kale abe m+ñ m+ñ g+nabim,” a g+ñö. 4 Köp kal+ kl+ñ r+knö an+bu, m+dmagö yad u ilön gö, gas+ m+lö löl g+, amgö ñ+g ud g+ dö g+ yuöl g+ kal+ kl+ñ r+knö. Kalöp marö kub g+n+im a gem r+kagnö; kalöp m+dmagö

yab+ l+bin rö n+ηmim, a gem r+knö. *

B+ nan naij ga u, uri nan naij ga an+bu arö g+mim n+η m+dmagö limim udmim

5 Pen yad gas+ n+ηbin b+ ap gö marö ga u, y+η gaga, kalöp n+ibi b+ gau m+dpim kalöp magöηhalö ga. 6 Pen kale magöηhalö rö n+η arö g+pe u, n+pe ilön udöm, g+ naij ga u hadö n+ηöb. An+ib u, m+ñi an+g gagmim; arö g+mim. 7 M+ñi g+ naij ga an+bu arö g+mim, n+η manö hain hain hagnim. N+hön g+n+g: n+η an+g gagpe, mög kub yab+ gö, böη nöp ap lug pakn+im rö löp. 8 An+ib u, yad kalöp hagabin, n+η mam hon a g+mim m+dmagö l+bin u, n+η hagpe n+η aij g+n+im. 9 Yad kalöp köp kal+ kl+ñ r+knö u, manö yad u udmim, manö n+hön n+hön hagnabin magöηhalö hain g+mim g+nabim aka gem köp kal+ kl+ñ r+knö. 10 Pen n+ibi b+ kale gau r+mnap g+ naij g+naböl kale arö g+nabim u, yad u rö nöp g+ naij g+naböl an+bu arö g+nabin. Pen yad g+ naij g+naböl arö g+nabin u, Kraiss y+η n+η m+idöp, a gem, kalöp nan a gem arö g+nabin. 11 Pen wasö u, Seden han+η Kraiss n+ibi b+ n+pe r+mnap gö, ap lug pakun rö löp. Seden pör, g+ñö ap lug paköl a göm n+ηöb u, n+ηbun. *

12 Pen Kraiss manö aij u Droas n+ibi b+ kal+p hag ñ+n+am a gem, Droas arainö,

* 1:24: 1Pi 5:3

* 2:1: 1Ko 4:21 *

* 2:4: Ap 20:31

* 2:11: Luk 22:31

Bi Kub yip adan hiikö, ñibun.

wög nipe u ram m+nön
anibu ginam rö la u pen,
* 13 mam yad Daidas Droas
au ulhai niñagnö u me, yad
gas+ kub niñem, Droas niñbi
bi kalip, "Aui midaiim"
a gem, Daidas nip niñnig
Masedonia Propins aui aunö.
*

14 Anib u, God göp rö
niñem, nip aij yabit a g+pin.
Ñi nipe Kraiss nip yuö, apöm
Seden nip ud rata migan
nipe gau löm, hanip uda.
Nipe hanip udöm, ami bi
kub rö hanip ut gi arö niñöl
gi, niñbi bi ke ke gau hanip
niñöm Kraiss manö aij nipe
haññ aij yabit rö niñbal.
15-16 Kraiss mab haññ aij auep
ud God nip lau sabe gi ñöb
u rö, hon midpun. Niñbi
bi Kraiss kalip ud kamññ
yuab gau haññ anibu niñöm
haññ aij unbö ke niñlö, kalip
kamññ middep magö u ñöb.
Pen niñbi bi Kraiss nip arö
gipal gau, haññ aññ anibu
nöp niñöm wip haññ naj u
a g+lö, kalip umeb magö u
ñöb. Pen niñbi bi an wög
anibu gin+m rö löp? * 17 Niñbi
bi iru nöp mani nan gau iru
nöp udun a göm, God Manö
aij nipe u hag aipal. Pen hon
unbö rö gagpun. God nipe
hanip hag li yuöm niñ midö
niñöl gi, hon Kraiss niñbi bi
nipe midun manö niñjö yabit
nöp hagun a gun, God Manö
aij nipe u kabö göl nöp hag

3

1 Pen manö kal+ kññ
rikabin anibi, "Yad köp kal+
kññ riknö, hanip ud aij göl,"
a gem, rikagabin. Hon niñbi
bi yiharññ rö midun, hanip
udmim, a gun, niñbi bi kale
niñbim rimnap kalip hagno,
köp rimnap kal+ kññ rik ñ+lö,
hon dap kalöp ñino niñmim,
hanip udagnabim. Pen kale,
"Bi gai i kalip udmim," a
g+mim, köp rimnap kal+ kññ
rik ñibe, hon dam niñbi bi
rimnap kalip ñagnabun. *

2 Pen köp midmagö añ hon
dan kal+ kññ rik midöp rö
me, kale niñbi bi midpim.
Gas+ hon niñbun u, kalöp
manö hag ñino niñmim
udpim u me, niñbi bi gau
kalöp niñöm, hon bi aigale
bi rö midpun u niñnaböl.

* 3 Pen hon Kraiss nip wög
ginö, Kraiss nipe ke köp anibi
kal+ kññ riköm hanip ña.
Yig nan kal+ kññ rikep udöm
rikpal rö wasö; kabö adö u
kal+ kññ rikpal rö wasö. God
pör kamññ midöp Ana nipe u
Kraiss manö aij nipe u niñbi bi
midmagö añ kale dan riköp.
*

4 Yad manö hagabin anibi,
God niñhön niñhön hagöp u
Kraiss magöñhalö anib unbö
rö nöp ginab, a gem hagabin.

5 Hon niñbun, hon klö hon ke
ginö wög aij arn+m rö lagöp;
God nöp me hanip gi ñö
niñöl gi, ginö wög aij arnab.

* 2:12: Ap 14:27; 1Ko 16:9

* 2:13: Ap 20:1

* 2:15-16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6

* 3:1: 2Ko 5:12; Ap 18:27

* 3:2: 1Ko 9:2

* 3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esi

⁶ God nipe nöp gö, hon wög gi ñeb bi nipe midun, God Manö hain nibö hag löp u, damun nibi bi gau kalip hag ñibun. God Manö hain nibö hag löp anibu, lo manö u rö wasö; manö hain nibö hag löp u, God Ana ñöb. Lo manö gö, nibi bi umnaböl; pen God Ana gö, nibi bi kamij midleinaböl. *

⁷ Lo manö anibu, God kabö hañai bad adö u kal i klif rikö, Mosi dauö nijöl gi, mailö kub yabif ga. Mailö kub anibu Mosi mulu maj migang nipe mailö gimidöp. Midö midö mailö kub anibu hadö ur gaia pen Isrel nibi bi Mosi mulu maj migang nipe nijöl rö laga. Lo manö umeb magö daua u pen mailö kub yabif halö aua. * ⁸ Pen God Ana wög nipe gab u mailö aij unbö ke halö midöp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö nipe u nibi bi kamij aij rö lep manö aij anibu mailö halö unbö ke yabif aua. * ¹⁰ Mailö aij unbö ke uri hadö auub u me, lo manö nöd mailö halö aua u uri mailö gagöp. ¹¹ Lo manö u pör midagöm ur ginig gaia pen mailö halö aua; anib u me, manö aij u pör pör midöm ur gagnab u mailö aij unbö ke halö midöp.

¹² Anib u, hon gasi halö midun, ana udagun, klö gun Krai manö aij u waiö hag ñibun. ¹³ Mosi ga rö gagun.

Nipe lo manö u damöm, mulu majman nipe u mailö kub yabif ga, pen midö midö mailö kub ga anibu pro gö auö nijöl gi, Mosi nipe nibi bi gau pro gajip anibu nijagöl a göm, usajif bad ap udöm, mulu majman nipe u pañu ga. * ¹⁴⁻¹⁵ Pen gasi kale nij aij gagla. Nihön ginig: usajif bad rö gasi kale wam wam göm mideia u me, God nöd hadame nöp manö nijö hag lep haga manö u amgö li nijla u pen manö if u nijagla. Mifni u rö nöp kale lo manö anibu amgö li nijbal pen nan usajif bad rö gasi kale wam wam gö, manö if nijagpal. Nan usajif bad rö gasi kale wam wam göp u, Krai nipe nöp ud ke gau yunim rö löp. ¹⁶ Pen nibi bi Bi Kub u nip aunaböl u, nipe usajif bad gasi kale pañu göm midöp u, ud waf gi yuöm, gasi kale piral hikö, nijnaböl. * ¹⁷ Bi Kub hagabin u, Ana u me. Ana nipe hon aip mideinab u, nan nihön nihön göm hanip bi nagiman rö linim u, nipe pa jö gi ke gau yuöm hanip ud asik yunab. * ¹⁸ Pen mulu majman hon u pañu gi pi gun midagpun rö, hon magöñhalö Bi Kub mailö aij nipe u waiö nijbun. Nipe gö, hon magöñhalö nipe ke mailö aij halö midöp rö linabun. Magö añi nöp nipe midöp rö lagnabun; pen ñin

* **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63

Ro 1:17 * **3:13:** Eks 34:33 * **3:16:**

* **3:7:** Eks 34:29 * **3:9:** Dud 27:26;

Eks 34:34 * **3:17:** Jon 8:36; Ro 8:2

añi añi nipe pör nöp hanip gi gi gö, hon mailö aij nipe midöp rö lınabun. Bi Kub anig gab u Ana u me.

4

Minöñ ud rin cög gıpal rö u, hon nıbi bı midpun

1 God hanip mög niñöm udöm, wög anıbi hag lö gıpun u me, hon gası iru niñagpun. 2 Pi göm gıpal adö u abe, nable gö niñöl gi gıpal adö u abe hon gagpun. Nıbi bı gau kalıp manö pıral hagagpun. Hon God Manö hag niñig gabun u, manö hon rımnap halö hagun hag niñagpun. Nan niñön niñön gıpun gau pıral adö u gagpun. God Manö aij nıpe u kabö göl nöp waiö hag niñbun. Anig gıno, nıbi bı gau hanip niñöm, midmagö an kale dan niñnaböl, hon God amgö ilö adö nıpe u bı aigale bı rö midpun. * 3 Nıbi bı umaböl gau nöp, manö aij waiö hag niñbun u niñöm, usajıl bad rö manö aij adö midöp niñöm niñagun a gıpal. 4 Kale niñagpal u, Seden ram minöñ il i god rö midöp u, gası kale wam wam gö, Kraıs manö aij mailö halö midöp manö u niñagpal. God nıpe midöp rö, Kraıs u rö nöp midöp u niñagpal. * 5 Pen manö hag niñbun u, hon bı aigale bı rö midpun manö u hag niñagpun; Jısas Kraıs nıpe nöp Bi Kub midöp

niñöm Jısas wög nıp gun, wög gi ñeb bı kale midpun a gun, manö aij kalöp hag niñbun. 6 God nöd "Sıbön an yan mailö gan," a ga. God añi anıbu nöp mailö nıpe midmagö an hon dan niñ lab. Anıb u, God mailö aij nıpe u Kraıs mulu majman mailö gab u hadö niñbun. *

7 Minöñ ud rin cög gi lıbal rö u, hon nıbi bı midpun. Pen God nıpe nan aij unbö ke anıbi hanip an dan löp. Anıb u niñbun, ktı hon ke wasö; God ktı nıpe ke ñö udun anig göl midpun u niñbun. *

8 Hanip böñ böñ rıdik gıpal u pen hon pak gulu gi arbun. Gası iru niñbun u pen gası halö midpun. * 9 Hanip yu gi yubal u pen mam hon pör aip midöp. Hanip yıharıñ gabi pakpal umagpun. 10 Jısas nıp paköm al pak la rö, hanip u rö nöp paköm al paknig gılö bıstam midpun. Pen anig gö, nıbi bı gau hañ roman hon niñöm, Jısas kamıñ midöp u waiö niñnaböl. * 11 Hon kamıñ midpun u, Jısas nıp niñ udpal, a göm, hanip pör pör nöp al pak lıñig gaböl. Pen gaböl anıbu, nıbi bı gau hañ roman hon niñöm Jısas kamıñ middep magö nıpe u niñöl a göm, God kalıp arö gö anig gaböl. * 12 Hon pör pör umun rö löp u pen hon anig gıno, kale kamıñ midmim rö löp.

13 God Manö u bı ap kalı

* 4:2: 2Ko 2:17; 1De 2:5 * 4:4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Jen 1:3;

Aıs 9:2; 2Ko 3:18

* 4:7: 2Ko 5:1

* 4:8: 2Ko 1:8; 7:5

* 4:10: 1Ko 15:31

* 4:11: Ro 8:36

kliñ riköm haga, “God nɪp nɪŋ uɔpin u me, anɪg hag-pin,” a ga. Anɪb u rö, hon u rö nöp God nɪp nɪŋ uɔpun u me, manö hagpun. * 14 Hon nɪŋbun, God gö Bɪ Kub Jisas kauyaŋ uraka rö, hanɪp u rö nöp gö urakno, hanɪp abe kalöp abe dam Jisas mɪdöp au lɪnab. * 15 Nan hagabin anɪb i magöŋhalö kalöp nan a gem hagabin. Anɪg gɪno, ñɪn añañ añañ God nɪpe nɪbi bɪ gau gau iru nöp uɔ aij göm abad mɪdö, kale God nɪp aij a göl gɪ gɪlö nɪŋöl gɪ, hib nɪpe u i adö laŋ ap rannab.

God nɪp nɪŋ udun gasɪ halö mɪɔpun

16 Anɪb u, hon gasɪ halö mɪɔpun. Hañ romaŋ ñɪn ma hon hainö gɪ lugnɪm rö löp u pen God hanɪp pör pör ana aŋ hon daŋ klö ñö nɪŋöl gɪ kamɪŋ mɪɔpun. * 17 Marö pro uɔpun anɪb gau nan kub wasö; yɪharɪŋ magö uɔep ap nöp uɔpun. Pen marö anɪb gau udun, am Kraiss aip mɪɔdun pör nöp pör nöp mailö aij kub yabɪ gau mɪɔ aij gɪnabun. * 18 Mɪnönj nabönj adö il i mɪɔdun, nan amgö magö nɪŋeb gau gasɪ iru nɪŋagpun; nan adö laŋ au amgö magö nɪŋagep gasɪ nɪŋbun. Nan amgö magö nɪŋeb gau magö uɔep nöp mɪɔeinab; nan amgö magö nɪŋagep gau pör nöp pör nöp mɪɔeinab. *

5

1 Hañ romaŋ hon mɪñi mɪdöp ñɪn aŋ i, ram bada bad rö mɪdöp. Pen ram bada anɪbu uɔ waɔ gɪlö aka asöl gö, God nɪpe hanɪp ram hain nɪbö ap ram mɪnönj nɪpe kumi kabö adö laŋ au gɪ lö mɪɔeinabun. Ram anɪbu bɪ ram gɪpal rö wasö; God nɪpe ke gɪ lö, pör nöp pör nöp mɪɔeinab. * 2 Ram hain nɪbö anɪbu yɪŋɪɔ uɔdun waɔŋj rö rol gun, a gɪ gasɪ nɪŋöl gun abad mɪɔpun. * 3 Nɪhön gɪnɪg: God nɪpe hanɪp waɔŋj rö rol gɪ ñeinab u, magö nöp mɪɔageinabun. 4 Mɪñi ram bada anɪbi mɪɔdun, marö gö nɪŋöl gɪ ake gabun. Pen arö gun, magö nöp mɪɔdaiun a gɪ gasɪ u nɪŋagpun; kumi kabö adö laŋ mɪɔdep hañ romaŋ u uɔdun a gɪ gasɪ u nɪŋbun. Hañ romaŋ kamɪŋ mɪɔdep u apöm, hañ romaŋ umeb nöd nɪbö u böŋ nöp ñɪŋ haknab, a gɪ gasɪ u nɪŋbun. 5 God gasɪ nɪpe ke nɪŋöm, hañ romaŋ hain nɪbö ñɪnam a göm, Ana nɪpe u nöp yuö apöm hanɪp aip mɪdöp u me, God nɪpe haga rö nöp gɪnab u nɪŋ aij gɪpun.

6 Anɪb u me, hon pör pör gasɪ halö mɪɔpun. Pen hañ romaŋ anɪb i halö mɪɔpun ñɪn aŋ i, Bɪ Kub ram nɪpe kumi kabö adö laŋ au mɪɔdagpun. * 7 Bɪ Kub nɪp gasɪ nɪŋöl gɪ aɔpun u pen amgö nɪŋagpun. 8 Hon gasɪ halö mɪɔpun. Hañ romaŋ hon i arö gun, am Bɪ Kub aip

* 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Ro 8:17-18

* 4:18: Kol 1:16 * 5:1: 2Ko 4:7 * 5:2: Ro 8:23 * 5:6: Hib 11:13-16

ram m̄nōḡ n̄ipe kumi kabō adō laḡ au m̄daiun, a ḡḡ gasi u n̄iḡbun. *

9 An̄b u, ram m̄nōḡ hon au hañ roman̄ m̄deinabun aka arō gun B̄i Kub ram n̄ipe am m̄deinabun u, n̄ip aij ḡinab adō u nōp gun, a ḡḡ gasi u n̄iḡbun. * 10 N̄ihōn ḡin̄ḡ: hon magōḡhalō am Kraiḡ amḡō ilō adō n̄ipe au m̄dno, m̄iñi hañ roman̄ halō m̄dun n̄ihōn n̄ihōn ḡipun, aij ḡipun aka aigōl ḡḡ rō ḡipun u n̄iḡōm, pen an̄bu rō ñinab. *

11 B̄i Kub n̄ipe B̄i piñiḡ gep m̄dōp u n̄iḡun, klō gun, n̄ibi b̄i gau n̄ip n̄iḡ udōl a gun, kalip manō aij n̄ipe hag ñibun. Hon b̄i aigale b̄i rō m̄dpun u, God n̄iḡ aij ḡōp; kale u rō nōp, hon b̄i aigale b̄i rō m̄dpun u abe n̄iḡmim rō lōp. 12 Manō kal̄i kliñ r̄ikabin an̄bi, hon b̄i aij han̄ip udmim manō u rō, kalōp hagagabin. Manō kal̄i kliñ r̄ikabin an̄bi n̄iḡmim, han̄ip nan a ḡimim gasi n̄iḡmim m̄iñ m̄iñ ḡimim, a gem kal̄i kliñ r̄ikabin. An̄ḡ ḡinō, n̄ibi b̄i m̄dmagō aḡ daḡ wasō, hañ roman̄ hōḡ adō u nōp n̄ihōn rō m̄dōp u gasi n̄iḡbal gau, kalip manō pen hagnim a gem manō an̄bu kal̄i kliñ r̄ikabin. 13 Pen manō hagabun i, kale r̄imnap hagnabim, hauḡ alō manō an̄bu hagab, a ḡinabim. Pen kale an̄ḡ rō hageinabim u, Pol b̄i gau

God hib n̄ipe haglō adō araḡ a ḡōm an̄ḡ hagabōl, a ḡimim gasi u n̄iḡmim. Pen b̄i hauḡ wasō, b̄i gasi m̄dōp rō hagabōl u, a geinabim u, Pol b̄i gau manō hagabōl u han̄ip nan a ḡōm hagabōl a ḡimim, manō hon n̄iḡ udmim. 14 Kraiḡ n̄ipe b̄i añi yabiḡ u n̄ibi b̄i magōḡhalō nan a ḡōm uma rō, hon n̄ibi b̄i magōḡhalō aip umno, a gun n̄iḡbun. Kraiḡ han̄ip n̄ibi b̄i magōḡhalō m̄dmagō lōp u n̄iḡun, gasi hon adō u ke n̄iḡun gagpun. 15 Kraiḡ n̄ibi b̄i magōḡhalō nan a ḡōm uma. An̄b u, m̄iñi r̄ikōl hainō, han̄ip ke aij ḡinab adō u n̄iḡun gagun; B̄i Kub han̄ip nan a ḡōm umōm kauyaḡ uraka u n̄ip aij ḡinab adō u nōp gun. *

16 N̄ibi b̄i m̄nōḡ nabōḡ iḡ i n̄ibō gau n̄iḡbal rō nōp n̄iḡun, “N̄ibi b̄i gau aij, n̄ibi b̄i gau naiḡ,” a gun n̄iḡagpun. Kraiḡ n̄ip nōd gasi piral adō an̄bu rō nōp n̄iḡno u pen uri n̄ip adō an̄bu rō n̄iḡagpun. 17 N̄ibi b̄i Kraiḡ n̄ip ciḡ ḡipal gau, God ḡō kam̄iḡ ḡisōn n̄ibō adō u m̄dpal. Nan nōd n̄ibō u p̄s ḡō, nōd m̄dm̄dal rō m̄dagpal; nan ḡisōn n̄ibō hadō auub. * 18 Hon kam̄iḡ ḡisōn n̄ibō m̄dpun an̄bu, God n̄ipe nōp ḡō m̄dpun. Nōd n̄ibi b̄i al ñiḡeb n̄ipe m̄daino u pen hainō Kraiḡ n̄ip yuō apōm, han̄ip ud God aip ḡim ñōl lōm, n̄ibi b̄i r̄imnap halō God aip ḡim ñōl

* 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1De 4:1 * 5:10: Ekl 12:14 * 5:15: Ro 14:7-8 * 5:17: Ro 8:1; Gal 6:15 * 5:18: Ro 5:10

mɪdaiöl, a göm, hanɪp wög anɪbu hag la. * ¹⁹ Krais kalɪp nan a göm uma u me, God nɪbi bɪ gau magöŋhalö nan si nan naj gɪpal gau nɪŋem arö gɪnö, yad aip jɪm ñöl mɪdaiöl, a göm ga. Pen God nɪpe hanɪp manö aij anɪbu ñöm, nɪbi bɪ gau magöŋhalö hag ñɪmim a göm, hanɪp nɪbi bɪ wög gep nɪpe hag löp. * ²⁰ Hon me, Krais bɪ an nɪbö nɪpe mɪdun, God manö aij hagöp u udun nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪmɪdun. Krais bɪ nɪpe mɪdpun u me, kalöp hagabun, Krais manö aij u nɪŋ udmim, yau a gɪpe, God kalöp ud aij göm nɪp aip ud jɪm ñɪnab. ²¹ Krais nan si nan naj ap gaga pen God nan si nan naj hon magöŋhalö Krais nɪp ña. God ga anɪbu, hon Krais aip mɪdun, God kamɪŋ aij mɪdep magö nɪpe u halö udnabun a göm ga. *

6

¹ Hon God aip jɪm ñöl wög gɪpun rö, kalöp manö klö gɪ hagun hagabun, God kalöp mög nɪŋöm ud aij göp u, arö gagmim. ² God nɪpe hagöp, “Manö ne nɪŋnam a gem mɪdainö ñɪn u, yɪp hag nɪŋaina nɪŋnö. Nöp ud kamɪŋ yunam a gainö ñɪn u, nöp gɪ ñɪnö,” a ga. Pen nɪŋim! Mɪñi ñɪn i nöp God nɪbi bɪ gau manö nɪŋnam a göm mɪdöp. Mɪñi

ñɪn i nöp God nɪbi bɪ gau kalɪp ud asɪk yuö, kamɪŋ arnaböl. *

³ God nɪp wög gɪpun u ar aij gɪnɪm, a gun, nɪŋ aij gun gɪpun. Nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp nɪŋöm, gasɪ rɪmnap auö, ap lug paknaböl adö u gagpun. ⁴ Pen nɪhön nɪhön gɪpun u, God nɪp wög gabun u nɪŋöl, a gun, nagɪ aij adö u nöp gɪpun. Anɪb u, God nɪp wög gun bɪslam mɪdun arö gagpun. Mɪŋör nɪhön nɪhön gö, uɪham mɪdpun a gun gasɪ anɪbu nɪŋagpun. ⁵ Hanɪp ñɪn rɪmnap mɪñu magö pakpal; ñɪn rɪmnap nagɪ lɪbal; ñɪn rɪmnap ram mɪnönj ap bɪ uraköm polisman aip aka ami bɪ aip pen pen göm söl hanɪp an au abe al pak lɪbal; ñɪn rɪmnap wög gɪ dam dam ake lagpun; ñɪn rɪmnap han aij gagpun; ñɪn rɪmnap kɪyö hanbun. * ⁶ Pen gasɪ aij nöp nɪŋun, nɪŋ aij gun, nɪbi bɪ kalɪp nɪŋno, hon mulu lugö wasö, kalɪp ud aij gɪpun. Hon aige göl gun anɪg gɪpun? Ana Uɪ hanɪp an dan mɪdöp u me, nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪ lɪbun; * ⁷ God hanɪp klö nɪpe ñö, Krais manö aij u kabö göl nöp hagpun; gɪ aij gep u haɪaun gasaɪ hon rö ñɪmagö yɪjɪg abe ñɪmagö sɪdagö abe mɪdöp. ⁸ Nɪbi bɪ rɪmnap hib hon haglö adö aröp; nɪbi bɪ rɪmnap hib hon udlö yagol lugöp. Rɪmnap hanɪp manö aij hagpal; rɪmnap hanɪp manö

* 5:19: Ro 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15

* 6:6: 1Di 4:12

* 6:2: Ais 49:8 * 6:5: 2Ko 11:23-27

naij hagpal. Hon bɪ piral hagep a gɪ gasɪ nɪŋbal u pen hon manö nɪŋö nöp hagpun; ⁹ hon nɪbi bɪ hib mɪdagöp yabɪɫ a gɪ gasɪ nɪŋbal u pen hib hon nɪŋbal; hadö umbun rö löp u pen kamɪŋ mɪdpun. Hanɪp mɪñu magö pakpal u pen umagpun; * ¹⁰ mɪŋör kub göp u pen mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdpun; bɪ mög gep rö mɪdpun u pen wög hon gɪpun adö u nɪbi bɪ iru nöp nɪbi bɪ gep rö mɪdpal; nan mɪdagöp rö mɪdpun u pen magöŋhalö udpun.

¹¹ Korid nɪbi bɪ gau, kalöp manö pi gun hagagabun, waiö yabɪɫ hagabun; kalöp mɪdmagö lɪbun. ¹² Hon kalöp mɪdmagö lɪmɪdun u, uri u rö nöp anɪg göl nöp gɪpun pen kale hanɪp mɪdmagö lɪmɪdim nagɪ adö u pen dam gai yubim. ¹³ Kalöp ñɪ pai yad rö lö me hagabin: hon kalöp mɪdmagö lɪbun rö, kale u rö nöp hon mɪdmagö lɪmim. *

Nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udagpal gau aip jɪm ñagmim

¹⁴ Kale nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udagpal gau aip jɪm ñagmim. Nɪbi bɪ gɪ aij gɪpal gau, aige göl göm nɪbi bɪ gɪ aij gagpal gau aip jɪm ñöl gɪlö arö aij gɪnab? Nɪbi bɪ mailö mɪdpal gau, aige göl göm nɪbi bɪ sɪbön yan mɪdpal gau aip jɪm ñöl gɪlö arö aij gɪnab? *

¹⁵ Kraiss aip kɪjaki aip manö hag adö añɪ lagnabil. Nɪbi

bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udpal gau, nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪŋ udagpal gau aip u rö nöp gasɪ adö añɪ nɪŋagnaböl. ¹⁶ God kamɪŋ u, hon sabe gep ram nɪpe mɪdpun. God nɪpe haga, “Yad anɪ kalɪp gau mɪdem, God kale u mɪdnö, kale pen nɪbi bɪ yad mɪdeinaböl,” a ga.

Pen God sabe gep ram aip, nan yɪharɪŋ sabe gɪpal nan piral gau aip, manö ap hag adö añɪ löm gɪlö arnɪm rö lagöp. *

¹⁷ Anɪb u, Bɪ Kub nɪpe haga, “Kalɪp arö gɪmim, kale ke mɪdaimim. Nan yɪp asɪŋ la gau uɫ maɫɪ gageinabim u, kalöp udnabin. *

¹⁸ Nap kale mɪdnö, kale ñɪ pai yad mɪdeinabim. Yad Bɪ Kub unbö ke, bɪ gep yabɪɫ u, anɪg hagabin,” a ga.

7

¹ Mɪdaimam aij yad gau. God hanɪp manö aij manö nɪŋö anɪbu hagöp rö, nan si nan naij gɪpun gau hañ romanɪ hon abe gasɪ rɪmɪd hon abe gɪ naij göp u, nan asɪŋ böŋ nöp arö gun, God nɪp pɪñɪŋ gun, pör pör nöp gɪ aij nöp gɪ mɪdaiun.

Pol mɪñ mɪñ ga

² Kale hanɪp ud mɪdmagö lɪmim. Hon nɪbi bɪ kalöp ap manö piral hagon, gɪ naij gun, haɫöwaɫö gun

* 6:9: 2Ko 4:10 * 6:13: 1Ko 4:14

* 6:14: Ep 5:11; 2Sa 7:14; Jer 31:9

* 6:16: 1Ko 3:16; Lep 26:12

* 6:17: Ais 52:11; Rep 18:4

gagno. ³ Yad kalöp hag pro g+ing hagagabin. Nöd kalöp hagnö rö, hon kalöp m+dmagö yab+ libun; kalöp aip kam+ing m+deinabun aka umnabun u, kalöp m+dmagö lun j+m ñöl nöp m+deinabun. ⁴ Kalöp gasi ke n+bö r+mnap n+ingpin, aij göp nöp n+ingöl g+ m+dpin. Yad kalöp gasi n+ingem, ñ+ñ+ lem gasi halö m+dpin. Han+p marö yab+ libun gab u pen yad m+ñ m+ñ göl g+ m+dpin.

⁵ Pen hon Masedonia Propins apjakno ñ+n u, magö ap ake lun y+har+ing m+dagaino. M+ingör ke ke iru yab+ libun m+idö, han+p pen pen g+ilö, gasi iru yab+ libun n+ingno.

* ⁶ Pen God n+ibi b+ mög n+ingbal gau ud aij göp u, Daidas n+p yuö auö, han+p ud aij ga. ⁷ Daidas n+ipe aui apöm, kale n+hön n+hön g+mim n+p ud aij g+pe manö adö u hagöm; y+p gasi n+ing aij gaibe manö adö u hagöm; kale yad aip gasi adö a+ñ nöp n+ingaino u kale mög gaia manö adö u hagöm; kale yad aip kauyan j+m ñöl m+daian, a gasi n+ingabe manö adö u hagöm; y+p manö an+ibu haga n+ingem yad aij yab+ libun ga.

⁸ Köp kal+ k+in r+knö u n+ingbe, kalöp mög yab+ libun ga u yad magö ap gasi kub n+ingnö; pen uri yad gasi kub n+ingpin. Manö k+ö hagem köp kal+ k+in r+ik yunö an+ibu, kale n+ingbe, mög ga u pen u y+har+ing magö utep magö ap

nöp ga. * ⁹ Hainö me, an hon i nag+ n+ij adö u gagun, a g+mim mög n+ingmim arö g+pe u, yad m+ñ m+ñ g+pin. Kalöp mög ga an+ibu, God g+nam a göm n+ing rö nöp kalöp g+ aij ga u me, köp kal+ k+in r+knö an+ibu, aij nöp r+knö. ¹⁰ N+ibi b+ God n+p gasi n+ingöm, nan si nan n+ij g+pal u n+hön g+ing an+ing g+pun a göm, nag+ n+ij g+pal adö u arö g+ilö, God kal+p ud kam+ing yunab u aij göp. Pen n+ibi b+ God n+p gasi n+inggöm, y+har+ing nöp nan dui g+pin u n+hön g+ing an+ing g+pin a g+inaböl u, umöm God n+p aragnaböl.

* ¹¹ Pen kale nan si nan n+ij g+pim u n+hön g+ing an+ing g+pun a g+pe an+ibu, God gaia, gasi n+ing aij g+mim g+pe. Kale k+ö g+mim, an hon i g+ n+ij gagpun n+inglan a g+pe. Kale p+ñ+ing g+mim, kal g+mim, b+ an kale au g+ n+ij ga b+ an+ibu n+p gasi ñun a g+pe. K+ö g+mim, m+dmagö yab+ libun u, hon n+ingbun kale nan an+ibu g+ n+ij gagpim. ¹² Kalöp köp nöd kal+ k+in r+ik yunö u, b+ nan si nan n+ij ga u aka b+ n+p g+ n+ij ga u gasi n+ingem kal+ k+in r+ikagnö. Kalöp n+ibi b+ nöp gasi n+ingem, God n+ing m+idö n+ingöl g+, kale han+p m+dmagö libun u kale ke n+ing aij g+inabim, a gem, köp kal+ k+in r+knö. ¹³ Pen kale köp an+ibu n+ingmim, han+p ud aij yab+ libun g+pim u me, hon m+ñ m+ñ gun gasi halö m+dpun.

Pen Daidas kalöp am

* 7:5: 2Ko 2:13

* 7:8: 2Ko 2:4

* 7:10: Mad 27:3-5; Hib 12:16-17

nɪŋöm apöm aiud udöm miñ miñ gaia u niŋun, hon u rö nöp miñ miñ gɪpun. Daidas niþ ud aij gɪpe u, miñi niþe ñiñi löm mið aij göp. ¹⁴ Daidas niþ nöd, añ mam Korid gau nöp ud aij gɪnaböl a gɪnö rö nöp gɪpe u me, yad nable gagöp. Manö kalöp hagpin gau pör niŋö nöp hagpin rö, manö Daidas niþ hagnö u, rapɪn hagnö u pen u rö nöp niŋö yabiɪ nöp hagnö. ¹⁵ Pen Daidas apjaköm kalöp manö hagö, kale pa gɪl gɪl göl gɪ, manö niþe u udmim, niþ ud aij gɪpe u gasi niŋöm, niþe kalöp miðmagö yabiɪ löp. ¹⁶ Pen yad miñi niŋ aij gɪpin, kale adö ap ke gagnabim; gɪ aij nöp gɪnabim u me, yad miñ miñ yabiɪ gɪpin.

8

Masedonia niþi bi mani kub ñiɪla

¹ Pen añ mam bi. Niþi bi Kraiþ piþ miðpal Masedonia Propins riþon gau, God niþe kalɪp mög niŋöm ud aij yabiɪ göp. * ² Mani kale miðdagö, uɪham miðeila u pen kale miñ miñ göl gɪ mani kale God niþ ñeb haɪwawä lö ñiɪla. ³ Yad ke niŋbin, mani kale iru miðageia u pen mani kale ñeb aŋ u nöp ñagla; kale kub yabiɪ rö ñiɪla. Gasɪ kale ke niŋöm, ⁴ hanɪp manö klö hagöm hagla, niþi bi Kraiþ lau adö miðpal gau kiþö kub lö yiþariŋ miðpal gau kalɪp mani ñun a gɪla. ⁵ Pen göl

a gɪno rö gagla. Kale gasɪ niŋla, “Bi Kub niþi bi niþe miðpun u me, hanɪp wög niþön ñiþnab u gɪnabun,” a gɪla. Anig hagöm, Bi Kub niþ wög göl gɪ, God niþ aij ga u rö hanɪp wög riþnap gɪ ñiþmim a gɪno u, kale anɪb unbö rö nöp gɪla. ⁶ Pen Daidas niþe nöd am kalöp hagö, wög aij anɪbu iɪ gɪmim gɪniþ gaibe rö, niþ hagpin, “Am Korid niþi bi gau aip miðdaimön, kale niþi bi gau miðmagö lep wög aij gɪniþ gɪpal anɪbu, ne gɪ ñiþmön böŋ nöp gɪlan,” a gɪpin. ⁷ Kale me, Kraiþ niþ niŋ ud piðöŋ gɪpim; manö aij niþe u niŋ aij gɪpim; manö iɪ u niŋ aij gɪpim; klö yabiɪ gɪpim; hanɪp miðmagö liþim. Anɪb u me, miñi mani niþi bi gau ñiþniþ gabim u, wög anɪbu u rö nöp gɪ aij yabiɪ gɪmim. *

⁸ Pen yad manö klö hagem anig gɪmim hagagabin. Yad yiþariŋ manö hain hain hagabin. Anɪb u, niþi bi riþnap hanɪp miðmagö liþal u, kale u rö nöp hanɪp miðmagö liþal aka wasö u niŋ aij gɪnabin. ⁹ Bi Kub hon Jiþas Kraiþ hanɪp mög niŋöm ud aij ga rö niŋbim; niþe ram niþe au miðdöm, nan ap uɪep gaga me. Mið aij yabiɪ gaia u pen kalöp nan a göm, magöŋhalö miðeia au arö göm, iɪ i apöm, bi mög gep rö yabiɪ u miðeia. Niþe anig ga u, kale niþi bi gep rö, niþi bi nan ap uɪep gagöp rö miðdaimim a

* 8:1: Ro 15:26; 2Ko 9:1-2

* 8:7: 1Ko 16:1-2

* 8:9: Mad 8:20; Plp 2:6-7

göm, anig ga. * 10 Mi nöd nibö u, kale nöd nöp gasi niŋ aij gimim, anig ginabun a gipe. Pen anig göl gasi niŋmim, kale u rö nöp nöd nöp mani ñibe. Anib u, gasi yad niŋbin u kalöp hagabin. 11 Mi nöd nibö u kale gasi ktö niŋmim ginabun a gipe u gasi niŋöl gi midaimim, pen uri u rö nöp gasi ktö anibu nöp niŋmim, niŋhön ginabun a gipe u hadö gi gi pis gimim. Mani kale uri midainim gau nime limim, kalip ñeb rö u mñi böŋ nöp ñimim. 12 God nip aij göp u, mani God nip ñeb u haŋöwaŋö ñun. Pen haŋöwaŋö ñun, a gino, pro nöp ñeb rö lö, u abe God nip aij göp. God mani nan hon midöp gau nöp wö ralöb; mani nan hon midagöp gau halö wö ralagöp. *

13 Nibi bi mani ñinabim gau kale mid aij glö, kale pen uŋham midaiim, a gem hagagabin. 14 Pen mani nan kale uri iru midöp rö, kalip rimnap nime li ñibe me, hainö kalöp midagainim ñin u, kale pen kalöp rimnap nime li ñöl. Anig gimim, kalip aip adip adip rö mideinabim. 15 God Manö u kalikliñ riköm hagla, "Nibi bi nan mana a gipal u iru nöp lihu udla gau niŋla kub rö gaga; kale niŋeb rö u nöp mideia. Pen nibi bi pro lihu udla gau kalip u rö nöp rik daga; kale u rö nöp niŋeb rö u nöp mideia," a gila. *

Pol nipe Daidas nip Korid

yua

16 God Daidas nip gasi ñö, yad ke ktö gem kalöp ud aij ginam, a gem niŋbin rö nöp Daidas gasi niŋöb u, God nip aij a gabin. 17 Daidas am kalip niŋmön au a ginö, nip ke aij göp rö, ñiñt löm kalöp au ninab. 18 Pen bi aij hon ap halö Daidas aip yunabun. Bi anibu nipe Krai nibi bi ram minöŋ pro ke ke gau kalip manö aij u hag ñi ajö niŋöl gi, nip aij yabit a gipal. 19 Hon nibi bi gau gi ñino, kale Bi Kub hib nipe haglö adö aran a gi gasi niŋbun u me, hon mani anibu ud arnabun. Pen Krai nibi bi ke ke gau midpal Daidas nip hag löm, nipe hanip aip aramöm wög aij anibu ginim, a gila. 20 Pen Krai nibi bi nipe mani kub ñibal u udun abad aij gun, dam bi gau kalip ñino, kale pen udöm nime li nibi bi nan midagöp gau nime li ñinaböl. Magöŋhalö gasi niŋ aij gun, gi aij nöp ginabun u, hanip manö ap hagöl rö lagnab. 21 Bi Kub abe nibi bi gau abe hon gi aij nöp gipun u niŋöl a gi gasi u niŋbun.

22 Pen mam hon ap halö yunabun. Mam anibu nipe pör ktö göm mñ mñ göm wög göp. Pen uri nipe kale nibi bi aigale bi rö midpim u niŋöm, nipe mñ mñ göl gi au ninab. 23 Midamam Daidas nip yuabun u, nipe me yad aip wög jim ñöl gul, kalöp manö aij hag ñbul.

* 8:12: Mak 12:43-44 * 8:15: Eks 16:18

Pen bi nipe aip nabil mihau, Kraiss nibi bi nipe gau kalip mihon wog anibu hag lilo, Kraiss hib nipe haglo adö arnim a gi gasi niymil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklo, kalip midmagö yabih limim, ud aij gimim. Anig giipe me, manö anibu kub arö, Kraiss nibi bi nipe midpal ram minonj ke ke gau niyöm hagnaböl, "Pol nipe Kraiss nibi bi Korid au midpal gau hib kale hagö adö ara u, niyö nöp hagöp," a ginaböl.

*

9

Pol, "Nibi bi Kraiss lau adö midpal gau ud aij gimim," a ga

¹ Pen Kraiss nibi bi nipe Jerusalem midpal gau mani nimim, a gabin manö u, yiharinj hagpin; kale ke ninj aij gipim. * ² Kale Akaia Propins midpim gau, mi nöd u, mani kale ninig gaibe u, yad nibi bi Masedonia Propins midpal gau kalip rapin hagem hagdindin. Kale Akaia nibi bi ninig gaibe u, Masedonia kai kalip manö hagnö, uri nibi bi iru nöp gasi ninj aij göm mani kale naböl. ³ Pen mam hon uri hajajin gau kalöp hag yuabin u, kale mani kale God nip neb u ud li aij gimim gi jin gi midpe, Masedonia nibi bi gau, Pol manö nöp hagöp a göm hagagöl, a gem kalip yuabin. ⁴ Kale mani li magum gi aij gagnabim u,

Masedonia nibi bi rimnap ut gi Korid amjakno, hanip nable ginab. Pen kalöp nable yabih ginim rö löp. ⁵ Anib u, mam hon gau kalip nöd hag yuabin. Kale am kalöp aip midlö, mani ninabun a giipe u, li magum giipe midainim. Hainö yad amjaknabin u, kale ninil löl gi mani ninabim anibu gi jin gi mideinab.

⁶ Kale niybim, nibi bi nan yinj iru yimagnaböl gau, nan iru udagnaböl; nibi bi nan yinj iru yimnaböl gau nöp, nan iru nöp udnaböl. *

⁷ Anib u, kale nibi bi añi añi midpim rö, gasi kale ke niymim mani nimim. Iru gö ninjöl gi nagmim. Nibi bi rimnap kalöp neb neb gilö niymim, nagmim. Bi mih mih göm mani ninab u, God bi anibu nip midmagö löp. ⁸ God nipe nan aij kalöp ninig gab u, nan pro nagnab; rapin nöp ninab rö löp. Anib u, pör nöp kale ke nan iru mideinab niyöm nibi bi mani utep löp gau nan iru nimim rö linab. ⁹ Adö anibu rö, God Manö u kalih kihin riköm hagla,

"Nipe nibi bi mög gep gau kalip nan aij abönamö ninab.

Nipe pör nöp kalip ud aij göm gi aij ginab," a gila. *

¹⁰ God hanip pör nan yinj nöm, nan magö nöm göp u, kalöp nan yinj iru yabih ninab. Pen nipe gö ran aij geinab niyöm kale udmim

rɪmnap nɪbi bɪ nan ɯɛp lɔp gau nɪme lɪ ñɪbe me, aij yabɪɪ gɪnɪm rɔ lɔp. Mani nan kale ñɪnabim u, God nɪpe gɔ nan magɔ iru yabɪɪ nɔp pɪɪnab. *

¹¹ Kalɔp pɔr gɔ, nan kale iru nɔp mɪdɔ, haɫɔwaɫɔ ñeb rɔ lɪnab u me, nan ñɔl gɪ mɪdpe, hon damun Krai s nɪbi bɪ Jerusalem mɪdpal gau dam ñɪno, nɪbi bɪ iru nɔp God hib nɪpe haglɔ adɔ arnab. *

¹² Anɪg gɪmim, Krai s nɪbi bɪ nan ɯɛp gɔp gau kalɪp gɪ aij gɪnabim u, kale nan ɯɛp gɔp anɪbu udɔm mɪd aij gɔm God hib nɪpe haglɔ adɔ arnab. ¹³ Anɪg gɪpe, nɪbi bɪ gau kale God nɪp gasɪ nɪɲɔm hagnabɔl, "Kra i s nɪbi bɪ nɪpe Korid mɪdpal gau, kale Krai s manɔ aij u udɔm, hagɔp rɔ nɔp gɔm, hanɪp mani abɔnamɔ ñɔm, nɪbi bɪ gau kalɪp abɔnamɔ ñɔm gɪpal u, nɔp aij yabɪɪ a gabun," a gɪnabɔl. ¹⁴ God kalɔp mɔg nɪɲɔm ud aij yabɪɪ gɔp rɔ nɪɲɔm, gasɪ kale am kalɔp wam wam gɔ aij gɔ nɪɲɔl gɪ, kalɔp nan a gɔm God nɪp sabe gɪnabɔl. ¹⁵ God nɪpe nan aij unbɔ ke hanɪp ñɔb u rɔ, nɪp aij gɔp a gun me!

10

Pol, "Kale yɪp manɔ piral hagabɔl," a ga

¹⁻² Nɪbi bɪ rɪmnap yɪp hagpal, "Pol nɪpe hon aip mɪdɔm, bɪ hain manɔ hagagep bɪ u mɪdɔp u pen am mɪlɔ gau mɪdɔm, kɔp

kalɪ klɪñ rɪkɔm, manɔ klɔ gɔm hagɔp," a gɪpal. Pen kale manɔ adɔ ap hagɔm hagpal, "Pol nɪpe nɪbi bɪ mɪnɔɲ nabɔɲ ɪɪ i nɪbɔ gau nɪɲbal rɔ nɔp nɪɲɔm hagɔp," a gɪpal. Krai s nɪpe Bɪ hain aij agamɪj mɪdɔp rɔ, hib nɪpe hagem yad ke Pol kalɔp manɔ klɔ gem hagabin, kale gasɪ nɪɲ aij gɪmim gɪ aij gɪmim. Yad amem nɪbi bɪ yɪp manɔ naij hagabɔl gau kalɪp manɔ kub hagnabin. Pen kale gɪ aij gɪpe, kalɔp anɪg unbɔ rɔ gagnabin u yɪp aij gɪnab. * ³ Hon mɪnɔɲ nabɔɲ ɪɪ i mɪdpun u pen nɪbi bɪ mɪnɔɲ nabɔɲ ɪɪ i pen pen gɪpal rɔ gagpun. ⁴ Wim po hon udun pen pen gɪpun u, mɪnɔɲ nabɔɲ ɪɪ i ud pen pen gɪpal rɔ wasɔ. Wim po hon udun pen pen gɪpun u, God klɔ halɔ mɪdɔp u me, hon wim po anɪbu damun, kɪjaki abanɲ klɔ gɪ lɔp gau am gɪ naij gɪno, nɪbi bɪ pen hagɔl rɔ lagɔp. * ⁵ Nɪbi bɪ gau kale God gasɪ nɪɲeb u arɔ gɔm, gasɪ kale ke u nɪɲɔm, hib kale ke haglɔ adɔ arɔp u pen hon God klɔ nɪpe udun manɔ aij nɪpe hagno, nɪbi bɪ anɪb gau manɔ aij anɪbu pen hagɔl rɔ lagɔp; hon gasɪ kale ud nagɪ lɪno, kale Krai s manɔ aij nɪɲ udɔm hagɔp rɔ nɔp gɪlɔ arab. ⁶ Pen kale Krai s hagɔp rɔ gɔl gɪ mɪdaibe nɪɲun me, hainɔ nɪbi bɪ Krai s nɪp aɫeb aɫeb ñɪbal gau gasɪ ñɪno nɪɲɔl.

* 9:10: Ais 55:10

* 9:11: 2Ko 1:11; 4:15

* 10:1-2: 1Ko 2:3; 4:21

* 10:4:

⁷ Kale rımnap amgö nöp nıñbe. Nıñ aij gımim. Bı ap Kraıs bı nıpe mıdpin a gı gası nıñöb u, Pol u rö nöp Kraıs bı nıpe mıdöp u nıñnım. ⁸ Bı Kub u nöp yıp wög hag lö, kalöp nıbi bı abad mıdpin a gıpin u, rap+n hagpin u pen, yıp nable gagöp. Pen Kraıs nıpe yıp wög hag la anıbu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Kraıs manö aij u nıñ ud aij gımim nıp cıg aij gımim a göm yıp hag la. * ⁹ Pen kalöp köp kalı kılıñ rık yubin u, nıñmim pıñıñ gımim a gem yuagpin. ¹⁰ Nıbi bı rımnap yıp hagpal, “Nıpe mılö gau mıdöm, köp nöp kalı kılıñ rık yuöm, manö kılı yabı hagöp u pen aui auub nıñbun u bı kub manö hagpal rö hagagöp,” a gıpal. ¹¹ Pen nıbi bı anıg hagpal anıb gau nıñ mıdaiöl. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; mılö gai i mıdem, köp kalı kılıñ rıkem hagpin rö nöp gınabin.

¹² Pen nıbi bı hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gası u ulhai nıñagın. Kale gası laga rö hagpal, “Hon nöp me aij. Nıbi bı hon gıpun rö gıpal gau, gı aij gıpal; nıbi bı hon gıpun rö gagpal gau, gı aij gagpal,” a gıpal. ¹³ Pen yad God wög u gı aij gıpin aka manö anıbu rö hagnıg gabin u, God nıbi bı ke nıbö gau kalıp wög ke hag la u, yad manö hagagnabin; God nıpe yıp ke wög hag la u

nöp hagnabin. Pen Kraıs manö aij kalöp hag ñeb wög anıbu, God nıpe yıp ñöb. *

¹⁴ Yad kale mıdpim au amjakagnep, manö anıbi hagagnep. Pen kale mıdpim gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Kraıs manö aij u nöd hag ñınö. ¹⁵ God nıpe wög yıp hag la. Ram mınöñ ke nıbö gau nıpe nıbi bı rımnap kalıp hag la. Kale ram mınöñ anıb gau amöm wög gıpal u, yad aiud ap udagnabin. Pen yıp aij gınab u, kale Kraıs manö aij u nıñ ud kılı yabı gı midaiıbe, yad kalöp anı gau wög kılı gınö, wög adıñ kub rö lö, nan magö pıl aij gınab. ¹⁶ Hainö me kalöp dauba gı apem, am ram mınöñ nöd hag ñagla dagol gau amem, Kraıs manö aij u nıbi bı anıb gau kalıp hag ñınabin. Ram mınöñ ke nıbö gau nıpe wög anıbu nıbi bı rımnap kalıp hag la. Kale ram mınöñ anıb gau amöm wög gıpal u, yad aiud ap udagnabin. ¹⁷ “Nıbi bı hib haglö adö arnıg gınab gau, Bı Kub u hib nıpe haglö adö arnım.” * ¹⁸ Hib hon ke hagnö adö arnab u, God nıñö udep rö lagnab; pen Bı Kub u hib hon hagö adö arnab u me, God nıñö udep rö lınab. *

11

Jısas manö hagabun, a göm, pıral hagpal gau

¹ Yad manö hauı rö hagnabin u pen manö ıı

* 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Ro 12:3

* 10:17: 1Ko 1:31 * 10:18: 1Ko 4:4

m+idö n+ñöl gi hagn+g gabin.

² God kalöp m+idmagö löp rö, yad kalöp u rö nöp m+idmagö libin. Kalöp me n+bi praj m+id aij göp u dam b+ añ+ ap n+ip ñ+nö. B+ an+bu me Krai. * ³ Pen yad p+ñ+ñ g+ipin u, hadame nöp hainjo u pir alö, Ip n+ñ uda rö, n+bi b+ r+mnap kalöp u rö nöp manö piral gau hag ud arlö, gas+ kale n+ñbal rö n+ñmim, Krai n+ip gas+ añ+ n+ñmim ud aij g+ipim u, arö g+mim rö löp.

* ⁴ Manö hagabin u, yad n+ñbin, kale n+bi b+ gau n+bö r+mnap kal+ip ka ñ+be, Jisas yad manö hag ñ+bin u rö hag ñagpal; Jisas ap ke rö manö u hag ñ+lö, abönamö udabim. Pen kale Ana u abe, manö aij u abe u rö nöp nöd udpe u wasö; ke hain n+bö ap rö u udabim. *

⁵ Pen gas+ yad n+ñbin, Krai manö aij ud arep b+ aij aij kale an+b gau b+ kub, yad b+ ramö gau rö ap m+idagpin. *

⁶ Manö kale u, dö kal yab+ hagpal u pen, yad hagpin rö manö i+ n+ñ aij göm hagagpal. Kale n+ñbim, yad pör nöp manö i+ n+ñ aij gem kalöp manö hag ñ+bin. *

⁷ Pen kalöp God manö aij hag ñ+nö u pen mani nan r+mnap ñ+mim a gem hagagnö. Yad kalöp an au m+idem an+g g+nö u, yad b+ pro rö m+idnö kale n+bi b+ kub rö li m+idaimim a gem, an+g g+nö. G+nö an+bu, y+ip

b+ ramö gau rö ap a g+mim n+ñbim aka n+hön? * ⁸ Yad kalöp aip m+idem Krai manö aij u hag ñ+m+idin u, Krai n+bi b+ ram m+nöñ ke n+bö r+mnap y+ip mani nan ñ+la. Mani kale si udem, Krai manö aij kalöp hag ñ+nö. *

⁹ Kale aip m+idainö ñ+n u, nan kale ap udagnö. Añ mam Masedonia n+bö aula gau nöp, nan y+ip n+hön utep ga gau y+ip dap ñ+la. Pen hainö u rö nöp, nan kale r+mnap hag n+ñagnabin. ¹⁰ Manö hagabin an+bi, hagöl gi nöp m+ideinabin. Yad Akaia Propins r+gon r+gon gau am+il ap+il gi ajeinabin u, mani nan kale r+mnap udagnabin. Krai b+ n+pe m+idpin rö, n+ñö yab+ hagabin. ¹¹ Pen manö hagabin an+bi, kalöp m+idmagö lagpin aka n+hön? Wasö yab+. God n+ñöb yad kalöp m+idmagö libin.

¹² Pen mani nan kale gau udagm+idin u hainö u rö nöp g+nö, n+bi b+ manö piral hag ajpal gau, hon Pol n+ip rö ad+ip ad+ip m+idpun a göm hagöl rö lagnab. ¹³ Kale höñ adö u Krai manö ud arep b+ rö löm, Krai wög gabun a g+pal u pen Krai manö ud arep b+ m+idagpal. Manö piral ud arep b+ m+idpal. ¹⁴ Pen ñ+n r+mnap Seden n+pe ke, God ejol mailö aij n+pe ap rö halu löm auöp. ¹⁵ Seden an+g göp u, b+ n+ip wög g+pal gau, b+ wög aij göm gi aij g+pal rö

* 11:2: Ep 5:26-27 * 11:3: Jen 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko

15:10; 2Ko 12:11 * 11:6: 1Ko 2:1,13 * 11:7: 1Ko 9:18 * 11:8: Plp 4:15-16; 2Ko 12:13

halu löm auaiöl, hon gasi kub niᅇaᅇun. Pen hainö gau niᅇön niᅇön giᅇnaböl gau pen udnaböl.

Pol God wög göl giᅇ marö uda

¹⁶ Yad kauyaᅇ hagabin, kale riᅇnnap yiᅇ biᅇ hauᅇ a giᅇmim gasi u niᅇaᅇmim. Pen yiᅇ biᅇ hauᅇ a giᅇmim niᅇeinabim u, yiᅇ arö giᅇpe, biᅇ hauᅇ gau hib kale ke haglö adö aröp rö yad u rö nöᅇ manö riᅇnnap hagnabin.

¹⁷ Hib yad ke hagniᅇ gabin u, Biᅇ Kub gö anᅇg gagnabin; biᅇ hauᅇ alö hib kale ke haglö adö aröp rö giᅇniᅇ gabin.

¹⁸ Pen niᅇbi biᅇ iru nöᅇ riᅇnnap gasi ke niᅇöm, hib kale ke haglö adö aröp rö u, yad u rö nöᅇ giᅇnabin.

¹⁹ Kale gasi niᅇ aiᅇ yabiᅇ giᅇpim rö, biᅇ hauᅇ gau manö am haglö, kalöp iru gagöp. ²⁰ Niᅇbi biᅇ gau kalöp wög giᅇ ñeb biᅇ kale rö mo kale gau löm, kalöp ᅇiᅇ giᅇ damöm, haᅇöwaᅇö göl giᅇ, mulu maj niᅇgan kalöp paklö, kale manö miᅇdagöp.

²¹ Pen yad biᅇ hain biᅇ yiᅇharᅇiᅇ rö miᅇdem, anᅇg gagpin u, yad nable göᅇ.

Pen yad manö hauᅇ rö hagabin u, hib kale ke haglö adö aröp rö, unbö rö hagabin. ^{*} ²² Kale Hibru niᅇbi biᅇ? Yad u rö nöᅇ Hibru biᅇ ap. Kale Isrel niᅇbi biᅇ? Yad u rö nöᅇ Isrel biᅇ ap. Kale Ebrahim iᅇ ap? Yad u rö nöᅇ Ebrahim iᅇ u miᅇdpin. ²³ Kale Kraiᅇ niᅇp wög giᅇpal? Yad

biᅇ hauᅇ yabiᅇ rö, hib yad ke hagnö adö arab u pen yad wög klö giᅇ giᅇ, marö adö ke ke uᅇpin rö, niᅇbi biᅇ piral giᅇpal gau gagpal. Yiᅇ niᅇn iru nöᅇ nagᅇ liᅇla. Yiᅇ niᅇn iru nöᅇ miᅇñu magö pakla. Yad niᅇn iru nöᅇ um dam aᅇ lem aunö. Niᅇbi biᅇ gau anᅇg unbö rö gagpal. ^{*} ²⁴ Juda kai niᅇn ke ke unbö mamᅇd u, nagᅇ uᅇöm, yiᅇ iᅇ iru yabiᅇ nöᅇ pak gus göm niᅇn juöl ado giᅇ da mamᅇd böᅇ daᅇ pakla (39).

^{*} ²⁵ Rom kai u rö nöᅇ niᅇn ke ke niᅇn miᅇhau niᅇgan yiᅇ ur uᅇöm pakla. Niᅇn ap niᅇbi biᅇ iru nöᅇ yiᅇ kabö ju pakla. Niᅇg magᅇb kub ajainö, niᅇn ke ke miᅇhau niᅇgan niᅇg magᅇb u böᅇ nöᅇ piral paka. Niᅇg magᅇb naiᅇ ga niᅇn anᅇb gau, maᅇ ap nan adᅇiᅇ bad ap uᅇ siᅇsiᅇ lem, niᅇg solwara uᅇ adö laᅇ ap ran ap lug siᅇsiᅇ göl giᅇ miᅇdnö miᅇdnö, siᅇdö wad amöm, siᅇböᅇn göm giᅇ damöm, ram rua. ^{*} ²⁶ Yad pör nöᅇ amiᅇl apiᅇl giᅇ ajmiᅇdin. Pör ajpin gau, uᅇᅇham yabiᅇl ajpin.

Niᅇg aᅇiᅇ au jubin; nan si uᅇdeᅇ biᅇ miᅇdpal aᅇ au ajpin; niᅇbi biᅇ yad ke aka Juda niᅇbi biᅇ wasö aᅇ gau giᅇ ajem, uᅇᅇham yabiᅇl ajpin; daun kub gau aka be gau aka niᅇg solwara aᅇ gau giᅇ aramem, uᅇᅇham yabiᅇl arbin; niᅇbi biᅇ aᅇ mam a giᅇpal u pen Kraiᅇ niᅇbi biᅇ niᅇpe miᅇdagpal aᅇ gau giᅇ ajem, uᅇᅇham yabiᅇl ajpin. ^{*}

²⁷ Yad wög goᅇᅇam gem, uhön

^{*} 11:21: Plp 3:5 ^{*} 11:23: Ap 16:23
16:22; 14:19 ^{*} 11:26: Ap 9:23; 14:5

^{*} 11:24: Dud 25:3 ^{*} 11:25: Ap

hanem wasö, ñin iru nöp nan magö mīdagö, kiyö lö, ñig nan gö, waij mīdagö, yigön göm göp. ²⁸ Pen marö adö ap me, nībi bī Krai lau adö mīdpal ram mīnönj ke ke gau, mīd aij gīpal aka gem, gasi iru nīñabin. ²⁹ Krai nībi bī rīmnap lug paknig gīlö, klö yad ke u rö nöp lugnab rö u nīñbin. Pen nībi bī rīmnap kalip tīp gīlö nan si nan naij gīlö, mīdmagö yad añ dan ilön göp.

³⁰ Hib yad ke adö rīmnap hagnam u, yad bī klö mīdagöp u nīñmim a gem manö anību hagnabin. ³¹ Bī Kub Jisas Nap God, pör nöp hib dap raneb God u, yad piral hagagabin u nīñöb. ³² Yad Damaskas mīdainö, ki? Aredas bī nīpe Damaskas abad mīdmīdöp u, yīp nagī līn a göm, polisman gau hagö, Damaskas adan ramö gau magöñhalö bīnöm rīk hakla. ³³ Anīg gīla u pen mam hon rīmnap yīp ud wadī kub mīgan u löm, nagī adīköm, dam kabö waryö gīgabö gīla ajön pro mīgan u tīp gī yulö, am am mīnönj yan amem, pīrīkem ke gau arnö. *

12

Pol naböñ nīña manö u hagña

¹ Hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagnab u pen Bī Kub u bī ap nīp gö naböñ nīña manö u hagnig gabin. ² Mī unbö sīdun böñ dan luga

u, Krai bī nīpe ap nīñbin u, God nīp dam ram mīnönj aij kumi kabö adö lañ au ud ara. Pen bī anību hañ roman halö anīg adö lañ ara aka, hañ roman arö göm ana nöp ara aka, nīñagpin; God nöp nīñöb. ³ Pen yad nīñbin, bī anību — hañ roman halö aka ana nöp aka, nīñagpin; God nöp nīñöb — ⁴ God nīp dam ram mīnönj aij kumi kabö adö lañ au ud ara. Pen anīb lañ amöm, manö ke yabīñ nīña. Manö nīña anību, manö hagagep, nībi bī hagñeb rö wasö; manö ke yabīñ u nīña. ⁵ Bī ga anību yad klö gem hib nīpe nöp hagnö adö arnab u pen hib yad ke gīnö adö aragnab. Hib yad ke manö rīmnap hagnig gabin u, yad bī klö mīdagöp rö nöp mīdpin manö anību nöp hagnabin. ⁶ Pen hib yad ke dap raneb manö rīmnap hagbnep yad bī hauñ rö hagagbnep; nīñö nöp hagbnep. Pen anīg hagnö, nībi bī rīmnap yīp nīñöm, “Bī u bī aij ke mīdöp,” a gīblap u yīp aij gagböp. Yīp aij göp u, gīpin gīpin rö nīñöm aka manö hagpin hagpin rö nīñöm me, yad bī aigale bī rö mīdpin u ke nīñöl. ⁷ God yīp ud arö, nībi bī rīmnap nīñagla rö nīñnö anību, hib yad ke hagnö adö arnām rö löp a göm, God yīp nan ilönñeb apñöb. Nan anību Seden bī nīpe rö ap apöm, yīp kalī rö bīnīg ij bö mīdöp. * ⁸ Bī Kub u nīp ñin mīhau

* 11:33: Ap 9:23-25 * 12:7: Job 2:6

nigan hagnö, yip anig gab rö gagnetim a ginö u pen⁹ yip haga, “Ne ke nöp mid aij gimön rö lagöp u pen yad nibi bi klö midagöp gau kalip mög nitem klö yad ñinö nijnöl gi kale aij nöp mideinaböl,” a ga. Anig haga u me, hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagöp; yip aij göp u, yad klö midagöp bi ap rö midpin u hag midnö nijnöl gi, Krais yip ud aij göl gi midainim. *¹⁰ Yad klö midagöp; yip hag jubal; yad nan rik döp; yip gi naji gipal; yad utham midpin. Pen Krais lau adö midpin rö, yip aigöl aigöl ginaböl u, miñ miñ nöp ginabin. Pen yad ke klö midagöp u nijn mideinabin u, God nipe gö, klö nipe udem klö göl gi mideinabin.

Pol Korid nibi bi gau kalip midmagö la

¹¹ Yad bi hauł rö hagajin. Pen kale nöp gajim yad anig gipin. Yip ud aij gimim, manö aij rimnap hagbep u pen yip arö gimim, bi rimnap kalip udpim. Yad bi migang nibö bi ap rö midpin u pen Krais manö aij ud arep bi aij aij kale anib gau bi kub yad bi pro gasi u nijnagpin. *¹² Yad kale aip midem, hon Krais manö aij ud arep bi gau gipun rö nöp gi midainö. Kale nan gagep nan nijnagep gainö u nijnmim, yad Krais manö aij ud arep bi nipe midpin u hadö nijnbim.

*¹³ Anib u, Krais nibi bi nipe midpal migang rimnap kalip ginö ginö rö nöp kalöp u rö nöp ginö u pen adö añi ap nöp ke ginö. Adö anibu me, nan yip ram bi da gau, yip ñim a gem hagagnö. Pen kalöp gi naji rö ginö u nijnmim arö gimim. *

¹⁴ Kalöp nöd ñin mihöp am nijnö; miñi kauyan u nining gabin. Nan kalöp ap udnam a gem nagnabin; kalöp nijnam a gem ninabin. Nime nap bi nan ud li aij göm, ñi pai bi kale gau kalip ñimidal. Pen ñi pai bi gau, nime nap bi kalip anig gagmidal. ¹⁵ Anib u, gasi yad nijnbin u, kalöp nan a gem, mani nan yad gau magöñhalö yu haknabin aka wög gi dam dam Krais manö aij u hag ñi dam dam umnabin u, manö midagöp. Pen yad kalöp midmagö yabıl libin u nijnabim u, yip pen midmagö lagnabim akañ ¹⁶ Pen kale hagnabim, “Mani nan hon udagpan pen ne manö piral hagö hon dui gipun,” a ginabim. ¹⁷ Yad kalöp mam rimnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö li udnaböl a gem yunö akañ ¹⁸ Yad kalöp nan a gem Daidas nip yuin a gem, nip hag nijnö yau a ga nitem mam hon ap halö nipe aip yunö. Pen yad nijnbin Daidas nan kalöp rimnap tip gaga. Daidas yad gipin adö u nöp göp; nipe adö ap ke gagöp. *

* 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Ro 15:19 * 12:13: 2Ko

11:9 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18

19 Pen yad n̄hōn ḡn̄ig manō an̄bi kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n? Kale gas̄i n̄hōn n̄n̄bim? Pol manō hagab u, hib n̄ipe ap lugagn̄im a gōm hagab a ḡipim ar? Pen adō an̄bu hagagaj̄n wasō. God n̄ipe n̄n̄ m̄idō n̄n̄jōl ḡi, hon Krai n̄bi b̄i n̄ipe m̄idun manō hagajun. Añ mam aij yad kale kl̄ō ḡimim Krai n̄p c̄ig aij ḡimim, a gun gas̄i n̄n̄un hagajun. ²⁰ Yad p̄ñ̄n̄ ḡipin u, yad am kalöp n̄n̄nabin ñ̄n̄ u, kale ḡipim rō n̄n̄jō, ȳip aij gagnab. An̄bu rō, kale ȳip n̄n̄nabim u, yad ḡipin rō n̄n̄be, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagmim as̄ik ke ke l̄m̄im, nan kale gau hon n̄öp udun a ḡimim, añ mam r̄imnap n̄n̄be mulu lugō, kalöp ke n̄öp aij ḡin̄im adō u n̄öp gas̄i n̄n̄mim, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip manō naj̄i hagmim, kal̄ip manō udmim, hib kale ke dap ranmim, haḷōwaḷō ḡimim, ḡimim rō l̄n̄m̄ u yad p̄ñ̄n̄ ḡipin. ²¹ Pen yad p̄ñ̄n̄ ḡipin u, yagol au kauyan̄ amem n̄n̄nabin, kale r̄imnap gas̄i naj̄i adō u n̄n̄mim, n̄bi si b̄i si ḡipim u, n̄hōn ḡn̄ig an̄ig ḡipun a ḡimim arō gagmim, n̄bi si b̄i si ḡi dammim, gas̄i naj̄i n̄n̄mim ḡi dammim, haḷōwaḷō göl ḡi n̄öp m̄ideinabim. Ḡinabim an̄bu God n̄n̄jōb a gem, yad b̄i m̄igan n̄bō gau ap rō m̄idem, nable gö n̄n̄jōl ḡi, kalöp nan a gem m̄iḷōj̄ göl

ḡi m̄ideinabin. *

13

¹ Yad nōd kalöp ñ̄n̄ m̄ihöp am n̄n̄jō. M̄ñ̄i pen kauyan̄ n̄n̄n̄ig gabin. God Manō u kal̄i kl̄iñ r̄ikōm hagla, “N̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip manō kub hagn̄ig gaböl u, n̄bi b̄i m̄ihöp aka m̄ihau n̄gan̄ rō amgō kale ke n̄n̄ m̄idlö n̄n̄jōl ḡi, ḡi naj̄i ḡila u apōm waiō hagaiöl, n̄n̄jō rō l̄nab,” a ḡila. * ² Ruō ñ̄n̄ ȳigwō an̄ n̄bō u kalöp am n̄n̄em, n̄bi b̄i nan si nan naj̄i ḡi m̄ideila gau hainō apem kal̄ip hag ḡinabin a gem kal̄ip hag aunō. M̄ñ̄i kalöp aip m̄idagpin pen kauyan̄ manō nōd hagnō rō u n̄öp hagabin, yad am jakem, n̄bi b̄i nōd nan si nan naj̄i ḡi m̄ideila gau abe, n̄bi b̄i m̄ñ̄i nan si nan naj̄i gabim gau abe, kalöp mög n̄n̄agnabin. ³ Pen kale Pol Krai aip m̄idöp aka wasō ḡi gas̄i n̄n̄bim u, n̄n̄ aij ḡimim. Krai nan r̄imnap ram m̄n̄ōj̄ an̄ kale gau gö n̄n̄nabim, n̄ipe b̄i ȳihar̄n̄ wasō; n̄ipe B̄i kl̄ō ke n̄bō. ⁴ N̄ipe b̄i ȳihar̄n̄ rō lö, n̄ip mab ba lan̄ al pak l̄lö uma u pen God kl̄ō n̄ipe u gö, kauyan̄ urakōm kam̄n̄ m̄idöp. An̄b u rō, hon Krai aip m̄idun b̄i ȳihar̄n̄ rō m̄idpun, pen Krai kam̄n̄ u han̄ip God kl̄ō n̄ipe u ñ̄ō, kalöp nan a gun wög ḡinabun. *

* 12:21: 2Ko 13:2

* 13:1: Mad 18:16; 1Di 5:19

* 13:4: Plp 2:7-8

⁵ Pen kale Kraiss n̄p n̄ŋ udun n̄p c̄g ḡpun aka wasō ḡmim gas̄ am̄l ap̄l ḡmim, Kraiss kalōp aip m̄dōp u ke n̄ŋnabim. Aka pen gas̄ n̄ŋ dammim Kraiss kalōp aip m̄dagōp a ḡmim u ke n̄ŋnabim. * ⁶ Pen yad gas̄ n̄ŋbin, han̄p b̄i gas̄ n̄ŋ dammim me, Kraiss hon aip m̄dōp u ke n̄ŋnabim. ⁷ Hon kalōp nan a gun, God n̄p sabe gun hagabun, “Kal̄p abad m̄daimōn, naij adō u gagōl,” a gabun. Pen God n̄p sabe gabun an̄bu, kale m̄d aij ḡpe hib hon ap rann̄m a gun, sabe gagabun. Hib hon lugnab u nan ȳhar̄ŋ; kale ḡ aij n̄p ḡnabim u nan kub.

⁸ Pen Kraiss manō aij u kub ḡn̄m adō u n̄p gun; Kraiss manō aij u pro ḡn̄m adō u gagun. ⁹ Han̄p aij gōp u, hon n̄bi b̄i klō m̄dagōp rō lun, kale pen n̄bi b̄i klō l̄mim. An̄b u, God n̄p sabe ḡpun, “Kal̄p abad m̄daimōn, naḡ adō aij n̄p gōl,” a ḡpun. ¹⁰ B̄i Kub n̄pe ȳp wōg hag la an̄bu, kalōp hagnō ap lug pakmim a gōm hag laga; kalōp hagnō Kraiss manō aij u n̄ŋ ud aij ḡmim n̄p c̄g aij ḡmim a gōm ȳp hag la. Adō an̄bu n̄p yad m̄lō kub gai i m̄dem, kalōp nōd n̄p kōp an̄bi kal̄ kl̄ñ r̄k yuabin. Kale manō yad an̄bi n̄ŋmim, hagabin rō ḡ m̄deinabim me, yad am̄jakem manō klō hagn̄g gas̄ n̄ŋbin u arō ḡnabin. *

¹¹ Añ mam b̄i. M̄ñi

manō hag jun̄g gem, “Kale m̄daiim” a gabin. Kōp kal̄ kl̄ñ r̄kabin an̄bi aunab u n̄ŋmim, hon nan aij adō u n̄p gun a ḡmim klō n̄p an̄g gōl ḡ m̄daimim, manō kal̄ kl̄ñ r̄kabin i udmim, manō hag adō añ l̄mim, agam̄j m̄d aij ḡmim. An̄g ḡpe me, God n̄bi b̄i m̄dmagō lōm ud aij gōp u, kale aip n̄p m̄deinab. ¹² Kale B̄i Kub n̄p n̄ŋ udpim rō, pen pen hag w̄hai udōl ḡ, alaun bom halumim. ¹³ Kraiss n̄bi b̄i aui m̄dpal magōŋhalō, kalōp añ mam gau “M̄dpim?” a ḡpal.

¹⁴ B̄i Kub Jisas Kraiss kalōp magōŋhalō mōg n̄ŋōm ud aij gōl ḡ m̄dain̄m; God n̄pe kalōp magōŋhalō m̄dmagō lōl ḡ m̄dain̄m; Ana U† n̄pe kalōp magōŋhalō a† ba gōl ḡ m̄dain̄m.

Galesia Pol Galesia n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄l̄iñ r̄ika

¹ Yad Pol, b̄i Jisas manö ud arep ap m̄idpin. Pen wög ḡipin an̄bu, n̄bi b̄i r̄imnap hagl̄ö aka gas̄i yad ke n̄ñem gagpin; Jisas Kraiss abe, Nap n̄ip gö uraka u abe, kale apil m̄ihau nöp hagl̄ö ḡipin.

² Hon añ mam Kraiss p̄ig m̄idpun gai i, kalöp añ mam Kraiss lau adö Galesia Propins m̄idpim gau, “Kale m̄idpim?” a gabun.

³ Bap God abe, B̄i Kub hon Jisas Kraiss abe, kalöp mög n̄ñmil abad m̄idlö m̄id aij ḡimim. ⁴ Hon nan si nan najj göl ḡi m̄idaino pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss, Bap hon God haga manö u udöm, nan si nan najj ḡipun gau pr̄i u l̄ik ḡi yunam, a göm, han̄ip nan a göm ilön udöm uma. Uma u, n̄bi b̄i nan si nan najj ḡim̄idal aṅ gau m̄idaino, han̄ip ud kam̄iṅ yun̄ig uma.

* ⁵ An̄b u, God Bap hon hib n̄ipe u pör pör nöp hagno adö ar̄n̄m. An̄b unbö rö aij.

Jisas han̄ip nan a göm uma manö aij an̄bu nöp n̄ñ udun

⁶ Yad gas̄i iru yab̄l̄ n̄ñbin. God kalöp mög n̄ñöm, Jisas n̄ip hagö, kalöp a göm uma u pen ȳñ̄id nöp God n̄ip arö ḡimim, manö aij n̄ipe u arö ḡimim, manö hain n̄bö

ke daubal r̄imnap, manö i manö aij, a ḡimim, n̄ñ udñg gabim. ⁷ Manö an̄bu, Kraiss manö aij u wasö; ȳhar̄iṅ n̄bi b̄i r̄imnap apöm, manö piral ke n̄bö r̄imnap kalöp hagl̄ö, kale dui ḡimim, “Manö an̄bu n̄ñun aka?” ḡimim gas̄i u n̄ñabim. *

⁸ Kraiss manö aij kalöp nöd hag ñ̄no u, manö n̄ñö yab̄l̄ u hag ñ̄no. Pen hon ke aka ejol kumi kabö adö laṅ n̄bö ap apöm, manö ke n̄bö manö piral r̄imnap kalöp hag ñ̄nab u, God b̄i an̄bu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij. * ⁹ Manö an̄bu kalöp kauyaṅ hagabin. B̄i ap apöm, manö aij nöd n̄ñ udpe u ba gau löm, manö ke n̄bö manö piral r̄imnap kalöp hag ñ̄nab u, God b̄i an̄bu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij.

¹⁰ Manö hagabin an̄bi, n̄bi b̄i gau hib yad u hagl̄ö adö araṅ, a gem, hagagabin. God ȳip n̄ñöm ñ̄ñ̄ l̄n̄m a gem hagabin. Yad n̄bi b̄i gau kal̄p wañ wañ göl ḡi hagagabin. Ai ḡin̄ig: yad an̄ig gem wañ wañ göl ḡi hagbnep u, Kraiss wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap m̄idagbnep. *

God nöp hagö Pol wög n̄ipe ḡim̄idöp

¹¹ Añ mam b̄i. Yad kalöp n̄ñö hagabin. Manö aij kalöp nöd hag ñ̄nö u, n̄bi b̄i manö hagpal rö wasö. *

* **1:4:** Gal 2:20 * **1:7:** Ap 15:1,24

* **1:11:** Mad 16:17

* **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1De 2:4

12 Manö anıbu, bı ap hagö nıñagnö; manö anıbu bı ap yıp hag ñö udagnö. Jisas Kraıs nıpe ke nöp yıp waiö hag ñö nıñnö.

13 Pen nöd yad Juda nıbi bı gası nıñmıdal rö gası nıñmıdin u, kale nıñbım. God nıbi bı nıpe gau böñ nöp umlan, a gem, kalıp gı naij yabıtı gımdın. * 14 Bac bı manö u nıñ udem, ktı yabıtı gımdın; bı Juda yad aıp adıp adıp kub gıno gau, kale gımdal rö wasö, yad añı Juda lo manö nıñ aij yabıtı gem, bac bı hagmıdal rö ktı gem gımdın. *

15 Pen ami yıp yag dauaga ñın u, God yıp mög nıñöm ud wög gı ñeb bı nıpe ap hag la. Hainö kub gınö, God nıpe ke aij ga ñın u nöp, * 16 Ñı yad Jisas Pol nıp yamnö, nıñ aij göm, Juda nıbi bı wasö gau kalıp manö aij yad u hag ñı aij gınab, a göm, Ñı nıpe yıp yamö, nıñ aij gınö. Anıg gö, Jisas manö u aigege rö mıdöp, a gem, nıbi bı rımnap hag nıñagnö. 17 Pen Jisas nöd hag lö manö aij ud arep bı nıpe mıdeila gau kalıp nıñnam, a gem, Jerusalem aragnö. Yıharıñ ram mınöñ mılö kub Arebia am mıdem, ado gı apem, daun kub Damaskas mıdmıdin. 18 Mı mıhau nıgan inö, Pida Jerusalem mıdeia u nıñnıg amem, nıpe aıp ñın iru mıdagainö; yıharıñ ñın unbö ajıp böñ

dan mıdainö. * 19 Pen yad bı Jisas manö ud arep rımnap halö nıñagnö; Pida aıp Jisas nımam Jems aıp kalıp nöp nıñnö. 20 Manö kalı kılın rıkabin anıbi, God nıñ mıdöp u, kalöp nıñö yabıtı hagabin.

21 Pen yad hainö Siria Propins amem, Silisia Propins amem, gınö. *

22 Nöd ñın anıbu, nıbi bı Kraıs lau adö Judia ram mınöñ pro ke ke mıdeila gau amgö magö kale u yıp nıñagla u 23 pen nıbi bı rımnap manö yad u yag damöm hagla, “Bı Jisas manö aij nıpe u hag juöm, hanıp gı naij göm gımdöp bı u, mıñı Jisas manö aij u nıbi bı gau kalıp hag ñı ajab,” a gılö 24 nıñöm God hib nıpe u haglö adö armıdöp.

2

Pol Kraıs manö aij ud arep bı rımnap aıp magum göm, manö hag jım ñıla

1 Pen mıd damem, mı in unbö sıduñ böñ dan lugö, mam Banabas hol bı mıhau, Daidas nıp ut gı Jerusalem arno. * 2 God yıp waiö hagö Jerusalem arno. Amun, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla bı kub rö mıdmıdal gau aıp am mıgan ap bıgun, kale nıñhön rö hagöl, a gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp manö aij nıñhön rö hagmıdin manö anıbu kalıp hag yamnö. Wög nöd gınö u abe wög hainö

* 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15: Ais 49:1; Gal 2:7 * 1:18: Ap 9:26 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1: Ap 15:2

gɪnam u abe lug pakagnɪm a gem, manö anɪbu kalɪp hag aij gɪnö.

³ Bɪ yad Daidas nɪpe Grik nɪbö u pen nɪp hañ rɪb gɪ dö gɪnab a göm hagagla. ⁴ Pen bɪ rɪmnap pir alöm, Kraiss Jisas bɪ nɪpe rö löm, agamɪj apöm hon aip ut gɪ mɪdeila. Pen hon Kraiss Jisas nɪp cɪg mɪdun, Juda lo manö ke ke adö u gagun, mɪd aij gɪmɪdun rö, kale nɪɲlö, hi-bur kale naij ga. Juda lo manö ke ke adö u gɪlan, a göm, apöm manö piral anɪbu hagla. * ⁵ Pen Kraiss manö aij u manö nɪɲö nöp mɪdnɪm, nɪɲöm kale manö nɪɲö anɪbu nöp nɪɲ udmim, a gun, manö piral hagla anɪbu udagno.

⁶ Pen nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla bɪ kub rö mɪdmɪdal gau kale yɪp manö rɪmnap hagagla. Bɪ kub rö hagabin pen kale bɪ kub aka bɪ pro u yɪp nan yɪharɪɲ rö löp. God nɪpe bɪ kub ud aij gɪnam bɪ pro ud aij gagnam a göm gasɪ anɪbu rö nɪɲagöp. ⁷ Pen kale nɪɲla, God nɪpe Pida abe yɪp abe manö aij nɪpe hag ñɪ ajep wög anɪbu hag la. God Pida nɪp hag lö, hañ rɪb gɪ dö gɪpal nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ ajmɪdöp rö u, yɪp u rö nöp hag lö, hañ rɪb gɪ dö gagpal nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ ajmɪdin. * ⁸ Anɪb u nɪɲöm me hagla, “God Pida nɪp klö nɪpe ñöm abad mɪdö nɪɲöl gɪ, nɪpe am hañ rɪb gɪ dö gɪpal nɪbi bɪ gau kalɪp Kraiss

manö aij ud arep bɪ mɪdöp rö, Pol nɪp u rö nöp klö nɪpe ñöm abad mɪdö nɪɲöl gɪ, nɪpe am hañ rɪb gɪ dö gagpal nɪbi bɪ gau kalɪp Kraiss manö aij ud arep bɪ mɪdöp,” a gɪla. ⁹ Jems, Pida, Jon kalɪp bɪ kub a gɪpal bɪ gau, God yɪp wög anɪbu ña nɪɲla u me, wög hon adö añɪ gɪpun, a göm, Banabas halɪp bɪ mɪhau ñɪmagö pakla. Anɪg göl hon manö hag adö añɪ lɪno nɪɲöm kale hagla, “Banabas Pol bɪ mɪhau ammil Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp Kraiss manö aij u hag ñɪmil, hon am hañ rɪb gɪ dö gɪpal nɪbi bɪ gau kalɪp Kraiss manö aij u hag ñun,” a gɪla. ¹⁰ Pen kale manö añɪ ap hagöm hagla, “Ammil ram mɪnöh anɪb gau ajmil, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udpal gau kalɪp hagaimil, nɪbi bɪ mög gep rö Jerusalem i mɪdpal gau kalɪp hauɪ gagöl; kalɪp mani rɪmnap yuöl,” a gɪla. Manö hagla anɪbu, yɪp aij ga adö u nöp hagla. *

Pol Pida nɪp hag ga

¹¹ Pen hainö Pida daun kub Adiok apöm, adö unbö ke gö, gɪ aij gagöp, a gem, nɪp waiö hag gɪnö. ¹² Nɪhön gɪnɪg: nɪpe nöd Juda nɪbi bɪ wasö anɪ gau mɪdöm, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla gau aip nan jɪm ñöl ñɪɲmɪdöp. Pen hainö Jems bɪ nɪpe rɪmnap Jerusalem nɪbö aula. Jems bɪ gau yɪp hagnaböl, “Bɪ hañ rɪb gɪ dö gagpal gau aip

* 2:4: Gal 1:7; 5:1,13

* 2:7: Ap 22:21

* 2:10: Ap 11:29-30

nihön g+nig nan ñiηabön,” a g+naböl, a göm, p+ñiη göm, hainö Juda n+bi b+ wasö gau aip nan ñiηaga. * 13 An+g gö, Juda n+bi b+ nöd ju am ram m+nöη an+ib gau m+deila gau, piral ga an+ibu n+ηöm, u rö nöp g+la. Pen mam Banabas u rö nöp n+ηöm, kale g+la adö an+ibu hain ga.

14 Pen Jisas manö aij u an+g arö geila u n+ηem, n+bi b+ gau magöηhalö n+ηm+dlö n+ηöl g+, yad Pida n+p hagnö, “Ne b+ Juda n+bö u pen Juda n+bi b+ wasö gau rö m+dm+dan. Pen m+ñi nihön g+nig ke as+ik limön, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p, hon Juda n+bi b+ g+pun g+pun rö g+mim, a g+mön, hagabön?” ö g+no.

15 Ami bapi han+p yag daula u, Juda n+bi b+ yag daula. Han+p Juda n+bi b+ wasö gau rö yag dauagla. 16 Pen hon Juda n+bi b+ n+ηbun, n+bi b+ lo manö adö u g+lö arö, God n+ηöm, n+bi b+ kam+η aij yad a göm hagagnab. N+bi b+ gau Jisas Kraiss han+p a göm uma, a göm, n+p n+η udpal n+bi b+ gau nöp me, God n+ηöm, n+bi b+ kam+η aij yad, a g+nab. Hon u rö nöp lo manö adö u g+no arö, God n+ηö n+bi b+ kam+η aij n+pe m+dagpun. Kraiss Jisas han+p a göm uma, a gun, n+p n+η udno n+ηöl g+, God n+ηö n+bi b+ kam+η aij n+pe gau m+dpun. *

17 Gas+ hon n+ηbun u, Kraiss manö aij u n+η udno, Kraiss

han+p ud n+pe ke aip ud j+m ñ+ l+nab u me, God n+pe han+p n+bi b+ kam+η aij yad a g+nab. Pen Kraiss manö aij u n+ηun, hon n+bi b+ magöηhalö nan si nan naj g+pun u waiö n+ηbun. Hon Juda n+bi b+ n+ηbun, Juda n+bi b+ wasö gau n+bi b+ nan si nan naj gep m+dpal rö, hon ke u rö nöp m+dpun. An+g göp u, n+bi b+ r+imnap hagnaböl, Kraiss nan si nan naj gep nag+ u g+ p+döη l+nab a g+naböl. Pen wasö yab+ñ. 18 Hon uri n+ηbun, Juda lo manö ke ke hagöp rö g+no, God wö ralöm han+p n+bi b+ kam+η aij n+pe m+dpim a gagnab. Hon uri n+ηbun manö an+ibu manö pir alep. Pen yad manö piral manö nöd n+bö an+ibu kauyaη n+bi b+ gau manö n+ηö rö hag ñ+nabin u, yad nan si nan naj g+nabin. 19 Lo manö y+p al pak la n+ηöm uri yad w+p he rö m+dem lo manö u n+ηagpin. Pen uri yad God n+p aij g+n+m adö u nöp g+nab. Kraiss mab ba laη al pak l+la u, y+p Kraiss aip al pak l+lö umnö. 20 God Ñ+ n+pe y+p mög n+ηöm uma u, yad n+p c+g gem me, n+pe uma u, yad aip umlo. An+ib u, n+p c+g gem, nöd m+dm+din rö m+dagpin. Kraiss yad aη daη kam+η m+öp. M+ñi kam+η yab+ñ m+dem, n+p gas+ n+ηöl g+, y+p gas+ ñöb adö u nöp g+pun. * 21 God n+pe n+bi b+ gau kal+p mög n+ηöm rau

* 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4

adog uda manö aij u hag juagnabin. Nibi bi gau lo manö ke ke adö u gilo arö, God niñöm, nibi bi kamij aij yad, a giböp u, Kraiss hanip uma u yiharij umböp.

3

Nan kliñ aij gimidal rö wasö; Jisas nip cig gun me, God aip jim ñöl mideinabun

¹ Galesia nibi bi, kale gasi aij midagöp. Bi an gö kalöp hauñ halö löp. Hon Jisas Kraiss nip mab ba lañ al ribik lila manö aij u hag ñi aij ginö niñbe. ² Pen yad kalöp manö añi ap hag niñabin. Kale nöd niñön niñön gaibe, God nipe Ana nipe u kalöp ñañ Kale lo manö hagöp rö gipe, God nipe Ana nipe u kalöp yua aka kale manö aij hag ñino u niñ udpe, God nipe Ana nipe u kalöp yuañ ³ God Ana u nip udmim me, nibi bi kamij aij nipe midpim u pen miñi hauñ alö, klö hon ke gun, mid aij ginabun, a gimim, niñbim aka? ⁴ Nöd Kraiss nip niñ udpe, kalöp ginaij yabıl gila ñin u, nip arö gagpe. Pen miñi niñön ginig, lo manö ap haglö, manö kale anibu udmim, Kraiss nip arö ginig gabim? ⁵ Yip hagpe niñin. Kale lo manö hagöp rö gipe, God nipe Ana nipe u kalöp yuöm nan gagep rö añ kale gau göp aka kale Kraiss manö aij niñmim niñ udpe, God nipe Ana nipe u kalöp ñöm nan gagep rö añ kale gau göp?

⁶ Pen Ebrahim nip gasi niñmim. God Manö u kalı kliñ riköm hagla, "Ebrahim God manö haga u niñ uda niñöm God nip, bi kamij aij yad, a ga," a gila. *

⁷ Anib u, niñim. Nibi bi God Manö hagöp u niñöm, "Niñö hagöp," a göm niñ udpal gau, Ebrahim ridik nipe midpal. ⁸ God Manö hadame gau haga, Juda nibi bi wasö gau, God manö hagöp u niñ udlö, God kalip nibi bi kamij aij yad a ginab, a ga. Adö anibu nöp, God Manö hadame nöp Kraiss manö aij u Ebrahim nip haga, "Ne midpan u me, God nipe nibi bi gau magöñhalö nan aij ñinab," a ga. ⁹ Ebrahim God manö haga u niñ udö, God nip ud aij ga rö, nibi bi God Manö hagöp u niñöm, niñö hagöp a göm niñ udpal gau, kalip u rö nöp ud aij ginab.

¹⁰ Pen nibi bi lo manö adö u nöp niñun ginö, God hanip udnab, a gıpal nibi bi gau, ilön kub yabıl udnaböl. Niñön ginig: God Manö u kalı kliñ riköm hagla, "Nibi bi an, God lo manö kalı kliñ rikla rikla rö magöñhalö hain gagnab u, ilön kub udnab," a gila. *

¹¹ Pen manö ap God Manö kalı kliñ riköm hagla, "Nibi bi yip niñ udpal gau nöp me, nibi bi kamij aij yad midöm, kamij mideinaböl," a gila. Anib u niñbun, nibi bi lo manö adö u nöp niñöm gilo arnab gau, God nibi bi

* 3:6: Jen 12:3; Ro 4:3,16 * 3:10: Dud 27:26

kam+η aij yad, a göm, kalip udagnab. * 12 Pen lo manö hagöp rö gep u ke, Kraiss manö aij u n+η udep u ke. N+bi b+ lo manö hagöp rö ktö hon ke g+nabun a g+naböl u, dui g+naböl. God Manö kal+ ktiñ riköm hagla, “B+ lo manö ke ke magörhalö hain g+nab b+ an+bu me kam+η arnab,” a g+la. 13 Hon God lo manö adö u g+ wasö n+ηun, ilön kub udn+g g+no u pen Kraiss ilön kub an+bu udöm han+p rau adog uda. God Manö kal+ ktiñ riköm hagla, “Mab ba laη al pak l+lö umnaböl b+ gau, God n+pe ke pen ñö, ilön udnaböl,” a g+la. * 14 Pen Kraiss han+p rau adog uda u, God Ebrahim n+p manö aij haga u, Kraiss Jisas gö Juda n+bi b+ wasö gau nan aij an+bu udöl a göm, an+g ga. Juda n+bi b+ wasö gau manö aij an+bu n+η udlö, God n+pe Ana n+pe han+p Kraiss n+bi b+ n+pe ñ+n+g ga.

Lo manö u ke; God g+nabin a göm hag la manö u ke

15 Añ mam b+. Yad kalöp manö ap hagnam. B+ r+imnap manö hag adö añ+ löm, hagnaböl rö nöp g+naböl. B+ ap apöm manö r+ib riköm hałowalö gagnab. 16 God n+pe Ebrahim aip ñ+ n+pe aip manö n+ηö hag lep hagöm haga u, God Manö an+bu kal+ ktiñ riköm, “Ñ+ gau aip,” kal+ ktiñ rikagla; “Ñ+ ne u aip,” kal+ ktiñ rikla. Ñ+ añ+

hagla an+bu, Kraiss n+p nöp hagla. * 17 Pen yad hagin u, God Ebrahim n+p g+nabin a göm hag la manö u, m+ iru nöp (430) m+id damöm, hainö God lo manö u ña. Lo manö hainö ña an+bu, aige göl göm manö n+ηö hag lep nöd haga u nan y+har+η rö l+ik g+ yu ke gau yunab? An+g gagnab. *

18 Pen n+bi b+ lo manö hain g+lö God nan aij ñ+iböp u, God nöd an+g g+nabin a ga manö u gas+ n+ηöl g+ m+idöm nan aij ñagböp. Pen God n+pe Ebrahim n+p nöd haga manö an+bu nöp gas+ n+ηöl g+ m+idöm, n+pe ke Ebrahim n+p haga rö nöp ga. *

19 Pen kale hagnabim, “God Ebrahim n+p nan aij haga u y+har+η ñöb u rö, God n+pe n+hön g+n+g lo manö ña?” ö g+nabim. Pen God nöd yab+ Ebrahim n+p manö haga; hainö yab+ ñ+ haga u aua. Pen ñ+n aη au n+bi b+ nan si nan naj ke ke g+m+idal rö, kale naj g+m+idal u n+ηöl a göm, God kalip lo manö ña. Pen lo manö u, God ejol gau nöp dap b+ ap n+p ñeila, n+pe pen dam n+bi b+ gau kalip hag ña. * 20 Pen Ebrahim ñ+ n+pe g+nab manö haga an+bu manö kub yab+ u me, God n+pe ke apöm Ebrahim n+p haga.

Lo manö u han+p gas+ r+im+id ukab

21 Kale gas+ ap n+ηmim hagnabim, “God han+p manö

* 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Ro 8:3; Dud 21:23 * 3:16: Jen 12:9 * 3:17: Eks

12:40 * 3:18: Ro 4:14 * 3:19: Ro 5:20; Ap 7:38

mihöp haga. Pen lo manö haga anibu, yad ginabin a göm manö niñö hag la manö anibu aip adip adip midagöp,” a ginabim. “Manö anib mihau ke ke midöp,” a ginabim. Pen manö ke ke wasö. God nibi bi kamij middep lo manö ap hagaiböp, hon lo adö anibu nöp niñun ginö, God nipe niñöm hanip nibi bi kamij aij nipe a giböp. Pen lo anibu rö ap hagaga. * 22 God Manö kalı kfiñ rikla rö nöp midöp. Nibi bi ram mınöñ gau magöñhalö nan si nan naj adö u gılö gılö, gac anibu kalip wam wam gö, ke kamij aröl rö lagöp. Pen nibi bi Jisas Krais nip niñ udnaböl gau, God ginabin a göm hag la rö, nan aij haga anibu kalip ñinab.

23 Pen Krais auaga ñin u, nip niñ udagno u me, lo manö hanip bi nagıman waryö raul anı yanı midpal rö u, gi gıgabö ga. * 24 Hanip gıgabö göm, gası rimıd uk damöm, gası ñö niñöl gi midno, Krais auö, manö aij nipe u niñ udno, God hanip nibi bi kamij aij nipe a göp. * 25 Krais manö aij u niñ udpun u me, uri lo manö hanip gası rimıd uk dam gagöp. 26 Kale Krais Jisas nip niñ udpim u me, kale magöñhalö God ñı pai nipe midpim. * 27 Kale ñıg pakmim Krais nip cıg gıpim u

me, ke hain nibö Krais nipe ke rö halu libim. * 28 Anıb u, Juda if u ke, Grik if u ke midagpim; nıbi bi nagı wög gıpim gau ke, nıbi bi gası kale ke niñmim gıpim gau ke midagpim; nıbi if u ke, bi if u ke midagpim; kale Krais Jisas nıbi bi nıpe midpim rö, if añı yabı midpim. *

29 Kale nıbi bi Krais lau adö midpim u, kale Ebrahim nıbi bi if nıpe midpim niñöm God Ebrahim nip ginabin a göm haga u, kalöp u rö nöp ginab. *

4

Krais nöp gö God ñı pai nıpe midpun

1 Manö yad hagabin u anıg göl midöp: nıbi bi gau umlö, nan kale gau ñı pai kale gau kalip hag libal. Anıb u, ñı pai anıb gau nan iru midöp u pen kale ñı pai pro midpal rö, kale nıbi bi nagı wög gıpal rö nöp midpal. 2 Pen nıbi bi ñı pai anıb gau kalip abad midpal gau, anıg anıg gımim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad midlö midlö, nap hag la ñın u nöp, nan kale anıb gau udpal. 3 Pen anıb unbö rö nöp, hon ñı pai pro rö midun gası niñ aij gagun, kıjaki, wip haji, nan niñön niñön gau manö niñön hagla u udun, kalip nıbi bi nagı wög gep rö midmidun. * 4 Pen God hag la ñın u hadö

* 3:21: Ro 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3

* 3:27: Ro 6:3 * 3:28: Ro 10:12 *

* 3:24: Ro 10:4 * 3:26: Jon 1:12

* 3:29: Ro 4:13 * 4:3: Kol 2:20

aua u me, God Ñi nipe u nîp
 yuö, Juda nîbi ap Ñi anîbu
 nîp yag daua. Yag dauö, nipe
 Juda lo manö adö u nîñöm,
 mid damöm, * 5 Juda nîbi
 bi lo manö nîñbal gau rau
 adog uda. Kalîp rau adog
 uda u, hon God ñi pai nipe
 yabił rö mideinabun a göm
 ga. 6 Kale ñi pai nipe yabił
 midpim rö, God nipe Ñi nipe
 Ana nipe u yuö, Ana u apöm
 hanîp at ba göp u me, God
 nîp “Aba,* Bapi,” a gîpun. *
 7 Anîb u, kale nîbi bi, Seden
 nîp nîbi bi nagî wög gep rö
 midmidim gau, miñi God ñi
 pai nipe midpim u me, God
 ñi pai nipe kalîp manö nîñö
 hag lep hagöm, “Kalöp nan
 aij gau ñinabin,” a ga manö
 u, manö kale yabił.

*Pol Galesia nîbi bi, “Kalöp
 gasî iru nîñabin,” a ga*

8 Pen nöd God nîp nîñ
 udagmidim ñin u, kale nîbi
 bi nagî wög gep rö midmim,
 nan piral gau sabe göl gî,
 piñîñ göl gî, gî mid dammim,
 mid aij gagmidim. 9 Pen
 miñi God nîp nîñ udpim.
 Pen kale nîp nîñmim udagpe;
 nipe nöp kalöp nîñöm uda.
 Pen nîñön gîñg kale ado gî
 ammim, nöd gî naj gîmidim
 rö kauyañ gîñg gabim?
 Gabim anîbu, kauyañ nîbi bi
 nagî wög gep gau rö uñham
 midun, a gîmim, gabim aka?
 10 Pör ñin kub a gîpal u nöp
 nîñmim, rakîñ kub a gîpal
 u nöp nîñmim, sidö kub a

gîpal u nöp nîñmim, mi kub
 a gîpal u nöp nîñmim gîpim.
 Anîg gîmim, gî naj gîpim.
 * 11 Anîb u, yad manö aij
 kalöp hag ñinö nîñbe u, miñi
 arö gîñg gabim rö löp a gem,
 kalöp gasî iru nîñabin.

12 Añ mam bi. Yad kalöp
 mög nîñem hagabin! Yad
 nöd Juda lo manö nîñmidin
 rö arö gem, kale yîharîñ
 midmidim rö midpin u, kale
 u rö nöp lo manö anîbu
 arö gîmim, yad midpin rö
 midmim. Nöd kale yîp gî
 naj gagpe. 13 Kale nîñbim,
 nöd yîp nan ga u me, am
 ram miñöñ kale u midem,
 kalöp manö aij u hag ñinö.
 14 Yad nan gaia u, kale uñham
 midaipe pen yîp iru nîñmim,
 arö gagpe; God ejol ap aka
 Krajs Jisas nîp ke ud aij gîbep
 rö u, yîp unbö rö nöp ud aij
 gîpe me. 15 Kale nöd miñ
 miñ yabił gîmim yîp ud aij
 gîmim, mög nîñmim, amgö
 magö kale gau ud ju yîp
 ñeb rö liböp, hañowañ ud ju
 ñibep. 16 Pen miñi yîp nîñön
 gîñg arö gîpim? Manö nîñö
 hagnö adö u nîñmim mulu
 lugö yîp iru nîñbim aka?

17 Nîbi bi kalöp rîmid uk-
 pal gau, kale gasî naj nîñöm
 anîg gîpal. Pol bi gau arö
 gîmim, manö hon hagpun u
 nöp hain gîmim a göm anîg
 gîpal. 18 Nîbi bi kñö göm
 kalöp gî aij gîñaböl u aij.
 Pen kale pör nöp anîg göl.
 Yad kale aip mideinabin ñin

* 4:4: Jon 1:14; Ro 1:3 * 4:6: Jisas Arameik manö hagnîdöp. “Aba” a ga
 manö magö anîbu il u “Bapi.” * 4:6: Ro 8:15-17 * 4:10: Ro 14:5; Kol 2:16

u abe, mīlō gau mīdeinabin
ñin u abe kalōp gasi nīñōm
gi aij ginabōl u aij. Pen yad
mīlō gau mīdeinabin ñin u
kalōp piral gīpal u, aij gagōp.

19 Pen ñi pai mīdmagō yad
gau. Nōd, “Krais manō aij
u hag ñinō, nīñ udlō, Krais
kalīp an dan mīdeian,” a
gem, kalōp hag ñi aij gīmīdin
u, nībi gau ñi pai yag daunīg
gīlō, ilōn kub gōp rō u, yīp
ga. Pen mīñi kauyan Krais
kalōp an dan mīdeian a gem,
kalōp hag ñi aij gabin u, nībi
ñi pai yag daunīg gīlō, ilōn
gōp rō u, yīp kauyan gab.
20 Yad kale aip mīdaibnep u,
manō mai udem hagnam, a
gem, nīñbnep u pen mīlō gai
i mīdpin u me, yad kalōp
gasi iru nīñnō, gasi yad rīkō
aub.

21 Pen kale lo manō nōp
nīñun, a gīpim gau, lo manō
rīmnap nīñagmim rō lōp.
22 Manō anību kalī kīñ
rīkōm hagla, “Ebrahim ñi
mīhōp yag daua. Ñi nīpe ap,
nībi praj ap Ebrahim nībin
u nīp nagī wōg gīmīdōp nībi
u nīp udōm yag daua; ñi nīpe
ap, nībin nīpe yabīl u aip yag
daua,” a gīla. * 23 Nībin nagī
wōg gīmīdōp ñi yag daua u,
ñi pai yag daubal rō nōp yag
daua; pen nībin nōd u, ñi pai
wem mīdōm, God Ebrahim
nīp ñi ap yag daunabōn a
gōm manō hag la rō, ñi ap
yag daua. *

24 Aiud adō anību rō, manō
rīmnap ba gau mīdōp. Nībi

mīhōp, manō nīñō hag lep
mīhōp. Manō nīñō hag lep
ap Sainai Dum nībō apōm,
ñi pai yag dauō kale nagī
wōg gōl gi nōp mīdeinabōl;
Hega me u. 25 Nībi Hega
nīpe Sainai Dum ram mīnōñ
Arebīa au rō me. Nīpe daun
kub Jerusalem mīñi mīdōp
u rō mīdōp. Nīhōn gīnīg:
Jerusalem abe ñi pai nīpe
abe nagī wōg gīpal. 26 Pen
Jerusalem kumi kabō adō
lan mīdōp au, nībi bī wōg
gōm aragnabōl. Ram mīnōñ
anību ami hon. *

27 Hadame nōp kīmap ap
God Manō kalī kīñ rīkōm
hagla,

“Nībi ñi pai wem ñi pai yag
dauagōp u,
mīñ mīñ yabīl gīnab.

Nībi ñi pai daunīg gōm
ñīñagōp u,
aij gō nīñōl gi, ñiñī
līnab.

Nībi ñi pai wem u,
il nīpe kub mīdnīg
gabōl;

pen nībi nugmul aip ajmīdil
u,
il nīpe kub mīdagnabōl,”
a gīla. *

28 Añ mam bī. God nīpe
manō klō nīñō hag lō, Sera
Aisak yag daua. Pen anīb
unbō rō nōp, God manō klō
nīñō hag lō, kale ñi pai nīpe
mīdpim. Anīb u, kale Aisak
rō mīdpim. *

29 Ñin anību, Ebrahim
ñi nīpe nībi bī ñi pai yag
daubal rō nōp yag daua ñi

* 4:22: Jen 16:15; 21:2 * 4:23: Ro 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10

* 4:27: Ais 54:1 * 4:28: Ro 9:7

u, uraköm, n+mam ado God Ana gö yag daua u n+p n+ñö, mulu lugö, g+ naij ga. An+ b u rö, m+ñi Juda n+bi b+ lo manö n+ñbal gau, han+p n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udpun gau u rö nöp g+pal. *

³⁰ God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, "N+bi wög g+ ñeb am+ l m+hau kal+p hag yumön. N+bi nag+ wög g+ ñeb ñ+ n+pe u, n+bi kabö göl udmön ñ+ yag dauna u, nan n+pe r+mnab udagnab," a g+la.

³¹ An+ b u, añ mam b+ n+ñim! Hon n+bi nag+ wög g+m+döp ñ+ pai n+pe rö m+dagpun; hon n+bi kabö göl nag+ wög gagm+döp ñ+ pai n+pe rö m+dpun.

5

Nag+ m+daino, Krai
han+p rau adog uda u me,
Juda lo manö gau lo hon wasö

¹ Krai han+p böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han+p manö kub hagagn+m, a göm, han+p rau adog uda. Krai an+g ga u gas+ n+ñöl g+ nöp m+daimim; nöd Juda lo manö u b+ kub kale rö lö, n+p n+bi b+ nag+ wög gep rö m+dm+dim u, kauyañ ado g+ aragmim. ² Yad Pol kalöp manö hagabin i n+ñ aij g+mim! Juda kai manö hon udmim a g+pal gau kal+p yau a g+pe, hañ kalöp r+ b g+ dö geinaböl u, hainö Krai kalöp g+ ñ+n+m rö lagnab. ³ Yad kalöp kauyañ hag aij

g+n+g gabin! Bi gau manö hon udmim a g+pal gau kal+p yau a g+pe, hañ kalöp r+ b g+ dö geinaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöñhalö udmim hain g+mim. ⁴ Kale, "Juda lo manö hain g+no arö, God han+p n+ñöm, 'N+bi b+ kam+ñ aij yad,' a g+nab," a g+ gas+ n+ñbim n+bi b+ gau, Krai n+p arö g+pim; n+bi b+ n+pe m+dagpim. Kale an+g g+mim n+ñbim rö, Krai kalöp mög n+ñöm udn+m rö lagöp. ⁵ Pen God Ana han+p an dan m+döp n+bi b+ gau, God han+p n+ñöm, "N+bi b+ kam+ñ aij yad," a g+nab ñ+n u abad m+dun aij gö n+ñöl g+, gas+ halö m+dpun. ⁶ N+bi b+ Krai Jisas n+p c+g m+dpal gau, hañ r+ b g+ dö göp aka r+ b g+ dö gagöp u nan y+har+ñ. Nan kub añ+ nöp m+döp: Krai n+p n+ñ udun, n+bi b+ gau kal+p m+dmagö lun. *

⁷ Kale nöd aj aij g+m+dim u pen m+ñi b+ an kalöp adan b+nöm r+kaj+p n+ñöm manö n+ñö u arö g+pim? ⁸ God kalöp adan b+nöm r+kaj+p n+ñöm manö n+ñö u arö gag+pim. N+pe nöp me kalöp wiñ alab. ⁹ N+bi b+ gau nan y+ s a gal u manö ap hagöm hag+p, "Y+ s pro marap plaua rin kub yañ halö l+lö, y+ s an+bu ke aram aram aram plaua an+bu kub yab+ l rannab," a g+pal. * ¹⁰ Krai aip j+m ñöl m+dpun u me, yad n+ñbin manö yad hagaj+n an+bi kale ke an+ b unbö rö

* 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15

* 5:9: 1Ko 5:6

nöp niḡnabim. Pen bi an niḡpe apöm manö piral hagö, kale gasi ap ap niḡabim u, bi anibu manö kub niḡöm pen ilön udnab. *

¹¹ Pen añ mam bi niḡim! Krais niḡbi bi niḡ uḡpal gau kalip hañ riḡb gi dö giḡmim a giḡnep, bi gau yip gi naij gagblap. Yad hañ riḡb gi dö giḡmim a giḡnep, Krais niḡpe niḡbi bi gau a göm, mab ba lanḡ uma manö aij anibu niḡlō mulu lugagböḡ. ¹² Pen gasi yad, bi manö piral haglö dui giḡpim bi anib gau kalip ke böḡ nöp riḡb gi dö giḡnaböl u aij!

¹³ Pen añ mam bi. Krais hanip böḡ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanip manö kub hagagnim, a göm, hanip rau adog uda. Pen gasi anibu niḡmim, gasi kale ke niḡmim, haḡowaḡö gagmim; niḡbi bi gau kalip möḡ niḡmim, ud aij giḡmim. * ¹⁴ God lo manö u magöḡhalö ud jim ñöl, manö magö añi ap nöp miḡdöp: “Kale ke miḡdmagö liḡbim rö, niḡbi bi riḡmnap kalip u rö nöp miḡdmagö liḡmim.” * ¹⁵ Anib u, kale ke niḡ aij giḡmim. Kaj kain gau giḡpal rö mulu lugö, pen pen giḡnabim u, magöḡhalö ap lug paknabim.

Gasi ke niḡbim adö u arö giḡmim, God Ana u gasi ñiḡim rö giḡmim

¹⁶ Anib u, kalöp hagabin, God Ana gasi ñöb adö u nöp giḡmim. Anig geinabim me,

gasi kale ke niḡmim, nan si nan naij giḡmiḡdim adö u arö giḡnabim. ¹⁷ Gasi anib miḡhau, ap böḡ lap tip gi ud arnab, ap böḡ lap tip gi ud arnab u me, gun a giḡnabim adö u giḡmim rö lagnab. * ¹⁸ Pen God Ana kalöp gasi ñö niḡöl gi giḡpe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen niḡbi bi gasi kale ke niḡöm giḡmiḡdal adö u, niḡbi si bi si göm, haḡowaḡö gi ajöm, gi naij yabiḡ göm; * ²⁰ nan yiḡharinḡ gau sabe göm, kuj göm, aiön paköm; niḡbi bi gau kalip mulu kal niḡöm, pen pen göm, nan kale gau yad rö miḡdagöp a göm, hibur naij gö, yad ke bi kub miḡdnam a göm, pen pen hagöm, am ke ke asiḡ miḡdöm, ²¹ nan kale gau yad rö miḡdaiböp, a göm; ñiḡ ktö ñiḡöm hauḡ alöm, nan magö iru nöp ñiḡöm, nan niḡeb niḡagep göm, gi naij yabiḡ giḡpal. Yad kalöp nöḡ hagnö manö u miḡni kauyaḡ kalöp hagabin: niḡbi bi anibu rö gi miḡdpal gau, God kalip udöm abad miḡdageinab.

²² Pen niḡbi bi God Ana kalöp gasi ñö niḡöl gi giḡlö arab gau, niḡbi bi gau miḡdmagö löm, miḡñ miḡñ göm, hibur hain hain miḡdöm, niḡbi bi riḡmnap gau möḡ niḡöm, gi aij göm, manö kale ke hagnaböl u anib unbö rö nöp göm, ²³ niḡbi bi riḡmnap aip manö hain hagöm ud aij göm, niḡbi bi riḡmnap kalip gi naij giḡlö, pen kal juagnaböl. Anig

* 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Ro 13:9 * 5:17: Ro 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10

gɨnaböl u, lo manö ap kalɨp manö kub hagagnab.

²⁴ Krajs Jisas nɨbi bɨ nɨpe gau, gasɨ ke nɨŋöm hałöwałö gɨmɨdal nagɨ adö anɨbu arö gɨpal. Nagɨ adö gɨmɨdun anɨbu, mab kros ba laŋ Krajs Jisas aip umöb. * ²⁵ Anɨb u, God Ana u nöp hanɨp kamɨŋ hain nɨbö ñö, kamɨŋ mɨdpun u me, God Ana nan nɨhön hanɨp hagnɨm u, anɨb unbö rö nöp gun. ²⁶ Pen hon ke hib kub mɨdan, a gun, pen pen hagun, nan kale gau nan yad rö mɨdaiböp, a gun, gasɨ nɨŋagun. *

6

Nɨbi bɨ gau mɨdmagö limim, gɨ aij gɨmim

¹ Añ mam bɨ. Nɨbi bɨ hon rɨmnap nan si nan naij adö rɨmnap gaiöl u, kale nɨbi bɨ God Ana kalöp aŋ dan mɨdöp nɨbi bɨ gau, kalɨp manö hain hain hagnim, hag aij gɨpe, kauyaŋ mɨd aij göl. “Ñɨn rɨmnap hon u rö nöp gɨnabun rö löp,” a gɨmim, nɨŋ aij gɨmim. *

² Nɨbi bɨ hon rɨmnap mɨŋör gainɨm, kalɨp mög nɨŋmim abad mɨdpe, mɨd aij göl. Anɨg gɨnabim u, Krajs lo nɨpe haga rö gɨnabim. * ³ Hon ke nan aij ap mɨdagöp. Nɨbi bɨ rɨmnap, hon ke nɨbi bɨ aij a gɨnaböl u, pir alnaböl. ⁴ Bɨ anɨbu bɨ aij aka yad bɨ aij, a gɨmim, gasɨ u nɨŋagmim; yad ke gɨ aij gɨpin aka gɨ aij

gagpin a gɨmim, gasɨ u nöp nɨŋmim. ⁵ Nɨhön gɨnɨg: hon añɨ añɨ marö ke ke mɨdöp rö nɨŋun, nɨhön nɨhön gun mɨd aij gɨnabun u, ke nɨŋ aij gun. *

⁶ Pen nɨbi bɨ Krajs manö aij hag ñɨbal gau, nɨbi bɨ manö anɨbu nɨŋbal gau, manö hag ñeb nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp hauł gagöl; nan aij kale mɨdöp gau kalɨp rɨmnap nɨme lɨ ñöl. *

⁷ Pen, God bɨ hauł, yad nan si nan naij gɨnabin nɨpe nɨŋagnab, a gɨmim, nɨŋagmim. Gɨnabun rö, hanɨp pen u rö nöp gɨnab. Hon nɨŋbun, nan yɨmnabun rö nöp halnabun; nan ke rɨmnap hal dauagnabun. *

⁸ Anɨb u, gasɨ hon ke nɨŋbun rö nan yɨmun a gɨnabun u, adan naij amöl gɨ, böŋ nöp lug pakun, mab pör inab u halnabun. Pen God Ana gasɨ ñöb rö nan yɨmun a gɨnabun u, God Ana u hanɨp gö, kamɨŋ pör mɨdep magö u nöp halnabun. ⁹ Anɨb u, iru nɨŋun, gɨ aij gɨpun u arö gagun, klö gɨ nan yɨmun, ñɨn hain u nan magö aij halnabun. ¹⁰ Pen nan ñɨŋeb anɨbu pɨdöŋ gagöp ñɨn i, nɨbi bɨ Krajs lau adö mɨdpal gau kalɨp ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau kalɨp magöŋhalö u rö nöp gun.

Krajs hanɨp a göm mab kros ba laŋ uma u nöp nan kub yabɨł

* 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5

* 5:26: Plp 2:3

* 6:1: Mad 18:15

* 6:2: Ro 15:1

* 6:5: Ro 14:12

* 6:6: 1Ko 9:11,14

* 6:7: Ro 8:13

¹¹ Yad hagnö, mam ap köp anibi kalı kliš riköp. Pen mifni ñimago yad ke kalı kliš rikabin u me, manö magö kub kub rö kalı kliš rikabin.

¹² Bi hañ roman nöp niñöm, u aij, u naij, a gimidal bi gau, kale ktö göm hañ rib gi dö gimim a gipal. Kraiss uma manö u nöp hagno, bi Juda rimnap kal juöm, hanip gi naij ginaböl, a göm me, anig hagaböl. ¹³ Hañ kale ke rib gi dö gipal u pen Juda lo manö gau magöhalö hain gagpal. Kalöp hañ rib gi dö gimim a gipal u, hainö kale ñiñi löm, Juda bi gau rimnap kalip hagnaböl, "Hon hagno manö hon udöm hañ roman kale anig anig gipal," a ginaböl. ¹⁴ Pen yad nan añi ap nöp gasi niñem mifni mifni gabin: Jisas yip, a göm, mab kros ba lan umö, yad aip umnö rö löp u niñem me, mifni mifni gabin. Nipe aip umnö anibu, bi böñ nöp umöb rö u midnö, nibi bi minöñ naböñ i nibö nan kale mifni mifni gipal gau, yad aij gagöp. Pen nibi bi anib gau u rö nöp yip niñlö, yad nan yiharin ap rö lö, bi böñ nöp umöb bi ap rö midpin.

¹⁵ Hañ rib gi dö göp aka rib gi dö gagöp u nan yiharin. Pen God gö, nibi bi hain nibö lun, nibi bi nipe midpun u nan yabit. * ¹⁶ Manö hagin hain gipim nibi bi gau abe, God nibi bi nipe gau magöhalö abe, God kalöp mög niñöm ud aij gö niñöl

gi kale agamij mid aij gi midmim.

¹⁷ Yad manö magö añi ap midöp u, kalöp hagnig gabin. Jisas manö aij u hagnö, yip pakpal adlai gau midöp u me, bi rimnap apöm yip miñör rimnap ñagöl. *

¹⁸ Añ mam yad gau. Bi Kub hon Jisas Kraiss kalöp mög niñöm, abad midainim. Anib unbö rö aij.

* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Epesas

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

1 Yad Pol. God ȳip hag lö, Krajs Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, kalöp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Epesas m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i k̄liñ r̄ikabin. *

2 God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krajs abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Krajs p̄ig m̄idpun u, n̄ipe ana hon nan aij ñab

3 B̄i Kub hon Jisas Krajs Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Ñ̄i n̄ipe n̄ip yuö apöm han̄ip udö me, n̄ip c̄ig ḡino, kumi kabö adö lañ nan aij aij m̄idöp gau magöñhalö ana han̄ip ñöb. * 4 Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u God haga, "Krajs n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinaböl gau, kale n̄ibi b̄i ut, n̄ibi b̄i asiñ m̄idagöp yad gau m̄ideinaböl," a ga.

An̄ib u, hadame dagol gau God n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, * 5 ñ̄in an̄ibu nöp, gasi n̄ipe nöp n̄iñöm haga, "Ñ̄i yad Jisas Krajs n̄ibi b̄i kal̄ip udnab gau, ñ̄i pai yad ke rö l̄ilö, yad ke kal̄ip udem kabö launabin," a ga. * 6 An̄ig hagöm, Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe u

hañöwañö yuö apöm, han̄ip ud Nap ñ̄imagö adö n̄ipe la u me, aij gö n̄iñöl ḡi hib n̄ipe u hagno adö arab.

7 Jisas Krajs hagape n̄ipe lugö umöm han̄ip rau adog udö, God, B̄i aij yabiñ u, han̄ip mög yabiñ göm, nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö göp. An̄ib u, hon n̄iñbun God n̄ipe n̄ibi b̄i gau mög yabiñ göp. * 8 God n̄ipe gasi n̄iñ k̄id hiiköm nan magöñhalö gau n̄iñöb u, han̄ip nan aij aij an̄ib gau hañöwañö ñöb. 9 Pen God n̄ipe Krajs aip n̄ihön ḡin̄ig ga u, nan pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu han̄ip waiö hagö n̄iñbun. *

10 God ñ̄in hain hag la ñ̄in u, nan kumi kabö adö lañ au abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i abe, Krajs n̄ipe añ̄i nöp magöñhalö abad m̄ideinab. *

11 God n̄ipe ke gasi n̄iñöm hag la u, magöñhalö ḡin̄ig gab. God n̄ipe ke gasi n̄iñöm hag la, hon Krajs c̄ig ḡipun n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i n̄ipe ke l̄inabun. God n̄ipe hadame dagol gau an̄ig gasi n̄iñ. *

12 N̄ipe ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i Krajs n̄ip nöd n̄iñ udno gau, God hib n̄ipe hagno adö arn̄im, a göm ga. 13 Pen kale u rö nöp, Krajs manö aij n̄ibi b̄i ud kam̄iñ yuep manö n̄iñö an̄ibu n̄iñ udpe, God kalöp udöm, Ana Ut kalöp an̄i dan löm, Krajs n̄ibi b̄i n̄ipe yabiñ hag löp. 14 God Ana han̄ip

* 1:1: Ap 18:19-21; 19:1 * 1:3: Ep 2:6 * 1:4: Jon 15:16 * 1:5: Jon 1:12

* 1:7: Ep 2:7; Kol 1:14 * 1:9: Ro 16:25 * 1:10: Kol 1:16,20 * 1:11: Ro 8:28-29

aŋ daŋ mɨdöp u me, hon nɨŋbun, God nan aij aij nɨbi bɨ yad hainö ñɨnabin a ga nan gau, hainö udun mɨd aij yabiɨ gɨnabun. Anɨb u, God hib nɨpe hagno adö araŋ. *

Pol God nɨp sabe ga

¹⁵ Anɨb u, yad nöd nɨŋnö, kale Bɨ Kub Jisas nɨp nɨŋ ud-mim, nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp mɨdmagö lɨbim u, ¹⁶ yad hauɨ gagem, pör nöp kalöp a gem God nɨp aij a göp a gem, sabe göl gɨ mɨdpin. ¹⁷ Bɨ Kub hon Jisas Kraiss God nɨpe u, Bap aij unbö ke u, nɨp pör hag nɨŋem hagabin, nɨpe Ana kalöp ñɨnab nɨŋöm nɨpe kalöp gasɨ aij ñöm, God nɨpe aigale bɨ rö mɨdöp u kalöp yamö, kale God nɨp nɨŋ aij gɨnabim. * ¹⁸ God nɨp sabe gem hagabin, nɨpe mɨdmagö kale aŋ daŋ mailö nɨpe ñɨ lö, Kraiss nɨbi bɨ nɨpe nan aij unbö ke ñɨnɨg gab u nɨŋnabim. Nan aij anɨbu ñɨnabin a göm, God kalöp wɨñ ala me. ¹⁹ God nɨp sabe gem hagabin, nɨpe mɨdmagö kale aŋ daŋ mailö nɨpe ñɨ lö, nɨpe Bɨ kɨtö unbö ke yabiɨ mɨdö, hon nɨbi bɨ Kraiss manö aij nɨŋ udpun gau kɨtö anɨbu udpun u nɨŋnabim. Kɨtö anɨbu God ñɨmagö nɨpe nöp mɨdöp. * ²⁰ Kraiss böŋ nöp umö, God kɨtö anɨbu nöp Kraiss urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam ñɨmagö yɨjɨg böŋ nɨpe lau la. *

²¹ Kraiss God aip am bɨs göp u, ana kumi kabö laŋ nöd abad mɨdmɨdal gau abe, ana kumi kabö laŋ hainö abad mɨdeinaböl gau abe, hib kale magöŋhalö yagol mɨdö, Kraiss hib nɨpe u i adö laŋ mɨdö nɨŋöl gɨ, magöŋhalö mo nɨpe gau mɨdöp. ²² God nɨpe nɨbi bɨ nan gau magöŋhalö Kraiss mo nɨpe gau la. Pen hon Kraiss nɨbi bɨ nɨpe gau magöŋhalö, God Kraiss nɨp bɨ nabɨc u hag la. * ²³ Kraiss nɨbi bɨ nɨpe gau, hon hañ romanŋ nɨpe mɨdpun. Kraiss nabɨc abe hañ romanŋ abe mɨdöp me u. *

2

Kraiss nöp gö, hon kamɨŋ mɨdpun

¹ Kale nan si nan naij gɨmɨdim u, kale nɨbi bɨ böŋ nöp umla nɨbö rö mɨdmɨdim. * ² Nɨbi bɨ ram mɨnönŋ iɨ i nan si nan naij gɨpal rö, kale ke nöd u rö nöp gɨmɨdim. Ñɨn anɨbu ana kumi au laŋ mɨdpal bɨ kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp gɨmɨdim. Ana anɨbu nɨpe nɨbi bɨ God Manö udag-pal gau kalɨp aŋ daŋ mɨdöp. * ³ Pen nöd hon magöŋhalö anɨbu rö nöp gɨmɨdun. Gasɨ hon ke nɨŋmɨdun rö göl gɨ, gasɨ rɨmnap ke nɨŋeb rö lagö, nan si nan naij nöp gɨmɨdun. Anɨb u, nɨbi bɨ gau gɨ naij gɨlö God kalɨp pen ilön kub

* **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:17:** Kol 1:9 * **1:19:** Kol 1:11 * **1:20:** Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10 * **1:22:** Sam 8:6 * **1:23:** Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 * **2:1:** Kol 1:21; 2:13 * **2:2:** Kol 3:7; Dai 3:3 * **2:3:** Kol 3:6

ñinig gab rö u, hon u rö nöp
gimidun. *

4-5 Anib u, hon nibi bi böñ
nöp umla nibö rö midaino,
God aip middep rö lagö, God
nibi bi pör nöp mög niñöb
u, hanip midmagö yabiñ löm,
Krais aip ud kamih löp. God
nipe kalöp mög niñöb u me,
kalöp ud kamih yuöp. *

6 God hanip Krais aip urak
ñöm, kumi kabö adö lan au
dam Krais Jisas aip asik ña.
*

7 Pen God ga anibu, nibi
bi hainö yag daunaböl gau,
kale God nipe hanip a göm,
Krais Jisas nip yuöm hanip
gi aij yabiñ ga u niñöm, God
nipe bi aij ke yabiñ, nibi bi
mög yabiñ niñöb u niñöl a
göm ga. 8 God kalöp mög
niñöm ud kamih yuöp. Krais
manö aij u niñ udpe u me,
nipe anig ga. Pen kale Krais
niñ udpe kalöp udöp u, klö
hon ke ginö hanip udöp a
gimim hagagmim. God nipe
nöp kalöp nan aij u yiharih
ñöb. 9 Kale Krais niñ udpe
kalöp udöp u, kale nan aij ap
gagpe. Anib u, hib kale ke
hagpe adö arnim rö lagöp. *
10 Pen God hanip udöm Krais
Jisas nibi bi nipe gi la u, God
hadame gau nibi bi gau kalip
gi aij göl a göm, hanip anig
ga. *

*Krais Juda nibi bi gau aip,
Juda nibi bi wasö gau aip ud
jim ña*

11 Kale niñbim, name nap
kale Juda nibi bi wasö niñöm
kalöp yag daula u, kale u
rö nöp Juda nibi bi wasö.
Juda nibi bi gau hib kale
ke hagöm, “hañ riköp” a
gimidal. Bi gau kale hañ
roman anig gipal. Pen
kalöp Juda nibi bi wasö gau
hib hagöm, “hañ rikagöp”
a gimidal. 12 Pen hauñ
gagmim. Kale nöd Krais lau
adö midagaibe; kale Isrel it u
hö? adö midaiibe; God manö
niñö hag la u niñagpe; kale
ram mñöh it i midmidim
pen God nip niñagmidim. *

13 Kale nöd God midöp mlö
au midmidim pen mñi Krais
hagape nipe luga u me, Krais
Jisas aip God midöp au söl
aubim. * 14 Anib u, Krais
nipe uma rö, hon Juda nibi
bi gau, Juda nibi bi wasö
gau mulu kal niñun pen pen
gimidun waryö an u rib ju
yuöm, it mihöp ud jim ñöl lö,
hon it añi ap nöp midpun.
*

15 Jisas hañ roman löm
uma rö, Juda lo manö ke ke
gau magöñhalö böñ nöp pis
ga. Jisas uma u, hainö Juda
nibi bi gau it u ke, Juda nibi
bi wasö gau it u ke midöm
pen pen gagnaböl; nibi bi
magöñhalö gau it añi ap nöp
midöm agamij mideinaböl
a göm uma. * 16 Jisas hañ
roman nipe mab kros ba
lan uma u, it mihöp anib
gau ud God aip jim ña; pen
pen gep nagit u abe al pak

* 2:4-5: Ro 6:13

* 2:6: Kol 2:12

* 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9

* 2:10:

Dai 2:14

* 2:12: Kol 1:21; Ro 9:4

* 2:13: Kol 1:20

* 2:14: 1Ko 12:13

* 2:15: Kol 2:14

* 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22

la. * 17 Nöd ke ke yabił m+dm+idun u pen Kraiſ manö aij God aip j+im ñöl m+dep u damöm, kalöp n+bi b+ m+lö kub gau rö m+dm+idim gau hag ñöm, hon Juda n+bi b+ söl gau m+dm+idun gau hag ñöm ga. * 18 Kraiſ ajöŋ han+ip adö añ+ hi+ka an+bu, God Ana n+pe añ+ m+idöp u nöp gö, hon ił m+höŋgöl Bapi m+idöp arun rö löp.

Hon Kraiſ lau adö m+dpun gau, God ram n+pe rö m+dpun

19 An+bu u, m+ñi n+bi b+ ram m+inöŋ ke gau n+bö ju apöm m+dpal rö u m+dagpim. N+bi b+ adö gau ajpal rö m+dagpim. God n+bi b+ n+pe nöd n+bö gau aip magum g+mim, n+bi b+ n+pe y+i+jg göl m+dpim. * 20 An+bu u, hon God sabe gep ram u rö m+dpun. Kraiſ Jiſas ram padö ud m+dep kub aŋ yaŋ m+idöp. B+ Jiſas manö ud arep gau abe, b+ God manö hagep gau abe, ram padö pro pro auan gau b+n+ŋ g+pal rö u m+dpal; ram bagö b+g g+gabö g+pal rö u kale m+dpim. * 21 Kraiſ Jiſas ram padö kub aŋ yaŋ m+idö, ram an+bu magöŋhalö j+im ñöl kub göm, B+ Kub sabe gep ram uł n+pe l+inab. * 22 An+bu u, kale Epesas n+bi b+ Kraiſ lau adö m+dpim gau, God n+pe kalöp u rö nöp ud ram an+bu aip ud j+im ñöl lö, ram raul m+gan

aij n+pe u God Ana amöm m+dnab. *

3

Pol Kraiſ manö aij u Juda n+bi b+ wasö gau kal+ip hag ñ+im+idöp

1 Yad Pol, Kraiſ n+ip wög g+ ñöl g+, kalöp Juda n+bi b+ wasö gau hag ñ+ ajnö, n+bi b+ r+mnap y+ip n+ŋlö mulu lugö nag+ l+lö m+dpin. * 2 Pen kale hadö n+ŋbim, God y+ip mög n+ŋöm manö aij n+pe y+ip hag ñö, yad manö aij an+bu kalöp hag ñ+ ajpin. * 3 God y+ip mög n+ŋöm, manö n+pe nöd pi göl m+dm+idöp r+mnap y+ip yamö n+ŋnö u, kalöp nöd köp kal+ kliñ r+kpin.

* 4 Kale manö kal+ kliñ r+kabin i n+ŋ aij g+mim me, God hadame dagol gau Kraiſ hainö g+nab hag la manö u n+ŋmim, yad manö nöd pi göl m+dm+idöp an+bu n+ŋ aij g+pin u, n+ŋnabim. 5 God Ana n+pe han+ip b+ Jiſas manö aij ud arep b+ n+pe ke gau abe, b+ God manö hagep b+ n+pe ke gau abe waiö hagöm gas+ ñö, manö n+bi b+ nöd n+ŋagm+idal u n+ŋbun. 6 Manö pi göl m+dm+idöp an+bu an+g göl m+idöp: Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, God nan aij n+bi b+ ñ+nabin a ga u udnaböl. Kale m+höŋgöl hañ roman+ añ+ nöp m+idö, God n+pe Kraiſ Jiſas hag yuöm n+bi b+ kal+ip g+ aij g+nabin a ga manö aij an+bu

* 2:17: Ais 57:19

* 2:19: Ep 3:6

* 2:22: 1Pi 2:5

* 3:1: Plp 1:7,13

1:26 * 3:6: Ep 2:13,16-19

* 2:20: 1Ko 3:11

* 2:21: 1Ko 3:16

* 3:2: Kol 1:25

* 3:3: Ep 1:9-10; Kol

manö kale magöñhalö. Kraiss Jisas manö aij u me u. *

⁷ God Bì klö yabił u yip mög niñöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, yip Kraiss manö aij u wög gi ñeb bi ap hag lö midpin. * ⁸ God niñbi bi niñpe rimnap niñbi bi kub, rimnap niñbi bi pro. Yad bi pro yabił u pen God yip mög niñöm gi aij gö, Juda niñbi bi wasö gau kalip Kraiss hanip gi aij yabił göm ud aij yabił göp manö aij u hag ñibin. Pen manö anibu adin juagöp. * ⁹ Pen God niñpe ram niñnöh il i midöp nan gau, nan kumi kabö adö lan midöp nan gau magöñhalö gi la u, niñpe ke nöp gö manö anibu pi göl midmidöp. Pen uri God yip hag lö, yad manö pi göl midmidöp anibu niñbi bi magöñhalö gau kalip waiö hag ñabin. ¹⁰ God ga anibu, uri Kraiss niñbi bi niñpe ram niñnöh il i midpal gau gilö niñöl gi, ejol kumi kabö adö lan abad midpal gau, God bi gasi niñ kid hiiköm niñöb u niñöl, a göm ga. ¹¹ God ga anibu, niñpe hadame dagol gau gasi niñ rö nöp, Bi Kub hon Kraiss Jisas nip hag yuöm, nan anibu ga. ¹² Kraiss Jisas nip niñ udun cig gipun u me, God nip piñin gagun, gasi halö nöp niñpe midöp sol au arun. * ¹³ Anib u, kalöp hag ñi ajnö, yip gi naij gilö, uñham midpin u, gasi iru niñagmim; yad uñham midpin pen God kalöp nan

aij ñinab.

Kraiss niñbi bi midmagö yabił löp

¹⁴ Adö anibu nöp yad Bapi nip kugom yimem sabe gipin. ¹⁵ Bapi niñpe ke gi lö, yam niñnöh naböh il i midpal gau abe, yam kumi kabö adö lan au midpal gau abe, hon magöñhalö yam niñpe midpun. ¹⁶ Bapi God nip sabe gabin, niñpe Bi mailö aij ke halö, ñimagö niñpe nan aij yabił midöp niñnöh niñpe Ana niñpe kalöp ñö, hibur gasi midmagö an kale dan pidöh middeinabim. ¹⁷ Bapi God nip sabe gabin, kale Kraiss nip niñ udpe, Kraiss midmagö an kale dan middeinab. Yad sabe gabin, kale nan niñhön ginig gabim u, God abe niñbi bi gau abe midmagö limim ginabim. * ¹⁸ Yad sabe gabin, kale abe Kraiss niñbi bi magöñhalö gau abe, Kraiss niñpe pör nöp niñbi bi midmagö yabił löp u niñnabim. ¹⁹ Kraiss niñbi bi gau midmagö yabił löp u niñnabim. Pen anibu nöp wasö. Yad God nip sabe gabin u, niñpe kalöp midmagö yabił löp u, hibur gasi midmagö an kale ke dan niñnabim. Anib u, God niñpe ke an kale dan ajman raunab.

²⁰ Hon God nip hag niñabun, pen niñpe hag niñabun rö nöp gagnab; hon gasi niñbun rö nöp gagnab. Klö niñpe ke u hanip an dan

* **3:7:** Kol 1:25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10
14:23; Kol 1:23; 2:7

* **3:12:** Jon 14:6; Ro 5:2 * **3:17:** Jon

wög göm, nipe gi mapil gi nab. ²¹ Anib u, hon Krai Jisas nibi bi nipe midun nip cig midpun gau, hib nipe por nop por nop ud arno adö aran! Anib unbö rö aij.

4

Krais hañ roman nipe jim ñöl midmim

¹ Yad Bi Kub wög ginö yip nagil lö midpin u, manö hagabin inijmim. God kalöp nibi bi aij yad midaimim a göm uda u, kale anib unbö rö nop gi midaimim. * ² Nibi bi kub midpun a gimim kal juagmim; nibi bi hain aij gau midaimim. Kale pen pen manö hain hain haimim midmagö limim. * ³ God Ana kalöp ud jim ñöl lö, jim ñöl midpim rö, anig gun nop agamij midaiun a gimim gipe arnim. * ⁴ Hon Krai nibi bi nipe hañ roman añi ap nop midöp. Ana u añi ap nop midöp. Kale magöñhalö nan aij añi ap nop hainö udnabun a gimim gasi halö midpim. God nan aij anibu ñinabin a göm kalöp wiñ ala. ⁵ Bi Kub hon u añi ap nop midöp. Krai nip niñ udep adan u añi ap nop midöp. Niñ pakep u añi ap nop midöp. ⁶ Nibi bi magöñhalö midpal gau kale God añi ap nop, Bapi añi ap nop midöp. Nipe nibi bi magöñhalö gau Bi Kub midöp. Nipe nibi bi hag lö, kale magöñhalö

wög nipe gipal. Nipe nibi bi magöñhalö gau an kale dan midöp. * ⁷ Pen Krai hanip añi añi ke ke nan aij ke ap nime lö udpun. *

⁸ Anib u, God Manö u kali klin riköm hagla,

“Ram minöñ adö lan ara ñin u,

kaua maua nipe gau nagil löm,

kalip dam tip gi ud aramöm, nibi bi gau kalip nan aij aij ña,” a gila. *

⁹ Nipe ram minöñ adö lan ara a gila il u, aige göl göm rö midöp? Me nipe nöd minöñ naböñ an yan aramöm, hainö ram minöñ adö lan ara. * ¹⁰ Anib u hon niñ bun, bi minöñ naböñ an yan ara u, bi anibu nop adö lan aramöm kumi kabö adö lan au ara. Anig ga u, ram minöñ au giyan abe, ram minöñ adö lan au abe, ram minöñ magöñhalö yabi arnabin a göm, anig ga.

¹¹ Bi anibu nop nibi bi nipe nan aij aij ñöm, rimnap hag lö, Jisas manö aij ud arep wög u gipal; rimnap God manö hagep wög u gipal; rimnap nibi bi Krai nip niñ gipal gau kalip Krai manö aij u hag ñibal; rimnap nibi bi Krai nip niñ udpal gau kalip abad midöm hag ñi aij gipal; rimnap nibi bi ñi pai gau kalip Krai manö aij u hag ñibal. * ¹² God nibi bi nipe nip wög gilö, Krai hañ

* 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13

* 4:7: Ro 12:3,6 * 4:8: Sam 68:18

* 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6

* 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28

romanꝝ nꝑe kub göm pꝑdön lꝑnꝑm a göm, nꝑi bꝑ nꝑe gau kalꝑ nan aij aij anꝑb gau ña. ¹³ Krais hañ romanꝝ pꝑdön lö, hon magöñhalö hañ romanꝝ añꝑ ap rö manö aij nꝑe nꝑñ udun, God Ñꝑ nꝑe aigale Bꝑ rö mꝑdöp u nꝑñ aij gun, hon ñꝑ pai pro rö wasö, nꝑi bꝑ majö Krais nꝑe ke mꝑdöp rö lꝑnabun. *

¹⁴ Anꝑg geinab u, hainö hon ñꝑ pai pro rö mꝑdageinabun. Ñꝑn hain anꝑbu, Bꝑ God Manö hagabun a göm, manö ke ke gau nꝑbö gau nꝑbö ud ud piral piral hagnal gau, hanꝑ yꝑgön udöm ñꝑg solwara ud ado malo göp rö u gagnaböl. ¹⁵ Ñꝑn hain anꝑbu, hon nꝑi bꝑ gau kalꝑ mꝑdmagö lun manö nꝑñö nöp hagnun, nan nꝑñön nꝑñön gꝑnabun u, Nabꝑc nꝑñön gꝑböp u nꝑñun, anꝑb unbö rö nöp gun. Nabꝑc u Krais me. * ¹⁶ Krais nabꝑc mꝑdö, hañ romanꝝ kꝑd ke rꝑmnap kꝑd ke ke rꝑmnap pen pen mꝑdmagö löm, wög ke ke gꝑlö, kꝑdꝑt aram hañ romanꝝ kꝑd ke ke ud jꝑm ñö, hañ romanꝝ magöñhalö kub göm, pꝑdön lꝑnab.

Krais nꝑi bꝑ nꝑe mꝑdpun rö, nagꝑ gꝑsön nꝑbö adö u gun

¹⁷ Anꝑb u, Bꝑ Kub manö nꝑe u udem kalöp manö klö hagem hagabin: nꝑi bꝑ God nꝑñ udagnal gau gꝑmꝑdal rö nagꝑ adö u rö gagmim. Nꝑi bꝑ anꝑb gau gasꝑ kale mꝑdagöp. * ¹⁸ Kale sꝑbö

böñ au mꝑdpal. Kale gasꝑ ap mꝑdagöp yabꝑt. Gasꝑ rꝑmꝑd mꝑdmagö kale ke pꝑñ göm manö nꝑñagal. Anꝑb u, God kamꝑñ nꝑe kalꝑ anꝑ dan mꝑdagöp. ¹⁹ Nan si nan naj nꝑñön nꝑñön gꝑpal gau kale nable gagöp. Anꝑb u, kale nan si nan naj abönamö gꝑ dam dam, uri nan si nan naj hain nꝑbö rꝑmnap gun a göm rapꝑn hałowatö gꝑlö arab.

²⁰ Pen nöd Krais manö aij u hag ñꝑno nꝑñ udpe u, Krais kale nagꝑ adö anꝑbu gꝑmim a göp kalöp hag ñꝑno nꝑñagpim. ²¹ Kalöp Jisas manö nꝑñö u nöp hag ñꝑno nꝑñbim me. ²² Nan si nan naj nöd gꝑmꝑdim u, gasꝑ rꝑmꝑd mꝑdmagö kale gac gꝑnab. Anꝑb u, nan si nan naj gꝑmꝑdim u böñ nöp arö gꝑmim. * ²³ Gasꝑ aij gꝑsön nꝑbö adö u nöp nꝑñmim. *

²⁴ Pen God gö nꝑi bꝑ gꝑsön nꝑbö mꝑdaimim rö löp. Anꝑb u, nagꝑ gꝑsön nꝑbö adö u ud halu lꝑmim, God kamꝑñ aij mꝑdöp rö u, God nꝑe uꝑ ke mꝑdöp rö u mꝑdaimim. *

²⁵ Anꝑb u, hon magöñhalö Krais hañ romanꝝ nꝑe añꝑ nöp mꝑdpun u me, kale magöñhalö nꝑi bꝑ gau kalꝑ piral hagnmꝑdim u arö gꝑmim, manö nꝑñö nöp hagnmim. * ²⁶ Ñꝑn rꝑmnap nꝑi bꝑ kalöp gꝑ naj gꝑlö kale mulu lagnab. Pen mulu lugö, nan si nan naj gagmim. Anꝑg göl mulu

* 4:13: Kol 1:28

* 4:15: Kol 1:18; 2:19

* 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21

* 4:22:

Ro 8:13; Kol 3:9

* 4:23: Ro 12:2

* 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10

* 4:25: Kol

3:8-9; Sek 8:16

* 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20

nɪŋöl gɪ mɪdpe nɪŋöl gɪ, sɪdö wad aragnɪm. * 27 Wasö u, Seden kalöp gasɪ najj ñö, nan si nan najj gɪmim rö löp.

28 Nɪbi bɪ nan si udmɪdal gau hainö nan si udagöl; klö ke wög göm nan mɪdö nɪŋöl gɪ, rɪmnap nɪbi bɪ mög gep rö gau kalɪp ñöl. 29 Manö hagnɪg gabim u, manö najj rɪmnap hagagmim. Manö aij nɪbi bɪ nɪŋöm, God nɪp cɪg aij göl rö lɪnɪm gau nöp hagmim. * 30 God ñɪn hain u hanɪp böŋ nöp udnabin a göm nɪŋ löm, Ana Uɪ nɪpe u nöd yuö apöm kalöp aŋ daŋ mɪdöp u me, najj gɪmim God Ana Uɪ nɪp marö ñagmim. * 31 Hibur najj gö, nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, nɪbi bɪ hag jumim, gɪ najj gɪmim gɪpim u magöŋhalö arö gɪmim. * 32 Pen pen mög nɪŋmim, mɪdmagö lɪmim. Kale Kraiss lau adö mɪdpe, God kalöp nan si nan najj gɪpim u nɪŋöm arö göp rö u, kale u rö nöp pen nɪŋmim arö gɪmim pen nɪŋmim arö gɪmim gɪmim. *

5

Mailö adö u ajaiun

1 Kale God ñɪ pai mɪdmagö aij nɪpe mɪdpim u, nɪpe göp rö gɪmim. * 2 Kraiss hanɪp nɪbi bɪ mɪdmagö löm, God nɪp nan dap sabe gɪlö haɪ?

aij auöp rö u, hanɪp nan a göm mab ba laŋ uma. Kraiss ga anɪbu nɪŋmim, kale ke anɪb unbö rö nöp nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö löl gɪ mɪdaimim. *

3 Pen God nɪbi bɪ nɪpe ke yabɪɪ mɪdpim u, nɪbi si bɪ si gɪmim, gau ajmim haɪowaɪö gɪmim, nan aij kale gau yad udnam a gɪmim, nagɪ adö anɪbu rö magöŋhalö böŋ nöp arö gɪmim. 4 Uraŋaŋ hagmim, ñɪloŋ lɪmim, manö najj hagmim gagmim. Manö anɪbu rö hagagep yabɪɪ. Kale pen God nɪp aij a göp a gɪmim.

5 Nɪ? aij gɪmim: nɪbi si bɪ si gɪpal nɪbi bɪ gau abe, gau ajöm haɪowaɪö gɪpal nɪbi bɪ gau abe, nan aij kale gau yad udnam a gɪpal nɪbi bɪ gau abe kale God Kraiss apil mɪhau ram mɪnöŋ kumi kabö adö laŋ abad mɪdpil au aragnaböl yabɪɪ. Kale nan si nan najj anɪb gau gasɪ nɪŋbal u, nan anɪb gau god kale rö löp. *

6 Nagɪ najj hagajɪn anɪb gau, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp piral hagöm hagnaböl, “Nan anɪb gau nan si nan najj wasö,” a gɪnaböl. Kalöp piral haglö nɪŋmim rö löp u, nɪŋ aij gɪmim manö kale udagmim. Nan si nan najj hagajɪn anɪb gau gɪpe, God kal juöm kalöp gɪ najj yabɪɪ gɪnab. * 7 Manö kalɪp nɪŋmim kalɪp aip ajagmim.

* 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19; Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8

* 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mad 5:48 * 5:2: Hib 10:10;

Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8; Ro 1:18

8 Nöd sibön aḡ gau m+dm+dim u pen m+ñi B+ Kub n+bi b+ n+pe l+mim mailö n+pe adö u m+dpim. M+ñi mailö n+pe adö u m+dpim rö, n+bi b+ mailö adö u ajpal rö ajmim. Mailö ñ+ pai rö m+daimim. * 9 Mailö magö u nan aij aij iru nöp p+lnab: g+ aij gep magö ke ke iru yab+ p+lnab; nan n+hön n+hön God n+ḡö aij g+nab nan gau magöḡhalö p+lnab; nan n+hön n+hön n+ḡö nöp m+döp pör nöp p+lnab. 10 God n+p aij g+n+m adö u nöp n+ḡ aij g+mim g+pe arn+m.

11 Sibön yaḡ ajöm nan si nan naj g+pal u kale aip gagmim. Nan si nan naj g+pal u mailö adö u hagpe n+ḡöl. 12 Kale nan si nan naj pi göl g+pal u, hon nan an+ḡ gau manö nöp hagnabun u, nable g+nab. 13 Ram ruö magöḡhalö waiö n+ḡbun. An+ḡ u rö, God mailö n+pe auö, nan n+hön pi göm g+pal u waiö n+ḡnaböl.

* 14 Mailö auö, magöḡhalö n+ḡbun. Adö an+ḡbu nöp, n+bi b+ r+mnab hagpal,

“Ne umöl m+dpan u, m+ñi urakö,

Krais mailö n+pe u nöp mailö pak ñ+nab,” a g+pal. *

15 An+ḡ u, n+bi b+ r+mnab manö n+ḡagöm haḡowaḡö g+pal rö gagmim. N+? aij g+mim g+ m+daimim. *

16 N+bi b+ nan si nan naj nöp

g+pal ñ+n an+ḡbi, kale pör nöp n+ḡ aij g+mim g+ aij g+mim. 17 An+ḡ u, b+ hauḡ rö gagmim; B+ Kub n+p aij g+nab adö u nöp n+ḡmim g+mim. 18 Ñ+ḡ wain ñ+n+ḡbe, hauḡ alagn+m; adan an+ḡbu arnabim lug paknabim. Pen, God Ana apöm han+p aḡ daḡ ajman raun+m, a g+mim God n+p sabe geinabim u aij. * 19 God Manö ad+ḡ Sam a g+pal gau r+mnab pen pen hagöl g+, Krais manö aij u k+map ap pen pen hagöl g+, B+ Kub hib n+pe dap raneb k+map ap pen pen hagöl g+ g+mim. Aij a gö n+ḡöl g+, m+dmagö kale aḡ daḡ k+map r+mnab B+ Kub n+p hagmim. * 20 B+ Kub hon Jisas Krais n+bi b+ n+pe m+dpun u me, nan n+hön n+hön g+n+m, kale pör nöp nan magöḡhalö gau Bapi God n+p aij a göl g+ m+daimim. *

21 Krais B+ Kub hon m+döp a g+pim u me, añ mam Krais n+bi b+ n+pe m+dpim gau pen pen ud aij g+mim. Añ mam ap manö r+mnab hagain+m u, manö n+pe udmim. *

Ber b+ gau

22 Kale n+bi gau, B+ Kub manö n+ḡmim hain g+pim rö, nagamul b+ hagöl rö n+ḡmim hain g+mim. * 23 Adö an+ḡbu an+ḡ göl m+döp: Krais n+bi b+ n+pe gau hañ roman n+pe ke m+döp; n+pe ke nab+c m+döp. Krais n+bi b+ n+pe ud kam+ḡ yuöp. Krais n+bi b+ udöm

* 5:8: Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36

* 5:13: Jon 3:20-21

* 5:14: Ais

26:19; Ro 13:11

* 5:15: Kol 4:5

* 5:18: Luk 21:34

* 5:19: Kol 3:16

* 5:20: Kol 3:17

* 5:21: 1Pi 5:5

* 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1

nabiꝑ mɨdöp rö, bi gau nɨbi kale udöm nabiꝑ mɨdpal. *

²⁴ Krais nɨbi bi nɨpe gau kalɨp hagö manö nɨpe hain gɨpal rö, nɨbi gau, bi kale gau hagöl rö magöŋhalö hain göl.

²⁵ Pen kale bi gau, Krais nɨbi bi nɨpe gau mɨdmagö löm uma rö niŋmim, nɨbi kale gau u rö nöp mɨdmagö yabiɨ lɨmim. *

²⁶⁻²⁷ Krais nɨbi bi nɨpe gau mɨdmagö löm uma u, cöc nɨpe u nɨp manö nɨpe hagöm, ñig löm, uɨ maɨi gɨ aij göm, cöc mailö halö, gac pro ap, nan naij pro ap, manö pro ap wasö yabiɨ, uɨ nöp mɨdö, nɨpe udöm nɨp ke ñinab. * ²⁸ Anɨb unbö rö nöp, kale bi gau nɨbi kale gau kalɨp mɨdmagö lɨmim. Hañ romanŋ kale ke gɨ aij gɨpim rö, nɨbi kale gau u rö nöp gɨmim. Bi nɨbi nɨpe mɨdmagö löp u, nɨpe ke mɨdmagö löp. ²⁹ Hañ romanŋ hon u mulu kal niŋagpun; ke niŋno aij gö, nan magö ñöl gɨ ñöl gɨ abad mɨd aij nöp gɨpun. Anɨb unbö rö nöp, Krais nɨbi bi nɨpe abad mɨdöp. ³⁰ Niñön gɨniŋ: hon Krais hañ romanŋ ñin kid ma kid nɨpe gau rö mɨdpun.

³¹ Pen God Manö u kalɨ kliñ riköm hagla, “Bi ap nɨbi udnig, nɨme nap kalɨp arö göm, nɨbi udöm jim ñöl mɨdmil, hañ romanŋ añr rö lö mɨdpil,” a gɨla. * ³² Manö anɨbu iɨ ap mɨdöp pen kale nöd niŋagmɨdal. Yad gasɨ

niŋbin manö anɨbu Krais abe nɨbi bi nɨpe gau abe hagab. * ³³ Pen kale bi gau magöŋhalö, hañ romanŋ kale u ke mɨdmagö lɨbim rö, nɨbi kale gau u rö nöp mɨdmagö lɨmim. Kale nɨbi gau magöŋhalö, nagamul bi manö kale udmim.

6

Ñi pai gau; nɨme nap gau

¹ Kale ñi pai gau, Bi Kub hain gɨpim rö, name nap manö hagöl rö udmim. Nagɨ aij me adö anɨbu. * ² God manö unbö sɨdu? laŋ haga u hagöm haga, “Name nap bi kalɨp ud aij gɨmim, hagmil rö gɨmim,” a ga. Pen God manö anɨbu nöp hagöm manö ap halö hagöm haga, “Kale unbö geinabim, yad kalöp nan aij ap ñinabin,” a ga. * ³ God haga, “Anig gɨnabim u, yiŋid umagnabim; mɨnön nabön adö iɨ i milö padö mɨdmim, mɨd aij gɨnabim,” a ga.

⁴ Pen nap bi, ñi pai kale gau mɨd aij gɨlaŋ a gɨmim, kalɨp pa ji niŋeb rö manö u rö hagagmim. Anig gɨpe, ñi pai kale gau pa ji niŋöm, manö hagnabim rö niŋagnaböl. Pen ñi pai kale gau kub gɨlö niŋöl gɨ, kale nap bi God Manö hag ñi aij gɨmim, nagɨ aij adö anɨbu hag ñöl gɨ mɨdmim. *

Bi nagɨ wög gɨpal gau; bi kub kalɨp abad mɨdpal gau

* 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22; Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Eks 20:12 * 6:4: Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6

⁵ Pen kale n̄ibi b̄i, b̄i kub kalöp mani rau dap l̄lō kal̄p nagi wög ḡi n̄im̄dim gau, Kraiſ manö hagö, p̄ñ̄iŋ ḡimim ud aij ḡipim rö, b̄i kub kale m̄inöŋ naböŋ adö iſ i gau manö haglö, kale u rö nöp p̄ñ̄iŋ ḡimim ud aij ḡimim. *

⁶ B̄i kub gau n̄iŋm̄dlö n̄iŋöl ḡi, wög ḡi aij ḡino, kal̄p aij gaŋ a ḡimim gasi an̄ibu nöp n̄iŋagmim; Kraiſ n̄ip nagi wög ḡibep rö, God n̄ip aij gaŋ a ḡimim, pör wög ḡi aij ḡimim. ⁷ N̄ibi b̄i m̄inöŋ naböŋ iſ i kal̄p nöp wög gabun a ḡimim n̄iŋagmim; B̄i Kub u n̄ip wög gabun a ḡimim, aij gö n̄iŋöl ḡi wög ḡimim. ⁸ Kale n̄iŋbim, n̄ibi b̄i nagi wög ḡipal gau abe n̄ibi b̄i gasi kale ke n̄iŋöm wög ḡipal gau abe, B̄i Kub wög kale n̄iŋöm, wög ḡi aij geinaböl u kal̄p u rö nöp pen n̄inab. *

⁹ Pen kale b̄i kub n̄ibi b̄i han̄ip nagi wög ḡilaŋ a ḡimim mani rau dap l̄bim gau kal̄p ḡi aij ḡimim. Manö klö hagpe p̄ñ̄iŋ göl ḡi wög gagöl. B̄i Kub kumi kabö adö laŋ m̄idöp u, n̄ipe n̄ibi b̄i nagi wög ḡipal B̄i Kub kale abe, n̄ibi b̄i kal̄p abad m̄idpal B̄i Kub kale abe m̄idöp. B̄i Kub n̄ipe n̄ibi b̄i gau kub, n̄ibi b̄i gau pro, a göm n̄iŋagöp; amgö ilö n̄ipe u ad̄ip ad̄ip m̄idpal n̄iŋöm n̄ipe goſ ap aka goſ ap aragnab. *

Wim po God n̄öb u t̄ihu magum ḡi aij gun m̄idaiun

¹⁰ Manö hag naböŋ jun̄ig gabin i n̄iŋ aij ḡimim. B̄i Kub n̄ip c̄ig ḡipe, n̄ipe klö n̄ipe kalöp n̄in̄im. ¹¹ Seden han̄ip pör ḡi naij ḡin̄ig göp u, wim po nan God han̄ip n̄öb gau magöŋhalö ud rol ḡimim, adan ramö au uſiŋin l̄i m̄id aij gaimim. *

¹² N̄ibi b̄i hañ roman̄ hagape m̄idöp gau aip pen pen gagabun. K̄ijaki aiön pi nan naij gau b̄i kub kale iſ ke ke kumi kabö laŋ abad m̄idöm, s̄ibön yan̄ ajpal gau aip pen pen gabun. ¹³ An̄ib u, wim po nan God han̄ip n̄öb gau magöŋhalö ud rol l̄i aij ḡimim m̄idpe me, n̄in̄ b̄iſlam m̄iddep u auö, klö ḡimim nöp m̄idpe, nan r̄imnap kalöp göl rö lagnab. ¹⁴ An̄ib u, God Manö n̄iŋö u, dip nagi rö p̄ig l̄i aij ḡimim. Abad alnaböl a ḡimim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior p̄idöŋ l̄ibal rö, ud pab̄i ba kale u l̄imim. ¹⁵ Ma r̄irup l̄ibal rö, God aip j̄im n̄öl m̄iddep manö aij u ud armim. N̄ibi b̄i r̄imnap kal̄p manö aij an̄ibu hagn̄ig pör ḡi j̄in̄ ḡi m̄idmim, gasi an̄ibu nöp n̄iŋmim ma r̄irup rö l̄imim. ¹⁶ Haſaun r̄iŋ albal rö, God han̄ip abad m̄ideinab a ḡimim n̄ip gasi n̄iŋ udöl ḡi m̄idpe me, n̄ipe gö B̄i Naij Gep po n̄ipe mab rö inö n̄iŋöl ḡi alnab gau böŋ nöp hoŋ ḡinab. Gasi

* **6:5:** Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pi 2:18

Kol 4:1; Ro 2:11 * **6:11:** Ro 13:12; 2Ko 10:4

11:5; 59:17; 1De 5:8 * **6:15:** Ro 10:15

* **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * **6:9:**

* **6:12:** 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais

anibu nöp niñmim, hañauñ rö riñ giñmim. ¹⁷ Usajil pädön bad libal rö, God kalöp mög niñöm ud kamriñ yuöp gasi u, ud nab+c adö lañ usajil bad rö limim. Ru mälö käd ud arbal rö, God Ana ru mälö käd kalöp ñöb u ru mälö käd rö ud armim. God Ana ru mälö käd u God Manö niñpe me. * ¹⁸ Ana niñpe gasi ñö niñöl gi, God niñp manö adö ke ke hag niñöl gi mädaimim. Gasi halö mädmmim, niñbi bi Kraiss lau adö mädpal gau magöñhalö God niñp pör nöp sabe göl gi mädaimim. * ¹⁹ Yip u rö nöp God niñp sabe giñpe, yip abad mädom manö magö niñpe ke yip ñö niñöl gi, piñriñ gagem, Kraiss manö aij nöd niñagmädal u, niñbi bi gau kalip hañöwañö hag ñiñnam. * ²⁰ Yad Kraiss bi niñpe mädem, manö aij niñpe u nöp hag ajainö yip nagi lälö mädpin u, pen God niñp sabe giñpe yad piñriñ gagem hañöwañö hag ñiñnam. Yad u rö nöp giñnam aij. *

Manö naböñ magö riñmnap

²¹ Pen yad aigöl rö gem mädpin u, wög niñhön niñhön giñpin u, mam aij hon Dijikas, bi God niñp pör nöp wög giñ aij göp u, am jaköm kalöp magöñhalö hag ñiñnab. * ²² Hon aige rö mädpun u, Dijikas amöm hagö niñmim, gasi halö mädaimim, a gem, niñp mädpim au yuabin.

²³ Bapi God Bi Kub Jisas Kraiss apil miñhau kalöp abad mädlö niñöl gi, God Manö niñp ud pädön göl gi mädmmim, añ mam gau aip agamij mädmmim, pen pen mädmagö li mädaimim. ²⁴ Bi Kub hon Jisas Kraiss niñp mädmagö löl gi nöp mädpim gau, God kalöp magöñhalö mög niñöm ud aij yabiñ giñiñm.

* **6:17:** Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17 * **6:19:** Kol 4:3-4; 2De 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Di 4:12

Pilipai

Pol Pilipai n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Dimodi hol m̄ih̄on̄ Kraiſ Jis̄as n̄p w̄ög ḡipul r̄ö, n̄ipe ap̄öm m̄+d̄ö n̄iñöl ḡi, kal̄öp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kraiſ Jis̄as n̄p c̄ig ḡimim n̄bi b̄i n̄ipe daun kub Pilipai gau m̄+dpim kal̄öp maḡon̄hal̄ö k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kal̄öp maḡon̄hal̄ö, Kraiſ n̄bi b̄i n̄ipe m̄+dpim gau; Kraiſ n̄bi b̄i n̄ipe abad m̄+dpim b̄i kub gau; b̄i abad m̄+dep gau kal̄ip w̄ög ḡi ñ̄+bim n̄bi b̄i gau; kal̄öp maḡon̄hal̄ö man̄ö an̄ibi hagabin. * ² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jis̄as Kraiſ abe, kal̄öp mög n̄iñmil ud aij ḡil̄ö, m̄+d̄ aij ḡimim.

Pol Kraiſ n̄bi b̄i Pilipai gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

³Yad kal̄öp gas̄i n̄iñem God yad n̄ip aij a gabin. ⁴⁻⁵ God n̄ip n̄iñ udpe ñ̄+n̄ u r̄ikö, yad Kraiſ man̄ö aij u n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄+m̄idin u, kale p̄ör ȳip ḡi ñ̄+m̄idim. An̄ib u, kal̄öp maḡon̄hal̄ö God n̄ip sabe gem, yad p̄ör n̄öp m̄iñ m̄iñ gem sabe ḡipin. ⁶Yad n̄iñbin, God kal̄öp n̄öd n̄bi b̄i n̄ipe uda u, kal̄öp ar̄ö gagnab me; n̄ipe w̄ög aij an̄ibu ḡi dam dam kal̄öp abad m̄+d̄ dam dam, Kraiſ Jis̄as ado ḡi aunab. *

⁷Yad n̄öd gau gau aramem, Kraiſ man̄ö aij u hag ñ̄ainö, n̄ibi b̄i r̄imnap man̄ö pen pen hagl̄ö n̄iñöl ḡi, yad kal̄ip aip man̄ö hag am̄il ap̄il gem, Kraiſ man̄ö aij u man̄ö n̄iñö yab̄iñ m̄+d̄öp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄iñi aui naḡi m̄+dpin u abe, God ȳip hag lö w̄ög n̄ip ḡim̄idin u, kale maḡon̄hal̄ö p̄ör n̄öp ȳip ḡi ñ̄+m̄idim. An̄ib u, yad kal̄öp m̄+dmaḡö lem, gas̄i n̄iñöl ḡi n̄öp m̄+dpin me. ⁸ God n̄iñöb Kraiſ Jis̄as kal̄öp m̄+dmaḡö l̄öp r̄ö u, yad kal̄öp an̄ib unbö r̄ö n̄öp m̄+dmaḡö l̄bin.

⁹Yad God n̄ip sabe gem hagpin, kale pen pen m̄+dmaḡö l̄i m̄+d̄pe, m̄+dmaḡö lep maḡö u kub gö n̄iñöl ḡi, kale man̄ö n̄iñö u gas̄i n̄iñ aij ḡimim, man̄ö ud as̄ik ḡi aij yab̄iñ ḡinabim. ¹⁰ An̄ib u, adan mai adan aij yab̄iñ u n̄iñ aij ḡimim, adan aij yab̄iñ adö an̄ibu n̄öp arammim, aij yab̄iñ göp adö u n̄öp ḡi m̄+d̄pe me, kal̄öp man̄ö ap̄ m̄+dageinab n̄iñöl ḡi Kraiſ ado ḡi aunab. * ¹¹ An̄ib u, Jis̄as Kraiſ n̄bi b̄i n̄ipe kal̄ip ḡi ñ̄ö, kale ḡi aij ḡipal r̄ö u, n̄ipe kal̄öp u r̄ö n̄öp gö, kale ḡi aij göl ḡi n̄öp m̄+d̄pe, n̄ibi b̄i gau n̄iñöm God hib n̄ipe hagl̄ö adö arn̄im.

Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jis̄as man̄ö aij u kub ara

¹² Pen añ mam b̄i n̄iñim! Kraiſ man̄ö aij u n̄iñaglan̄ a göm, ȳip naḡi l̄ila u pen naḡi

* 1:1: Ap 16:12-40

* 1:6: 1Ko 1:8

* 1:10: 1De 5:23

m+dpin rö, Kraiss manö aij u amöm kub aröp. ¹³ N+bi b+ gapman b+ kub Sisa n+p wög g+ ñ+bal gau magöñhalö abe, n+bi b+ y+har+ñ gau iru nöp abe, yad Kraiss manö u nöp hag ñ+nö, y+p nag+ l+bal u n+ñbal. * ¹⁴ Pen yad nag+ m+dpin u me, añ mam iru yab+ñ nöp B+ Kub n+ñ ud p+idöñ göm, p+ñ+ñ gagöm, klö göm God Manö u waiö hag ñ+bal. ¹⁵ N+ñö nöp, r+mnap y+p mulu lugö, hon u rö nöp g+no, hon hib kub m+deian a göm, Kraiss manö hag ñ+bal. Pen r+mnap, y+p gas+ n+ñ aij göm, Kraiss manö hag ñ+bal. ¹⁶ God y+p hag lö, Kraiss manö aij u manö n+ñö yab+ñ m+dpin u hag ñ+bin u n+ñöm, y+p m+dmagö löm, kale u rö nöp Kraiss manö aij u hag ñ+bal.

¹⁷ Pen n+bi b+ y+p mulu lugö Kraiss manö hag ñ+bal gau, gas+ m+ñöp m+dpin, y+p g+ilö u+ham m+deinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an+g g+pal. ¹⁸ Pen u manö m+dagöp! Kale y+p gas+ aij n+ñöm Kraiss manö aij u hag ñ+bal aka y+p gas+ naij n+ñöm Kraiss manö aij u hag ñ+bal u, nan kub u kale Kraiss manö aij u hag ñ+bal. An+ñ u, yad m+ñ m+ñ g+pin.

Pol, Kraiss y+p abad m+deinab, a ga

Yad m+ñ m+ñ g+pin u, hainö u rö nöp m+ñ m+ñ g+inabin. ¹⁹ Yad n+ñbin, kale God n+p sabe göl g+ m+dpin, Jisas Kraiss Ana n+pe y+p

abad m+dpin, yad nag+ m+dpin i hön arnabin. * ²⁰ Pen y+p aij g+inab u, yad nan n+ñön n+ñön g+inabin, kam+ñ m+deinabin aka umnabin, yad gas+ halö m+dem hañ roman yad klö gem Kraiss manö aij n+pe u hag ñem, hib n+pe u hagnö adö arö n+ñöl g+ yad nable g+in+ñ. Nöd an+g ga u, hainö an+ñ unbö rö nöp g+in+ñ u aij. ²¹ Kam+ñ yad u Kraiss me; umnabin u, m+ñi m+dpin rö wasö, m+dpin aij yab+ñ g+inabin.

* ²² Hañ roman an+ñbi kam+ñ m+deinabin u, wög g+inö nan magö r+mnap p+lnab. An+ñ u, yad umnabin aka m+deinabin u n+ñagpin. ²³ An+ñ u, yad gas+ m+ñöp m+dpin, pen umem am Kraiss aip m+deinam a g+ gas+ n+ñbin. An+g g+ñöp, y+p aij yab+ñ g+ñöp. * ²⁴ Pen gas+ yad ap m+dpin u, hañ roman an+ñbi m+dem, kalöp g+ ñö, m+dpin aij g+in+ñ u nan kub. ²⁵ An+ñ u, yad ke gas+ klö n+ñbin u, umagnabin; kalöp g+ ñ+nö, Kraiss manö aij n+pe u n+ñ ud aij göl g+, n+p c+g p+idöñ göl g+, g+ dammim, m+ñ m+ñ göl g+ m+deinabin. ²⁶ An+ñ u, kale m+dpin u kauyan amjakem seg m+deinabin u, kalöp aij gö, Jisas Kraiss m+ñ m+ñ yab+ñ göl g+ m+deinabin.

Kale p+ñ+ñ gagmim

²⁷ Pen nan kub u, Kraiss manö aij u hagöp rö nöp n+ñmim g+ aij g+in+ñ. An+g geinabin u, yad m+dpin u

* 1:13: Ap 28:30 * 1:19: 2Ko 1:11

* 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8

nɪnabin aka gai i mɪdnö manö auö, kale gasɪ añɪ nöp nɪɲmim, klö yabɪɪ wög jɪm ñöl gɪmim, Krais manö aij u nɪɲ ud pɪdön gɪmim, nɪbi bɪ gau hag ñɪnabim. * 28 Pen nɪbi bɪ kalöp gɪ najj gɪpal gau nɪɲmim, pɪñɪɲ gagmim. Jɪm ñöl mɪdmim pɪñɪɲ gagpe, kale nɪɲnaböl, God kalɪp al pak löm, kalöp pen ud kamɪɲ yunab. 29 God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krais nɪp nɪɲ udpim. Pen God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdmim, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp mulu lugajɪp kale ilön udpim. * 30 Yad bɪ nɪpe mɪdnö yɪp gɪ najj gɪpal rö, mɪñi kalöp u rö nöp gɪpal. Kale aip mɪdnö yɪp gɪ najj geila uɪham mɪdmɪdin u amgö kale ke nɪɲbim. Mɪñi u rö nöp, yɪp gɪ najj gɪpal u, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp manö hag ñɪlö, nɪɲbim.

2

Añ mam gau kalɪp mɪdmagö lun

1 Krais kalöp mög nɪɲöm udöp u me, kale pɪdön lɪmim gasɪ iru nɪɲagpim. Krais kalöp mɪdmagö löp u me, kale gasɪ halö mɪdpim. Ana nɪpe kalöp aɲ daɲ mɪdöp u me, kale nɪp jɪm ñöl mɪdmim, añ mam gau pen pen mög nɪɲmim ud aij gɪpim. 2 Anɪb u, gasɪ adö añɪ nɪɲmim, pen pen mɪdmagö lɪmim, gasɪ kale jɪm ñöl

mɪdaimim. Anɪg geinabim me, yɪp aij yabɪɪ gɪnab. 3 Hon nɪbi bɪ kub mɪdnö, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp nɪɲöm hib hon haglö adö araɲ, a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. Hon nöp nɪbi bɪ kub, nɪbi bɪ rɪmnap gau nɪbi bɪ pro a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim. Nɪbi bɪ gau magöɲhalö ud aij gep nɪbi bɪ mɪdpal a gɪ gasɪ u nɪɲmim. * 4 Hon nöp mɪd aij gun a gɪmim gasɪ u nɪɲagmim; nɪbi bɪ rɪmnap u rö nöp mɪd aij gɪlaɲ a gɪmim gasɪ u nɪɲmim. *

Krais Jisas gasɪ nɪɲöm ga rö u gɪmim

5 Krais Jisas gasɪ nɪɲöm ga rö u gɪmim:

6 Krais Jisas hadame dagol gau

pör nöp God mɪdöp rö nöp mɪdöp u pen

God klö mɪdöp rö u, adɪp adɪp mɪdaiul a gɪ gasɪ u nɪɲaga. *

7 Gasɪ nɪpe ke nɪɲöm, nan nɪpe magöɲhalö gau arö gem,

bɪ nagɪ wög gep rö mɪdeinam a gö, nɪme nɪp yag dauö ñɪɲaɲ ap nöp löm, nɪbi bɪ mɪdpal rö nöp mɪdeia. *

8 Pen gasɪ yad ke nɪɲem gɪnam a göm gaga;

God haga rö nöp gɪ dam arö nɪɲöl gɪ,

bɪ najj yabɪɪ kalɪp pen ilön ñɪbal rö u,

* 1:27: Ep 4:1; 1De 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40 * 2:3: Gal 5:26 * 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6: Jon 1:1-2; 17:5 * 2:7: 2Ko 8:9; Jon 1:14 * 2:8: Hib 5:8; 12:2

nɪp mab kros ba laŋ al
pak lɪlō uma. *

9 Krais ga anɪbu, God nɪp
dam

ram mɪnōŋ kumi kabō
adō laŋ au lōm,

nɪp hib ke yabɪɪ hib adō laŋ
mɪdōp ap nō,

hib magōŋhalō hib nɪpe
mo gau mɪdpal. *

10 Anɪg ga u, Jisas hib nɪpe
dap rannɪg,

kale magōŋhalō,

kumi kabō adō laŋ au mɪdpal
gau abe,

mɪnōŋ nabōŋ adō ɪ i
mɪdpal gau abe;

mɪnōŋ nabōŋ mo gau mɪdpal
gau abe;

kugom yɪmōm, *

11 kale magōŋhalō waiō
hagōm,

Jisas Krais nɪpe Bɪ Kub
mɪdōp a gɪnabōl.

Manō anɪbu hageinabōl u,

Bapi God mailō aij nɪpe
u nɪŋnabōl. *

*Hapō mailō pakōp u rō,
mailō göl gɪ mɪdaiun*

12 Anɪb u, nɪbi bɪ mɪdmagō
yad gau. Kale aip mɪdainō
nɪn u, manō hagnō nɪŋmim
gɪmɪdim. Pen mɪñi gai
i mɪdpin u, manō kalöp
hagabin anɪbi, anɪb unbō
rō nöp nɪŋmim gɪmim. God
nɪbi bɪ nɪpe ram mɪnōŋ kumi
kabō adō laŋ au ud arnab
a ga manō aij u manō hon
a gɪmim, pör nöp God nɪp
gasɪ aij nɪŋmim, nɪpe hagöp
rō nöp nɪŋmim, ktō yabɪɪ gɪ

mɪdaimim. 13 God nɪpe nöp
ktō göm mɪdmagō kale an
daŋ gasɪ nō, nɪp aij gɪnab
adō u gun a gɪmim anɪg
gɪpim. 14 Mulu lugō, pen
pen hagagmim. 15-16 Kale

anɪg gɪmim, ram mɪnōŋ ɪ i
mɪdmim, nɪbi bɪ naij yabɪɪ
nan si nan naij gɪmɪdal
gau aip mɪdpim u pen kale
God nɪn pai nɪpe aij yabɪɪ
asɪŋ mɪdagöp mɪdeinabim.
Kamɪŋ ñeb manō u ud nɪbi
bɪ nan si nan naij gɪmɪdal
gau kalɪp nɪmim, gapɪ magō
kumi kabō laŋ nɪn lab rō u,
kale mailō nɪn lɪmim. Anɪb
u, Krais ado gɪ aunab nɪn u,
Krais manō aij kalöp pör hag
nɪbin u, hagnō pak lɪ aragöp,
nɪŋmōm adō anɪbu nöp gɪpal a
gem, mɪñ mɪñ yabɪɪ gɪnabin.
*

17 Kale God nɪp nɪŋ ud-
pim u, nɪp nan pak sabe gɪ
ñɪlō nɪp aij göp rō u göp.
Pen Krais manō aij u pör
hag nɪnō yɪp al pak lɪlō ha-
gape yad lugnab u, manō
mɪdagöp. U yɪharɪŋ nɪg
wain ud nan pak sabe gɪpal
adō u hoŋ gɪpal rō u mɪdōp.
Kale God nɪp nɪŋ udpim u
nan pak sabe gep; hagape
yad lugnab u nɪg wain adō
u hoŋ gep. Anɪg gö, hon
se göl God nɪp nan sabe gɪ
ñɪno, nɪp aij gɪnab u nɪŋem,
ñɪñɪ lem kalöp aip mɪñ mɪñ
gɪnabin. 18 Anɪb u, kale u rō
nöp mɪñ mɪñ gɪmim aij gö
nɪŋöl gɪ mɪdaimim. *

Dimodi nɪnab

* 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4

* 2:15-16: Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19

* 2:10: Ro 14:11 * 2:11: Ro 10:9

* 2:18: Plp 3:1; 4:4

19 Kale mɨd aij gɨpim aka aigöl gɨ rö mɨdpim u nɨŋagpin. Bɨ Kub Jisas yau a gö, söl mɨdöp Dimodi nɨp yunö am kalöp nɨŋöm apöm manö anɨbu hagö, yɨp aij gɨnɨm. 20 Dimodi bɨ aij, yad kalöp mög nɨŋem mɨdmagö lɨbin rö nɨpe kalöp u rö nöp mög nɨŋöm mɨdmagö löp. Bɨ ap unbö gagöp. 21 Bɨ rɨmnap anɨg gagpal; kalɨp ke aij gɨnɨm rö gasɨ nɨŋöm gɨpal; Jisas Kraiss nɨp aij gɨnɨm rö gasɨ nɨŋöm gagpal. *

22 Dimodi nɨpe bɨ aij yabɨl mɨdöp u amgö kale ke hadö nɨŋbim. Nɨpe ñɨ yad rö mɨdö, bɨ apil mɨhau rö Jisas manö aij u hag ñɨ ajpul. 23 Yad gasɨ nɨŋbin u, söl mɨdöp nagɨ mɨdpin u manö haglö nɨŋem, yɨp nan nɨhön gɨnaböl manö u Dimodi nɨp hagnö, nɨpe amöm kalöp hag ñɨnab. 24 Gasɨ yad u, Bɨ Kub yau a gö, söl mɨdöp yad ke u rö nöp mɨdpim u nɨnabin.

Epaprodaidas nɨnab

25 Pen kale mam hon Epaprodaidas nɨp hag yube apöm, yɨp abad mɨdö nɨŋöl gɨ, hol ami bɨ gɨpal rö klö gul God wög nɨpe u jɨm ñöl gɨpul. Pen mɨñi nɨp hag yunö kauyaŋ au ado gɨ nɨnab. *

26 Nɨpe kalöp mɨdmagö löm am nɨŋnam a göp. Nɨpe nan göp a gɨla u nɨŋmim mög nɨŋaibe u nɨpe nɨŋöm gasɨ iru nɨŋab. 27 Epaprodaidas nɨp nan kub gö, mel uma u, God nɨp mög nɨŋöm gö,

urak ara. Pen nɨp nöp wasö; God yɨp u rö nöp mög nɨŋa. Mam anɨbu umböp, yɨp mög yabɨl gɨböp. 28 Anɨb u, Epaprodaidas nɨp yɨŋɨd yunö amjakö, kalöp aij gö nɨŋöl gɨ, yad gasɨ iru nɨŋbin rö nɨŋagnam. 29-30 Kale nöd mɨlö kub gau mɨdaibe, bɨ yɨp abadep ap mɨdagö, bɨ kale anɨbu hagpe, Kraiss wög u gɨnam a göm, apöm yɨp abad mɨdöm, mel uma. Bɨ rɨmnap unbö rö gɨpal gau ud aij gɨmim. Anɨb u, nɨpe amjakö, Bɨ Kub nɨp wög göp mam hon u auab a gɨmim, nɨp hag wɨhai udmim mɨñ mɨñ yabɨl gɨmim.

3

Kraiss nɨp nɨŋ udpin u me, God yɨp nɨŋöm bɨ kamɨŋ aij yad hagöp

1 Añ mam bɨ. Yad manö söl hag junɨg gem, kalöp manö ap halö hagnɨg gabin. Bɨ Kub nɨbi bɨ nɨpe mɨdpim rö, mɨñ mɨñ gɨmim. Manö kalöp nöd hagnö u, kauyaŋ hagnam a gɨnö, yɨp marö gagöp. Kauyaŋ hagnö mɨd aij geinabim u aij.

2 Kain hauɨ gau nɨŋ aij göl gɨ mɨdaimim. Kale nan naij yabɨl gɨpal. Kale hañ roman rɨb gɨ dö gɨpal. 3 Hon me God nɨbi bɨ nɨpe yɨjɨg göl mɨdpun. Nɨhön gɨnɨg: God Ana nɨpe u hanɨp aip mɨdö, God nɨp sabe gun. Kraiss Jisas nɨp cɨg gun aij a gö nɨŋöl gɨ mɨdpun u me, God nɨbi bɨ nɨpe yɨjɨg göl mɨdpun.

* 2:21: 2Di 4:10 * 2:25: Plp 4:18

Hon hañ roman nan gau gipal gasi niñun God nibi bi nipe midageinabun, a gi gasi niñbun u me, God nibi bi nipe kabö göl midpun. *

4 Pen hañ roman nan gau gipal manö u hagöm, hon bi kub midpun a ginaböl u, yad hagnabin, kale hañ roman nan anib gau bi kub wasö, yad ke nöp bi kub midpin. * 5 Yip yag dapöm ñin unbö raleb u midöm, wañ hañ u rib gi dö gila. Bac itañ hon Isrel, ñi nipe hain Benjamin it u me, yad bi Hibru yijg göl midpin. Pen Juda lo manö hagpal u, yad bi Perisi midainö rö, manö anibu hagöp rö magöñhalö niñ aij gem gi midmidin.

* 6 Juda manö anibu niñ damem klö yabıt juem, Krai nibi bi kalip niñem, gi naij yabıt gimidin. Hon Juda nibi bi lo manö pro pro ke ke gau gimidin rö, bi kub gau yip manö ap hagöl rö laga. * 7 Pen hainö gasi niñ aij gem, nöd gimidin adö anibu niñ aij gem gagmidin u niñem, Krai yip göp u nöp nan aij a gi gasi añi u nöp niñöl gem, nöd gimidin nan gau magöñhalö nan yiharini rö böñ nöp arö ginö. *

8 Pen nöd gimidin nan gau nöp wasö. Gasi yad niñbin u, Krai Jisas Bi Kub yad niñbin u nan kub yabıt. Nan rimnap gau magöñhalö nan yiharini yabıt. Krai Jisas

niñ wög ginam a gem, nan gau magöñhalö arö ginö. Krai bi nipe midem, niñ niñ aij ginam a gem, nan gau magöñhalö acip acip rö niñbin. 9 Yad Krai aip jim ñöl nöp mideinam. Yad Juda lo manö adö u geinabin u, God yip niñöm bi kamini aij yad hagagnab. Pen Krai niñ niñ udpin u me, God yip niñöm bi kamini aij yad hagöp. * 10 Anib u, Krai niñ niñ aij gem, nipe uraka u klö anibu niñem, nipe marö kub uda u rö marö udem, nipe uma u rö umem, * 11 nipe uraka u rö God gö yad u rö nöp uraknabin.

Pol klö göm ga

12 Yad nan hagajin anibi magöñhalö udem bi asiñ midagöp midpin u hagagabin. Pen Krai Jisas yip udö bi aigeg bi rö mideinabin a göm ga u rö udnam a gem, klö gem dip arabin. * 13 Añ mam bi. Nan aij anibu hadö udpin a gem hagagabin. Pen yad gasi añi ap midöp. Nöd gimidin u hau gem, le löm nan aij adan au niñem dip arabin. 14 God nan aij yip ñinab u udnam a gi gasi añi u nöp niñöl gem, adan au kabö rö nöp gi dö gi amem, res pis ginab nagı anibu dip arabin. God yip wiñ alöm nan aij ñinab u, Krai Jisas yip gö ram minöñ kumi kabö adö lan au pör

* 3:3: Ro 2:29 * 3:4: 2Ko 11:18

* 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mad 13:44,46

8:17 * 3:12: 1Di 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24

* 3:5: Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6

* 3:9: Ro 3:21-22 * 3:10: Ro 6:3-5;

mideinabin. * 15 Hon nibi bi God nip cig aij gi midpun gau magonhalo, gasi anibu ro nop ninun. Pen mano ado rimnap gasi ke ninainabim u, God kalop gasi yijig gol ninjeb u yamnab. * 16 Pen Kraiss mano aij ninj udpun u aro gagun; mano anibu ninj aij gol gi gino arnim.

17 Añ mam bi. Yad gipin ro gi dammim, nibi bi anib ro gilö aröp gau ninjmim, kalip udmim. * 18 Nihön ginig: kalop por hagnidin ro mitön gem kauyan hagabin, nibi bi iru nop gau nan si nan naj göm, Kraiss mab kros ba lanj uma u kauat mauat ro midpal. 19 Kale ram minöj naj yanj u arnaböl. Hañ romanj kale gasi göp adö u nop gasi ninjbal. Nan si nan naj gilö nable giböp pen kale bi gau kalip waiö hagnal. Nan minöj naböj adö il i midöp nop gasi ninjbal. *

* 20 Pen ram minöj hon u ram minöj kumi kabö adö lanj au midöp. Kumi kabö adö lanj au nibö, Bi nibi bi kalip kaminj yunab u, Bi Kub Jisas Kraiss, abad midpun. *

21 Nipe Bi klö yabıl hagnö, nan gau magonhalo mano nipe ninjom hain ginab. Bi Kub Jisas Kraiss klö anibu gö, hañ romanj ña hon hij gi lugöp gau gö, hañ romanj aij yabıl, hañ romanj nipe ke rö lö mideinabun. *

* 3:15: 1Ko 2:6

* 3:17: 1Ko 4:16

* 3:19: Ro 16:18

* 3:20: Ep 2:6,19

* 3:21: 1Ko 15:28,43-53

* 4:1: 1De 2:19-20

* 4:3: Luk 10:20

* 4:5: Hib

10:25; Jem 5:8-9

* 4:6: Mad 6:25-34; Kol 4:2

4

Mid aij gimim

1 Anib u, nibi bi aij yad gau. Mülö kub gai i midem, kalop midmagö lem, am ninjam a gem, gasi u ninjol gi midpin. Kalop ninjem, ñiñi lem gasi halö midpin. Mano kali klij rikpin anibi ninjmim, anig gimim, Bi Kub ninj ud pidönj göl gi midaimim. *

2 Yuodia aip Sidiki aip, yad kalop nibi mihau hagabin, kale Bi Kub u nip gasi ninjbil rö, pen pen hagnmil, jim ñöl midaimil.

3 Pen bi yad aip jim ñöl wög gipul, nop hagabin, nibi anib mihau kalip gi ñimön, mid aij gimil. Nöd nibi anib mihau, yad u, Klemen u, nibi bi rimnap gau aip jim ñun, Kraiss mano aij nipe u nibi bi gau hag ñimidun. God hib kale buk por middep yanj rikö midöp. *

4 Bi Kub nip cig gimim, miñ miñ göl gi midaimim. Kauyanj u kalop hagabin, miñ miñ göl gi midaimim!

5 Nibi bi hain aij yabıl midaimim, nibi bi gau magonhalo ninjol. Bi Kub söl aunab. *

6 Gasi kub ninjagmim. God nip hag ninjol gi, aij a göl gi, nan magonhalo nip sabe göl gi gimim. *

7 Anig gipe, Kraiss Jisas nip cig aij gi midpin u me, God hibur hain hain gasi midmagö kale anj danj

lō, kale piñiŋ gimim gasi iru niŋagnabim. Niŋi bi nōp m+dpun rō, God aigegō gōm anig gōp u niŋagpun. *

⁸ Añ mam bi. Yad manō sōl hag junig gem, kalōp manō ap halō hagnig gabin.

Nan niŋhōn u niŋō;

nan niŋhōn u yijig gōl;

nan niŋhōn u kabō rō;

nan niŋhōn u asiŋ m+dagōp;

nan niŋhōn u m+dmagō lep;

nan niŋhōn u niŋi bi niŋjōm niñi l+bal;

nan niŋhōn u aij yōl;

nan niŋhōn u niŋi bi niŋjōm aij a gipal;

nan anib gau nōp gasi niŋjōl gi m+daimim.

⁹ Kalōp aip m+dem, nan niŋhōn ginō niŋbe u, manō niŋhōn hagnō niŋbe u, niŋbe rō nōp gimim. Anig gein-abim, God kalōp aip m+dōm, gasi m+dmagō kale abad m+dō, gasi iru niŋagnabim. *

Pilipai niŋi bi Pol niŋ nan ñeila, miñ miñ ga

¹⁰ Yad hagnō e, yip hauŋ gipal a gi gasi niŋjōl gi m+daibe pen adan m+dageia niŋjōm kale yip nan ap yuagpe. Pen miñi yubim rō, yip gasi niŋjōl gi m+dpim u niŋem, Bi Kub hon u niŋ miñ miñ yabiŋ gabin. ¹¹ Niŋ r+mnap yiŋariŋ m+dpin gasi u niŋem hagagabin; Bi Kub yip gasi ñō uri niŋbin, yip niŋhōn niŋhōn ginab u, manō

m+dagōp. ¹² Niŋ r+mnap nan iru m+dōp; niŋ r+mnap m+dagōp. M+dōp niŋ gau niŋbin; m+dagōp niŋ gau yiŋariŋ m+dpin. Gōp anibu, nan iru m+dō aka m+dagō, gasi kub niŋagpin. ¹³ Bi Kub yip abad m+dōm klō ñōb u me, yip niŋhōn niŋhōn gō a ginab u ginabin. *

¹⁴ Pen yip miŋjōr gaia, kale yip gasi niŋmim nan niŋbim u, aij yabiŋ gipim. ¹⁵ Kale Pilipai niŋi bi niŋbim, kale Jisas manō aij niŋpe u nōd api niŋbe niŋ u, yad Masedonia Propins arō gem, God Manō hag niŋ ajm+din, God niŋi bi niŋpe m+deila gau r+mnap yip nan ñagla. Kale Pilipai niŋi bi nōp yip mani nan gau niŋm+dim. * ¹⁶ Pen amem daun kub Desalonaika m+dainō niŋ u, yad nan ap m+dageia pen kale yip mani nan gau pōr niŋm+dim.

¹⁷ Pen mani nan gau a gem hagagabin; gasi kale ke niŋmim, nan haŋōwaŋō niŋbe, God kalpe miñ miñ yabiŋ gōm, kale gipe u hauŋ gagnab, a gem hagabin.

¹⁸ Nan yube magōŋhalō udpin. Bi kale Epaprodaidas niŋ mani nan gau niŋbe, dapōm yip ñō, miñi nan iru yabiŋ m+dō m+d aij gipin. Yip yube anibu, God niŋ niŋ nan lauōm niŋlō, haŋiŋ aij auō niŋ aij gim+dōp rō u gipim. ¹⁹ Kale Krais Jisas niŋi bi niŋpe m+dmim, yip nan yubim u, God yad bi gep

* 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

* 4:15: 2Ko 11:9

* 4:9: Ro 16:20 * 4:13: 2Ko 12:10

yabił u kalöp abad m+döm,
nan ni+hön m+dagain+m gau
kalöp ñ+n+m.

²⁰ An+u, God Bapi hon hib
ni+pe pör nöp pör nöp hagno
adö ar+n+m. An+u unbö rö aij.

*Manö naböŋ magö
r+mnap*

²¹⁻²² Krais Jisas ni+bi bi ni+pe
bi kub Sisa aip m+dpal gau,
kalöp Krais Jisas ni+bi bi ni+pe
m+dpim gau, “Kale m+dpim?”
a g+pal. An+u me, God
ni+bi bi ni+pe au m+dpun
magöŋhalö, kalöp Krais Jisas
ni+bi bi ni+pe m+dpim gau
magöŋhalö, “Kale m+dpim?”
a gabun.

²³ Bi Kub Jisas Krais kalöp
magöŋhalö mög ni+ŋöm abad
m+dain+m.

Kolosi

Pol Kolosi n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄l̄iñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄iñi mam hon Dimodi yad aip m̄idö n̄iñöl ḡi, kalöp Kraiſ Jisas n̄ip n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i k̄l̄iñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄iñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

Pol Kraiſ n̄ibi b̄i Kolosi gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

3-4 Haglö n̄iñbun, kale Kraiſ Jisas n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ip n̄iñ udpal gau kal̄p magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄ib u, sabe gun, kalöp gasi n̄iñun, pör nöp God B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun. * 5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gasi n̄iñbim u me, kale Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄iñö, Kraiſ manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄iñbe. *

6 Nöd api Kraiſ manö aij u n̄iñmim, God n̄ibi b̄i gau mög n̄iñöm ud aij göp manö yuö yab̄iñ u n̄iñmim, kale ke halö

n̄iñ udpim ñ̄in u r̄ikö, Kraiſ manö aij u kalöp añ dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄ib unbö rö nöp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Kraiſ manö aij u aramöm n̄ibi b̄i añ kale dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Kraiſ n̄ip wög pör ḡi aij göp u, kalöp nöd api Kraiſ manö aij u hag ñ̄a. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ñ̄a. 8 Epapras aui apöm, Ana kalöp añ dañ m̄idö n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ñ̄a. *

9 An̄ib u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñ̄ö n̄iñno ñ̄in u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip pör nöp sabe ḡipun. God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡin̄im adö u nöp, Ana n̄ipe kalöp gasi ñ̄ö kale gasi n̄iñ k̄id hiñkmim nan n̄ihön God n̄ip aij ḡinab u n̄iñ aij ḡimim, a gabun. *

10 An̄ib u, B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄iñ rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u nöp ḡipe arn̄im. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru nöp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄iñ aij yab̄iñ ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru nöp p̄inab.

11 God n̄ipe B̄i k̄lö unbö ke yab̄iñ mailö halö m̄idöp u, n̄ipe k̄lö n̄ipe magöñhalö kalöp ñ̄ö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gasi an̄ibu n̄iñagmim, gasi halö m̄idmim, m̄iñ m̄iñ göl

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4 * 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9:

Ep 1:16,17 * 1:11: Ep 1:19; 3:16

gɨ, * 12 Bapi nɨp aij a göl gɨ mɨdaimim. Krajs nɨbi bɨ nɨpe ram mɨnɨŋ pör mailö gɨmɨdöp au nan aij udnaböl u, Bapi nɨpe kalöp gö, kale u rö nöp nan aij anɨbu udnabim. * 13 Seden, bɨ sɨbön böŋ gau abad mɨdöp u, hanɨp nagɨ adɨk pɨdöŋ lɨmɨdöp u pen God nɨpe hanɨp hubɨk yuö, mɨñi Ñɨ mɨdmagö nɨpe hanɨp ud aij göm abad mɨdöp. *

14 Ñɨ nɨpe nöp hanɨp nan a göm umöm, nagɨ mɨdaino u hubɨk yua; nɨpe nan si nan naij gɨpun gau nɨŋöm arö ga. *

Krais nan gau magöŋhalö abad mɨdöp

15 Nap God nɨp waiö nɨŋun rö lagöp u pen Ñɨ nɨpe me Nap rö mɨdöp. Nɨbi bɨ nan gau gɨ laga ñɨn u, Ñɨ Nap aip mɨdeia. Nɨbi bɨ nan gau magöŋhalö yagol rö mɨdöp; Krajs nɨpe adö laŋol mɨdöp. *

16 Nan kumi kabö adö laŋ gau abe, nan mɨnɨŋ naböŋ iɨ i abe, nan amgö nɨŋbun gau abe, nan amgö nɨŋagpun gau abe, ana nan gau abad mɨdpal gau abe, magöŋhalö nɨpe nöp gɨ la. Gɨ la u, Krajs hib nɨpe haglö adö arnɨm a göm gɨ la. 17 Ram mɨnɨŋ hadame dagol gau gɨ laga ñɨn u, Krajs mɨdeia. Nɨpe mɨdöp u me, nan gau magöŋhalö ka ke u mɨdöm jɨm ñöl mɨdöp. *

18 Krajs nɨpe nabɨc magö rö mɨdöp; nɨbi bɨ nɨpe gau, cöc u, hañ romanɨ nɨpe mɨdöp. Nɨpe gö cöc hañ romanɨ kamɨŋ mɨdöp. Nɨpe iɨ göm umöm kauyaŋ uraka u me, nan nɨhön nɨhön mɨdöp gau yagol rö mɨdöp; nɨpe nöp adö laŋol mɨdöp. * 19 God gasɨ nɨpe ke nɨŋöm gö, God nɨpe mɨdöp rö nöp, Krajs anɨb unbö rö nöp mɨdöp. *

20 Anɨb u, nan nɨhön nɨhön mɨnɨŋ naböŋ iɨ i mɨdöp abe, ram mɨnɨŋ kumi kabö adö laŋ au mɨdöp abe, nan gau magöŋhalö God aip jɨm ñɨnɨm rö löp. Nöd nan gau God nɨp kauaɨ mauaɨ rö mɨdmɨdöp. Pen Ñɨ nɨpe, Nap nɨpe ke mɨdöp rö nöp mɨdöm, mab kros ba laŋ hagape lugö umö, uri nan gau magöŋhalö God aip jɨm ñɨnɨm rö löp. *

21 Kale nöd nan si nan naij gasɨ nɨŋöl gɨ, anɨb unbö rö nöp göl gɨ mɨdmim, God nɨbi bɨ al ñɨŋeb nɨpe mɨdmim, mɨlö gau rö mɨdmɨdim. *

22 Mɨñi pen Ñɨ nɨpe hañ romanɨ löm uma rö, kalöp ud nɨpe ke aip jɨm ñöl lö, ram mɨnɨŋ nɨpe kumi kabö adö laŋ au arammim, God amgö ilö nɨpe au nɨbi bɨ uɨ, nɨbi bɨ asɨŋ mɨdagöp, nɨbi bɨ manö ap mɨdagöp, mɨdeinabim. *

23 Pen kale Krajs manö aij nɨŋ uɨpim u, ram padö rö nɨŋ udöl gɨ mɨdmim,

* 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 * 1:14: Ep 1:7 * 1:15:

2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5

* 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10; 2:16 * 1:21: Ro 5:10; Ep 2:12 * 1:22:

Ep 2:14-16; 5:27

God nan aij kalöp ñinab u gasi midmagö kale aŋ daŋ pidöŋ lımim gasi niŋöl gi midaimim. Manö aij kalöp haglö niŋbim anıbu, kalöp nöp wasö, niıbi bı ram mınöŋ gau kíd kíd magöŋhalö hag ñilö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö anıbu nöp gıpin.

Pol Kraıs nıp wög geia

²⁴ Kalöp nan a gem Kraıs manö aij hag ñinö yıp gi naij gılö marö udnö u, mıñi yad mıñ mıñ gıpin. Kraıs nıpe ke marö kub yabıł uda u rö, Kraıs niıbi bı marö kub yabıł udöl a gem, Kraıs hañ romanı nıpe u, cöc nıpe u, gi ñinam a gem, hañ romanı yad marö rımnap uđpin.

²⁵ God yıp hag lö, kalöp God Manö u magöŋhalö hag ñi aij gımidin u me, cöc nıpe u nıp wög gi ñeb bı ap midpin. * ²⁶ Manö aij anıbu hadame gau mı iru yabıł pi göl midmidöp pen mıñi God nıpe Kraıs niıbi bı nıpe kalıp manö anıbu waiö la. * ²⁷ God gasi niŋöm manö hag la u, manö aij yabıł, manö mailö halö pi göl midmidöp u, niıbi bı gau magöŋhalö niŋöl a göm, niıbi bı nıpe kalıp waiö yamnab. Manö aij anıbu ıf u anıg göl midöp: Kraıs midmagö kale aŋ daŋ midöp; anıb u kale ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au arammim, God mailö ke halö au midöp aip pör mideinabim. ²⁸ Anıb u,

hon Kraıs nöp hag ñibun. Kale magöŋhalö Kraıs nıp cıg aij göl gi, manö nıpe niŋ aij göm, hagöp rö nöp göl gi mideinaböl a gun, gasi niŋ aij gun niıbi bı gau kalıp magöŋhalö rımid ukun, Kraıs manö aij u hag ñimıdun. ²⁹ Adö anıbu nöp, Kraıs klö naij nıpe ke magöŋhalö yıp ñöb u uđem, klö gem wög nıpe göl gi midpin. *

2

Kalöp manö pıral hagöl u, udagmim

¹ Pen niŋim! Kale Kolosi niıbi bı gau abe, Leodisia niıbi bı gau abe, niıbi bı rımnap halö mulu adıŋ yad niŋagpal gau abe, mid aij gımim a gem, wög klö yabıł gabin. ² Kale gasi halö midöm, gasi aňi ap nöp niŋöm, pen pen midmagö löm, gasi niŋ kíd hiıköm, God Manö pi göl midmidöp u magöŋhalö niŋ aij göl, a gi gasi niŋbin. God Manö pi göl midmidöp u Kraıs. ³ Kraıs nıp aŋ daŋ nöp God gasi aij aij magöŋhalö pi göl midöp u me, nıpe ke nöp God gasi aij anıbu waiö lınım rö löp. *

⁴ Niıbi bı rımnap pıral alöm, manö kılñ aij rımnap haglö niŋöl gi, manö pıral kale anıbu niŋ uđmim rö löp a gem, kalöp manö anıbi hag ñi aij gabin. * ⁵ Yad ram mınöŋ mlö aui midpin u

* 1:25: Ep 3:2,7-8

* 1:26: Ro 16:25-26; Ep 3:5,9

* 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13

* 2:3: 1Ko 1:24,30

* 2:4: Ro 16:18

pen gasi yad u kalöp lau adö midö nıñöl gi, kalöp gasi nıñöl gi midpin. Pen kale Kraıs nıñ nıñ ud pıdön gımim, agamıj midmim, jım ñöl midpim u, yıp aıj yabıt göp. *

Kraıs aıp midun nıpe hagöp rö nöp gun

⁶ Kale Jıas Kraıs nıñ nıñ udmim, Bı Kub hon a gımim udpim u me, adö anıbu nöp nıñmim gıpe arnım. ⁷ Kraıs nıñ cıg aıj gımim, manö nıñö nıpe hag ñılö nıñbe u nıñ ud pıdön gımim, hagöp rö nöp gımim, God nıñ aıj a göl gi nöp midaimim. *

⁸ Pen nıñ aıj gımim. Nıbi bı rımnap kalöp manö yıharıñ manö pıral haglö, kale manö pıral anıbu udmim kıd kale gau ammim rö löp. Manö yıharıñ manö pıral hagpal u, bac bı aıud kale abe, ana nıj nan gau mınön nabön it i abad midpal gau aıud abe udöm hagpal. Kraıs manö aıj u udöm hagapal. ⁹ Nıñön gıñg: Kraıs hañ roman halö midöp u pen God midöp rö u, Kraıs nıpe anıb unbö rö nöp midöp. * ¹⁰ God nıpe gö, kale Kraıs nıñ cıg gımim, nıñ aıp jım ñöl midmim, kamıñ yabıt midpim. Nıpe nöp me, ana nıj nan gau mınön nabön it i abad midpal gau magöñhalö adö lagod midöp. *

¹¹ Kale Kraıs aıp jım ñöl midpim u me, kale hadö Juda nıbi bı hañ rıñ gi dö gıpal rö u midpim. Juda nıbi bı gau ru pı ñımagö udöm hañ rıñ gi dö gıpal, pen Kraıs aıp jım ñöl midpim u me, nıpe nan si nan nıj gımıdim nagı u rıñ gi dö göp. * ¹² Kalöp ñıg pakla u, kalöp Kraıs aıp rıgöl gıla; kale God klö nıpe Jıas ud urak ña u nıñ udpe u me, God kalöp Kraıs aıp ud urak ñö, nıbi bı kamıñ gısön nıbö nıpe midpim. *

¹³ Kale nöd nan si nan nıj adö u nöp gımıdim, Kraıs nıpe nan si nan nıj gımıdim nagı u rıñ gi dö gaga ñın u, kale nıbi bı hadö umbal rö midaipe. Pen God nıpe ke gö, uri kale Kraıs aıp kamıñ midpim. God nan si nan nıj gıno u magöñhalö nıñöm arö ga. * ¹⁴ Nan si nan nıj gıno u, köp anı yañ kalı kılñ rıköm, lo manö ke ke pen ñeb manö u halö kalı kılñ rıkla u, God köp anıbu ud mab kros ba lañ cıpıt pak lö, böñ nöp pıs ga. * ¹⁵ Mab kros ba lañ Kraıs nıpe ana nıj nan gau mınön nabön it i abad midpal gau mo nıpe gau löm, nıbi bı gau nıñ midlö nıñöl gi, kalıp nagı adıköm ud tıp gi ud ara.

¹⁶ Anıg ga rö, kale nan magö rımnap gau ñıg rımnap gau ñıñbe, nıbi bı rımnap kalöp hag pro gaiöl, gası iru nıñagmim. Mıñı

* 2:5: 1Ko 5:3

* 2:7: Ep 3:17

* 2:9: Jon 1:14,16

* 2:10: Ep 1:21-22

* 2:11: Ro 2:29

* 2:12: Ro 6:4

* 2:13: Ep 2:1,4-5

* 2:14: Ep 2:14-16;

God nɪp sabe gep ñɪn kub a gôm asɪ masɪ gɪnaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasɪ iru nɪɲagmim. Mɪñi rakɪn gɪsön auöp ñɪn kub a gôm asɪ masɪ gɪnaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasɪ iru nɪɲagmim. Mɪñi Juda God nɪp sabe gep ñɪn kub a gôm asɪ masɪ gɪnaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasɪ iru nɪɲagmim. * 17 Kraiss auaga ñɪn u, nan anɪb gau ana rö nɪɲöm gɪmɪdal; pen nan yabɪɪ u Kraiss. *

18 Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap apöm, manö mɪlö hagöm, naböŋ nɪɲbun rö, kale anɪg anɪg gɪmim, aka nɪbi bɪ ramö rö mɪdmim, aka ejol gau sabe gɪmim, a gaiöl u, manö kale udmim, God nan aij kalöp ñɪnab nan u arö gagmim. Nɪbi bɪ anɪb gau, Kraiss manö aij u nɪɲagpal; gasɪ kale ke nöp nɪɲöm, gasɪ piral gau nɪbö gau nɪbö udöm, hon nɪbi bɪ kub a gôm, aiud yɪharɪɲ mɪlö yabɪɪ udaböl. 19 Nɪbi bɪ anɪb gau, Kraiss nɪp arö gôm adö anɪbu arbal. Pen Kraiss nɪpe nabɪc magö mɪdöm, hañ romanɲ nɪpe u, magöŋhalö kɪdɪɪ goɪ rö jɪm ñöl löm, nan aij ñöm, abad mɪd aij gö nɪɲöl gɪ, God nɪp aij gɪnɪm rö u, hañ romanɲ kub gö gö arab. *

20 Kraiss cɪg gɪpim u me, nɪp aip umbe, ana naij nan gau mɪnönɲ naböŋ ɪɪ i abad mɪdpal gau mo kale gau

mɪdagpim; kalöp nan ap gɪnɪg klö ap mɪdagöp. Anɪb u, nɪhön gɪnɪg nɪbi bɪ gau gasɪ nɪɲbal rö gasɪ nɪɲbim? 21 “Nan u ñɪmagö udagmim! Nan u nɪɲagmim! Nan u ud nɪɲagmim,” a gɪpal, * 22 pen nan magö ñɪg nan hagpal nan gau magöŋhalö ñɪɲlö pɪs gɪnab. Manö kliñ aij hag ñɪbal gau magöŋhalö nɪbi bɪ gasɪ ke nɪɲöm hagpal adö u nöp nɪɲöm hag ñɪbal. *

23 Nɪbi bɪ anɪb gau, ejol abe sabe gun a gôm, nɪbi bɪ mög gep rö mɪdno aij gɪnab a gôm, nan asɪ masɪ gôm, bɪstam mɪdpal. Anɪg gɪlö, nɪbi bɪ rɪmnap nɪɲlö, manö nɪɲö rö lɪnab u pen nan si nan naij gep gasɪ u auö, nan piral gau nöp gasɪ nɪɲöm, Kraiss nɪp cɪg mɪdagpal rö, nan ap klö ñö, hañ romanɲ ke gasɪ göp u arö göl rö lagöp.

3

God hanɪp gö, Kraiss aip urakno

1-2 Pen kale Kraiss aip urakmim kamɪɲ gɪsön nɪbö mɪdpim u, mɪnönɲ naböŋ adö ɪɪ i nan gau gasɪ u nɪɲagmim. Gasɪ kub kale u arnɪm nan ram mɪnönɲ kumi kabö adö laɲ mɪdöp gau. Kraiss nɪpe uraköm adö laɲ au aramöm, God ñɪmagö yɪjɪg böŋ lau asɪk mɪdöp. * 3 Kale Kraiss aip umbe u me, kamɪɲ mɪdep magö kale u God Kraiss kalɪp apil mɪhau aip pi göl

* 2:16: Ro 14:1-12 * 2:17: Hib 8:5
4:3,9; 1Di 4:3 * 2:22: Mad 15:9 *

* 2:19: Ep 2:21; 4:16 * 2:21: Gal
3:1-2: Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep

m+idöp. ⁴ Kam+ñ m+idep magö kale it u Krais. Hainö n+pe aunab ñ+ñ u, amun n+pe aip mailö unbö ke halö m+id aij g+ñabun.

Nöd m+idm+idim u ke, uri m+idpim u ke

⁵ An+ñ u, nan n+ñhön hañ roman gas+ göp u al pak l+mim. N+bi si b+ si g+mim, gas+ naj n+ñmim, hañwawö g+mim, nan si nan naj nöp gun a g+mim, u+öp k+ño k+ñap gol mani nan gau iru nöp udun a g+mim g+pe aragn+ñ. U+öp k+ño k+ñap gol mani nan gau iru nöp udun a g+ gas+ n+ñbal n+bi b+ gau, kale n+bi b+ nan piral sabe g+pal rö nöp m+dpal.

* ⁶ Adö an+ñ gau nöp g+lö, God kal+p kal juö, ilön kub yab+ñ udnaböl. ⁷ Kale ke nöd nag+ naj adö an+bu nöp gas+ n+ñmim, an+ñ unbö rö nöp g+m+dim. ⁸ Pen m+ñi nag+ naj adö u böñ nöp arö g+mim. Nöd mulu kal n+ñmim, kal yab+ñ jumim, gas+ naj n+ñmim, n+bi b+ gau kal+p hag pro g+mim, urañ hagnim g+m+dim rö, m+ñi gagnim. * ⁹ Manö piral hagnim, pen hagö pen hagö g+m+dim u, u rö nöp hagagnim. Krais aip umbe u me, g+ naj g+m+dim nag+ u kalöp waij rö wam wam ga u, hibur gas+ m+dmagö nöd n+bö kale u, ud as+ik ke gau yubim. * ¹⁰ Hibur gas+ m+dmagö nöd n+bö kale u

ud as+ik yumim, hibur gas+ m+dmagö hain n+bö kale u, waij rö rol l+ñim. N+bi b+ g+sön n+bö m+dmim, God kalöp g+ la u pör nöp gö, kale n+pe ke m+idöp rö nöp l+mim, n+ñ n+ñ aij yab+ñ g+ñabim. *

¹¹ God an+g ga u me, Grik n+bi b+ gau ke, Juda n+bi b+ gau ke m+dagpal. N+bi b+ hañ r+ñ g+ dö g+pal gau ke, n+bi b+ hañ r+ñ g+ dö gagpal gau ke m+dagpal. N+bi b+ köp kal+ k+ñ amgö l+ n+ñbal gau ke, n+bi b+ köp kal+ k+ñ amgö l+ n+ñagpal gau ke m+dagpal. N+bi b+ w+yp gau ke, n+bi b+ uböl gau ke m+dagpal. N+bi b+ rau dam l+lö nag+ wög g+pal gau ke, n+bi b+ gas+ kale ke n+ñöm wög g+pal gau ke m+dagpal. N+bi b+ g+sön n+bö m+dpun u me, Krais n+pe ke nöp han+p magöñhalö m+dmagö raul añ dan m+dö, nan r+ñnap magöñhalö nan y+har+ñ rö löp. *

¹² God n+bi b+ n+pe m+dpim. N+pe kalöp m+dmagö löm, n+bi b+ n+pe ke hag la. An+ñ u, waij rol l+ñal rö, g+ aij gep nag+ u rol l+mim. N+bi b+ gau kal+p mög n+ñmim, ud aij g+mim; hib kale ke hagpe adö aragn+ñ; n+bi b+ hain aij m+dmim; n+bi b+ gau manö hain hagnim kal juagnim. * ¹³ Krais n+bi b+ n+pe r+ñnap kalöp g+ naj gaiöl, kal+p pen g+ naj gagnim. Manö r+ñnap m+dain+ñ, B+ Kub kale nan si nan naj g+pe n+ñöm arö

* 3:5: Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6

* 3:8: Ep 4:25-29; 5:4

* 3:9: Ep 4:22,25

* 3:10: Ep 4:24

* 3:11: Gal 3:28

* 3:12: 1Pi 2:9

göp rö u, n+bi b+ gau kalöp gi
najib gaiöl u, u rö nöp n+ñmim
arö g+mim. * 14 Pen kale
nag+ aij an+bu rol g+mim, höñ
adö lagod au m+dmagö lep
magö u rol g+mim. N+bi b+
m+dmagö lep magö u, nan aij
gau magöñhalö wam wam ud
j+im ñöm lö, nan aij ap ulep
gagn+im. *

15 God kalöp udöm hañ
roman añ+ nöp j+im ñöl la
u, kale agam+j m+dmim pen
pen ud aij g+mim a göm ga.
An+b u, Krais hibur hain
hain hain magö an+bu lö,
agam+j m+dmim, nan n+hön
n+p aij g+nab u n+ñnabim.
An+b u, n+p aij a göl g+ nöp
m+daimim. * 16 Krais manö
aij u an kalöp dan ajman
rauöm rö m+dain+im n+ñöl g+
manö n+pe u n+ñ aij yab+
g+mim me, pen pen hag ñ+ aij
göl g+, God Manö ad+ñ Sam a
g+pal r+imnap, God hib n+pe
dap raneb k+map r+imnap
hagöl g+, God n+p aij a göl g+
m+daimim. * 17 Pen manö
hagn+g aka n+hön n+hön
g+n+g, B+ Kub Jisas n+bi b+
n+pe m+dpun a g+mim, God
Jisas kal+p apil m+hau aij a
göl g+ nöp g+pe arn+im. *

*Krais n+bi b+ n+pe gau m+id
aij göl*

18 Kale n+bi gau, kale Krais
n+ñ udpim rö, nagamul b+
manö hagöl u hain g+mim. *

19 Pen kale b+ gau, n+bi kale
gau kal+p manö k+ö g+mim
hagagmim; kal+p m+dmagö
l+mim. *

20 Kale ñ+ pai gau, kale
Krais n+ñ udpim rö, name
nap hagöl rö magöñhalö hain
g+mim. An+g geinabim God
n+p aij g+nab. *

21 Pen kale nap b+, ñ+
pai kale gau kal+p manö k+ö
g+mim hagpe hagpe, gas+ naj
n+ñöm, m+id aij gagöl rö löp u,
n+ñ aij g+mim. *

*N+bi b+ nag+ wög g+pal
gau; b+ kub kale gau*

22 Kalöp n+bi b+, b+ r+imnap
nag+ ad+k l+ daulö, kal+p nag+
wög g+ ñ+m+dim gau, manö
r+imnap hagn+g gabin. B+
kub n+ñm+dal magö u nöp
n+ñm+d+ö n+ñöl g+ wög g+no,
kal+p aij gan a g+mim gag-
mim. Gas+ m+höp n+ñagmim,
B+ Kub hon kumi kabö adö
lan u n+ñ m+idöp rö, g+ aij
gun a g+mim, aij gö n+ñöl
g+ g+mim. * 23 Kale nan
n+hön n+hön geinabim, n+bi
b+ m+nöñ naböñ i+ i r+imnap
kal+p wög gabun a g+mim
gagmim; B+ Kub kumi kabö
adö lan u n+p wög gabun a
g+mim, k+ö g+mim gas+ aij
n+ñöl g+ g+mim. 24 Wög g+
ñ+bim u, B+ Kub Krais n+p
wög g+ ñ+bim. Kale n+ñbim
B+ Kub n+pe pen ñöm kalöp
nan aij ñ+nab. 25 Pen God
n+pe n+bi b+ g+ naj g+naböl
gau manö kub hagn+g, n+bi

* 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Ro 13:8-10 * 3:15: Plp 4:7; 1Ko 12:27; Ep 4:4

* 3:16: Ep 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22 * 3:19: Ep

5:25 * 3:20: Ep 6:1 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8

bɪ kub gau, nɪbi bɪ pro gau a gɔm, manɔ kub gagnab; adɔ aɳi u nɔp hagɔm, ilɔn ñɪnab.
*

4

¹ Anɪb u, kale bɪ kub rɔ mɪdpim gau, Bɪ Kub kale kumi kabɔ adɔ laɳ mɪdɔp u gasɪ nɪɳɔl gɪmim, nɪbi bɪ kalɔp nagɪ wɔg gɪ ñɪbal gau kalɪp abad mɪd aij gɪmim, nan kalɪp ñeb rɔ u haɔwawɔ ñɪmim.*

God nɪp sabe gɔl gɪ mɪdaimim

² Kale gasɪ nɪɳ aij gɔl gɪ, aij a gɔl gɪ, God nɪp sabe gɔl gɪ mɪdaimim.*

³ Hanɪp u rɔ nɔp God nɪp sabe gɔl gɪ mɪdpe, God nɪpe adan hiɪkɔ, Krai manɔ aij pi gɔl mɪdmɪdɔp u nɪbi bɪ gau kalɪp waiɔ hag ñɪnabun. Krai manɔ aij u nɔp hagnɔ, yɪp nagɪ leila mɪdpin.* ⁴ Pen God nɪp sabe gɪpe, yɪp abad mɪdɔ nɪɳɔl gɪ, manɔ anɪbu hag ñɪ aij gɪnɔ, nɪbi bɪ nɪɳ aij gɔl. Yad unbɔ rɔ nɔp gɪnam u aij.

⁵ Kale pɔr nɔp gasɪ nɪɳɔl gɪ mɪdpe, adan hiɪknɪm, nɪbi bɪ Krai nɪp nɪɳ udagpal gau, gasɪ nɪɳ aij gɔl gɪ, kalɪp ud aij gɪmim, Krai manɔ aij u hag ñɪmim.* ⁶ Maj mɪgan kale u dɔ sol dɔ kal rɔ lainɪm. Anɳ gɔ, nɪbi bɪ manɔ kale nɪɳlɔ, dɔ gɔ, nɪɳ aij gɪnabɔl. Kalɔp

manɔ nɪhɔn rɔ hag nɪɳnabɔl, kalɪp pen hag ñɪ aij gɪmim.*

Pol Dijikas Onesimas bɪ mɪhau kalɪp yua

⁷⁻⁸ Mam mɪdmagɔ hon Dijikas, yad Bɪ Kub nɪp wɔg klɔ gɪpin rɔ gɔp u, nɪp yunɔ nɪnab. Nɪpe mɪdpim u amɔm, yad aigegɔ rɔ mɪdpin u kalɔp hag ñɔ nɪɳmim mɪñ mɪñ gɪmim a gem yunabin.* ⁹ Pen mam mɪdmagɔ hon Onesimas, bɪ kalpe ke u, Dijikas aip nɪnabil. Onesimas nɪpe u rɔ nɔp, yad Bɪ Kub nɪp wɔg klɔ gɪpin rɔ, u rɔ nɔp gɔp. Ammil, nan nɪhɔn nɪhɔn gai i gab u magɔɳhalɔ kalɔp hag ñɪ aij gɪnabil.*

Pol manɔ hag nabɔɳ jua

¹⁰ Bɪ Arisdakas, yad aip nagɪ mɪdpul u abe, bɪ hon Mak abe kalɔp, "Mɪdpim?" a gɪpil. Mak me, bɪ hon Banabas nɪmdaɳ nɪpe u. Bɪ anɪbu nɔp nɔd manɔ yuem hagnɔ, "Nɪp yagol u amjakɔ ud aij gim," a gɪnɔ.* ¹¹ Bɪ hon Jisas, hib nɪpe ap Jasdak a gɪpal u, u rɔ nɔp kalɔp, "Mɪdpim?" a gɔp. Bɪ Juda mɪhau nɳgan anɪb gau me yad aip wɔg gɪpun. Juda rɪmnap yɪp gasɪ ap ap nɳɳɔm jɪm ñɔl wɔg gagpun; kale yam nɔp yad aip God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab manɔ aij u hag ñɪbun.

¹² Bɪ kale Epapras, Krai Jisas nɪp wɔg gɔp u, kalɔp,

* 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Ro 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7-8: Ep 6:21-22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 15:37-39; 13:13

“Mıdpım?” a göp. Nıpe pör pör klö göm kalöp God nıp sabe göm hagöp, “Kale gası rımnap nıñagöm, Kraıs manö aij u nıñ ud pıdöñ göm, nıp cıg aij göm, hagnabön rö nöp gılö arnım,” a göp.

* 13 Amgö yad ke nıñem kalöp hagabin, nıpe klö göm kalöp wög göm, Leodisia nıbi bı kalıp wög göm, Hirapolis nıbi bı kalıp wög göm göp.

14 Pen bı aij hon, wös wameb bı Luk abe, Demas abe kalöp, “Mıdpım?” a gıpıl.

15 Añ mam daun kub Leodisia gau, nıbi bı apöm nıbi Nimpa ram God nıp sabe gıpal gau magörñhalö, “Pol kalöp, ‘Mıdpım?’ a göp,” a gımım.

16 Kalöp köp yuabin i nıñmım, ñıbe arö, Kraıs nıbi bı Leodisia mıdpal gau u rö nöp nıñöl. Pen Leodisia nıbi bı kalıp köp yubin u, kale u rö nöp udmım nıñmım.

17 Pen Akipas nıp hagmım, “Bı Kub wög nöp hag la u gı udmön,” a gımım. *

18 Yad Pol, mıñı ñımagö yad u ke, manö adıñ magö i kalı kılñ rıkabin. Yıp sen udöm nagı pıdöñ lıbal u, yıp hauı gagmım. God kalöp mög nıñöm ud aij gö, mıd aij gımım. *

* 4:12: Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24

* 4:17: Plm 2

* 4:18: 1Ko 16:21

1 Desalonaika

Pol kōp nōd u

Desalonaika nībi bī kalīp kalī klīñ rīka

1 Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalōp Bapī God Bī Kub Jisas Kraīs apil mīhau nībi bī kale daun kub Desalonaika mīdpim gau, kōp anībi kalī klīñ rīkabun.

God kalōp mōg nīñōm ud aij gō, mīd aij gīmim. *

Desalonaika nībi bī Kraīs nīp nīñ udōm cīg aij gīla

2 Sabe gun, kalōp magōñhalō pōr nōp God nīp aij a gīpun. 3 Bapī God nīp sabe gun, pōr nōp kalōp gasī nīñun, kale aige gōl rō gīpim u gasī nīñun, God nīp aij a gīpun. Kale Bī Kub hon Jisas Kraīs nīp nīñ udmim cīg aij gīmim, nīp wōg gī aij gīpim; kale Bī Kub hon Jisas Kraīs nīp mīdmagō limim, klō gīmim nīp wōg gōl gī mīdpim; kale Bī Kub hon Jisas Kraīs aip ram mīnōñ kumi kabō adō lañ au arammim nan aij udnabim a gīmim, marō auō gasī iru nīñagpim. *

4 Añ mam aij. Hon nīñbun kale me, God mīdmagō lōm nībi bī nīpe ke uda nībi bī gau mīdpim. 5 Kraīs manō aij nīpe u dam ram kale gau amun, kalōp manō magō nōp hag ñagno. Ana U† nīpe hanīp añ dañ mīdōm,

klō nīpe hanīp ñō nīñōl gī, Kraīs manō aij u manō nīñō yabīl mīdōp a gun, kalōp manō yījg gōl yabīl u hag ñīno nīñ udpe. Kalōp aip hanmīdun u, kalōp nan a gun anīg gōl gī mīdmīdun u, kale ke hadō nīñbim. * 6 Bī Kub gīmīdōp u nīñmim, hon ke gīmīdun u nīñmim, anīb unbō rō nōp gī mīdaibe. Kale bīslam yabīl mīdmīdim pen Ana U† nīpe gō, kale Kraīs manō aij u nīñmim, mīñ mīñ gōl gī nīñ ud mīdaibe. *

7 Anīg gōl gī aij gīpe anību, Kraīs nībi bī nīpe Masedonia Propins mīdeila gau abe, Akaia Propins mīdeila gau abe nīñōm, anīb unbō rō nōp gī aij gī mīdeila.

8 Kale God nīp nīñ udpe u, manō anību aram aram, Masedonia Propins, Akaia Propins gau nōp wasō, ram mīnōñ gau gau magōñhalō ara nīñōm nībi bī gau magōñhalō hadō nīñbal.

9 Anīb u, hon ram mīnōñ rīmnap amjakno, nībi bī anīb gau ke aiud udōm hāgal, “Desalonaika nībi bī kalīp manō aij u hag ñaibe, kalōp ud aij gōm, nan pīral sabe gīmīdal gau arō gōm, God nīñō pōr kamīñ mīdōp u nīp nīñ udōm, nīpe hāgōp rō nōp gōm, 10 Ñī nīpe Jisas umō, God gō uraka u, kumi kabō adō lañ au nībō ado gī aunīm a gōm, abad mīdpal,” a gīpal. Jisas hanīp nan a gōm uma u me, God kal

* 1:1: Ap 17:1-9

* 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6

* 1:5: 1Ko 2:4-5

* 1:6: Ap 17:5-9

juöm pen ilön kub ñ+nab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika midöm Bi Kub nıp wög ga

¹ Añ mam bi, kale ke niñbim, nöd ram kale auno u, yiñariñ auagno. ² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñino, niñbi bi riñnap hanip manö naj hagöm gi naj gila u pen God hanip abad midöm gi nö, gila anibu gasi iru niñagun, Desalonaika amun Krais manö aij u hag ñino, hanip u rö nöp gi naj gila u pen hałowatö hag ñi midaino. * ³ Manö kalöp hagpun u dui gun, gasi naj niñjun, piral hagun, hag ñagpun.

⁴ Krais manö aij ud aröl a göm, God niñpe ke hanip hag lö, manö aij anibu hag ñibun. Krais manö hag ñino, niñbi bi gau niñlö, kalip aij gañ a gun gagun; God niñpe niñö, niñ aij gañ a gun gabun. God niñpe nöp gasi midmagö hon añ dañ aigöl rö gi midpun u niñöb.

* ⁵ Kale ke niñbim, kalöp aij ginim a gun manö kliñ aij riñnap kalöp hag ñagno; mani nan gau udu a gun manö hag ñagno. God niñpe u rö nöp niñöb. ⁶ Kale Desalonaika niñbi bi hib hon hagpe adö arnim a gun manö hag ñagno. Niñbi bi riñnap gau hib hon haglö adö arnim a gun manö hag ñagno.

⁷ Bi Jisas manö ud arep midpun rö, kalöp manö yiñid hag ñeb rö, pen hane hagagno. Niñbi gau ñi painañ kale ud aij gipal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gino.

⁸ Kalöp midmagö yabiñ li midmidun. God Manö aij niñpe u kalöp hag ñaino, hanip al pak linig giblap arö gagbnop. Kale añ mam midmagö hon me.

⁹ Añ mam bi, kale niñbim, kalöp aip midun wög klö gun uñham midmidun. Kalöp aip midun, God manö aij niñpe u kalöp hag ñi ajuñ, uñham nan magö hanip ral dapöm niñnaböl a gun, sidö añ sibön yañ mani wög rö gun nan niñmidun. * ¹⁰ Kale niñbim, hon kalöp niñbi bi Krais niñ niñ udpim gau aip midöl gun, kalöp gi aij nöp gun, bi asiñ midagöp, bi manö ap midagöp rö nöp midaino. God niñpe ke u rö nöp niñöb.

¹¹ Kale niñbim, nap bi ñi pai kale ke hag ñi aij gipal rö kalöp gino. * ¹² God kalöp udö, niñbi bi niñpe nöp mailö halö mideinabim. Anib u, kale God göp anibu niñmim, gasi niñ aij gimim, nagi aij adö u nöp gi midaimim a gun, kalöp manö hain hag ñino. Kale gasi halö midmim, kalöp gi naj gila u gasi iru niñagmim, klö gimim, nagi aij adö u arö gagmim, a gun, manö anibu rö kalöp hag ñimidun.

¹³ Kalöp God manö aij niñpe

* 2:2: Ap 16:19-24; 17:1-9

* 2:4: Gal 1:10

* 2:9: Ap 20:34

* 2:11: Ap 20:31

hag ñino nɨmim, manö kale ke nöp hagagaböl, God manö nɨpe ke hagaböl, a gɨmim nɨɨ udpe. Nɨɨö me, manö hag ñibun u, God manö kamɨɨ gasɨ mɨdmagö kale aɨ daɨ wög gö, magö pɨlöp. Anɨb u, hon pör nöp God nɨp aij a göl gɨ mɨdpun. * 14 Pen añ mam bɨ. Krais nɨbi bɨ nɨpe ram mɨnöh Judia gau cöc ke ke gau ap magum göm God nɨp sabe gɨlö, Juda nɨbi bɨ gau kalɨp gɨ naij gɨla rö nöp, nɨbi bɨ kale ke Desalonaika gau mɨdpal kalöp u rö nöp gɨla. * 15 Juda nɨbi bɨ gau kale God manö hagep bɨ gau kalɨp al pak löm, Bɨ Kub Jisas nɨp al pak löm, hanɨp yu gɨ yula. God kalɨp nɨɨöm ñiñi lagöp. Kale nɨbi bɨ gau magöɨhalö nɨɨlö mulu lugöp. * 16 Krais nɨp nɨɨ udlö kalɨp kamɨɨ gɨsön ñinab a gun, Krais manö aij nɨpe u Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp hag ñino, Juda nɨbi bɨ gau kal juöm, hanɨp adan urön gɨpal. Gɨpal anɨbu, kale pör nöp nan si nan naij gɨmɨdal rö nöp gɨ dam dam arö, nan si nan naij kale asmen kub yabɨ rö mɨdöp. Pen mɨñi God kalɨp kal juöm gö marö kub yabɨ kalɨp auöp.

Pol kalöp kauyaɨ am nɨɨnam, a ga

17 Añ mam bɨ. Kale aip mɨdno, Juda nɨbi bɨ hanɨp yu gɨ yula u, mög gö nɨɨöl gɨ mɨdpun. Hañ romaɨ hon

aui mɨdpun pen gasɨ hon kalöp aip mɨdöp. Anɨb u, kalöp kauyaɨ am nɨɨun a gun, gasɨ u nöp nɨɨ mɨdpun. 18 Kalöp am nɨɨun a gɨ gasɨ nɨɨun, yad Pol, ñin mɨhöp aka mɨhau nɨgaɨ amnabin a gɨnö, pen Seden hanɨp adan wamöb. 19 Krais nɨbi bɨ rɨmnap halö gɨpal rö, kale abe gɨpe me, hon gasɨ halö mɨdpun; kale gɨpe, mɨñ mɨñ göl gɨ mɨdpun; kale gɨpe, Bɨ Kub hon Jisas aunab ñin u, manö aij ne hag ñino magö pɨlöp i, a gɨnabun. * 20 Kale nöp gasɨ nɨɨun, mɨñ mɨñ göl gɨ, aij a göl gɨ nöp mɨdpun.

3

1 Pen kalöp mög nɨɨun am nɨɨun a gun, yɨɨid am nɨɨeb rö lagö, yad Pol, Sailas, hol mɨhöɨ daun kub Adens mɨdul, * 2-3 mam hon Dimodi, hol aip God nɨp wög göm, Krais manö aij nɨpe u hag ñi ajöp u, nɨp hag yulo na. Kalöp gɨ naij gɨlö, nɨbi bɨ rɨmnap Krais nɨp arö gɨnaböl rö löp, Dimodi amöm, kalöp aip mɨdöm Krais manö aij u hag ñi aij gö, kale Krais nɨp nɨɨ ud pɨdöh gɨmim, gasɨ halö mɨdeinabim a gul, nɨp hag yulo na. Pen kale nɨɨbim, Krais nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun rö, hanɨp gɨ naij gɨlö marö udnabun. * 4 Kale aip mɨdun, hanɨp gɨ naij gɨnaböl a gɨno u, kale anɨb unbö rö nöp gɨla u hadö nɨɨbim. 5 Anɨg geila, kalöp mög yabɨ

* 2:13: 2De 2:13 * 2:14: Ap 17:5

* 2:19: Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4

3:12

* 2:15: Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

* 3:1: Ap 17:15 * 3:2-3: Ap 16:1-3; 2Di

nɨnem, gasɨ iru nɨnem, aige göl gɨmim mɨdpim u nɨnɨm a gem, Dimodi nɨp hag yunö. Gasɨ yad nɨnönö u, Seden nɨpe kalöp tɨp gö manö u tɨham hag ñɨno nɨnbe u arö gɨmim rö löp, a gɨ gasɨ nɨnönö.

Dimodi ado gɨ apöm, mɨd aij gɨpim, a ga

6 Pen Dimodi kalöp am nɨnöm apöm hagöp, Kraiss nɨp nɨn udmim cɨg aij gɨmim, nɨbi bɨ gau kalɨp mɨdmagö lɨmim, halɨp mɨhön gasɨ nɨnöl gɨ ñɨñɨ lɨbim. Hol mɨhön mɨlö gai i mɨdul, kalöp mög nɨnbul rö, kale pen u rö nöp ram mɨnön kale gau mɨdmim, halɨp mɨhön mög nɨnbim, a göp. * 7 Pen hanɨp gɨ naj gɨlö mɨd aij gagno ñɨn u, Dimodi apöm, kale Kraiss nɨp nɨn ud pɨdön gɨpim manö u hagö, hanɨp mɨdmagö pɨtu göp. * 8 Kale Bɨ Kub cɨg aij gɨmim nɨp aip jɨm ñöl mɨdpim u nɨn, hon kamɨn yabɨt mɨdpun.

9 Mɨd aij gɨpim u nɨn, God nɨp aij a gun. God nɨpe gö, kalöp gasɨ nɨn, mɨñ mɨñ yabɨt gɨpun. Anɨb u, nɨp aij a göl gɨ mɨdpun. 10 Kauyan am kalöp nɨn, Kraiss manö aij u hag ñɨno, Kraiss nɨp nɨn ud pɨdön gɨmim a gun, kɨlö gun God nɨp sɨdö an sɨbön yan sabe göl gɨ mɨdpun.

11 Anɨb u, Bapi God nɨpe ke abe, Bɨ Kub hon Jisas abe hanɨp adan hiɨklö, mɨdpim

u nɨnabun. * 12 Hon kalöp mɨdmagö yabɨt lɨbun rö, Bɨ Kub kalöp gɨ ñö, kale ke u rö nöp pen pen mɨdmagö lɨmim, nɨbi bɨ gau kalɨp magöñhalö mɨdmagö lɨmim gɨmim. 13 Bɨ Kub Jisas kalöp kɨlö nɨpe ñöm abad mɨd damöm, nɨbi bɨ u tɨ nɨpe gau magöñhalö udöm ado gɨ aunab ñɨn u, nɨpe apöm kalöp udö, God Bapi hon amgö ilö adö nɨpe u, kalöp manö ap mɨdagö nɨbi bɨ u tɨ nɨpe mɨdeinabim.

4

God nɨp aij gɨnɨm adö u nöp gɨmim

1 Añ mam bɨ. Kale aip mɨdaino ñɨn u, kale aige göl gɨmim God nɨp aij gɨnab adö u nöp gɨnabim u kalöp hag ñɨno. Manö hag ñɨno u kale udmim anɨb unbö rö nöp göl gɨ mɨdpim. Pen uri hon Bɨ Kub Jisas nɨbi bɨ nɨpe mɨdpun rö, yad kalöp hagabin kale gɨ aij gɨmɨdim u, uri adö anɨbu nöp kɨlö gɨmim rapɨn nöp gɨpe arnɨm. 2 Bɨ Kub Jisas hanɨp hagö kalöp manö nɨhön nɨhön hag ñɨno u kale hadö nɨnbim.

3 God nɨp aij gɨnab u, kale nɨbi bɨ ke kamɨn aij mɨdmim, nɨbi si bɨ si gagnabim. *

4 Kale magöñhalö, God nɨp aij gɨnab adö u nöp hañ roman kale abad mɨd aij gɨpe, nɨbi bɨ gau nɨnöl kalöp manö ap mɨdagnab. * 5 Nɨbi bɨ God nɨp nɨnagpal gau, gasɨ

* 3:6: Ap 18:5 * 3:7: 2De 1:4 *

3:11: 2De 2:16 * 4:3: 1De 5:23; 1Pi

1:16 * 4:4: 1Ko 6:13

naij niñöm niñi si bi si udun a göm, gi ajpal rö gagmim.

⁶ Pen kale Kraiss niñi bi añ mam gau nan sikim gimim nan kale piñi gi udagmim. Niñi bi rimnap anig geinaböl u, God kalip magörhalö pen ilön ñinab. Manö anibu kalöp nöd hag ñi aij gino. ⁷ Nan si nan naij gimim a göm, God hanip manö aij nipe hagöm udaga; gi aij göl gi nöp midmim, niñi bi ut midaimim a göm hanip uda.

* ⁸ Anib u, niñi bi manö hagabun anib i ji niñnaböl gau, hanip ji niñagnaböl; God nip ji niñnaböl. Pen God nipe Ana Ut nipe kalöp ñab. *

⁹ Kraiss niñi bi añ mam gau kalip midmagö libim a gun manö u kalik klin rikagun. God kalöp gasi aij ñö, kale ke niñmim hadö pen pen midmagö libim. * ¹⁰ Kraiss niñi bi nipe Masedonia Propins midpal gau magörhalö u rö nöp hadö midmagö libim. Pen kalöp manö klö hagun hagabun, klö gimim por nöp adö anibu nöp gipe kub arnim.

¹¹⁻¹² Pen kalöp nöd hagno rö, niñi bi gau aip agamij mid aij gun a gimim gipe arnim. Wög waryö kale gau ke gimim nan niñmim. Anib u, nan magö, mani nan kale gau ke midö niñöl gi, nan asib hag niñagnabim me, niñi bi Kraiss nip niñagpal

gau, kalöp niñlö aij ginab. *

Bi Kub ado gi aunab

¹³ Pen añ mam bi. Kalöp manö ap hag ñi aij ginabun. Niñi bi kale rimnap umaiöl, böñ nöp umbal a gimim, niñi bi rimnap mög gö mitönj gipal rö gagmim. ¹⁴ Jisas uma u, God gö uraköm kamij midöp a gun niñbun rö, niñi bi Jisas nip niñ udöm umla gau, Jisas ado gi aunab ñin u, God gö, Jisas niñi bi nipe umla anib gau dap halö aunab a gun, niñbun. *

¹⁵ Pen Bi Kub nipe ke manö hag ñimidöp rö niñbun, hon niñi bi kamij midno niñöl gi Bi Kub ado gi aunab gau, niñi bi nöd umla gau kalip arik aragnabun. * ¹⁶ Manö kub ap kumi kabö adö lañ niñbö hagöm, ejol magörhalö gau abad midöp ejol kub u wiñ gauñ gö niñöl gi, God añij magö u hagö niñöl gi, Bi Kub nipe ke kumi kabö adö lañ au niñbö aunab. Bi Kub auö, niñi bi Kraiss nip niñ udöm umla gau, nöd uraknaböl. ¹⁷ Kale uraknaböl niñöm God nipe hanip niñi bi nipe kamij midainabun gau kalip aip ut gö, kumi kabö lañ ap ran jak am Bi Kub aip magum ginabun. Anib u, hon Bi Kub aip por nöp por nöp midainabun.

¹⁸ Anib u, manö hagabun anib i pen pen hag amil aip gimim, gasi halö midaimim.

* **4:7:** 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:11-12:**

Ep 4:28 * **4:14:** Ro 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * **4:15:** 1Ko 15:51-52

5

Bɪ Kub hon ado gɪ aunab u nɪŋun mɪd aij gun abad mɪdaiun

¹ Pen añ mam bɪ. Bɪ Kub nɪpe ñɪn mai aunab, nɪbi bɪ nan nɪhön gɪlö nɪŋöl gɪ aunab u, kalöp hagagun. ² Kale ke nɪŋbim, Bɪ Kub aunab u, nɪp abad mɪdeinaböl ñɪn u auagnab. Bɪ nan si udep gau nɪbi bɪ han arbal magö u aubal rö u aunab. * ³ Miñi agamɪj mɪd aij gɪpun, hanɪp mɪñi nan ap gagnab a gɪnaböl ñɪn u nöp yɪŋɪd auö, gasɪ kub yabɪt nɪŋnaböl. Nɪbi ñɪ painaŋ yag daunɪg gɪlö ilön göp rö u gɪnab; yɪŋɪd nöp ilön najj udlö pɪñɪŋ gɪ aröl rö lagnab. *

⁴ Pen añ mam bɪ. Bɪ nan si udep gau apöm ram nap bɪ udlö, mɪdmagö kale pɪtu gɪnab. Pen kale sɪbön böŋ au mɪdagpim rö, ñɪn kub anɪbu auö, mɪdmagö kale pɪtu gagnɪm. ⁵ Kale magöŋhalö mailö ñɪ pai mɪdpim; kale magöŋhalö sɪdö aŋ ñɪ pai mɪdpim. Hon sɪbön ñɪ pai wasö. * ⁶ Nɪbi bɪ rɪmnap uhön hanbal rö mɪdagaiun; gasɪ nɪŋ aij gun mɪdaiun. ⁷ Nɪbi bɪ uhön hanbal gau, sɪbön yaŋ nöp hanbal. Nɪbi bɪ ñɪg klö ñɪŋöm hauɪ lɪbal gau, sɪbön yaŋ nöp gɪpal. ⁸ Pen hon nɪbi bɪ sɪdö aŋ ajpun gau, gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdaiun. God Manö nɪŋ udun, God nɪp

mɪdmagö lɪ mɪdaiun; anɪg gɪno, sior pɪdöŋ ami bɪ rol lɪbal rö, pabɪt mɪgan hon u mɪdeinab. Bɪ Kub hon Jisas Kraiss aip ram mɪnön kumi kabö adö laŋ au aramun nan aij udnabun a gɪpun u, gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdaiun; anɪg gɪno, usajɪl pɪdöŋ bad lɪbal rö, nabɪc cög hon u mɪdeinab.

* ⁹ Nɪhön gɪnɪg: God hanɪp ga u, ilön kub udlaŋ a göm gaga; Bɪ Kub hon Jisas Kraiss gö, nɪp aip ram mɪnön kumi kabö adö laŋ au aramun nan aij udnabun a göm ga. ¹⁰ Kraiss hanɪp a göm uma u, kamɪŋ mɪdno aunab aka umöl mɪdno aunab u manö mɪdagöp; amun pör pör nöp nɪpe aip kamɪŋ mɪdeinabun.

* ¹¹ Anɪb u, Kraiss nɪbi bɪ nɪpe pen pen Kraiss manö aij u hag ñɪmim, nɪŋ ud pɪdöŋ gɪmim, gasɪ halö mɪdmim. Pen hagajɪn i kale anɪb unbö rö nöp hadö gɪpim.

Manö hag naböŋ juöm, kale mɪdpim, a ga

¹² Añ mam bɪ. Bɪ kub kalöp uɪtham wög gɪ ñöl gɪ, manö ud asɪköl gɪ, manö hag ñöl gɪ mɪdpal gau, kalɪp ud aij gɪmim. ¹³ God ke hagö wög anɪg gɪpal u, kalɪp mɪdmagö lɪmim ud aij gɪmim. Pen kale magöŋhalö agamɪj jɪm ñöl mɪdaimim.

¹⁴ Añ mam bɪ nɪŋim. Nɪbi bɪ wög gagöm mɪd aij gagpal gau kalɪp manö klö hagmim. Nɪbi bɪ mög gö gasɪ

* 5:2: Mad 24:42-43; 2Pi 3:10; Rep 3:3

Ro 13:12 * 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17

* 5:3: Mad 24:39; Luk 21:34-35 * 5:5:

* 5:10: Ro 14:8-9; 1De 4:14

milö li midpal gau kalip manö hain hagmim hag ñi aij gimim. Nibi bi hain gau kalip gi ñimim. Nibi bi gau magõñhalö kalip pör nöp manö hain hagmim agamij midaimim. * 15 Nibi bi rimnap kalöp gi naj gaiöl, pen naj gagmim. Pen pen ud aij gimim, pen pen gi aij gimim. Pen nibi bi ke nibö gau abe, anib unbö rö nöp gimim. * 16 Pör nöp miñ miñ göl gi midmim; * 17 pör nöp God nip sabe göl gi midmim; 18 pör nöp God nip aij a göl gi midmim. Krais Jisas nibi bi nipe midmim anig göl gi midaibe me, God nip aij ginab. * 19 God Ana hanip gasi ñinim a gimim niñöl gi midaimim. * 20 Nibi bi God manö hagep gau manö hagaiöl arö gagmim. 21-22 Pen nibi bi rimnap piral hagöl rö löp u, niñ aij yabit gimim. God Manö yijig göl u hagaiöl niñmim udmim; piral hagaiöl niñmim udagmim. Naj adö rimnap gagmim. *

23 God hanip nibi bi ud aij göp agamij mid aij gipun u, nipe ke kalöp abad midöm gö, kale nibi bi ke kamij aij nipe mideinabim. God nipe ke gö, Bi Kub hon Jisas Krais aunab ñin u, ana kale gau, gasi rimid midmagö kale gau, hañ roman kale gau magõñhalö, asij ap midagnim. * 24 God kalöp manö aij nipe haga u, manö

nipe hagöp rö, anib unbö rö nöp göp. Anib u niñbun, aui hagajin rö kalöp ginab.

25 Añ mam bi. Hanip gasi niñmim, God nip sabe gimim. 26 Kale Bi Kub nip niñ udpim rö, Krais nibi bi añ mam magõñhalö pen pen hag wihai udöl gi, alaun bom halumim. 27 Bi Kub hon u niñ midöp rö kalöp hagabin, manö kalikliñ rikabin anibi, añ mam gau kalip magõñhalö amgö li hagpe niñöl.

28 Bi Kub hon Jisas Krais kalöp mög niñöm, ud aij göl gi midainim.

* 5:14: 2De 3:6,11 * 5:15: Ro 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:18: Ep 5:20 * 5:19: Ep 4:30 * 5:21-22: 1Jn 4:1 * 5:23: 2De 3:3

2 Desalonaika Pol köp hain n̄bō u Desalonaika n̄bi b̄i kal̄p kal̄i kl̄ñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God B̄i Kub Jisas Krāis apil m̄ihau n̄bi b̄i kale daun kub Desalonaika m̄idpim gau, köp an̄bi kal̄i kl̄ñ r̄ikabun.

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krāis abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡilō, kale m̄idmagō aṅ kale daṅ agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Krais auō, God n̄ipe n̄bi b̄i gau kal̄p manō kub hagnab

³ Pen añ mam b̄i. Nöd Krāis n̄ñ udm̄idim rō wasō; nöd kale pen pen m̄idmagō l̄m̄idim rō wasō; uri kale klō ḡimim Krāis n̄p n̄ñ ud p̄idōṅ ḡimim, kale magōṅhalō Krāis n̄bi b̄i añ mam gau pen pen m̄idmagō l̄bim u n̄ñun, pör nöp God n̄p aij a gun. ⁴ Krāis n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpe, n̄bi b̄i r̄imnap kalöp ḡi naj ḡilō, m̄ñjör auō uṅham m̄idpim u pen gas̄i iru n̄ñagmim, Krāis n̄p n̄ñ ud p̄idōṅ ḡimim c̄ig aij yab̄iṅ ḡipim. An̄b̄ u, God cōc n̄ipe ram m̄inōṅ ke ke gau aramun, Krāis manō aij hag ñi aṅun, pör nöp kale an̄ig ḡipim u kal̄p hagnun.

* ⁵ An̄b̄ u hon n̄ñbun, God n̄ipe manō ud as̄ik aij göp

n̄ñjöm n̄ipe hagō kale God ram m̄inōṅ kumi kabō adō laṅ au am m̄ideinabim. Uri pen manō aij an̄bu hagpe kalöp ḡi naj ḡilō marō udöl ḡi m̄idpim. ⁶ God n̄ipe manō ud as̄ik aij göp rō, n̄bi b̄i kalöp marō ñ̄ibal gau kal̄p pen u rō nöp marō ñ̄inab. *

⁷ Pen kale n̄bi b̄i marō udöl ḡi m̄idpim gau, God kalöp abe han̄p abe ud aij ḡinab. B̄i Kub Jisas kumi kabō adō laṅ n̄bō ejol klō n̄ipe gau uṅ ḡi, mab m̄iṅaṅ rō inō n̄ñjöl ḡi waiō aunab ñ̄in an̄bu nöp God n̄ipe an̄ig ḡinab. * ⁸ N̄bi b̄i God n̄p gas̄i n̄ñagöm, B̄i Kub hon Jisas manō aij n̄ipe u n̄ñ udöm, hagöp rō gagpal n̄bi b̄i gau kal̄p pen ilōn ñ̄inab. * ⁹ N̄bi b̄i an̄b̄ gau, B̄i Kub ram m̄inōṅ aij n̄ipe klō halō mailō halō m̄ideinab kumi kabō adō laṅ au aröl rō lagnab; pör hōṅ adō m̄idöm ilōn kub udöl ḡi m̄ideinaböl. * ¹⁰ B̄i Kub auō, n̄bi b̄i uṅ n̄ipe hib n̄ipe haglō adō arnab; n̄bi b̄i n̄p n̄ñ udpal gau, n̄p n̄ñjöm aiō waiō ḡinaböl. Pen Krāis manō aij kalöp hag ñ̄ino n̄ñ udpe rō, kale ke abe an̄b̄ unbō rō nöp ḡinabim. *

¹¹ Adō an̄bu nöp, kalöp gas̄i n̄ñun God n̄p pör sabe ḡipun hagnun, “Desalonaika n̄bi b̄i gau n̄bi b̄i ne ke udna rō, klō ne ḡimōn kale n̄bi b̄i ne ke ḡipal rō göl; klō ne ḡimōn kale ḡi aij gun a ḡi gas̄i n̄ñbal u, an̄b̄ unbō rō nöp

* 1:2: Ro 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1De 2:19 * 1:6: Ro 12:19 * 1:7: 1De 3:13
* 1:8: Ais 66:15 * 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4

göl; Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe m̄idun n̄pe hagöp rō nöp gun a ḡipal u, klō ne ḡimön an̄ig unbö rō nöp göl,” a ḡipun. * ¹² God B̄i Kub Jisas Kraiſ kale apil m̄ihau kalöp mög n̄iḡmil ud aij ḡipil rō, kale ḡi aij nöp göl ḡi m̄idpe n̄iḡöl ḡi, n̄bi b̄i gau n̄iḡöm B̄i Kub hon Jisas Kraiſ b̄i mailö aij ke halö m̄idöp u n̄iḡnaböl. Pen kale Jisas Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe m̄idpim rō, mailö aij ke n̄pe an̄ibu kalöp abe pak ñ̄nab. An̄ig ḡin̄im a gun, God n̄ip sabe ḡipun.

2

B̄i naij u

¹ Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Kraiſ ado ḡi apöm han̄ip ḡhu udö n̄pe aip m̄ideinabun manö u hagnabin. ² Pen n̄bi b̄i r̄imnap hagpal, B̄i Kub ado ḡi aunab ñ̄n u böḡ nöp auöp a ḡipal. Pen Pol b̄i gau God Ana gas̄i ñö manö hagla u n̄iḡun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b̄i gau an̄ig haglö b̄i r̄imnap n̄iḡöm manö daubal u n̄iḡun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b̄i gau köp kal̄i kl̄iñ r̄iköm yulö auöp i a gaiöl u, m̄idmagö kale p̄tu gö, Pol b̄i gau kale ke manö an̄ibi hag yula a ḡimim gas̄i iru n̄iḡagmim. ³ Pen n̄iḡ aij ḡimim. N̄bi b̄i r̄imnap kalöp manö piral hagaiöl, manö kale u udagmim. B̄i Kub ado ḡi aunab ñ̄n u hainö aunab. Pen nöd u, n̄bi b̄i iru nöp

God n̄ip arö göm, gas̄i kale ke hain göm haḡowaḡo ḡinaböl. An̄ig ḡilö n̄iḡöl ḡi, God n̄ip kauaḡ mauaḡ m̄idöp b̄i u waiö lö n̄bi b̄i n̄ip n̄iḡnaböl. Pen hainö B̄i Naij yabiḡ an̄ibu mab ke yaḡ arnab me. * ⁴ B̄i Naij an̄ibu nan n̄ihön n̄ihön hib god a ḡipal gau abe, nan n̄ihön n̄ihön sabe ḡipal gau abe hag pro göm, hib n̄pe ke nöp hagö adö arnab. N̄pe am God sabe gep ram u am as̄iköm, yad me God a ḡinab. *

⁵ Kale aip m̄idem, an̄ig ḡinab a gem hagnö u pen hauḡ ḡipim rō löp. ⁶ Kale n̄iḡbim, nan ap B̄i Naij adan wamöb u me, m̄iñi an̄ig ḡin̄im rō lagöp. God n̄pe ke hag la ñ̄n u nöp an̄ig ḡinab.

⁷ Pen m̄iñi ñ̄n i, God n̄ip kauaḡ mauaḡ m̄idöp b̄i u auö, ḡinaböl adö u hadö gaböl u pen pro nöp gaböl; kub ḡiblap pen b̄i adan wamöb b̄i an̄ibu m̄idö n̄iḡöl ḡi, God n̄ip kauaḡ mauaḡ m̄idöp b̄i u, n̄bi b̄i gau rap̄in ḡip ḡi k̄id n̄pe gau dam arn̄im rō lagöp. An̄ib u, nan si nan naij pro rō ḡi dam dap̄il ḡilö n̄iḡöl ḡi, God gö b̄i adan wamöb u ke gau arnab. ⁸ God gö b̄i adan wamöb u ke gau arnab u, God n̄ip kauaḡ mauaḡ m̄idöp b̄i u waiö l̄inab. Pen B̄i Kub Jisas aunab ñ̄n an̄ibu, n̄pe r̄ib ad̄ik göm apöm manö nöp hagö, B̄i Naij u böḡ nöp ap lug paknab. * ⁹ God n̄ip kauaḡ mauaḡ m̄idöp b̄i

* 1:11: Kol 1:9; 1De 1:2-3 * 2:3: 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 * 2:4: Dan 11:36;

Esi 28:2 * 2:8: Ais 11:4; Rep 19:15

aunab u, nipe Seden klö nipe magöñhalö udöm, pir alöm, nan gagep ke ke iru yabiñ nöp, nan niñeb niñagep ke ke iru yabiñ nöp gi dam midö niñöl gi, niñi bi aiö waiö giñaböl. * 10

God nip kauañ mauañ midöp bi u, niñi bi gau kalip pir alöm, neb hagöm, tip tip göm gi dam midö niñöl gi, mab ke yañ arniñ giñaböl niñi bi gau manö nipe u udnaböl. Kale Kraiss manö aij u niñöm manö niñö a göm niñ udöm midmagö añ kale dañ liñlap u, God kalip niñi bi nipe ke rö udböp. Pen kale anig gagla; kale manö aij u ji niñla. 11-12 Niñön giñig: Kraiss manö niñö u udagöm, nan si nan naij göm niñiñ liñbal. Anib u, God gö kale magöñhalö manö piral anibu rapin niñ udnaböl niñöm nipe kalip manö kub hagöm mab ke yañ hag yunab.

13 Pen kalöp añ mam Bi Kub midmagö löp gau gasi niñjun, pör nöp God nip aij gun. Niñön giñig: hadame dagol gau God gasi nipe ke niñöm haga, niñi bi gau manö aij yad u niñ udlö, Ana yad ana kale añ dañ midöm gasi aij ñö kale niñi bi ut midlö niñöl gi, yad kalip niñi bi yad ke udnabin a ga. God nipe anig haga u, kalöp nöp niñöm hag la. *

14 Hon Kraiss manö aij kalöp hag ñaino niñöl gi, nan aij hagabin anibi God nipe ke kalöp niñnabin a ga.

God ga anibu, Bi Kub hon Jisas Kraiss mailö aij unbö ke halö midöp u, kale nipe aip midmim mailö aij nipe anibu rimañap udmim miñ miñ göl gi midainabim, a göm ga. 15 Anib u me, añ mam bi, Bi Kub Jisas Kraiss aip mid aij giñabun a giñmim, klö giñmim, manö kalöp hag niñno niñbe u abe, manö kalik kiñ rikun hagno niñbe u abe niñ ud pidöñ giñmim midaimim.

16 Bapi God hanip midmagö löm ud aij yabiñ gö nan aij udnabun a gun gasi halö midpun. Bapi God abe, Bi Kub hon Jisas Kraiss nipe ke abe, 17 apil miñhau kalöp abad midlö, gasi halö midmim, wög kale apil miñhau u arö gagmim, manö aij kale u hag niñmim, gi aij göl gi nöp midaimim.

3

Hanip gasi niñmim, God nip sabe giñmim

1 Pen añ mam bi, manö añi ap midöp. Hanip God nip sabe göl gi midaimim. Kalöp Bi Kub manö aij hag niñno niñ udpe, niñi bi kale rimañap kalöp niñöm Bi Kub manö aij u rö nöp niñ udlö, niñi bi rimañap iru nöp kid kid gau manö aij u niñöm, Bi Kub manö aij nipe ke nöp midöp u a göm niñ udla. Anib u, God nip hag niñmim, Bi Kub manö aij u niñi bi ram miñnöñ añ aui midpal kalip hag niñno, nöd kalöp añ au ga

* 2:9: Rep 13:11-13 * 2:13: 2De 1:3; Ep 1:4

rö, anı̄b unbö rö nȫp gı̄nı̄m.
 2 Pen God nı̄p sabe gı̄mim nan ap nı̄p hag nı̄nbe: God nı̄pe gö bı̄ naij nan si nan naij nȫp gı̄mı̄dal gau, hanı̄p nan ap göl rö lagnı̄m. Nı̄hön gı̄nı̄g: nı̄bi bı̄ rı̄mnap Kraıs manö aij u nı̄n udagpal.

3 Pen Bı̄ Kub hagöp rö, pör nȫp anı̄b unbö rö nȫp göp. Nı̄pe kalöp gö kale manö nı̄pe nı̄n ud pı̄dön̄ gı̄mim nı̄p cı̄g pı̄dön̄ gı̄mim gı̄ mı̄dpe Seden kalöp tı̄p göm naij gı̄nı̄m rö lagnab. 4 Pen Bı̄ Kub hanı̄p gası̄ nı̄o gası̄ halö mı̄dun nı̄nbun, manö kalöp hag nı̄no u, kale ud-mim anı̄b unbö rö nȫp göl gı̄ mı̄deinabim. * 5 Bı̄ Kub nı̄p sabe gı̄pun hagpun, nı̄pe kalöp gası̄ aij nı̄o, God nı̄bi bı̄ mı̄dmagö löp rö nı̄nı̄mim, Kraıs ilön kub uda pen kłö göm nan nı̄hön gı̄nı̄g ga u arö gaga u nı̄nı̄mim, anı̄g unbö rö nȫp gı̄nabim.

Wög gı̄mim nȫp nan nı̄nı̄nabim

6 Añ mam bı̄. Bı̄ Kub Jı̄sas Kraıs manö yad nı̄bi bı̄ gau hag nı̄mim a ga rö kalöp hagabun. Mam rı̄mnap wög gagöm yı̄harı̄n̄ nȫp gı̄ ajöm, hagpun rö gagaiöl, kalı̄p aip manö manö hagagmim. * 7 Kale ke nı̄nbim, hon kale aip mı̄dun gı̄mı̄dun adö u geinabim, Bı̄ Kub nı̄p aij gı̄nab. Hon yı̄harı̄n̄ mı̄dagmı̄dun. * 8 Nı̄bi

bı̄ rı̄mnap nan magö kale yı̄harı̄n̄ nı̄nı̄agun a gun, sı̄dö an sı̄bön̄ yan̄ kłö ilön gun nȫp nan nı̄nı̄mı̄dun. * 9 God wög gı̄pun rö, kalöp hag nı̄nı̄n nan hałöwałö udun nı̄nı̄bnop u pen kalöp nagı̄ aij adö u yanno nı̄nı̄mim anı̄g unbö rö nȫp gı̄mim a gun, ke kłö ilön gun nan nı̄nı̄mı̄dun. * 10 Pen kale aip mı̄dun hagmı̄dun, "Nı̄bi bı̄ wög gagöl nan nı̄nı̄agöl," a gı̄mı̄dun u nı̄nbim.

11 Manö ap nı̄nbun u, nı̄bi bı̄ kale rı̄mnap wög gagöm, yı̄harı̄n̄ nȫp mı̄döm, gau gau ajöm, manö pi pı̄g hagöm, nı̄bi bı̄ gau anı̄g gı̄pal anı̄g gı̄pal a gı̄pal. * 12 Bı̄ Kub Jı̄sas Kraıs nı̄p wög gı̄pun rö, nı̄bi bı̄ anı̄b gau kalı̄p manö kłö gun hagabun, agamı̄j mı̄d aij gı̄mim, wög ke gı̄mim nan nı̄nı̄mim. *

13 Pen añ mam bı̄. Kale nagı̄ aij adö u nȫp gı̄ dammim, iru maru gainı̄m, nan aij nı̄hön u nȫp nı̄nı̄mim göl gı̄ mı̄daimim. *

14 Manö köp kalı̄ kłiñ rı̄kun hagabun i, nı̄bi bı̄ rı̄mnap nı̄nı̄agaiöl, nı̄bi bı̄ an an anı̄g gı̄pal u nı̄n aij gı̄mim, kalı̄p manö manö hagagmim; yı̄harı̄n̄ mı̄dpe kalı̄p nable gı̄nı̄m. 15 Pen kalı̄p kauał mauał rö nı̄nı̄agmim; mam hon a gı̄mim hag nı̄ aij gı̄mim. *

Pol, "Kale mı̄dpim?" a göp

* 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10

* 3:6: Ro 16:17

* 3:7: Plp 3:17

* 3:8: 1De 2:9

* 3:9: 1Ko 9:4; 1De 1:6

* 3:11: 1Di 5:13

* 3:12: 1De 4:11

* 3:13: Gal

6:9 * 3:15: 1De 5:14

¹⁶ Bî Kub hanip gö gasi iru niŋagun u, niŋe ke kalöp magöŋhalö aip midö, kale pör nöŋ nan niŋhön niŋhön giŋnabim u, mid aij giŋmim gasi iru niŋagnabim.

¹⁷ Yad Pol. Manö naböŋ i niŋmagö yad ke kalî kliŋ riŋkem, “Kale midpim?” a gabin. Niŋmagö yad ke manö kalî kliŋ riŋkpin u, pör anib i rö nöŋ kalî kliŋ riŋkpin u me, niŋnabim. ¹⁸ Bî Kub hon Jisas Krais kalöp magöŋhalö mög niŋöm, ud aij göl gi midainim.

1 Dimodi Pol kōp nōd u Dimodi n+p kalɪ klɪñ rɪka

¹ Dimodi. Yad Pol. God Ud Kamɪŋ Yuep Bɪ Kub hon u abe, Kraiŋ Jisas hon nɪŋ udun gasɪ halō mɪdpun Bɪ Kub u abe, apil mɪhau yɪp hag lɪlō, Kraiŋ Jisas manō aij ud arep bɪ nɪpe ap mɪdpin. ² Dimodi. Kraiŋ manō aij u nōp hag ñainō, Kraiŋ Jisas nɪŋ udpan u me, nōp ñɪ aij yad, a gabin. Bapi God, Bɪ Kub hon Kraiŋ Jisas, nōp mög nɪŋmil, ud aij gɪmil, abad mɪd aij gɪlō me, ne agamɪj mɪd aij gɪmōn. *

Manō piral nɪŋ udöl rö lōp u, kalɪp hag ñɪ aij gɪmōn, a ga

³ Yad nōd Masedonia Propins arnɪg gem, nōp daun kub Epesas ud lem manō hag ñɪnō u, mɪñi u rö nōp kauyaŋ hagnɪg gabin. Ne Epesas au mɪdmōn, nɪbi bɪ God Manō hagabun, a göm, manō piral piral hagpal gau kalɪp wasō gɪmōn, hag aij gɪmōn. ⁴ Manō aiud piral udöm hagpal u, “Apɪs bac hon anɪg göl anɪg göl rɪklō auöp,” a gɪpal u, hagnmōn arō göl. Manō adō anɪbu hagöm, pen pen nōp hagpal. Manō piral adō anɪbu nɪbi bɪ gau kalɪp haglö, God nɪpe nɪbi bɪ ud kamɪŋ yunɪg gab manō aij u nɪŋagnaböl. Anɪb u, kale Kraiŋ manō aij u nɪŋ

udöl rö lagnab. * ⁵ Nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udpal gau kale pen pen mɪdmagō löl, a gem, nōp manō anɪbi hagabin. Mɪdmagō kale aŋ dan, nagɪ ubɪŋ adō u aij, nagɪ ubɪŋ adō u naij, nɪŋ aij göm, nagɪ ubɪŋ aij adō anɪbu areinaböl u, kale nɪŋö nōp añ mam gau mɪdmagō lɪnaböl. Kale anɪgöl añ mam gau pen pen mɪdmagō leinaböl u, kale nɪŋö nōp Kraiŋ manō aij u nɪŋ udöm, hagöp rö nōp gɪpal, a gɪnabun. ⁶ Pen nɪbi bɪ rɪmnap Kraiŋ manō aij u hagöp rö arō göm, bɪ hauɪ rö manō yɪharɪŋ gau hag amɪl apɪl gɪpal. ⁷ Hon God lo hag ñeb bɪ mɪdno, a göm, ana udagöm nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪbal u pen kale klō göm manō hagabun ɪl anɪbu mɪdöp me u, a göm, ɪl anɪbu nɪŋagal.

⁸ Hon nɪŋbun, God lo manō nɪpe haga u, manō kabō göl, manō aij yöl mɪdöp. Pen hon God lo manō aij anɪbu udun, gasɪ hon ke nɪŋun hainō gun, abōnamō geinabun u, aij wasō. Nɪpe haga rö nōp hag ñeinabun u, aij gɪnab; wasō wasō. * ⁹ Pen hon nɪŋbun, God lo manō nɪbi bɪ gɪ aij gɪpal gau kalɪp hagab; nɪbi bɪ lo manō rɪb jubal gau kalɪp hagab. Nɪbi bɪ God nɪp nɪŋagal gau abe, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau abe, kalɪp hagab. Nɪbi bɪ God nɪp sabe gagal gau abe, nɪbi bɪ God nɪp manō naij hagpal gau abe, kalɪp hagab.

* 1:2: Ap 16:1-3; Dai 1:4 * 1:4: 1Di 4:7; Dai 1:14 * 1:8: Ro 7:12,16

Nibi bi nime nap kale ke al pak libal gau abe, nibi bi wip albal gau abe, kalip hagab. ¹⁰ Nibi si bi si gipal gau abe, bi kale nibi ap aip wasö bi ap aip göm gipal gau abe, kalip hagab. Nibi bi kale nibi bi ñi pai r+mnap si ud daulö, wög kalip gipal, bi gau abe, nibi bi manö piral hagpal gau abe, nibi bi "God amgö ilö niñö hagpin," a göm, piral hagpal gau abe, kalip hagab. Nibi bi Kraiss manö aij nipe u rib jubal gau kalip hagab. ¹¹ Manö aij anibu Kraiss manö aij nipe u nöp. Manö aij anibu God mailö halö u yip manö hag ñi ajep bi nipe hag la.

Bi Kub Pol nip mög niña

¹² Yad Kraiss Jisas Bi Kub hon u nip aij a gabin. Yip, bi aij yad, a göm, udöm, klö nipe u yip ñö, bi wög gep nipe midpin. * ¹³ Pen nöd yad mid aij gagmidin. Yad God nip hag juem, Kraiss Jisas nibi bi nipe gau kalip gi naj gem, bi naj, bi kal yabih midmidin. Pen God nip niñagem, manö haga il u niñagem ginö u me, yip mög niñöm uda. * ¹⁴ Bi Kub yip mög yabih niñöm, ud aij göm, Kraiss Jisas niñ udep magö u abe, nibi bi gau midmagö lep magö u abe, midmagö yad an dan yim la.

¹⁵ Manö böñ nöp niñ udep ap hagnig gabin: Kraiss Jisas ram minöñ il i aua u, nibi bi nan si nan naj gipal gau

kalip ud kamih yunig aua. Bi nan si nan naj kub yabih gim+döp u yad nöp. * ¹⁶ Pen Kraiss Jisas yip mög niñöm, ud kamih yunam, a göm, haga, "Bi nan si nan naj yabih gim+döp anibu nip ud kamih yunö, nibi bi gau magöñhalö niñöm hagnaböl, 'Kraiss Jisas nipe bi naj anibu nip ud kamih yua rö, yip u rö nöp ud kamih yunab,' a ginaböl," a ga. Anib u, kale Jisas nip niñ udlö, nipe kalip pör middep magö u ñinab. Adö anibu nöp, yip mög niñöm ud kamih yua. ¹⁷ Kih kub nipe hadame dagol midmidöp, uri midöp, hainö pör pör nöp mideinab. Nipe kamih middep magö u nöp midöp; umeb magö u midagöp. Nibi bi nip amgö niñagpal. Nipe nöp God añi nöp midöp. Bi Kub mailö unbö ke halö anibu, hib nipe pör pör nöp hagno adö aran. Anib unbö rö aij.

Pol Dimodi nip manö ap haga

¹⁸⁻¹⁹ Ñi yad Dimodi. Nöp manö ap hagnig gabin. Manö hagnabin anibu, God nöd nibi bi r+mnap gasi ñö, ne hainö niñön ginabön u hagla rö nöp hagnabin. Manö anibu udmön, Kraiss Jisas manö aij u klö gi niñ udmön, nan niñön aij, nan niñön naj, a gi niñ aij gimön, nagi ubih aij adö u nöp ammön, kijaki yam nipe gau aip klö gimön pen

* **1:12:** Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10
19:10

* **1:13:** Ap 8:3; 9:1-5

* **1:15:** Luk

pen gımön. Nıbi bı rımnap anıg gagöm, God kalıp gası aij nıöb u arö göm, ap lug pakpal. ²⁰ Bı ne Haimenias aip Aleksada aip anıg gılö hagnö, “Anıg gıpil u, hon aip jım nıöl God nıp sabe gagun. Kalıp bı mıhönj arö gıno, Seden bönj u mıdmil, marö yabıt gö, God nıp hag jubıl u arö gımil rö löp,” a gıno. *

2

God nıp sabe gep

¹ Manö hagnıg gabin u anıg göl mıdöp: hon nıbi bı gau magönhalö gası nınjun, kalıp God nıp sabe gun; nıbi bı gau kalıp nan nıhön mıdagainım, God nıp hag nınjun; nıbi bı gau God kalıp gı nıöm abad mıd aij gınım, a gun, sabe gun; nıbi bı gau magönhalö God nıpe gı aij göp u gası nınjun, God nıp aij a gun. ² God nıp hag nıjno, kınj gau abe, gapman bı kub gau abe, kalıp magönhalö abad mıd aij gınım. Anıg gö me, hon agamıj mıd aij gun, God nıp gası nınjöl gı, gı aij göl gı mıdeınabun. ³ Anıb unbö rö gınabun aij. God, Ud Kamınj Yuep Bı hon u, nıp u rö nöp aij gınab. ⁴ “Yad nıbi bı gau magönhalö ud kamınj yunıg gabin u, kale magönhalö manö aij yad u nınj udöm, manö aij manö ıt u nınj aij göl,” a gı gası u nınjöb.

⁵ Nıhön gınıg:
God anı ap nöp mıdöp.

Pen Bı anı nıbö u, u rö nöp anı ap nöp mıdöp.
God bönj lap mıdöp;
hon nıbi bı bönj lap mıdpun.

Pen Bı anı ap nöp nıbi bı ud God aip jım nınım rö löp.

Bı anıbu Krais Jisas, nıpe ke bı yabıt ap.

⁶ Nan sı nan naij nıbi bı gau magönhalö gıpal gau, Krais Jisas nıpe mab ba laj hañ romanı nıpe ke udöm,

ılön kub udöm, umöm, pen kub hon anıbu bönj nöp raua.

Anıb u, God hag la nın u, Krais Jisas ga anıbu nıbi bı nınjöm nınj udnaböl gau,

nıpe kalıp magönhalö ud kamınj yunab. *

⁷ Adö anıbu nöp, Krais Jisas yıp hag lö, yad Jisas manö aij ud arep bı ap mıdem, manö aij anıbu nıbi bı gau magönhalö hag nı aij gem, Juda nıbi bı wasö gau kalıp Krais Jisas manö nınjö u hag nı aıpin. Yıp wög hag la anıbu, nınjö yabıt hagabin. *

⁸ Bı gau, ram mınönj magönhalö gau, bı rımnap kalıp mulu lugagö, pen pen hagagöm, agamıj jım nıöl nöp mıdöm, pör nöp God hagöp rö nöp göm, nıp nımagö gılaıj göl gı sabe gaiöl u, yıp aij gınab.

⁹ Pen nıbi gau u rö nöp agamıj mıd aij göl. Umagö

* **1:20:** 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:6:** Ro 3:29-30; Gal 1:4 * **2:7:** Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Di 1:11

kale mal+kagnaböl. Nan gol udöm kliš aij gipal gau, aka bis kibap rö mani kub rauep gau, aka walij mani kub rauep gau yimagnaböl. Nibi nan aij aij hañ roman yimbäl gau, nibi bi rimnap hanip niñlö aij gañ, a göm, gipal u, God nip aij gagöp. * 10 Pen nibi God nip niñ udun sabe gipun, a gipal gau, kale nibi bi rimnap gau kalip ud aij göm, wög rimnap gi ñöm, kalip gi aij göm, göl. Anig ginaböl u, God nip aij ginab. *

11 Bi gau God Manö hag ñaiöl u, nibi gau agamij midöm, niñ aij göl. 12 Yad nibi gau kalip hagin, kale God Manö bi gau kalip hag ñagnaböl; kale bi gau kalip abad midageinaböl. Bi gau God Manö hag ñaiöl u, nibi gau kale manö rimnap hagagöl. * 13 God Adam nip nöd gi löm, hainö nibi nipe Ip nip gi la. * 14 God mab magö wasö ga u, kijaki manö piral hageia Adam niñaga. Nibin Ip kijaki manö piral u niñöm gi naij ga. * 15 Pen nibi gau ñi pai yag dapöm, ana udöm, Krai Jisas nip niñ udöl gi, nibi bi gau kalip midmagö löl gi, Krai Jisas manö aij nipe hagöp rö nöp göl gi, gi midainaböl u, God kalip ud kamij yunab.

3

Nibi bi Krai Jisas niñ ud-

* 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6 * 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Dai 1:6-9

pal gau kalip abad middep bi gau

1 Manö niñö yabiñ hagnig gabin. Bi rimnap, Krai Jisas nip wög gun, nibi bi nip niñ udpal gau kalip abad midaiun, a göm, gasi u niñbal gau, gasi aij yabiñ niñbal. * 2 Pen kale nibi bi Jisas niñ udpal gau kalip abad middep bi rimnap udun, a ginabim u, bi gi aij gipal gau nöp niñmim udmim. Nibi kale añi ap nöp udöm, bi hain aij, gasi niñ aij göm, nan naij gagöm, nibi bi mlö gau nibö hag wihai dam ram kale aip añ dañ udöm, nibi bi Krai Jisas niñ udpal gau kalip hag ñi aij göm, gipal bi gau nöp niñmim udmim. *

3 Pen bi ñig wain iru niñbal gau, bi kal yabiñ jubal gau, bi manö pen pen hagpal gau, bi utpö kiño kibap mani midmagö libal gau, kalip niñmim udagmim. Bi agamij hain riköm, mid aij göl u nöp niñmim udmim. 4 Bi nibi ñi pai amilap kale gau kalip abad mid aij gilo, ñi pai kale gau pen, bapi niñö hagöp, a göm, niñbal bi gau niñmim udmim. 5 Pen bi nibi ñi pai nipe ke gau abad mid aij gagnab u, nipe aigöl göm God nibi bi nipe gau kalip abad mid aij ginim?

6 Bi Krai Jisas nip gisön nöp niñ udpal gau niñmim udagmim. Bi Krai Jisas nip gisön nöp niñ udöp u, bi kub midpin, a göm, lug pakö,

God nɪp manö kub hagöm, hag ke gau yunɪm rö löp. Kɪjaki hadame nöp, yad bɪ kub mɪdpin, a göm, God nɪp arö gö, God pen nɪp hag yua rö u, nɪp u rö nöp gɪnab. ⁷ Bɪ udnabim anɪb u, nɪbi bɪ Kraiss manö aij u nɪɲ udagpal gau nɪɲöm, bɪ u bɪ aij, a göm gasɪ nɪɲbal, bɪ anɪb rö nöp nɪɲmim udmim. Wasö u, nɪbi bɪ Kraiss Jisas nɪp nɪɲ udagpal gau bɪ anɪbu nɪp hag julö, kɪjaki hel nɪp udnɪm rö löp.

*

⁸ Pen kale bɪ abad mɪdep kalɪp wög gɪ ñeb bɪ rɪmnap udun, a gɪnabim u, nɪɲ aij gɪmim udmim. Nɪbi bɪ gau, bɪ u bɪ aij, a göm gasɪ nɪɲbal, bɪ gau nöp nɪɲmim udmim. Kale manö nɪɲö nöp hagöm, manö piral hagagöm, ñɪg wain iru ñɪɲagöm, utpö kɪɲno mani nan tɪp gɪ udagöm, gɪpal bɪ gau nöp nɪɲmim udmim. ⁹ God Manö u magöɲhalö manö nɪɲö nöp, a göm, klö gɪ nɪɲ udöm, mɪd aij gɪpal bɪ gau nöp nɪɲmim udmim. ¹⁰ Anɪb u, nöd wög pro rɪmnap kalɪp hagpe, kale gɪ aij geinaböl u, hagpe, bɪ abadep bɪ gau wög gɪ ñeb bɪ mɪdaiöl.

¹¹ Pen bɪ abadep kalɪp wög gɪ ñeb nɪbi rɪmnap udun, a gɪnabim u, u rö nöp nɪɲ aij gɪmim udmim. Nɪbi anɪb gau u rö nöp nɪbi aij nöp mɪdaiöl. Nɪbi bɪ gau, nɪbi u nɪbi aij, a göm gasɪ nɪɲbal, nɪbi anɪb rö nöp nɪɲmim udmim. Nɪbi bɪ

rɪmnap kalɪp hag juagöm, nɪbi agamɪɲ hain rɪköm, ñɪg wain iru ñɪɲagöm, manö piral hagagöm, nan rɪmnap si udagöm, pör gasɪ nɪɲ aij gɪ mɪdeinaböl, nɪbi anɪb rö nöp nɪɲmim udmim. * ¹² Pen bɪ abadep kalɪp wög gɪ ñeb bɪ gau, nɪbi kale aɲɪ ap nöp udöm, nɪbin ñɪ pai amɪɪp kale gau kalɪp abad mɪd aij gɪpal bɪ gau nöp nɪɲmim udmim. ¹³ Wög gɪ ñeb nɪbi bɪ gau wög kale gɪ aij geinaböl u, nɪbi bɪ Jisas nɪɲ udpal anɲ u hib aij udöm, Kraiss Jisas nɪp nɪɲ ud pɪdöɲ gɪ mɪdeinaböl.

¹⁴ Yad nöp yɪɲɪd nɪnabin, a gem, nöp köp i kalɪ kɪɲɲ rɪkabin. ¹⁵ Pen yɪɲɪd nagnabin u, ne köp i ud nɪɲmön, hon God nɪbi bɪ nɪpe, nɪbi bɪ God pör kamɪɲ mɪdöp u nɪp nɪɲ udun cöc nɪpe mɪdpun gau, hon aigöl gun gɪ aij gɪnabun u, nɪɲnabön. Hon God nɪbi bɪ nɪpe gau, jɪm ñöl ram padö klö yabɪɲ rö mɪdno me, manö nɪɲö nɪpe u ur gɪnɪm rö lagöp.

¹⁶ Nɪɲö nöp, God manö nɪpe hagöp u manö nɪɲö yabɪɲ hagöp:

Kraiss Jisas bɪ haɲ romanɲ lö, nɪbi bɪ nɪp waiö nɪɲla. God Ana, Jisas gɪ aij yabɪɲ nöp göp, a ga.

Ejol kumi kabö adö laɲ au nɪp nɪɲla.

Nɪbi bɪ ram mɪnönɲ gau gau ajöm, manö aij nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñeila.

Nibi bi ram m+nöŋ gau
n+p n+ŋ udla.

Nap n+pe n+p ud mailö aij
unbö ke halö
kumi kabö adö laŋ au ud
ara. *

4

*God manö aij hag ñabun,
a g+ naböl u pen manö piral
hag naböl*

¹ God Ana waiö hagöm
hagab, “Ñ+n hain n+bi bi
r+mnap Krajs Jisas manö aij
n+ŋ udla u arö göm, k+jaki
manö piral an+bu n+ŋöm,
k+jaki aiön pi yam n+pe gau
manö piral hag ñ+bal u n+ŋ
udöm adö an+bu nöp hain
g+naböl,” a gab. ² Nibi bi
k+jaki manö piral hag ñ+bal
gau, kale nag+ adö u aij,
nag+ adö u naij, a g+ gas+
n+ŋagpal. Gas+ r+m+d magö
kale u, u aij, u naij, a g+böp,
pen gas+ r+m+d magö kale
u ain m+taŋ rö lau inö böŋ
nöp hir ga. Kale manö pi-
ral nöp hag ñ+bal. ³ Nibi bi
an+b gau manö piral hagöm
hagpal, bi gau n+bi udagöl,
n+bi gau bi udagöl, a g+pal.
Kale hagpal, nan magö an+b
gau nan ñ+ŋeb pen nan magö
an+b gau nan ñ+ŋagep as+
mas+ göl, a g+pal. Pen God
n+pe nan magö g+ löm, n+bi
bi y+p n+ŋ udöm manö n+ŋö
yad n+ŋbal gau, kale nan
magö gau magöŋhalö aij, a
göm, ñ+ŋnaböl, a göm, g+
la. * ⁴ God nan g+ la gau
magöŋhalö aij u nöp g+ la.

God nan magöŋhalö aij g+ la
m+döp gau me, hon n+bi bi
nan ap as+ mas+ gagnabun.
Nan aij g+ la m+döp gau,
magöŋhalö aij, a gun, ud
ñ+ŋnabun. ⁵ Nihön g+n+g:
God n+p sabe gun, aij a göp,
a geinabun u, God manö n+pe
hagöp rö, nan magö an+b gau
magöŋhalö ke kam+ŋ aij rö
nöp m+d nab.

*Nibi bi gau kal+p hag ñ+ aij
g+mön*

⁶ Manö hagabin i, nañ+n
namam r+mnap gau kal+p
hag ñ+ aij geinabön u, ne
Krais Jisas wög g+ ñeb bi
aij m+deinabön. Ne nöd
ñ+ pro m+dmön, Krajs Jisas
manö aij n+pe nöp hag ñ+la
u n+ŋ aij g+mön, hagöp rö
nöp hain g+mön, g+ dammön,
uri u rö nöp manö aij u
n+ŋmön hain gabön. ⁷ Pen
aiud y+har+ŋ gau hag am+l
ap+l g+pal gau n+ŋagmön. Ne
klö g+mön, God n+p aij g+nab
adö u nöp g+ m+daimön. *
⁸ Nibi bi r+mnap klö göm
eksais g+pal gau, hañ ro-
maŋ kale klö g+nab. Pen ne
klö g+mön, God Manö hagöp
rö nöp geinabön u, klö ke
udnabön. God n+p aij g+nab
adö u nöp geinabön u, ram
m+nöŋ iŋ i m+deinabön ñ+n i
abe, ram m+nöŋ adö laŋ au
m+deinabön ñ+n u abe, m+d
aij g+nabön. ⁹ Manö hagn+g
gabin an+b i, manö n+ŋö
yab+l, a g+mön, böŋ nöp n+ŋ
udmön. ¹⁰ God pör kam+ŋ
m+döp u n+ŋ udpun u me,

* 3:16: Jon 1:14; 2Pi 3:3; 1Jn 2:18 * 4:3: Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * 4:7:
1Di 1:4

gası halö midpun. Krais Jisas nıpe nıbi bı gau magöñhalö ud kamıñ yunabin, a göm, uma. Nıbi bı Krais Jisas anıg ga u nıñ udeınaböl gau, God pör kamıñ midöp u kalıp magöñhalö böñ nöp ud kamıñ yunab. Hon gası adö aññ anıbu nöp nıñun, wög klö gı midpun. *

11 Manö hagabin i, ne nıbi bı gau kalıp hag ñaimön nıñöl. 12 Nıbi bı rımnap, nöp bı praj, a göm, manö hagnabön u nıñagnaböl rö löp u, ne nıñ aij gımön. Pen ne gı aij gımön nöp gö arö, nıbi bı Krais Jisas nıp nıñ udpal gau, ne manö aij hagpan rö, ne gı aij gıpan rö, ne nıbi bı midmagö lıban rö, ne Krais Jisas nıp nıñ ud pidöñ gıpan rö, ne nagı ubıñ aij adö u nöp arabön rö nıñöm, kale ke u rö nöp gınaböl. *

13 Yad nınabin u pen yıp abad midpan ñın i, nıbi bı gau kalıp God Manö u amgö lı hagöl gı, manö ıf u hag ñöl gı, gı midaimön.

14 Pen nöd gau nıbi bı Krais Jisas nıñ udpal kalıp bı abadep bı gau, ñımagö kale ud nabıc adö ne u löm, God kalıp gası ñö, ne hainö nıñön nıñön rö gınabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u hauł gagmön. *

15 Nan hagajın i, ne gası adö aññ nöp nıñmön, klö yabıt gımön. Anıg geınabön u, ne Krais Jisas adan aij nıpe u klö gımön, gı dö gı arabön

u, nıbi bı gau magöñhalö nıñnaböl. 16 Ne nıñ aij gımön, God Manö hagöp rö nöp göl gı midaimön. Nıñ aij gımön, God Manö hagöp rö nöp gası nıñöl gı midaimön. Anıg göl klö gı dam dam gı middeınabön u, ne ke abe, nıbi bı manö ne nıñnaböl gau abe, kalıp ud kamıñ yunabön.

5

Krais nıbi bı nıpe gau kalıp abad mid aij gımön

1 Bı nap bı rımnap kalıp hag gagmön; nap ne ke hag ñı aij gıpan rö u, kalıp u rö nöp hag ñımön. Bı praj gau, namam ne ke gı aij gıpan rö u, kalıp u rö nöp gımön. 2 Nıbi majö gau, name bı ne ke gı aij gıpan rö u, kalıp u rö nöp gımön. Nıbi praj gau, nañın ne ke gı aij gıpan rö u, kalıp u rö nöp gımön. Ne gası aij adö u nöp nıñmön, gası naij rımnap nıñagmön.

Nıbi yadu

3 Nıbi yadu ñı pai kale midagöp gau kalıp abad mid aij gımön. 4 Pen nıbi yadu ñı pai kale rımnap midaiöl, kalıp hagaimön, Krais Jisas nıp nıñ udpal rö, nıpis nıme bı nöd kalıp nan magö ñımidal rö, uri kalıp pen nan magö ñöm abad aij göl. Anıg geınaböl u me, God nıp aij gınab.

5 Nıbi yadu ke halö yabıt midöp u, nıpe God añı yıp abad middeınab, a göm, sıdö

* 4:10: 1Di 2:3-4

* 4:12: Dai 2:15

* 4:14: 2Di 1:6

an sɪb an yan God nɪp sabe göl gɪ nöp mɪdöp. ⁶ Pen nɪbi yadu mɪñ mɪñ gɪ ajpal gau, kamɪn mɪdpun a göm nɪnbal u pen umeb rö mɪdpal. ⁷ Manö hagabin anɪbi, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij gɪmön nɪnöm nɪbi yadu abe ñɪ pai bɪ kale gau abe manö anɪbi nɪnöm hain gɪlö, kalɪp manö ap mɪdagnab.

⁸ Pen nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ nɪpe ke yabɪl gau, nɪpɪs nɪme bɪ nɪpe ke gau, ud aij göm nan ñɪnɛb ñöm gagnab u, nɪpe Kraiss manö aij nɪpe u arö göm anɪg gɪnab. Nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪn udagpal gau, naij yabɪl göp anɪbu rö gagpal.

⁹ Pen nɪbi yadu rɪmnap hagöm, “Hib hon u nɪbi yadu gau aip kalɪ kɪñ rɪkmim hanɪp abe nan ñɪnɛb nan gau ñɪmim,” a gaiöl, nɪn aij gɪmim hib kale udmim. Nɪbi mɪlep mɪ unbö ñɪn juöl mɪhau nɪgan (60) ina, bɪ añɪ ap nöp udö uma, nɪbi yadu gau nöp udmim. ¹⁰ Nɪbi yadu nɪbi bɪ rɪmnap nɪnlö aij gɪnab nɪbi yadu u nöp udmim. Nɪbi nagɪ aij adö u nöp göm, ñɪ pai pro abad mɪd aij göm rɪmɪd ukö mɪd aij gɪpal gau, nɪbi bɪ gau nɪbö aulö ud aij göm nan magö ñöm, nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪn udpal gau kalɪp wög rɪmnap gɪ ñöm, nɪbi bɪ uɪham mɪdöm gasɪ mɪlö lɪ mɪdpal gau kalɪp ud aij göp, nɪbi yadu u nöp udmim. ¹¹ Nɪbi yadu mɪlep lagpal rɪmnap, hib kale udag-

mim. Kraiss nɪp cɪg gɪnabun a gɪnaböl u pen mɪd damöm, mɪdmagö kale pɪlu gö, bɪ hain nɪbö udun nɪp cɪg gun, a göm, Kraiss nɪp arö göm bɪ hain nɪbö udnaböl. ¹² Manö kale ke nöd hagla u rɪb junaböl u, God nɪnö naij gö, manö mɪdeinab. ¹³ Pen nɪbi yadu mɪlep lagpal gau, wög yabɪl gagöm, yɪharɪn ram ram gɪ ajöl göm, nɪbi bɪ rɪmnap hag juöl gɪ, manö piral hagagep gau hagöl gɪ, anɪg gɪpal anɪg gɪpal, a göl gɪ, gɪ mɪdeinaböl. * ¹⁴ Nɪbi yadu kale bɪ hain nɪbö udöm, ñɪ pai rɪköm, ram kale ke wög göm, mɪd aij gɪnaböl u aij. Mɪd aij gɪnaböl u, nɪbi bɪ God nɪp mulu lugö nɪnbal gau, hanɪp hag juöl rö lagnab.

* ¹⁵ Pen nɪbi yadu rɪmnap Kraiss Jisas nɪp arö göm hadö Seden nɪp hain gɪpal.

¹⁶ Manö ap, nɪbi Kraiss Jisas nɪp nɪn udpal gau, nɪbi yadu yam kale ke ap mɪdainɪm, kale ke abad mɪdaiöl. Anɪg gɪlö me, nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪn udpal gau jɪm ñöl, nɪbi yadu ke halö yabɪl mɪdpal gau nöp abad mɪdeinaböl. Wasö u, nɪbi yadu iru mɪdlö, uɪham yabɪl abad mɪdeinaböl.

Nɪbi bɪ Kraiss nɪn udpal gau kalɪp bɪ abad mɪdep bɪ gau

¹⁷ Bɪ kale nɪbi bɪ Kraiss Jisas nɪn udpal gau kalɪp abad mɪd aij gɪpal gau, nɪbi bɪ Kraiss nɪn udpal gau, bɪ anɪb gau rö kalɪp ud aij göm pe aij ñöl. Bɪ klö göm Kraiss manö

* 5:13: 2De 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

aij u hag ñi ajaböl gau abe, bî klö göm Kraiss manö aij u nîbi bî nîpe kalîp hag ñaböl gau abe, bî anîb gau rö kalîp ud aij göm pe aij ñöl.

18 God Manö kalî kliñ riköm hagla, "Nan wid magö abhib jaklö, magö gau ke löm, cög gau ke löm gañ, a gîmim, kaj kau pañîd dammim, wid magö rîmnap ñîñaböl, a gîmim, meg magö kale nagî lî rîbîk gagmim; wög gîpal rö u, rîmnap ñîñîg ñîñöl," a gîla. Pen manö ap hagla, "Bî wög gîpal gau, pe ñeb," a gîla.

* 19 Bî aîñî ap nöp apöm hagnab, "Nîbi bî Kraiss nîñ udpal kalîp bî abad mîdep bî u, anîg göl anîg göl gî najî göp," a gainîm u, nîñagmön. Nîbi bî mîhöp aka nîbi bî mîhau nîgañ rö nîñöm, apöm hagaiöl u, nîñö hagpal rö löp, a gîmön, nîñmön. * 20 Nîbi bî Kraiss nîñ udpal kalîp bî abad mîdep bî u, nan si nan najî göp u arö gagnab u, Kraiss nîbi bî am magum gîñaböl ñîñ u, magöñhalö nîñmîdlö nîñöl gî, nîp hag gîmön. Anîg geinabön u, nîbi bî rîmnap nîñöm, ana udöm, hainö anîg gagnaböl.

* 21 Bî yad gau gî najî gagpal, bî kale gau nöp gî najî gîpal, a gîmön, gasî u nîñagmön. Manö îl mîdainîm u, nîñ aij gîmön nöp, hagmön. Nöp manö anîbi yîharîñ hagagabin; God, Kraiss Jisas,

ejol nîpe hag la gau nîñmîdlö nîñöl gî hagabin.

22 Pen Jisas nîbi bî kalîp abadep bî gau, yîñîd ñîmagö ne nabîc kalîp adö u lîmön, wög anîbu hag lagmön. Nîbi bî rîmnap nan si nan najî gaiöl u, ne aip gagmön. Ne bî asîñ mîdagöp rö nöp mîdaimön. 23 Pen nöp nan pör pör göm, yuö hauub u, ne uri ñîg nöp ñîñagmön, ñîg wain pro pro rîmnap halö ñîñmön.

24 Nîbi bî nan si nan najî gîpal u, rîmnap waiö gîlö, yîñîd nöp nîñun manö hag gîpun. Pen nîbi bî rîmnap nan si najî agamîj pi göl gîlö, yîñîd nîñagnabun. Hainö nîñnabun. Wasö u, God manö kub hagnab ñîñ u nöp waiö lîñab. 25 Pen anîb unbö rö nöp, nîbi bî kale nîbi bî rîmnap kalîp gî aij geinaböl u, rîmnap waiö mîdö, yîñîd nöp nîñnabun. Pen yîñîd nîñagnabun u, pi göl mîdainîm rö lagöp.

6

Nîbi bî nagî wög gep gau

1 Kraiss nîbi bî nîpe rîmnap kale nagî wög gep nîbi bî mîdpal gau, bî kub kalîp rau daula gau ud aij göl. Anîg geinaböl, nîbi bî rîmnap nîñöm, God nîp hag juöm, Kraiss Jisas manö aij hag ñîbun u hag juöm, gagnaböl.

* 2 Pen nîbi bî Kraiss nîp nîñ udpal gau, bî Kraiss nîp nîñ udpal rîmnap kalîp nagî wög

gɪ ñöl gɪ, gasɪ naj nɪjöm, Kraiss nɪbi bɪ mam hon ke gau nɪhön gɪnɪg kalɪp nagɪ wög gabun, a göm, hagagöl. Mam aij hon Kraiss nɪp nɪj udpal gau kalɪp wög gɪ ñabun, a göm, wög kalɪp u gɪ aij yabɪt göl. Manö kalɪt kliñ rɪkabin i nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij gö nɪjöl. *

Nan iru udun, a göm, gasɪ u nɪjbal

³ Nɪbi bɪ rɪmnap, Bɪ Kub hon Jisas Kraiss nɪpe manö aij haga u abe, manö aij nɪpe pör hag ñɪbun u abe arö göm, manö ke rɪmnap hag ñɪnaböl gau, * ⁴ hon nöp nɪbi bɪ kub mɪdpun, a göm, hauɫ alöm gasɪ mɪdagö, anɪg gɪpal. Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gasɪ naj nɪjöm, manö magö adö u nöp pen pen hag amɪl apɪl göm, nɪbi bɪ rɪmnap nɪjölö mulu lugö, kal juöm, manö naj hagöm, gasɪ naj nɪjbal. ⁵ Kale Jisas manö nɪjö nɪpe u arö göm, God adan arnabun uɫpö kɪtno mani nan gau udnabun, a göm, gasɪ naj nöp nɪjöm, pör pör nöp manö pen pen hagalp. *

⁶ Pen hon Kraiss Jisas nɪj udun, nan hon hadö mɪdöp u ñɪñɪ lɪnabun u, hon nan aij yabɪt ap udun, mɪd aij yabɪt gɪnabun. * ⁷ Ami bɪ hanɪp yag daula ñɪn u, nan rɪmnap halö udun dauagno. Pen umnabun ñɪn u, u rö

nöp nan rɪmnap halö udun aragnabun. * ⁸ Anɪb u, nan ñɪjeb rɪmnap, waɫɪj hon rɪmnap mɪdainɪm, nan hon rö pro me u, a gun. ⁹ Pen nɪbi bɪ nan iru udun a göm gasɪ nɪjbal gau, hauɫ alö, gasɪ añɪ anɪbu kalɪp tɪp gɪ ud arö, wal nan ñɪjɪnɪg aulö, hel udö, adɪj ilön kub udpal u rö kalɪp gɪnab. Kalɪp böj nöp naj gɪnab. ¹⁰ Nɪbi bɪ uɫpö kɪtno kɪbap mani nan gau mɪdmagö lɪbal gau, nan si nan naj adö ke ke iru nöp gɪpal. Rɪmnap gasɪ anɪbu nɪjöm, God nɪp gasɪ u arö göm, mɪd aij gagöm, kalɪp ke mög naj yabɪt göp. *

God nan ñɪmagö adö nöp lɪ ña u, ud aij gɪmön

¹¹ Dimodi. Ne God bɪ nɪpe mɪdpan u me, nan naj nan piral hagajɪn i magöjhalö hil gɪmön, gɪ aij gɪmön, God hagöp rö nöp gɪmön, Kraiss Jisas nɪj udmön, nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪmön, kɪtö gɪmön gɪ dammön, bɪ agamɪj hain rɪkmön, gɪ mɪdmön. *

¹² Ne Jisas nɪj udpan rö, ñɪn rɪmnap mɪjör auö, uɫham mɪdeinabön, pen ne kɪtö gɪmön, Kraiss manö aij u hain gɪmön. Nɪbi bɪ iru nɪjɪmɪdlö nɪjöl gɪ, yad Kraiss Jisas nɪp nɪj udpin, a gɪna ñɪn anɪbu, nɪpe pör mɪdep magö u nöp ñöb. Pör mɪdep magö anɪbu ud pɪdöj gɪmön. *

* **6:2:** Plm 16 * **6:3:** Gal 1:6-9 * **6:5:** 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14 * **6:6:** 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * **6:7:** Job 1:21 * **6:10:** Ep 5:5 * **6:11:** 2Di 2:22 * **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7

13 God nan gau magöŋhalö kam+ŋ magö ñöb u abe, Kraiŋ Jisas Podias Pailod n+ŋ manö kabö göl haga u abe, kale n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+ŋ, nöp ktö gem hagabin, * 14 manö nöp hagabin i magöŋhalö n+ŋ aij g+mön, hain g+mön, g+ŋ aij g+mön gö arö, B+ŋ Kub hon Jisas Kraiŋ ado g+ŋ aunab. Ne an+g geinabön, n+bi b+ŋ r+mnap n+ŋöm nöp hag juöl rö lagnab. 15 Jisas ado g+ŋ aunab ñ+n an+bu, God n+pe ke hag la. Ñ+n hag la ñ+n an+bu nöp Jisas n+pe kauyaŋ ado g+ŋ aunab. God B+ŋ aij ke yab+ŋ. N+pe añ+ŋ nöp nan gau magöŋhalö abad m+dlöp. N+pe kiŋ gau magöŋhalö Kiŋ kale m+dlöp. N+pe b+ŋ kub gau magöŋhalö B+ŋ Kub kale m+dlöp. * 16 Pen n+pe añ+ŋ nöp umn+m rö lagöp; pör yab+ŋ nöp m+deinab. Mailö aij n+pe u ke yab+ŋ m+dlöp. N+bi b+ŋ r+mnap n+ŋ amgö n+ŋagpal yab+ŋ; n+ŋ amgö magö n+ŋeb rö lagöp. N+bi b+ŋ ap n+pe m+dlöp söl au aröl rö lagöp. N+pe God B+ŋ ktö yab+ŋ unbö ke u, n+bi b+ŋ magöŋhalö n+ŋöm, hib n+pe u pör pör nöp haglö adö araŋ. An+ŋ unbö rö aij.

17 N+bi b+ŋ u+ŋpö k+ŋno k+ŋbap mani nan iru m+dlöp gau kal+ŋ hagaimön, hon nöp n+bi b+ŋ ke yab+ŋ m+dpun, a göm, nan y+ŋ+ŋd hir g+ŋnab gau gas+ŋ n+ŋagöl; God han+ŋ n+bi b+ŋ abad m+dlöm, m+dl aij g+ŋnaböl, a göm, nan aij

aij iru nöp han+ŋ pör ñab u nöp n+ŋ udöm, gas+ŋ halö m+dlaiöl. * 18 An+ŋb u, kal+ŋ hagaimön, nan iru m+dlöp rö, n+bi b+ŋ gau ud aij göm, kal+ŋ mög n+ŋöm, nan kale r+mnap kal+ŋ haŋöwaŋö ñöl. Kale n+bi b+ŋ r+mnap kal+ŋ g+ŋ aij göm, g+ŋ ud arlö ud arlö, kal+ŋ iru gagn+m. 19 An+ŋb unbö rö geinaböl u, kale nan aij yab+ŋ kale ap m+deinab God ram m+nöŋ n+pe kumi kabö adö laŋ au, n+ŋöm kale amöm kam+ŋ pör m+dep magö u böŋ nöp udöm, pör nöp pör nöp kam+ŋ m+deinaböl. Kam+ŋ m+dep an+bu, kam+ŋ n+ŋö yab+ŋ. *

20 Dimodi. God nan ñ+ŋmagö adö nöp ñ+ŋ la u, ud aij g+mön. God n+ŋ gas+ŋ n+ŋagöm manö piral manö y+ŋhar+ŋ pör pör hag am+ŋ ap+ŋ g+ŋpal gau abe, manö hau+ŋ alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. 21 N+bi b+ŋ r+mnap, manö piral kale an+bu udöm, uri God Manö kabö rö n+ŋbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij n+pe n+ŋ udla u böŋ nöp arö g+ŋpal.

God nöp mög n+ŋöm, abad m+ldain+m. *

* 6:13: Jon 18:36-37 * 6:15: Rep 17:14 * 6:17: Luk 12:20 * 6:19: Mad 6:20 * 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi Pol köp hain n̄bö u Dimodi n̄p kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. God geia n̄ñöm yad Krai Jisas n̄p c̄ig gem, kam̄iḡ ḡisön n̄bö kam̄iḡ p̄ör m̄idep hag la u uḡpin. An̄iḡ n̄ñöm, God n̄ipe ke hagö, Krai Jisas manö aij ud arep b̄i n̄ipe ap m̄idpin.

² N̄i m̄idmagö yad Dimodi, n̄öp köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub hon Krai Jisas, n̄öp mög n̄iḡmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, ne agam̄ij m̄id aij ḡimön. *

God manö hagun u, nable ḡagn̄im

³ Ap̄is bac b̄i God n̄p wög ḡi m̄idm̄idal rö u, yad u rö n̄öp gas̄i m̄ihöp n̄iḡagem God n̄p n̄öp gas̄i n̄iḡem, wög n̄ipe ḡim̄idin. Yad s̄idö an̄ s̄ib an̄ yaḡ God n̄p sabe ḡim̄idin u, yad p̄ör n̄öp hib ne hagem, God n̄p aij a gabin. * ⁴ M̄iḡt̄öḡ ḡina u n̄iḡöl ḡi m̄idpin. An̄ib u, n̄öp am n̄iḡem, yad m̄iñ m̄iñ yab̄iḡ ḡinabin.

⁵ Ne gas̄i añi adö n̄öp n̄iḡmön Krai Jisas n̄p n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡipan u, n̄iḡöl ḡi m̄idpin. Nap̄is Lois aip, name Yunis aip, Krai Jisas n̄p n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡimil m̄idm̄idil rö, ne u rö n̄öp n̄p

n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡipan, a ḡi gas̄i n̄iḡbin. * ⁶ Ne Krai Jisas n̄p n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡipan rö, yad n̄öp hagabin, n̄iḡmagö yad ud nab̄ic adö ne u linö, God n̄öp nan aij ña u, gas̄i n̄iḡöl ḡi m̄idmön. Nan n̄öp an̄ daḡ m̄idöp an̄ibu, pu gaimön M̄iḡt̄öḡ ḡinim. * ⁷ God n̄ipe Ana n̄ipe han̄ip ñö, piñiḡ gagun; God Ana n̄ipe gö, p̄idöḡ halö m̄idun, n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö lun, gas̄i hañ roman̄ hon ke gas̄i göp adö u gagun, ḡinabun. *

⁸ An̄ib u, ne B̄i Kub hon manö aij n̄ipe hagemön, nable ḡagn̄im. N̄ibi b̄i gau kal̄ip haḡöwaḡö hag ñimön. Yad B̄i Kub manö aij n̄ipe hag ñainö, yip naḡi l̄ila u, n̄öp u rö n̄öp nable ḡagn̄im. Pen God n̄ipe p̄idöḡ n̄ipe n̄öp ñöb rö, Jisas manö aij u hag ñi aḡmön. An̄iḡ gaimön, n̄öp ḡi naiḡ gaiöl, gas̄i iru n̄iḡagemön. ⁹ God han̄ip ud as̄ik yuöm, n̄ibi b̄i uḡ yad ke m̄ideinabim, a ga. Hon naḡi aij adö u arno n̄iḡöm God han̄ip udaga; n̄ipe ke nöḡ an̄iḡ ḡinabin, a ga rö, han̄ip n̄ibi b̄i mög yab̄iḡ n̄iḡöm uda. Ram m̄inöḡ hadame dagol gau ḡi laga ñin u, God n̄ibi b̄i mög yab̄iḡ n̄iḡöm, Krai Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip ud as̄ik yunab, a göm gas̄i u n̄iḡa. * ¹⁰ Pen m̄iñi, God n̄ibi b̄i mög yab̄iḡ n̄iḡöb u, waiö n̄iḡbun. Krai Jisas apöm, han̄ip n̄ibi b̄i nan a göm uma u me, God han̄ip n̄ibi b̄i

* 1:2: Ap 16:11; 1Di 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Di 4:14

* 1:7: Ro 8:15 * 1:9: Ep 2:8-9; Dai 3:5

magöŋhalö mög yabɪ nɪjüb u, waiö nɪjɒn. Kraiŋ Jisab hanɪp nɪbi bɪ nan a göm ilön udöm uma u me, uri umeb magö u klö ap mɪdagöp. Jisab anɪg geia u me, kamɪŋ mɪdep magö u abe, pör pör mɪdep magö u abe, hanɪp nɪbi bɪ waiö yamöb. *

11 Manö aij anɪbu nɪbi bɪ gau magöŋhalö nɪjɒŋ, a göm, Kraiŋ Jisab nɪpe ke yɪp hagajɪp, yad Jisab manö aij ud arep bɪ nɪpe ap mɪdem, manö aij anɪbu nɪbi bɪ gau magöŋhalö hag ñɪ aij gem, manö yuö u hag ñɪ aij gem, gɪpin. * 12 Jisab manö aij nɪpe u hag ñɪ ajainö u me, yɪp gɪ naj gɪlö, uɪham mɪdpin. Pen yad ana arö nɪjöl gɪ mɪdagpin; yad gasɪ halö mɪdpin. Bɪ nɪj ud-pin u, Bɪ anɪbu hadö nɪjɒn. Yad nɪp nan ñɪbin u, nɪpe nan anɪbu ud abad mɪd aij göm, gɪ dam dam, ñɪn hain u aunab.

13 Manö hagnö nɪjɒn u, kabö göl nöp mɪdöp, a gɪmön, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪmön. Anɪg gɪmön, Kraiŋ Jisab nɪp nɪj udöl gɪ, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö löl gɪ, gɪ mɪdaimön. Kraiŋ Jisab nɪp cɪg aij gɪpan u me, ne anɪg gɪmön rö löp. 14 God nan aij ñɪmagö adö ne la u, ud aij gɪmön. Ana Uɪ hanɪp anɪ dan mɪdöp u, klö nɪpe nöp gɪ ñö, ud aij gɪmön. *

15 Ne nɪjɒn, nɪbi bɪ Esia Propins nɪbö gau magöŋhalö

yɪp arö gɪla. Pigelas abe, Hemogenis abe, anɪg unbö rö nöp gɪlö. 16-17 Bɪ Kub nɪpe Onesiporas nɪbi bɪ ram nɪpe gau mög nɪjöm ud aij gɪnɪm. Nɪhön gɪnɪg: nɪpe daun kub Rom ap mɪdeia ñɪn u, nable udnabin, a göm, yɪp arö gaga. Yad aui nagɪ mɪdpin, nɪpe uɪham uɪhai nɪjöm, apöm yɪp nɪja. Ñɪn iru nöp apöm nɪjaia, yɪp aij yabɪ ga. 18 Anɪb u, ñɪn kub hain u, Bɪ Kub nɪpe Onesiporas nɪp mög nɪjöm ud aij gɪnɪm. Epesas mɪdainö, yɪp ud aij göm nan ke ke nɪhön nɪhön iru nöp gɪ ñɪmɪdöp u, ne ke nɪj aij gɪpan.

2

Jisab nɪp cɪg gun, ami bɪ nɪpe rö mɪdaiun

1 Pen ñɪ yad Dimodi. Ne Kraiŋ Jisab nɪp hain gein-abön u, nɪpe nöp mög nɪjöm ud aij gɪnab. Anɪb u, ne gasɪ añɪ nöp nɪjömön, klö gɪ mɪdaimön. 2 Manö aij nɪbi bɪ gau kalɪp pör hag ñɪmɪdin nɪjɒn u, nɪbi bɪ Kraiŋ Jisab manö aij hain gɪpal rɪmnap uɪhai nɪjömön, hag ñɪ aij gɪmön; kale pen nɪbi bɪ ñɪ pai rɪmnap kalɪp hag ñɪ aij gɪnaböl.

3 Kraiŋ Jisab nɪp wög gɪpun rö, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ naj gɪlö, uɪham mɪdpun. Ne u rö nöp, Jisab Kraiŋ ami bɪ aij nɪpe mɪdpan u me, yɪp u rö nöp gɪnaböl, a gɪmön, pɪñɪj gɪmön, nɪp

* 1:10: Hib 2:14

* 1:11: 1Di 2:7

* 1:14: 1Di 6:20

* 2:3: 2Di 1:8

arö gagmön; wög nipe u
hałowato gımön. *

4 Ami bı gau, bı kub kale u
nıp aij gan, a göm, gası añı
u nöp nıñbal. Nan höñ adö
gau, a göm, gası u nıñagpal.

5 Nıbi bı resıs gıpal gau, bı
resıs abad mıdpal gau hag-
pal hagpal rö nöp göm, nan
aij udpal. *

6 Pen nıbi bı maj wög gıpal
gau, le ilön gıpal rö, kale ke
nöd ral nıñöl. Hainö nıbi
bı rımnal ral nıñnaböl. *

7 Manö hagabin i, ne nıñöl
gı mıdö, Bı Kub nöp gası ñö,
nıñ aij gıñabön.

8 Jisas Kraıs nıp gası nıñöl
gı mıdaimön. Depid nı rıkö,
rık dam dapıl göm, Jisas
nıp yag daula. Nıpe umöm
uraka. Jisas Kraıs manö aij
hagabin u, manö anıbu me u.

* 9 Yad manö aij anıbu hag
ñainö, yıp bı najj gep rö nagı
lılö mıdpın. Pen God Manö
u nagı mıdagöp. * 10 Anıb
u, God nıbi bı udnıg gabin,
a göm, nıñ la gau, Kraıs Jisas
kalıp ud asık yuö, kale God
aip mailö aij nıpe halö pör
pör nöp kamıñ mıdaiöl, a
gem, nıbi bı gau yıp mulu
lugö gı najj gaiöl, yad pıñıñ
gem arö gagnabin.

11 Manö böñ nöp nıñ udep
ap hagnıg gabin:

Hon Jisas aip umno u me,
nıpe aip pör pör nöp
kamıñ mıdeınabun. *

12 Kraıs Jisas nıp wög gaino,

* 2:5: 2Di 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7 * 2:8: 1Ko 15:4; Ro 1:3 * 2:9: Ep 3:1,13;
Plp 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mad 10:33 * 2:13: Ro 3:3-4; Dai 1:2
* 2:14: 1Di 6:4; Dai 3:9 * 2:15: 1Di 4:6

nıbi bı gau hanıp mulu
lugö gı najj gaiöl,

pıñıñ gun arö gagnabun u,
nıpe Kın mıdöm nıbi
bı gau abad mıdeınab
ñın u,

hon nıpe aip mıdun, u rö
nöp nıbi bı gau abad
mıdeınabun.

Kraıs Jisas nıp nıñagpun, a
gıñabun u,

hanıp u rö nöp, kalıp
nıñagpın, a gıñab. *

13 Pen Kraıs Jisas manö aij
hagöp rö gagnabun u,
nıpe manö aij nıpe
hagöp rö nöp gıñab.

Nıñön gıñıg: Kraıs pör nöp
manö nıñö nöp hagöp;
manö nıñö anıbu arö
gıñım rö lagöp. *

*God wög hag la u, klö
gımön gı aij gımön*

14 Manö kalı klıñ rıkabin
anıbi, nıbi bı gau kalıp pör
pör hag nı aij gımön hauı
gagöl. God nıñ mıdö nıñöl
gı, nıbi bı gau kalıp hag
aij gımön, kale manö magö
adö u nöp pen pen hag amıl
apıl gagöl; manö magö pen
pen hagnaböl u, nan aij ap
gagnab; nıbi bı manö anıbu
nıñnaböl gau kalıp gı najj
yabıl gıñab. *

15 Yad God
nıp wög gı aij gem, manö
nıñö nıpe u kabö rö nöp hag
ñı aij gıñabin u, God yıp
aij a gıñab, a gımön, gası
adö añı anıbu nöp nıñmön,
klö gımön gı mıdaimön. *

16 God nıp gası nıñagöm

manö yiharıñ pör pör hag amıl apıl gınaböl u, ne aip hagagmön. Hag dam dapıl göm, kale God Manö nıñö u arö göm, mılö gau arnaböl.

* 17 Manö piral hag ñınaböl anıbu, wös pro ap löm, mıd damöm, hainö wös gısa kub yabıt löp rö u gınab. Bı hag ñeb bı Haimenias aip, Pailidas aip, kale adö anıbu gıpil. * 18 Bı gau God Manö nıñö u arö göm hagpal, “Hon hadö urakno; umun kauyañ urakagnabun,” a gıpal. Pen kale manö piral anıbu haglö, nıbi bı rımnap Jisas manö aij u hadö arö gıpal.

19 Pen God ram padö bıñıñ gı aij ga u pıdöñ mıdöp. Padö añ au kalı kılın rımnap mıdöp: “Bı Kub nıpe nıbi bı nıpe ke nıñöb.” Manö ap abe mıdöp: “Nıbi bı kale Bı Kub nıbi bı nıpe mıdpun, a gıpal gau, nagı najı adö u aragöl.” *

20 Pen ram kub yabıt gau, kınan ke ke mıdöp. Kınan rımnap, gol aka silpa udöm gıpal. Rımnap pen mab aka mınöñ nöp udöm gıpal. Rımnap udöm, nan prı wasö, nan aij aij gau nöp lıbal; pen rımnap nan yiharıñ hałowatö gau lıbal. 21 Nıbi bı Kraıs Jisas nıñ udpal gau magöñhalö unbö rö nöp. Nıbi bı an an nan prı nan hałowatö gau ası ması gınaböl gau, kale nıbi bı uı nıpe ke mıdöm, wög aij nıñön nıñön mıdeınab gau

kale mın mın göl gı gınaböl. Anıb u, Bı Kub nıbi bı uı nıpe ke anıb gau nıñöm, kalıp wög aij rımnap hag lınab.

22 Pen nıbi praj bı praj rımnap gası najı nıñbal rö u nıñagmön. Ne pen gı aij gımön, God hagöp rö nöp gımön, Kraıs Jisas manö aij nıpe nıñ udmön, nıbi bı gau mıdmagö lımön, klö gımön gı dammön, bı agamıñ hain rıkmön, gı mıdaimön. Nıbi bı mıdmagö asıñ mıdagöp rö mıdöm Bı Kub nıp sabe gıpal gau aip jım ñöl mıdmön, hagajın adö anıbu nöp gı mıdaimön. * 23 Pen manö yiharıñ hag amıl apıl göm, pen pen hagpal gau, ne aip hagagmön. Nıñön gınıg: anıg geınaböl u, hainö mulu lugö, kal juöm, manö najı hagöm, pen pen gası najı nıñnaböl. * 24 Nıbi bı Bı Kub nıp wög geınaböl gau, pen pen hagagöm, agamıñ mıdöm, nıbi bı ud aij göm, hag ñı aij gınaböl. Kalıp gı najı gılö, pen gı najı gagöl. 25 Pen nıbi bı rımnap manö kale udagaiöl, kale pen agamıñ hag ñı aij göl gı mıdlö, God nıbi bı anıb gau kalıp gası aij ñö, nan sı nan najı gıpal u nıñön gınıg anıg gıpun, a göm, ado gı nıp lau adö apöm, manö nıñö yuö yabıt u nıñ udöl rö löp. 26 Anıg göl agamıñ hag ñı aij göl gı mıdlö, gası aij auö, Seden kalıp pir pir alöm udö,

* 2:16: 1Di 4:7

* 2:17: 1Di 1:20

* 2:22: 1Di 6:11

* 2:23: 1Di 4:7

* 2:19: Jon 10:14; 1Ko 8:3; Aıs 52:11

kid nipe u midöm, manö piral nipe nɨmɨdal u arö göm, mid aij ginaböl.

3

Ñin hain anibi nibi bi gi naj yabɨ ginaböl

1 Pen ne nɨban, ñin hain anibi nibi bi uθham mideinaböl. * 2 Kale hañ roman kale nöp gasi nɨjöm, utpö kɨno kibap mani nöp midmagö löm, hon nöp bi kub midpun, a göm, hib kale ke dap ranöm, nibi bi gau kalɨp hag juöm, nime nap bi kalɨp manö rɨb juöm, nibi bi kalɨp gi aij gɨpal gau kalɨp aij a göp hagagöm, God nɨp gasi nɨɨagnaböl. 3 Kale nibi bi rɨmnap midmagö lagöm, nibi bi kalɨp gi naj ginaböl u nɨjöm arö gagöm, nibi bi rɨmnap kalɨp manö naj manö piral hagöm, agamɨj hain rɨkagöm, kal naj yabɨ göm, nan nɨhön nɨhön aij midöp u nɨjöl, kalɨp mulu lagnab. 4 Kale mumug nɨjöm, haθwaθö gi naj göm, hon nöp nibi bi kub midpun a göm, hañ roman hon ke aij gɨnɨm adö u nöp gun, mɨñ mɨñ gun, a göm, God nɨp midmagö lagnaböl. 5 Hon nibi bi anɨb gau nɨjun, nibi bi God nɨp nɨj udpal rö nöp gɨpal, a ginabun u pen God Ana nipe gö, pɨdön halö midun, God hagöp rö nöp gun, a göm, gasi u nɨɨagnaböl. Nibi bi anɨb unbö rö gɨpal gau arö

gimön, aip magum gagmön. *

6 Bi anɨb gau rö rɨmnap, agamɨj ram ram uθhai am nɨj arlö nɨjöl gi, nibi gasi aij midagöp gau, kalɨp hag wɨhai ram raul kale ud arlö, kale manö piral kalɨp hag ñailö, nibi anɨb gau böj anɨb lau adö arnaböl. Nibi anɨb gau, nan si nan naj gɨpun gau prɨ u, aigöl gun kɨk gi yuun, mid aij gun, a göm, mɨjör kub yabɨ nɨjöm, gasi kub nɨjöl gi midpal. Pen midmagö kale pɨlu gö, gasi naj ke ke iru nöp am kalɨp ud daɨ i göm, adan naj anɨb gau ud tɨp gɨnɨg gab. 7 Nibi anɨb gau rö, manö gau nɨbö gau nɨbö nɨɨnaböl u pen Krai Jisas manö aij u nɨɨeinaböl u, u manö nɨjö me u, a göm, nɨɨagnaböl. 8 Pen bi Jani Jabris bi mɨhau Mosɨs manö haga u jɨ nɨjöl u rö, bi piral hagpal gau u rö nöp Krai Jisas manö nɨjö u jɨ nɨjbal. Kale gasi naj yabɨ nöp nɨjöm, Krai Jisas manö aij u jɨ nɨjbal rö, God kalɨp u rö nöp jɨ nɨjöp. * 9 Pen gɨpal adö anɨbu rapɨn gɨlö arnɨm rö lagöp. Jani Jabris bi mɨhau gi naj gɨlö, nibi bi waiö nɨjla rö u, nibi bi mɨñ anɨb unbö rö nöp manö piral hag ñɨbal gau u rö nöp waiö nɨɨnaböl.

Jisai Krai manö aij u nɨj ud aij gimön

10 Pen yad aip midul, gasi adö aɨn nöp nɨjul, Jisai Krai

* 3:1: 1Di 4:1

* 3:5: Mad 7:15,21; Dai 1:16

* 3:8: Eks 7:11

manö aij u hag ñîbin u abe, nagî aij adö yad gîpin u abe, ne hadö nîŋ aij gîmön anîg unbö rö nöp gîpan. Krajs nîp nîŋ ud pîdön gem, wög nîpe klö yabîl nöp göl gem, nîbi bî gau kalîp mîdmagö lem, mîŋör auö uŧham mîdem arö gagpin u, ne nîŋban. ¹¹ Krajs manö aij hag ñainö yîp gî najj gîlö uŧham mîdainö u, ne hadö nîŋban. Nîbi bî daun kub Adiok, Aikoniam, Lisdra gau yîp gî najj gîlö gîlö, uŧham yabîl mîdainö u pen Bî Kub yîp ud kamîŋ yua u, ne nîŋban. *

¹² Nîbi bî Krajs Jisas nîp cîg göm, hagöp rö nöp gînîg gaböl gau, kalîp magöŋhalö mîŋör ñîlö, uŧham mîdeinaböl. * ¹³ Pen nîbi bî najj manö pîral adö u nöp hag ñîbal gau, najj yabîl gîlö gîlö arö, kale nöd nîbi bî najj mîdmîdal rö wasö, hainö nîbi bî najj unbö ke mîdeinaböl. Kale ke God adan aij u nîŋagöm, nîbi bî rîmnap kalîp manö pîral anîbu hag ñîlö, kale u rö nöp God adan aij u nîŋagnaböl.

¹⁴ Pen ne ñî pro nöp mîdmön, nöp Krajs Jisas manö nîŋö u hag ñîlö, nîŋmön böŋ nöp nîŋ udpan manö aij u klö gîmön, nîŋ udöl gî, hagöp rö nöp göl gî, gî mîdaimön. Hon nîbi bî nöp manö aij u hag ñîno nîŋna u, ne hadö nîŋban. ¹⁵ Ne nîŋban, ñî pro yabîl

mîdaina ñîn u, ne God Manö Uŧ u hadö nîŋna. Hon God Manö Uŧ u amgö lî nîŋeinabun u, God Manö Uŧ u hanîp gasî kîd hiik nîŋeb magö anîbu ñö, Krajs Jisas nîp nîŋ udno hanîp ud asîknab manö iŧ u nîŋ aij gînabun. ¹⁶ God Manö u magöŋhalö, God nîpe ke ake löm Ana nîpe u pu ga. Anîb u, God Manö u magöŋhalö udun, nîbi bî gau kalîp hag ñîun, nîbi bî manö nîŋö arö gîpal gau kalîp rîmîd ukun, nîbi bî gî najj gîpal gau kalîp hag gun, nîbi bî kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gî gasî nîŋbal gau, kalîp hag ñî aij gînabun. * ¹⁷ Anîg geinabun u, God nîp wög gî ñeb nîbi bî nîpe gau, God Manö u nîŋ aij yabîl göm, God kalîp wög aij nîhön nîhön hag lî nab u, kale gasî nîŋ aij yabîl göm, gî aij yabîl gînaböl.

4

God Manö kabö göl u hag ñîmön

¹ Nöp manö anîbi yîharîŋ hagagabin. Krajs Jisas nîbi bî gau magöŋhalö Kîŋ kale abad mîdeinabin, a göm, ado gî aueinab ñîn u, nîpe nîbi bî kamîŋ mîdeinaböl gau abe, nîbi bî umla gau abe, nîme ke ke lînîg gab. Anîb u, God abe, Krajs Jisas abe nîŋmîdlö nîŋöl gî, nöp manö anîbi hagnîg gabin. ² God Manö aij u hag ñîmön. Nîbi bî gau

* 3:11: Ap 13:14-52; 14:5,8-20

* 3:12: Mad 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22

* 3:16: Ro 15:4

ñiñi lınab aka ñiñi lagnab, a gımön, jı nıñagmön; mıñi udnaböl aka udagnaböl, gası u nıñagmön; klö gımön nöp God Manö aij u hag ñımön. Nıbi bı gı naij gıpal gau hag gımön, nıbi bı manö nıñö arö gıpal gau rımıd ukmön, nıbi bı kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gı gası nıñbal gau, kalıp agamıj hain rıkmön hag ñı aij gımön, gımön.

³ Nıñön gıñıg: ñın hain u, God Manö kabö göl u nıñöm, udagnaböl; hag ñeb nıbi bı iru nöp uı gı daulö, kale manö pıral manö yıharıñ yıharıñ gası kale ke aröp adö u nöp hag ñılö, kale nıñöm mıñ mıñ göl gı udnaböl.

* ⁴ God Manö nıñö u arö göm, aiud yıharıñ gau haglö, yıñıd nıñnaböl.

⁵ Pen ne ke, nan nıñön nıñön gıñab u, gası nıñ aij göl gı mıdaimön. Mıñör auainım, gası iru nıñagmön. Ne klö gımön, Kraıs Jısas manö aij u nıbi bı gau hag ñı ajmön. Ne God wög gı ñeb bı mıdpan u me, God nöp wög nıñön nıñön hag la u, magöñhalö gı dam dam arö, böñ nöp gı haknab.

Yad söl umıg gabin, a ga

⁶ Yad Kraıs wög nıpe gıñö, yıp nagı lılö mıdnö mıdnö, mıñi pak lıno hagape nıp lugnım, a göm, yıp gaböl. Anıb u, mıñön naböñ adö ıı i mıdpın i, arık arep ñın u

söl auub. * ⁷ Yad klö gem, Seden aip pen pen gı damem, adan söl au hadö aubin. Yad klö gem, Kraıs Jısas manö aij u nıbi bı gau hag ñı dam dam arö, Kraıs Jısas nıp nıñ udöl gı mıdem, wög yıp haga u arö gagpın; haga rö nöp magöñhalö gıpin. * ⁸ Nıpe Bı Kub, nıpe manö ud asık aij göm hagöp u me, nıñön nıñön gıpin u nıñ mıdöm, ñın kub nıpe u auö, yıp bı kamıñ aij yad, a gıñab. Pen yad nöp wasö; nıbi bı, Bı Kub aunab, a göm, aij gö nıñöl gı abad mıdpal gau, kalıp magöñhalö u rö nöp gıñab. *

⁹ Dimodi. Adan mıdainım u, yad mıdpın i yıñıd aumön. ¹⁰ Bı yad aip mıdmıdun gau, mıñi yad aip auı mıdagpal. Bı ne Demas, nan mıñön naböñ adö ıı i mıdmagö löm, yıp böñ nöp arö göm, hadö daun kub Desalonaıka ara. Bı yad Kresey Galesia Propıns ara. Daidas Dalmesia Propıns ara. * ¹¹ Bı añı Luk nöp yad aip mıdpul. Kraıs Jısas nıp wög gabin auı, Mak nıpe gı ñı aij gıñab. Anıb u, ne Mak nıp ammön uı gı dauö, yad aip mıdul, wög anıbu gul. ¹² Dijikas nıp hag yunö Epesas ara. ¹³ Aunabön ñın u, daun kub Droas apön, kolsior mılö yad u, bı ne Kapas ram ud lıñö u udmön daumön; adan mıdainım u, köp yad wam wam gı mıdöp gau magöñhalö udmön daumön; wasö u, köp kaj meme sipsip

* 4:3: 1Di 4:1 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Di 6:12 * 4:8: 1Ko 9:24-25

* 4:10: 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14

hañ hib halö kalı kññ rıkla gau nöp magöñhalö udmön daumön. *

¹⁴ Bı kapa wög göp Aleksada yıp gı naj yabıł ga. Yıp ga anıbu, God nıp pen u rö nöp gınab. * ¹⁵ Krais Jisas manö aij hagpun u, Aleksada nıpe jı naj yabıł ga u me, yıp gı naj ga rö, nöp u rö nöp gınım rö löp u, nıñ aij gımön.

¹⁶ Yıp nöd manö kub hagla ñın u, nıbi bı ap yıp jöl gau nıñ mıdö manö kub hagagnö; kale magöñhalö yıp arö gıla. Pen God kalıp gası anıbu nıñöl gı mıdagainım.

¹⁷ Yıp manö kub hagla anıbu, Bı Kub yıp abad mıdö nıñöl gı, manö aij nıpe u nıbi bı gau nıbö iru nöp apöm mıdeila gau, kalıp hałöwałö hagainö nıñla. Bı Kub gö, kaj laiön yıp hau ñıñöl rö laga. ¹⁸ Yad nıñbin, Bı Kub yıp abad mıdö, nan naj ap yıp gınım rö lagnab; yıp ud kamıñ yuöm, dam ram mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lañ au ud arnab. Bı Kub anıbu, hib nıpe u pör pör nöp haglö adö arañ. Anıb unbö rö aij.

Pol hagöp, “Kale mıdpım?” a göp

¹⁹ Nıbi ne Prisila abe, nugmul nıpe Akwila abe, bı ne Onesiporas nıbi bı ram nıpe mıdpal gau abe kalıp hagmön, Pol “Kale mıdpım?” a göp, a gımön. *

²⁰ Bı ne Erasdas aui auaga; mıdöp daun kub Korid u. Bı ne Dropimas nıp nan gö, arık aunö daun kub Mailidas. *

²¹ Yıgön kub auöp ñın u söl mıdöp rö, adan mıdainım u, yıgön auagnab adö u yıñıd aumön.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Krais Jisas nıbi bı nıpe daun kub Rom i mıdpal gau magöñhalö nöp, “Ne mıdpan?” a gaböl.

²² Dimodi, Bı Kub nöp aip mıdainım.

God kalöp magöñhalö mög nıñöm ud aij gınım.

* **4:13:** Ap 20:6 * **4:14:** 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6 * **4:19:** Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas Pol Daidas n̄p köp kali k̄liñ r̄ika

1 Yad Pol. God ȳp hag lö wög ḡi ñeb b̄i n̄pe ap m̄idem, Jisas Krais manö aij n̄pe ud ajep b̄i n̄pe ap m̄idpin.

God ȳp hag la u, n̄bi b̄i n̄pe udn̄g gab gau kal̄p God Manö u hag ñ̄nö kale manö an̄bu n̄ñ ud p̄dör̄ göm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij göm, hagöp rö nöp göl, a göm, God ȳp wög an̄bu hag la. ² God n̄pe manö piral ap hagagöp. N̄pe hadame dagol gau ram m̄inöñ ḡi laga ñ̄n u manö n̄ñö hagöm haga rö, n̄bi b̄i an an manö n̄ñö n̄pe an̄bu n̄ñ udöm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij göm, u rö nöp ḡinaböl gau, n̄pe kal̄p pör m̄idep magö u ñ̄nab. *

³ Ñ̄n n̄pe ke hag la ñ̄n u nöp, God manö n̄pe waiö la. God, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon u, ȳp hag lö, manö aij n̄pe waiö hag ñ̄i ajpin.

⁴ Daidas, nöp köp an̄bi kali k̄liñ r̄ikabin. God Manö u nöp hag ñ̄ainö, Krais Jisas n̄ñ udmön, manö aij adö añ̄i n̄ñbul u me, nöp ñ̄i aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon Krais Jisas abe, nöp mög n̄ñmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö, ne agam̄ij m̄id aij ḡimön. *

⁵ Yad nöp ram m̄inöñ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Krir hag lem, hagnö, “N̄bi b̄i kal̄p Krais manö aij u hag ñ̄ilo gau kauyañ am n̄ñmön, wög r̄imnap gaglo u göl ḡi, b̄i kub kal̄p abad m̄idep ram m̄inöñ ke ke m̄idpal gau hag l̄imön,” a ḡinö.

⁶ Pen n̄bi b̄i Krais n̄ñ udpal gau b̄i kub kal̄p abad m̄idep r̄imnap udn̄g, b̄i ȳhar̄ñ udagmön. B̄i ḡi aij ḡipal gau nöp n̄ñmön udmön. N̄bi kale añ̄i ap nöp udöm, ñ̄i pai kale gau kal̄p abad m̄id aij ḡilö, Krais n̄ñ n̄ñ udöm, ami bapi manö udöm hain göm hañowañ gagpal, b̄i gau nöp n̄ñmön udmön. ⁷ Krais n̄bi b̄i n̄pe abad m̄idep b̄i gau kale God wög n̄pe ke abad m̄idpal. An̄b u, b̄i abad m̄idep b̄i gau kale ḡi aij nöp ḡilö, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p manö hag juöl rö lagn̄m. Pen b̄i manö pen pen hagpal gau, b̄i ȳñd kal jubal gau, b̄i ñ̄ig klö ñ̄ñöm haut̄ libal gau, b̄i urak pen pen pakpal gau, b̄i uñpö k̄lno mani si udn̄g ḡipal gau, kal̄p n̄ñmön udagmön. ⁸ Pen n̄bi b̄i Krais n̄ñ udpal gau b̄i kal̄p abad m̄idep gau, n̄bi b̄i m̄ilö gau n̄bö hag w̄hai dam ram kale aip an̄ dan udöm, nan n̄ñhön n̄ñhön aij m̄döp gau m̄dmagö löm, gas̄i hañ romañ kale ke gas̄i göp rö gagöm, n̄bi b̄i gep abe n̄bi b̄i ramö gau abe magöñhalö ud aij göm, b̄i

* 1:2: Kol 1:27

* 1:4: 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7

* 1:6: 1Di 3:2-7;

u† m†dun a göm, pör nöp God Manö hagöp rö nöp gas† n†nöm, k†ö göm hagöp rö nöp göm, gaiöl. ⁹ Kraiss manö n†njö nöd hag ñ†lö n†n†la u nöp n†n† ud p†döŋ göl g†, Kraiss n†bi b† gau kal†p Kraiss manö y†dun göl u nöp hag ñ† a†j g†lö, kale n†n† udöm gas† halö m†deinaböl. Pen n†bi b† manö y†dun göl an†bu r†b jubal gau, kal†p manö y†dun göl adö u hag ñ† a†j geinaböl, manö pen hagöl rö lagnab.

¹⁰ N†hön g†n†g: n†bi b† Kraiss n†bi b† n†pe m†dpun a g†pal gau iru nöp God Manö u r†b juöm, manö p†ral gau n†bö udöm n†bi b† r†mnap kal†p hag ñöm, adan naij u ††p g† ud arbal. B† an†b gau iru nöp b† Juda n†bö. Kale Kraiss n†p n†n† udpal u pen Juda n†bi b† wasö gau kale Kraiss n†p n†n† udöm, hañ r†b g† dö göm me, Kraiss n†bi b† n†pe m†dnaböl a g†pal. *

¹¹ Ne g†mön manö p†ral u arö g†lan†. Man† nan gau udun a göm kale manö p†ral an†bu nöp hag ñ†lö, b† r†mnap n†bi b† ñ† pai ram kale a†p hanbal gau magöŋhalö manö p†ral an†bu udpal. *

¹² Pen b† manö hagep kale ke Kr†r n†bö b† ap haga, “N†bi b† Kr†r n†bö gau pör nöp manö p†ral alöm, nan naij nöp göm, kale iru gö wög gagöm, nan a†j iru nöp udun a göm, kain hapeb rö m†dpal,” a ga. ¹³ B† Kr†r n†bö manö haga an†bu n†njö yab†† haga. An†g

g†pal an†bu ne kal†p manö k†ö yab†† hagemön, manö p†ral haggal u arö göm, Kraiss manö a†j u y†dun göl nöp n†n† udöl. *

¹⁴ Kal†p manö k†ö hagemön, Juda n†bi b† a†ud y†har†n† hadame gau hagem†dal gau arö göl; n†bi b† Kraiss manö n†njö j† n†n†bal gau an†g an†g g†m†m a g†pal gau, manö kale udagöl. *

¹⁵ God n†bi b† a†j n†pe gau nan r†mnap h†l gaggal; nan a†j a göm ha†öwa†ö udpal. Pen n†bi b† nan si nan naij nöp g†m†dal gau abe, n†bi b† Kraiss n†p n†n† udaggal gau abe, nan iru nöp h†l g†pal.

N†bi b† an†b gau rö, gas† r†m†d kale böŋ nöp naij gö, gas† n†n† a†j gaggal. ¹⁶ God Manö n†n† udun, n†bi b† n†pe m†dpun a g†pal u pen kale g†pal rö n†n†un n†n†bun, kale God n†bi b† n†pe wasö. Kale God Manö a†j hagöp rö j† n†n†bal u me, kale nan a†j ap göl rö lagöp. G†pal an†bu God n†njö mulu lugöp. *

2

Kraiss n†bi b† n†pe gau kal†p abad m†d a†j g†mön

¹ Pen ne n†bi b† gau kal†p God Manö kabö göl adö u nöp hag ñ†mön. ² B† majö rö gau kal†p hag ñ† a†j g†mön, ñ†g wain iru ñ†n†göl; gas† n†n† a†j göm, nan naij gagöl; hañ roman† kale ke gas† göp rö nöp gagöl; nan n†hön gain†m, kale k†ö göm Kraiss

* 1:10: 1Di 4:7 * 1:11: 1Pi 5:2; 2Di 3:5-6 * 1:13: 2Di 4:2 * 1:14: 1Di

4:7 * 1:16: 1Jn 1:6; 2:4

manö aij nipe u n:ij ud p:ädön göm, Kraiss n:ip c:ig p:ädön göm, n:ibi b: gau m:ädmagö yab:il löm, klö göm g: damöm, b: agam:ij hain r:iköm, g: m:ädaiöl. ³ N:ibi majö rö gau kal:ip u rö nöp hag n: i aij g:mön, kale n:ibi God Manö hagöp rö nöp göm g: aij g:ipal rö nöp göl; kale n:ibi b: r:imnap hib hag juöm haglö lugagn:m; n:ig wain iru n:ijagöl; kale n:ibi n: i pai b: gau kal:ip nag: aij adö u nöp hag n: i aij göl. * ⁴⁻⁵ An:ig göl m:äd aij göm, kale n:ibi ma i: g:sön l:ibal gau kal:ip hag n: i aij g:ilö, kale pen nugmul b: kal:ip m:ädmagö löm, n: i pai kale gau kal:ip m:ädmagö löm, hañ roman: kale ke gas: göp rö nöp gagöm, as:ij m:ädagöp rö nöp m:ädöm, wög ram kale gau g: aij göm, n:ibi b: r:imnap gau ud aij göm, nugmul b: manö hagöl mo gau m:ädöl. An:ig g:ilö, n:ibi b: r:imnap n:ijöm, God Manö u hag juagnaböl. *

⁶ Pen b: praj gau kal:ip manö klö hagnöm, kale hañ roman: kale ke gas: göp rö nöp gagöl. ⁷ Pen ne manö n:ihön n:ihön kal:ip hag n:inabön u, ne ke pör nöp nan magöñhalö an:ig unbö rö nöp g:mön, b: praj gau nöp n:ijöm, kale an:ig unbö rö nöp göl. Pen ne n:ibi b: gau manö hag n:inabön u, m:ihol m:ihol göl g: hagagmön; gas: n:ij aij g:mön God Manö kabö göl

nöp hag n: i aij g:mön. *

⁸ Manö magö hagn:ig gabön u n:ij aij g:mön hagnöm, n:ibi b: han:ip n:ijlö mulu lugöp gau manö r:imnap u:hai wasö n:ijöm kal:ip nable g:n:m. *

⁹ Pen Kraiss n:ibi b: n:ipe, n:ibi b: r:imnap rau daulö, nag: wög rö g:ipal gau kal:ip hagnöm, b: kub yad aij g:n:m adö u nöp g:nam a göm, manö r:imnap pen hagagöm, b: nap kale gau hagöl rö nöp göl. * ¹⁰ Nap kale gau nan si udagöm, pör nöp nap nan kale gau magöñhalö abad aij göm, wög magöñhalö g: aij göm göl. An:ig göl g: aij geinaböl u, n:ibi b: gau n:ijöm, God Ud Kam:ij Yuep B: hon u manö n:ipe n:ijöm hagnaböl, manö an:ibu manö n:ijö manö n:ij udep a g:naböl.

¹¹ Pen God n:ibi b: gau magöñhalö mög yab:il n:ijöb rö, Kraiss Jisas ram m:nöñ i: i waiö apöm umö, n:ibi b: gau magöñhalö ram n:ipe kumi kabö adö laj au pör nöp Kam:ij m:ädaiöl rö löp.

¹² God n:ipe han:ip mög yab:il n:ijöb u n:ijun n:ijbun, nan si nan naj g:ipun gau abe, hañ roman: hon ke gas: göp rö gun a g:ipun u abe, arö gun, ram m:nöñ i: i m:ädpun i, gas: n:ij aij gun, n:ibi b: r:imnap nan naj ap gagun, klö gun God Manö hagöp rö nöp gun. *

¹³ An:ib u, God hon Jisas Kraiss han:ip ud Kam:ij yuöp u, mailö halö

* 2:3: 1Di 3:11 * 2:4-5: Ep 5:22 *

2:7: 1Di 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9:

1Di 6:1 * 2:12: 1Jn 2:16

ado gı̄ aunab a gun, gası̄ halö mı̄dun aij gö nı̄nöl gı̄ mı̄dpun. ¹⁴ Jisas hanı̄p a göm uma u, “Nan si nan naij gı̄pal gau magöŋhalö pen ñı̄nö, kale nı̄bi bı̄ ası̄n mı̄dagöp yad ke mı̄döm, gı̄ aij nöp gun a gı̄ gası̄ nı̄n mı̄daiöl,” a göm, hanı̄p a göm uma. *

¹⁵ Manö hagajın anı̄bi nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag ñı̄ aij gı̄mön. Pen nı̄bi bı̄ haŋöwaŋö gı̄pal gau kalı̄p kŋö gı̄mön hag ñı̄mön, maj mı̄gan ne u sı̄psı̄p nı̄nagöl. *

3

Krais nı̄bi bı̄ kale aige göl gı̄naböl

¹ Krais nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hagnön, kiŋ gau abe, gapman bı̄ kub gau abe manö hagöl rö nöp göl. Pör nöp nı̄bi bı̄ rı̄mnap gau kalı̄p gı̄ aij göl rö lı̄nı̄m u, kalı̄p gı̄ aij göl. * ² Pen nı̄bi bı̄ rı̄mnap gau kalı̄p manö pı̄ral haglö hib kale lugagnı̄m; pen pen hagagöm, nı̄bi bı̄ rı̄mnap gau hag ud aij göm, nı̄bi bı̄ gau magöŋhalö aip nı̄bi bı̄ hain mı̄d aij göm, göl. ³ Pen nı̄hön: hon ke nöd u rö nöp gası̄ nı̄n aij gagun, God Manö hagöp rö jı̄ nı̄nı̄n, hañ romanı̄ hon ke gası̄ göp rö nöp gun a gun, bı̄ nagı̄man rö mı̄dmı̄dun. Hon nan si nan naij nöp göl gı̄ mı̄dmı̄dun; nı̄bi bı̄ gau kalı̄p gası̄ naij nı̄nı̄n, nan kale gau nan hon rö mı̄daı̄böp, a gun, kalı̄p pen

nı̄nı̄no mulu lugö pen nı̄nöl mulu lugö gı̄mı̄dun. Pen jı̄ nı̄nöl pen jı̄ nı̄nı̄n gı̄mı̄dun. *

⁴ Nöd anı̄g gı̄mı̄dun u pen hainö God, Ud Kamı̄nı̄ Yuep Bı̄ hon u, God nı̄bi bı̄ mög nı̄nöm mı̄dmagö löp u hanı̄p nı̄bi bı̄ waiö la. ⁵ God nı̄pe hanı̄p ud Kamı̄nı̄ yua. Hanı̄p ud Kamı̄nı̄ yua u, hon ke nan aij rı̄mnap gı̄no hanı̄p ud Kamı̄nı̄ yuaga. Nı̄pe hanı̄p mög yabı̄l nı̄nöb u me, hanı̄p ud Kamı̄nı̄ yua. Ga anı̄bu, Ana Uŋ u hanı̄p yuö apöm, gac hon u lı̄k gı̄ yuö, nı̄bi bı̄ hain nı̄bö yabı̄l lı̄bun. *

⁶ God nı̄pe Ana Uŋ hanı̄p böŋ nöp yuö apöm hanı̄p aŋ daŋ mı̄döp u, Jisas Krais hanı̄p nan a göm umöm ud Kamı̄nı̄ yua u me, anı̄g ga. *

⁷ God ga anı̄bu, hanı̄p mög nı̄nöm nı̄bi bı̄ Kamı̄nı̄ aij nı̄pe rö udöm, Kamı̄nı̄ pör mı̄dep u udun a gı̄pun u, hanı̄p ñı̄nabin, a göm ga. ⁸ Manö nı̄nö yabı̄l me anı̄bu.

Manö hagajın anı̄bu nı̄n aij gı̄mön kŋö gı̄mön hag ñı̄mön, God nı̄p nı̄nı̄n uđpal nı̄bi bı̄ gau gası̄ aŋı̄ anı̄bu nöp nı̄nöm, nı̄bi bı̄ rı̄mnap kalı̄p gı̄ aij göl gı̄ mı̄daiöl. Anı̄g gı̄naböl u gı̄ aij yabı̄l gı̄naböl. Manö anı̄bi manö aij yabı̄l; ram mı̄nöŋ gau gau ud arlö, hagöp rö nöp geınaböl u, nı̄bi bı̄ magöŋhalö agamı̄j mı̄d aij gı̄naböl.

⁹ Pen nı̄bi bı̄ rı̄mnap manö

* 2:14: Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9 * 2:15: 1Di 4:12

* 3:1: Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:3: 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * 3:5: 2Di 1:9; Ep

5:26 * 3:6: Ap 2:17-18

haŵowaŵo hag amil apil göm, apis bac hon gau anig anig göl riklö auöp, a göm, Juda lo manö u anig anig göl midöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö anib gau il ap midagöp; nibi bi manö yiharin anibu ninjom agamij mid aij göl rö lagöp.
*

¹⁰ Anib u, nibi bi rimnap God Manö kabö göl u arö göm, manö rimnap ke hagaiöl, mañ añi ap hagmön. Pen ninagaiöl, mañu u rö nöp hagmön. Mañu u rö nöp ninagaiöl, kalip böñ nöp arö gimön. * ¹¹ Ne ninban, nibi bi anig gipal gau kale gasi naj nöp ninjom, nan si naj naj nöp göl gi midlö, gasi midmagö an kale dan gac midöp u waiö lö ninbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöp am hagö, ne yinid auöp rö lainim yinid Nikopolis daun aumön. Yibaud göm yigön ginab ñin u yad am midainabin ram minön anibu. * ¹³ Bi ne Sinas lo manö ninjöb u aip, bi ne Apolos aip, kalip ud aij gimön, adan arnig gaimil u, nan kale rimnap midagainim ñimön ud armil. * ¹⁴ Krai nibi bi nipe Krir midpal gau, kale wög göl gi midlö nan ñineb pilnim. Kale klö göm pör nöp gi aij göl gi midöm, wög göl gi midöm, nan magö ñinjom, nibi bi nan midagöp gau kalip rimnap ñinaböl. *

¹⁵ Daidas. Nibi bi yad aip midpun aui nöp, "Midpan?" a gipal. Pen hon Krai manö aij nin udpun rö nin udöm, hanip midmagö libal gau kalip, "Midpim?" a gimön.

God kalöp magöñhalö mög ninjom abad midainim.

* 3:9: 2Di 2:14,16 * 3:10: Mad 18:15-17 * 3:12: Ep 6:21-22; Kol 4:7-8

* 3:13: Ap 18:24; 1Ko 3:5-6; 16:12 * 3:14: Ep 4:28

Pilimon Pol Pilimon n̄p köp kal̄i kl̄iñ r̄ika

1 Yad Pol. Kraiſ Jisas n̄p wög gainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin. Yad mam hon Di-modi aip m̄dul, kalöp köp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wög j̄m ñöl ḡipun. ² Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wög kl̄ö göm göp Akipas u, Kraiſ Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magöñhalö, kalöp köp i kal̄i kl̄iñ r̄ikabul. *

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlö, kale agam̄ij m̄d aij ḡi m̄daimim.

N̄ibi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kal̄ip m̄dmagö l̄iban, a ga

⁴⁻⁵ Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udöl ḡi, God n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip magöñhalö m̄dmagö l̄iban u ȳp hagl̄ö n̄ñem, yad God yad n̄p sabe göl ḡi, nöp gas̄i n̄ñem pör nöp aij a ḡipin. ⁶ N̄ip hagpin, “Bapi. Hon Pilimon aip Kraiſ manö aij u hag am̄il ap̄il gun me, han̄ip n̄ibi b̄i Kraiſ n̄p n̄ñ udun c̄ig göl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñhön n̄ñhön ñ̄iban u, Pilimon n̄ipe magöñhalö n̄ñ aij ḡin̄im,” a ḡipin.

⁷ Pen mam aij yad Pilimon n̄ñ! Ne God n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄il l̄iban u,

kale m̄dmagö an̄ kale dan m̄ñ m̄ñ ḡipal. Yad u rö nöp n̄ñem m̄ñ m̄ñ göl ḡi gas̄i halö m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmön, a ga

⁸ Ne God n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄il l̄iban u n̄ñem, ne yad Kraiſ b̄i n̄ipe mamil m̄hau m̄dpul rö, yad nöp manö kl̄ö hagem ne an̄ig ḡimön a ḡibnep. ⁹ Yad Pol uri b̄i m̄lep l̄ibin. Kraiſ Jisas manö aij u hag ñ̄i ajainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin rö, nöp manö kl̄ö hagn̄ig hagbnep u pen nöp an̄ig hagagnabin. Ne b̄i m̄dmagö yad m̄dpan rö, yad hagnam rö ḡimön.

¹⁰ Pen manö yad u, Onesimas n̄ipe ñ̄i yad ke rö löp. Nöp wög göm ar̄ik ara u, aui yad aip naḡi m̄dul, Kraiſ manö aij u hag ñ̄inö n̄ñ udöp u me, yad nap n̄ipe rö m̄dpin; n̄ipe ñ̄i yad ke rö m̄döp. *

¹¹ Nöd n̄ipe nöp wög ḡi ñ̄i aij gagm̄döp; pen uri n̄ipe nöp wög ḡi ñ̄i aij göm, ȳp wög ḡi ñ̄i aij göm ḡinab.

¹² Pen ñ̄i m̄dmagö yad rö u nöp yuabin. ¹³ Nöd hag n̄ñem manö ne u udem rö, n̄p yuagbnep. Kraiſ manö aij hagainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin i, ne apön ȳp abad m̄daimön rö lagöp u, Onesimas ȳp abad m̄daiböp. ¹⁴ Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄deinabin u kabö rö gagnab a gem, n̄p nöd yuem, nöp hainö hag n̄ñabin. Ȳp lau adö

* **1:2:** Kol 4:17; 2Di 2:3 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:10:** Kol 4:9; 1Ko 4:15

kauyan yunig yumön. ¹⁵ Yad gasi niñbin e, God nipe ke gö, Onesimas nöp magö pro marap arö göm aröp u me, uri nöp ado gi apöm ne aip pör pör midain+m. ¹⁶ Pen miñi niñ yihar+iñ nag+i wög gep bi ne ap niñagnabön; miñi niñ mam midmagö hol miñhöñ yijig göl rö niñnabön. Nipe mam midmagö yad yabił, pen nipe bi nag+i wög gi ñeb ne midöp u me, ne miñ miñ giñmön bi nag+i wög gi ñeb aij ap abe, Bi Kub bi nipe mam aij ap abe udnabön. * ¹⁷ An+bi u, yip bi niñeb ne yabił rö, Bi Kub wög aip giñpul, a giñmön niñban u, niñ Onesimas niñ hag giñnam a giñmön gasi u niñagnmön. Yad amjaknö yip ud aij giñnap rö u, niñ u rö nöp ud aij giñmön. ¹⁸ Pen nipe nöp gi naij ga aka nan riñnap pen ñaga, a giñmön, manö riñnap midain+m, niñ hagagmön; manö an+bu yip hagnmön. Hagö, yad nöp pen niñnabin. ¹⁹ Niñö hagnin rö, hib yad ke köp halö kalı kliñ rikem labin. Pen yad Krai manö aij u nöp hag niñnö ne niñ udmön, Krai Jisas bi nipe midpan u, nöp hagnabin; ne ke niñban. ²⁰ Mam yad. Bi Kub niñ wög aip giñpul rö, hagnin rö nöp giñmön. Krai hal+p miñhöñ ud aij gö mamil miñhau midpul rö, ne an+ig giñmön niñöm yad miñ miñ giñnabin. ²¹ Yad hagnin rö nöp wasö, ne

niñban adö u nöp niñmön, Onesimas niñ abe adö an+bu nöp giñnabön, a gem, aij a gö niñöl gi nöp köp an+bi kalı kliñ rikabin.

²² Manö an+ ap midöp u hagnin. Yip ram magö raul miñgan ap niñmön ud li aij giñmön. Kale magöñhalö God niñ sabe giñpim rö, söl midöp nag+i arö gem niñnam rö löp a gem gasi halö midpin. *

Manö hag jua

²³ Bi ne Epapras u rö nöp Krai Jisas manö hag ñeia, niñ nag+i leila, yad aip midpul i. Nipe nöp "Midpan?" a göp. * ²⁴ Bi wög jim niñöl giñpun Mak u, Arisdakas u, Demas u, Luk u nöp "Midpan?" a giñpal. * ²⁵ Bi Kub Jisas Krai kalöp niñbi bi gau mög niñöm abad midain+m.

* 1:16: 1Di 6:2 * 1:22: Plp 1:25; 2:24

* 1:23: Kol 1:7 * 1:24: Kol

4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru Hibru n̄ibi b̄i Krai lau adö m̄ideila gau kal̄ip köp kal̄i kl̄iñ r̄ika

*God N̄i n̄ipe han̄ip manö
aij ña*

1 Nöd God n̄ipe apis bac hon Juda n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö hagn̄ig, b̄i manö hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄i ñö, kale n̄iñöm hag ñim̄dal.

2 Pen ñin hain m̄idpun i, N̄i n̄ipe ke yuö apöm han̄ip manö hag ña. God hagö, N̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, N̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö abad m̄ideinab.

* 3 Nap mailö kub halö yab̄iñ m̄idöp rö u, N̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄iñ m̄idöp. Nap b̄i aigege b̄i rö m̄idöp u, N̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp m̄idöp. N̄i manö klö yab̄iñ n̄ipe hagö, ram m̄inöñ nan gau magöñhalö m̄idep nöp m̄idöp. N̄i n̄ipe apöm, han̄ip n̄ibi b̄i magöñhalö a göm umöm, n̄ibi b̄i magöñhalö gau nan si nan naij ḡipal gau magöñhalö ñik ḡi ke gau yuöm, kauyañ urak ap jak Nap klö ke halö m̄idöp u ñim̄agö ȳij̄g böñ lau adö asiköm aip m̄idpil. *

*Ejol gau yagol rö m̄idpal;
God N̄i me B̄i Kub yab̄iñ m̄idöp*

4 God n̄ipe gö, Krai n̄ipe ejol gau rö wasö; n̄ipe B̄i Kub m̄idöp. God Krai n̄ip N̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejol hib rö wasö; hib n̄ipe i adö lañol au m̄idöp. * 5 God Manö adin̄ ap God manö hagöm haga,

“Yad m̄iñi nöp hagabin, ne N̄i yad m̄idpan, yad Nap ne m̄idpin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga. * 6 Pen N̄i n̄ipe nöd u m̄inöñ naböñ i yun̄ig ga ñin u, God n̄ipe ejol n̄ipe kal̄ip haga,

“God ejol gau magöñhalö hib n̄ipe haglö adö aran̄,” a ga. *

7 Pen ejol gau manö hagöm God haga,

“God ejol n̄ipe gau gö, ñin ap ȳgön rö udöm aubal.

Wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe gau gö, ñin ap mab m̄iñan̄ rö udöm aubal,” a ga. *

8 Pen God n̄ipe N̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kin̄ pör nöp pör nöp m̄idmön, n̄ibi b̄i ne gau pör nöp abad m̄ideinabön.

N̄ibi b̄i ne abad m̄idmön, ḡi aij ḡimön, kabö rö nöp ḡimön, abad m̄ideinabön. *

9 N̄ibi b̄i ḡi aij ḡilö, ne ñiñi liban,

* 1:2: Jon 1:3 * 1:3: Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * 1:4: Plp 2:9 * 1:5:

Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13 * 1:6: Ro 8:29 * 1:7: Sam 104:4 * 1:8: Sam 45:6-7

pen n̄ibi b̄i nan si nan najj
 ḡilō,
 ne mulu kal n̄iḅban.
 An̄ib u, yad, God ne, ḡinō,
 ne n̄öp B̄i Kub ke yab̄i
 midpan;
 b̄i n̄iḅeb ne gau mo ne
 gau midpal,” a ga.

10 God manō r̄imnap halō
 hagöm haga,

“B̄i Kub, ne ke hadame dagol
 gau n̄öp midmön,
 m̄inöḅ naböḅ iḅ i ḡi löm,
 kumi kabō au n̄imago
 ne ḡi l̄ina. *

11-12 Nan an̄ib gau magō ap
 midöm, ur ḡin̄ig gab,
 pen ne middep n̄öp
 mideinabön.

Nan an̄ib gau, waḅij pap̄i l̄i
 lugō,
 ud as̄ik ke au löm,
 ḡisön n̄ibō rol ḡipal rō
 ḡinabön.

Pen ne B̄i Kub, n̄öd
 midmidan rō,
 uri an̄ib unbō rō n̄öp
 midpan;

ke ap lagnabön; uri midpan
 rō
 hainō an̄ib unbō rō
 n̄öp n̄öp p̄ör p̄ör n̄öp
 mideinabön,” a ga.

13 God Manō ad̄iḅ ap God
 manō hagöm haga,

“Ne n̄imago ȳijig böḅ yad aui
 as̄ik midō,
 nan n̄ihön n̄ihön n̄öp
 kauaḅ mauaḅ rō midöp
 gau magōḅhalō,
 raḅa m̄igan ne gau
 l̄inabin,” a ga.

Pen manō an̄ibu God n̄ipe
 ejol ap hagaga. * 14 An̄ib

u, ejol gau n̄ihön rō midpal?
 God kal̄ip hag yuō, n̄ip wög
 ḡi n̄öl ḡi, n̄ibi b̄i Kraiss ud
 kam̄iḅ yuō kumi kabō adō
 laḅ au God aip p̄ör n̄öp
 kam̄iḅ mideinaböl gau kal̄ip
 ḡi n̄ibal. *

2

*God han̄ip uda u nan kub
 yab̄iḅ*

1 An̄ib u, manō hag n̄ilō
 n̄iḅbun u, n̄iḅ ud p̄idöḅ gun,
 gas̄i n̄iḅöl ḡi n̄öp midaiun.
 Pen n̄iḅ ud aij gagnabun
 u, gas̄i p̄iral r̄imnap n̄iḅun,
 manō p̄iral böḅ gau arun rō
 löp. 2 Ejol gau n̄öp lo manō
 u damöm, Mos̄is n̄ip n̄ila u
 pen manō an̄ibu manō n̄iḅö
 n̄öp midō n̄iḅöl ḡi, n̄ibi b̄i
 manō an̄ibu magō ap hagöp
 rō gagla gau abe, n̄ibi b̄i
 magō ap r̄ib r̄ikla gau abe,
 ilön pen udla. * 3 An̄ib u, hon
 God N̄i n̄ipe manō aij dauöp
 u arō ḡinabun u, hon kam̄iḅ
 arun rō lagnab. B̄i Kub n̄ipe
 ke manō an̄ibu dap auō, n̄ibi
 b̄i manō n̄ipe an̄ibu n̄iḅla
 gau, han̄ip manō n̄iḅö yab̄iḅ
 an̄ibu n̄iḅmim a göm, hag n̄i
 aij ḡila. * 4 Pen gas̄i kale
 u n̄öp n̄iḅöm hagagla; God
 kal̄ip aip midō n̄iḅöl ḡi, nan
 n̄iḅeb n̄iḅagep rō r̄imnap göl
 ḡi, nan gagep rō r̄imnap göl
 ḡi, han̄ip hag n̄ila. God gas̄i
 n̄ipe ke n̄iḅöm, Ana Uḅ n̄ipe u
 n̄ibi b̄i r̄imnap nan aij n̄ö ke
 yab̄iḅ geila u, u rō n̄öp n̄iḅno.
 An̄ib u me, Kraiss manō aij

* 1:10: Sam 102:25-27 * 1:13: Sam 110:1 * 1:14: Sam 34:7; 91:11 * 2:2:
 Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11

u niṅö yabiṭ hagaböl a gun niṅbun. *

Jisas hanip rau adog udöm hanip añ mam yad a göp

⁵ Pen God hanip ud nipe aip kumi kabö ado laṅ au pör nöp mideinabun manö hagpin adö u, ejol gau bi kub adö laṅol rö, hon yagol rö midageinabun. ⁶ Manö adö anibu, God Manö u kali kliñ riköm hagra,

“God. Ne niṅbi bi gau kalip gasi niṅmön udpan.

Pen kale ne ke rö midagpal;

kale niṅbi bi yiharini rö u, ne niṅhön ginig kalip abad mid aij gipan? *

⁷ Ne gaina, magö ulep ap ejol gau bi kub rö mideila, niṅbi bi gau yagod au rö mideila u

pen miñi niṅbi bi gau kalip gö, kale hib midö,

⁸ nan magöṅhalö gau abad mideinaböl,” a gila.

God gö niṅbi bi nan magöṅhalö gau abad mideinaböl a gila u, hon niṅbun nan magöṅhalö niṅbi bi mo kale au midnab. Pen miñi hon niṅbun nan magöṅhalö niṅbi bi mo kale au midagöp.

⁹ Pen Jisas ga u niṅbun. God Jisas nip yuö minöṅ naböṅ adö iṭ i apöm mideia ñin u, ejol gau niṅbi bi kub rö mideila; Jisas nipe bi yiharini pro rö mideia. Pen God nipe niṅbi bi mög niṅöb rö, Jisas

niṅbi bi magöṅhalö gau ud kamini yunam a göm ilön kub udöm umö, God gö miñi Bi Kub mailö halö midö niṅöl gi, hib nipe hagle adö arab. *

¹⁰ God nipe nan gau magöṅhalö gi löm abad midöp u, niṅbi bi iru nöp ud ram minöṅ aij yabiṭ nipe u ud linig, Jisas yuö apöm ilön ke yabiṭ udö, God nip ka aij ke yabiṭ nipe ke u ña. Niṅhön ginig: Jisas nipe ke ga manö aij u niṅ udöm, niṅbi bi iru nöp ka aij ke yabiṭ anibu Jisas aip am mideinaböl. ¹¹ Pen niṅbi bi nan si nan naij gac u hik gi yuab Bi anibu abe, niṅbi bi uri gac halö midagpal gau abe, Nap kale añi. Anib u, Jisas niṅbi bi anib gau kalip añ mam yad bi gau a göm hagog nable gagöp. *

¹² Jisas nipe God nip haga, “Añ mam bi yad gau kalip aiud nöp u ud ñinabin; nöp sabe ginig magum gun, kimap hagog gi, hib ne hagnö adö arnab,” a ga. *

¹³ Pen manö ap haga, “God nipe yip abad aij ginab a gi gasi u niṅem gasi halö mideinabin,” a ga.

Pen manö ap haga, “God ñi pai yip ña gau aip midpin i,” a ga. *

Krais niṅbi bi udnam a göm, bi rö löm, aua

¹⁴ Ñi pai haga anib gau kale niṅbi bi u me, nipe bi

* 2:6: Sam 8:4-6 * 2:9: Plp 2:8-9 * 2:11: Mad 25:40 * 2:12: Sam 22:22

* 2:13: Ais 8:17,18

yabił ap löm apöm, Seden nıbi bı tıp gı udö umbal bı u nıp al pak lınıg uma. * 15 Anıg gö me, nıbi bı umnabun a göm pör nöp gası mılo löm bı nagıman rö mıdeila gau, kalıp hubık yuö pör pör nöp kamın mıdaiöl rö löp. 16 Pen Krais anıg ga u, ejol gau ud aij gınam a göm gaga; Ebrahim nı pai ud aij gınam a göm anıg ga. 17 Adö anıbu nöp, Krais apöm hon añ mam nıpe mıdpun rö bı yabił löm, bı God nıp nan sabe gep aij yabił u mıdöm, nıbi bı mıd aij gagpal gau kalıp mög nıñöm ud aij göm, pör nöp God nıp wög gı nı aij göl gı mıdö, God nıpe nıbi bı nan si nan naij gıpal gau gac anıbu nıñöm arö gınab. 18 Pen apöm mınöñ naböñ adö ı i mıdöm, hanıp marö nıñön nıñön göp u, nıp u rö nöp gö me, nıpe ke nıñ aij göp rö, hanıp mög nıñöm abad mıd aij gınab.

3

Jisas bı kub; Mosıs bı pro

1 Añ mam bı yad. God kalöp u rö nöp manö aij nıpe hagö, hon God nıbi bı nıpe ke mıdpun. Jisas nıpe bı God manö aij dam ñeb bı u. Jisas nıpe bı God nıp nan sabe gep bı kub yabił u. Jisas manö aij nıñ udun, God Manö hagöp rö nöp gınıg gun u, nıpe pör nöp hanıp gı ñöb. Anıb u, kale pör nöp Jisas nıp nöp gası nıñöl gı mıdaimim. *

2 Mosıs God manö haga u nıñöm God nıbi bı nıpe udöm abad mıd aij gı mıdöp. Anıg unbö rö nöp Jisas God manö haga u nıñöm magöñhalö gı aij ga. God Jisas nıp wög anıbu hag la. 3 Bı ap ram gı lınab u, ram hib haglö adö aragnab; bı ram gı lınab bı anıbu nöp hib nıpe haglö adö arnab. Adö anıbu rö nöp, God Mosıs nıp ud aij göm gö, nıbi bı Mosıs bı kub a gıpal; pen Jisas hib kub yabił mıdöp rö, nıbi bı hib nıpe haglö adö lañol au arañ. 4 Ram haneb ap ke waiö lagöp; bı geia mıdöp. Adö anıbu rö nöp, nan nıñön nıñön mıdöp gau magöñhalö God nıpe geia mıdöp.

5 Mosıs God nıbi bı nıpe añ au wög gı nı aij göl gı, God hanıp hainö manö nıñön hagnab u, manö aij rımnab hag ña. * 6 Pen Krais God Nı nıpe yıjıg göl mıdöp u me, hanıp God ı nıpe mıdpun gau, bı ram nap nıbö rö mıdöm abad mıd aij göp. Nan aij hainö udnabun u nıñ udun gası halö mıdeınabun u, nıbi bı nıpe nöp mıdeınabun.

God manö aij u nıñ udöl gı gımim, arö gagmim

7 Anıb u, Ana Uı haga rö nıñun. Nıpe haga, "Nıñ i God manö apdı nıñeinabim u, manö nıpe u nıñ udmim. *

* 2:14: 1Jn 3:8; Rep 12:10 * 3:1: Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7 * 3:5: Nab 12:7

* 3:7: Sam 95:7-11

8-9 Napıs nahai bı hadame
nöp,

mı ñın juöl mıhau
ram mınöŋ kabö nöp
mıdöp an gau mıdlö,

kalıp nan gagep rö gau göl
gı, abad mıd aij gainö
u pen

God nıpe hanıp nıhön
gınab a göm, manö
yad u nıŋagöm,

gası kale ke nöp nıŋöm gılö
armıdöp.

Napıs nahai bı gıla rö
u, kale God manö hag
juagmim. *

10 Anıg gılö, yad napıs na-
hai bı gau nıŋnö mulu
lugö hagnö,

‘Kale pör nöp yıp jı
nıŋöm, manö yad hain
gagpal,’ a gınö.

11 Anıg gıla u, yad kalıp
nıŋnö mulu lugö,

‘Ram mınöŋ aij aramöm,
yad aip mıdöm,

ake löm mıd aij göl a gınö u,
aragnaböl,’ a gınö.

Manö klö hagem böŋ
nöp wasö gınö!” a ga.
*

12 Anıb u, añ mam bı.
Nan si nan naij gımim, God
kamıŋ mıdöp u manö nıpe
u arö gımim, gası kale ke
nıŋmim rö löp u, nıŋ aij
gımim. ¹³ God Manö adıŋ
hagajın u, “Ñın i God manö
apdı nıŋeinabim u, manö
nıpe u nıŋ udmim,” a göp.
Anıb u, uri hon “Ñın i”
mıdpun u, pör pör ñın añı
añı nañın namam gau aip

Krais manö aij u hag amıl
apıl göl gı, pen pen hag
ñımim, gası halö mıdmim.
Wasö u, Seden kalöp nan
si nan naij gep manö pıral
rımnap hagöm kalöp fıŋp gı
ud arö Krais manö aij u arö
gınabim.

¹⁴ Nöd Krais manö aij nıpe
u nıŋun, manö nıpe nıŋ ud
pıdöŋ gun, nıŋ cıg aij gıno
u rö, hainö pör nöp klö gun
anıb unbö rö nöp Krais manö
aij nıpe u nıŋ ud pıdöŋ gun,
nıŋ cıg aij gun gası halö
mıdeinabun u, Krais nıbi bı
nıpe mıdun nıŋ aip jım ñöl
wög gıpun.

¹⁵ God Manö adıŋ hagajın
u hagöp,

“Ñın i God manö apdı
nıŋeinabim u,

manö nıpe u nıŋ udmim.
Napıs nahai bı hadame nöp,

God nıpe hanıp nıhön
gınab a göm, manö
yad u nıŋagöm,

gası kale ke nöp nıŋöm gılö
armıdöp.

Napıs nahai bı gıla rö
u, kale God manö hag
juagmim,” a ga. *

¹⁶ Mosıs nıpe Isrel nıbi bı
nöp udöm İjip nıbö daua nıbi
bı anıb gau magöŋhalö God
manö nıŋöm jı nıŋla. * ¹⁷ Mı
ñın juöl mıhau Isrel nıbi bı
nöp nan si nan naij gı mıdlö,
God kalıp mulu lugöl gı mıdö
nıŋöl gı, ram mınöŋ kabö
nöp mıdöp an gau mıdöm iru
nöp um hakla. * ¹⁸ Pen Isrel
nıbi bı nöp pör nöp God nıŋ jı

* 3:8-9: Eks 17:7; Nab 20:2-5

* 3:11: Nab 14:21-23

* 3:15: Hib 3:7-8

* 3:16: Nab 14:1-35

* 3:17: 1Ko 10:10

nıñöm, manö nıpe hagöp rö gagla u me, God nıpe manö klö hagöm, “Yad kalöp nıñnö mulu lugö, ram mınöñ aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gımim a gınö u, aragnabim,” a göm, böñ nöp wasö ga. ¹⁹ Anıb u nıñbun, manö nıpe nıñ udagla u me, am ram mınöñ aij ake löm mıd aij gıblap au aröl rö laga.

4

¹ “Kale ram mınöñ aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gınabim,” a ga manö u Isrel napıs nahai bı nıñ udagla. Pen uri God hanıp nöp manö nıñö anıbu hagöp. Anıb u, kale magöñhalö nıñ aij gımim, hon magöñhalö ram mınöñ aij aramun, God aip mıdun ake lun mıd aij gun, a gı gası nıñmim. Nıñ aij gıpe, God kalöp nıbi bı añı ap, nan aij nöp ñınabin a gınö u udagnabön, a gagnım. ² God gö Krais manö aij u Isrel nıbi bı kalıp hag ñılö nıñla rö, hanıp u rö nöp Krais manö aij u hag ñılö nıñno. Pen Isrel nıbi bı Krais manö aij u nıñöm, nıñö hagöp a göm, nıñ udagla. Anıb u, Krais manö aij u kalıp gı ñaga. ³ Pen hon nıbi bı Krais manö aij u nıñun, nıñö hagöp a gun nıñ udpun gau, “Kale ram mınöñ aij arammim, yad aip mıdmim ake lımim mıd aij gınabim,” a ga u, manö nıñö

anıbu haga rö gınabun. God haga,

“Anıg gıla u, yad kalıp nıñnö mulu lugö,

‘Ram mınöñ aij aramöm, yad aip mıdöm,

ake löm mıd aij göl a gınö u, aragnaböl,’ a gınö.

Manö klö hagem böñ nöp wasö gınö!” a ga.

God anıg haga u pen nıpe hadame dagol gau ram mınöñ i gı laga ñın u, nan magöñhalö gınab gau magöñhalö hadö gası nıñöm gınabin a ga. *

⁴ God Manö u adıñ ap amgö lı nıñmön, ñın mudun u manö rımnap nıñnabön. Manö anıbu kalı kılñ rıköm hagla, “God ñın unbö kagoł jıñ ram mınöñ nan gau magöñhalö gı lı haköm, ñın mudun jıñ u ake lınam a göm, yıharıñ mıdeia,” a gıla. *

⁵ Pen God Manö adıñ mıdö nöp hagajın anıbu, God haga, “Ram mınöñ aij aramöm, yad aip mıdöm, ake löm mıd aij göl a gınö u, aragnaböl,” a ga. *

⁶ God gö Krais manö aij u Isrel nıbi bı kalıp hag ñıla pen nıñöm, nıñö hagöp a göm, nıñ udagla. Anıb u me, ram mınöñ aij aramöm, God aip mıdöm ake löm mıd aij gıblap u, aragla. Pen nıbi bı ke nıbö rımnap arnaböl.

⁷ Anıb u, nıbi bı manö nıpe nıñöm arö gıla gau umlö, mı iru nöp inö, bac ıññ Depid God Manö kalı kılñ rıköm,

* 4:3: Sam 95:11; Hib 3:11

* 4:4: Jen 2:2

* 4:5: Sam 95:11

manö magö uri nöp hagajin u hagöm haga,

“Ñin i God manö apdi nñeinabim u, manö nipe u ninj udmim.

God manö nipe ninjmim iru göp a g+mim jñ ninjagmim,” a ga.

Pen God kauyan u, “Ñin i” a ga u me, hon ninjbun, ñin nipe nibi bñ udnab ñin u auagöp; middep nöp midöp. *

⁸ Pen kale hagnabim, “God hadame nöp, ‘Ram m+nöñ aij arammim, yad aip midmim ake limim mid aij g+nabim,’ a ga u, bñ kub Josua apis bac bñ kalip dam ram m+nöñ Kenan arö, mid aij gila adö u haga,” a g+nabim. Pen ñin anibu nöp hagaga; kale amöm ram m+nöñ Kenan midlö ninjol gñ, manö anibu kauyan haga.

* ⁹ Anib u, God nipe ñin mudun u ake löm mid aij ga rö, nibi bñ nipe u rö nöp ake löm mid aij g+naböl. ¹⁰ God ñin kagoñ jin wög göm, ñin mudun jin u ake löm yharin midea rö, nibi bñ an an God ram m+nöñ aij au arnaböl gau, kale anib unbö rö nöp wög geila u arö göm, ake löm, yharin am nipe aip mid aij g+naböl. * ¹¹ Anib u, ram m+nöñ aij anibu aramun, God aip midun ake lun mid aij g+nabun a ga manö u, klö gun, ninj ud pidöñ gun, God Manö hagöp rö nöp göl gñ midaiun. Anig unbö rö g+nabun u, Isrel nibi

bñ nöd God manö haga u ninj udagöm ram m+nöñ aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon nibi bñ añ ap unbö gagnab.

¹² Nihön gñig: God Manö u kamij nöp midöp. God Manö u, nan nihön gñig gñab. Ru milö kid gau magöñhalö kañu göp; God Manö u kid yabñ. An hanip yan amöm, gasi rimid midmagö ke löm ana ke löm gñab; an hanip yan amöm, le goñ ke löm le cñl ke löm gñab; an hanip yan amöm, gasi aij ninjbun aka gasi naj ninjbun u, ud höñ lö ninj aij gñabun. * ¹³ Nihön nihön gñabun gau, God ninj midö ninjol gñ gñabun; agamij pi göl gun rö lagöp. Pen nipe nöp hanip manö kub göm, nihön nihön gñpun manö u hag ninjö ninjol gñ nñp hag ñinabun.

Jisas God nñp nan sabe gep Bñ Kub yabñ midöp

¹⁴ Anib u, God Nñp Nan Sabe Gep Bñ Kub Yabñ hon u, God Nñ nipe Jisas u, amöm Nap aip midöp rö, Krais manö aij ninj udpun u, ninj ud pidöñ göl gñ midaiun. * ¹⁵ God Nñp Nan Sabe Gep Bñ Kub Yabñ hon u apöm m+nöñ iñ i midmidöp rö, nan si nan naj hanip ðip gñ ud arnñm rö löp gau abe, marö hanip nihön nihön göp gau abe, nñp u rö nöp ga u pen nipe gñ naj gaga. Anib u, marö

* 4:7: Sam 95:7-8

* 4:8: Dud 31:7; Jos 22:4

* 4:10: Hib 4:4

* 4:12: Ep

6:17; Rep 1:16; 19:13-15

* 4:14: Hib 3:1; 10:23

nihön nihön hanip ginab u, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabıl hon u niη aij göp rö, hanip mög yabıl niηöm, ¹⁶ bi an nıbö hon aij yabıl u mıdöp. Anıb u, hon gac halö mıdpun u, God anının göp Bi u nip pıñıη gun, arö gagun. God hanip mög niηöm, Ñı nıpe nip yuö apöm uma rö, God sea Kın asık mıdöp söl au areinabun u, nıpe hanip mög niηöm ud aij göm abad mıd aij gö agamıj mıd aij ginabun.*

5

¹ Bi God nip nan sabe gep bi kub gau magöηhalö, bi yıharıη nıbi bi an gau nıbö u pen God kalıp hag lö, bi an nıbö mıdöm wög nıpe u gıpal. Nıbi bi nan si nan naij gıpal u niηöm, kaj meme aka kaj sipsip dap bi God nip nan sabe gep bi kub ñılö, kale pen bıd adö u pak lauöm, God nip sabe gi ñıbal. Wög kale ap pen, nıbi bi God nip gası niηlö aij gö, nan rımnıap dap bi God nip nan sabe gep bi kub ñılö kale nan anıb gau God nip sabe gi ñıbal. ²⁻³ Pen bi God nip nan sabe gep bi kub anıb gau, bi yabıl gau me, kale ke u rö nöp nan si nan naij gıpal. Anıb u, nıbi bi rımnıap gau nan si nan naij kale gıpal u abe, kale ke nan si nan naij gıpal u abe gası niηöm God nip nan sabe gi ñıbal. Anıb u, nıbi bi niη aij gagpal gau ap lug paknıg

rö geinaböl u, God nip nan sabe gep bi kub u kalıp mög niηöm, manö hain hagpal. * ⁴ Kale ke, bi kub mıdno a göm, wög anıbu udagpal; God Eron nip hag lö wög anıbu gımıdöp rö, kalıp anıg unbö rö nöp hag lö gıpal.*

⁵ Adö anıbu nöp, Krais nıpe ke, yad bi God nip nan sabe gep bi kub yabıl mıdeınam a göm hagaga; God nöp nip haga, “Ne Ñı yad;

mıñı yad Nap ne,” a ga.

⁶ Pen God Manö u adıη ap amgö li niηun, God manö ap halö haga u niηbun. Ñı nıpe nip haga,

“Melkisedek nıpe yıp nan sabe gep bi mıdmıdöp rö u,

ne yıp nan sabe gep bi pör pör nöp mıdeınabön,” a ga.*

⁷ Pen Jisas mınöη naböη adö it i mıdöm, nip alnıg geıla, Nap nip mıtöη göl gi, meg mıgan dap ranöm sabe göl gi mıdeıa. Nap nip hag niηöm haga, “Yıp abad mıdaimön. Pen anıg anıg gımön hagagabin; ne ke niηban rö yıp gımön,” a ga. Jisas anıg hagö, God manö nıpe niηöm, hag niηa rö nöp ga.*

⁸ Jisas nıpe God Ñı nıpe yabıl u pen nıpe mıηör udöm uıham mıdmıdöp u, yad aige gö Nap manö hagnab rö ginabin a gi gası niηöm,

* 4:16: Hib 10:19
110:4; Hib 6:20; 7:1

* 5:2-3: Lep 9:7; 16:6

* 5:4: Eks 28:1

* 5:6: Sam

* 5:7: Mad 26:36-46; Plp 2:6-8

anig unbö rö nöp geia.
 9 Pen Nap manö n+hön haga, magöñhalö ga u me, n+pe n+bi b+ manö n+pe n+ñ udöm hain g+pal gau ud as+ik yuö, kale ram m+ñöñ aij kumi kabö adö lañ au aramöm pör pör nöp kam+ñ nöp m+d aij g+naböl. 10 Pen adö an+bu nöp, God Jisas n+p haga, “Melkisedek n+pe y+p nan sabe gep b+ m+dm+döp rö u, ne y+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ m+deinabön,” a ga.

God manö yuö yab+ñ u n+ñ aij g+mim, n+ñ ud p+dön g+mim

11 Manö kal+ kl+ñ r+kabin an+b i rö iru m+döp u pen y+ñ+d n+ñagpim u rö, u+ham hagnö n+ñnabim. 12 Kalöp God Manö pör hag ñ+bun u n+ñ aij g+mim n+bi b+ r+mnap kal+p hag ñ+bep u pen y+ñ+d n+ñagpim rö, manö nöd n+ñeb gau kalöp kauyañ hag ñun rö löp. M+ñi nan klö ñ+ñbep rö u pen ci ñ+ñ nöp m+dpim. * 13 Ñ+ painañ ci ñ+ñ nöp m+dpal gau, nag+ adö u aij, nag+ adö u naij a göm n+ñagpal. 14 Pen n+bi b+ gas+ halö gau g+ damöm, adö u gep, adö u gagep a göm n+ñ aij g+pal. Kale nan magö yab+ñ ñ+ñbal.

6

God manö yuö u n+ñ udun

1 Krais manö aij kalöp pör hag ñ+bal gau, kauyañ hagem kauyañ hagem ha-gagnabin. Ram g+ñ+g, padö b+ñ+ñ göm kauyañ ud juöm,

kauyañ u b+ñ+ñ göm, kauyañ u b+ñ+ñ göm gagpal. An+b u, hon ke nöp kl+ñ aij gun me, God n+bi b+ n+pe m+deinabun a gun gas+ n+ñm+dun u böñ nöp arö gun, God Ñ+ n+pe n+p yuö han+p a göm uma manö aij u böñ nöp n+ñ udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl, rol göl, unbö gagun. 2 Ñ+g pakpal manö u; God kal+p ud aij g+ñim a göm ñ+magö nab+c adö l+bal manö u; n+bi b+ umöm urakpal manö u; God n+bi b+ magöñhalö manö kub hagöm kal+p n+me lö r+mnap ilön pör udnaböl manö u; manö an+bu kauyañ hagagnabin. Krais manö aij nöd n+ñbe an+b gau, gas+ n+ñ nöp m+döl g+, Krais manö aij r+mnap halö n+ñnabim u aij. 3 An+b u, God han+p abad m+dö n+ñöl g+, Krais manö aij r+mnap halö hag ñ+no n+ñnabim.

4 N+bi b+ Krais manö aij n+pe n+ñ udöm, hainö arö g+naböl gau, kale kauyañ nan si nan naij g+pal u mög n+ñöm, Krais manö aij n+pe u n+ñ udagnaböl. Kale God mailö aij n+pe u hadö n+ñla; God nan aij kumi kabö adö lañ n+bö ñöb u hadö n+ñla; Ana U+ n+pe kal+p añ dañ hadö aua. 5 God Manö aij u dö yab+ñ göp u hadö n+ñla; God n+pe n+bi b+ ram m+ñöñ i+ i abad m+dn+g gab u, klö n+pe u hadö n+ñla. 6 Nan an+b gau magöñhalö hadö n+ñla u pen Krais manö aij u arö g+la. An+b u, kale kauyañ

* 5:12: 1Ko 3:1-3

nan si nan naj gipal u mög nıñöm, Kraiss manö aij nıpe u nıñ udagnaböl. Nıñön gıñg: God Nı nıpe u kauyan mab kros ba lañ al pak lılo nıbi bı gau nıp hag junaböl. *

⁷ Mıñön au yıñ yımlö, möñ paköl gı paköl gı, yıñ ran aij göm nan magö pıl aij gö, nıbi bı nı pai wög anıbu nıñnıg gaböl gau nıñöl. Anıg gö God mıñön anıbu nıñnı löm nan aij nıñab. ⁸ Pen mıñön au yıñ yımlö, möñ paköl gı paköl gı, kıpıl kalı kalı halö gau nöp ranö, nan magö pılagnab u, mıñön anıbu mıñön naj yabıl. God mıñön anıbu manö kłö hagö mab ke yan innım rö löp. *

⁹ Pen bı nıñeb aij yad gau. Manö kub rö hagabun u pen kale ke Kraiss manö aij u arö gıpm a gun hagabun; nıñ aij gımim a gun hagabun. Nıñön gıñg: Kraiss nıbi bı nıpe mıdmim, nıbi bı nıpe gau gıpal rö gıpm u nıñbun. ¹⁰ God hałowalö gagnab; hagöp rö nöp gıñab. Kale nöd God nıp wög gımim, mıdmagö limim, nıbi bı nıpe kalıp ud aij gımim gı nıbe u abe, mıñı u rö nöp ud aij gımim gı nıbım u abe, nıpe hauf gagnab. * ¹¹ Pen hanıp aij gıñab u, kale magöñhalö adö anıbu nöp pör nöp göl gı mıd dammim mıd dammim, amun God aip pör nöp mıd aij gun a gımim gası nıñbım rö, gıñab.

¹² Kalöp iru maru gıñım rö löp u, nıñ aij gımim. Kraiss manö aij nıpe u nıñ ud pıdön göm, marö auö kłö göm gası halö mıdpal nıbi bı gau, God nan aij nıñabin a ga u udnaböl. Kale anıb unbö rö nöp göl gı mıdpe, kalöp nan aij anıbu nıñab.

¹³ God bac ılañ Ebrahim nıp manö nıñö u hagnıg, bı kub God rö ap halö mıdageia nıñöm, nıbi bı rımnab hib kale hagaga; hib nıpe ke hagöm haga, ¹⁴ “Yad mıdpın rö, nöp manö nıñö yabıl hagabin, nöp abad mıdnö nıñöl gı, nıbi bı ne iru yabıl mıdeınaböl,” a ga. * ¹⁵ Ebrahim manö nıpe anıbu nıñöm, agamıñ abad mıdö mıdö, God nan aij haga u uda.

¹⁶ Hon nıbi bı, manö kłö nıñö yabıl hagnıg, bı kub ap hib nıpe hagnıg, nıñö yabıl hagabun a gıpun. Anıg gıno, nıbi bı gau nıñöm, u rö nöp u nıñö yabıl hagaböl a gal. ¹⁷ Anıbu rö, God hib nıpe ke hagöm, “Yad mıdpın rö, nöp manö nıñö yabıl hagabin,” a ga u, nıbi bı gau nı pai yag daunaböl gau, yad gası hain nıñem adö ke gagnabin u, nıñ aij göl a göm, manö anıbu rö haga. ¹⁸ Anıb u, hon nıbi bı nan si nan naj gun, pıñıg God nıp lau adö aubun gau, nıñö nöp nan aij kalıp nıñabin a ga u udnıg gabun a gun, gası halö mıdaiun. God hib nıpe ke hagöm, yad mıdpın rö, a ga; nöp manö

* **6:6:** Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16

* **6:8:** Jen 3:17-18

* **6:10:** Hib

10:32-34 * **6:14:** Jen 22:16-17

nɨŋö yabɨl hagabin, a ga. Manö mɨhöp haga u, God manö piral hagnɨm rö lagöp. Ke gagnab. * 19 God Ram Magö Raul Mɨgan Uɨ Ke Yabɨl u waɨɨj bad yuö yuö gö, nɨp amgö nɨŋagpun u pen manö nɨŋö yabɨl u hagö, gasɨ aɨɨ anɨbu nöp nɨŋun, gasɨ halö nɨp abad mɨdpun. Manö nɨŋö yabɨl anɨbu, God ram magö raul mɨgan nɨpe u aröp u me, kabö klö rö mɨdöp; an aɨa gagnab. * 20 Melkisedek nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ mɨdmɨdöp rö u, Jisas nɨpe God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl hon u löm, God Ram Magö Raul Mɨgan Uɨ Ke Yabɨl u nöd amöm, hanɨp a göm Nap nɨp sabe göl gɨ mɨdöp. Nɨpe God Nɨp Nan Sabe Gep Bɨ Kub Yabɨl pör pör nöp mɨdeinab.

7

Kiŋ ap bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ mɨdmɨdöp

¹ Melkisedek anɨbu nɨpe Kiŋ mɨdöm, nɨbi bɨ ram mɨnönŋ Salem abad mɨdöl gɨ, bɨ God klö halö yabɨl u nɨp nan sabe gep bɨ u u rö nöp mɨdmɨdöp. Pen Kiŋ rɨmnap apöm, bac iɨaɨ Ebrahim nɨp gɨ naij geila, kalɨp yu gɨ yuöm, nan aij aij kale gau dap auö nɨŋöl gɨ, Melkisedek apöm nɨp adan aɨ au nɨŋöm, God nɨp sabe göm, Ebrahim nɨp abad mɨdaimön a ga. * ² Melkisedek anɨg ga nɨŋöm Ebrahim nan pɨɨ gɨ

daua gau, magöŋhalö nɨme lɨ Melkisedek nɨp magö aɨɨ ap ñöm, nɨpe ke magö unbö ajɨp laŋ uda. Pen Melkisedek hib nɨpe u iɨ mɨhöp mɨdöp. Hib nɨpe Melkisedek u ud ado göm, “Kiŋ Aij Yabɨl Nöp Göp” a gɨpal. Pen nɨpe ram mɨnönŋ Salem Kiŋ mɨdmɨdöp u, hib anɨbu ud ado göm, “Kiŋ Agamɨj Mɨdep Magö Ñöb” a gɨpal.

³ Melkisedek nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ u pen nɨme iɨ u anɨg göl mɨdöp, nap nɨhi iɨ u anɨg göl mɨdöp a göm haglö nɨŋagpun. Pen nɨp kalɨ kliɨ rɨkla ñɨn u, nɨme yag daua ñɨn u a göm haglö nɨŋagpun; uma ñɨn u a göm u rö nöp haglö nɨŋagpun. Nɨpe pör nöp bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ mɨdöp rö, nɨpe God Ñɨ nɨpe rö mɨdöp.

⁴ God bac iɨaɨ Ebrahim nɨp nɨŋö aij gö, bɨ kub mɨdeinabön a ga u nɨŋbun nɨpe bɨ kub mɨdeia. Pen Ebrahim Melkisedek nɨp bɨ kub yabɨl mɨdeia u nɨŋöm, nan pɨɨ gɨ daueia gau, nɨme lɨ nɨp magö aɨɨ ap ñöm, nɨpe ke magö unbö ajɨp laŋ uda.

⁵ U nöd yabɨl anɨg ga. Hainö Mosis nɨp yag daueila kub göm, God Manö u adɨŋ ap kalɨ kliɨ rɨköm haga, “Ebrahim rɨkö rɨk damöm, nɨbi bɨ Lipai iɨ mɨdpal gau God nɨp nan sabe gep wög gɨ mɨdlö nɨŋöl gɨ, kale Isrel nɨbi bɨ gau magöŋhalö, mani nan nɨhön nɨhön udnabim gau, kalɨp nɨme lɨ magö

* 6:18: Nab 23:19 * 6:19: Lep 16:2-3 * 7:1: Jen 14:17-20

añi añi dap ñimim, kale ke unbö ajip lanj u udmim,” a ga. Anib u, hon Mosi lo adö u niñun niñbun, kale magöñhalö Ebrahim it nipe midmidal u, pen namam Lipai it midmidal gau kalip pör magö añi ap nime li ñimidal. *

⁶ Pen God bac Ebrahim nip haga, “Nibi bi ne gau ud aij ginabin,” a ga. God manö haga ñin u, Ebrahim nipe bi rimnap kalip nan ñagmidöp; pen Melkisedek apöm Ebrahim nip niñöm, God nip sabe göm, Ebrahim nip abad midaimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö añi ap nime li Melkisedek nip ña. Pen Melkisedek Lipai it bi ap midagmidöp. ⁷ Hon niñbun, bi ap apöm bi ap God nip sabe göm, bi anibi nip abad midaimön a geinab u, bi God nip sabe ginab u bi kub, bi ap bi pro. Anib u, hon niñbun Melkisedek bi kub, bac Ebrahim bi pro. ⁸ Bi Lipai it Isrel nibi bi magö añi nime li ñimidal u udöm, mid damöm mitep löm umla. Pen Melkisedek nipe Ebrahim magö añi ap nime li ña uda u, God Manö u kali kñiñ riköm, Melkisedek umöm wög nipe arö ga a göm, hagagla.

⁹⁻¹⁰ Ebrahim Melkisedek nip nan nime li ña anibu, ñi pai rik dauaga ñin u ña. Hainö me, Aisak nip rikö, Aisak pen Jekop nip rikö, Jekop Lipai nip rikö, rik amil apil gilo, Lipai bi anib

gau God nip nan sabe gep bi wög gilo niñöl gi, Isrel nibi bi gau mani nan kale gau kalip nime li ñimidal. Pen Ebrahim Melkisedek nip nan nime li ña u, kalip rik dauagla magö u ña u me, Ebrahim abe, bac nipe Lipai it abe, Melkisedek nip nime li ñeb rö nöp mideila u niñbun.

Bi God nip nan sabe gep gisön nibö u, bi nöd nibö gau ka kalip u uda

¹¹ Mosi God Manö kali kñiñ riköm, anig anig gimim a ga niñöm, Juda nibi bi kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, Lipai it God nip nan sabe gep bi gau kalip ñilö, kale pak lauöm God nip sabe gi ñimidal. Kale anig göl God nibi bi nipe midaihlap, God Bi hain nibö Melkisedek rö ke ap yuagbö; Lipai bi gau, God nip nan sabe gi ñöl gi nöp midaihlap. Pen God Bi hain nibö Melkisedek rö ap yua. ¹² Bi God nip nan sabe gep hain nibö anibu apöm, bi God nip nan sabe gep nöd nibö gau ka kalip udeinab u, lo hain nibö u rö nöp apöm, lo nöd nibö u ka u udnim.

¹³ Pen God Manö adinj hagajin i, bi God nip nan sabe gep hain nibö u, Bi Kub hon u nöp. Lipai nibi bi it u rik damöm nip rik dauagla; Bi Kub hon it nipe u bi añi ap God nip nan sabe gep wög u gaga. ¹⁴ Juda nibi bi it u nöp rik damöm Bi Kub hon nip rik daua. Pen Mosi bi Juda it rimnap

* 7:5: Nab 18:21

God nɪp nan sabe gep wög göl a göm manö rɪmnap ha-gaga. * 15 Pen Bɪ God

nɪp nan sabe gep hain nɪbö anɪbu, Melkisedek bɪ God nɪp nan sabe gep mɪdmɪdöp rö mɪdöp u me, nan hagabin anɪbi waiö yabɪɪ mɪdöp. 16 Bɪ Kub hon u, bɪ ɪɪ nɪhön mɪdöp lo ap hagö, God nɪp nan sabe gep bɪ ap mɪdagöp. Pen nɪpe bɪ klö ke halö mɪdöp, nan ap nɪp al pak lɪnɪm rö lagöp u me, God nɪp nan sabe gep bɪ ap mɪdöp. 17 Nɪhön gɪnɪg: God Manö adɪɪ ap kalɪ klɪñ rɪköm, God manö rɪmnap Kraiss nɪp haga u kalɪ klɪñ rɪköm hagla,

“Bɪ yɪp sabe gep Melkisedek rö pör nöp mɪdeinabön,” a ga.

18 Lo God Mosɪs nɪp hagö Mosɪs nɪbi bɪ kalɪp hag ña lo anɪbu, nɪhön gɪnɪg geia u gɪnɪm rö laga; manö yɪharɪɪ rö la u me, God nɪpe ud ke gau la. 19 Lo God Mosɪs nɪp hagö Mosɪs nɪbi bɪ kalɪp hag ña lo u, nan naij gau ap ud gö aij rö laga. Pen God nɪpe nan aij hanɪp ñöb; nan nöd nɪbö u wasö. Anɪb u, gasɪ halö mɪdpun. Nan aij hain nɪbö u nɪɪ udun, God mɪdöp au söl aunabun. *

20 Bɪ God nɪp nan sabe gep nöd nɪbö gau wög kale nöd udla ñɪn u, God manö klö rɪmnap hagaga. Pen Bɪ Kub hon God nɪp nan sabe gep bɪ la ñɪn u, God manö klö ke hagöm haga. 21 Bɪ Kub

hon God nɪp nan sabe gep bɪ lɪnɪg, God manö klö ke hagöm haga,

“Yad Bɪ Kub, yad manö nɪɪö yabɪɪ hagabin;

hainö manö ap ke ha-gagnabin.

Ne pör nöp yɪp nan sabe gep bɪ mɪdeinabön,” a ga. *

22 God manö klö hagöm manö nɪɪö yabɪɪ haga u me, hon nɪɪbun Jisas uma u me, God manö hain nɪbö aij yabɪɪ u ud ke gau lagnab. *

23 Bɪ God nɪp nan sabe gep nöd nɪbö gau, iru nöp rö wög anɪbu udla. Ap umö, bɪ God nɪp nan sabe gep hain nɪbö ap haglö, wög anɪbu gɪ mɪdmɪdöp; u umö hain nɪbö u mɪdmɪdöp; u umö hain nɪbö u mɪdmɪdöp. Anɪbu me, ap pör mɪdagmɪdal.

24 Pen Jisas anɪbu rö gagöp; nɪpe pör kamɪɪ mɪdöp u rö, wög anɪbu arö gagöp. God nɪp nan sabe gep bɪ pör nöp mɪdeinab. 25 Jisas pör nöp kamɪɪ mɪdeia, uri kamɪɪ mɪdöp, hainö pör nöp kamɪɪ mɪdeinab u me, nɪbi bɪ God nɪbi bɪ nɪpe mɪdnɪg, Jisas kalɪp a göm uma manö aij u nɪɪ udeinaböl u, nɪpe pör nöp kalɪp ud asɪk yunɪm rö löp. *

26 Jisas nɪpe bɪ ut yabɪɪ; nɪpe nan si nan naij pro pro rɪmnap gagöp; nɪpe asɪɪ mɪdagöp. Jisas ram mɪnönɪ ɪɪ i nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau aip mɪdeia u pen God

* 7:14: Ais 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5

* 7:19: Hib 9:9

* 7:21: Hib 5:6

* 7:22:

Hib 8:6; 12:24 * 7:25: Ro 8:34

nip ud ke dam ram m+nöŋ aij kumi kabö adö lagod au la. God Nip Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł hon me u. Hanip gi ñi aij ginim rö löp. ²⁷ Bî God nip nan sabe gep bî kub yabîł yiharıŋ gau, ñin añi añi pör nöp nan si nan naj kale ke gıpal rö, nan pak God nip sabe gi ñöm, hainö nıbi bî ke nıbö gau nan si nan naj gıpal rö, nan pak sabe gi ñibal. Pen Jisas hanip nıbi bî gau magöŋhalö, nan si nan naj gıpun u nıŋöm, mañ añi yabîł mab ba laŋ nip ke sabe gi ña. Me aij! *

²⁸ Lo God Mosıs nip hagö Mosıs nıbi bî kalıp hag ña lo u hagöp rö göm, bî nan si nan naj gıpal gau kalıp hag lılo, kale bî God nip nan sabe gep bî kub yabîł mıdpal. Pen hainö u, God manö ke klö hagöm manö nıŋö yabîł haga u, God Nıi nıpe ke hag la. God nan nıhön nıhön Nıi nıpe ginig gab a göm gası nıŋa u, Nıi nıpe nan magöŋhalö ginim rö löp.

8

Jisas nıpe God Nip Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł hon

¹ Pen manö hagabun it u anig göl mıdöp: God Nip Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł hon u amöm God kumi kabö adö laŋ au mailö halö mıdöp u ñimagö yijig böŋ lau adö asık mıdöp. ² God Nip Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł hon anıbu, nıpe God sabe gep

ram au wög göp. God sabe gep ram au wög göp u, nıbi bî gi lagla; God sabe gep ram nıŋö u, God Bî Kub nıpe ke gi la.

³ Bî God nip nan sabe gep bî kub yabîł m+nöŋ adö it i gau magöŋhalö, nıbi bî nan si nan naj gıpal gau kaj meme aka kaj sipsip nan gau dap nan sabe gep bî kub yabîł ñılo, kale pen rımnap pak God nip aij a göm sabe gi ñımıdal; rımnap pen pak nan si nan naj göm gac halö mıdpal u God nıŋmön arö ginim, a göm, bıd adö u pak lauöm God nip sabe gi ñımıdal. Anıb unbö rö nöp, God Nip Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł hon nan rımnap God nip ñınig ga. ⁴ Jisas ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ mıdöp u me, nıpe God Nip Nan Sabe Gep Bî Kub Yabîł mıdöp. Pen nıpe ram m+nöŋ it i mıdböp, God nip nan sabe gep bî ap mıdagaıböp. Nıhön ginig: God haga rö, bî Lipai it yag daubal gau nöp, God nip nan sabe gep wög göl gi, Mosıs lo manö kalı kılın rıka rö nıŋöm, nan pak God nip sabe gi ñibal. ⁵ Pen m+nöŋ naböŋ adö it i God nip nan sabe gep wög gıpal u, ana ral nıŋöm gıpal rö nöp gıpal; nan yabîł u ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au mıdöp. Adö anıbu nöp, Mosıs God sabe gep sel ram u ginig ga u, God nip haga, “Nö ilö gau mıdmön, yad nöp yamnö nıŋna rö nöp

* 7:27: Hib 5:3

* 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40

magöŋhalö anı̄b unbö rö nȫp
gı̄mön,” a ga. *

6 God Nı̄p Nan Sabe Gep
Bı̄ Kub Yabı̄l hon Jisas, bı̄
God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub
yabı̄l nȫd nı̄bö gau gı̄mı̄dal
rö gagab; nı̄pe wög kub yabı̄l
gab. God Nı̄p Nan Sabe Gep
Bı̄ Kub Yabı̄l hon Jisas gö God
nı̄bi bı̄ nı̄pe udnab manö u,
Mosıs kalı̄ klı̄n rı̄ka manö u
rö mı̄dagöp. God nı̄bi bı̄ nı̄pe
udnab manö u hagnı̄g, nı̄pe
manö klö hagöm haga, “Yad
kalöp manö nı̄ŋö hagabin,
nı̄bi bı̄ yad kalı̄p nan aij
yabı̄l nı̄nabin,” a ga. *

7 Pen God manö nȫd hag
la u aij gaiböp, manö gı̄sön
nı̄bö u dauagböp. 8 Nı̄bi bı̄
gau mı̄d aij gagla rö, God
kalı̄p hag gı̄nı̄g, bı̄ manö
hagep nı̄pe ap gası̄ nı̄ö, God
Manö kalı̄ klı̄n rı̄köm haga,

“Yad Bı̄ Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel nı̄bi bı̄
gau abe

Juda nı̄bi bı̄ gau abe
kalı̄p manö aij gı̄sön
nı̄bö hagnabin. *

9 Nı̄pıs nı̄hi ı̄taŋ gau kalı̄p
nı̄magö adö lem
ud İjip nı̄bö daunö u

pen manö hag adö añı̄ lem
hagnö u nı̄ŋageıla u
me,
yad kalı̄p arö gı̄nö.

Anı̄b u, manö anı̄bu rö,
kalı̄p kauyaŋ ha-
gagnabin.

10 Yad Bı̄ Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel nı̄bi bı̄
gau

kalı̄p manö hain nı̄bö hagem
manö hag adö añı̄ lem,
lo yad u gası̄ mı̄dmagö
arı̄ kale daŋ lı̄ nı̄nö,
nı̄ŋ aij göm gası̄ nı̄ŋöl gı̄
mı̄deinaböl.

Anı̄b u, yad God kale
mı̄deinabin;
kale nı̄bi bı̄ yad
mı̄deinaböl.

11 Nı̄n anı̄bu, nı̄bi bı̄ yad gau,
nı̄mdamam nı̄bi bı̄
rı̄mnap kalı̄p,

‘Bı̄ Kub nı̄pe God u nı̄ŋ
udmim,’ a göm, ha-
gagnaböl.

Nı̄hön gı̄nı̄g: nı̄bi bı̄ pro abe,
nı̄bi bı̄ kub abe,
kale magöŋhalö yı̄p
nı̄ŋnaböl.

12 Nan si nan naij gı̄pal gau,
kalı̄p mög nı̄ŋem arö
gı̄nabin.

Nan si nan naij gı̄pal gau
gası̄ nı̄ŋöl gı̄ mı̄dem
kalı̄p manö kub ha-
gagnabin,” a ga.

13 God nı̄pe manö aij hain
nı̄bö anı̄bi hag löm, “manö
aij gı̄sön nı̄bö” haga u me,
hon nı̄ŋbun manö nȫd nı̄bö
u mı̄ni ram lūtö göp rö wög
mı̄dagöp a ga; nan lūtö göp u
söl böŋ nȫp ur gı̄nı̄g gab.

9

*God nı̄p nan sabe gep bı̄
nȫd nı̄bö gau, meme sı̄psı̄p
hagape u udöm, God nı̄p sabe
gı̄ nı̄ıla*

1 God manö aij nȫd haga
adö u hain göm, God nı̄p
sabe gı̄nı̄g geıla u, yı̄harı̄ŋ
sabe göl rö laga; klı̄n aij göl

* 8:6: Hib 7:22 * 8:8: Jer 31:31-34

* 9:1: Eks 26:1-30; 25:23-40

gı nöp sabe gımıdal. God nıpe hagö, sel ram ap gı löm am nıp sabe gıla. * 2 Sel ram anıbu, ram raul mıgan mıhöp geıla. Ram magö raul mıgan ap gı löm, Ram Raul Mıgan U† u a gıla. Raul mıgan anıbu hapö mı†an lauep nan ap löm, abañ bad ap löm, God nıp sabe gı ñeb bred u pör pör dam abañ adö anıbu lımıdal.

3 Pen ram magö raul mıgan ap, walıj kub yabıt u pıt gıla. Raul mıgan anıbu, Ram Raul Mıgan U† Ke Yabıt u a gıla. * 4 Raul mıgan anıbu, mab abañ bad ap gı löm, kabö gol ud pak go† bad löm magöñhalö harı göl, nan halıñ aij auöp u adö anıbu laumıdal. Kes kabö gol udöm gıla kub ap, God Manö Aij Kes Magö a gımıdal u, u rö nöp mıdeia. Kes mıgan anıb yañ, God lo manö kalı kılın rıka kabö mıhau u abe, Eron ilöñ adıñ ud ajep marep ga u abe, nan mana rin kabö gol udöm gıla mıgan u rım leıla mıdeia u abe lılö mıdmıdöp. *

5 God mıdöp i a göm, Kes Magö mıdeia adö adö au gılan, ejol rö mıhau auan bad halö böñ böñ geıla. Nan si nan naij gıpun gac u, God nıñöm arö gan a göm, hagape pro pro dap sabe gı ñımıdal anıbu. Nan anıb gau manö u, mıñı hag mılobö lem kalı kılın rıknam rö lagöp. *

6 Pen nan anıb gau magöñhalö gılö mıdö nıñöl gı, bı God nıp nan sabe gep gau pör pör, sel ram raul mıgan höñ adö u amöm, God nıp wög u gımıdal. *

7 Pen bı God nıp nan sabe gep yıharıñ anıb gau, ram raul magö an yañ aröl rö laga. Mı añı añı, God nıp nan sabe gep bı kub yabıt u nöp, sipsip hagape dam nöp, raul mıgan anıbu armıdöp. Nan si nan naij nıpe ke ga gau gac u abe, nıbi bı nıñ aij gagöm nan si nan naij gıla gau gac u abe God nıñöm arö gınım a göm, hagape u dam raul mıgan anıbu amöm, God nıp sabe gı ñımıdöp. *

* 8 Ga anıbu, Ana U† u hanıp yamö nıñbun, sel ram anıbu ram raul mıgan mıhöp halö mıdmıdöp rö, Ram Raul Mıgan Kamıñ Aij U† Ke Yabıt anıbu aröl rö laga. 9 Pen gımıdal anıbu, God hanıp nıbi bı mıñı mıdpun ñın i gası nıñun a göm haga. Pen nan ñımıdal u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, pak God nıp sabe gımıdal u abe, nan si nan naij gılö gac mıdmagö an kale dan mıdeia u kık gı yuö, God nıbi bı asıñ mıdagöp nıpe mıdaiöl rö laga. * 10 Anıg gımıdal u, kale yıharıñ nan ñıñeb, ñıg ñıñeb, ñıg pakep, nan adö adö gau nöp nıñöm gımıdal. Lo manö nöd nıbö anıb gau nıñöm nan kılın aij gımıdal

* 9:3: Eks 26:31-33

* 9:4: Eks 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nab 17:8-11; Dud 10:3-5

* 9:5: Eks 25:18-22

* 9:6: Nab 18:2-6

* 9:7: Lep 16:2-34

* 9:9: Hib

anibu, yiharin God manö aij gisön nübö hagnig ga manö anibu abad midöl gi, ana rö ninjom gipal rö u gimidal.

God nip nan sabe gep bi hain nübö u, hagape nipe u ke dam God nip sabe gi ña

¹¹ Pen Krais geia nan aij hadö aua gau, nipe ke nan aij gau God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabıl midöp. Pen ram nipe au bi an nübö hon midöm hanip gi ñab ram anibu, nibi bi gi lölö sel ram nöd nübö midmidöp rö midagöp; God minöy naböy i gi löm, Krais wög gab ram u gi laga. Krais wög gab ram u ram aij unbö ke. ¹² Krais kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God nip sabe gimidal rö gaga; hagape nipe u ke yua u nöp God nip sabe gi ña. Pen bi God nip nan sabe gep nöd nübö gau pör pör nöp hagape hon göm sabe gi ñimidäl rö gaga; hanip ud God aip jim ñinig, hagape nipe ke mañ añi yabıl dam Ram Raul Migan Uł Ke Yabıl lan ara u me, hon pör pör nöp kamın midaiun rö löp.

¹³ Nibi bi lo nöd nübö ninjom nan klijn aij giblap rö gagöm asin midmidäl nibi bi gau aulö, bi God nip nan sabe gep gau, ñin rimnap kaj meme ap pak hagape u udöm, nibi bi anib gau yuö pısmas gi paköm kamın limidöp; ñin rimnap kaj kau nıbar ap pak hagape u udöm,

anig gimidal; ñin rimnap kaj kau neb pi ap mab laulö böy nöp in bic rıka bad rimnap udöm, ñig halö uł maıi göm udöm u rö nöp nıbi bi kalıp gau yuö pısmas gi paköm kamın limidöp. *

¹⁴ Hagape yiharın pısmas gi yuö kamın limidöp anıbu ninjun ninbun, Ana pör pör nöp midöp u Krais Bi Uł Ke Yabıl u aip midöm, hanip a göm umö, hagape yua u hanip gö, nan si nan naij gıpun gac u midmagö anı hon dan midöp u lik gi yuö, nagı ubın ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God pör kamın midöp u nip nöp wög gi ñun. *

Krais hagape nipe yua rö, hanip God aip ud jim ñöl la

¹⁵ Krais God manö aij gisön nübö dapöm bi an nübö midöp u, God nıbi bi yad udnam a göm hag la gau, kalıp nan aij ñınabin a ga nan gau udnaböl a göm göp. Krais uma u me, nıbi bi Mosıs lo manö ña u rıb juöm, nan si nan naij gıpal gau gac anıbu lik gi yunım rö löp.

¹⁶⁻¹⁷ Nıbi bi rimnap manö kłö hagöm hagpal, “Yad umnö, nan yad gau hagpin rö nıme limim,” a gılö, manö anıbu ninjom, yiharın nöp midlö midlö, böy nöp umlö nöp, hagpal rö nıme libal. Kale kamın midlö ninöl gi, nan kale nıme lagpal. ¹⁸ Anıb u rö, God manö aij nöd nübö Isrel nıbi bi kalıp

* 9:13: Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19

* 9:14: 1Pi 1:18-19

haga u, nan ap dap paklö hagape lugö uma me, manö anıbu pıdöŋ ga.

¹⁹ God Mosıs nıp hagö Mosıs lo manö köp kalı kılın rıka. God manö anıbu hagö, Mosıs nıŋöm manö anıbu magöŋhalö nıbi bı gau magöŋhalö kalıp hag nı naböŋ juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, nıg rımnap halö hoŋ göm, nan hisop a gal lö kıd u udöm, sipsip uŋ u ud adıŋ laŋ adıköm, nıg hagape anıbu rauöm, lo manö köp anıbu abe, nıbi bı apöm mıdeila gau magöŋhalö abe yuö pısmas gı pakö haga, * ²⁰ “Hagape yunö köp abe kalöp abe pısmas gı pakab anıb i, God manö aij u kłö hagöm hagöp u, kale anıb unbö rö nöp gımim a ga u, hadö nıŋbun a gem yuabin,” a ga. ²¹ Pen hagape rımnap udöm, God sabe gep sel ram u yuö pısmas gı paköm, nan nıhön God nıp nan sabe gıng lıla ram anıbu mıdeia gau magöŋhalö yuö pısmas gı paköm ga. * ²² Lo manö Mosıs kalı kılın rıka anıbu amgö lı nıŋun nıŋbun, nan nıhön God nıp nan sabe gıng lıla ram anıbu mıdeia gau magöŋhalö rö, ke uł aij mıdageia; hagape ud yulö pısmas gı pakö nöp, uł aij mıdmıdöp. Lo manö Mosıs kalı kılın rıka anıbu amgö lı nıŋun nıŋbun, nıbi bı nan si nan najı gılö, nan ap dap

paklö hagape lugö me, gac anıbu kık gı yumıdöp. *

Krais hanıp a göm umöm, gac hanıp kık gı yuöp

²³ Nan anıb gau, nan ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au mıdöp gau ana rö nıŋöm gıpal rö nöp mıdmıdöp. Pen nan ana rö mıdmıdöp gau, sipsip ap hagape lugö me, gac anıbu kık gı yua u me, nan yabıl u ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au mıdöp u, nan yıharıŋ anıb rö wasö, nan aij ke yabıl sabe gı nıeb. * ²⁴ Sel ram nöd nıbö Isrel nıbi bı gı löm God nıp sabe gı nımıdal u, nan ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au mıdöp gau ana rö nıŋöm gıpal rö nöp mıdeia. Pen Krais ram mıgan raul anıbu rö araga. Nıpe ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au aramöm, uri hanıp bı anıbö rö mıdöm God mıdöp aip mıdöp. ²⁵ Isrel God nıp nan sabe gep bı kub yabıl gau, mı añı añı, hagape kale ke wasö, sipsip nan gau paköm hagape udöm, God nıp sabe gı nıng, Ram Raul Mıgan Uł Ke Yabıl raul mıgan u armıdal. Pen Krais adö anıbu rö, nın iru nöp nıp ke sabe gı nıng ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au araga. ²⁶ Kale gımdal rö, Krais abe unbö rö gıböp u, God hadame dagol gau mınöŋ naböŋ i gı la nın u rıköm, mıd damöm mıdpun nın i, Krais pör pör mı añı

* 9:19: Eks 24:6-8 * 9:21: Lep 8:15,19 * 9:22: Lep 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1

añi hanip a göm, ilön kub udöm umböp. Pen uri ñin hain nibö m+dpun i, nan si nan naj gac u, nibi bi nöd m+dm+dal gau g+la, nibi bi uri m+dpun gau g+pun, nibi bi hainö m+deinaböl gau g+naböl, nan si nan naj gac u magöñhalö, mañ añi yab+ñ nibi bi magöñhalö a göm ram m+nöñ it i apöm uma. *

27 Nibi bi gau magöñhalö mañ añi yab+ñ umöm, hainö manö kub u niñnaböl rö, 28 Krais nipe mañ añi nöp nibi bi nan si nan naj gac kale magöñhalö ñk g+ yunig uma. Nipe bi añi nöp; kale nibi bi iru yab+ñ. Krais kauyan aunab. Pen kauyan ado g+ aunab ñin u, nibi bi nan si nan naj g+pal gau kal+p kauyan nan sabe g+ ñinam a göm auagnab; nipe anig hadö böñ nöp ga. Pen nibi bi n+p aij gö niñöl g+ abad m+dpal gau kal+p böñ nöp udöm nan aij ñinabin a ga u ñinig aunab.

10

Sabe gep nöd nibö u, nan si nan naj gac u ñk g+ yuagnab

1 Mosi lo manö kal+ kñiñ r+ka rö niñöm, sipsip nan gau pak sabe g+pal u, y+har+ñ hainö gau g+nig gab u ana ral niñöm g+pal rö g+pal. G+pal an+bu, m+ añi añi pör g+pal. An+bu u, nibi bi God n+p aunig gaböl gau, nan sabe gep lo gau hain göm, God nibi bi as+ñ m+dagöp nipe m+döl rö

lagöp. 2 Sipsip nan gau pak God n+p sabe g+ ñlö, God nan si nan naj gac kale u böñ nöp ñk g+ yuböp u, gasi iru niñöm, kauyan gun kauyan gun a göm gagblap; mañ añi ap nöp göm arö g+blap. 3-4 Kaj kau n+bar hagape u abe, kaj meme hagape u abe, nan si nan naj g+pal gac u ñk g+ yun+m rö lagöp u me, m+ añi añi pör nöp nan gau pak God n+p sabe g+pal u, kale nibi bi nan si nan naj gac halö m+dpal u hauñ göl rö lagöp. *

5 An+bu u, Krais m+nöñ naböñ adö it i aunig göm, nipe God n+p haga,

“Nibi bi kale sipsip nan gau pak nöp sabe g+pal u nöp aij gagöp.

Nibi bi nan nöp ñeb ap dam nöp ñibal u nöp aij gagöp.

Pen ne y+p bi hañ roman ap g+ l+ban. *

6 Pen kaj kau kaj sipsip nan an+bu gau halö laulö böñ nöp in b+c r+köp u abe,

nibi bi nan si nan naj g+pal gac u gasi niñöm

sipsip nan gau pak sabe g+pal u abe,

u rö nöp ne niñö aij gagöp.

7 Pen manö r+mnab halö hagem hagnö,

‘God, yad m+dpin.

Hadame nöp köp u kal+ kñiñ r+köm hagla rö u,

yad aubin u, gasi ne nöp niñmön hagnabön rö g+nabin, ” a ga.

* 9:26: Hib 10:10

* 10:3-4: Hib 9:13

* 10:5: Sam 40:6-8

⁸ Krajs manö anı̄b mı̄hau haga. Manö ap u God nı̄p hagöm haga, “Nı̄bi bı̄ kale sipsip nan gau pak nöp sabe gı̄pal u ne nı̄ñö aij gagöp; nı̄bi bı̄ nan ñeb ap dam nöp ñı̄bal u abe ne nı̄ñö aij gagöp; kaj kau kaj sipsip nan anı̄b gau halö laulö böñ nöp in habı̄k lugöp u abe ne nı̄ñö aij gagöp; nı̄bi bı̄ nan si nan naij gı̄pal gac u gası̄ nı̄ñöm sipsip nan gau pak sabe gı̄pal u, u rö nöp ne nı̄ñö aij gagöp,” a ga. Mosıs lo manö kalı̄ kılın rı̄kö mı̄döp rö nöp sabe gı̄ ñı̄mı̄dal u pen Krajs nı̄ñöm, “God nı̄p aij gagöp,” a ga. ⁹ Pen Krajs manö ap God nı̄p hagöm haga, “God, yad mı̄dpin. Yad aubin u, gası̄ ne nöp nı̄ñmön hagnabön rö gı̄nabin,” a ga. Anı̄b u, nı̄bi bı̄ nan pak God nı̄p sabe gı̄ ñı̄ mı̄deila manö nöd nı̄bö u, God nı̄pe wasö göm, manö aij hain nı̄bö u gö pı̄döñ gö ara. ¹⁰ Anı̄b u, Jı̄sas Krajs Nap manö u nı̄ñöm, nan si nan naij gı̄pun gac u lık gı̄ yunı̄g, mañ añı̄ yabı̄l hañ romanı̄ nı̄pe ke böñ nöp sabe gı̄ ña u me, hon nı̄bi bı̄ magöñhalö nan si nan naij gac u lık gı̄ ke gau yuö nı̄bi bı̄ uł nı̄pe mı̄dpun. *

¹¹ Bı̄ God nı̄p nan sabe gep gau ñı̄n añı̄ añı̄ wög kale gı̄pal. Ñı̄n añı̄ añı̄ kale pör pör nan gau pak God nı̄p sabe gı̄pal. Pen anı̄g gı̄lö, nı̄bi bı̄ nan si nan naij gı̄pal gac u lık gı̄ yunı̄m rö lagöp. *

¹² Pen Krajs nı̄bi bı̄ nan si nan naij gac u lık gı̄ yunı̄nam a göm nı̄p ke mañ añı̄ ap nöp sabe gı̄ ñöm, wög anı̄bu gı̄ uđpin a göm, am God ñı̄magö yı̄jı̄g adö böñ lau ası̄ka. ¹³ Krajs God ñı̄magö yı̄jı̄g adö böñ lau ası̄k mı̄dö nı̄ñöl gı̄, God nı̄pe Krajs nı̄p kauał mauał mı̄dpal gau ma ara nı̄pe mo gau lınab. *

¹⁴ Krajs nı̄pe mañ añı̄ nöp uma u, nı̄bi bı̄ nan si nan naij gac kale lık gı̄ yuöp gau, kale nı̄bi bı̄ uł nı̄pe hadö mı̄dpal. Pen kale nı̄bi bı̄ uł nı̄pe pör nöp mideinaböl. ¹⁵ Ana Uł u rö nöp hanı̄p manö anı̄bu rö hag ñöb. Nı̄pe manö hagep bı̄ nı̄pe ap nı̄p gası̄ ñö, God Manö u adı̄ñ ap kalı̄ kılın rı̄köm haga,

¹⁶ “Yad Bı̄ Kub hagabin, hainö yad manö hain nı̄bö kalı̄p hagem manö hag adö añı̄ lem, lo yad u gası̄ mı̄dmagö anı̄ kale dañ lı̄ ñı̄nö, nı̄ñ aij göm gası̄ nı̄ñöl gı̄ mideinaböl,” a ga. *

¹⁷ Pen manö ap haga, “Nan si nan naij gı̄pal u nı̄ñem arö gem, hainö gası̄ nı̄ñöl gı̄ mı̄dageinabin,” a ga. *

¹⁸ Anı̄b u hon nı̄ñbun, God nı̄pe nı̄bi bı̄ magöñhalö nan si nan naij gı̄pal gac u hadö nı̄ñöm arö göp rö, God nı̄p nan sabe gep bı̄ gau wög ap mı̄dagöp yabı̄l.

God mı̄döp söl auun

* **10:10:** Hib 9:12 * **10:11:** Eks 29:38 * **10:13:** Sam 110:1 * **10:16:** Jer 31:33; Hib 8:10 * **10:17:** Jer 31:34

19-20 Añ mam bi. Jisas hañ roman nipe ke hagape nipe ke nöp sabe gi ñöm ilön udöm uma u me, wañj kub Ram Raul Migan U† Ke Yabi† pi† gila u pak gi dö gö, adan gisön nibö adan kamñ arep ap hon böñ nöp hiika. *

21 Krais nipe hon God it nipe midpun gau, bi ram nap nibö rö midöm, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi† hon u midöp. 22 Anib u me, Krais nan si nan naji gipun gac u hadö lk gi yuö, gasi magö hon mid aij göp niñöm hon ñig pak aij gipun rö u† nöp midun, God manö aij u niñ ud pidöñ gun, gasi añi nöp niñun, God midöp au söl arun. * 23 God pör nöp hagöp rö nöp ginab u me, God hanip dam ram minöñ kumi kabö adö lañ au ud arnab a göp manö niñö anibu niñ ud pidöñ gun gasi halö abad midaiun. God hainö anig ginab manö u nibi bi gau hag ñibun rö, hon ke gasi añi anibu nöp niñ ud pidöñ göl gi midaiun. 24 Pen añ mam bi rimnap kalip midmagö lun gi aij gino, kale pen nibi bi rimnap kalip midmagö löm gi aij gilö, añ mam gau pen pen ud aij gun, gi ñun, pen pen midmagö lun, gi aij gun. Gasi u nöp niñöl gi midaiun. 25 Nibi bi rimnap God Manö niñun a göm apöm magum gimidal u pen hainö arö gipal rö, gagun. Bi

Kub ado gi apöm manö kub hagnab ñin u söl midöp a gun, ap magum gun, manö aij niñbun u, pen pen hag ñöl gun, jim ñöl midaiun. *

Krais nip arö ginabun u, böñ nöp ap lug pakun rö löp

26 Krais manö aij manö yuö u haglö niñ aij gun, pen ado gi nan si nan naji adö u kauyan göl gi midnabun u, nan ap God nip sabe gi ñino gac hon u lk gi yunim rö lagöp. * 27 Adö anibu, adan hon ap midageinab. God nip piñiñ gun, manö kub u abe, mab mitañ kub God kołmał nipe gau kalip in hij gi lugniñ gab u abe abad mideinabun.

* 28 Mosi lo manö kalik kliš rika u, nibi bi niñlö, nan yihariñ rö lö, rib rikeila u, nibi bi mihau aka mihau niñgan amgö niñlö, manö kub gimidal ñin u, kalip mög niñnim rö lagö, bi manö ud asikep gau manö anibu niñ aij göm haglö böñ nöp al pak limidal. *

29 Anib u, nibi bi God Ñi nipe u nöp ałeb ałeb ñinaböl u, God nibi bi manö kub hagnab ñin u kalip manö kub hagöm, kalip pen ilön naji ñinig gab. God Ñi nipe nip ałeb ałeb ñinaböl anibu, Krais hagape nipe ke hanip God aip ud jim ñöl linam a göm yua u, kalip nan yihariñ rö lö, anig ginaböl. Pen God Ana kalip mög niñöb u, nip u rö nöp

* 10:19-20: Mad 27:51; Hib 4:16

* 10:22: Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26

* 10:25: Hib 3:13

* 10:26: Hib 6:4-8

* 10:27: Ais 26:11

* 10:28:

Dud 17:6; 19:15 * 10:29: Eks 24:8

aleb aleb ñinaböl. * 30 Hon nınbun God Bı Kub nıpe haga, “Nıbi bı nan si nan naij gıpal gau, yad añı kalıp pen gı naij gınabin,” a ga. Pen manö ap haga, “Bı Kub nıpe ke nıbi bı nıpe gau kalıp manö kub hagnab,” a ga. * 31 Pen God Bı Kub pör pör mıdöp u, nıbi bı gau kalıp manö kub hagnab u nınlö anının gö pıñın gınaböl.

God Manö hagöp rö nöp gıno arım

32 Pen nöd gımıdim u hauł gagmim. Krais mailö aij kalöp pak ñö manö aij nıpe u nın udpe, nıbi bı rımnap kalöp marö kub ñıla u pen nıp arö gagpe. 33 Ñın rımnap kalöp manö naij hagöm, gı naij gımıdal u pen gası anıbu nınagmim, Krais nıbi bı mıgan rımnap kalıp gı naij geıla anıb gau adö armıdim. 34 Nıbi bı Krais manö aij u nın udlö, nagı lıla gau, mög nınmıdim. Bı kub ram mınöñ kale abadpal gau apöm nan kale magöñhalö ud gau nıbö gau nıbö pıñı gı ud arlö, gası iru nınagmim, aij gö nınöl gı, kale nan pıñı gı ud aragep, nan aij yabıt pör pör nöp mıdnab u gası nınöl gı nöp mıdmıdim. * 35 Anıb u, hain hain gagmim; kłö gımim gası halö mıdeinabım u, God kalöp pen nan aij yabıt ñınab. 36 Krais manö aij nın udpım u arö gagmim. God Manö hagöp rö nöp gıpe arö me, God Manö hagöp

rö nöp kalöp nan aij anıbu ñınab. 37 God Manö u nınun nınbun, manö ap kalı kılın rıköm hagla,

“Magö ulep nöp ap mıdöp

Bı aunıg gab u aunab. *

38 Pen nıbi bı kamın aij yad gau,

yıp nın udöm kamın mıdeinaböl.

Pen nıbi bı rımnap yıp arö gınaböl u,

yıp aij gagnab,” a gıla.

39 Pen hon nıbi bı God nıp arö göm ap lug paknaböl rımnap mıdagpun; nıbi bı nıp nın udöm, pör pör nöp kamın mıdeinaböl gau mıdpun.

11

Nın udep magö u

1 Nıbi bı God Manö hagöp u manö nınö hagöp a göm, God nıp nın udpal gau, God Manö hainö kalöp gı aij gınabin a göp u, kale gası mıhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nın ud pıdöñ gıpal. Nıbi bı God Manö hagöp u manö nınö hagöp a göm, God nıp nın udpal gau, God Manö nan anıb gau anıg göl anıg göl mıdöp a göp u, kale nan anıb gau amgö nınagpal u pen kale gası mıhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nın ud pıdöñ gıpal. * 2 Nıbi bı rımnap hadame nöp gau, mıñi nöp kalı kılın rıkajın rö gıla rö, God nıp aij ga.

3 God nıp nın udun, God Manö hagöp u manö nınö

* 10:30: Dud 32:25-36

* 10:34: Mad 6:20; 19:29

* 10:37: Hab 2:3-4

* 11:1: 2Ko 5:7

hagöp a gipun u me, nan kumi kabö adö laŋ abe, nan m+nöŋ naböŋ iŋ i abe, God nan ap udöm gi laga, God manö u nöp hagö la u, n+nŋbun. *

Ebol, Inok, Noa God n+p n+n udla

4 Hadame nöp bi ne Ebol God n+p n+n udöm, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a ga u me, nan dapöm God n+p pak sabe gi ñö, God n+nö aij ga. Pen n+mam Ken nan dapöm sabe gi ña u, God n+nö aij ga.

Ebol n+pe God n+p n+n udöm, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a ga u me, God n+p pen bi kam+n aij yad a göm, nan sabe gi ña u n+nöm, y+p aij göp a ga. Ebol umöm arö, m+ñi aip m+dagpun u pen, n+pe God n+p n+n uda aiud an+bu, han+p n+bi bi r+imnap gasi ñöl gi nöp m+öp. *

5 Pen Inok n+pe u rö nöp God n+p n+n udöm, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a göm, God n+p n+n ud m+d damöm umaga. God n+p n+n udöm, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a ga u me, God n+p pen bi kam+n aij yad a göm, kam+n nöp ud ara. N+bi bi n+p ulhai ulhai n+n wasö g+la; God n+pe ke n+p dam ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au ud ara. * 6 N+bi bi God n+p n+n udöm, God Manö hagöp u manö n+nö

hagöp a g+naböl gau nöp, God n+nö aij g+nab. N+hön g+nig: n+pe kam+n m+döp rö, n+p sabe g+no, han+p manö hagöp rö g+nab a g+pal n+bi bi gau nöp ud aij g+nab.

7 Pen Noa n+pe u rö nöp God n+p n+n udöm, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a göm, God hagöp rö nöp g+nab a göm, haga rö nöp ga. God Noa n+p möŋ kub paknab a gö, Noa amgö n+naga u pen God n+p n+n uda rö, manö n+nö hagöp a göm, ñ+g mag+ib kub u gi la. Ñ+g mag+ib kub an+bu gi löm, n+bi n+pe ñ+ pai n+pe gau magöŋhalö raul m+gan an+bu arlö, möŋ kub yab+ u ala pen kam+n m+deila. Pen God möŋ kub paknab a gö, amgö n+naga ñ+n u, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a göm gö arö ñ+g mag+ib gi la u me, God n+p bi kam+n aij yad a ga. N+pe kam+n arö n+nöl gi, n+bi bi manö n+pe r+ib jula gau n+bi bi nan si nan naij nöp göl gi m+deila u waiö m+öp. *

8 Bac iŋaŋ Ebrahim u rö nöp God n+p n+n udöm, God manö hagöp u manö n+nö hagöp a göm, haga rö nöp ga. Nap ram m+nöŋ u m+dö n+nöl gi God haga, “Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp ram m+nöŋ kub ap böŋ nöp hagnabin u me, ammön an+ib gau m+daimön,” a ga. God an+g hagö, Ebrahim ram

* 11:3: Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3 *

* 11:7: Jen 6:13-22; 7:1

11:4: Jen 4:3-10 * 11:5: Jen 5:21-24

m+nönj an+bu midöp gau a göm n+ηaga; God y+ip abad m+deinab a göm, hałowato ara. * ⁹ Pen God ram m+nönj n+ip hag la am m+deia ram m+nönj an+bu ram m+nönj n+ipe wasö, n+ibi b+ r+mnab ram m+nönj kale. N+ipe b+ m+lö gau n+ibö rö m+deia. N+ipe an+g göl m+döm, sel ram nöp göm han ajöm, ñ+ n+ipe Aisak n+ip yag daua. Yag dauö kub göm, nap ga rö nöp sel ram nöp han ajeia. Aisak ñ+ n+ipe Jekop n+ip yag dauö kub göm, u rö nöp sel ram nöp han ajeia. Pen God ram m+nönj n+ip hag löm Ebrahim n+ip haga u, ñ+ n+ipe Aisak Jekop kal+ip u rö nöp hag la.

* ¹⁰ Pen Ebrahim God ram m+nönj klö aij pör m+deinab a göm g+ la u, am m+deinabin a g+ gas+ n+ηöl g+ m+deia.

¹¹ Ebrahim b+ m+lep löm, n+ibin Sara n+ibi wasöke m+lep yab+ löm, m+dailö. Pen Ebrahim God n+ip n+η udöm, God manö hagöp u manö n+ηö hagöp a göm, hagöp rö nöp hal+ip g+inab a göm, ñ+ Aisak n+ip yag daulö. *

¹² Ebrahim b+ hadö umöb rö m+deia u pen ñ+ n+ipe an+bu r+kö, r+ik dam dap+il g+lö, hon n+ibi b+ iru n+ibanö yab+ l, gap+ kumi kabö laη au iru n+ibanö yab+ l m+döp rö, kabö kulup airan ñ+g go l au iru n+ibanö yab+ l m+döp rö, wö ral n+ηagpal rö u, m+dpun. *

¹³ B+ hadame nöp hagabin an+ib gau, God n+ip n+η udöm,

God manö hagöp u manö n+ηö hagöp a göm, hagöp rö nöp han+ip g+inab a göm, umla. God kal+ip n+ihön n+ihön hagö, hagöp rö nöp han+ip g+inab a göm, n+ip n+η ud m+deila u pen God haga an+ibu gö n+ηöm umagla. God kal+ip n+ihön n+ihön haga u, amgö n+ηagöm, m+lö gau n+ibö rö gas+ kale nöp n+ηöm, hainö God nan aij han+ip ñ+inab a ga u han+ip ñ+inab, a göm, aij gö n+ηöl g+ m+döm umla. M+nönj naböη adö i l i m+döm hagn+idal, "Hon n+ibi b+ ke gau n+ibö y+ihar+η apun m+nönj naböη adö i l i m+dpun," a g+m+idal. * ¹⁴ N+ibi b+ manö an+ibu rö hagnal gau, ram m+nönj hon y+ijg göl ap m+döp u a g+ gas+ u n+ηöm, an+g hagnal. ¹⁵ Ram m+nönj kale arö göm aula u gas+ arö, ado g+ arblap pen ado g+ aragla. ¹⁶ Pen gas+ kub kale ara God ram m+nönj aij kumi kabö adö laη au. God n+ipe pen kal+ip ram m+nönj ap g+ l+ aij ga u me, kale God n+ip God hon a g+pal u, n+ipe n+ηö nable gagöp.

17-19 Pen God, Ebrahim hagnabin rö g+inab aka göm, n+ip haga, "Ñ+ ne Aisak, 'R+kö r+klö r+ik dam dap+il g+lö iru m+deinaböl,' a g+inö ñ+ u nöp, n+ip dam al pak l+mön, y+ip sabe g+ ñ+mön," a ga. Hagö, Ebrahim God n+ip n+η udöm, God manö hagöp u manö n+ηö hagöp a göm, y+ip hagöp

* 11:8: Jen 12:1-5 * 11:9: Jen 35:12 * 11:11: Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19

* 11:12: Jen 15:5; 22:17 * 11:13: Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

rö nöp gɨnab a göm haga, “Ñi yad anɨbu rɨkō rɨklō rɨk dam dapɨl gɨlō iru mɨdeinaböl a ga manō u arō gagnab; ñi yad añi yabɨl u al pak lɨnō, nɨpe gö kauyaŋ uraknab,” a göm, ñi nɨpe Aisak nɨp dam bɨd adō u nagɨ adɨk lōm, ru udōm bɨg lɨnɨg gö, God haga, anɨg gagmōn a ga. Anɨb u, ñi nɨpe Aisak nɨp hadō böŋ nöp uma rö la u pen nɨp kamɨŋ udōm dam ado gɨ ara. *

²⁰ Aisak pen kub göm ñi mɨhau yag daua. Ñi ap hib nɨpe u Jekop; ñi ap hib nɨpe u Iso. Pen nap Aisak u rö nöp God nɨp nɨŋ udōm, God manō hagöp u manō nɨŋö hagöp a göm, bɨ mɨlep yabɨl lōm, God hagöp rö nöp gɨnab a göm, ñi nɨpe mɨhau kalɨp nan aij hainō gɨnab manō u rɨmnap nöd hag ña. Umō, hainō haga rö nöp ga. *

²¹ Pen ñi nɨpe Jekop u rö nöp God nɨp nɨŋ udōm, God manō hagöp u manō nɨŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɨnab a göm, bɨ mɨlep yabɨl lōm söl umnɨg ga ñɨn u, ilōŋ adɨŋ ud ajep nɨpe u udōm, God hib nɨpe hagö adō arō nɨŋöl gɨ, ñi nɨpe Josep ñi rɨka mɨhau u kalɨp hagöm, God kalɨp mɨhau ud aij göm abad mɨd aij gɨnɨm, a ga. *

²² Pen ñi nɨpe Josep u rö nöp God nɨp nɨŋ udōm, God manō hagöp u manō nɨŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɨnab a göm, bɨ mɨlep yabɨl

lōm söl umnɨg ga ñɨn u, Isrel nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp haga, “Hainō ram mɨnōŋ Ijip i arō gɨmim, ado gɨ ram mɨnōŋ Kenan arnabim. Ñɨn anɨbu, le yad gau halō dammim anɨg anɨg gɨmim,” a ga. Hagöm umō, hainō kalɨp haga rö nöp gɨla. *

Mosis nɨp yag dapil pi gɨlō

²³ Mosis nɨme nap ber u rö nöp God nɨp nɨŋ udmil, God manō hagöp u manō nɨŋö hagöp a gɨmil, hagöp rö nöp gɨnab a gɨmil, ñi Mosis nɨp yag daumil, kɨñ aij mɨdeia u nɨŋmil, rakɨn mɨhau nɨgan pi gɨlō mɨdeia. Ijip Kɨŋ Pero nɨp pɨñɨŋ gaglō. * ²⁴ Mosis kub göm, nɨpe u rö nöp God nɨp nɨŋ udōm, God manō hagöp u manō nɨŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɨnab a göm haga, “Yɨp Pero pai nɨpe ñi nɨpe hagagöl. ²⁵⁻²⁶ Mɨnōŋ nabōŋ adō ɨl i nan si nan naj göl gɨ mɨdnō, yɨp aij gagnab; pör pör mɨdeinam a gem, Mesaia nɨp nɨŋ udnō, yɨp hag junaböl u aij; pen Ijip nɨbi bɨ arep au ep nan aij aij kale gau yɨp aij gagöp a ga. Yad nɨbi bɨ God lau adō mɨdlō, kalɨp gɨ naj gɨpal gau aip magum gem mɨdeinam,” a ga.

²⁷ Pen Mosis nɨpe God amgö nɨŋagep u nɨp nɨŋ udōm, waiō nɨŋnɨm rö lö, Kɨŋ Pero nɨp mulu kal nɨŋa u pɨñɨŋ gaga. God nɨp nɨŋ udōm, God manō hagöp u manō nɨŋö hagöp a göm,

* **11:17-19:** Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17

* **11:20:** Jen 27:27-29,39-40 * **11:21:**

Jen 47:31-48:20

* **11:22:** Jen 50:24-25; Eks 13:19

* **11:23:** Eks 1:22; 2:2

hagöp rö nöp yip abad m+deinab a göm, God haga rö nöp göm, Isrel n+bi b+ kalip ut gi Ijip arö göm aua. ²⁸ Pen Mosi's nipe God nip n+ij udöm, God manö hagöp u manö n+ijö hagöp a göm, hagöp rö nöp hanip g+nab a göm, hagö, Isrel n+bi b+ Pasopa sipsip pi gau paköm, hagape udöm ajöj it böj böj yulö p+smas gi pakö, naböj adö lanj abe yulö p+smas gi pakö, ejol apöm Ijip n+bi b+ ñi nöd yag daula gau magöjhalö al pak löl gi, Isrel n+bi b+ ram kale u amöm ñi nöd kale gau al pak laga. *

²⁹ Isrel n+bi b+ God nip n+ij udöm, God manö hagöp u manö n+ijö hagöp a göm, hagöp rö nöp hanip g+nab a g+lö, Ijip kai kalip r+id+ik g+lö, amöm ñig solwara Hagape u r+iknig g+lö n+ijöl gi, God gö ñig an+bu h+i gi böj böj arö, m+nöj m+tep adö u rö amöm, böj lödan arla. Pen Ijip kai kalip yu gi dam anj an+bu aueila, ñig apöm kalip pa+u gö magöjhalö ñig ñ+jöm um hakla me. *

³⁰ Pen hainö Isrel n+bi b+ God nip n+ij udöm, God manö hagöp u manö n+ijö hagöp a göm, hagöp rö nöp g+nab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö waryö k+ö u ñ+n unbö mudun u g+gabö g+lö g+lö, kabö waryö u böj nöp lug paka. *

³¹ B+ si udep n+bi Rehap

u, God nip n+ij udöm, God manö hagöp u manö n+ijö hagöp a göm, n+bi b+ nipe God manö nipe arö g+la gau aip umaga. N+hön g+nig: b+ Isrel m+hau daun kub Jeriko arlö, kalip m+höj al pak linig g+lö, God Rehap hagö, ram m+nöj hon n+ij linig aubil a göm, ud amdam gö, kam+ij m+dmil ado gi arlö. *

³² Pen n+bi b+ God nip n+ij udöm, God manö hagöp u manö n+ijö hagöp a g+lö, kalip ke yab+it ga aiud gau aige göl gem m+löbö hagnam. B+ ne Gidion, Barak, Samson, Jepda, Depid, Samyuel b+ gau abe, b+ God manö hagep gau abe g+la g+la rö hagnö, manö m+lö kub arnab. * ³³ N+bi b+ an+ib gau God nip n+ij udöm, God manö hagöp u manö n+ijö hagöp a göm, r+imnap n+bi b+ ram m+nöj ke r+imnap kalip yu gi yula. Kale gi aij g+la rö, God g+nabin a ga rö nöp kalip ga. R+imnap kalip kain hapeb laiön m+deila anj u ud yula, God kalip abad m+idö hauagla. * ³⁴ Pen r+imnap mab kub ineia anj u ud yula inaga. R+imnap ru m+lö k+id udöm kalip b+nig lun a g+la u pen p+ñ+ij gi arla. N+bi b+ r+imnap n+bi b+ hain u pen God kalip abad m+deia kal k+ö yab+it m+deila. Pen pen göl gi, amöm ami b+ ram m+nöj ke n+bö gau kalip yu gi yula. * ³⁵ N+bi r+imnap

* **11:28:** Eks 12:21-30 * **11:29:** Eks 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * **11:32:** Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Ki 2:11; 1Sa 1:1-25:1 * **11:33:** Dan 6:1-2 * **11:34:** Dan 3:23-27

nugmul bi ñi pai kale gau umeila, God nɪp nɪŋ udöm sabe gɪlö, nɪpe gö kauyan urakla.

Nɪbi bi rɪmnap God nɪp nɪŋ udeila rö, kalɪp ilön ñɪla. God nɪp arö gɪblap, kalɪp hubɪk yulö kamɪŋ arblap u pen, umno God hanɪp gö urakun ram mɪnönj aij nɪpe au pör pör mɪd aij gun a göm, God nɪp cɪg göl gɪ nöp mɪdöm nɪp arö gaglö, kalɪp rapɪn gɪ najj göm ilön mab ñɪlö ñɪlö umla. * ³⁶ Rɪmnap kalɪp hag juöm, ilönj ud rapɪn pakla. Rɪmnap adɪköm nagɪ yula.

* ³⁷ Rɪmnap kabö ju pak lɪlö umla. Rɪmnap kalɪp so udöm rɪb gɪ dö gɪ adɪŋ adɪŋ lɪla. Rɪmnap ru mɪlö kɪd udöm, kalɪp böŋ nöp bɪnɪg lɪla. Rɪmnap kalɪp pör nöp gɪ najj göm, yuk gɪlö gɪlö uɪham yabɪɪ mɪdöm, nɪbi bi mög gep rö mɪdöm, kaj meme sipsip hañ udöm waɪɪj rö yɪmöm gɪ ajmɪdal. *

³⁸ Pen nɪbi bi gau nɪbi bi aij yabɪɪ; nɪbi bi najj gau aŋ kale au mɪdagaiblap. Hon aip mɪdep rö lagöp a göm, kalɪp gɪ najj gɪlö gɪlö, pɪñɪg gɪ am ram mɪnönj kabö nöp mɪdöp aŋ gau mɪdöm, kabö mɪgan mɪnönj mɪgan gau han ajmɪdal.

³⁹ Nɪbi bi hagabin anɪb gau, God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɪnab a gɪlö, God kalɪp magöŋhalö, gɪ aij yabɪɪ

gɪmim nɪbi bi kamɪŋ aij yad mɪdpim, a ga. Pen God kalɪp nan aij ñɪnabin a ga u, nan aij u ñɪn anɪbu udagla. ⁴⁰ Nɪhön gɪnɪg: God hanɪp nan aij yabɪɪ ñɪnɪg gabin a göm gasɪ nɪŋa rö, ñɪn hain añɪ anɪbu nöp, kale nɪbi bi gau abe, hon nɪbi bi abe hanɪp magöŋhalö udö, seg am jɪm ñöl nɪbi bi uɪ nɪpe mɪdeinabun.

12

¹ Pen nɪbi bi iru nöp ha-gajɪn anɪb gau hanɪp bɪg gɪgabö göl gɪ mɪdpal rö, nan gasɪ kub nɪŋbun gau arö gun, nan si nan najj hanɪp yɪŋɪd cɪg gɪnɪm rö löp u arö gun, kɪö gun adan hanɪp hag la u gɪ dö gɪ arun. * ² Jisas haga rö, hon God nɪp nɪŋ udun, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a gun, hainö God manö hagöp u magöŋhalö waiö nöp nɪŋ aij gɪnabun. Jisas nɪp mab kros ba laŋ al pak lɪnɪg gɪlö, yɪp bi najj rö al pak lɪlö nable udnabin a göm hagaga. Hainö ram mɪnönj kumi kabö adö lagod au mɪñ mɪñ yabɪɪ gɪnabin a göm, hanɪp nɪbi bi a göm umöm, urak am God ñɪmagö yɪjg adö böŋ lau asɪka. Anɪb u, pör pör nöp Jisas nɪp nöp gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdaiun.

³ Nɪbi bi iru nöp Jisas nɪp mulu kal nɪŋöm gɪ najj göm gɪlö arö, nɪpe pɪñɪŋ gaga u nɪŋmim. Jisas ga adö anɪbu nɪŋmim, anɪg unbö

* **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 *

20:2; 37:15; 38:6 * **11:37:** 2Kr 24:21

* **11:36:** 1Ki 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer

* **12:1:** 1Ko 9:24-25

rö nöp g̃mim, gas̃ halö m̃dmim, God hagöp rö nöp göl g̃ m̃daimim. ⁴ Jisas ñpe Seden aip pen pen ga u, b̃i gau ñp mab ba laṅ al pak l̃lō uma. Kale pen, Seden kalöp nan si nan naij g̃ñig t̃p gö, añig gagun a g̃mim, ñp aip pen pen g̃pim u, kalöp al pak lagpal. ⁵ God kalöp ñ̃i pai yad a göm manö aij hagö God Manö u kali k̃liñ r̃ikla u hauṭ g̃pim akañ Ñpe haga,

“Ñ̃i pai yad gai i!

B̃i Kub u kalöp r̃im̃d ukñig marö ñ̃inab u, gas̃ kub ñiṅagmim.

B̃i Kub kalöp hag g̃inab u, hañp böṅ nöp arö göp a g̃mim, gas̃ iru ñiṅagmim.

⁶ B̃i Kub ñbi b̃i m̃dmagö löp gau kal̃p r̃im̃d uknab.

Ñ̃i pai ñpe gau me, kal̃p magöṅhalö marö ñ̃inab,” a ga. *

⁷ Añb u, uṭham m̃deinabim u, gas̃ iru ñiṅagmim; God hañp r̃im̃d ukab a g̃mim gas̃ halö m̃daimim. Kale ñiṅbim, nap b̃i gau ñ̃i pai kale gau magöṅhalö r̃im̃d ukpal.

* ⁸ God ñpe ñ̃i pai ñpe magöṅhalö r̃im̃d uknab. God kalöp r̃im̃d ukagnab u, kale ñ̃i pai ñpe wasö, ñ̃i pai nap halö m̃dagpim u me, kalöp r̃im̃d ukagnab. ⁹ Bapi hon m̃ñöṅ naböṅ adö iṭ i gau, hañp r̃im̃d uklö, aij ukpal u a gun ñiṅbun. Añb

u rö, Bapi hon kumi kabö adö laṅ m̃döp u hañp r̃im̃d ukö, aij yab̃i añig göp a gun ñiṅun kam̃iṅ m̃daiun.

¹⁰ Bapi hon m̃ñöṅ naböṅ adö iṭ i r̃im̃d ukpal gau, ñ̃i pai m̃daino pro magö u nöp, gas̃ kale ke ñiṅöm hañp r̃im̃d ukpal. Pen God hañp a göm, uṭ m̃dpin rö nöp m̃deilaṅ a göm, hañp r̃im̃d uköp. ¹¹ God hañp r̃im̃d uköp magö u aij gagöp u pen r̃im̃d ukö, nag̃i aij adö añibu ñiṅun, agam̃iṅ m̃dun g̃i aij göl g̃i nöp m̃deinabun. *

God nan ñpe gau nöp gas̃ ñiṅöl g̃i m̃daimim

¹² Añb u me, ñ̃in ma kala gö auöp u, ỹhar̃iṅ göp a g̃mim, urak am̃iṭ ap̃iṭ g̃ipe k̃lō g̃iñim. * ¹³ Adan ỹij̃g göl aij aij adö u arbe, r̃im̃nap ma p̃ig juaiñim, k̃lō g̃mim am̃im g̃ipe g̃ipe, kam̃iṅ l̃inab. *

¹⁴ Ñbi b̃i gau aip magöṅhalö j̃im ñ̃öl m̃daiun a g̃mim m̃daimim u pen God ñbi b̃i uṭ ñpe m̃daimim. God ñbi b̃i uṭ ñpe gau nöp B̃i Kub u ñp ñiṅnaböl.

¹⁵ Kale ñiṅ aij g̃mim, God hañp mög ñiṅöm ud aij göp u arö gagmim. Ñiṅ aij g̃mim, añ kale gau ñbi ap̃ b̃i ap̃ gas̃ naij ñiṅöm, ñbi b̃i r̃im̃nap gas̃ naij añibu hageinab u, kale pen u rö nöp g̃ilö g̃ilö, ñbi b̃i iru nöp kal̃p as̃iṅ uṭ g̃iñim rö löp. ¹⁶ Ñiṅ

* 12:6: Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19

* 12:12: Ais 35:3

* 12:13: Pro 4:26

* 12:7: Dud 8:5

* 12:11: Jem

a ij g+mim, aŋ kale gau n+bi b+ ap n+bi si b+ si gagn+m. Kale magöŋhalö God nan n+pe gau nöp gasi n+ŋöl g+ m+daimim. Iso hadame nöp ga rö gag-mim. Iso n+pe God nan n+pe gau gasi n+ŋagöm, k+yö lö, nan n+ŋ+n a göm, God nap Aisak nan a ij n+ a u, Aisak n+ n+pe nöd u Iso n+p n+n+g ga u, Iso n+ nöd m+döm udböp u, pen nan a ij an+bu nan y+har+ŋ rö lö arö göm, nan magö u nöp uda. * 17 Pen kale n+ŋbim, nap Aisak nan a ij n+ nöd Iso n+p n+n+g ga nan a ij an+bu, Iso udaga u me, hainö mög gö m+ŋöl göl g+, kauyaŋ udnam a göm, adan udn+m ap m+dagö, mög yab+ŋ gö m+ŋöl g+ m+deia. *

God pör kam+ŋ m+döp u ram m+nöŋ n+pe u aubim

18 Isrel n+bi b+ ram m+nöŋ Sainai Dum m+döp u amöm dum an+bu iŋ au aulö, mab kub yab+ŋ inöm, s+bön yab+ŋ apöm, y+gön kub udöm gö, amgö kale ke n+ŋla. Pen kale ram m+nöŋ an+bu rö auag-pim. * 19 A+ŋ magö manö kub u hagöm, manö kumi kabö adö laŋ n+bö ap hagö, n+bi b+ gau p+n+ŋ göm Mos+s n+p hagla, “Ake! Manö hagab an+bu rö, manö r+mnap hagö n+ŋagun,” a g+la. * 20 N+hön g+n+g: God manö nöd hag la u Isrel n+bi b+ gau hag n+n+g göm Mos+s n+p haga, “N+bi b+, kaj meme, kaj sipsip nan gau dum an+bi auaiöl, kabö

ju böŋ nöp pak lep,” a ga. Manö an+bu n+ŋlö m+dmagö aröp. * 21 Nan ga an+bu n+ŋöm p+n+ŋ g+la u, Mos+s u rö nöp n+ŋöm haga, “Yad g+l g+l gem p+n+ŋ gabin,” a ga. *

22 Kale pen Sainai Dum an+bu auagpim; kale Saion Dum aubim. Saion Dum aubim u, God pör kam+ŋ m+döp u ram m+nöŋ n+pe u aubim, ram m+nöŋ Jerusalem kumi kabö adö laŋ, ejol iru n+banö yab+ŋ n+n+ löl g+ m+dpal au, ram m+nöŋ an+bu aubim.

23 N+bi b+ Krai manö a ij u n+ŋ udlö, God kal+p n+ nöd rö udöm, n+ pai yad a göm, hib kale ram m+nöŋ n+pe kumi kabö adö laŋ au kal+ k+ŋ r+köp; kale magum göm m+n m+n göl g+ m+dpal au, ram m+nöŋ an+bu ammim, Krai n+p n+ŋ udpal kal+p aip j+m nöl m+dpim. Krai n+p n+ŋ udpim u me, God n+bi b+ gau magöŋhalö manö kub hagnab God u aip j+m nöl m+dpim. N+bi b+ ram m+nöŋ iŋ i m+döm, God n+p n+ŋ udöm, God Manö hagöp rö göm, n+bi b+ kam+ŋ a ij n+pe m+döm, umöm ana kale am God aip n+bi b+ uŋ n+pe m+dpal gau, kal+p aip j+m nöl m+dpim. 24 Jisas n+pe God manö a ij g+sön n+bö dapöm b+ aŋ n+bö m+döp u, n+p nöp aubim. Ken n+mam Ebol n+p al pak lö hagape yua u, manö kub yab+ŋ uda; pen Jisas ha-

* 12:16: Jen 25:29-34 * 12:17: Jen 27:30-40 * 12:18: Eks 19:16-20; Dud 4:11-12 * 12:19: Eks 20:18-21; Dud 5:22-27 * 12:20: Eks 19:12-13 * 12:21: Dud 9:19

gape nipe u hanip a göm yua rö, God aip jim ñöl m+daiun rö löp. *

Niη aij gimim

²⁵ Anib u, niη aij gimim. Niibi bi Sainai Dum il au midöm, God manö haga u udagla gau, kamih aröl rö laga rö u, God ram minöh kumi kabö adö laη au nibö manö aij gisön nibö u haga u arö ginabun u, hanip u rö nöp kamih arun rö lagnab yabit. *

²⁶ Ñin nöd anibu God kalip manö hagö niηöl gi, munmon rö uda. Pen hanip haga, "Hainö unbö rö kauyan ginö, minöh naböh il i abe, kumi kabö adö laη abe magöñhalö aη aηa ginab," a ga. * ²⁷ "Kauyan" a ga anibu niηbun, nan pör midageinab a göm gi la gau magöñhalö ur ginab; nan pör pör mideinab a ga nan gau nöp mideinab. ²⁸ Anib u, hon ram minöh aηa gagep, ram minöh pör pör nöp pidöh midep, ram minöh aij yabit arnabun rö, aij a göl gi midun, God nip niη ud pidöh gun, bi kub kfo halö midöp u gasi niηöl gun, hib nipe hagno adö arnim. ²⁹ God hon mab ke inab rö midöp. *

13

Añ mam rimnap kalip midmagö yabit lun

* 12:24: Hib 8:6; Jen 4:10

* 12:29: Dud 4:24; 9:3

* 13:5: Dud 31:6,8; Jos 1:5

* 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29

* 13:2: Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3

* 13:6: Sam 118:6

* 12:26: Hag 2:6

* 13:4: Ep 5:5

¹ Krai niibi bi gau aip añ mam rö pen pen midmagö löl gi nöp midaimim. ² Krai niibi bi gau nibö kalöp lau adö auaiöl, kalip ud aij gimim. Niibi bi rimnap, niibi bi gau nibö aulö, niibi bi yiharih gau nibö auaböl a göm, hag wihai udöm, niibi bi wasö, ejol rimnap kalip hag wihai udla. * ³ Krai niibi bi rimnap nagid midaiöl, hon aip nagid midpun a gi gasi niηmim kalip gi aij gimim. Krai niibi bi rimnap utham midaiöl, hon aip utham midpun a gi gasi niηmim kalip gi aij gimim.

⁴ Ber mihau udmil, gi aij gipil. Kalip ber mihau gi naij gagöl. Pen ber mihau udmil, hainö niibi si bi si ginabil gau abe, bi praj niibi praj niibi si bi si ginaböl gau abe, God kalip manö kub yabit hagnab. *

⁵ Nan hon udpun gau pro göp a gimim, utpö kifno kibap gol mani nan gau gasi kub u niηagmim. Nan pro hon midöp u mel midöp a gimim gasi u niηmim. God haga,

"Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöp mideinabin," a ga. *

⁶ Anib u, gasi halö midun hagnun,

"Bi Kub yip abad midöp rö, pifihagnabin.

Nibi bi rimnap yip gi
najib göl rö lagöp," a
gun.*

7 Bi kub kalöp God Manö
aig haglö niñbe u gasi niñöl
gi midaimim. Kale God nip
niñ udöm, manö niñpe hagöp
rö gilo arö umla u gasi niñöl
gi midmim, anig unbö rö
nöp göl gi midaimim.*

8 Jisas Krais nöd midmidöp
rö, uri anib unbö rö nöp
midöp; pen uri midöp rö,
hainö pör pör nöp anib unbö
rö nöp mideinab. 9 Nibi bi
rimnap kalöp manö piral ke
ke hagaiöl u, udagmim. God
kalöp mög niñöm, ud aig göm,
abad mid aig göp u nöp gasi
niñmim, midmagö an kale
dan pidöñ udmim, gasi halö
midaimim. Pen nan niñeb lo
gau gasi ap niñagmim. Nibi
bi nan niñeb lo gau hain göm
mid aig gagnaböl.* 10 God
nip nan sabe gep bi gau,
God sabe gep ram u midöm,
nan pak bid adö au God nip
sabe gipal gau, nan bid hon
adö midöp u niñöl rö lagöp.

11 God nip nan sabe gep bi
gau kaj kau kaj meme paköm
hagape u dam God nip nan
sabe gep bi kub yabit u nip
nilö, niñpe pen nibi bi nan
si nan naj gimidäl a göm,
God nip sabe ginig, dam Ram
Raul Migän U† Ke Yabit u
hoñ göp. Niñme u pen dam,
midpal höñ adö au laulö böñ
nöp in habik lugöp.*

12 Anib u rö, Jisas nibi bi
nan si nan naj gipal gac
anibu hagape yad ke hik gi
yunam a göm, daun kub
Jerusalem ajöñ höñ adö au
amöm, ilön kub udöm, ha-
gape lugö uma.* 13 Anib u,
nip hain gun, nibi bi yiharin
gau gilo aröp adö u arö gun,
höñ adö u arno, nip hag jula
rö hanip u rö nöp hag juöl.*

14 Niñhön ginig: niñnöñ naböñ
adö il i pör pör midaiun ka
ap midagöp u pen hainö ram
niñnöñ kumi kabö adö lan au
amun pör pör midaiun a gun
abad midpun.*

15 Anib u, hon pör pör nöp
Jisas Bi Kub hon a gun hib
niñpe hagno adö arnim. Anig
gino, God amgö ilö niñpe nan
sabe gep aig rö linab.*

16 Nibi bi rimnap gau kalip
ud aig gun gi aig gun, nan hon
rimnap kalip niñme li ñun.
Anig gino, God niñöm nan
sabe gep aig rö lö, niñni linab.*

17 Bi kub kalöp abad
midpal gau, manö kale
udmim, hagnaböl rö gimim.
God wög gipun u, God niñö
aig ginim a göm gasi u niñöl
gi kalöp pör nöp niñ aig göm
abad mid aig gipal. Anib
u, kale nan niñhön gimim a
ginaböl u, u rö nöp gimim.
Anig geinabim u, aig gö
niñöl gi wög kale ginaböl.
Pen hagnaböl rö gagnabim
u, wög ginig ginaböl u
ginaböl u pen aig gö niñöl gi

* 13:7: 1Ko 4:16 * 13:9: Ro 14:17

19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14:

50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17:

* 13:11: Lep 16:27 * 13:12: Jon

Hib 11:10,16; 12:22 * 13:15: Sam

1De 5:12

gagnaböl. Anig gälö, kalöp abad m+d aij göl rö lagnab. *

God n+p sabe g+pe, n+pe han+p abad m+dain+m

¹⁸ Pen God n+p sabe g+pe, n+pe han+p abad m+dain+m. Hon gas+ m+höp wasö, gas+ añ+ nöp n+nun, nan n+hön g+nabun, God Manö hagöp rö nöp göl g+ m+daiun a g+ gas+ u nöp n+nun. * ¹⁹ Yad nan kub ap klö gem kalöp hag n+nabin: God n+p sabe g+pe, n+pe gö, m+dpim u y+n+d n+nam.

²⁰⁻²¹ God manö aij pör pör m+dep u, B+ Kub Hon Jisas hagape n+pe lugö uma manö aij an+bu m+dep nöp m+döp. Hagape n+pe lugö umö God gö n+pe urak Sipsip Mukep B+ Kub Yab+ m+döp. God n+bi b+ ud aij gö agam+j m+d aij g+naböl u, kalöp u rö nöp nan aij ñö, nan n+hön n+hön God g+mim a g+nab u, g+nabim. Pen Jisas Krai m+dmagö a+n hon da+n m+döm, God n+pe han+p n+bi b+ aigale n+bi b+ rö m+deinabun a g+nab u, Jisas Krai han+p gö an+b unbö rö nöp l+nabun. An+b u, Jisas Krai hib n+pe pör pör nöp hagno adö ar+n+m. An+b unbö rö aij. *

Manö naböj r+mnap

²² Pen añ mam b+. Köp ulep kal+ kliñ r+kpin an+bi, manö hagabin u n+n aij g+mim ud-mim.

²³ Mam hon Dimodi n+p nag+ l+la u, m+ñi höj auöp. Söl aueinab u, aip n+nabul.

²⁴ B+ kub kale gau abe, God n+bi b+ n+pe gau abe, kalöp magöjhalö “M+dpim?” a gabun. Krai n+bi b+ n+pe ram m+nöj Idali n+bö gau kalöp “M+dpim?” a gaböl.

²⁵ God kalöp magöjhalö mög n+nöm ud aij göm abad m+da+n.

Jems

Jems köp kalı klıñ rıka

1 Yad Jems. God, Bı Kub Jisas Kraıs, kalıp apıl mıhau wög gı ñabin. Kalöp nıbi bı Jisas Kraıs manö aij nıpe u nıñ udmim, ju am ram mınöñ ke gau gau mıdpim gau, köp anıbi kalı klıñ rıkem, “Kale mıdpim?” a gabin. *

Marö nıñön nıñön aunab, kale gası iru nıñagmim

2 Añ mam bı. Marö nıñön nıñön aunab, gası iru nıñagmim; mıñ mıñ göl gı nöp mıdaimim. * 3 Kale nıñbim, marö auö bıslam mıdeınabim u, kale Jisas Kraıs nıp cıg aij gıñabim. Anıb u, hainö marö nıñön nıñön kalöp aunab, kale pıñıñ gagmim, Jisas Kraıs nıp nıñ ud pıdöñ gıñmim, nıp cıg aij gıñmim. * 4 Utham mıdmim, Jisas Kraıs nıp cıg aij göl gı nöp mıdmim, gı dammim me, kale nıbi bı klö, nıbi bı aij, nıbi bı asıñ mıdagöp, mıdeınabim. 5 Pen kale nıbi bı rımnab, hon nıñön nıñön gıno aij arnab, a gıñabim u, God bı hanıp ud aij yabıt göp u nıp hag nıñbe, nıpe kalöp gası aij kabö göl u ñıñab. God nıp hag nıñeinabim u, yıp nıñön gıñıg anıg hag nıñbim, a

göm, hagagnab. * 6 Pen God nıp hag nıñıg, gası añı nöp nıñmim hag nıñmim. Pen hanıp nıñnab aka nıñagnab, a gıñmim, gası mıñöp nıñmim hag nıñagmim. Pen kale gası mıñöp nıñmim hag nıñnabim u, yıgön apöm, ñıg solwara ralöm ud dañ i göp rö u gıñabim. 7-8 Nıbi bı anıb gau rö, gası ap ap nıñöl gı gılö aröp u me, Bı Kub nıp hag nıñnaböl u, nan ap kalıp ñagnab.

Nıbi bı nan mıdagöp gau; nıbi bı nan iru mıdöp gau

9 Kraıs nıbi bı añ mam mög gep rö gau, God amgö ilö nıpe yad hib mıdöp, yad ñı pai nıpe mıdpin, a göm, mıñ mıñ gıñab; 10 pen añ mam nan iru mıdöp gau, God amgö ilö nıpe yad añ mam nan mıdagöp gau rö adıp adıp mıdpin, a göm, mıñ mıñ gıñab. Nıñön gıñıg: nan aij nıpe u mab pıpıt rö yıñıd hir gıñab. * 11 Sıdö u lım göm, mab pıpıt aij aij anıbu kal nıñö, mıñep göm lugöp. Nıbi bı nan iru mıdöp gau, wög kale gı dam arlö nıñöl gı, kalıp unbö rö nöp gıñab. Kale unbö rö nöp ur gıñaböl.

Nıbi bı marö auö, God nıp arö gagpal

12 Pen nıbi bı marö auö, God nıp arö gagöm, cıg aij göl gı nöp mıdeınaböl gau, usajıt bad pör pör mıdep u udnabun a göm, mıñ mıñ gıñaböl. Nıbi bı God nıp

* 1:1: Mad 13:55; Gal 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * 1:2: Ro 5:3-5 * 1:3: 1Pi 1:7

* 1:5: Pro 2:3-6 * 1:10: Ais 40:6-7

mıd magö lıbal gau, God kalıp usajıl bad pör pör mıdep u rol ñınab. Nıpe manö kkö hagöm anıg haga.

13 Nıbi bı, gı naij gun, a göm gası u auö, God gası ñö anıg gun a gı gası nıñbun, hagagöl. God, nan si nan naij gınam, a gı gası nıñagnab rö, nıbi bı rımnab kalıp gası anıbu rö ñagnab. 14 Pen gası naij kale ke nıñbal adö u, kalıp fııp gı ud arö, nan si nan naij gun a gı gası nıñnaböl. 15 Gası nıñnaböl anıbu, nan yıñ rö yım lö, ranöm kđđ am pıdöñ gı nab rö u, nan si nan naij gı naböl. Pen nan si nan naij gı naböl anıbu, böñ nöp mıd pıdöñ gö, umnaböl.

16 Pen añ mam aij yad gau. Manö pıral hagaiöl u, nıñagnım. 17 Nan aij nıñhön nıñhön kabö rö udpun gau, ke gau nıbö auö udagpun. Bapı sıdö, rakın, gapı mailö ñımıdöp gau gı la u nöp, hanıp adö gılan nıbö ñöb. Nıpe nagı adö ap gı damöm, nan ana rö adö göm, nagı adö ap ke gagnab. 18 Gası nıpe ke nıñöm gö, hon manö nıñö nıpe u nıñ udun, kamıñ gıson nıbö udun, ñı pai nıpe ke lun, nan magö nöd nıbö mıñ mıñ göl gı ralmıdal rö mıdpun. *

God Manö u nıñ aij gımım, hagab rö nöp gımım

19 Añ mam aij yad gau nıñım! Nıbi bı kalöp manö

hagaiöl u, yıñıd nıñmım; pen manö yıñıd hagagmım; nıbi bı gau kalıp yıñıd mulu kal nıñagnım. 20 Nıbi bı mulu kal nıñnaböl u, God kale gı aij göm, mıd aij gılan, a gı gası nıñöb rö gagnaböl. * 21 Anıb u, gası naij nıñmım, nan si nan naij gıpım u, nıñhön gıñıg anıg gıpun, a gımım, nan gac göp anıbu böñ nöp arö gımım, God mıd magö an kale dañ manö nıpe yımöb u, ud aij gımım. Manö anıbu kalöp ud asık yunab. *

22 God Manö anıbu rımıd u nöp apdı nıñmım, hadö nıñbun, a gımım hagagmım. Anıg geınabım u, kalöp ke manö pıral nabım. God Manö nıñmım, hagöp rö gımım me, nıñbun, a gımım.

* 23 Pen nıbi bı God Manö nıñöm, hagöp rö gagpal gau, añañ mulu adıñ lı nıñbal u rö gıpal. 24 Añañ lı nıñöm, mulu adıñ kale nıñhön rö mıdöp, a göm, nıñ aij gıpal u pen arö göm amöm, yıñıd nöp hauı göm, aige gö rö mıdajıp nıñbun, a göm, nıñagnal.

25 Pen God Manö aij nıbi bı ud kamıñ yuöp manö aij u nıñ aij göm, hauı gagöm, nıñöl gı nöp gı lö arnab nıbi bı gau, God kalıp abad mıdö, nıñhön nıñhön gı naböl u ar aij gı nab. Nıbi bı anıb gau kale God Manö aij u nıñ aij göm, hagöp rö nöp gı mıdpal. *

26 Pen nıbi bı, God nıp wög gı aij gun, a göm, atab kale ke nıñ aij gagnaböl gau, kale

* 1:18: Jon 1:13

* 1:20: Ekl 7:9

* 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1

* 1:22: Mad

7:26; Ro 2:13

* 1:25: Ro 8:2; Jem 2:12

dui göm, kalıp ke manö pir albal. Kale wög nıhön gıpal u, magöñhalö nan yıharıñ rö löp. * 27 Nıı pai, nıme nap umla uıtham mıdpal gau abe, nıbi kañıt mög gep rö gau abe, kalıp ud aij gımim. Pen nıbi bı mınöñ naböñ it i gası naj nıñbal gau aip magum gımim, asıñ kale anıbu uı gagmim. Anıg geinabim, God nıpe nıñöm, kale nıbi bı asıñ mıdagöp yad wög gı aij yabıt gıpım a gınab.

2

Nıbi bı gau nıbi bı aij, nıbi bı gau nıbi bı naj, a gımim hagagmim

1 Añ mam bı. Kale Bı Kub hon Jisas Kraıs, Bı aij yabıt unbö ke nıp nıñ uđpım rö, nıbi bı gau nıñmim, nıme ke ke lımim, bı u bı kub, bı u bı mıgan gau, a gımim, hagagmim. * 2-4 Kale God nıp sabe gınıg ap magum gınabim. Pen bı nan iru mıdöp bı ap, waıj aij aij löm, rıñ gol nımagö nıpe löm aueınab u, kale bı anıbu nıñmim hagnabim, “Ne am pom adö aij aij gau asık,” a gınabim. Pen bı mög gep rö ap, waıj naj löm aueınab u, kale bı anıbu nıñmim hagnabim, “Ne goı gau urak mıd,” aka “Ne mınöñ ma it yad aui asık mıd,” a gınabim. Pen anıg geinabim u, kabö rö gagnab. Kale ke gası naj nıñmim, nıpe bı kub, nıpe

bı mıgan gau, a gımim, anıg gınabim.

5 Pen añ mam aij yad gau nıñim! Nıbi bı mınöñ naböñ it i, nıbi bı mög gep rımnap nıñöm, nıbi bı au kale nıbi bı mıgan gau, a gımdal. Pen God nıpe nıbi bı mög gep gau kalıp anıg gagöp. God nıpe kalıp ud aij göm, gası aij ñö, kale God nıp nıñ udöm cıg aij göm, ana kale anı dan nıbi bı gep yabıt nıpe gau mıdlö nıñöl gı, nıpe pör pör nöp Kıñ kale mıdeınab. Nıpe manö kłö hagöm, nıbi bı yıp mıdmagö lıbal gau kalıp anıg gınabin, a ga. * 6-7 Kale pen nıbi bı mög gep rö gau kalıp hagpe, “Ne goı gau urak mıd,” aka “Ne mınöñ ma it yad aui asık mıd,” a geinabim u, nıpe nable gö nıñöl gı asıkıab. Nıbi bı nan iru mıdöp gau nöp, Bı Kub aij kalöp udöp u nıp hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub hagpal.

8 Pen God Manö u kalı kılñ rıköm hagla, “Ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı gau kalıp unbö rö nöp mıdmagö lımön,” a gıla. God lo manö kub yabıt haga u rö geinabim u, kale gı aij yabıt gınabim. * 9 Pen waıj nan gau rol gıpal rö nıñmim, nıbi bı nıme lınabim u, God lo manö anıbu rıb jumim, nan si nan naj gınabim. *

10 Nıhön gınıg: God lo manö nıpe gau magöñhalö nıñ dammim, pen lo manö

* 1:26: Sam 141:3

* 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9

* 2:5: 1Ko 1:26-28

* 2:8:

Mad 19:19; Gal 5:14

* 2:9: Dud 1:17

* 2:10: Mad 5:19

añi ap nöp rı̄b junabim u, God lo manö magȫnhalö rı̄b junabim rö lınab. * 11 God nı̄pe lo manö hagöm, “Nı̄bi si bı̄ si gagmim,” a göm, “Wip al pakagmim,” a göm, haga. Anı̄b u, kale nı̄bi si bı̄ si gagnabim, pen wip al paknabim u, kale God lo manö u rı̄b junabim. *

12 Anı̄b u, manö hagnı̄g aka nı̄hön nı̄hön gı̄nı̄g, gası̄ ap nı̄nmim hagnim, “God Manö nı̄bi bı̄ ud kamı̄nı̄ yuöp manö aij anı̄bu nöp nı̄nöm, hanı̄p manö kub hagnab,” a gı̄mim gası̄ u nı̄nmim.

* 13 Nı̄bi bı̄ kale nı̄bi bı̄ rı̄mnap gau mög nı̄nagnaböl gau, God kalı̄p manö kub hagöm, kalı̄p u rö nöp mög nı̄nagnab. Pen nı̄bi bı̄, nı̄bi bı̄ gau mög nı̄naböl gau, God kalı̄p u rö nöp mög nı̄nöm, manö kub hagagnab. *

Manö nöp hagagmim; God manö hagöp rö gı̄mim

14 Añ mam bı̄. Nı̄bi bı̄ rı̄mnap, God nı̄p nı̄nı̄ udpun, a gı̄pal u pen God hagöp rö gagpal. Manö nöp hagöm, God hagöp rö gagnaböl u, God kalı̄p pen ud kamı̄nı̄ yuagnab.

15-16 Añ mam rı̄mnap waı̄j mı̄dagöm, nan magö mı̄dagöm gı̄nab gau nı̄nmim, pen waı̄j nan magö rı̄mnap dam ñöl gı̄ wasö, yı̄harı̄nı̄, “Ammim mı̄d aij gı̄mim,” a gı̄nabim u, gı̄ aij gagnabim.

* 17 Anı̄b u, kale God nı̄p nı̄nı̄ udnabim pen God Manö nı̄pe hagöp rö gagnabim u, nı̄nı̄ udep kale u nan yı̄harı̄nı̄ rö lınab.

18 Kale rı̄mnap hagnabim, “Nı̄bi bı̄ rı̄mnap God nı̄p nı̄nı̄ udpal; pen nı̄bi bı̄ rı̄mnap God Manö hagöp rö göm, nı̄bi bı̄ gau gı̄ aij gı̄pal. Anı̄b u, manö mı̄dagöp,” a gı̄nabim. Pen manö hagnabim anı̄bu, kalöp pen hag nı̄nı̄nabin, “Nı̄bi bı̄ God nı̄p nı̄nı̄ nöp nı̄nı̄ udeinaböl u, kale aigöl göm nı̄bi bı̄ gau kalı̄p gı̄ aij gagnaböl? Yad God nı̄p nı̄nı̄ udpin u me, nı̄pe hagöp rö nı̄nı̄ aij gem, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p gı̄ ñı̄bin,” a gı̄nabin. *

19 Kale God añi nöp mı̄döp, a gı̄mim, gası̄ nı̄nı̄bim u aij gı̄pim. Pen kı̄jaki gau u rö nöp, gası̄ adö anı̄bu nöp nı̄nöm, pı̄ñı̄nı̄ göm gı̄l gı̄l gı̄pal. 20 Kale nı̄bi bı̄ hauı̄ rö! Kale, “God nı̄p nı̄nı̄ udpun,” a gı̄pim u pen nı̄pe hagöp rö gagpim. Anı̄g gı̄pim u, God nı̄p nı̄nı̄ udpun, a gı̄pim u nan yı̄harı̄nı̄ rö löp. Manö hagabin anı̄bi hadö nı̄nı̄bim aka yad manö rı̄mnap halö kalöp hagnam nı̄nmim?

21 Kale nı̄nı̄bim, bac hon Ebrahim ñı̄ nı̄pe Aisak nı̄p God nı̄p pak sabe gı̄ ñı̄nı̄g geia, God nı̄nöm, Ebrahim nı̄pe bı̄ aij, a ga. * 22 Anı̄b u, Ebrahim God nı̄p nı̄nı̄ uda u me, God nı̄p bı̄ aij ha-gaga; Ebrahim nı̄pe God nı̄p

* 2:11: Eks 20:13-14; Ro 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35 * 2:15-16: 1Jn 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12

3

nɪŋ uda u abe, God haga rö nöp ga u abe, God nan anɪb mɪhau nɪŋöm haga, Ebrahim nɪpe bɪ aij, a ga. * 23 Ñɪn nöd anɪbu me, God Manö adɪŋ ap kalɪ klɪñ rɪköm kale hadö nɪŋla, manö kalɪ klɪñ rɪkla anɪbu, manö nɪŋö kalɪ klɪñ rɪkla: “Ebrahim God manö nɪpe nɪŋ uda u me, God Ebrahim nɪpe bɪ kamɪŋ aij, a ga.” Ebrahim ga anɪbu, God Ebrahim nɪp, bɪ nɪŋeb yad, a ga. * 24 Anɪb u kale nɪŋbim, kale God nɪp nɪŋ udnabim u nöp, God kalöp, nɪbi bɪ aij yad, a gagnab. Kale God nɪp nɪŋ udmim, nɪpe hagöp rö gɪnabim u me, God kalöp nɪbi bɪ aij yad, a gɪnab.

25 Anɪb u rö nöp, nɪbi Rehap ga. Nɪpe bɪ si udep nɪbi mɪdmɪdöp u pen bɪ Israel mɪhöp ram mɪnönŋ nɪpe u agamɪj si nɪŋnɪg aueilö, Rehap kalɪp mɪhönŋ ram nɪpe udöm gau pi göm, hainö adan ke nɪbö ap hag yuö, kale pɪñɪŋ gɪ ammil, ram kale ado gɪ arlö. Rehap ga rö nɪŋöm, God Rehap nɪp nɪbi kamɪŋ aij a ga. * 26 Pen nɪbi bɪ hañ romanŋ nöp mɪdöm, ana halö mɪdagpal u, kale kamɪŋ mɪdep magö u mɪdagöp. Anɪb u rö, nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udpun, a gɪpal u pen God Manö hagöp adö u gagpal gau, kale u rö nöp kamɪŋ mɪdep magö u mɪdagöp.

Atab hon nɪŋ aij gun

1 Añ mam aij yad. Kale iru nöp manö hag ñeb bɪ mɪdaiun, a gɪmim, nɪŋagmim. Nɪhön gɪnɪg: hon manö hag ñeb bɪ gau, manö kub klö rö nɪŋnabun. 2 Hon magönhalö kabö rö gagöp adö u ke ke iru nöp gɪpun. Pen nɪbi bɪ atab kale abad mɪd aij göm, manö kabö rö gɪnab adö u nöp hagnaböl gau, hañ romanŋ kale magönhalö nɪŋ aij göl rö lɪnab. 3 Kaj hos u kaj kub yabɪɪ u pen nan ain pro ap nagɪ u halö adɪköm, ud meg mɪgan u löm, arnɪg gɪpal lau adö tɪp gɪlö arbal. 4 Ñɪg magɪb kub gau u rö nöp, yɪgön apöm nan kub anɪbu dam yɪharɪŋ gau arböp u pen, bɪ kapden gau sɪdia pro u udöm, arnɪg gɪpal lau adö ud kabö rö gajöl aröp. 5 Atab hon u rö nöp nan pro yabɪɪ u pen manö hagno iru nöp löp. Kale nɪŋbim, be kub yabɪɪ an u, pro bad ap hapö ñɪlö, in damöm magönhalö innɪm rö löp. 6 Atab mab mɪtanŋ rö mɪdöp. Hañ romanŋ nabönŋ hon u, naj anɪbu rö ap halö mɪdagöp; atab u nöp gö, hañ romanŋ hon magönhalö gac gɪnab. Atab u nöp gö, arep auep hanɪp u magönhalö gɪ naj gɪnab. Pen mab mɪtanŋ anɪbu, ram mɪnönŋ Hel u nɪbö apöm me, atab u anɪg göp. *

* 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31 * 3:6: Mad 12:36-37; 15:11,18-19

⁷ Wal yaur, haino sara, nan be gau midöp gau abe, nan ñig solwara gau midöp gau abe, damöm muklö, gasi niñöm, nap kale hagnab rö ginaböl. Kale wal yaur nan gau damöm muköm anig gipal u pen ⁸ aṭab hon u hagno, gasi niñn+m rö lagöp. Aṭab pör pör nan si nan naij niñhön ginam, a gi gasi niñöm, ñig asi niñbi bi al pak lep u ajman rau midöp.

* ⁹ Aṭab hon u, Bi Kub Bapi hon u hib niñpe hagno adö arnab, pen niñbi bi God niñpe ke rö gi la gau, nan naij apöm kalip pakn+m, a ginabun. ¹⁰ Anig göl, aṭab añi an+bu nöp, manö aij abe hagnab, manö naij abe hagnab, gipun. Añ mam bi. Niñhön ginig anig gipun? U aij gagöp. ¹¹ Ñig ilam añi ap juöm, ñig aij rimnap, ñig naij rimnap auagöp. ¹² Añ mam bi. Mab u, nag+ magö pilagnab; nag+ u, mab magö pilagnab. Pen dö ajöñ u, ñig kam+ñ aij lagnab.

Mulu lugö, asik ke ke lagmim

¹³ Kale gasi niñ aij gipim akan Gasi niñ aij gipin, a ginabön u, ne niñ aij gimön, hib ne ke hagö adö aragn+m. God niñ aij gin+m adö u nöp gimön. Ne anig ginabön u me, gasi niñ aij gipin, a gimön, hagnabön. ¹⁴ Pen gasi an ne yan, nan aij kale yad ke udnam, a gasi niñnabön u, aka yad nöp bi kub mideinam, a gasi

niñnabön u, yad gasi niñ aij gipin, a gimön, hagnabön. Anig hagnabön u, manö piral hagnabön; manö niñö u paṭu ginabön. ¹⁵ Niñbi bi gasi niñ aij gipun a gipal pen nan naij an+bi rö gipal gau, God gasi aij ñöb adö u niñagpal; niñbi bi ram m+nöñ iñ i niñbal rö nöp niñbal. Gasi kale u God Ana niñpe ñagöp; Seden niñpe nöp ñöb. ¹⁶ Pen niñbi bi, nan aij gau yad ke udnam, a gasi niñnaböl gau, aka yad nöp bi kub mideinam, a gasi niñnaböl gau, kale pör pör pen pen göl gi, nan si nan naij adö u nöp gilö arnab.

¹⁷ Pen niñbi bi God gasi aij ñöb rö niñbal gau, midmagö an kale dan nan si nan naij gac an+bu midagöp. Niñbi bi kauaṭ mauaṭ rö midpal gau aip manö hagöm, kale jim niñmim mid aij gimim, a gipal. Kale niñbi bi gau kalip hag w+hai udöm, ud aij gipal. Kale niñbi bi gau midmagö yab+ löm, mög niñöm, ud aij göm, kalip aij adö u nöp gipal. Kale bi aij u aip hagnabin, bi naij u aip hagagnabin, a göm, gasi u niñagpal. Manö piral hagapal. ¹⁸ Niñbi bi kauaṭ mauaṭ rö midpal gau aip manö hagöm, kale jim niñmim mid aij gimim, a gilö, kale manö an+bu niñöm jim ñöl mideinaböl u, nan y+ñ y+mbal an+bu nan aij pilnab.

*

4

God nɪp cɪg aij gɪmim

1 Pör pör mulu lugö pen pen gɪpim u, gasɪ naij aŋ kale daŋ pen pen göm, hañ romanŋ kale ud tɪp gɪnɪg gab u me, anɪg gɪpim. * 2 Nan aij udnɪg nɪŋbim gau udagim, kal yabɪt jumim, nɪbi bɪ al pak lun a gɪmim gɪpim. Nan aij gau udagmim rö lö, pen pen hagmim, pen pen gun a gɪmim nɪŋbim. God nɪp hag nɪŋbep, udbep. Pen nɪp hag nɪŋagpim. 3 Pen God nɪp hag nɪŋbim ñɪn u, gasɪ nɪŋ aij gɪmim hag nɪŋagpim. Hanɪp ke aij gaŋ, a gɪmim, hañ romanŋ hon ke aij gaŋ, a gɪmim, hag nɪŋbim u me, hag nɪŋbim rö gagöp.

4 Kale bɪ si udep nɪbi rö mɪdpim! Nɪŋim! Nɪbi bɪ gasɪ kale nan mɪnönŋ nabönŋ ɪt i lau adö nöp aröp gau, God nɪp mulu lugö, nan anɪb gau nöp gasɪ nɪŋbal. Anɪb u, kale nan mɪnönŋ nabönŋ ɪt i mɪdöp nan gau mɪdmagö lɪnabim u, kale God kauaɪ mauaɪ nɪpe mɪdeinabim. *

5 Adö anɪbu God Manö kalɪ klɪñ rɪköm hagla, “God Ana hanɪp aŋ daŋ la u, hon nan mɪnönŋ nabönŋ ɪt i mɪdöp nan gau mɪdmagö lagnabun, a göm, gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdöp,” a gɪla. Pen God Manö adɪŋ anɪbu nɪŋbe, yɪharɪŋ rö löp ar? 6 Pen nɪpe hanɪp mög nɪŋöm, ud aij göm, abad mɪd aij yabɪt göp. Adö anɪbu nöp, God Manö u kalɪ klɪñ rɪköm hagla,

“Nɪbi bɪ ke nöp mɪdun, mɪd aij gɪpun, a gɪpal gau, God kalɪp manö klö rö hagöp;

pen nɪbi bɪ hib kale ke haglö adö aragnab gau, nɪpe mög nɪŋöm, ud aij göm, abad mɪd aij göp,” a gɪla. *

7 Anɪb u, God nɪp böŋ lau mɪdmim, nɪpe hagöp rö nöp gɪmim. Seden nɪp wasö gɪnabim me, kalöp arɪk arnab. * 8 God nɪp cɪg aij gɪpe, nɪpe kalöp cɪg aij gɪnab. Kale nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpim gau, nɪbi bɪ aij mɪdaiun, a gɪmim, ñɪmagö kale gac göp u ñɪg lɪ yu aij gɪmim. Pen kale God nɪp hain gɪpun, a gɪmim, piral hagpim gau, gasɪ mɪhöp nɪŋbim u arö gɪmim, gasɪ aij aɪñ nöp nɪŋmim, God nɪp nöp cɪg aij göl gɪ mɪdaimim. * 9 Mɪhol gɪpim u arö gɪmim, mög gö nɪŋöl gɪ mɪtönŋ göl gɪ mɪdaimim. 10 Bɪ Kub nɪŋ mɪdöp rö, hon nɪbi bɪ hib mɪdagöp, a gɪmim, nɪp sabe gɪnabim me, nɪpe hib kale gö adö laŋ arnab. *

11 Añ mam bɪ. Añ mam rɪmnap, kale nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpal, a gɪmim, kalɪp hag dap lugagmim. Nɪbi bɪ aɪñ mam hag dap lugpal gau, God lo manö nɪpe u abe hag dap lugpal. Anɪg gɪmim, nɪbi bɪ God lo manö hain gɪpal rö mɪdageinabim; nɪbi bɪ God lo manö aij mɪdöp aka nɪhön

* 4:1: Ro 7:23 * 4:4: Ro 8:7; 1Jn 2:15

6:12 * 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16

* 4:6: Pro 3:34; 1Pi 5:5 * 4:7: Ep

* 4:10: Job 5:11; 1Pi 5:6

rö mîdöp, a göm, gasî ulhai nîḡbal gau rö mîdeinabim. ¹² Pen God nîpe nöp lo manö hag la. Nîpe nöp lo manö nîḡöm, nîbi bî manö kub nîḡnab. Nîpe nöp hanîp ud kamîḡ yunab aka al pak lînab. Anîb u, kale nîhön gîḡḡ, “Nîbi bî gau nîbi bî aij, nîbi bî gau nîbi bî naij,” a gîmim hagabim? Kale anîḡ gagmim. *

Hib kale ke hagpe adö aragnîm

¹³ Pen nîḡim! Kale rîmnap haggim, mîñî aka rol rö, daun kub ap amun, anîb gau mî añî ap wög bisnis gun, mani kub udun, ado gî auun, a gîpim. Pen nîḡ aij gîmim. *

¹⁴ Hainö nîhön nîhön gîḡnab u nîḡmim hagagpim. Mîñî kamîḡ mîdpun u pen kamîḡ mîdpun anîbu, kumi yuö yuöp rö nöp göp. Magö u mîdöp, magö u agamîj ur gö aröp. * ¹⁵ Göp anîbu rö, manö haggim anîbu arö gîmim haggim, “Bî Kub nîp aij geinab u, hon kamîḡ mîdun, anîḡ anîḡ gîḡnabun,” a gîmim. ¹⁶ Pen bî kub nîbi kub mîdpun, a gîmim, hib kale ke gîpe adö aröp u, naij yabîḡ göp.

¹⁷ Unbö rö gep u aij, a gî gasî nîḡbun u pen anîḡ gagnabun u, nan si nan naij gîḡnabun. *

5

Nîbi bî nan iru mîdöp gau

¹ Kale nîbi bî gep yabîḡ gau, manö hagnîḡ gabin i nîḡim! Marö kub udnîḡ gabim rö, möḡ gö mîḡön göl gî mîdaimim. ² Uḡpö kîḡno kîbap mani nan aij kale iru mîdmîdöp gau hadö papîḡ gî hij gî lugöp. Waḡij aij iru nöp kale mîdmîdöp gau, gîse pro ñîḡ ñîḡ mîḡan mîḡan juöp. *

³ Gol silpa kale hij gî lugöp rö, kale nan si nan naij gîpim u nîḡ aij gîḡnabim. Hañ romanḡ kale abe mab mîḡanḡ rö inöm hij gî lugnab. Ñîḡ hain u söl auab magö i, kale uḡpö kîḡno kîbap mani nan gau iru nöp ud gau pi gîpim. ⁴ Nîḡim! Nîbi bî wög naböḡ kale gîpal gau, kalîp pe ñagpe, kale uḡham mîdöm mîḡönḡ gîlö, Bî Kub klö ke yabîḡ u nîḡöb. *

⁵ Kale mîḡönḡ naböḡ adö îḡ i mîdmim, wög waryö gagim yîharîḡ mîdmim, mîñ mîñ yabîḡ gî ajpim. Anîb u, kaj gau muk aij göm, mol gö pak ñîḡbal rö mîdpim u, magö mîlö mîdageinabim. * ⁶ Nîbi bî aij kalöp nan naij ap gaggal gau, kalîp piral haggim al pak lîbim.

Marö auainîm, iru maru jî nîḡagun, Bî Kub auab a gun nîp abad mîdaiun

⁷ Anîb u, añ mam bî. Marö auainîm, iru maru jî nîḡagun; Bî Kub auab, a gun, nîp abad mîdaiun. Nîbi bî nan wög gî yîmöm abad mîdlö nîḡöl gî, möḡ lugö, yîḡ apranöm, magö aij pîḡnab.

* 4:12: Ro 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Pro 27:1; Sam 39:5,11

* 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mad 6:19 * 5:4: Dud 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25

Kale u rö nöp Bî Kub nîp abad mîdaimim. * 8 Bî Kub aunab ñîñ u yöp söl mîdöp, a gîmim, gasî halö abad mîdaimim. *

9 Pen añ mam bî. Añ mam rîmnap kalîp hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, Bî Kub kalöp pen manö kub hagnab. Bî manö kub hagnab u söl au mîdöp; ulep magö u nöp aunab. 10 Añ mam bî. Bî God manö hagep hadame nöp mîdmîdal gau, Bî Kub manö nîpe haglö, kalîp gî naj gîlö nîñöl gî, bîslam yabîl mîdmîdal u pen kale iru maru jî nîñagla. Kale agamîj mîd aij gîla. Kale u rö nöp adö anîbu nöp gîmim. 11 Kale nîñbim, nîbi bî gî aij göm, iru maru gö jî nîñagla gau, kale uri mîñ mîñ göl gî mîd aij gîpal, a gîpun. Bî ne Job hadame nöp mîdmîdöp, aiud u nîñbim. Nîp marö kub auö, bîslam mîdeia ñîñ u, Bî Kub nîp gasî nîñöl gî mîdöm, mîd dap arö nîñöl gî, Bî Kub Job nîp gî aij gö, hainö mîd aij ga. Nîhön gîñg: Bî Kub nîpe pör pör nîbi bî mög yabîl nîñöm, ud aij yabîl göp. *

12 Pen añ mam bî. Nan kub yabîl u, God hib nîpe u yîharîñ hagagmim. “God nîñ mîdöp rö, nîñö hagabun,” a gîmim, hagagmim. “Kumi kabö adö lañ mîdöp rö, nîñö hagabun,” a gîmim, hagagmim. “Mîñöñ îl i mîdöp rö, nîñö hagabun,”

a gîmim, hagagmim. “Nan gau nan rîmnap mîdöp rö, nîñö hagabun,” a gîmim, hagagmim. Yau, a gînabim u, “Yau” nöp, a gîmim. Wasö, gînabim u, “Wasö” nöp gîmim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe gîmim

13 Kalöp nîbi bî rîmnap marö gainîm, kale Bî Kub nîp sabe gîmim. Kale nîbi bî rîmnap mîñ mîñ gînabim u, kîmap rîmnap hagmim, Bî Kub hib nîpe hagpe adö aran. 14 Kalöp nîbi bî rîmnap nan gainîm, Krais nîbi bî nîpe gau abad mîdpal bî kub gau hagpe apöm, sabe göm, Bî Kub hib hagöm, wel rîmnap lî ñöl. * 15 Pen Bî Kub nîp nîñ udöm sabe gînaböl u, Bî Kub nîpe gö, nan gînab anîbu kamîñ lîñab; nan si nan naj gîpal u, Bî Kub nîpe nîñöm arö gînab. *

16 Anîb u, nan si nan naj gîpim u, pen pen hag hiîkmim, ne ke abe, añ mam gau abe, Bî Kub nîp sabe gîpe, nîpe gö kalöp kamîñ lîñîm. Nîbi bî Bî Kub hagöp rö gîpal gau, nîp sabe gîlö, Bî Kub nîpe ktö nîpe göm, ke yabîl gîñab. 17 Bî God manö hagep Ilaija, bî yîharîñ hon rö u pen möñ alagnîm, a göm, God nîp ktö göm hag nîñö, mî mîhau nîgan rakîñ unbö kagoñ jîñ möñ alaga. * 18 Hainö pen nîpe

* 5:7: Dud 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Ro 13:11-12; 1Pi 4:7 * 5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 * 5:12: Mad 5:34-37 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 * 5:17: 1Ki 17:1; 18:1

kauyaŋ God nɪp hag nɪŋö, kumi kabö adö laŋ nɪbö möŋ lugö, mɪnöŋ naböŋ iŋ i nan wög gau apranöm, nan magö pɪla. *

19-20 Añ mam bɪ. Nɪbi bɪ kale rɪmnap Krajs manö nɪŋö u arö gɪlö, kalɪp hag ñɪ aij gɪpe, kauyaŋ Krajs nɪp nɪŋ udnaböl u aij. Anɪg gɪmim me, nan si nan naij nɪhön nɪhön gɪpal gau, God nɪŋöm arö gö, hainö umöm böŋ nöp umagnaböl. *

* **5:18:** 1Ki 18:42-45 * **5:19-20:** Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

1 Pida Pida köp nöd u kalı kliñ rıka

1 Yad Pida, bı Jisas Krais manö ud arep ap. Yad kalöp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, köp i kalı kliñ rıkabın.

Kale rımnap Podas mıdpım, rımnap Galesia mıdpım, rımnap Kapa-dosia mıdpım, rımnap Esia mıdpım, rımnap Bidinia mıdpım. Kale nıbi bı ram Mınöñ mılö gau nıbö rö mıdpım. Manö anıb i kalı kliñ rık yunö, ram Mınöñ ke ke mıdpım gau arö nıñnabım.

2 Bapi God hadame dagol gau kalöp gası nıñöm, nıbi bı yad mıdeınaböl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmım, Jisas Krais hagöp rö gınabım nıñöm hagape nıpe nan si nan naij gıpım gac u ık gı yunab.

Anıb u, God apıl mıhau kalöp mög nıñmil, ud aij gımil, abad mıdlö, kale pör nöp agamıj mıdaimım. *

*Mıd aij gep hon u mıdöp
God ram Mınöñ adö lañ au*

3 Bı Kub hon Jisas Krais God nıpe nıp aij a gun! Jisas Krais Nap nıpe nıp aij a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıt nıñöm, Ñı nıpe Jisas Krais nıp yuö apöm umöm,

kauyan uraka u me, ñı pai nıpe yabıt mıdun, nıpe aip pör pör mıdeınabun, a gun, gası halö mıdpun. ⁴ God ñı pai nıpe mıdpun rö, hanıp ram Mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lañ au ud aij gınab. Mınöñ naböñ adö ıı i nan gau papıt ıı hij gı lugnab u pen God ram Mınöñ kumi kabö adö lañ au unbö gagnab. God nan aij gau kalöp hag la nıñöm pör pör nöp mıd aij yabıt gınab. Hanıp hagöp rö, amun nıpe aip pör pör nöp mıd aij gınabun. *

⁵ God nıpe kłö yabıt. Kale God nıp nıñ udmım cıg aij gıpe, nıpe kalöp abad mıd aij göm, mıd damöm, ñın hain u, kalöp dam ram Mınöñ aij nıpe u ud arnab. * ⁶ Anıb u, mıñ mıñ göl gı mıdaimım.

Pen mıñı magö pro marap kalöp, nıbi bı Krais lau adö mıdpal, a göm, gı naij gılö uıham mıdnabım rö löp. *

7 Nıbi bı gol raubal gau laulö inö, magöñhalö gol nöp mıdöp aka nan naböñ naböñ halö mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rö u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpım aka cıg gagpım u nan kub yabıt u me, marö auö uıham mıdeınabım anıbu, nıp cıg aij gıpım aka cıg aij gagpım u nıñnab. Pen marö auö, nıp cıg aij göl gı nöp mıdeınabım u, Jisas Krais ado gı aunab ñın u, God nıpe kalöp, gı aij yabıt gıpım, a göm, hib kale gö

* 1:2: Ro 8:29; 2De 2:13 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28; 17:11 * 1:6: 1Pi 5:10; Jem 1:2

adö laŋ arö, kalöp wiŋhai damöm, ram M̄nönj aij n̄pe ud arnab. *

8-9 Kale nöd Jisas Kraiŋ n̄p amgö n̄ŋagpe u pen n̄p m̄dmagö l̄bim. Kale uri u rö nöp n̄p amgö n̄ŋagpim u pen n̄p n̄ŋ udmim, m̄ñ m̄ñ yabı̄l ḡpim. Jisas Kraiŋ n̄p n̄ŋ udpe, God n̄pe ana kale pör nöp kam̄ŋ m̄deinaböl, a göm, kalöp abadöl m̄döp. An̄b u me, kale m̄ñ m̄ñ yabı̄l ḡ m̄dpim. Hon m̄ñ m̄ñ gep magö an̄bu hagn, a gun, manö ulep ḡnab. *

10-11 Hadame nöp Kraiŋ Ana n̄pe b̄i God manö hagep gau kal̄p an̄ daŋ m̄döm gası̄ ñö, kale Kraiŋ ilön n̄hön n̄hön udöm, hainö nan aij yöl n̄hön n̄hön ḡnab manö u hagöm kalī k̄ñ r̄kla. Pen Kraiŋ ilön udöm umö, God kalöp mög n̄ŋöm ud aij gö, m̄d aij ḡnabim manö hagla an̄bu, kale ke n̄ŋ aij gagöm, han̄p uri m̄dpun hagöp aka n̄bi b̄i hainö gau ke hagöp, a göm, k̄lō göm ul̄hai n̄ŋöl ḡ m̄dm̄dal. *

12 Pen Kraiŋ Ana n̄pe gası̄ ñö, God manö hagep b̄i gau n̄ŋöm manö hageila an̄bu, God kal̄p, a göm hagaga; kalöp m̄ñi m̄dpim ñ̄n i nöp haga. Manö aij hageila an̄bu me, God n̄pe Ana Ūt kumi kabö adö laŋ n̄bö yuö apöm n̄bi b̄i r̄mnap kal̄p gası̄ ñö, kale pen kalöp Jisas Kraiŋ manö aij u haglö n̄ŋbim.

God gö kale uri nan aij aij n̄hön n̄hön n̄ŋbim u, ejol gau, hon abe n̄ŋbnop, a göm, n̄ŋagpal.

God han̄p, "N̄bi b̄i ut m̄daimim," a göp

13 An̄b u, gası̄ ȳhar̄ŋ adö r̄mnap n̄ŋagmim; gası̄ magö kale ke, hañ roman̄ kale ke gası̄ göp rö nöp gagmim; Jisas Kraiŋ ado ḡ apöm kalöp udöm nan aij ñ̄nab, gası̄ u nöp n̄ŋmim, aij gö n̄ŋöl ḡ, gası̄ halö m̄daimim.

14 Kale nöd Jisas Kraiŋ manö aij u n̄ŋagmim, gası̄ naij kale ke n̄ŋmim ḡm̄dim rö gagmim; kale God ñ̄t pai n̄pe m̄dpim u me, manö n̄pe hagöp rö u nöp ḡmim. *

15 N̄hön n̄hön ḡn̄g ḡmim u, God kalöp wiñ alöp u n̄pe ūt m̄döp rö, kale u rö nöp ūt nöp m̄daimim. 16 God haga rö God Manö yan̄ kalī k̄ñ r̄köm hagla, "Yad nan si nan naij gep ke gau n̄bö m̄dem ūt m̄dpin rö, kale u rö nöp nan si nan naij gep ke gau n̄bö m̄dmim ūt m̄dmim," a ḡıla. *

God nan aij yöl yuöm, han̄p rau adog uda

17 God n̄pe n̄bi b̄i gau kal̄p n̄me löm, hałöwałö gagöp; ḡpal ḡpal rö nöp n̄ŋöm n̄me löp. God an̄g göp an̄bu, Bapi hon, a ḡpim u, ram n̄pe kumi kabö adö laŋ aragpim ñ̄n i, n̄pe B̄i

* 1:7: Pro 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

* 1:10-11: Sam 22; Ais 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27

Ep 2:3; 4:17-18

* 1:16: Lep 11:44-45; Mad 5:48

* 1:8-9: Jon 20:29; 2Ko 5:7

* 1:14: Ro 12:2;

* 1:17: Ro 2:11; Rep 2:23

kub unbö ke, a gımim, hagöp
hagöp rö nöp gımim. *

18-19 Kale apıs bac bı gımdal
adö u gı damun kamıñ
arnabun, a gımim, gı wasö
nıñbe, God kalöp uda u, gol
silpa uıpö kılno nan hij göp
nan yıharıñ gau rö rauöm
udaga. Pen sipsip pi adıai
mıdagöp gac gagöp damöm
pak God nıp sabe gı ñımdal
rö u, Krais damöm al pak lılo
hagape nıpe gol silpa uıpö
kılno rauagep u lugö uma
u me, God kalöp rau adog
uda. * 20 God Mınöñ naböñ
ıf i gı laga ñın u, Krais nıp
adö anıbu gınab a göm hag
la u pen uri ñın hain i nöp,
kalöp gı aij gınıg waiö aua. *

21 God gö, Krais urakö, God
Krais nıp ud adö i gılanı yabıl
uda. Anıb u, God nıp nıñ
udmim, cıg aij gımim, hanıp
arö gagnab, a gımim, gası
halö mıdpım. *

*Añ mam gau kalıp
mıdmagö lımim*

22 Kale God Manö nıñö
yabıl u nıñmim, hagöp rö
gıpe, kalöp nan si nan naj
gac u mıdagöp. Anıg gımim,
kale añ mam God lau adö
mıdpal gau kalıp mıdmagö
yabıl lıbım. Anıb u, kale
klo gımim pen pen mıdmagö
yabıl löl gı mıdaimim. *

23 God Manö nöp gö, kale
kauyanı ñı painanı hagape
bı rö lıbım. Pen kamıñ
gısön nıbö udpım u, nıme
nap gau ñagpal; nıme nap

ñı pai yag daulö umbal.
Pen God Manö u, manö pör
pör nöp mıdeınab manö
kamıñ anıbu nöp gö, God
ñı pai nıpe mıdmim pör pör
mıdeınabım. 24 God Manö u
kalı kılñ rıköm hagla,

“Nıbi bı gau magöñhalö nan
uıanı uıanı rö nöp
mıdpal;

hib kub udpal u mab
pıpıl pıpıl rö nöp
mıdöp.

Nan anıb gau yıñıd mılep
göm lugöp. *

25 Pen God Manö u pör
pör nöp mıdeınab,” a
gıla.

God Manö anıbu, manö aij
kalöp hag ñılo nıñbım u nöp.

2

*Bı Kub nıpe Kabö Kamıñ
rö pör mıdeınab*

1 Anıb u, gı naj gıpım adö
u magöñhalö böñ nöp arö
gımim, manö pıral hıgpım
u böñ nöp arö gımim, manö
nöp hıgpım u böñ nöp arö
gımim, nan aij kale gau hon
udbnop, a gı gası nıñbım u
böñ nöp arö gımim, nıbi bı
rımnab hag jubım u böñ nöp
arö gımim, gımim. *

2-3 Ñı painanı gısön yag
daubal gau cı ñıñun, a göm,
gası añı nıñbal. Anıb u rö,
kale Bı Kub bı aij yabıl kalöp
ud aij göp u hadö nıñbım rö,
manö aij nıpe cı rö ñıñun,
a gımim, gası añı u nöp
nıñmim. Cı anıbu ñıñnabım

* 1:18-19: Ap 20:28; Hib 9:12-14 * 1:20: Ep 1:4 * 1:21: Jon 14:6; Ro 5:1-2

* 1:22: Jon 13:34; Ro 12:10 * 1:24: Ais 40:6-8 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21

u, kale kub gımim, kamıñ mıdep magö anıbu it u nıñ aij gınabim. *

⁴ Jısas Krais nıpe kabö ap rö. Nıpe kabö yıharıñ ap wasö; nıpe Kabö kamıñ. Kabö kamıñ anıbu nıbi bı rımnab jı nıñöm arö gıpal u pen God nıpe udöm, kabö anıbu kabö aij unbö ke, a ga. Kale Kabö kamıñ anıbu aumim, ⁵ kale ke kabö kamıñ rö lıbe, God nıpe kabö anıb gau udöm ram nıpe gınab. Ram anıbu, Jısas Krais nıpe ram nabıc mıdeınab nıñöm kale God nıp sabe gep nıbi bı ut mıdmim, nan nıhön nıhön God nıp aij göp u, nan sabe gep rö God nıp ñınabim. Nan sabe gı ñeb anıbu sipsip nan gau wasö; nan ana sabe gı ñeb nöp ñınabim. *

⁶ God Manö u kalı kılñ rıköm hagla,

“Nıñım! Yad kabö ap daun kub Saion lınö,
kabö anıbu Saion ram padö rö mıdeınab.

Kabö anıbu yad ke hag lınö;
kabö anıbu kabö aij unbö ke.

Nıbi bı an an nıp nıñ udöm cıg gınaböl gau,
hainö kale, hon nıhön gınıg nıp nıñ udpun,
a göm, hagagnaböl yabıtı,” a gıla. *

⁷ God anıg hagö, nıbi bı nıp nıñ udpim gau, kabö anıbu kabö aij unbö ke rö lınab; pen nıbi bı nıp nıñ

udagpal gau, God Manö u kalı kılñ rıköm hagla,

“Kabö jı nıñöm arö gıla kabö u nöp

mıñı ram padö klö yabıtı anı lañ u mıdöp,” a gıla. *

⁸ Pen manö ap hagla,

“Kabö anıbu nöp, nıbi bı aramöm ma bıñıñ gınaböl;

kabö anıbu nöp, nıbi bı apöm, lug paknaböl,” a gıla.

Krais manö aij u nıñ udagla u me, ap lug pakla. Pen kale ap lug pakla u, God gınab a ga rö nöp ga. *

⁹ Pen God nıpe ke kalöp udöm, yam nıpe ke hag la. Kale Kınıñ nan sabe gep nıbi bı nıpe mıdpim. Kale nıbi bı ut nıpe mıdpim. Kale God yam nıpe ke mıdpim. Anıg göp u, kale nıbi bı gau nıbö gau nıbö, God nıpe nan aij unbö ke göp u hag waiö gımim, nöd sıbön anı gau mıdmim, bıslam gı ajmıdim u pen God nıpe gö, uri mailö aij nıpe nıñmim aj aij gabim, manö anıbu waiö hagnabim. Anıg hagnım, hib nıpe hagpe adö arnab. *

¹⁰ Nöd God nıbi bı nıpe mıdagmıdim, pen uri nıbi bı nıpe ke mıdpim. Nöd God kalöp mög nıñöm udagmıdöp, pen uri kalöp mög nıñöm udöp. *

* 2:2-3: Sam 34:8

* 2:5: Ep 2:21-22; Rep 1:6

* 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20

* 2:7: Sam 118:22

* 2:8: Ais 8:14-15

* 2:9: Dud 7:6; 14:2; Ais 9:2; Dai

2:14; Ap 26:18; Ep 5:8

* 2:10: Hos 2:23

*God n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpim
rö, m̄id aij ḡimim*

¹¹ An̄b u, n̄bi b̄i n̄jeb aij yad gau. M̄inöŋ naböŋ iŋ i ram M̄inöŋ kale kabö rö wasö, ȳhar̄iŋ apim m̄idpim. An̄b u, nan si nan naj M̄inöŋ naböŋ iŋ i hañ roman̄ gasi göp nan gau, m̄idmagö l̄imim ḡipe aragn̄m. Nan an̄b gau gasi n̄j̄mim ḡipe arö, ana kale aip pen pen gö, ap lug pakmim rö löp. *

¹² N̄bi b̄i God n̄bi b̄i n̄ipe m̄idagpal gau aip m̄idpim u, ḡi aij yab̄iŋ ḡi m̄idaimim. An̄ḡ ḡipe, ñ̄n̄ r̄imnap, kalöp, ḡi naj ḡipim, a göm, hag junaböl u pen kale ḡi aij ḡipim u n̄j̄öm, hainö Jisas Kraiss aunab ñ̄n̄ u, ḡi aij ḡipim rö hag hīkeinaböl, God hib n̄ipe u ap rannab. *

¹³⁻¹⁴ B̄i Kub n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpim rö, b̄i kub kalöp M̄inöŋ naböŋ iŋ i abad m̄idpal gau hagöl rö ḡimim. Kiŋ kale b̄i kub yab̄iŋ m̄idöp u manö n̄ipe u n̄j̄mim, b̄i n̄ipe yuö apöm kalöp abad m̄idpal gau manö kale magöŋhalö n̄j̄mim ḡimim. B̄i kub an̄b gau, n̄bi b̄i ḡi aij ḡinaböl gau kalöp ud aij ḡinaböl; pen n̄bi b̄i ḡi naj ḡinaböl gau kalöp manö kub hagöm, ilön pen ñ̄n̄aböl. N̄ihön ḡin̄ḡ: God b̄i an̄b gau wög an̄bu göl, a göm, hag la.

* ¹⁵ Pen God n̄ip aij ḡinab u, kale ḡi aij göl ḡi nöp m̄idaibe, n̄bi b̄i gasi m̄idagöp gau kalöp manö piral hagöm hag

juöl rö lagnab. * ¹⁶ N̄bi b̄i r̄imnap, ke n̄j̄bim rö ḡimim, a ḡipal. U aij pen gasi an̄bu n̄j̄mim, nan si nan naj ap gagmim. God n̄bi b̄i wög gep n̄ipe m̄idpim rö, n̄ihön n̄ihön ḡin̄ḡ ḡinabim u, n̄ipe hagöp hagöp rö nöp ḡinabun, a ḡimim, ḡimim.

¹⁷ N̄bi b̄i gep gau abe n̄bi b̄i ȳhar̄iŋ gau abe manö kale n̄j̄mim. Añ mam Kraiss lau adö m̄idpal gau kalöp m̄idmagö l̄imim. God n̄ipe B̄i klö unbö ke, a ḡimim, ana udmim n̄j̄mim. Kiŋ kale b̄i kub a ḡimim manö n̄ipe n̄j̄mim. *

*Kraiss n̄ip hain gun, marö
auain̄m, p̄iñ̄iŋ gagun*

¹⁸ Kale Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄idmim, b̄i r̄imnap kalöp naḡi wög rö ḡipim u, b̄i kub kale gau ud aij ḡimim, hagnaböl rö nöp ḡimim. Kalöp ḡi aij göm agam̄iŋ m̄id aij ḡipal b̄i gau nöp wasö, klö yab̄iŋ jubal b̄i gau u rö nöp, ud aij ḡimim, hagnaböl rö nöp ḡimim. *

¹⁹ Pen kalöp ḡi naj gaiöl, God n̄ip gasi n̄j̄bim rö, kalöp gasi naj n̄j̄ageinabim u, God kalöp ud aij ḡinab.

²⁰ Pen kale ḡi naj ḡipe, kalöp pakaiöl, kalöp gasi naj n̄j̄ageinabim u hagagabin; an̄ḡ ḡinabim u, God kalöp ud aij gagnab. Pen kale m̄id aij ḡipe, kalöp ḡi naj gaiöl, kalöp gasi naj n̄j̄ageinabim u hagabin; an̄ḡ ḡinabim u

* **2:11:** Gal 5:17,24 * **2:12:** Mad 5:16

* **2:13-14:** Dai 3:1 * **2:15:** 1Pi

3:16 * **2:17:** Ro 12:10 * **2:18:** Ep 6:5

me, God kalöp ud aij g+nab.

* 21 Kalöp marö ñ+lö agam+j nöp m+daimim, a göm, God kalöp uda. An+ß u, Kraiss han+ß, a göm, ilön uda gas+ u nöp n+ñmim. Kalöp marö ñaiöl, gas+ kub n+ñagmim. N+pe göp rö g+mim, g+pe arnim.*

22 “N+pe nan si nan naj ap gaga;

manö piral ap hagaga.” *

23 Kraiss n+ß hag jueila, n+pe pen hag juaga. N+ß g+ naj geila, n+pe ilön udöm kal+ß manö pen pen hagaga. Nap n+pe manö kub kabö göl nöp hagöp u, y+ß abadnab, a göm, gas+ u nöp n+ñ m+deia.*

24 Kraiss n+ß mab ba laß al pak leila, n+pe nan si nan naj hon magöñhalö g+nabun gau, hañ roman+ß n+pe ke udöm uma. “Yad nan si nan naj kal+ß udem umnö, nan si nan naj gep gas+ magö kale u umöm, kale kam+ñ aramöm, g+ aij göl g+ m+daiöl,” a göm, nan si nan naj hon gau, hañ roman+ß n+pe ke udöm uma. Kraiss n+pe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kam+ñ la.*

25 Kale kaj sipsip hauß gau amöm rul arbal rö m+dm+dim u pen m+ñi B+ Kaj Sipsip Mukep, B+ ana kalöp abad m+d aij göp u, n+ß ado g+ aubim.*

3

Nugmul abe n+ßin abe

1-2 Pen kale b+ halö n+ßi m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. Nagamul b+ hagöl rö n+ñmim, g+ aij g+mim. Nagamul b+ Jisas Kraiss manö aij u udagaiöl, n+ñön g+n+g manö aij u udagpan, a g+mim, hagagmim. Pen kale ke g+ aij g+mim, kal+ß ud aij g+pe me, n+ßi yad u Jisas Kraiss n+ß c+g göm g+ aij yab+ß göp, a göm, n+ß n+ñ udnaböl.*

3 Pen n+ßi kñiñ aij m+daiun, a g+mim, nan r+ß ad+ik y+ñ+d nöp naj g+nab gau lun, a g+mim, n+ñagmim. Umagö mal+kmim, wa+ß aij aij y+mmim, nan aij aij kabö gol udöm g+pal gau ud hañ roman+ß ad+kmim, gagmim.*

4 N+ßi hain m+dmim, gas+ n+ñ aij g+mim, kal juagmim, n+ßi b+ gau aip agam+j m+d aij g+mim. An+g g+ aij g+nabim u, nan aij an+ß gau m+dmagö aß kale daß m+döp rö, n+ßi b+ amgö n+ñagnaböl pen God amgö n+pe u, nan kñiñ aij unbö ke rö l+nab. Nan kñiñ aij aij an+ß gau hij gagnab; pör pör nöp m+deinab.

5 Nan kñiñ aij an+ß gau m+dmagö aß daß kabö gol rö m+döp u, ap+s hon God n+ß n+ñ udm+dal gau udöm kale ke r+ß ad+km+dal; kale nugmul b+ kal+ß manö u n+ñm+dal.

6 N+ßi Sara nugmul Ebraham n+ß, b+ kub yad, a göm, hagd+döp rö nöp g+m+döp. Kale p+ñ+ñ gagmim, Sara g+m+döp u rö g+ aij geinabim

* 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mad 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Ro 6:11; Ais 53:5-6 * 2:25: Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2: Ep 5:22 * 3:3: 1Di 2:9 * 3:6: Jen 18:12

u, Sara pai nipe yabił rö m+deinabim. *

7 Pen kale n+bi halö b+ m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. N+bi gau b+ rö kłö m+dagpal rö, n+bi kale gau ud aij g+mim. God kalöp b+ gau nöp udöm, n+bi gau kal+p arö gagöp; kalöp b+ gau mög n+ñöm udöp rö, n+bi gau kal+p u rö nöp mög n+ñöm udöp. N+bi kale gau kal+p abad m+id aij g+mim me, God n+p sabe g+pe, manö kalöp u n+ñab. *

J+im ñöl m+idaimim

8 Manö hag jun+g gabin. Kale añ mam Krai lau adö m+dpim gau magöñhalö gas+ adö añ+ nöp n+ñmim; añ mam r+mnap ilön udaiöl, kal+p mög n+ñmim; añ mam r+mnap m+ñ m+ñ gaiöl, kale u rö nöp m+ñ m+ñ g+mim; añ mam pen pen m+dmagö l+mim, pen pen mög n+ñmim ud aij g+mim; yad n+bi kub, yad b+ kub, a g+mim, gas+ u n+ñagmim. 9 N+bi b+ r+mnap kalöp g+ najj gaiöl, kal+p pen g+ najj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kal+p pen hag juagmim. Kalöp n+hön n+hön gaiöl, God n+p sabe g+mim hagnim, kal+p g+ aij g+mön abad m+idaimön, a g+mim. N+hön g+n+g: God kalöp uda u, kale n+bi b+ gau kal+p g+ aij g+nabim, a göm, uda. An+g g+nabim u, God kalöp u rö nöp g+ aij g+nab. 10 God Manö u kal+ kłiñ r+köm hagla,

“N+bi b+ m+id aij gun, m+lep yabił lun umun, a göm n+ñbal gau, manö piral, manö najj hagagöl. *

11 Pen nan si nan najj g+pal adö u arö göm, g+ aij nöp göm, gas+ kłö n+ñöm, j+m ñöl m+idaiun, a göm, agam+j nöp m+idaiöl.

12 N+hön g+n+g: n+bi b+ God Manö hagöp rö nöp g+pal gau, B+ Kub kal+p abad m+id aij göm, n+p sabe g+naböl manö kale u n+ñab; pen n+bi b+ g+ najj g+pal gau n+ñö, mulu lugnab,” a g+la.

M+id aij g+pe, kalöp g+ najj gaiöl, p+ñ+ñ gagmim

13 G+ aij gun, a g+mim, kłö g+pe arö, n+bi b+ r+mnap kalöp ilön ñagnaböl. 14 Pen kale g+ aij g+pe kalöp g+ najj gaiöl u, m+ñ m+ñ g+mim. N+bi b+ kalöp g+ najj g+pal gau kal+p p+ñ+ñ gagmim, gas+ kub n+ñagmim. * 15 Pen m+dmagö añ kale dañ u, Krai nipe nöp B+ Kub, a g+mim, hib nipe hagpe adö arañ. Pen kale pör nöp gas+ n+ñöl g+ m+idaimim, n+bi b+ r+mnap, n+hön g+n+g gas+ halö m+dpim, a göm, hag n+ñaiöl, kal+p ud aij g+mim, manö hain hagnim, Krai manö aij u kal+p hag ñ+ aij g+mim. 16 Pen hag ñ+nabim u, hon manö n+hön

* 3:7: Ep 5:25

* 3:10: Sam 34:12-16

* 3:14: Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1Pi

hagno God nɪp aij gɪnɪm, a gɪmim, hag ñɪmim. Krais nɪp cɪg gɪmim, gɪ aij gɪnabim u, bɪ gau kalɔp hag junɪg gabɔl gau, kalɪp nable gɔ arɔ gɪnabɔl. * 17 Kale gɪ aij gɪpe nɪɲɔl gɪ, God kalɪp nɪɲebir arɔ gɔ, kalɔp gɪ najj geinabɔl u, manɔ mɪdagɔp. Pen kale gɪ najj gɪpe, kalɔp gɪ najj gɪnabɔl u, God nɪp aij gagnab.

Krais umɔm gac hon tɪk gɪ yua

18 Kale gɪ aij gɪpe, kalɔp gɪ najj geinabɔl u, manɔ mɪdagɔp, a gɪpin u, Krais nɪpe Bɪ aij pen nɪp gɪ najj geila, uma. Nɪpe aij nɔp gɪmɪdɔp u pen kale nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpim gau God aip jɪm ñɪnabin, a gɔm, uma. Mañ aña yabɪl uma; hainɔ kauyaɲ umagnab. Krais hañ romanɲ al pak lɪlɔ uma u pen Ana nɪpe umaga. Ana nɪpe kamɪɲ mɪdɔm, nɪpe kauyaɲ uraka. 19 Ana nɪpe anɪg geia nɪpe amɔm, nɪbi bɪ nɔd umɔm am nagɪ mɪdeila gau kalɪp manɔ aij nɪpe u hag ña. 20 Nɪbi bɪ nagɪ mɪdeila gau, Noa mɪdeia ñɪn u, God nɪp manɔ u nɪɲageila u pen God kalɪp manɔ kub haggaga; manɔ yɪp nɪɲnabɔl aka gɔm, abad mɪdeia. Abad mɪdɔ nɪɲɔl gɪ, Noa nɪp ñɪg magɪb gɪmɔn, a ga u gɪ damɔm, nɪbi bɪ iru wasɔ, Noa apɪlap unbɔ raleb u nɔp ñɪg magɪb raul mɪgan amɔm, ñɪg aɲ daɲ aram mɪdɔm mɪd

damɔm, God gɔ kamɪɲ arla. * 21 Pen ñɪg magɪb raul mɪgan am mɪdlɔ, ñɪg u kalɪp dap ranɔ, kamɪɲ arla anɪbu rɔ, uri hon Jisas Krais umɔm uraka manɔ u nɪɲ udun, ñɪg pakun, u rɔ nɔp kamɪɲ arnabun. Pen ñɪg pakpun anɪbu, hañ romanɲ gac tɪk gɪ yuun, a gun, pakagpun. Krais hanɪp, a gɔm, umɔm kauyaɲ uraka rɔ, God gasɪ mɪdmagɔ aɲ hon nɪɲɔm gac ap mɪdagɔp. Gasɪ anɪbu nɔp nɪɲun, ñɪg pakpun. God nɪpe manɔ klɔ nɪɲɔ anɪg hag la me u. 22 Krais nɪpe pen umɔm urakɔm, am ram Mɪnɔɲ kumi kabɔ adɔ laɲ au aramɔm, God ñɪmagɔ yɪjɪg bɔɲ lau adɔ mɪdɔp nɪɲɔm ejol gau abe, kɪjaki nan klɔ mɪdɔp gau abe, magɔɲhalɔ mo nɪpe gau mɪdpal.

4

Marɔ udɔl gun, nagɪ najj nɔd nɪbɔ adɔ u arɔ gun

1 Krais hañ romanɲ nɪpe ilɔn kub uda rɔ, hon u rɔ nɔp ilɔn udnabun, a gɪmim, gasɪ anɪbu nɔp nɪɲɔl gɪ mɪdaimim. Nɪhɔn gɪnɪg: nɪbi bɪ hañ romanɲ kale ilɔn kub udpal gau, nan si nan najj gun, a gɔm, gasɪ u nɪɲagpal. * 2 Ñɪn anɪbu rɪkɔm, ñɪn aigeg Mɪnɔɲ nabɔɲ il i hañ romanɲ mɪdeinabun u, God nɪp aij gɪnɪm adɔ u nɔp gun, a gɔm, mɪdmagɔ kale ke uraknab adɔ u gagnabɔl. 3 Kale nɔd

* 3:16: 1Pi 2:12 * 3:20: Jen 6:1-7:24 * 4:1: Ro 6:2,7

nibi bi God Manö udagmidal gau rö gi midmidim. Gasi naj nɨmim, nibi si bi si gimim, ñig klö ñiɨ hau limim, nan iru yabɨ ñiɨmim, hałowalö gimim, nan piral God sabe gagmim a göp nan gau sabe göl gi midmidim.

* 4 Miñi pen, nibi bi God Manö udagpal gau, kale mid aij gipim u nɨm, nɨhön ginig hon aip magum gimim hałowalö gagpim, a göm, kalöp hag jubal. 5 Pen söl midöp, Bi Kub nibi bi kamɨ mɨdeinabol gau abe, nibi bi hadö umla gau abe, nɨhön nɨhön gila gau, nɨhön ginig anig gipim, a göm, manö kub hagö, kale nɨhön nɨhön gipal gau magöñhalö nɨp hag waiö lɨnabol. * 6 Nibi bi magöñhalö umbal rö umöm, hañ romanɨ u böɨ nöp hij gi luga u pen ana gau amöm, God kamɨ midöp rö u kamɨ mɨdeinabol, a göm, Krai manö aij nɨpe u nibi bi hadö umla gau kalɨp hag ña.

God wög hanɨp adö ke ke hagöp rö, gi aij gun

7 Söl midöp, nan nɨhön midöp gau magöñhalö pɨs ginig gab. Anɨb u, gasi nɨɨ aij gimim, agamɨ mid aij gimim, God nɨp sabe gimim.

* 8 Pen manö kub yabɨ u, kale Krai nibi bi pör nöp pen pen midmagö yabɨ li midaimim. Kale pen pen midmagö löl gi mɨdeinabim u, Krai nibi bi rɨmnap nan

si nan naj göm kalöp ñin iru nöp gi naj gaiöl u, kale yɨɨd nɨmim arö ginabim.

* 9 Krai nɨɨ udpal nibi bi rɨmnap ram kalöp auaiöl, gai am ram ade aubim, a gimim, hagagmim; kalɨp hag wɨhai udmim. * 10 God nibi bi mög nɨm udmim aij göm, kalɨp gasi aij ke ke ñöb. God gasi aij kalöp ñöb anɨbu, kalöp nöp wasö, añ mam Krai nibi bi nɨpe midpal gau kalɨp magöñhalö u rö nöp gasi nɨm ñöb. Anɨb u, God kalöp gasi aij ñöb anɨbu nɨmim, añ mam gau kalɨp gi aij gimim. * 11 God kalöp gasi aij ñö, kale nibi bi gau kalɨp hag ñinabim u, gasi nɨɨ aij gimim, God Manö aij u kabö göl nöp hag ñimim. God kalöp gasi aij ñö, kale nibi bi rɨmnap wög gi ñinabim u, God kalöp klö nɨpe ñöb u udmim, nibi bi gau kalɨp wög gi ñimim. Anig geinabim u, Jisas Krai nibi bi nɨpe midpim u nɨm, kale God hib nɨpe u haglö adö arnab. Jisas Krai, Bi klö yabɨ u nöp, nɨp aij a göl gi, hib nɨpe pör pör hagno adö aranɨ. Anɨb unbö rö aij.

Krai nibi bi nɨpe midpim rö, kalöp marö ñinabol

12 Midamam aij yad gau. Krai nɨp cɨg pidöɨ ginabol aka arö ginabol a göm, nibi bi rɨmnap hanɨp ilön kub mab mɨtanɨ rö ñibal u, hanɨp nɨhön ginig anig gab, a

* 4:3: Ep 2:2-3

* 4:5: Ap 10:42

* 4:7: Ro 13:11-12

* 4:8: 1Pi 1:22

* 4:9: Hib 13:2

* 4:10: Ro 12:6-8

gimim, gasi u niŋagmim.
 13 Kraiŋ niŋi bi niŋpe midpun
 u me, niŋp giŋla rö hanip
 gaböl, a gimim, miŋ miŋ
 göl gi midpe me, niŋpe mailö
 aij yabiŋ niŋpe halö aunab
 niŋn u, kale miŋ miŋ göl
 gi midenabim. * 14 Kale
 Kraiŋ niŋi bi niŋpe, a göm,
 kalöp hag juaiöl, miŋ miŋ
 göl gi midaimim. God Ana
 mailö aij yabiŋ halö u hanip
 aip midöp u niŋöm me,
 aniŋ gaböl, a gimim, miŋ
 miŋ göl gi midaimim. *

15 Kale wip alagmim; nan si
 udagmim; niŋi bi riŋnap
 kalip gi naiŋ gagmim; nan
 kale rö gimim gagmim. Kale
 aniŋ gimim, ilön udnabim
 u, nable giŋab. Pen gi aij
 gimim ilön udnabim u, nable
 ganiŋ gab. 16 Pen kale Kraiŋ
 niŋp niŋ udmim niŋpe hagöp
 rö giŋpim rö, kalöp marö
 niŋaiöl, nable ganiŋab. Kraiŋ
 niŋi bi niŋpe midpun rö,
 hanip aniŋ gaböl, a gimim,
 aij gö niŋöl gi, God hib
 niŋpe hagpe adö araŋ. 17 Söl
 midöp, God niŋi bi manö
 kub haniŋab. Niŋpe iŋ göm
 niŋi bi niŋpe ke manö kub
 haniŋab. Pen hon niŋi bi
 niŋpe ke uŋham midenabun
 u, niŋi bi manö aij niŋpe
 udagpal gau kale aigöl göm
 midnaböl? 18 God Manö u
 kalä kŋiŋ riköm hagla,

“Niŋi bi God hagöp rö giŋpal
 gau
 uŋham yabiŋ kamŋj arn-
 aböl;

aniŋ u, niŋi bi God Manö
 udagöm,
 nan si nan naiŋ gi midpal
 gau, kale aigöl göm
 kamŋj arnaböl?” ö
 giŋla. *

19 Aniŋ u, God marö hanip
 hag la rö nöŋp udnabun u,
 gasi iru niŋagun. Bi Kub
 hanip gi la u, haŋöwaŋö
 ganiŋab, pen niŋpe nöŋd haga
 rö nöŋp hanip ud aij giŋab, a
 gun, gasi u niŋjun, gi aij nöŋp
 göl gi giŋno arniŋm.

5

*Niŋi bi Kraiŋ niŋj udpal
 gau bi abadep midmim, kalip
 abad aij gimim*

1 Niŋi bi Kraiŋ niŋj udpal
 gau kalip bi abadep midpim
 gau, kalöp manö haniŋ
 gabin. Wög kale giŋpim aniŋbu
 rö, yad u rö nöŋp niŋi bi Kraiŋ
 niŋj udpal gau kalip abad
 midpin. Kraiŋ ilön kub udeia
 u, yad niŋj midainö. God
 niŋpe Kraiŋ mailö aij yabiŋ
 niŋpe niŋi bi gau magöŋhalö
 kalip yaniŋab niŋn u, yad
 amem niŋj midenabin. Aniŋ
 u, yad kalöp manö aniŋbi
 haniŋg gabin. 2 Bi kaj sipsip
 mukep gau kaj sipsip kale
 muk aij giŋpal rö, God niŋi
 bi niŋpe ke niŋmagö adö kale
 la gau, kalip abad mid aij
 gimim. Niŋi bi riŋnap kalöp
 neb neb göm haglö, God wög
 u gagmim. Mani nan gau
 udun a gimim God wög u
 gagmim. Miŋ miŋ göl gi, aij
 göl gi nöŋp God wög u gimim.

* 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7

* 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28

* 4:14: 1Pi 2:20

* 4:18: Pro 11:31

Anig geinabim u, God nɪp aij gɪnab. * ³ Hon bɪ kub mɪdpun, a gɪmim, God sipsip nɪpe gau kalɪp hag gagmim. Kale ke gɪ aij gɪpe, kalöp nɪnöm u rö nöp göl. * ⁴ Adö anɪbu gɪpe, Bɪ Sipsip Mukep Nap kabö göl u apöm, usajɪ bad klö pör pör nöp mɪmailö gɪ mɪdeinab u kalöp ñɪnab.

Hib hon ke dap ranagun; gasɪ kabö rö nöp nɪnün

⁵ Pen kale bɪ praj gau, bɪ majö kalöp abad mɪdpal gau hagöl rö nɪnmim. Kale magöñhalö, Kraiss nɪbi bɪ añ mam gau nɪnmim, kale nɪbi bɪ pro, hon nɪbi bɪ kub, a gɪmim, gasɪ u nɪnagmim. God Manö u kalɪ kɪñ rɪköm hagla,

“God nɪbi bɪ hib kub udnabun a gɪpal gau kalɪp jɪ nɪnöm, nɪbi bɪ pro pro udpal gau, kalɪp mög nɪnöm, ud aij yabɪ göp,” a gɪla. *

⁶ Anɪb u, God Bɪ klö unbö ke u nɪp nɪnmim ana udmim, hagöp rö gɪmim. Anig gɪnabim u, ñɪn hain hag la u, nɪpe gö, kale bɪ kub rö mɪdeinabim. * ⁷ God nɪpe ke kalöp abad mɪd aij göp rö, marö mɪdainɪm, magöñhalö ud ñɪmagö adö nɪpe u lɪmim. *

⁸ Pen pör pör gɪ jɪn göl gɪ mɪdmim, nɪn aij göl gɪ mɪdaimim. Kauaɪ mauaɪ bɪ kale u kɪjaki, kain kub

laiön manö kub hagöp rö gau gau amöm, nɪbi bɪ ap hau ñɪnɪn, a göm, uɪhai nɪnöl gɪ ap ran ap lug arab. *

⁹ Kɪjaki anig gab u, hanɪp nöp gagab; Kraiss nɪbi bɪ añ mam hon ram Mɪnönj gau gau magöñhalö kalɪp u rö nöp gab, a gɪmim, kɪjaki nɪp wasö gɪmim, Kraiss manö aij u nɪn ud pɪdönj göl gɪ mɪdaimim. * ¹⁰ God nɪbi bɪ mög nɪnöm, ud aij yabɪ göp rö, pör pör Kraiss nɪbi bɪ nɪpe mɪdaim, a göm, ram Mɪnönj aij yabɪ kalöp hag la u me, magö i kalöp gɪ naij gɪlö ilön udpim u pen magö pro marap God nɪpe ke apöm klö nɪpe kalöp ñö, kale Kraiss nɪp nɪn ud pɪdönj gɪmim, nɪp cɪg aij yabɪ gɪmim, nɪbi bɪ klö nɪpe mɪdmim, mɪd aij yabɪ gɪnabim. ¹¹ God Bɪ klö yabɪ u nɪbi bɪ gau magöñhalö pör nöp pör nöp abad mɪdeianj! Anɪb unbö rö aij.

Manö adɪn magö rɪmnap

¹² Mam aij yad Sailas aip mɪdpul. Manö kalöp hagabin i nɪpe kalɪ kɪñ rɪkab nɪnöm yad köp ulep i kalöp yunabin. Mam anɪbu, gasɪ hon nɪnbun rö nɪnöp. Kalöp manö klö hagem, manö pro kalɪ kɪñ rɪkpin anɪb i, God nɪbi bɪ mög nɪneb magö yuö yabɪ u nöp rɪkpin. Manö anɪbi, manö nɪnöp yabɪ, a gɪmim, nɪnöl gɪ nöp mɪdaimim. *

* 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7 * 5:5: Ep 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mad 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mad 6:25-30 * 5:8: 1De 5:6 * 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Ap 15:22,37-40; 12:2,25; 13:13

¹³ Pen Kraiſ niſi bi niſe miſpal daun kub Babilon auſ kalöp, “Miſpim?” a giſpal. God kalöp hag la rö, niſi bi aniſ gau u rö nöſ hag la. Niſ yad Mak kalöp u rö nöſ, “Miſpim?” a göſ.

* ¹⁴ Kraiſ niſi bi niſe niſ mam miſmagö liſun, a giſmim, pen pen hag wiſhai udöl giſ, alaun bom halumim. Kraiſ niſi bi niſe miſpim gau, Kraiſ kalöp magöſhalö ud aiſ gö, kale agamiſ miſd aiſ göl giſ miſdaimim.

* 5:13: 2Di 4:11

2 Pida Pida kōp hain n̄bō u kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiss manō ud arep b̄i ap. Yad wōg gep b̄i n̄ipe ap m̄idpin.

God hon Jisas Kraiss han̄ip ud kam̄iṅ yua u, n̄ipe B̄i aij unbō ke. Jisas Kraiss han̄ip mōg n̄iṅm̄ gas̄i aij ñō, hon n̄ip n̄iṅ udpun. Kale n̄ibi b̄i gau, Jisas Kraiss kalōp gas̄i aij ñō, kale u rō nōp n̄ip n̄iṅ udpim gau, kalōp kōp an̄ibi kal̄i kl̄iñ r̄ikabin. ² Kale God abe, B̄i Kub hon Jisas abe, kal̄ip gas̄i n̄iṅ m̄idpe, kale apil m̄ihau kalōp mōg n̄iṅmil, ud aij ḡimil, abad m̄idlō, kale p̄or p̄or agam̄ij m̄id aij ḡimim.

God han̄ip uda a gun, n̄ip c̄ig aij gun

³ Hon n̄ibi b̄i Jisas Kraiss lau adō m̄idpun gau, nan si nan naj̄ arō gun, n̄ipe hagōp rō nōp ḡi m̄idaiun rō lōp. Hon Jisas Kraiss n̄ip n̄iṅ udpun u me, Kraiss n̄ipe u rō nōp God m̄idm̄, klō n̄ipe nōp han̄ip ñō, hon God Manō hagōp rō nōp ḡi m̄idaiun rō lōp. N̄ipe B̄i aij unbō ke, B̄i mailō aij yab̄iḥ halō pen n̄ipe han̄ip gas̄i n̄iṅm̄, n̄ibi b̄i yad ke m̄idaiöl, a göm, han̄ip hag la. ⁴ An̄ib u, Jisas Kraiss nan aij yab̄iḥ an̄ib gau han̄ip ñōb. Nan aij aij ñōb u udun, gas̄i naj̄ m̄inōṅ nabōṅ iḥ i

n̄iṅm̄ lug paköl rō lōp gau arō gun, God n̄ipe ke m̄idöp rō m̄idaiun rō lōp.

⁵ An̄ibu, Kraiss kalōp gas̄i aij ñō, n̄ip n̄iṅ udpim. Pen kale Jisas Kraiss n̄iṅ udöl ḡi m̄idmim, kale klō ḡimim, n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij ḡimim. Pen kale n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij nōp göl ḡi m̄idmim, kale klō ḡimim, Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rō m̄idöp manō yuō yab̄iḥ u n̄iṅ aij ḡimim. ⁶ Pen kale Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rō m̄idöp manō yuō yab̄iḥ u n̄iṅ aij nōp göl ḡi m̄idmim, kale klō ḡimim, hañ roman̄ kale gas̄i göp rō gagmim. Pen kale hañ roman̄ kale gas̄i göp rō gagmim, kale klō ḡimim, Jisas Kraiss n̄ip n̄iṅ ud p̄idōṅ ḡimim, c̄ig aij ḡi m̄idmim, n̄ipe hagōp hagōp rō nōp göl ḡi m̄idaimim. * ⁷ Pen Jisas Kraiss n̄ip nōp gas̄i n̄iṅmim c̄ig aij ḡimim, n̄ipe hagōp hagōp rō nōp göl ḡi m̄idmim, kale klō ḡimim, añ mam gau pen pen ud aij ḡipal rō, kale Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij ḡimim. Pen kale Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij göl ḡi m̄idmim, kale klō ḡimim, Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen m̄idmagō l̄imim. ⁸ Pen yad aui manō n̄ihōn n̄ihōn kal̄i kl̄iñ r̄ikaj̄n u, kale nan an̄ibu nōp gas̄i n̄iṅ aij ḡimim, klō ḡimim ḡi m̄ideinabim u, kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rō m̄idöp, a ḡi gas̄i

* 1:6: Gal 5:22-23

nɪŋmim, wög nɪp gɪ aij gɪpe, nɪp nan magö aij rɪmnap pɪlnab. ⁹ Pen yad aui manö nɪhön nɪhön kalɪ kɪɪñ rɪkajɪn u, kale rɪmnap nan anɪbu nɪŋagnabim u, kale nɪbi bɪ amgö we rö. Nan si nan naj gɪpim u, God nɪpe gac anɪbu ɪk gɪ yua u hauɪ gɪpim.

¹⁰ Anɪb u, añ mam yad gau. God gasɪ nɪpe ke nɪŋöm, yɪp hain göm nɪbi bɪ yad mɪdaiöl, a göm, kalöp udöp u, kɪö gɪmim nɪp hain gɪmim, nɪbi bɪ nɪpe mɪdaimim. Anɪg gɪmim me, Kraiŋ manö aij nɪpe u pör nöp nɪŋ ud pɪdör gɪmim, gɪ dammim, arö gagnabim. ¹¹ Pen Bɪ Kub hon Jisas Kraiŋ hanɪp ud asɪk yuöp u apöm, kalöp hag wɪhai udöl gɪ, nɪbi bɪ nɪpe pör pör abad mɪdeinab ram raul mɪgan anɪbu da löm abad mɪdeinab.

God manö hagep bɪ gau, Ana Uɪ kalɪp gasɪ ñö nɪŋöl gɪ God manö hagla

¹²⁻¹⁵ Kale manö hagajɪn anɪbu nɪŋmim, hadö ud aij gɪpim, pen yad pör nöp kalöp manö anɪbu hagöl gɪ nöp mɪdeinabin. Bɪ Kub hon Jisas Kraiŋ yɪp, umnabön, a göm, ñɪn hag la u söl auöp u me, hañ romanɪ halö mɪdpin ñɪn i, yad kɪö gem, kalöp manö anɪbu hagöl gɪ nöp mɪdeinabin u aij. Anɪg gɪnabin u, kale hauɪ gagnabim; yad umnabin pen kale manö anɪbu nɪŋöl gɪ mɪdeinabim. *

¹⁶ Kalöp nöd hagem, Bɪ Kub hon Jisas Kraiŋ ke yabɪ löm kɪö halö aua, a gɪno u, aiud kɪɪñ aij udpal rö ha-gagno. Nöd Bɪ Kub anɪbu ke yabɪ kɪö halö lö, amgö hon ke nɪŋun, hainö kalöp hagno. * ¹⁷⁻¹⁸ Ñɪn anɪbu, hon Jisas Kraiŋ aip am dum uɪ au mɪdaino nɪŋöl gɪ, Bapi God mailö aij yöl nɪpe u apöm, Jisas Kraiŋ hib nɪpe dap ranöm haga, “Bɪ i Ñɪ mɪdmagö aij yad; nɪp nɪŋnö yɪp aij yabɪ göp,” a ga. God nɪpe anɪg hagö, hon ke manö nɪpe u apdi nɪŋno. *

¹⁹ Hon ke God manö apdi nɪŋno u me, hon nɪŋbun, bɪ God manö hagep gau kale manö hagla u, God manö nɪpe nöp hagla; manö böŋ nöp udep u nöp hagla. Manö hagla anɪbu, hapö mɪtaŋ sɪbön yan lauöm ɪlöl, hanɪp mailö yamöb rö u göp. Mailö anɪbu, ñɪ löɪ gɪ damöm, ram mɪnör rɪknɪg gö nɪŋöl gɪ, gapɪ pagɪn hañ aunab mɪdmagö anɪ kale dan nɪŋnabim. Hañ aunab u, ram böŋ nöp rɪköp u rö gɪnab. ²⁰ Manö hagabin i nɪŋ aij gɪmim: God manö hagep bɪ gau God Manö nɪpe kalɪ kɪɪñ rɪköm hagla u, gasɪ kale ke nöp nɪŋöm, manö ɪt u hagöl rö lagöp. ²¹ Nɪhön gɪnɪg: God manö hagep bɪ gau, God manö u hagnɪg, ke nɪŋla rö hagagla; Ana Uɪ nɪpe kalɪp gasɪ ñö nɪŋöl gɪ, God manö

* 1:12-15: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19 * 1:16: Mad 17:1-5 * 1:17-18: Mad 17:5

* 1:21: 2Di 3:16; 1Pi 1:11-12

hagla. *

2

Bi God Manö hagabun, a göm, manö piral hag ñibal gau

¹ Hadame nöp bi rımnap, God manö hagabun, a göm, nıbi bi Isrel kalıp manö piral hag ñımıdal. Gıla anıbu rö, nıbi bi rımnap an kale u mıdöm, u rö nöp manö piral haglö, nıbi bi rımnap manö piral kale u nıñnabım rö löp. Bi Kub kalıp rau adog uda u nıpe Bi Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö piral hagöm anıg gınaböl u, God gö, adıñ pen ilön kub yabıtı udnaböl. *

² Kale gi naj yabıtı gıpal. Krais nıbi bi nıpe mıdpal nıbi bi iru nöp manö piral kale u udöm, u rö nöp gınaböl. Anıg gınaböl rö, nıbi bi gau nıñöm, adan kamıñ arep u rau acıp acıp gınaböl.

³ Mani nan gau udun, a göm, kalöp manö piral yabıtı hagnaböl. Anıg gınaböl u pen God nıpe hadame nöp nıñ nöp mıdmıdöp. Nıpe kalıp manö kub hagöm al pak lıñıg gab. ⁴ God ejol nan si nan naj gıla gau kalıp ulöm mıgan naj yañ yuö, nagıtı klö sıbön auöp au mıdöm, God manö kub hagnab ñın u abad mıdpal. *

⁵ Pen hadame dagol gau nıbi bi nıp arö gıla gau, God kalıp mög nıñaga. Nıpe gö, möñ kub alöm ñıg ul ap ranö, nıbi

bi gi naj gıla gau magöñhalö ñıg ñıñöm um hakla. Pen bi ne Noa nıbi bi gau kalıp, God hagöp rö nöp gımım, a gımıdöp. Anıb u, God nıpe Noa abe, nıbi bi nıpe unbö mudun jıñ abe, kalıp nöp abad mıdöm ud kamıñ yua. *

⁶ Pen nıbi bi God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kalıp gınabin u nıbi bi gau magöñhalö nıñ aij gılan, a göm, mab mıtan u kumi kabö adö lan nıbö yuö, apöm Sodom Gomara nıbi bi kalıp bön nöp in habık ara. *

⁷ Lod nıpe, nıbi si bi si göm, nan naj yabıtı gımıdal u nıñöm, gasıtı kub nıñmıdöp u, God nıp ud kamıñ yua. *

⁸ Lod bi aij, an kale gau mıdöm, ñın añıtı añıtı pör pör God lo manö nıpe u rıb juöm, nan si nan naj gımıdal gau amgö nıñöm, manö naj hagnıdal gau apdı nıñöm, iru yabıtı ga.

⁹ Nıpe nöd anıg ga rö, hon nıñbun, marö nıñhön nıñhön aunab, Bi Kub nıpe nıbi bi God Manö hagöp rö gıpal gau kalıp abad mıdöm, ud kamıñ yunım rö löp. Pen nıbi bi God Manö hagöp rö gagpal gau nagıtı rö lö, marö udöl gi, manö kub hagep ñın u abad mıdeınaböl. ¹⁰ Pen nıbi si bi si gımıdal gau, manö kub ke yabıtı udnaböl. Nıbi bi kub kalıp abad mıdpal gau, manö kale nıñagöm, gasıtı kale ke auöp rö gıpal nıbi bi gau abe, manö kub ke yabıtı udnaböl.

* 2:1: Mad 24:11; Jud 4

* 2:4: Jud 6

* 2:5: Jen 6:1-7:24; 2Pi 3:6

* 2:6:

Jen 19:24; Jud 7

* 2:7: Jen 19:1-16

God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal bi anib gau, pinin göm ana udagöm, bi mailö aij ke halö kumi kabö adö lan au midpal gau kalip hałowalö hag jubal. *

¹¹ Ejol gau anibu rö gagpal. Ejol kale bi ktö yabih midpal u pen kale Bi Kub amgö ilö nipe au bi anib gau kalip hag juagpal. *

¹² Pen bi God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal bi anib gau, wal wayöng gau gasi midagöp hałowalö gipal rö u gipal. Kale gasi midagöp pen kale manö naj yabih hagpal. Gipal anibu, wal wayöng hel libal udöp u rö, kalip ginab. Umnaböl me. *

¹³ Kale nibi bi gau ilön nibal u pen kale ke ilön udnaböl. Kale gi naj göl gi, sidö an nan kub ninjol gi, nig ktö ninjol gi, hałowalö gi damöm, nable udagpal. Nibi bi anib gau kale apöm, kalöp aip magum göm nan ninbal u, kale midmagö uraknab rö hałowalö gi damöm, nan gac göp ap rö aka wös hapeb ap rö libal. ¹⁴ Kale pör pör nöp nibi si udun, bi si udun, a göm, amgö li nöp ajpal. Nibi bi Kraiss nip cig aij gagpal gau kalip neb neb gi dap kid kale u amöm, nan si nan naj gipal. Nan gau nan hon nöp midelan, a göm, gasi u nöp ninbal. God nipe gi naj yabih gipal gau ninöm, kalip pen ilön kub yabih ninig gab.

¹⁵ Kale adan kabö göl adö u

arö göm, nan si nan naj gun, a göm, gasi u nöp ninbal. Bi Beo nin nipe Belam ga rö nöp gipal. Belam mani nan gau udnam, a göm, gi naj ga. * ¹⁶ Kaj donki gau manö hagagpal u pen donki nipe u, bi hagpal rö Belam nip hag gö, piral hagnig geia anibu arö ga. Anib u, Belam gi naj ga anibu, God Belam nip hag ga. *

¹⁷ Pen man rimnap, nig minig amun ninbun, nig ilam juöp gau mitep göp. Man rimnap möng alnig gö, yigön kub apöm ligö, alagöp. Anib u rö me, bi manö pir alep bi gau, God Manö hag nabun, a gipal. Anig gipal u, God kalip sibön kub auöp an gau hag yunab. *

¹⁸ Bi anib gau, hib kale ke dap ranöm hagpal, "Hanip hain gimim, midmagö uraknab rö hałowalö gimim," a gipal. Nibi bi rimnap nöd bi ninbeb kale gau aip ajöm, gi naj göm hałowalö geila, pen hainö gasi aij ninöm nag adö anibu arö göm, sol mid aij ginig gaböl. Pen bi naj anib gau amöm, nibi bi uri sol mid aij ginig gaböl gau gasi naj nilö, kale adan aij u arö göm, ado göm, kauyan nan si nan naj u gipal. ¹⁹ Bi naj anib gau hagpal, "Kale midmagö uraknab rö hałowalö ginabim," a gipal u pen bi naj gau kale ke nan si nan naj gep magö

* 2:10: Jud 7-8,16

* 2:11: Jud 9

* 2:12: Jud 10

* 2:15: Nab 22:7; Jud

11; Rep 2:14

* 2:16: Nab 22:28-35

* 2:17: Jud 12-13

u nagı wög gep nıbi bı rö mıdpal. Bı rımnap apöm, bı rımnap aip pen pen göm, nagı lınaböl u, kale nagı wög gep bı kale mıdpal. Nan si nan naij gep magö u, nıbi bı rımnap aip pen pen göm nagı lınab u, kale nan si nan naij anıb gau nagı wög gep nıbi bı rö mıdpal. Nagı wög anıbu gı damöm, yıharıŋ mıdaiöl rö lagöp. ²⁰ Nöd Bı Kub hon Jisas Krais hanıp ud kamıŋ yuöp u nıp nıŋ udöm, nıbi bı aip ajöm nan naij mınöŋ naböŋ ıf i gası nıŋöm hałowalö gımıdal gau arö göm, mıd aij gıla. Pen hainö u, kale ado gı amöm, nan si nan naij nöd gımıdal adan anıbu kauyaŋ arnaböl u, nöd naij mıdmıdal rö wasö, uri naij yabıt mıdeinaböl.

* ²¹ Kamıŋ mıdep nagı u nıŋagblap u, aij rö gıböp. Pen God kalıp haga manö aij u nıŋöm, hainö arö gınaböl u, gı naij yabıt gınaböl. *

²² Bı God Manö arö gıpal gau, kale manö mıhöp hadame nöp hagnıdal u rö gıpal. Manö mıhöp anıbu ap hagla, “Kain gau tıhaköm ado gı apöm, nan tıhak lıbal u kauyaŋ nıŋnaböl,” a gıla. Manö ap pen hagla, “Kaj gau nıg paköm, adıŋ waleb karkol gınaböl,” a gıla. *

3

Jisas hainö ado gı aunab, a gımim, gası halö mıdaimim

¹ Nıbi bı mıdmagö yad gau. Kalöp köp ap nöd kalı kılın rık yunö. Mıni köp hain nıbö kalöp kalı kılın rıkabin. Köp mıhöp pen ıf añı nöp. Yad kalöp köp mıhöp kalı kılın rıknö, kale manö nöd nıŋbe u nıŋ aij gımim, gası nıŋöl gı nöp mıdeinabim, a gem, kalöp köp mıhöp kalı kılın rıkpın. ² God nıpe ke bı manö hagep ut nıpe gau hag lö, kale hadame nöp manö nıpe hagla. Ud Kamıŋ Yuep Bı hon, Bı Kub hon u, nıpe ke bı manö ud arep nıpe hag lö, manö kłö hagöm anıg gımim, a ga, manö u hag nımıdun. Manö anıbu nöp, kale hadame hagla abe, hon uri hagabun abe, nıŋ mıdaimim, a gem, kalöp köp anıbi kalı kılın rıkabin. *

³ Pen nan kub hagabin i nıŋim. Nın hain mıdpun i rö, nıbi bı gası naij kale ke nıŋbal rö gıpal gau, rımnap apöm Jisas Krais manö aij nıpe u hag juöm hagnaböl, *

⁴ “Bı aunabin, a göm, manö hag la u, aunab mıgan gai nıböŋ Nıbi bı nöd nıbö gau mıdlö nıŋöl gı, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöŋhalö hadame dagol gı la nın u mıdeia rö nöp mıdöp,” a gınaböl. * ⁵ Bı anıb gau, God hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö laŋ löm, nıg u gıgabö göm, mınöŋ naböŋ u aŋ yaŋ löm ga. God

* 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud

17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18 * 3:4: Mad 24:48 * 3:5: Jen 1:6-9

ga anibu, kale niŋ aij gipal u pen kale niŋebir arö gipal.

* 6 Hainö, God manö nöp hagö, niŋ anib gau apöm, m+nöŋ naböŋ nan gau nöd midmidöp u yuö yuö gö, böŋ nöp naij ga. * 7 God manö anibu nöp hagö, kumi kabö adö laŋ abe m+nöŋ naböŋ iŋ i abe uri mid aij göp u pen niŋbi bi God Manö hagöp rö gagpal gau kalip manö kub hagöm ilön kub niŋnab niŋn u, kumi kabö laŋ abe m+nöŋ naböŋ iŋ i abe mab lauö böŋ nöp innab.

8 Pen niŋbi bi midmagö yad gau. Manö ap hauŋ g+mim rö löp. Hon niŋn aŋi ap niŋbun u pen Bi Kub niŋjö m+ iru yab+i rö löp. Hon m+ iru yab+i nöp wö ral niŋbun u pen Bi Kub niŋjö niŋn aŋi ap nöp rö löp. * 9 Anib u, Bi Kub niŋpe, aunabin, a göm, y+ŋid auagöp u, niŋbi bi r+mnap manö nöp hagöm arö gipal rö gagöp; niŋbi bi nan si nan naij göm, mab ke yaŋ arnig gaböl gau, r+mnap ur gagöl, kale magöŋhalö yip lau adö aulö kalip udnam, a göm, abad midöp. *

10 Pen Bi Kub aunab u, bi nan si udep gau kalip niŋ midlö auagpal rö u aunab. Niŋn anibu, gu m+löbö hagö niŋöl gi, kumi kabö mu adö laŋ ke ke arnab. Gapi nan niŋhön niŋhön kumi kabö adö laŋ midöp gau inöm, m+nöŋ naböŋ iŋ i nan niŋhön niŋhön

midöp gau magöŋhalö innab. *

11 Hainö nan gau magöŋhalö anig göl innab a g+mim, kale uri gi aij g+nabim aka haŋöwaŋö g+nabim? Niŋn kub aunig gab anibu gasi niŋmim, God Manö hagöp rö nöp g+mim niŋbi bi uŋ niŋpe midaimim. 12 Pen God niŋn kub niŋpe u y+ŋid aunim a g+mim, manö aij niŋpe u niŋbi bi gau kalip hag niŋöl gi midmim. Niŋn anibu, rak+n, gap+i, nan kumi kabö adö laŋ gau, in niŋg bad l+nab u pen 13 God kumi kabö adö laŋ abe, m+nöŋ naböŋ iŋ i abe, hain niŋbö g+nabin, a göm, manö hag la u abad midpun. Ram hain niŋbö anibu, niŋbi bi God aip midöm niŋpe hagöp rö nöp g+lö arnab. *

14 Anib u, niŋbi bi midmagö yad gau. Niŋpe aunab, a g+mim, abad midpim niŋn i, gasi klö niŋmim, God amgö ilö niŋpe niŋbi bi asiŋ midagöp, niŋbi bi manö midagöp rö midun, niŋp aip j+m niŋöl midaiun, a g+mim, giŋpe arö me, niŋpe apöm kalöp niŋjö, aij yab+i g+nim. 15 Pen niŋpe y+ŋid auagöp u, kale gasi niŋmim, kalöp niŋbi bi r+mnap halö yip lau adö aulö, yad ud kam+ŋ yunam, a göm, abad midöp. God niŋpe mam midmagö hon Pol niŋp gasi aij niŋö niŋöl gi, kalöp köp kal+i kliŋ r+köm,

* 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4 * 3:10:

Luk 12:39; 1De 5:2; Mad 24:29,35 * 3:13: Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27 * 3:15: Ro 2:4

manö añi anibu rö haga. *

¹⁶ Pol manö nipe kali kliš rika u, köp nipe rika gau magõñhalö manö añi anibu nöp midöp. Pol köp nipe gau manö uþham niþeb rö rþmnap halö hagö me, niþi bi God Manö niþagöm, Krai niþ ciþ aij gagpal gau, Pol manö uþham niþeb anibu niþöm, ado göm manö piral adö u hagpal. God Manö bi rþmnap kali kliš rikla gau, kale u rö nöp manö anibu niþöm, ado göm manö piral adö u hagpal. Anig gþlö, God manö kub hagnab ñin u adan kale kamij arep ap midagnab.

¹⁷ Pen niþi bi aij yad gau. Kale manö anibi hadö niþbim u me, niþ aij giþmim. Kale uri Krai niþ ciþ aij giþmim midpim. Pen niþi bi rþmnap apöm, manö piral haglö, kale u rö nöp gasi naj niþmim, kale gi naj giþpal rö giþmim, ap lug pakmim rö löp. * ¹⁸ Pen Bi Kub hon Jisas Krai hanip ud kamij yuöp u, nipe niþi bi mög niþöm ud aij göp u niþbim rö, Jisas Krai niþ niþ aij yabiþ gun, a giþmim, gasi anibu niþöl gi midpe arnim. Bi Kub hon hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arnim! Anib unbö rö aij.

* **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon

Jon köp nöd u kalı kliñ rıka

God Manö Kamıñ u

¹ Ram mınöñ hadame dagol gı laga ñın u, Manö Kamıñ u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö ñın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nıñun, nıp ke amgö nıñun, ñımagö lı nıñbun. Yad Manö Kamıñ anıbu nöp hagnıg gabin me.

* ² Nıpe pör pör nöp kamıñ mıdmıdöp u, hañ roman löm waiö aua u, hon amgö nıñno. Kamıñ pör mıdep Bı u, Bapi aip mıdöm ram mınöñ ilı apöm waiö la u, nıp amgö hon ke nıñun, manö nıñö anıbu kalöp hagabun.

* ³ Nan nıñhön nıñhön amgö nıñbun u, manö nıñhön nıñhön apdi nıñbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapi God Ñı nıpe Jisas Kraıs apil mıhau aip jım ñöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nıñmim nıñ udpe me, hon magöñhalö God apil mıhau aip jım ñöl mıdeınabun.

⁴ Anıg gıñabım u, hon mıñ mıñ gıñabun. Gası u nıñun, kalöp manö anıbi kalı kliñ rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jisas Kraıs hanıp hagö nıñbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö;

nıpe sıbön halö mıdagöp. *

⁶ God aip jım ñöl mıdpun, a gıñabun u, pen nan sı nan naij gı damun, sıb au ajeınabun u, manö pıral hagnun, nan naij gıpun u abe pıral gun gıñabun. * ⁷ Pen God mailö aij pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aij nıpe lau adö mıdeınabun u, hon añ mam Jisas nıp nıñ udpal gau aip jım ñöl mıdno, Ñı nıpe Jisas hagape nıpe u nan sı nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yunab.

⁸ Pen nan sı nan naij rımnıp gagpun, a gıñabun u, manö pıral hagnabun; God Manö nıñö nöp u mıdmıdögö an hon dañ mıdagöp. *

⁹ Pen hon nan sı nan naij gıpun u, God nıp hag payık pe gıñabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör pör kabö göl nöp göm gab rö, nan sı nan naij gıpun gau nıñöm arö göm, gac anıbu magöñhalö kık gı yu haknab.

¹⁰ Pen nan sı nan naij gagpun, a gıñabun u, God manö pıral hagab, a gıñabun; God Manö aij nıpe u mıdmıdögö an hon dañ mıdagöp.

2

Kraıs hanıp a göm, nıp ke Nap nıp sabe gı ña

¹ Ñı pai yad gau. Kale nan sı nan naij gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kliñ rıkabın. Pen nan sı nan naij geınabım u, Jisas Kraıs

pör pör kabö rö nöp gımıdöp u, nıpe hanıp gı ñöm Nap nıp hagöm, nan si nan naij gıpal u nıñmön arö gımön, a gımıdöp. * 2 God nıpe nan si nan naij gıpun gau nıñöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jısas Krais nıpe ke nan si nan naij gıpun gau mab ba lañ au hañ roman adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö ñık gı yua. Pen nan si nan naij hon nöp wasö; nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u ñık gı yua. *

3 God Manö hagöp rö geınabun u, hon nıñö nöp God nıp nıñbun u, nıñnabun. 4 Bı ap, God nıp nıñbin, a gınab pen God hagöp rö gagnab u, nıpe manö pıral hagnab; manö nıñö u mıdmagö anı nıpe dañ mıdagöp. 5-6 Pen nıbi bı God Manö hagöp rö gıpal gau, kale God nıp mıdmagö yabıt lıbal. God aıp jım ñöl mıdpun, a gıpal, nıbi bı gau, Jısas gımıdöp rö nöp gınaböl. Nıpe gımıdöp rö gınabun u me, hon nıñnabun, God anı dañ mıdpun. *

Pen pen mıdmagö lımim

7 Nıbi bı mıdmagö yad gau. Manö kalı kılñ rıkabin anıbi, manö gısön nıbö wasö; manö hadame dagol hagla mıdmıdöp; manö nöd nıbö anıbu nöp yad uri kalöp

hagabin. * 8 Pen manö kalöp kalı kılñ rıkabin anıbi manö gısön nıbö mıdöp. Jısas Krais gımıdöp u nıñöm, manö gısön nıbö anıbu manö nıñö nöp, a gıpal. Pen kale nıbi bı gau gabim u abe nıñöm, kale u rö nöp, manö gısön nıbö anıbu manö nıñö nöp, a gıpal. Sıbön u uri hadö ur gab; mailö magö nıñö u hadö mailö gab. *

9 Nıbi bı, mailö mıdpun, a göm, añ mam kale rımnap mulu kal nıñbal gau, kale sıb au mıdpal. *

10 Pen nıbi bı añ mam kale gau kalıp mıdmagö lıbal gau, mailö mıdpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl.

* 11 Nıbi bı añ mam kale rımnap mulu kal nıñbal gau, kale sıb au mıdpal. Kale sıb gau mıdlö, amgö kale hadö we göp nıñöm sıb gau ajöm, gai araböl u nıñagpal. *

12 Jısas Krais nıpe uma u me, God nan si nan naij gıpım u nıñöm arö göp.

Anıbu, yad kalöp ñı pai mıdmagö yad gau manö anıbi kalı kılñ rıkabin.

13 Kale bı majö gau, Jısas Krais hadame dagol gau mıdöm uri mıdöp u,

nıp hadö nıñbım u me, yad kalöp bı majö manö anıbi kalı kılñ rıkabin.

Kale bı praj gau,

* 2:1: Hib 9:24 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10 * 2:5-6: Jon 14:21,23

* 2:7: Jon 13:34; 2Jn 5-6 * 2:8: Ro 13:12; Jon 1:9 * 2:9: 1Jn 4:20 * 2:10:

Ro 14:13 * 2:11: Jon 12:35

Seden, Bî Naij Yabił u,
 nı̄p
 ma kale mo gau hadö lı̄bim u
 me,
 yad kalöp bı̄ praj manö
 anı̄bi kalı̄ kłiñ rı̄kabin.
 Kale ñı̄ pai mı̄dmagö yad gau
 Bapi nı̄p hadö nı̄nbim u
 me,
 yad kalöp ñı̄ pai mı̄dmagö
 yad
 manö anı̄bi kalı̄ kłiñ
 rı̄kabin.

¹⁴ Kale bı̄ majö gau,
 Jisas Kraıs hadame dagol
 gau mı̄döm uri mı̄döp
 u,
 nı̄p hadö nı̄nbim u me,
 yad kalöp bı̄ majö manö
 anı̄bi kalı̄ kłiñ rı̄kabin.
 Kale bı̄ praj gau,
 God Manö kamı̄n u
 mı̄dmagö anı̄ kale dañ kamı̄n
 mı̄dö, kale kłö gı̄mim,
 Seden, Bı̄ Naij Yabił u,
 nı̄p ma kale mo gau hadö
 lı̄bim u me,
 yad kalöp bı̄ praj manö
 anı̄bi kalı̄ kłiñ rı̄kabin.

*Nan mı̄nönı̄ nabönı̄ it i
 mı̄dmagö lagmim*

¹⁵ Kraıs nı̄bi bı̄ nı̄pe
 mı̄dagpal gau, nagı̄ gı̄pal
 adö u gun, a gı̄mim, gası̄ u
 nı̄nı̄gmim. Gası̄ kale nan
 mı̄nönı̄ nabönı̄ it i gau amöm
 wam wam gö, nan gau
 mı̄dmagö lı̄nabim u, kale
 Bapi nı̄p gası̄ u arö gı̄mim,
 nı̄p mı̄dmagö lagnabim. *

¹⁶ Nı̄bi bı̄ nan mı̄nönı̄ nabönı̄ it
 i gası̄ nı̄nbıl gau, hañ romanı̄
 hon nan si nan naij gası̄ göp
 rö gun, a göm, nan nı̄hön

nı̄hön amgö nı̄nı̄naböl gau, si
 udun a göm, nan gau iru nöp
 udun, hib kub udun, a göm,
 nı̄nbıl rö gı̄lö aröp. Bapi
 kalı̄p gası̄ ñö anı̄g gagpal;
 mı̄nönı̄ nabönı̄ it i nan gau
 gası̄ nı̄nöm, anı̄g gı̄pal. *

¹⁷ Ram mı̄nönı̄ it i abe, nan
 nı̄hön nı̄hön ram mı̄nönı̄ it
 i gası̄ tı̄p göp gau abe, ur
 gı̄nı̄g gab; pen nı̄bi bı̄ God
 hagöp rö gı̄pal gau pör pör
 mı̄deınaböl. *

*Kraıs nı̄p mulu kal nı̄nı̄eb
 bı̄ u*

¹⁸ Ñı̄ pai mı̄dmagö yad gau.
 Ñı̄n hain u söl mı̄döp. Bı̄
 Kraıs nı̄p mulu kal nı̄nı̄eb bı̄ u
 aunab, a gı̄la, u nı̄nbim. Mı̄ñı̄
 nı̄bi bı̄ Kraıs nı̄p mulu kal
 nı̄nbıl gau iru mı̄dpal rö, ñı̄n
 hain u söl mı̄döp u, nı̄nbun. *

¹⁹ Nı̄bi bı̄ Kraıs nı̄p mulu
 lugö nı̄nbıl anı̄b gau, hon
 aip magum göm, hainö arö
 göm höñ adö arla; hon aip
 magum gaila pen hon aip jı̄m
 ñöl mı̄dagmı̄dal. Hon aip jı̄m
 ñöl mı̄daı̄blap u, hanı̄p arö
 göm ke ke aragblap. Pen höñ
 adö arla u, nı̄bi bı̄ yad waiö
 nöp nı̄nı̄naböl, bı̄ gau kalı̄p
 aip jı̄m ñöl mı̄dagpal, a göm,
 God nı̄pe ke gö, kale höñ adö
 arla. *

²⁰ Pen Kraıs, Ana Uı̄ yuö
 kalöp adö apöm aip mı̄döp
 rö, kale magönı̄halö God
 Manö nı̄nı̄ö u nı̄nbim. *

²¹ Kale Jisas Kraıs manö nı̄nı̄ö
 u nı̄nı̄gpim, a gem, kalöp
 manö i kalı̄ kłiñ rı̄kagabin;

* 2:15: Ro 8:7 * 2:16: Ro 13:14 * 2:17: Mad 7:21 * 2:18: Mad 24:5,24;

2Jn 7 * 2:19: Ap 20:30 * 2:20: 1Ko 2:15

kale hadö n+ɲbim. Pen Jisas Kraiss manö n+ɲö u, manö piral ap auagöp.

22 “Jisas nipe Mesaia wasö,” g+ɲab b+ an+bu nöp nipe b+ pir alep b+. Anig g+ɲab u, nipe Bapi abe, Ñ+ abe wasö g+ɲab. B+ an+bu nipe Kraiss N+ɲp Mulu Kal N+ɲeb B+ an+bu. * 23 N+ɲbi b+ Jisas nipe God Ñ+ wasö g+ɲpal gau, kale Nap n+ɲp n+ɲagpal. Pen n+ɲbi b+ Jisas nipe God Ñ+ nipe m+ɲdöp hag waiö g+ɲpal gau, kale Nap n+ɲp abe n+ɲbal. *

Ana U+ kalöp Kraiss manö n+ɲö u hag ñ+ɲab

24 Manö nöd n+ɲbe u, m+ɲmagö aɲ kale daɲ ud aij göl g+ m+ɲmim. Manö nöd n+ɲbe u, m+ɲmagö aɲ kale daɲ ud aij göl g+ m+ɲdeinabim u, God Ñ+ aip j+ɲm ñöl m+ɲdmim, Nap aip j+ɲm ñöl m+ɲdmim m+ɲdeinabim. 25 Han+ɲp manö n+ɲö hag löm haga, “Kale pör pör nöp kam+ɲ m+ɲdeinabim,” a ga.

26 Manö uri nöp hagaj+ɲ i, n+ɲbi b+ manö piral hagöm gas+ kalöp +ɲp g+ ud arn+ɲ gaböl gau gas+ n+ɲem hagaj+ɲ. 27 N+ɲbi b+ gau kalöp hag ñagöl. Kraiss nipe Ana U+ yuö kalöp adö apöm aip m+ɲdöp rö, nipe ke kalöp hag ñab; pen nipe manö piral wasö, manö n+ɲö nöp magöɲhalö kalöp hag ñ+ɲab. An+ɲ u, God Ana gas+ ñöb

rö, Kraiss n+ɲp c+ɲ g+ɲmim nöp m+ɲdaimim. *

28 Ñ+ pai m+ɲmagö yad gau. Kraiss n+ɲp c+ɲ g+ɲmim nöp m+ɲdpe me, nipe ado g+ aunab ñ+ɲn u, n+ɲp n+ɲɲno nable gagnab; hub+köl u nöp gun m+ɲdeinabun. 29 Kraiss nipe nag+ y+ɲ+ɲ göl adö u nöp g+ aij göp n+ɲbim u, kale u rö nöp n+ɲbim, n+ɲbi b+ nag+ y+ɲ+ɲ göl adö u nöp g+ɲpal gau, kale God ñ+ pai nipe m+ɲdöm me, an+ɲ g+ɲpal. *

3

God ñ+ pai nipe m+ɲdpun u n+ɲɲun, m+ɲd aij gun

1 Bapi God han+ɲp m+ɲmagö yab+ɲ löm, han+ɲp ñ+ pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñ+ pai nipe nöp m+ɲdpun. An+ɲ u, n+ɲbi b+ ram m+ɲnöɲ i+ i nöp gas+ n+ɲbal gau han+ɲp n+ɲagpal. Bapi n+ɲp n+ɲagpal u me, han+ɲp u rö nöp n+ɲagpal. *

2 N+ɲbi b+ n+ɲeb aij yad gau. M+ɲñi hon God ñ+ pai nipe m+ɲdpun pen hainö n+ɲbi b+ aigale b+ rö m+ɲdeinabun u n+ɲagpun. Pen hon n+ɲbun, Jisas Kraiss nipe waiö l+ɲab ñ+ɲn u, nipe ke m+ɲdöp rö u amgö n+ɲɲun, nipe m+ɲdöp rö lun m+ɲdeinabun. * 3 God han+ɲp Kraiss rö l+ɲab a göm gas+ n+ɲɲnaböl n+ɲbi b+ gau, Kraiss u+ m+ɲdöp rö, hon u rö nöp u+ m+ɲdaiun, a g+ gas+ n+ɲɲnaböl.

* 2:22: 1Jn 4:3; 2Jn 7 * 2:23: Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1 * 2:27: Jon 16:13

* 2:29: 1Jn 3:10 * 3:1: Jon 1:12-13; 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18

4 Nibi bi nan si nan najj ginaböl gau, kale magöñhalö God lo manö rib junaböl. Nan si nan najj göm me, God lo manö rib junaböl. 5 Pen kale niñbim, Jisas Krais nipe aua u, hon nibi bi m+nöñ naböñ it i nan si nan najj gipun gac u lik gi yunig aua. Nipe ke nan si nan najj ap gagöp. * 6 Anib u, nibi bi nip aip jim ñöl midpal gau, nan si nan najj gagpal. Nibi bi nan si nan najj gipal gau, Jisas Krais nip niñagpal; nipe bi aigale bi rö midöp u niñagpal.

7 Ñi pai midmagö aij yad gau. Niñ aij gimim! Nibi bi rimnap manö piral hagöm gasi kalöp tip gi ud arnig gaböl gau, manö piral kale u niñ udagmim. Nibi bi gi aij gipal gau nöp kale nibi bi kamñ aij; Krais nipe ke kamñ aij midöp rö, kale u rö nöp nibi bi kamñ aij midpal. 8 Pen nibi bi nan si nan najj gipal gau, Seden ñi pai nipe midpal; Seden hadame dagol gau it göm, gi damöm, nan si nan najj gimidöp rö gipal. God Ñi nipe ram m+nöñ it i aua u, Seden nan najj gimidöp nagit u rib gi dö ginig aua. * 9 Nibi bi God ñi pai nipe midpal gau, God yñ kalip an dan la u midöp u me, nan si nan najj gagnaböl. God Nap kale midöp, kale God ñi pai nipe midpal u me, kale nan si nan

najj göl rö lagöp. * 10 Anib u hon niñbun, nibi bi an an kale God ñi pai nipe midpal, nibi bi an an kale Seden ñi pai nipe midpal; nibi bi gi aij gagpal gau kale God ñi pai nipe midagpal; nibi bi añ mam gau kalip midmagö lagpal gau kale u rö nöp God ñi pai nipe midagpal.

God ñi pai nipe gau pen pen midmagö limim

11 Hon pen pen midmagö lun. Manö i hadame dagol gau nöp hagla niñbe. *

12 Adam ñi nipe Ken ga rö gagmim. Nipe Seden, Bi Najj Yabit u, ñi nipe midöm, nimam hain nip al pak la. Nipe nimam nip al pak la u, niñön ginig al pak lan Nipe ke gi najj gaia pen nimam Ebol nipe gi aij gaia u niñöm nip al pak la. * 13 Anib u, añ mam yad gau. Nibi bi m+nöñ naböñ it i kalöp mulu kal niñnaböl u, aiö gagmim. *

14 Hon Krais nibi bi añ mam gau kalip midmagö libun u me, hon niñbun, hon nibi bi hadö umbal rö midaino adö u arö gun, kamñ gisön nibö u hadö ud-pun. Nibi bi midmagö lagpal gau, kale nibi bi hadö umbal rö midpal. * 15 Nibi bi an an nibi bi rimnap mulu kal niñbal gau, kale kalip wip albal rö löp. Pen kale niñbim, nibi bi wip albal gau, kale

* 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2 *

3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jn 5:18 * 3:11:

Jon 13:34 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24 * 3:15: Rep 21:8

kamɨj pör mɨdep magö u udagpal. *

¹⁶ Kraiss hanɨp mög niɨöm uma u me, hon aige gun añ mam hon mɨdmagö lun, niɨbun. Hon u rö nöp, añ mam hon gau kalɨp niɨjö yöl mɨdmagö lun, klö gun, kalɨp gɨ aij gun; anɨg gun umnabun u, manö mɨdagöp.

* ¹⁷ Niɨbi bi nan iru mɨdö niɨöl gɨ, añ mam nan mɨdagöp gau kalɨp niɨöm mög niɨagnaböl u, kale God niɨp mɨdmagö lagpal. *

¹⁸ Anɨb u, ñɨ pai mɨdmagö yad gau. Añ mam gau mɨdmagö liɨbun, a gɨnabun u, manö nöp hagagun; kalɨp niɨjö nöp mɨdmagö lun, klö gun, kalɨp ud aij gun, gɨ aij gun. Anɨg gɨnabun u, hagnabun, hon añ mam gau mɨdmagö liɨbun, a gɨnabun. *

Niɨbi bi God niɨp ciɨg gɨpal gau hañ hubɨköl u nöp mɨdpal

¹⁹⁻²⁰ Añ mam kalɨp mɨdmagö lun, gɨ aij gɨnabun u me, hon niɨnabun, Kraiss manö niɨjö niɨpe u niɨj uɨpun. Anɨb u, gasɨ magö hon ke anɨ dan hanɨp manö kub hagnab u pen God amgö ilö adö niɨpe u hon miñ miñ göl gɨ agamɨj mɨdeinabun. Gasɨ magö hon anɨ dan u hain, pen God niɨpe klö yabiɨ. Niɨpe gasɨ magö hon magöñhalö niɨj aij göp. ²¹ Anɨb u, niɨbi bi niɨneb aij yad gau. Gasɨ

magö hon ke anɨ dan hanɨp manö kub hagnab u, gasɨ halö mɨdun, God mɨdöp au söl aramun, amgö ilö adö niɨpe u ana udagnabun. *

²² God manö klö hagöp rö gun, nan niɨhön niɨhön niɨp aij gɨnab u göl gɨ damun, niɨp hag niɨeinabun u, hagnabun rö gɨnab. ²³ God manö klö hagöm anɨg hagab: hon Ñɨ niɨpe Jisas Kraiss niɨp niɨj uɨdun, añ mam gau pen pen mɨdmagö lun. God hanɨp manö klö hagöm, anɨg gɨmim, a ga. * ²⁴ Niɨbi bi God manö klö hagöm haga rö nöp gɨpal gau, kale God anɨ dan mɨdpal; niɨpe kalɨp anɨ dan mɨdöp. God niɨpe Ana hanɨp ñöb u me, hon niɨj bun, God niɨpe hanɨp anɨ dan mɨdöp. *

4

God Ana aka nan ke ap kalɨp gasɨ ñöb

¹ Mɨdamam aij yad gau. Niɨbi bi God Manö piral hag ajaböl gau iru mɨdpal u me, niɨbi bi riɨmnap God Ana aip jɨm ñöl mɨdpun, a gaiöl u, niɨj aij gɨmim, manö kalɨp u uɨmim. God Ana aka nan riɨmnap ke kalɨp gasɨ ñö hagaböl, a gɨmim, niɨjmim.

* ² God Ana ana kale aip jɨm ñöl mɨdöp mɨdagöp u, ai göl gɨmim niɨnabim? Jisas Kraiss niɨpe bi hañ romanɨ löm, ram miɨnöj iɨ i aua, a gɨnaböl u, God Ana kale

* **3:16:** Jon 13:1; Gal 1:4 * **3:17:** Dud 15:7 * **3:18:** Jem 2:15-16 * **3:21:** Hib 4:16 * **3:23:** Jon 6:29; 13:34 * **3:24:** 1Jn 4:13 * **4:1:** Mad 7:15; 1Jn 2:18; 2Jn 7; 1De 5:21 * **4:2:** 1Ko 12:3

aip mɨdöp u, a gɨ nɨŋnabim.
 * ³ Pen Jisas Krais nɨpe bɨ yabɨɩ laga, a gɨnaböl u, God Ana kale aip mɨdagöp, a gɨ nɨŋnabim. Jisas Krais Nɨp Mulu Kal Nɨŋeb Bɨ anɨbu, ana nɨpe kalɨp aŋ daŋ mɨdöp rö, manö anɨbu rö hagnaböl. Ana anɨbu aunab, a gɨlö, nɨŋbe. Pen mɨñi ñɨn i nöp ram mɨnönŋ iɩ i hadö auub. *

⁴ Ñɨ pai mɨdmagö yad gau. God nɨpe kalöp aŋ daŋ mɨdöp; nɨpe Bɨ klö yabɨɩ. Pen Seden nɨpe nɨbi bɨ ram mɨnönŋ iɩ i mɨdpal gau kalɨp aŋ daŋ mɨdöp; nɨpe bɨ klö yabɨɩ wasö. God Bɨ klö yabɨɩ u, nɨpe kalöp aŋ daŋ mɨdöp u me, nɨbi bɨ manö piral hagnal gau gasɨ kalöp ɨɨp gɨ ud aröl rö lagöp. * ⁵ Nɨbi bɨ manö piral hagnal gau, kale ram mɨnönŋ iɩ i nɨbö u me, manö hagnal u u rö nöp ram mɨnönŋ iɩ i nɨbö. Manö hagnal u ram mɨnönŋ iɩ i nɨbö u me, nɨbi bɨ ram mɨnönŋ iɩ i nɨbö gau manö piral kale nɨŋ uɨpal. * ⁶ Pen hon God ñɨ pai nɨpe mɨdpun. Nɨbi bɨ God nɨp nɨŋ uɨpal gau, manö hon nɨŋ uɨpal. Pen nɨbi bɨ God nɨp nɨŋ udagnal gau, manö hon nɨŋ udagnal. Adö anɨbu, Ana nɨŋö nöp kalɨp gasɨ ñö hagnal aka ana piral u gasɨ ñö hagnal u, nɨŋbun.

God hanɨp mɨdmagö yabɨɩ löp

⁷ Nɨbi bɨ mɨdmagö yad gau. Añ mam gau pen pen

mɨdmagö lun. God nɨpe gö me, nɨbi bɨ mɨdmagö lɨbal. Nɨbi bɨ an, nɨbi bɨ gau kalɨp mɨdmagö lɨbal gau, kale God ñɨ pai nɨpe mɨdöm, God nɨp nɨŋbal u me, nɨbi bɨ gau mɨdmagö lɨbal. ⁸ God nɨpe nɨbi bɨ kalɨp mɨdmagö löp u me, nɨbi bɨ an, nɨbi bɨ gau kalɨp mɨdmagö lagpal gau, kale God nɨp nɨŋagnal. ⁹ God Ñɨ nɨpe añɨ yabɨɩ u yuö apöm gö, hon nɨbi bɨ ram mɨnönŋ iɩ i mɨdpun pör pör nöp kamɨŋ mɨdaiun rö löp. Anɨb u, God hanɨp mɨdmagö yabɨɩ löp u, waiö nɨŋbun. * ¹⁰ Hon God nɨp mɨdmagö lagnö; God nɨpe nöd hanɨp mɨdmagö la. God nɨpe nan si nan naij gɨpun gau nɨŋöm, hanɨp mɨlö ke gau yuböp. Pen nɨpe hanɨp mɨdmagö löm, Ñɨ nɨpe Jisas Krais hag yuö apöm, nan si nan naij gɨpun gau, mab ba laŋ au hañ romanŋ adö nɨpe ke udöm umöm, nan si nan naij gɨpun gac u ɨk gɨ yua. *

¹¹ Mɨdamam aij yad gau. God nɨpe anɨg göm, hanɨp mɨdmagö yabɨɩ löp rö, hon u rö nöp añ mam gau pen pen mɨdmagö lun. ¹² Nɨbi bɨ añɨ ap God nɨp amgö nɨŋagöp; pen hon añ mam gau pen pen mɨdmagö lɨnabun u, God nɨpe hanɨp aŋ daŋ mɨdeinab. Nɨpe hanɨp aŋ daŋ mɨdeinab u me, nɨpe nɨbi bɨ gau mɨdmagö yabɨɩ löp rö, hon u rö nöp nɨbi bɨ gau mɨdmagö yabɨɩ lɨnabun.

* 4:3: 1Jn 2:18 * 4:4: Mad 12:29; 1Jn 5:4-5 * 4:5: Jon 8:47; 15:19 * 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Ro 5:8-10; 1Jn 2:2 * 4:12: Jon 1:18

* 13 Hanıp Ana nıpe ke yuö apöm hanıp anı dan mıdöp u me, hon God anı dan mıdpun, nıpe hanıp anı dan mıdöp u, nıñ aij gıpun. * 14 Bapi God Nı nıpe nıbi bı kalıp ud kamıñ yunım, a göm, yua u, hon amgö hon ke nıñun, nıbi bı gau kalıp hag nıabun. 15 Nıbi bı, Jisas nıpe God Nı nıpe yabıt mıdöp, a göm waiö hıgpal gau, God kalıp anı dan mıdöp; kale God anı dan mıdpal. 16 Anıbu, God nıpe hanıp mıdmagö yabıt löp u nıñ udun, gası anıbu nıñöl gı nöp mıdpun.

God Bı mıdmagö lep. Nıbi bı mıdmagö lıbal gau, God anı dan mıdpal; God kalıp anı dan mıdöp. 17 Hon God aıp jım nıñöl mıdeınabun u, nıpe nıbi bı mıdmagö yabıt löp u rö, hon u rö nöp nıbi bı mıdmagö yabıt lıabun. Anıb u me, God manö kub hıgnab nıñ u, anıñın gö pıñıñ gıgnabun; hubıköl u nöp gun mıdeınabun. 18 God hanıp mıdmagö yabıt löp u me, hon pıñıg gun rö lagöp. Hanıp ilön nıñaböl, a gıñabun u me, anıñın gö pıñıñ gıñabun. Anıbu, nıbi bı pıñıñ gıpal gau, God hanıp mıdmagö yabıt löp, a göm, nıñıgpal.

19 God nıpe ke nöd hanıp mıdmagö la u me, hainö hon nıp mıdmagö lıbun. 20 Nıbi bı God nıp mıdmagö lıbun, a gıñaböl u, pen añ mam gau kalıp mulu kal nıñıñaböl u,

piral nöp hıgnaböl. Nıbi bı waiö nıñbal gau kalıp mıdmagö lıgnaböl u, kale aıgöl göm, God Bı waiö nıñıgpal u, nıp mıdmagö lıñaböl? 21 God manö kłö hagöm haga, "Nıbi bı yıp mıdmagö lıbal gau, añ mam gau kalıp u rö nöp mıdmagö löl," a ga. *

5

God Nı nıpe nıñ nıñ udep magö u

1 Nıbi bı, Jisas nıpe Krais, a göm nıñ udpal gau, kale magöñhalö God nıñ pai nıpe mıdpal. Pen nıbi bı nap mıdmagö lıbal gau, nıñ nıpe u rö nöp mıdmagö lıbal. 2 God nıp mıdmagö lun, nıpe manö kłö hagöm, anıg gımım, a göp rö gıñabun u, hon nıñıñabun, God nıñ pai nıpe gau kalıp mıdmagö lıbun. *

3 God manö kłö hagöm, anıg gımım, a göp rö nöp gıñabun u me, hon God nıp mıdmagö lıñabun. God manö kłö nıpe hagöp anıb gau, marö gagöp. * 4 Nıñhön gıñıg: God hanıp udö, nıñ pai nıpe mıdpun u me, nıbi bı yıharıñ gau nagı gıpal adö u, gası hanıp tıp gı ud aröl rö lagöp. Jisas nıpe Krais a gun nıñ udno me, nıbi bı yıharıñ gau nagı gıpal adö u, gası hanıp tıp gı ud aröl rö lagöp.

5 Nıbi bı, Jisas nıpe God Nı nıpe yabıt, a göm, nıñ udpal gau nöp, nıbi bı God Manö

* 4:13: 2Ko 1:22; 1Jn 3:24

* 4:21: Mak 12:29-31

* 5:2: 1Jn 4:15

* 5:3: Jon 14:15,23-24

nɪŋagpal gau nagi gɪpal adö u, gasɪ kalɪp tɪp gɪ ud aröl rö lagöp.

Jisas God Ñi nɪpe yabɪ

⁶ Jisas Kraiss aua u, bɪ yɪharɪŋ auaga. Nɪpe ñɪg paka; hainö hagape nɪpe lugö uma. Ñɪg nöp pakö, God Ñi nɪpe u, a gun, hagagpun; ñɪg paköm hainö hagape nɪpe lugö uma u me, God Ñi nɪpe mɪdöp u nɪŋbun. God Ana nɪpe u u rö nöp hanɪp gasɪ ñö nɪŋbun, Jisas God Ñi nɪpe yabɪ u mɪdöp. Nɪhön gɪnɪg: God Ana pör pör manö nɪŋö nöp hagöp. *

⁷ Anɪb u, manö adö mɪhau nɪgan mɪdöp: ⁸ Ana u; ñɪg u; hagape u. Manö mɪhau nɪgan anɪbu, jɪm ñöl adö añɪ hagöp rö, Jisas nɪpe God Ñi nɪpe mɪdöp u, nɪŋ aij gɪpun. * ⁹ Nɪbi bɪ gau manö hagnaböl u, manö kale nɪŋ udnabun; pen God manö hagöp anɪbu, manö anɪbu manö nɪŋö yabɪ, a gun, yɪŋɪd nöp nɪŋ udun. Nɪhön gɪnɪg: God nɪpe ke Ñi nɪpe u manö anɪbu hagöp. *

¹⁰ Nɪbi bɪ Jisas nɪpe God Ñi nɪpe yabɪ, a göm, nɪŋ udpal gau, God manö nɪŋö nɪpe u kalɪp anɪ dan mɪdö, kale God Ñi nɪpe nɪŋ udpal. Pen nɪbi bɪ Jisas nɪpe God Ñi nɪpe wasö gɪpal gau, God nɪpe bɪ pɪr alep bɪ, a gɪpal. Nɪhön gɪnɪg: God nɪpe ke Ñi

nɪpe manö nɪŋö hagöp u nɪŋ udagpal. * ¹¹ Manö nɪŋö u anɪg göl mɪdöp: God nɪpe kamɪŋ pör mɪdep magö u hanɪp ñöb; kamɪŋ pör mɪdep magö u Ñi nɪpe aip mɪdöp. ¹² God Ñi kale aip mɪdöp nɪbi bɪ gau, pör pör kamɪŋ mɪdep magö u hadö udpal; pen God Ñi kale aip mɪdagöp nɪbi bɪ gau, pör pör kamɪŋ mɪdep magö u udagpal. *

Jisas Kraiss nɪp nɪŋ udpim rö, God ñi pai nɪpe mɪdpim

¹³ Kale Jisas nɪpe God Ñi nɪpe u, a gɪ gasɪ nɪŋbim nɪbi bɪ gau, pör pör mɪdeinabim u nɪŋ aij gɪmim, a gem, manö anɪbi kalöp kalɪ klɪñ rɪkabin. *

¹⁴ Hon nɪŋbun, God nɪp amun, nɪp aij gɪnab adö u nöp hag nɪŋeinabun u, nɪpe nɪŋnab. * ¹⁵ Anɪbu, hon nɪŋbun, nan nɪhön nɪhön hag nɪŋeinabun, hagnabun rö nöp gɪnab.

¹⁶ Pen añ mam ap, nan si nan naij mab ke yan aragep rö u geinab u, kale God nɪp sabe gɪpe, God nɪpe añ mam anɪbu kamɪŋ mɪdep magö u kauyan ñɪnab. Pen nan si nan naij mab ke yan arep rö u gaiöl, God nɪp sabe gɪmim, a gem, hagagabin. * ¹⁷ God nan nɪhön nɪhön wasö göp gau gɪnaböl u, nan si nan naij gɪnaböl, pen nan si nan naij adö rɪmnap gɪnaböl, God nɪŋöm arö gɪnab.

* 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26

* 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31

Mad 12:31

* 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Gal 4:6

* 5:14: Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * 5:16:

18 Hon niḡbun, niḡbi bi God
 ñi pai niḡpe miḡpal gau, nan
 si nan naiḡ gagnaḡöl; God Ñi
 niḡpe kalip abad miḡdö, Seden
 kalip gi naiḡ giḡniḡm rö lagöp.
 *

19 Hon niḡbun, hon God
 ñi pai niḡpe miḡdpun; pen
 niḡbi bi ram miḡnöh iḡ i gasi
 niḡbal gau magöhhalö Seden
 ñimagö adö niḡpe miḡpal.

20 Hon niḡbun, God Ñi niḡpe
 apöm gasi aij hanip ñö, God
 pör kabö göl hagab u niḡp
 niḡnabun. Ñi niḡpe Jisas Kraiḡ
 aip jim ñöl miḡdpun u me,
 Nap God Bi kabö göl u aip
 jim ñöl miḡdpun. Jisas Kraiḡ
 niḡpe God kabö göl me. Niḡpe
 kamiḡ pör miḡdep Bi u.

21 Ñi pai miḡmagö yad gau.
 God hon, a göm, nan piral
 sabe giḡpal gau, kale asi masi
 giḡmim.

* 5:18: 1Jn 3:9

2 Jon

Jon köp aŋ u kalı kliñ rıka

¹ Yad nıbi bı Jisas Kraıs nıþ nıŋ udpal gau kalıþ abad mıdþın.

Kalöp, nıbi God hadame nöþ udnabın a ga u abe, ñı þai nıpe abe, kalöp köp i kalı kliñ rıkabın. Yad kalöp mıdþmagö yabıt lıbın. Pen yad nöþ wasö, nıbi bı Jisas Kraıs manö nıŋö nıŋ udpal gau magöŋhalö kalöp mıdþmagö lıbal. ² Kalöp mıdþmagö lıbun u, Jisas Kraıs manö nıŋö nıŋ udno, hanıþ mıdþmagö aŋ daŋ kamıŋ mıdö, þör þör nöþ mıdeınab. ³ Nap God abe, Ñı nıpe Jisas Kraıs abe, hanıþ mög nıŋmil ud aıj gımıl, abad mıd aıj gılö nıŋöl gı, hon Jisas Kraıs manö nıŋö nıŋ udöl gı mıdun, pen pen mıdþmagö lö l gı mıdeınabun.

Jisas Kraıs manö nıŋö nıŋ udöl gı, pen pen mıdþmagö lö l gı mıdaimim

⁴ Ñı þai kale rımnap Jisas Kraıs manö nıŋö nıŋ udöl gı, hagöp rö gaböl u nıŋem, yad mıñ mıñ yabıt gıþın; Bapı hanıþ anıg gımım, a ga. * ⁵ Pen nıbi aıj. Yad nöþ manö kalı kliñ rıkem hagabın, hon mıdþmagö pen pen lı mıdaiun. Manö anıbi manö gısön nıbö ap wasö; God nıpe hadame dagol gau it

göm, manö klö hagöm, manö anıbi haga. * ⁶ God manö klö hagöm, anıg gımım, a ga rö nöþ geınabun u, God nıþ mıdþmagö lun, nıbi bı gau abe kalıþ mıdþmagö lınabun. God nıpe hadame dagol gau it göm, manö klö hagöm, manö anıbi hagö nıŋbım: kale magöŋhalö pen pen mıdþmagö lımım.

Nıbi bı rımnap manö pıral hag ñıbal

⁷ Nıbi bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag aþaböl gau, kale iru mıdþal. Kale hagpal, “Jisas Kraıs nıpe hañ roman löm, ram mıñnöŋ it i auaga,” a gıþal. Nıbi bı anıg gıþal gau, kale bı pıral hageþ bı, bı Jisas Kraıs Nıþ Mulu Kal Nıŋeb Bı. * ⁸ Pen kale nıŋ aıj gımım. Wasö u, wög nıþ gıþım u hir gıñım rö löp. Nıŋ aıj gımım, God kalöp nan aıj ñınabın a ga u magöŋhalö udmım.

⁹ Nıbi bı Kraıs manö hag ña u arö göm, manö pıral rımnap udnaböl gau, God nıþ aıþ jım ñöl mıdþagpal; nıbi bı Kraıs manö hag ña u nıŋ udöl gı nöþ mıdþal gau, Bapı Ñı apıl mıhau aıþ jım ñöl mıdþal. ¹⁰ Anıb u, nıbi bı rımnap kalöp God Manö hag ñınıg auaiöl, nıŋ aıj gımım, kalıþ udmım. Manö kabö göl anıbu arö göm, manö pıral rımnap hagaiöl, kalıþ hag wıhai dam ram kale raul daŋ ud aragmım. ¹¹ Nıhön gıñıg: nıbi bı anıb gau kalıþ hag

* 1:4: 3Jn 3 * 1:5: 1Jn 2:7 * 1:7: 1Jn 4:1-3

wihai u† g† dam ram kale ud
 arbe, manö piral kale hagpal
 an†bu, kale ke abe hagpim rö
 linab.

Manö magö adiŋ rimnap

¹² Yad kalöp manö iru
 m†döp gau kali† kliñ rikbnep
 u pen köp ñ†g ig nöp
 rikagnabin; yad ke amem,
 kalöp amgö n†ŋem, aip as†k
 m†dun manö hagun, m†ñ
 m†ñ yab†† g†nabun. ¹³ N†bi
 aij. Nañ†n m†dmagö ne
 au† m†döp ñ† pai n†pe nöp,
 “M†dpan?” a g†pal.

3 Jon

Jon köp hain n̄bō u kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad n̄bi b̄i Jisas Kraiss n̄p n̄j udpal gau kal̄ip abad m̄dpin.

Nöp b̄i n̄jeb aij yad Gaias köp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Yad nöp m̄dmagö yab̄i l̄bin. *

² M̄damam aij yad. Yad God n̄p sabe gem hagpin, “Gaias n̄p abad m̄daimön, n̄p m̄ñā nan ap gagn̄m, m̄d aij ḡin̄m,” a ḡipin. Yad n̄jbin, ne ana ne aḡ daḡ m̄d aij ḡipan. ³ Kraiss n̄bi b̄i añ mam r̄imnap aui apöm, ne Jisas Kraiss manö n̄jō n̄j ud p̄dōḡ ḡimön, hagöp rö nöp göl ḡi m̄dpan, a geila u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡipin. *

⁴ Ñ̄i pai yad gau, Jisas Kraiss manö n̄jō hagöp rö nöp ḡipal, a ḡinaböl u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡinabin.

Gaias ḡi aij ga u n̄jöm, Jon m̄ñ m̄ñ yab̄i ga

⁵ M̄damam aij yad. Yad n̄jbin, Jisas Kraiss hagöp rö nöp ḡimön, Kraiss n̄bi b̄i añ mam r̄imnap kal̄ip p̄or ud aij yab̄i ḡipan. Añ mam ram m̄nōḡ m̄lō kub gau n̄bō n̄jagpan gau, kal̄ip haḡwaḡō udmön, abad m̄d aij ḡipan. ⁶ Kraiss n̄bi b̄i kal̄ip an̄g ḡipan gau r̄imnap apöm, Kraiss n̄bi b̄i c̄oc aui m̄dpal kal̄ip hagla, “Gaias Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄ip

m̄dmagö yab̄i l̄p,” a ḡila. N̄bi b̄i God wög ḡi ajpal an̄b gau ud aij ḡi dammön, kale ram m̄nōḡ ke n̄bō ap arn̄g ḡinaböl u, nan ḡi ñeb r̄imnap kal̄ip ñ̄mön. Nan kal̄ip ñ̄inabön u kale udöm, gau ajöm, God n̄p wög göm, nan magö rauöm ñ̄j naböl.

* ⁷ Kale Jisas Kraiss manö aij u hag ñ̄i ajöl ḡi, n̄bi b̄i Kraiss n̄p n̄j udagpal gau kal̄ip hag n̄jöm, nan magö nan gau udagpal. * ⁸ An̄b u, n̄bi b̄i aij an̄bu rö kal̄ip ud aij gun, nan r̄imnap ñ̄un, aip j̄m ñ̄un, Jisas Kraiss manö n̄jō wög u ḡino, ar aij ḡinab.

Daiodrepis ḡi naij ga

⁹ Yad Kraiss n̄bi b̄i m̄dpim gau kalöp köp ap kal̄i k̄liñ r̄iknō u pen b̄i Daiodrepis, b̄i kub m̄deinam, a göm, manö yad hagabin hag hain göm n̄jagab. ¹⁰ An̄b u, yad m̄dpim u amem, n̄ipe manö naij hagöm, han̄p hag juöp manö u hagnabin. Pen an̄bu nöp wasö; n̄ipe Kraiss n̄bi b̄i añ mam God Manö hag ñ̄i ajpal gau kal̄ip udagöm, n̄bi b̄i r̄imnap añ mam gau kal̄ip udn̄g ḡilō, n̄ipe wasö göm, an̄g ḡimim c̄oc i hainō auagmim, a göp.

Demidrias ḡi aij ga

¹¹ M̄damam aij yad. N̄bi b̄i r̄imnap naḡi ub̄j naij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gagmön. Pen n̄bi b̄i r̄imnap naḡi ub̄j aij adö u hain gaiöl, ne unbö rö ḡimön.

* 1:1: Ap 19:29; Ro 16:23 * 1:3: 2Jn 4 * 1:6: Dai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12

Nibi bi nagi ubiη aij adö u hain gipal gau, God ñi pai nipe midpal. Nibi bi nagi ubiη naij adö u hain gipal gau, kale God nip niηagpal. *

¹² Nibi bi magöηhalö Demidrias nip niηöm, bi aij, a gipal. Demidrias nipe Jisas Kraiss manö niηö u hagöp rö gab u me, nipe bi aij u waiö lö niηbun. Yad u rö nöp Demidrias nipe bi aij, a gabin. Ne niηban, yad manö niηön hagnabin manö niηö nöp hagnabin.

Manö magö adij rimnap

¹³ Yad nöp manö iru nöp kali kñiñ rikbnep u pen köp ñig ig nöp rikagnabin; *
¹⁴⁻¹⁵ söl midöp, yad ke amem, nöp mulu adij niηem, aip asik midul manö hagnabul.

God nöp abad midö, agamij midaimön. Midamam gai i midpal nöp, "Midpan?" a gaböl. Midamam ne aip midpim gau kalip magöηhalö, "Jon kalöp hagöp, 'Midpim?' a göp," a gimön.

* 1:11: 1Jn 3:6-10 * 1:13: 2Jn 12

Jud

Jud köp kalî kîñ rîka

1 Yad Jud, Jems nîmam nîpe u. Jisas Kraiss wög gi ñeb bi nîpe ap mîdpin.

Manö kalî kîñ rîkabin anîbi, kalöp nîbi bi Bapi God, kalöp udnabin a göm udöm mîdmagö löp nîbi bi gau, kalî kîñ rîkabin. Jisas Kraiss nîpe kalöp abad mîdöp.

* 2 God apil mîhau kalöp mög nîñmil, ud aij gîmil, mîdmagö lîmil, gîlö aran.

Bi God Manö piral hagep gau

3 Nîbi bi nîñeb aij yad. Kalöp köp kalî kîñ rîkem, Jisas Kraiss hanîp ud kamîñ yua manö aij u rîmnap hagnabin, a gem, gasî u nîñnö. Pen yad uri gasî nîñbin, kale klö yabî gîmim, Jisas Kraiss manö aij hanîp nîbi bi nîpe hag ña u, nîñ ud pîdöñ göl gi mîdaimim, manö anîbu uri nöp köp kalî kîñ rîkem, kalöp yunabin, a gîpin. 4 Bi naij God nîñagal rîmnap agamîj apöm, kalöp aip magum gîpal. God nîpe nîbi bi mög nîñöm, Ñî nîpe hag yuö apöm, uma u me, nîbi bi nan si nan naij geinaböl u, God nîp hag nîñlö, nîpe nan si nan naij gînaböl u nîñöm arö gînab. Pen bi naij anîb gau,

manö aij anîbu ud ado göm haggal, "Hon nan si nan naij halöwalö gîno, God hanîp pen nan ap gagnab," a gîpal. Anîg gîpal anîbu, Bi Kub hon Jisas Kraiss nîp arö göm, gi naij yabî gîpal. Hadame dagol gau God Manö kalî kîñ rîköm, nîbi bi anîg gînaböl gau ilön kub yabî udnaböl, a gîla. * 5 Hadame nöp ga u nîñbim u pen hauî gîmim rö löp rö, kalöp kauyan hagnîg gabin. God nîbi bi nîpe Isrel kai, ram mîñöñ Ijip nîbö ud asîk daua, pen hainö nîp gasî nîñagla gau kalîp al pak lö umla. *

6 Ejol rîmnap, ram mîñöñ aij kale mîd aij gîla gau arö gîlö, God kalîp sîbön göp mîgan u nagî lö, manö kub hagep ñîñ kub u abad mîdpal. *

7 Anîb unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rîmnap ram mîñöñ yöp söl anîb gau abe, kale nîbi si bi si gi damöm, gi naij yabî geila. Nîbi bi mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nîbi bi gau magöñhalö nîñlan, a göm, Sodom Gomara nîbi bi gau kalîp mab mîtan kumi kabö lan nîbö u yuö, apöm kalîp in habîk ara. *

8 Bi naböñ nîñöm manö piral haggal, hagin anîb gau, kale u rö nöp hañ roman kale ke gi naij göm, Bi Kub manö nîpe hag juöm, ejol gau kalîp manö naij haggöm, gîpal. 9 Pen Mosîs umö, ejol

* 1:1: Mad 13:55

* 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1

* 1:5: Eks 12:51; Nab 14:29-30

* 1:6: 2Pi 2:4

* 1:7: Jen 19:1-25; 2Pi 2:6,10

kub yabıt Maikel aip, Seden aip, Mosıs wip he u udnıg pen pen haglö u, Maikel Seden nıp hag juaga. Nıpe yıharıñ haga, “God nıpe ke nöp gası ñınım!” a ga. *
 10 Maikel gası nıñ aij göm anıg haga u pen bı hagabin gau, nan nıñön nıñagpal gau, manö naj naj nöp hagöm hałowawö hag jubal. Pen kale, gası nıñ aij gagöm, kaj kain gıpal rö gıpal u me, God pen kalıp ilön kub yabıt ñınab. *

11 Bı anıb gau kalıp mög nıñbin. Adam ñı nıpe Ken gı naj ga rö gıpal. Mumug mani nan gau nöp gası nıñöm, bı ne Belam hadame nöp ga rö gıpal. Anıb u, kale bı ne Kora, God Manö rıb juöm uma rö umnıg gaböl. *

12 Pen kale God nıp mıdmagö löl gı, añ mam pen pen mıdmagö löl gı, nan jım ñöl ñıñnıg apım, magum gıpım ñın u, kale God nıp gası nıñöm wasö, yıharıñ apöm nan uñam ud ñeb gı ñıñlö, gac kale kalöp u rö nöp cıg göp. Anıb u, kumi apöm möñ alagöm yıharıñ pak gı dö gı aröp rö u mıdpal. Mab ñıñeb magö pılagö ıt halö ud julö hadö böñ nöp mıtep ga rö mıdpal. * 13 Nan naj ke yabıt gı damöm, ñıg solwara pa jö ma jö göm, kıñu habkob lı ap lugöp rö gıpal. Nıbi bı anıb gau, God nıpe gö, kale gapı ju sıbön anı gau am ado

gı auagep rö adö u arnaböl.

14 Adam ıt nıpe rıka u, rık damöm, Inok nıp me kagoł jıñ u* yag daula. Inok nıpe hadame nöp God manö nıpe hagöm, bı kalöp pıral hagpal anıb gau rö nıñöm haga, “Nıñım! Bı Kub ejol uł nıpe ñın juöl iru yabıt nöp damöm, * 15 nıbi bı magöñhalö manö kub hagnab. Nıp gası nıñagöm, manö nıpe hagöp rö gagöm, nan sı nan naj adö ke ke göm, nıp manö kłö naj adö ke ke hagöm gıpal rö, kalıp ilön kub yabıt ñınab,” a ga. 16 Bı manö pıral hagpal, kalıp hagabin gau, kale pör hag har har göl gı, manö udöl gı, gı mıdpal. Hanıp ke aij gıñab adö u gun, a göm, hałowawö gı naj gılö arab. Yad nöp bı kub mıdpın, a göm, gası u nıñöm, hagpal. Pen nıbi bı rımnap hanıp aij gıñım adö u gılanı, a göm, kalıp hib dap raneb manö pıral nöp hag hag gılö aröp.

17 Pen bı nıñeb aij yad gau. Bı Kub hon Jısas Krais bı manö nıpe ud arep gau nöđ hagla manö u gası nıñöl gı mıdaimım. 18 Kalöp hagla, “Ñın hain u, nıbi bı God nıp gası nıñagal gau, gası naj kale ke nıñbal rö göl gı, kalöp hag hain gıñaböl,” a gıla. * 19 Bı hagabin bı anıb gau, God Ana kalıp aip mıdagöp. Gası ke auöp

* 1:9: Dan 10:13,21; 12:1; 2Pi 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * 1:10: 2Pi 2:12 * 1:11:

Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35 * 1:12: 2Pi 2:13,17 * 1:14: Adam

abe wö ralnabön u, Inok nıp mudun jıñ u yag daula * 1:14: Jen 5:18,21-24

* 1:18: 2Pi 3:3

rö n+ñöm g+pal u me, kalöp n+bi b+ ud as+ik ke ke l+bal.
 20 Pen n+bi b+ n+ñeb aij yad gau. Jisas Kraiss manö aij u n+ñ udep magö u+ yab+ñ an+bu n+ñ ud p+idöñ g+mim, manö aij an+bu yuö u pör nöp r+imnap halö n+ñ aij g+mim, g+ dammim, g+pe arn+im. Ana U+ u kalöp gas+ ñö n+ñöl g+, klö n+pe ud n+p sabe göl g+ m+idaimim. * 21 B+ Kub hon Jisas Kraiss kalöp mög n+ñöb u me, n+pe kalöp dam ram m+inöñ kumi kabö adö lan au lö, pör pör nöp kam+ñ m+ideinabim. Pen am n+pe aip pör pör m+idaiun, a g+mim, abad m+idpim ñ+n i, God han+ñ m+idmagö löl g+ nöp m+idöp, a g+mim, gas+ u n+ñ m+idaimim.

22 N+bi b+ gas+ m+ihöp n+ñöm, gas+ iru n+ñbal gau, kal+ñ mög n+ñmim, manö hain hagmim. 23 N+bi b+ r+imnap mab m+ñan adö u aröl rö löp gau, kal+ñ ud kam+ñ yumim, kam+ñ aröl. N+bi b+ r+imnap kal+ñ u rö nöp mög n+ñmim udmim, pen m+idmagö kale ke auöp rö g+pal rö, hane u rö nöp g+ naj gun rö löp, a g+mim, n+ñ aij g+mim m+idaimim. Nan si nan naj kale g+pal gau p+ñ+ñ g+mim, as+ mas+ g+mim. Nan si nan naj g+ m+idlö wa+ñ kale abe gac göp a g+mim, udagmim. *

*B+ Kub hib dap raneb
 manö ap*

24 M+ñi kalöp God ñ+magö adö u labin.

N+pe kalöp abad m+idö n+ñöl g+, ap lug pak-agnabim.

Hainö kalöp udöm, n+pe ke mailö aij ke halö m+idöp au lö,

n+bi b+ as+ñ m+idagöp n+pe m+idmim, m+ñ m+ñ yab+ñ g+ñabim. *

25 God n+pe añ+. N+pe han+ñ ud kam+ñ yuöp.

B+ Kub hon Jisas Kraiss han+ñ, a göm, umöm uraka u,

hadame dagol gau r+iköm, m+id damöm,

uri, hainö, pör pör nöp n+pe m+idep nöp m+idöm,

n+pe B+ mailö aij halö, B+ aij unbö ke,

B+ klö naj yab+ñ, B+ magöñhalö abadep m+idöp.

An+bu, hib n+pe pör nöp hagno adö aran.

An+ñ unbö rö aij.

* 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; Rep 3:4 * 1:24: Ro 16:27; 2Pi 3:18

Repelesin Jon naböŋ niŋöm kali kliñ rika

1 Yad Jon, God wög gi ñeb bi nipe ap midpin. Manö kali kliñ rikabin anib i, nöd waiö niŋagla. Nibi bi God nip wög gi ñibal gau, nan niñön niñön söl ginim u niŋlan, a göm, God nipe Jisas Kraiss nip hagö, nipe pen ejol nipe u yuö apöm gö, yad naböŋ niŋnö. *

2 Naböŋ niŋnö anibu, God manö nipe haga u abe, Jisas Kraiss manö nipe haga u abe niŋnö u, köp anibi kali kliñ rikabin. 3 Söl midöp, nan niñön niñön naböŋ niŋnö u magöŋhalö il göm gi dam arnab. Anibu, nibi bi manö kali kliñ rikabin anib i kale ke amgö li niŋnaböl gau abe, nibi bi rimnap amgö li niŋ haglö apdi niŋnaböl gau abe, God Manö anibi niŋ udöm hain gaiöl u, God gö, miñ miñ ginaböl. *

Jon nibi bi cöc unbö mudun jŋ mideila gau kalip manö hag ña

4 Yad Jon kalöp nibi bi Esia Propins ram minöŋ pro ke ke unbö mudun jŋ Kraiss cöc nipe midpim gau, köp i kali kliñ rikabin.

God nipe miñi midöp, nipe hadame dagol gau midmidöp, nipe hainö pör

pör nöp mideinab u kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agamij mid aij gi midaimim. God anibu abe, ana mudun jŋ sea kiŋ asikep nipe adö au midpal gau abe, kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agamij mid aij gi midaimim.

* 5 Jisas Kraiss, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, il gi uraköm, ram minöŋ gau kiŋ midpal gau kalip magöŋhalö abad midöp u, nipe u rö nöp kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agamij mid aij gi midaimim.

Nipe hanip midmagö löm, hagape nipe lugö umöm, nan si nan naij gipun gac u lik gi yuöp. *

6 Hon Kiŋ kub Jisas Kraiss ram nipe midun, Nap God nip sabe gep nibi bi nipe midpun.

Anib u, Jisas Kraiss, Bi mailö aij halö u, Bi klö yabil u,

hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arnim!

Anib unbö rö aij. *

7 Pen niŋim! Nipe kumi halö auö,

nibi bi ram minöŋ gau nibö gau nibö magöŋhalö nip waiö niŋnaböl.

Bi nip watab ud binŋ gila gau abe

magöŋhalö nip waiö niŋnaböl.

* 1:1: Rep 22:6

* 1:3: Rep 22:7,10

* 1:4: Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5

* 1:5:

Kol 1:18; Sam 89:27

* 1:6: 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6

Niþ niñöm, niþi bi ram
 mĩnõŋ gau niþõ gau
 niþõ magõŋhalõ,
 niñõn giñg aniñ giþun,
 a gõm, mög gõ miñõŋ
 kub giñabõl.

Niñõ, aniñ giñab me u!

Aniþ unbõ rö aij. *

8 God Bi Kub klõ ke halõ
 nan gau magõŋhalõ giñim
 rö nõp miñõp u, niþe miñi
 miñõp, hadame dagol gau
 miñmiñõp, hainõ pör nõp
 pör nõp miñõinab. Niþe
 hagõp, “Yad nõp giñõ, nan
 gau magõŋhalõ il gõm miñõp.
 Yad nõp giñõ, nan gau
 magõŋhalõ ur giñg giñab,”
 a gõp. *

*Jon nabõŋ niñõm Jisas niþ
 niña*

9 Yad namam Jon, Kiñ hon
 Jisas ram niþe miñdun, niþ
 wõg gi ñino, niþi bi gau
 hanip gi naiñ giñõ, gasi iru
 niñagun, gasi halõ miñdun,
 niþ arõ gagun, klõ yabiñ gun
 giñõ arab. Yad God Manõ u
 hag ñem, Jisas apõm manõ
 aij hanip hag waiõ la manõ
 niñõ aniþu hag ñinõ, yiþ
 nagĩ lõm, dam ñig solwara
 riþ gus ga airan Padmos au
 liñla.

10 Airan Padmos gau
 miñdnõ, Bi Kub ñin niþe ap,
 God Ana u yiþ ba lõ niñõl
 gi, jõl yad gau adõ manõ
 kub ap, añiñ magõ rö hagõm
 haga, ¹¹ “Ne nan niñõn niñõn
 niñnabõn gau, kõp kaliñ kliñ
 rikmõn, niþi bi ðaun kub ke

ke unbõ mudun jñŋ Kraiñ cõc
 niþe miñpal gau, kaliþ kõp
 aniþu yuõ arniñm. Epeñas
 ap, Smõna ap, Pegamam
 ap, Daiadaira ap, Sadiñ ap,
 Piladelpia ap, Leodisia ap
 yuõ arniñm,” a ga.

¹² Manõ aniñ hagõ niñõl
 gi, yad bi manõ hagab aniþu
 niñin, a gem, ado gem niñnõ,
 lam kabõ gol udõm giñla unbõ
 mudun jñŋ u miñõia. ¹³ Pen
 lam an aniþ au, yad niñnõ, Bi
 ap Ñi niþe rö bi ap miñõia.
 Niþe waiñ miñõ kub yabiñ
 ap yimõ ma goñ niþe pañu
 ga; kabõ gol udõm giñla dip
 nagĩ kub ap ud pabiñ an au
 giñlan piñg la. * ¹⁴ Nabic cõg
 umagõ niþe u, kaj sipsip un
 rud miñõp rö, aka kumi rud
 miñõp rö, la. Amgõ niþe
 u, mab miñan rö miñõia. *

¹⁵ Ma kid niþe u, nan kapa
 klõ “bras” a giñpal u laulõ, in
 kiñid udõp rö u ga. Pen manõ
 niþe u, ñig hij kub biñg gu
 hagõp rö u haga. ¹⁶ Ñimago
 yijig kid niþe u, gapĩ unbõ
 mudun jñŋ u udõl miñõia.
 Pen ru miñõ kid goñ goñ ga
 ap meg miñgan adõ lan ajman
 raua. Mulu majman niþe u,
 siñõ an aulik apõm, mailõ
 kid yabiñ hagõm gõp rö u ga.
 *

¹⁷ Yad niþ niñem, ma
 il niþe au ap lug maben
 yimem, niþi bi umbal kiñla
 gõp u rö miñõinõ. Aniñ
 giñõ, ñin yijig bõñ niþe u
 yiþ ud niñõm haga, “Piñin

* **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De 4:17 * **1:8:** Rep
 21:6; 22:13 * **1:13:** Dan 7:13; 10:5 * **1:14:** Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18;
 19:12; 14:2 * **1:16:** Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15

gagmön! Yad ke g̃nō, nan gau magōḡhalō iḡ gōm m̃döp. Yad ke g̃nō, nan gau magōḡhalō ur g̃ñig g̃nab. * 18 Yad me B̃i Pör Kam̃iḡ M̃döp u. Nöd umnō u pen nōḡ! M̃iñi kam̃iḡ m̃dem, pör nöp pör nöp kam̃iḡ m̃deinabin. Yad ‘Umeb Magō’ u abad m̃dpin. Ñibi b̃i umöm, am ‘Wip Ana Ram’ m̃dpal gau, yad ki rib u udöl m̃dem, ‘Wip Ana Ram’ ka u abe, ñibi b̃i ‘Wip Ana Ram’ au m̃dpal abe abad m̃dpin. Yad ajōḡ hĩkeinabin kale u rö nöp kam̃iḡ arnaböl.

19 “Añib u, nan ñihön ñiḡban u köp kal̃i k̃liñ r̃ikmön. M̃iñi gab rö ñiḡmön, hainō g̃nab rö ñiḡmön, magōḡhalō köp yan kal̃i k̃liñ r̃ikmön. 20 Pen nan ñiḡabön gau, manō iḡ u añig göl m̃döp: lam gol udöm g̃ila unbö mudun j̃iḡ ñiḡabön gau, ñibi b̃i ram m̃nōḡ ke ke unbö mudun j̃iḡ Kraiś cöc ñipe m̃dpal gau ñiḡabön. Pen gap̃i unbö mudun j̃iḡ ñ̃imagō ỹj̃ig böḡ yad adö u ñiḡabön gau, ejol cöc unbö mudun j̃iḡ abad m̃dpal gau ñiḡabön,” a ga.

2

Krais ñibi b̃i ñipe Epesas m̃idm̃idal manō hag ñ̃eb

1 “Pen daun kub Epesas Kraiś ñibi b̃i ñipe m̃dpal gau, ejol kal̃ip abad m̃döp u ñip manō kal̃i k̃liñ r̃ikmön hagmön:

‘B̃i gap̃i unbö mudun j̃iḡ ñ̃imagō ỹj̃ig böḡ lau ñipe adö u udöl g̃i, lam gol udöm g̃ila unbö mudun j̃iḡ añ au ajöp u, Epesas ñibi b̃i abad m̃dpan gau kal̃ip manō añibi hag yuöp. *

2 Ñipe hagöp,

“Kal wög klō g̃imim g̃i dammim b̃iślam m̃dmim, j̃i ñiḡag̃im u, ñiḡbin. Ñibi b̃i g̃i naij g̃ipal gau kal̃ip ñiḡbe, kalöp aij gagöp. B̃i Jisas manō ud arep m̃dpun, a gōm, manō piral hagpal gau kal̃ip ñiḡ aij g̃imim, as̃i mas̃i g̃ipim. *

3 Ỹip ñiḡ udmim manō yad hagpe kalöp marō ñ̃ilō, j̃i ñiḡag̃mim, yad aip c̃ig göl g̃i nöp m̃dpim u, ỹip aij göp.

4 “Pen yad manō ap m̃döp. Yad aip nöd c̃ig g̃imim m̃dmagō yab̃iḡ l̃i m̃daibe nag̃i adö u dam yubim gai? 5 Nöd ỹip m̃dmagō l̃i m̃dmim g̃i aij g̃ipe nag̃i aij añibu, ñihön g̃ñig arō g̃ipun a g̃imim kuōyaḡ udmim, nöd m̃id aij g̃im̃idim rö m̃daimim. Wasö u, yad apem lam kale u p̃iḡ g̃i udnabin. *

6 “Pen adö ap g̃ipim u, ỹip aij göp. Ñibi b̃i kale b̃i Nikolas manō piral ñipe u udöm, nag̃i naij adö u g̃ilō ỹip aij gagöp rö, kalöp u rö nöp aij gagöp.

7 “Kale ñibi b̃i gas̃i r̃im̃id m̃daiñim gau, God Ana ñipe Kraiś ñibi b̃i ñipe

* 1:17: Ais 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13

* 2:5: Rep 3:3

* 2:1: Rep 1:16 * 2:2: 1Jn 4:1

mıdpal ram mınöŋ ke ke gau kalıp manö hagöp u nıŋ aij gımim.

Nıbi bı marö auö, gası iru nıŋagöm, yıp cıg göl gı nöp mıdeınaböl gau, ñın hain aunab u kalıp hagnö, mab magö ur pör mıdep God wög naböŋ aij nıpe adö laŋ ranab u udöm ñıŋnaböl," a göp,' a gımön.
*

Krais nıbi bı nıpe Smöna mıdmıdal manö hag ñeb

⁸ "Pen daun kub Smöna Krais nıbi bı nıpe mıdpal gau, ejol kalıp abad mıdöp u nıp manö kalı kılın rıkmön hagnön:

'Bı nıpe gö, nan gau magöŋhalö il göm mıdöp u; Bı nıpe gö, nan gau magöŋhalö ur gınıg gınab u; Bı umöm kauyaŋ uraka u, Smöna nıbi bı abad mıdpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

⁹ Nıpe hagöp,

"Yad nıŋbin, nıbi bı rımnap, hon God nıbi bı yıjıg göl mıdpun a gıpal u pen Seden sabe gep ram nıpe mıdöm, kalöp manö udöl gı mıdpal. Marö kalöp nıhön nıhön mıdöp gau, yad u rö nöp nıŋbin. Kale nıbi bı mög gep rö mıdpim u pen yad nıŋbin God amgö ilö adö nıpe u kale nıbi bı gep yabıt mıdpim. * ¹⁰ Kalöp marö gınıg gab u, gası kub nıŋagmim. Nıŋim! Söl

mıdöp, Krais nıp cıg aij gıpal aka ap lug paknaböl, a göm, Seden gö, kalöp rımnap ud nagıt lınaböl. Kalöp ñın unbö sıduŋ laŋ u rö gı nıaj göl gı mıdeınaböl. Pen kalöp nıhön nıhön göm, böŋ nöp al pak lınıg geınaböl u, gası kub anıbu nıŋagmim. Yıp cıg göl gı nöp mıdpe al pak leınaböl u, kalöp usajıl bad pör kamıŋ mıdep u ñınabin. *

¹¹ Kale nıbi bı gası rımıd mıdainım gau, God Ana nıpe Krais nıbi bı nıpe mıdpal ram mınöŋ ke ke gau kalıp manö hagöp u nıŋ aij gımim.

Seden kalöp neb neb gınab u pen nıbi bı yıp cıg göl gı nöp mıdeınaböl gau, ilön kub udöm umla rö u kuöyaŋ umagnaböl," a göp,' a gımön. *

Krais nıbi bı nıpe Pega-mam mıdmıdal manö hag ñeb

¹² "Pen daun kub Pega-mam Krais nıbi bı nıpe mıdpal gau, ejol kalıp abad mıdöp u nıp manö kalı kılın rıkmön hagnön:

'Bı ru mılö kıd nıpe goıt goıt kıd mıdöp u, Pega-mam nıbi bı abad mıdpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

¹³ Nıpe hagöp,

"Yad nıŋbin, kale bıslam yabıt mıdpim. Nıbi bı ram mınöŋ kale mıdpim anı au,

* 2:7: Jen 2:9; Rep 22:2,19 * 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9 * 2:10: 2Di 4:8;

Jem 1:12 * 2:11: Rep 20:14; 21:8

Seden kin rö abad midöp. Pen kale manö yad nı̄n ud aij gımim, yıp cıg aij göl gı̄ midpim. Ram mınön Seden abad midöp anıbu, namam Adipas manö aij yad u nı̄bi bı̄ gau kalıp hag nı̄ midö, nıp al pak lı̄la u pen yıp arö gagpe.

14 Pen manö rı̄mnap midöp. Nı̄bi bı̄ kale rı̄mnap, Belam manö hag nı̄midöp rö hag nı̄bal. Bı̄ Belam anıbu, Belak nıp rı̄mid ukö me, Belak nı̄pe am Isrel nı̄bi bı̄ gau kalıp tıp gı̄ ud arö, kale yıp arö göm, nan nı̄neb nan yı̄harı̄n god pı̄ral gau nıp pak sabe gı̄ nı̄ila u nı̄nı̄la. Belak Isrel nı̄bi bı̄ kalıp hagö, kale nı̄bi si bı̄ si gı̄la.

* 15 Isrel nı̄bi bı̄ hadame gau gı̄la rö, kale rı̄mnap bı̄ Nikolas manö pı̄ral nı̄pe u udmim, nagı̄ naij adö nı̄pe u hain gımim gı̄pe aröp. 16 Anı̄b u, nan si nan naij gı̄pim u, nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pun a gımim, arö gımim. Pen anı̄g gagnabim u, yad söl yı̄nı̄d apem, ru mı̄lö kı̄d meg mı̄gan yad yan nı̄bö amjaköp u udem, nı̄bi bı̄ anı̄g gı̄pal gau aip pen pen gı̄nabin.*

17 Kale nı̄bi bı̄ gası̄ rı̄mid midainım gau, God Ana nı̄pe Kraıs nı̄bi bı̄ nı̄pe midpal ram mınön ke ke gau kalıp manö hagöp u nı̄n aij gımim.

Seden kalöp neb neb

gı̄nab u pen nı̄bi bı̄ yıp cıg göl gı̄ nöp midainaböl gau, yad nan nı̄neb mana pi gı̄la u rı̄mnap nı̄nö nı̄nı̄naböl. Pen kalıp kabö rud ke ke nı̄nabin. Kabö nı̄nabin adö anı̄b gau, hib gı̄sön nı̄bö u rı̄k ke ke anı̄ anı̄ nı̄nabin, nı̄bi bı̄ udnaböl gau nöp nı̄nı̄naböl,” a göp,’ a gımön.*

Kraıs nı̄bi bı̄ nı̄pe Da-ıadaira midmidal manö hag nı̄eb

18 “Pen daun kub Da-ıadaira Kraıs nı̄bi bı̄ nı̄pe midpal gau, ejol kalıp abad midöp u nıp manö kalı̄ klı̄n rı̄kmön hagmön:

‘God Nı̄ nı̄pe, amgö mab mı̄tan rö midö nı̄nöl gı̄, ma kı̄d nı̄pe u, kapa bras a gı̄pal u laulö in kı̄ı̄d udöp rö midöp u, Daiadaira nı̄bi bı̄ abad midpan gau kalıp manö anı̄bi hag yuöp.*

19 Nı̄pe hagöp,

“Kale gı̄pim nagı̄ adö u, yad nı̄nı̄n. Yıp abe, nı̄bi bı̄ gau kalıp abe midmagö lımim, klö gımim yıp wög göl gı̄ nöp midpim u, yad nı̄nı̄n. Anı̄ mam gau pen pen ud aij gımim, gı̄ nı̄mim, marö auö bı̄slam midmim gası̄ iru nı̄nı̄nı̄pim u, yad nı̄nı̄n. Gı̄pim anı̄bu, nöđ pro pro gı̄midim u pen mı̄nı̄ rapın gı̄pim u, yad nı̄nı̄n.

* 2:14: Nab 22:1–25:2; 31:16; 2Pi 2:15
16:4,14-15,33-34; Jon 6:48-50; Aıs 62:2

* 2:16: Rep 3:11 * 2:17: Eks
2:18: Rep 1:14-15

20 Pen manö ap midöp. Nibi Jesebel u hag yuag-pim. Manö piral hagöm, yad nibi God manö hagep midpin a göp. Nibi bi yip niñ udpal gau kalip manö piral hag ñöm, tip gi ud arö, kale yip arö göm, nibi si bi si gipal. Nipe kalip hagö, nan niñeb nan yiharin god piral gau nip pak sabe gi ñimidal u niñbal. * 21 Nipe naginaij adö anibu arö göm mid aij ginim aka gem, niñ mid wasö niñem arö gipin. 22 Anig göp rö yad nip abañ adö au yunö, nip miña kub gö, ilön kub yabit udnab. Nibi bi nipe aip nibi si bi si gipal anib gau, nan si nan naij gipun u niñön ginig anig gipun a göm arö gagnaböl u, kalip u rö nöp ginö, miña kub gö, ilön kub yabit udnaböl. 23 Nibi bi nip hain gipal gau kalip böñ nöp al pak leinabin me, nibi bi yad ram niñön ke ke cöc ke ke midpal gau, yip niñ aij göm niñaböl, yad nibi bi gasi rimid an kale yan niñ aij gem, magöñhalö gipim rö niñem, kalöp añ añ pen anibu rö niñabin.

* 24 Pen kale Daiadaira nibi bi rimnap, nibi anibu manö naij hag ñöb manö u udagmim, Seden manö naij yuö a gipal manö u udagpim rö, manö marö kalöp rimnap hagagnabin.

25 Pen yip niñ udmim cig aij gipim nagin u ud sisi göl gi midpe midpe, hainö yad niñam! *

26 Nibi bi yip cig aij göl gi nöp mid damöm, niñör auö yip arö gagnaböl gau, yad kalip hagnö, nibi bi ram niñön ke ke gau kalip abad mideinaböl. *

27 Niñön ginig: Bapi manö ap yip hagöm haga, 'Yad hagnö, ain ilön ap udöm, rin cög gau pa jö ma jö gipal rö,

nibi bi ram niñön ke ke gau klö naij yabit göm kalip abad mideinab,' a ga.

28 Pen nibi bi yip niñ udöm cig aij göm nagin u ud sisi göl gi mideinaböl gau, kalip gapin paglin aij ram niñön jin parikö niñöl ginibal rö u niñabin. *

29 Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, God Ana nipe Krai nibi bi nipe midpal ram niñön ke ke gau kalip manö hagöp u niñ aij gimim," a göp,' a gimön," a ga.

3

Krais nibi bi nipe Sadis midmidal manö hag ñeb

1 "Pen daun kub Sadis Krai nibi bi nipe midpal gau, ejol kalip abad midöp u nip manö kalin klin rilmön hagnön:

'Bi God Ana ramö pak unbö mudun jin löp u abe, gapin unbö mudun jin u

* 2:20: 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 * 2:23: Sam 7:9; Jer 17:10; Rep 20:12-13 * 2:25:

Rep 3:11 * 2:26: Sam 2:8-9 * 2:28: Rep 22:16

abe ud m+idöp u, Sadis n+bi b+ abad m+idpan gau kal+p manö an+bi hag yuöp.

N+pe hagöp,

“Nag+ kale n+hön n+hön g+pim u hadö n+ñbin. N+bi b+ gau n+ñlö, kam+ñ m+dmim y+p hain g+pim rö löp u pen böñ nöp ummim y+p hain gagpim. * ² God yad manö hagöp rö g+ dammim, an au arö g+pe u, God n+p aij gagöp. An+bu, amgö kale ñañ+ m+idöp u rö, urakmim, kam+ñ magö kale hir g+n+g gab u n+ñ aij g+pe, klö g+n+im. ³ An+b u, Kraiss manö aij u hag ñeila n+ñbim u, n+ñ ud p+idöñ g+mim, nan si nan naij g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim, arö g+mim, Kraiss manö aij u hagöp rö g+mim. Pen uhön hau+ hanmim urakagnabim u, yad b+ nan si udep gau n+ñ m+idlö auagpal rö u aunö, n+ñmim pa g+ñ g+nabim. *

⁴ Pen Sadis n+bi b+ r+imnap ne gau wa+ñ kale g+pe pr+ gagöp; manö aij yad n+ñ udöm, hagöp rö nöp göl g+ m+idpal rö, kale wa+ñ rud löm, yad aip ajeinabun. * ⁵ N+bi b+ marö auö, klö göm, y+p n+ñ ud p+idöñ göm, c+g göl g+ nöp m+idlö arnab gau, yad kal+p u rö nöp wa+ñ rud aij an+bu l+ ñ+nabin. Pen hib kale pör m+iddep buk yan kal+ kliñ r+k l+nö m+idöp u, h+k g+ yuagnabin yab+.

Bapi abe, ejol n+pe gau abe n+ñm+idlö n+ñöl g+, n+bi b+ yad m+idpal, a gem, waiö hagnabin. *

⁶ Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+idain+m gau, God Ana n+pe Kraiss n+bi b+ n+pe m+idpal ram m+nöñ ke ke gau kal+p manö hagöp u n+ñ aij g+mim,” a göp,’ a g+mön.

Kraiss n+bi b+ n+pe Piladelpia m+dm+dal manö hag ñeb

⁷ “Pen daun kub Piladelpia Kraiss n+bi b+ n+pe m+idpal gau, ejol kal+p abad m+idöp u n+p manö kal+ kliñ r+ikmön hagnön:

‘B+ U+ u; B+ manö n+ñö yab+ hagöp u; kin Depid ki rib n+pe nöd abad m+dm+idöp u, B+ ki rib an+bu uri udöl m+idöp u, adan hi+kö, n+bi b+ r+imnap g+ ñöl rö lagöp; pen adan g+ ñö, n+bi b+ r+imnap hi+köl rö lagöp. B+ an+bu nöp, Piladelpia n+bi b+ abad m+idpan gau kal+p manö an+bi hag yuöp. *

⁸ N+pe hagöp,

“Kale g+pim rö n+ñbin. Kale n+bi b+ iru m+idagpim u pen manö y+p n+ñ ud p+idöñ g+mim, kale n+bi b+ yad m+idpim manö u waiö hag ñ+bim. An+bu, kalöp adan hi+knö, n+bi b+ r+imnap g+ ñöl rö lagöp. *

⁹ N+bi b+ r+imnap, hon God n+bi b+ y+ñg göl m+idpun a

* 3:1: Rep 1:4,16 * 3:3: Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * 3:4: Jud

23 * 3:5: Eks 32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8 * 3:7: Ais 22:22 * 3:8: 1Ko 16:9

gipal u pen Seden sabe gep ram nipe midpal. Pen yad kalip ginö, kale magöñhalö am ma il kalöp au kugom yimöm, ubör yihöñ göm, yad kalöp midmagö libin u niñöl. * 10 Kalöp gi naji gipal u pen yad hagpin rö nöp gimim, gasi iru niñagmim, klö gimim, wög yad göl gi midaiibe rö, nibi bi minöñ naböñ il i ke ke gau, yip cig gi midpal aka yip arö ginaböl a gem, kalip magöñhalö marö ñinabin ñin u, kalöp abe ñagnabin. *

11 Söl midöp ninabin. Manö aij yad niñ udpim u, niñ ud pidöñ gimim, yip cig göl gi nöp midpe, kalöp usajil bad pör kamiñ middep kalöp ñinabin a gipin u, nibi bi rimnap pit gi ud aröl rö lagnim. 12 Nibi bi an God Manö hagöp rö gö, nip gi naji gilö, gasi iru niñagöm, God Manö hagöp rö nöp gi damöm, yip cig göl gi nöp midleinab u, yad nip ginö, God yad sabe gep ram u padö kub ap rö midleinab. God sabe gep ram anibu nipe pör pör nöp raul an dan midöm höñ adö aragnab. Yad hañ adö nipe, God yad hib nipe u abe kal i kñ rikem, God yad daun kub nipe Jerusalem gisön nibö kumi kabö adö lan au nibö aunab u, daun kub anibu

hib u abe kal i kñ rikem, hib yad gisön nibö u abe kal i kñ rikem ginabin. *

13 Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, God Ana nipe Krai nibi bi nipe midpal ram minöñ ke ke gau kalip manö hagöp u niñ aij gimim," a göp,' a gimön.

Krais nibi bi nipe Leodisia midmidal manö hag ñeb

14 "Pen daun kub Leodisia Krai nibi bi nipe midpal gau, ejol kalip abad midöp u nip manö kal i kñ rikmön hagmön:

'Bi hib nipe "Anib Unbö Rö Gnim" u; Bi, God nipe hagö, nan gau magöñhalö gi la u; Bi nipe God hagöp rö nöp göm, manö aij u dam kabö göl nöp hag ñöb u, Leodisia nibi bi abad midpan gau kalip manö anibi hag yuöp.

15-16 Nipe hagöp,

"Nagi adö kale gipim u yad niñbin. Yip böñ nöp cig gagpim; yip böñ nöp arö gagpim. Manö aij yad u böñ nöp niñ udmim, hagöp rö gimim aka böñ nöp arö gimim u aij! Yip gasi adö adö nöp niñbim rö, kalöp thak yunig gabin. * 17 Kale hagpim, 'Hon nibi bi gep mid aij gipun; nan hon iru midöp; nan ap ulep lagöp,' a gipim u pen manö niñagpim u, kale nibi bi ramö gau rö midpim; kale nibi bi

* 3:9: Rep 2:9; Ais 45:14; 49:23; 60:14

* 3:10: Luk 21:19; 2Di 2:12 * 3:12:

Ais 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2

* 3:15-16: Ro 12:11

mög gep rö m+dpim; kale n+bi b+ nan m+dagöp rö m+dpim; kale n+bi b+ amgö we m+dpim; kale magö nöp m+dpim. * 18 An+ib u me, kalöp manö hagn+g gabin i n+ñ aij g+mim, an+ib unbö rö nöp g+mim. N+bi b+ mög gep rö m+dpim rö, y+p aumim kabö gol yad launö inöm ad+ñ ad+ñ halö m+dagöp u raumim me, n+bi b+ gep m+deinabim. Magö nöp m+dpim u, n+bi b+ n+ñlö nable g+n+m rö löp rö, y+p aumim wañ+j rud ap raumim l+mim. Amgö n+ñagpim rö, y+p aumim amgö maras+n ap raumim l+mim, amgö we göp u ñ+l n+ñnabim. *

19 N+bi b+ kal+p m+dmagö l+bin gau g+ naj geinaböl u, kal+p arö gagnabin; m+id aij g+lan, a gem, marö ñöl g+ r+m+id ukpin. An+ib u, gas+ klö n+ñmim, nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim, böñ nöp arö g+mim, m+id aij g+mim. * 20 N+ñim! Yad apem, höñ añ yañ m+idöl g+, ajöñ pa gu gu göl g+ abad m+dpin. N+bi b+ an manö yad u n+ñöm ajöñ hi+keinab u, yad ram raul m+gan n+pe u amem, aip nan ñ+ñjul j+m ñöl m+deinabul. *

21 Seden y+p marö kub ña ñ+n u, Bapi yad manö n+pe u arö gagnö; haga rö nöp g+damem me, Bapi aip

sea kiñ n+pe adö u as+knö. An+ib u rö, n+bi b+ Seden kal+p marö ñö, manö aij yad u arö gagöm, y+p c+g göl g+ nöp m+deinaböl gau, kal+p hag dam yad aip sea kiñ yad adö u as+knabun.

22 Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+dain+m gau, God Ana n+pe Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöñ ke ke gau kal+p manö hagöp u n+ñ aij g+mim," a göp,' a g+mön," a ga.

4

1 Pen manö kal+ kliñ r+ikpin an+ibu naböñ n+ñ damem, kauyañ u naböñ n+ñem n+ñnö, God ram m+nöñ kumi kabö adö lan au ajöñ hi+köl m+deia. Nöd a+ñ magö rö hagö n+ñnö u, kauyañ u hagöm y+p haga, "Adö i aumön, nan hain g+nab gau nöp yamnam," a ga. * 2 An+g hagö n+ñöl g+, God Ana u apöm y+p ba la n+ñöm yad n+ñnö, kumi kabö adö lan au b+ ap sea kiñ adö au as+ m+deia. * 3 B+ au as+ m+deia u mailö halö m+deia; kabö jaspaa abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö m+deia. Pen kiñ sea as+ m+deia u, s+böñ n+p g+gabö göm, kabö emral rö in r+ikiñ r+ikiñ göm, in lak lugöl g+ m+deia. * 4 Sea kiñ n+pe u añ yañ m+idö n+ñöl g+, b+ kub b+s g+pal sea kiñ unbö ñ+n juöl ado g+ da m+hau m+hau (24) gau löm g+gabö

* 3:17: 1Ko 4:8; Luk 12:21

* 3:18:

Ais 55:1; Rep 4:4

* 3:19: 1Ko 11:32;

Hib 12:6; Rep 2:5

* 3:20: Jon 14:23

* 4:1: Rep 1:1,10

* 4:2: Ais 6:1

* 4:3: Esi 1:28

gıla. Bı kub manö ud asıkep gau waıjı rud yımöm, kabö gol udöm gıla usajıl bad gau ke ke löm, asık mıdeila. * ⁵ Bı sea kiı anı yaı asık mıdeia au nıbö, añım añım udöl gı, rımu hagöl gı, gıgabö göl gı aram mılö bö ara. Sea kiı ıf anıb au hapö mailö unbö mudun jıı u inöm mailö gı mıdeia. Hapö mailö anıb gau me, God Ana unbö mudun jıı nıpe u. * ⁶ Bı sea kiı anı yaı asık mıdeia ıf au, kabö gıması u glas rö kıd yabıl göl mıdeia. Sea kiı ba au, nan kamıı mıdöp ke ke mıhau mıhau mıd gıgabö gıla. Nan anıb gau amgö iru nöp jöl gau mıdöm, pabıl gau mıdöm ga. * ⁷ Nan kamıı anıb gau, ap laiön rö la, ap kaj kau nıbar rö la, ap bı mulu adıı rö la, ap yaur du auan mılö löp u rö la. ⁸ Pen nan kamıı mıhau mıhau anıb gau magöıhalö auan unbö kagoı jıı la. Amgö iru nöp, adö gau löm, pabıl gau löm magöıhalö lı haka. Amgö auan mo gau abe mıdeia. Pen sıdö anı sıbön yaı, kımap hag mıdöl gı hagaböl,

“NIPE Bİ UŁ! “NIPE Bİ UŁ!
 “NIPE Bİ UŁ! GOD Bİ KUB
 KLÖ UNBÖ KE YABİL! NIPE
 NAN GAGEP AP MİDAGÖP!
 NİHÖN NİHÖN GİNİG,
 GİNAB! NIPE HADAMĒ
 DAGOL GAU MİDMİDÖP,
 NIPE MİÑI MİDÖP, NIPE
 HAINÖ PÖR PÖR NÖP

MİDEINAB!” a gaböl. *

⁹ Pen nan kamıı ke ke mıhau mıhau anıb gau, bı pör nöp pör nöp kamıı mıdeinab sea kiı adö asık mıdöp u, nıpe bı aıj unbö ke mıdöp a göm, nıp aıj a göl gı, hib mailö halö nıpe haglö adö arö nııjöl gı, ¹⁰ bı kub manö ud asıkep nıı juöl ado gı da mıhau mıhau (24), bı sea kiı asık mıdöp ıf au kugom yımöm, bı pör nöp pör nöp kamıı mıdeinab u, nıp aıj a göl gı, hib nıpe haglö adö arab. Usajıl bad kale gau ud ju nıpe mıdöp au löm, hagaböl, *

¹¹ “God Bı Kub hon!
 Nıbi bı magöıhalö gau,
 ne Bı kub ke yabıl, a
 göm,
 hib ne haglö adö araı.
 Nıbi bı magöıhalö gau,
 ne Bı aıj ke yabıl, a göm,
 hib ne haglö adö araı.
 Nıbi bı magöıhalö gau,
 ne Bı klö ke yabıl, a göm,
 hib ne haglö adö araı.
 Ne nan gau magöıhalö gı
 lına.
 Ne nöp hagö,
 nıbi bı mıdöm,
 nan gau magöıhalö
 mıdöp,” a gaböl.

5

Jon köp nagı la ap nııa

¹ Pen naböı nıı damem nııınö, bı sea kiı adö u asık mıdeia u, köp mılö kub naböı naböı wamla ap nıımagö yııjg nıpe lau adö

* **4:4:** Rep 3:18 * **4:5:** Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * **4:6:**

Esi 1:5-10,22; 10:14 * **4:8:** Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12 * **4:10:** Rep 7:10,15; 19:4

udöl mīdeia. Kōp anību, hōŋ adō gau kalī kīñ rīkōm, raul yaŋ kalī kīñ rīkōm gīla. Pen nabōŋ nabōŋ wamōm, nagī ke ke unbō mudun jīŋ u adīk aij yabīl gīla. * ² Pen yad nīŋnō, God ejol klō yabīl ap wīñ kub alōm haga, “Nībi bī an rō nagī līla i hubīkōm, kōp anīb i pīlai gīnīm rō lōp?” ō ga. ³ Anīg haga u pen kumi kabō adō laŋ au abe, mīnōŋ nabōŋ īl i abe, mīnōŋ yuō yaŋ abe, nībi bī kōp anību nagī ud ju pīlainīm rō ap mīdageia. ⁴ Kumi kabō adō laŋ au abe, mīnōŋ nabōŋ īl i abe, mīnōŋ yuō yaŋ abe, nībi bī kōp anību nagī ud ju pīlai gīnīm rō la ap ulhai nīŋagla rō, yad mōg yabīl gō mīlōŋ gōl gī mīdainō. ⁵ Pen bī kub manō ud asīkep mīdeila gau ap yīp haga, “Ne mīlōŋ gagmōn. Nōŋ! Laiōn Juda nībō u kīŋ Depid rīkō rīk dam dapīl gīlō, nīp yag daula. Nīpe kauaŋ mauaŋ nīpe u rīdīk gī yua u me, kōp anību nagī ud ju pīlai gīnīm rō lōp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u nīŋa

⁶ Anīg hagō nīŋōl gī nīŋnō, Sipsip Pi al pak līlō umōm uraka rō ap, sea kīŋ aŋ au mīdeia. Nan kamīŋ mīdōp ke ke mīhau mīhau abe, bī kub manō ud asīkep gau abe, mīd gīgabō gīla. Sipsip Pi anību kom unbō mudun jīŋ u, amgō unbō mudun jīŋ u la. Amgō unbō mudun jīŋ

la manō īl u, God nīpe Ana nīpe unbō mudun jīŋ u yuō, ram mīnōŋ gau magōŋhalō kīd kīd arōp. * ⁷ Pen Sipsip Pi u Bī sea kīŋ asīk mīdeia īl au amōm, kōp nīn yījīg nīpe lau adō udöl mīdeia u uda. ⁸ Udō nīŋōl gī, nan kamīŋ mīhau mīhau abe, bī kub manō ud asīkep unbō nīn juōl ado gī da mīhau mīhau (24) abe apōm, mīdeia au kugom yīmīla. Bī kub manō ud asīkep anīb gau kale nan gīda rō gau ke ke udōm, kīnaŋ kabō gol udōm gīla gau ke ke ud mīdeila. Kīnaŋ ud mīdeila mīgan anīb gau, nan laulō in hadu gōm haŋŋ aij auōp u, aŋmaŋ rauōm mīdeia. Nan God nīp laulō in haŋŋ aij auōp anību, God nībi bī nīpe gau nīp sabe gīpal u. * ⁹ Pen kale kīmap gīsōn nībō ap hagōm hagla,

“Nōp al pak līlō,
hagape ne lugō,
nībi bī ram mīnōŋ ke ke
mīdpal rō,
īl ke ke mīdpal rō,
manō yabīl ke ke hagpal rō,
haŋ ke ke lōp rō,
ne rauna nīŋōm
kale God nībi bī nīpe
mīdpal.

Anīb u me, ne nōp kōp wam
adīk aij ga anību,
hubīk pīlai gī nīŋmōn rō
mīdōp. *

¹⁰ Pen ne gīna u, kale kīŋ ram
rō lōm,

* 5:1: Ais 29:11; Esi 2:9-10
Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8
40:3; 96:1; 98:1

* 5:5: Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16

* 5:6:

* 5:8: Rep 8:3-4; Sam 141:2

* 5:9: Sam 33:3;

God nɪp sabe gep nɪbi bɪ
löm, God hon nɪp wög
gɪ ñɪbal.

Kale hainö ne aip nɪbi bɪ
mɪnönj nabönj ɪɪ i gau,
kalɪp magönjhalö abad
mɪdeinaböl,” a gɪla. *

*Sipsip Pi u hib nɪpe haglö
adö ara*

¹¹ Pen nabönj nɪj damem
kauyaŋ nɪjem nɪjñö, ejöl
ñɪn juöl ñɪn juöl, dausan
dausan iru yabɪɪ nöp manö
hageila. Sea kiŋ anɪbu abe,
nan kamɪj mɪhau mɪhau
gau abe, bɪ kub manö ud
asɪkep gau abe, kalɪp bɪg
gɪgabö gɪ mɪdeila. * ¹² Pen
meg mɪgan dap ranöm
kɪmap hagöl gɪ hagla,
“Sipsip Pi al pak lɪla u, nɪpe
aɪj yabɪɪ.

Nɪpe nan gau magönjhalö gɪ
la, a gun,
hib nɪpe hagno adö
araŋ.

Nɪpe nan ap ɪlep lagöp, a
gun,
hib nɪpe hagno adö
araŋ.

Nɪpe gasɪ aɪj ke yabɪɪ mɪdöp,
a gun,
hib nɪpe hagno adö
araŋ.

Nɪpe klö ke yabɪɪ mɪdöp, a
gun,
hib nɪpe hagno adö
araŋ.

Nɪpe aɪj ke yabɪɪ mɪdöp, a
gun,
hib nɪpe hagno adö
araŋ.

Nɪpe mailö aɪj ke halö
mɪdöp, a gun,

hib nɪpe hagno adö
araŋ.

Nɪpe hib ke halö mɪdöp, a
gun,

hib nɪpe hagno adö
araŋ,” a gɪla.

¹³ Pen yad nɪjñö, nan
nɪhön nɪhön God gɪ lö ake
lab kumi kabö adö laŋ,
mɪnönj nabönj ɪɪ i, mɪnönj
yuö yaŋ, ñɪg solwara aŋ gau
magönjhalö, kɪmap hagöm
hagla,

“Bɪ sea kiŋ bɪs göp u abe,
Sipsip Pi u abe,

kale hib ke halö mɪdpil, a
gun,

hib kalpe mɪhau hagno
adö araŋ.

Kale aɪj ke yabɪɪ mɪdpil, a
gun,

hib kalpe mɪhau hagno
adö araŋ.

Kale mailö aɪj ke halö mɪdpil,
a gun,

hib kalpe mɪhau hagno
adö araŋ.

Kale klö ke yabɪɪ mɪdpil, a
gun,

hib kalpe mɪhau hagno
adö araŋ,” a gɪla.

¹⁴ Anɪg hageila, nan kamɪj
mɪhau mɪhau hagla, “Anɪb
unbö rö aɪj,” a gɪla. Anɪg
hageila, bɪ kub manö ud
asɪkep gau kugom yɪmöm,
God Sipsip Pi kalpe mɪhau
hib haglö adö ara.

6

*Sipsip Pi u nagɪ unbö
mudun jɪj u hubɪka*

¹ Pen nɪj mɪdnö nɪjöl gɪ,
Sipsip Pi u, köp wam nagɪ
adɪk pɪdönj la ud mɪdeia u,

* 5:10: Eks 19:6; Ais 61:6; Rep 1:6; 20:6

* 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22

nagi adin wañignibö u ud ju hubikö niñöl gi, nan kamij mihau mihau, añi ap manö kub rimu hagöp rö hagöm haga, “Aue!” ga. * 2 Hageia niñnö, kaj hos rud ap apjaka. Hos adö anibu bi ap wim udöl gi asik mideia. God gö win ginim rö nöp löp rö, God nip usajil bad win göm udpal u li ñö, ram minöñ kumi kabö adö lañ arö göm, nibi bi ram minöñ il yan aip pen pen göm, al ridik yunig ara. *

3 Pen Sipsip Pi u, nagi adin yigwö an nibö u ud ju hubikö niñöl gi, nan kamij mihau mihau, yigwö an nibö u haga, “Aue!” ga. 4 Hageia niñnö, kaj hos a+i yabit ap apjaka. Bi ap hos adö anibu asik mideia. God gö bi anibu kto nipe udöm, ram minöñ il yan aramöm gö, nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö agamij mideila u arö göm, pen pen al paköl göm gilo arnab. Anibu God nip ru mlö kid kub ap ña.

5 Pen Sipsip Pi u, nagi adin yigwö nigan nibö u ud ju hubikö niñöl gi, nan kamij mihau mihau, yigwö nigan nibö u pen haga, “Aue!” ga. Hageia niñnö, kaj hos pir ap apjaka. Bi kaj hos adö anibu asik mideia u, nan magö nan skel libal rö skel ap udöl mideia. 6 Manö ap, nan kamij mihau mihau mideila an au nibö hagöm, bi kaj hos pir adö asik mideia u nip haga, “Kiyö

kub aunab rö, mani kid añi damöm, nan iru raumidal rö rauagnaböl. Wid magö cög* añi ap raunig, mani pe ñin añi ap udpal rö nöp rauöl; pen bali magö cög mihau nigan raunig, u rö nöp mani pe ñin añi ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u abe, ñig wain u abe pör raubal rö rauöl!” a ga.

7 Pen Sipsip Pi u, nagi adin yigwö mlö nibö u ud ju hubikö niñöl gi, nan kamij mihau mihau, yigwö mlö nibö u pen haga, “Aue!” ga. 8 Hageia niñnö, kaj hos he paköp ap apjaka. Bi kaj hos adö anibu asik mideia u, hib nipe Umeb; pen bi nipe aip hain aueia u, hib nipe Wip Ana Ram. God gö me, bi anib mihau adö ke ke gilo, nibi bi ram minöñ gau iru nöp umöl rö la. Rimnap pen pen alöm umnaböl, rimnap kiyö kub auö umnaböl, rimnap miña nan gau gö umnaböl, rimnap kain hapeb nan hau gau hau lilö umnaböl. Anig göl um damöm me, nibi bi minöñ naböñ il i midpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yabit mideinaböl. *

9 Pen Sipsip Pi u, nagi adin mamid u ud ju hubikö niñöl gi, niñnö, God nip nan sabe gep bid mo u, nibi bi God Manö niñ udöm, pñin gagöm, nibi bi gau kalip hag ñöm, Krais nibi bi nipe midpun waiö haglö, kalip al pak lila ana kale gau

* 6:1: Rep 4:6; 5:1

* 6:2: Sek 1:8; 6:1-6

* 6:6: Grik manö koiniks a göp u,

lida añi ap nöp rö.

* 6:8: Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21

mideila. ¹⁰ Kale wiñ kub alöm hagla, “God Bì Kub klö yabił. Ne Bì Uł. Ne niñö yabił adö u nöp giñpan! Pen ñin aigegö rö midmön, niñbi bi ram m+nöñ il yañ, hanip al pak lila gau kalip manö kub gimön, ilön ñinabön?” ö gila. ¹¹ Anig haglö niñöl gi, ejol gau kalip wałj rud m+lö ke ke ñöl gi hagla, “Söl midöp; abad midaimim. Namam nañin kalöp aip God nip wög gi ñibal gau, r+mnnap halö al pak löl me, God wö ral la naba u arö, hagabim rö ginab,” a gila. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ kagoł jıñ u ud ju hubıkö niñöl gi, niñnö, munmon kub yabił u udö niñöl gi, sıdö u, wadı asöl mab inöm pır göp rö u gö, rakın u böñ nöp hagape midöp rö aıı yabił la. * ¹³ Gapi gau, pinöm klö udöm kia magö po gagöp gau gu lugöp rö u ju luga. * ¹⁴ Pen kumi kabö adö lañ, hanai ral libal u rö ga. Ram m+nöñ ilö gau abe, ram m+nöñ ñig rıb gıgabö ga gau abe, midmidal ka u arö göm, lıı gi ke ke arla. * ¹⁵ Anig gö niñöl gi, kiñ ram m+nöñ ke ke gau, kiñ ñi pro kale gau, bi kub ami bi abad mideila gau, niñbi bi gep yabił gau, niñbi bi hib mideia gau, niñbi bi rau dam lılo nagı wög geila gau, niñbi bi gası ke niñöm wög geila gau, magöñhalö, piñıñ gi amöm

kabö mıgan, m+nöñ mıgan gau pi gi mideila. * ¹⁶⁻¹⁷ Pi gi midöm hagla, “Bı sea kiñ adö asık midöp u abe, Sipsip Pi u abe hanip ilön kub ñinabil ñin hain pör hagpun u hadö auöp u me, hon midagaiun. Kabö juöm aka ram m+nöñ ilö kub gai i pa jö gi apöm, hanip böñ nöp pasa gö, Bı sea kiñ asık midöp u hanip niñagnim; Sipsip Pi hanip manö kub hagöm pen ilön kub ñagnim,” a gila. *

7

Isrel niñbi bi iru nöp God kılın niñpe udla

¹ Pen kuöyañ u niñnö, ejol mıhau mıhau ram m+nöñ goł mıhau mıhau ke ke urak midöm, pinöm mıhau mıhau udöl midöm, m+nöñ naböñ, ñig solwara, mab gau, naij gagnim, a göm, naböñ kale ke aıı aıı udöl gi mideila. * ² Pen yad niñnö, ejol ap sıdö lim göp gau niñbö, God Bı Pör Kamıñ Midöp nan kılın rık lep niñpe u damöm, ejol mıhau mıhau God hagö söl ram m+nöñ ñig solwara gi naij gıniñ gaila anıb gau kalip haga, ³ “Pidöñ gim! Niñbi bi God hon nip wög gi ñibal gau kılın niñpe u nable kale lañ rıkaiun; hainö pinöm yube, amöm ram m+nöñ, ñig solwara, mab nan gau gi naij gıniñ,” a ga. *

* 6:11: Rep 7:9,13; 19:14

* 6:12: Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18

* 6:13: Ais 34:4

* 6:14: Rep 16:20

* 6:15: Ais 2:10,19,21

* 6:16-17:

Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30

* 7:1: Jer 49:36; Dan 7:2

* 7:3: Esi 9:4,6; Rep

4 Pen manö ap hagla niṅnō, nibi bi God kliñ nipe nable laṅ rikla anib gau, Isrel nibi bi it ke ke gau jim ñila u wan hadred podi po dausan (144,000). *

5 Nibi bi anib gau, Juda it u kale 12,000;

Ruben it u kale 12,000;

Gad it u kale 12,000;

6 Asa it u kale 12,000;

Napdalai it u kale 12,000;

Manasa it u kale 12,000;

7 Simion it u kale 12,000;

Lipai it u kale 12,000;

Isaka it u kale 12,000;

8 Sebyulan it u kale 12,000;

Josep it u kale 12,000;

Benjamin it u kale 12,000,

u me, jim ñila u wan hadred podi po dausan me u.

9 Pen manö kali kliñ rikpin anibu naböṅ niṅ damem, kauyaṅ u naböṅ niṅem niṅnō, Bi sea kiṅ asika u abe, Sipsip Pi u abe midlö niṅöl gi, nibi bi iru nöp amgö ilö adö kale au urak mideila. Nibi bi anib gau, ram minöṅ ke ke la rö, it ke ke la rö, hañ ke ke la rö, manö yabiṅ ke ke la rö, gau nibö gau nibö apöm mideila. Nibi bi wö ralep rö midageia anib gau, magöṅhalö waṅj rud nöp yimöm, galon uṅaṅ ud midöl gi, ¹⁰ God hib nipe haglö adö arö niṅöl gi, wiñ kub hagöm hagla,

“God hon sea kiṅ bis göp u abe,

Sipsip Pi u abe hanip nan a gimil gi aij gilö u me,

kamiṅ arnabun,” a gila.

*

11 Ejol gau magöṅhalö Bi sea kiṅ asik mideia u abe, bi manö ud asikep gau abe, nan kamiṅ miṅhau miṅhau gau abe, kalip big gīgabö gi mideila. Kale ap lug kugom yimöm, ubör yihöṅ göm, God hib nipe u dap ranöm, ¹² hagla,

“Niṅö yabiṅ!

God hon hib ke halö midöp, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

Nipe mailö aij ke halö midöp, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

Nipe gasi aij ke yabiṅ midöp, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

Nipe ga u, nip aij yabiṅ, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

Nipe aij ke yabiṅ midöp, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

Nipe nan niṅhön ginam a ginab u, u nöp ginab, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

Nipe klö ke yabiṅ midöp, a gun,

hib nipe hagno adö araṅ.

God hon hib nipe u pör pör nöp hagno adö araṅ.

Niṅö yabiṅ!” a gila. *

Kuöyaṅ ilön udagnaböl

* 7:4: Rep 14:1,3

* 7:10: Rep 4:10

* 7:12: Rep 5:12

13 Pen bî kub manö ud asikep anib gau bî ap, yîp hag niñöm haga, “Niñi bî wañj rud libal anib gau an? Pen kale gai niñbö aubal?” ö ga.

14 Hageia hagnö, “Bî kub. Yad niñagpin; pen ne niñban,” a gînö. Anig hagnö, yîp haga, “Niñi bî gai i kalip marö ñilö, biñlam yabiñ midöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip Pi hagape niñpe u udöm, wañj kale gau uñ mañi gîlö, rud göp. *

15 Anib u me,

“Kale God sea kiñ iñ an au midöl gi, sidö an, sibön yan, sabe gep ram raul miñgan niñpe u wög niñpe göl gi, gîpal.

Bî sea kiñ bis gi midöp u kalip abad mid aij yabiñ ginab. *

16 Kalip kiyö kuöyan gagnab, ñig nan kuöyan gagnab, sidö kal kuöyan niñöm ilön gagnab. *

17 Niñhön gîniñg: Sipsip Pi sea kiñ an au midöp u, sipsip abadep bî kale midöm, kalip uñ gi ñig ilam junab gau arö, ñig kamîñ magö ñeb u niñnaböl.

Pen God niñpe miñtön ñig kale u magöñhalö wik gi yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka

1 Pen Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka niñöm kumi kabö adö lan au manö ap hagagöm, yöp magö ap magöñhalö agamiñ yîharîñ miñdeia. 2 Pen miñdem, ejol unbö mudun jîñ God amgö ilö adö au urak miñdpal gau niñnö. Ejol anib gau aññ magö ke ke udla.

3-4 Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm gîla ap udöl miñdeia. Niñpe pen amöm, God niñp sabe gîpal biñd adö goñ au gîlan urak miñdeia. Niñp nan laulö in haññ aij auöp u iru nöp ñila. God niñp nan sabe gep biñd kabö gol udöm gîla u sea kiñ adö au miñdeia niñöm ejol anibu, nan haññ aij anibu ud God niñi bî niñpe niñp sabe gîla manö u aip uñ mañi göm, biñd adö au ud magum gi dap lauö niñjöl gi, hadu anibu in ap ran ara.

* 5 Pen rin aij anibu udöm, mab miñtan God niñp nan sabe gep biñd adö lan ineia gau ud rin miñgan yan löm, ud miñnöñ nabön iñ yan yua niñöm riñmu hagöl gi, giñgabö göl gi aram miñlö bö arö niñjöl gi, aññm aññm udöl gi, munmon uda. *

Ejol aññ magö gau pu giñig geila

6 Magö anibu, ejol unbö mudun jîñ aññ magö ud

* 7:14: Dan 12:1; Mad 24:21 * 7:15: Ais 49:10 * 7:16: Sam 23:2; Ais 25:8; Rep 21:4 * 8:3-4: Rep 5:8; Eks 30:1-3 * 8:5: Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18

mideila gau, ud dap ranöm pu ginig geila.

7 Ejol nöd u, ałıñ magö nıpe u pu gö, möñ gapı magö u abe, mab mıtañ u abe, hagape uı maıı göl gi, mıñnön naböñ ıı yañ hoñ yua. Anıg gö, mıñnön naböñ ıı i naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap, mab, nan uıtañ kamıñ kamıñ urak mıdeia gau, magöñhalö in habık nıñ ara.
*

8 Pen ejol yıgwö an nıbö u, ałıñ magö nıpe u pu gö, ram mıñnön ılo kub yabıı mab rö ineia ap, nıg solwara an au ud yua. Anıg gö, nıg solwara au naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap nıg solwara magöñhalö hagape la. 9 Pen kabsaı nan nıg solwara mıdeila gau, naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap magöñhalö um hakla. Nıg magıb nıg solwara au mıdeila gau naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap böñ nöp pa jö ma jö göm pıral ara.

10 Pen ejol yıgwö nıgan nıbö u, ałıñ magö nıpe u pu gö, gapı pagıñ kub mab mıtön rö apöm, kumi kabö adö lañ nıbö bıg jua. Anıg gö, nıg rıbö gau abe, nıg ilam gau abe naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap gi naij

ga. 11 Gapı anıbu hib nıpe, “Marasın Ası”. Nıbi bı ıru yabıı nöp, nıg gi naij ga anıb gau nıñöm umla.
*

12 Pen ejol yıgwö mılo u, ałıñ magö nıpe u pu gö, sıdö, rakın, gapı gau hadu rö paıu göm, mailö aij pör göp rö gaga. Sıdö u, naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap gi naij ga. Rakın u, naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap gi naij ga. Gapı gau, naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap gi naij ga. Sıdö mailö magö u, naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap sıdö mailö gaga. Sıb an yañ magö u, naböñ mıhau nıgan rö hagöm, naböñ mıhöp mıdailö, naböñ añı ap rakın mailö gaga.
*

13 Pen yad anıg göl nıñ mıd nıñöl gem nıñnö, yaur du ap kumi kabö an aulık u gi ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, “Ake! Ake! Naij yabıı ginig gab. Ejol rımnap halö ałıñ magö kale pu ginig gaböl. Ejol mıhau nıgan anıb gau ałıñ magö kale gau pu gılo, nıbi bı mıñnön naböñ adö ıı i mıdpal gau kalıp naij yabıı ginab!” a ga.
*

9

Ejol mamıd u ałıñ magö nıpe u pu ga

* 8:7: Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30
Rep 6:12-13 * 8:13: Rep 9:12; 11:14

* 8:11: Jer 9:15 * 8:12: Esi 32:7;

¹ Ejol mam+id u, a+ij magö n+pe u pu ga n+iñöm, yad n+iñnö, gap+ kumi kabö adö lañ n+ibö b+ig ju m+iñöñ naböñ il yañ ap lug g+ m+ideia. Pen gap+ an+ibu n+ip ki rib ulöm m+igan mau+ñ juaga u ñeila.

* ² Gap+ an+ibu ki rib u udöm, ulöm m+igan mau+ñ juaga ajöñ u hi+kö, hadu kub yab+il ap ranöm, sidö u gö pa+u göm, s+ibön aua. * ³ An+ig gö, jon hab+lad+iñ gau, hadu an+ib gau n+ibö g+ dam m+iñöñ naböñ adö yañ löm, God n+ipe gö, r+rabö gau n+ibi b+ b+ig ilön ñ+nab rö g+iñ+g geila.

⁴ God n+ipe jon hab+lad+iñ an+ib gau kal+ip haga, "Nan u+añ, mab u+añ, nan n+hön n+hön m+iñöñ naböñ il yañ rann+im gau, g+ naj gagmim; n+ibi b+ k+iñ yad u nable kale lañ m+idagöp gau nöp g+ naj g+mim," a ga. * ⁵ God haga an+ibu, jon hab+lad+iñ gau n+ibi b+ kal+ip böñ nöp al pak lö umöl rö laga; y+har+iñ rak+in unbö mam+id u ilön naj unbö ke kal+ip ñöl rö la. Kal+ip ilön ñ+naböl an+ibu, r+rabö gau n+ibi b+ b+ig ilön ñ+nab rö ñ+nab. ⁶ Ñ+n an+ibu, n+ibi b+ an+ib gau umnabun, a göm, n+iñnaböl u pen umeb adan ramö ap m+idageinab. *

⁷ Jon hab+lad+iñ an+ib gau, b+ kaj hos dam pen pen aln+ig, nan k+ö l+ibal rö gau l+ m+ideila. Nab+c cög kale adö lañ usaj+l bad kabö gol udöm

g+la gau rö rol g+la. Mulu majman kale gau n+ibi b+ rö la. * ⁸ Nab+c umagö kale gau, n+ibi nab+c umagö rö la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laiön a g+pal u, meg rö la. *

⁹ Pab+il gau, ain sior rö u l+la. Pen iru nöp auan pakeila u me, kaj hos iru nöp gadal badal gau iru nöp t+ip g+ dam pen pen aln+ig amöm, gi gu göp rö u haga. * ¹⁰ Himgan ad+iñ m+iñ, r+rabö am+iñ n+ibi b+ hauö ilön göp rö u la. God gö, rak+in unbö mam+id u, n+ibi b+ gau kal+ip ilön ke naj yab+il ñöl g+ m+ideinaböl.

¹¹ Jon hab+lad+iñ an+ib gau kiñ kale, ejol ulöm m+igan mau+ñ juaga abad m+idöp ejol an+ibu me. Hibru manö hagöm, hib n+ipe Abadon a g+m+idal pen Grik manö hagöm, Apolyon a g+m+idal.*

¹² An+ib u, m+iñör kub nöd u hadö p+s göp pen m+iñör kub m+höp m+idöp.

Ejol kago+ j+iñ u a+iñ magö n+ipe u pu ga

¹³ Pen ejol kago+ j+iñ u, a+iñ magö n+ipe pu ga n+iñöm yad n+iñnö, manö ap auaia b+id kabö gol udöm g+la adö au, kom m+hau m+hau m+dm+idöp an+ib au n+ibö. B+id an+ibu God amgö ilö au g+lañ m+ideia. ¹⁴ Manö an+ibu ejol kago+ j+iñ a+iñ magö ud m+ideia u n+ip haga, "Ejol m+hau m+hau nag+ ad+k l+lö, ñ+ig kub yab+il Yupredis go+ au

* **9:1:** Rep 20:1 * **9:2:** Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15 * **9:4:** Rep 7:3

* **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 * **9:7:** Joe 2:4 * **9:8:** Joe 1:6 * **9:9:** Joe 2:5

* **9:11:** Hibru manö Abadon abe, Grik manö Apolyon abe, manö il u "B+ n+ibi b+ al pak lep."

mɨdpal gau, hubɨk yumön,” a ga. ¹⁵ God ejol mɨhau mɨhau anɨb gau kalɨp nöd hag lö, mɨ anɨbu nöp, rakɨn anɨbu nöp, ñɨn anɨbu nöp, magö anɨbu nöp abad mɨdmɨdal u me, ñɨn anɨbu hadö aua rö, nɨbi bɨ mɨnönj naböj ɨ i iru nöp al pak löl, a göm, hubɨk yua. Nɨbi bɨ mɨnönj naböj adö ɨ i mɨdpal gau magöŋhalö naböj mɨhau nɨganj rö hagöm, naböj mɨhöp mɨdailö, naböj añɨ ap al pak lɨnɨg arla. * ¹⁶ Pen yɨp hagla nɨŋnö, ami bɨ kaj hos adö asɨköm nɨbi bɨ pen pen al pak lɨnɨg arla gau du hadred mɨtön (200,000,000) mɨdeila.

¹⁷ Pen yad nɨŋnö, kaj hos kale gau abe, bɨ hos adö asɨkla gau abe kapa sior yɨmla gau, rɨmnap mab mɨtaŋ aɨ rö ga, rɨmnap kabö mu “sapaia” a gɨpal u rö ga, rɨmnap kabö uhaɨn “salpa” a gɨpal u rö ga. Kaj hos nabɨc gau, laiön nabɨc rö la. Meg mɨgan kale laŋ nɨbö mab mɨtaŋ abe, hadu abe, nan salpa haɨŋ najj asɨ yabɨl u abe aua. ¹⁸ Meg mɨgan kale laŋ nɨbö mab mɨtaŋ abe, hadu abe, nan salpa haɨŋ najj asɨ yabɨl u abe apöm gö, nɨbi bɨ iru nöp um hakla. Nɨbi bɨ mɨnönj naböj adö ɨ i mɨdpal gau magöŋhalö naböj mɨhau nɨganj rö hagöm, naböj mɨhöp mɨdailö, naböj añɨ ap umla. ¹⁹ Kaj hos anɨb gau klö kale u mɨdeia maj mɨgan

kale abe, amɨn adɨŋ mɨŋ kale abe. Amɨn kale gau, haiŋo nabɨc rö la u me, nɨbi bɨ gau kalɨp gɨ najj göl rö la. ²⁰ Pen nan najj anɨb gau gö, nɨbi bɨ iru nöp um hakla u, nɨbi bɨ mɨdeila gau ga anɨbu nɨŋöm, nɨhön gɨnɨg kabö mab nan gau udun ñɨmagö hon ke nöp nan piral gɨ lɨbun a göm, arö gagla. Nɨhön gɨnɨg nan si nan najj gɨpun a göm, arö gagla. Pen nan yɨharɨŋ gau, nan amgö nɨŋagmɨdöp gau, nan manö nɨŋagmɨdöp gau, nan adan ajagmɨdöp gau, nan kabö gol, silpa, bras, kabö, mab udöm gɨla gau nöp sabe gun a göm, kɨjaki aiön pi nan najj gau kalɨp nöp sabe gun a göm, gɨ mɨdeila.

* ²¹ Pen wɨp alöm, kuj göm, nɨbi si bɨ si göm, nan si udöm, gɨlö arö nɨŋöl gɨ, nɨhön gɨnɨg anɨg gabun, a göm, arö gagla.

10

Ejol ap Jon nɨp köp ñö ñɨŋa

¹ Pen naböj nɨŋ damem nɨŋnö, ejol klö yabɨl unbö ke ap kumi kabö adö laŋ nɨbö auajɨp. Ejol anɨbu nɨp kumi rud ap wam wam gö nɨŋöl gɨ, sɨböñ nabɨc nɨpe pɨral gɨgabö göm, mulu adɨŋ nɨpe u sɨdö rö mailö göm, ma kɨd nɨpe u mab inöm mɨtaŋ göp rö u ga. ² Nɨpe kumi kabö adö laŋ nɨbö apöm, ma yɨjɨg kɨd u ñɨg solwara adö u rauöm, ma sɨdagö kɨd u mɨnönj adö u raua. Köp pro bad ap pɨlai udöl gɨ mɨdeia.

* 9:15: Rep 8:7-12

* 9:20: Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23

³ Pen nipe kaj laiön manö kub hagöp rö u hagö, rïmu unbö mudun jïŋ u manö kub hagöm manö rïmnap pen haga. ⁴ Manö haga anïbu kalï kliñ rïknam, a gïnö, manö ap kumi kabö adö laŋ nïbö haga, “Manö anïbu halö kalï kliñ rïkagmön; manö anïbu pi göl mïdan,” a ga. *

⁵ Pen ejol ma böŋ lap u ñig solwara adö u rauöm, böŋ lap u mïnöŋ adö u rauöm mïdeia nïŋnö u, ñin yïjg kïd nipe u dap ranöm, God ram mïnöŋ adö laŋ au yama.

* ⁶ Anig göm, God pör nöp pör nöp kamïŋ mïdöp u, kumi kabö adö laŋ nan gau magöŋhalö gi la u, mïnöŋ naböŋ nan gau magöŋhalö gi la u, ñig solwara nan gau magöŋhalö gi la u, God nïŋö anïbu mïdöp rö nïŋö yabïl hagabin a göm haga, “God mïñi rapïn mïdagnab! ⁷ Pen ejol mudun jïŋ u aïŋ magö nipe pu gïnig gïnab ñin anïbu nöp, God nipe manö hagep bi nïp wög gi la gau kalïp haga rö nöp, manö nipe pi göl mïdöp u uri gïnab,” a ga. *

⁸ Pen manö kumi kabö adö laŋ nïbö nöd nïŋnö u, yïp kauyaŋ hagöm haga, “Ejol ma böŋ lap u ñig solwara adö rauöm, böŋ lap u mïnöŋ adö rauöm mïdöp u nïp ammön hagö, köp pro pïtai ud mïdöp u, nöp ñinïm,” a ga.

⁹ Anig hageia, ejol mïdeia

u amem, yïp köp pro yagol u ñi, a gïnö, yïp ñöl gi haga, “Ud ñöŋ. Ñiŋö, meg mïgan ne u bom ñig dö kal göp rö gïnab u pen mudun aŋ yaŋ amöm, asi gïnab,” a ga.

* ¹⁰ Hageia, köp pro anïbu udem ñiŋnö, bom ñig dö kal rö ga u pen ñiŋ pa bo yunö, mudun aŋ yaŋ amöm asi ga.

¹¹ Pen yïp haga, “Nïbi bi ram mïnöŋ ke ke gau iru nöp, hañ ke ke gau iru nöp, manö yabïl ke ke gau iru nöp, kiŋ ram mïnöŋ gau abad mïdpal ke ke gau iru nöp, hainö kalïp nïhön nïhön gïnab u, God manö u kauyaŋ hag ñimön,” a ga.

11

Bi God manö hag ñeb mïhau

¹ Pen yïp ur mïlö nan li nïŋbal ap ñöl gi hagla, “Am God sabe gep ram u li nïŋmön, God nïp nan sabe gi pal bïd adö u li nïŋmön, gïmön. Nïbi bi God sabe gep ram raul mïgan apöm nïp sabe gïnaböl gau u rö nöp, wö ral nïŋmön. * ² Pen Juda nïbi bi wasö gau, pör apöm waryö höŋ aŋ yaŋ mïdpal rö, ka anïbu halö li nïŋagmön. Nïhön gïnig: kale nöp daun kub u† Jerusalem naij göl gi mïdlö mïdlö, rakïn unbö ñin juöl mïhöp ado gi da yïgwö aŋ nïbö (42) arnab. * ³ Yad pen, bi manö yad hag ñeb mïhöp hag yunö, yïharïŋ

* **10:4:** Dan 12:4,9 * **10:5:** Dud 32:40; Dan 12:7 * **10:7:** Emo 3:7 * **10:9:**

Esi 2:8; 3:1-3 * **11:1:** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; Rep 13:5

wad+ asöl rö gau yimöm, manö yad hag ñi ajlö, ñin wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab,” a ga.

4 B+ God manö hagep an+ b m+ hau, B+ Kub m+ nöh naböh if i abad m+ döp u, amgö ilö n+ pe au m+ dpil. Kale mab olip ur m+ hau, lam m+ hau me. * 5 Pen n+ bi b+ r+ mnap kal+ p m+ höh g+ naj g+ n+ g g+ lö, mab m+ tan meg m+ gan kale u n+ bö apöm, kal+ p in haknab. Kal+ p m+ höh g+ naj geinaböl n+ bi b+ gau, kal+ p an+ g unbö rö nöp g+ nab.

* 6 God kal+ p m+ höh klö n+ pe ñö, manö hagep wög n+ pe g+ damöl g+, möh alagan, a g+ lö, alagnab; ñ+ g gau hagape lan, a g+ lö, hagape linab; n+ bi b+ gau kal+ p marö n+ hön n+ hön gau gan, a g+ lö, g+ nab. Ñ+ n aigeg an+ g g+ n+ m a g+ nabil u, an+ g unbö rö nöp g+ nab. * 7 Pen God manö u hag ñ+ dammil, naböh hag haklö, nan hapeb ulöm m+ gan mauñ juaga yan n+ bö aunab u, kal+ p m+ höh aip pen pen g+ damöm, böh nöp al pak lö umnabil. *

8 Wip he m+ lö an+ b m+ hau m+ deinabil daun kub yab+ l u lor an au. Daun kub yab+ l an+ bu me, B+ Kub u n+ p mab kros ba lan al pak lila. Pen daun kub yab+ l an+ bu hib ap Sodom, hib ap Ijip, a g+ pal. *

9 Pen n+ bi b+ ram m+ nöh gau ke ke m+ dpal gau, if ke ke m+ dpal gau, manö ke ke

hagpal gau, hañ ke ke la gau, kal+ p m+ höh n+ höl g+ nöp m+ döm, wip he m+ lö an+ b m+ hau dam r+ göl gagmim, a g+ lö, umnabil ñ+ n ad+ n u r+ köm, ñ+ n m+ hau n+ gan halö kuö au nöp m+ dlö n+ höl g+, n+ bi b+ an+ b gau wip he m+ lö an+ b m+ hau n+ n s+ s+ g+ naböl.

10 B+ God manö hagep an+ b m+ hau, n+ bi b+ m+ nöh naböh adö if i m+ dpal kal+ p m+ höh kub ñ+ m+ dm+ dil rö, pen paj hagöm, nan kub ñ+ höl g+, nan aij pen ñö pen ñö g+ naböl.

11 Pen ñ+ n ad+ n u abe, ñ+ n m+ hau n+ gan abe, wip he m+ lö an+ b m+ hau gau m+ dailö pen God n+ pe ake bad ap yuö an kal+ p yan arö urakmil nanöl m+ dailö. An+ g ga n+ höm, n+ bi b+ n+ heila gau kal+ p an+ n+ n yab+ l ga. *

12 Pen b+ God manö hagep an+ b m+ hau n+ höl, manö kub ap kumi kabö adö lan n+ bö, “Kale au+ l!” a ga. N+ bi b+ kaua+ maua+ kale m+ höh gau n+ n m+ dlö n+ höl g+, kumi rud ap kal+ p wam wam g+ udö, God ram m+ nöh kumi kabö adö lan au arlö. *

13 Pen magö an+ bu nöp, munmon kub yab+ l udöm, daun kub an+ bu naböh unbö s+ duñ lan rö hagöm, naböh unbö aj+ p u m+ deila n+ höm naböh an+ ap pa jö ma jö gö, n+ bi b+ sepen dausan um hakla. Pen n+ bi b+ m+ deila gau, nan ga an+ bu n+ höm p+ ñ+ n göm, God ram m+ nöh

* 11:4: Sek 4:3,11-14

* 11:5: 2Sa 22:9; Sam 97:3

* 11:6: 1Ki 17:1; Eks

7:17-20; 1Sa 4:8

* 11:7: Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8

* 11:8: Luk 13:34

* 11:11: Esi 37:5,10

* 11:12: 2Ki 2:11

kumi kabö adö laŋ au mɨdöp
u nɨp hib haglö adö ara. *

14 Pen nɨŋim! Mɨŋör kub
yɨgwö aŋ nɨbö u hadö pɨs
göp, pen mɨñi mɨŋör kub
yɨgwö nɨgaŋ nɨbö u söl gɨnɨg
gab. *

*Ejol mudun jɨŋ u aɨŋ magö
nɨpe pu ga*

15 Magö anɨbu nöp ejol
mudun jɨŋ u, aɨŋ magö nɨpe
u pu gö nɨŋöl gɨ, manö
ap kumi kabö adö laŋ nɨbö
hagöm haga,

“Uri Bɨ Kub hon u, Krais nɨpe
u aip,
ram mɨnönj gau
magöŋhalö pör
nöp pör nöp abad
mɨdnab,” a ga. *

16 Pen bɨ kub manö ud asɨkep
ñɨn juöl añɨ ap ado gɨ da
yɨgwö mɨlö u (24), sea kiŋ
adö kale u God amgö ilö
nɨpe asɨk mɨdeila gau, ku-
gom yɨmöm ubör yɨhön göm,
God nɨp sabe göl gɨ hagla,
17 “God, ne Bɨ Kub klö ke
yabɨl u!

Nöd mɨdmɨdan, mɨñi
mɨdep nöp mɨdpan!
Bɨ klö unbö ke yabɨl pör
mɨdpan rö,
mɨñi nɨbi bɨ ram mɨnönj
gau magöŋhalö
Kiŋ kale mɨdpan u rö,
nöp aij yabɨl gabun!

18 Nɨbi bɨ ram mɨnönj gau
nɨbö nöp nɨŋöm, kal
yabɨl jula.

Pen mɨñi ne kal juep ñɨn
u hadö auöp.

Mɨñi nɨbi bɨ umla gau kalɨp
manö kub hagep ñɨn u
hadö auöp.

Mɨñi nɨbi bɨ nöp wög göm,
manö ne hag ñɨbal gau
abe,

nɨbi bɨ manö aij ne nɨŋ
udöm,
hib ne nɨŋöm ana udpal
gau abe,

nɨbi bɨ hib halö mɨdpal aka
ramö gau mɨdpal gau
magöŋhalö,

nan aij kalɨp pen ñɨnabön,
ñɨn u hadö auöp.

Pen nɨbi bɨ haɨöwaɨö göm,
nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp al
pak lɨbal gau,
kalɨp pen u rö nöp al pak
lɨnabön,
ñɨn u hadö auöp,” a gɨla.
*

19 Anɨg haglö nɨŋöl gɨ, God
sabe gep ram kumi kabö
adö laŋ au mɨdöp u mɨgan
hiɨköm, God Manö mɨdeia
kes magö u waiö la nɨŋnö.
Magö anɨbu nöp añɨm añɨm
udöm, rɨmu hagöm, gu kub
yabɨl u hagöm, munmon
udöm, möŋ gapɨ magö kub
yabɨl paköm, ga. *

12

*Nɨbi u abe re ubɨl kub u
abe*

1 Pen nabönj nɨŋ damem
nɨŋnö, nan ke hain nɨbö kub
ap kumi kabö aŋ aulɨk ga.
Nɨbi ap sɨdö waɨj rö löm, ma
nɨpe rakɨn adö au löm, gapɨ
unbö mɨgan laŋ u, kwin rol
gɨpal rö usajɨl bad nɨpe nabɨc

* 11:13: Rep 6:12; 16:18 * 11:14: Rep 9:12 * 11:15: Eks 15:18; Sam
10:16; Dan 2:44; 7:14 * 11:18: Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13; Sam 115:13

* 11:19: Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21

adö laŋ lö mǝdeia. ² Pen nǝpe ñǝ painaŋ rǝknǝg, ñǝ painaŋ ñǝŋjö nǝŋjöl gǝ, wög paköm gaia. *

³ Nan ke hain nǝbö ap halö, kumi kabö aŋ aulǝk waiö la nǝŋnö. Re ubǝŋ hagape halö kub yabǝŋ unbö ke ap mǝdeia. Nabǝc cög nǝpe unbö mudun jǝŋ löm, kom nǝpe unbö sǝduŋ laŋ löm, kiŋ rol gǝpal usajǝŋ bad gau, nabǝc cög adö nǝpe ke ke löm mǝdeia. * ⁴ Re ubǝŋ kub anǝbu, amǝn nǝpe u gapǝ kumi kabö adö laŋ gau pakö, iru nöp bǝg ju mǝnönj naböŋ iŋ i ju luga. Anǝb u, gapǝ magöŋhalö mǝdeila gau naböŋ mǝhau nǝgaŋ rö hagöm, naböŋ mǝhöp mǝdailö, naböŋ añǝ ap bǝg ju yua. Pen nǝpe nǝbi ñǝ painaŋ yag daunǝg geia u, yag dauö ñǝŋŋn, a göm, apöm abad mǝdeia. * ⁵ Pen nǝbi anǝbu ñǝ ap yag daua. Ñǝ anǝbu nǝpe ain ur mǝlö udöm, nǝbi bǝ ram mǝnönj gau magöŋhalö abad mǝdeinab. Pen nǝbi u ñǝ anǝbu nǝp yag dauö, ejol ap ñǝ anǝbu piŋǝ gǝ udöm, dam God nǝpe sea kiŋ nǝpe kumi kabö adö laŋ mǝdöp au ud ara. * ⁶ God nǝbi anǝbu nǝp ka ap gǝ lö, piñǝŋ gǝ anǝb gau amöm, anǝb gau nöp mǝdö nǝŋjöl gǝ, God nǝp nan magö ñöl gǝ abad mǝdeinab ñǝŋn wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab.

⁷ Pen kumi kabö adö laŋ au, ejol kub Maikel ejol nǝpe

gau udöm amöm, re ubǝŋ kub anǝbu yam nǝpe gau aip pen pen göm gǝ damöm me, * ⁸⁻⁹ re ubǝŋ kub u yam nǝpe gau halö, kumi kabö adö laŋ nǝbö al rǝdǝk yuöm böŋ nöp mǝnönj naböŋ iŋ i yula. Re hadame dagol gau mǝdeia, re anǝbu kiŋjaki aka Seden a gǝpal u, nǝpe nöp nǝbi bǝ ram mǝnönj gau gau magöŋhalö kalǝp manö pir alö, manö piral nǝpe u nǝŋla. *

¹⁰ Pen manö kub ap kumi kabö adö laŋ au nǝbö hagöm haga,

“Mǝñǝ God nǝpe nǝbi bǝ gau ud kamǝŋ yunab.

Mǝñǝ God nǝpe klö nǝpe udöm, nǝbi bǝ ram mǝnönj gau gau magöŋhalö

Kiŋ kub ke yabǝŋ mǝdeinab.

Mǝñǝ God Kraiss nǝpe u nöp,

Bǝ Kub klö ke yabǝŋ mǝdöm, nǝbi bǝ ram mǝnönj gau gau magöŋhalö abad mǝdeinab.

Nǝhön gǝnǝg: Seden nǝpe God amgö ilö nǝpe au mǝdöm, sǝdö aŋ, sǝböŋ yaŋ,

añ mam hon gau nan si nan naiŋ nǝhön nǝhön geila gau hagnǝdöp u, nǝp mǝnönj naböŋ iŋ yaŋ ud yula. *

¹¹ Pen añ mam hon gau, Sipsip Pi hagape nǝpe u abe,

* 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:4: Dan 8:10 * 12:5: Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15 * 12:7: Jud 9 * 12:8-9: Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; Rep 20:2 * 12:10: Job 1:11; Sek 3:1

Krais manö nɨjō hag
ñimɨdal u abe gö,
Seden nɨp mo kale gau
lɨla.

Nɨbi bɨ nɨpe nöp mɨdpun, a
göm, pɨñɨj gagöm,
hanɨp al pak lɨnɨg al pak
löl, a gɨ gasɨ nɨɨla.

¹² Anɨb u, kale kumi kabö
adö laɨ au mɨdpim
gau,
mɨñ mɨñ göl gɨ
mɨdaimim.

Pen kale mɨnönj naböj abe,
ñɨg solwara u abe
mɨdpim gau,
kalöp mög nɨɨbin.

Nɨhön gɨnɨg: Seden nɨp kale
mɨdpim anɨb yaɨ ud
yulö,

ñɨn nɨpe iru mɨdagöp rö,
kal yabɨl juöp,” a ga. *

¹³ Pen re ubɨl kub anɨbu,
yɨp mɨnönj naböj adö iɨ i ud
yubal, a göm, gasɨ u nɨjöm,
nɨbi ñɨ yag daua anɨbu nɨp
rɨdɨk gɨ yuaia pen, ¹⁴ God
nɨbi anɨbu nɨp yaur du kub
auan kub mɨhau lɨ ñö, nɨpe
u göm ram mɨnönj kabö nöp
mɨdöp aɨ au God ka nɨpe gɨ
la anɨbu ara. Am anɨb gau
mɨdö nɨjöl gɨ, God nɨpe nɨp
nan magö ñöl gɨ abad mɨdö,
mɨ mɨhau nɨgan rakɨn unbö
kagoɨ jɨɨ arnab. Re ubɨl u
nɨbi u nɨp nan naij ap gɨnɨm
rö lagnab. *

¹⁵ Pen re ubɨl u, ñɨg ul rö
ɨhɨk yunö nɨbi anɨbu nɨp
ugal araɨ, a göm, ɨhɨka u,
¹⁶ pen mɨnönj u nɨbi anɨbu
nɨp gɨ ñö, ñɨg re ubɨl ul

rö ɨhɨk yua anɨbu mɨnönj
naböj mɨgan gau pa jö gɨ
amöm, ur ur gö ara. ¹⁷ Anɨg
gö, re ubɨl u nɨbi anɨbu mulu
kal yabɨl lugö, nɨbi u ñɨ
painɨɨ nɨpe gau, God Manö
hagöp rö göm, Jisas manö
nɨjō nɨpe nɨj udöm hain
göm nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp
hag ñɨbal gau aip pen pen
gɨnɨg ara. * ¹⁸ Pen re ubɨl
u amöm ñɨg solwara goɨ au
urak mɨdeia.

13

*Nan hapeb ap ñɨg solwara
aɨ gau nɨbö apjaka*

¹ Mɨdem nɨɨnö, nan hapeb
rö ap, ñɨg solwara aɨ gau
nɨbö aueia. Nabɨc cög nɨpe
unbö mudun jɨɨ löm, kom
unbö sɨduɨ laɨ löm, kiɨ rol
gɨpal usajɨl bad gau, kom
adɨɨ ke ke löm mɨdeia. Pen
nabɨc nɨpe unbö mudun jɨɨ
u, God nɨp hag juep hib naij
rɨmnap aɨñ aɨñ kalɨ kɨñ rɨk
lɨlö mɨdeia. * ² Nan hapeb
anɨbu, kain hapeb leped rö
la u pen ma nɨpe gau kain
hapeb bea ma rö la. Meg
mɨgan nɨpe u, kain hapeb
laiön meg mɨgan rö la. Pen
re ubɨl u, kɨö nɨpe ke abe,
kiɨ kub ke yabɨl mɨdeia kɨö
u abe, nan hapeb anɨbu nɨp
ñɨa. * ³ Pen nan hapeb anɨbu
nabɨc cög nɨpe ap, nöd böj
nöp al pak lɨlö kɨta ga rö la
u pen kuöyaɨ mɨtep ga. Anɨg
gö, nɨbi bɨ mɨnönj naböj adö
iɨ i gau gau magöɨhalö gasɨ

* 12:12: Ais 44:23; 49:13

* 12:14: Dan 7:25; 12:7

* 12:17: Rep 11:7

* 13:1: Rep 12:3; 17:3,7-12

* 13:2: Dan 7:4-6

* 13:3: Rep 17:8

gasi löm, nan hapeb anıbu nıþ hain gıla. * 4 Pen re ubıt anıbu kiş kub ke yabıt mıdeia klö u nan hapeb anıbu nıþ ña u me, nıbi bı gau re ubıt anıbu nıþ hib haglö adö ara. Pen nan hapeb anıbu abe kiş kub ke yabıt rö mıdöp u, nıbi bı rımnab nıþ aip pen pen göl rö lagöp, a göm, nıbi bı gau magöñhalö nan hapeb u, u rö nöþ hib nıpe haglö adö ara.

5 Pen God nan hapeb anıbu nıþ nıþebir arö gö, hib nıpe ke hagö adö arö, God hib nıpe manö naiş hagöm dap lugö, rakın unbö ñın juöl mıhöp ado gı da unbö yıgwö aş nıbö u (42) ara. * 6 Nıpe anıg göm, God nıþ hag juöm, hib nıpe manö naiş hagöm, ram mınöñ nıpe kumi kabö adö laş au hag juöm, adö laş au nıpe aip mıdpal gau kalıþ hag juöm, ga. 7 Pen God nan hapeb anıbu nıþ nıþebir arö gö, Krais nıbi bı nıpe gau aip pen pen göm, al juöm, nıbi bı gau magöñhalö, ıt ke ke mıdpal rö, ram mınöñ ke ke mıdpal rö, manö yabıt ke ke hagpal rö, hañ ke ke löp rö, kalıþ magöñhalö abadöl mıdeia. * 8 Nıbi bı mınöñ naböñ adö ıt i gau gau magöñhalö rö, nan hapeb anıbu hib nıpe haglö adö arnab. Pen nıbi bı au, ram mınöñ hadame dagöl gau gı laga ñın u, God nıbi bı þör kamıñ nöþ mıdeinaböl

buk anıþ yaş hib kale kalı kılñ rıka gau nöþ, nan hapeb anıbu hib nıpe haglö adö aragnab. Buk anıbu, Sipsip Pi al pak lılö uma u buk nıpe me u. *

9 Kale nıbi bı gası rımid mıdainım gau manö anıþ i nıñim!

10 Nıbi bı God nagı aröl, a göm, nıñöb gau, nagı arnaböl.

Nıbi bı ru mılö kıd udöm bıñıñ gılö umöl, a göm, nıñöb gau, ru mılö kıd udöm bıñıñ gılö umnaböl.

Anıg gınab rö, Krais nıbi bı nıpe gau ap lug pakagun, a göm, Krais manö aij u nıñ ud þıdöñ göm, hagöp rö göm, Krais nıþ cıg aij göl gı nöþ mıdaiöl. *

Nan hapeb ap halö mınöñ naböñ aş gıyaş nıbö apjaka

11 Pen kauyaş nıñem nıñnö, nan hapeb rö ap halö mınöñ naböñ aş gıyaş nıbö apjaka. Kom nıpe mıhau u, sipsip pi kom rö la u pen manö nıpe u, re ubıt rö haga.

12 Nıpe nan hapeb nöd nıbö u nıþ wög gı ñöl gı, nıbi bı ram mınöñ gau magöñhalö manö klö hagöm gö, nan hapeb nöd nıbö nöd böñ nöþ al pak lılö kılta ga rö la u pen kuöyaş mıþep ga anıbu nıþ hib haglö adö ara.

13 Nan hapeb hain nıbö u nan gageþ rö göm, nan nıþeb nıñageþ rö göm, ga. Nıbi bı nıñmıdlö nıñöl gı, nıpe gö,

* 13:5: Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2 * 13:7: Rep 11:7 * 13:8: Sam 69:28;

Rep 17:8; 20:12,15; 21:27 * 13:10: Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12

mab mītaŋ kumi kabö adö laŋ nībö ap mīnōŋ nabōŋ iŋ yaŋ luga. * 14 Pen God nīpe nan hapeb hain nībö anību nījebir arö gö, nan hapeb nöd nībö amgö ilö nīpe au nan gagep rö gaia u me, nībi bī mīnōŋ nabōŋ gau gau magōŋhalö manö pīral nīpe u nīŋ udla. Nan hapeb hain nībö u nībi bī gau kalīp hagö, kale nan hapeb ru mīlö kīd ud bōŋ nöp al pak līla u pen kauyaŋ mīdöp u hib nīpe dap rannīg, nan nīp rö ap gī līla. 15 Pen God nan hapeb hain nībö u nīp nījebir arö gö, nan ana nan hapeb nöd nībö rö gī līla anību nīp ake bad u pu gö arö, kamīŋ lōm, manö hagōm haga, “Yad bī kub. Hib yad nöp hagemim adö araŋ,” a ga. Anīg hageia, nībi bī hib nīpe haglö adö araga gau magōŋhalö hagö al pak līla. 16 Nīpe hagö, nībi bī hib mīdeia gau, nībi bī hib mīdageia gau; nībi bī mani iru mīdeia gau, nībi bī mani mīdageia gau; nībi bī nagī wög geila gau, nībi bī gasī kale ke wög geila gau; kale magōŋhalö kīñ ap ñīmagö yījīg kīd u aka nable laŋ udla. * 17 Pen nībi bī kīñ anību udagla gau, nan rauöl rö aka nan sīkim göl rö laga. Kīñ anību me, nan hapeb u hib nīpe aka naba nīpe me u.

18 Nībi bī gasī nīŋ aij gīpal gau manö iŋ anību ulhai nīŋöl rö löp. Nīŋ aij göm me,

nan hapeb anību naba nīpe iŋ u nīŋnaböl. Naba anību, bī ap hib nīpe u mīdöp. Naba anību me kagoŋ kagoŋ kagoŋ (666).

14

Nībi bī iru nöp kīmap gīsōn nībö ap hagla

1 Pen kauyaŋ nījem nīŋnō, Sipsip Pi u Saion Dum ilö laŋ ranöl mīdö nīŋöl gī, nībi bī wan hadred podi po dausan (144,000) gau nīpe aip mīdeila. Nībi bī nīpe aip mīdeila anīb gau, nable kale laŋ hib nīpe u abe, Nap hib u abe kalī kīñ rīk līlö mīdeia. 2 Pen manö ap kumi kabö adö laŋ au nībö ñīg hij kub bīg gu hagöp rö aka rīmu gu mīlōbö hagöp rö u hagö nīŋnō. Manö anību, nan gida rö pakpal hagöp rö u haga. * 3 Pen nībi bī wan hadred podi po dausan (144,000) anīb gau kale sea kīŋ adö au gīdaŋ mīdōm, nan kamīŋ mīhau mīhau abe, bī manö ud asīkep gau abe nīŋ mīdlö nīŋöl gī, kale kīmap gīsōn nībö ap hagla. Kīmap gīsōn nībö anību, nībi bī mīnōŋ adö iŋ i nībö rīmnap nīŋöl rö laga; nībi bī wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda anīb gau nöp kīmap anību nīŋöl rö la. * 4 Bī anīb gau kale nībi aip gī ajagpal; bī prajrö mīdpal. Sipsip Pi nīpe gai arab nīŋōm, nīp hain gīpal. Krais kalīp nībi bī

* 13:13: Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20 * 13:16: Rep 14:9-11; 16:2; 20:4

* 14:2: Rep 1:15; 19:6 * 14:3: Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4

aŋ gau nɪbō rau adog udöm, God nɪp abe, Sipsip Pi nɪp abe kalɪp nan magō nöd ral daumɪdal rö nöp ña. ⁵ Manö piral rɪmnap hagagla; nan si nan naj rɪmnap gagla.

Ejol mɪhau nɪgan manö hag ñɪla

⁶ Pen kauyaŋ u niŋem niŋnō, ejol ap kumi kabō aŋ aulik u gɪ ajöl gɪ, nɪbi bɪ mɪnōŋ nabōŋ adō iɪ i, hañ ke ke löp rö, iɪ ke ke mɪdpal rö, manö yabɪɪ ke ke hagnab rö, ram mɪnōŋ ke ke mɪdpal rö, Krais manö aij pör mɪdeinab u kalɪp hag ñɪnɪg ga. ⁷ Wiñ kub alöm haga, “God nɪpe manö kub hagnab ñɪn u hadö auöp rö, God nɪp anɪnɪn gö piñɪŋ gɪmim. Bɪ Kub kumi kabō adō laŋ, mɪnōŋ nabōŋ iɪ i, ñɪg solwara, ñɪg ilam gau magōŋhalö gɪ la u, hib nɪpe u hagpe adō araŋ,” a ga.

⁸ Ejol ap, ejol nöd u nɪp hain göl gɪ haga, “God gö daun kub Babilon böŋ nöp ap lug paköp o! Nɪbi bɪ Babilon gau kale nɪbi si bɪ si göm, gɪ naj unbö ke gɪlö gɪlö, nɪbi bɪ ram mɪnōŋ gau gau magōŋhalö niŋöm anɪb unbö rö nöp gɪla. Babilon nɪpe ñɪg wain kɪö nɪpe ke ñɪŋöm, nɪbi bɪ ram mɪnōŋ ke rɪmnap gau kalɪp ñö ñɪŋlö, nɪpe göp rö, kale u rö nöp hauɪ alö gɪ naj nöp gɪla,” a ga. *

⁹ Ejol ap pen, ejol nöd mɪhau u kalɪp hain göm, wiñ

kub alöm haga, “Nɪbi bɪ nan hapeb u hib nɪpe dap ranöl gɪ, nan nɪp rö niŋöm gɪ lɪla u hib nɪpe dap ranöl gɪ, kɪñ nɪpe u nable laŋ aka ñɪmagö adö au udeinaböl gau, * ¹⁰ God nɪp mulu yabɪɪ lugö, ñɪg wain asi yabɪɪ u, kap kale yaŋ ralö ajmaŋ rauö, ñö ñɪŋnaböl. Ejol uɪ gau abe, Sipsip Pi u abe niŋmɪdlö niŋöl gɪ, kalɪp hag mab ke yaŋ u yuö, mab mɪtaŋ salpa halö u kalɪp inö niŋöl gɪ, wög pak mɪdeinaböl. * ¹¹ Mab mɪtaŋ u kalɪp inö niŋöl gɪ, mab hadu anɪbu ranöm, gɪ damöm, pör pör nöp ap ranöl gɪ mɪdeinab. Anɪb u, nan hapeb anɪbu hib hagnab adö arnab nɪbi bɪ gau, nan ana nɪp rö gɪla anɪbu hib hagnab adö arnab nɪbi bɪ gau, hib nɪpe kɪñ anɪbu udnaböl nɪbi bɪ gau, God kalɪp pen ilön kub yabɪɪ u sɪdö aŋ, sɪbön yaŋ, pör pör nöp ñɪnab,” a ga. * ¹² Anɪg gɪnab rö, Krais nɪbi bɪ nɪpe gau ap lug pakagun, a göm, God Manö hagöp rö niŋ ud pɪdōŋ göm, hagöp rö göm, Jisas nɪp cɪg aij göl gɪ nöp mɪdaiöl. *

¹³ Pen manö ap kumi kabō adö laŋ nɪbō yɪp haga, “Manö hagnɪg gabin i kalɪ kɪñ rɪkmön. Mɪñi marö göp ñɪn i, nɪbi bɪ Bɪ Kub nɪp niŋ udöm umnaböl gau, mɪñ mɪñ gɪnaböl,” a ga. Hageia, God Ana nɪpe haga, “Niŋö

* **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3 * **14:9:** Rep 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24; Sam 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep 16:19; 20:10; 21:8

* **14:11:** Ais 34:10 * **14:12:** Rep 13:10

yabił. Kale marö udöl gi wög ułham gi midpal rö, kale ake löm, miñ miñ göl gi mideinabol,” a ga.

Nan wög minöñ adö il i pidöñ göp

14 Pen yad niñnö, Bi ap Ñi nipe rö bi ap, kumi kabö rud bad adö au asik mideia. Nab+c cög nipe lañ, kabö gol udöm usajil bad gıla ap rol göm, ru agon gıłapi rö gıgabe göp ru kid yabił wid magö rik daubal rö ap ud mideia. *

15 Pen ejol ap, God sabe gep ram raul miñgan yañ nibö apöm, bi kumi kabö rud bad adö au asik mideia u niñ wiñ kub alöm haga, “Minöñ naböñ adö yañ wid magö gau po göp. Wid rik daupeñ in u auöp rö, ru agon gıłapi rö ne anıbu udmön, rik dap magum gimön,” a ga. 16 Hageia, bi kumi kabö rud bad adö au asik mideia u, ru agon gıłapi rö nipe u ud rib gi dö madö göm, wid magö minöñ naböñ adö gau rana gau magöñhalö rib gi dö madö gi dap magum ga.

17 Ejol ap pen God sabe gep ram raul miñgan kumi kabö adö lañ au nibö höñ aua. Nipe u rö nöp ru agon gıłapi rö ap udöl mideia.

18 Magö anıbu nöp, ejol mab miłtañ abad midmidöp u, God niñ nan sabe gep bid au nibö apöm, ejol ru agon gıłapi rö udöl mideia u niñ wiñ kub alöm haga, “Wain

magö minöñ naböñ adö yañ nibö gau po göp rö, ru agon gıłapi rö ne u ud wain magö magöñhalö rik dap magum gimön,” a ga. * 19 Anıg hageia, ejol anıbu, ru agon gıłapi rö nipe u ud rib gi dö madö göm, wain magö gau rik dam, God niñ mulu lugö wain magö abhib jakep ka miñgan u yua. Ka anıbu God niñ bi gi naiñ gimıdal gau kalıp pen ilön niñm rö midöp.

20 Wain magö abhib jakep ka miñgan anıbu daun kub höñ adö mideia. Wain magö miñgan anıbu yuö, abhib jaklö niñöl gi, hagape u ran ajmañ rauöm, niñg ul kub ap lugöp rö, hag ap lugöl gi, kilomida unbö niñ juöl ajıp böñ dañ (300)* rö ara. Hagape ul kub anıbu kaj hos nab+c adö lagod midöp rö u nöp adö lagod areia. *

15

Ejol gau geinabol, marö kub ke ke unbö mudun jıñ u ginab

1 Pen nan ke hain nibö niñöm aiö hagep rö ap halö, kumi kabö añ aulık ga niñnö. Marö unbö mudun jıñ gau gö, God niñ mulu yabił lugöp u böñ nöp naböñ junab, a göm, ejol nipe unbö mudun jıñ gau kalıp hagö, marö kub anıb gau dap minöñ naböñ il i aunıg geila.

2 Pen il anıb au niñnö, niñg wañö glas rö ap mab miłtañ

* 14:14: Dan 7:13 * 14:18: Joe 3:13 * 14:20: Grik manö hagöm 1,600 sidadia * 14:20: Ais 63:3; Rep 19:15

halö u† ma†i göm au m+deia. N+bi b+ nan hapeb hib naba m+idöp nan u abe, nan ana n+ip rö g+la u abe aip pen pen göm win g+la gau, go† an+ib au urak m+deila. God kal+ip nan gida rö ke ke ñö, ³ b+ Mos+is God n+ip wög g+ ñ+m+idöp manö u abe, Sip-sip Pi manö u abe hagöl g+, k+imap hagöm hagla,

“God, ne B+ Kub k†ö unbö ke halö.

nan n+ihön g+inabin a g+inabön, g+inabön.

Ne kinj b+ kub ram m+inöŋ gau magöŋhalö,

Kinj kale m+idpan u,

pör pör y+ijg g+mön,

kabö rö nöp g+ipan. *

⁴ N+bi b+ magöŋhalö nöp n+inöŋ, ana udnaböl.

Ne añ+ nöp u† m+idpan.

Nöp B+ Kub, a göm,

hib ne haglö adö arnab.

Ne nag+ y+ijg göl adö u nöp

g+ aij g+ipan u n+inöŋ,

n+ibi b+ ram m+inöŋ gau n+ibö

gau n+ibö magöŋhalö

apöm

nöp sabe g+inaböl,” a g+la.

*

⁵ Pen yad kauyan n+inem n+inö, God n+ip sabe gep sel ram au Ram Raul M+igan Kam+in Aij Ke Yab+† u hi+köl m+deia. *

⁶ Pen ejol unbö mudun j+in u, n+ibi b+ m+inöŋ naböŋ adö i† i gau kal+ip marö kub unbö mudun j+in ñ+n+g, God sabe gep ram raul m+igan yan n+ibö hoŋ aula. Ejol an+ib gau, wa†j rud aij m+mailö

ga gau nöp löm, dip nag+ kabö gol udöm g+la gau pab+† an au p+g löm aula. ⁷ Nan kam+in m+ihau m+ihau an+ib gau añ+ ap apöm ejol unbö mudun j+in gau kal+ip k+inan kabö gol udöm g+la ke ke ña. K+inan m+igan an+ib gau, B+ Kub pör pör m+ideinab u, n+ibi b+ g+ najj g+lö God kal+ip mulu kal n+inöŋ m+inöŋ ñ+nab u ajman rauöm m+deia. ⁸ God mailö aij ke n+ipe u abe, k†ö najj n+ipe u abe gö, hadu kub yab+† God sabe gep ram an+ibu ajman rau m+deia. N+ibi b+ ap sabe gep ram an+ibu raul m+igan aröl rö laga. Ejol unbö mudun j+in u, marö kub unbö mudun j+in n+ibi b+ ñ+n+g geila gau ñ+ haknaböl u nöp, hainö ram raul m+igan an+ibu aröl rö linab. *

16

Ejol marö kub unbö mudun j+in gau ud daula

¹ Pen yad n+inö, manö ap God sabe gep ram raul m+igan yan n+ibö ejol unbö mudun j+in gau kal+ip w+ñ kub alöm haga, “N+ibi b+ g+ najj g+lö God kal+ip mulu kal n+inöŋ m+inöŋ ñ+nab u, k+inan unbö mudun j+in ajöŋ lan ajman rauöm m+idöp gau, dam m+inöŋ adö yan hoŋ g+ipe aran,” a ga.

² An+g hageia, ejol nöd u k+inan n+ipe dam m+inöŋ adö yan hoŋ gö, n+ibi b+ nan hapeb k+in u udöm, nan ana n+ip rö g+la sabe geila gau,

* 15:3: Eks 15:1; Sam 139:14; 145:17

* 15:4: Jer 10:6-7; Sam 86:9

* 15:5:

Eks 38:21 * 15:8: 1Ki 8:10-11; 2Kr 5:13-14; Ais 6:4

kalip wös hapeb ilön kub udep gau la. *

³ Ejol yigwö an nibö u, kīnan nipe dam ñig solwara adö u hon gö, ñig solwara u, bī uma hagape u rö löm, nan ñig solwara an anib gau mīdeila gau, magörhalö um hakla. *

⁴ Ejol yigwö nigan nibö u, kīnan nipe dam, ñig ilam juöp gau abe ñig yiharīn ap lugöp adö gau abe hon gö, ñig gau magörhalö hagape la. ⁵ Pen ejol ñig magörhalö abad mīdöp u haga,

“Ne Bī U†.

Ne hadame dagol mīdmīdan; ne uri u rö nöp mīdpan.

Ne manö ud asik aij yabīl gīmön, kalip nīñö yabīl anig gīpan.

⁶ Nībi bī anib gau nöp me, nībi bī ne gau kalip al pak löm, bī manö ne hagep gau kalip al pak löm gīlö,

hagape kale luga u me, ne kalip pen u rö nöp hagape ñö ñīñaböl u, kale ke göm udaböl me u,” a ga.

⁷ Anig hageia, manö ap God nīp nan sabe gep bīd adö au nībö haga,

“God Bī Kub klö naij ke yabīl.

Ne manö ud asik aij yabīl gīmön

kalip nīñö yabīl anig gīpan,” a ga. *

⁸ Ejol yigwo mīlö u, kīnan nīpe u dam sīdö u nīp hon gö, nībi bī gau kalip kal yabīl nīñīm rö la. ⁹ Kal yabīl nīñöm, kalip rapīn ina u pen nan si nan naij gīla u, nīhön gīñig anig gīpun, a göm, arö göm, mīd aij göm, God hib nīpe haglö adö araga. God hanīp marö ñab u, a göm, nīp hag jula. *

¹⁰⁻¹¹ Ejol mamīd u, kīnan nīpe u dam nan hapeb sea kīñ nīpe adö au hon gö, nībi bī nīpe abad mīdmīdöp an au adīñ sīb ga. Wös hapeb löm, ilön kub gö, a†ab hau gī dö gīla u pen nan si nan naij gīla u, nīhön gīñig anig gīpun, a göm, arö gagla; göl gī nöp mīdöm, God kumi kabö adö lañ au mīdöp u nīp hag jula. *

¹² Ejol kago† jīñ u, bī kīñ ram mīñöñ sīdö auab gau nībö aunaböl a göm, kīnan nīpe u dam ñig kub yabīl Yupredis hon gö, ñig anību böñ nöp mītep ga. *

¹³ Anig gö nīñöl gī, aiön pi mīhau nigan ban mīhau nigan rö leia nīñö. Ap re ubīl meg mīgan u nībö apjaka; ap nan hapeb meg mīgan u nībö apjaka; ap bī God manö hagabin a göm manö piral nöp hagnab u meg mīgan u nībö apjaka.

¹⁴ Aiön pi anīb gau nan gagep rö göl rö la. Kale amöm kīñ ram mīñöñ ke ke gau gau mīdpal gau magörhalö u† gī

* 16:2: Eks 9:10; Rep 13:12-17 * 16:3: Eks 7:17-21 * 16:7: Sam 19:9; Rep 15:3 * 16:9: Rep 9:20-21 * 16:10-11: Eks 10:22; Ais 8:21-22 * 16:12: Ais 11:15

dap magum göm, God Bî klö ke halö ñin kub nipe hag la anibu, pen pen ginaböl. *

15 “Nin aij gimim! Yad aunig gabin u, bi nan si udep gau nin midagpal magö u nöp aubal rö u aunabin! Anib u me, nibi bi uhön hanagöm waij li aij göm midainaböl gau mñ mñ ginaböl; magö nöp gau ajlö, kalip nable gagnab!” *

16 Pen aion pi anib gau, bi kin ram minöj ke ke gau nibö kalip ut gi dap magum gila; ram minöj dap magum gila anibu Hibru manö hagöm Amagedon a gipal. *

17 Ejol mudun jin u, kinar nipe u hon ga an nöp adö lan gau. Hon gö, manö ap sea kin God sabe gep ram raul miganyan nibö wñ kub alöm haga, “Naböj juöp,” a ga. 18 Anig hagö ninöl gi, rimu hagöm gu gö arö ninöl gi, añm añm udöl gi amdama magö bol gau ap lug paköm, munmon kub yabit nibi bi minöj naböj i i nöd ninagmidal rö ap aua. *

19 Munmon kub yabit anibu udöm, daun kub yabit Babilon u pabu göm, asik naböj mihau nigan löm, daun kub ram minöj ke ke gau ram nan gau big ju pa jö ma jö gabin, a göm, ulis malis ga. Ga anibu, God nipe mulu kal ninöm, Babilon nibi bi gila u hau gagöm, kalip ñig as

kap ajöj lan ajman raua u ñö ninla. * 20 Pen ram minöj pro ñig rib gigabö ga gau abe, ram minöj ilö gau abe, böj nöp ur ga. * 21 Marö kub yabit u me, möj gap magö kub yabit gau, magö añ añ ñin juöl mihöp ado gi da unbö sidun lan (50) kilo rö, kumi kabö adö lan nibö lugöm, nibi bi gau kalip kal halö paka. Kalip kal halö pakö God nip böj nöp hag jula. *

17

Bî si udep nibi u ilön kub udnab

1 Ejol unbö mudun jin marö ke ke daula gau, ap apöm yip haga, “It i auö, nöp nan ap yamnö nöj! God geinab bi si udep nibi naj yabit u pen ilön kub udnig gab. Daun kub yabit ñig iru nöp sö au midöp u nöp hagabin. * 2 Bi kin ram minöj ke ke midpal gau, bi si udep nibi anibu aip gi ajöl göm, nibi bi minöj adö it i yiharin gau u rö nöp, nan si nan nipe gimidöp u kalip ñig wain nipe ñö ninlö, kalip hau alöp,” a ga. *

3 Pen God Ana u yip balö ninöl gi, ejol u yip dam ram minöj kabö nöp midöp an gau arö ninö, nibi ap, nan hapeb hagape ap adö lan asik mideia. Nan hapeb anibu, han roman nipe gau,

* 16:14: Rep 19:19 * 16:15: Mad 24:43-44; Rep 3:3 * 16:16: Sek 12:11

* 16:18: Rep 4:5; 8:5 * 16:19: Rep 14:10 * 16:20: Rep 6:14 * 16:21:

Eks 9:23-24; Rep 11:19 * 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; Rep

hib God nɪp hag juep iru yabɪɫ nöp kalɪ klɪñ rɪk lɪlö mɪdeia. Nabɪc cög nɪpe unbö mudun jɪŋ u löm, kom unbö sɪduŋ laŋ löm ga. * 4 Pen nɪbi nɪŋnö anɪbu, waɪj hagape nɪbi kub lɪbal rö löm, kabö gol iru nöp, kabö aij aij manɪ kub rauɛp iru nöp, magö pro kɪbap mɪɛp rö rud gab “pöl” a gɪpal u iru nöp, hañ romanɪ nɪpe gau magöŋhalö lö, mailö mailö göl gɪ mɪdeia. Kap kabö gol udöm gɪla ap ud mɪdeia. Kap mɪgan anɪb yaŋ, bɪ aip si göm nan si pri naij yabɪɫ geia gau ajmanɪ rau mɪdeia. * 5 Nable cög nɪpe laŋ manö pi göl mɪdmɪdöp ap kalɪ klɪñ rɪkla:

DAUN KUB YABɪɫ BABILON
U, NIBI SI BI SI Gɪ AJPAL
GAU ABE, NIBI BI NAGɪ NAIJ
YABɪɫ GɪPAL GAU ABE,
NIME KALE ME U.

6 Pen yad nɪŋnö, nɪbi anɪbu, nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udöm manö aij nɪpe waiö hag ñeila gau kalɪp al pak löm hagape kale ñɪg wain rö ñɪŋöm hauɫ al mɪdeia.

Ga anɪbu nɪŋem, ju damem gasɪ mɪlö lɪ mɪdainö.

* 7 Pen ejol anɪbu yɪp haga, “Nɪhön gɪnɪg ju dammön gasɪ mɪlö lɪbanɪ Nan hapeb nabɪc unbö mudun jɪŋ löm, kom unbö sɪduŋ laŋ löm göp u abe, bɪ si udep nɪbi nan hapeb adö laŋ asɪk ajab u abe, manö iɫ u nöp hag ñɪnɪg gabin. * 8 Nan hapeb nɪŋabön anɪbu, nöd mɪdmɪdöp, mɪñi mɪdagöp,

pen söl mɪdöp, nɪpe ulöm mɪgan mauɪñ juaga yaŋ nɪbö auö, God gö böŋ nöp ur gɪnab. God ram mɪnön hadame dagol gau gɪ laga ñɪn u, nɪbi bɪ mɪnön nabön adö iɫ i udnabin a göm nɪŋa gau, hib kale kalɪ klɪñ rɪka buk nɪpe yaŋ. Pen nɪbi bɪ hib kale kalɪ klɪñ rɪkaga gau, nan hapeb anɪbu kauyaŋ mɪdnab u nɪŋöm, aiö yabɪɫ gɪnaböl. Nɪhön gɪnɪg: nɪpe nöd mɪdmɪdöp, mɪñi mɪdagöp, pen hainö kuöyaŋ mɪdeinab. *

9 “Manö anɪb gau nɪŋ aij göm nöp me, nɪŋbal. Nan hapeb nabɪc nɪpe unbö mudun jɪŋ mɪdöp nɪŋajan u, manö iɫ adö mɪhöp mɪdöp. Nabɪc unbö mudun jɪŋ anɪb gau, dum unbö mudun jɪŋ nɪbi anɪbu asɪk mɪdöp gau me. 10 Pen nabɪc unbö mudun jɪŋ anɪb gau, kiŋ unbö mudun jɪŋ gau me. Kiŋ anɪb gau, unbö mamɪd u kiŋ mɪdöm hadö umla, mɪñi kagoɫ jɪŋ u nɪpe kiŋ mɪdöp. Kiŋ mudun jɪŋ u hainö aunɪg gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp mɪdeinab. 11 Pen nan hapeb nöd mɪdmɪdöp, mɪñi mɪdagöp u, nɪpe ke kiŋ raleb jɪŋ u aunab. Nɪpe me, kiŋ unbö mudun jɪŋ gau nɪbö bɪ ap. God gö nɪpe böŋ nöp ap lug paknab. 12 Pen kom unbö sɪduŋ laŋ nɪŋajan gau, kiŋ unbö sɪduŋ laŋ. Kale mɪñi kiŋ mɪdagpal pen hainö

* 17:3: Rep 13:1

* 17:4: Jer 51:7; Rep 18:16

* 17:6: Rep 18:24; 19:2

* 17:7: Rep 13:1

* 17:8: Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7

God gö kale magö añi ap nöp kiŋ midöm, nan hapeb u aip wög göl gi, nibi bi gau abad mideinaböl. * ¹³ Kale gasi adö añi niŋöm, nan hapeb u niŋ haglö, niŋe kuö kalip u udöm, nibi bi gau kalip abad mideinab. ¹⁴ Kiŋ anib gau, Sipsip Pi u aip pen pen ginaböl u pen niŋe bi kub gau magöŋhalö Bi Kub kale midöm, kiŋ gau magöŋhalö Kiŋ kale midöm göp rö, niŋ al pak löl rö lagöp. Nibi bi niŋe ke wiñ alöm udöp gau, niŋ cig göl gi nöp mideinaböl rö, niŋe aip kiŋ anib gau gilo böŋ nöp ap lug paknaböl,” a ga.

¹⁵ Pen ejol anibu yiŋp haga, “Niŋ gau bi si udep nibi asik midajip niŋajan gau, nibi bi hañ ke ke löm, manö yabiŋ ke ke hagöm, ram minöŋ ke ke midpal gau me. ¹⁶ Kom unbö siduŋ laŋ niŋajan gau abe, nan hapeb u abe, bi si udep nibi u niŋ mulu kal yabiŋ niŋöm, nan niŋe gau magöŋhalö piŋ gi udeinaböl me, magö nöp mideinab. Pen hañ roman niŋe u niŋöm, naböŋ naböŋ mideinab gau laulö in habik arnab. * ¹⁷ Niŋhön ginig: God kalip gasi ñö, gasi adö añi niŋöm, nan hapeb u niŋ hagö, kuö kale u udöm gö arö me, God ginab a göm hag la rö nöp ginab. ¹⁸ Pen bi si udep nibi niŋajan anibu, niŋe me daun kub yabiŋ kiŋ ram minöŋ ke ke gau

magöŋhalö abad midöp daun kub anibu,” a ga.

18

Babilon ap lug paknig gab

¹ Pen naböŋ niŋem niŋnö, ejol ap halö kumi kabö adö laŋ nibö auajip. Ejol anibu, God hag lö bi kub yabiŋ mideia. Kumi kabö adö laŋ nibö apöm, mailö aij niŋe u gö, minöŋ naböŋ iŋ i magöŋhalö mailö ga. ² Ejol anibu apöm wiñ kub alöm haga,

“God gö daun kub yabiŋ Babilon böŋ nöp ap lug paköp o!

Böŋ nöp ap lug paköp o!
God gö daun kub anibu, nibi bi ap midagöp yabiŋ;
kijaki aiön pi yaur naij gau nöp midöp e. *

³ Niŋhön ginig: nibi bi Babilon gau kale nibi si bi si göm,
gi naij unbö ke gilo gilo,
nibi bi ram minöŋ ke ke gau magöŋhalö niŋöm
anib unbö rö nöp giŋpal.

Babilon niŋe niŋ wain klö niŋe ke niŋöm,
nibi bi ram minöŋ ke rimpnap gau kalip ñö niŋlö,

niŋe göp rö, kale u rö nöp hauŋ alöm gi naij nöp giŋpal.

Kiŋ minöŋ naböŋ adö iŋ i gau, niŋe aip gi ajöm, gi naij nöp giŋpal.

* **17:12:** Dan 7:7,24 * **17:16:** Rep 18:8
Jer 50:39

* **18:2:** Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14;

Pen nipe nan aij aij gau ud-
nam a göm pör gasi
n+ijöb rö,

bi minöŋ naböŋ adö if
i nan sikim gi+pal gau
mani kub u+pal,” a ga.

4 Pen yad ni+nö, manö ap
halö kumi kabö adö laŋ ni+bö
haga,

“Ni+bi bi yad Babilon mi+dpim
gau, daun an+bu höŋ
adö ammim,

Babilon kai aip u+ gag-
mim.

Nan si nan naj kale gi+pal
gau, kale aip gagmim.

Ilön kub kale udnig
gaböl u, kale u rö nöp
udagmim. *

5 Nan si nan naj gi+pal gac
u, nan asmen kub rö
aram aram

kub yabi+ ap ran ara
kumi kabö adö laŋ.

God ni+nöm kale nan si nan
naj gi+pal u

gasi ni+nöl gi+ mi+döp. *

6 Babilon nipe ni+bi bi
ri+mnap kalip gi+ naj
ga rö u,

ne pen nip u rö nöp gi+
naj gi+mön.

Pen Babilon nipe ni+bi bi
ri+mnap kalip gi+ naj ga
rö nöp wasö;

nip pen gi+ naj ke yabi+
gi+mön.

Babilon nipe ni+bi bi ri+mnap
kalip ni+gi asi ni+bö rö
wasö;

nip pen ni+gi asi ke yabi+
kap nipe hoŋ gi+mön
nip niö ni+nim. *

7 Nan iru nöp udnam, a göm,
hib nipe ke dap ranöb
rö u,

nip pen ilön mab unbö
ke yabi+ niö, mög yabi+
gi+nim.

Gasi nipe ke ni+nöm hagöp,
‘Yad ni+bi kwin aui asi+
mi+dpin.

Yad ni+bi adu mi+dagpin;
ni+nör ri+mnap yip
udnim rö lagöp,’ a
göp. *

8 Anig hagöp u
pen God Bi Kub

nip manö kub hagöm ilön
ni+nab u,

bi klö unbö ke yabi+
mi+döp.

God Bi Kub nipe gö, ni+n
aŋi ap nöp mi+ni kub
gi+nab;

mi+töŋ kub gi+nab; nan
magö pi+lagnab, ki+yö
kub gi+nab.

Pen God Bi Kub nipe gö,
Babilon mab mi+töŋ lug
in hab+k ni+n arnab. *

9 “Babilon mab inöm hadu
ap ranö ni+nöm, ki+n ram
ni+nöŋ ke gau ni+bö ni+bi
an+bu aip gi+ ajmi+dal gau mög
gö mi+töŋ gi+naböl. * 10 Ni+bi u
nip ilön mab ke yabi+ gi+nab
an+bu, hanip u rö nöp gi+nim
rö löp, a göm, ke ke au daŋ
mi+döm mi+töŋ göm hagnaböl,
‘Wasö e! Wasö e! Daun kub
ke yabi+ e!

Babilon daun kub klö ke
yabi+ e!

Ne wan aua nöp manö kub
ni+nöm,

* 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17

* 18:5: Jen 18:20-21; Jer 51:9

* 18:6: Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2De 1:6

* 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: Rep

17:16 * 18:9: Esi 26:17; 27:30-35

pen ilön kub udmön bör
nöp ap lug pakpan,' a
g+naböl.

11 "Pen daun kub an+bu ap
lug paknab rö, b+ nan s+kim
g+m+dal gau, m+ñi n+bi b+
gau nan han+ip rauagnaböl, a
göm, mög gö m+ñöñ g+naböl.

* 12 Nan kale an+b gau me,
kabö gol, kabö silpa, kabö
pro aij aij ke ke mani kub
rauep, magö pro k+ibap m+lep
rö rud gab 'pöl' a g+pal u;
laplap aij yab+ñ nan 'lin+n' a
g+pal u rik dam pak al dör
g+m+dal u, laplap mu, laplap
a+ñ, laplap ganwan hib nag+
rö ud al dör göm 'silk' a
g+pal u; mab ha+ñ aij auep
ke ke gau; kaj elpad meg
kub udöm nan ke ke iru nöp
g+m+dal gau; mab po aij aij
mani kub rauep nan ke ke iru
nöp g+m+dal gau; nan ain rö
'brons' a g+pal u, ain u, kabö
'mab+l' a g+pal u udöm nan
ke ke iru nöp g+m+dal gau;
* 13 nan ha+ñ aij auep ñ+g
ke ke gau, pauda ke ke gau
's+nam+n' u, 'spais' u, 'insens'
u, 'mö' u, 'p+laginsens' u; ñ+g
wain abe, olip wel abe; wid
magö abe, plaua abe; kaj kau
abe sipsip abe; kaj hos abe,
nan kaj hos ad+klö +p g+ ud
ajpal gau abe; n+bi b+ kal+ip
rau daulö nag+ wög g+m+dal
gau abe, n+bi b+ aip pen pen
göm kal+ip nag+ l+ daulö nag+
wög g+m+dal gau abe. Nan
kale s+kim g+m+dal an+b gau
me u.

14 "Pen b+ nan s+kim

g+m+dal gau Babilon n+ip
hagnaböl, 'Hañ roman ne
gas+ göp nan aij aij ne gau
magöñhalö ad+ñ hir göp.
Kabö gol silpa mani nan aij
ke ke iru nöp ne u magöñhalö
hadö ur göp. Hainö kuöyañ
udagnabön,' a g+naböl.

15 "B+ Babilon au nan
gau s+kim göm, mani kub
udm+dal b+ gau, Babilon u
n+ip ilön mab ke yab+ñ g+nab
an+bu, han+ip u rö nöp g+n+m
rö löp, a göm, ke ke au
dañ m+dm m+ñöñ göl g+ *
16 hagnaböl,

'Wasö e! Wasö e!

Daun kub ke yab+ñ e!

Daun kub k+ñ aij an+bi, wa+ñ
aij aij,

laplap aij yab+ñ lin+n
rik dam pak al dör
g+m+dal u,

laplap mu, laplap a+ñ udöm
r+ib ad+ik l+ m+dm+döp;
kabö gol, kabö pro aij aij
ke ke mani kub rauep,
magö pro k+ibap m+lep rö
rud gab "pöl" a g+pal u
udöm

r+ib ad+ik l+ m+dm+döp. *

17 Pen m+ñi wan aua nöp nan
aij aij n+pe an+b gau
magöñhalö hadö bör
nöp ur göp,' a g+naböl.

"Ñ+g mag+ib kapden gau
abe, b+ wög gep kale gau abe,
n+bi b+ ñ+g mag+ib adö ajpal
gau abe, n+bi b+ ñ+g mag+ib
nan kago ud s+kim g+pal gau
abe, magöñhalö ke ke au dañ
m+deinaböl. * 18 Ke ke au
dañ m+dm, daun kub an+bu

* 18:11: Esi 27:36 * 18:12: Esi 27:12,13,22 * 18:15: Esi 27:31,36 * 18:16:

Rep 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Esi 27:27-29

mab inöm hadu kub upi
 areinab u niñöm hagnaböl,
 'Daun klö ke yabi i rö ap
 nöd midagmidöp e!' ginaböl.
 * 19 Kale haþi udöm, nabic
 adö kale lañ ud yuöl gi yuöl
 gi hagnaböl,
 'Wasö e! Wasö e! Babilon
 daun kub klö ke yabi
 e!
 Babilon niþe midö niñöl
 gi, kabö gol, kabö
 silpa, mani,
 nan aij aij mani kub rauþp
 nan gau ke ke iru nöþ
 midö,
 niñ magiþ ajöl gun, mani
 iru nöþ udmidun u,
 pen miñi wan aua nöþ nan
 aij niþe aniþ gau
 magöñhalö hadö böñ
 nöþ ur göp,' a ginaböl.
 20 "Pen God niþe gö Babilon
 böñ nöþ pa jö ma jö gi
 midöp u,
 kale kumi kabö adö lañ
 midpim gau
 paj hagemim obi ale ale
 gimim miñ miñ
 gimim!
 God gö, bi si udep niþi
 aniþu böñ nöþ ap lug
 paköp u,
 kale Krais niþi bi niþe
 midpim gau abe,
 Krais manö aij niþe ud
 areþ bi gau abe,
 God manö hageþ bi gau abe,
 kale obi ale ale gimim
 miñ miñ gimim!
 Niþe kalöp gi naiþ ga u niñöm
 God niþe niþ manö kub
 hagöm,

niþ pen ilön kub yabi
 niñ me u," a ga. *

21 Pen magö aniþu, ejol klö
 ke yabi ap, kabö kub yabi
 wid magö pak hib jaköm
 plaua gipal kabö u rö ap ud
 niñ solwara añ au ud yuöm
 haga,

"Aniþ unbö rö nöþ daun kub
 ke yabi Babilon
 ud waþ gi yulö hainö niþi
 bi kuöyañ niñagnaböl.
 *

22 Babilon niþi bi miñ miñ
 göl gi, nan gida rö
 paköl gi,
 gabu paköl gi, aþiñ
 magö pu göl gi,
 midageinaböl.

Wög adö ke ke gipal rö u,
 gagnaböl.

Wid magö pak hib jaköm
 plaua gipal rö u,
 gagnaböl. *

23 Niþi bi lam mailö daun
 kub añ aniþu kuöyañ
 niñagnaböl.

Niþi bi niñlö udöm, miñ
 miñ göm, gagnaböl.

Niþi bi ne sikim gimidal gau,
 ram minöñ ke ke gau bi
 kub yabi midmidal.

Pen niþi bi ne kuj göm, manö
 piral hagöm gilo,
 niþi bi ram minöñ ke ke
 gau

niñöm magöñhalö hain göm
 aniþ unbö rö nöþ gi naiþ
 gimidal. *

24 "Babilon niþi bi gau nöþ,
 God manö hageþ bi niþe
 gau kalip al pak löm,

* 18:18: Esi 27:32 * 18:20: Ais 44:23; Dud 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer
 51:63-64; Esi 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Esi 26:13 * 18:23: Jer 7:34; 16:9; 25:10

nibi bi nipe gau kalip al
pak löm, gimidal.

Nibi bi minöŋ naböŋ it i
al pak limidal gau
magöŋhalö it u me
Babilon nöp.

Anig göp rö, God nip pen
ilön kub yabit u ñöb,”
a ga. *

19

¹ Ejol klö ke yabit u manö
anibu hag pis ga niŋöm yad
gu kub yabit apdi niŋnö. Gu
anibu, nibi bi iru nöp kumi
kabö adö laŋ miñ miñ göl gi,
meg migang dap ranöm hagla,
“God hib nipe hagno adö
araŋ!

God hon nöp nibi bi ud
kamŋ yuab.

God hon nöp mailö aij ke
halö midöp.

God hon nöp bi klö ke
yabit midöp.

² God hon manö kub hagöm,
manö ud asik aij göm,
nibi bi gau kalip pen
niŋö nöp ñöb.

Bi si udep nibi naj yabit
anibu,

bi si udöm aip gi ajöm gö,

nibi bi ram mŋnöŋ ke ke gau
nibö apöm,

nipe geia u niŋöm, anig
unbö rö nöp gi naj
geila.

Nibi anibu nipe God nibi bi
nip wög gimidal gau
al pak la u me,

God nipe nip manö kub
hagöm pen ilön kub
ñöb,” a gila. *

³ Anig hagöm, kauyaŋ meg
migang dap ranöm hagla,
“God hib nipe hagno adö
araŋ!

Daun kub ke yabit Ba-
bilon in hadu göm,
hadu u pör pör nöp ap
rannab,” a gila.

⁴ Anig hageila, bi manö
ud asikep ñin juöl añi ap
ado gi da mihau mihau (24)
gau abe, nan kamŋ mihau
mihau gau abe, God sea kiŋ
adö asik mideia it au kugom
yimöm he göm hagla,
“Niŋö yabit!

God hib nipe hagno adö
araŋ!” a gila.

⁵ Anig hageila, manö ap
sea kiŋ mideia au gilaŋ nibö
hagöm haga,

“Kale nibi bi ramö gau abe,
nibi bi gep gau abe,

God hon nip wög gimim
nip piñŋ giŋim gau
magöŋhalö hib nipe
hagpe adö araŋ,” a ga.

*Krais nibi bi nipe gau
kalip ud ram mŋnöŋ nipe arö,
miñ miñ giñaböl*

⁶ Pen magö u yad gu kub
yabit ap, ñig hij big hagöp rö
aka rŋmu hagö milöbö arab
u rö, apdi niŋnö. Gu anibu,
nibi bi iru yabit nöp meg dap
ranöm hagla,

“God hib nipe u hagno adö
araŋ!

God Bi Kub hon u Bi klö
ke yabit.

Nipe Kiŋ midöm nibi bi gau
kalip magöŋhalö abad
midöp. *

* 18:24: Jer 51:49; Rep 17:6

* 19:2: Dud 32:43; Rep 6:10

* 19:6: Rep 14:2

⁷ An+bu u, aij gö n+ñöl gi m+ñ
m+ñ gun;
Gor n+pe Bi klö ke yab+
midöp u n+ñun,
hib n+pe hagno adö
aranj.

N+ñön gi+n+g: Sipsip Pi u
n+bin n+pe udnab ñ+n
u auöp rö,
n+bi u ram n+pe arn+g,
nan gi j+n göl gi
midöp. *

⁸ Lin+n ud wa+ñj ut rud
m+mailö göl gi midöp
ap,
God n+bin n+pe n+p ñö
y+möb,” a g+la.

Lin+n wa+ñj aij an+bu it u, God
n+bi b+ n+pe gi aij g+la an+bu
gau me u.

⁹ Pen ejol an+bu y+p haga,
“God manö n+ñö yab+ñ hagöp
u, manö n+pe r+mnap hagnö
kal+ k+ñ r+kmön. N+pe
hagöp, ‘N+bi b+ Sipsip Pi u
w+ñ alö amöm n+pe aip nan
kub n+ñnaböl gau, m+ñ m+ñ
yab+ñ gi+naböl,’ a göp” a ga. *

¹⁰ Pen ejol an+bu an+g
hagö, yad ma it n+pe au
kugom y+mem, n+p sabe
gi+nam, a gi+nö u pen y+p haga,
“Ne an+g gagmön! God añ+
nöp n+p sabe gi+mön. Kale
abe, añ mam kale gau abe,
Jisas manö aij n+pe u n+ñ
udmim hagöp rö gi+pim rö
u, yad u rö nöp b+ God n+p
wög gi ñeb b+ ap midpin.
Jisas manö n+ñö hag waiö
la manö aij u nöp udöm,

God manö hagep bi n+pe gau
manö hagnal,” a ga. *

*Krais kaj hos rud adö lañ
as+köm ajeia*

¹¹ Pen magö u n+ñnö, kumi
kabö adö lañ m+gan hi+ka
n+ñöm b+ ap kaj hos rud
ap adö as+kö m+deia. B+
kaj hos adö as+kö m+deia b+
an+bu, hib n+pe m+ñöp: hib
ap Ci+g Göp, hib ap Kabö
Rö. N+pe n+bi b+ gau kal+p
manö kub hagöm, manö ud
as+kö aij göm, pen ilön ñöb u,
ha+öwa+ñ ñagöp, gi+pal rö nöp
n+ñöm ñöb. An+g unbö rö
nöp u, n+bi b+ gau aip pen
pen göm al r+di+k yuöp u, gas+
n+ñ aij göm, manö ud as+kö aij
göm, pen pen göm al r+di+k
yuöp. * ¹² Amgö n+pe u mab
m+ñan rö. Kin rol gi+pal usaj+ñ
bad iru nöp nab+ic adö n+pe
lañ lö m+deia. Hañ roman
n+pe au hib ap m+deia. Pen
hib an+bu, n+bi b+ r+mnap
n+ñagnal; n+pe ke nöp n+ñöb.
* ¹³ Wa+ñj li m+deia u, hagape
r+m lö hagape halö m+deia.
Pen hib n+pe u, “God Manö.”
* ¹⁴ Ami B+ kumi kabö adö
lañ au n+bö gau, wa+ñj rud
ut yab+ñ ke ke löm, kaj hos
rud adö gau ke ke as+köm,
n+p hain g+la. ¹⁵ Meg m+gan
n+pe yan, ru m+lö k+id yab+ñ
ap apjaka. Ru m+lö k+id an+bu
udöm, n+bi b+ ram m+ñnöp
ke ke gau aip pen pen göm
al pak löm, ain ur m+lö ap
udöm, kal+p abad m+deinab.

* **19:7:** Ais 61:10; Rep 21:2 * **19:9:** Mad 22:2-3 * **19:10:** Ap 10:25,26; Rep
22:8-9 * **19:11:** Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12:** Dan 10:6; Rep
1:14; 2:17 * **19:13:** Ais 63:1-3; Jon 1:1,14

Pen God hag la ñin anibu, God B+ Kub, B+ klö ke yabił u, n+bi b+ g+ naij göm n+p j+ n+ñnaböl gau kalıp mulu kal yabił n+ñöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka m+gan u yuöm, B+ kaj hos rud adö as+ik m+đöp anibu kalıp pak hib jaknab.

* 16 Pen waij m+lo n+pe u abe, ma kuw+ł n+pe u abe, hib ap kal+ kłiñ r+kla m+deia:

KIÑ GAU KIÑ KALE U Bİ

KUB GAU Bİ KUB KALE U *

17 Pen yad n+ñnö, ejol ap s+đö añ au g+lan urak m+đö n+ñöl g+, yaur u göm ajeila gau kalıp w+ñ kub alöm haga, "God kalöp nan magö kub ñ+n+g gab u, magöñhalö apim

magum g+mim! * 18 Aumim, kiñ gau hañ roman kale ñ+ñmim, ami b+ abad m+dep b+ kub gau hañ roman kale ñ+ñmim, ami b+ klö gau hañ roman kale ñ+ñmim, kaj hos gau hañ roman ñ+ñmim, b+ kaj hos ud ajpal gau hañ roman ñ+ñmim g+mim. Pen n+bi b+ nag+ wög g+pal gau, n+bi b+ gas+ kale ke wög g+pal gau, n+bi b+ hib kub m+đöp gau, n+bi b+ hib m+dagöp gau magöñhalö, hañ roman kale ñ+ñnabim," a ga.

19 Pen magö u n+ñnö, nan hapeb u abe, kiñ m+nöñ naböñ ił i ke gau n+bö gau n+bö abe, B+ kaj hos rud ud ajöp u aip, ami b+ n+pe gau aip pen pen g+n+g, ami b+ kale gau dap magum g+la.

20 An+g geila u pen B+ hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, b+ n+pe n+bi b+ gau kalıp manö piral hagöm nan gagep rö ga u abe, kalıp ud sis+ göm, mab m+tañ salpa halö inm+đöp ñ+g wañö yañ yua. Pen nan hapeb b+ n+pe u n+pe nöd n+bi b+ iru nöp manö pir alö, nan hapeb kłiñ u udöm, nan ana n+pe rö g+la u, sabe g+la. *

21 Pen B+ kaj hos rud ud ajeia u, ru m+lo k+đ meg m+gan n+pe yañ n+bö apjaka anibu ami b+ gau kalıp magöñhalö al pak lö, yaur gau apöm hañ roman kale gau ñ+ñ ñ+ñ wasö n+ñöm arö g+la.

20

Seden nag+ m+đö m+ unbö wan dausan innab

1 Pen magö u n+ñnö, ejol ap ulöm m+gan mau+ñ juaga ki rib u abe, sen klö yabił bol u abe, ñ+magö n+pe u udöl göm, kumi kabö adö lan n+bö auaj+p. * 2-3 Dapöm, re ub+ł u, re hadame dagol n+bö u, n+p ud sis+ göm, n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau kalıp kuöyañ piral gagn+m, a göm, nag+ ad+ik dam ulöm m+gan mau+ñ juaga an+ib yañ yuöm, ajöñ g+ ñöm, p+đöñ g+ aij yabił ga. Geia u me, n+pe an+ib gau nag+ m+đö m+đö, m+ unbö wan dausan arö, kuöyañ u hub+k yuö apöm, pro magö ap y+har+ñ

* 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20

* 19:20: Rep 13:12-17; 20:10 * 20:1: Rep 9:1 * 20:2-3: Jen 3:1; Rep 12:9

gi ajeinab. Re hadame piral gep anibu me, kijaki u, Seden nöp. *

⁴ Pen niñnō, nibi bi rimnap ana kale kiñ sea asikep adō ke ke gau asik mideila. Nibi bi anib gau, God hagō kale nibi bi gau kalip manō kub hagōm manō ud asiknig geila. Pen nibi bi anib gau, nan hapeb u nip ke abe, ana nipe rō gila nan u abe sabe gagōm, kliñ nipe nabic kale lañ aka ñimagō kale u udagōm, Jisas manō aij nipe nibi bi gau kalip waiō hag ñōm, God Manō hagöp rō nöp göm geila niñōm, kalip nabic cōg rib gi dō gila. Yad niñöl gi midainō niñöl gi, ana anib gau kamñ lōm, Krais aip nibi bi gau kalip kiñ rō abad midlō midlō, mi wan dausan u ina. *

⁵ (Pen nibi bi rimnap umla gau, ñin anibu urakagla. Mi wan dausan u ina, hainō urakla.) Manō hagabin i, God nipe nōd gö nibi bi anib gau urakla u nöp hagabin.

⁶ Nibi bi nōd uraknaböl gau, God nibi bi nipe ke nöp midōm aij gö niñöl gi miñ miñ yabıt göl gi mideinaböl. Kauyañ umagnaböl. Kale God Krais kalip apil mihau sabe gep nibi bi rō wōg gi ñöl gi midōm, Krais aip nibi bi gau kalip kiñ rō abad midlō midlō, mi wan dausan u innab. *

Seden ilön kub udnab

* 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17

38:2,9,15-16

* 20:9: 2Ki 1:10

* 20:10: Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8

⁷ Mi wan dausan anibu aparnab niñöl gi, God ejol nipe gau kalip hageinab, Seden nip nagı hubık yulō, ⁸ amöm nibi bi ram minōñ i i ke ke gau magōñhalō midpal gau kalip manō piral hagnab. Nibi bi anib gau me, Gog aip Megog aip. Seden kalip magōñhalō tip gi dauō, kale pen pen ginig aunaböl. Nibi bi pen pen ginaböl anib gau, kabō kulup ñig solwara goł gau iru nöp midöp rō nöp mideinaböl. * ⁹ Kale migan gau migan gau nibō apöm, daun kub God nibi bi nipe han mideila, daun kub God nipe midmagō löp anibu nöp, big gıgabō geila. Daun big gıgabō gila u pen adıñ mab mıtıñ kumi kabō adō lañ nibō apöm, kalip in habık ara. * ¹⁰ Pen God ejol nipe gau, kijaki nibi bi gau kalip manō piral hagōm tip gi daua u, nip dam ñig wañō mab mıtıñ salpa halō inab yañ ud yula. Nan hapeb u aip, bi nipe nibi bi gau kalip manō piral haga u aip, nōd ñig wañō anib yañ yulō midailō. Mailō abe, sib abe, pör pör nöp ilön mab udöl gi mideinaböl. *

Manō kub hainō yabıt u

¹¹ Pen sea kiñ rud kub yabıt ap abe, Bi adō anibu asiköl midajıp u abe niñnō. Bi Kub nipe au midō niñöl göm, minōñ nabōñ i i abe, kumi kabō adō lañ abe, adıñ

* 20:6: Rep 1:6 * 20:8: Esi

böŋ nöp piñiŋ gi ke gau arö, kuöyaŋ niŋagiñ. ¹² Pen yad niŋnö, niŋi bi kub midöm umla gau abe, niŋi bi ramö gau midöm umla gau abe, magöŋhalö apöm sea kiŋ iŋ anibu au urak midlö niŋöl gi, köp rimnap ud pilaia. Köp ap, niŋi bi kale kamŋ midöl gi, gila gila rö niŋöm, kali kliñ rikla. Köp anibu ud pilaioŋ, köp ap ud pilaia. Köp hain nibö ud pilaia u, niŋi bi pör pör kamŋ mideinaböl hib kale kali kliñ rikla. Ud pilaia niŋöm God niŋe niŋi bi umla gau niŋön niŋön gila u niŋöm, manö ud asiköm, kalip niŋe la. *

¹³ Pen niŋi bi ñig solwara aŋ gau umla gau arlö niŋöl gi, God niŋe kalip manö kub haga. Umeh Magö u abe Wip Ana Ram u abe niŋi bi umöm am abad mideila gau kalip magöŋhalö dam ñilö niŋöl gi, kale ke ke niŋön niŋön gila u niŋöm, God kalip manö kub haga. * ¹⁴ God niŋe anig ga niŋöm, Umeh Magö u abe Wip Ana Ram u abe, God hagö kalip mihöŋ dam mab miŋaŋ inab waŋö yaŋ ud yula. Mab miŋaŋ inab waŋö arbal u, Kuöyaŋ Umnaböl, a gipal. ¹⁵ Pen niŋi bi pör pör kamŋ mideinaböl gau hib kale kali kliñ rikla köp anibu, niŋi bi an an hib kale köp anibu midageia, God hagö, kalip magöŋhalö u rö nöp

dam mab miŋaŋ inab waŋö yaŋ ud yula.

21

Miñöŋ naböŋ il i abe, kumi kabö adö laŋ abe ke hain nibö la

¹ Midem niŋnö, miñöŋ naböŋ gisön nibö abe, kumi kabö gisön nibö abe mideia. Miñöŋ naböŋ nöd nibö u abe, kumi kabö nöd nibö u abe hadö ur göm midageia. Ñig solwara nöd midmidöp u, u rö nöp hadö ur göm midageia. * ² Pen yad niŋem niŋnö, God gö Daun Kub Uŋ u, Jerusalem gisön nibö u, kumi kabö adö laŋ au nibö auajip. Daun Kub Uŋ anibu, niŋi gau bi udnig, waŋij kliñ aij löm abad midpal rö u mideia. *

³ Pen yad apdi niŋnö, sea kiŋ mideia aŋ au nibö, manö kub wiñ al hagöm haga, “Miñi riköm, God niŋe ke niŋi bi gau aip ram gi löm mideinab. Niŋe niŋi bi gau aip han mideinab niŋöm kale niŋi bi niŋe mideinaböl. God niŋe ke kalip aip midöm, God kale mideinab. * ⁴ Niŋe amgö ñig amgö kale midöp u magöŋhalö ñik gi yunab. Niŋi bi umagnaböl; miŋör udö, mög gö miŋöŋ gagnaböl; ilön udagnaböl. Niŋön giñig: miñöŋ naböŋ nöd nibö u had ur göm uri midagöp,” a ga. *

* **20:12:** Dan 7:9-10; Mad 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep 13:8 * **20:13:** Ro

2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12 * **21:1:** Ais 65:17; 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1;

61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12 * **21:3:** Lep 26:11,12; Esi 37:27; Sek 2:10; 2Ko

6:16 * **21:4:** Ais 35:10; 65:19; Rep 7:17

5 Pen Bî kiŋ sea adö asika u yîp haga, “Yad nan magöŋhalö gîsön nîbö gî labin,” a ga. Anîg hagöm yîp haga, “Manö hagabin i kalî kîiŋ rîkmön. Manö anîbi, manö nîŋjö yabîl, nîbi bî gau böŋ nöp nîŋ udöl,” a ga. * 6 Anîg hagöm yîp haga, “Nan uri hagajîŋ gau magöŋhalö hadö gîpin. Yad hadame dagol gau mîdmîdin, hainö pör nöp pör nöp mîdeinabin. Yad nöp gînö, nan gau magöŋhalö iŋ göm mîdöp. Yad nöp gînö, nan gau magöŋhalö ur gînîg gînab. Nîbi bî an nîg nan gainîm, kalîp hagnö, nîg ilam nîbö nîg kamîŋ magö ñeb u nîŋnaböl; rauagnaböl, yîharîŋ nöp nîŋnaböl. * 7 Nîbi bî marö auö, gasî iru nîŋagöm, yîp cîg göl gî nöp mîdeinaböl gau, kalîp nan hagajîŋ i magöŋhalö nînabin. Yad Nap kale mîdnö, kale nî pai yad mîdeinaböl. * 8 Pen nîbi bî God nîp cîg gîno, hanîp marö aunab a göm piŋîŋ gîpal gau; nîbi bî yîp nîŋ udöm arö gîpal gau; nîbi bî nan naij yabîl nan gac yabîl gîpal gau; nîbi bî wîp albal gau; nîbi si bî si gîpal gau; nîbi bî kuj gîpal gau; nîbi bî god pîral nan yîharîŋ gau sabe gîpal gau; nîbi bî manö pîral hagpal gau; kale magöŋhalö am mîdeinaböl nîg waŋjö mab mîŋaŋ salpa

halö inab u. Nîbi bî mîgan anîbu arnaböl u, Kuöyan Umnaböl, a gîpun,” a ga. *

Jerusalem gîsön nîbö

9 Ejol unbö mudun jîŋ nöd kînaŋ kale dauajal gau, ejol aŋî ap apöm yîp haga, “Auö, Sipsip Pî u, nîbi nîpe udnîg gab u, nîbi anîbu nöp yamnö nîŋnabön,” a ga. 10 Anîg hageia, God Ana u yîp ba lö nîŋjöl gî, ejol u yîp udöm, dam ram mînöŋ no ilö kub yabîl i adö gîlaŋ ap amöm, yîp yamö nîŋnö, Daun Kub Uŋ u, Jerusalem u, God kumi kabö adö laŋ mîdöp au nîbö auajîp. * 11 God Jerusalem gîsön nîbö u yuö auö nîŋjöl gî nîŋnö, God nîpe mailö aij ke halö mîmailö gab rö u, daun anîbu u rö nöp mailö aij ke halö mîmailö gajîp. Daun kîiŋ aij anîbu kabö aij aij mani iru rauep rö, kabö jaspâ mîmailö göp rö u, mîmailö göm mîdeia. * 12 Kabö waryö mîlö yabîl Jerusalem gîsön nîbö u gîgabö göm, adan ramö unbö mîgan laŋ gau mîdeia. Adan ramö unbö mîgan laŋ gau ajöŋ ke ke mîdeia. Pen ejol unbö mîgan laŋ adan ramö ajöŋ anîb gau ke ke abad mîdeila. Adan ramö ajöŋ anîb gau, naböŋ adö laŋ Juda iŋ ke ke unbö mîgan laŋ mîdpal rö, ajöŋ unbö mîgan laŋ gau ke ke kalî kîiŋ rîkla. * 13 Adan ramö ajöŋ anîb gau:

* 21:5: 2Ko 5:17 * 21:6: Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; Rep 1:8,17; 22:17 * 21:7:

2Sa 7:14; Sam 89:26-27 * 21:8: Mad 25:41; Hib 10:38-39; Rep 20:15; 22:15

* 21:10: Esi 40:2 * 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Esi 48:30-35

ain adö m+ŋ m+hau n+gan; us+ŋ adö j+ŋ m+hau n+gan; goł lödaŋ m+hau n+gan; goł lödaŋ m+hau n+gan. ¹⁴ Pen waryö an+bu nöd it göm, kabö m+lö kub unbö m+gan laŋ m+löbö li li udöm, hainö waryö g+la adö an+bu. Kabö m+lö kub an+ib gau, Sipsip Pi manö ud arep b+ unbö m+gan laŋ gau, hib kale gau kal+ k+ñ r+kla.

¹⁵ Ejol y+p manö hagaj+p an+bu ilöŋ kabö gol udöm g+la ap udöl m+deia. Ilöŋ an+bu rö udöm, nan ap ilöŋ ad+p ad+p löm, nan an+bu m+lö aige gö rö m+idöp u wö ral n+ŋbal. Pen ejol ilöŋ an+bu udöm daun kub an+bu li n+ŋn+g geia; adan ramö ajöŋ abe, kabö waryö abe, daun kub magöŋhalö li n+ŋn+g geia. * ¹⁶ Pen ejol n+pe ilöŋ an+bu udöm, daun n+me u ilöŋ u ud ad+p ad+p löm, daun kub an+bu m+lö aige gö rö m+daj+p u wö ral n+ŋö, yad n+ŋnö, m+ŋ n+bö j+ŋ dwelp dausan s+dadia ara; lödaŋ n+bö lödaŋ dwelp dausan s+dadia ara. Pen gilaj g+ ke m+idageia, ad+p ad+p an+bu nöp dwelp dausan s+dadia ara. * ¹⁷ Pen ejol an+bu n+pe ilöŋ an+bu udöm, daun kub waryö g+gabö ga u, n+bi b+ ilöŋ löm wö ral n+ŋbal rö wö ralöm, m+nöŋ yaŋ n+bö naböŋ adö laŋ wö ral n+ŋö, yad n+ŋnö, kiubid unbö ñ+n juöl mudun j+ŋ ado

g+ da m+hau m+hau (144) ara.† ¹⁸ Waryö an+bu, kabö jasp a g+pal u udöm g+ lö m+deia. Daun kub u, kabö gol aij aij glas rö k+id yab+ göl m+idöp u nöp udöm g+ lö m+deia u me, k+id yab+ göl m+deia. * ¹⁹ Kabö m+lö kub, kabö waryö it yaŋ m+deia gau, kabö aij aij mani kub rauep ke ke iru nöp udöm, kabö m+lö kub unbö m+gan laŋ an+ib gau g+ lö m+deia. Naböŋ wañ+g n+bö yaŋ kabö jasp a g+ lö m+deia; naböŋ y+gwö aŋ n+bö u kabö mu, sapaia u g+ lö m+deia; naböŋ y+gwö n+gan n+bö u kabö kam+ŋ kam+ŋ bö, aged u g+ lö m+deia; naböŋ y+gwö m+lö u kabö k+kam+ŋ bö, emral u g+ lö m+deia; ²⁰ naböŋ mam+id u kabö a+ abe rud abe u+ mat+ g+ m+idöp, sadoniks u g+ lö m+deia; naböŋ kagoł j+ŋ u kabö a+, kanilian u g+ lö m+deia; naböŋ mudun u kabö uha+ñ, krisolaid u g+ lö m+deia; naböŋ raleb u kabö k+kam+ŋ bö, ber+il u g+ lö m+deia; naböŋ aj+p u kabö uha+ñ ke yab+, dopas u g+ lö m+deia; naböŋ s+duŋ laŋ u kabö k+kam+ŋ bö abe uha+ñ abe u+ mat+ g+ m+idöp, krisopres u g+ lö m+deia; naböŋ ag+p laŋ u kabö a+, haiasin u g+ lö m+deia; naböŋ m+gan laŋ u kabö mu, amedis u g+ lö m+deia. ²¹ Adan ramö ajöŋ unbö m+gan laŋ gau, magö

* **21:15:** Esi 40:3; Rep 11:1 * **21:16:** Grik manö hagöm 12,000 s+dadia a ga u, 2,200 kilomida rö. † **21:17:** Grik manö hagöm kiubid unbö ñ+n juöl mudun j+ŋ ado g+ da m+hau m+hau (144) a ga u, mida unbö ñ+n juöl m+hau n+gan ado g+ da mam+id u (65) rö. * **21:18:** Ais 54:11-12

kaŕum kɨbap mɨlep rō rud gab, pōl a gɨpal kub ke yabɨt unbō mɨgan laŋ udōm gɨ lō mɨdeia. Daun kub anɨbu, lor gau kabō gol aij aij glas rō kɨd gōl mɨdōp u nōp udōm gɨ lō mɨdeia u me, kɨd yabɨt gōm mɨdeia. ²² Pen daun kub anɨbu yad God sabe gep ram ap nɨŋagnō. God Bɨ Kub, Bɨ klō ke yabɨt u abe, Sipsip Pi u abe mɨdpil rō, God sabe gep ram ap mɨdagōp; kale apil mɨhau God sabe gep ram mɨdpil. ²³ Pen God mailō aij ke yabɨt nɨpe mɨmailō gōm, Sipsip Pi lam mailō gab rō u mɨmailō gōm gɨpil rō, daun anɨb au sɨdō rakɨn wōg ap mɨdagōp. * ²⁴ Nɨbi bɨ ram mɨnōŋ ke ke gau nɨbō apōm daun anɨbu am mɨdeinabōl gau, mailō aij anɨbu nɨŋōl gɨ ajeinabōl. Kiŋ mɨnōŋ nabōŋ iɨ i ke ke gau nɨbō daun anɨbu am mɨdeinabōl gau, nan nɨhōn nɨhōn aij, nan nɨhōn nɨhōn mailō halō ram kale gɨla gau, halō dam daun kub raul mɨgan anɨbu am mɨdeinabōl. * ²⁵ Pen daun anɨbu, ajōŋ gau gɨŋagnabōl; sɨbōn auagnab nɨŋōm ajōŋ pōr pōr hiɨkōl nōp mɨdeinab. * ²⁶ Nɨbi bɨ ram mɨnōŋ ke ke gau nɨbō apōm daun anɨbu am mɨdeinabōl gau, nan nɨhōn nɨhōn aij, nan nɨhōn nɨhōn mailō halō ram kale gɨla gau, halō dam daun kub raul mɨgan anɨbu am mɨdeinabōl. ²⁷ God nɨp asi

masɨ gōp nan u, daun raul mɨgan anɨbu arōl rō lagnab. Nɨbi bɨ god piral sabe gōm gɨ naij yabɨt gɨpal gau, daun raul mɨgan anɨbu arōl rō lagnab. Nɨbi bɨ pōr pōr nōp kamɨŋ mɨdeinabōl kōp anɨbu yaŋ, Sipsip Pi hib kale kalɨ klɨŋ rɨknab gau nōp, daun raul mɨgan anɨbu arnabōl. *

22

Ñiŋ Kamɨŋ Magō Ñeb u

¹ Ejol anɨbu, ñiŋ kamɨŋ magō ñeb u yɨp yamō nɨŋnō. Ñiŋ auajɨp anɨbu, glas mɨmailō gōp rō mɨmailō gɨ auajɨp. Ñiŋ anɨbu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiŋ kale apil mɨhau asiɨkɨpil au gɨlaŋ nɨbō ilam juōm, * ² daun kub lor aŋ au amōm ara. Ñiŋ goɨ bōŋ bōŋ mab ñiŋjōm pōr pōr mɨdeinabōl mab u rana. Mab ur anɨbu, mɨ aɨŋ aɨŋ rakɨn ke ke mɨgan laŋ u nōp, pōr nōp magō pɨlōp. Pen mab uɨaŋ anɨbu, nɨbi bɨ ram mɨnōŋ ke ke gau nɨbō kalɨp gō kamɨŋ linɨm rō nōp mɨdōp. *

³ Daun kub anɨbu, God nɨp asi masɨ gōp nan u mɨdagōp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiŋ kale u daun kub aŋ au mɨdeinab. God nɨbi bɨ nɨpe gau, nɨp wōg gɨ ñōl gɨ mɨdeinabōl. ⁴ Daun kub anɨbu, God nɨbi bɨ nɨpe gau Sipsip Pi mulu adɨŋ nɨpe u nɨŋnabōl. Sipsip Pi hib nɨpe

* **21:23:** Ais 60:19-20; Rep 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 * **21:25:** Ais 60:11
 * **21:27:** Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 6:9-10 * **22:1:** Esi 47:1 * **22:2:** Jen 2:9; Esi 47:12; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:4:** Mad 5:8; Rep 3:12

u nable kale laŋ kalı kliš rık lılö mıdeinab. * 5 Sıbön auagnab. God Bı Kub u mailö kale u mıdeinab u me, hapö mıtıaŋ abe, sıdö abe wög ap mıdageinab. Kale pör nöp pör nöp kiŋ rö mıdeinaböl. *

Söl mıdöp Jisas aunab

6 Pen ejol anıbu yıp haga, “Manö hagabin anıbi manö pıral wasö; manö niŋö yabıı. God Bı Kub, Ana niıpe bı manö hagep niıpe gau kalıp gası ñö manö niıpe hagmıdal God anıbu nöp, yıp yuö apem, söl mıdöp gınab manö u hag ñabin,” a ga. *

7 Jisas manö hagöm hagab, “Niŋim! Söl mıdöp niınabin. Nan niñön niñön hainö gıniŋ gab u, buk anıbi mıdöp. Niıbi bı an manö anıbi niŋ udöm, hagöp rö gınaböl gau, aij gö niñöl gı mıñ mıñ gınaböl,” a göp. *

8 Yad Jon, ejol manö hagajıp u abe, nan niñön niñön gajıp u abe magöŋhalö niñnö. Pen ejol manö hagajıp u abe, nan niñön niñön gajıp u abe magöŋhalö niŋ pıs gem, ap lug ejol anıbu ma ıı niıpe au kugom yımem, niıp sabe gınam, a gıno u pen * 9 yıp haga, “Wasö! Yıp anıg gagmön; God niıp nöp sabe gımön. Ne God niıp wög gı mıdpan u, namam God manö hagep bı gau abe, niıbi bı manö mıdöp buk aŋ anıbi hagöp rö gıpal

gau abe, kale God niıp wög gıpin rö, yad u rö nöp God niıp wög gıpin,” a ga.

10 Pen ejol anıbu yıp haga, “Hainö gınab manö kalı kliš rıkpan yagol u, ud mamoc gımön gau pi gı lagmön; söl mıdöp, manö kalı kliš rıkpan rö magöŋhalö gınab. 11 Anıb u niñöm, niıbi bı gı naij gıpal gau, kale u rö nöp nagı naij adö u nöp göl gı mıdaiöl; niıbi si bı si gıpal gau, kale adö anıbu nöp göl gı mıdaiöl; niıbi bı gı aij gıpal gau, kale adö aij anıbu nöp göl gı mıdaiöl; niıbi bı uı mıdgal gau, kale unbö rö nöp uı mıdaiöl,” a ga. *

12 Jisas manö hagöm hagab, “Niŋim! Söl mıdöp niınabin. Niın anıbu, kale niıbi bı yad gau niñön niñön gıpin u niñem, pen u rö nöp nan aij niınabin. *

13 Yad hadame dagol gau mıdmıdin, hainö pör nöp pör nöp mıdeinabin. Yad nöp gıno, nan gau magöŋhalö ıı göm mıdöp. Yad nöp gıno, nan gau magöŋhalö ur gıniŋ gınab. ıı u yad nöp, pıñ u yad nöp mıdpin. *

14 “Niıbi bı waııj kale niıg ıı aij gınaböl gau, mıñ mıñ gınaböl. Mab magö niŋ pör pör mıdeinaböl u niño, kale niñöm am daun kub raul mıgan anıbu arnaböl. *

15 Pen kain hapeb gau, daun anıbu aröl rö lagöp. Niıbi bı kuj gıpal gau, niıbi si bı si

* 22:5: Dan 7:18,27; Rep 5:10; 20:6; 21:23,25 * 22:6: Rep 1:1 * 22:7: Rep 1:3 * 22:8: Rep 19:10 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * 22:13: Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6 * 22:14: Jen 2:9; 3:22

gipal gau, wip albal gau, nan yihariŋ gau god hon a göm sabe gipal gau, manö piral hagpal gau, kale höŋ yarŋ nöp mideinaböl.

¹⁶ “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm kalöp nibi bi yad cöc ram m+nöŋ ke ke gau midpim gau, kalöp manö yad anibi hag ñöb. Yad me, Depid rikö, riklö rik dam dap+l g+lö, Bi Kub mideinab a g+la u nöp yad midpin. Yad me, gap+ pag+in kub ram run+g gö niŋöl gi, ap rannab, a gipal u nöp yad midpin,” a ga. *

¹⁷ God Ana u abe, Bi nibi udnab nibi anibu abe, “Aue!” a gipil.

Nibi bi manö anib i niŋeinaböl gau u rö nöp, “Aue!” a göl.

Kale nibi bi ñig nan göp gau magörhalö auim! Au-mim, ñig kam+ŋ magö ñeb u yihariŋ ud niŋim. *

¹⁸ Nibi bi manö buk anibi midöp amgö li niŋöm haglö,

kale niŋmim gau, nan nihöŋ nihöŋ hainö g+nim manö u niŋ aij g+mim. Nibi bi r+mnab manö anib i niŋöm, manö r+mnab halö u+ ma+ geinaböl u, God kal+p pen ilön ñöm gö, marö kub buk anibi hagöp rö halö udnaböl.

* ¹⁹ Pen nibi bi manö anib i, naböŋ r+mnab udagun a göm arö geinaböl u, God kal+p pen mab magö niŋ pör pör mideinaböl hagöp u wasö gö niŋagnaböl; Daun Kub U+ am mideinaböl hagöp u abe wasö gö aragnaböl.

²⁰ Bi manö kal+ k+iñ rikpin anibi hagöp Bi u hagöm hagöp, “Yau! Söl midöp niŋabin,” a göp.

Anib unbö rö aij! Bi Kub Jisas, ne aumön!

* ²¹ Bi Kub hon Jisas kalöp God nibi bi niŋpe mög gö abad mid aij göl gi midain+m. Anib unbö rö aij.

* **22:16:** Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5

* **22:17:** Ais 55:1; Rep

21:6 * **22:18:** Dud 4:2; 12:32 * **22:20:** Rep 2:16